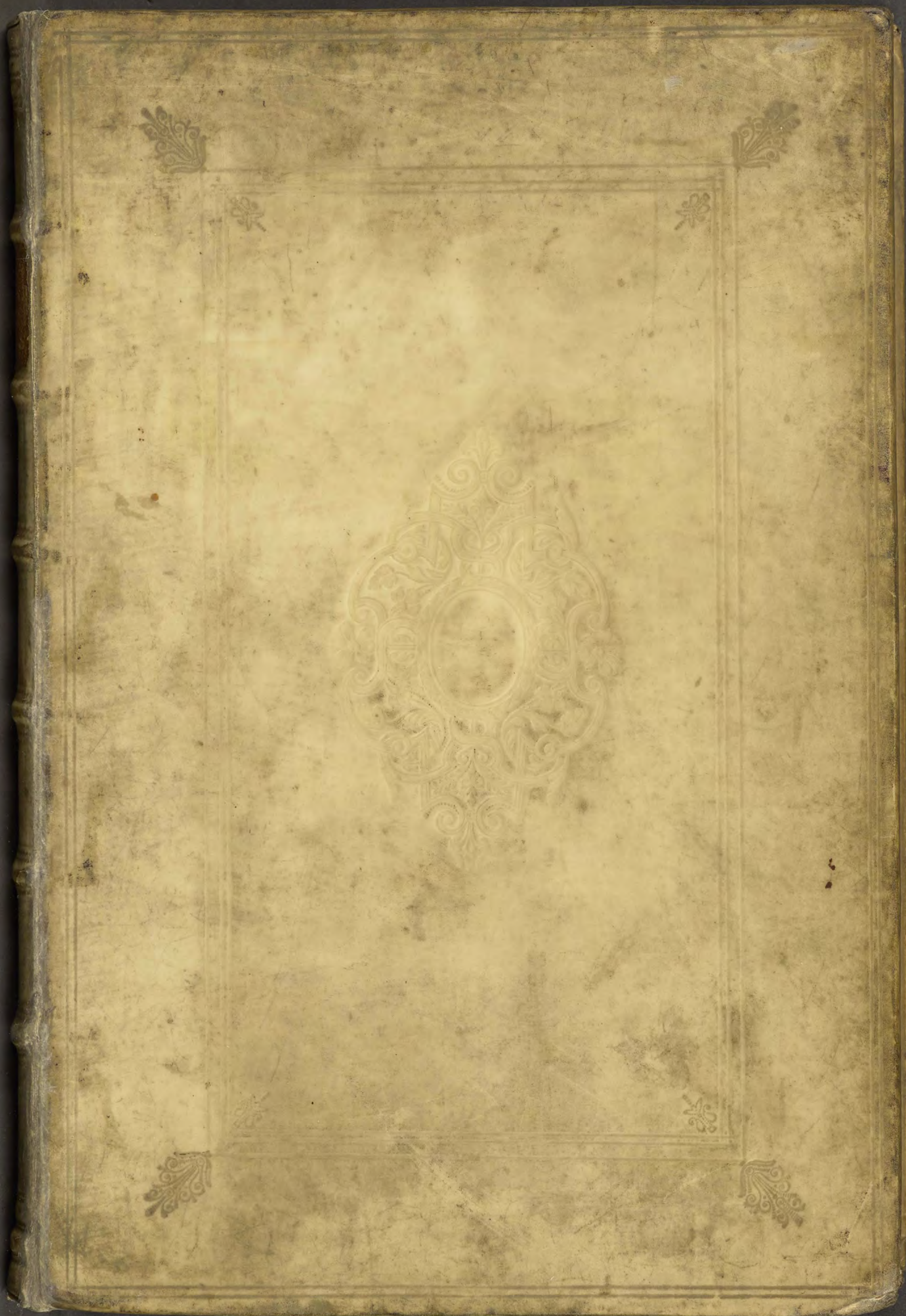
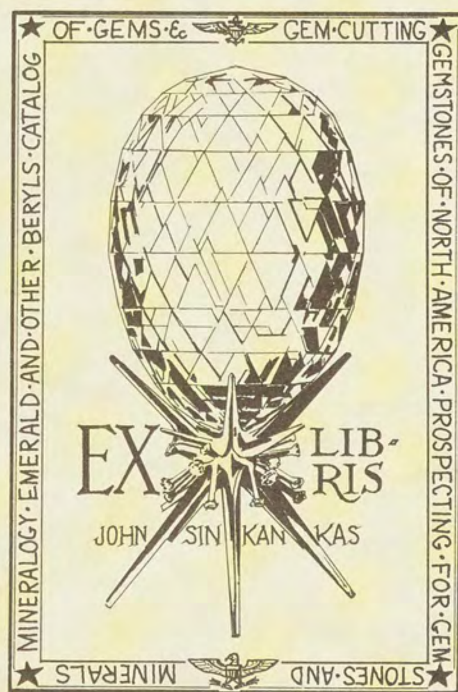

Pp. 123-126 missing with illust. VII. Gemmae.

D. H. Coghill
14. Stanhope Gardens –
S.W. –

F. Müller

Multa in hoc libro reperio curiosissima et utilissima

H. D. Xmas 1862

This book may be a successor to the one mentioned by King in his "Antique Gems and Rings" Vol.i, p. 465: "LICETUS, FORTUNIUS: "De Annulis Antiquis." 4to. Patavii,1648. Gives, in the quaint style of the age, a summary of almost everything to be gathered from the ancients on the subject."

64 illus
(one repeated as vignette on title)
also port

HIEROGLYPHICA, ſiue ANTIQVA SCHEMATA GEMMARVM ANVLARIVM.

QVÆSITA

Moralia, Politica, Hiſtorica, Medica, Philoſophica, & Sublimiora,

Omnigenam eruditionem, & altiorem Sapientiam attingentia, diligenter explicata

RESPONSIS

FORTVNII LICETI

GENVENSIS EX I. COM.

In Lyceo Patauino Medici Theorici Supremi.

PATAVII, Typis Sebaſtiani Sardi. M DC LIII.

ANNVENTIBVS SVPERIORIBVS.

CHRISTINÆ AVGVSTÆ
SVECIÆ, GOTHIÆ, VANDALIÆ, &c.
REGINÆ,
Literarum Altrici.

Hieroglyphica priſca Gemmarum Anularium, Parthenia Princeps & mater eruditionum, apprime decere Virginem, Reginam, alumnam omnium Muſarum, neminem latet in orbe literario. Namque ſi Gemmæ ſunt in arctum coacta rerum naturæ maieſtas, vero Plinii documento: ſique pluribus aliis viris, eiuſdem teſtimonio, ad ſummam abſolutamque rerum naturæ contemplationem ſatis eſſe videtur vel vna ſolummodo Gemma: quid aſſerendum erit de Hieroglyphicis complurium Gemmarum, quibus antiqui paſſim animorum ſuorum intima ſenſa cælare voluerunt eruditis, celare rudiores? Profecto materies iſta vaſta & diffuſa, ad hæc obſcuriſſima quum ſit, ut ait æui noſtri vir doctiſſimus; laboris immenſi, penitioris eruditionis, & omnigenę doctrinę grande ſubit onus, qui tantę molis opus aggreditur. Hanc ego Spartam, à nemine tentatam, adornare quum adortus fuerim non ita pridem impulſu clariſſimorum hominum; Deo bene fauente, iuſtum ad volumen eam mihi iam perduxiſſe videor. Explicare quidem illa tantummo-

do Gemmarum Hieroglyphica vetusta conati fuimus, quæ nobis enucleanda proposita fuerunt ab amicis eruditioribus. Nam omnia, quæcunque repeDiuntur, elucidare velle, plenum esset audaciæ, ne dicam amentiæ consilium; cui perficiendo neque plurimorum omnigena doctrina pollentium sufficerent ætates; quum innumera valeant occurrere Hieroglyphica priscorum Anulis Gemmisque variis insculpta. Non ergo tuam, Augusta, Maiestatem dedecet hoc argumentum; enimuero Gemmæ, quibus omnibus origo ducitur e purissimis elementorum nostratium portionibus, Virginem decent ratione puritatis.
" Et quum Isidori notatu, Gemmæ multum auro de-
" corem tribuant varietate colorum; maxime Reginam decere videntur, quam sacra pagina describit in ve-
" stitu deaurato circumdatam varietate Gemmarum. Hieroglyphica vero, quæ sunt abditiorum cogitationum animi notæ singulares, decere Principem eruditione præstantem, quis ambigat? Suscipe iam ergo benigno vultu, Musarum omnium magnanima tutela, munus alterum hoc meum literarium, æqui boniq; faciens in ipso voluntatis meæ summum erga Maiestatem Tuam propensissimæ cultum. Et quæ rediuiua Minerua literis ex ęquo polles & armis, prudentiaque singulari plurium Regnorum amplissimorum gentes bellicosas optime moderaris, Heroina, perge fouere literatorum cœtum. Nam isto munere Nomini Tuo non minorem gloriam, certe diuturniorem in ęternis autorum melioris notę monumentis comparueris. Etenim, ut ait ille, Ingenii egregia facinora,

sicuti

ſicuti anima, immortalia ſunt. Scriptorum enim publicis teſtimoniis in ęternum laudant iure viri bellicoſi, vel inſignes ipſi militari paludamento, Te nouam Bellonam martiali peritia, fortitudineque mire præſtantem, quibus magna cum Tui Nominis gloria priſcas omnes, Penehefileas Amazones, Camillas Italicas, & Semiramides Aſtyrias inuictiſsima ſuperas. Celebrant homines etiam Senatoria toga prę-clari ſingularem Tuam prudentiam; qua tot bellipotentes nationes, Suecam, Gotham, Vandalicam, & alias imperio Tuo ſubiectas legibus æquiſsimis, iam ſupra Legiferę Cereris & Iſidis auream normam Aquilonia Thernis in arduis tot ampliſſimorum regnorum negotiis perdia mirifice gubernas. Extollunt etiam omnes, quam indies experiuntur vel humilioris conditionis homines, Tuam cum Regali Maieſtate decenter conſociatam, Diuinę perſimilem Clementiam, & indolis admirandæ bonitatem, qua neminem deſpicis, incredibili comitate cunctos affabilis & grauis admittens, audiens, & exaudiens petentes iuſta. Encomiis prædicant eruditi mortales animi Tui ſexcentas alias dotes Heroicas, quibus omnium mentes allicis in Tui ſummam admirationem, cunctorum voluntates attrahis in Tui maximam venerationem, & ora ſingulorum aperis in Tui laudes, etiamſi valde meritis impares. Alii Tuorum e Progenitorum egregiis facinoribus Tibi laudationum corollas imponere ſatagant. Mihi lubet in præſentia Tuum Ingenium, & Iudicium ſtupendum, Tuamq; prorſus admirabilem eruditionem omnigenam ſuſ-

picere

picere in ista ætate Tua, quinque lustrorum metam vix excedente nullos habentem Principes (nostrates non excipio Picos) vel in omni vetustate, infra Salomonem comparabiles; altamq; sapientiam, Platonicæ Diotimæ doctrinis minime concedentem; Tuamque præclaram, & indeficientem Literarum, Literatorumque prorsus omnium tutelam venerari; quam vel inter atrocissimi diuturniq; belli tumultus ingentes nunquam deposuisti, nunquam remisisti; sed (mirum dictu) pernox in lucubrationibus, cibi somnique parcissima, Pythagoricam fere vitam agens, à Porphyrio contemplatiuis assignatam, omni cura vigilique studio, non secus ac tempore pacis, liberalium altricis artium, assidue custodis, tueris, promoues, & amplificas, Holmiæ vera Carmenta regnans: ut ex æquo Tua fortissima Bellona vibret hastam victricem in hostes, & eadem eruditissima Minerua librum omnium disciplinarum sibi non minus quam aliis Musis omnibus aperiat.

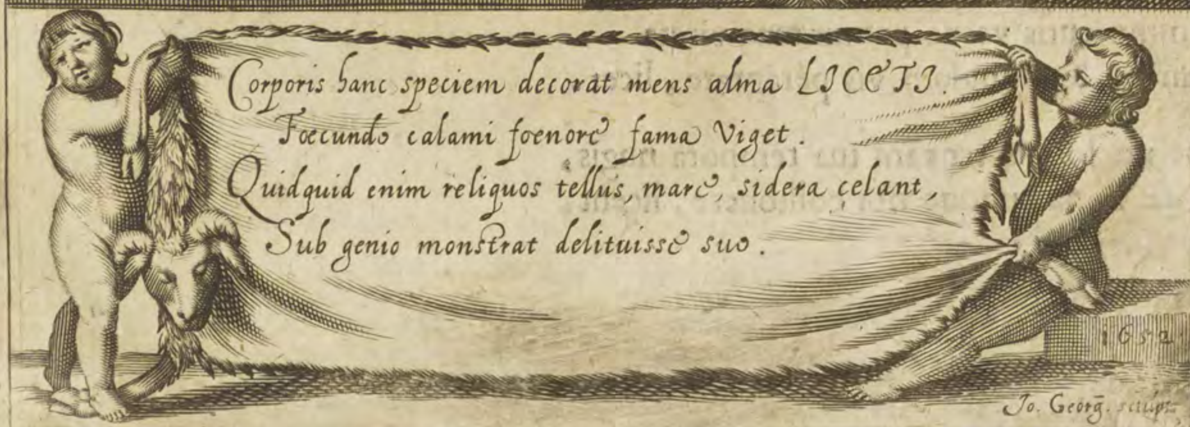
Viue diu sospes eruditorum Te mire meritoque colentium orbi; nihilque contra Te valeat unquam in posterum antiquus Palladis hostis, infidus ille, sæuusque Neptunus.

Dabam Patauii e meo Scalumnæ Museo Calendis Ianuarii MDCLIII.

S. M. R.

Deditissimus
FORTVNIVS LICETVS.

Corporis hanc speciem decorat mens alma LICETI.
Fœcundo calami fœnore fama Viget.
Quidquid enim reliquos tellus, mare, sidera celant,
Sub genio monstrat delituisse suo.
1652
Jo. Georg. sculp.

IN EFFIGIEM AVTORIS.

CVi SOPHIA æternum dedit, & memorabile Nomen,
Talia pallescens ora LICETVS habet.

A Chartis color iste, manu quas ille diurna
Quas & nocturna vertere semper amat.

Hic illi assiduus labor, & iucundus, vt Orbi
Consulat Interpres fidus Aristotelis.

Sic fortunato rerum cognoscere causas,
Abditaque in tenebris sensa aperire licet.

Et licet æternæ sibi sæcula condere vitæ.
Viuat vt in Scriptis, pallet in Effigie.

Felix Osius S.T.D. & Artis Oratoriæ
Interpres in Gymnasio Patauino.

BALTHASSAR BONIFACIVS
ARCHIDIACONVS TARVISINVS
De cunctis Autoris Operibus.

NOn tibi forte venit, certo sed Numine nomen,
Nam tibi cuncta simul, docte LICETE, licent.

Isthac si rerum obscurarum mente capaci
Abdita Naturæ vis penetrare, licet.

Si claro isthoc ingenio monumenta caducæ
Prisca vetustatis vis renouare, licet,

Sique animo curis vacuo per amœna vireta
Panos, & Aonidum vis peragrare, licet.

Denique ne longis teneam tua tempora nugis,
Quæ bona cunque tibi collibuere, licent.

LICE-

LICETVS
LEONIS ALLATII
Carmine
EXPRESSVS.

CL. VIRO D. FRANCISCO CITESIO
REGIS CHRISTIANISS. ET EM. CARD. DVCIS DE RICHELIEV
Medico, atque Facultatis Pictauiensis Decano Consultissimo.

GABRIEL NAVDAEVS S. P. D.

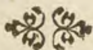

Hilosophorum, qui nunc sunt, facilè Principem Fortunium Licetum, cultissimi Poetæ Leonis Allatii versibus expressum, cui potiùs offerre quàm tibi possem, Francisce Citesi, qui duobus illis in arte sua incomparabilibus Viris tertius accedis, non minoris etiam doctrinæ & experientiæ fama commendatus? Nimirum Italia tota, cuius hac in re iudicium nihil penitus à Gallorum sententia discrepat, ut industriam tuam in medendo tunc primum admirata est, cùm Eminentiss. Cardinalem, & Ducem Richelæum Principem illum verè θαυματουργὸν ea feliciter duos et triginta annos usum fuisse intellexit: ita maiorem in modum eruditionem suspexit, postquam in Opusculis tuis, quæ simul edita Lutetiæ fuerunt, nihil tritum & plebeium animaduertit; nihil, quod non esset summo ingenio, & castigatissimo sermone expolitum deprehendit. Verùm præter hanc causam, illa etiam valdè mihi opportuna visa est, ut Liceti famam patrocinio tuo commendarem, quod tu vicissim ab eius præsidio non minimum laudis accepisti, cùm scilicet hic in eximio opere, quod anno istius seculi duodecimo de iis quæ diu absque alimento viuunt publici iuris fecit, cuncta quæ paulo ante in aureo tuo libello de abstinentia puellæ Confolentaneæ apud Lemouices scripseras, tanquam ab homine doctissimo profecta non modo laudanda, sed quod in rem maximè forent, diligenter excutienda suscepit. Vnde cùm maximus ille Vir, auctoritate, qua plurimùm semper apud omnes valuit, nomen tuum efferre in lucem, & Italis præsertim commendatissimum facere pro virili conatus sit, existimaui propterea nihil fore rationi consentaneum magis, quàm si eius adumbrata Virtutum imago fidei tuæ committeretur, ut quod Italis omnibus exploratum est, tuo etiam iudicio confirmatum Gallis innotescat; nempe Fortunium Licetum, eo dignitatis euectum esse suo merito, ut eruditissimus Vir omnium confessione Leo Allatius ab Vrbano Octauo Pontifice Optimo, Maximo, & Infante Delphino, Principibusque Barberinis, nihil eo maius aut præstantius habuerit, quod elegantissimis suis versibus celebraret. Vale, Vir amplissime, meque tibi addictissimum affectu, quo soles, prosequere. Romæ Pridie Kalend. Maii MDCXLI.

ΛΕΟΝΤΟΣ ΤΟΥ ΑΛΛΑΤΙΟΥ

Εἰς

ΦΟΡΤΟΥΝΙΟΝ ΤΟΝ ΛΙΚΗΤΟΝ.

Τίς ἠέρος τέμνησι Δαίδαλος ῥόθῳ
Κύτος νεουργῷ, κοῦφον ἰθυνάς πτερόν;
Τίς ὄσσε Λυγκεὺς ὀξέως ἀκαχμένω
Ἐκεῖθεν ἔνθεν ἐγκυκλῶν, τά τε πρόσω,
Τά τ' ὄντα μακρὰν εὖ διακρίνων ὁρᾷ;
Τίς Γλαῦκος ἄλλος, ἢ Ἀσκληπιὸς νέος
Φερεσβίοις τέχναισιν ἰᾶται νόσους,
Ζωήν τ' ἐπαρκεῖ, τὴν μόρος προσήλετο;
Τὸ πρὶν δ' ἅπερ κλύοντες ἐκθαμβούμεθα,
Γλώσσαισι νῦν ὁρῶντες, εὐπόροις λόγοις
Ῥεχθέντα, πάντες ἑκὰς ἄπο βάλλομεν τάφον.
Καὶ γὰρ μάτην ἔνιψαν οἰωνοὺς Διὸς,
Πτόρθους ἰδ' ἄλλων εὐκλεεστέρους Θεῶν,
Θνητοῖς νόμους γράφοντας ἄντροις δασκίοις
Θεοῖς ξυνεῖναι, κἀπιμειφθῆναι θρόοις,
Κείνων τε βουλαῖς ταῦτ' ἐπενθεῖναι γραφῇ.
Τίς δ' ἦλθ' ἀπ' Οὐλύμποιο; τίς Θεῶν ξένως
Εἰσβὰς ΛΙΚΗΤΟΥ πολυΐδριας δόμους,
Αὐτοῖσι παμφαίνουσαν ἐξῆψε φλόγα,
Βουλὰς κλυτάς τ' ἔσπειρε, καὶ Μουσῶν γέρα,
Τάπερ προσαυδᾷ, κ' ἐγχαράττει πυκτίοις
Πάντεσσ' ἀγαστὸς, πάντεσσ' εὐφημούμενος
ΛΙΚΗΤΟΣ ἐμός; εἰ δ' ἀπιστεῖς μοι, πόνων
Σφῶν ἐλεγκτὰ, Μῶμε, βίβλους προσδέχου,
Τὰς κεῖνος ἐξέδωκεν ἀφθόνως βροτοῖς.
Κεῖνος δ' ἄρ' ἀρθεὶς ὕψοσ' ὡς ἕδραν πόλου
Ἕκαστ' ἐπαθρῶν, καὶ μέτρων ἀνιστόροις
Τορῶς ὑφαίνει, Ἡλίου, Φοίβης φύσιν,
Ἅλων, Κομητῶν, Χειμάτων, Ὄμβρων, Δρόσου,
Νεφῶν, Χαλάζης, Ἀστραπῆς, Κεραυνίου
Βέλους τε, Πυρσῶν, Οὐρανοῦ πτύχας, Δρόμον,
Πλανήτας, Ἄστρα, δυσμενῆ τε καὶ φίλα,
Αἴθρας κλόνησιν, καὶ Πνοὰς δυσχειμέρους.
Ἔπειτ' ἐπ' αἶαν ἀσφαλῶς στήσας πόδας,
Βυθοὺς Θαλάσσης νερτέρους ὀξεῖ βλέπει
Βίᾳ προσελθὼν, κοῦφα, καὶ ῥώμῃ φρενῶν,
Κρυφθέντ' ἀποστὰς, ἔστε τοὐμφανὲς φέρει.
Ὅθ' οὕνεκ' οὐδὲν ἐστὶ κρυπτὸν, ἀλλ' ἔνι
Πάντεσσ' ἀκούειν, κἀπιτέρπεσθαι λόγοις.
Ποῖον δὲ γαίης τέλσον, ἢ ποῖον λάχος,
Εἰ καὶ μακράν γ' ἄπωθεν, οὐ παριστάνεις,
Ὄσσοις θ' ὑβάλλεις ἐκτυλιχθὲν πρόφρονως;
Πέζας βέβηκας ἄντρα, ἔνθεν ἐξάγεις,
Τὰ γαστρὶ κεύθει, πάντ' ὀνήσιμα βροτοῖς,

LEONIS ALLATII

In

FORTVNIVM LICETVM.

Interprete Guidone de Souuigny Blęsensi.

Fremente leuium murmure alarum cauas
Quis findit auras Dædalus, cœlo tenus
Abreptus? Acres ecquis obtutus ciens
Hinc inde Lynceus, temporum lapsam priùs
Seriem, proculque subsecuturam videt?
Quis Glaucus alter, aut recens Asclepius,
Vitalis arte pharmaci morbos graues
Propulsat, &, quam falce mors atra nocens
Messuerat, animam corpori reddit suo?
Quæ gesta quondam mente stupefacta audias,
Nunc, cùm tuemur facta sermonum graui
Ratione, facimus atque mirandi modum.
Nam perperam dixere generoso satos
Iouis, Deumque semine umbrosa specu,
Coïsse Diuum cœtibus, scripto darent
Cùm forte leges, sicque responsa enthea
Spirasse Superum, quæque scripserunt, Dei
Scripsisse calamo. Nam quis è Cœlo pedem
Retulit, nouoque tecta sapientis modo
Subijt LICETI*; quo relucenti lares*
Illuminaret igne, consilia inclita
Spargendo, Pindi dona, quæ loquitur suis,
Intexuitque paginis, laude omnium,
Miraculoque dignus æternùm meus
LICETVS*? At si Mome non credis mihi,*
Despector Operum, quæ Viri condunt graues,
Quos ille Libros affatim in lucem dedit,
Age meditare. Solus in sedem Poli
Sublatus altè cernit, & cuncta inscijs
Metitur. unus mente perspicuam capit
Solis, Dianæ, Circulorumque indolem,
Hyemem, Cometas, Nubila, Imbres, Grandinem,
Rorem, Tonitrua, Fulgetram, Cœli plicas,
Cursum, Planetas, Sidera benigna, horrida,
Auræque motus, Turbinem, & Venti minas
Tempestuosi. Postmodum in terris pedem
Firmum reponens, & gurgitem inferni Maris
Acutus aciem lustrat. Hinc præceps gradu
Abstrusa separas, inque manifestum diem
Vi mentis effers; ut sit occultum nihil:
Sed audiendi copia, & summo datur
His perfruendi gaudio. Quæ non prope
Quamuis remota climata, vel tractus facis,
Oculisque prudens subiicis? Terræ specus
Peruadis, & quæ celat abstruso sinu
Vtilia, mundo retegis. Haud vllum tibi

Ἄκεσ-

Ἀκέσματ᾽ οὐδὲν λανθάνει, εἴτ᾽ ἐν λίθοις,
Ἢ ῥήμασ᾽, ἢ χλόαισιν, ἢ τεραστίοις
Ἔνδον προσίζει, καὶ προσήλωται γνόφῳ.
Ἄλλοι μὲν ἐκθροοῦσιν, ὡς ἐπαξίως
Μητρὸς μεταλλᾶς ὄργια παγκοίνου μόνος,
Αὐτοῖσιν ἁπλῶν, ἅσσα νέρθ᾽ ὑπὸ χθονὸς,
Ἤδ᾽ ἅσσ᾽ ἐπ᾽ αὐτὴν εἰσαεὶ προσγίγνεται.
Ψυχὴν 1 ἀγήρω, καὶ φθορᾶς ὑπέρτερον,
Οὐδ᾽ ἅψεσι θνήσκουσι συνθανουμένην.
Καθ᾽ 2 ἓν δὲ, καὶ πάντεσσιν ἐκτυπῶς ὅλην
Γυίοις ἐφεδρεύουσαν, ἀτμήτῳ τάσει
Ξύναυλον, 3 ἠδ᾽ πρὸς τὸ σῶμ᾽ ἐπιρρεπῆ.
Ὅπως 4 δὲ γεννᾶταί τε, κ᾽ εἰσχεῖται χροΐ,
Τροφὸς 5 γεγῶσα, 6 Σώματι χ᾽ ὑποκειμένῳ
Οὐδὲν διδοῦσα. Σπέρματος ζωὴν, σθένος
Πρῶτόν γ᾽ ἐνεργὸν ἐς κατάστασιν γονῆς.
Κόσμου, 7 Βροτοῦ τ᾽ ἀνάλογον. 8 Ἠδ᾽ ἐπήορον
Τηλαυγέων λαμπτῆρα. 9 Τοῖς δὲ πρὸς δύο
Μεῖζον, μικρόν τε Λείριον, ἔνθ᾽ ἐπιστατεῖ
Φύσις. 10 Οὐδεμὴν ἐς σῶμ᾽ ἐπιρρέπει νόμοις
Ψυχὴ φύσεως. 11 Φοίβης θ᾽ ὑποσκότιον φάος,
Τηρούμενον ἐν ἐκλείψεσι, καὶ ξυναρμογαῖς.
Οὐκ 12 ἀργὸν ἐν τοῖσδ᾽ ἀλλὰ δραστικὸν νόον,
Ἔγνων, 13 Φάος, 14 Τέχνην τε, καὶ Φύσιν ἅμα,
Κέντρου 15 φορὰν, πέριξ τε, 16 καὶ Γαῖαν μόνον
Κέντρον φορᾶς, 17 Κίνησιν αὖ μεμετρημένην
Ὀλίγιστον, ἣν ῥέζουσιν οἱ ξιφηφόροι
Πόλου Κομῆται δυσμενεῖς ἐξαλλαγήν.
Εἴδητ᾽ 18 ἐκείνοις ὅσσα τ᾽ ὀπηδεῖ. 19 Τειρέων
Καινῶν γονὰς, πλάνας τε, καὶ 20 πρῶτον Φύσιν
Κινοῦσαν. 21 Ἐν δ᾽ αὖ ἐκτελῆ κατάστασιν
Κόλποις τεκούσης κτώμενον νέον βρέφος.
Τροφῆς 22 τ᾽ ἄτερθε ζῶντας ἐν χρόνῳ μακρῷ,
Ζώντων 23 τ᾽ ἐθελημὸν ἐς φάος διέξοδον.
Ζωὴν, 24 Τεράων τε 25 μιξοσυνθετον φυήν.
Ἣ 26 δήπου εἰσὶ παισὶν Ἰητρῶν ποτὲ
Δόξαντ᾽ ἀρεστὰ, τοῖς τ᾽ ἀπὸ Περιπάτου σοφοῖς.
Φελσινίης 27 λαΐγγος ἔμφυτον φάος.
Λύσεις 28 ἐπιστολαῖσι τῶν ζητουμένων.

Herbis, lapillis remedium, aut verbis latens,
Altisque tenebris obsitum ignotum putem,
Communis aiunt solus arcana extrahis
Quàm benè Parentis, ore dum pandis sacro,
Quæ terra cunque abscondit, aut semper sinu
Prægnante gignit. Non senescentem, neque
Corruptioni subditam, & sensu artubus
Iam destitutis non perituram suis;
Diuersa membris sit licet, totam omnibus
Animam secari nesciam, ut latè tamen
Extensa pateat. Quàm sit ad corpus suum
Propensa monstras. Deinde quo membris modo
Generata, corpus ipsa vitale induat.
Altrixque fiat, Nilque subiecto afferat
Penitus alumno, seminis vitam actuet
Vt vulua fœtum. Mundus ut & Homo simul
Conueniat. Altas luminis lati faces.
Par Liliorum Maius, & Minus, cui
Natura præses: anima nec prona expetit
Mortale physicè corpus. Vt Phœbi soror
Deliquia patiens, dumque germano coit,
Abstrusa niteat, & subobscura face.
Non otiosum Spiritum, at agentem tuis
Nouere chartis. Lumen. Artemque, & Physin.
Et circulares retegis ad centrum ambitus.
Solamque centrum circuli, & motus Humum.
Motumque redigis, quem Polo ensiferi secant
Alto Cometæ, qui fatiscentes vices
Sensim reuoluunt. quod Cometarum sequax
Sit attributum. Siderum exortus nouos,
Erroneosque. deinde quæ primùm mouens
Natura. ventre quem materno statum
Acquirat Infans. tum diu expertes cibo
Vixisse multos pandis, & Viuentia
In lumen orta sponte. permixtam indolem
Chimæricorum corporum. vel si uspiam
Sunt visa Medicis placita, vel ab alto Sophis
Deambulacro. Lapidi Felsinio insitum
Lumen. resoluis & Quæsita Epistolis.

1 *De immortalitate Animorum, Lib. 4.*
2 *De Animarum coextensione corpori, Lib. 2.*
3 *De rationalis Animæ varia propensione ad corpus, Lib. 2.*
4 *De ortu Animæ humanæ, Lib. 3.*
5 *De feriis altricis Animæ, Disputationes.*
6 *De Anima subiecto corpori nil tribuente, deque Seminis vita, & efficientia primaria in constitutione fœtus.*
7 *De Mundi, & Hominis Analogia, Lib. 1.*
8 *De lucidis in sublimi, Disputationes.*
9 *Lilium maius, siue de Natura assistente.*
10 *Lilium minus, siue de Anima ad corpus physicè non propensa.*
11 *De Lunæ subobscura luce prope coniunctiones, & in deliquiis obseruata, Lib. 3.*
12 *De Intellectu agente, Lib. 5.*
13 *De natura, & efficientia Luminis, Lib. 3.*
14 *De Natura, & Arte, Lib. 2.*
15 *De Centro, & Circumferentia, Lib. 2.*
16 *De Terra unico centro motus singularum Cœli particularium, Disputationes.*
17 *De regulari motu, ac minima parallaxi Cometarum cœlestium, Disputationes.*
18 *De Cometarum attributis, Controuersiæ.*
19 *De nouis Astris, & Cometis, Lib. 6.*
20 *De Natura primò mouente, Lib. 2.*
21 *De perfecta constitutione Hominis in utero, Lib. 1.*
22 *De his, qui diu viuunt sine alimento, Lib. 4.*
23 *De spontaneo Viuentium ortu, Lib. 4.*
24 *De vita, Lib. 3.*
25 *De Monstrorum causis, natura, & differentiis, Lib. 2.*
26 *Peripatetica, Medicaque placita.*
27 *De lapide Bononiensi lucem in se conceptam ab ambiente claro, mox in tenebris mirè conseruante.*
28 *De Quæsitis per Epistolas à C. Viris Responsa.*

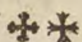
Εἶδ' αὖ μελιχρὸν ἦτορ, ἤπιόντ' ἔθος
Θερμουργὸς ἀνὴρ κέρτομον σείσας βέλος,
Τρέψῃ πρὸς ὀργὴν, καὶ παλαμναῖον χόλον,
Εὐθὺς Νέμεσιν κάλεσε, καὶ δίκην γραφῇ,
Δύσκλειαν ἄπτων εἰσαεὶ κακοῤῥόθοις.
Ὤρυξεν 29 Ἄθω. 30 πρὸς δὲ τ' Αἰαίην χθόνα,
Κίρκην τ' ἐς αὐτὴν ἧκε Λαρτίου γόνον.
Ἔωσε 31 Πέλλην ἔμπλεον λευκοῦ γλάγους.
Καὶ 32 πομφόλυγ' ἐς Κάμηλον ἐλευθεροστομεῖ.
Καὶ ταῦτα μέντοι κεῖνος ἐξεσκεμμένως,
Σελίσι τε δέλτοις ἐγχαράττῃ. εἰ δέ που
Ῥίψας μερίμνας θυμὸν ἐνδώσει γάνει,
Πρὸς θ' ἱλαρὸν τέρψησιν, ἣν ἔχῃ φρένα,
Λύχνους 33 παλαιῶν μέχρι τοῦ κεκρυμμένους.
Θεὸν 34 τε πρὸς καὶ Φῶτας εὔτονον σέβας
Ἀριστοτέλους, 35 Ἰδίων τε δέλτων ξυγγραφὴν.
Αἴνους 36 ἀρίστων, 37 Κρίσπιν 38 Ὠὸν Σιμμίου
Θεοκρίτου 39 Σύριγγα, 40 Ἱμέρου Πτερά,
Πέλεκυν 41 Ἐπειοῦ, 42 Δωσιάδου Θυτήριον,
Πορφυρίου 43 Πύθειον, ἠδὲ 44 Γηγενοῦς,
Καὶ 45 Πυρονάρχην, ἄλλα θ' ἁπλῶς μυρία,
Ὡς μὴ λέγοιμι παντα, συμπλέκων λόγους,
Αἰὲν προσσόντα χερσὶν ἐν πολυστόρων,
Οἷς περ καθ' ὥραν ἦτορ ὁπλίζει σοφῶν,
Μήδεσι πάντας ἐμφρονεστέρους τελῶν.
Ἐγὼ δὲ πρὸς τοῖσδεσι θαυμαίνω φρόνιν,
Τοὐμοῦ ΛΙΚΗΤΟΥ, καὶ μελίφθογγον λόγον.
Ματὴν προσαυδᾷς ὅστις ὢν κυρεῖς, φάτιν
Ψευδῆ προτείνων, Ζῆνα, καὶ Μούσας βροτῶν
Φράζειν ἰωῇ εἴπερ ἤθελον, μιᾷ
Πλάτωνος αὐδῇ θεῖον ἀρτύσαι λόγον.
Ἴσως δὲ μῦθος οὐχ ἑκὰς βάλλει σκοποῦ,
Πρίν που ΛΙΚΗΤΟΝ ἐς φάος μολεῖν. ἐπεὶ
Δ' ἐπῆλθε μήδη πυκτίοις εἴρων σοφὰ
Φθόγγοισιν ἐμμελέσι, καὶ κεδνοῖς κρότοις,
ΛΙΚΗΤΟΣ αὐτόσχημα θέσπιος λόγου.
Τί μοι Πλάτωνος ἱστορεῖς θνητὴν ὄπα,
Ἔνθ' ἐξὸν ἐνθέοισιν αὐδῆσαι θρόοις;

Mansueta quòd si corda, suauemque indolem
Iniuriosum spiculum linguæ mouens,
Procax, feroxque vindicem calamum trahit,
Extemplò scripto Nemesim ultricem vocas;
Opprobriumque Zoilo æternum calet.
Perfodit Athon. Aeæo ad Circem solo
Genus Laertæ compulit. Mulctram impulit
Albo refertam lacte, liberior loquens
Bullam in Camelum: Quæ sciens ille edidit
Considerate paginis. Atsi abstrahat
Lætitia mentem, derelinquatque obsitas
Labore curas, temporum abstrusos Lychnos
Huc usque veterum. quem Deambulantium
Princeps & erga Numen, atque Homines habet
Cultum, reuelat ipse propriarum venit
Memorator Operum. laudat Heroas viros.
Theocriti Syringa. Dosiadæ sacras,
Optatiani Porphyri, & Nonarij
Aras. Vetustam Crispin. Ouum Simmiæ,
Securim Epei. Pyronarchamque arduum.
Alas Amoris. operaque innumeris noua
Mandata chartis, ne recensendis vacem
Sermone vario singulis, doctæ terunt
Quæ sæpè dextræ, cum quibus sapiens Virum
Cor semper armat, cogitatisque optimis
Prudentiores reddit. Hæc præter mei
Miror LICETI *prouidam mentem, stupens*
Melliflua laudo verba. Mendacem asseris
Famam locutus, quisquis es, Iouem, & Deas
Studio loquendi voce mortali, unico
Platonis ore verba diuina eloqui.
Hæc forte fama non stat à vero procul,
Lucem priusquam cerneret: at ubi meus
Venit LICETVS, *grauia proponens suis*
Concepta labris, ipsaque sonoris modis
Nec non verendis resonat, Aethereæ utique
Germana linguæ imago, mortali expetis
Loqui Platonis voce, cum liceat Dei?

29 *Athos perfossus, siue, Rudens eruditus de Alimento.*
30 *Vlysses apud Circem, siue de quadruplici Transformatione.*
31 *Mulctra, siue de duplici Calore.*
32 *Scholium de Camello Bulla.*
33 *De Lucernis antiquorum reconditis, Lib. 4.*
34 *De Pietate Aristotelis erga Deum, et homines, Lib. 2.*
35 *De Historia propriorum Operum, Lib. 2.*
36 *Elogia Clarorum Virorum.*
37 *Allegoriæ Peripat. ad Aenigma,* Ælia Lælia Crispis, *Lib. 2.*
38 *Imitationes figurati metri à Simmia Rhodio inuenti.*
39 *Encyclopædia ad Syringam Theocriti.*
40 *Encyclop. ad Alas diuini Amoris.*
41 *Encyclop. ad Epei Securim.*
42 *Encyclop. ad Aram Lemniam Dosiadæ.*
43 *Encyclop. ad Aram Pythiam Publii Optatiani Porphyrii.*
44 *Encyclop. ad Aram Nonarii Terrigenæ.*
45 *Pyronarcha, siue de fulminum natura, deq; Febrium origine, Lib. 2.*

INDEX TITVLORVM, ET CAPITVM OPERIS.

 Pro-

Index Titulorum,

Tertia

Ampli

Actuo-

Sale-

FOR-

A

FORTVNII LICETI AD SVA RESPONSA DE GEMMARVM ANVLARIVM SCHEMATIBVS ANTIQVIS PRÆFATIO.

Emmas Anulares ab antiquo symbolicis iconibus omnigenis insculptas haberi, nemo non nouit, qui vetustatis & eruditionis cultor agit in orbe Musarum. At vero qui primi mortalium lapillos emblematibus insculpserint, non ita constat apud literarum alumnos. Obseruatu quidem Camilli Leonardi [a] *Thebit, autor antiquissimus, in opusculo suo de Lapidibus ait, Israelitas ab Ægypto fugientes, in deserto moliminis huius autores extitisse. Verum eos mihi potius hanc artem ab Ægyptijs didicisse probatur, apud* B *quos omnia hieroglyphica lapidibus incisa suos habuere natales. Lapidum autem imagines emblematicæ posterius ad Græcos, Romanosque maxime propagatæ; quadruplicique fine donatæ videntur a priscis; aliæ ad opera mirabilia perpetranda per artem Magicam, &, vt inquit M. Albertus* [b] *Necromanticam: aliæ vero ad Astrologicas & prædictiones, & actiones qua salutares, qua maleficas etiam, vt asserit vetustissimus ille Thebit, qui signaturas eiusmodi virtutem actuosam induere monet a cælestibus influentijs dominantibus eo tempore, quo sub asterismis proprijs figurantur: aliæ autem ad indicandos vtcunque mentium humanarum conceptus abditiores, veterumque ritus nobiliores, ignauo vulgo minime prostituendos, ast excellentioribus ingenijs ad meditandum proponendos: aliæ demum ad repræsentandos Heroum vultus, quos imitari, venerarique debeat omnis posteritas. Quare non immerito Schemata prisca Gemmarum Albertus agnoscit* C *esse difficilioris explicationis. Equidem in hoc opere, non Magicas, nec Astrologicas Gemmarum icones, quas & Apollonius Tyanæus olim vsurpauit, & nos agentes de* Anulis Antiquorum [c] *non leuiter attigimus, at Morales tantum, & Historicas, Naturalesque de propositis Interpretationes habere lubet. Anulares nimirum Antiquorum Gemmæ, passim varijs, atque diuersis imaginibus rerum omnigenarum, etiam monstrosis insignitæ, qua priscus ritus, qua gestantium animi sensus, qua rerum naturalium abditiores proprietates, qua vultus etiam Heroum, alta sapientia, bellica fortitudine, prudentiaque regia mire pollentium, referentibus, Condus promus existunt omnium eruditionum. Ad quas quidem icones explicandas non exiguum laborem impendere mihi necesse fuit; maxime vero quum earum Gemmarum pleræque Schemata referant ænigmatica prorsus, &* D *omnino monstrosis figuris artificio miro cælatæ sint. Insignium virorum & amicorum Quæsitis de hoc argumento mihi propositis, pro virili satisfacere debui, qui me vere non mihi solum, sed amicis etiam, & omnibus studiosis natum agnosco natura sociabilem. Cui quidem muneri feriatas horas a publicis prælectionibus assignauimus. Vtinam veritatis lumen, quod in hoc antro Platonico* [d] *tenebricoso semper inquirimus, nobis affulserit; ne bonas horas, diu laborantes incassum, male perdiderimus; verum & nobis, & Lectoribus nostris vtilia pariter & iucunda perscripserimus, ad salutem nostrum, & summi Dei gloriam. Spiritus Sancti gratia illuminet sensus & corda nostra.*

[a] lib. 3. de Lapid. c. 2.

[b] lib. de Mineral.

[c] cap. 18. 19.

[d] 7. de Rep.

De priscis Anularium Gemmarum Schematibus explicandis. Cap. I. A

Eruditissimo & cl. Viro FORTVNIO LICETO Scriptorum nostri seculi principi

JACOB. PHILIPPVS TOMASINVS

Episcopus Æmoniensis Salutem.

GAudeo, cl. Vir, quod senescente ætate, maior semper vigor in tuo calamo efflorescat, & quod incredibile plerisque videtur, noua ingenij portenta e tuo intellectu prodeant. Perlegi in solitudine Æmoniensi erudita,& omni scientiarum & disciplinarum genere plena volumina V. & VI. Epistolarum, vbi Quæsitis subtilissimis a cl. Viris excogitatis plene, ac dilucide satisfecisti. Id que ex voto factum fatentur omnes, tuis conatibus applaudente toto orbe, & acclamantibus Academijs, vere nunc Te nouum Delphicum Apollinem esse,Te Scriptorum Principem, Teque omnes Veterum & Neotericorum Antesignanum iure merito salutant. Tam scientias omnes humanas & diuinas Commentarijs vberrimis illustracti. Si Martialis operibus a T. Liuio conscriptis totam se suam bibliothecam impleuisse cecinit, quid dicemus de tot tantisque voluminibus tuis vulgatis, quibus eruditorum ac Principum bibliothecæ exornantur? Gratias ago immortali Deo, & gaudeo me hac ætate vixisse, Teque summum virum nouisse, quem e suggestu iam ab hinc annos XXX in hoc celeberrimo Lyceo legentem audiui: cuius cōsortio etiam quotidie perfruor. Scio cunctis eruditorum ordinibus Te iam satisfecisse de plurimorum abditorum explicatione. Reliquum est, vt post nouas de Antiquorum Lucernis elucubrationes, iam sub prælo gementes, ad Gemmas Veterum, a Cl. Stephanonio non ita pridem collectas & inuulgatas, cum aliquot aliquando breuiculis Anonymi notis, illustrandas libenter accedas; quo Poetarum & Numismatum cultoribus, curiosisque omnibus, meoque desiderio potissimum, si lubet, tuam luculentissimam operam præbeas. Sic tamen velim Te in perennibus studijs contineas, vt etiam rationem valetudinis habeas, meque, vt soles, constanter ames. Patauij. Calendis Junij. 1649. B

Liceti Responsio de veterum Gemmarum explicatione adeunda. Cap. II. C

Illustriss. & Reuerendiss. IAC. PHILIPPO TOMASINO Episcopo Æmoniensi

Fortunius Licetus B. A.

QVi tenebricosissimum peruetusti Cecropij Cl. Viri votum, compluribus hieroglyphicis, in abdita vetustatis maiestate prorsus & omnino delitescentibus, donarium antiquæ Manus Æneæ perornantibus, an peronerantibus, incertum, adeo dilucide nuper explicare literario mundo sciuisti, Vir eruditissime, quid me vocas ad ea Schemata Gemmarum antiquarum nunc enucleanda, quorum in profunditate sensus abstrusos expiscaturus vel Delius natator facile suffocari valeat immersus? Equidem Septuagenario tertium iam addeus annum, ea non forte polleo memoriæ viuida vetustatis eruditione, quam postulare videntur tot atque tantarum Gemmarum vetustiorum Schemata diuersiformia, tetrica, lasciuiam plerumque redolentia, & plusquam nimium ænigmatica: proindeque potius ad iuueniles, quam ad seniles interpretationes attinentia. Verum enim vero, quia sub imagine lasciui Sileni Veteres etiam Numinum sacra consueuerunt occulere; ratus id quoque potuisse contingere propositis abste mihi Gemmularum Stephanoniarum Stemmatibus, vt iussioni Tuæ morem pro virili geram, huiuscemodi Spantam ornare iam aggredior, Cui totam æstatem, feriatus a publicis Lectionibus, impendere valeo. Vale, me ama, summoque Deo Tuis precibus commendare sæpe ne dedigneris non parum ætate grauiore pressum. D

Dabam Patauij e meo Scalumnæ Museo, Pridie Idus Junij. M, DC. IL.

A *Trium Cupidinum, Voluptuoſum tyrannidem in geminos Amores probos paſſim exercere.*

Schema primæ Gemmæ.

B

En gemini Bigam Thitonia ducit Amoris;
Biga docet Venerem, Flammaque clara Diem.
Apud Petrum Stefanonium in gemma.

C

Amoris differentiæ tres explicatæ. Cap. III.

ANtiquitatem plures, tanquam deos, coluiſſe Cupidines: quos omnes atque ſingulos Amoris nomine donauerit, euidentiſſimum eſt. Etenim Plato duos, treſue celebrat Amores; duos quidem in ſympoſio, cæleſtem vnum, vulgarem alterum, inquiens ibi ſub perſona Pauſaniæ: *Neminem profectò latet, abſque Amore Venerem nunquam eſſe. Quoniam vero duæ ſunt Veneres, geminum quoque Amorem eſſe neceſſe eſt. Geminam autem deam hanc eſſe quis neget? Nonne vna quædam antiquior eſt, & ſine matre Venus, Cælo nata, quam Cæleſtem Venerem nuncupamus? Altera verò iunior, e Ioue & Dione progenita, quam vulgarem communemque vocamus. Neceſſarium itaque Amorem Veneris illius comitem, cæleſtem vocari, huius vero vulgarem.* Sed & in Phædro Socrates duos Amores celebrat aiens: *Quod igitur Cupiditas quædam ſit Amor, omnibus manifeſtum*, & mox: *ſcire oportet in vnoquoque noſtrum duas ideas eſſe dominantes atque ducentes, quas ſequimur quocunque ducunt. Altera quidem eſt innata nobis voluptatum cupiditas: Altera vero acquiſita opinio* D *optimi affectatrix. Hæ autem in nobis quandoque conſentiunt, quandoque in ſeditione & diſcordia ſunt: & modo hæc, modo altera peruincit. Quando igitur opinio ad id, quod optimum eſt ratione ducit ac ſuperat, hæc ipſa viuendi poteſtas Temperantia nominatur. Quando vero Cupiditas abſque ratione ad voluptates trahit, nobiſque imperat, imperium hoc Libido vocatur.* Duos igitur Amores ponit eſſe Plato, Voluptuoſum vnum, quem nobis connaturalem ait: Rationalem alterum, optimi deſiderium. Alibi vero Plato [a] tres Amores eſſe ſcribit, inquiens: *Qui corpus amat, eiuſque formam, quaſi fructum quendam eſuriens petit, is ſatiari duntaxat quærit, nullumque animæ amati præbet honorem. Sed qui minus de corpore curat, & animo conſiderat potius quam deſiderat; quum ipſum, vt decet, animum diligat, corporis vſum petulantiam & contumeliam arbitratur: quumque temperantiam, fortitudinem, magnificentiam, & prudentiam vereatur, & colat cum caſto amico viuere volet.*

[a] 8. de legib.

Amor autem ex vtrisque his compositus, ipse est quem modo loco tertio ponebamus. Quum ergo tres sint Amores &c. Sic itaque tres Amores Platoni sunt, Amor corporis vnius pulchritudine frui desiderans, animi pulchritudine neglecta; qui Amor est intemperata Libido: Amor, qui potius animi cultum quam corporis in amato desiderat; quem Amorem probum appellat: & Amor, tum animi, tum corporis pulchritudinem in amato cupiens; quem Amorem tertium appellat mistum ex vtrisque prioribus. Huic Amorum numero Cicero subscribens infit: [b] *Cupido primus Mercurio & Diana prima natus dicitur: Secundus Mercurio & Venere secunda: tertius quidem est Anteros Marte & Venere tertia.* Quos Quidem Tullianos Amores tres esse censeo, qui describuntur in gemma nostra; namque tertius est Amor vulgaris, terrenus, & voluptuosus, a patre Marte, furibundo Deorum, facem, & per fas & nefas tyrannidem in alios duos exercens, vrget probos Amores in sui famulatum; facemque loco flagelli gestans & vibrans; & ad sui bigam trahendam habenis vinctos optimos Amores adigens. Is autem Amor est in anima nostra facultas concupiscibilis appellata, vel eius operatio: cuius Appetentiæ, siue concupiscentiæ domicilium in Timæo Plato voluit esse Iecur: qua ratione Tityum, qui Latonam, siue Dianam libidinis oestro percitus constuprare tentauerit, antiqui poetæ fingunt apud inferos iacere vinctum, cui vultur Iecur immortale corrodit: [c]

b de nat. Deor.

c Homer. lib. 11. Odyss. v. 585.

Hic Tityum vidi terræ omniparentis alumnum
Prostratum: tenet ille nouem nam iugera terra.
Hinc atque hinc vultur iecur immortale vorabat
Omentum ingressus, manibus non ille repellit.

Nam ibi sontes æternam pænam luunt, quam euitare nequeunt. Quæ ferme repetit [d] Virgilius. At verò secundus, atque primus Amores a Cicerone celebrati, gemini simul omni vitio vacantes probi sunt, palmis vtrique gestantes lauri ramum; quum laurus æque virtute bellica præstantibus Imperatoribus in triumpho daretur, & viris alta sapientia præcellentibus inter infulas Doctoreas exhiberi consueuerit. Est autem primus Amor, ex Mercurio & Diana prima natus Cupido, probus, insignis virtute fortitudinis, belloque præpotens; etenim Diana venatrix, animo forti, corporeque robusta, bellum in agrestes feras agit; hoc est homo fortis in ferinos & vitiosos homines, vel animus fortis in vitiorum monstra, vt Hercules, qui propterea monstra domuisse, prorsumque confecisse dicitur. A patre verò Mercurio primus hic Amor fallacias militares, quæ stratagemata nuncupantur, edoctus est. At verò secundus Amor, ex Mercurio & Venere secunda prognatus, est Cupido studiosus itidem, atque probus, non armis & fortitudine, sed literis, & sapientia clarus; etenim Mercurius est literarum numem: & Venustas, atque lepor in sermone doctorum maxime valet ad addiscentium eruditionem. Hìc datum sibi laureum sceptrum à Musis concinens Hesiodus, laborem & diligentiam scribentis indicat, vt obseruat in suis Hieroglyphicis [e] Pierius; propterea quod veluti sunt amara lauri folia, sempiternique viroris; ita sudor virtutis laboriosus est, perennemque gloriam parit: vnde chartas Cornelij laboriosas Catullus pro magna laude celebrat. Qui quidem etiam labor, & viror gloriæ non minus manet Amorem præstantem in bello virtute fortitudinis. Quoniam verò virtutes omnes, ad intellectuales, quæ mentem [f] perficiunt: & ad morales, quæ sunt habitus humanæ [g] voluntatis, rediguntur, [h] vt luculenter edocet nos Aristoteles [h] in Ethicis: propterea probus Amor geminus effingitur, Bellicus, qui sedem habet in corde; vnde fortitudine militari pollentes, Italico nomine *Coraggiosi* nuncupantur: & literarius; etsi namque Virgilio, [i]

A

B

C

D

d lib. 6. Aen.

e lib. 50.

f 6. Eth. c. 3. & seqq.

g 3. Eth. c. 4. & seqq.

h 2. Eth. c. 1.

i 9. Aeneid.

Nisus ait: Dijne hunc ardorem mentibus addunt
Euryale? an sua cuique Deus fit dira Cupido?
Aut pugnam, aut aliquid iamdudum inuadere magnum
Mens agitat mihi, nec placida contenta quiete est.

Vbi dira cupido sumitur pro magno vehementique desiderio, & affectu, tam voluntatis in habitibus moralibus, quam humanæ mentis in intellectualibus: Attamen, quod actuosarum moralium nempe, virtutum omnium fere princeps, atque pulcherrima sit Aristoteli [k] fortitudo bellica: & intellectualium [l] Platoni Poetica; proinde gemini Cupidines probi priores,

k 3. Ethic. cap. 6.

l in Ione.

A res, in Schemate nostro lauri ramis insigniti, potissimum Poetarum, & fortium Heroum studia, siue mentem,& animum generosum indicant; siue quoque Rationalem Appetitum animæ, quē Plato [m] collocat in Cerebro: & Irascibilem, cui domicilium esse dicit in corde. [m] in Timæo.

Amoris origo mirabilis à Platone posita, declaratur. Cap. IV.

HVius autem triplicis Amoris, tanquam vnius Cupidinis, in suo Symposio Plato mirabilem ex Diotima, muliere fatidica, magistra Socratis, originem proponit verbis ipsissimis: *Quinam parentes Amoris, quamuis dictu prolixum sit, exponam tamen. Quando nata est Venus, parato conuiuio discubuerunt Dij cæteri, & Metidis, idest* Consilij *filius Porus, idest affluentiæ Deus. Quum cœnati essent, Penia, idest Paupertas, mendicatura cibum, vtpote epulis illic abundantibus, venit: & circa fores obuersabatur. Porus quidem nectare ebrius, vinum namque nondum erat, Iouis hortum ingressus est, & somno grauatus dormiebat. Penia verò inopia compulsa, quo pacto filium quasi quibusdam insidijs ex Poro conciperet, excogitauit. Quare iuxta illum accubuit, Amoremque concepit. Vnde natus est* B *Amor, sectator cultorque Veneris, propterea quod in Veneris natalibus est prognatus. Quin etiam natura pulchri desiderio capitur, quum Venus ipsa sit pulchra.* Cuius quidem fabulæ mysterium aperire studuit Eusebius in sua Præparatione [n] Euangelica scribens: *Quum Moses ineffabili quadam ratione in principio creationis Mundi, paradisum quendam a Deo plantatum dixerit: hominemque ibi a serpente per mulierem deceptum narrauerit, aperte Plato commutatis nominibus, in Symposio allegorice similia posuit: Pro paradiso enim Dei, hortos Iouis appellauit, pro serpente deceptioneque ipsius, Paupertatem insidiantem posuit: pro viro autem primo, quem Dei consilium, atque prouidentia quasi nuperrime natum filium produxit, Consilij filium Porum nomine posuit. Quumque Moses in ipsa constitutione mundi factum hoc dixerit; quum Venus facta esset, id accidisse Plato narrauit: Verùm allegorice propter pulchritudinem mundum appellans. Sed verba eius hæc sunt:* Quum, *inquit,* facta esset Venus, [n] lib. 12. c. 6. Explicatio Eusebiana.

„ & alij Dij, & Consilij filius Porus, in conuiuium conuenerunt: & post cænam Inopia,
„ tanquam mendica, ad ianuam domus, vbi conuiuabant, accessit. Porus autem nectare
C „ superatus (nondum enim vini vsus inuentus erat) in hortos Iouis ingressus, grauiter
„ dormiebat. Inopia verò propter indigentiam ad insidiandum parata, vt ab eo liberos
„ susciperet, apud eum accubuit; & hoc dolo Cupidinem a Poro concepit. His Plato
„ allegorice illa Mosaica voluit significare. Quæ quidem explicatio nobilis est, & Amoris nomine, dolo concepti a Penia ex Poro dormiente, satis innuitur Appetitus inordinatus euadēdi sicuti Deus per scientiā boni & mali, cōceptus à muliere persuasa fraude serpētis, [o] falsa promittentis, virum cæcutientem, ac veluti dormientem in obliuione diuini præcepti, circumueniente, pellenteque simul in Appetitum euadendi, sicuti Deus, per scientiam boni & mali. Cæterum, quam in præsentia nobis exhibet Eusebius ansam explicandi lucu-lentius & aliter huiusmodi mysticum Platonis fabulamentum e sacra pagina, lubet arripere. Dubio procul in Symposio Plato describit originem Amoris humani; quem [p] alibi triplicem Appetitum esse monet, & nos antea, nempe Concupiscibilem: Irascibilem, qui fortitudinem & magnificentiam excolit: nec non Rationalem, qui pro fine prudentiam habet atque sapientiam; qui tres Appetitus sunt potentiæ facultatesque operatrices, locum habentes in essentia animæ humanæ. Deus verò facultates istas vnà cum animæ substantia, D cum qua penitus identificantur, de sententia [q] Aristotelis, & Græcorum omnium Interpretum: vel in qua essentialiter inest, ab interna substantia animæ profluens, atque dependens; vt cum D. Thoma plerique Latinorum existimant: Deus inquam huiusmodi tres potentias animæ Appetitrices, à Platone sub Amoris nomine significatas, vnā cum animæ natura produxit primū, quando formato corpore primi hominis de limo terræ, [r] *inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ: & factus est homo in animam viuentem*: nimirum in prima mundi totius creatione; quam Plato dicit *Natales Veneris*; etenim Mundus apte Venus appellatur, vel Eusebio; quia Venus pulchritudinis dea pro pulchritudine ponitur; & Vniuersum hoc à pulchritudine Græce dicitur κόσμος, & Latine *Mundus*; de cuius pulchritudine suauissime Boethius & altissime sua in Consolatione Philosophica [s] cecinit ita:

[o] Gen. 3.
1. Explicatio nostra mystica.
[p] 8. de Legib.
[q] 2. de an. t. 11. 24. 27. 33. & seqq. 3. de an. t. 1. 40. & seqq.
[r] Genes. 2. 7.
[s] lib. 3. metr. 9.

O qui

O qui perpetua Mundum ratione gubernas
Terrarum cæliqueſator : qui tempus ab æuo A
Ire iubes, ſtabiliſque manens das cuncta moueri:
Quem non externæ pepulerunt fingere cauſæ
Materiæ fluitantis opus; verum inſita ſummi
Forma boni, liuore carens: Tu cuncta ſuperno
Ducis ab exemplo: pulchrum pulcherrimus ipſe
Mundum mente gerens, ſimilique in imagine formans,
Perfectaſque iubens perfectum abſoluere parteis.
Tu numeris elementa ligas, vt frigora flammis,
Arida conueniant liquidis, ne purior ignis
Euolet, aut merſas deducant pondera terras.
Tu triplicis mediam naturæ cuncta mouentem
Connectens animam per conſona membra reſoluis;
Quæ quum ſecta duos motum glomeretur in orbes,
In ſemet reditura meat: mentemque profundam B
Circuit, & ſimili conuertit imagine cælum.
Tu cauſis animas paribus, vitaſque minores
Prouehis: & leuibus ſublimeis curribus aptans
In cælum terramque ſeris: quas lege benigna
Ad te conuerſas reduci facis igne reuerti.
Da Pater auguſtam menti conſcendere ſedem:
Da fontem luſtrare boni: da, luce reperta,
In te conſpicuos animi defigere viſus:
Atque tuo ſplendore mica: Tu namque ſerenum,
Tu requies tranquilla pijs: Te cernere finis,
Principium, vector, dux, ſemita, terminus, idem.

Ab iſta mundi corporei pulchritudine, ſummaque venuſtate, ſcitiſſime Plato mundi creationem appellare potuit *Natales Veneris.* Igitur in mundi creatione, *parato conuiuio diſcubuerunt Dij cæteri, & Meditis, ideſt Conſilij filius Porus, ideſt affluentiæ Deus*, addit Plato; C quia mundi creatio, quum ſit operatio Dei ad extra (vt loquar lingua Theologorum) communis eſt & indiuiſa tribus diuinis perſonis; quibus Deorum nomen aſſignat Plato (vel ex Moſe,[t] ac Iſaia[u]) non reſpiciens vnitatem naturæ, ſed pluralitatem trinitatemque perſonarum: quæ conuiuæ dicuntur, quia vere conuiuunt ſibi inuicem coæternæ, ſemper ſimul in æternitate viuentes. Quarum ſane perſonarum ſecunda, Verbum eſt Conſilij filius, quia genitus eſt a Patre per actum intellectus, & in ſacris literis habetur [x] Sapientia Patris, & magni Concilij Angelus appellatur: eſtque Deus affluentiæ, quia per ipſum[y] omnia facta ſunt. Diſcubuerunt autem parato conuiuio Dij cæteri, Pater, & Spiritus Sanctus, & filius, quando creaturus hominem die ſexta creationis mundi, *dixit Deus*, [z] *faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram*; quæ quidem imago ſimilitudoque Dei maxime conſiſtit in anima hominis. Quum vero cœnati eſſent, nimirum creatis omnibus alijs rebus mundanis; etenim primo, ex doctrina D. Gregorij, comedere abſolute pertinet ad exercentes vitam[a] actiuam. Creatio vero mundi pertinet ad vitam actiuam Dei; quum creare ſit agere. Deinde vero, D. Bernardo:[b] *Comedit etiam Chriſtus butyrum*,[c] *quum* D *aſſumpſit naturam humanam ſine peccato*: tunc autem Deus creauit animam Chriſti, & eius humanitatem; vt latius[d] alibi probauimus. Deinceps autem Dominus ait:[e] *Meus cibus eſt, vt faciam voluntatem eius, qui miſit me, vt perficiam opus eius*: Creatio vero rerum omnium, per Verbum[f] facta, eſt purum putum opus voluntatis Dei; qui[g] *omnia quæcumque voluit, fecit: quia ipſe dixit, & facta ſunt: ipſe*[h] *mandauit, & creata ſunt*. Denique comedere labores manuum ſuarum, eſt inſiſtere bonis[i] operibus: at creatio rerum mundanarum dicitur opus[K] manuum Dei. Quare creatio mundi rectiſſime dicitur allegorice, Cœna trium Perſonarum diuinarum, adeoque cœna Deorum a Platone. Poſt huiuſmodi cœnam igitur, iam creatis magni mundi rebus omnibus, creatoque microcoſmi corpore de

[t] Gen. 1. 1. 26. 2. 19. 3. 22. 11. 7.
[u] cap. 6. 8.
[x] Sap. 24. 5. Prou. 8. 22. & ſeqq. Coloſſ. 2. 2. 3.
[y] Ioan. 1. 3.
[z] Gen. 26.
[a] D. Greg. ſu. Cant. 5.
[b] Serm. 2. de Aduent.
[c] Iſai. 7. 15.
[d] de ſept. Quæſ. cap. 8.
[e] Ioa. 4. 34.
[f] Ioa. 1. 3.
[g] Pſal. 134. 6.
[h] Pſal. 32. 9. & 148. 5.
[i] Hilar. in Pſ. 127. 2.
[K] Pſal. 8. 7. 18. 2. 91. 5. 101. 26.

A de luto terræ, in creatione animæ humanæ *Penia*, *siue Inopia*, hoc est ipsum Nihil, omnisque prorsus entitatis carentia, *mendicatura cibum* entitatis *(vt pote epulis illic* omnium creaturarum ac entitatum *abundantibus) venit*: namque Deus, vt ait [l] Apostolus, vocat ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt: *circa fores obuersabatur*; etenim extra mundum creatum & Deum, Nihil est. *Porus quidem nectare ebrius*, nempe tum Dei filius; ebrietas etenim, apud [m] Areopagitam Dionysium, in Deo est plenissima bonorum omnium immensitas & affluentia, quam per actum creationis extra communicat omnibus creaturis, excessusque scientiæ, qua mundum condidit; quin & iucunditas sapientiæ, & excessus Amoris diuini, seipsum ad extra diffundere gestientis: Quum enim bonitatis proprium sit se se communicare; filius, in quo sunt omnes thesauri scientiæ [n] sapientiæque absconditi, & immensa bonitas, ac excessus Amoris erga naturam humanam, aptissime dicitur ebrius. At audiamus eximia Dionysij verba: *Hæc enim*, ait, *sapientia diuina, accedentibus ipsis præstat affluentiam, indeficientium dapum inundantiam largiens, superemanans, atquo supereffundens. Istud nempe veraciter epulari est; atque ideo viuificans simul, & paruulos nutriens,* B *& renouans, atque perficiens celebratur. Iuxta hanc nempe sacram Conuiuij expositionem, & ipse bonorum omnium autor Deus inebriari perhibetur, propter plenissimam, & quæ omnem intelligentiam superet diuinæ epulationis, siue (vt verius eloquar) bonitatis perfectissimam atque ineffabilem immensitatem. Sicut enim nostro more in deteriorem partem ebrietas capitur; estque repletio immodica, per quam sensu & mente excidimus; ita & in Deo meliorem in partem accipiendo, ebrietas nihil aliud est quam plenissima bonorum omnium immensitas, quæ in ipso secundum causam præexistit, intelligenda est. Sed & illum, qui ebrietatem comitatur, excessum sensu, atque sciendi, Dei excellentiam, quæ omnem refugit intellectum; accipi oportet, per quam excipitur ab intelligendi ratione; quum ea sit excellentia, vt intelligere atque intelligi, ipsumque esse transcendat, ac omnia simpliciter quæcunque sunt bona: inebriatus esse, atque excedere dicitur Deus, quippe qui eis omnibus atque immensitatis totius eminentia & plenissimus est, & rursus extra omnia, & vltra omnia segregatus.* Ita Dei filius in actu creationis rerum mundanarum, per immensitatem summæ bonitatis, quam ad extra diffundit, ebrius mystice dicitur *nectare* sapientiæ, bonitatisque. Quo sensu mystico Nectaris & Ambrosiæ solum ad Deos attinentium vsos olim fuisse Theologos antiquiores, ob- C seruat etiam Aristoteles inquiens: [o] *Quicunque igitur circa tempora Hesiodi fuerunt, & cuncti Theologi, solum quoad sibi persuaderent, curę habuerunt, nos autem contempserunt. Quum enim principia Deos facerent: & ex Dijs fuisse dicerent; quæcunque non gustarunt Nectar & Ambrosiam, mortalia dicunt fuisse. Manifestum autem est, quod sibi ipsis hæc nomina cognita dicentes, talesque afferentes causas, supra vires nostras dixerunt.* (quem locum alibi satis explicat Aristoteles, aiens: [p] *Forte igitur de quibusdam enunciare aliquid tentare, & de omnibus, & prætermittere nihil, videbitur vtique esse signum aut multæ amentiæ, aut multę promptitudinis: non tamen iustum est omnes similiter increpare; sed videre oportet causam dicendi, quęnam sit. Pręterea quo pacto se habeat in credendo, vtrum humano modo, an validius. Certiores igitur necessitates quando quis fuerit assecutus, tunc gratiam habere oportet inuenientibus: nunc autem id, quod videtur, dicendum est.* Quæ pariter elucidant immediate sequentia metaphysicalia de Nectare & Ambrosia, sic) [q] *Nam si voluptatis gratia ea attigerunt, nequaquam sunt ipsius esse causa Nectar & Ambrosia. Quod si ipsius* D *esse gratia, quomodo essent sempiterni, quum alimento indigerent? Sed de his, quæ fabulose, & suphistice dicuntur, non est dignum accurate considerare. Ab illis vero, qui per demonstrationem dicunt, petere oportet, ac interrogare, Cur quum ex eisdem sint, hæc quidem entium sempiterna natura sunt, hęc vero corrumpuntur?* vbi scientificum per demonstrationem humano more philosophantem, segregat Aristoteles tum a sophistice loquente, tum a fabulose sermocinante; quem dicit esse Theologum æui sui, qui de rebus altissimis, sub fabularum tegmine loquebantur; quas Philosophus etsi non debet intra suos limites ageas accurate considerare, nō eas tamen negligit, sed vtcunque contemplatur, & diligit; quod antea dixerat Aristoteles his notis. [r] *Qui vero dubitat, & admiratur, putat se ignorare; quare Philosophus amator fabularum quodammodo est, eo quod fabula ex mirandis constat.* Quo loci dicit [s] Alexander Aphrodiseus, *Quapropter fabularum amator Philosophus quodammo-*

[l] Rom. 4, 17.
[m] Epist. 9.
[n] Coloss. 2, 3.
Ebrietas & in malam, & in bonam partem vt assumatur.
[o] 3. Meta. t. 15.
[p] 2. cæl. t. 34.
[q] 3. Meta. t. 15.
[r] 1. Met. su. 1. cap. 2.
[s] 1. Meta. com. 15.

dammodo esse videtur, qui studet ea discere, quæ ob ignorantiam sui sunt admiranda, propterea quod fabulæ ex admirandis, & fidem non capientibus constituuntur (nimirum ex non capientibus fidem a demonstratione, quæ de illis haberi non potest.) *Qui autem propter admirationem aliquarum rerum conantur intelligere, ij Philosophi sunt.* At iam redeamus ad nostra; mystice dicitur ergo recte Dei filius in actu creationis animæ humanæ, prorsum ebrius nectare, scilicet diuina sapientia & bonitate, gliscente se se ad extra communicare: *nondum enim*, ait Plato, *vinum erat*, efficiens ebrietatem vulgarem, & corporalem,
t Gen. 9.21 21. cuius Deus non est capax, vti fuit postea Noe: [t] qui vir agricola primum plantauit vineam, bibensque vinum inebriatus est, & nudatus in tabernaculo suo: vel nondum Verbum caro factum erat, cuius sanguis in vinum transubstantiari debebat; quia creatio mundi & hominis multum præcessit incarnationem filij Dei. Qui Dei filius, *Iouis hortum ingressus est*, dum Paradisum voluptatis hominem formaturus intrauit, in quo post meridiem ad auram
u Gen. 3. 8. erat ambulaturus; [u] qui locus ideo proprie dicitur Hortus Iouis, quoniam a Deo cōditus,
x Gen. 2. 8. & consitus, [x] Dei ambulationibus, ac veluti delicijs & voluptatibus institutus erat. *Et somno grauatus Porus dormiebat*: ex Areopagita, Dormire Deo conuenit mystice; ait
y Epist. 9. f. enim: [y] *Pergens autem inquirere non fallor: si & laudatissimum illum Dei somnum, & euigilationem explicare pergimus, dicendo Diuinum somnum esse Dei illam excellentiam, exceptam a creaturis omnibus, & nulli communicabilem ex ijs, quæ prouidentiæ ratione gubernantur*: etenim homo, & anima rationalis eius, condita est a Deo per excessum sapientiæ suæ, veluti consultantis, quum in solius animæ creatione, non item vllius alterius rei, conuocatum sit Concilium Sanctissimæ Triadis, velut ad consultationem operis omnium maximi:
z Gen. 1.26. *Faciamus*, [z] ait, *hominem ad imaginem & similitudinem nostram: & præsit piscibus maris, & volatilibus cæli, & bestijs, vniuerseque terræ, omnique reptili, quod mouetur in terra.* Subdit autem rectissime Plato: *Penia vero inopia compulsa* (quum ipsum Nihil esset omni carens entitate) *quomodo ex Poro conciperet filium, quasi ex insidijs excogitauit.* Filius quidem Peniæ dicitur Amor, siue Anima rationalis, & eius facultas Appetens, quæ sensui prope Nihil est, ac ipsi Nihilo, ex quo creatur, valde similis, nempe quoad sensum anima nullius quantitatis est, inuisibilis, ac impalpabilis, intangibilis, inodora, ingustabilis. Deceptio vero, quam Eusebius ad serpentis dolum retulit, mihi referenda videtur, velut Episodium nobile fabulæ Platonicæ. *Penia* inquam, idest, entitatis carentia, & ipsum Nihil, *accubuit*
a Ioan. 1. *dormienti Poro*, excessum bonitatis ac sapientiæ habenti Dei filio, per quem omnia [a] facta sunt ex nihilo, *& concepit Amorem*, dum Deus creauit animam rationalem, Appetitu præditam, ex Nihilo. Quas insidias Plato mutuatus videtur e sacra pagina, dicente, tum filias
b Gen. 19. Loti, patrem inebriasse [b], cum eoque decepto dormientes concubuisse, concepisseque
c Gen. 18. filios: tum etiam Thomarem [c] cum socero suo Iuda per dolum coiuisse, concepisseque de illo filium. Sed & exortus *Amor* ex Penia, & Poro, *est Veneris cultor, & sectator*, quia in Veneris natalibus est productus; nam Appetitus animæ humanæ, adeoque homo per crea-
d Gen. 2. 7. tionem animæ suæ a Deo de Nihilo factus est in animam viuentem, dum crearetur [d] Mundus, cuius est cultor, atque sectator; etenim Deus hominem posuit in Paradiso voluptatis,
e Gen. 2. 15. vt operaretur, & custodiret [e] illum: Qui Paradisus etiam nomine Veneris, vt & Mundus,
f lib. 1. init. intelligi potuit a Platone; quum a [f] Lucretio dicatur

. . . . . . *hominum, diuumque voluptas*
Alma Venus . . . .

Et Orbi quoque vniuerso Deus hominem [g] præfecit, vt præesset omnibus animantibus, &
g Gen. 1.26. 27. 28. repleret, subijceretque sibi terram. Quare congruenti fabulamento Plato texit Animæ nostræ, facultate Appetitrice præditæ, creationem ex Nihilo a Deo in primordijs Mundi corporalis. Verum enimuero, quoniam Plato, de sententia veterum Theologorum, constituit Amorem ortum fuisse tum primum ante omnes Deos alios, vt ait Hesiodus; tum etiam nouissimum post Deos alios omnes: iam vidimus Amorem ortum fuisse post omnes alias creaturas in productione animæ rationalis primorum hominum die postrema Mundanæ Genesis. At quia viderat in sacra pagina non semel Animam Christi, qui dicitur Amor, & pulchra dilectio, poni ante secula creatam, esse primogenitam ante omnem creaturam, ge-
h Eccli. 24. nitam ante Luciferum, in Hodie permanentis æternitatis oraculis ipsissimis: [h] *Ego mater pul-*

(Margin: Amor vt sit primus, & nouissimus Deorum.)

pulchræ dilectionis: hoc enim Paterna Mens ait, se filium suum ex vtero, matris ad instar, ge-
A nuisse per actum intellectionis ante Luciferum: [i] *Ex vtero ante Luciferum genui te*. Quin [i] Ps. 109. 4.
& ipse Christus de se proferet: [K] *Dominus dixit ad me: filius meus es tu, ego hodie genui te*. [K] Psal. 2. 7.
Et alibi: [l] *Dominus possedit me in initio viarum suarum, antequam quicquam faceret a princi-* [l] Prou. 8. 22. et seqq.
pio. Ab æterno ordinata sum, & ex antiquis antequam terra fieret. Nondum erant abyssi, & ego iam concepta eram: nec dum fontes aquarum eruperant, nec dum montes graui mole constiterant: ante colles ego parturiebar. Adhuc terram non fecerat, & flumina, & cardines orbis terræ: & alio loco: [m] *Ego ex ore Altissimi prodiui, primogenita ante omnem creaturam*: [m] Eccl. 24.
Quæ loca quum vidisset Plato, & ante illum Parmenides ac Hesiodus, vna cum eis in Conuiuio scite Phædrum introduxit asserentem, Amoris, Deorum pulcherrimi, generationem esse antiquissimam, antiquiorem videlicet Origine Deorum omnium; etenim & D. Thomas istam primogenituram humanitati, proindeque animæ Christi assignauit; dum Ecclesiastici sententiam explicans infit: [n] *Potest referri ad naturam creatam, assumptam a filio,* [n] 1. p. q. 41. 3. ad. 4.
vt sit sensus: Ab initio, & ante secula creata sum, id est, præuisa sum creaturæ vniri. Sed &
ante creationem omnium rerum corporearum, ortum fuisse Amorem, aperte docet ex [o] Au- [o] 14. de ciu.
B gustino Scotus [p] asserens: *Et hoc est, quod dicit Augustinus 14. de Ciu. Dei, quod duo Amo-* [p] 2. se. di. 6.
res fecerunt duas ciuitates, ciuitatem Dei Amor Dei vsque ad contemptum sui, & ciuitatem Diaboli Amor sui vsque ad contemptum Dei. Prima igitur radix ciuitatis diaboli fuit inordinatus Amor amicitiæ sui, quæ radix germinauit vsque ad contemptum Dei, in quo est consummata ista malitia; sic patet de inordinatione simpliciter prima, quæ fuit simpliciter in primo velle inordinato. Restat nunc videre de inordinato ipsius velle concupiscentiæ. Et videtur ibi dicendum, quod primo concupierunt sibi immoderate beatitudinem: quod probatur primo sic, &c.
Cæterum quia fabularum, præter mysticam, siue Theologicam, & physicam, tertia datur interpretatio moralis, quam maxime videtur Plato respexisse; propterea possumus breuiter ita Cupidinis originem Platonicam explicare: Quod Amor, quem Plato definit esse Explicatio
desiderium pulchritudinis, vel Appetitum generandi in pulchro: conceptus fuerit in hor- moralis.
to Iouis, hoc est, in Anima; in qua Deus deliciari se [q] fatetur: natus ex matre Penia, siue [q] Prou. 8. 31.
Inopia; nimirum ex facultate Appetente bonum, ac pulchrum, quo caret, ac indiget: nec non ex patre Poro, consilij filio; scilicet ex Intellectu cognoscente pulchrum, & bonum;
C quod offert Appetitui; facultas enim Appetens fertur in appetibile præcognitum. Hæc autem est origo simplicior Amoris omnis, quem apte Schematis Author in gemma distinxit in tres Cupidines, vt antea fuit explicatum, quorum vnus Voluptuosus, alius Heroicus est bellicus, ac tertius Rationalis intellectiuus.

Amor voluptuosus vt erga bellicum, & literarium imperiosam tyrannidem exerceat. Cap. V.

PORRO duos Amores celestes, & heroicos, ab Amore tertio terreno, vulgari, & vesano plerumque domitos, tyrannice cogi ad eius obsequia turpia, trahendamque bigam, quocunque furor, & ardor illius impetuose vergat, aperte satis insinuat Hesiodus, & experientia frequens ostendit: Ille quidem de Amore voluptario sic in Theogonia cecinit:

Primo omnium quidem Chaos fuit, ac deinde
D *Tellus lato pectore prædita, omnium fundamentum solidum semper*
Immortalium qui tenent iuga niuosi Olympi,
Tartaraque tenebrosa in recessu terræ spatiosa:
Atque Amor, qui pulcherrimus inter immortales Deos
Domat in pectoribus Animum, & Prudens consilium.

Ita siquidem Animum fortissimi simul, & sapientissimi Herculis domuit Omphale, vel (ut alijs placet) Iole: de quo sic habemus apud Boccatium in Genealogia Deorum: [r] *Hercules* [r] l. 13. cap. 1.
quum cetera superasset monstra, Amori muliebri succubuit. Dicit enim Seruius, quod quum Eurytus rex Oechaliæ ei spopondisset in coniugem Iolem filiam, dissuasione filij, eo quod Megaram occidisset, petenti denegauit. Quamobrem capta ciuitate, & Euryto occiso, Iolam obtinuit. Huius enim Amore ardens, ea iubente, leonis spolium & clauam deposuit: sertis, &

vnguentis, & purpura, anulis que vsus est: Et, quod turpius, inter pedissequas amatæ iuuenis sedens penso suscepto venit. Vnde in Thebaide dicit Statius: A

,, . : . . . . . . sic Lydia coniunx
,, Amphitrioniaden exutum horrentia terga
,, Perdere Sydonios humeris ridebat amictus,
,, Et turbare colos, & tympana rumpere dextra.

Veruntamen Ouidius in maiore volumine, & hic Statius, non Iolem Oetholam, sed Omphalem Lydiam fuisse, quæ illum colo nere iusserit. Sane possibile est vtrumque verum; quum multi fuerint Hercules; & sic varijs apud varias mulieres potuit contigisse. Veteres enim a primo Hercule postea viros fortes alios multos eodem nomine vocauere. Sed & Petronius hanc Amoris concupiscibilis tyrannidem in viros bellica fortitudine claros apte nobis in fragmento sui Satyrici significauit, hoc disticho:

,, Militis in galea nidum fecere columbæ;
,, Adparet Marti quam sit amica Venus.

f 2. polit. cap. 7. At euidentius Aristoteles, vbi de Lacedæmoniorum Republica loquitur ita: f *Præsertim quum viri sint mulieribus obnoxij: quod accidit omnibus ferme militaribus bellicosisq; gentibus; præterquam Celtis, aut si qui alij coitum masculorum palam receperunt. Videtur autem qui primus fabulatus est, non irrationabiliter Venerem Marti coniunxisse: quoniam omnes huiuscemodi homines proni sunt ad Venerem, aut masculorum, aut mulierum, illisq; obnoxij. Itaque apud Lacedæmonios hoc fuit, multaq; in eorum principatu a mulieribus administrabantur. Etenim quid refert, vtrum mulieres ipsę gubernent; an eos, qui gubernant, a mulieribus gubernari? idem enim accidit.* Huc attinent a Plutarcho relata in opere suo de Curiositate: *Diogenes quum videret Dioxippum, Olympico certamine victorem curru inuehentem, a muliercula formosa, quæ pompam spectabat, oculos non posse auellere, sed reiecto retro vultu eam intueri. Videte, inquit, athletam, cui puella ceruicem intorquet.* His plurimos adiecit in Amoris Venerei Triumpho Petrarcha vates Italus, tum priscos, tum recentiores, & armis potentes, & literis excellentes, pueri cupidinis tyrannidi seruientes; quos nimis longum esset hic numerare. Cęterum neque desunt rei huius exempla in sacra pagina: B

f Iudic. 13. et seqq. t 3. Reg. 3. u Glos. ord. ibi. x Num. Ho. 20. y 3. Reg. 11. quis enim Samsone f fortior? quis ipso Salomone t sapientior? at ille Dalidæ, ac vxoris blanditijs resistere nequiuit: iste vero sic audit ab Origene: u *Salomon quum esset Sapientissimus, multis mulieribus inclinauit latera; ideo deceptus est.* Licet alibi x mulieres interpretetur doctrinas alienigenas; attamen historia sacra sensu literali, a quo non licet omnino recedere, testatur Salomonem adamasse mulieres multas, & filiam Pharaonis præcipue; ait enim: y *Rex autem Salomon adamauit mulieres alienigenas multas, filiam quoque Pharaonis, & Moabitidas, & Ammonitidas, Idumæas, & Sidonias: & Cethæas de gentibus: super quibus dixit Dominus filijs Israel: Non ingrediemini ad eas; neque de illis ingredientur ad vestras; certissime enim auertent corda vestra, vt sequamini deos earum. His itaq; copulatus est rex ardentissimo amore. Fueruntq; ei vxores quasi reginæ septingentæ, & concubinæ trecentæ, & auerterunt mulieres cor eius. Quumq; iam esset senex, deprauatum est cor eius per mulieres vt sequeretur Deos alienos: nec erat cor eius perfectum cum Domino Deo suo, sicut cor Dauid patris eius: sed coluit Salomon Astarthen Deum Sidoniorum, & Chamos Deum Moabitarum, & Moloch idolū Ammonitarum. Fecitq; Salomon quod non placuerat coram Domino: & non adimpleuit vt sequeretur Dominum, sicut Dauid pater eius* (qui nunquam adeo mulierum amoribus exarsit, vt earum intuitu, suasuque coleret idola genitū, sed cōstans assidue permansit in vera fide) *Tunc ædificauit Salomon phanū Chamos idolo Moab in monte, qui est contra Hierusalem, & Moloch idolo filiorum Ammon. Atq; in hunc modum fecit vniuersis vxoribus suis alienigenis, quæ adolebant thura, & immolabant dijs suis, &c:* Quem locum literali sensu D. Augustinus excipiens C D

z to. 8. 10. Psal. 126. infit: z *Nam ipse Salomon mulierū amator fuit, & reprehensus est a Deo; & vsque adeo laqueus illi fuit illa cupiditas, vt a mulieribus etiā idolis sacrificare cogeretur, sicuti de illo scriptura testis est.* At vero Salomoni supparem Aristot. in orbe literario domitū ab Amore voluptuoso (mea quidē sententia per calumniā a detractoribus) refert eius hostis acerrimus Patricius

a to. 1. lib. 1. Aristotelis accusatio. in suis Discussionibus Peripateticis aiens: a *Namq; Hermiā illū Eunuchum pro amasio habuit, Æschrionem etiā, & Palephatū Abydenū, vt autor est Suidas, & Pythiadis amore iā prouecta ætate*

A *ætate exarsit. Post cuius obitum Herpylidam Stagiritem in concubinam accepit; quam, quoad vixit, secum habuit; ex eaque Nicomachum filium suscepit. Pueros etiam habuit in delicijs ea ipsa ætate, qua e viuis decessit: eos testamento vetuit vendi; & adultos, liberos honorifice dimitti.* Quæ facile diluas: etenim Suidas ait Hermiam illum Eunuchum fuisse principem Atarnei: quis credat Aristotelem hominem priuatum abusum fuisse concubitu Principis? quin & viri senis, cuius filiam Pythiadem duxit vxorem? sed neque sibi constare videtur Suidas, qui Hermiam asserit, modo Principem Atarnei, modo seruum Eubuli Bithyni? verba Suidæ sunt: *Filiam vero habuit* Aristoteles *ex Pythiade, filia Hermiæ Eunuchi, qui quamuis testiculos contusos haberet, tamen eam seruit, & genuit. Habuit & filium Nicomachum ex Herpyllide concubina, quam post Bythiadem ab Hermia Eunucho abduxit. qui Atarnei Princeps erat (eamque duxit vxorem) hæc autem regio Troadis est. Quum autem Eubuli Bithyni seruus fuisset Hermias, Aristoteles Herpyllidem etiam ipsius Hermiæ, qui fuerat Aristotelis amasius, cæpit, vxoremque duxit.* Certe nomen amasij commune ad amantem, & ad amatum est; & non semper in malum sensum accipitur, vt in Noctibus [b] Atticis; at aliquando etiam in bonum. Hermiam censeas amasse Aristotelem, cui filiam vxorem dedit; Defensio. [b] A. Gell. 19. c. 9.

B at amore non impudico. Sane pueros ob indolem, ex physiognomia sibi perspectam, amore probo dilexit Aristoteles; quos natura & origine seruos, ideo vendi vetuit, sed adultos honorifice dimitti, testamento mandauit, vt ingenuos; quod ipse fecisset etiam superstes, vbi mentes eorum sapientia repleuisset. Pythiadem amore coniugali dilexit; & post eius obitum duxit Herpyllidem itidem vxorem; quam veteres passim appellant etiam nomine concubinæ, vt e Suida colligitur, & e Sacra pagina,[c] quæ viri Leuitæ coniugem[d] eandem promiscue modo vocat vxorem, modo concubinam.[e] Sed Aristoteli non defuerunt inimici, qui de fama viri boni detraherent; de quibus in eius vita Laertius. At vero sine controuersia primus hominum Adam, & Salomone pariter & Aristotele sapientior, vt pote rerum omnium a sui conditore Deo scientiam[f] infusam habens; ob quam primum & statim ab se visis animantibus potuit imponere[g] nomina congruentia naturis & proprietatibus vniuscuiusque; nam in Cratylo recte constituit, vel ipse Plato, ex isto scripturæ loco, eum, qui primus omnium mortalium nomina rebus imposuit, sapientissimum fuisse: quod etiam [c] Iudic. 19. [d] ver. 1. 2. 3. [e] ver. 10. 24. 25. 27. [f] Eccli. 17. [g] Gen. 2. 19. 20.

C sensit, & demonstrauit Caietanus in explicatione huius oraculi. Sapientissimus itaque mortalium Adam, cui Deus inhibuerat esum fructus arboris scientiæ boni & mali sub pœna mortis:[h] *Et præcipit Dominus Deus Adam, dicens: Ex omni ligno, quod est in paradiso, comedes. De ligno autem scientiæ boni, & mali ne comedas: in quocunque enim die comederis ex eo, morte morieris:* talis igitur Adam coniugi, porrigenti vetitum pomum ad comedendum, assensit: & iussu Dei neglecto, comedit in suam & omniũ nostrum perniciem; ne contristaret vxorem, irritum faciens mandatum Dei, totamque perdens humanam progeniem, cadens ipse ab innocentiæ statu; nam ipsum obiurganti domino de crimine inobedientiæ, prætendit obsequium vxori præstitum, ad sui excusationem: *Quis*[i] *enim indicauit tibi quod nudus esses, nisi quod de ligno, de quo præceperam tibi ne comederes, comedisti? Dixitque Adam: mulier, quam dedisti mihi sociam, dedit mihi de ligno, & comedi.* Sic ergo vere cecinit Hesiodus Amorem concupiscentiæ domare viros bellica fortitudine pollentes, & alta sapientia præcellentes: [h] Gen. 2. 16. 17. [i] Gen. 3. 11. 12.

D

Atque Amor, qui pulcherrimus inter immortales Deos
Domat in pectoribus Animum, & Prudens consilium:

adeoque tyrannidem agit in Amorem Irascibilem, & Rationalem. Quod & [k] Virgilius aperte satis innuit, dum canit [k] Ecl. 10.

Omnia vincit Amor: & nos cedamus Amori.

Protulit Alciatus[l] aliam gemmam huic nostre valde similem in qua sculptus Amor, bigam suam trahere cogit frænatos leones; quod emblema deduxit, in quam Græculus Epigramma fecit, ita Latio versum: [l] Embl. 106.

Quid video in gemma hac? Amor est, auriga leoni
Insidet, & frænis ora superba regit.
Vna manus flagro cædit, moderatur habenas
Altera: nulla magis signa placere queunt.

Sed metuo immitem puerum: mortalibus ægris
Quid faciet, qui sic corda ferina domat? A

Ceterum nostrum schema multo venustius aspectu, multoque significantius est Amoris violentiæ, roborisque; nam leo vt vt symbolum est viri fortis, virum tamen insignem doctrina non indicat: quum Amor vtrumque genus hominum ad suum impellat obsequium; vt vidimus non solum militari fortitudine pollentes, vt apud Plutarchum Amor Cleopatræ Marcum Antonium, capuanæ mulieris Annibalem, Alexandrinæ mulierculæ Cæsarem & id generis alios. At in Schemate nostro duo cupidines lauri ramum gestantes, duo virorum genera demonstrant, Imperatorum, & Doctorum, qui passim Amoris concupiscibilis iugum trahere coguntur. Et Amor aptius face vice flagelli, quam vulgari flagello ponitur vti.

Animæ facultas concupiscibilis vt in anima vincat irascibilem, & rationalem. Cap. VI.

CEterum omnino detracto iam cortice fabulæ Tullianæ [m] de tribus Amoribus, amotoque mysterij velamine, Gemmula est anima nostra rationalis, qua nihil in mundo pretiosius; dicente Domino: [n] *Quid enim prodest homini, si vniuersum mundum lucretur, animæ vero suæ detrimentum patiatur? aut quam dabit homo commutationem pro anima sua?* recte proinde gemmæ pretiosæ comparatur anima in schemate nostro: rectissimeque gemmulæ paruæ, quod hominis anima (ad brutalis, & plantalis, differentiam, quæ magnam habentes amplitudinem in plurimas diuiduntur species) est atomæ speciei, atque penitus indiuisibilis; quam ideo minimam, [o] & vltimam aliquando nuncupat Aristoteles. Qui tres agnoscit in anima nostra facultates Appetitrices, adeoque tres Cupidines, & Amores; etenim Amor est appetitus boni, seu pulchri generatim: quos tres Appetitus appellat, cum præceptore Platone, [p] Concupiscibilem, Irascibilem, & Rationalem, seu Voluntatem; ait enim primo, dum tractat de potentijs animæ: [q] *Appetitus enim Concupiscentia est, & ira, & voluntas.* Dein alibi: [r] *Atqui tres sunt Appetitus species, Cupiditas, Furor, Voluntas*, furoris nomine facultatem Irascibilem designans. Deinceps alio loco: [s] *Habet autem dubitationem mox, quomodo oporteat partes animæ dicere, & quot. Quodam enim modo infinitæ videntur, & non eæ solum quas dicunt quidam determinantes Ratiocinatiuam, & Irascitiuam,* C *& Concupiscitiuam*, & mox: [t] *cui autem harum eadem, vel alia sit, habet multam dubitationem, si quis ponat separatas partes animæ. Ad hæc autem Appetitiua, quæ & ratione, & potentia alia videbitur vtique esse ab omnibus. Et inconueniens vtique est hanc diuellere; in ratiocinatiua enim Voluntas fit, & in irrationabili Concupiscentia, & Ira. Si autem tria sit anima, in vnoquoque erit Appetitus.* Etiamsi vero Voluntas, quæ rationalis est appetitus, natura debeat imperare Concupiscentiæ, ac Iræ, quæ sunt appetitus irrationales; vt ait Aristoteles; [u] & id contingat in homine probo: [x] Nihilominus in homine incontinente Concupiscibilis Appetitus absque ratione mouet violenter impellens Voluntatem, & Appetitum Irascibilem; qui potest esse quoquopacto rationalis [y] Aristoteli, ut in uiro forti: quo sensu diuinus ille Psaltes ait [z] *Irascimini, & nolite peccare.* Siquidem Appetitus iste concupiscibilis in anima incontinentis adeo procax est, ut effrænis & indomitus alios Appetitus duos uiolente rapiat, & impellat quocunque libuerit; quod in Schemate nostræ D gemmæ pulcherrimæ signatur; & Aristoteles innuit aliquando scribens: [a] *Si magnæ vehementesque fuerint cupiditates, rationem extrudunt.* Est autem in Schemate Concupiscibilis Amor urgens uehementer ardente face geminos Amores probos, Irascibilem, & Rationalem. Et Plato pariter Amorem istum Voluptuosum apprime describens, ait esse [b] tyrannum, adolescentem, alatum, animo imperantem, furibundum, dementia feruentem, expellentem omnes frugales & uerecundas cupiditates, quousque temperantiam omnem animo eijciat, seque noua repleat insania; propter quam causam antiquitus Amor tyrannus dictus est. Ita colligas e Platone. Quam ueritatem confirmauit experimento fortissimus Imperator Romanorum M. Antonius, qui fugiente cum nauibus suis ad pugnam paratis amasia Cleopatra, referente Plutarcho, *Patefecit se nec ducis, nec viri, nec omnino suo duci consilio; sed quod ludens quispiam dixit, Amantis animam in alieno viuere corpore, raptus*

[m] 3. de na. Deor. explicatio 3. physica.
[n] Matth. 16. 26.
[o] 2. de an. t. 32.
[p] in Tim.
[q] 2. de an. t. 27.
[r] 1. mag. mor. cap. 11.
[s] 3. de ani. t. 41.
[t] 3. de an. t. 42.
[u] 1. rhet. cap. 10. 3. de an. t. 50.
[x] 3. Ethic. cap. 12.
[y] 2. ead. c. 2.
[z] Ps. 4. 6.
[a] 3. Eth. cap. 12.
[b] 9 de Rep. prin.

A *tus a femina est, vt si conglutinatus ei foret, vnaque moueretur cum ea. Nam simul atque nauem contemplatus est illius vela facientem; omnium oblitus, proditis & desertis illis, qui pro ipso certabant, atque animam profundebant, conscendit quinqueremem Alexandro Syro & Scellio solis comitibus. secutusque est perditam iam, & perdituram insuper ipsum. Illa percipiens eum venire, signum sustulit e naui. Ita ad eam Antonius delatus & acceptus naui neque aspexit illam, neque aspectus ab illa est. Solitarius transijt in proram, atque ibi tacitus, cogitabundusque consedit, ambabus manibus caput tenens.* Quæ maior atque sæuior, obsecro, tyrannis concupiscibilis Amoris in virum fortitudine bellica præstantem, ac Romanum Imperatorem? De fortissimo pariter hoste Romanorum Annibale sæuum Tyrannum Amorem triumphasse sic admonet [c] Valerius Maximus, Liuio [d] consentiens: *At Campana luxuria, perquam vtilis ciuitati nostræ fuit. Inuictum enim armis Annibalem illecebris suis complexa, vincendum Romano militi tribuit. Illa vigilantissimum ducem illa exercitum acerrimum dapibus largis, abundanti vino, vnguentorum fragrantia, Veneris vsu lasciuiore, ad somnum & delitias euocauit. Ac tum demum fracta & contusa punica feritas est, quum Seplasia ei, & Albana castra esse cæperunt. Quid ergo his vitijs fœdius? quid etiam damnosius?* B *quibus virtus atteritur, victoriæ languescunt: sopita gloria in infamiam conuertitur: animique pariter & corporis vires expugnantur: adeo vt nescias ab hostibus ne, an ab illis capi perniciosius sit.* Hos igitur, & alios multos feroces leones mysticos domare videtur Amor voluptuosus in Alciati gemmula flagro compulsos ad obsequia Cupidinis, intactis Heroibus alta sapientia claris. At in nostra sæuus idem Amor luxuriosus face ardenti significantius vrget viros & armis, & sapientia clarissimos, lauri ramis Amore geminæ virtutis insignito repræsentatos, & impellit ad sui iugum. Nisi quod errato fabrili, culpaque scalptoris, data fax est manui sinistræ, frænum vero dexteræ, secus ac in gemma conspiciatur. Vincit ergo frequenter in anima facultas concupiscibilis Irascibilem, & Rationalem, vt autor Schematis in gemma signauit apte.

c lib. 9. cap. 1
d lib. 23.

Amor cur a veteribus diuinitate donatus. Cap. VII.

C VEteres omnes fere Cupidinem inter Deos posuere; sed non omnes ob eandem rationem; etenim alij dicunt, vt Amantes excusarent se se a turpibus facinoribus, quæ refunderent in diuinitatem aliquam, qua incitati patrarent inhonesta! pulchre Marulus in Epigrammate de Amore;

Quis cæcum præit? Ebrietas, Sopor, Otia, Luxus:
Qui comites? Rixæ, Bella, Odium, Opprobrium:
Qui cælo dignati? Homines: quæ causa coegit?
Mitior autore est credita culpa Deo.

Ceterum diuinitas non magis Amori Vulgari, & concupiscibili data fuit a veteribus, quam pudico, & cælesti gemino; quod satis innuit Virgilius; apud quem, vt vidimus, celebrantur Nisus, & Eurialus: [e]

His amor vnus erat, pariterque in bella ruebant:
Tunc quoque communi portam statione tenebant:
Nisus ait: Dyne hunc ardorem mentibus addunt
D *Euryale? an sua cuique Deus fit dira Cupido?*
Aut pugnam, aut aliquid iamdudum inuadere magnum
Mens agitat mihi, nec placida contenta quiete est.
Cernis quæ Rutulos habeat fiducia rerum.
Lumina rara micant: somno vinoque sepulti
Procubuere: silent late loca. percipe porro
Quid dubitem, & quæ nunc animo sententia surgat.
Æneam acciri omnes, populusque patresque
Exposcunt: mittique viros, qui certa reportent.
Si tibi, quæ posco, promittunt (nam mihi facti
Fama sat est) tumulo videor reperire sub illo

e 9. Æn. vers. 182, & seqq.

Posse

Posse viam ad muros, & mœnia Pallantea. A
Obstupit magno laudum perculsus Amore
Euryalus: simul his ardentem affatur amicum:
Me ne igitur socium summis adiungere rebus
Nise fugis? solum te in tanta pericula mittam?
Non ita me genitor bellis assuetus Opheltes
Argolicum terrorem inter Troiæque labores
Sublatum erudijt: nec tecum talia gessi,
Magnanimum Ænean, & fata extrema secutus.
Est hic, est animus lucis comtemptor: & istum
Qui vita bene credat emi, quo tendis honorem.
Nisus ad hæc: equidem de te nil tale verebar:
Nec fas: non: ita me referat tibi magnus ouantem
Iupiter, aut quicunque oculis hæc aspicit æquis.
Sed si quis (quæ multa vides discrimine tali) B
Si quis in aduersum rapiat casusue deusue,
Te superesse velim: tua vita dignior ætas.

Quibus apparet Virgilium Dei nomine nuncupare facultatem irascibilem animi generosi, cupidinemque ferocem in bello facinora grandia nimis Appetentem, quæ non vulgaris & concupiscibilis est Amor, sed Heroicus; & Irascibilis; cui si Diuinitas conceditur ab antiquis, quanto magis Appetitui rationali, Amorique sapientię, qui mentem respicit? etenim animum, & Appetitum istum sapientiæ vel Aristoteles esse Deo summo congeneissimum, [f] maximeque cognatum asserit, inquiens: [f] *Nam perfectam fœlicitatem contemplatiuam quandam operationem esse, constare vel inde posset, quod Deos maxime beatos & fœlices esse existimamus*, & mox: *Quare Dei operatio quum beatitudine excellat; & ex humanis ea erit fœlicissima, quæ huic maxime est cognata. Argumento illud est, quod cetera animalia, quæ tali operatione penitus carent, expertia fœlicitatis quoque sunt: Dijs enim beata tota vita est; hominibus autem eatenus, quatenus similitudo quædam eiusmodi operationis in ipsis inest: at ceterorum animalium nullum est fœlix, propterea quod contemplationis particeps nullo modo est.* C *Quousque igitur protenditur contemplatio, eousque etiam fœlicitas se se extendit: & quibuscunque magis inest contemplatio, ijs magis quoque inesse fœlicitatem constat: atque illam quidem non ex accidenti, sed ex ipsa contemplatione; ipsa enim per seipsam est pretiosa. Quare fœlicitas contemplatio quædam est.* & adhuc infra: *At qui ex intellectu operatur; huncque excolit, atque Deo optime afficit: is esse Deo carissimus videtur; nam si aliquam humanarum rerum curam Dij habent, sicut videtur; consentaneum est ipsos re illa, quæ optima est, atque ipsis maxime cognata, delectari, qui est intellectus: eosque, qui eam maxime amant, & honorant, remunerari; vt pote qui eorum, quæ ipsis sunt amica, curam habeant, recteque & honeste agunt. Hæc autem omnia sapienti maxime inesse obscurum non est: is igitur Deo carissimus: eundemque esse etiam fœlicissimum verisimile est. Quare ita quoque efficitur, vt sapiens maxime quoque fœlix sit.* Vnde constat humanæ animæ facultatem Rationalem Deo maxime cognatam esse, de Philosophi sententia; non minusque diuinitatis participem, quam sit facultas eiusdem animæ tum Irascibilis, tum etiam Concupiscibilis; adeoque non vnum tantum, sed tres Amores a priscis poni Deos. Immo cum veteribus Aristoteles asserit, [g] vt D in animalibus, ita in natura tota Intellectum diuinum inesse causam mundi, totiusque ordinis: quem intellectum mox cum Parmenide ac Hesiodo nuncupat Amorem. Et alibi ex semetipso: [h] *Patet autem sic esse, quemadmodum in vniuerso est Deus, & vicissim cuncta in illo; mouentur enim omnia ab inexistente in nobis numine.* Sane facultas motrix in nobis ab Aristotele ponitur Appetitus [i] omnis, tam concupiscibilis, quam irascibilis, & rationalis, quem appellat Intellectũ actiuum: quare tribus Amoribus istis diuinitatẽ assignat, nomenq; Numinis. Ratio vero, cur istæ tres facultates Appetitrices in anima donentur a priscis diuinitate, potissimum est illa, quia facultates animæ sunt ab eius essentia; cum qua vel identificantur omnino; quapropter ab Aristotele frequentissime [K] dicuntur partes animæ, vt obseruant omnes Interpretes Græci: vel in genere facultatis incorporeæ sunt potentiæ natu-

f 10. Eth. cap. 9.
g 1. Meta. su. 2. c. 2.
h 7. Eudem. cap. 18.
i 3. de an. t. 48. & seqq.
K 2. de ani. t. 19. 27. & 3. de an. t. 1. 40. 41. & seqq.

A naturales immediate consequentes essentiam animæ, in eaque permanentes, & ab ipsa pe-
nitus inseparabiles, proindeque, sicut anima, perennes, immortales, ac incorruptibiles:
Modo passim ab Aristotele Dei nomen, atque diuinitas attribuitur entibus æternis quibus-
que, corruptionis expertibus; qui constituit tum identificari [l] diuinum cum ipso semper es- [l] l. 2. de an.
se, ac æterna duratione speciei cuiuscunque viuentis: tum cælestia corpora diuina [m] esse: t. 34.35.
tum cælum ipsum appellari Deum; ait enim: [n] *Eorum vnumquodque, quorum est opus, est gra* [m] 1. cæl. t. 13.22.
tia operis: Dei autem operatio immortalitas est; hoc autem (vt alibi [o] quoque repetit) *est vita* [n] 2. cæl. t. 17.
sempiterna: itaque necesse est motum sempiternum Deo inesse. Quoniam autem cælum tale est [o] 8. physi. t. 1.
(*corpus enim quoddam diuinum est*) *ob hoc habet circulare corpus, quod natura circulariter* [p] 8. phys. t. 64.
mouetur semper. tum alibi scribit in eandem sententiam: [p] *Tria enim sunt, & quod mouetur;*
vt homo, aut Deus: & quando, vt tempus: & tertium est, in quo; hoc autem est aut passio,
aut forma, aut locus, aut magnitudo. Vbi certum est apud omnes Interpretes, Aristotelem
nomine Dei significare nobis corpus cæleste. Quum itaque tres facultates Appetitrices in
anima sitæ, quæ dicuntur tres Cupidines & & Amores, immortales omnino sint, vt &
B animæ nostræ substantia, tum a qua dependent essentialiter, tum in qua semper insunt im-
mediate, vel potius cum qua reipsa prorsus identificantur; ideo tres huiusmodi Cupidines
Dij dicuntur a veteribus. Appetitus autem istos tergeminos immortales esse, permanere-
que semper in anima, difficile probatu non est; etenim de rationali Appetitu, qui dicitur [q] 3. de an. t. 42. et 50.
Voluntas, [q] vt primum agamus; aperte satis ostendit eius immortalitatem ipsius operatio, *Appetitus rationalis vt sit immortalis.*
nimirum electio, quam edit voluntas absque ministerio corporalis instrumenti, nihilomi-
nus quam suam Intellectionem [r] humana mens; nam Aristoteles animam esse separabilem a
corpore, proindeque prorsus immortalem, deducit [s] ex eo, quod habeat aliquam sui fun- [r] 3. de ani. t. 6. 7.
ctionem ita propriam, vt in ea promouenda non vtatur vllo penitus instrumento corporeo. [s] 1. de ani. t. 12. 13.
Deinde voluntas in senibus viuida manet, nihilque labefactatur; vt vnicuique constat, vel
ex Aristotele scribente: [t] *senes nullum superuacaneum sed quæ ad vitam necessaria sunt. Ad* [t] 2. rhet. cap. 13.
modestiam quoque apti grandes natu videntur; viuuntque magis ratione quam moribus. Et
quis ignorat in extremo senio maxime vigere desiderium vlterius viuendi? Quis non videt
omnibus innatum [u] sciendi desiderium, senes etiam maxime tenere? nonne Socrates ipse [u] 1. meta. 1.
C senex in Cratylo, & alibi passim ait se cupere ab alijs edoceri quæ nescit? Qua ergo ratio-
ne probat Aristoteles [x] intellectum non corrumpi, quia non labefactatur a senectute (quod [x] 1. de an. t. 63.
& in Symposio Plato quoque fatetur, asserens *tunc sane mentis oculus incipit cernere, quum*
primum corporis oculus deflorescit, in senio nimirum) & Voluntatem item in senio vigen-
tem, incorruptibilem esse necesse est. Insuper humana voluntas immortalitatis est, vt ait
Aristoteles: [y] naturalis autem quum sit iste voluntatis Appetitus in anima, frustra non po- [y] 3. ethic. cap. 2.
test esse; quia Deus & Natura nihil frustra [z] faciunt. Denique Theologi ponunt vnani- [z] 1. cæl. t. 32.
mes, Animam a corpore separatam in Empyreo, licet fidem non habeat, quæ non apparen-
tium est; neque spem, quæ futurorum bonorum est; habere tamen Amorem Charitatis,
quæ functio est voluntatis beatitudine fruentis. De Appetitu quoque Irascibili suppetunt *Appetitum Irascibilem esse immortalem.*
eædem rationes; enimvero senes esse plusquam nimium iracundos, atque morosos, quis
non experitur quotidie! Philosophus in senum moribus agnoscit acutam iram, [a] licet in- [a] 3. rhet. cap. 2.
firmam, ob sanguinis defectum. Cæterum Amorem bellicum, & Appetitum Irascibilem
D in corde seniorum habere locum, ratio dictat, & experientia comprobat; nam Amor iste
nititur fortitudine prudentis Herois potius, quam robore corporis iuuenilis; quod
apte nos edocet Homerus, [b] dum inducit Agamenonem asserentem, si decem tales habe- [b] 2. Illiad.
ret consultores in bello, qualis est Nestor senex, cito se ciuitatem Priami capturum, atque
direpturum. Confirmat experientia Iuuenis Minutij ferocioris, quem circumuentum ab
Annibale, planeque deuictum cum exercitu Romano, saluauit Fabius Maximus valde se-
nex, hoste Pæno fortissimo iam victore fortiter cæso, sicuti testantur Plutarchus, [c] & Li- [c] in Fabio.
uius. [d] Aristoteles id aperte docet, inquiens: [e] *Quod potest mente prospicere, natura imperat,* [d] l. 22. ab v. c. [e] 1. polit. c. 1
ac dominatur: quod autem potest corpore hoc facere, paret natura & seruit; quare senio non
marcescens Appetitus Irascibilis, immortalis est. Quin & Amor iste, licet ad exequendos
motus corporis vtatur instrumento materiali, tamen ad eligendum bonum arduum, finem-
que sibi proprium præcognitum, nullo corporali organo vtitur; ast illico desiderat eligitq;

bonum

bonum sibi consentaneum; quare propriam obtinens operationem aliquam in homine, separabilis est a corpore ac immortalis. Insuper & Apperitus iste pariter immortalitatis est; quis enim est hominum, qui non cupiat semper ac in æternum vincere, ac dominari? sane sicut omnis homo natura scire desiderat, Aristotelis obseruatu; sic omnis homo natura vincere, præesseque cæteris desiderat, cum rebus, erga quas a summo Deo sortitus est imperium, dominiumque [f] naturale; tum etiam hominibus; quum *homines* singuli, Xenophontis [g] obseruatu in Cyri Pœdia, *in neminem magis quam in illos insurgunt, quos imperium senserint moliri aduersus sese: eaque esse hominem natura, vt facilius alijs omnibus animantibus imperitet, quam hominibus*. Verum & sacri Theologi docent, tum animas damnatorum a corpore separatas in inferno semper iracunde contra Deum, & homines blasphemare, desiderareque semper omnium destructionem: tum animas piorum in Purgatorio pœnas atrocissimas mira fortitudine tolerare; quapropter Appetitus Irascibilis, in anima separata remanens, cum ea permanet immortalis: Qua de re latius in opere nostro de Resurrectione. [h] Verum & idem omnino sentiendum est de Appetitu concupiscibili; siquidem inprimis eius aliqua functio sine corporis organo perficitur, nimirum assensus, & electio boni iucundi præcogniti; licet ad electum consequendum alia functione, posterius vtatur instrumenti materialis ministerio: proindeque separabilis a corpore censendus est, ex [i] Aristotelis doctrina. Præterea passim animaduertere licet eiuscemodi Cupidinem in marcidis artubus decrepiti senis luxuriosi gliscentem; pluresque videas capulores atque depontanos, qui silicernium agentes, in ætate decrepita mulierculas palpant libidinose, cum illis cubant, atque coeunt vel irrito conatu veneris omnino languidæ: Qui ergo non labefactatur in senio concupiscibilis Amor, quantum ad appetitum, ac desiderium obiecti iucundi, morte non extinguitur, sed immortalis perseuerat in anima superstite, secundum Aristoteleam [K] regulam. Deinceps Amoris etiam concupiscibilis appetitus est immortalis, perpetuumque ac constans desiderium iucunditatis; etenim ea ratione potissimum Deus æterno supplicio libidinosos iuste punit in inferno; quia noscit in eorum obitu constantem atque perennem illorum cupidinem semper luxuriose viuendi, si semper in corpore manere possent; quare infinitum illorum appetitum peccandi multat iuste perpetuis ardoribus. Denique vero semper in anima damnatorum vigere concupiscibilem Appetitum, Amoremque libidinosum, iam ex Plutarcho [l] late demonstrauimus [m] agentes de Resurrectione multiplici. Sic igitur Antiqui tres facultates Appetitrices, in anima nostra residentes, æternæ quum sint, vt & ipsamet animæ substantia (veteribus omni rei æternæ diuini nomen assignantibus, & hos Appetitus Amoris nomine donantibus) apte satis Amorem omnem, tergeminumque Cupidinem, in Schemate gemmulæ nostræ formatum, Deos inter enumerare voluerunt.

[Margin notes: f Gen. 1. 28. — g l. 1. init. — h de sexto. Quæsi. c. 3. & 4. — Amorem concupiscentiæ immortalē esse. — i 1. de ani. t. 13. 14. — K 1. de ani. t. 65. — Peccatorum vt iusta sit æterna pena. — l de ser. num. vind. — m de sexto. Quæs. c. 4.]

Cur Amores ætate puerili fingantur a veteribus omnibus.
Cap. VIII.

AMorem omnes antiqui pingunt ætate puerili: cuius rei variæ rationes afferuntur a classicis. Plato quidem in Symposio sub Agathonis persona scribit Amorem ideo puellum effingi, tum quod omnium Deorum nouissimus, cunctisque iunior sit: tum quod senectutem fugiat & oderit, in iuuenibus tantummodo locum habens. Quarum quidem rationum prima veritatem habet, a qua procul abesse secunda videtur: sed aurea Platonis verba iam audiamus, a Cornano Latinitate donata: *Proinde assero ego, quum omnes Dij beati sint, Amorem si fas est dicere, & absit inuidia verbo, beatissimum omnium esse, vt qui inter ipsos pulcherrimus sit, & optimus. Quum autem pulcherrimus sit, talis est: Primum quidem maxime Iuuenis est, & recentissimus est Deorum, o Phædre; atque huic sermoni magnum testimonium ipse prebet, dum fugit senectutem, quæ velox nimirum existit, atque ideo citius quam oportet nobis aduenit. Hanc itaque ex natura Amor odio habet: &, si multa sit, ne prope quidem accedit: cũ Iuuenibus autem versatur, ipsisq; adest. Nam vetus illud verbum recte habet, quod simile semper ad simile accedit. Ego vero quum multa alia Phædro concedam, in hoc non assentior, quod Amor Saturno, & Iapeto sit antiquior. Sed recentissimum*

[Margin notes: Platonis opinio de Amoris ætate puerili. — Senectus vt velox sit.]

Deorum

A *Deorum ipsum esse censeo, & semper Iuuenem. Verum prisca illa facta circa Deos, quæ Hesiodus & Parmenides produnt, ex Necessitate, non ex Amore facta esse iudico, si modo illi vera retulerunt. Non enim castrationes, neque vincula inter ipsos facta essent, aliaque multa ac violenta, si Amor inter ipsos fuisset: sed amicitia & pax, quemadmodum nunc ab eo tempore sunt, quo Amor regnum in* Deos *exercet. Iuuenis itaque est, & ad hoc etiam tenellus. Opus autem habet poeta, qualis erat Homerus, ad teneritudinem Dei declarandam. Homerus enim Aten* Deam *esse dicit, eamque teneram; pedes saltem ipsius teneros esse asserens his versibus.*

,, *Huic tenerique pedes, neque enim vestigia firmat*

,, *Ad terram; per summa means capita ipsa virorum.*

Recte igitur teneritudinem eius declarare mihi videtur, quod non per dura incedit, sed per mollia. Eodem itaque signo etiam nos vtemur circa Amorem, quod tenellus sit: Non enim per terram incedit, neque per caluarias, quæ non sunt ita valde molles, sed in mollissimis rebus vadit, & habitat. Nam in moribus & animis Deorum ac hominum habitationem firmat: & nec in his rursus omnibus; sed si in aliquem inciderit duris moribus præditum, di-
B *scedit: si vero in mollem, inhabitat. Quum itaque semper & pedibus, & toto contingat mollissimas mollissimarum rerum partes, tenerrimum esse necesse est. Recentissimus igitur & maxime Iuuenis, & tenerrimus est.* Ita sane Platonicus Agatho. Cui consentiendum est in eo, quod Amorem facit omnium Deorum nouissimum, quia si de Amore diuino ad intra loquendum sit, tres diuinæ tantum personæ sunt, quarum prima notione Pater est æternus ingenitus, increatus, a nullo procedens: at Secunda filius est, æternus quidem pariter & increatus, est a Patre genitus: Tertia Spiritus-Sanctus est, increatus, & coæternus alijs diuinis personis, ast ab vtrisque procedens Amor illorum mutuus, ipsum æterna spiratione producentibus: Quare sapienter hoc sensu Plato dicere potuit Amorem esse nouissimum, recentissimumque Deorum. Sin autem de Amore humano sermo sit, qui est animæ Cupiditas & Appetitus, vt visum est antea; recentissimus & iste Deorum est; etenim animam hominis ab initio Mundi post omnes creaturas condidit Deus, quando [n] *Formauit Dominus Deus hominem de limo terræ, & inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ, & factus est homo in animam viuentem*; in qua seuit Deus Amorem, triplicem scilicet Cupidinem,
C Appetitum Concupiscibilem, Irascibilem, & Rationalem. Verum & ante creationem hominis, in prima creaturarum omnium, quæ fuit Angelica natura, & in animantibus ac elementis (quibus antiqui Gentilium Theologi Deorum [o] nomen attribuunt, & Amorem Plato) fuit Amor connaturalis, tum Concupiscibilis, quo malus Angelus inordinata concupiscentia, sicut ait subtilium Doctor, [p] primo concupiuit immoderate beatitudinem; qua de re supra latius: tum etiam Irascibilis, quo [q] *Factum est prælium magnum in cælo. Michael & Angeli eius præliabantur cum Dracone; & draco pugnabat & angeli eius: & non valuerunt, neque locus inuentus est eorum amplius in cælo. Et proiectus est Draco ille magnus, serpens antiquus, qui vocatur Diabolus & Satanas: qui seducit vniuersum orbem. Et proiectus est in terram, & angeli eius cum illo missi sunt.* Quod antea multo dixerat [r] Isaias: *Quomodo cecidisti de cælo Lucifer, qui mane oriebaris? corruisti in terram, qui vulnerabas gentes? Qui dicebas in corde tuo, in cælum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum, sedebo in monte testamenti, in lateribus Aquilonis. Ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo. Veruntamen ad infernum detraheris in profundum laci.* Quam
D pugnam Homerus, [f] & alij veterum theologi Gentiles haustam e sacra pagina prophetarum nostrorum descripserunt sub fabulamentis, paulo mutato nomine Satan, Ate deæ, & gigantum, affectantium Dei summi sedem altissimam occupare, sub tartara de cælo proiectorum a Dijs: tum denique Rationalis, qua in Deum [t] *desiderant Angeli prospicere*, contemplantes in filio Dei diuinam essentiam, humanitati hypostatice vnitam, qua beati redduntur. Verum enim vero quia Plato potissimum agere videtur de Amore humano, & concupiscentiæ; non ita dare possumus illi Amorem hunc fugere, ac odio prorsus habere senectutem, hominesque morum agrestium, atque duriorum; etenim antea vidimus, in decrepitanis etiam obseruari talem Cupidinem, etsi penitus irritos conatus potiundi finis habentem; at nunc id experimento clariore demonstremus. Sophocles iam grādæuus Theotida meretricem deperijt: & senex admodum Archippen nobile scortum adamauit: quam

Amor diuinus, vt sit recētissimus Deorum.

Amor humanus vt sit recentissimus Deorum.

[n] Gen. 2. 7.

Angelus prima creatura.

[o] Cic. de nat. Deor.

[p] 2. sē. d. 6. 9. 2.

[q] Apoc. 12.

[r] cap. 14. 12. & seqq.

[f] Odyss. 11. & Cointh. smyrn. l. 11. Paral.

[t] Petr. Epi. cath. 1. 12.

t lib. 13. c. 21. etiam hæredem reliquit; ita sane scribit Athenæus t *Sophocles vero tragicus, quum esset senior, Theotidem amicam amauit, atque Venerem orans ita inquit:* A

„ O uutrix iuuenum exaudi, mihi da mulierem

Senes amantes. „ Abnuere hanc iuuenum lectum, contemnere amorem.

„ Atque senum quærat albentia tempora canis:

„ Quorum vis cecidit, mens est diuina superstes.

(scilicet in sene robur corporis pro lucta venerea non amplius adest; appetitus venereus immortalis adest) *Quum in occasu esset vitæ Sophocles, vt ait Hegesander, Archippen amicam amauit, ipsamque heredem reliquit.* Neminem latet antiqua Græcorum fabula, de mutatis armis Amoris cum Morte; quam ita Bellaius expressit aptissime, suauissimeque:

„ Mutarunt arma inter se Mors, atque Cupido:

„ Hic falcem gestat, gestat at illa facem.

„ Afficit hæc animum, corpus sed conficit ille:

„ Sic moritur iuuenis, sic moribundus amat.

„ Vt secat hic iugulos, oculos excæcat & illa: B

„ Illa vt amare docet, sic iubet iste mori.

„ Disce hinc, humanæ quæ sint ludibria vitæ,

„ Mors thalamum sternit, sternit Amor tumulum.

„ Tu quoque disce tuas, Natura, inuertere leges,

„ Si pereunt iuuenes, depereuntque senes.

Quis etiam, obsecro, non audit Anacreontem senem, de semetipso canentem huiusmodi?

„ Dicunt mihi puellæ,
„ Anacreon senex es:
„ Speculum cape, intuere
„ Nullæ vt comæ supersint,
„ Tibique glabra sit frons.
„ At an comæ supersint,
„ Defluxerint an omnes,
„ Hoc nescio: sed illud
„ Certe scio, decere
„ Senem hoc, magis vacare
„ Amoribus, iocisque.
„ Quo mors magis propinquat.

Quam sententiam mox etiam professus est Anacreon, alio carmine scribens.

„ Ne conspicata canos
„ Me fugeris puella:
„ Nec quod tibi color sit
„ Rosæ prior colore,
„ Spernas meos amores:
„ En aspice in corollis
„ Rosis decenter alba
„ Vt lilia implicentur. C

u Daniel. 13. Sed & in historia sacra u legimus, duos senes capulares arsisse nimis in concupiscentiam castissimæ Susannæ; quam circumuentam licet, recusantem tamen ipsorum libidini consentire, falsis accusatam testimonijs & inde morti damnatam, Daniel prophetico spiritu calumniam detegens a morte liberauit; libidinososq; seniores iustæ dedit internecioni. Quare nō vere dicebat Agatho Platonicus, Amorem concupiscentiæ cum senibus non habitare. Quinimmo neq; recte statuere viderur, Amorem itidem concupiscentiæ fugere prorsus ab homine duris & agrestibus moribus prædito: ne Cimonis huc afferam amorem, quo, Beccatij relatu x brutus homo fere, cōspecta solum Ephigenia pulcherrima dormiente, statim accensus est, atq; mutatus in huminem frugi. Neq; Petrarchæ amantium Coryphei dictum y

Duros & agrestes amare.

x Boc. decam. to. 5. n. 1.

y par. 2. com. 1.

„ Ohime, il bel viso; ohime, il soaue sguardo;

„ Ohime, il leggiadro portamento altero:

„ Ohime il parlar, ch'ogn'aspro ingegno, e fero D

„ Faceua humile, ed'ogni huom vil, gagliardo.

Quis vnquā agrestior, ac durioribus moribus Polyphemo Cyclope, quē Homerus ita describit? z

z Odyss. 9.

„ Hic in extrema parte speluncam vidimus prope mare:

„ Hic vir habitabat ingens, qui certe pecora

„ Solus pascebat longe: neque cum alijs

„ Versabatur, sed seorsum existens infanda sciebat.

„ Etenim monstrum erat horrendum, neque similis

„ Homini humano, sed cacuminis siluosi

„ Excelsorum montium, quando apparebat solum ab alijs.

Hunc

Hunc autem ferum & agrestem, durisque moribus, Galateæ puellæ Amor mire cæpit, vt ait
A Theocritus[a] ª Idyll.
,, Ille antiquus Polyphemus quum amaret Galateam,
,, Iam primum pubescens circa os temporaque:
,, Amabat autem non rosis, non pomis, non cincinnis,
,, Sed perniciosis furijs: ducebat autem omnia secunda.
,, Sæpe oues ad stabulum ipsæ abierunt
,, Viridi ex herba: ille autem Galateam cantans,
,, In ipso littore tabescebat algoso
,, Ab ortu Solis vsque acerbissimum gerens in pectore vulnus
,, Cupidinis potentis, qui in hepate infixerat sagittam.
,, Attamen remedium inuenit: sedens autem in rupe
,, Alta, in pontum prospectans, talia cantabat:
,, O candida Galatea, cur amantem respuis!
,, Candidior lacte coacto aspectu, tenerior autem agna,
B ,, Vitula lasciuior, acerbior vua immatura:
,, Venis autem huc, quum dulcis somnus tenet me:
,, Proripis autem te statim, quum dulcis somnus dimittit me:
,, Fugis autem quemadmodum ouis canum lupum conspicata.
,, Amare cæpi ego, puella, te quum primum
,, Venisti mea cum matre, volens hyacinthia folia
,, Ex monte decerpere: ego autem viæ dux eram.
,, Quiescere autem, & quum te vidi, & postea, & ad hunc vsque diem,
,, Ex eo tempore non possum: tu autem non curas, nihil per Iouem curas.
,, Intelligo, venusta puella, cuius rei gratia fugis,
,, Quia mihi hirsutum supercilium per totam frontem
,, Ex altera ad alteram panditur aurem, quasi vnica linea:
,, Vnus autem subest oculus: latus autem nasus labris imminet.
,, Ego tamen, quanquam talis sim, oues mille pasco, &c.

C Non igitur fugit, & odio persequitur Amor homines agrestes, & duris moribus præditos, vbi sermo fit de Amore concupiscentiæ. De Amore vero sapientiæ quid opus est olim prædictis adiungere? Socrates senex amabat alumnos sapientiæ iuuenes discipulos suos, Alcibiadem, Phædrum, & alios plures. At etiam quis durioribus moribus vnquam extitit inter philosophantes illo tetrico Xenocrate, cui Plato Præceptor iubebat frequens, vt Gratijs sacrificaret? is tamen, qui Phrinem, Laidemue, nobile scortum, pulcherrimam æui sui mulierem, vna secum in lectulo cubantem non tetigit, & lasciuientem puellam blanditijs meretricijs ad coitum incitantem, omnino neglexit, Laertij testimonio, licet ingenij tardioris, calcaribus indignus, amore tamen sapientiæ plurimum flagrauit, vti Suidas autor est. Sed quia Plato in conuiuio tractat de Amore concupiscibili, vt obseruat Ficinus nonne apud gentes etiam durissimis moribus & agrestibus, planeque ferinis, Amor connubia iungit ad prolem? & qui feras agrestiores, tigres, leones, dracones, aliasque mansuescere nescias animantes, in dulcem associat cupidinis coitum, quomodo ferum vllum hominem fu-
D giat, feris quibusque minus ferum, Amor? quid ferius, & agrestius Libyæ feris in solitudine? ab illis tamen, etiam diuersi generis, non aufugit Amor voluptuosus concupiscentiæ; sed in ipsis etiam immanibus habitat, prolemque serit, etsi plerumque monstrosam, quam prouerbio nobilitatam refert Aristoteles inquiens:[b] *Adhæc, quod de Africa in prouerbio est, semper aliquid noui Africam afferre, propterea dicitur, quod diuersa etiam genera coeant; nam ob aquæ penuriam terræ illius, vel alienigena libidine copulantur; quum in loca paucissima rigua congregentur.* Plinius id in leonibus & pardis obseruat, feritate maxime agrestibus, & immanibus, aiens: *Leoni præcipua generositas, tunc quum colla annosque vestiunt iubæ. Id enim ætate contingit a leone conceptis. Quos vero pardi generauere, semper insigni hoc carent; simili modo feminæ. Magna ijs libido coitus, & ob hoc maribus ira. Africa hæc maxime spectat inopia aquarum ad paucos omnes congregantibus se feris. Ideo multiformes* ibi

Amor agrestes, & feroces nō fugit animantes.

b 2. de gen. an. cap. 5.

Leoni generositas, & zelotypia.

Leænæ magna libido coitus.

ibi animalium partus varie feminis cuiusque generis mares aut vi, aut voluptate miscentur. Vnde etiam vulgare Græciæ dictum, semper aliquid noui Africam afferre. Odore pardi coitum sentit in adultera leo, totaque vi consurgit in pœnam. Idcirco aut culpa flumine abluitur, aut longius comitatur adulterũ pardũ leæna nocens. Quomodo nunc assentiamur Agathoni, dicenti, Cõcupiscibilem Amorem fugere, ac odio habere senes, & feros moribus homines & agrestes? id certe non consentit Aristoteles, vt antea notauimus.[c] De Amore quoque Martiali, qui bellicus & irascibilis appetitus est, falso dicitur, eum fugere senes homines, & agrestibus moribus affectos, Virgilio senes agrestes, & prædones ira fantes introducente:[d]

c cap. 3.
d Aen. 9.

,, Durum a stirpe genus: natos ad flumina primum
,, Deferimus: sæuoque gelu duramus & vndis.
,, Venatu inuigilant pueri, siluasque fatigant;
,, Flectere ludus equos, & spicula tendere cornu.
,, At patiens operum, paruoque assueta iuuentus,
,, Aut rostris terram domat, aut quatit oppida bello:
,, Omne æuum ferro teritur, versaque iuuencum
,, Terga fatigamus hasta: nec tarda senectus
,, Debilitat vires animi, mutatque vigorem:
,, Caniciem galea premimus; semperque recentes
,, Conuectare iuuat prædas, & viuere rapto.

Amor omnis cur puer fingatur.

Quid ergo Platonicus Agatho Amorem ideo puerum fingi, tenerrimumque, quia senes fugiat, & oderit feris moribus præditos homines, & in iuuenibus tantũ habitet? Ego vero potius arbitror Amorem omnem, præter primam causam originis post omnes alios Deos a Platone propositam, & a nobis olim explicatam, alia duplici ratione puellam effingi; quarum vna sit, quoniam Amor, vt antea[e] satis ostensum fuit, immortalis est, atque diuinam obtinet naturam; diuina vero ac immortalia cuncta senij sunt expertia; quod & Aristoteles ponit, afferens quod *ea tempus*[f] *non facit senescere*; qui vero senium non admittit Amor, iuuenis aptissime dicitur, atque fingitur. Alia causa est, quoniam Amor omnis est Cupiditas, & Appetitus, atque desiderium, scilicet Appetitus pulchritudinis, atque desiderium generandi in pulchro, sicuti docet in symposio Plato. Modo quum Aristotelis obseruatu[g] Iuuenes ex affectu vitam traducant; & ex cupiditate,[h] ac omnino secundum[i] cõcupiscentiam pueri viuant maxime; propterea sapienter Antiqui finxerũt Amorem omnem ætate puerili.

e cap. 5.
f 1. cæl. t. 110.
g 8. Ethic. cap. 3.
h rhet. c. 12.
i Eth. c. 12.

Amores cur Alati fingantur. Cap. IX.

Aristophanes cur Alatum esse posuerit Amorem.

ALia proprietas Amorum trium in gemma nostra spectatur, quod Alas habeant. Orpheus, & Aristophanes Amori natiuas inesse posuerunt Alas, quod ex Ouo natus fuerit Amor: Orphei carmina sunt a Natali Mythologo proposita,[a]

a l. 4. c. 14.

,, Qui prior est natus, qui ex Ouo, qui nitet aureis
,, Alis lætatus, per quam superumque virumque
,, Est genus exortum tenues in luminis auras.

Explicatur Orphei locus e sacris literis exceptus.

Quibus, e sacra pagina detractis, & velamine fabulæ tectis, describit Orpheus Amoris originem in productione animæ nostræ, cuius omnis Amor est facultas, & affectio tergemina, superius[b] explicata fusius. *Æthere labentem* ponit Amorem Orpheus, quoniam anima humana condita fuit primum a Spiritu Domini, qui ferebatur[c] super aquas: *ex Ouo*, nimirum Deus ouo comparatur, tum ob fecunditatem, qua cuncta produxit; tum etiam ob figuram circularem, qua Deus & a Trismegisto definitur esse circulus, cuius centrum vbique est, & circumferentia nullibi, propter eius infinitatem; circumferentia namque finis ac terminus est circuli, & ab Aristotele[d] dicitur Deus tenere principium, & finem, & media rerum omnium: qui statuerat alibi,[e] in circulo vbique simul reperiri principium, & finem, & medium: & sacra pagina scribente,[f] *Ego sum Alpha & Omega, principium & finis, dicit Dominus Deus, qui est, & qui erat & qui venturus est omnipotens*, & infra,[g] *Ego sum Alpha & Omega, primus & nouissimus, principium & finis*, & alibi:[h] *Ego Dominus, primus & nouissimus ego sum*, & interius:[i] *Ego primus, & ego nouissimus, & absque me non est Deus.*

b c. 1. & seq.
c Gen. & 2. 7
Deus vt ouo & circulo cõparatus.
d de mundo c. 7. f.
e 8. phy. t. 76
f Apoc. 1. 8.
g Apo. 22. 12
h Isa. 41. 4.
i cap. 44. 6.

A Et denique: [K] *Ego ipse, ego primus, & ego nouissimus. Manus quoque mea fundauit terram, & dextera mea mensa est cælos.* Vnde recte Ficinus etiam inquit, agens de Immortalitate Animorum in sua Theologia Platonica: [l] *Deus circulus vnus est; quoniam a se est circuli instar, & in seipsum; prout non habet extra se principium sui, vel finem: sed in se incipiens desinit in seipsum.* Aristoteles etiam Deum ouo comparare videtur, & circulo, dum ait: [m] *Patet autem sic esse, quemadmodum in Vniuerso est Deus, & vicissim cuncta in illo: mouentur enim omnia ab inexistente in nobis numine*: quum Vniuersi symbolum sit Ouum, in quo est animal, & vicissim ipsum sit in animali. Dumque scribit idem Philosophus, [n] cum Ocello Lucano, [o] Deum complere totum mundum, qui circularis est figuræ, ad instar oui: & continuam facere generationem; quam admonet identidem esse circularem. Ex hoc igitur Ouo mystico, qui Deus est, natus est Amor, quando Deus inspirauit [p] in faciem humanæ, statuæ de luto formatæ, speculũ vitæ, creans animam rationalẽ, & in ea humanũ Appetitum: & quando creauit Angelicam naturam, & eius volũtatem: qui propterea geminus Amor, & magnus ab Orpheo nuncupatur; quoniam vtraque Voluntas, Angelica & Humana, est Appetitus infinitus, vt edocet Aristoteles, [q] potissimum ratione finis optati. Quoniam

B vero Deus creauit Angelicam & Humanam Voluntatem in gratia; per quam in statu innocentiæ ferri poterat ad sublimem gloriæ beatitudinem; propterea nitere, lætarique dicit Orpheus geminum & Magnum hunc Amorem Alis aureis; gloriæ siquidem beatitudo lumini comparatur & auro ab Areopagita [r] passim. Per Amorem autem hunc geminum magnum ait Orpheus exortum fuisse genus omne Superorum, & virorum; tum quia Christus homo Deus est, per quem omnia [s] facta sunt: & in cuius gratiam creati sunt Angeli & Homines, vt illum adorarent, [t] eidemque seruirent, ac obedirent: tum quia Deus homini dedit imperium atque dominium [u] in omnes creaturas corporeas; quarum cælestes Orpheus appellat Deorum nomine, propter sui perennitatem: tum quia vel Aristoteli [x] Nos sumus finis omnium, propter quorum vtilitatem omnia condita sunt. His Orphicis ita declaratis consentientia cecinit Aristophanes in Auibus, a Mythologo citatus, asserens Noctem Zephyrium Ouum peperisse; de quo Cupido sit exortus: allatis versiculis:

Chaos erat, & Nox, Erebusque niger primum, tum Tartarus altus,
Terra, nec Aer, nec Cælum erat; Erebique in finibus amplis
C *Parit prius Zephyrium Nox alis nigrantibus Ouum.*
Ex hoc labentibus horis pullulauit deinde Cupido
Splendens tergum aureis alis.

Nempe *Chaos erat*, potentia obedientialis, a Theologis appellata; in qua vel ipsum Nihil erat vtcumque, cum omnibus venturis vna confusis, apud Deum, qui vocat ea quæ [y] non sunt, tanquam ea quæ sunt. *Et Nox, Erebusque niger primum* ab initio creationis mundi, quando *tenebræ erant super faciem abyssi*. [z] Quem locum animaduertens Aristoteles ait, Theologos ex Nocte [a] cuncta generare. *tum Tartarus altus*, nimirum abyssus aquarum ante lucem conditam. *Terraque non erat* in illis tenebris, *nec aer, nec cælum* patens, atque stellis ornatum. *Erebique*, seu Nihilij, seu naturæ corporalis ante lucem conditam inuisæ, *in finibus amplis Nox alis nigrantibus*, Deus absconditus, [b] qui ferebatur [c] super aquas, parit prius Ouum Zephyrium, absque concursu alterius [d] vllius causæ peculiaris agentis, ouum inquam actus determinati suæ facultatis creatricis: *Ex quo* actu Dei creatoris *labentibus*

D *horis* hebdomadæ primæ, *pullulauit deinde* sexta [e] die post omnes creaturas *Cupido* Voluntatis, & Appetitus animæ rationalis, quando Deus inspirauit spiraculum vitæ in faciem hominis ab se de luto formati; cuius ante lapsum, in statu innocentiæ atque gratiæ, motrices alæ Cupiditatum, sensus & intellectus, eximie splendebant aurea gratia diuina, gratis humano Appetitui a Deo creatore data. Licet autem non ex omni ouo pullulet alatum animal; etenim ex ouo pisces, & alia non alata nascuntur; nihilominus oua piscium imperfecta dicuntur, auium autem perfecta, [f] Aristoteli: Amor autem ex ouo perfectioris naturæ nasci ponitur ab Aristophane; quare scite posuit Amorem alatum, qui ex ouo pullularit. Alij vero dederunt alas Amori propter alias causas; nimirum ob leuitatem amantium, & [g] inconstantiam nimiam; de qua non semel ante Gyraldum [g] Ouidius & in Arte; [h]

,, Magna paro, quas possit Amor remanere per artes

,, Di-

[K] cap. 48. 12. 13.
[l] lib. 4. cap. 1
[m] eadem cap. 18.
[n] 2. de gen. t. 59.
[o] lib. de Vniu. nat.
[p] Gen. 2. 7.
[q] 3. Ethic. cap. 2.
[r] de cęl. hier. & de diu. nom.
[s] Ioa. c. 3.
[t] Matth. 2. 4. 8. & 4. 7. Pau. Heb. 1. 6 Philip. 2. 10.
[u] Gen. 1. 28. 1. 14. & seq.
[x] 2. phy. t. 24
[y] Rom. 4. 17.
[z] Gen. 1. 2.
[a] 12. meta. t. 30.
[b] Isai. 45. 15.
[c] Gen. 1. 2.
[d] 2. de gen. an. c. 4.
[e] Gen. 1. 27. 2. 7.
Alatum animal ex pullulet ouo.
[f] 1. de gen.
[g] synt. 13.
[h] lib. 2.

,, Dicere, tam vasto peruagus orbe puer. A
,, Et leuis est, & habet geminas, quibus euolet, alas:
,, Difficile est illis imposuisse modum.

i lib.2.eleg.9 & in Elogijs Amorem [i] refert alas Amoris in affectuum vicissitudines.

,, Tu leuis es, multoque tuis ventosior alis:
,, Gaudiaque ambigua dasque negasque fide.

Sed tamen exempla non desunt, quæ primam inconstantiæ, leuitatisque rationem eluant; etenim constantissimos amores celebratos habemus Orphei erga coniugem Euridicen: Alcestis erga maritum Admetum, pro cuius salute mortem sibi elegit; & aliorum plurium. Quare causa prior alarum Amoris recipienda non est ab inconstantia, leuitateue ab Ouidio prolata: quin etiam neque posterior vicissitudinis affectio tum ab eodem, tum a Propertio proposita lepidis hisce versiculis: [K]

K lib.2.eleg. 13.

,, Quicumque ille fuit, puerum qui pinxit Amorem,
,, Non ne putas miras hunc habuisse manus?
,, Hic primum vidit sine sensu viuere amantes, B
,, Et leuibus curis magna perire bona.
,, Idem non frustra ventosas addidit alas,
,, Fecit & humano corde volare deum.
,, Scilicet alterna quoniam iactamur in vnda,
,, Nostraque non vllis permanet aura locis.

Enimuero non Amori soli, sed etiam Neptuno darentur alæ, quum perpetua sit vicissitudo fluxus & refluxus, tempestatis & maliciæ in mari; nec vlla res humana sit, quæ vicissitudines mutationum in se non sentiat assidue. Quin & alæ non solum Amori concupiscibili, ac improbo, sed Amori quoque studioso sapientiæ conceduntur, in qua nullam inconstantiam, leuitatem, aut vicissitudinem permutationis habeas, at miram constantiam, & impermutabilitatem, vt ait Aristoteles; [l] cui tum sapiens est impermutabilis a sua credulitate: tum virtus omnis moralis, adeoque fortitudo, [m] quæ nititur Amore bellico, & irascibilis Appetitu, constanti ac immutabili a suo fine voluntate firmatur: est enim virtus in habitu mediocritatis posita, quam transilire non debet: omnisque habitus difficile [n] mobilis est. C Quam ob rem nos aliam causam physicam & veram alarum Amoris cuiusque censemus assignandam: nempe celeritatem actionis propriæ; hoc etenim discrimine seiungitur in anima facultas cognitrix ab Appetitrice, quod cognitrix tarde nimium operatur, occupata diu multumque circa veri cognitionem adipiscendam, ipsum & multis & operosis valde functionibus perquirens; vnde diu versatur homo in erroribus & ignorantiæ tenebris, vt obseruat [o] Aristoteles. Verum Appetitus e contra perniciissimus ac velocissimus est omnis ad operandum; quum enim eius operatio propria sit eligere, desiderareque bonum cognitum; statim ac illi proponitur aliquid sub ratione boni, vel veri, vel apparentis, siue vtilis, siue honesti, siue delectabilis: illico, nulla prorsus interposita mora, Cupido ipsum appetit, ac desiderat, eligitque præceteris. Cuius actionis velocitas in appetitu quolibet omnibus est in propatulo, siue de Concupiscibili, siue de Irascibili, siue de Rationali Appetitu sermo sit. Qua ergo ratione sacra pagina tribuit Angelis alas (vt post Ezechielem, & Danielem, [p] ait Areopagita Dionysius [q] in sua cælesti Hierarchia) solum ad indicandum illorum celeritatem in operando, & ad ostendendum carentiam materiæ corporalis; ita scribente Dionysio: *Pedes autem mobilitatem, celeritatem, atque cursum insinuant sempiterni motus ad diuina tendentis. Quocirca & sanctorum spirituum pennatos Theologia pedes effinxit. Quippe Alis signatur celeritas alta conscendens, & cælestis vitæ cursus in anteriora semper ac celsiora consternens, & quod ad superiora feratur, mortalibus atque infimis omnibus exceptus. Sed enim alarum leuitas id in sanctis Angelis indicat, quod terreni corporis sarcinas liberi, toti absque vlla admistione vel pondere ad celsa ferantur.* Ita prorsus Amoribus, facultatibusque Appetitricibus animæ nostræ rectissime tribuuntur Alæ ad indicandum Appetitus humani cuiuslibet, Concupiscibilis, nimirum, Irascibilis, & Rationalis, velocitatem, & carentiam organi materialis in eligendo, & appetendo bono suo præcognito. Nam etsi Cupiditas in consequendo bono iam electo plerumque ministerio corporis vtatur, in eo tamen

l 1.post.t.17.
m 2. Ethic. cap. 3. & seqq.
n Præd.Qual.
Amor cur alatus fingatur proprie.
o 2. de an. t. 151.
p Dani.9.21. Ezech. 1.
q cap. 15.

D

A men eligendo nullis omnino corporeis instrumentis vtitur. Cæterum in Alis huiusmodi trium Amorum obseruare licet in gemmula nostra differentiam: quod Amor in rheda stans, facemque gerens, humeris Alas habet papilionis; ambo reliqui currum trahentes Amores, auium Alas obtinent; cuius rei ratio est, quod papiliones non alte volant ad sublimia, sed a terra se vix attollentes, prope solum semper aguntur, in aere volitantes infimo, terræ conteamino; sed aues altius attolluntur in aerem excelsiorem; quapropter vel a sacra pagina[r] sæpissime nuncupantur Aues cæli, & volatilia cæli: Discrimen autem Alarum hoc Amoribus attributum indicat Amorem lasciuæ Veneris, terrenæ corporeæque pulchritudinis, esse Cupidinem inferioris conditionis, nec in altum extollere se se, verum humi semper fere serpere. Quo pridem Amore prosequens Adamus Euam, eius exhortatione vetitum pomum[f] comedens, diuinumque præceptum transgrediens, innocentiam amisit; vnde terræ fodiendæ condemnatus est. Contra vero constat, Veneris cælestis Amorem geminum altius a terrenis & humilibus ad gloriam & immortalitatem æthereame per bellicas virtutes, aut per contemplationes sapientiæ volare volucribus Alis ad cælum honoris & admirationis. Cæterum de Alis Amoris nobile carmen sub Alarum effigie pepigit Simmias Rhodius, ad quod nos olim Encyclopædiam edidimus integro[t] volumine.

B

[r] Gen. 1.26. & seqq. Matth. 6.26. 8. 20. 12. 13. Marc. 4. 32. Luc. 8. 5. 9. 58. 3. 19. & passim.

[f] Gen. 3. 12. & seqq.

[t] Encyclopædia ad Alas diuini Amoris.

Cur Amores nudi fingantur. *Cap. X.*

INsuper alia nostrorum Amorum in gemmula proprietas est, quod singuli nudi sunt. Et sane Cupido terrenus atque vulgaris ea potissimum ratione nudus effingitur, quod Venerea voluptas & coniunctio corporum fit maxime, ac optatur a denudatis amantibus; apud Theocritum[a] enim, puellam compressurus Daphnis ille bubulcus expoliat ad nuditatem; nam ait ipsa;

,, Amiculum mihi lacerum fecisti, sumque nuda.

Et in historia sacra: [b] *Alienigenæ, qui violatores extiterunt in coinquinatione sua, & denudauerunt femur virginis in confusione.* Mythologus etiam non inepte scribit. [c] Amor *nudus fingebatur, ad explicandam turpitudinem libidinosorum.* Quin & impudici mortales

C nudare sua solent membra pudēda, quo pelliciant in libidinem quascunque: sic & mulieres vltro papillas denudare solent, ad excitandam libidinem in viris. Hinc Amor Carnalis nudus effingitur, quia deposita veste pudoris inuerecundus est; & quia deposita veste suum opus exercet. Hinc nuditas in sacra pagina est detectio turpitudinis: [d] *Filia Babylonis denuda turpitudinem tuam: discooperi humeros, reuela crura, transi flumina. Reuelabitur ignominia tua, & videbitur opprobrium tuum. Vltionem capiam, & non resistet mihi homo.* Sed & ad literalem hunc sensum intelligi potest Hieremiæ dictum de filia Edom: [e] *Ad te quoque perueniet calix: inebriaberis, atque denudaberis.* Mulieres enim, alioqui pudicæ, vino concalefactæ facile descendunt in luxuriam, neque verentur se nudare coram hominibus, & eorum complexus excipere feruidas oestro Bracchi pariter atque Veneris. Quod apte nobis describit in suo Decamerone † Boccatius de filia Sultani. In administratione quippe operis, præsertim Amoris concupiscibilis, turpido denudatur; vt in alio quoque sensu [f] D. Gregorius animaduertit. At nudus etiam pingitur Amor iste concupiscentiæ, quia cælari non potest, vt est in prouerbio, ex his Antiphanis versibus originem habente:

D ,, ... occultare, Phidia,

,, Omnia alia posset aliquis, præter duo:

,, Aut quum vinum bibit, aut quum in amorem incidit.

Ex his, vt obseruat etiam Monosinius, viri docti [g] consentiunt, originem traxisse versiculum illum prouerbialem:

,, Amore, e tossa non si può celare.

Effertur etiam Italice paroemia vulgi:

,, Amor, rogna, e tossa,	& ,, Amore, e tossa, e rogna
,, Non si può tener nascosta.	,, Celar non ti bisogna.

Ob id Amor atque Bacchus nudi pingi consueuerunt a veteribus. Verum & ad alios duos Amores istam rationem nuditatis extendere videtur Alexander, autor ille problema-

Amor concupiscētiæ cur nudus.

[a] colloq. amator.

[b] Iudith. 9.

[c] Natal. l. 4. cap. 14. f.

[d] Isai. 47.

[e] Threr. 4. f.

† gior. 2. nou. 7.

[f] 6. moral. cap. 11.

[g] Petr. Vict. var. lect. l. 18. c. 22.

Nuditas in Amore studioso quid indicet.

h lib. 1. pr. 87 tum asserens: [h] *Amor nudus præterea fingitur, quod & palam fit animus amantis, & sine vllo interuentu rei prodit cupiditas; haud enim per alium amare quis potest; neque ita occulte, vt intelligi a nemine possit. Vnde statuarum quoque artifices, Deos ac Reges nudos sæpenumero causa honoris, & laudis effingunt: scilicet vt perspicua eorum potestas, & animo synceri, nulloque vitio protecti per corporis nuditatem indicentur. Plures Cupidines facimus, vel quia varia libido est (aliud enim alius cupit; vnde Plato Cupidinem multorum capitum beluam appellat) vel quia sæpius euenit, vt idem pluribus se cupiditatibus dedat. Matrem omnes Venerem habere vnam dicuntur, idest Libidinem; Venus enim libidinis effigies est. Ferunt Cupidinem furiam arsisse infernam; quoniam sunt, qui in amores turpes, detestandos, illicitos ruant, vt libro secundo Allegoriarum de Dijs abunde docuimus.* Cupido vero, qui facultas & Appetitus est Irascibilis in anima, speciatimque viget in militiam amantibus ac exercentibus, ideo nudus apte fingitur, quia militum proprium est diripere, denudareque turmas hostiles, cunctisque fortunæ bonis, & armis expoliare. Amor etiam voluntatis rationalis nudus est, quia studium est Veritatis, quæ sine fuco, sine vestibus omnino nuda semper est. Denique vero statuendum censeo, tres istos Cupidines in gemmula delineatos, esse tres facultates Appetitiuas animæ nostræ, de se penitus incorporeas, vt luculenter ostendimus antea, [i] proindeque nudas; quia corpus est animæ velamentum, vt ait Eusebius apertissime sua in Euangelica Præparatione scribens: [K] *Quum autem non contemnendam totius partem hominem esse viderunt; partem eius præcipuam animam videlicet, verum hominem; corpus vero quasi hominis indumentum esse, affirmarunt.* In quam sententiam prius etiam iuisse videtur Areopagita, de spiritibus Angelicis, qui similiter ac Amores, nudi pinguntur, asserens: [l] *Quod autem nudi ac discalceati describantur Angeli, hoc signat, quod liberi, & absoluti, & expediti, atque exterioris omnis adiectionis labe sunt puri, & ad diuinæ simplicitatis similitudinem pro viribus tendunt.* Quæ quidem animæ, facultatumq; suarum nuditas, Diuinæ naturæ penitus incorporeæ similitudinem ac imaginem referens, in sacra pagina celebratur, dicente Deo: [m] *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram: & creauit Deus hominem ad imaginem suam: ad imaginem Dei creauit illum.* Fecit autem & creauit Deus hominem ad imaginem & similitudinem suam, dum creauit illius animam incorpoream, præditam facultatibus incorporeis, atque speciatim tribus Appetitibus & Cupiditatibus, tres diuinas Personas vtcumque repræsentantibus, dum formato iam hominis corpore de limo terræ, Dominus Deus [n] *inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ: & factus est homo in animam viuentem;* etenim Verbum, ac Filium, qui est Sapientia Patris æterni, per actionem intellectus Paterni productus, repræsentatur ab Amore, seu Appetitu Rationali: Pater, qui est Deus exercituum, [o] & vltionum, [p] ab Appetitu Irascibili; cuius iræ [q] fit in sacra pagina frequentissima mentio: Spiritus-Sanctus, quo conceptus [r] est Christus Dei Filius in vtero Virginis Mariæ Matris, ab Appetitu Sanctæ diuinæque Concupiscentiæ, de qua Psalmista [s] clarissime. *Audi filia, & vide, & inclina aurem tuam: & obliuiscere populum tuum, & domum patris tui. Et concupiscet Rex decorem tuum: quoniam ipse est Dominus Deus tuus: & adorabunt eum.* Qui tres Amores, Diuinis personis vtcunque correspondentes, atque similes, in vna essentia rationalis animæ, de se incorporeæ, recte pinguntur sub imagine trium Cupidinum nudorum: diuinæ namque personæ nudæ sunt, quia puri sunt actus primi, omnino sine materia, corporis expertes.

Deos & Reges cur nudus effingant sæpe statuarij prisci.

Amor bellicus cur nudus pingatur.

Amor sapientiæ cur nudus pingitur.

i cap. 5. & 7.

K l. 7. cap. 2.

l de cel. hier.

m Gen. 1. 26. 27.

Homo vt sit creatus ad imaginem Dei

n Gen. 2. 7.

o Amos 4. 13

p Psal. 93. 1.

q Exod. 15. 7. Psal. 6. 2. & passim.

r Matth. 1. 18

s Psal. 44.

De Amoris tergemini pulchritudine. Cap. XI.

CONnumeratur autem inter Amoris proprietates præcipue mira Pulchritudo; de qua pridem Hesiodus in Theagonia, & ex Hesiodo Philosophus Aristoteles in Metaphysica sua; carmina sunt Hesiodi, vel a Natali [a] celebrata,

a l. 4. myth. cap. 14.

„ Ante Chaos natum: Superum firmissima sedes
„ Inde solum terræ late: tum tartara nigra
„ Intra adytum terræ, & feralia claustra barathri.
„ Inde ortus Superos inter pulcherrimus omnes
„ Dulce Deum pariterque virum gratumque Cupido

„ Sola

A ,, Solamen, qui corda domat, mentesque feroces.

Aristotelis verba sunt: [b] *Suspicatur autem aliquis, Hesiodum primum hoc quæsiuisse, & si quis alius Amorem, aut Desiderium in entibus, vt principium posuit, sicut Parmenides: etenim is Vniuersi generationem mostrando:* [b] 1 meta. su. 2. cap. 2.

,, *Primum quidem inter omnes Deos Amorem, ait, produxit.*

Hesiodus vero:

,, *Ante omnia fuisse Chaos:*

,, *Deinde terram spatiosam, atque Amorem,*

,, *Qui inter omnes immortales elucet.*

Et ab omnibus passim, vt in gemmulæ nostræ Schemate, pingitur Amor pulcherrima specie; cuius ea ratio est; quia quum iustum sit a fine omnia denominare, vt ait [c] Aristoteles: Amor omnis, qui Platone teste, consentientibus omnibus, desiderium est [d] pulchritudinis, & Appetitus in pulchro [e] generandi; iure pulcherrimus esse dicendus est; atuero cum eo discrimine, quod Amor Concupiscentiæ voluptatis est desiderium pulchritudinis corporeæ in amato fruendæ, non curans de pulchritudine animi: contra probus Amor, siue B Irascibilis in viro forti, siue Rationalis in sapiente, respicit, & intendit, appetitque pulchritudinem animi, quæ virtus est in amato; quod egregie nos edocet in Symposio Platonico Pausanias hisce dictis: *Vulgaris cōmunisque Veneris Amor reuera est & ipse vulgaris, & quodcunque contingit, peragit: atque is est, quo praui abiectique homines amant. Amant porro feminas non minus quam masculos, & corpora magis quam animos, & sine mente homines potius quam prudentes. Ad explendum sane desiderium inhiant; honeste vero, nec ne expleant, non curant. Quo fit, vt quodcunque sors illis offert, exequantur, & bonum similiter & malum. Affectus enim huiusmodi a Venere illa iuniore, & vtriusque sexus in generatione participe profluit. Amor autem, qui cœlestem sequitur Venerem, quæ non feminæ, sed masculi tantum sexus in generatione est particeps, ipse quoque genus respicit masculum. Deinde quoniam antiquioris Veneris pudicæque est comes, & ipse petulantiæ omnis est expers. Quocirca quicunque Amore hoc inspirati sunt, genus masculum natura robustius, & generosius, & mentis maxime particeps diligit. Et qui amore hoc sincere perfecteque sunt rapti, ex* C *hoc perspicue dignoscuntur, quod pueros non amant, sed adolescentes quum mente valere iam cæperint. Huiusmodi vero genus exercendæ menti propinquius est, ad eamque exercendam familiaritas inter illos initur. Parati enim sunt, arbitror, qui sic amare incipiunt, per omnem vitam simul & communiter viuere: neque amatum decipere, neque ab vno in alterum abire; neque enim pueros adhuc mentis expertes amant, quos deinde exoletos irrideant, & relinquant. Oportet autem legibus institutum esse, ne quis pueros amet, ne in re ambigua frustra tantum studium* (Amoris) *poneretur. Incertum enim est, quo aut corpus* (in bellica fortitudine) *aut anima puerorum* (in disciplinarum studio) *tam secundum virtutem, quam secundum vitium postremo euadat. Probi quidem viri legem hanc sibi ipsis sponte proponunt. Oportet quoque eidem legi vulgares illos amatores adhibita necessitate subijcere, quemadmodum illos ipsos pro viribus amare mulieres liberas prohibemus. Nam hi sunt, qui occasionem conuicijs, & quorundam sententiæ præbuerunt, qui amatori obsequi turpe dicunt: qui quidem de vulgaribus amatoribus ista loquuntur, quia importunitatem iniustitiamque illorum agnoscunt & improbant. Nihil autem quod modeste & legitime fit, vituperare decet.* D Itaque pulcherrimus est Amor omnis, quia est desiderium pulchritudinis; at Amor vulgaris est Appetitus pulchritudinis materialis in corpore amatæ rei: Amor autem pudicus est desiderium pulchritudinis in animo vel fortis, vel eruditi iuuenis aut Viri. Sunt qui cum Saphone poetria dicant, [f] Amorem ideo pingi pulchrum, quia censet omnis amator amatum obiectum esse pulchrum, etiamsi reuera turpe sit in se se; propterea sic alucinatum Amorem cæcum esse dicunt, vel tænia velatos oculos habere; prætenduntque vulgare prouerbium: *Non è bello quel, che è bello, ma quel che piace*: desumptum e Theocriti Bubulcis. [g]

[c] 2. de an. t. 49.
[d] in Phædro
[e] in Symposio.
Amor vt sit pulchritudinis variæ desiderium.
Lex Amoris qualis esse debet.
[f] Natal. 4. myth. c. 14.
[g] Idyll. 6.

,, Quæ minime sunt pulchra, ea pulchra videntur amanti.

siue ad verbum:

,, ... certe enim amore
,, Sæpe, o Polypheme, non pulchra, pulchra videntur.

A

Verum hoc non admittit nostrum Schema, quod Amores omnes oculis viuidis & patentibus ostentat: neque rei naturæ conuenit; quoniam Amor omnis est Appetitus Platoni, [h] & omnibus recte sentientibus: Appetitus autem fertur in præcognitum semper. Quare non sunt audiendi, quos memorat Natalis [i] fabulatos, *In huius Dei facultate situm fuisse, vt ea quæ turpia essent ac deformia, faceret videri honesta, & decora: & illos beatos arbitrarentur amantes, qui amata re potirentur, & omnes sensus denique obstupescere faceret.* Enimuero pulchritudo corporis etiam secundum se bona est; quum, vt ait [K] Aristoteles, *nulla res sit Natura, in qua non mirandum aliquid inditum habeatur*: Quare corporalis etiam pulchritudinis Amor est desiderium; ast improbus Amor eius abusum promouet; qui propterea culpandus est: probus autem Amor pulchritudine bene vtitur, tanquam medium eam sumens, quo extollitur ad contemplationem atque venerationem eius effectoris Dei, supremæque Naturæ; sicut explicat ibidem Aristoteles: *Absurdum enim*, ait, *nullaque ratione probandum est, si imagines quidem rerum naturalium non sine delectatione propterea inspectamus, quod ingenium vna contemplemur, quod illas condiderit, id est artem pingendi aut fingendi; rerum autem ipsarum Naturæ ingenio, miraque solertia conditarum contemplationem non magis persequamur, atque exosculemur, modo causas perspicere valeamus. Quamobrem viliorum animalium disputationem, perpensionemque fastidio puerili quodam spreuisse, molesteque tulisse, dignum nequaquam est; quum nulla res sit Naturæ, in qua non mirandum aliquid inditum habeatur. Et quod Heraclitum dixisse ferunt ad eos, qui quum alloqui eum vellent, quod forte in casa furnaria quadam caloris gratia sedentem vidissent, accedere temperarunt: ingredi enim eos fidenter iussit; quoniam, inquit, ne huic quidem loco Dij desunt immortales. Hoc idem in indaganda natura animantium faciendum est. Aggredi enim quæque sine vllo pudore debemus; quum in omnibus Naturæ numen, pulchrumque insit ingenium. Quippe quum Naturæ operibus iunctum illud præcipue sit, vbi nihil temere, viceque fortuita committatur, sed alicuius gratia omnia agantur: Finis autem, cuius gratia quicquam vel constat, vel conditum est, boni honestique obtinet rationem.* Ita sane pulchritudinem corporis etiam probus Amor appetit in amata re, quia per illam pulchritudinem attollitur ad contemplationem & cultum Numinis, eius formæ conditoris; nam, vt ait Apostolus, [l] *Inuisibilia Dei, a creatura mundi, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur.* Et Eusebius in Euangelica sua Præparatione scribit his consentanea dicens: [m] *Quum animalibus, rationalibus atque irrationalibus, & substantijs animatis atque inanimatis plenum hunc mundum viderent, non absque sapientia Dei hæc omnia facta putantes, a magnitudine atque pulchritudine creaturarum, puritate mentis; creatorem omnium immortalem cognouerunt,* & Poeta noster Petrarcha: [n]

B

C

[h] in Symposio.
[i] 4. mythol. cap. 14.
[K] 1. de part. cap. 5.
[l] Rom. 1. 20.
[m] lib. 7. c. 2.
[n] part. 1. Canz. 18. stan. 1. 2.

,, Gentil mia Donna i veggio
,, Dal mouer de vostr'occhi vn dolce lume,
,, Che mi mostra la via che al Ciel conduce,
,, Et per lungo costume
,, Dentro la, doue sol con Amor seggio,
,, Quasi visibilmente il cor traluce.
,, Quest'è la vista, ch'a ben far m'induce,
,, Et che mi scorge al glorioso fine:
,, Questa sola dal volgo m'allontana;
,, Ne giamai lingua humana
,, Cantar poria quel, che le due diuine
,, Luci sentir mi fanno,
,, Et quando'l verno sparge le pruine,
,, Et quando poi ringiouenisce l'anno,
,, Qual era al tempo del mio primo affanno.

D

,, Io

A ,, Io penso, se la suso,
,, Onde'l motor eterno de le stelle
,, Degnò mostrar del suo lauoro in terra,
,, Son l'altr'opre si belle,
,, Aprasi la pregion, ou'io son chiuso,
,, Et che'l camino a tal vita mi serra.

& ad huc infra [o] de Amore poetam coarguente in hanc sententiam: [o part. 2. Canz. 45. stan. 10.]

,, Ancor, (& questo è quel, che tutto auanza)
,, Da volar sopra'l Ciel gli hauea dat'ali
,, Per le cose mortali,
,, Che son scala al Fattor, chi ben l'estima.
,, Che mirando ei ben fiso quante & quali
,, Eran virtuti in quella sua speranza,
,, D'vna in altra sembianza
,, Potea leuarsi a l'alta cagion prima:
B ,, Et ei l'ha detto alcuna volta in rima.

Quod etiam nobis indicauit Aristoteles, [p] asserens Naturalissimum esse viuentibus perfectis, generare sibi simile, vt ipso semper & diuino participent per propagationem indiuiduorum ad æternitatem speciei conseruandam. Iccircoque Deus pulcherrimo corpore mulierem efformauit; cuius pulchritudine coniux alliceretur ad sobolis propagandæ cupiditatem: Hinc omnium primus homo statim adspectu pulcherrimæ mulieris, relictis omnibus alijs, vni mulieri adhærere concupiuit; nam [q] *ædificauit Dominus Deus costam, quam tulerat de Adam, in mulierem: & adduxit eam ad Adam. Dixitque Adam: Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea. Hæc vocabitur Virago, quoniam de viro sumpta est. Quamobrem relinquet homo patrem suum, & matrem, & adhærebit vxori suæ: & erunt duo in carne vna*. Quem locum Philo sic explicauit in opere suo De Mundi Opificio: [p 2. de an. t. 34. 35.] [q Gen. 2. 22. & seqq.]

,, Verum quia nihil est in rebus genitis firmum, sed omnia mortalia necessarias mutationes ,, admittunt; oportebat & primum hominem experiri aliquam infelicitatem: vt autem ,, obnoxius viueret, occasio fuit mulier. Donec enim solus erat, similitudine referebat C ,, creatum mundum, & Deum, gestans vtriusque naturæ formas expressas in anima: non ,, omnes, sed quotquot earum mortalis ipsa capere poterat. Vbi vero formata est & mu- ,, lier, conspicatus germanam speciem & cognatam formam, gauisus eo spectaculo, & ,, accedens eam complexus est. At illa quum nullum animal videret sibi similius, liben- ,, ter eum resalutauit, & reuerenter. Deinde superueniens Amor, tanquam vnius ani- ,, malis duo dimidia prius distantia, collecta tunc in vnum coaptauit: indita vtrique Cupi- ,, dine gignendi similem prolem per mutuam consuetudinem. Ea Cupido etiam corpo- ,, rum voluptatem peperit. Vnde est origo iniquitatum præuaricationumque omnium, ,, quando talis Voluptas mutauit mortalem & infelicem vitam bona immortalique. [Philonis sententia pulcherrima.]

Sic igitur a primo iam homine didicerunt omnes posteri pulchras mulieres amare Amore concupiscentiæ; namque mox etiam testatur sacra pagina: [r] *Quum cœpissent homines multiplicari super terram, & filias procreassent: Videntes filij Dei filias hominum quod essent pulchræ, acceperunt sibi vxores ex omnibus, quas elegerant*. Nec obest, quod aliquando turpes D atque deformes amentur, quoniam in illis aliqua semper est pulchritudo, quam Amans desiderat, eaque frui peroptat; quum enim pulchritudo simpliciter in corpore sit proportio debita partium & totius, cum venustate colorum; fieri non potest, vt in deformibus nõ insit aliqua pulchritudo, vel in colore, vel in proportione magnitudinis, aut partis alicuius, aut totius. Verum & diuina sponsa formosam animam se dicit in corpore nigro: [f] *Nigra sum, sed formosa, filiæ Hierusalem: sicut tabernacula Cedar, sicut pelles Salomonis*. In corpore deformi plerumque delitescit anima pulchra, sicut in Silenis antiquis; quos æmulatum esse Socratem, admonet in Symposio Platonicus Alcibiades ita: *Socratem assero persimilem Silenis illis, qui sedentes inter alias imagines a sculptoribus figurantur ita, vt fistulas tibiarum teneant. Qui si bifariam diuidantur, reperiuntur intus imaginem habere Deorum. Satyro quoque Marsyæ similem esse dico. Et quod aspectu quidem his es persimilis, ne tu quidem,* [r Gen. 6. 1. 2.] [Amor vt sit pulchritudinis in amata turpi.] [f Cant. 1. 4.]

dem, o Socrates, negabis, &c. Quin & in omni amata, siue corpore turpi, siue pulchro sit, ineſt voluptas, quæ bonum eſt delectabile, proindeque pulchrum; etenim conuertuntur ad inuicem, bonum & pulchrum; vnde Græcis eodem nomine καλὸς appellantur. Et Lucretius Venerem (quæ dea pulchritudinis eſt, a qua Venuſtas denominatur, non autem, vt ait [f] M. Tullius, a Venuſtate Venus) appellat nomine voluptatis, eam inuocans in operis exordio ſibi auxiliarem: [*] A

Bonum & pulchrũ conuertuntur. f Cic. 2. de nat. Deor. * lib. 1. init.

,, Æneadum genetrix, hominum diuumque Voluptas

,, Alma Venus.

x init. dial. Quod a Platone didicerat, ſic in Philebo ſcribente: [x] *Conemur ab ipſa dea exordientes, quam hic Venerem, ſed veriſſimũ ei nomen eſſe Voluptatis, inquit.* Erga Voluptatem autẽ Amor varie ſe habet; etenim Amor improbus iſtam voluptatem corporis, pulchritudinemque materialem, ſibi proponit vltimum finem, ſcopumque præcipuum: Amor autem probus eam ſibi ſumit medium, ac inſtrumentum ad conſequendum finem meliorem, æternitatem nempe ſpeciei, cultumque diuinum, ut antea vidimus. Verum enim vero nec omittitur in ſacra pagina Pulchritudinis Epitheton proprium Amoris: [y] *Ego mater pulchræ dilectionis.* Igitur omnis Amor aptiſſime pingitur pulcher, quoniam eſt deſiderium pulchri, vel in pulchro generandi. Denique vero quum Amoris nomine, tripliciſque ſignati noſtro ſchemate, vere ſignificetur tum animæ noſtræ facultas omnis Appetens, & Concupiſcibilis, & Iraſcibilis, & Rationalis: tum etiam vniuſcuiuſque facultatum iſtarum affectio, functioque propria; non ſecus ac Intellectus nomen eſt commune tum ad facultatem intellectricem, tum ad actum intelligendi, tum etiam ad habitum cognitionemque primorũ principiorum [z] Ariſtoteli: ſicuti ſumptus Amor pro functione ac operatione, Appetitus eſt pulcher, quia pro fine pulchitudinem habet, a quo iuſtum eſt omnia denominare, ſicuti nuper oſtendimus ex [a] Ariſtotele: ita ſumptus Amor pro facultate animæ; quum iſta de ſe ſit in eſſentia ſua ſine materia, a qua ſolum omnis deformitas atque turpitudo [b] rebus ineſt, ob adnexam ſibi priuationem, neceſſario formoſus & pulcher eſt: immo ipſamet hominis forma, & pulchritudo eſſentialis eſt Amor omnis iſte; quum reipſa coincidat cum animæ ſubſtantia, cuius eſt intima facultas. B

y Eccli. 24. 24. z 1. poſt. t. 195. a 2. de an. t. 49. b 1. phyſ. t. 81.

Amor cur non cæcus in ſchemate fictus. Cap. XII. C

VUlgaris opinio eſt, Amorem eſſe cæcum, vel oculis tænia velatum; qua de re Natalis ita: [a] *Tunc cæcum Cupidinem dixerunt ob turpidines quæ ab hominibus dignitatis ſuæ oblitis committuntur; quum illud potius ad diuinorum conſiliorum mirabilitatem ſpectet, ad quæ cognoſcenda cæcum eſt, & infans prorſus humanum genus; quum nulla vis humani ingenij poſſit rationem diuinæ adminiſtrationis percipere. Si cæcitas illa ad libidines hominum transferatur, quo pacto non rectiſſime excogitata eſt? aut quo pacto non paruus infans eſt exiſtimandus, qui neglecto conſilio rationeque, & gloriæ ſplendore, omnium iniquitatum, & turpidinum autorem ſectetur? aut qui omiſſis rebus diuinis, & legibus naturæ poſthabitis ad impuras voluptates ſtulte feratur, quæ viſum debilitant, non ne & ſtultus & cæcus & infans eſt exiſtimandus?* Theocriti Battus amator Miloni dicebat, excuſans propriam inſaniam: [b]

a l. 4. myth. cap. 14. Amor cur cæcus dicatur. b Idyll. 10.

,, Capere me incipis tu: cæcus autem non ſolus Plutus, D

,, Verum etiam curarum autor Cupido: nihil ſuperbe dixeris:

Scholiaſtes ait: Amantibus pulchra cenſeri, quæ pulchra non ſunt; quod Amor cæcus ſit. Apud Ouidium Phædra ſui culpam Hippolyto pariter excuſat, [c]

c Epiſt. 4.

,, Victa precor, genibuſque tuis regalia tendo

,, Brachia: quid deceat, non videt vllus amans.

d lib. 2. Propertius item potitus amica dicit, [d]

,, Ante pedes cæcos lucebat ſemita nobis,

,, Scilicet inſano nemo in Amore videt.

Plutarchus in libello de captanda vtilitate ab inimico ſcribit a Platone Amorem cæcum dictum, quod amantes in re amata cæcutiant. Maxime vero demonſtrat Amorem, quod

ſæpiſ-

A sæpissime deformes amantur, quæ pulcherrimæ censentur; qua de re bellissime poeta, † † Carm. embl. amat.

,, Quam sibi fingit amans, facies lectissima: spernit
,, Naturæ errores, inuidiæque minas.
,, Quid mihi non faustæ species formosa Lacænæ,
,, Si grata ingenio non videare meo?
,, Noui ego Loripedem, noui qui flagrat Egentem:
,, Vidi, qui solas durus amabat anus.
,, Quisquis amat quod vult, sub amico iudice totus
,, Militat, & votis imperat ipse suis.
,, Turba suis famuletur heris: mihi fingo puellam
,, Et Dominus Dominæ nuncupor ipse meæ.
,, Quæ soli placet, illa placet: nempe omnibus vna
,, Quæ placuit, nulli præstitit illa fidem.

Quis cæcior illo iuuene, qui Fortunæ marmoream statuam adamauit perdite?

B ,, Quod Pandioniæ vel adhuc mirentur Athenæ,
,, Et stupeant tanti rudera sparsa loci.
,, Quod duro cernis decisum marmore saxum,
,, Attica Fortunæ fertur imago Deæ.
,, Deperit hanc iuuenis fatuo lymphatus Amore.
,, Molliaque in frigida basia rupe terit.
,, Et statuam cingunt mollissima vellera Serum,
,, Circuit & duras tænia multa comas:
,, Dumque animum rigidæ cupit inspirare figuræ,
,, Expirat vitam flebilis vmbra suam.
,, Et moriens, inquit, non me mors lædit, at illud
,, Quod desit vitæ copia, vita, tibi.
,, Improba quid duræ sors te damnauit Amicæ,
,, Exemplum propriæ, Pontice, mortis habes.

C Hæc fere de cæcitate Amoris Concupiscibilis. Sed & hoc ipsum dici posse de Amore probo tum Irascibili bellico, tum etiam Rationali Sapientiæ, certum est: etenim præcipua militis, ac Imperatoris conditio & virtus est, dissimulatio tum eorum, quæ fiunt frequenter ab hostibus, quo valeat illos adoriri non opinantes; tum etiam eorum, quæ contra se milites proprij conuiciantur, ne illos exasperet: cuius rei non desunt apud summos Imperatores exempla. Aristoteles etiam aperte fatetur, [e] Intellectum animæ nostræ se habere ad ea quæ manifestissima omnium sunt natura sua, propter absentiam materiæ, quemadmodum oculi vespertilionum se habent ad lumen diei, ad quod plane cæcutiunt. Huc ea pertinent, quæ Ptolemæus in Centiloquio fatur: *Amor, & odium corrumpunt iudicium: augent enim minima, minuunt maxima.* Ita quidē plurimi nō inepte cæcū Amorem esse cōstituunt. E contra tamen in gemmula nostra, & in alijs plerisque veterum, Amores oculati sunt, & perspicaces; quam rem plurimi classicorum ponunt, & ratio confirmat. Sane Moschus in Amore fugitiuo Venerem introducit ei tribuentem oculos acres his versiculis: [f]

e 2. meta. t. 1.

f Idyll. 1.

,, Venus Amorem filium quærens alta voce inclamans dicebat:
D ,, Si quis in triuijs vagantem vidit Amorem,
,, Fugitiuus mens est: index munus habebis:
,, Merces tibi erit suauium Veneris: si vero adduxeris ipsum,
,, Non nudum suauium, sed tu hospes plus etiam habebis.
,, Insunt autem plurima signa puero: inter viginti alios cognoueris ipsum,
,, Corpore non albus, verum igni similis: oculi ipsius
,, Acres & flammei: mala mens, dulcia verba, &c.

Quem locum mirifice Tassus imitatus est, & amplificauit in Amintæ suo prologo, fugitiuum Amorem introducens ita loquentem:

,, Chi crederia, che sotto humane forme,
,, Et sotto queste pastorali spoglie

,, Fosse

A

,, Fosse nascosto vn Dio? non mica vn Dio
,, Seluaggio, o de la plebe degli Dei:
,, Ma tra grandi, e celesti il più potente,
,, Che fa spesso cader di mano a Marte
,, La sanguinosa spada, & a Nettuno
,, Scotitor de la terra, il gran tridente,
,, Et i folgori eterni al sommo Gioue:
,, In questo aspetto certo, o in questi panni
,, Non riconoscerà si di leggiero
,, Venere madre me suo figlio Amore:
,, Io da lei son costretto di fuggire,
,, E celarmi da lei, perch'ella vuole
,, Ch'io di me stesso, e delle mie saette
,, Faccia a suo senno; e qual femina, e quale
,, Vana, & ambitiosa, mi rispinge
,, Pur tra le Cotti, e tra Corone e Scettri, B
,, E quiui vuol ch'impieghi ogni mia proua:
,, E solo al volgo de'ministri miei,
,, Miei minori fratelli, ella consente
,, L'albergar tra le selue, & oprar l'armi
,, Ne' rozi petti. Io che non son fanciullo,
,, Se ben ho volto fancillesco, & atti,
,, Voglio dispor di me come a me piace;
,, Ch'a me fu, non a lei, concessa in dono
,, La face onnipotente, e l'arco d'oro.
,, Però spesso celandomi, e fuggendo,
,, L'imperio nò, che in me non ha, ma i preghi,
,, Ch'han forza, porti da importuna madre,
,, Ricouero ne'boschi, e ne le case C
,, De le genti minute: ella mi segue,
,, Dar promettendo a chi m'insegna a lei
,, O dolci baci, o cosa altra più cara.
,, Quasi io di dare in cambio non sia buono
,, A chi mi tace, a chi mi asconde a lei,
,, O dolci baci; o cosa altra più cara.
,, Questo so certo al men, che i baci miei
,, Saran sempre più cari a le fanciulle,
,, (Se io, che son l'Amor, d'Amor m'intendo:)
,, Onde souente ella mi cerca in vano:
,, Che riuelarmi altri non vuole, e tace.
,, Ma per istarne anche più occulto, ond'ella
,, Ritrouar non mi possa a i contrasegni
,, Deposto ho l'ali, la faretra, e l'arco.
,, Non però disarmato io qui me vengo, D
,, Che questa, che par verga, e la mia face;
,, (Così l'hò trasformata) e tutta spira
,, D'inuisibili fiamme: e questo dardo,
,, (Se bene egli non ha la punta d'oro)
,, E di tempre diuine, e imprime Amore,
,, Douunque fiede. Io voglio hoggi con questo
,, Far cupa, e immedicabile ferita
,, Nel duro cor de la più cruda Ninfa,
,, Che mai seguisse il choro di Diana:

Nè

A ,, Nè la piaga di Siluia fia minore
,, (Che questo è il nome de l'alpestre Ninfa)
,, Che fosse quella, che pur feci io stesso
,, Nel molle sen d'Aminta, hor son molt'anni,
,, Quando lei tenerella, ei tenerello
,, Seguiua ne le caccie, e ne i diporti.
,, E perche il colpo mio più in lei s'interni,
,, Aspetterò che la pietà mollisca
,, Quel duro gelo, che d'intorno al core
,, L'ha ristretto il rigor de l'honestate,
,, E del virginal fasto: & in quel punto,
,, Ch'ei fia ben molle, lancerogli il dardo.
,, E per far si bell'opra a mio grand'agio,
,, Io ne vò a mescolarmi infra la turba
B ,, De'pastori festanti, e coronati,
,, Che già qui s'è inuiata, oue a diporto
,, Si stà ne'di solenni, esser fingendo
,, Vno di loro schiera: e in questo luogo,
,, In questo luogo a punto io farò il colpo,
,, Che veder non potrallo occhio mortale.
,, Queste selue hoggi ragionar d'Amore
,, Vdransi in nuoua guisa: e ben parrassi,
,, Che la mia Deità sia qui presente
,, In se medesma, e non ne'miei ministri:
,, Spirerò nobil sensi a i rozi petti,
,, Raddolcirò de le lor lingue il suono:
,, Perche ouunque i mi sia, io sono Amore,
,, Ne i pastori non men, che ne gli Heroi:
C ,, E la disugguaglianza de'soggetti,
,, Come a me piace, agguaglio: e questa è pure
,, Soprema gloria, e gran miracol mio:
,, Render simili a le più dotte cetre
,, Le rustiche sampogne: e se mia madre,
,, Che si sdegna vedermi errar fra boschi,
,, Ciò non intende, è cieca ella, e non io,
,, Cui cieco a torto il cieco volgo appella.

Plato quidem, & Phurnutus, ait Amorem ἔρωτα dictum, ab inquisitione amati; ἐρεῖν enim pro ζητεῖν, id est, inquirere, capitur: Ita Gyraldus: certe quidem Phurnutus ait: *Ad hæc consentaneum est, Amorem appellatum esse* ἔρωτα, *id est Cupidinem, ab inquisitione; siquidem ab inquirendo dicitur* ἐρᾶν, *vt dictum est* ἴθ' αὐτὸς ἵππους ἐρέων: *Abi eius quæsiturus equos.* At Plato nuncupat Amorem ἔροτα non ab inquisitione, sed a robore, vehementiaque cupiditatis; en eius verba in Phædro per Cornarum versa: *Nam cupiditas absque ratione, quæ* Amor cur Eros dictus.
D *opinionem ad rectum tendentem superat, ad pulchritudinis voluptatem perducta, & rursus a suis cognatis cupiditatibus circa corporum pulchritudinem vehementer corroborata victrix vita, ab ipso robore, quæ* ῥώμη *est, cognomen accepit, &* ἔρως, *id est Amor appellata est.* In hanc sententiam conuenit etiam versio Ficini. Gyraldo quoque, Plotinus tamen etymon ab aspectu & visione deducit: ἔρως, ait, quasi ὅρασις: Profecto verba Plotini sunt. g *Quod* g En.3.lib.5. cap.3. *quidem tanquam suum bonum spectat gaudetque videns: atque ipsum visum tale est, vt quod intuetur non negligenter intueatur, adeo in ipsa velut voluptate intentioneque ad ipsum visionisque vehementia aliquid generetur ab ipsa, tum ea, tum spectaculo dignum: quamobrem tum ex eo, quod intentissime agit circa spectaculum; tum ex eo, quod quasi ab ipso spectaculo defluit, imbutus oculus velut visio quædam cum simulachro natus est Amor; qui forte ob hoc dictus est Eros, quoniam ab orasicos, id est visione substantiam habet.* Itaque Plotinus non

a sola

a sola visione, sed ab intensione visionis cum Platone deduxit Amoris nomen Eros. Ad hanc rem perbelle quidem deducit illud Propertij: A

,, Si nescis, oculi sunt in Amore duces.

† par.1.to.3. & illud Petrarchæ †

,, Trouommi Amor del tutto disarmato,
,, Et aperta la via per li occhi al core.

Sed & Petrarcha, nostratium poetarum iubar, Amoris alumnus & cultor nulli secundus, in Triumpho Cupidinis nullam omnino cæcitatem memorat, nullamque tæniam oculorum velamen, exacte sic Amorem describens:

,, Vidi vn vittorioso e sommo Duce
,, Pur come vn di color, che'n Campidoglio
,, Trionfal carro a gran gloria conduce.
,, Io che gioir di tal vista non soglio
,, Per lo secol noioso, in ch'io mi trouo,
,, Voto d'ogni valor, pien d'ogni orgoglio,
,, L'habito altero, inusitato, e nouo B
,, Mirai, alzando gli occhi graui e stanchi,
,, Ch'altro diletto, ch'imparar, non prouo,
,, Quattro destrier, via più che neue bianchi,
,, Sopra vn carro di foco vn garzon crudo,
,, Con arco in mano, e con saette a'fianchi,
,, Contro le qual non val elmo, nè scudo:
,, Sopra gli homeri hauea sol due grand'Ali
,, Di color mille, e tutto'l resto ignudo.
,, D'intorno innumerabili mortali,
,, Parte presi in battaglia, e parte vccisi,
,, Parte ferriti da pungenti strali.

Scribit etiam Hesychius, quod ideo Cupido ὀμμάτειος, idest oculeus vocatus sit, quod ex aspectu Amor concipitur, & in Achillis Amoribus ὀμματοπάλογχα dicta sunt. Quin & sacra C

b eccli. 24. pagina videtur Amorem oculatum fateri, dum ipsum agnitionis nomine designans, ait: [b] *Ego mater pulchræ dilectionis, & timoris, & agnitionis, & sanctæ spei*. Etenim Amor est pulchritudinis agnitæ cupiditas plena timoris atque spei. Sed & ratio ducta ex rei natura satis ostendit Amorem oculatum esse, non autem cæcum, aut oculis velatum: etenim quum essentia sua sit desiderium, & voluntas; voluntas autem ac desiderium semper feratur in præcognitum; & obiectum ac finis Amoris pulchritudo sit, siue pulchritudinis possessio, fruitioque; pulchritudo vero, vt quæ consistat in proportione, coloreque decenti partium atque totius; iudexque coloris, proportionis, atque pulchritudinis, vnus oculus

Solutio difficultatis. sit inter omnes sensus; iam Amorem oculatum esse, non cæcum, aut velatum, necesse est. Quid ergo dicendum in tanta controuersia? Sane duo possunt in Amore considerari attributorum genera; essentialia, & accidentalia. Si spectemus essentialia, dubio procul Amor oculatus est, mireque perspicax vt nuper ostendimus apertissimè. Sin autem accidentalia consideremus, potissimumque peruersas functiones Amoris vulgaris, vtcumque in his Amor cæcus appellari posse videtur. At vero simpliciter oculatus & mire perspicax est, etiam dum deformem amat; quia qui potest exiguam pulchritudinem multis obrutam deformitatibus, ac pene inuisibilem aspicere, is acute videt, vt osten- D

i 1. Cæl. t. 117. dit Aristoteles, [i] asserens visum, qui minoris est obiecti, excedere facultate cognitrice. Sic igitur optima ratione Schematis Autor in gemmula posuit Amores omnes oculis apertis, & perspicacibus, nullum autem cæcum, nullum obuelatum. His ex communiori disciplinarum ordine schematis explicatio deducta fuit non vnica.

Schematis Amorum trium explicatio Medica. Cap. XIII.

a 2. de plac. c. 2. & seqq. CÆterum nec ex Medica facultate desunt, quæ schema gemmulæ trium Amorum apte declarent; etenim tres Amores isti Galeno [a] sunt tres facultates Appetitrices in ani-

ma,

A ma, Concupiſcibilis, Iraſcibilis, & Rationalis: quarum vnam illam primam Concupiſcibilem cum Platone [b] ponit in Hepate: ſecundam Iraſcibilem in Corde: tertiam Rationalem, quæ Voluntas appellatur, in Cerebro. Reſidet autem Concupiſcibilis in Hepate, concauæ rhedæ figuram habente, duabus rotis innixæ; quod Hepatis temperies eſt calida & humida, Galeno, [c] & Auicennæ; [d] quum caliditas, & humiditas qualitates ſint maxime mobiles, atque fluidæ, rotarum inſtar. Hinc iure Tityum, qui concupiſcentiæ flagrans ardore Latonam, ſiue Dianam auſus de ſtupro compellare, ſagittis ab Apolline Diauaque transfixus, apud inferos catenis vinctus aſſidue Iecore nunquam deficiente, ſed in dies ſuccreſcente dilaniantem vulturem paſcit, immortalem pœnam eo viſcere ſuſtinens, quod illi ſedes extitit adeo nephariæ Concupiſcentiæ; de quo poſt Homerum in Odyſſea, † Virgilius ita cecinit:

b in Timeo.

c 1. de temp. cap. 8.

d lib. 1. f. 1. d. 3. c. 1.

† Aeneid. 6.

,, Nec non & Tityum terræ omniparentis alumnum
,, Cernere erat, per tota nouem cui iugera corpus
,, Porrigitur, roſtroque immanis vultur adunco
B ,, Immortale Iecur tundens, fecundaque pœnis
,, Viſcera, rimaturque epulis: habitatque ſub alto
,, Pectore: nec fibris requies datur vlla renatis.

Facem autem gerit Amor concupiſcibilis in gemmula, quoniam Hepar eſt prima natiui caloris origo, primuſque fons innati calidi: quum ſit officina ſanguinis, & viſcus, in quo primum ſanguis, naturalis caliditatis fundamentum & ſedes, generatur. Duabus habenis veluti gubernat Cor, atque Cerebruum; quia venæ magnæ, Cauæ nuncupatæ, de Iecore naſcentis, alterum ramum breuiorem Hepar mittit ad † Cor, Iraſcibilis Appetentiæ domicilium, eo deferentem ſanguinem tum pro Cordis alimento, tum etiam pro generatione ſpirituum vitalium in eius ventriculo ſiniſtro: Alterum vero longiorem ramum venæ magnæ multiplicatum per caroridas venas appellatas Iecur mittit ad Cerebrum, Rationalis Appetitus habitaculum, eo ſimiliter afferentem ſanguinem tum ad alendum Cerebrum, tum etiam ad ſpirituum animalium generationem, ſecundum partem; etenim magna pars materiæ pro ſpirituum animalium generatione ſpiritus eſt vitalis tranſmiſſus a corde per arterias carotidus in rete mirabile terminatas ad baſim cerebri. C Iſti vero duo Cupidines trahere ponuntur Concupiſcibilis Appetentiæ rhedam, quia trahunt ad ſe ſanguinem & calorem ex Hepate; quem vtrumque perferunt poſtea per arterias, atque neruos ab ſe naſcentes, attenuatum in ſubſtantiam animalium, vitaliumque ſpirituum appellatorum, in vniuerſas corporis partes. Aptiſſime vero ponuntur hi duo Cupidines, Iraſcibilis, atque Rationalis, in manibus geſtare lauri ramulos, quod apud Cor, & Cerebrum reueramanet [e] autoritas, imperium, atque triumphalis honos erga Iecur; omnibus ad vnum conſentientibus & Philoſophis & Medicis, Hepar dignitate cedere Cerebro pariter, atque Cordi; penes quod eorum duum ſit locandus principatus, lis adhuc eſt ſub iudice; quum [f] Galeuus, & ante illum Plato [g] primatum Cerebro tribuant; multi cum [h] Ariſtotele Cor ſupra Cerebrum extollere videantur. Nihilominus Ariſtoteles aliquando maniſeſte Cor, & Cerebrum videtur æqualia feciſſe in primatu, dum verba pronunciat ipſiſſima: [i] *Quædam vero partes ſunt ſimul, quæcunque principales, & in qua prima ratio, & ſubſtantia: vt puta ſi hæc Cor, aut Cerebrum eſt; nihil enim differt vtra talis ſit.* Cuius difD ficillimi loci forte fuerit explicatio non diſcedens e Peripato, ſi dixerimus, Hominem, qui definitur Animal rationale, ſi conſideretur vt animal & omnino viuens, in eo principale membrum non eſſe Cerebrum, ſed Cor, quod eſt primum viuens, ac vltimum moriens in homine, principiumque vitæ, vitæque terminus in animali. Si vero conſideretur homo vt ratione præditus, ac vtens; quum hæc a miniſterio ſenſuum ſuas omnes operationes auſpicetur, vel Ariſtotele doctore non vno in loco; primo namque ſcribit: [K] *Apparet autem hoc vtique omnibus inexiſtens animalibus; habent enim congenitam potentiam iudicatiuam, quam vocant ſenſum: inexiſtente autem ſenſu, in alijs quidem animalium fit permanſio ſenſati, in alijs vero non fit; in quotcunque igitur non fit, aut omnino, aut circa ea quæ non fit, non eſt his cognitio extra ipſum ſentire; in quibus vero ineſt ſentientibus, ha-*

† Veſal. l. 3. cap. 7.

e Pier. Hiero. 50.

f 6. de pla. c. 9. & paſſim

g in Timeo.

h de Iu. & ſen. cap. 2. 3. de part. cap. 4.

i 7. meta. t. 35.

Difficilimi loci Ariſtotelici explicatio.

K 2. poſt. t. 103. & ſeqq.

bere vnum quiddam in anima, quum multa talia fiant, iam differentia quædam fit, vt his quidem fiat ratio ex talium permansione, his vero non. Ex sensu quidem igitur fit memoria, quemadmodum dicimus: ex memoria vero, quæ plerunque eiusdem fit, experientia; multæ namque memoriæ numero experientia vna est: experientiæ autem aut ex omni quiescente vniuersali in anima, aut vno præter multa, quod vtique in omnibus vnum sit illis idem, est artis principium, & scientię; si circa generationem quidem, artis: si vero circa ens, scientiæ. Neque itaque insunt determinati habitus, neque ab alijs habitibus fiunt notioribus; sed a sensu, vt in pugna versione facta vno stante, alter stetit, postea alter quousque ad principium venit: anima vero est talis vt possit pati hoc &c. Alibi vero scribit in eandem

l 1. meta. cap. 1.

sententiam: [l] *Omnes homines natura scire desiderant. Signum autem est sensuum dilectio, nam & absque vsu propter seipsos amantur, præ ceteris autem, qui per oculos fit; non enim vt agamus solum, verum etiam nil acturi, ipsum videre præ omnibus alijs, vt ita dicam, eligimus causa autem est, quod sensuum hic vel maxime nos cognoscere quicquam facit, multasque differentias manifestat. Natura itaque animalia sensum habentia fiunt: a sensu vero quibusdam eorum non innascitur memoria, quibusdam vero innascitur; & ob hoc alia prudentia, alia disciplinarum capaciora sunt, quam illa quæ memorare non possunt. Prudentia quidem absque eo quod discant, quæcunque scilicet audire sonos non possunt, vt apes, & si quid aliud animalium genus simile est. Discunt autem, quæcumque vna cum memoria hunc quoque sensum habent. Cetera igitur imaginationibus ac memorijs viuunt, experientiæ vero parum participant: humanum autem genus arte etiam ac ratiocinationibus. Fit autem ex memoria experientia hominibus; multæ etenim eiusdem rei memoriæ vnius experientiæ vim efficiunt. Quare experientia pene simile quid scientiæ ac arti esse videtur. Per experientiam autem ars, & scientia hominibus efficitur; experientia enim, vt recte ait Polus, artem efficit, inexperientia vero fortunam, &c.* Quibus apparet euidenter Aristotelem constituere cognitionem omnem humanam, siue sit actiua, vt ars, & prudentia; siue sit contemplatiua, vt est ipsa scientia, niti cognitione sensuum, ab eaque prorsus ortum habere. Quo nomine scribit [m] alibi Philosophus, *tum sensum habere virtutem scientiæ*: [n] tum auditum maxime facere ad intellectum. Quum autem sensus omnes in capite sint, vnus tantum tactus extendatur in vniuersum corpus; iam principium rationis, humanæque cognitionis omnis in capite, cerebroque maxime ponendum est, in quo solo sunt omnes ipsi sensus, visus, auditus, olfactus, gustatus, atque tactus; quin & sensus communis, ad quem attinet agnoscere discrimem inter album & dulce, ac omnino sensibilia diuersi generis: [o] nec non & animaduertere functiones omnium & singulorum sensuum aliorum; quæ quidem animaduersio non habet locum in somno; quia somnus est ligamentum [p] primi sensorij; quod est instrumentum sensus communis, qui solum operatur in vigilia; nam vigilantes tantum animaduertunt [q] se sentire, non item dormientes: somnus autem vel Aristoteli maxime fit in cerebro: dicit etenim ipsissima. [r] [Fit enim somnus, quemadmodum dictum est, dum corpulentum sursum fertur a caliditate per venas ad caput; quum vero amplius non potest, sed multitudine excedit, quod eleuatum est, iterum repellitur, & deorsum fluit; ideo cadunt homines subtracto calore, qui sursum ferebat; solum enim animalium rectum & incidens quidem desipientiam facit, postmodum vero imaginationem. An dictæ quidem nunc solutiones contingentes quidem sunt vt fiat infrigidatio. Verum enim vero dominus est locus, qui circa cerebrum, qoemadmodum dictum est in alijs; omnium enim, quæ in corpore frigidissimum: non habentibus vero, quod proportionale. Quemadmodum igitur humidum, quod euaporat a Solis caliditate, quum venerit ad supremum locum, propter frigiditatem ipsius infrigidatur; & quum constiterit, deorsum fertur factum rursus aquæ: sic in euacuatione calidi ad cerebrum excrementitia quidem euaporatio in pituitam consistit (ideo & destillationes videntur ex capite fieri) nutritiua vero, & non morbosa deorsum fertur consistens, & refrigerat calidum. Ad infrigidandum vero, & non facile suscipiendum euaporationem confert tenuitas, & angustia venarum, quæ circa cerebrum. Infrigidationis igitur hæc est causa, quanquam euaporatio exuperet caliditate.]

m 1. de gen. t. 19.
n de sen. & sen. c. 1.
o 2. de an. t. 136. & seq. & 149.
p de somn. & vig. cap. 1. & 2.
q de somn. & vig. cap. 3. de gen. an. cap. 1.
r de somn. & vig. c. 5. Somnus in cerebrum fit ortum Aristoteli.

Dum

A Dum igitur Aristoteles asserit somnum esse ligamentum sensuum, primique sensorij; fierique propter infrigidationem euaporationis calidæ per excedentem frigiditatem cerebri; quod ideo ponit esse somni dominum; aperte constituit cerebrum, in quo sensus omnes agnoscit, obtinere principatum in humano corpore, si spectetur homo vt rationalis, ac vtens ratione sensuum operationibus innixa, & ab eis præcedētibus ortum habente; quod alibi ſ dixerat omnem doctrinam & disciplinam intellectiuam fieri ex præexistenti cognitione sensitiua: vt multis Classicorum placet. Immo vero scribens Aristoteles: ᵗ *Caput cerebri gratia potissimum est: hanc enim partem genus omne sanguineum habeat necesse est: & quidem loco obiecto Cordi, ob eas, quas exposuimus causas. Sed natura sensuum etiam nonnullos in eo collocauit, quoniam sanguis eius membri temperatus modice fit, & idoneus tum ad cerebrum tepefaciendum, tum ad sensuum tranquillitatem, atque integritatem.* Qua quidem sensuum tranquillitate, atque integritate maxime niti functiones intellectus humani, sapientiæ, seu scientiæ, prudentiæque habitum in homine procreantes, alibi constituit Aristoteles, tum asserens: ᵘ *Intellectio assimilatur cuidam quieti, & statui magis quam motui.* tum B maxime dicens: ˣ *At vero neque in intellectiua parte animæ est alteratio: sciens enim maxime eorum, quæ ad aliquid dicitur. Hoc autem manifestum est. Secundum enim nullam potentiam motis fit in nobis scientia: sed, quum extiterit aliquid. Ex ea enim, quæ est secundum partem experientia, vniuersalem accipimus scientiam. Neque itaque actus generatio est nisi quis & respectionem, & tactum generationes dicat: tale enim est actus. Quæ autem a principio acceptio scientiæ, nec est generatio, nec alteratio; nam, quia quieta est, residetque anima, sciens fit, & prudens. Vt igitur neque dormiens excitatus est aliquis, aut ebrius esse desijt, aut ægrotans reualuit, factus est sciens, quamuis prius non poterat vti, & secundū scientiam agere, sed abeunte perturbatione, & ad tranquillitatem veniente mente inerat potentia ad scientiæ vsum; sic vtique huiusmodi aliquid fit id, quod est a principio, in scientiæ existentia: perturbationis enim quies quædam est, & tranquillitas. Neque igitur pueri possunt quid discere, neque iudicare sensibus, similiter atque seniores; multa enim perturbatio fit, & motus. Sedantur autem, & desinunt perturbari, aliquādo quidem a natura, aliquando vero ab alijs; in vtrisque autem his alterari aliquid accidit, sicuti quum excitatur, & fit vigilia ad actum.* C *Manifestum est igitur quod alteratio in sensibilibus est, & in sensibili parte animæ; in alia autem nulla, nisi secundum accidens.* Ex habitis apertissime constat, ad mentem Aristotelis, intellectricis animæ functiones in intellectu scientiam, & artem, prudentiamque producentes, præsupponere quidem operationes sensuum, experientiam, & memoriam promouentes; at sensuum tranquillitatem habentium, non autem perturbationem, quæ prorsus impedit scientiæ generationem; quum autem sensus in Corde perturbationem ingerat iræ, pariter in Hepate Concupiscentiæ perturbationem promoueat; in quibus visceribus calor exundat; & iræ perturbatio non minus quam Concupiscentiæ passio vehemens impediat veri cognitionem, & adeptionem scientiæ, ceterorumque habituum intelligibilium; in cerebro vero mitis & blandus calor faciat, vt ait Aristoteles ʸ ad sensuum plurium, in capite degentium tranquillitatem, & integritatem; profecto cerebrum in Peripato primatum obtinet, si referatur ad hominem quatenus est rationis particeps, atque scientiæ capax, ex precedenti sensuum tranquillorum operatione sine perturbationis vlla vehementia. Cor autem in Peripato primatum obtinet alia ratione, si referatur ad hominem prout animal viD uens est; etenim Cor in eo est principium Vitæ, viscusque quod omnium humani corporis partium primum viuit, & vltimum moritur, ex Aristotelis ᶻ decreto: Quapropter hanc vtramque rationem primatus, quarum altera Cordi conuenit, altera Cerebro congruit in humano corpore, considerans Aristoteles, in Metaphysica tractans de partium habitudine ad totum, & inter se simpliciter, enunciauit aptissime, ᵃ nihil differre vtra pars principalis in humano corpore dicatur, Cerebrum, aut Cor. At in libris de Historia Animalium, de partibus Animalium, de Generatione Animalium considerans animal & hominem sub ratione viuentis, non autem sub ratione rationalis, & intellectiui, semper Cordi primatum dedit, non autem Cersbro; quod non animaduertentes plerique Medici, cum Galeno, contradicunt Aristoteli sine ratione. Primatum huiusmodi geminum Cordis, & Cerebri forte respiciens autor nostri Schematis in gemmula, dedit vtriquæ Cupidini, tam Irascibili

ſ 1. post. t. 1.
t 4. de part. cap. 10.
u 1. de ani. t. 48.
x 7. phy. t. 20.
y 2. de par. cap. 10.
z 3. de part. cap. 4. 2. de gen. an. cap. 4.
a 7. meta. tex. 37.

sedem in Corde habenti, quam Rationali domicilium in Cerebro obtinenti, ramulum lauri; quod apud Antiquos, obseruatu Valeriani,[b] hieroglyphicum est, quo signatur *Autoritas Imperatoria, & Triumphalis honos. Esse vero*, inquit, *Laurum insigne triumphantium, non ex eo tantum, quod apud Ouidium legitur.*

[b] lib. 50. hierogl.

,, Tu ducibus lætis aderis, quum læta triumphum
,, Vox canet, & longas visent Capitolia pompas.

quantum ex multis veterum monumentis innotescit. Illud quoque satis constat, Imperatores triumphi Lauream ad Iouem Capitolinum ferre solitos, atque eam in eius gremio relinquere. Laureata vero Imperatorum capita in numis passim habentur. Atque hic nō incongruum fuerit ea quæ de Laureto, vnde triumphaturi laureas sibi decerpere consuouerant, memoriæ prodita sunt, repetere. Liuiam quippe olim post Augusti statim nuptias Veientanum suum reuisisse, ibique tum illi gallinam albam, quæ ramulum Lauri rostro tenebat, a præteruolanti aquila, quæ illam rapuerat, in gremium demissam; quumque nutriri alitem, pangique ramulum placuisset, tantam pullorum sobolem prouenisse, vt Tranquillus ad sua vsque tempora villam eam Ad Gallinas vocitatam attestetur. Tale vero Lauretum fuit, vt triumphaturi Cæsares inde Laureas boni ominis gratia decerperent. Fuitque mos triumphantibus, alias confestim eodem loco pangere. Adeo vero Laurus triumphantium propria fuisse videtur, vt obseruatum sit in huiusmodi Laureto sub cuiusque obitum arborem ab ipso institutam elanguisse. Ex quo etiam prodigij causam intelligas, quod Iulij Cæsaris cædem præmonstrauit, quum pridie Idus Martias auis Regaliolus cum laureę ramulo Pompeianæ Curiæ sese inferens, a varij generis volucribus ex proximo nemore persequentibus ibidem discerpta est. Nouissimo vero Neronis anno, in quo Cæsarum progenies defecit, sylua illa Veientana radicitus omnis exaruit, & quicquid ibi gallinarum erat, interijt. Tali portento fuit Alexandro Seuero Laurus alia ingens & antiqua, quæ in palatio cuiusdam ciuitatis, a qua proficiscebatur ad bellum quod contra Germanos parauerat, subito collapsa, mortis itidem eius indicium habita. Contra non temere boni ominis Lauri folia, quæ circa Pompeij fasces illigata fuerant, quum longo itinere per arida & inculta loca iam exaruissent, eo tempore quo in vico quodam Galatiæ cum Lucullo in colloquium descendit, detracta, & a Lucullianis lictoribus recentia & viridia, quæ penes eos plurima erāt, liberaliter suffecta: quod summam glorię, rerum a Lucullo gestarum ad Pompeium transituram interpretatum est, vt paulo post subsecutum. Et Romæ lamentabunda Luculli vox audita, Pompeius res meas in Asia gestas eleuauit. Laurus itaque triumphalem honorem, & autoritatem Imperatoriam designat. Cuius arboris rami dum manibus Amorum Irascibilis, & Rationalis trahentium rhedam impotentis Cupidinis Concupibilis, geruntur, aperte signant viros alta sapientia, bellicaq; fortitudine cluentes, etsi domiti quandoq; fuerint ab ardore Cōcupiscentiæ Venereæ, retinere tamen in hominū memoria gloriam excelsæ virtutis immortalem, immortali virore lauri signatam: ita cordis, & cerebri primatus dignitatis est semper in humano corpore, licet aliquando Iecur vniuersi corporis temperaturam regat; vt obseruat [c] Galenus in Arte Medicinali. Hactenus explicatū sit a nobis imperium tyrannicū Amoris improbi Concupiscibilis erga probos Irascibilem bellicū, & Rationalem sapientiæ.

[c] cap. 29. & seqq.

Explicatio Schematis ab incerto proposita consideratur. Cap. XIV.

CEterum ommittenda non est explicatio Schematis ab incognito nobis autore proposita, duobus versiculis appositis huiuscemodi:

,, En gemini bigam Thitonia ducit Amoris:
,, Biga docet Venerem, flammaque clara diem.

Videtur hic autor indicare velle Tithonis amicam Auroram, quæ facem diei præfert Orienti Soli; & capta gemino pridem Amore rapuisse dicitur duos amasios, Tithonem & Cephalum, vt aiunt fabulæ priscæ: quum ipsamet amans tertius Amor sit biga stans, qua rapuit amasios. Verum in Schemate duo Cupidines bigam ad se trahentes, potius ad se rapiunt Amorem tertium, quam ab eo rapiantur. Biga docere Venerem vtcunque potest, quia Veneris actus est duorum amantiū coniunctio: rotæq; duæ in biga forte Venereus idem actus, consistens in sensu, & fruitione voluptatis, percellentis vna facultatem sensitiuam tum cognitri-

A gnitricem, tum etiam appetitricem pulchritudinis ceu boni delectabilis. At vero nimis longe petita videtur ista commentatio, quæ nil fere Schemati congruere videtur, minime declarans cur Amor in biga papilonis alas habet, alij duo bigam trahentes obtineant alas auiū: neque cur isti gemini ramusculos Lauri manibus gestent. Neque fax in manu Cupidinis diem docet, ast ardorem perennem, quo medullitus incenduntur amantes. Apte Pierio, [a] Ægyptij sacerdotes, qui odium per aquas intelligunt, sub hoc tamen nomine mare ipsum accipientes, per ignem Amorem exprimi voluerunt; ideoque faces passim Cupidini dedicarunt; notum enim illud de amore captis, vri eos intimis medullis: & apud Maronem; [b] *Regina cæco carpitur igni*, alibi: *est mollis flamma medullas*: Atque eadem *vritur infelix Dido*: *ardet amans Dido*. Cyrus apud Xenophontem, [c] ignem ait vrere homines, qui eum tangant: Amorem vero non præsentes tantum, verum etiam longe absentes inflammare. Meritoque Portius Licinius dixit, hominem ob Amorem non esse ignitum, sed ipsum ignem, quum ait: *Quæritis ignem? ite huc: quæritis, ignis homo est*. Vulgatum & Isidori dictum, autoris Græci de Amore loquentis, ea de causa cum facibus & alis Amorem pingi B solitum, quod nonnunquam cupiditate impatientius exurat, nonnunquam vero præ satietate abuolet, & Lucretius: [d]

a lib. 40. Hidr.
b Aen. 4.
c lib. 5. pæd. Cyr.
d lib. 4.

„ Sed leuiter pœnas frangit Venus inter Amorem,
„ Blandaque refrænat morsum admista voluptas;
„ Namque in eo spes est, vnde est ardoris origo,
„ Restingui quoque posse ab eodem corpore flammam.

Sic igitur in Schemate puellus alatus facem gerens, & alios binos alatos, & laureatos vrgens ad rhedam suam trahendam, non est Aurora quæ face diem proueha, Tithonis, & Cephali amatrix; at ipse Cupido Venereus face concupiscentiæ simul adigens Amores alios, bellicæ fortitudinis, & altæ sapientiæ, nonnunquam ad mulierculas colendas.

Amoris Emblema nostro persimile, propositum ab Alciato consideratur. Cap. XV.

C ANtequam vero de tabula manum, lubet Alciati consimile Schema cum nostro comparare. Notatur a Cl. Viro, [a] *Potentissimus affectus Amor*: pictumque nobis ob oculos ponit alatum Cupidinem e biga frænatos leones duos vrgentem vulgari aurigarum flagello, versiculis appositis:

a Embl. 106.

„ Aspice vt inuictus vires auriga leonis,
„ Expressus gemma pusio vincat Amor?
„ Vtque manu hac scuticam tenet, hac vt flectit habenas!
„ Vtque est in pueri plurimus ore decor!
„ Dira lues procul esto: feram qui vincere talem
„ Est potis, a nobis temperet an ne manus?

Profecto Schematis huius autor in gemma significare voluit Amoris vim esse vehementissimam, quæ si potest ferocissimos Leones domare, mansuefacereque ad connubia venerea, vel cum pardali, fera diuersæ speciei, nec minus truculenta, sicuti supra [b] notauimus ex Plinio; [c] multo facilius posse nos homines, quantumuis duris, & agrestibus moribus præditos, immo quamuis insignium virtutum robore munitos, vincere, domareque penitus. At D autor nostri Schematis, absque comparatione, mirabilius ostendit Amorem concupiscibilem domare viros mascula virtute tum bellicæ fortitudinis, tum altæ sapientiæ pollentes, ac ad sui obsequium impellere, non scutica vulgi, sed face caloris innati feruidioris. Et Amori Concupiscentiæ non alas volucrum cæli, sed terreni papilionis, a terrenis extollere se nequeuntis assignauit mystica tessera. Neque necessaria probatione nititur argumentum viri præcelsi; quia belluæ, quantumuis feræ, sensu [d] viuunt, & appetitui concupiscentiæ facile, necessarioque parent, atque subijciuntur: homines vero rationem obtinent, ac liberam voluntatem, quæ potest Appetitui Concupiscibili resistere, violentiamque Cupidinis exsuperare, domareque penitus, vt in nonnullis obseruatum est: quis ignorat Xenocratem philosophum Platonicum violentiæ Cupidinis obstitisse fortissime? Constat enim, quum Phryne, nobile scortum, dedita opera a quibusdam intra eius cellam missa esset, atque ab

b cap. 6.
c lib. 8. c. 16.
d 2. de an. t. 16. 149. & 162.
Zenocratis continentia mira.

eo or-

eo orans lectuli partem accepisset, demumque nullis illecebris virum ad concubitum allice- A
re potuisset, sed imperfecto opere discessisset, dixit se non a viro, sed a statua venisse. Quis ignorat Lucretiæ, Penelopes, Virginiæ pudicitiam?

* Petr. in triumph. Castitatis.

,, Poi * le tedesche, che con aspra morte
,, Seruar la lor barbarica honestate?

Plenæ sunt historiæ Virginum, & aliorum, qui Cupidinis violentias omnes animo casto superarunt, etiam violentæ mortis neglectis minis atque terroribus. Quare nulla necessitas est, vt Amor concupiscentiæ, qui feras irrationales vincit, etsi ferocissimas, rationalem hominem vincere debeat.

Numus Vrsatius. f pag. 113.

Hæc iam exarauerам, quum ad manus meas peruenit Numus argenteus, a nobilissimo Patricio Patauino Sertorio Vrsato monstratus, de quo Fuluius Vrsinus, in opere suo Familiarum Romanarum in antiquis Numismatibus repertarum, hæc habentur f *Tertius denarius cusus est, vt opinor, a L. Tulio, superioris Iulij filio, qui in Africa Catoni Pro Quæstore fuit bello Cæsariano: Eius meminit Cæsar lib. I. & II. de bello Ciuili, Cicero ad Atticum lib. VII. Hircius lib. V. de bello Africo, & Dio lib. XLII. Ad eandem vero generis originem indicandam, Venus curru Cupidinum vecta in hoc quoque denario expressa est.* Sed aliud est hoc a B

Venus curru Cupidinum vecta.

nostro Schemate; in quo, non Venus, at Cupido vehitur Concupiscibilis in curru a Cupidinibus Irascibili, & Rationali rhedam trahentibus. Quod autem subsit Amoribus in altum volantibus lyra vetus in Vrsini numo, forsan hoc iudicare potest Iuliæ gentis originem, a Virgilio poeta principes partes inter Latinos Vates obtinente, celebratam fuisse. Hactenus de primo Schemate dicta sufficiant.

Sapientiam apprehendi ab Animo Doctrinæ sedula lectione, ac intenta Auscultatione. Schema II. Gemma.

C

D

A *Humanus animus erga sapientiam cur se habeat vt Amor pusio corpore pusillo.*
Cap. XVI.

QVum Amor nihil aliud sit, quam desiderium pulchritudinis possidendæ, vt in Phædro Sympofioque Plato demonstrauit, quumque pulchritudo cum bonitate coincidens maxime resideat in sapientia: vt fatetur Aristoteles: [a] ponens scientiam inter honorabilia bona primatem: iam si omnes homines natura scire desiderant, [b] & scientia proprius est habitus animæ [c] humanæ; quis non videt Animum humanum sciendi cupidum aptissim: per Cupidinem in gemmula nostra repræsentari? Verum enimuero quum infantium erga adultiores tergemina sit differentia, quod & corpore minore sunt, & animo simpliciore, ac rudiore; penes hæc tria Rationalis Amor Sapientiæ mirifice fingitur in gemma, & ab Amore tum concupiscentiæ, tum bellico Irascibili contradistinguitur, qui maiores corpore finguntur in alijs gemmis, & actionis minus rudis ad aspectum promotores. Quod quidem ad corporis exiguitatem attinet, eius vna ratio est, quam protulit Aristoteles, & comprobat experientia; quum enim humanus intellectus ad intelligendum non vtatur vllo cor- B poris [d] organo; quin & anima rationalis gubernet atque regat ceteras inferiores facultates nutrices, sensitrices, & altrices; quo factum est, vt mente penitus occupata circa vehementis cuiuspiam intelligibilis obiecti contemplationem, aut etiam voluntate circa vehemētis obiecti desiderabilis amorem, homines ideo in ecstasim rapti non moueantur, nec admota sensibilia vehementissima percipere valeant, nec etiam alantur; vt olim fuse probauimus, [e] agentes *De his qui diu viuunt sine alimento:* nec non tractantes *De ortu animæ humanæ:* [f] iam plane constat corporis molem maiorem obesse contemplationi, sapientiæque conquisitioni, comparationique; quod plane nos edocuit Aristoteles inquiens: [g] *Homo solus animalium omnium erectus est, quoniam eius natura atq; substantia diuina est: officium autem diuini est intelligere, atque sapere: quod non facile esset, si vasta corporis moles assideret; pondus enim tardiorem reddit & mentem & sensum communem.* In hanc sententiam Galenus, D. Hieronymus, & veteres omnes, vasta corporis mole compactos homines parum mente pollere, nihil ingenio valere dicunt; vt etiam hac ratione Philo, [h] Iudæorum C doctissimus, distinguere potuerit animam athletæ ab anima Philosophi: *Quapropter*, inquit, *athletæ anima differt ab anima Philosophi; nam athleta omnia refert ad bonam corporis habitudinem, cui vel animam ipsam impenderet, vtpote amator corporis. At Philosophus quum sit honestatis amator* (adeoque sapientiæ, quæ bonum est omnium honestissimum, honorabilissimunque) *curam gerit eius, quæ in se viuit animæ, neglecto mortuo corpore, non aliud spectans, quam ne quid optima anima patiatur a colligato sibi malo cadauere.* Quin etiam semper homines vasto corpore male audiunt apud omnes, tanquam socordes ac inertes; vnde in prouerbium abijt, *Caliga Maximini:* scilicet Imperator is fuit vt corpore vastus, ita animo prorsum insulsus; vt in eius vita refert Iulius Capitolinus, in hæc verba: *Nam quum esset Maximinus pedum, vt diximus, octo prope semis; calceamentum eius, id est campagium regium, quidam in luco, qui est inter Aquileiam & Arziam posuerunt; quod constat pede maius fuisse hominis vestigio atque mensura. Vnde etiam vulgo tractum est, quum de longis atque ineptis hominibus diceretur, Caliga Maximini.* Sed & Sacra pagina Gigantes vasto corpore bellatores quidem fortes [k] asserit, at nusquam sapientiæ studiosos agnoscit. Quam veritatem D etiam ex intimo Peripato deducere possumus; quoniam anima intellectiua, cuius ad sensitiuæ differentiam, sapientia proprius est habitus, ad hunc habitum comparandum corpori nō miscetur; nec ad induendam sapientiam, quæ rerum omnium, altissimarumque præsertim cognitio est, vllo prorsus vtitur organi corporei ministerio, nec omnino corporis vllius [†] actus est. *Quapropter*, inquit Aristoteles, [l] *Exactissimam scientiam esse sapientiam manifestum est. Sapientem igitur non solum ea quæ ex principijs sunt cognoscere, sed etiam circa principia ipsa verum dicere oportet. Quare sapientia erit intellectus & scientia: ac quasi habens caput scientia rerum præstantissimarum*, & mox: *Constat igitur ex ijs quæ dicta sunt, sapientiam esse rerum præstantissimarum natura scientiam & intellectum. Vnde Anaxagoram & Thalem atque huiusmodi homines, quum ignorare ea quæ sibi vtilia sunt, viderint; non [m] prudentes*, (cuiusmodi non pueros, [m] at senes esse solum, infra notabit) *sed sapientes esse dicunt:*

a 1. de an. t. 1.
b 1. Meta. t. 1.
c 6. Ethi. c. 3.
Corporis magnitudinem obesse vitæ contemplatiuæ.
d 3. de an. t. 6. 7.
e lib. 2. cap. 199. 220. & lib. 4. cap. 65. 66.
f lib. 3. cap. 4. 5.
g 4. de part. cap 10.
h de leg. allegor.
Alimentum animæ quid.
Prouerbium, Caliga Maximini.
k Gen. 6. Deut. 2. 3. Num. 13. 2. Reg. 21.
† 2. de an. t. 11.
l 6. Ethic. cap. 7.
m 6. Ethic. cap. 8.

dicunt: ac superuacua quidem (vt pueri) *& admiranda, & difficilia, & diuina cognoscere ipsos asserunt, sed inutilia tamen*, puerorum instar. Ceterum quasdam partes animæ, cuiusmodi sunt intellectus, & voluntas, nullius corporis actus esse, statuit [n] alibi Philosophus. Cuius rei de Intellectu postea rationem reddit inquiens: [o] *Necesse est itaque, quoniam omnia intelligit, immistum esse, sicut dicit Anaxagoras, vt dominetur; hoc autem est, vt cognoscat; nam alienum, iuxta apparens, prohibet, & obstruit*, & adhuc infra: [p] *Vnde neque rationabile est ipsum* intellectum humanum *mistum esse cum corpore: Qualis quidam enim vtique fieret, calidus, aut frigidus; & ei instrumentum aliquod esset, sicut sensitiuo; nunc autem nullum est*. Ad indicandum autem Amorem sapientiæ, qui residet in anima intellectiua, non vtente corpore ad induendum habitum sapientiæ; quum ob oculos poni nequeant incorporea penitus: Autor nostri Schematis in gemma finxit Amorem exilimo corpore pusionem optima ratione. A

n 2. de an. t. 11.
o 3. de an. t. 4.
p tex. 6.

Amor Sapientiæ cur effictus in gemma puellus innocens, atque moribus simplex.
Cap. XVII. B

AD aliam infantium proprietatem quod attinet, quæ dicitur Animi simplicitas, atque puritas; hæc optimo iure quoque datur homini sapientiæ amatori; *quoniam*, vt nos edocet Sacra Scriptura, [a] *in animam maleuolam non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis. Spiritus enim Sanctus disciplinæ effugiet fictum, & auferet se a cogitationibus, quæ sunt sine intellectu, & corripietur a superueniente iniquitate. Benignus enim Spiritus Sapientiæ, & non liberabit* effundens *maledictum a labijs suis*, & alibi, [b] *Initium Sapientiæ timor Domini*: & alio loco: [c] *Confiteor tibi Pater, Domine cæli & terræ, quia abscondisti hæc* mysteria vere sapientiæ *a sapientibus & prudentibus* viris mundanis superbia tumentibus, *& reuelasti ea paruulis*, hoc est hominibus in simplicitate cordis, ac sine malitia, Deum timentibus filiali timore. Cujus & ea ratio physica reddi potest, quia sapientia totum sibi postulat hominem, animamque totam; quæ si distrahatur ad cupiditates, & ad alienas cogitationes, locum in se sapientiæ dare non poterit; quoniam & Aristotele doctore, vt vidimus, [d] *alienum* in anima *iuxta apparens* menti, *prohibet, & obstruit* aditum & ingressum accedenti veræ sapientiæ; & sacra pagina Magistra, [e] *nullam esse participationem iustitiæ cum iniquitate, nullamque societatem luci ad tenebras*, luci veræ sapientiæ ad tenebras errorum, & vitiorum. Itaque scitissime noster Autor Amorem Sapientiæ merito finxit infantem simplicis innocentiæ. C

a Sap. 1. 4. & seqq.
b Ps. 110. 10.
c Matth. 11. 26.
d 3. de an. t. 4.
e 2. Corinth. 6. 14.

Amor Sapientiæ cur in gemma fictus effigie pusionis ignari, ac infantis.
Cap. XVIII.

CEterum tertia, eaque postrema ratio potior, cur Amor Sapientiæ pusio fictus est, habetur ex infantium cōditione, qui scientiæ, quam percupiunt, & exquirunt, expertes omnino sunt; Amor enim est appetitus boni absentis; appetere nanq; non [a] possumus ea, quæ possidemus. Amatores ergo Sapientiæ sunt ignari, puellorū instar, etsi prouecta sint ætate; quo nomine Socrates (quem vel Aristophanes præclaræ sapientiæ Amatorē hominē vocat) grandæuus, cōsiderans multo plura esse; quæ sibi supererant addiscēda, quā ea quæ nouerat, oraculo vere philosophico, purus Amator-Sapientiæ, dictitabat: [b] *Hoc vnū scio, quod nihil scio*; namq; finita, quæ callebat, vnde Sapiens [c] ab oraculo Pythiæ Chærephonti renunciatus est, cōparata ad infinita, quæ sibi discenda manebant, pro nihilo ducebantur; quod [d] finiti ad infinitū nulla sit omnino proportio. Secundū hanc rationem intelligi posse videtur effatum Platonis, [e] *Bis pueri senes*: Quod senes Amore sapientiæ capti, secunda vice, si non corpore, saltem animo pueri sint, inscitiam puerilem induentes, erga ea quorum scientiam desiderant, & affectant: etenim eorum anima tanquam rasa [f] tabella, in qua nihil depictum sit, vt anima puellorum, habenda fuerit. Huc etiam pertinet quinquennale Pythagoræorum discipulorum silentium, [g] nam ill, tanquam infantes in literario mundo nihil omnino scientes, nec eloqui valentes, inhiabant integro lustro Sapientiæ Pythagoricæ sibi comparandæ, D

Infantium habitudo erga sapientiā.
a 1. phy. t. 81
b Laert. in vita Soc.
c Idem Laer.
d 1. Cæl. t. 52. & 63.
e 1. de legib.
f 3. de an. t. 14.
g Diog. Laer. in vita Pyth.

A dæ, qua tandem adepta viri ſapientes effecti, ſapienter eloqui valerent. Illud autem obſeruandum hic, Amorem ſapientiæ, proindeque Philoſophum poni puellum, non ætate, ſed moribus, cum Ariſtotele dicente,[b] *Nihil intereſſe, puer ætate, an moribus puerilibus aliquis ſit*. Iure merito itaquen unc in Schemate noſtro Amor Sapientiæ tanquam infans pu- ſio fictus eſt. [b] 1. Ethic. cap. 3.

Amor Sapientiæ cur nudus effictus. Cap. XIX.

NVdus autem aptiſſime fingitur Amor ſapientiæ, non ſolum tum quia nondum induit habitum ſapientiæ, qui eam appetit & inquirit: vnde Pythagoras omnium primus appellari noluit Sophus hoc eſt ſapiens; aſt Philoſophus, hoc eſt Amator ſapientiæ; Cupiditas enim eſt cum priuatione boni, quod appetit: tum quia multi diuitias abiecerunt, nudatiq; bonis fortunæ ſe ad ſapientiam ſibi comparandam accinxerunt: Crates ille Thebanus, homo quondam ditiſſimus, quum ad philoſophandum Athenas pergeret, magnum auri pondus abiecit, neque purauit ſe poſſe & virtutes, & diuitias ſimul poſſidere. Fecit hoc ipſum Antiſthenes, & alij plures. Vere Seneca:[a] *Quum volueris veram hominis æſtimationem videre, & ſcire qualis ſit, nudum inſpice; deponat patrimonium, deponat & honores, & alia fortunæ* [a] Epiſt. 29.
B *mendacia. Corpus ipſum exuat; & animum intuere, qualis quantuſque ſit, alieno, an ſuo magnus.* Apud Laertium interrogatus Pythagoras, anne cuperet eſſe diues? reſpondit, Diuitias habere contemno, quæ liberalitate perduntur, parcitate putreſcunt. Plato[b] cenſet fieri non poſſe vt quis vna diues valde ſit atque probus, proindeque ſapiens; alludens [b] 5. de Legib. ad illud, quod non viderat, oraculum:[c] *Facilius eſt Camelum per foramen acus tranſire, quam diuitem intrare in regnum cælorum.* Quod ingrediuntur ſolū homines Deo chariſſimi, quos [c] Matt. 19. 24. inter numerat maxime ſapientiam excolentes, & amantes, Ariſtoteles,[d] tum etiam quia neceſſe omnino eſt, Animum, qui ſapientiam inquirit & appetit, exutum eſſe, denudatumque [d] 10. Ethic cap. 8. cunctis alijs affectibus, & paſſionibus: de quibus & Lucianus Ludicro dialogo Charontis, & Boethius ſerio carmine philoſophico: Lucianus quidem ita Charontem vociferantem introducens: Cha. *Audite quo loco ſint res veſtræ. Equidem parua eſt nobis, quemadmodum videtis, & carioſa nauicula, & quæ vndiq; perfluit; quod ſi in alterā partem ſe inclinarit, plane ſubmerſa peribit atq; veſtrū id multi ſimul cōfluunt & ſinguli plurimas ſarcinas adferūt. Quod*
C *ſi cū his nauiculā cōſcenderitis, vereor ne poſtea vos facti pęniteat maxime vero eos qui nandi ſunt imperiti.* Mom. *Quid igitur faciendum erit, vt ſine periculo nauigemus? CHA. Ego volus dicam vos nudos ingredi oportet, atque iſta omnia, quæ ſuperflua ſunt, in litore relinquere; nam ſic etiam vix capiet vos nauicula. Tibi vero, Mercuri deinceps curæ erit, neminem ex illis recipere, niſi nudus ſit & ſupellectilem abiecerit. Itaque ad ipſas ſcalas te ſtatuas, ipſoſq; cognoſcito & ſuſcipito nudoſque ingredi cogito. MERC Recte aicis atq; ſic faciemus. Quis eſt ille primus? MEN. Ego Menippus ſum. Ecce autem peram, & baculum in paludem abieci: verū recte feci, qui pallium non acceperim* Mer. *Ingredere o Menippe, vir optime: primumque apud gubernatorem nauis locum accipe, in ipſa ſummitate quo omnes poſſis intueri Verum quis ille formoſus eſt? CHA. Charmoleus ſum Megarenſis ille amator cui oſculum vnum duobus talentis conſtitit MERC. Exue igitur iſtam pulchritudinem, & labia vna cū oſculis, iſtam etiā denſam comam, & genarum ruborem, adeoq; totam cutem. Bene ſe res habet, expeditus es, ingredere nunc Quis vero ille eſt purpuratus, & diademate præcinctus, grauitatem quandam præſeferens? Quis es tu? LAM. Lampichus ſum, Gelonum tyrannus MER. Quid igitur cum tot ſar-*
D *cinis veniſti? LAM. An ne nudum aduentare conueniebat tyrannum? MER. Nequaquam tyrannum, ſed mortuum: itaq; depone iſta LAM. Ecce abieci diuitias. MER. Sed ſuperbiam, o Lampiche, & faſtum etiam abijce; nam iſta ſi in nauiculam coincidant, vehementer grauabunt eam. LAM. Igitur ſine vt diadema habeam ſaltem, & ſtragulum. MER. Nequaquam: immo & hæc relinquito. LAM Sit ita: quid præterea vis? Nam omnia, vt vides, abieci MER. Crudelitatem etiam, & amentiam, & violentiam, & iracundiam atq; his ſimilia depone. LAM. Ecce nudus ſum. MER. Ingredere nunc &c.* Quoniam vero philoſophari ad ſapientiæ conquiſitionem, eſt per ſapientiam mori, vt ait aliquando[e] Plinius, & antea Plato,[f] perperam ab [e] lib. 3. c. 5. [f] in Phædon. Ambraciota intellectus, oſtendit; & luculenter Ammonius in ſuo illo ad Porphyrij Prædicabilia commentario tractans de Philoſophiæ definitione, qua dicitur Philoſophia eſſe meditatio mortis: *Quemadmodum*, ait, *in meditatione Philoſophi anima etſi a corpore ſeiungitur:*

tur: tamen corpus ab anima non separatur; quum viuat: ita in obitu corpus etsi ab anima dissociatur, anima tamen suum corpus non omnino deserit, sed circa illud manet in sepulchro, vel prope. Sciendum autem non omniuo quum corpus separatur ab anima, & animam separari a corpore; ita namque corporum amatrices sunt animæ, vt post mortem tamen adhuc eodem amore teneantur; atq; ob eam causam fieri autumant, quę circa mortuorum tumulos videri solent, vmbrarum apparitiones. Verum neque, quum anima separatur a corpore, corpus omnino separatur ab anima; Philosophi enim etsi per nimiam contemplationem vehementius sese a corporibus auocent, viuunt tamen, nec prorsus commoriuntur; & luculentius ipse Macrobius in somnio Scipionis inquiens: [g] *Plato duas mortes hominis nouit: nec hoc nunc repeto, quod superius dictum est, duas esse mortes; vnam animæ, animalis alteram; sed ipsius quoque animalis, hoc est hominis, duas asserit mortes; quarũ vnam natura, virtutes alteram præstant; homo enim moritur, quum anima corpus relinquit solutum lege naturæ! Mori etiam dicitur, quum anima adhuc in corpore constituta corporeas illecebras Philosophia docente contemnit, & cupiditatum dulces insidias, reliquasq; omnes exuitur passiones: & hoc est, quod superius ex secundo virtutum ordine, quæ solis philosophantibus aptæ sunt, euenire signauimus. Hanc ergo mortem dixit Plato sapientibus appetendam*; propterea debet quicumque sapientiam sibi comparare contendit, & veritatis omnis agnitionem acquirere, cunctas animi passiones alienas exuere. Quod senio tum Lactantius [†] infit: *Qui veritati studet, abyciat inimicas ac anxias voluptates, quæ animum sibi vinciunt*; tum etiam Boetius [h] in Consolatione Philosophiæ, *vt dimotis fallacium affectionum tenebris, splendorem veræ lucis possis agnoscere.*

[g] lib. 1. c. 11. 13.
[†] lib. 6. diu. inst.
[h] lib. 1. metr. 7.

,, Nubibus atris
,, Condita nullum
,, Fundere possunt
,, Sidera lumen.
,, Si mare voluens
,, Turbidus Auster
,, Misceat æstum,
,, Vitrea dudum,
,, Parque serenis
,, Vnda diebus,
,, Mox resoluto
,, Sordida cœno
,, Visibus obstat.
,, Quique vagatur
,, Defluens amnis,
,, Sæpe resistit
,, Rupe soluti
,, Obijce saxi.
,, Tu quoque si vis
,, Lumine claro
,, Cernere verum;
,, Tramite recto
,, Carpere callem;
,, Gaudia pelle,
,, Pelle timorem,
,, Spemque fugato,
,, Nec dolor adsit:
,, Nubila mens est,
,, Vinctaque frænis,
,, Hæc vbi regnant.

Amor itaq; qui Cupiditas est sapientiæ conquirendæ, nudus ideo fingitur in gẽma, quia Philosophus veritatis cognitionem inquirens, omnes debet animi passiones, veritatis agnitionẽ impedientes, exuere. Sed & alia ratio nuditatis in Amore Sapientiæ videtur illa, quoniam Amor sapientiã affectans, eam sibi comparat per vnam intellectus contemplationem; quæ functio est animæ propria, nullis vtens corporis instrumentis ad eam obeundam; vt sæpe docuit [i] Aristoteles; corpus autem esse quasi vestimentum animæ, iam vidimus apud [K] Eusebiũ de sententia doctissimorũ hominum. Postrema vero ac potissima ratio, cur Amor Sapientiæ nudus effingitur est, quia quum iustũ sit omnia denominare a fine; [l] finisq; Philosophiæ, quæ nihil aliud est quã Amor-Sapientiæ, nullus sit alius quã Veritas; dicente Magistro, [m] *Recte se habet Philosophiã scientiã veritatis cõtemplatricem appellasse; speculatiuæ etenim finis veritas*; quumq; Veritatis propria cõditio apud omnes sit nuditas, & simplicitas orationis, Euripidi, [n] Senecæ, [o] Horatioque sententia, [p]

,, ... cui pudor, & iustitiæ soror
,, Incorrupta fides, nudaque Veritas,
,, Quando vllum inueniet parem?

[i] 1. de an. t. 2. 3. de an. t. 4. 6.
[K] 7. de præp. Euang. c. 2.
[l] de an. t. 49.
[m] 2. Meta. t. 3
[n] Euripides in Phænissis.
[o] Epist. 10.
[p] 1. Carm. ode. 24.

Et Valerianus in Hieroglyphicis agens de Sole scribit: [q] *Et qua ratione Sol vnus est, eadẽ est Veritatis hieroglyphicũ; duplicia enim, & multplicia sunt veritati contraria. Simplex igitur sit necesse est quod verũ censeri debet. Hinc nudũ effingitur ipsius Veritatis signũ; & quia omnia habet in conspicuo, ex eo præcipue veritas est.* Amor itaq; sapiẽtiæ, qui veritatis est Appetitus, Cupi-

[q] lib. 44.

A Cupidoque cognoscendæ Veritatis, hac ratione potissima Nudus effingitur in Schemate; quod Humanus Intellectus ab Aristotele dicatur fieri id quod intelligit: [r] & amans est in amato potius quam in seipso; iam nudæ Veritatis Amor contemplatiuus aptissime nudus effingitur in gemmula. [r] 3. de an. t. 18. & 37.

Amor Sapientiæ cur Alatus, & quænam sint eius Alæ. Cap. XX.

PRæter ea, quæ de Alis Amoris generatim antea [a] dicta sunt, in præsentia considerandæ veniunt peculiari quadam ratione Alæ Amoris Rationalis, quem dicimus Amorem Sapientiæ. Profecto quum sapientia sit exacta cognitio rerum præstantissimarum, [b] maxi meque sublimium, & admirabilium: [c] Humanus Intellectus in terreno corpore degens, apprehendere non potest illam, quam Deo contubernalem [d] ponit sacra pagina, nisi Alas habeat, quibus extollatur ad sublimia; quod optime Plotinus edocuit asserens: [e] *Amor itaq. superna animæ talis existit, suspiciens ipse quoque sublimia, tanquã animæ illius pedessequus, atque ex illa penesque illam genitus, deorumque contemplatione contentus.* Alæ vero Rationa- B lis huius Amoris sapientiæ, quas & Plato dedit Animæ in Phædro, quibus attollitur sursum ad pulchri & boni apprehensionem, duæ sunt, Intellectus, atque Voluntas; voluntas enim semper intellectui iuncta est; quum nihil appetat nisi bonum pulchrumque cognitum. Nisi velimus etiam Amoris Sapientiæ geminas Alas esse duplicem intellectum, Agentem, atque Possibilem; quorum Agens quidem est Ala dextera, Possibilis autem sinistra. Verum enimuero quoniam Amor potissimum in Voluntate residet, quæ facultas est Appetens; & Amor essentia sua Appetitus est; propterea Amor Sapientiæ, quatenus est Amor, ad Voluntatem, facultatemque refertur Appetitricem; quatenus est Sapientiæ, refertur ad Intellectum, cuius proprie Sapientia est habitus, [f] vt edocet Aristoteles. Vnde iam Amoris Sapientiæ, qui rationalis est Amor, alæ duæ sunt, Voluntas, & Mens: illa quidem dextera, ista vero sinistra.

[a] cap. 7. Schem. 1.
[b] 6. Eth. c. 7.
[c] 1. Rhet. cap. 11. 1. Meta. sun. 1 cap. 1.
[d] Sap. 8.
[e] En. 3. lib. 5. cap. 3.
Amoris Sapientiæ Alæ quæ sint.
[f] 6. Eth. c. 7.

Amor Sapientiæ cur præter Alas, adhibeat etiam brachia, manusque geminas, quibus funiculo duplici se tollat in altum. Cap. XXI.

C PORRO non Alis tantummodo, sed etiam brachijs & manibus, duplici funiculo comprehenso satagit Amor ad Sapientiæ possessionem ascendere, sursumque tolli, contra naturam corporis, grauitate sua deorsum animam assidue trahentis, & eius elationem, contemplationemque impedientis; etenim Animus in corpore demersus vniri nequit immediate rerum essentijs intelligibilibus; at opus habet famulitio sensuum, qui rerum simulachra, tales essentias apta repræsentare, perferant in animum eas intellecturum, comprehensurumque. Qui quidem sensus rerum cognitioni scientificæ, sapientiæque adeptioni necessarij, perutilesque, duo maxime sunt, Visus & Auditus, vt ait Aristoteles non vno [a] in loco, sed præsertim vbi scribit: [b] *Sensus autem, qui per exteriora, gradientibus ipsorum insunt: quemadmodum odoratus, Auditus, Visus, omnibus quidem habentibus causas salutis insunt, vt præsentientia prosequantur alimentum, mala autem & corruptiua fugiant: Habentibus autem & prudentiam, eius, quod boni gratia: multas enim annuntiant differentias, ex quibus contem- D plabilium aduenit prudentia, & agibilium. Horum autem ipsorum ad necessaria quidem vitæ, melior est Visus & secundum se; ad intellectum autem secundum accidens Auditus. Multas enim differentias & omnimodas Visus annuntiat potentia, quia omnia corpora colore participant ita vt & communia maxime per hunc sentiantur: dico autem communia, figuram, magnitudinem, motum, quietem, numerum; Auditus autem soni tantum differentias, paucis autem & eas, quæ vocis. Secundum vero accidens ad prudentiam Auditus plurimam confert partem; sermo enim audibilis existens, causa est disciplinæ non secundum se, sed secundum accidens; ex omnibus enim constat; nominum enim vnumquodque nota est. Quare a natiuitate priuatorum vtroque sensu, prudentiores sunt cæci mutis & surdis.* Vnde colligas Visum per se magis ad sapientiam comparandam facere, quam Auditus; hunc vero per accidens ad scientiam acquirendam conferre magis, quam Visus. Absolute tamen vtrumque sen-

[a] 2. post. cap. vlt. 1. Meta. c. 1.
[b] de Sens. & sens. cap.
Sensus qui maxime cõferant ad adeptionẽ sapientiæ.

sum maxime necessarium esse nobis ad habitum sapientiæ induendum; quod nomina sunt A
c 1. phy. t. 5. notæ significantes essentiam rerum; etenim Aristoteli [c] nomen rei cuiuslibet illud idem indistincte significat, quod explicat distincte definitio; qua definiti rationem intimam, ac essentiam rei explicari certum est. Nomina vero tum Auditu percipiuntur elocuta: tum
d 1. de Inter-pr. cap. 1. Visu noscuntur in libro scripta; quod aperte satis prodidit Aristoteles [d] ita: *Sunt ergo ea quæ sunt in voce, earum quæ sunt in anima passionum notæ: & ea quæ scribuntur, eorum quæ sunt in voce. Et quemadmodum nec literæ omnibus eædem, sic nec eædem voces. Quorum tamen hæc primum notæ sunt, eædem omnibus passiones animæ sunt: & quorum hæ similitudines, res etiam eædem.* Quum itaque sapientia sit cognitio rerum extra animam; quarum notiones insunt conceptus in animo doctorum hominum eas agnoscentium; qui suos conceptus istos alijs communicare possunt tum præsentibus, quos alloquuntur, per auditum; tum absentibus, quibus scribunt, per visum; propterea duo sensus hi discentibus inseruiunt ad habitum sapientiæ, quam expetunt, induendum. Quoniam vero sensus ad intellectum & voluntatem relati, sunt facultates corporales, materialesque magis; idcirco recte Mens atque Voluntas per Alas in Schemate signantur, Visus autem & Auditus per manus atque B
brachia; namque manus & brachia substantiam obtinent Alis longe materialiorem, corpulentioremque. Ceterum Manibus cum Visu & Auditu pro comparanda prudentia proportio satis est; etenim licet diuersa ratione, Manus homini datas ob prudentiam, asseruerunt
e 4. de part. cap. 10. Anaxagoras, & Aristoteles, hoc asseuerante: [e] *Homo animalium vnus erectus est; vtque erectus suapte natura, non desiderat crura priora, sed pro ijs brachia & manus a natura recepit. Anaxagoras igitur hominem prudentissimum omnium animalium esse ait, quoniam vnus omnium manus obtinet. Sed recta ratio exigit, vt quoniam prudentissimus omnium est, ideo manus receperit; manus enim instrumentum sunt. Natura autem, vt homo prudens, ita tribuere solet cuique rem, qua vti possit; rectius enim tibia datur perito tibiæ, quam tibiam habenti peritia tibiæ addetur; rem enim minorem maiori, potiorique natura addidit: non maiorem, nobilioremque minori. Quod si ita melius est; natura autem ex ijs, quæ fieri possunt, facere solet quod melius sit; homo non propter manus prudentissimus est; sed quia prudentissimus omnium animalium est: ideo manus obtinet; qui enim prudentissimus est, recte plurimis vti instrumentis potest. Manus autem esse videtur non vnum instrumentum, sed multa; est enim, vt ita loquar instrumentum ante instrumenta. Natura igitur ei, qui artes plurimas exercere potest, manum reddidit, quæ ad plura instrumenta vtilis est.* Ceterum non ita facile quis ob hæc, C
Anaxagora relicto, sententiam Aristotelis acceperit; quia ratio militare videtur ad Anaxagoræ fauorem; enimuero constat, hominem habere manus ab ortu suo prius quam prudens euaserit; quin & homines omnes habere manus, quorum multi prudentia semper expertes viuunt; causas vero semper effectum præcedere, notum est, in Aristotelis etiam doctrinam. Verum enim vero lis ista dirimitur inter summos Philosophos, vbi dicamus, Anaxagoram inspexisse prudentiæ habitum actuosum, siue actus suas operationes exercentes, quarum plurimas edit ministerio manuum; adeo manus homini causæ sunt, quibus exercere valet opera prudentiæ, siue artis, ac omnino habitus intellectus practici. Sed Aristoteles Finalem causam respexit, atque prudentiam, quatenus homo capax eius est; namque Natura dedit homini manus, quibus vti posset ad operationes intellectus practici promouendas, vbi tales habitus induerit, est enim homo ab origine sua, vt corpore manibus insignitus, ita mente rationalis, & habituum omnium recta cum ratione actiuorum, factiuorumque susceptiuus; quibus ad operandum necessaria dedit instrumenta corporea, quales manus præcipua sunt, quæ recte dicuntur instrumenta instrumentorum; instrumenta naturalia, instrumentorum artificialium effectiua, & ijs apte vti valentia. Deus etenim & Natura, quæ causæ sunt nihil frustra facientes, & vt non abundantes in superfluis, ita non deficientes in necessarijs, condentes hominem rationis participem, atque prudentiæ, artiumque capacem, eidem dedere manus, quarum ministerio posset vti ad opera prudentiæ promouenda, vbi talem habitum sibi comparauerit. Vtcumque sit igitur, manus ad prudentiam necessario refertur; quo nomine Cupido Sapientiæ manibus apte ponitur vti ad prudentiam sibi comparandam, nempe sensibus duobus præcipuis, visu & auditu; quorum vnus dexteræ, sinistræ comparatur alter. Verum enim vero aures atque manus esse hiero- D

Homo cur solus animalium manus obtineat.

Manuum ad prudentiam comparatio, controuersa inter Anaxagoram, & Aristotelem.

gly-

A glyphicum sapientiæ Pierius autor est, cui *f* *Quatuor Aures, Manusque totidem, quibus Lacedæmonij simulachrum Apollinis præditum esse voluerunt, vero nimirum hieroglyphico nihil aliud significabant, nisi Sapientiam, cuius Deus ille symbolum esset. Eam autem & multarum rerum auscultatione, & operibus identidem agendis comparari.* Sed & manus oculata ponitur inter antiqua hieroglyphica. Alciatus apte posuit inter Emblemata † manum oculatam, tanquam instrumentum animi, temere non credentis audita; hoc nobili symbolo: *f* lib. 33. † Embl. 16.

,, Ne credas, ne (Epicharmus ait) non sobrius esto:
,, Hi nerui humanæ, membraque mentis erunt.
,, Ecce oculata manus, credens id, quod videt: ecce
,, Pulegium antiquæ sobrietatis olus:
,, Quo turbam ostenso sedauerit Heraclitus,
,, Mulserit & tumida seditione grauem.

Verum alio sensu noster Autor in Schemate manus ambas apposuit, ad indicandum robur intensum, quo viribus omnibus inniti debet homo sapientiam sibi comparaturus. Manu
B quoque sermonem indicari, qui pertinet ad Auditum, & Sapientiam ferit in animo, *g* Pierius ostendit ex Artemidoro. *Manus vero,* inquit, *vnumquemque sermonem per seipsa significat, quod vna cum sermone manuum etiam motum expetimus, vt ait Artemidorus; histriones enim vel celebres inuenias solæcismi redargutos, quod gestu manuum aliquando peccassent.* Oculo quoque sermonem indicari hieroglyphice, monuerat antea *h* Valerianus. Vt hi duo sensus, Visus, & Auditus, quibus percipitur Sermo scriptus, & ex ore docentis effluens, ad sapientiam comparandam maxime facientes, mystice signentur in Schemate per Amoris manus in altum sublatas ad auiculam canoram, & caueam apprehendendas. Duo vero funiculi, quibus Amor Sapientiam hauriens attrahere studet ad se se cacumen arboris, in quo persistat auis, & de quo cauea dependet, sunt actiones duum istorum sensuum, seu mauis species audibiles, & visiles, quibus Amor Visu, & Auditu dogmata sapientiæ scripta in cauea, tanquam in libro, vt inferius *i* apparebit, & effluentia ex ore docentis, apprehendere satagit. *g* lib. 35. Solæcismus vt manu fiat. *h* lib. 33. *i* cap. 12.

C *De magno conatu, ingentique labore, quo sapientia comparatur. Cap. XXII.*

PRofecto magnum conatum, & laborem ingentem adhibere ponitur Amor hic ad sapientiam sibi comparandam; atque scite nimium indicatur per puellum curuare conantem ad se cacumen altæ nimis arboris & annosæ, in quo stat auicula; quod, vt ait *a* Gyraldus ex Philostrato, Amores, Dei pueri sint, & libenter cum auibus ludant. Laboriosam vero valde nobis esse Sapientiæ comparationem, apertissime constat non solum e profanis autoribus, quibus: *a* Synt. 13.

,, Virtutem posuere Dij sudore parandam:

&, vt ait Horatius, † in studio sapientiæ, † in Arte.

,, Qui cupit optatam cursu contingere metam,
,, Multa tulit, fecitque puer, sudauit, & alsit:

& a Laertio ponitur hymnus ab Aristotele conscriptus; cuius initium erat,

,, Virtus laboriosa generi mortalium
D ,, Honestissimum vitæ humanæ incitamentum:
,, Pro tua siquidem forma, o Virgo
,, Expetenda est in Græcia mortis conditio.
,, Et grauium assiduorumque laborum tolerantia, &c.

Verum etiam ex ipsomet hominum sapientissimo Salomone, de se sic in sacra pagina scribente: *b* *Ego Ecclesiastes fui rex Israel in Hierusalem: & proposui in animo meo quærere, & inuestigare sapienter de omnibus, quæ sunt sub Sole: Hanc occupationem pessimam dedit Deus filijs hominum, vt occuparentur in ea.* Quæ quidem vita contemplatiua dicitur occupatio pessima, quia laboriosa sit, & magni detrimenti bonæ corporis valetudini; vt communis est interpretatio. Nisi potius dicendum sit, ob intensionem, & assiduitatem, non ob improbitatem, vitam contemplatiuam Philosophi nuncupari pessimam occupationem ab Ecclesiaste; *b* Eccl. 1. 12 13. Vita contemplatiua cur sit occupatio pessima.

siaste; quemadmodum labor improbus dicitur, non quia malus existat; sed quia sit intensus & assiduus, ac pertinax; quam proprietatem esse vitæ contemplatiuæ, Amorisque sapientiæ, constituunt Aristoteles, atque Plotinus; Aristoteles quidem de contemplationis præstantia, & assiduitate scribens in hæc verba: [c] *Si vero felicitas est ex virtute operatio; consentaneum est, eam ex illa esse, quæ præstantissima est: hæc autem eius erit, quod est optimum. Siue igitur id intellectus sit, siue aliud quippiam, quod sane secundum naturam videtur principatum obtinere, & præsidere, notionemque habere de honestis, & diuinis rebus: siue diuinum quoddam, & ipsum sit; siue ex ijs, quæ in nobis sunt, diuinissimum: huius secundum propriam virtutem operatio, perfecta felicitas esset; quam esse contemplatiuam dictum iam est. Atque hoc tum cum superius dictis, tum etiam cum veritate consentiens esse videretur; nam & præstantissima est hæc operatio; quippe quum & ijs, quæ in nobis sunt, intellectus huiusmodi sit: & ex ijs, quæ in cognitionem cadunt, illa circa quæ intellectus versatur: & præterea assiduissima; contemplari siquidem assidue magis, quam operari quippiam possumus.* Plotinus autem de Amoris contemplatiui visione, operationeque assidua, intensa, vehementique dicens: [d] *Sequens igitur continuo Saturnum, ac si velis patrem etiam Saturni Cælum, actum suum reflexit ad ipsum, se que illi conciliauit, & Amorem amando progenuit; cumque hoc ipso Amore suspicit ipsum; atque huius animæ actus substantiam essentiamque producit. Tum vero vtrumque illuc intuetur, tum ipsa genitrix, tum genitus pulcher Amor, substantia quidem ad aliud pulchrum semper intenta, habensque esse hoc ipso in medio scilicet inter desiderantem, atque desideratum. Et profecto desiderantis est oculus præbens quidem amanti, vt per ipsum cernat amatum: præcurrens autem ipse, & antequam illi præbeat facultatem videndi per instrumentum, ipse iam spectaculo, siue spectamine plenus; prior quidem, inquam, non tamen similiter contemplatur, ex eo quod sistit quidem illi spectamen, ipse vero velut fructu vescitur visione pulchri, ipsi mirifice circumfusa. Esse vero substantiam essentiamque ab essentia emanantem minorem quidem generante, existentem vero simul, negare non licet. Etenim anima illa essentia est nata ex actu, qui super ipsam est, essentia inquam viuens, & ab ipsa entium essentia pendens, illudque suspiciens, quod prima essentia est, vehementerque suspiciens. Atqui & primum ipsius spectaculum, vel spectamen id ipsum est. Quod quidem tanquam suum bonum spectat gaudetque videns: atque ipsum visum tale est, vt quod intuetur non negligenter intueatur, adeo vt ipsa velut voluptate intentioneque ad ipsum visionisque vehementia aliquid generetur ab ipsa, tum ea, tum spectaculo dignum. Quamobrem tum ex eo, quod intensissime agit circa spectaculum; tum ex eo, quod quasi ab ipso spectaculo defluit, imbutus oculus velut visio quædam cum simulachro natus est Amor.* Quam assiduitatem, intensionem, vehementiamque contemplationis in Amore Sapientiæ mirifice nobis expressit autor Schematis, ponens Cupidinem intentis brachijs & ambabus manibus vehementissimo nisu conari præcelsam & annosam arborem incuruare, cacumenque sublimem, in quo stat auis optata, caueaque pulchra, ad se trahere: cuius vehementiæ, pertinacis assiduitatis ratione vita contemplatiua dicitur ab Ecclesiaste Occupatio pessimà. Verum enim vero, si liceat altius hac in re theologizare, censeo vitam contemplatiuam hominibus a Deo datam esse pessimam occupationem, quia data fuit in pœnam patrati criminis a primo parente, trausfusam in omnes illius posteros. Nimirum vt primus Angelus ab initio creatus a Deo [e] perfectissimus, perfectioni suæ, non Deo creatori, male tribuens lucem & nobilitatem propriæ naturæ; temereque volens æquiparari Deo, iuste priuatus est luce mirabili, & ex Lucifero principeque Angelorum lucis, factus est princeps [f] tenebrarum, obscurato illius intellectu prius illustrissimo; quod aperte Patres orthodoxi fatentur vnanimes, Eusebius Pamphilus, Diuique Thomas, & Bonauentura; Pamphilus quidem in Euangelica Præparatione scribens de Lucifero labente: [g] *In monte Dei natus es inter igneos lapides immaculatus in diebus tuis, ex quo die creatus es donec iniustitia inuenta in te sunt. Exaltatum est cor tuum in pulchritudine tua: Corrupta est scientia tua cum pulchritudine tua: propter multitudinem delictorum tuorum in terram deieci te.* D. Thomas autem distinctius ait, cognitionem [h] Veritatis in Angelis, quæ habetur per gratiam, duplicem esse, quarum altera diminuta est, altera totaliter ablata per peccatum; licet ab his diuersa, cognitio naturalis intacta remanserit: *Duplex*, inquit, in Angelis

[c] 10. Ethic. cap. 7.

[d] En. 3. lib. 5. cap. 2. & 3.

Amoris intensa operatio.

Vehementia cõtemplationis in Amore sapientiæ.

Theologica explicatio dicti Salomonis de occupatione pessima.

[e] Isai. 4. 13. & seqq.

[f] Corinth. 6. 14. 15. Colos. 1. 13

[g] lib. 7. c. 6.

[h] 1. p. q. 64. ar. 1.

est

A [eſt cognitio veritatis : vna, quæ habetur per gratiam ; alia, quæ habetur per naturam. Et
iſta, quæ habetur per gratiam, eſt duplex: vna, quæ eſt ſpeculatiua tantum, ſicut quum ali-
cui aliqua ſecreta diuinorum reuelantur : alia vero, quæ eſt affectiua producens Amorem
Dei. Et hæc proprie pertinet ad donum ſapientiæ. Harum autem trium cognitionum
prima in Dæmonibus non eſt ablata, nec diminuta; conſequitur enim ipſam naturam Ange-
li, qui ſecundum ſuam naturam eſt quidam Intellectus, vel Mens. Propter ſimplicitatem
autem ſuæ ſubſtantiæ aliquid ſubtrahi non poteſt, vt ſic per ſubtractionem naturalium pu-
niatur, ſicut homo punitur per ſubtractionem manus, aut pedis, aut alicuius huiuſmodi. Et
ideo dicit Dionyſius quod dona naturalia in eis integra manent ; vnde naturalis cognitio in
eis integra manet. Vnde naturalis cognitio in eis non eſt diminuta Secunda autem cogni- Angeli per
tio, quæ eſt per gratiam, in ſpeculatione conſiſtens, non eſt in eis totaliter ablata, ſed dimi peccatū non
nuta ; quia de huiuſmodi ſecretis diuinis tantum reuelatur eis quantum oportet, vel me- amiſerūt donum natura-
diantibus Angelis, vel per aliqua temporalia diuinæ virtutis effecta, vt dicit Auguſtinus q. lis cognitionis.
de ciuit. Dei : [i] Non autem ſicut ipſis Sanctis Angelis, quibus plura, & clarius reuelantur [i] cap. 21.
B in ipſo Verbo. A tertia vero cognitione ſunt totaliter priuati, ſicut & a Charitate.] Ita
ſecundum iſtam doctrinam in Homine primo fuit duplex cognitio veritatis ; vna quidem
naturalis, cognitio inquam potentialis, quæ facultas eſt cognoſcendi; nam cognitio actua-
lis non eſt naturalis humano intellectui, ſed illi aduentitia, qui naturaliter eſt veluti [k] tabula [k] 3. de an. t. 14.
raſa, in qua nihil eſt deſcriptum : & ipſius nulla eſt natura, niſi hæc quod poſſibilis, omni-
noque vt ait [l] Ariſt. potentia intelligibilia, actu nullum, antequam intelligat. Alia vero co- [l] 3. de an. t. 5
gnitio eſt per gratiam, & vt ait Ariſtoteles alibi, validior humana ; [m] *Forte igitur*, inquit, [m] 2. Cæl. t. 34.
*de quibuſdam enunciare aliquid tentare, & de omnibus, & prætermittere nihil, videbitur
vtique eſſe ſignum aut multæ amentiæ, aut multæ promptitudinis : non tamen iuſtum eſt omnes
ſimiliter increpare ; ſed videre oportet cauſam dicendi quænam ſit. Præterea quo pacto ſe ha-
beat in credendo, vtrum humano modo, an validus.* Qui quidem modus validior humano
in anima primi parentis fuit geminus, vnus per infuſionem ſcientiæ rerum omnium, ob quam
impoſuit animantibus a ſe ſtatim conſpectis nomina congruentia naturæ, proprietatibuſq;
ſingulorum; [n] *Formatis igitur Dominus Deus de humo cunctis animantibus terræ, & vniuerſis* [n] Gen 1. 19. 20.
C *volatilibus cæli, adduxit ea ad Adam, vt videret quid vocaret ea ; Omne enim quod vocauit
Adam animæ viuentis, ipſum eſt nomen eius. Appellauitque Adam nominibus ſuis cuncta, &
vniuerſa volatilia cæli, & omnes beſtias terræ.* Alter vero modus humano validior fuit per
peculiarem reuelationem Verbi diuini de ſuo ſemine carnem aſſumpturi. Profecto per
peccatum Adam non amiſit naturalem potentiam intelligendi, ſed eam ſibi labefactauit
vtcumque ; retinuit attamen integram cognitionem incarnationis Verbi ſibi reuelati ; ſed
amiſiſſe videtur infuſam ſcientiam de naturis, & proprietatibus rerum aliarum ; vt inferius
apparebit ſuo loco fuſius. D. Bonauentura vero de propoſito ſcribit. [o] *Auerſionem dæmo- [o] 2. ſe. di. 3. qu. 2. ad. 3
num peccatum Luciferi præceſſit ; nam ipſe prius ſuperbiuit, & ſuperbiam illam omnibus indi-
cauit; & ex tunc quidam adhæſerunt ſibi ; alij vero reſtiterunt, & adhæſerunt Deo, & ſimul iſti
lux, illi tenebræ facti ſunt.* & infra clariſſime dicens : [p] *Iudicium* ſpeculatiuum etſi *maneat* [p] 2. ſe. di. 7. p. 2. q. 1. ad 1.
*integrum quantū ad ſubſtantiā potentiæ, nihilominus per culpam eſt in Angelis aliquo modo ob-
nubilatū, quia errant frequenter in iudicando de multis, & in multis decipiuntur, maxime quum
iudicant de contingentibus. Aliud iudicium eſt in eis omnino ſubuerſum, & quantum ad hoc
D excæcati ſunt Angeli mali, ſicut quantum ad affectum obſtinati : & propter illius iudicij ſub-
uerſionem dicuntur facti tenebræ, & dati in reprobum ſenſum.* Quia & in Compendio
Theologicæ Veritatis idem S. Doctor agens de Natura Dei ſcribit : [q] *Caſus Diaboli duplex* [q] to. 7. lib. 2. cap. 22.
*fuit, ſcilicet ſpiritualis, & localis : Spiritualis quia cecidit de naturæ puritate, de flexibilitate
liberi arbitrij ad bonum, de luce in tenebras, de ſcientia in ignorantiam, de innocentia in cul-
pam, de felicitate in pœnam, de dilectione in odium. Poſt caſum enim factus eſt impœnitens,
& obſtinatus in malo, & excæcatus a vero, & deordinatus in bono, & infirmatus in virtute,
& excluſus a Dei contemplatione.* Si ergo Mens Angeli naturæ præſtantioris quam ſit hu-
manus intellectus, ob peccatum obtenebrata fuit, ac omnino de ſcientia in ignorantiam
lapſa ; quid humanus intellectus itidem ob culpam non cecidit de ſcientia infuſa rerum in
ignorantiam? quid cum innocentia non amiſerit gratuitam illam cognitionem? etenim gra-

tia cum peccati culpa manere minime potest. Puniuit ergo Deus iuste pariter Angelum, & primũ hominẽ peccantẽ; Angelũ, qui non contentus primatũ in cælis habere super omnes creaturas infra Deũ ex Dei gratia; sed præsumens ex propria dignitate sibi arrogare æqualitatẽ Dei, depulsus est e sublimi Cælo Empyreo in tenebras inferni, & in aerem caliginosũ, priuatus luce Veritatis, qui noluit in veritate stare. [r] *Diabulus enim*, ait Augus. agens de salutaribus documentis, *est Angelus per superbiam separatus a Deo; qui in veritate non stetit*. Iuste Deus puniuit & Hominem, qui nõ contentus dono scientiæ infusæ sibi a Deo cõcessæ, qua rerum omniũ naturas & proprietates agnoscebat absq; difficultate, sed præsumens esu poni scientiæ boni & mali, rerum omnium notitiam sibi comparare virtute propria, neglecto Dei munere gratuito, mandatoque pœnali, fructum inhibitum comedit; vnde scientia infusa deperdita magna ex parte, cecidit in ignorantiam; qui fieri de se voluit sicuti Deus sciens bonum & malum: cecidit in ignorantiam priuatus facilitate cognoscendi res omnes, easque maxime quæ natura sua sunt intelligibiles valde propter absentiam materiæ; de qua ignorantia, difficultateque cognoscendi veritates omnes, ob originale peccatum ab Adamo transfusum in omnes nos ab eo descendentes, egit etiam Aristoteles, tum aiens: [s] *Et tamen oportuit simul ipsos, & de deceptione dicere: magis propria enim est animalibus; & plus temporis in hac permanet anima*; tum inquiens: [t] *Cur autem non semper intelligat, causa consideranda est. In habentibus autem materiam potentia solum vnumquodq; est intelligibilium. Quare illis quidem non inerit intellectus: siue materia enim potentia est intellectus talium, ille autem intelligibile erit*; tum demum asserens euidentius: [u] *Speculatio de veritate, partim difficilis, partim facilis est. Signum autem, quod neque satis eam aliquis consequitur, neque aberrant omnes ab ea; sed quisque aliquid de natura dicit; & singuli quidem nil, aut parum ei addunt; ex omnibus vero collectis aliqua magnitudo fit. Quare, si ita se videtur habere, vt in prouerbio dicimus, Quis aberrabit a ianua? hoc modo profecto facilis esset: totum autem, & partem habere non posse, hoc eius difficultatem ostendit. Quum vero difficultas duobus sit modis, fortassis causa eius non rebus, sed nobis ipsis inest; quemadmodum enim vespertilionum oculi ad lumen diei se habent, ita & intellectus animæ nostræ ad ea, quæ manifestissima omnium sunt*. Quum igitur hæc ignorantia nostra, difficultasque cognoscendi veritates omnes, & acquirendi habitum sapientiæ nobis contigerit, vt omnia mala quælibet alia, propter primi parentis culpam; cur non magis ipse peccati proprij labe dicatur in consimilem ignorantiam, difficultatemque sciendi cecidisse? anne apud Deum, *quicquid delirant reges, plectuntur Achiui* soli? Hanc itaque difficultatem agnoscendi veritatem, comparandique nobis habitus veræ sapientiæ, transfusam in animas nostras ab Adami culpa, recte Salomon appellauit occupationem pessimam, quam dedit Deus filijs hominum, in pœnam criminis, quo primus homo præsumpsit omnia scire sine auxilio Dei, solo esu fructus arboris scientiæ boni, & mali; de quo fructu præceperat homini Deus ne comederet, sed contentus esset infusa sibi ab se rerum omnium scientia gratuita. Quare iste tanto dono priuatus, damnatus est inter alia ad perpetuam [x] cupiditatem sciendi, perennamque difficultatem [y] adipiscendi scientiam cum ingenti labore; quem vehementem appetitum, atque conatum laboriosum apte nobis in Schemate representauit Autor, fingens Amorem cõtemplatiuum ambabus manibus omni suo robore conari ad se vetustæ grandisque nimium arboris sapientiæ cacumen attrahere, curuareque propemodum inflexibilem.

[r] Ioa. 8. 44. Aug. to. 4. 386. K. cap. 60.
[s] 2. de an. t. 151.
[t] 3. de an. t. 16.
[u] 2. Meta. t. 1.
[x] 1. Meta. cap. 1.
[y] 2. Meta. t. 1.

A B C D

Quomodo sapientiæ symbolum sit arbor annosa, gerens in cacumine volucrem, & caueam seiunctas. Cap. XXIII.

ARborem Annosam, ab Amore inclinatam, in cuius cacumine volucris extra caueam, & cauea sine volucre sit, esse symbolum humanæ sapientiæ, multa declarant; in primis antiquum Prouerbium, quo dicuntur *Literarum radices amaræ, fructus autem dulces*: etenim radices, & fructus ad naturam stirpium solummodo pertinent. Amaræ quidem radices indicant aditum ad literas esse difficilem, multisque laboribus, & vigilijs constare: ipsarum vero possessionem iucundam, & dulcem esse: vt explicabat Hieronymus. Deinde nuper [a] apud Plotinum [b] legimus quod *Ipse Amor velut fructu vescitur visione pulchri, ipsi miri-*

[a] cap. sup.
[b] En. 3 lib. 5. cap. 2. f.

A *mirifice circumfusa*: vt arbor annosa mirificecircumfusa Cupidini spectatur in Schemate. Deinceps autem Homerus, obseruatu quoque Spondani, & Natalis [c] eloquentiam, & sapientiam, quæ Dei munus est, cuius beneficio mortales omnia maleficarum causarum detrimenta vitare possunt, indicauit mystice per Moly plantam, a Mercurio Deo sapientiæ pariter & eloquentiæ donatam Vlyssi, veneficæ Circes incantamenta penitus elusuro; sic enim ait Homerus [d] in Vlyssis persona:

[c] lib. 6. Myth. c. 6.

[d] Odyss. l. 10.

,, Ibi mihi Mercurius aurea virgula obuiam venit
,, Incedenti ad domum, adolescenti viro similis
Primum pubescenti, cuius gratiosissima est pubertas.
,, Manus mihi inhæsit, verbumque dixit, & prolocutus est:
,, Quorsum o felix per tesqua incedis solus
,, Locorum ignarus nimirum? socij autem tibi illi Circes ædibus
,, Clauduntur, qui vt sues bene munita latibula inhabitantes,
,, An hos liberaturus huc venis? neque te puto
B ,, Ipsum rediturum esse: manebis autem tu vbi vtique alij.
,, Sed age certe te ex malis soluam atque seruabo:
,, Accipe hoc remedium bonum, quod habens ad ædes Circes
,, Vade, quod sane a capite auertet malum diem.
,, Omnia autem tibi dicam perniciosa consilia Circes.
,, Apparabit tibi potionem, mittet vero venena in panem:
,, Sed neque sic incantare poterit; non enim permittit
,, Remedium eximium, quod tibi dabo: dicam vero singula:
,, Quando Circe te percutiet prælonga virga,
,, Tum sane tu gladio acuto extracto a femore,
,, In Circen irrue, perinde atque interficere cupiens:
,, Illa te subtimescens inuitabit ad concubitum:
,, Ibi tu neutiquam deinde abnue deæ cubile,
,, Vt tibi soluatque socios, ipsum teque benigne excipiat.
C ,, Sed iube ipsam beatorum magnum iuramentum iurare,
,, Ne vllum tibi detrimentum malum paret aliud,
,, Ne te nudatum imbellem inuirilem faciat.
,, Sic certe locutus præbuit remedium Mercurius
,, Ex terra euulsum: & mihi naturam eius commonstrauit.
,, Radix quidem nigra erat: lacti quidem similis flos.
,, Moly ipsum vocant dij: difficile autem effossu
,, Viris vtique mortalibus; dij autem omnia possunt.

Quæ quidem contraxit, & Latinis pedibus apte vinciuit Ouidius † ita, † 4. Metam.

Nunc quoque setigeri, nec tanta cladis ab illo
Certior ad Circen vltor venisset Vlysses:
Pacifer huic dederat florem Cyllenius album:
Moly vocant Superi, nigra radice tenetur.
Tutus eo, monitisque simul cælestibus intrat
D *Ille domum Circes; & ad insidiosa vocatus*
Pocula, conantem virga mulcere capillos
Reppulit, & stricto pauidam deterruit ense.
Inde fides, dextræque datę, thalamoque receptus
Coniugij dotem sociorum corpora poscit.

Profecto conditiones allatæ Moly, sunt sapientiæ: radix nigra signat principium Sapientiæ tenebricosam esse admirationem, & ignorantiam tetram, obscurumque timorem; de primis duabus Aristoteles [e] ita; *Propter admirationem enim & nunc, & primo cæperunt homines philosophari. A principio quidem admirando ea, quæ de dubitandis faciliora erant: deinde paulatim vlterius procedentes, etiam de maioribus dubitando, vt de passionibus Lunæ, & eorum quæ circa Solem, & stellas fiunt, ac de generatione Vniuersi. Qui vero dubitat, & admiratur, putat se ignorare; quare Philosophus amator fabularum quodammodo est, eo quod fabula ex*

[e] 1. Meta. cap. 2.

mirandis constat. Quare si propter fugam ignorantiæ philosophati sunt, patet quod causa cognoscendi, & nullius vsus gratia ipsum scire prosequebantur. De tertio vero Diuinus Psaltes ait: [f] *Initium sapientiæ timor Domini.* Propter hæc apte planta Moly, symbolum humanæ sapientiæ, dicitur habere nigram radicem ab Homero. Dicitur autem habere florem album, lacti similem; tum quia sapientiæ flos est veritas, cuius propria conditio candor est, & æquiparatur luci; tum quia sapientia reddit homines illustres, & claræ famæ. Dicitur a Mercurio Deo data Vlyssi, tum quod Mercurius effingitur Deus eloquentiæ simul, & sapientiæ, qui mortalibus horoscopans in natiuitate producit natos aptos, & procliues ad sapientiam, & eloquentiam: tum quod sapientia & eloquentia donum Dei præstantissimum & optimum omnium est; nam in sacra pagina legitur, [g] *Omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est, descendens a Patre luminum.* Effoditur autem e terra Moly planta, quia sapientia comparatur experientijs circa singularia prope nos, terram incolentes, sita; vt edocet non semel [h] Aristoteles. Difficile vero Moly effoditur; quoniam experimentum periculosum est [i] Hippocrati, & cum difficultate sapientiam parit, ob multas experimentorum repetitiones ad habitum sapientiæ comparandum necessarias; etenim habitus Aristoteli [K] non oritur nisi ex frequentatis actibus; *Iuuenes*, inquit, etiam alibi, [l] *Prudentes euadere non videntur, causa autem ea est, quod particularium est prudentia, quæ ex experientia nobis innotescunt: iuuenis autem expertus non est; experientiam enim temporis affert longitudo. Nam illud etiam consideratione dignum videtur, quid sit, quod puer fieri mathematicus potest, sapiens, aut naturalis non potest. An quia illa per abstractionem sunt: horum autem principia ab experientia sumuntur: & hæc non credunt quidem iuuenes, sed dicunt; illorum vnumquodque quid sit, obscurum non est.* Dijs autem Moly ponitur effodi sine difficultate, quod intellectio diuina non differt ab eius essentia, quæ prima causa est omnium; vnde semetipsum intelligibilissimum Deus intelligens, eodem actu simplici cuncta comprehendit, & essentialiter sapiens est; quod edocet [m] Aristoteles in metaphysicis, non vno in loco luculenter; cuius oracula diligenter explicauimus in opere De Pietate [n] Philosophi: sat esto nunc eius nuda verba proferre; quæ sunt: [o] *Intelligibile vero alter ordo est, qui per seipsum est, & huius substantia prima: atque huiusce quæ simplex, & secundum actum est,* & mox [p] *Degentia vero, qualis nobis pauco tempore, optima illi est; siquidem ita semper illud est. Nobis autem profecto id impossibile est; quoniam & delectatio actus huius est. Et ob hoc vigilatio sensus, intellectio maxime delectabile est: spes autem, ac memoria, propter hæc. Ipsa vero intellectio secundum se eius est, quod secundum se optimum est: & quæ maxime est, eius quod maxime est. Seipsum vero intellectus intelligit assumptione intelligibilis. Intelligibilis namque fit attingens & intelligens, ita vt idem intellectus & intelligibile sit. Susceptiuum enim intelligibilis & substantiæ intellectus est; operatur autem habens. Quare istud magis, quam illud est id diuinum, quod intellectus videtur habere: & speculatio optimum & maxime delectabile est. Si igitur ita bene se habet Deus semper vt nos aliquando, admirabile est, quod si magis, adhuc admirabilius est; at ita se habet. Ceterum vita quoque profecto inexistit; siquidem intellectus operatio vita est: ille vero est actus: actus vero per se illius vita optima, & perpetua est. Dicimus itaque Deum sempiternum, optimumque, viuens esse. Quare vita & æuum continuum, & æternum Deo inest; hoc enim Deus est.* Quod & alibi [q] dixerat. Et infra [r] late decernit, atque demonstrat, Deum semper seipsum intelligere sine labore, intellectionemque suam cum intelligente, ac intelligibili prorsus identificari, quum sit actus immaterialis; at intellectum humanum, quod in corpore materiali degat, non posse iugem habere, facilemque speculationem, sed intellectionem interruptam, & laboriosam atque perdifficilem obtinere. Quæ cuncta satis euincunt, Homeri dictum de Moly, sapientiæ symbolo, quod planta sit ab hominibus difficulter e terra fossilis, Dijs autem omnipotentibus facilis; quorum sapientia est iugis sui ipsorum intellectio, cum pari iucunditate, facilitateque maxima. Apte vero fingitur Mercurius Vlyssi Moly plãtam attulisse, quod ea stirps oriatur plurima in Arcadiæ monte Cyllene, in quo quidem monte Mercurius enutritus, & diuersatus est, vt ex multis Homericis Interpretibus grammaticis obseruat Gyraldus. Moly plantam Homericam effodi non difficulter, Homero contradicens ait ipse Theophrastus; [s] at Homero consentiens Plinius asserit eam difficulter [t] effodi, nixus experimento:

[f] Ps. 110.10
[g] Iacob.1.17
[h] 1. Eth.c.1. 1.Meta. 1. 2.post.vlt. de sens. & sens. c.1.
[i] 1. Aph. 1.
[K] 2.Eud. c.1
[l] 6. Ethic. cap.8.
[m] 12. Meta. t. 37.39.51
[n] lib. 1. c. 3.
[o] 12. Meta. t. 37.
[p] Tex. 39.
[q] 1. Cæl. t. 100.
[r] 12. Meta. t. 51.
Cõtrouersia de Moly.
[s] 9.Hist.c.15
[t] lib. 25.c.4.

A Græcos tamen ait eum esse flore luteo, non candido: verba Plinij sunt: *Laudatissima herbarum est Homero, quam vocari a Dijs putat Moly, & inuentionem eius Mercurio assignat, contraque summa veneficia demonstrat. Nasci eam hodie circa Pheneum, & in Cyllene Arcadiæ tradunt, specie illa Homerica; radice rotunda, nigraque, magnitudine cæpæ; folio scyllæ: effodi autem difficulter. Græci autores florem eius luteum pinxere, quum Homerus candidum scripserit. Inueni e peritis herbarum Medicis, qui & in Italia nasci eam diceret; afferrique Campania mihi aliquot diebus effossam inter difficultates saxeas, radicis triginta pedes longæ, ac ne sic quidem solidæ, sed abruptæ.* Porro controuersias istas ita forte dissolues; circa difficultatem, ac facilitatem effossionis: Theophrastus pro radice solum bulbum intellexit, cœpæ bulbo similem, qui facile potest effodi: sed Plinius e bulbo nascentes prælongas radices veluti filamenta signauit, quæ tortuosis meandris inter lapidosæ telluris petras illabuntur; vnde cum maxima difficultate liberantur. Sin autem pluuijs nimijs irrigentur ea loca, facile fodiuntur illæ radices dilutæ; quare de terra solida, & sicca difficile possunt a mortalibus effodi, quod ait Homerus; vt pote delitescentes ac implicitas inter B difficultates saxeas, non secus atque veritas addiscentibus inter errorum cautes: vbi vero pluuijs tellus irrigata rimas aperuerit, & lapides vtcumque liberati, facile fodiuntur a Dijs; quod pluuiæ speciatim referantur in Deum autorem, non in hominis potestatem. De flore pariter, quum multi flores folijs candidis constent, intra quos lutea quædam corpora surgunt; cuiusmodi flos est lilij, sic a Mattheolo descriptus apte: [u] *E lilij ramulis oblonga prodeunt capitula, herbaceo colore; quæ tractu temporis lilia fiunt eximij candoris, calathi figura, extrinsecus striata, resupinis per ambitum labris: luteis aliquot ex calathi fundo sursum spectantibus apicibus puluerulentis, & linguæ effigiem referentibus alterius quam flos coloris; e quorum medio longus producitur apex, rotundo in cacumine capitulo, herbarei coloris.* Quæ quidem lutea corpuscula floris nomine nuncupari, constat ex Dioscoride, qui nomen floris attribuit item consimilibus luteis e medio rosæ surgentibus, dum ait: [x] [Flos, qui in medijs rosis inuenitur, siccatus gingiuarum fluxionibus efficaciter inspergitur. Inter rosas aliquæ vilissimæ sunt albicantes, in quarum genere, [y] *Mattheolus ait,* eæ odoratissimæ excipiuntur, quæ Hetruscis Damascenæ, & alijs Moschettæ vulgo dicuntur: siqui- C dem non modo ceteras excellunt, quod odore admodum suaui fragrent, sed quod etiam aluum magis subducant, id quod indicat earum intensissimus odor, *& mox:* Partes in rosa sex antiqui adnotarunt, quæ omnes sunt & scitu dignæ, & in medicina vtiles, etsi pauci habeantur seplasiarij, qui separatim eas reponant. Primum quidem duæ partes inueniuntur in folijs; quarum altera est, vbi calyci folia inseruntur, vnguium modo albicant; ob idque rosarum vngues hæ extremitates appellantur: altera vero foliorum reliquum. His aliæ duæ succedunt in ijs flosculis, qui veluti minuta semina tenuissimis capillis annexi flauescunt in rosarū vmbilico, horū enim partem faciunt granula, partem capilli. Postremo quæ reliquæ sunt, in ipso rosarum alabastro continentur, scilicet in cacumine, altera in fundo.] Quemadmodum ergo rosa Damascena ratione variarum partium huiusmodi recte nuncupari potest flos tum candidus, tum etiam luteus, absque contradictione; sicut & Lilium; ita sane Moly florem Homerus apte candidum, lacti similem appellauit, & Græci Plinio notati luteum. Qua ratione colorem hunc vtrumque Moly plantæ flosculo dedit Alciatus eruditissimus in Emblemate suo concinens: [z]

Solumntur controuersiæ

[u] in lib. 3. Diosc. c. 99.

[x] lib. 1. c. 11.

[y] in 1. Diosc. com. c. 113.

Rosæ partes.

[z] Embl. 182.

D ,, Antidotum Æææ medicata in pocula Circes
,, Mercurium hoc Ithaco fama dedisse fuit.
,, Moly vocant: id vix radice euellitur atra:
,, Pupureus sed flos, lactis & instar habet.
,, Eloquij candor, facundiaque allicit omnes:
,, Sed multi res est tanta laboris opus.

Nisi potius dicamus, florem Moly stirpis absolute luteum, seu purpureum esse; verum comparatum ad radicem nigram recte nuncupari candidum lacti similem; quod intermedij colores singuli relati ad alterum extremorum appellentur nomine contrarij; quæ mediorum omnium conditio proponitur ab Aristotele [a] scribente in hanc sententiam, de medijs ad extrema relatis: *Ex medio autem mutatur vt ex contrario; vtitur enim ipso, vt contrario;*

[a] 5. Phys. t. 6.

rios ad vtrumque est enim quodammodo medium ipsum extrema: quapropter & hoc ad illa, & illa ad hoc quodammodo dicuntur contraria: vt media grauis ad vltimam, & acuta ad primam: atque fuscum album ad nigrum, & nigrum ad album. Sic Homerus Moly florem album dixit, comparans eum ad eius radicem nigram: Græci vero Autores Plinio pinxerunt Moly florem luteum, absolute spectatum, non ad nigram radicem collatione facta. Sapientiam ergo, quam Homerus per Moly plantam repræsentauit apte, non inepte Schematis Autor in gemma repræsentare potuit per arboris annosæ plantam. Insuper autem Philo, doctissimus ille Iudæorum, quem D. Hieronymus iure merito numerauit in Catalogo scriptorum Ecclesiasticorum, apertissime ponit Arbores esse hieroglyphica, symbolaque sapientiæ, scribens Legis Allegorias:[b] [*Etenim Deus e terra omnem ARBOREM pulchram visu, & bonam ad cibum, & arborem vitæ in medio paradisi, & ARBOREM scientiæ boni malique.*] *ARBORES virtutis, quæ in anima nascuntur nunc describit: hæ sunt indiuiduæ virtutes, harumque operationes, & recte facta, & quæ dicuntur apud Philosophos officia. Hæ sunt STIRPES paradisi huius. Exprimit tamen has ipsas, docens quod bonum illud tum ad spectandum, tum ad fruendum sit præstantissimum. Quædam enim artes contemplatiuæ sunt, non item actiuæ; geometria, astronomia: quædam actiuæ, at non contemplatiuæ, maceriaria, æraria, & illiberales ceteræ: at virtus contemplatiua simul & actiua est; habet enim contemplationem, quandoquidem ad hanc deducit nos Philosophia per tres sui partes, rationalem, moralem, naturalemque: habet item actiones. Est etiam virtus ars totius vitæ omnes actiones in se continentis. Et quamuis contemplationem & actionem habeat, tamen in vtraque est præstantissima. Est etiam contemplatio virtutis pulcherrima; vsus vero & actio sectanda omni conatu; ideoque dicit ARBOREM esse aspectu pulchram, quod contemplationem significat: & bonam ad cibum, quod vsus & actionis signum est.* (nam &[c] Aristoteles ipse sapientiam facit habitum communem ad omnes artes, tam actuosas, quam contemplatiuas.) *Ceterum ARBOR vitæ est illa generalissima virtus, quam quidam bonitatem vocant, a qua indiuiduæ virtutes procedunt; quamobrem etiam media Paradisi locatur, habens regionem capacissimam, vt ab vtroque latere cen rex stipetur satellitio. Alij dicunt Cor intelligi, nomine ARBORIS vitæ, quia causa viuendi est, mediam corporis regionem sortitum, vt princeps secundum ipsorum opinionem: verum hi falluntur, medicam sententiam afferentes pro physica. Nos autem, quemadmodum & antea dictum est, illam generalissimam virtutem dici ARBOREM vitæ affirmamus. Hæc vero diserte in medio paradisi esse traditur: sed altera, scilicet scientiæ boni malique non declaratur intra paradisum sit, an extra.* (Aperte videtur huic dicto Philonis contradicere sacra pagina non semel ponens Arborem scientiæ boni & mali, sicut & arborem vitæ in medio Paradisi: legimus enim primo:† Produxitque ,, Dominus Deus de humo terræ omne lignum pulchrum visu, & ad vescendum suaue: ,, lignum etiam vitæ in medio paradisi, lignumque scientiæ boni & mali. & infra* clarissime mulier ad interrogationem serpentis respondit:

,, De fructu vero ligni, quod est in medio paradisi, præcepit nobis Deus ne comederemus, & ne tangeremus illud, ne forte moriamur. Lignum vero fructus inhibiti, fuit arbor scientiæ boni & mali; quare posuit illam Deus in medio paradisi simul cum arbore vitæ, contra placitum Philonis. Qui subdit immediate potius allegoricum sensum respiciens, quam literalem.) *Sed postquam dixit, & ARBOR scientiæ boni malique, mox desijt, nec declarauit vbi nam erat, ne alieno a physiologiæ mysterijs moueret admirationem scientiæ suæ. Quid ergo dicendum est? esse eam & intra paradisum, & extra: essentia quidem intra, potentia vero extra: quomodo principalis vis nostra omnicapax est: & sicut cera omnes formas vel pulchras vel turpes recipit:* (quod ab Aristotele[d] mutuatur) *sicut & supplantator ille Iacob fatetur dicens, super me facta sunt hæc omnia: Nam vnica anima innumeras formationes rerum, quæ in natura sunt capit omnium: quæ quoties characterem perfectæ virtutis recipit, vertit in vitæ ARBOREM; quoties vitij, fit ARBOR scientiæ boni malique: at vitium a Diuino choro exulat. Ergo principalis illa vis, quæ hoc intra se admisit, in Paradiso est iuxta suam essentiam: inest enim in ea vi character ille virtutis proprius, qui in paradiso est: at iuxta potentiam non est ibi, quia forma vitij aliena est a præcepto Dei. Quod dico, vel sic potes discere: nunc in meo corpore principalis illa vis est iuxta essentiam, potentia vero in*

Italia

[b] lib. 1. Philonis

1. opinio de Arbore hieroglyphico virtutis, & sapientiæ.

[c] 6. Eth. c. 7.

† Gen. 2. 9.

* Gen. 3. 3.

[d] 2. de an. t. 121.

A *Italiæ Siciliaue, quoties de his regionibus cogitat: item in cælo quoties de cælestibus speculatur. Qua ratione interdum quidam in prophanis locis constituti iuxta essentiam, sunt in sacratissimis, imaginantes ea quæ ad virtutem pertinent. E contra constituti in sacris penetralibus, cogitatione profanantur, quod ea sit ad deteriores vilioresque formas mutabilis. Itaque nec inest paradiso vitium, nec abest; potest enim ibi esse iuxta essentiam, potentia vero non potest.* Itaque doctissime Philo demonstrat, ARBORES esse hieroglyphica virtutum, symbolaque scientiæ, sapientiæue; quod præstitit etiam † Origines, & ostendere contendimus, aperientes obscurissimi Schematis imaginem. Idipsum paulo post edocet ipse Philo declarans aliud oraculum diuinæ scripturæ; Præcepta sunt hæc: [*Ex omni ARBORE paradisi comedens comede.*] *Hortatur animam vt fruatur non vna quapiam ARBORE, nec vna quapiam virtute, sed omnibus virtutibus: nam illud comesse, alimoniam animæ significat: alitur autem anima tractatione rerum honestarum, & actione bonorum operum. Conduplicauit autem rem, dicens, comedens comede, hoc est commanducatum contritumque cibum, non vt quiuis e vulgo, sed more athletarum ad parandam fortitudinem. Etenim athletis pædotribæ* B *præcipiunt, ne cibos euncidant dentibus sed per otium commolliant, quo ad vires proficiant; nam aliter ego, aliter athleta nutrimur; ego, tantum vt viuam: athleta, vt etiam crassescat, & robur acquirat; ideoque vnum est ex præceptis ad virtutem se exercentium, cibum subtrahere: tale quiddam est, comedendo comesse. Repræsentemus tamen id etiam diligentius. Honorare parentes, cibum & alimentum est: hos tamen aliter boni, aliter mali honorant. Alteri propter vulgarem consuetudinem, qui non comederdo comedunt, sed tantum comedunt. Quando igitur etiam comedendo? quum explicatis, perscrutatisque causis, sic vltro iudicant, esse hoc officium honestissimum; causæ autem sunt hæ: genuerunt nos illi, aluerunt, erudiuerunt, omnium bonorum nobis causa fuerunt. Item comesse est summum illud Ens colere: comedendo vero comesse, quando ad caput nostrum causamque respicimus, & ad referendam gratiam.* [*Ex ARBORE autem scientiæ boni malique non comedetis.*] *Ergo non est in paradiso ARBOR hæc: quandoquidem hortatur vt edant ex omni paradisi ARBORE: idque naturaliter; est enim in eo per essentiam, vt dixi, non est per potentiam. Sicut enim in cera per potentiam insunt sigilla omnia, actu vero solum id quod impressum est: ita & in anima, quæ est ce-* C *ræ similis, omnes formæ continentur potentia: re vera autem vnicus character præsens eam occupat, donec aboleatur ab alio efficacius impresso atque manifestius. Deinceps illud quoque inquirendum esse videtur: Dum hortatur vt ex omni ARBORE paradisi comedat, vnicum hortatur: dum vero interdicit vsum ARBORIS eius, quæ boni malique causa dicitur, vt plures alloquitur. Illic enim inquit: ex omni comedes: hic, ne comedatis, & quocumque die comederitis, non comederis: & mortemini, non, morieris. Dicendum igitur primo: rarum esse quod bonum est; malum contra multiplex. Ideo sapiente vno inuento, reperitur fatuorum multitudo innumera. Itaque merito vnum hortatur innutriri virtutibus: multos vero vt animia calliditate abstineant; hac enim vtuntur innumeri. Præterea ad virtutem percipiendam tractandamque vna solum re, videlicet ratione opus est; corpus vero etiam impedit hanc, tantum abest vt adiuuet: hæc enim fere summa est sapientiæ, alienare se a corpore, atque eius concupiscentijs: vt autem quis fruatur vitio, non solum mente, sed & sensu & ratione & corpore opus est; his enim omnibus malus opus habet ad explendam suam malitiam. Alioqui quonam modo proditurus est arcana, si instrumento loquendi careat? quomodo autem voluptatibus frue-* D *tur absque ventre ceterisque sensibus? Recte igitur vnam solam rationem de quærenda virtute alloquitur; sola enim hac, vt dixi, ad eius acquisitionem opus est. Contra de vitio ad plures verba facit, animam, rationem, sensus corporis; nam hoc apparet in his omnibus.* Itaque Philo doctissime ponit, virtutis, atque sapientiæ symbolum, & hieroglyphicum esse Paradisi tum ARBORES omnes, tum speciatim ARBOREM vitæ sitam in medio paradisi. Sed ARBOREM scientiæ boni & mali, quæ per essentiam ab eo dicitur esse in paradiso, per potentiam extra, hieroglyphicum esse virtutis & vitij. Quæ sententia sicut autori nostri Schematis esse potuit occasio ponendi vetustam ARBOREM veluti symbolum sapientiæ, quod nos existimamus; ostendereque conamur: ita paulo diligentius, & altius est animaduertenda. Profecto, si sola ARBOR vitæ in medio paradisi locata, hieroglyphicum est perfectæ virtutis, & veræ sapientiæ: cur hominem culpa noxium eiecit Deus de paradiso, prohibuit-

† in Leuit. Hom l. 16. Cant. Hom. 3

Athletarum mos in comedendo.

Quid sit comedẽdo comesse.

Parentes dupliciter honorari.

Bonum est rarum.

Corpus impedit sapientiæ adeptionem.

Philonis allata sententia expenditur.

a Gen. 3.22. 23.24. hibuitque ne comederet amplius de fructu ligni vitæ? legimus enim: a *Nunc ergo ne forte mittat manum suam, & sumat etiam de ligno vitæ, & comedat, & viuat in æternum. Et emisit eum Dominus Deus de paradiso voluptatis, vt operaretur terram, de qua sumptus est. Eiecitque Adam, & collocauit ante paradisum voluptatis Cherubim, flammeum gladium atque versatilem, ad custodiendam viam ligni vitæ.* Num Deus vetuit homini peccatori virtutis, & sapientiæ conquisitionem? nihil minus. At Adam nonne peccauit in paradiso comedens de ligno scientiæ boni & mali contra præceptum Domini? cur ergo non dicatur in paradiso, sed extra esse Arborem scientiæ boni & mali, quatenus vitij causa fuit homini? Sed forte dicere possumus in præsentia mystice, ARBOREM vitæ, quam recte Philo scribit esse hieroglyphicum omnium virtutum, atque sapientiæ perfectissimæ, signare nobis omnium rerum cognitionem infusam: Hanc autem per peccatum amisit Adam, & in pœnam delicti Deus illum e paradiso pepulit, negauit omnium rerum scientiam infusam illi restituere, qui neglecto tantæ rei munere, voluit scientiam boni & mali suasu Dæmonis sibi comparare; nam Arbor scientiæ boni & mali est scientia viribus humanis comparabilis, qua non habebat opus homo, dum infusam a Deo cognitionem rerum omnium possidebat. Volebat enim Deus hominem contentum esse, nitique scientia sibi diuinitus infusa; nec vlterius propria virtute fidentem, atque superbientem, acquirere sibi cognitionem humanitus, erroribus commistam, & ignorantia circumseptam; virtutemque diminutam, vitijs coinquinatam; quæ per ARBOREM scientiæ boni & mali mystice significatur. Ceterum alibi tractans idem Philo *de Mundi Opificio* sentire videtur aliter de ARBORE scientiæ boni & mali, dum expressis verbis ait: [At Dei paradisus animatas omnes ARBORES habet, ratione que præditas; quarum fructus virtutes sunt, & incorruptus intellectus, atque sagacitas, quid turpe sit, quidque honestum dijudicans: ad hæc vita sana & incorruptibilitas, & quicquid est simile. Hæc autem philosophia per similitudines magis, quum proprie loqui videtur. ARBORES enim in terra nec vnquam prius natæ sunt, nec nascituras est credibile, vitæ aut intellectus feraces. Sed, vt puto, subindicatur, per paradisum quidem principalis vis animæ, quæ est plena ceu PLANTIS, innumeris opinionibus: per ARBOREM autem vitæ, Pietas inter omnes virtutes eminentissima, per quam immortalis redditur anima: sicut per dignotionem boni malique arbitra prudentia, quæ discernit res naturaliter contrarias. His ceu terminis in anima positis, Deus tanquam iudex considerabat vtro esset propensior: & postquam vidit eam vergere ad calliditatem, sanctitate pietateque posthabita, ex quibus immortalis vita prouenit, merito eiecit pulsam e paradiso in exilium; præcisa omni spe reditus, propter eius erratum difficile sanatu & incurabile; quandoquidem etiam deceptionis occasio non mediocriter fuit culpabilis, non dissimulanda hoc loco per silentium. Fertur antiquum illum veneficum & terrigenam serpentem humana voce vsum esse. Is olim conditi ante omnes viri vxorem aggressus, opprobrauit ei stupiditatem & numinis reuerentiam nimiam, quod cunctando procrastinaret carpere fructum aspectu speciosissimum omnium, gustu vero suauissimum: ad hæc vtilissimum; quippe cui vis insit dignoscendi bona & mala. Ibi mulier propter mentis inconstantiam inconsiderate assentiens, gustatum pomum viro communicauit. Itaque ambo repente ex innocentia simplicitateque morum, in calliditatem mutati sunt. Id indigne ferens ille pater (merebatur enim iram facinus, quandoquidem neglecta vitæ immortalis ARBORE, hoc est virtute absolutissima, vnde longæuam ac beatam vitam carpere poterant, breuem, mortalemque, non dico vitam, sed tempus ærumnosum prætulerat) pœnæ meritæ sententiam eis intulit. Sunt autem hæc non figmenta fabulosa, qualibus poetæ ludunt & sophistæ; sed figurata documenta, ad allegoriæ scrutationem inuitantia per latentes coniecturas; quas si quis sequatur, vt decet, &c.] Profecto, si conferatur cum antea proposito, recens allatum placitum Philonis de Arboribus mysticis Paradisi, consentaneam adhuc magis habet allegoriam nostro Schemati, nostræque sententiæ. Sed aliqua tamen vberius explicanda continet; primum quidem effatum, non esse credibile nasci plantas vnquam in terra proprie feraces vitæ, aut intellectus. Etenim Arbor illa vitæ in paradiso primum Dei iussu nata, licet allegorice signet vim a Deo menti primi hominis infusam, qua sine difficultate cunctas omnium rerum proprietates in innocentiæ statu cognouit; attamen proprie vim habuit prorogandi vitam

Marginal notes:

Cur Deus vetuerit esum fructus arboris scientiæ boni & mali permiserit esum fructus arboris vitæ?

Secunda Philonis explicatio de arbor scientiæ boni & mali.

Expenditur hæc alia Philonis opinio Arbores vitæ feraces vt sint, & intellectus.

A vitam corporalem in æternum, per iugem instaurationem calidi natiui primigenio prorsus æqualis: quod aperte nimium indicat scriptura sacra dicens: f *Nunc ergo ne forte mittat manum suam, & sumat etiam de ligno vitæ, & comedat, & viuat in æternum.* Quod & aperte notat D. Thomas inquiens: † *Si Adam comedisset de ligno vitæ, non fuisset immortalitatem consecutus, nisi frequenter sumendo*. Et D. Augustinus asserens tum, † *Quicunque dicit Adam primum hominem mortalem factum, ita vt siue peccaret, siue non peccaret, moreretur in corpore hoc, id est de corpore exiret, non peccati merito, sed necessitate naturæ, anathema sit*; tum alibi: * *Viuebat itaque homo in paradiso sicut volebat, quandiu volebat, quod Deus iusserat: viuebat fruens Deo, ex quo bono erat bonus: viuebat sine vlla egestate, ita semper viuere habens in potestate. Cibus aderat, ne esuriret: potus, ne sitiret: lignum vitæ, ne illum senecta dissolueret: nihil corruptionis in corpore, vel ex corpore illas molestias vllis eius sensibus ingerebat.* Arbores etiam stirpesque generatim vitæ feraces eo sensu sunt, quo mortalibus alimenta præstant, quibus vita diu conseruatur; alioqui sine nutrimento cito terminanda. Quo etiam nomine quædam stirpes contrariæ calido natiuo, quod extinguunt, proprie mortiferæ sunt, aconitum, cicuta, napellus, & id generis; ita quæ familiares eidem

B calori natiuo, ipsum fouent, ac instaurant suis fructibus, atque succis, vino, tritico, & huiusmodi, proprie sunt arbores atque stirpes feraces vitæ, licet non æternæ. De Arboribus autem atque plantis feracibus intellectus & prudentiæ, vt allegorice sumi potest Arbor scientiæ boni & mali; sic absolute negandum non est, alimenta pura e plantis hausta, plurimum ad ingenij solertiam, & acumen facere; siquidem experimento compertum est, obseruaturq; quotidie regionum alias alijs ingeniosiores homines habere, tardioris ingenij alias, ob solam alimentorum diuersitatem: vbi namque vina generosiora sunt, & cibi puriores e stirpibus habentur; ibi sanguis purior generatur, ex quo tum spiritus, omnium operationum vitæ ministri, subtiliores ac puriores oriuntur; tum carnes molliores constituuntur; quas Aristoteles ait ad mentis perspicaciam maxime conducere: g *Signum autem*, inquit, *& in genere hominum, secundum sensorium hoc ingeniosos esse & non ingeniosos: secundum autem aliud nullum; duri enim carne inepti mente; molles autem carne, bene apti.* Non aliam ob causam Boeotij stupiditatis & crassi ingenij nomine male apud antiquos au-

C dierunt: Horatio canente,

,, Boeotum crasso iurares in aere natum.

Et Adagiographo multas parœmias colligente de rudibus hominibus, ex Pindaro, *Boeotica sus*: e Zenodoto, *Boeoticum ingenium*: e Diogeniano, *Boeotica auris*. E contra, quibuscunque vina, & alimenta pura & pretiosa sunt, audiunt ingeniosi. Verum de arbore scientiæ latius † infra. Quod exinde Philo proponit, *Arborem vitæ* symbolum esse pietatis, virtutis inter omnes eminentissimæ, non ita facile tecipere possum; qui non video Deum homines a pietate repellere, sed eos vltro semper ad virtutem, pietatemque maxime vocare, simul & præmijs allicere, frequentissimis oraculis in sacra pagina. Verum *Arborem vitæ* repeto hieroglyphicum infusæ scientiæ rerum omnium, qua Deus Adamum iure priuauit in pœnam patrati criminis inobedientiæ, contemptusque tanti muneris, quo neglecto, prætulit illi scienriam boni & mali sibi propositam a coniuge, serpenteque malo, contra Dei prohibitionem. At quod ait postea Philo crimen hoc Adami fuisse difficile sanatu & incurabile, caute nobis accipiendum est: Difficile sanatu fuit, & incurabile, quia nul-

D la penitus facultate vel humana, vel Angelica malum id curari potuit, sed oportuit Filium Dei carnem humanam assumere, pretioque infinito sui sanguinis hominem e seruitute diaboli redimere, sauciamque incurabili malo mortis æternæ animam, diuino auxilio curare; quæ nullo prorsus alio præsidio vel humano, vel Angelico poterat ad salutem restitui. Verum enim vero, vt nostram opinionem de Arbore mystica, tum vitæ, tum scientiæ boni & mali, superius expressam recolligamus, & explicemus, atque comprobemus e Sacra Scriptura, & ex natura rei: primum illud repeto, Primos parentes ante lapsum in statu innocentiæ habuisse infusam a Deo cognitionem rerum omnium naturalium, & humanarum moralium, quæ bona & mala, siue virtutes, & vitia respiciunt; nam in Ecclesiastico legimus de primis parentibus: h *Deus creauit de terra hominem*, quantum ad corpus: *& secundum imaginem suam* quantum ad animam *fecit illum. Et iterum conuertit illum in ipsam* imaginem

f Gen. 3. 22.

† 1. q. 97. 4. G. 1.

† To. 3. 66. c. De diuin. dogm. c. 33

* To. 9. 129. f. g. 14. de Ciu. c. 25.

g 2. de an. t. 94.

† cap. 22.

Arbore vitæ non indicare pietatem, at infusam rerum scientiã

Adami lapsus quomodo dici possit incurabilis.

Opinio nostra de Arbore vitæ, & scientiæ boni malique.

h cap. 17. & seqq.

Adami scientia infusa declaratur.

ginem sui quoad perfectionem cognitionum, *& secundum se vestiuit illum virtute*, scientia A
rerum in eius animam, antea rudem creatam, infusa; *secundum se*, inquit, quia Deus habet sibi coessentialem & consubstantialem scientiam rerum omnium; at Homo a Deo scientiæ habitum accidentalem habuit infusum in anima sua prius creata; quocirca dicit Ecclesiasticus, *& iterum conuertit illum in ipsam: & secundum se vestiuit illum virtute*. Quam virtutem mox ait communicatam fuisse Mulieri primæ: [i] *Creauit ex ipso adiutorium simile sibi: consilium, & linguam, & oculos, & aures, & cor dedit illis excogitandi: & disciplina intellectus repleuit illos. Creauit illis scientiam spiritus: sensu impleuit cor illorum, & mala & bona ostendit illis. Posuit oculum suum super corda illorum, ostendit illis magnalia operum suorum, vt nomen sanctificationis collaudent, & gloriari in mirabilibus illius, vt magnalia enarrent operum eius. Addidit illis disciplinam, & legem vitæ hæreditauit illos. Testamentum æternum constituit cum illis, & iustitiam & iudicia sua ostendit illis. Et magnalia honoris eius vidit oculus illorum*. Quas profecto notitias rerum omnium tam corporearum, quam incorporearum, non acquisiuerunt sibi primi parentes virtute naturæ propriæ cognitricis; quia scientia quælibet humano more modoque comparatur ex sensibilibus, memorijs, & experimentis, diuturnitatem temporis expostulantibus, vt obseruat Aristoteles [K] non B
vno in loco: quum paucis horis homines primi permanserint in innocentiæ statu, quo tempore breui non potuerunt experientias † habere, quibus principia tantarum cognitionum sibi compararent: verum illas omnes cognitiones gratuitas habuerunt a summo Deo per infusam scientiam rerum omnium; & speciatim, vt ait hic Ecclesiasticus, habuerunt infusam scientiam boni & mali; nam *bona & mala ostendit illis Deus*. Hæc scientia infusa boni & mali data est a Deo vt primis parentibus in statu innocentiæ, sic animæ Christi sui ab initio suæ conceptionis: qua de re satis euidenter Isaias: [l] *Ecce Virgo concipiet, & pariet filium: & vocabitur nomen eius Emmanuel. Butyrum, & mel comedet, vt sciat reprobare malum, & eligere bonum Quia antequam sciat puer reprobare malum & eligere bonum*, nimirum ante mysterium Incarnationis, in quo creata fuit anima Christi, & illi data scientia infusa rerum omnium, qua nouit reprobare mslum, & eligere bonum. Quæ quidem scientia boni eligendi & mali reprobandi primitus etiam infusa fuit a Deo mentibus primorum hominum, qui propterea comedisse dicuntur in statu innocentiæ butyrum & mel; etenim D. Gregorius [m] ait: *Et* C
sciendum quia quum nos Spiritus Sancti gratia infundit, melle nos pariter & butyro replet. Mel enim desuper cadit, butyrum vero ex animalium lacte colligitur. Mel itaque ex aere, butyrum vero ex carne est. Summi autem Patris vnigenitus, quum sit Deus super omnia, homo est factus inter omnia. Qui quum nos dulcedine diuinitatis suæ, & mysterio Incarnationis repleuit, melle nos pariter & butyro satiauit. Quia ergo Spiritus Christi mentem quam repleuerit, & diuinitatis eius dulcedine, & incarnationis fide lætificat: isti riuuli torrentis fluminis mellis simul & butyri esse memorantur, quia & de cognitione Dei alta mentem suauitate reficiunt, & de incarnationis gratia charismatis hanc mysterio perungunt. Quæ quidem infusa scientia boni & mali data fuit etiam animæ primorum hominum ab initio suæ creationis, vt ait Ecclesiasticus [n] nuper allatus: etenim illis reuelatum fuit inter cetera mysterium † incarnationis Domini. Quin & D. Bernardo, [o] Butyrum etiam significat naturam humanam sine peccato, sine corruptione; quales erant primi parentes hominum ante lapsum adhuc innocentes, in quorum animas ab alto Deus infudit mel sapientiæ. Mel quoque Georgio Veneto signat in Harmonia Mundi, gustum, & suauitatem, quæ habetur ex diuina sapientia delibata: D
Et hac docet, inquit, [p] *veram discretionem boni & mali, vt in Isaia de Christo dicitur: butyrum & mel comedet, vt sciat reprobare malum, & eligere bonum. Nec enim in butyro vaccino sciet quispiam discretionem facere inter bonum & malum, sed de sapientia illa meliori, quæ desursum est, figurata per meliorem partem lactis, ex qua butyrum conficitur*. Sane butyrum, quod oleosæ naturæ sit, charitatem designat; mel autem ob dulcedinem index est suauitatis, voluptatis, atque delectationis; quæ sunt vel ab Aristotele cognitæ duæ proprietates veræ sapientiæ, quum asseruerit: [q] *Existimamusque oportere voluptatem felicitati esse admistam: iucundissima autem ex virtutis operationibus ea proculdubio est, quæ secundum sapientiam fit. Philosophia ergo mirabiles habere & puritate & nobilitate voluptates videtur*, quarum hieroglyphicum est mel, & inferius: [r] *At qui ex intellectu operatur, huncque excolit*,

i nu. 5. & seq.

Heuæ communicata scientia infusa.

K 2. post. vlt. 1 meta c. 1. 6. Ethic. c. 8. † D. Tho. 1. q. 94. 1. ad 3.

l cap. 7. 14. & seqq.

m 15. mor. cap. 9.

n cap. 17. † D. Tho. 22. q. 7. c. item 3. 9. 1. 3. ad 5

o Ser. 2. de Adu.

p Cant. 1. to. 7. c. 24.

q 10. Ethic. cap. 7.

r cap. 8.

A *lit, atque optime afficit, is esse Deo charissimus videtur. Nam si aliquam humanarum rerum curam Dij habent, sicut videtur: consentaneum est ipsos re illa quæ optima est, atque ipsis maxime cognata, delectari, qui est intellectus: eosque, qui eam maxime amant, & honorant remunerari; vt pote qui eorum, quæ ipsis sunt amica, curam habeant, recteque & honeste agant. Hæc autem omnia sapienti maxime inesse, obscurum non est: is igitur est* Deo *carissimus: eundemque esse etiam felicissimum verisimile est. Quare ita quoque efficitur, vt sapiens maxime felix sit.* Quam sententiam hausisse plane videtur Aristoteles e sacra pagina, in qua legitur: [s] *Apparuit autem* Dominus *Salomoni per somnium nocte, dicens: Postula quid vis, vt dem tibi. Et ait Salomon: tu fecisti cum seruo tuo* Dauid *patre meo misericordiam magnam, sicut ambulauit in conspectu tuo in veritate, & iustitia, & recto cordi tecum: custodisti ei misericordiam tuam grandem, & dedisti ei filium sedentem super thronum eius, sicut est hodie. Et nunc* Domine Deus *tu regnare fecisti seruum tuum pro* Dauid *patre meo: ego autem sum puer paruulus, & ignorans egressum, & introitum meum. Et seruus tuus in medio est populi infiniti, qui numerari & supputari non potest præ multitudine. Dabis ergo seruo tuo cor docile, vt populum tuum* B *iudicare possit, & discernere inter bonum & malum; quis enim poterit iudicare populum istum, populum tuum hunc multum? Placuit ergo sermo coram* Domino, *quod Salomon postulasset huiuscemodi rem. Et dixit* Dominus *Salomoni: Quia postulasti verbum hoc, & non petisti tibi dies multos, nec diuitias, aut aurum inimicorum tuorum, sed postulasti tibi sapientiam ad discernendum iudicium: Ecce feci tibi secundum sermonem tuum, & dedi tibi cor sapiens, & intelligens, in tantum vt nullus ante te similis tui fuerit, nec post te surrecturus sit. Sed & hæc, quæ non postulasti, dedi tibi: diuitias scilicet, & gloriam, vt nemo fuerit similis tui in regibus cunctis retro diebus. Si autem ambulaueris in vijs meis, & custodieris præcepta mea, & mandata mea, longos faciam dies tuos.* Ita Deus præ multitudine suæ bonitatis fecit Adamo & Euæ coniugi prorsus innocentibus cor intelligens, animæque illorum infudit scientiam boni [t] & mali, deditque arborem vitæ, de qua comedentes fierent immortales, mortemque non subirent in æternum, si non aliunde sibi quærerent scientiam boni & mali, per esum pomi alterius arboris scientiæ boni & mali. Quam sententiam aperte protulit D. Thomas inquiens: † [Primus homo peccauit principaliter appetendo similitudinem Dei quan-C tum ad scientiam boni & mali, sicut serpens ei suggessit, vt scilicet per virtutem propriæ naturæ determinaret sibi quid esset bonum & quid malum ad agendum: vel etiam vt per seipsum præcognosceret quid sibi boni vel mali esset futurum. Et secundario peccauit appetendo similitudinem Dei quantum ad propriam potentiam operandi, vt scilicet virtute propriæ naturæ operaretur, ad beatitudinem conseqeendam. Vnde Augustinus * dicit 11. sup. Gen. ad literam: quod menti mulieris inerat amor propriæ potestatis.] Ceterum non contenti scientia boni & mali sibi a Deo infusa, contra præceptum Dei prohibentis esum pomi scientiæ acquisitæ boni & mali, serpentis iniqui suggestionibus dolosis potius, quam optimi Dei salutaribus præceptis obtemperantes, priuati iure sunt infusa scientia diuinitus, qua facile sine labore cuncta dignoscebant intime; relictique sunt in propria facultate rerum notitias ex se sibi comparandi cum difficultate, quam elegerant suasore Dæmone. Hanc autem difficultatem cognoscendi res omnes, & habitum sapientiæ sibi comparandi, quin & nuditatem intellectus omni cognitione diuinitus infusa, transfuderunt in animas omnium & singulorum de se naturaliter nasciturorum. Id expressit Autor nostri Schematis hieroglyD phico Cupidinis conantis ingenti nisu ad se cacumen arboris annosæ præaltum incuruare; nam annosa nobis plusquam nimium est arbor scientiæ boni & mali, quam in origine mundi creauit de terra Deus die tertia [u] temporis vniuersi.

[s] 3. Reg. 3. 5. & seqq.

[t] Eccli. 17.

† 22. q. 163. 2. C.

* Tom. 3. 11. sup. Ge. c. 30 circa med.

[u] Gen. 1. 11. 12.

De Arboris in Schemate picti comparatione ad arborem scientiæ boni & mali, dudum a Deo *in Paradiso creatam. Cap. XXIV.*

TRia profecto sunt, vel quatuor, quibus arbor vna quælibet ad alteram comparari valet: caudex, siue stipes, corpusque solidum arboris, frondes, flores, atque fructus. In quorum primo satis euidens est analogia duas inter arbores istas, quæ scientiæ boni & mali dicuntur; etenim arbor illa prior in paradiso nobis est antiquissima, vt puta dudum ab exordio mundi condita: nostri vero Schematis arbor annosa nimium & vetustissi-

De arboris sapientiæ caudice.

ma pingitur, ob antiquitatem amissis ramis, & vno speciatim magno, non ita procul ab A
radice sursum olim elato: qui repræsentare potest ramum arboris antiquæ, quem gyris
suis antiquus ille serpens insidiator, ei aduolutus, occidit, & a quo bonitatem omnem na-
turæ veneno doli penitus infectæ sustulit, ac extinxit: etenim de basilisco serpente, præ-
a lib. 4. f. 6. tr. 3. c. 22. ter Auicennam, [a] Isidorum, [b] Albertum, [c] Ælianum, [d] & alios plures, illis consentiens
Plinius ait: [e] *Necat frutices, non contactos modo, verum & afflatos: exurit herbas, rumpit*
b lib. 12. c. 4. c l. 75. de an. *saxa. Tanta vis malo est.* Huius serpentis formam induisse, seu corpus ingressum as-
d 2. de an. c. 5 sumpsisse sibi cacodæmonem improbabile non est, tum quod non est potestas, [f] quæ com-
e lib. 8. c. 21. f Iob. 44. 24. paretur ei super terram: tum quod humana voce [g] locutus sit ad primos parentes: nam &
g Gen. 3. 1. humano capite basiliscum fingi Pierius [h] obseruarit in Ægyptica Bembi tabula. Quamuis
h lib. 14. Hierogl. etiam ferino capite; tum iussu domini locuta sit humanum sermonem asina [i] Balaami: tum
i Num. 22. 30 hominis docentis industria sæpe sermonem humanum imitentur aues edoctæ, psittaci, pi-
K l. 10. c. 43. cæ, corui; de qua re Plinius ita: [K] [Reddatur & Coruis sua gratia indignatione quo-
que populi Romani testata, non solum conscientia. Tiberio principe ex fætu supra Casto-
rum ædem genitus pullus in oppositam sutrinam deuolauit, etiam religione commendatus
officinæ Domino: Is mature sermoni assuefactus omnibus matutinis euolabat in rostra, in B
forum versus, Tiberium, dein Germanicum, & Drusum Cæsares nominatim, mox tran-
seuntem populum Romanum salutabat, postea ad tabernam remeans, plurium annorum of-
ficio mirus.] Nihilominus tamen in antiquis omnibus picturis aspicere licet serpentem
cum Eua colloquentem humano capite præditum. Rationique consentaneum est, caco-
dæmonem basilisci potius, quam alius serpentis vllius corpus ingressum, qui reguli pro-
prietates adeo videtur habuisse; nam sibilo sermonis iniqui dolosique statim interfecit spi-
ritali morte peccati primos parentes, & in eis vniuersam progeniem hominum inde nasci-
l Gen. 2. 17. turam; quam mortem illis Dominus comminatus fuerat: [l] *De ligno autem scientiæ boni &*
mali ne comedas: in quocunque enim die comederis ex eo, morte morieris. Contactuque suo
serpens, omni naturali regulo nocentior, arboris ramum, cui adhæsit, arefecit: quod forte
voluit indicare nostri Schematis autor, arborem humanæ sapientiæ pingens, cui ramus a
m loc. cit. cap. 23. caudice fractus, ac omnino desit arefactus. Ceterum ne talem ac tantam Basilisco vim
inesse quispiam admiretur, easdem vires Harmenæ serpenti alij tribuit Auicennas, [m] quin C
n lib. 14. & cuidam hominum nationi Didymus; de qua sit ait Valerianus in hieroglyphicis: [n] *The-*
biorum natio pestifera adeo fuit, vt vel solus oris eorum halitus exceptus, interimendi vim ha-
buerit, illorumque præsentia non animalibus tantum, verum etiam satis noxiam fuisse: de
quibus & alia secundo Symposiorum Didymus. Quam veritatem quotidiana nobis ostendit
experientia mulierum tum veneficarum obtutu fascinantium & interficientium infantes:
tum menstruatarum mali habitus, e quarum corporibus halantes venenati spiritus & sata
corrumpunt, segetem omnem adurentes, & vina peruertunt intra dolia. Ne referam huc
o lib. 4. c. 2. ex India regem Cambaiæ, quem Ludouicus Barthemu [o] testis oculatus, Odoardus [p] Barbosa
p lib. hist. Ind. Lusitanus testis etiam de visu, & alij scriptores asserunt, innutritum a pueritia veneno, mu-
lieres, quibus cum dormit noctu, mane mortuas in lecto relinquere; virosq; necare breui, si
nudos inspuerit. Itaque Schematis arbor, trunca ramo, caudice satis annoso, delineata
in Schemate, trunco suo satis indicat hieroglyphice primæuam arborem scientiæ boni &
mali, cui serpens insedit homines primos decipiens. Quin & eo quoque nomine forsan
æmulatur arborem illam; quia Deus condidit ipsam arborem scientiæ boni & mali; cui ser- D
pens arefecit ramum indicem boni, relicto ramo indice mali, de quo pomum vetitum ho-
mo sibi carpsit in sui perniciem; cuius esu nihil boni cognouit, sed experientia malum suæ
nuditatis intellexit; etenim ante lapsum innocentes homines in sua nuditate nullam habe-
bant labem incontinentiæ, nullum obtinebant fomitem libidinis: nullamque proinde co-
gnoscebant petulantiæ turpitudinem; sed vt innocentium puellorum corpora sine turpi-
tudine nudata gerebant, atque tractabant ad vsus vitæ necessarios, perinde ac manus, & fa-
ciem, reliqua membra sine rubore, pudereue malitiæ, prorsus eandem ob ratio-
nem, qua videmus innocentes pueros trimos, puellasque simplici mente non erube-
scere dum nudis corporibus incedunt, quia fomitem concupiscentiæ non habent ad-
huc vllum, libidinisue stimulum: qualem conditionem, ob ambientis frigiditatem,
bonam

A bonam educationem, & morum simplicitatem, in mulieribus oræ septemtrionalis obseruauit iam pridem ad eas plagas naufragus Petrus Quirinus Nobilis Venetus, asserens: [q] *Quelli di detti scogli sono huomini purissimi & di bello aspetto, & così le donne sue: & tanta è la loro semplicità, che non curano di chiuder alcuna sua roba: ne ancor delle donne loro hanno riguardo; & questo chiaramente comprendemmo perche nelle camere medeme, doue dormiuano mariti & moglie, & le loro figliuole, alloggiauamo ancora noi; & nel cospetto nostro nudissime si spogliauano quando voleuano andar in letto: & hauendo per costume di stufarsi il giouedi, si spogliauano a casa, & nudissime per il trar d'vn balestro andauano a trouar la stufa, mescolandosi con gl'huomini. Sono (com'io predissi) deuotissimi Christiani: non perderiano la festa di veder Messa: & quando sono in Chiesa sempre stanno in oratione inginocchiati; mai mormorano, nè bestemmiano Santi, non nominano il Demonio. Quando muore alcun loro congiunto, le mogli per li mariti il giorno della sepoltura fanno vn gran conuito a tutti i vicini, quali apparecchiansi secondo il lor costume & potere con sontuose & ricche veste. La moglie del morto suo si veste de più belle & care veste che l'habbia, & serue delle brutte a conuitati, & ricordagli* q To. 2. Nauig. Ranuf. coll. pag. 203. F.

B *spesso, che facciano allegrezza per la requie del defunto. Digiunano continuamente li giorni comandati, & quante feste che vengono all'anno, con Christianissima fede l'hanno in veneratione.* De qua re totius eiusdem Christophorus Floratiantius idem naufragium referens inquit inferius: [r] *Gli habitatori di questo luoco & giouani & vecchi sono di tanta semplicità di cuore, & obedienti al diuino precetto, che non sanno, nè conoscono, nè pensano in guisa alcuna che cosa sia fornicatione, nè adulterio: ma vsano il matrimonio secondo il comandamento di Dio come proprio sacramento solo per osseruar il diuin precetto, & non per alcuna propria lussuria, nè alleuiamento del stimolo della carne, tanto è la region fredda & contraria alla libidine. Et per dar di ciò vero argomento, dico io Christoforo, ch'erauamo in casa del predetto nostro hostiero, & dormiuamo in vna medema capanna, doue ancora lui & la moglie dormiuano, & successiuamente v'erano in vn contiguo letto le sue figliuole & figliuoli d'ottima età insieme; appresso li quali letti dormiuamo ancor noi pur alli loro contigui; si che nell'andar loro a dormir ò leuarsi di dì, ò di notte, spogliati nudi, & noi similmente così indifferentemente ci vedeuamo insieme, & con quella purità, come se fussimo stati picciolini fanciulli. Anzi vi dirò di più, che quasi* r pag. 209. F.

C *di duo giorni l'vno, il predetto nostro hostiero con li figliuoli maggiori si leuauano per andar a pescare quasi nella più diletteuole hora del dormire, lasciando in letto la moglie & figliuole, con quella securità & purità, che se propriamente nelle braccia della madre l'hauesse lasciate, non tornando a casa per minor spatio che di hore otto. Gli habitanti in quest'Isola, massime i più vecchi si trouano così vniti di volontà con Dio, che in ogni caso di morte natural che occorra al padre, madre, marito, moglie, figliuoli, ò qualunque altro parente, ouero amico, quando è apparita l'hora del passare all'altra vita, subito senza alcun ramarico s'vniscono insieme alla Cathedral Chiesa a ringratiar & lodar il sommo creatore, che ha concesso a quel tale di viuer tanti anni, & al presente come sua creatura l'ha voluto chiamar in gratia, et appresso di se, et ad hora debita farlo mondare per rihauerlo puro et netto come il nacque. Onde lieti et cõtenti della sua infallibil volontà li danno lode et gloria, non mostrando in parole, nè in gesti passione alcuna, come se proprio ei dormisse. Veramente possiamo dire che da di* 3. *Febraio* 1431. *insino alli* 14. *di Maggio* 1431. *che sono giorni cento e vno, esser stati nel cerchio del paradiso, ad obbrobrio et confusione de' paesi d'Italia. Quiui vedemmo all'entrar di Maggio grande varietà. Prima le lor*

D *donne vsano d'andar ai bagni, li quali sono molto vicini et commodi: et per purità, et vsanza che tengono che sia la seconda natura, vsano di vscir dalle loro habitationi nude, come proprio vscirono dal ventre materno, andando senz'alcun riguardo al lor viaggio, solo in la man dritta portano vn mazzo d'herba in guisa di scopa, dicono per fregarsi il sudore da dosso, et la man manco tengono sul fianco, distendendola quasi per ombra di coprir le posterior parti, non però che s'appresi si molto: doue noi vistole da due volte in suso, se ne passauamo così leggiermente come loro proprij, tanto ne inclinaua la region fredda, et il continuo vederle, a non ne far conto alcuno. Dall'altra parte queste proprie Donne si vedeuan la Domenica entrar in Chiesa con lunghi & honestissimi panni: et per non esser viste per alcun modo nel viso, portano in testa a modo di vna compiuta celata da gorzarino, la qual ha vna visiera apunto in modo di vna cimiara da piffari, per la qual guardano per entro quella nõ meno lungi da gli occhi loro che si sia la cimiara*

lunga, come proprio s'ella haueſſe in bocca per sonare: & peggio, ch'ella non puol vedere, nè parlare, se non si volge larga dall' vditore vn braccio & più. Io hò voluto notare queste due estreme varietà, come degne da esser inteſe. Verum enim uero vt iſtud capitis in Eccleſia velamen ab Apoſtolo [f] mulieribus præceptum eſt, & ex Apoſtolo datum a Parocho regionis iſtius mulieribus; & corporum muliebrium denudatio ſimplicitatis eſt opus ac innocentiæ, ſimiliter in hac mundi plaga ſeptentrionali, cooperante frigere regionis ad arcendum procul æſtum libidinis; ita primis parentibus ante lapſum, in innocentiæ ſtatu, quando non minus eorum imperio ſubditæ fuerunt omnes beſtiæ vel natura ſua ferociſſimæ, quam ipſorum parti rationali concupiſcibilis appetitus; vnde carentes omni fomite libidinis, non ſentiebant ſibi membra pudibunda inordinato motu cieri ad turpitudinem; quare nuditatem corporum deformem non habebant; ideoque non erubeſcebant, quod ait Moſes: [t] *Erat autem vterq; nudus, Adam ſcilicet & vxor eius: & nõ erubeſcebant*: quia nullo fomite libidinis eorum membra turpiter inconditis motibus agebantus; agnoſcentes ea ſibi data ſolum ad prolis propagationem abſque crimine, iubente Deo, [u] *Creſcite, & multiplicamini, & replete terram, & ſubijcite eam*: [x] *Quamobrem relinquet homo patrem ſuum, & matrem ſuam, & adhærebit vxori ſuæ: & erunt duo in carne vna*, ſine turpidine, ſine erubeſcentia, quia ſine peccato in ſtatu ſimplicitatis & innocentiæ. Sed ſtatim atque ſuaſu ſerpentis antiqui, dæmonem in ſe habentis, qui corpore ſuo celauerat eis ramum ſcientiæ boni, venenoque partem illam bonam plantæ corruperat, & extinxerat; illiſque porrexerat pomum ſcientiæ mali, primates ipſi mortalium contra Dei præceptum guſtarunt de vetito fructu, protinus amiſſa innocentia ſenſerunt concupiſcentiæ fomitem in membris ſuis, & viderunt ea ſibi turpiter agitari, deformiterque commoueri ad libidinem, nullo fine prolis; quorum deformitatem aſpicientes, erubuerunt, eamque confutis folijs ficulnis obtegere celareque curauerunt, nec ante Dei conſpectum cum tali petulantia ſiſtere ſe fuerunt auſi; quæ cuncta clarent in ſacra pagina: [y] [Sed & ſerpens erat callidior cunctis animantibus terræ, quæ fecerat Dominus Deus. Qui dixit ad mulierem: cur præcepit vobis Deus, vt non comederetis ex omni ligno paradiſi? Cui reſpondit mulier. De fructu lignorum, quæ ſunt in paradiſo veſcimur: De fructu vero ligni, quod eſt in medio paradiſi, præcepit nobis Deus ne comederemus, & ne tangeremus illud, ne forte moriamur. Dixit autem ſerpens ad mulierem: Nequaquam morte moriemini. Scit enim Deus, quod in quocunque die comederitis ex eo, aperientur oculi veſtri: & eritis ſicut Dij, ſcientes bonum & malum. Vidit igitur mulier quod bonum eſſet lignum ad veſcendum, & pulchrum oculis, aſpectuque delectabile: & tulit de fructu illius, & comedit: deditque viro ſuo, qui comedit. Et aperti ſunt oculi amborum: quumque cognouiſſent ſe eſſe nudos, conſuerunt folia ficus, & fecerunt ſibi perizomata. Et quum audiſſent vocem Domini Dei deambulantis in paradiſo ad auram poſt meridiem, abſcondit ſe Adam & vxor eius a facie Domini Dei in medio ligni paradiſi. Vocauitque Dominus Deus Adam, & dixit ei: vbi es? Qui ait: vocem tuam audiui in paradiſo: & timui, eo quod nudus eſſem, & abſcondi me. Cui dixit Dominus: Quis enim indicauit tibi quod nudus eſſes, niſi quod ex ligno, de quo præceperam tibi ne comederes, comediſti?] Ad quam nuditatem turpem obtegendam melius poſtea: [z] *Fecit quoque Dominus Deus Adæ et vxori eius tunicas pelliceas, & induit eos*. Ceterum iſtam primorum hominum nuditatem extitiſſe qualem diximus deformem in membris pudendis, ob peccatum ſenſitiua concupiſcentia ſe a rationis imperio ſubtrahente, pulcherrime docet D. Auguſtinus [a] inquiens: Quum igitur ſint multarum libidines rerum, tamen quum libido dicitur, nec cuius rei libido ſit additur, non fere aſſolet animo occurrere, niſi illa qua obſcœnæ partes corporis excitantur. Hæc autem ſibi non ſolum totum corpus, nec ſolum extrinſecus, verum etiam intrinſecus vendicat, totumque commouet hominem, animi ſimul affectu cum carnis appetitu coniuncto atque permiſto, vt ea voluptas ſequatur, qua maior in corporis voluptatibus nulla eſt: ita vt momento temporis quo ad eius peruenitur extremum, pene omnis acies, & quaſi vigilia cogitationis obruatur. Quis autem amicus ſapientiæ ſanctorumque gaudiorum, coniugalem agens vitam, ſed ſicut [b] Apoſtolus monuit, ſciens vas ſuum poſſidere vt ſanctificatione & honore, non in morbo deſiderij, ſicut & gentes quæ ignorant Deum

[f] 1. Corin. 11. 5. & ſeqq.
[t] Gen. 2. 25.
[u] Gen. 1. 28.
[x] Gen. 2. 24.
[y] Gen. 3. 1. & ſeqq.
[z] Gen. 3. 21.
[a] 14. de Ciu. cap. 16. Libidinis nomen, & impetus explicatur.
[b] 1. Corinth.

Deum, non mallet, si posset, sine hac libidine filios procreare, vt etiam in hoc serendæ
prolis officio, sic eius menti ea quæ ad hoc opus creata sunt, quemadmodum cetera,
suis quæque operibus distributa membra seruirent, num voluntatis acta, non æstu libi-
dinis incitata? Sed neque ipsi amatores huius voluptatis, siue ad concubitus coniugales,
siue ad immunditias flagitiorum quum voluerint, commouentur; sed aliquando motus
ille importunus est nullo poscente: aliquando autem destituit inhiantem, & quum in
animo concupiscentia ferueat, friget in corpore: atque ita mirum in modum non solum
generandi voluntati, verum etiam lasciuiendi libidini libido non seruit; & quum tota ple
runque menti cohibenti aduersetur, nonnunquam & aduersus seipsam diuiditur, com-
motoque animo in commouendo corpore se ipsa non sequitur. [c] Merito huius libidinis [c] cap. 17.
maxime pudet, merito & ipsa membra quæ suo quodam, vt ita dixerim, iure, non om- De nuditate primorũ hominũ, quam post peccatũ turpem pudendamque viderunt.
ni modo ad arbitrium nostrum mouent, aut non mouent, pudenda dicuntur; quod ante
peccatum hominis non fuerunt. Nam sicut scriptum est: [d] *Nudi erant, & non confun-*
debantur: non quod eis sua nuditas esset incognita, sed turpis nuditas nondum erat; quia
B nondum libido præter arbitrium membra illa commouebat: nondum ad hominis inobe-
dientiam redarguendam sua inobedientia caro quodammodo testimonium perhibebat. [d] Gen. 2. 25. versio LXX.
Neque enim cæci creati erant, vt imperitum vulgus opinatur: quandoquidem & ille vi [e] 2. Gen. 19. 20.
dit animalia, quibus nomina [e] imposuit; & de illa legitur: [f] *Vidit mulier quia bonum est* [f] 3. Gen. 6.
lignum in escam, et quia placet oculis ad videndum. Patebant ergo oculi eorum; sed ad
hoc non erant apti, hoc est, non attenti vt cognoscerent quod eis indumento gratiæ
præstaretur, quando membra eorum voluntati repugnare nesciebant. Qua gratia remo-
ta, vt pœna reciproca inobedientia plecteretur, extitit in motu corporis quædam im-
pudens nouitas, vnde esset indecens nuditas: & fecit attentos, reddiditque confusos.
Hinc est quod posteaquam mandatum Dei aperta transgressione violarunt, scriptum est
de illis: [g] *Et aperti sunt oculi amborum, et cognouerunt quia nudi erant: et consuerunt* [g] Gen. 3. 7.
folia fici, et fecerunt sibi campestria. Aperti sunt, inquit, oculi amborum, non ad vi-
dendum; nam & ante videbant; sed ad discernendum inter bonum quod amiserant, & ma-
lum in quo ceciderant. Vnde & ipsum lignum eo quod istam faceret dinoscentium, si
C ad vescendum contra vetitum tangeretur, ex ea re nomen accepit vt appellaretur li-
gnum scientiæ boni & mali. Experta enim morbi molestia, euidentior fit etiam iocun-
ditas sanitatis. Cognouerunt ergo quia nudi erant: nudati scilicet ea gratia, qua fiebat
vt nuditas corporis nulla eos lege peccati menti eorum repugnanti confunderet. Hoc
itaque cognouerunt, quod felicius ignorarent, si Deo credentes & obedientes non
committerent, quod eos cogeret experiri, infidelitas & inobedientia quid nocerent.
Proinde confusi inobedientia carnis suæ, consuerunt folia fici, & fecerunt sibi campe- [h] LXX.
stria; id est succinctoria genitalium. Nam quidam interpretes [h] *succinctoria* posuerunt: Succinctoria quare dicta campestria.
Porro autem *campestria* Latinum quidem verbum est, sed ex eo dictum, quod iuuenes qui
nudi exercebantur in campo, pudenda operiebant; vnde qui ita succincti sunt, campe-
stratos vulgus apellat. (Fortasse non tantum ad operienda pudenda, sed magis ad ea
firmanda comprimendaque, ne inter luctandum paterentur, neue luctantium motiones Athletæ cur succincti virilia luctam agerent.
validas pendula labefactarent, ac impedirent vtcunque, succingebant Athletæ sibi virilia)
Quod itaque aduersus damnatam culpam inobedientiæ voluntatem libido inobedienter
D mouebat, verecundia pudenter tegebat. Ex hoc omnes gentes quoniam ab illa stirpe
procreatæ sunt, vsque adeo tenent insitum pudenda velare, vt quidam barbari illas cor
poris partes nec in balneis nudas habeant, sed cum earum tegumentis lauant. Per opa-
cas quoque Indiæ solitudines, quum quidam nudi philosophentur, vnde gymnosophi-
stæ nominantur: adhibent tamen genitalibus tegumenta, quibus per cetera membrorum
carent. Hæc D. Augustinus. Quæ cum antedictis mirifice comprobant arborem sci-
entiæ boni & mali ante lapsum Adami, siue antequam illi serpens Adamum decepturus in-
sideret, ac aduolueretur, duos habuisse ramos præcipuos ab imo fere stipite surgentes; quo-
rum vnum, qui scientiam boni parere poterat, arefecerit anguis ille veneficus contactu suo;
alterum reliquerit intactum, qui tum primis parentibus malum ac lethiferum pomum porre-
xerit; tum omni posteritati pessimam insuper occupationem laboriosæ contemplationis
edide-

ediderit. Cuius quidem arboris altero ramo meliore carentis in Schemate nostro priscus Autor eximiam imaginem effinxerit. A

De frondibus, & floribus arboris humanæ Sapientiæ. *Cap. XXV.*

ETsi sacra pagina nullam omnino mentionem habeat frondium arboris scientiæ boni & mali a summo Deo creatæ in Terrestri Paradiso; par est attamen eam folijs proprijs præditam fuisse, quia nulla penitus arbor est, quæ natura sua folijs omnino careat: quemadmodum multæ floribus naturaliter destituuntur, ficus, laurus, vlmus, quercus, pinus & id generis. At quia nulla necessitas erat meminisse florum arborum ab se creatarum, sed solum fructuum, siue pomorum, & seminum; & frondium herbarum quæ poterant esse tum ad esum animalium, tum etiam ad propagationem stirpium iuxta genus vniuscuiusque, de quibus egerat Deus, non solum inquiens: [a] *Germinet terra herbam virentem, & facientem semen, & lignum pomiferum faciens fructum iuxta genus suum, cuius semen in semetipso sit super terram. Et factum est ita. Et protulit terra herbam virentem, & facientem semen iuxta genus suum: lignumque faciens fructum, & habens vnumquodque sementem secundum speciem suam.* Viriditas etenim herbarum est in folijs maxime. Sed etiam addens [b] hominibus recens ab se creatis: *Ecce dedi vobis omnem herbam afferentem semen super terram, & vniuersa ligna quæ habent in semetipsis sementem generis sui, vt sint vobis in escam,* & mox: [c] *Tulit ergo Dominus Deus hominem, & posuit eum in paradiso voluptatis, vt operaretur & custodiret illum. Præcepitque ei dicens: Ex omni ligno paradisi comede. De ligno autem scientiæ boni & mali ne comedas: in quocunque enim die comederis ex eo, morte morieris.* Coniectare tamen licet frondes arboris scientiæ boni & mali fuisse similes lauri folijs, multiplici nomine; primum quod laureæ frondes igneæ naturæ sunt, vt & vniuersa laurus; qualem conditionem habuisse constat arborem scientiæ boni & mali, tum quod illi Dæmon insederit ignitus anguis, ab igne tartari nunquam separabilis: tum quod eius pomum edentibus hominibus mortem attulerit corporalem etiam, celeriori consumptione radicalis humidi a calore. Deinde quod lauri folia deusta crepitent, atque resonent; vnde Lucretius: [d]

Cur Deus in creatione plantarũ non meminerit florum, sed foliorũ seminum & fructuum.

[a] Gen. 1. 11. 12.

[b] Gen. 1. 29.

[c] Gen. 2. 15. 16. 17.

Lauri damna recensentur.

[d] lib. 6.

B

,, Nec res vlla magis quam Phœbi Delphica laurus
,, Terribili sonitu flamma crepitante crematur. C

adeoque sint hieroglyficum garrulitatis, & multiloquij; etenim & illi arbori serpens implicitus igne flagrans inuidiæ contra Deum, & hominem a Deo ad gloriam creatum, blasphemans in veriloquum Deum, hominem mendaci lingua seduxit: & mulier æstuans libidine sciendi, & acquirendæ similitudinis cum Deo in scientia boni & mali, garrula linguam soluit in colloquio cum serpente. Deinceps laurus apud Græcos iurgiosum indicat, eo quod, vt ait Valerianus, [e] Bebrycia laurus erat in Amyci portu, a qua ramum quicumque decerpsisset, tamdiu fieri iurgia solebant, quoad abijceretur; quod traditum est ab Apollodoro libro primo de Ponticis heroibus: At huic arbori serpens adhærens iurgiosus fuit in Deum, quem mendacem dicere fuit ausus: vt e sacra pagina constat, vbi legas: [f] *De fructu vero ligni, quod est in medio paradisi, præcepit nobis Deus ne comederemus, & ne tangeremus illud, ne forte moriamur. Dixit autem serpens ad mulierem: Nequaquam moriemini: scit enim Deus, quod in quacunque die comederitis ex eo, aperientur oculi vestri, & eritis sicut Dij, scientes bonum & malum.* Quin & Adam tantum non iurgiosus fuit in Deum, & vxorem, in quos occasionem, & causam suæ culpæ refundere videtur, inquiens: [g] *Mulier, quam dedisti mihi sociam, dedit mihi de ligno, & comedi.* Similiter Eua contra serpentem iurgia dixit, dum se sic excusauit: [h] *Serpens decepit me, & comedi.* Præterea Laurus est victoriæ symbolum, quoniam ea coronabantur Imperatores triumphantes, & milites post victoriam. At certum est hac arbore scientiæ boni & mali Dæmonem vicisse primos homines sapientissimos infusa sibi diuinitus omnium rerum alta cognitione, triumphasseque de tota progenie humana ex illis ortum habitura naturaliter: quare folia lauri, vel illis consimilia obtinuit. Hanc igitur arborem arbor humanæ scientiæ, non a Deo nobis inditæ, sed proprijs viribus humanitus acquisitæ, delineata in Schemate pulchre referre videtur in frondibus, quas gestat laureis persimiles tum allatis rationibus vtcunque, tum alias ob causas: In primis quia lauri

[e] lib. 50. Hierogl.

[f] Gen. 3. 3. 4.

[g] Gen. 3. 12.

[h] Gen. 3. 13.

D

Laurus cur scientiæ symbolum.

folia

A folia quod amara sint, indicant laboriosam, & difficultatibus esse plenam vitam contemplatiuam, & humanæ sapientiæ inuestigatricem; nam vt Pierius, item obseruat, quod datum sibi laureum sceptrum a Musis canit Hesiodus, [i] his metris Latio datis, & pede solutis,

i Theogon. init.

,, Quæ olim Hesiodum pulchrum docuerunt carmen,
,, Agnos pascentem Helicone sub diuino.
,, Hoc autem me primum deæ sermone compellarunt,
,, Musæ Olympiades, filiæ Iouis Ægiochi:
,, Pastores in agris pernoctantes, mala probra, ventres veluti,
,, Scimus mendacia multa dicere veris similia:
,, Scimus etiam, si voluerimus, vera loqui.
,, Sic dixerunt filiæ Iouis magni veridicæ:
,, Et mihi sceptrum dederunt, lauri peruiridis ramum,
,, Decerpendum diuinum; inspirarunt insuper mihi vocem
,, Diuinam, ita vt audirem tam futura, quam preterita:
B ,, Et me iubebant celebrare beatorum genus sempiternorum,
,, Se vero primo semper decantare.

Sane Musæ sceptrum lauri ramum Hesiodo dederunt decerpendum ex arbore, non autem decerptum illi dedere, quia laborandum est nimium poetæ, viroque scientifico, qui sibi parere vult imperium supra vulgus hominum, & fieri spectabilis altitudine sapientiæ. Deinde vero quod Laurus Apollini Musarum præsidi consecrata est; Musæ vero signant homines sapientia claros. Deinceps quod Aphthonius Laurum vaticinij symbolum esse dicit apte, quam ideo Diuinatricem arborem Dionysius in præceptis de Panegyricis scribendis appellat. Legimus etiam cum Valeriano apud Serapionem Ascalonitam, Lauro ad dormientium caput apposita, vera videri somnia. Id ipsum Antiphonem, Philocrum, & Artemonem, qui de somniorum interpretatione scripserunt, asseuerasse comperimus. Quum autem somnia sint effectus vnius phantasiæ, vt edocet Aristoteles; [K] cui phantasia [l] præparat atque præbet intellectui simulachra rerum omnium intelligendarum; profecto quæ vera somnia laurus efficere potest, phantasiam & mentem viri sapientis indicat apertissime, cu-
C ius habitus est nudæ veritatis † cognitio. Sed & Eustathio Daphnis, quæ laurus est, Etymologiam sumpsit ex particula *δα*, quæ sit intensionis nota, & verbo *φωνεῖν*, quod loqui & canere est; etenim *signum sapientis est posse docere*, vt ait Aristoteles; [m] doctor autem suos conceptus exprimit addiscentibus vno sui sermone, siue voce prolato, siue scriptis exarato, eidem autori. [n] Quare laurus optime signat arborem humanæ sapientiæ, vitamque contemplatiuam. Deinceps Lauri folia fulmen non attingit; [o] eaque de causa Tiberius, qui fulmina coruscationesque supramodum expauescebat, cælo turbido Lauream sibi solitus est imponere; perinde ac eandem ob causam Augustus ex Vituli marini pelle cingulum gestare; sic insigni sapientia præditi sulfureum fulmen inuidiæ non timent; altius enim degunt in literario mundo, quam vt ad eos pertingant atræ calumniarum ignitarum detractiones, at extra omnem inuidiæ aleam positi securam vitam agunt in cælo sapientiæ tamquam homines diuini, de quibus Homerus [p] infit:

Lauri encomia.
K lib. de somnis, & de diu. per somn.
l 3. de an. t. 39.
† 2. Meta. t. 3.
m 1. Meta. cap. 1.
n 1. Perihor. cap. 1.
o Plutar. 4. symp. q. 3. & Pier. lib. 50.
Vituli marini pellis fulmine non icitur.
p 6. Odyss. vers. 41. & seqq.

,, Esse solum diuis subnixum semper Olympum
,, Fama est, haud ventis tremefactum, haud imbribus vdum,
D ,, Ac procul a niuibus subductum: nubibus illic
,, Splendida summotis, candensque expanditur æthra.

Deniq; Laurus custodiæ symbolum est & incolumitatis, autore Proclo, qui scribit Antiquos Laurum Tutelæ consecrasse, & in sacrificijs, & in locis vbicunque vel sata, vel affixa fuerit, incolumitatem afferre. Quod agnoscens Ouidius Augusti foribus eam arborem affixam ita colebat: [q]

q 2. Metam.

,, Postibus Augusti eadem fidissima custos
,, Ante fores stabis mediamque tuebere quercum.

At sapientia prudentiaque custodiri mortales ab omnibus infortunijs, euidentissimum est; neque non referendum est Vlyssem hac virtute superasse difficultates innumeras, Herculem Musagetem non minus corporis robore, quam animi sapientia perdomuisse cuncta vitio-

r 6. Aen. rum monſtra. r Virgilius introducit Æneam hac fronde tutum ad inferos deſcendere, atq; incolumem inde redire, doctum nimirum a Sibylla, qua prudentia ſapientiaque ſe gerere debeat. Nec omittendum eſt Lauri frondes habere figuram linguæ, quæ præcipuum eſt organum ſermonis, vt ait Ariſtoteles, ſ inquiens linguam datam eſſe cunctis quidem animalibus, eam poſſidentibus, neceſſario ad ſenſum guſtus; at hominibus ad locutionem, & interpretationem, ad bene eſſe: proindeque arborem humanæ ſapientiæ, quæ per linguæ miniſterium edocetur, apte ſatis inſigniri folijs lauri, vel ijs conſimilibus. A

ſ 2. de an. t. 19.

Arbor ſapientiæ cur ſine floribus.

Sapientia vt a poeſi differat.

Nulla vero fit mentio florum in arbore ſcientiæ boni, & mali a ſacra pagina; nec vlla viſitur imago florum in arbore ſapientiæ humanæ, delineata in Schemate noſtro; quia flores ad ornatum ſunt, & ad ſuauitatem lenociniumque olfactus. At humanæ ſapientiæ finis eſt nuda veritas, nullis fucata leporibus, nullis velata lenocinijs; poeſis ſola, quæ non veritatem nudam, ſed veriſimilia pro ſcopo habet, admiſcetque vtile dulci, poſthabita plerumq; ſolida veritate, ſicuti nuper apud Heſiodum t adſpeximus, lepores, mellitoſque ſermones velut apis u carpere ſolet e varijs elocutionum floſculis; quod Plato monuit inquiens: *Aiunt enim nobis poetæ, quod e fontibus quibus mel ſcaturit, haurientes: & a Muſarum viridarijs collibuſq; decerpentes carmina ad nos afferant, quemadmodum mel ex floribus apes, & inſtar apum volare ſe dicunt. Quæ in re vera loquuntur: Res enim leuis, volatilis, atque ſacra poeta eſt.* Vnde poeta nedum lauro, ſed floribus maxime coronatur; quod floſculos elocutionis in carmine præferat nudæ veritati, ſimplici doctrinæ, Muſas anteponat Mineruæ tetricæ, ſolidæ ſapientiæ deæ: ſic aperte Lucretius: x B

t Theog. init.

u Plat. in Ione.

x lib. 1.

,, ... ſed acri
,, Percuſſit thyrſo laudis ſpes magna meum cor:
,, Et ſimul incuſſit ſuauem mi in pectus amorem
,, Muſarum; quo nunc inſtinctus, mente vigenti
,, Auia Pieridum peragro loca, nullius ante
,, Trita ſolo: iuuatque integros accedere fonteis,
,, Atque haurire: iuuatque nouos decerpere flores,
,, Inſignemque meo capiti petere inde coronam,
,, Vnde prius nulli velarint tempora Muſæ.

& Anacreon ſæpicule, primo quidem concinens: C

,, Teneris ſuperque myrtis,
,, Superque & virente loto
,, Recubans, bibam libenter
,, Religatus at papyro
,, Tunicam Cupido collo
,, Mihi poculum miniſtret.
,, Rota nam velut curulis
,, Properat volucris ætas
,, Tenuis, iacebimuſque
,, Cinis, oſſibus ſolutis
,, Tumulum quid eſt quod rogos
,, Vel humo quod ebibenda
,, Peritura dona fundas?
,, Potius manente vita,
,, Roſeas meo corollas
,, Capiti feraſque odores:
,, Mihi & euoces amicam.
,, Etenim priuſquam ad Orci
,, Rapiar nigri choreas,
,, Volo diſſipare curas.

Quæ ſententia fuit impiorum a Salomone, mortaliũ ſapientiſſimo notata, ſed ab Anacreonte vel non viſa, vel omnino neglecta; quam antea quoque tactam ſapientia legas in ſacra pagina: y *Dixerunt enim impij cogitantes apud ſe non recte: exiguum, & cum tædio eſt tempus vita noſtra: & non eſt refrigerium in fine hominis: & non eſt qui agnitus ſit reuerſus ab inferis: quia ex nihilo nati ſumus; & poſt hoc erimus tanquam ſi non fuerimus; quoniam fumus & flatus eſt in naribus noſtris, & ſermo ſcintillæ ad commouendum cor noſtrum. Quia extinctus cinis erit corpus noſtrum, & ſpiritus diffundetur tanquam mollis aer, & tranſibit vita noſtra, tanquam veſtigium nubis, & ſicut nebula diſſoluetur, quæ fugata eſt a radijs Solis, & a calore illius aggrauata, & nomen noſtrum obliuionem accipiet per tempus, & nemo memoriam habebit operum noſtrorum. Vmbræ enim tranſitus eſt tempus noſtrum, & non eſt reuerſio finis noſtri: quoniam conſignata eſt, & nemo reuertitur. Venite ergo, & fruamur bonis, quæ ſunt: & vtamur creatura tanquam in iuuentute celeriter. Vino pretioſo & vnguentis nos impleamus, & non prætereat nos flos temporis. Coronemus nos roſis, antequam marceſcant. Nullum pratum* D

y Sap. 2.1.& ſeqq.

A *tum sit, quod non pertranseat luxuria nostra. Nemo vestrum exors sit luxuriæ nostræ. Vbique relinquamus signa lætitiæ, quoniam hæc est pars nostra, hæc est sors nostra.* Sed & idem Anacreon se rosis coronatum canit,

,, Rosam amoribus dicatam
,, Sociemus ad Lyæum:
,, Folijs rosam decoram
,, Caput reuincientes,
,, Calices iocemur inter.
,, Rosa, honor decusque florum:
,, Rosa, cura amorque veris:
,, Rosa, cœlitum voluptas.
,, Roseis puer Cytheres
,, Caput impleas corollis,
,, Charitum choros frequentans.
,, Agedum ergo me corona
,, Pater o Lyæe, templis
,, Modulans vt adstem.
,, Roseis comasque sertis
,, Redimitus, atque pulchra
,, Comitante me puella,
,, Choreas & ipse ducam.

& infra de seipso.

B ,, Nil curo Sardiani
,, Regni Gygen potentem.
,, Auri nec appetens sum,
,, Nec inuidens tyranni.
,, Sed curo delibutam
,, Vnguento habere barbam:
,, Sed implicare curo
,, Meos Rosis capillos.
,, Hodierna curo tantum:
,, Quis cras futura nouit?
,, Age ergo dum fauet sors,
,, Ludo vaca, & Lyæo;
,, Ne si quis opprimat te
,, Morbus repente, dicat:
,, Ohe satis bibisti.

Constat igitur floreas coronas poetis, & potantibus in Symposio conuenire, non autem sapientibus, & philosophiam affectantibus. Quare viris alta virtute præstantibus laurea debetur, ex frondibus, non ex floribus; adeoque tum arbor scientiæ boni & mali, tum arbor humanæ sapientiæ nostro Schemate descripta, sine floribus est, constans folijs lauri frondibus simillimis. Insuper eo magis Arbor sapientiæ non habet flores, quia flos omnis est hieroglyphicum iuuentutis Pierio: [z] iuuentus autem sapientiam habere non potest; vt antea nouimus ex [†] Aristotele.

[z] lib. 51.
[†] 6. Ethic. cap. 8.

C

De fructu arboris scientiæ boni & mali, primæuæ in Paradiso.
Cap. XXVI.

ARborem scientiæ boni & mali, primæuam in terrestri paradiso voluptatis, fructu [a] non caruisse, constat e Scriptura sacra. Quoniam autem illa fuit arbor vera, & realis, habuit etiam verum realemque fructum: De cuius natura specieque propria non constat inter autores. Certum tamen est e diuina pagina, [b] fuisse fructum esui aptum; namque *Vidit mulier, quod bonum esset lignum ad vescendum, & pulchrum oculis, aspectuq; delectabile: & tulit de fructu illius, & comedit: deditque viro suo, qui comedit.* Non conuenit autem inter autores de natura, specie, ac numero arboris istius. Profecto censeo cum docto [c] Bonfrerio, vnicam tantum eius generis arborem extitisse in paradiso, tum quod semper eius meminerit Moses tanquam vnicæ; tum quod vnica satis fuerit ad explorandam hominis obedientiam, qui fuit finis Dei in eius arboris creatione. De illius vero specie non conuenit inter Doctores: Moyses Barcepba, [d] & ex eo Pererius, quorundam meminit, nemine tamen citato, qui vitem, vel frumentũ ausi sint asserere, quod in his Christus ad reparandum primi hominis lapsum Eucharistiæ Sacramentum instituerit. Sed frumento nõ inest natura lignea, neq; fructus visui delectabilis, & adspectui comestibilis. Vitis etiam apte non ponitur inter arbores, quæ de se humi serpens indiget vlmo, vel alia quapiam arbore, cui maritetur. Plures existimarunt arborem scientiæ boni & mali fuisse Ficum, Theodoretus, [e] Procopius, Barcepha, Philoxenus ab eo citatus, ad hoc inclinante Delrio: quod homines primi post esum vetiti fructus, turpem sui nuditatem operuerint folijs ficulnis; vt inde peterent sui ruboris remedium, vnde causam ruboris habuissent: & quod de proxima statim obuia arbore sibi folia [f] grandia decerpere debuerint. Fructus autem ficus poma quædam esse, nemo nescit, asseren-

[a] Gen. 3. 2. 3
[b] Gen. 3. 6.
[c] com. in Gen. c. 11.
Quæ fuerit arbor sciẽtiæ boni, & mali.
[d] de parad. cap. 19.
Frumentum quidam abre dicunt.
Alij non bene vitem.
An ficus.
[e] qu. 28. in Gen.
[f] c. 13. Gen. qu. 164.

D

† lib.6. te Laertio † de Cynico suo cognomine : *Ex ficu quadam poma legebat : custode dicente, huic ante paucos dies homo suspensus est : ego, inquit, illa purgabo.* Reuera quis non videt fici fructum in genere pomorum collocari? Et vbi maturuerit, disrupta pelle melleam substantiam commostrando, gemmeamque lacrymam ex apice floris instillando, præseferre bursam quandam mellis, pulchram satis ad vescendum? Tostato Abulensi tamen horum sententia minime placet; quod primi parentes horruisse non nequiuerint contactum illius arboris, per cuius fructum innocentiam amiserunt, & in pœnam mortis inciderunt. Adde quod Eua paulo prius asseruerat: *g De fructu vero ligni, quod est in medio paradisi, præcepit nobis Deus ne comederemus, & ne tangeremus illud, ne forte moriamur.* Quomodo non horruerint contactum arboris & foliorum, qui fructus illius esu nuperrime ceciderunt in miserum e statu felici? Multi Malum fuisse volunt, quibus non grauate consentit cl. Bouifrerius, tum quod & pomum fructus ille ab Adamo comestus communiter appelletur in Ecclesia: tum maxime quod in Canticis *h* de hac arbore sponsus agens: *Sub arbore malo suscitaui te: ibi corrupta est mater tua, ibi violata est genitrix tua.* Dubium tamen est adhuc de certa specie: quia mali, pomique nomen genericum est ad multas fructuum species, vt obseruat Macrobius *i* inquiens: Et quia mala videntur admissa bellarijs, post nuces de malorum generibus differendum est. Sunt de agricultura scriptores qui nuces & mala sic diuidunt, vt nuces dicant omne pomum, quod foris duro tegatur, & intus habeat quod esui est; Malum vero, quod foris habeat quod esui, & durum intus includat: secundum hanc definitionem Persicum, quod Sueuius poeta superius inter nuces numerat, magis erit inter mala numerandum. His præmissis, malorum enumeranda sunt genera; quæ Cloatius in ordinatorum Græcorum libro quarto ita diligenter enumerat: *Sunt autem genera malorum, Amerinum, Cotoneum, Citreum, Coccymelum, Conditiuum*, ἐπιμηλίς, *Musteum, Martianum, Orbiculatum, Ogratianum, Præcox, Pannuceum, Punicum, Persicum, Quirianum, Prosiuum, Rubrum, Scandiancum, Siluestre, Struthium, Scantianum, Tibur, Verianum.* Vides Persicum a Cloatio inter mala numeratum: quod nomen originis suæ tenuit, licet iamdudum nostri soli germen sit. Quod autem ait idem Cloatius, Citreum & ipsum Persicum malum est secundum Vergilium: *k*

Felicis mali, quo non præstantius vllum.

& reliqua: & vt nemo dubitet hæc de citreo dixisse Vergilium; accipite quæ Oppius in libro de Siluestribus arboribus dicat. *Citrea item Malus & Persica: altera generatur in Italia, & in Media altera:* & paulo post de citro loquens ait: *Est autem odoratissimum, ex quo interiectũ vesti tineas necat. Fertur etiam venenis contrariũ, quod tritum cum vino purgatione virium suarum bibentes seruat. Generantur autem in Perside omni tempore mala citrea; alia enim præcarpuntur, alia interim maturescunt.* Vides hic & citreum nominari, & omnia signa poni, quæ de eo Virgilius dixit; licet nomen citrei ille non dixerit; nam & Homerus, qui citreum θύον appellat (diuinum scilicet) ostendit esse odoratũ pomum.

. . . . . θύον δ' ὑπὸ κατὸν ὀδώδει.

Et quod ait Oppius, inter vestem poni citreum, idem significat Homerus, quum dicit:

Εἵματα δ' ἀμφιέσασα θυώδεα σιγαλόεντα.

Hinc & Næuius poeta in bello punico ait *Citrosam vestem.* Pira hæc quæ videmus varietas nominum numerosa discernit; nam idem Cloatius sic eorum vocabula describit: *Anicianum, Cucurbitinum, Cirritum, Ceruisca, calculosum &c.* Ita sane Macrobius. Profecto Matthæolus cum vulgo pomum Adami ponit in citriorum genere scribens: *l Non longe natura & viribus a citrijs distant mala Limonia, & Aurantia dicta, & illa quæ Adami poma vulgo vocantur, nos vero Lomiæ dicimus* (Genuenses Limie:) *tametsi Limonia magis tum facie, tum facultate Citria referant.* Verum enimuero fructum arboris scientiæ boni & mali nõ fuisse de citriorum genere, satis aperte constat ex eo, quod omnes citriorum species amaræ sunt, & acidæ gustui, vt experientia docet, admonentq; fere omnes vnanimes; namq; Plinius: *m Quamobrem, ait, citreis odor acerrimus, sapor asperrimus:* Solinus *n* de arbore Medica, de qua Virglius: *Gestat malũ inimicũ venenis, sapore aspero, & amaritudinis miræ, meræq;.* Theoph. *o* de arbore Medica pariter, Pomũ eius non manditur, sed odore præcellit. Quod

Marginalia: g Gen. 3. 5. — An malus. — h cap. 8. 5. — i 3. Satur. cap. 19. — Primorum nuces differentia. — Malorum genera. — k 2. Georg. — l in c. 131. lib. 1. Diosc. — m lib. 13. c. 28 — n cap. 59. — o lib. 4. hist. cap. 4.

A Quod & alibi Plinius: [p] *Malus Assyria, quam alij vocant Medicam, venenis medetur: Folium eius est Vnedonis, intercurrentibus spinis: Pomum ipsum alias non manditur, odore præcelit foliorum quoque, qui transit in vestes vna conditus, arcetque animalium noxia Arbor ipsa omnibus horis pomifera est*, & Virgilio.[q] p lib. 12. c. 3. q 2. Georg.

,, Media fert tristes succos, tardumque saporem
,, Felicis mali, quo non præsentius vllum
,, (Pocula si quando sæuæ infecere nouercæ
,, Miscueruntque herbas, & non innoxia verba)
,, Auxilium venit, ac membris agit atra venena.

Sed in sacra [r] pagina fructus arboris scientiæ boni & mali dicitur bonum ad vescendum; quem quum comedisset Eua, dedit viro suo, qui comedit; cui sane saporis asperrimi, & acerrimi citrum experta, viro comedendum non dedisset. Non igitur e citriorum genere fuit fructus arboris scientiæ boni & mali. Num Persicnm malum illud extitit? Sane inter poma Persica, quædam sunt qualia describitur a Mose, [s] *bonum ad vescendum, & pulchrum oculis, aspectuque delectabile*. Quin & arbor Persea (diligentiores Autores Plinium[t] docuere) venenata primam in Perside originem habuit, inde pœnarum causa a regibus translata in B Ægyptum, peregrino solo mitigata, reddita fuit salutifera: quod alij de Persico scribunt; etenim Columella[u] de vtraque arbore scribit in Hortorum cultu: r Gen. 3. 6. An persicus arbor, aut perseæ. s loc. cit. t lib. 15. c. 13 u lib. 10. f.

,, Armenijsque, & cereolis, prunisque Damasci
,, Stipantur calathi, & pomis quæ barbara Persis
,, Miserat (vt fama est) patrijs armata venenis
,, At nunc expositi paruo discrimine læti
,, Ambrosios præbent succos oblita nocendi.
,, Quin etiam eiusdem gentis de nomine dicta
,, Exiguo properant mitescere Persica malo.

Plinius tamen a Persicis ad Persea venenum transtulit in Perside, scribens: [x] *Nam Persicæ arbores sero, & cum difficultate transiere, vt quæ in Rhodo nihil ferant, quod primum ab Ægypto earum fuerat hospitium. Falsum est, venenata cum cruciatu in Persis gigni, & pœ-* C *narum causa a regibus translata in Ægyptum, terra mitigata. Id enim de Persea diligentiores tradunt, quæ in totum alia est, myxis rubentibus similis, nec extra Orientem nasci voluit. Eam quoque eruditiores negauerunt ex Perside propter supplicia translatam, sed a Perseo Memphi satam. Et ob id Alexandrum illa coronari victores ibi instituit, in honorem ataui sui. Semper autem folia habet & poma, subnascentibus allijs*. Cæsalpinus Plinium audit, putatq; Persea diuersum pomum a Persico, nobis Anacardum esse Orientale: dicit enim: [y] *Persea apud Plinium arbor est in Perside venenata, translata in Ægyptum mitigata est: eius fructus myxis rubentibus similis est: nec extra Orientem nasci voluit*, & mox: *Ab Anacardo igitur non abhorrent conditiones traditæ Perseæ; nam similis est myxis rubentibus, vt Plinius testatur: depressus autem est, amygdalæ modo, cui Theophrastus comparat: præterea venenum continet, licet alicubi innoxie comedatur*. Ponit autem Myxa Plinius in prunorum [z] genere, traditque nasci in monte Damasco. Theophprastus vere Persicum,[a] & Perseam[b] Ægypti arborem ponit inter eas, quæ mutatione locorum miras mutationes in sui natura subeant. Dioscorides, a quo Plinius, infit de Persea: [c] *Arborem hanc prodiderunt aliqui in Perside* D *exitiosam esse, translatamque in Ægyptum, mutata natura in cibos receptam*. Galenus[d] item, *Hanc etiam plantam* (ait de Persea) *vidi in Alexandria, quæ & ipsa magnis arboribus est adnumeranda. Tradunt autem fructum huius apud Persas adeo noxium esse, vt edentes interimat: in Ægyptum vero translatam in esculentam mitescere; & pyrorum, malorumque modo, cum quibus & magnitudine contendit, esitari*. Quod & alibi [e] repetit ijsdem fere verbis Galenus. Ceterum vtcunque sit, siue Persica malus, siue Persea, siue vtraque arbos mutatione loci de mortifera mutata fuerit in salutarem, eximie refert conditiones arboris scientiæ boni & mali, quæ primum in paradiso creata fructum edidit hominibus [f] exitalem, deinde transplantata in monte Caluario prope Ierosolymam fructum tulit humano generi salutiferũ: quod aperte satis in Canticis videtur exprimere Salomon, inquiens in persona Dei: [g] *Sub arbore malo suscitaui te: ibi corrupta est mater tua: ibi violata est genitrix tua*: siquidem sub arbore crucis, quæ fuit forsan portio arboris scientiæ boni & mali, transplan- x lib. 15. c. 13 y lib. 2. de arb. c. 19. z lib. 15. c. 5 & 3. a 2. hist. c. 3. t. 3. c. 5. b 4. hist. c. 2. c lib. 1. c. 146 d 1. de alim. fac. e 11. de med. comp. se. lo. Digressio de ligno Crucis f Gen. 2. 17. g Cant. 8. 5.

tata in Caluarium, per mortem Christi Redemptoris Deus mortuum ob peccatũ genus humanum suscitauit ad vitam gratiæ: dicitur autem arbor substantiue malus, quia fuit lignum pomiferum e malorum genere: sub eadem arbore malo dicitur corrupta mater humani generis, quia desijt ibi Synagoga, quæ mater erat omnium fidelium ad illud tempus: desijt autem amisso sacerdotio, & regno in morte Domini Saluatoris. Ibidem sub eadem arbore dicitur violata genitrix humani generis, quæ fuit Eua, dum in paradiso per escam pomi amisit innocentiam. Quem locum Lyranus transtulit ad matrem Virginem, quæ iuxta crucem doloribus veluti parturientis propemodum exanimata fuit. Sed D. Augustinus ex Apostolo, [r] tractans de moribus Ecclesiæ Catholicæ, [s] satis eandem sententiam ita declarat: *In Adam quippe omnes morimur, vt ait idem, & in Christo omnes resurgemus.* Hæc aperte quoque satis confirmat Ecclesia, recipiens hymnos Aurelianensis Episcopi Theodulphi, A

r 1. Corinth. 15. 22.
s to. 1. 252. d. lib. 1. c. 18.

,, Crux fidelis, inter omnes ,, Ipse lignum tunc notauit
,, Arbor vna nobilis: ,, Damna ligni vt solueret,
,, Nulla sylua talem profert ,, Hoc opus nostræ salutis
,, Fronde, flore, germine. ,, Ordo depoposcerat, B
,, De parentis protoplasti ,, Multiformis proditoris
,, Fraude facta condolens, ,, Ars vt artem falleret:
,, Quando pomi noxialis ,, Et medelam ferret inde,
,, Morte morsu corruit: ,, Hostis vnde læserat.

DIcitur Dæmon, primos parentes decipiens, forte multiformis proditor, sub forma serpentis, humanum caput habentis, eos decepit; qualis pictus aspicitur in antiquis picturis, arbori scientiæ boni & mali aduolutus, cum Eua prima mortalium omnium matre colloqui. Mitto quæ Gulielmus Durandus [t] ait, crucem Domini constare ex quatuor lignorum speciebus, allato celebri distícho:

Digressio de ligno Crucis.
t 6. rubr. de Paras. diu. off.

,, Pes Cedrus est, truncus Cypressus, Oliua supremum,
,, Palmaque transuersum, Christi sunt in Cruce lignum.

Quæ vnico versiculo complectitur, non sine discrimine Glossa in Clementina prima dicens: [u] *Fertur etiam Crux quatuor genera lignorum habuisse: scilicet Cedrum in stipite, Palmam in palo per longum, Cupressum in ligno ex transuerso, Oliuam in tabula super Crucem, loco quarti brachij: & datur versus:* C

u Sanct. Trin. & in verbo Cruci.

,, Ligna Crucis palma, cedrus, cupressus, oliua.

Hæc eadem lignorum genera cl. Mallonij [x] notatu, contemplatur B. Augustinus, [y] Franciscus Samarinus, [z] Magnus Albertus, [a] D. Bernardus, [b] Lodulphus, [c] Ant. Glissandus, [d] Iac. Voragineus, [e] qui etiam quatuor horum lignorum mysteria explicat. Beda Venerabilis in Collectaneis & Floribus ait ex Cedro, Pinu, Buxo, & Cypresso factam esse. D. Chrysostomus in Oratione de Veneratione Crucis, Anastasius Sinaita, & Ioannes Cantacuzenus, assertione contra Mahumetem, dicunt crucem esse ex Cypresso, Pinu, & Cedro. Ceterum ista mystice sunt accipienda; non quia multis istis lignis connexa Crux inepta fuisset ad corpus grauissimum sustinendum, secus ac opinetur Mallonius; nam corpus Christi neq; grauissimum fuit, neque sustineri non potuit Cruce facta lignis illis duris, & impense solidis: at bene quia ligna pretiosa non fuissent a Iudæis electa pro formanda Cruce illi, quem opprobriosa morte inter duos infames latrones afficere voluerunt. Vere S. Anastasius Martyr in suis Anagogicis contemplationibus [f] innuit aperte nobis trium lignorum Crucis mysticum sensum, inquiens: *Nonnulli autem tanquam iu nemoribus & hortis fructum ferentes, velut in trium arborum ligno, subinclinatam habebant Crucem, quam amplectantur; quæ germinauit ex tribus lignis, bene coloratum producentes fructum animæ sanctificationem, Christum inuoeantem qui in Crucis ex tribus arboribus confectæ ligno recubuerat, & obdormierat.* Recte non admittit Mallonins commentum de ligno Crucis positum a Gottifredo Viterbiense, [g] dum ait, Post diluuium a Setho Noe filio repertum Adami sepulchrum, cuius peccatum vt expiaret, contendisse ad paradisum terrestrem, & a Cherub illum gladio flammeo versatili custodiente, petijsse oleum misericordiæ, quo effuso super tumulum Adami, scelus eius expiaretur: At ille Cherub pro oleo baccas tres dedisse Setho, iubens vt eas D

x l. de Cruce cap. 3.
y to. 5. lib. 22
z 3. par. sacer. Thesaur.
a l. 4. comp. Thed. ver. cap. 21.
b tr. de Pass. Do. c. vlt.
c de vita Christi.
d qu. 645. in Matth.
e Serm. 3. in Do. 3. Ent. post act.
f lib. 5. in Hexam.
g Chron. 3 cap. 14.

com-

A complantaret super Adæ sepulchro; inde tria virgulta nata, quæ postea coaluerint in vnum stipitem, qui tandem adoleuerit in arborem maximam. De qua lignum succisum, aduectumque Ierosolymas ad templi Salomonis ædificium cum alijs plerisque lignis; ast hoc nunquam ex vsu esse potuisse Architectis, vt alia. Sed tamen eo Salomon vtebatur vtcunque suo in palatio construendo, qua hortus versus ædificium protendebatur. Quod lignum adspiciens Regina Saba, Salomonis tunc hospita, mirum in modum exhorruit portentum quod in ligno nouerat: & ad patriam regressam scripsisse Salomoni, vidisse se in ædificio sui palatij lignum, in quo innocens esset occidendus; vnde totius Hebraici regni ruina subsequeretur: notisque lignum quale foret, aperuit. Salomon lignum ex ædificio tolli iussit, atque sub terra sepeliri. Quo loci postea famosa piscina probatica excauata. Christi vero passione iam aduentante lignum paulatim detegi cæptum, & aquis supernatare; & eductum ad templi parietes externos apponitur: & quum Crux paranda Christo foret, infelix illud lignum, inquiunt Hebræi, accipiatur, quod cuilibet operi bono fiundo ineptum est. Quare ex ipso Crux Christi fabricatur. Hanc rem a nobis compendiose relatam, fusius afferunt Mallonius, & Viterbiensis; qui gratis absque veterum vllo testimonio classico, frustra
B nobis obtrudere conatur fabellam olei a Setho petiti, & trium baccarum, a Cherub acceptarum de terrestri paradiso, complantatione, coitioneque in arborem magnam, cuius lignum ea portenta dederit, quæ narrantur a Chronologo. Licet non ita fabulosa videri possint, quæ de Regina Saba cognosente lignum futuræ Crucis reuelante Domino, dicuntur; quum etiam Reges alij Orientales Magi reuelante stella Natales Domini procul agnouerint. Longe verisimiliora sunt quæ de ligno Crucis e sola quercu proferunt [h] Lipsius, Ciacconus, [i] Bosius, [K] & Sillius Creta [l] concinens,

[h] 3. de Cruc. cap. 13.
[i] lib. de Cru. cap. 30.
[K] 1. de Cru. cap. 6.
[l] lib. 1.

,, Quem post quam diro suspensam robore vidit,

& infra:

,, Erectum suffixum robore mœstis
,, Ostentabat ouans populis . . .

Idem fere Sedulius [m] in opere suo Paschali: sed vt poetice lignum omne durum, & magnum, aptumque Cruci construendæ Robur appellari potuit: & passim Cruces e robore
C fieri consueuerint: Attamen Salomon ait in allato Canticorum [n] loco, lignum, ex quo suscitata fuit Ecclesia, & sub quo corrupta, & violata fuit Ecclesiæ mater Synagoga, fuisse non quercum, sed arborem Malum; quercus autem Malus non est, quia pomifera non est. At vero si tantis in tenebris antiquitatis, meæ cæcutienti menti quid videre licet, ac effari, dicam ingenue quid opiner. In primis valde mihi probabile videtur, procul a fabella Viterbiensis, ex eodem ligno primum Adamum hausisse sibi mortem, & humano generi toti perniciem: atque secundum Adamum, Christum Dominum, sibi quidem hausisse mortem, sed humano generi vitam immortalem; sicut in eodem loco sepultus fuit Adam, & Christus: vt clare testatur cum D. Hieronymo B. Augustinus asserens: [o] *Audite aliud sacramentum fratres charissimi: Hieronymus presbyter scripsit, ab antiquis & senioribus Iudæis se certissime cognouisse, quod ibi immolatus sit Isaac, vbi postea Christus Crucifixus est. Denique ab eo loco, vnde beatus Abraham iussus est proficisci, tertio die ad locum vbi Christus crucifixus est, peruenitur. Etiam hoc antiquorum relatione refertur, quod & Adam primus homo in ipso loco vbi crux fixa est, fuerit aliquando sepultus. Et vere*
D *fratres, non incongrue creditur, quia ibi erectus sit medicus, vbi iacebat ægrotus. Et dignum erat, vt vbi ciciderat humana superbia, ibi se inclinaret diuina misericordia. Et sanguis ille pretiosus, etiam corporaliter puluerem antiqui peccatoris dum dignatur stillando contingere, redemisse dicatur, Hæc enim, fratres charissimi, secundum quod potuimus, diuersis scripturarum voliminibus pro animæ nostræ profectu collegimus, & charitatis contemplatione suggessimus.* Quare nos quidem non ab re censemus, idem esse lignum pomiferum scientiæ boni & mali, de quo tum primus Adamus mortiferum pomum decerpsit in nostri perniciem, tum secundus Adamus Christus pendens salutem humano generi sanguine suo moriendo produxit. Quod Ecclesia mater cum Aurelianensi Præsule quotannis concinit, vt nuper vidimus. Damus quidem Lipsio Boscoque [y] Cruces olim communiter fieri solitas e quercu, ligno prompto, forti, & obuio; sed Crucem Domini peculiariter ad mysterium huma-

[m] lib. 3.
[n] Cant. 8. 5.
Opinio propria de arbore scientiæ boni, & mali
[o] to. 10. 162. c. d.
[y] 3. de Cru. cap. 13.
[z] 1. de Cru. cap. 6.

næ redemptionis ex eo ligno fuisse censemus, ex quo pridem anguis hominem sibi seruum fecerat, ac Deo rebellem; vt Misericors Deus, homini venenato medelam ferret inde, hostis vnde læserat. Neque probabilitate caret antiquum ramum arboris scientiæ boni, quem Dæmon occuluerat, intactum hominibus iacuisse diu prope Caluariæ locum, iusto Dei iudicio, pro formanda cruce Saluatori, translatum eo de terra paradisi, contactuque corporis Christi sanctificatum, & conspersione sanguinis Domini virulentiam omnem antiqui serpentis extinctam. Deinde sumo ex sacra pagina singularem prorsus & vnicam extitisse talem arborem: tum quod Ecclesia canat eodem hymno de ligno Crucis, & arbore scientiæ boni & mali: *Inter omnes arbor vna nobilis: nulla sylua talem profert*: tum Moses [a] antea, semper de ligno scientiæ boni & mali loquitur tanquam de singulari & vnico, sicuti de ligno vitæ, & ponens arborem scientiæ boni & mali, simul cum arbore vitæ in medio paradisi: medium etenim paradisi vnicum est, non plura; quare necessario lignum scientiæ boni & mali, sicut & lignum vitæ, singulare penitus & vnicum est, non plura: nec extra paradisum reperiri, nascique potuit vllatenus. Nec erat expediens, vt plures essent arbores scientiæ boni & mali; quia sat erat vnica propter finem cuius gratia condidit eam Deus; qui finis fuit, vt homo, quem Deus constituerat Dominum omnium corporearum creaturarum, agnosceret atque pateretur se subditum esse Domino Deo; quorum veritatem luculente nos edocuit D. Augustinus, inquiens: [b] in explicatione Psalmi septuagesimi: Porro autem si peruerse voluerit *homo* imitari Deum, vt quomodo Deus non habet a quo formetur, non habet a quo regatur, sicipse velit sua potestate vti, vt quomodo Deus nullo formante, nullo regente viuat: quid restat, fratres, nisi vt recedens ab eius calore torpescat, recedens a veritate vanescat, recedens ab eo quod summe atque incomparabiliter est, in deterius mutatus deficiat? Hoc diabolus fecit, imitari Deum voluit, sed peruerse; non esse sub illius potestate, sed habere contra illum potestatem. Homo autem positus sub præcepto, audiuit a Domino Deo, Noli tangere. Quid? Hanc arborem. Quid est enim illa arbor? Si bona est, quare non tango? Si mala est, quid facit in paradiso? Prorsus ideo est in paradiso, quia bona est: sed nolo tangas. Quare non tango? Quia obedientem te volo, non contradicentem seruum: ad hoc serue, sed noli male serue. Serue audi prius Domini iussum, & tunc iubentis disce consilium. Bona est arbor, nolo tangas. Quare? Quia Dominus sum, & seruus es. Hæc tota causa est. Si parua est, dedignaris esse seruus. Quid autem tibi expedit, nisi esse sub Domino? Quomodo eris sub Domino, nisi fueris sub præcepto? Porro si expedit tibi esse sub Domino & sub præcepto, quid tibi iussurus erat Deus? Aliquid enim quærit abs te: Offer mihi sacrificium dicturus est tibi? Nonne ipse fecit omnia, in quibus & te fecit? Obsequere mihi dicturus est tibi, siue ad lectum quum requiesco, siue ad mensam quum me reficio, siue ad balneas quum lauo? Quia ergo nullo abs te indiget Deus, nihil tibi debuit iubere? Si autem debuit aliquid iubere, vt te, quod tibi expedit, sentires esse sub Domino, ab aliqua re prohibendus eras, non propter illius arboris malitiam, sed propter tuam inobedientiam. Nō potuit Deus perfectius demonstrare quantum sit bonum obedientię, nisi quum prohibuit ab ea re quæ non erat mala. Sola ibi obedientia tenet palmam, sola ibi inobedientia inuenit pœnam. Bonum est, nolo tangas. Non enim non tangendo moriturus es. Numquid qui hinc prohibuit, alia subtraxit? Nonne est paradisus fructuosis plenus arboribus? Quid tibi deest? Hoc nolo tangas, hinc nolo gustes. Bonum est, sed obedientia melior. Proinde quum tetigeris, nunquid arbor illa malum erit vt moriaris? Sed inobedientia te subiecit morti, quia prohibita tetigisti. Ideo arbor illa appellata est scientia dignoscendi boni & mali, non quia inde talia quasi poma pendebant; sed quicquid esset arbor illa cuiuslibet pomi, cuislibet fructus esset, ideo sic vocata est, quia homo qui nollet bonum a malo discernere per præceptum, discreturus erat per experimentum, vt tangendo vetitum, inueniret supplicium. Quare autem tetigit, fratres mei! Quid illi deerat? Dicatur mihi, quid illi deerat in paradiso constituto, in media opulenria, medijsque delitijs? cui magnæ delitiæ erent ipsa visio Dei, cuius faciem quasi inimici timuit post peccatum? Quid illi deerat vt tangeret, nisi quia sua potestate vti voluit, præcepum rumpere delectauit? Vt nullo sibi dominante fieret sicuti Deus, quia Deo nullus

Arborem illam in orbe vnicam.

a Gen. 2. 9. 17. & 3. 3. 5. & seqq.

b to. 8. 255. m.

A nullus vtique dominatur. Hæc D. Augustinus. Ex quibus apparet, ad explorandam hominis obedientiam, & ad seruitutem sibi ab homine præstandam sufficisse Deo singularem & vnicam tantum in paradiso voluptatis arborem condere scientiæ boni & mali; decuisseque id summam Dei misericordiam, & benignitatem erga creaturam ad imaginem & similitudinem suam efformatam; non ponere plures eiuscemodi plantas, quæ pulchritudine,[c] suauitateque sua passim occurrentes hominibus primis, illos allicerent ad transgressionem Diuini mandati. Sic igitur vnica fuit arbor scientiæ boni & mali a Deo cōdita in paradiso, comparem aliam non habens. Hanc sane D. Augustinus nunc asseruit appellatam arborem scientiæ boni & mali, non quia fructus eius comestus in animo parere posset scientiam boni & mali; sed quia in eius esu transgrediens homo præceptum Dei per experimentum agnouit in semetipso bonum innocentiæ, ac immortalitatis deperditum; & malū culpæ, vitæq; laboriosæ, mortalitatisq; in quod inciderat. Quam sententiam accipiunt passim omnes Theologi, quoad vtramq; partem, recedētes a Iosepho, qui dicit arborē habuisse vim producēdi scientiam:[d] *Porro Deus Adamū & vxorem de ceteris plantis gustare iussit, vna arbore scientiæ solū illis interdixit, præmonitis si attigerint, confestim exitium eis affuturum. Quum autem* B *per id tempus nullum esset inter animalia dissidium, & serpens familiariter cum Adamo ac vxore degeret, inuidebat eis felicitatem venturam, si iussis Dei parere perseuerarent. Et ratus in calamitatem casuros, si mandata neglexissent, malitiose persuadet mulieri vt de arbore scientiæ gustaret, asseuerans inesse ei vim dignoscendi boni ac mali: de qua si gustassent, beatam nihiloque deteriorem quam Deus vitam acturos. Atque hoc pacto mulierem subuertit, vt mandatum Dei contemneret. Quæ gustato arboris fructu, ciboque hoc delectata, etiam Adamo vsum eius persuasit. Iamque se nudos esse sentiebant, & de tegmento sibi despiciebant; arbori enim acuminis, & cogitandi vis inerat.* Contra tamen omnes[†] obijciunt Iosepho, quod arbor materialis vim non habeat alimento suo corporali cognitionem in intellectu, qui facultas est incorporea, producendi. Sed hac in re fortasse licebit e sacra pagina dissidium hocce componere, si dicamus arborem scientiæ tum ante sui fructus comestionem habuisse facultatem producendi cognitionem boni & mali cuiuslibet in animo comedentis; tum post comestionem experimento cognouisse primos homines & bonum quod amiserant, & malum C in quod inciderant, mandata Dei transgredientes. De primo quod opponitur, facile diluas, quia materiale simpliciter quidem ex sui natura non habet potestatem in immateriale; sed iussu Dei, *qui vocat ea quæ non sunt*,[e] *tamquam ea quæ sunt*, materiale potest agere penitus in immateriale: sic ignis materialis in inferno mire misereque torquet æternum immateriales angelos cacodæmonis, quia verbo Dei[f] *paratus est diabolo & angelis eius.* Præterea nulla planta de se concedens in alimentum hominis potest eius vitam in æternum conseruare; sed hoc iussione Dei concessum est vni arbori vitæ, quam ideo Deus arborem vitæ nuncupauit; legimus enim:[g] *Nunc ergo ne forte mittat manum suam, & sumat etiam de ligno vitæ, & viuat in æternum. Et emisit eum Dominus Deus de paradiso voluptatis.* Vt igitur arbor vitæ poterat hominem in æternum seruare, non simplici facultate naturæ stirpis; etenim nihil agit physice vltra vires proprias; propria vero plantæ virtus instaurare non potest humido suo radicali radicalem penitus humorem corporis humani; quia radicalis humor humani corporis est longe præstantioris essentiæ, ac speciei quam sit humor ille radicalis, qui sub anima vegetali longe viliori reperitur in planta qualibet, Aristotele decernente,[h] ad D aliam formam aliam esse materiam; & animam intellectiuam in humano corpore differre[i] separarique posse ab alijs animæ partibus, nedum specie, sed etiam genere, tanquam æternum a corruptibili, & esse prestantissimum[K] omnium animarum, principalissimum, & dominum secundum naturam: incorruptibile namque prius tempore, natura, & dignitate quocunque corruptibili; proinde rationalis anima in homine longe nobilior est quam vegetalis in arbore vitæ, materiaque arboris vitæ longe dignitate cedit humido radicali corporis humani, quare non potest physice ipsum instaurare secundum eundem gradum perfectionis: at hoc illi solum inest a Dei voluntate, diuinoque præcepto: dum Deus voluit & nominauit illam esse arborem vitæ. Sic omnino Deus nominans arborem scientiæ boni & mali, dedit illi facultatem ad aliarum arborum omnium differentiam, vt comedentes illius fructum animo conciperent & inducerent scientiam boni & mali, nedum corpore nutrimentum. Insuper autem

c Gen. 3.6.

Quomodo D. Augustino fuerit arbor scientiæ boni & mali.

d lib. 1. antiq. cap. 1.

† Mag. sen. dist. 7.

Arbor scientiam fructu suo num parere potuerit in animo comedentis.

e Rom. 4.7.

f Matth. 25. 41.

g Gen. 3.22. 23.

h 2 phys. t. 26

i 2. de an. t. 21.

K 1. de an. t. 82.

Arbor scientiæ vt in animo comedentis eius fructum generare potuerit cognitionem.

autem Adam, & Eua coniuges ante comestionem pomi habuerunt a Deo infusam scientiam rerum omnium corporearum, speciatimque scientiam boni & mali, sicut antea [l] legimus in sacra pagina hic repetenda: [m] *Deus creauit de terra hominem, & secundum imaginem suam fecit illum. Et iterum conuertit illum in ipsam, & secundum se vestiuit illum virtute. Numerum dierum & tempus dedit illi: & dedit illi potestatem eorum quæ sunt super terram. Posuit timorem illius super omnem carnem, & dominatus est bestiarum & volatilium. Creauit ex ipso adiutorium simile sibi: consilium, & linguam, & oculos, aures, & cor dedit illis excogitandi, & disciplina intellectus repleuit illos. Creauit illis scientiam spiritus, & sensu impleuit cor illorum, & mala & bona ostendit illis. Posuit oculum suum super corda illorum ostendere illis magnalia operum suorum, vt nomen sanctificationis collaudent, & gloriari in mirabilibus illius, vt magnalia enarrent operum eius. Addidit illis disciplinam, & legem vitæ hæreditauit illos. Testamentum æternum constituit cum illis, & iustitiam & iudicia sua ostendit illis. Et magnalia honoris eius vidit oculus eorum, & honorem vocis audierunt aures illorum, & dixit illis: Attendite ab omni iniquo.* Vnde constat apertissime primos parentes humani generis ambos habuisse a Deo scientiam infusam, qua cognoscebant intime cunctas creaturas, maxime corporeas, atque speciatim arborem scientiæ boni & mali. Cuius naturam etiam per eandem scientiam infusam optime cognouisse debuit Adam, qui peroptime dicitur ante lapsum cognouisse naturas omnium animantium, [n] & ijs congruentia nomina imposuisse: vnde recte Plato scribit in Cratylo, qui primum nomina rebus imposuit, habuisse virtutem humana maiorem: quum D. Augustino nomen Adam communiter ibi signet vtrumque hominem primum; Adamum scilicet ac Euam; ait enim: [o] *Porro ille Seth resurrectio interpretatur, & Enos filius eius interpretatur homo, non sicut Adam. Et ipsum enim nomen interpretatur homo; sed commune perhibetur esse in illa lingua, id est, Hebræa, masculo & feminæ: nam sic de illo scriptum est, Masculum & feminam fecit eos, & benedixit illos, & cognominauit nomen eorum Adam. Vnde non ambiguum sic appellatam fuisse feminam Euam proprio nomine, vt tamen Adam quod interpretatur homo, nomen esset amborum.* Ex quo loco mira concordantia ponitur Mosis [p] cum Ecclesiastico [q] nuper allatis, afferentibus Adæ, ac primis hominibus creatis a Deo infusam fuisse scientiam creaturarum omnium, quæ sunt magnalia Dei, speciatimque animantium, adeoque arboris dignotionis boni & mali. Quo stante quæro num Adam iste cognouerit naturam & vires arboris scientiæ boni & mali? si negas, aperte contradicis tum Mosi scribenti Adam imposuisse nomina cunctis animantibus congruentia; quum animantium nomen complectatur & plantas; & qui nouit naturam & proprietates animalium, ignorare nō debeat naturam & proprietates plantarum, quæ sunt vt simpliciores, ita cognitu faciliores. Contradicis etiam Ecclesiastico, qui dicit de Deo: *& mala & bona ostendit illis, & magnalia operum suorum*: inter quæ numeratur arbor illa scientiæ boni & mali. At si dicas primos homines per scientiam infusam a Deo ante pomi gustatum habuisse perfectam cognitionem creaturarum omnium infra se, speciatimque arboris scientiæ boni & mali, vt post Mosen tradit Ecclesiasticus; vel agnouerunt illam arborem habuisse vim producendi scientiam boni & mali effectiue, vel non, sed solum per experientiam. Si secundum adstruas cum communi schola, similiter aduersantem habes diuinam Scripturam asserentem homines illos habuisse per scientiam infusam a Deo cognitionem boni & mali, quæ maior est & perfectior omni, quæcunque per experientiam comparari valeat: & serpenti suadenti pomi comestionem sub prætestu comparandæ sibi similitudinis cum Deo, per agnitionem boni & mali, respondissent, optime se nosse per infusam sibi a Deo scientiam quid intersit inter bonum & malum, & esse se factos ad imaginem ac similitudinem Dei; neque debere se malum facere coram Domino violantes eius mandatum, vt aliam cum Deo similitudinem per inobedientiam sibi comparare gestirent. Quod si primum dilemmatis membrum verum accipiens asseras homines primos per infusam sibi a Deo scientiam creaturarum corporearū omnium agnouisse arborem scientiæ boni & mali, per esum fructuum suorum communicare posse scientiam boni & mali effectiue, prorsus independentem a scientia infusa, & a Deo; plane calliditas apparet admirabilis in tentatione serpentis, & suasione Euæ; nam Dæmon ita forte ratiocinatus fuit, Deus quidem omniscius est, sed a semetipso; vos autem habetis omnium

[l] cap. 8.
[m] Eccli. c. 17
[n] Gen. 2. 19. 20.
[o] 15. de Ciu. cap. 17.
Adam esse nomen commune vtrique primo parenti.
[p] Gen. 2. 19. 20.
[q] cap. 17. 6. & seqq.

rerum

A rerum scientiam, sed a Deo vobis infusam; vnde Deo inferiores estis; quod si volueritis esse sicut Dij scientes bonum & malum, non per scientiam ab alio vobis datam; sed a vobis metipsis, vel nolente Deo, comedite de ligno scientiæ boni & mali; nam vos calore vestro naturali conuertentes in vestri substantiam alimentarem fructum illius, vobismetipsis actione vestra pura comparabitis veram scientiam boni & mali,& hac ratione fueritis omnino sicut Dij, scientes bonum & malum,non ab alieno munere,sed a vobismetipsis: Quæ fallax argumentatio statim Euam cæpit, & per Euam Adamum virum, natura propensos ad perfectiones diuinas acquirendas; qui peruerse voluerunt imitari deum, volentes esse domini, & dedignatis esse serui, vt nuper obseruauimus ex D. Augustio; [r] qui recte dicit alibi, [s] *Adam superbia cecidit*: & alio loco clarius, [t] de raptu diuinitatis: *Sed qui rapuit*? *Adam. Quis rapuit primo? Ille qui seduxit* [u] *Adam. Quomodo rapuit diabolus*? *Ponam* [x] *sedem meam ad Aquilonem, & ero similis Altissimo*: *vsurpauit sibi quod non acceperat. Ecce rapinam*: *vsurpauit sibi diabolus quod non acceperat, perdidit quod acceperat, & de ipso calice superbiæ suæ ei, quem decipere volebat, propinauit. Gustate, inquit,* [y] *& eritis sicut Dij*: *Rapere voluerunt diuinitatem, perdiderunt felicitatem. ille ergo rapuit, & ideo exoluit.* Voluit homo scientiam boni & mali acquisitam per esum pomi vetiti, & perdidit infusam per Dei gratiam; qua debuerat erudire posteritatem successiua traditione. Præterea quum sermo Dei sit efficax,& viuus est, vt ait Apostolus; [z] *quia ipse dixit,* [a] *& facta sunt*. Dum ergo Deus dixit arborem scientiæ [b] boni & mali, vere plantam fecit procreatricem scientiæ boni & mali in animo comedentis. Nec accipere possum hoc nomen arbori fuisse impositum ab euentu post peccatum primi parentis ab Adamo, velꝫ Mose; nec proxime ante peccatum a Diabolo; [c] vt opinatur [d] Abulensis; quia nimis clara sunt verba Dei ante tentationem diabolicam ,& ante peccatum primorum parentum, præcipientis illis in sacra pagina: [e] *Tulit ergo Dominus Deus hominem, & posuit eum in paradiso voluptatis, vt operaretur & custodiret illum*: *Præcepitq; ei dicens*: *Ex omni ligno paradisi comede*: *De ligno autem scientiæ boni & mali ne comedas*: *in quocumq; enim die comederis ex eo, morte morieris.* Non enim potuisset homo cognoscere determinatam arborem, a cuius fructuum comestione prohibebatur, nisi Deus eam nominatim expressisset: Qui vero tale nomen impositum dicunt vel a serpente, vel ab Adamo, vel a Mose ex euentu tum amissionis boni, tum lapsus in malum propter peccatum, aut dissimulant verba præcepti Diuini primis hominibus dati, aut violenter extorquent e posteriori sententia sacræ scripturæ, quod expresse positum fuit in præcedenti. Quare sententia Iosephi de arbore scientiæ boni & mali videtur diuinæ paginæ veritatique consentanea. Habuerunt ex esu pomi scientiam tamen experientialem, vt communiter dicitur, Adamus & Eua; tum boni deperditi,& mali sibi comparati; tum etiam boni & mali cuiuslibet alius absolute;sed non ita perfectam, sicut [f] erat scientia infusa diuinitus eorum mentibus,quam transgressione diuini præcepti perdiderunt. Sed & ex esu pomi scientiam boni & mali satis imperfectam sibi conquisiuerunt, imperfectiorem multo, quam si non vetitum sibi fuisset a Deo pomum illud; etenim & a sacra pagina didicimus, quod *in animam f maleuolam non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis*: & ab orthodoxis habemus Angelos [g] malos per peccatum amisisse multum suæ naturalis cognitionis, vt antea [h] late notauimus: & ab Aristotele nouimus actus perfectionesque non esse, neque fieri, nisi in patiente [i] disposito. Hæc de arbore scientiæ boni & mali vera & reali.

[r] to. 8. 255. m. n.
[s] to. 9. 136. H
[t] to. 8. 240. D.
[u] Gen. 3.
[x] Isai. 14.
[y] Gen. 3.
[z] Heb. 4. 12.
[a] Ps. 32. 9. & Ps. 148. 8.
[b] Gen. 2. 17.
[c] Gen. 3. 5.
[d] in Gen. c. 13. q. 154. 155.
[e] Gen. 2. 15. 16. 17.
[f] Sap. 1. 4.
[g] Eus. 7. prep. q. 1. 6. Isai. 14. 13. 2. Cor. 6. 14. Colos. 1. 3. D. Thom. & Bonau.
[h] c. 7. Sch. 2.
[i] 2. de ani. t. 24. 26.

B

C

D

De fructu arboris humanæ sapientiæ nostro in Schemate delineatæ.
Cap. XXVII.

ARbor autem humanæ sapientiæ, in Schemate nostro delineata, quum vera non sit, atq; realis, sed omnino symbolica, fructus itidem obtinet allegoricos, atque metaphoricos. Dubio procul humanæ sapientiæ fructus est, qui ex ea pendet effectus, posse docere; [a] quod aperte satis edocet Aristoteles inquiens, [a] *Et prorsus signum scientis est, posse docere*. Signum autem cum fructu coincidere; docet euidentissime sacra pagina, in qua legimus [b] apertissime metaphoram istam: [b] *Attendite a falsis prophetis : qui veniunt ad vos in vesti-*

[a] 1. Meta. cap. 1.
[b] Matth. 7. 8. 15. & seq.

mentis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rappaces. A fructibus eorum cognoscetis eos Nunquid colligunt de spinis vuas, aut de tribulis ficus? Sic omnis arbor bona bonos fructus facit: mala autem arbor malos fructus facit. Non potest arbor bona malos fructus facere, neq; arbor mala bonos fructus facere. Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. Igitur ex fructibus eorum cognoscetis eos. Quibus euidentissimum est, Christum Dominum sub arboris bonæ nomine bonos fructus ferentis indicare veros prophetas, verosque sapientes veram doctrinam addiscentibus afferentes; nam verum & bonum transcendentia sunt, quæ semper in omnibus coincidunt, & ad inuicem vbique conuertuntur: per arborem vero malam malos fructus facientem significare falsos prophetas falsam doctrinam prædicantes, falsosq; doctores falsa dogmata proferentes. Vnde liquido patet fructus arboris humanæ sapientiæ nihil aliud esse, quam doctrinas, quas addiscentes accipiunt a suis doctoribus. Id ipsum repetit alibi Dominus, inquiens: [c] *Ideo dico vobis: Omne peccatum, & blasphemia remittetur hominibus: spiritus autem blasphemiæ non remittetur. Et quicumque dixerit verbum contra filium hominis, remittetur ei: qui autem dixerit contra Spiritum Sanctum, non remittetur ei neque in hoc seculo, neque in futuro. Aut facite arborem bonam, & fructum eius bonum: aut facite arborem malam, & fructum eius malum: siquidem ex fructu arbor agnoscitur. Progenies viperarum, quommodo potestis bona loqui, quum sitis mali? Ex abundantia enim cordis os loquitur. Bonus homo de bono thesauro profert bona: & malus homo de malo thesauro profert mala. Dico autem vobis, quoniam omne verbum otiosum quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicij. Ex verbis enim tuis iustificaberis: & ex verbis tuis condemnaberis.* Vnde plane constat, arborem esse symbolum doctrinæ, verbaque docentis esse fructum atque signum suæ sapientiæ, vel ignorantiæ prauæ. Quapropter etiam Socrates id agnoscens, adolescenti, quem pater erudiendum sibi dudum obtulerat, dixit: [d] *Loquere, vt te videam*: & in Philebo Plato tractans de summo bono, constituit, Male loqui non posse, qui mali non sunt. Et euidentius [e] Aristoteles, *Sunt ergo ea, quæ sunt in voce, earum quæ sunt in anima passionum notæ: & ea quæ scribuntur, eorum quæ sunt in voce. Et quemadmodum nec literæ omnibus eædem, sic nec eædem voces. Quorum tamen hæc primum notæ sunt, eædem omnibus passiones animæ sunt: & quorum hæ similitudines, res eædem.* Ex quibus liquido constat, sapientiam, quæ passio est animæ, siue habitus intellectus, vt alibi docet [f] Aristoteles, per voces ac verba docentis, & per scripta discentibus impertiri, atque communicari. Quod vtrumque significare volens autor nostri Schematis, aptissime repræsentauit in gemmula Cupidinem pusionem, qui est Amor sciendi cunctis hominibus [g] ab ortu naturæ insitus, omni conatu niti trahere ad se cacumen arboris annosæ sapientiæ (namque sapiens iuuenis esse [h] non potest, sed in senibus tantum inuenitur habitus sapientiæ, quo possunt ignaros iuuenes erudire) vt auiculam in eo stantem, & caueam ex eo pendentem apprehendat: vel in hoc decorum seruans, quod pueri maxime delectantur auibus, & eas canentes audire, sibique capere, ac apprehendere gestiunt. Est autem auis apertum symbolum sermonis ex ore loquentis effluentis; quo nomine frequentissime Homerus verba nuncupat alata, & volucria, tanquam eorum proprium epitheton. Qua de re pulchre Valerianus in Hieroglyphicis [i] agens de Sinapi, sic etiam ex Adamantio, Hesychio, & ex sacra pagina: [k] *Sinapis quidem semina primo aspectu pusilla admodum videntur; verum vbi a perito agricola sata fuerint, in immensum coalescunt, augenturque in arborem, in ramos, & in virgulta vndequaque prorumpentia, in quibus Aues cæli congregentur, vt in sacris habetur* [K] *Institutionibus. Aues igitur, hoc est, disputatores, quod interpretatur Adamantius, quippe Rhetores, qui velut Aues cæli leuibus pennis, verborum dumtaxat elegantium nitore freti, disciplinarum excelsa prius sectari, & ardua quæque appetere videbantur: Pennata enim Homero verba: Et per bracteatas argento* [l] *Columbæ pennas, sermones Dei Theologi aiunt intelligendos. Huiusmodi igitur Rhetores Alites, simulat nostram in Sinapin inciderint, ipsis denique rationibus, & rei ipsius veritate allectæ, non ingratam sibi sedem in ea delegeruut. Ex cuius quidem ramis, non admodum delicate frondescentibus, vi tamen sua consistentibus, nullus forte loquendi decor, sed optimæ vitæ tantum ratio, quæ sola sit appetenda, decerpitur. Quan-*

c Matth. 12. 31. & seq.
d Xenophon
e 1. periher. cap. 1.
f 6. Ethic. cap. 3.
g 1. Meta. cap. 1.
h 2. Ethic. cap. 8.
i lib. 57.
K Matth. 13. 31. & seq.
l Psal. 67. 14.

Quanquam Hesychius Aues loco hoc Euangelico accipi contemdit pro hominibus contemplationi deditis, qui si terrena aliqua tractare necesse habuerint, hoc est, si super Sinapis ramo quiescere contigerit, paulo post tamen volatu repetito, non ignauiter in sublime tollantur. Sic igitur Auicula stans in cacumine annosæ arboris humanæ sapientiæ, quam velut ad se trahere, apprehendereque gestit Amor sciendi, symbolum aptissimum est viri sapientis, alta doctrina conspicui, ac in orbe literario eminentis, qui cantu suo, sermoneq; vocali iuuenes erudit sciendi Cupidos. Hanc autem auiculam in Schemate fictam, vt apparet, esse Lusciniam arbitramur; quam esse typum hominis docti discipulos erudientis, apertissime constat e classicis; etenim obseruatu Pierij,[m] de Cygno, & Luscinia tractantis. *Sane Plato, Ægypticæ doctrinæ nunquam immemor, quum felicem illam ciuitatem conderet, illic ferme ait*[n] *Orpheum Calliopes filium, quum a mulieribus fœde discerptus excessisset e vita, homine, quod erat, dereli̇cto, in Cygnum emigrasse, mutata specie, vt qui insignis musicus fuerat, musicam itidem perseuerantius exerceret. Hinc locum mutuatus est Horatius noster, quum in Cygnum abire se scribit ad Mecænatem*: m lib. 23. Hieroql. n lib. 10. de Rep. f.

B

,, Iam iam residunt cruribus asperæ
,, Pelles, & album mutor in alitem
,, Superne, nascunturque leues
,, Per digitos humerosque plumæ.

Et quum piscium silentio vocalissimam opponeret harmoniam, ita de lyra canit:

,, O mutis quoque piscibus
,, Donatura Cygni, si libeat, sonum.

Platoni, ea super Orpheo scribenti, adsentitur Æneas philosophus, qui quidem vbi ex Chaldæorum, Ægyptiorum, & Græcorum opinione, defunctorum animas euocari posse docet, Orphea Cygni specie euocandum ait. Quod si quis Homerum euocare voluerit, oportere eum Lusciniæ formam indutum apparere, & mox: *Veluti post Orphea, ex antiquorum traditione, merito succedit Homerus, ita post Cygnum Luscinia locum tenet, quando Cygnus Orphei, Luscinia Homeri simulachrum est*. Merito igitur in arbore humanæ sapientiæ totius, Autor nostri Schematis, non Cygnum, sed Luscinium apposuit, quod Orpheus theologica tantummodo tractasse videtur, Homerus autem vniuersæ sapientiæ humanæ pater audit apud omnes

C eruditos, a Platone, Aristotele, ceterisque disciplinarum omnium cultoribus frequentissime cum laude citatus ad propriorum dogmatum confirmationem. Quin etiam Luscinia symbolum est doctoris ad sapientiam addiscentes quoslibet erudientis, alia ratione non vnica, primum quod filios proprios ad varietatem cantus erudire cernitur; qua de re sic Aristoteles:[o] *Iam vero Luscinia modulos suos pullos docere, versusque, quos imitarentur, tradere visa est: vt pote quum non perinde locutio, vt vox, per naturam proueniret, sed acquiri posset per disciplinam, & studium. Vnde homines quoque locutione vtuntur varia, quum vocem omnes reddant eandem*. Deinde quod optimi doctoris est varias habere sermonis figuras, varietati rerum explicandarum appropriatas, variosque modos explicandi; quæ sonorum varietas mira spectatur in vna Luscinia supra quaslibet auiculas; de qua Plinius ita:[p] *Lusciniis diebus ac noctibus continuis quindecim garrulus sine intermissu cantus, densante se frondium germine, non in nouissimum digna miratu aue. Primum tanta vox tam paruo in corpusculo, tam pertinax spiritus. Deinde in vna perfecta musicæ scientia modulatus editur so*

Cur Homero Luscinia, & Orpheo Cygnus dicatur

o 4. de part. cap. 9. f.

Luscinia pullos suos canere docet.

p lib. 10. c. 29

Luscinia cantus celebratus a Plinio.

D *nus: & nunc continuo spiritu trahitur in longum, nunc variatur inflexo, nunc distinguitur concisο, copulatur intorto: promittitur reuocato, infuscatur ex inopinato: interdum & secum ipse murmurat: plenus, grauis, acutus, crebre, extentus, vbi visum est, vibrans, summus, medius, imus. Breuiterq; omnia tam paruulis in faucibus, quæ tot exquisitis tibiarum tormentis ars hominum excogitauit; vt non sit dubium hanc suauitatem præmonstratam efficaci auspicio, quum in ore Stesichori cecinit infantis. Ac ne quis dubitet artis esse, plures singulis sunt cantus; nec iidem omnibus, sed sui cuique. Certant inter se, palamq; animosa contentio est. Victa morte finit sæpe vitam, spiritu prius deficiente, quam cantu. Meditantur aliæ iuniores, versusq; quos imitentur accipiunt. Audit discipula inteutione magna, & reddit, vicibusq; reticent. Intelligitur emendatæ correctio, & in docente quædam reprehensio. Ergo seruorum illis pretia sunt, & quidem ampliora, quam quibus olim armigeri parabantur. Scio sextertiis*

Lusciniæ cantus varietas mira.

Lucinia cecinit in ore puelli Stesichori.

Luscinia docet canere iuniores.

Lusciniarum pretium magnum.

sex, candidam alioquin, quod est prope inusitatum, venisse quæ Agrippinæ Claudij principis coniugi dono daretur. Visum iam sæpe iussas canere cœpisse, & cum symphonia alternasse: sicut homines repertos, qui sonum earum, addita in transuersas harundines aqua, foramen inspirantes, linguæue parua aliqua opposita mora, indiscreta redderent similitudine. Sed eæ tantæ tamque artifices argutiæ a quindecim diebus dehinc paulatim desinunt, nec vt fatigatas possis dicere, aut satiatas. Mox æstu aucto in totum alia vox fit, nec modulata, aut varia. Quibus apertissime constat, analogiam esse miram Lusciniijs cum doctoribus humanæ sapientiæ; proindeque auiculam huiusmodi rectissime poni symbolum Doctoris, voce præsentes discipulos erudientis. Denique Doctuři præmeditari consueuere noctu lucubrantes, quæ postera die dogmata sapientiæ suis auditoribus addiscendi cupidis intelligenda proponant, atque declarent; non enim ex tempore quis, quantumuis eruditus atque doctus, poterit vnquam seriam solidamque doctrinam auditoribus ore proloqui, sed nugas, & insulsas effutiet vanitates: Quam sane lucubrationem, atque præmeditationem in auiculis hisce cognouerit Valerianus, adeoque Lusciniam posuerit hieroglyphicum lucubrationum inquiens: *Quo factum est, vt qui eam* (de Luscinia loquitur) *vernis mensibus per totam fere noctem dulci eo modulamine delectari obseruarunt, vigilantiam ex eius hieroglyphico, nocturnasque lucubrationes significari dixerint. Nam nisi literarum studijs summa inesset delectatio, mirificusque concentus, pro vniuscuiusque ingenij captu, haud facile reperias qui laboriosis vigilijs temere velit insenescere, atque assidua mentis agitatione consumi. Cui quidem sententiæ fauet, quod Hesiodus ex similitudine, quam de Luscinia ab accipitre in altũ rapta, miserabiliterque conquirente posuit. Per Lusciniam, vt interpretes addunt, Poetam causa modulationis intelligit, semetipsum scilicet qui fuerat a Iudicibus vexatus: per accipitrem vero Iudices: ob rapacitatem, qui Persæ fratris largitionibus corrupti inique iudicauerant.* His apparet, optimo consilio nostri Schematis autorem in cacumine arboris humanæ sapientiæ posuisse Lusciniam auem, tanquam hieroglyphicum aptissimum repræsentare Doctorem e sublimi suggestu voce docentem iuuenes addiscendi cupidos, per pusionem Amorem indicatos.

Luscinia hieroglyphicũ lucubrationum.

Cauea symbolum librorum dogmata sapientiæ continentium.

Caueа vero volucribus canoris continendis apta, de sapientiæ arbore pendens in Schemate nostro, symbolum est egregium scripti voluminis, in quo continentur delineatæ sententiæ virorum sapientum, quæ possunt addiscentem Iuuentutem erudire, scientiæque cupidis omnino satisfacere: namque scripta sunt notæ doctrinarum, quæ præfuerunt, aut esse potuerunt in voce viri scientifici docentis; vt apertissime constat ex Aristotele, non semel allato, & nunc iterum afferendo, ad hoc propositum dicente: ¶ *Sunt ergo ea, quæ sunt in voce, earum quæ sunt in anima passionum notæ: & ea, quæ scribuntur, earum quæ sunt in voce. Et quemadmodum nec literæ omnibus eædem, sic nec eædem voces. Quorum tamen hæc primum notæ sunt, eædem omnibus passiones animæ sunt; & quorum hæ similitudines, res etiam eædem.*

¶ 1. Periher. cap. 1.

Epilogus.

Sic igitur apte fingitur in gemmula sub typo Cupidinis pusilli, Iuuentus addiscendi cupida, de arbore vetusta humanæ sapientiæ maximo conatu satagens ad se trahere cacumen altum, & apprehendere Lusciniam canoram Doctoris e sublimi voce docentis; & caueam voluminis, continentem in se scripta viri sapientis. Quæ secundi Schematis est explicatio.

Inter

Inter viros alta sapientia praestantes, esse qui non voce docere sint apti, sed tantummodo scriptis.

Schema III. Gemme.

Sapientum, sciendi Cupidos edocere valentium, tres esse classes. Cap. XXVIII.

HVmana Sapientia, cuius participatione viri scientes ¹ erudire possunt iuuentutem ¹ addiscendi cupidam, est omnis diuisa in partes tres: quarum vnam obtinent quicunque voce tantummodo possunt vti ad ignatos edocendos: aliam, qui non voce, sed tantum scriptis docendi munere funguntur: tertiam illi possident, qui valent ex æquo tam lingua, quam calamo sapientiam indoctis impertiri: Sane scriptis pariter & eloquio docuere iuuentutem, ac homines addiscendi cupidos, tum Plato in Academiæ Schola de suggestu philosophans, & libris multiplicis doctrinæ scriptis posteritati relictis: tum Aristoteles in Peripato deambulans voce discipulos erudire solitus est audientes, & absentibus etiam nobis multa perscripsit volumina sapientiam vniuersam explicantia: tum Seneca libros insignes moralis, naturalisque scientiæ plenos transmisit ad posteros: & voce Neronem erudiuit, ingratum non minus in matrem, quam in optimum præceptorem, quibus vtrisque vitam violenter ademit, violans iura naturæ pariter & gratitudinis: ne multos alios afferam in vtroque genere docendi viros omni tempestate celeberrimos. Qui vero sola voce sapientiam edocuerit, nullis omnino post se relictis posteritati scriptorum monumentis, celebratur

[Margin notes: 1. Meta. — Sapientes verbo, & scripto.]

Socra-

Socratis discipuli Classici. Plato. Aristippus, Phædo, Antisthenes Euclides. Xenophon, Æschines, Lysanias, Cebes, Glauco, Bryso, Pyrrhon, Alcibiades, Critobulus Xenomedes, Apollodorus Crito, Simon, Eumates, Cherephon, Theodorus.

Socrates, de quo sic in Anthropologia sua Volaterranus: *Nihil unquam scripsisse constat Socratem; sed eius dissertationes a Platone commemorantur.* Antea quoque Suidas de proposito dixerat. *Vixit autem* Socrates *annos octoginta. Deinde vero imprudentia, vel potius amentia Atheniensium coactus bibere cicutam obijt, nullo scripto relicto: vel vt quidam volunt, hymno in Apollinem & Dianam, & Æsopæa fabula versibus scripta* (quæ pro nihilo habentur, vel pro incertis) *Philosophos vero effecit Platonem, qui relicto Lyceo (locus autem is est Athenis) traduxit Scholam in suburbium, quod Academia vocatur: & Aristippum Cyrenæum, qui peculiarem sectam introduxit; & Scholam constituit, dictam Cyrenaicam: Et Phædonem Eleum, qui & ipse peculiarem scholam instituit, ab ipso dictam Eliacam: Antisthenem, qui Cynicam sectam instituit: Euclidem Megarensem, qui & ipse peculiarem instituit Scholam, quæ ab eo Megarica fuit vocata; a Clitomacho vero Euclidis discipulo vocata fuit dialectica: Xenophontem, Grylli F. Æschinem, Lysaniam Sphettium, Cebetem Thebanum, Glauconem Atheniensem, Brysonem Heracleotam, Pyrrhonem, Alcibiadem, Critobulum, Xenomedem, Apollodorum Athenienses. Præterea vero Critonem, & Simonem, Econatem Phliasium, Simmiam Thebanum, Terpsionem Megaricum, Euenum, Cherephontem. Theodorus etiam, cognomento Atheus eum audiuit.* Socrates itaque nihil vnquam librorum edens, at sola voce suos auditores erudiens, atque tot ac tantos Philosophos integrarum sectarum institutores e sua schola dimittens, næ merito Sapiens ab oraculo Delphico [b] potuit audire, Lusciniaque non minus quam pater literarum Homerus. Verum enimuero sapientes qui solo scripto docuerunt, non item voce, Schematis autor aptissime Coruo volumen explicatum vnguibus tenente, rostrum vix aperiente, repræsentandos censuit; quod Coruus & ales Apollini sacra sit, Musarum duci, multis nominibus; & raucissima voce crocitans incondite nimis obstrepens voce docendo sit ineptus.

b Diog. Laer. Sapiens non voce, sed scripto solū erudiens cur Coruo comparatur in gemma.

Corui cum viro sapientiæ scriptore detegitur analogia. Cap. XXIX.

Porro Coruum esse sapientiæ symbolum, multa sunt quæ doceant aperte: primumque Sacra pagina docens: [a] *Qui dat iumentis escam ipsorum, & pullis coruorum inuocantibus se.* Quum enim ex ouis albi exeant, a parentibus nigerrimis, velut adulterini relinquuntur; qui præ fame vociferantes a Deo rorem, vel animalcula congrua nidos eorum circumuolantia subministrante, nutriuntur. Eucherius hinc, obseruatu Valeriani, [b] *filios fideles doctrina cælesti imbutos, ex infidelibus tamen parentibus genitos, indicari ex veterum Theologorum traditione commonuit.* Vt propterea Corui simulachrum doctorum vtcumque sint. At vero comprobatur id euidentius ex antiquo Prouerbio, *Mali Corui malum ouum:* quod, vt ait Adagiographus, *Apte vsurpabitur, quotiens a malo præceptore discipulus malus proficiscitur.* Deinde sane Musæ, quæ patre Ioue, qui signat intellectum omniscium, matre Memnosyne, quæ memoria est, a veteribus natæ dicuntur, apertū symbolū disciplinarū sunt apud omnes; earū vero duplicem proprietatē esse memorant viri prisci; quod forent nigro capillitio, [†] & insigni castimonia spectabiles; certe nigrū Musarū capillitiū a Pindaro Musis datū in Pythijs, indicat hominū doctorū alta mente repostas cogitationes, obscuras alijs & imperscrutabiles, nisi vocibus foras exprimantur dias in luminis oras; quis enim cordiū scrutator [c] est nisi Deus? Corui vero summa nigredo non solum abditas in animo docti viri sententias mystice signat; quas idem Pindarus appellat profundos Musarum sinus cum Latoidæ sapientia; sed etiam docti viri constantiam, & firmitudinem, qua scribit Aristoteles, [d] hominem scientem esse penitus impermutabilem a sua credulitate; color quidem quiuis alius in atrum facile mutari potest; niger autem nunquam in alium colorem vllum commutari valet. Quare Coruus, qui dealbari non potest, nec omnino colorem atrum deponere, scientis hominis hieroglyphicum est. Et eidem Musæ, quas temonem sapientiæ tenere scribit Orpheus, a Natali [e] relatus:

,, Temonem sacræ sophiæ hæc audite tenentes.

castissimæ ponuntur suis coniugibus, etsi virgines ponantur a Luciano, & a Zetze, vt adnotat Gyraldus [f] nam ex antiquioribus idem Lilius ostendit, Clius & Magnetis Ialemum & Hymenæum filios fuisse: Euterpen ex Astrimono peperisse Rhesum, qui secundum alios

a Ps. 146. 9.
b lib. 2. 3. Hierogl.
† Pind. Pyth. ode 1.
c Ps. 7. 10.
d 1. post. an. c. 17.
e lib. 7. Myth. cap. 15.
f Synt. 7. Musarum filij.

Ter

Terpsychorem matrem habuit. Thaliam Apollini Carbanti genuisse Palæphatum. Vraniam ex Apolline, vel Piero terrigina concepisse Liuium. Melpomenem, vel iuxta alios Terpsychorem ex Acheloo genuisse Sirenes. Terpsychorem vero, vel vt alij dicunt, Melpomenem ex Lino Apolline, vel secundum alios Laro, partu Melpum edidisse: Erato ex Ethlio Endymione, vel Philamone, Thamirim edidisse: Polymniam autem ex Celeo, siue Chimarrho Marte Triptolemum habuisse filium: Calliopen Beagro peperisse Orpheum: quibus allegorias subiungit breuiculas Zetzes. Ceterum castæ fuere Musæ, quia vnico marito contentæ, nunquam transiuerunt ad secundas nuptias; quod etiam de Coruis Aristoteles ait,[g] inquiens: *Coruinum genus libidinosum non est*, quim & Aldrouandus[h] ex veteribus colligit, *oscula illa, quibus Corui crebro columbatim ante coitum inter se misceri conspiciuntur. non ad libidinem aliquam fœdam, vt alij putabant, sed ad castum amorem, ac coniugalem, quem inter aues præcipue coruus colere dicitur, referenda sunt; Tradunt enim coruos ad trigesimum, quandoque ad quadragesimum ætatis anum vna viuentes, iura coniugij inuiolata vtrimque constantissime seruare. Aristoteles sane coniugium inter eos mutuum, atque fidum celebrari scribit. Hanc fidem non solum ad mortem vsque durare Athenæus inquit, verum etiam defuncto altero, coniugem alterum per omne vitæ tempus viduum permanere, neque alteri vnquam marito copulari.* Sic omnino sapiens homo, qui semel cum veritate scientiæ copulauerit animum, vitam totam cum illa degit honestissime, nec vnquam adulterium cum falsitate committit, Aristotele[i] doctore. Quod si recipiamus opinionem Anaxagoræ, quam ab Aristotele reprobatam,[K] & a Plinio[l] vulgari famæ tributam, non horruit Encelius inquiens, *Et fieri potest, vt Corui isti veri ore coeant in frigore*, apud Saxones: *nam si vulgari modo auium coirent, frigus semen vna incidens in matriculam corrumperet; & profecto ea species, quæ templa incolit, Monedula dicta, ore coit tempore verno*: Recipere tamen noluit Martialis, qui licet poetarum more, vulgi famam veritati frequenter anteponentium, in Apophoretis veritati litare videtur, asserens:

[g] 3. de gen. an. c.6.
[h] Ornith. to. 1. l.12.
Ceruorum castitas.
[i] 1.post.t.17.
[K] 3. de gen. an. cap.6.
[l] lib.10.c.12.
Corui an ore coeant.

„ Corue salutator, quare fellator haberis?
„ In caput intrauit mentula nulla tuum.

Nihilominus imaginis Corui volumen explicatum tenentis in gemmula sculptor, Anaxagoræ, vulgique sententiam si suum ad propositum transferre voluerit; næ scite virum sapientem Corui simulachro volumen ante se vnguibus explicantis representauit; quod homo sapiens ore libros tanquam liberos proprios pariat, vti coruus pullos itidem suos ore parere dixit Anaxagoras, & vulgus opinatur: etenim scripta monumenta doctorum hominum, ex eorum sermone prodiere; quoniam Aristoteli,[m] ea quæ scribuntur, sunt notæ eorum, quæ præfuerunt in voce. Præterea vero Coruus ob sui longæuitatem optime scriptores doctos representare potest; siquidem viri sapientes, etiam post sui naturalem obitum viuunt immortales in hominum memoria beneficio suorum voluminum; etenim *ingenij egregia facinora, sicuti anima, immortalia sunt*, vel ipsi Salustio, in Iugurthino suo. Coruos autem longæuitate donari maxime ait Hesiodus, cuius versus ita reddidit Ausonius in Idyllio:

Coruos ore parere vulgi fama.
[m] 1.perhier. cap.1.

„ Ter binos deciesque nouem superexit in annos
„ Iusta senescentem quos complet vita virorum.
„ Has nouies superat viuendo garrula cornix,
„ Et quater egreditur Cornicis secula Ceruus:
„ Alipedem Ceruum ter vincit Coruus: & illum
„ Multiplicat nouies Phœnix, reparabilis ales.

Corui longæuitas magna.

Theophrastus moriens, autore Laertio, naturam accusasse dicitur, quæ Ceruis, & Coruis longæuam vitam dedisset, hominibus non item, qui vita longa maxime digni essent. Plinius ait Hesiodum[n] Cornici nouem nostras ætates attribuisse, quadruplum eius Ceruis, id triplicatum Coruis. Vtcunque sit, vitam longæuam satis Ceruis inesse contestantur omnes, & Albertus[o] Magnus experimento comprobat alicubi Coruos vltra centum annos ab immemorabili tempore vixisse singulares. Viri sapientis ergo, cuius vita perennis est in editis ab se literarum monumentis, aptum hieroglyphicum in gemmula ponitur Coruus vnguibus tenens explicatum, lineisque ductis decoratum volumen. Amplius Vlyssem, hominem sapientem, Lycophron appellat Ceruum, non ob ætatem senilem, vt aliqui censent; etenim

[n] lib.7. c. 48
[o] 9. de an. hist. c. 20.

non

non ita senio confectus a Telegono filio, e Circe sibi nato, percussus interijt; verum ob sapientiam, qua mirifice cluet apud omnes. Amplius vox Corui passim audit Cras, Cras, & symbolum est procrastinationis; enim vero Autor de Natura rerum, *Coruus*, inquit, *auis clamosa, nihil aliud sonare nouit, quam Cras, Cras.* Qua de re D. Augustinus infit.[p] *Cras Cras Corui vox est: ipsa res est, quæ multos occidit, quum dicitur Cras Cras, & subito ostium clauditur. Remansit foris cum voce Coruina, quia non habuit gemitum Columbinum.* Sed vt procrastinatio fere semper obfuit in operibus moralibus, ita profuit in literarijs edendis; vnde sapienter Horatius ad finem Artis,

A

[p] in Euang. Matt. c. 17.

,, Tu nihil inuita dices, faciesque Minerua.
,, Id tibi licitum est, ea mens, si quid tamen olim
,, Scripseris, in Metij descendat iudicis aures,
,, Et patris, & nostras, nonumque prematur in annum.
,, Membranis intus positis delere licebit
,, Quod non edideris, nescit vox missa reuerti.

Coruus hieroglyphicum est viri sapientis.

Quare Coruus aptissimum hieroglyphicum est viri sapientis de rerum natura proprietatibusque scribentis; qui statim e calamo fluxas opiniones inuulgare, præloque committere non debet, sed in diem crastinum recogitandas relinquere; namque secundæ meditationes sunt prudentiores; quin & Psalmographo,[q] *Dies diei eructat vrrbum, & nox nocti indicat scientiam.* Vnde Senarius antiquus apud Aulum Gellium:

B

[q] Ps. 18. 12.

Discipulus est prioris posterior dies.

Postea vero Coruus apud eruditos passim audit symbolum Rhetoris, atque si placet sapientis scriptoris; etenim, vt obseruat Pierius,[r] Coraci Rhetori primario Metellus in tumulo Coruum lapideum posuit honoris ergo, significans eius viri multiplicem doctrinam, & orationis varietatem; enim vero Coruus [s] Æliano sacer Apollini, maxime omnium auium multos clangores, & varias voces fundit: quarum multitudinem Fulgentius certo numero determinare ausus est, nempe sexaginta quatuor, vt adnotat incognitus autor libri de Natura rerum. Sed quia vox Coruo raucisona nimium est, indicabit Rhetorem scriptis clarum, non autem oratione uocali. Veteres autem Rhetores claros plerosque fuisse, qui suas orationes ipsi non dicerent, sed scriberent, ab alijs perorandas, compertum habemus ex Plutarcho in uita decem Rhetorum, de Ausiphonte, Androcide, Lysia, Isocrate gracilitate uocis laborante, propterea que forensibus a declamationibus abstinente, ac de alijs plerisque, non uoce recitatis a se, sed scripis orationibus, præclarissimis; quorum ideo Coruus uolumen tenens euolutum, hieroglyphicum est. Porro de Corace, Corui figura nobilitato in sepulchri titulo, talem historiam ad propositum affert Adagiographus,

[r] lib. 23. hier.

[s] de anim. l. 1. c. 48. lib. 7. cap. 7.

Rhetores, qui non rore, sed scriptis excolluerint.

C

Historia lepida de Rhetore magistro, ac eius vafro discipulo.

,, Corax quidam, ait, primus Siracusis post mortem Hieronis, instituit artem Rhetori-
,, cen mercede profiteri: Cum hoc adolescens quidam Tisias hac lege pactus est, ut tum
,, demum mercedem persolueret, vbi iam artem perdidicisset. Dein vbi iam arte cognita,
,, præmium reddere cunctaretur, Corax in ius discipulum uocat. Ibi iuuenis huiusmodi
,, dilemma proponit: Percontanti quis esset artis finis, vbi Corax respondisset, Persuade-
,, re dicendo; Age, inquit, si persuadeo Iudicibus, me nihil debere, non reddam, quia vici
,, causam: sin minus persuadeo, non reddam, quia non perdidici artem. At Corax Tisiæ
,, dilemma tanquam vitiosum, & ἀντιςρέφον in discipulum retorsit ad hunc modom; Immo,
,, inquit, si persuades, dabis, quia tenes artem, & debes ex pacto: sin minus, dabis, quia
,, sententijs iudicum damnatus. Quod commentum tam vafrum, tamque callidum ubi Iu-
,, dices audissent, admirati uersutiam adolescentis, succlamarunt, κακοῦ κόρακος κακὸν ὠόν,
,, *Mali corui malum ouum.* Sunt qui narrent hoc succlamatum a corona circumstantium,
,, quum alter alteri litem intenderet. Huiusmodi ferme leguntur in Prolegomenis in Her-
,, mogenis rhetoricam. Ex hac fabula, ni fallor, efficta est ea, quam narrat A. Gellius in
,, Noctibus[t] Atticis de Protagora sophista, & huius discipulo Euathlo; quæ tametsi lon-
,, giuscula est, & in promptu sita; tamen quod omnium lepidissima uideatur, non pigebit
,, adscribere. Gellius igitur ostenso uitioso dilemmate, quod Antistrephon uocant, prop-
,, terea quod totidem uerbis possit in aduersarium retorqueri. *Quale est,* inquit, *promulgatum illud, quo Protagoram sophistarum acerrimum vsum esse ferunt aduersus Euathlum disci-*

D

[t] lib. 5. c. 10.

Antistrephō dilēma, quale sit.

A *discipulum suum. Lis nanque inter eos, & controuersia super pacta mercede hæc fuit: Euathlus adolescens diues, eloquentiæ discendæ, causarumq́; orandi cupiens fuit: is in discipulum Protagoræ se se dedit, daturumque promisit mercedem, grandem pecuniam, quantam Protagoras petiuerat: dimidiumque eius dedit iam tunc statim priusquam disceret, pepigitque vt reliquum dimidium daret, quo primum die causam apud iudices orasset & vicisset. Postea quum diutule auditor assectatorque Protagoræ fuisset, & in studio quidem facundiæ abunde promouisset, causas tamen non reciperet, tempusque iam longũ transcurreret; & facere id videretur, ne reliquum mercedis daret: capit consilium Protagoras, vt tum existimabat, astutum; petere instituit ex pacto mercedem, litem cum Euathlo contestatus. Et quum ad iudices, conliciendæ consistendæque causa gratia, venisset: tum Protagoras sic exorsus est: Disce, inquit, stultissime adolescens, vtroque id modo fore, vt reddas quod peto, siue contra te pronunciatum erit, siue pro te. Nam si contra te lis pronunciata erit, merces mihi ex sententia debebitur, quia ego vicero: sin vero secundum te iudicatum erit, merces mihi ex pacto debebitur, quia tu viceris. Ad ea respondit Euathlus: Potui, inquit, huic tuæ ancipiti captioni isse obuiam: si verba ipse non facerem, atque alio patrono vterer. Sed maius mihi in ista victoria proludium est, quum te non*
B *causa tantum, sed etiam in argumento vinco. Disce igitur tu quoque, Magister sapientissime, vtroque modo fieri, vti non reddam quod petis, siue contra me pronunciatum fuerit, siue pro me. Nam si iudices pro mea causa senserint, nihil tibi ex sententia debebitur, quia ego vicero: sin contra me pronunciauerint, nihil tibi ex pacto debebo, quia ego non vicero. Tum iudices dubiosum hoc inexplicabileque esse, quod vtrinque dicebatur, rati, ne sententia sua vtramque in partem dicta esset, ipsa se se rescinderet, rem iniudicatam reliquerunt, causam in diem longissimum distulerunt.* Hactenus Gellius. Quid autem? an non optimo iure iudices hoc saltem sententiæ vice pronunciare debuerunt, *Mali corui malum ouum*? Narrat eandem fabulam Apuleius in Floridorum libris: Non dicamus copiosius; neque enim po-
,, test copiosius referri, quam a Gellio denarrata est, sed tamen florulentius, & vt ita
,, dixerimus, picturatius. Meminit Euathli Aristophanes in Fucis, atque item in Acharnensibus. His igitur apparet Coruum esse symbolum Magistri literas edocentis. Addendum his est, Coruum esse symbolum Appollinis, qui præses Musarum est, adeoque Magister literarum; quod affirmant vnanimes, Ælianus,[u] Plutarchus, Porphyrius, Ausonius,
C Silius, Apuleius, & alij passim; cuius rei ratio multiplex affertur, tum quia futuras tempestates cantu, volatuque prænunciaret Aruspicibus; quum Apollo futurorum præmonstrator atque vaticinator coleretur ab Ethnicis: tum quia Sol dominus est æque candidæ diei, nigræque noctis; quæ duo ex Apollinis, siue Solis præsentia, & absentia generantur in hemisphærio: ad quod alludentes, Apollini candidum olorem, & nigrum Coruum consecrare voluerunt: & quum nocturnæ lucubrationes maxime faciant ad acquirendam, excolendamque sapientiam, eamque libris conscribendam; propterea coruus hieroglyphicum est viri sapientis, scriptorum monumentis eximij: quod agens de Deo Socratis innuit Apuleius: *quum duo*, inquit, *præstabiles colores, piceus ac niueus forent, quibus inter se nox cum die differrent, vtrumq́; colorem Apollo suis alitibus condonauit, Coruo nigrum, Cycno album:* nimirum indicans Doctorem scribentem noctu solitarium elucubrare, sed oretenus edocentem diurnis cœtibus addiscentium propriam doctrinam communicare: tum quod Apollo, quum Gigantes Dijs bellum inferrent, in Coruum mutari voluit; nimirum, quia dum Erro-
D res e terra nati, veluti gigantes, cum humanis animis, ad Dei[x] similitudinem efformatis,[y] bellum nunquam non gerere satagunt, Intellectus humanus lumini[z] comparatus, in lucubrationibus nocturnis corui nigrorem induens, conscribere consueuit vera dogmata falsas opiniones debellantia. Sed & in sacra pagina quoque legimus. Ecclesiam sub imagine Sponsæ, Christum Dominum, qui est sapientia[a] Dei Patris, in quo sunt absconditi thesauri scientiæ[b] sapientiæque diuinæ: quique lux vera est, illuminans[c] omnem hominem, venientem in hunc mundum, atq; vere lux[d] Mundi, procul abigens omnem ignorãtiam æterna veritas:[e] filium inquam Dei, Verbum vnigenitum Ecclesia Sponsa suis in Canticis describens ait:[f] *Caput eius aurum optimum: comæ eius sicut elatæ palmarum, nigræ quasi coruus.* Caput aurum optimum est mystice sapientia procul ab omni mistione falsitatis, vel ex sententia Platonis:[g] missus enim a Patre fuit in Mundum Filius Dei, vt doceret veritatem omnes gentes:

Coruus Apollini sacer cur sit.
[u] 7. de anim. cap. 18.
Gigantomachiæ allegoria.
[x] Gen. 1. 21.
[y] 2. de an. t. 151.
[z] 3. de an. t. 18.
[a] 1. Corin. 1. 24.
[b] Colos. 2. 3.
[c] Ioan. 1. 9.
[d] Ioan. 8. 12.
[e] Ioan. 14. 6.
[f] Cant. 5. 11.
[g] in Euthydemo.

cuius propterea comæ, nimirum sententiæ, referebant elatæ palmarum, in altum semper A
extollentium se se, nigredinem corui referentes ob abdita mysteria, subobscuris parabolis
h cap.38.41. etiam plerumque velata. Præterea Iobum dicentem[h] in persona Dei, quo corripiebatur: *Quis præparat coruo escam suã, quando pulli eius clamant ad Deum, vagantes, eo quod nõ habeant cibos?* D. Gregorius explicat de Doctore gentium Apostolo Paulo cibum doctrinæ Romanis & alijs absentibus, quos erudiebat per epistolas afferente; dicit enim de Magistro gentilium Paulo, Gregorius:[i] *Iste Coruus esca fuit, dum ipsum Sancta Ecclesia quæreret. Sed nunc escam accipit; quia ipse ad conuersionem alios exquirit. Cuius videlicet pulli, idest, prædicatores ex eo editi, non in se presumit, sed in viribus redemptoris sui*, & mox.[K] *Hanc vagationem pulli coruorum, idest filij gentilium ab ipso gentium Magistro didicerunt. Ipse quippe quam valida charitate flagrat, tam nimia ex locis ad loca se vagatione permutat, transire ad alia ex alijs appetit; quia ipsa eum quæ implet, charitas impellit. Longe namque*[l] *a Romanis positus scribit*, & mox summatim: *Retentus Ephesi Corinthijs*[m] *scribit; & ad Galatas.*[n] *Romæ quoque custodia carceris clausus, ad Philippenses literas*[o] *mittit cum Timotheo. Ephesi retentus Colossensibus scribit:*[p] *Nam si corpore absens sum, sed spiritu vobiscum sum. Ecce quomodo sancto desiderio quasi vagatur: hic corpore tenetur, illuc spiritu ducitur: & paterni amoris affectu istis præsentibus exhibet, illis absentibus ostendit: coram positis impendit opera, audientibus exprimit vota, efficaciter præbens eis, cum quibus erat, nec tamen illis absens cum quibus non erat. Cuius vagationem melius cognoscimus, si eius adhuc ad Corinthios*[q] *verba pensamus*, & paulo post. *Vagentur itaque pulli coruorum, idest, Magistrum suum imitentur filij gentium.* Et vere Magistrum absentibus edocendis scribentem repræsentat in Schemate Coruus ater, ore semiaperto, chartam delineatam vnguibus tenens, alis velut ad volandum exertis; nam exerens alas desiderium suum ad absentes per epistolam saltem perueniendi demonstrat: vnguibus paginam delineatam habens ostendit a se sua sensa descripta in volumine: sed os apertum gerens indicat, quæ in scriptura posuit, esse notas eorum quæ voce prænunciauit. Verum enimuero D. Gregorius ad eandem sententiam de coruo doctoris edocentis hieroglyphico demum addit:[r] *Editis namque pullis, vt fertur, escam plene præbere dissimulat, priusquam plumescendo nigrescant, eosque inedia affici patitur, quoadusque in illis per pennarum nigredinem sua similitudo videatur. Qui huc illucque vagantur in nido & ciborum expetunt aperto ore subsidium. At quum nigrescere cœperint, tanto eis præbenda alimenta ardentius requirit, quanto illos alere diutius distulit. Coruus profecto est doctus quisque prædicator, qui magna voce clamat, dum peccatorum suorum memoriam, atque cognitionem infirmitatis propriæ, quasi quandam coloris nigredinem portat. Cui quidem nascuntur in fide desciputi, sed fortasse adhuc considerare nigredinem infirmitatis propriæ nesciunt: fortasse a peccatis præteritis memoriam auertunt, & per hoc eam quam assumi oportet contra huius mundi gloriam, humilitatis nigredinem non ostendunt. Hi velut ad accipiendas escas os aperiunt, quum doceri de secretis sublimibus quærunt. Sed eis Doctor suus alimenta prædicamentorum sublimium tanto minus tribuit, quanto illos peccata præterita minus digne deflere cognoscit. Expectat quippe, atque admonet vt a nitore vitæ præsentis prius per pœnitentiæ lamenta nigrescant, & tunc demũ congrua prædicationis subtilissimæ nutrimenta percipiant. Coruus in pullis ora inhiantia respicit, sed ante in eis pennarum nigredine indui corpora quærit. Sic & discretus doctor interna mysteria eorum sensibus nõ ministrat, quos adhuc ab hoc seculo nequaquam se abiecisse considerat. Quanto igitur discipuli exterius per cultum vitæ præsentis minus quasi nigri sunt, tanto per cibum verbi interius minus replentur: Et quo se a corporali gloria non euacuant, eo a spiritali refectione ieiunant. Si vero in confessione vitæ præteritæ lamenti sui gemitus, velut nigrescentes plumas proferant, ilico in contemplationem Doctor ad escam de sublimibus deferendam, quasi pullorum refectionem cogitans Coruus volat, eisque hiantibus in ore cibum reuocat, dum ex ea intelligentia quam cæperit, esurientibus discipulis alimenta vitæ loquendo (* vel etiam scribendo *) subministrat. Quos tanto ardentius de supernis reficit, quanto verius a mundi nitore nigrescere pœnitentiæ lamentatione cognoscit. Pulli autem dum nigro se pennarum colore vestiunt, de se etiam volatum promittunt; quia quo magis discipuli abiecta de se sentiunt,*

Margin notes: i 30. moral. cap. 12. — K cap. 13. — l Rom. 1. — m Corin. 12. — n Galat. 4. — o Phil. 2. — p Colos. 2. — q 2. Corin. 16. — r cap. 15. — B — C — D

A *quo magis se se despicientes affligunt, eo amplius spem profectus sui in altiora pollicentur. Vnde & curat doctor festinantius alere, quos iam per quędā indicia prouidet posse & alijs prodesse, &c.* Quibus iam apertissime constat Coruum esse hieroglyphicum doctoris alimenta doctrinæ suis discipulis exhibentis.

De volumine Musices in vnguibus Corui mystici canentis repræsentato.
Cap. XXX.

VT ex antedictis apparet euidentissime, nigrum coruum, cui dedit Deus optimus [a] intelligentiam, esse symbolum hominis alta sapientia præditi, profunda doctrinarum mysteria continentis, abditas in maiestate naturæ rerum essentias atque proprietates complectentia, mente reposta gerentis: ita quid sibi velit Musicum volumen vnica notula musicali supremæ lineæ, reliquis quatuor omnino carentibus eiusmodi notis, non est apertum. Profecto quisquis ille fuerit vir eruditus, qui titulum ΦΙΛΟΜΟΥΣΟΣ, & distichon apposuit Emblemmati nostræ gemmulæ, scribens: [a] Iob. 38.

B

,, Præsaga Vati Auis sacra est Apollini,
,, Qui Musicæ almus fertur, & metri parens.

Vt mihi facile persuadet Coruum esse symbolum viri musarum alumni, studiosique literarum, atque hoc nomine dici posse Philomusum, auemque sacram Apollini, qui vates est, & Musarum præses, metrique parens: Quod antea uidimus indicari colore nigro, naturaque Corui, cui Deus dedit intelligentiam. Ita sane nunquam mihi demonstrauerit e Schemate nostro, mysticum huiusmodi Coruum significare uirum uocalis Musicæ peritum; quum inde non vnica ratione demonstrari possit, hocce symbolo signari uirum Amusum, musicæ uocalis imperitum, adeoque non eloquentia, sermoneque ualentem alios erudire, quantumuis ipse sapiat animo. Primum quidem Musica uocalis in pluralitate uocum, non in unica uoce consistit; nam esentialiter est consonantia, & harmonia; definiturq; & a Boethio † *Consonantia esse ex dissimilium inter se vocum in vnum concordia.* Non igitur iste coruus unisonam uocem edens Musici uiri symbolum est. Hic obseruare liceat obiter, hanc gemmæ [†] lib. de Mus. cap. 3. f.
C sculpturam esse post æuum Boethij conditam; qui libro suo de Musica notas istas non apposuit; sed geometricas figuras, & numeros; attamen ideo non desinit esse uetusta; quum Boethius obierit ante mille centum & amplius annos sub Iustiniano. Dein uero Musica, parentem agnoscens Apollinem, habet in se melos, cantusque dulcedinem, atque suauitatem; quæ procul abest a uoce corui, nunquam non aspera, & raucisona: quare Coruus Musicæ hieroglyphicum esse non potest. Insuper Musica grauis & acutæ uocis concordia permistioneque decenti nascitur; at omnis uox Corui grauis est, acuta nulla, licet multiplicem obtineat grauitatis differentiam, a Fulgentio celebratam; unde Coruus hieroglyphicum Musicæ dici non potest. Quid ergo musicum uolumen ueluti cantans unguibus tenet, alis quasi dimotis tempora mensurans? Equidem censeo, Coruum hic insinuare sapientem hominem, doctrinæ thesauros habentem alta mente repostos; quos tamen eloquentia destitutus ac ore minus prompto, nequeat satis exprimere, nec explicare uoce studiosis auditoribus; at quasi coruus nihil aliud quam Cras Cras, ut ait D. Augustinus [b] importune prorsus ac incondite Crocitans, edocere solum oportune scriptis ualeat addiscendi cupidos Lecto- [b] to. 10. 17. A. de verb. Do. in Euág. Matth. Serm. 16.
D res suos; enimuero quum Aristotele doctore, [c] signum scientis sit posse docere; qui sapiens ob eloquentiæ defectum, ore docere non ualet, necessario scriptorum monumentis propriam doctrinam alijs impertiri, communicareque ualebit. Cuiusmodi uiros doctrina præstantes, eloquio minime pollentes e suggestu, sed scriptis e Museo promulgatis celeberrimos, non vnos agnouimus in Antenoreo Liceo. Quare titulus apte positus fuisset nostro Coruo ΑΜΟΥΣΟΣ, hoc est sapiens immusicus, ore nimirum alios erudire non valens, at solummodo scriptis. Ideo siquidem vnisonam notam in abaco musicali posuit autor, ut indicaret imperitiam, & priuationem Musicæ. Sic igitur Amor sapientiæ, in viro scriptorum monimentis celebri, non autem eloquentia claro, signatur apte Schemate Corui crocitantis unisonam uocem raucisonamque Cras Cras. Quod si placeat ad bonum sensum etiam reducere titulum PHILOMVSOS, & distichon incogniti, Coruus iste referri poterit ad [c] 1. Meta. c. 1.

Apollinem, tum quatenus est Musicæ parens, tum etiam quatenus est parens metri; etenim nomen Philomusos ex æquo significat Musarum amantem, Musicæ studiosum, & amatorem A humanioris politiorisque literaturæ. Si quidem Coruo signari velimus amantem Musarum; & Apollini sacram auem indicare Phæbum, qua Musarum Præses est atque dux; quum Musæ sint nouem, & indicent septem artes liberales, insuperque Philosophiam, atque Theologiam; quibus comprehenditur humana sapientia tota, quam prisci metro conscribebant; etenim Theologiam versu scripsit Orpheus, Hesiodus, & omniū maxime Psalmista Dauid:

Sapientiam omnem prisci metro cōscripsere.

Philosophiam Empedocles, & multo postea Lucretius, omnesque propemodum disciplinas, inde scientiarum pater appellatus Homerus; profecto nostram explicationem de humana sapientia generatim antea propositam, mirifice cōprobare videtur hæc expositio in titulo, distichoque notata; siquidem volumen illud vnguibus Corui comprehensum, facile signat libros continentes antiquæ sapientiæ dogmata; quum veteres suorum scriptorum

Veterum volumina non pagellis distincta.

monumenta, non pagellis explicatis (vti nunc fit) habebant extenta, sed in semetipsa reuoluta, sub tubi specie; vnde volumina dicebantur, ad nostram ætatem etiam eodem nomine traducto, cui non correspondeat res nominata in paginis nostrorum librorum extensis, non inuolutis; quia libri nunc nostri vere volumina non sunt, vt æuo tum Horatij, qui ad hoc al- B

d in Arte.

ludens, ceciuit, [d]

,, ... vos exemplaria Græca
,, Nocturna versate manu, versate diurna.

e 9. noct. Att. cap. 4.

tum etiam A. Gellij, dicentis: [e] *Quum e Græcia in Italiam rediremus, & Brundusium iremus, ingressique e naui in terram, in portu illo inclyto spatiarem, quem Q. Ennius remotiore paulum, sed admodum scito vocabulo, Præpetem appellauit, fasces librorum venalium expositos vidimus: Atque ego statim auide pergo ad libros. Erant autem isti omnes libri Græci, miraculorum fabularumque pleni: res inauditæ, incredulæ: scriptores veteres non paruæ autoritatis, Aristæus Proconnesius, & Isigonus Nicæensis, & Ctesias, & Onesicritus, & Polystephanus, & Hegesias. Ipsa autem volumina ex diutino situ squallebant, & habitu aspectuque tetro erant.* Vnica vero notula Musicæ signare potest in Schemate scriptoris vniformem stilum, eumque comptum & numerosum, qualis est Musica. Sin autem Coruus iste gemmulæ symbolum sit Musicæ peculiari quadam ratione; licet hieroglyphica tanto præstantiora iudicentur, C

Hieroglyphica præstantiora plures habent significationes.

quanto fuerint vniuersaliora: nihilominus & ad Musicam aptari posse Schema videtur, in quo spectatur Clauis, & notula musicalis in quinis lineis item musicalibus; nam in Musica, quæ graui & acuta voce multiplici decenter in consonantiam iuncta melos efficit, vox grauis est fundamentum firmans, atque replens maxime totum concentum; cuius vocis grauis typus est Coruus, asperam, raucisonam, & grauem semper edens vocem: eiusque corninæ

Vox grauis in musica vt se habeat.

vocis differentia multiplex, quas ad sexaginta quatuor Fulgentius ampliauit, mirifice Musicæ propriam naturam ostendit, in qua vox grauis in quamplurimas differentias terminatur, varie decenterque temperans alias voces omnes acutiores. Coruus in Schemate rostrum non ita valde patulum gerens, imitatur apte Musicum graui voce canentem. Sed in gemmula Coruus Alas parum attollens, ac veluti vibrans, æmulari videtur, atque non inconcinne repræsentare manus & brachia Præcentoris in choro canentium, dum illis modulationum tempora mensurat. Verum enim vero magis arridet prior explicatio de viro sapiente, qui non voce clara, sed scriptis addiscendi cupidos erudiat; quæ quidem scripta sunt notæ vo-

f 1. periher. cap. 1.

cum, animi conceptus immediate significare valentium, vt ait Aristoteles; [f] Coruusque noster voces velut emittere videtur in notulam voluminis ante se positi, quasi scribens effata sua. D

Inter

Inter viros doctos inueniri, qui non scriptis, at voce tantummodo docere valeant,

Schema IV. Gemmæ.

Explicatio viri eruditi de Amatore nocturnas cantilenas ad amicam personante perpenditur. Cap. XXXI.

CONcinna sane videtur aspectu primo Schematis explicatio ab erudito viro proposita pulchro distidicho:

,, Nocte vigil, celer est, audax, vt gallus Amator
,, Vir simul æra sonet, dulcia furta canit.

Namque tum stella nocturnum tempus insinuat, quæ noctu solum apparere solet, tum gallus animal plusquam nimium salax est, qui singularis & vnus duodecim gallinis maritus implendis abunde sufficit; quique noctu speciatim canere consueuit ante auroram tempore matutino. Sed tamen intimius animaduersa Schematis effigie, reique natura penitius introspecta, non videtur explicatio proposita recipienda; siquidem in primis tempore gallicinij, matutinarumque cantionum amatoriarum non vnica stella comparet in cælo, quemadmodum visitur in Schemate, sed vniuersum cælum decore stellatum est, cuiusmodi bellissime compareret in emblemate, etsi dicat Herus noctem stella signari apud Ægyptios. Deinde nocturnas cantilenas ad amicam decenter habet iuuenis amator, non autem ætate prouectus atque senex, qualis effingitur in Schemate; nam Anacreon senex amator ait ad se

noctu

noctu cubantem in domo Cupidinem rore modidum venisse, non autem se vicissim foras ad amasiam exiuisse noctu; cecinit enim, A

,, Nuper silente nocte,
,, Quum iam rotatur Vrsa
,, Circa manum Bootæ,
,, Et corpus omne somnos
,, Fessum labore carpit:
,, Superuenit, foresque
,, Meas Cupido pulsat.
,, Quis tundit ostium, inquam,
,, Turbatque somniantem?
,, Reclude (clamat ille)
,, Fores, metumque pone.
,, Nam sum puellus, & per
,, Illunem aberro noctem,
,, Madens ab imbre totus,
,, Vt audij hæc, misertus
,, Accendo lumem, atque
,, Meas recludo postes.
,, Tunc conspicor puellum,
,, Sed arcum habentem, & alas,
,, Sed pendulam pharetram.
,, Foco admouetur a me,
,, Manibus manum & eius
,, Foueo vt calescat, imbrem
,, Et exprimo capillis.
,, Ille, vt recessit algor,
,, Probemus, inquit, arcum;
,, An læsus imbre neruus:
,, Statimque tendit illum,
,, Ferit & mihi sagitta
,, Medium iecur, quasi oestrum.
,, Tunc exilit cachinnans
,, Aitque: gratulare B
,, O hospes: ecce saluus
,, Meus quidem mihi arcus:
,, At cor tibi dolebit.

Deinceps autem verisimile non est, amatorem sub dio caput nudum exponere rores ad nocturnos, & intempesta nocte senem intecto capite cantilenas amasiæ decantare. Quamobrem est alia Schematis habenda explicatio.

Propria proponitur explicatio de viro sapiente, sermone vocali discendi cupidos erudiente. Primumque de biformis inferna parte Gallum referente. Cap. XXXII.

Porro sicuti Pan, biformis ille, superne figuram hominis habens, inferne capri, syringam ore sonans, indicium est humani sermonis absolute, qui capax est veri & falsi; quod ostendit in Cratylo Plato: sic omnino biformis iste Schematis, homo superne manibus Lyram pulsans, & inferne gallus, hieroglyphicum est hominis sapientis vero suo sermone diuina pariter & humana mysteria pronunciantis ore suis discipulis addiscendi cupidis. Porro de Pane Plato profert id in Cratylo clarissime: *Scis quod sermo* πᾶν *id est, omne significat, circuitque, & volvit semper, estque geminus, verus videlicet, ac falsus. Equidem. An non id, quod est in sermone verum, lene est atque diuinum, supraque in dijs habitans? Contra, quod falsum, infra in hominum multis, asperum atque tragicum? Hinc enim fabularum commenta, & falsa quamplurima circa tragicam vitam reperiuntur. Sic omnino. Merito igitur, qui est* πᾶν, *id est, totum nuncians, &* ἀεὶ πολῶν, *id est, semper volutans,* πᾶν αἰπόλος, *biformis Mercurij filius diceretur, ex superioribus partibus lenis ac delicatus, ex inferioribus asper atque hircinus. Estque Pan vel ipse sermo, vel sermonis frater, si quidem est Mercurij filius. Fratrem vero fratri similem esse quid mirum?* Profecto sermonis ex ore fluentis frater est C
[a] 1. periher. cap. 1. sermo scriptus, illi simillimus in significato, seu potius idem[a] omnino, vt ait Aristoteles. De biformi vero nostri Schematis, vt agamus, opinor humanam formam indicare humanam sapientiam humanitus acquisitam; galli vero figuram, qua illa nititur, vt fundamento, signare sapientiam diuinitus acquisitam ab homine, quod Gallus hieroglxphicum Prophetæ sit, D
[b] cap. 38. 36. iuxta illud Iobi:[b] *Quis posuit in visceribus hominis sapientiam? vel quis dedit gallo intelligentiam?* Quem locum exponens ad nostrum propositum luculenter D. Gregorius[c] infit:
[c] lib. 30. mor. cap. 4. *Qui hoc loco alij galli nomine designantur, nisi modo alio repetiti ijdem prædicatores sancti, qui inter tenebras vitæ præsentis student venturam lucem prædicando, quasi cantando nunciare?*
[d] cap. 5. *& mox:*[d] *Ad se ergo cuncta referens dominus dicit: Quis posuit in visceribus hominis sapientiam, vel quis dedit Gallo intelligentiam? Ac si diceret: In cor hominis humana sapientia, supernæ sapientiæ gratiam quis infudit? vel ipsis sanctis prædicatoribus quis nisi ego intelligen-*

tiam

A *tiam dedit, vt sciant quando, vel quibus debeant venturum mane nunciare? idcirco enim quando, & quid agant sentiunt, quia hoc intrinsecus me reuelante cognoscunt. Notandum vero est quod sapientia diuinitus inspirata in visceribus hominis ponitur, quia nimirum quantum ad electorum numerum spectat, non in solis vocibus, sed etiam in sensibus datur, & iuxta quod loquitur lingua, viuat conscientia, vt lux eius tanto clarius resplendeat in superficie, quanto verius inardescit in corde. Quod pro qualitate audientium formari debeat sermo doctorum & pro personis, officijs, & ætatibus, aliter & aliter admonendi sint homines. Magni autem laboris est hoc, quod additur: vel quis Gallo dedit intelligentiã? subtiliori adhuc expositione discutere. Intelligentia quippe doctorum tanto esse subtilior debet, quanto se ad penetranda inuisibilia exercet, quanto nil materiale discutit, quando & per vocem corporis loquens, omne quod est corporis transit. Quæ profecto nullatenus summis congrueret, nisi cantanti eam gallo, idest, prædicanti doctori ipse summorum conditor ministraret. Intelligentiam quoque gallus accepit, vt prius nocturni temporis horas discutiat, & tunc demum voces excitationis emittat; quia videlicet sanctus quisque prædicator in auditoribus suis prius qualitatem vitæ considerat, & tunc demum ad erudiendnm congruam vocem prædicationis format. Quasi enim horas noctis discernere, est prædicatorum merita dijudicare: Quasi horas noctis discernere, est actionum tenebras apta interpretationis voce corripere. Gallo itaque intelligentia desuper tribuitur, quia doctori veritatis, virtus discretionis, vt nouerit quibus, quid, quando, vel quomodo inferat, diuinitus ministratur.* [e] *Non enim vna eademq; cunctis exhortatio conuenit, quia nec cunctos par morum qualitas astringit: sæpe enim alijs officiunt, quæ alijs prosunt. Nam & plerumq; herbæ, quæ hæc animalia reficiunt, alia occidunt: & leuis sibilus equos mitigat, catulos instigat: & medicamentum, quod hunc morbum imminuit, alteri vires iungit: & panis qui vitam fortium roborat, paruulorum necat. Pro qualitate igitur audientium formari debet sermo doctorum: vt & ad sua singulis congruat, & tamen a communis ædificationis arte nunquam recedat,* & mox addit S. Gregorius ad rem nostram euidenter. [f] [Habemus vero aliud quid quod de Galli huius intelligentia considerare debeamus, quia profundioribus horis noctis valentiores ac productiores edere cantus solet; quum vero matutinum iam tempus appropinquat, leniores & minutiores omnimodo voces format. In quibus Galli huius intelligentia quid nobis innuat, considerata prædicatorum discretio demonstrat. Qui quum iniquis adhuc mentibus prædicat, altis & magnis vocibus æterni iudicij terrores intimant, quia videlicet quasi in profundæ noctis tenebris clamat. Quum vero iam auditorum suorum cordibus veritatis lucem adesse cognoscunt, clamoris sui magnitudinem in lenitatem dulcedinis vertunt; & non tam illa, quæ sunt de pœnis terribilia, quam illa quæ sunt blanda de præmijs proferunt. Qui etiam minutis tunc vocibus cantant, quia appropinquante mane, subtilia quæque de mysterijs prædicant, vt sequaces sui eo minutiora quæque de cælestibus audiant, quo luci veritatis appropinquant: & quos dormientes longus Galli clamor excitauerat, succisior vigilantes delectet, quatenus correcto cuilibet de regno cognoscere subtiliter dulcia libeat, qui prius aduersa Iudicij formidabat, *& mox.* Est adhuc aliud in Gallo solerter intuendum, quia quum iam edere cantus parat, prius alas excutit, & semetipsum feriens, vigilantiorem reddit. Quod patenter cernitur, si sanctorum prædicatorum vitam vigilanter videmus. Ipsi quippe quum verbum prædicationis mouent, prius se in sanctis actionibus exercent, ne in semetipsis torpentes opere, alios excitent voce, sed ante se per sublimia D facta excutiunt, & tunc ad bene agendum alios sollicitos reddunt. Prius cogitationum alis semetipsos feriunt, quia quicquid in se inutiliter torpet, sollicita inuestigatione deprehendunt, districta animaduersione corrigunt. Prius sua punire fletibus curant, & tunc quæ aliorum sunt, punienda denunciant. Prius ergo alis insonant, quam cantus emittant; quia antequam verba exhortationis proferant, omne quod locuturi sunt, operibus clamant: & quum perfecte in semetipsis vigilant, tunc dormientes alios ad vigilias vocant.] Ex his itaq; clarissime constat, Gallum esse simulachrum viri sapientis doctrinam rerum diuinarum ore docentis. Quod etiam ex profanis autoribus habetur, obseruatu [g] Valeriani; siquidem ex Galli simulachro veteres animi diuinitatem, puritatemque notabant: Pythagoræ quum præceptum sit, Gallum nutrire; quod nihil aliud est, nisi vt diuinam animi nostri partem, diuinarum rerum cognitione, quasi cibo solido, & cælesti propemodum ambrosia pascamus.

Quare

Gallus vt doctorem referat.

e cap. 6.

f cap 7.

g lib. 24. hier.

Cur Gallum Æsculapio Socrates moriens voluerit pro se sacrificari.

Quare Socrates moriens quum animi sui diuinitatem, maioris mundi diuinitati speraret se copulaturum, Gallum Æsculapio, id est, animorum Medico, iam extra omne morbi discrimen positus, debere se dixit. Quum enim de corpore migrandum intelligeret, conualuisse prorsus arbitrabatur. Sed vt animi Medicum dissimulemus, non desunt Platonis Interpretes, qui Galli huiusmodi sacrificium eo trahunt, vt animas in cælum migrantes Phæbo pæana canere comminiscantur, adeoque munere fungi viri sapientis doctrinam rerum cælestium ex ore fundentis. Id etiam ex eo conuincitur, quod insitum est Gallis, vt ait Proclus, numen Apollinis aduocare, & veluti proprijs canticis assurgenti applaudere; & vt inquit M. Tullius, animal hoc admodum canorum est sponte sua; homines vero Deo dicati sacris hymnis canunt,[b] gallicinio Luciferum venturæ lucis prænuncium excitari, obductum caligine cælum aperiri, dari copiam vt patefacta iam via, errores ambagesque omnes declinemus. Itaque biformis in Schemate delineati pars inferna Gallum referens optime symbolum est hominis docti sapientiam diuinarum rerum ore cantuque docentis. A

b l. de diuin.

Superna monstri pars humana declaratur. Cap. XXXIII. B

a Ps. 110.19.

QVum humanæ sapientiæ fundamentum sit vna sapientia diuina; quippe initium sapientiæ est timor[a] & cognitio Domini, quem vereri timereque debemus; iure merito nostri Schematis autor supra galli femora cruraque pectus & caput humanum extruxit manibus digitisque chelim antiquam pulsantis; etenim humanis hisce partibus indicat apte sapientiam rerum humanarum. Homo barbatus ætate grandiori fingitur; quia sapiens ob inexperientiam non potest esse iuuenis, vt sæpe diximus ex Aristotele:[b] signanter ideo Philosophi, qui viri sapientes habebantur antiquitus, barbam nutriebant. Sane tam sacri, qnam profani scriptores in barba præcipuum decori & ornamenti argumentum esse prodiderunt; quare Cynicus apud Lucianum ponit & barbam viro demere, & leoni tondere iubas, esse malum, detracto nimirum vtrique peculiari suo decore. Verba Luciani sunt in Cynico:[c] [Attamen ille quoque, *Diogenis discipulus*, voluit sine calceis esse, ac nudus ingredi: barbamque, & comam nutrire placuit: nec ei tamen solum, sed omnibus etiam veteribus placuit; nempe meliores erant quam vos; atque adeo ne sustinuisset, quidem eorum quispiam aliquid huiusmodi, nihilo profecto magis quam leo quispiam se se tonderi. Siquidem carnis mollitiem ac læuorem decere mulieres existimabant; ipsi vero sicuti erant, ita videri quoque viri volebant, ac barbam quidem cultum viri dicebant, quemadmodum in equis iubam, in leonibus comam, quibus Deus splendoris quandam atque ornamenti venustatem dedit; sic & viris barbam adiunxit.] Ac vt de capillis humani capitis, & barba vultus humani seorsim agamus; capilli sunt in sacris literis hieroglyphicum cogitationum, quibus ornatur anima, mensque contegitur, vt aiunt antiqui Theologorum. Anima enim quam in capite[d] Plato residere scribit, cogitationes generat, vt notat Valerianus,[e] perinde ac caput sibi capillos profert, quibus ornetur & obtegatur. Intelligitur Sanson in diuina pagina Nazaræus, vir aliquis Deo dicatus: comam enim is ordo religiosissime nutriebat, per quam amplissimæ virtutis ornamentum accipimus, quæ caput, hoc est, intellectum nostrum deceret. Rhodigini relatu,[f] [Scribit Ambrosius in Hexamero,[g] Comam esse reuerendam in senibus, venerandam in sacerdotibus, comptam in mulieribus, dulcem in pueris. Tolle arboris comam, arbor ingrata est: tolle humani capitis capillum, tota pulchritudo flaccescit. Præsto est Ouidiana rem comprobans sententia:] C

b 6. Ethic. c. 8

c tom. 3.

d in Thimæo

e 32. hier.

f lib. 18. c. 10

g lib. 6.

Comæ laudes.

D

,, Turpe pecus mutilum, turpis sine gramine campus,
,, Et sine fronde frutex, & sine crine caput.

In hominis ergo sapientis capite, qui sacerdos est literarius, apte nostri Schematis autor effinxit venerandam cæsariem. Sed & illud peculiare, coronam scilicet e proprio capillitio contortam, ad instar quasi Pericephaleæ muliebris; etenim, vt ait Cælius item in antiquis lectionibus,[h] *Pericephaleam intelliguut Græci muliebrium capillorum spiram capiti circumuolutam; tametsi communi æstimatione vox ea galeam indicat.* Aptius autem vir sapiens proprij capillitij spira, quam lauri fronde coronatur; quod capilli sapientis hieroghlyphice signent illius cogitationes, atque scientificas virtutes: virtus autem ipsa sibimetipsi proprie

h lib. 18. c. 10

præ-

A præmium ac merces eſt; quippe nihil eſt aliud congruum virtuti præmium, ſi res æſtimetur, vt decet. De barba vero quoque ſic habemus in ſcriptura ſacra: *Neque in rotundum attondebitis comam, nec radetis barbam.* Vbi Hieroſolymitanus Heſychius, obſeruatu Pierij. *Neque enim,* ait, *eſt congruum, virtutes, quarum barba ſymbolum gerit, corrumpere, agentes nos non ſub vero, ſed ſub falſo & ficto habitu. Theologi veteres, quos imitatur Eucherius, eo loco Regum, vbi Hanno Ammonita nuncijs Dauidicis, qui de patris obitu Regem conſolaturi aduenerant, barbas abſtulit† ad ignominiam, hiſtoriam ad myſticum ſenſum deducentes, Hannonem iniurioſum diabolum eſſe dicunt, qui ſubinde bene facere volentibus barbam abradit, hoc eſt fortitudinem adimit,* aliaſque virtutes. *Atque vbi Dominus XXI Leuitici capite repetit ad Sacerdotes filios Aaron: Non radent caput, neque barbam, inquit: Caput, & barba, ait Heſychius, Sapientiæ eſt, & perfectionis noſtræ ſignum.* Sic ergo comatus, & barbatus homo ſenex, propriorum capillorum ſpira coronatus in Schemate deſignat aptiſſime virum alta virtute ſapientiaque præſtantem.

i Leuit. 19. 27

K l. 32. hier

Barbæ encomium.

† Paral. 19.

B

De barbito, ſeu lyra digitis humanis pulſata. Cap. XXXIV.

PVlſat in Schemate biformis iſte ſapiens antiquam Chelim digitis humanis; quod apertum ſignum eſt doctoris ore docentis, primo quidem, quia vox in Schemate quum exprimi nequeat; & antiquitus Barbiton pulſaretur cum cantu vocis poetæ, non autem a tacente; propterea tangens pulſanſque chelim homo ſcite ſignificat doctorem ore canentem, loqnentemque. Deinde vero, quia D. Gregorius auditores aperte comparat fidibus citharæ a pſallente pulſatæ, dum infit: [a] [Pro qualitate igitur audientium formari debet ſermo doctorum, vt & ad ſua ſingulis congruat, & tamen a communis ædificationis arte nunquam recedat. Quid enim ſunt intentæ mentes auditorum, niſi quaſi quædam in cithara tenſiones ſtratæ chordarum? quas tangendi artifex vt non ſibimetipſis diſſimile canticum faciant, diſſimiliter pulſat. Et idcirco chordæ conſonam modulationem reddunt, quia vno quidem plectro, ſed non vno impulſu feriuntur. Vnde & doctor quiſque vt in vna cunctos virtute charitatis ædificet, ex vna doctrina non vna eademque exhortatione tangere corda audientium debet. Aliter namque viri, aliter admonendæ ſunt feminæ: aliter iuuenes, aliter ſenes: aliter inopes, aliter locupletes: aliter læti, aliter triſtes: aliter ſubditi, aliter prælati: aliter ſerui, aliter domini: aliter huius mundi ſapientes, aliter hebetes: aliter impudentes, aliter verecundi: aliter proterui, aliter puſillanimes: aliter impatientes, aliter patientes: aliter beneuoli, aliter inuidi; aliter ſimplices, aliter impuri: aliter incolumes, aliter ægri: aliter qui flagella metuunt, & propterea innocenter viuunt, aliter qui ſic in iniquitate duruerunt, vt nec per flagella corrigantur: aliter nimis taciti, aliter multiloquio vacantes: aliter timidi, aliter audaces: aliter pigri, aliter præcipites: aliter manſueti, aliter iracundi: aliter humiles, aliter elati: aliter pertinaces, aliter inconſtantes: aliter gulæ dediti, aliter abſtinentes: aliter qui ſua iam miſericorditer tribuunt, aliter qui aliena rapere contendunt: aliter qui nec aliena rapiunt, nec ſua largiuntur: aliter qui & ea quæ habent ſua tribuunt, & aliena rapere non deſiſtunt: aliter diſcordes, aliter pacati: aliter ſeminantes iurgia, aliter pacifici: aliter admonendi ſunt qui ſacræ legis verba non recte intelligunt, aliter qui recte quidem intelligunt, ſed hæc humiliter non loquuntur: aliter qui quum prædicare digna valeant, præ nimia humilitate formidant: aliter quos a prædicatione imperfectio vel ætas prohibet, & tamen præcipitatio impellit: aliter qui in hoc quod temporaliter appetunt proſperantur, aliter qui quidem quæ mundi ſunt concupiſcunt, ſed camen aduerſitatis labore fatigantur: aliter coniugio obligati, aliter a coniugij nexibus liberi: aliter commiſtionem carnis experti, aliter ignorantes: aliter qui peccata deplorant operum, aliter qui cogitationum: aliter qui commiſſa plangunt, nec tamen deſerunt, aliter qui deſerunt, nec tamen plangunt: aliter qui illicita quæ faciunt, etiam laudant, aliter qui accuſant praua, nec tamen deuitant: aliter qui repentina concupiſcentia ſuperantur, aliter qui in culpa ex conſilio ligantur: aliter qui licet minima,

a lib. 30. mora. c. 6.

C

D

crebro tamen illicita faciunt, atque aliter qui se a paruis custodiunt, sed aliquando in grauibus demerguntur: aliter qui bona nec inchoant, aliter qui inchoata minime consummant: aliter qui mala occulte agunt, & bona publice, aliter qui bona quæ faciunt, abscondunt, & tamen quibusdam factis publice, male de se opinari permittunt. Et quidem de singulis quis sit admonitionis ordo subtiliter insinuare debuimus, sed formidata locutionis prolixitate præpedimur. Autore autem Deo in alio opere id explere appetit animus, si tamen laboriosæ huius vitæ adhuc aliquantulum temporis restauerit.] Hæc ad verbum D. Gregorius, vt ostenderet sermonem doctorum prædicatorum variformiter accommodari debere audientium animis, pro singulorum auditorum varia dispositione, quæ plusquam nimium multiformis est a B. viro tacta; quemadmodum idem artifex cithara psallens easdem chordas, plures tamen, ac diuersis ab inuicem tensionibus dissonas atque discordes multiplici nimium impulsu tangit ad innumeros fere sonorum tonos, atque concentus excipiendos. Vnde manifestum citharam qui pulsat in gemmula referre doctorem voce docentem. Quod vel ex antiqua scriptura sacra colligimus aperte, quæ fere semper organa musicalia citharamque speciatim iungit cum voce laudante Dominũ; in Psalmis enim habemus:[b] *Confitemini Domino in cithara: in psalterio decem chordarum psallite illi. Cantate ei canticum nouum: bene psallite ei in vociferatione.*[c] *Confitebor tibi in cithara Deus Deus meus: quare tristis es anima mea? & quare conturbas me?*[d] *Paratum cor meum Deus, paratum cor meum: cantabo, & psalmum dicam. Exurge gloria mea, exurge psalterium & cithara: exurgam diluculo. Confitebor tibi in populis Domine: & psalmum dicam tibi in gentibus.*[e] *Nam & ego confitebor tibi in vasis psalmi veritatem tuam: Deus psallam tibi in cithara, sanctus Israel: Exultabunt labia mea quum cantauero tibi: & anima mea, quam redemisti.*[f] *Bonum est confiteri Domino & psallere nomini tuo Altissime. Ad annunciandum mane misericordiam tuam: & veritatem tuam per noctem. In decachordo, psalterio: cum cantico, in cithara.*[g] *Cantate Domino canticum nouum: Psallite Domino in cithara: in cithara, & voce psalmi.*[h] *Paratum cor meum Deus, paratum cor meum: Cantabo, & psallam in gloria mea. Exurge gloria mea, exurge psalterium, & cithara: exurgam diluculo. Confitebor tibi in populis Domine: & psallam tibi in nationibus.*[i] *Præcinite Domino in confessione: psallite Deo nostro in cithara.*[K] *Laudate eum in sono tubæ: laudate eum in psalterio, & cithara: Laudate eum in tympano, & choro: laudate eum in chordis, & organo. Laudate eum in cymbalis bene sonantibus: laudate eum in cymbalis iubilationis: omnis spiritus laudet Dominum.* Ex his itaque luce meridiana clarius est, apud antiquos instrumenta musicalia pulsari manibus non sine cantu vocis; adeoque nostri Schematis pulsantem digitis citharæ chordas, vna cantum vocis edere; quocirca symbolum aptum est viri sapientis oris proprij sermone suos auditores, addiscendi cupidos erudientis.

A B C

b Ps. 32. 2. 3.
c Ps. 42. 5.
d Ps. 56. 8. 9. 10.
e Ps. 70. 22. 23.
f Ps. 91. 1. & seq.
g Ps. 97. 5.
h Ps. 107. 1. & seq.
i Ps. 146. 7.
K Ps. 150. 3. 4. 5.

De tergemina significatione stellæ prælucentis in Schemate pone caput viri psallentis. Cap. XXXV.

QVoniam vero sapiens doctrinam suam e triplici fonte potissimum haurire potest; nempe tum a summo Deo, tum ab Angelo Custode, proprioque Genio: tum a suo cuiusque Intellectu: a Deo sane, a quo mortalibus omnia bona proueniunt, ac speciatim sapientia, quia† *Deus dat sapientiam sapientibus, & scientiam inteligentibus disciplinam*: vt ait sacra pagina, & alibi. *Omnis*[a] *sapientia a Domino Deo est*: tum ab Angelo quoque Custode, qui nobis omnia bona suggerit, inter quæ præcipuum esse sapientiam admonet[b] Aristoteles; qui scribit etiam:[c] *Similiter autem & ingeniosum, cuius fuerit Genius studiosus; quemadmodum Xenocrates inquit, ingeniosum eum esse, qui animam sortitus est studiosam; ipsam enim vnicuiq; esse Genium*; & alia interpretatio communis ad contexum Græcum magis accedens, habet: *Similiter autem & Eudæmona, cuius vtiq; dæmon fuerit studiosus, quemadmodum Xenocrates inquit Eudæmona eum esse, qui habet animam studiosam. Hanc enim vnicuique esse dæmonem.* Quod Alexander Aphrodisæus in commento tribuit homini sapienti, iusto, & prudenti; qualem fuisse Socratem beneficio proprij Dæmonis, seu Genij testatur Plato Socratem in[d] Theage sic introducens de se loquentem: [Ego

D

† Dani. 2. 21.
a Eccli. 1. 1.
b 1. de aus. t. 1. 10. Eth. c. 7. 8
c 2. Top. c. 2. loc. 19.
d dial. de sapientia.

[Ego autem tibi dicam: Adest mihi diuina quadam sorte dæmonium quoddam a prima pueritia me secutum: hoc enim vox est quædam, quæ quum fit, semper eius rei, quam facturus sum, dissuasionem innuit, prouocat vero nunquam. Quod si quis amicorum mecum quandoque aliquid communicat, venitque vox, hoc illa dissuadet, neque facere sinit. Cuius quidem rei vobis testes dabo: Charmidem virum bonum, Glauconis filium noscitis: hic aliquando in Nemea stadio se exercitaturus mecum communicabat. Ac statim vbi dicere inciperet quod se exercitaturus esset, affuit vox: ego prohibui, dicens quemadmodum dæmonij vox extiterat, ne se exerceret. Ille vero, fortasse, inquit, significat me victorem non euasurum, & si victoria non potiar, tamen me exercens, aliquid proficiam interim puto. Atque ita locutus, in certamen abit. Operæ pretium igitur est audire quid ei ex eo certamine contigerit. Iam si vultis & Clitomachum Timarchi fratrem interrogate quid ei Timarchus dixerit, quum iam moriturus esset: is enim & Euathlus quidam cursor, qui illum fugientem suscepit, referet vobis quid ille tunc dixerit. THE. Quid nam? O Clitomache, inquit, equidem quamprimum moriturus venio, quoniam Socrati obtemperare nolui. Hoc quid ita dixerit Timarchus, ego exponam. Quum enim surrexissent ex cōuiuio Timarchus, & Philemon Philemonidis filius, interfecturi Niciam Hiroscamandri filium; soli enim insidiarum ij conscij fuerant: hic Timarchus, Quid ais, o Socrates, inquit: Vos quidem bibite, me vero oportet alio ire, redibo autem paulo post, si occasio erit. Tum mihi aderat vox. Itaque ne surgas inquam, solitum mihi a dæmone signum datum ferens. Quieuit ille. Deinde paulisper commoratus ardebat iterum eundi cupiditate, dicens, eo iam Socrates. Et quia iterum vocem audiui, rursus illum cohibui, donec ille tertio latere me cupiens clanculum, quum ego mentem alio aduertissem, se subripuit: & sic profectus ea patrauit, quæ mortis ei causa fuerunt. Hæc eadem ille fratri, quemadmodum nunc ego vobis, dixit, se scilicet moriturum venire, quod mihi credere noluisset. Audietis præterea ab his qui in Sicilia sunt, quæ de exercitus conflictu prædixeram. Et præterita quidem ab his, qui illa nouerunt, audire licet. Experiri vero Dæmonij signum si quid forte dicat, tria nunc possumus: In expeditione namq; exijt Neonus Cali filius. Mihi autē signū adfuit, proficiscitur vero nunc ex Thrasylo aduersus Ephesum & Ioniam militaturus. Ego autem illum existimo, vel interfectum iri, vel huiusmodi aliquid incursurum, & de reliquo negotio vehementer metuo. Hæc omnia ideo tibi dico, quia potestas omnis ad familiaritates cum his qui mecum sunt, instituendas penes Dæmonium est. Multis enim aduersatur, neque licet his auxilium ferre, qui mecum inuito Dæmone conuersantur: quare impossibile est mihi cum his viuere. Multis autem hærere non prohibet, sed consuetudine nostra nihil omnino iuuantur. Quibus autem fauerit in ipsa familiaritate potestas dæmonij, illi sunt de quibus illud animaduertisti; breui enim proficiunt. Sed eorum partim hoc beneficium firmum habent atque durabile, plerique vero quoad mecum sunt, mirifice pollent: at vbi discessérim, rursus nihil a ceteris differunt. Hoc quandoque accidit Aristidi Lysimachi filio, eius qui filius fuit Aristidis. Nam mecum commorans, breui multum profecit: postea vero in militiam profectus est, rediens deinde offendit apud me agentem Thucydidem Melissi filium: hic autem Thucydides pridie mihi inter disputandum nescio qua de re obiecerat: Quum me salutasset, & quædam insuper collocutus esset Aristides, Thucydidem, inquit, o Socrates, audio gloriari, & in quibusdam tecum etiam concertare, tanquam aliquid sit. Est inquam, vt dicis. Tum ille, non meminit, inquit, antequam tibi adhæreret, quale fuerit mancipium? Non videtur, inquam, per Deos. At ego, inquit ille, ridiculus sum. Quid nam maxime, inquam? Quoniam priusquam hinc abirem, cum quouis disputare audebam, neque aliquo videbar in differendo deterior, adeo vt cætus præstantium virorum audacter adirem. Nunc autem fugio quemcumque eruditum esse intellexi, adeo pudore obducor ob inscitiam. Vtrum igitur inquam euestigio te reliquit illa vis, an paulatim? Paulatim, inquit. Quando vero in te incessit, vtrum accidit tibi aliquid a me discenti, an aliter? Dicam, o Socrates, rem quidem incredibilem, veram tamen. Nihil vnquam a te, vt ipse scis, didici: proficiebam autem quotiescunque tecum essem, & si in eadem solum domo essem, non tamen in eadem parte domus, magis tamen quoties eadem in parte. Et mihi quidem videbar multo magis, quando in eadem parte existens, aliquid te dicentem intuebar, quam quum alio essem auersus. Sed longe magis proficiebam,

De Socratis genio plura.

Dæmon futura contingentia nō certo prænoscit.

quum apud te sedens, te tangebam. Nunc autem omnis habitus ille defluxit. Est igitur, o Theages, huiusmodi nostra consuetudo. Si enim Deo gratum est, permultum quidem, & breui proficies: sin contra, minime. Vide igitur, ne tibi tutius sit ab aliquo illorum erudiri, quibus in sua potestate sita est vtilitas, qua ceteris prosunt, quam a me fortuna quadam id assequi. THEA. Mihi quidem sic faciendum, Socrates, videtur, vt consuetudine nostra de Dæmonio intelligamus. Quod si nobis annuerit, recte omnia: sin minus, quid agendum sit consultabimus tum, alterine cuipiam adhæreamus, an hoc diuinum quod tibi insitum est, precibus & sacrificijs & alio quouis denique pacto, quo vates iubent, placemus. DEMO. Nihil ad hæc, o Socrates, huic adolescenti repugnes; bene enim dicit Theages. SOC. Atqui si videtur oportere sic agere, sic agamus.] Hæc oportuit fuse proponere, quo nosceremus vim Genij, seu Custodis Angeli, ad communicandam scientiam hominibus. Profecto Socratis iste Dæmon, (de quo non solum hic Plato, atque Laertius, sed multo postea luculentius integrum librum iustæ magnitudinis edidit Apuleius) fuit illius bonus Genius, qui peculiari quadam ratione monebat ipsum de rebus tum agibilibus, & vitandis, & prosequendis, ad se pariter, & ad amicos attinentibus: tum etiam intelligibilibus atque scientificis, audibili voce, quam solus ipse perciperet, non alius vllus præsentium: quum alios doceret surdis inspirationibus, vt assolet agere quilibet Genius erga mortalem, cui datus est custos, & rector, atque sectator ab ortu. Quandoque tamen etiam homini suo spectabilem sese præbet, quem alloquitur; quod egisse Genium Bruti malum admonet Plutarchus non vno in loco, tum dicens:[e] *Præcipue vero oblatũ Bruto spectrum Cæsaris cædem denunciauit non fuisse Dijs cordi. Id fuit huiuscemodi. Transportaturus ex Abydo in oppositam continentem exercitũ quiescebat nocte, vt assueuerat, in tabernaculo, insomnis adhuc, vt de belli euentu solicitus; si quidem vir hic inter omnes Imperatores perhibetur minime somno indulsisse, naturaque fuisse vigilantissimus. Is strepitum sentire ad fores imaginatus est. Intentis autem ad lucernæ lumen iam emarcescentis oculis, speciem vidit horribilem viri immani magnitudine, diroque aspectu. Perculsus primum, vbi nihil id tentantem conspexit, neque vocem mittentem, tantum cubili suo tacitum assistentem: rogauit, quisnam esset? Respondit ei spectrum: Tuus, Brute, malus Genius: in Philippis me videbis; Tunc forti animo Brutus: videbo, inquit. Mox Genius ille ex oculis abijt;* tum alibi luculentius inquiens:[f] *Quum igitur traiecturus ex Asia esset exercitum, noctis conticinio Luna non admodum lucebat: totus autem exercitus tenebatur silentio. Brutus vero voluens aliquid animo, & reputans secum, visus est aliquem ingredientem sentire. Respiciens ad ianuam spectrum cernit durum & prodigiosum, immanis, & horrendi corporis silentio sibi assistentis. Sustinens rogare: Quisnam, inquit, aut hominum, aut deorum es? aut qua de causa ad nos venisti? subiecit ei spectrum: Tuus sum, Brute, malus Genius: in Philippis me videbis. Cui nihil perculsus Brutus: Videbo, inquit. Eo ex oculis elapso pueros suos vocauit: qui neque se audiuisse vocem asseruerunt, neque conspexisse visionem vllam.* Nimirum Dæmone corporis assumpti speciem visibilem, sonumque vocis a se formatæ, non ad puerorum sensus, ast ad oculos & aures vnius Bruti transmittente; vel etiam puerorum sensibus fucum faciente, prohibenteque ne ad eos vlla species sensibilis sui, Brutique loquentis allaberetur, eorum facultatem sensitricem ad actum impulsura. Certum est etiam bonos Angelos in somnis hominibus, custodiæ suæ commissis, manifestare multa, sicuti[g] Danieli, pariter ac Euangelistæ[h] Ioanni, sponso Virginis Iosepho,[i] Sanctisque Magis[k] cõtigisse nouimus e sacra pagina. Nulli dubium est ergo, posse nos ab Angelo sapientiam haurire, tum per abditas, atque surdas inspirationes: tum per patentiores reuelatione rerum intelligibilium. Deinceps autem homines acquirere sibi scientiam virtute proprij Intellectus, aperte constat ex Aristotele, qui vocat eum animæ partem, qua anima cognoscit & sapit, verbis ipsissimis:[l] *De parte autem animæ, qua & cognoscit anima & sapit, siue separabili existente, siue non separabili secundum magnitudinem, sed secundum rationem, considerandum est quam habeat differentiam, & quo modo tandem fiat ipsum intelligere.* Tria sunt itaque principia, quæ sapientiam in homine procreant, Deus, Angelus, & humanus Intellectus. Tria vero ista mystice significari per hieroglyphicum stellæ singularis, non fuerit difficile probatu; nam Deus vnicus & singularis est; apteque repræsentatur per stellam, vt ait Horus Apollo Niliacus, agens de sacrarum apud Ægyptios inscriptarum literarum interpretatione, his plane ver-

Marginalia: A; B; C; D.
e in C. Cæsare
f in Bruto.
Dæmon vt apparet, & alloquatur vni, nõ item alijs presentibus.
g cap. 2. 19. 7 & seq.
h Apocal. 1. & seq.
i Matth. 2. 13
k Matt. 2. 12.
l 3. de an. t. 1.

A verbis: [m] *Depicta Ægyptijs stella nunc Deum significat, nunc noctem, nunc vero tempus, interdum etiam hominis masculi animam.* Quæ sane cuncta videtur indicata Sanctis illis Magis in Oriente Stella, quæ significauit Deum in carne natum, noctu, tempore regis Herodis, & diuinitati iunctam hypostatice animam Christi, qui fuit Homo verus mascula virtute de regno tartareo triumphans: Quæ pariter omnia nos edocet Euangelista scribens: [n] *Quum ergo natus esset Iesus in Bethleem Iudæ, in diebus Herodis regis: Ecce Magi ab Oriente venerunt Hierosolimam dicentes: Vbi est qui natus est rex Iudæorum? vidimus enim stellam eius in Oriente: & venimus adorare eum.* Qui missus est à Patre docere [o] veritatem; vt pote in quo sunt omnes thesauri sapientiæ, [p] atque scientiæ Dei. De qua stella mystica multo prius prophetauit Balaam, inquiens: [q] *Orietur stella ex Iacob.* Vbi glossa Interlinearis: *Diuinitas Christi: quam viderunt Magi in Oriente*, & Origenes in Ordinaria glossa, de stella Magorum in hoc loco dicit: *Orietur stella ex Iacob: De hac stella in Euangelio [r] dicitur, quia veniens stetit supra, vbi erat puer. Sed si inde discesserit, vel euanuerit, vel assumpta sit, vel quid omnino inde factum fuerit, non dicitur. Sed forte sicut in baptismo super Christum spiritus quasi Columba descendit, & mansit super eum: & vox Patris audita est, Hic est Filius meus dilectus:*
B *ita & stella, quæ venit supra, vbi erat puer, & stetit, in Christo permansit. Et sicut ibi venisse Spiritum Dei super eum, & mansisse in eo, ita accipimus, quod nunquam ab eo recessit Spiritus Dei: ita stella, quæ venit & stetit super eum, nunquam discessit. Ideo deitatis eius indicium illam stellam fuisse opinor. Ordo quoq; prophetiæ idem ostendit, quum de Deitate dicit, Orietur stella ex Iacob. De humanitate vero, Exurgetq; homo de Israel: vt vtrumq; euidenter prophetatum appareat.* Itaque stella symbolum est Dei. Consentiens his Areopagita dicit in opere de Diuinis Nominibus, [s] Deum appellari *Lucem*, atque *Stellam*. Insuper autem stellam esse hieroglyphicum Angeli, constat ex oraculo Diuino apud Iobum dicente: [t] *Quum me laudarent simul astra matutina: & iubilarent omnes filij Dei.* Quem locum omnes Glossæ de Angelis interpretantur, qui dicuntur *astra matutina* Lyrano, *quia a principio simul creati fuerunt cum cælo Empyreo ante distinctionem elementorum. Et hoc inducitur hic ad ostendendum, quod productio terræ non fuit necessaria ad manifestationem diuinæ sapientiæ, & gloriæ; quum iam ante ab Angelis laudaretur*, & ordinaria Glossa: [u] *Incarnationis enim Christi mysterium,*
C *etiam electi Angeli mirati sunt; qui quia primi in tempore creati sunt, non immerito astra matutina dicuntur. Vel quia sæpe ad exhortandos homines missi, dum venturū mane annunciant, ab humanis cordibus præsentis vitæ tenebras,* (adeoque ignorantiam pariter atque peccatum) *fugant. Quæ matutina astra etiam cum vespertinis, Redemptoris potentiam laudant, quia cum redemptis in fine mundi hominibus largitatem supernæ gratiæ glorificant. Iubilatio dicitur, quum cordis lætitia, oris efficacia non expletur. Laudant itaq; Angeli, qui iam tantæ claritatis latitudinem in sublimibus vident. Iubilant vero homines, qui adhuc in inferioribus oris sui angustias sustinent. Quæ quia futura Dominus nouerat, facta narrat.* Pierius etiam ex antiquis Classicis nomine stellarum [x] Angelos mystice designari censet, qui curant humana, nos erudientes peculiari quadam ratione; quum enim a Theologis, Dionysioque præsertim accipiat Angelorum tres esse Hierarchias: Quarum suprema Seraphin appellata, soli contemplationi vacat, Deumque perenni laude celebrat in æternum. Media Cherubin vocitata cælestibus officijs delegata semper est. Postrema hierarchia, licet supra corpoream omnem essentiam sit, curat nihilominus omnia subcælestia: & quum distribuatur in Principa-
D tus, Archangelos, & Angelos, omnium horum officium circa ea tantum versatur, quæ sub orbe Lunæ collocantur. Principatuum cura circa Respublicas, Principes, ac Reges; vt ex Dauide [y] cognoscimus: Archangelorum circa mysteria, & sacras cæremonias. Angeli priuatis student rebus, & singuli singulis hominibus adhibentur. Euthymius porro Iudæorum fuisse Custodem Michaelem nominat, vbi verba citat ex oratione Azariæ, libro [z] Danielis: *Angelus autem Domini descendit simul cum Azaria & socijs in fornacem:* quum tamen Archangelus sit. Sed enim sæpe admodum in quotidiano sermone omnes ordines Angeli nuncupationem vsurpant. Quum igitur tertius Ordo huiusmodi res humanas tueatur, & ad incorruptibile superioris Dominij decretum dirigat, cui nam potius quam huic Ordini, Valerianus inquit, Fati cognomentum dabimus? Qui demum quum octauæ Sphæræ, hoc est stellato insideat orbi, a soli eius excellentia stellæ significatum Fato congruere merito videtur.

Neque

[m] lib.2. init.
[n] Matth. 2.1. & seq.
[o] Ioan.18.37
[p] Colos. 2.3.
[q] Num.24.17
[r] Matth. 2.
[s] cap. 1.
[t] 38. 7.
Angeli cur dicatur astra matutina.
[u] Greg. l.28. mor. c.14.
[x] l. 44 hier.
Angelorum ordines, & officia.
[y] Ps. 90. 11. & passim.
[z] cap. 3. 49.
Fatum quid Pierio.

Neque tamen, addit, *absurdum est Angelos per stellas intelligi, qui stellarum præsides habeantur; veluti quum apud Salomonem pro cælo Deum intelligimus: scriptum est enim historia Regum: Exaudi o Cælum: vbi non cælum tamen, sed cæli, & terræ rectorem Dominum, ex Theologorum interpretatione, Deum appellat. In Moses etiam traditionibus, vt summi viri locum interpretantur, per Stellas*[a] *Angeli significantur. Demum Angelorum munera quum sint, purgare, illuminare, perfectum reddere, &c.* Quin etiam Timæus Lacrus, obseruatu quoque Pierij, tradidit vnicuique animæ collegam esse siue consertam stellarum aliquam; quod non dissimile est a Genio sospitali, atque custode. Sic igitur Stella hieroglyphicum est Angeli, qui nos erudit, atque custodit. Stellam item esse symbolum humanæ mentis, primum quidem, vt vidimus, Horus Apollo Niliacus cōfitetur, in Ægyptiorū Hieroglyphicis inquiens:[b] *depicta Ægyptijs stella significat interdum etiam hominis masculi animam.* Homo autem masculus est qui virtute pollet. Verum & Aristoteles intellectum agentem in anima posuit, quem lumini comparauit, inquiens:[c] *Necesse & in anima has existere differentias. Et est quidam intellectus, quia omnia fit: quidam vero, quia omnia facit, vt habitus quidam, quale est lumen; quodam enim modo & lumen facit potentia existentes colores, actu colores.* Itaque stella singularis illa pone caput humanum in Schemate posita, symbolum est tum Dei, tum Angeli Custodis, tum etiam Intellectus humani, quorum singulorum beneficio quilibet homo sapientiam, rerumque cognitionem sibi comparare potest; etenim & Deus vnus est, & vnicuique datus est vnicus Angelus Custos, & vnicus inest Intellectus. Apte vero stella ponitur ad occipitis partem, in qua cerebri portio locatur sedes memoriæ; quia Musæ, quibus omnes comprehenduntur scientiæ sapientiam humanam complectentes, ab omnibus veteribus ideo ponuntur filiæ Iouis, atque Mnemosynes, que memoria est. Hæc de nostri Schematis explicatione, virum sapientem voce sciendi cupidos erudire valentem, nobis ob oculos ponentis.

a Gen. 1.10.
b lib. 2. init.
c 3. de an. t.17.18.
Stella cur ad occipu posita.

Proposito Schemati comparatur aliud Fabij cunctatoris. Cap. XXXVI.

HVic autem Schemati gemmulæ nostræ non multum absimile visitur in anulo Fabij Maximi Cunctatoris, de quo pridem nos in opere nostro de[a] Anulis Antiquorum, & cl. Petrasencta[b] tractans de Symbolis Heroicis: in cuius *onyche gemma visitur equinum caput, cum hominis & vultu & barba in pectore promissa, cum pedibus gruis, cum cauda galli gallinacei, & cum ternis characteribus FAB. Schema fuit*, ait, *Falcij Cunctatoris; vt virtutes vnius perfecti Ducis eo monstro exprimerentur: hoc est, equi capite præfectura & principatus in bello vultu, barba, & pectore hominis, prudentia: cunctatio & vigilantia, pedibus gruis: & cauda galli gallinacei demum victoria.* Quæ singula fatetur ingenue se referre ex Valeriano, qui scribit ad verbum; vbi tractat de hieroglyphico equi. FABII CONTATORIS VIRTVTES. *Sed vt ad imagines nostras reuertamur: in lapillo Onyce argumentum multiplex vidi artificiose admodum scalptum. Equino enim capite est, humana facie in pectus barbata, gruinis pedibus, cauda gallinacei: literæ sunt FAB. Ex quo quidem figmento virtutes eas facile coniectes, quibus Fabius Contator insignis fuit: Nam principatum in bello ex equino capite, prudentiam ex humano pectore barbato, prouidentiam & contationem, atq; etiam speculationem ex pedibus gruinis, victoriam ex pulli gallinacei cauda interpretamur.* Cuius anuli figuram posuit Gorlæus,[c] verum cum oleæ ramo prominente ex equi labris, vt indicaret bellum esse gerendum vnius gratia pacis, quæ finis esse debet omnium bellorum; *Bellū enim gerimus, vt in pace degamus* (ait Aristotele)[d] *Atq; actiuarum quidem virtutum operationes in ciuilibus, vel bellicis rebus versantur; quarum actiones negotiosæ videntur: Bellicæ sane etiā omnino; nemo enim est, qui vel bellum expetat, vel apparatum bellicum faciat bellandi causa. Sanguinarius enim quidam prorsus esse videretur, si amicos ea causa sibi hostes redderet, vt pugnæ, & cædes orirentur.* Qua ergo ratione Schema Fabij Maximi, constitutum monstrum habet ex equi capite, vultu hominis barbati in pectore, cauda galli, & pedibus gruis, aptum hieroglyphicum est ad signficandas virtutes militares optimi Ducis: eadem sane symbolum aptissimum erit ad indicandum hominem alta sapientia præstantem, monstrum semiferum pubetenus hominem Citharedum pone caput astrum habentem, qui desinat inferne in gallum gallinaceum.

a cap. 4.
b lib. 6.c.10.
c Num. 186.
Belli finis pax.
d 10.Eth.c.7.

Amorem Heroicum militiæ magis in conſeruatione Ducis & Exercitus oportune celeris, & cunctantis, quam in hoſtium exterminatione conſiſtere.

Schema V. Gemmæ.

Opinio, dicens hoc eſſe hieroglyphicum Amoris Cpncupiſcibilis per vitam negotioſam exarmati, penditur. Cap. XXXVII.

ERuditus ille vir ignotus. qui Schemati pridem appoſuit tum titulum Græcanicum ΕΡΩΣ ΑΡΕΙΟΣ, tum etiam Latinum Poetæ verſiculum,

OTIA SI TOLLAS, PERIERE CVPIDINIS ARCVS:

Vt vt prima fronte rem acu tetigiſſe videtur, indicans Amorem homines ocioſos paſſim torquere, negotioſos non ita male habere; nihilominus tamen & in titulo ſimul & in verſiculo difficultates incurrit non exigui momenti; quarum prima eſt, quia verſiculus cum titulo non congruere videtur; titulus enim eſt de Amore virtutis, verſiculus autem de Amore concupiſcibili; qui longe diuerſus eſt ab illo. Secunda non leuis eſt de nomine Amoris in titulo ΕΡΩΣ per omega, quod Amori flagitioſo, non autem pudico, & probo tribuiſſe videtur ita Gyraldus agens de Dijs gentium[a] in ſermone de Cupidine: *Sed enim antiqui in Gymnaſijs Cupidinem inter Mercurium & Herculem poſuere, eum Amorem ſignificantes, qui ex ratione & virtutr naſceretur* (nimirum ex ratiote naſcitur Amor Sapientiæ, cuius Mercurius deus credebatur: ex virtute, potiſſimum bellica naſcitur Amor Fortitudinis, quæ refertur ad Herculem:) Conſimile hieroglyphicum Rome viſitur in antiquo Fidij ſculptoris

[a] Synt. 13.

opere

opere marmoreo apud Dominos de Sancta-Cruce; quo sculptus est Amor medius inter Honorem & Veritatem: quo simulachro signatur Amor Heroicus tum Fortitudinis bellicæ, cuius præmium est Honor; tum etiam Sapientiæ, quæ cognitio veritatis est: de quo quidem Schemate nobile satis Emblema posuit Alciatus, ipsum faciens Fidei symbolum, quod videret in eo Fidij simulachro Veritatem & Honorem iungere manus ad inuicem; ait enim hexasticho suo: A

,, Stet depictus HONOS, tyrio velatus amictu,
,, Eiusque iungat nuda dextram VERITAS.
,, Sitque AMOR in medio castus, cui tempora circum
,, Rosa it, Diones pulchrior Cupidine.
,, Constituunt hæc signa Fidem; Reuerentia Honoris
,, Quam fouet, alit Amor, parturitque Veritas.

Mihi vero potius illa manuum coniunctio signat Amorem pariter pudicum, atque studiosum esse tum, qui Sapientiæ, tum qui bellicæ Fortitudinis Cupiditas est, seiunctus atque dissentiens a Concupiscibili Amore flagitioso: sed ad Gyraldum redeamus, qui subdit immediate) B *Quinimo & Samij gymnasium Amori constituerunt, teste Athenæo. Ecloge legitur Ausonij poetæ de Cupidine, ab heroinis patibulo Crucis affixo: vt & meminit Lactantius, si recte remetior.* (Nimirum Cupido concupiscibilis hic est, quem non raro virtutes heroicæ domant, atque superant) *Verumetiam Amoris nomina interpretemur. Ammonius sane, & Phurnutus, alijq́, Cupidinem his tribus nominibus vocatum tradunt,* ἔρωτα, πόθον, *&* ἵμερον. *Quos ait Pausanias in Attica, a Scopa effictos, tam specie inter se differentes, quam operis artificio.* ἔρως *igitur per Omega ipsum Cupidinem, & flagitiosum Amorem significat, hoc est, Amores, vt dicimus, & notant grammatici.* ἔρος *vero per omicron, pudicum & bonum Amorem significat. Quod discrimen an recte statuatur, non disquiro, quum inter legendum apud idoneos autores non ita ratum offenderim, vt illi præcipiunt.* ἔρωτα *autem dictum ait Plato, & Phurnutus ab inquisitione amati,* ἐρεῖν *enim pro* ζητεῖν, *idest, inquirere, capitur. Plotinus tamen ab aspectu & visione deduxit.* ἔρως *ait, quasi* ὅρασις. (Amoris nomina varia.) Proculdubio Plato in Phædro nomen ἔρως per Omega tribuit aperte Amori flagitioso & irrationali dicens: *Nam Cupiditas absque ratione, quæ superat opinionem ad recta tendentem, rapitq́ ad voluptatem formæ, & a cognatis cupiditatibus circa corporis formam vehementer corroborata peruincit, & superat,* ἀπ' αὐτῆς τῆς ῥώμης, *idest robore & vehementia,* ἔρως, *idest, Amor appellata est.* Vnde constat non bene titulum positum fuisse Schemati per Omega ΕΡΩΣ ΑΡΕΤΟΣ *Amor Probus*, siue *Studiosus*. In Cratylo similiter Amorem ἔρωτα per omega scribit, aliunde deducens etymologiam ita: ἔρως *autem, id est, Amor quasi* ἐσρεῖ, *id est, influit extrinsecus, neque propria est habenti* ῥοῦ, *id est fluxio ista, sed infusa per oculos. Quapropter ab* ἐσρεῖν, *id est influere,* ἔσρος *ab antiquis nostris appellabatur, nam* ο *pro* ω *vtebantur; nunc autem* ἔρως *dicitur,* ω *pro* ο *interposito.* Vnde constat etiam Amorem concupiscibilem, prout a rationali contradistinguitur, appellari ἔρωτα per omega, non autem per omicron; etenim Amor, qui per oculos influit, concupiscibilis est, non rationalis: propterea que non bene per omega describitur in titulo Amor-Virtutis, ΕΡΩΣ ΑΡΕΤΟΣ. Minor est difficultas in versiculo ad Amorem probum indicandum adducto, C

,, Otia si tollas, periere Cupidinis arcus.

adest attamen aliqua; quia quum vita negotiosa, non vnica sit, sed gemina generatim, ciuilis, & bellica, vt ait Aristoteles,[b] inquiens vitam solam contemplatiuam in otio esse, negotiosas esse duas, bellicam, atque ciuilem; en eius verba: *Sapiens vero etiamsi per seipsum sit, contemplari potest; atque id tanto magis, quanto sapientior fuerit; melius quidem fortasse, si adiutores habeat: sufficientissimus tamen ipse est. Sola præterea ipsa per seipsam amari videretur; quippe quum ex ea, præterquam quod contemplatus fuerit quispiam, eueniat nihil; ex agendis autem rebus, aut plus, aut minus, aliquid præter actionem nobis comparamus. Videtur item felicitas in otio esse; negotijs enim distringimur, vt otiemur, & bellum gerimus, vt in pace degamus. Atque actiuarum quidem virtutum operationes in ciuilibus, vel bellicis rebus versantur; quarum actiones negotiosæ videntur. Bellicæ sane etiam omnino*, & mox, *Ciuilis quoque hominis operatio negotiosa est, præter ipsam etiam ciuitatis administrationem, aum* D

(b 10. Eth. c. 7.)

pote-

potestates & honores sibi & ciuibus comparat, & paulo post. *Si igitur ex actionibus, quæ secundum virtutes fiunt, bellicæ & ciuiles pulchritudine & magnitudine excellunt, atque hæ negotiosæ sunt &c.* Iam otia non solum armorum vsu tolluntur, sed etiam per ciuilia negotia. Quare Cupidinis tela franguntur non solum per militaria, verum etiam per alia negotia. Deinde vero non minus Amori concupiscibili reluctatur bellicus, & Ciuilis Amor negotiosus, at etiam otiosus literarum Amor. Deinceps autem antea [e] satis ostensum est, impotenti Cupidini concupiscibili frustra plerumque repugnare negotia militaria, quantumuis vehementia. Non ab re igitur explicationem eruditi viri deserimus. [e] Schem. 1.

Propria sententia proponitur, quæ est, ob oculos poni Schemate nostro proprietates Amoris Irascibilis, siue militaris: primumque de corpore militis generatim.
Cap. XXXVIII.

B PRofecto bellicæ virtutis filius Amor, qui desiderium est pulchræ victoriæ, sculptus habetur in gemmula; nam omnes habet insignes notas antiquæ militiæ: nimirum animi fortitudinem, corporis robur, caput galea contectum, clypeum ambabus apprehensum manibus, arcum, pharetram, atque spicula, sculptusque non eques, at pedes, isque stans, non gradiens, & Alatus. De quibus acturi seorsum, primo totius corporis habitudinem inspiciamus. Porro differentiam illam intueri cuique licet inter militiam priscorum heroum, & nostræ tempestatis bella; quod antiqui robore corporis, & animi fortitudine dimicantes excellebant; ast æuo nostro potius militum multitudine, dolis & insidijs hostem adoriri vincereque satagunt; quæ differentia nata est ex armorum discrimine quibus antiqui, & nostri vti consueuerunt; Prisci namque pugnabant arcu, lanceis, missilibus iaculis, & ensibus; quorum vsus & corporis robur, & animi fortitudinem postulat: nostri vero tormentis bellicis, quæ fulminum violentiam imitantia, vel ab imbecillis viribus facile torqueri valeant in hostes, passim vtuntur, nouitium inuentum, & antiquæ virtuti maximum afferens præiudicium. Militia vetus cum nostrate collata.

C Arcus autem, hastas, missilia iacula, & enses in antiquis militibus expostulasse magnum corporis robur, adeoque corpus non molle, neque pusillum, sed solidum & magnæ proceritatis, aperte constat ex antiquorum testimonijs, quibus classici describunt corpora virorum insignium virtute bellica; nam vt a sacra historia sumamus exordium, viri bello potentes, & fortissimi ponuntur ingenti mole corporea gigantes; legimus enim: [a] *Gigantes autem erant super terram in diebus illis: Postquam enim ingressi sunt filij Dei ad filias hominum, illaque genuerunt: isti sunt potentes a seculo viri famosi*, & alibi: [b] *Venimus in terram, ad quam misistis nos, quæ reuera fluit lacte & melle, vt ex his fructibus cognosci potest. Sed cultores fortissimos habet, & vrbes grandes, atque muratas. Stirpem Enach*, & mox: *Populus, quem aspeximus, proceræ staturæ est. Ibi vidimus monstra quædam filiorum Enac, de genere giganteo; quibus comparati, quasi locustæ videbamur*, quæ repetuntur [c] alibi, & de Saule rege bellatore fortissimo, [d] scribitur: [e] *Et dixit Dominus ad Samuelem. Ne respicias vultum eius, neque altitudinem staturæ eius, quoniam abieci eum: nec iuxta intuitum hominis ego iudico: homo enim videt ea, quæ patent: Dominus autem intuetur cor*, & alio loco: [f] [a] Gen. 6.4. [b] Num. 13. 28. & seq. [c] Deut. 1.28. [d] 1. Reg. 9.2. & seq. [e] 1. Reg. 16.7 [f] 1. Paral. 11. 23.

D *Et ipse percussit virum Ægyptium, cuius statura erat quinque cubitorum: & habebat lanceam vt liciatorium texentium: descendit igitur ad eum cum virga, & rapuit hastam quam tenebat manu: & interfecit eum hasta sua*, & alibi: [g] *Ecce Dominator Dominus exercituum confringet lagunculam in terrore, & excelsi statura succidentur, & sublimes humiliabuntur*, & apud alium Prophetam: [h] *Ibi fuerunt gigantes nominati illi, qui ab initio fuerunt, statura magna, scientes bellum.* Apud profanos etiam autores eandem sententiam habemus; etenim Virgilius, antiquitatis cultor eximius, dum aliquem virum fortem in bello describit, in eo corporis molem magnam agnoscit; ita de Marcello summo Romanorum Imperatore. [i] [g] Isai. 10.33. [h] Baruc. 3.26. [i] 6. Æn. f.

„ Tu regere imperio populos Romane memento
„ (Hæ tibi erunt artes) pacique imponere morem.

N „ Par-

,, Parcere subiectis, & debellare superbos. A
,, Sic pater Anchises: atque hæc mirantibus addit:
,, Aspice, vt insignis spolijs Marcellus opimis
,, Ingreditur, victorque viros supereminet omneis.
,, Hic rem Romanam magno turbante tumultu
,, Sistet eques: sternet Pœnos, Gallumque rebellem.

k lib. 7. & de Turno fortissimo bellatore [k] mox addit:

,, Ipse inter primos præstanti corpore Turnus
,, Vertitur, arma tenens, & toto vertice supra est.

l lib. 9. & adhuc infra: [l]

,, Messapus prima acies, postrema coercent
,, Tyrridæ iuuenes: medio dux agmine Turnus
,, Vertitur, arma tenens, & toto vertice supra est.

m lib. 11. & adhuc infra [m] de Orphito, strenuo bellatore,

,, ... procul Orphitus armis
,, Ignotis, & equo venator Iapyge fertur: B
,, Cui pellis latos humeros erepta iuuenco
,, Pugnatori operit: caput ingens oris hiatus
,, Et malæ texere lupi, cum dentibus albis:
,, Agrestisque manus armat sparus: ipse cateruis
,, Vertitur in medijs, & toto vertice supra est.

n lib. 5. c. 1. & seq. Ista reddunt omnino credibiles enarrationes, quas affert Olaus [n] Magnus de Starchatero gigante, ceterisque vasti corporis pugilibus fortissimis in plaga Septemtrionali. Quas quidem historias omnes ratio physica plane comprobare videtur; etenim pusilli, mediocresue corporis vires itidem pusillæ, mediocresue proportionabiliter, impares omnino sunt armis ingentibus valide tractandis: & cum vehementia mittendis in hostem. Quis enim arma tractare potuerit Goliathis, nisi vir eum æquans magnitudine corporis? de quo legitur in historia sacra: [o] *Et egressus est spurius de castris Philisthinorum nomine Goliath, de Geth, altitudinis sex cubitorum & palmi. Et cassis ærea super caput eius, & lorica squamata induebatur: porro pondus loricæ eius, quinque millia siclorum æris erat. Et ocreas æreas habebat in cruribus: & clypeus æreus tegebat humeros eius. Hastile autem hastæ eius erat quasi liciatorium texentium: ipsum autem ferrum hastæ eius sexcentos siclos habebat ferri: & armiger eius antecedebat eum. Stansque clamabat aduersum phalanges Israel, & dicebat eis: Quare venistis parati ad prælium? Numquid ego non sum Philistæus, & vos serui Saul? Eligite ex vobis virum, & descendat ad singulare certamen. Si quiuerit pugnare mecum, & percusserit me, erimus vobis serui: si autem ego præualuero, & percussero eum, vos serui eritis, & seruietis nobis. Et aiebat Philisthæus: Ego exprobraui agminibus Israel hodie: Date mihi virum, & ineat mecum singulare certamen. Audiens autem Israel, & omnes Israelitæ sermones Philisthæi huiusmodi, stupebant, & metuebant nimis.* Verum & ex Homero constat, arcum Vlyssis, Herois inter antiquos bellatoris maximi, non potuisse tendi a procis pluribus, viris ordinariæ staturæ; quos affata sic est Penelope: [p] C

o 1. Reg. 17. 4 & seq.

p Odyss. l. 21.

,, Sed agite proci, quoniam hoc apparet certamen:
,, Ponam enim magnum arcum Vlyssis diuini. D
,, Quicunque autem facilime extendet arcum in manibus.
,, Et persagittabit anulos duodecim omnes,
,, Hunc simul sequar vbi me subduxero ab hac domo.

& mox quum Thelemachus, Vlyssis filius, ter irrito conatu tentasset arcum tendere, quarto forsan voti compos euasurus; alij proci omnes ad vnum, pinguedine mollire satagentes arcum ad facilem tensionem.

,, Ea iuuenes calefacientes tentarunt, neque poterant
,, Tendere, multum enim roboris indigentes erant.
,, Antinous autem abstinebat, & Eurymachus diuinus
,, Princeps procorum, virtute autem erant valde optimi.

& mox. ,, Eury-

A ,, Eurymachus autem iam arcum in manibus mouebat,
,, Calefaciens huc & illuc splendore ignis, sed ipsum neque sic
,, Tendere potuit: valde autem suspirauit gloriosum cor:
,, Suspirans autem igitur locutus est, verbumque dixit, denominauitque
,, O amici, certe mihi dolor circa meipsum & circa omnes:
,, Non nuptias tantum lugeo tristis,
,, (Sunt & aliæ multæ Græcæ, quæ quidem in ipsa
,, Mari circundata Ithaca, & alis ciuitatibus)
,, Sed si iam tantum roboris indigentes sumus,
,, Diui Vlyssis quod non possumus tendere
,, Arcum: increpatio autem & futuris audiri.

ac tandem

,, Sic sine diligentia tendit magnum arcum Vlysses, &c.

His ergo satis apparet, olim bellicos Heroas magno, & robusto corpore fuisse, qui tales arcus tenderent, & arma talia tractarent. Vnde merito Schematis autor Amorem bellicum
B in gemma finxit nudum quidem puerum, quoniam est Amor, ob rationes antea [f] notatas; corpore tamen vegeto, robusto, solido, & magno, ad Amoris tum Concupiscentiæ, tum Sapientiæ discrimen; quibus vidimus inesse corpora pusilla, & valde tenera, molliaque. Sic igitur hic Amor est bellicæ virtutis.

[f] Gem. 1. cap.

De Amoris bellici vultu sæuo, seuero, ac tantum non toruo, minacique. Cap. XXXIX.

DEcenter autem Amori bellico nostro vultum in gemma sculpsit autor austerum, atq; sæuum, tetricumque; nam & Minerua, Pallasque, Bellonaue bellorum Dea passim audit tetrica, fera, ferox, cruda, truculenta; sic enim Martialis [a]

,, Accipe belligeræ crudum thoraca Mineruæ. & [b]
,, Dic mihi Virgo ferox, quum sit tibi cassis, & hasta: & [c]
C ,, Protegis, & crudam fers ægida cruda virago. & [d]
,, Sic affata truces vmbras truculenta Minerua. & [e]
,, Effugiunt, sæuæque petunt Tritonidis arcem. & [f]
,, Et Phœbus pater, & seuera Pallas. & [g]
,, Vtraque Virgo ruunt: hæc tristibus aspera bellis [h]
,, Non tamen vt tulerit Palladis arma feræ [i]
,, Pallados pectus Latium furentis. [K]
,, Naiades Ærmas inter Diana, feroxque Pallas. [l]

[a] l. 7. Ep. 1.
[b] lib. 14.
[c] Qu. calab.
[d] Mantuan.
[e] Virg. 2. Æn.
[f] Stat. 2 Theb.
[g] Idē. 2. Silu
[h] Claudian.
[i] Pamphil.
[K] idem
[l] Stat. in Achill.

Gyraldus item [m] in Glaucopi Minerua comprobat hoc ipsum, cui, Scribit Gellius sic voca-
,, tam, non tam quod glaucos, id est cæsios oculos haberet, quam quod horrendo & formi-
,, doloso esset aspectu: vnde & glauci, id est Cæsij Leones, & basilisci traduntur; quod &
,, Phurnutus ait. Sunt & qui dracones eadem ratione glaucopas nuncupent. Est & apud
,, Stephanum in Alcomenio, ex Alcomene & Athenaide Hippobotæ filia glaucopus, a quo
,, glaucopion, & glaucopis. Cæsia porro a veteribus dicta Minerua est, quasi Cœlia, vt
D ,, dicit Gellius in secundo. Autor Priapeiorum flauam appellauit illo Scazonte:

Minerua flauo lumine, est Venus pato.

,, Naso in Eleg.

Quid si præripiat flaua Venus arma Mineruæ?
Ventilet accensas flaua Minerua faces.

,, Idem in Arte:

Si pata est Veneri similis; si flaua, Mineruæ.

,, Quidam putant inepte, a capillorum colore Mineruam flauam dici. Sed de flauo, & glau-
,, co colore vide Gellium: &, si libet, nostrum Thilesium. Sed enim & Minerua ab oculo-
,, rum truculento aspectu, & acri intuitu Gorgonos est cognominata, vt Grammatici ob-
,, seruant, a γοργῦ ὠπὸς, id est a terribili, & acri aspectu. Quamuis autem tetrica sit, atque

[m] Synt. 11.

ſæua Minerua, non tamen hoc illi pulchritudinem abſtulit, quin olim de formoſitate cum Venere, Iunoneque contenderit; quæ tres omnium Dearum pulcherrimæ cenſebantur apud antiquos omnes. Ita prorſus Amoris pulchritudini nō derogat, quod toruo ſit aſpe- A
* Idyll. 1. ctu tetricoque, qui bellicus eſt; etenim Moſchus vel Amori ſuo Concupiſcibili dedit oculos * acres, & flammeos: & huiuſmodi decorem ſeruans Areoſtus Heroem ſuum Rolandum effinxit aſpectu toruo, ferocique, propemodum luſco; de quo ſic ille, ſub perſona fortiſſimi
* Cant. 23. quoque ſui Mandricardi *

,, Sono omai dieci giorni, li ſoggiunſe,
,, Che di cercar non laſcio i tuoi veſtigi:
,, Tanta la fama ſtimulommi, e punſe,
,, Che di te venne al campo di Parigi:
,, Quando a fatica vn viuo ſol vi giunſe,
,, Di mille, che mandaſti a i regni Stigi:
,, E la ſtrage contò, che da te venne
,, Sopra i Noritij, e quei di Tremiſenne.
,, Non fui, come lo ſeppi, a ſeguir lento, B
,, E per vederti, e per prouarti appreſſo:
,, E per ciò m'informai del guarnimento
,, Ch'hai ſopra l'armi: io sò, che tu ſei deſſo;
,, E ſe non l'haueſſi anco, e che fra cento
,, Per celarti da me, ti foſſi meſſo:
,, Il tuo fiero ſembiante mi ſaria
,, Chiaramente veder, che tu quel ſia.
,, Non ſi può (li riſpoſe Orlando) dire,
,, Che caualier non ſij d'alto valore;
,, Però che ſi magnanimo deſire
,, Non mi credo albergaſſe in vmil core.
,, Se'l volermi veder ti fa venire, C
,, Vuò che mi veggi dentro, come fuore:
,, Mi leuerò queſt'elmo da le tempie,
,, Acciò ch'a pieno il tuo voler s'adempie.
,, Ma poi che ben m'haurai veduto in faccia,
,, A l'altro deſiderio ancora attendi.
,, Reſta, ch'a la cagion tu ſatisfaccia,
,, Che fa, che dietro queſta via mi prendi:
,, Che certo, ſe'l valor mio ſi confaccia
,, A quel ſembiante fier, che ſi commendi.
,, Orsù (diſſe il Pagan) al rimanente,
,, Ch'al primo ho ſatisfatto intieramente,

* Cant. 12. ſtan. 74. & multo antea * de eodem Heroe bellicoſo dixerat:

,, Come Alzirdo appreſſar vide quel Conte,
,, Che di valor non hauea pari al mondo,
,, In tal ſembiante, in ſi ſuperba fronte,
,, Che'l Dio de l'armi a lui parea ſecondo: D
,, Reſtò ſtupito a le fattezze conte,
,, Al fiero ſguardo, al viſo furibondo;
,, E lo ſtimò guerrier d'alta prodezza:
,, Ma hebbe del prouar troppa vaghezza.

Sic igitur apte fingitur in Schemate bellicoſus Amor aſpectu truculento; nec abeſt a propoſito ratio; quoniam Amor iſte bellicus eſt Appetitus attinens ad facultatem Iraſcibilem; irati vero, minaceſque, torue tuentur, atque ſæuo truculentoque ſunt aſpectu. Nec etiam ab re ponitur ira, feritaſque in Amore probo, qui rationem ſequitur in bello; nam iram ſine crimine cognouit etiam diuinus Pſaltes * dicens: *iraſcimini, & nolite peccare*. Sic in ſacra pagi-

pagina frequenter ponitur Deus [r] exercituum irasci. [s] Quo sensu Tassus etiam inquit, [t] — r 2. Reg. 7. 8. & passim. s Psal. 6. 1. & passim. t Cant. 16. stan. 34. u 2. Rep.

,, Sdegno guerrier de la ragion feroce:

dum Heroem suum ponit contra Cupidinis mollitiem rationabiliter indignari; sententia decerpta ex Platonis [u] operibus, qui scribit, Irascibilem Appetitum homini datum a Natura in subsidium Rationis aduersus concupiscentias; Sane de Appetitu tractans in libris de Republica, geminum in anima reperiri demonstrat, vnum concupiscibilem, & alium rationalem, quibus tertium irascibilem addit; dicens: *Merito igitur duo hæc inter se diuersa existimabimus; & illud quidem, quo ratiocinatur animus, rationale ipsius denominabimus: Illud vero, quo amat, esurit, & sitit, & ad alias libidines pronior labitur, irrationale, & auidum repletionum quarundam, & voluptatum. Diuersæ profecto: Meritoque ita censebimus. Hæ itaq; duo iam in anima species distinctæ sint. Illud autem quod ad irascibilem pertinet, quoue irascimur, vtrum tertium quiddam est? an alterius horum cognatum? Forte eius, quod voluptates cupit, est cognatum. Atqui credo hoc equidem ex eo, quod audiui quondam: quod videlicet quum Leontius Aglaonis filius ex Piræo sub boreali muro ad ciuitatem ascendens sentiret extra cadauera prope littus iacentia, simul & videre cupiebat, & horrebat tamen, absterrebaturque, vultumq; tegebat, secum ipse pugnans: cupiditate deniq; superatus, ad cadauera directis & patefactis oculis aduentauit, dicens: Ecce iam vobis licet, o infelices, desiderium vestrum pulchro explere spectaculo. Audiui & ipse. Itaque sermo testatur, iram sæpe pugnare aduersus concupiscentiam, tanquam hæc inter se diuersa sint. Id certe significat. Non ne & alibi frequenter animaduertimus, quando distrahunt aliquem præter rationem cupiditates, obiurgantem ipsum sese, & aduersus id sui quod trahitur, indigantem? Et quasi duobus dissentientibus ad inuicem rationi iram accurrere? Cupiditatibus vero coniunctam, nihil rationis voluntati contrarium moliri: nec te arbitror vnquam asserere, vel in te ipso, vel in alio tale quiddam deprehendisse. Nunquam per Iouem. Quid porro? Quando quis iniuriam inferre se putat, non ne quo generiosior est, eo minus irascitur, dum esurit, & alget, & aliud quiduis tale patitur ab eo quem iure hæc agere censet? Et quod iam dixi, ira istius in eum quodammodo non irritatur? Vera loqueris. Quid autem? quando iniuriam se pati quis putat, non ne tunc satagit, & sæuit & auxilium præstat ei quod iustum videtur, famem, frigus, & cetera talia tolerans? Et ad victoriam contendit, neque a generoso opere cessat priusquam vel transegerit, vel obierit, vel tanquam canis a pastore, ita deniq; reuocatus ab ea quæ in ipso est ratione mitescat? Omnino hæc vis ei similis est, cui tu comparas. Etenim in nostra ciuitate auxiliarios ipsos tanquam canes posuimus obtemperantes Principibus tanquam quibusdam pastoribus ciuitatis. Optime quod dicere volebam intellexisti. Sed vnum & hoc insuper animaduertis? Quid istud? Quod in præsentia contra ac supra de iracundia iudicamus. Tunc sane irascendi vim ad concupiscendi naturam referebamus: nunc vero multum interesse dicimus, ac multo magis iram asserimus animæ partibus in ininter se dissidentibus pro ratione arma capessere. Ita prorsus. Numquid & irascendis vis est a ratione diuersa, vel quædam species rationis, adeo vt non tres in animo, sed duæ species sint, rationale, & concupiscens? Aut potius quemadmodum in ciuitate apparuerunt tria quædam genera, quæ ipsam continent, quæstuarium, auxiliarium, consulatus; ita & in anima tertia vis quædam est iracundia, quæ natura ipsa rationis tutatur partes, nisi ex improba educatione fuerit deprauata? Necesse est vt tertia sit. Nempe etiamsi alia quam ratio apparuerit, quemadmodum supra visa est, a concupiscentia differens. At vero facile id quidem patere potest. Nam in puerulis quiuis illud intelligat, qui statim nati iracundia pleni sunt: rationis autem aliqui nunquam, multi sero compotes fieri mihi videntur. Per Iouem præclare loqueris. Præterea in bestijs iram esse quisque, vt ipse dicis, comperiet. Testatur & istud Homeri illud quod supra induximus,* — Ira in pueris ante vsata rationis.

,, Pectora castigans monitis affatur acerbis.

,, Perpetere, o cor, nam tu longe alias grauiora tulisti.

In his porro Homerus tanquam hæc inter se differant, alterum horum obiurgare alterum facit, ipsam videlicet rationem de meliori peiorique consultantem, irrationalem iracundiæ impetum cohibere. Hunc locum plane videtur imitari, ac exprimere, vel potius in vsu ponere Tassus, [x] dum voluptuosum Iuuenem rationibus allatis instructum irasci ponit aduersus concupiscentias, quibus irretitus in otio turpis libidinis effæminatus delitescebat: * — x Gerus. lib. Cant 16. stan. 32. & seq.

,, Vbal-

,, Vbaldo incominciò parlando a l'hora:
,, Và l'Asia tutta, e và l'Europa in guerra:
,, Chiunque pregio brama, e Christo adora
,, Trauaglia in arme hor ne la Sira terra:
,, Te solo, o figlio di Bertoldo, fuora
,, Del mondo in otio vn breue angolo serra:
,, Te sol de l'vniuerso il moto nulla
,, Moue, egregio Campion d'vna fanciulla.
,, Qual sonno, o qual letargo ha si sopita
,, La tua virture? o qual viltà l'alletta?
,, Sù, sù, te il Campo, e te Goffredo inuita:
,, Te la Fortuna, e la vittoria aspetta:
,, Vieni, o fatal Guerriero, e sia fornita
,, La ben comincia impresa: e l'empia setta
,, Che già crollasti, a terra estinta cada
,, Sotto l'ineuitabile tua spada.
,, Tacque: e'l nobil Garzon restò per poco
,, Spatio confuso, e senza moto, e voce:
,, Ma poi, che diè vergogna a sdegno loco,
,, Sdegno guerrier de la ragion feroce:
,, E ch'al rossor del volto vn nouo foco
,, Successe, che più auampa, e che più coce;
,, Squarcioſſi i vani fregi, e quelle indegne
,, Pompe, e di seruitù misere insegne.
,, Et affrettò il partire, e de la torta
,, Confusione vscì del Labirinto.

Itaque nobilis est ira bellici Amoris, quæ reluctatur impudicæ Cupiditati; quam in vultu tetrico nostri Cupidinis Heroici finxit antiquus sculptor; & de qua Psaltes diuinus cecinit, vt antea notauimus, *Irascimini, & nolite peccare*; quod facimus, dum contra nostra peccata irascimur.

De Amoris bellici celeritate, per Alas indicata. Cap. XL.

[a] Hip. aph. 1.

OCcasio recte peragendi, velox [a] natura sua, tum in omnibus artibus, tū in militari maxime, postulat se se arripiendæ gratia, dum semetipsam imminentem ostendit, in optimo duce celeritatem; cuius indicium Alæ sunt in Amore bellico; nam ea defluxa bona Fortuna capillatæ frontis, frustra postea caluum occasionis fugientis occiput Imperator apprehendere satagit. Cuius quidem celeritatis in capienda occasione bene rem militarem agendi nobile prostat exemplum in Neronis militia, de quo [b] Liuius ait, maximis itineribus exercitum ex Apulia in Picenum duxisse celeritate quadam incredibili, quam Hasdrubal inopinatam sibi perniciosam ad Metaurum expertus est, interemptus cum toto exercitu suo, secus Romanis exitium allaturus, si cum Hannibale fratre copias iungere potuisset, vt habebat in animo; perfecissetque, nisi Neronis celeritas eius consilium præuertisset; verba Liuij sunt a nobis cumulate referenda, vt celeritatis in bello vtilitas appareat: [Tum Claudius non id tempus esse Reipublicæ ratus, quo consilijs ordinarijs prouinciæ suæ quisque finibus per exercitus suos cum hoste destinato ab Senatu bellum gereret: audendum, ac nouandum aliquid improuisum, inopinatum, quod cæptum non minorem apud ciues, quam hostes, terrorem faceret, perpetratum in magnam lætitiam ex magno metu verteret. Literis Hasdrubalis ad Senatum missis *(quas intercęperat)* simul & ipse Patres conscriptos, quid paret, edocet; vt, quum in Vmbria se occursurum Hasdrubal fratri scribat, Legionem a Capua Romam accersant; delectum Romæ habeant, exercitum vrbanum ad Narniam hosti opponant. Hæc Senatui scripta, Præmissi item per agrum Larinatem, Marrucinum, Frentanum, Prætutianum, qua exercitum ducturus erat, vt omnes ex agris, vrbibusque commeatus

[b] lib. 27.

Celeritati exercitus necessaria.

para-

A paratos militi ad vescendum in viam deferrent, equos iumentaque alia producerent, vt vehiculorum fessis copia esset. Ipse de toto exercitu ciuium sociorumque quod roboris erat, delegit, sex millia peditum, mille equites. Pronunciat occupare se in Lucanis proximam vrbem, Punicumque in ea præsidium velle, vt ad iter parati omnes essent. Profectus nocte flexit in Picenum. Et Consul quidem, ad Collegam ducebat, relicto Q. Catio legato, qui Castris præesset, *& mox*: Nero postquam iam tantum interualli ab hoste fecerat, vt detegi consilium satis tutum esset, paucis milites alloquitur. Negat vllius consilium Imperatoris in speciem audacius, reipsa tutius fuisse, quam suum. Ad certam eos se victoriam ducere; quippe ad quod bellum Collega non antequam ad satietatem ipsius peditum, atque Equitum datæ ab Senatu copiæ fuissent, maiores instructioresque, quam si aduersus ipsum Hannibalem iret, profectus sit: eo ipsos, quantumcumque virium momentum addiderint, rem omnem inclinaturos: Auditum modo in acie, (nam ne ante audiatur, daturum operam) alterum Consulem, & alterum exercitum aduenisse, haud dubie victoriam facturum. Famam bellum conficere, & parua momenta in spem metumque impellere animos. Gloriæ quidem ex re bene gesta partæ fructum prope omnem ipsos laturos. Semper quod postremum adiectum sit, id rem totam videri traxisse. Cernere ipsos, quo concursu, qua admiratione, quo fauore hominum iter suum celebretur. Et certe per instructa omnia ordinibus virorum mulierumque vndique ex agris effusorum, inter vota ac preces & laudes ibant: illos præsidia Reipublicæ, vindices vrbis Romæ imperijque appellabant: in illorum armis dextrisq; suam liberorumque suorum salutem ac libertatem repositam esse: deos omnes deasque precabantur, vt illis faustum iter, felixque pugna, matura ex hostibus victoria esset: damnarenturque ipsi votorum, quæ pro ijs suscepissent; vt quemadmodum nunc solliciti prosequerentur eos, ita paucos post dies læti ouantibus victoriam obuiam irent. Inuitare inde pro se quisque, & offerre, & fatigare precibus, vt quæ ipsis, iumentisque vsui essent, ab se potissimum sumerent, benigne omnia cumulata dare. Modestia certare milites, ne quid vltra vsum necessarium sumerent: nihil morari, nec ab signis absistere, cibum capientes diem ac noctem ire: vix quod satis ad naturale desiderium corporum esset, quieti dare. Et ad Collegam præmissi erant, qui nunciarent aduentum, percunctarenturque, clam an palam, interdiu an noctu venire sese vellet, ijsdem an alijs considere castris. Nocte clam ingredi melius visum est. Tessera per castra ab Liuio Consule data erant, vt tribunum tribunus, centurio centurionem, eques equitem, pedes peditem acciperet: Neque enim dilatari castra opus esse, ne hostis aduentum alterius Consulis sentiret. Et coarctatio plurium in angusto tendentium facilior futura erat, quod Claudianus exercitus nihil ferme, præter arma, secum in expeditione tulerat. Ceterum in ipso itinere auctum voluntarijs agmen erat; offerentibus sese vltro & veteribus militibus, perfunctis iam militia, & iuuenibus; quos certatim nomina dantes, si quorum corporum species, roburque virium aptum militiæ videbatur, conscripserat. Ad Senam castra alterius Consulis erant: & quingentos inde ferme passus Hasdrubal aberat. Itaque quum iam appropinquaret, tectus montibus substitit Nero, vt ante noctem castra ingrederetur. Silentio ingressi, ab sui quisque ordinis hominibus in tentoria adducti, cum summa omnium lætitia hospitaliter excipiuntur. Postero die concilium habitum, cui & L. Porcius Licinus prætor affuit. Castra iuncta Consulum castris habebat; & ante aduentum eorum per loca alta ducendo exercitum, quum modo insideret angustos saltus, vt transuersum clauderet: modo ab latere, aut ab tergo carperet agmen, ludificatus hostem omnibus artibus belli fuerat: is tum in concilio aderat. Multorum eo inclinabant sententiæ: vt, dum fessum via ac vigilijs reficeret militem, Nero simul & ad noscendum hostem paucos sibi sumeret dies, tempus pugnandi differretur. Nero non suadere modo, sed summa ope orare institit, ne consilium suum, quod tutum celeritas fecisset, temerarium morando facerent. Errore, qui non diuturnus futurus esset, velut torpentem Hannibalem, nec castra sua sine duce relicta aggredi, nec ad sequendum se iter intendisse. Antequam, se moueat, delere exercitum Hasdrubalis posse, redireque in Apuliam. Qui prolatando spatium hosti det, eum & illa castra prodere Hannibali, & aperire in Galliam iter, vt per otium, vbi velit, Hasdrubali coniungatur. Extemplo signum dandum, & exeundum in aciem: abutendumque errore hostium absentium, præsentiumque: dum neque illi sciant cum paucioribus, nec hi cum pluri-

Mira celeritas exercitus Neronis.

Velocitas admirabilis eadem.

pluribus & validioribus rem esse. Concio dimisso, signum pugnæ proponitur, confestimq; in aciem procedunt. Iam hostes ante castra instructi stabant. Moram pugnæ attulit, quod Hasdrubal prouectus ante signa cum paucis equitibus scuta vetera hostium notauit, quæ ante non viderat, & strigosiores equos: multitudo quoque maior solito visa est. Suspicatus id quod erat, receptui propere cecinit, ac misit ad flumen, vnde aquabantur: vbi & excipi aliqui possent, & notari oculis, si qui forte adustioris coloris, vt ex recenti via, essent: simul circumuehi procul castra iubet, specularique, num auctum aliqua parte sit vallum: & attendant, semel, bisne signum canat in castris. Ea quum ordine omnia relata essent, castra nihil aucta errorem faciebant. Bina erant, sicut ante aduentum Consulis alterius fuerant: vna M. Liuij, altera L. Porcij: neutris quidquam, quo latius tenderent, ad munimēta adiectum. Illud veterem ducem assuetumque Romano hosti mouit, quod semel in Prætorijs castris signum, bis in Consularibus referebant cecinisse: Duos profecto Consules esse: & quonam modo alter ab Hannibale abscessisset, cura angebat: minime id quod erat, suspicari poterat, tantæ rei frustratione Hannibalem elusum: vt, vbi dux, vbi exercitus esset, cum quo castra collata haberet, ignoraret. Profecto haud mediocri clade absterritum, insequi non ausum: magnopere vereri, ne perditis rebus, serum ipse auxilium venisset, Romanisque eadem iam fortuna in Italia, quæ in Hispania esset. Interdum literas suas ad eum non peruenisse, credere: interceptisque ijs, Consulem ad se se opprimendum accelerasse. His anxius curis, extinctis ignibus, vigilia prima dato signo, vt taciti vasa colligerent, signa ferri iussit. In trepidatione & nocturno tumultu duces parum intente asseruati, alter in destinatis iam inde ante animo latebris subsedit, alter per vada nota Metaurum flumen transnauit. Ita desertum a ducibus agmen primo per agros palatur: fessique aliquot somno ac vigilijs sternunt corpora passim, atque infrequentia relinquunt signa. Hasdrubal, dum dux viam ostenderet, ripa fluminis signa ferri iubet, & per tortuosi amnis sinus flexusque cum errore obiens haud multo processisset, & vbi prima lux transitum oportunum ostendisset, transiturus erat. Sed quum quantum a mari abscendebat, tanto altioribus coercentibus amnem ripis, non inueniret vada, diem terendo, spatium dedit ad insequendum se se hosti. Nero primum cum omni equitatu aduenit. Porcius deinde assecutus cum leui armatura. Qui quum fessum agmen carperent ab omni parte incursarentque, & iam omisso itinere, quod fugæ simile erat, castra metari Pœnus in tumulo super fluminis ripam vellet: aduenit Liuius peditum omnibus copijs, non itineri modo, sed ad conserendum extemplo prælium instructis, armatisque. Sed vbi omnes copias coniunxerunt, directaque acies est, Claudius dextro in cornu, Liuius ab sinistro pugnam instruit: media acies Prætori tuenda datur. Hasdrubal, omissa munitione castrorum, postquam pugnandum vidit, in prima acie ante signa elephantos locat: circa eos læuo in cornu aduersus Claudium Gallos opponit, haud tamen eis fidens, quantum ab hoste timeri eos credebat: Ipse dextrum cornu aduersus M. Liuium sibi, atque Hispanis (& ibi maxime in vetere milite spem habebat) sumpsit. Ligures in medio post Elephantos posuit: sed longior, quam latior, acies erat. Gallos prominens collis tegebat. Ea frons, quam Hispani tenebant, cum sinistro Romanorum cornu concurrit: dextra omnis acies extra prælium eminens cessabat. Collis oppositus arcebat, ne aut a fronte, aut ab latere aggrederentur. Inter Liuium Hasdrubalemque ingens contractum certamen erat, atroxque cædes vtrimque edebatur: ibi duces ambo, ibi pars maior preditum equitumque Romanorum, ibi Hispani, vetus miles, peritusque Romanæ pugnæ, & Ligures, durum in armis genus, eodem versi elephanti, qui primo impetu turbauerant antesignanos, & iam signa mouerant loco: deinde crescente certamine, & clamore, impotentius iam regi, & inter duas acies versari, velut incerti quorum essent, haud dissimiliter nauibus sine gubernaculo vagis. Claudius, Quid ergo præcipiti cursu tam longum iter emensi sumus? clamitans militibus, quum in aduersum collem frustra signa erigere conatus esset, postquam ea regione penetrari ad hostem non videbat posse, cohortes aliquot subductas e dextro cornu, vbi stationem magis segnem quam pugnam futuram cernebat, post aciem circumducit: & non hostibus modo, sed etiam suis inopinantibus, in sinistrum hostium latus incurrit: tantaq; celeritas fuit, vt quum ostendissent se in latere, mox in terga depugnarent, ita vt omnibus partibus, ab fronte, ab latere, ab tergo trucidarentur Hispani Liguresque. Et ad Gallos iam cædes peruenerat. Ibi mini-

Marginal notes: Hasdrubalis fuga. — Celeritas Neronis in eo persequendo — Celeritas itē exercitus Neronis.

A B C D

minimum certaminis fuit; nam & pars magna ab signis aberant, nocte dilapsi, stratique somno passim per agros: & qui aderant, itinere ac vigilijs fessi, intolerantissima laboris corpora, vix arma humeris gerebant. Et iam diei medium erat, sitisque & calor hiantes cædendos capiendosque affatim præbebat. Elephanti plures ab ipsis rectoribus, quam ab hoste, interfecti: fabrile scalprum cum malleo habebant: id, vbi sæuire belluæ, ac ruere in suos cæperunt, magister inter aures positum ipsa in compage, qua iungitur capiti ceruix, quanto maximo poterat ictu adigebat: ea celerrima via mortis in tantæ molis bellua inuenta erat, vbi regendi spem vicisset: primusque id Hasdrubal instituerat, dux cum sæpe alias memorabilis, tum illa præcipue pugna: Ille pugnantes hortando, pariterque obeundo pericula, sustinuit: ille fessos, abnuentesque tædio & labore, nunc precando, nunc castigando accendit: ille fugientes reuocauit, omissamque pugnam aliquot locis restituit. Postremo quum haud dubia fortuna hostium esset, ne superstes tanto exercitui suum nomen secuto esset, concitato equo se in cohortem Romanam immisit. Ibi, vt patre Hamilcare, & Hannibale fratre dignum erat, pugnans cecidit. Nunquam eo bello vna acie tantum hostium interfectum est. Redditaque æqua Cannensi clades vel ducis vel exercitus interitu videbatur. Quinquaginta sex millia hominum occisa: capta quinque millia & quadrigenti: præda alia magna tum omnis generis, tum auri etiam argentique. Ciuium etiam Romanorum, qui capti apud hostes erant, supra quatuor millia capitum recepta. Sed solatij fuit pro amissis eo prælio militibus; nam haudquaquam incruenta victoria fuit; octo ferme millia Romanorum sociorumque occisa. Adeoque etiam victores sanguinis cædisque cœperat satietas, vt postero die quum esset nunciatum Liuio Consuli, Gallos Cisalpinos, Liguresque, qui aut prælio non affuissent, aut inter cædem effugissent, vno agmine abire sine certo duce, sine signis, sine ordine vllo aut imperio: posse, si vna equitum ala mittatur, omnes deleri: Supersint, inquit, alioqui nuncij & hostium cladis, & nostræ virtutis. Nero ea nocte, quæ secuta est pugnam, citatiore, quam inde venerat, agmine, die sexto ad statiua sua, atque ad hostem peruenit. Iter eius frequentia minore, (nemo enim præcesserat nuncius) lætitia vero tanta, vix vt compotes mentium gaudio essent, celebratum est.] Ex his aperte constat, vbi Duces exercituum agnouerint oportunitatem bene gerendæ rei, celerrime debere fugientem occasionem apprehendere; proindeque rectissime Cupidinem bellicum effingi alatum, vt in Schemate: quin & alis expansis. Cuius celeritatis exemplum etiam præclarum habemus in Cæsare, fortissimo pariter atque peritissimo militiæ, Romanorum Imperatore; de quo Plutarchus ita: [In Asiam profectus Domitium accepit a Pharnace Mithridatis filio fusum ex Ponto cum paucis fugam cepisse. Pharnacem vero immodice victoria vtentem Bithynia occupata & Cappadociæ Armeniæ minori appellatæ imminere, omnesque illius oræ reges & tetrarchas concitauisse. Igitur mouit confestim in eum tribus legionibus, atque ad vrbem Zelam ingenti commisso prælio fugatum Ponto summouit, exercitumque eius internecione deleuit. Huius pernicitatem & celeritatem conflictus Romam significans ad amicum quendam Amintium scripsit tria verba, VENI, VIDI, VICI: quæ dictiones similiter cadentes non illepidam habent breuiloquentiam.] His igitur de causis Amori bellico tribuuntur alæ, velocitatis indicium.

Hasdrubalis virtus bellica mirabilis.

Victoria Neronis de Hasdrubale mirabilis.

Celeritas mira.

Cæsaris celeritas.

De Cunctatione bellica per Amorem stantem indicata.
Cap. XLI.

DVo prorsus inter se diuersa, planeque contraria, Celeritas, & Cunctatio, maximum obtinent in bello momentum, atque necessitatem; nam vt celeritas est necessaria prorsus ad arripiendam occasionem imminentem, vt vidimus; ita cunctatio vicissim vtilis est ad expectandam oportunitatem agendi, quando procul extiterit. Ea vero belle nobis exprimitur in gemma per Amorem bellicum, non se mouentem, sed plane stantem. De cunctationis autem bellicæ necessitate, ac vtilitate summa, nobile pariter habemus exem-

plum Fabij Maximi Romanorum itidem Imperatoris; de quo Plutarchus etiam, & ante ipsum Liuius; [a] iste quidem inquiens: (vt eius prolixiorem historiam facti cotrahamus in summam quoquo modo:) *Hæc in Hispania quoque secunda æstate Punici belli gesta, quum in Italia paululum interualli cladibus Romanis sollers cunctatio Fabij fecisset: quæ vt Hannibalem non medio cri sollicitum cura habebat: tandem eum militiæ Magistrum Romanos cernentem, qui bellum ratione, non fortuna gereret: ita contempta erat inter ciues armatos pariter togatosque, vtique post quam, absente eo, temeritate Magistri equitum, læto, vt verius dixerim, quam prospero euentu pugnatum fuerat*, (& mox) *Ceterum castra, quæ in monte alto ac tuto loco posita fuerant* (ab Fabio, eo absente, a Minutio temere) *iam in planum deferuntur, agitabanturque pro ingenio ducis consilia callidiora, vt impetus aut in frumentatores palantes, aut in castra relicta, cum leui manu præsidioque, fieret. Nec Hannibalem fefellit, cum duce mutatam esse belli rationem; & ferocius, quam consultius, rem hostes gesturos*, & paulo post. *Nec acie certare Hannibal ausus: quia tanta paucitate vix castra, si oppugnarentur, tutari poterat. Iamque artibus Fabij pars exercitus aberat, iam ferme & sedendo & cunctando bellum gerebat; receperatque suos in priora castra, quæ pro Gerionis mœnibus erant*, & adhuc infra: *Dictator Fabius cōcionibus se abstinuit, in actione minime popularis: ne in Senatu quidem satis æquis auribus audiebatur, tū quū hostē verbis extolleret, bienniiq; clades per temeritatem atq; inscitiā ducū acceptas referret: Magistroq; equitū, quod contra edictū suum pugnasset, rationē diceret reddendā esse: si penes se summa imperij consilijq; sit, propediē effectum vt sciāt homines, bono Imperatori haud magni fortunā momenti esse: mentem rationemq; dominari. Se, sæuo tempore & sine ignominia seruasse exercitum, quā multa milia hostium occidisse, ducere maiorem gloriam esse. Huius generis orationibus frustra habitis, & Consule creato M. Attilio Regulo, ne præsens de iure imperij dimicaret, pridie quam rogationis ferendæ dies adesset, nocte ad exercitum abijt*. Et post multa, quibus Liuius ait a Populo Romano fuisse prorsus æquatum imperium belli inter Dictatorem Fabium, & Magistrum Equitum Minutium, addit ipse Titus: *Ita obtinuit, vt Legiones, sicut Consulibus mos esset, inter se diuiderent: prima & quarta Minutio, secunda & tertia Fabio euenerunt: item equites pari numero, sociumque & Latini nominis auxilia diuiserunt. Castris se quoque separari Magister equitum voluit. Duplex inde Hannibali gaudium fuit: (neque enim quidquam eorum, quæ apud hostes agerentur, eum fallebat, & perfugis multa indicantibus, & per suos explorantem) nam & liberam Minutij temeritatem se suo modo captaturum, & sollertiæ Fabij dimidium virium decessisse. Tumulus erat inter castra Minutij, & Pœnorum; quem qui occupasset, haud dubie iniquiorem erat hosti locum facturus; eum non tam capere sine certamine volebat Hannibal, quanquam id operæpretium erat, quam causam certaminis cum Minutio, quem semper occursurum ad obsistendum satis sciebat, contrahere. Ager omnis medius erat prima specie inutilis insidiatori, quia non modo siluestre quidquam, sed ne vepribus quidem vestitum habebat: re ipsa natus tegendis insidijs eo magis, quod in nuda valle nulla talis fraus timeri poterat: & erant in anfractibus cauæ rupes, vt quædam earum ducenos armatos possent capere. In has latebras, quot quemque locum apte insidere poterant, quinque millia conduntur peditum equitumque: necubi tamen aut motus alicuius temere egressi, aut fulgor armorum fraudem in valle tam aperta detegeret, missis paucis prima luce ad capiendum quem ante diximus tumulum, auertit oculos hostium. Primo statim cōspectu contempta paucitas; ac sibi quisq; deposcere pellendos inde hostes. Ad locum capiendū dux ipse inter stolidissimos ferocissimosque ad arma vocat, & vanis animis & minis increpat hostem. Principio leuem armaturā dimittit, deinde cōserto agmine mittit equites: postremo, quū hostibus quoq; subsidia mitti videret, instructis legionibus procedit. Et Hannibal laborantibus suis alia atq; alia, crescente certamine, mittens auxilia peditum equitumq; iam iustā expleuerat aciem, ac totis vtrimq; viribus certabatur. Prima leuis armatura Romanorū præoccupatū inferiore loco succedens tumulū, pulsa detrusaq; terrorem in succedentem intulit equitem & ad signa legionū refugit. Peditū acies inter perculsos impauida sola erat: videbaturq; si iusta aut si recta pugna esset, haudquaquā impar futura: tantū animorū fecerat ante paucos dies res gesta. Sed exorti repēte insidiatores, cū tumultū terroremq; in latera vtrimq; ab tergoque incursantes fecerunt, vt neq; animus ad pugnam, neq; ad fugā cuiquam superesset.*

Tunc

[a] lib. 22.

Cunctatio vtilis Fabio.

Cunctatio vtilis Hannibali.

Temeritis nocumenta.

Ratio fortunæ dominatur in bello.

A

B

C

D

A *Tunc Fabius primo clamore pauentum audita, dein conspecta proeul turbata acie: Ita est, inquit non celerius, quam timui, deprehendit fortuna temeritatem. Fabio æquatus imperio, Hannibalem & virtute & fortuna superiorem videt: sed aliud iurgandi succeßendique tempus erit: nunc signa extra vallum proferte: victoriam hosti extorqueamus, confeßionem erroris ciuibus. iam magna ex parte cæsis alijs, alijs circumspectantibus fugam, Fabiana se acies repente, velut cælo demissa, ad auxilium ostendit. Itaq; priusquam ad coniectum teli veniret, aut manum conferret, & suos a fuga effusa, & a feroci pugna hostes continuit. Qui solutis ordinibus vage dissipati erant, vndique confugerunt, ad integram aciem: qui plures simul terga dederant, conuersi in hostem, voluentesque orbem, nunc sensim referre pedem, nunc conglobati restare: ac iam prope vna acies facta erat victi, atque integri exercitus, inferebant signa in hostem, quum Pœnus receptui cecinit: palam ferente Hannibale, ab se Minutium, se a Fabio victum. Ita per variam fortunam diei maiore parte exacta, quum in castra reditum esset, Minutius conuocatis militibus: sæpe ego, inquit, audiui, milites, eum primum esse virum, qui ipse consulat, quid in rem sit: secundum, eum qui bene monenti obediat: qui nec ipse consulere, nec alteri parere scit,* Tria hominum genera.
B *eum extremi ingenij esse. Nobis quoniam prima animi ingenijque negata sors est, secundum ac mediam teneamus; & quum imperare discimus, parere prudenti in animum inducamus. Castra cum Fabio iungamus; ad prætorium eius signa quum tulerimus: vbi ego eum parentem appellauero, quod beneficio eius erga nos, ac maiestate eius dignum est. Vos milites eos, quorum vos modo arma dextræque texerunt, patronos salutabitis: & si nihil aliud, gratorum certe nobis animorum gloriam dies hæc dederit*, & mox: *Hannibalem quoq; ex acie redeuntem dixisse ferunt: tandem eam nubem, quæ sederet in iugis montium, sollicitam procella imbrem dedisse.* Plutarchus eandem historiam enarrat ijs propemodum verbis, quæ cuiuis obuia, non opus est huc afferre. Sat ergo constat, in bello cunctationem ad oportunam occasionem rei bene gerendæ captandam, esse maximi momenti. Quam quidem cunctationem apte mystice repræsentari per armatum Amorem Irascibilem stantem, non gradientem, nemo non agnoscit. Cunctionis vtilitas in bello.

De propria significatione galeæ in capite Amoris Bellici. *Cap. XLII.*

C HActenus de corpore proprio Amoris bellici: nunc de illius armis agendum; quæ quatuor in Schemate proponuntur; duo quidem ad propriam defensionem, totidem autem ad hostium offensionem. Arma tutamenti proprij sunt in Schemate Galea caput Amoris obtegens, & scutum humero manuque gestatum. Porro caput in exercitu dux est: quum alij milites membra sub capite sint. Oportere vero maximam sui curam habere Ducem, ratio conuincit, quia peremto Duce, palantes exercitus vniuersi milites, facillimum est perdere, nuper [a] apud Liuium [b] vidimus in Hasdrubalis internecione; nara duce iam extincto, *nunciatū est Liuio Consuli, Gallos Cisalpinos, Liguresq;, qui aut prælio nō affuissent aut inter cædem effugissēt, vno agmine abire sine certo duce, sine signo, sine ordine vllo, aut imperio: posse, si vna equitū ala mittatur, omnes deleri.* Vereq; Dux exercitus est mysticus militū pastor; nam sæpius Homerus Agamemnonem, qui Dux erat exercitus Græcorum, ex multis nationibus collecti ad Troiam, appellat [c] *Pastorem-Populorum*; certumque satis est, vel ex sacra [d] pagina, Percusso pastore, gregis oues dispergi: Quamobrem militaris est constitutio, præceptioque Ducem ante omnia tutari, conseruareque semper. Quod optime demonstrat apud Tassum
D Raimundus Gothifredo Christiani exercitus Imperatori, cui saracenos insidias occulte struere narrat Vafrinus explorator ab hoste veniens, his metris: [e]

[a] cap. 4. [b] lib. 27. [c] 10. Iliad. init. & passim [d] Zach. 13. 7. Matth. 26. 31. [e] Cant. 19. stan. 126. & seq.

,, Quinci Vafrino al Capitan riuolto:
,, Signor, soggiunse, infin qui detto è poco.
,, La somma de le cose hor quì si chiuda;
,, Impugneransi in te l'arme di Giuda.
,, Di parte in parte poi tutto egli espose,
,, Ciò che di fraudolente in lui si tesse:
,, L'arme, e'l velen, l'insegne insidiose,
,, Il vanto vdito, i premi, e le promesse.
,, Molto chiesto gli fù, molto rispose,

,, Breue tra lor silentio indi successe.
,, Poscia inalzando il Capitano il ciglio, A
,, Chiede a Raimondo: hor quale è il tuo consiglio?
,, Et egli: è mio parer, ch'a i noui albori,
,, Come concluso fù, più non s'assaglia:
,, Ma si stringa la torre, onde vscir fuori
,, Chi dentro stassi, a suo piacer non vaglia:
,, E posi il nostro Campo, e si ristori
,, Fra tanto ad vopo di maggior battaglia.
,, Pensa poi tu, s'è meglio vsar la spada
,, Con forza aperta, o'l gir tenendo a bada.
,, Mio giudicio è però, ch'a te conuegna
,, Di te stesso curar soura ogni cura.
,, Che per te vince l'Hoste, e per te regna:
,, Chi senza te l'indrizza, e l'assicura? B
,, E perche i traditor non celi insegna,
,, Mutar l'insegne a tuoi Guerrier procura.
,, Così la fraude a te palese fatta
,, Sarà da quel medesmo, in chi s'appiatta.
,, Risponde il Capitan: Come hai per vso
,, Mostri amico volere, e saggia mente.

& multo prius eundem ad singulare certamen ire parantem, absentibus ualidioribus, qui prouocanti Arganti possent opponi, ceterisque timentibus cum eo congredi, reuocat Raimundus: quæ singula sic exprimuntur a poeta *f* decentissime.

f Cant. 7. stan. 40. & seq.

,, Al silentio, a l'aspetto, ad ogni segno
,, Di lor temenza il Capitan s'accorse;
,, E tutto pien di generoso sdegno
,, Dal loco, oue sedea, repente sorse:
,, E disse, Ah ben sarei di vita indegno,
,, Se la vita negassi hor porre in forse, C
,, Lasciando, ch'vn pagan così vilmente
,, Calpestasse l'honor di nostra gente.
,, Sieda in parte il mio Campo, e da sicura
,, Parte miri otioso il mio periglio.
,, Sù sù, datemi l'arme; e l'armatura
,, Gli fù recata in vn girar di ciglio.
,, Ma il buon Raimondo, che in età matura
,, Parimente maturo hauea il consiglio,
,, E verdi ancor le forze, a par di quanti
,, Erano quiui, a l'hor si trasse auanti:
,, E disse, a lui riuolto: Ah non sia vero,
,, Che'n vn capo s'arrischi il Campo tutto:
,, Duce sei tu, non semplice guerriero: D
,, Publico fora, e non priuato il lutto.
,, Tu il senno sol, lo scettro solo adopra:
,, Altri ponga l'ardire, e'l ferro in opra.
,, Et io, ben che gir curuo mi condanni
,, La graue età, non fia, che ciò ricusi
,, Schiuino gli altri i martiali affanni:
,, Me non vo' già, che la vecchiezza scusi, &c.

Sic ergo Galea, quæ tegmen atque tutamen capitis est, aptissime nunc imponitur Capiti Belliei Cupidinis, ad mystice significandum, in exercitu præcipuam & summam curam custodiamque habendum esse de Capite, quod est eius Dux, ac supremus Imperator.

De

De Amoris bellici Clypeati hieroglyphico. Cap. XLIII.

A

CLypeus inter arma militaria primas ea ratione tenet, quia defendit nō solum se gestantem militem, sed etiam cōmilitonem; & insuper vsui militibus est ad conuehendas alias omnes militiæ supellectiles flumia tranantibus, vt obseruat in antiquissima tabula marmorea Romanæ Gulielmus [a] Choul. Quin & apud Alciatum [b] Clypeus est hieroglyphicum auxilij nunquam deficientis, in Emblemate dum e Græco ponit, Myrtilum militem post conflictum terrestrem, ascensa naui naufragium fecisse, apprehenso scuto, super ipso natasse, tandemque seruatum incolumen; dicit enim:

[a] lib. de ant. milit.
[b] Embl. 162.

,, Bina pericla vnis effugi sedulus armis
,, Quem premererque solo, quum premererque salo.
,, Incolumem ex acie clypeus me præstitit; idem
,, Naufragum apprensus litora ad vsque tulit.

Desumptum est hoc e Iulij Leonidæ Græco Epigrammate venustissimo; quod ita Latine sonat, e Græco translatum:

B

,, Effugi geminum clypeo discrimen in vno
,, Myrtibus, & pugnans fortiter, atque natans.
,, Arripui clypeum depressa flamine puppi
,, Fluctibus oppresum, belligerisque viris.

aliter etiam,

,, Vnis damna duo vitaui Myrtilus armis;
,, Vnum acie certans, alterum in amne natans.
,, Vt primum vento pulsa rate is ad fuit: vtque
,, Me clypeus pugna, est auxiliatus aqua.

Claudianus etiam in Panegyricis Horatium Coclitem ita celebrat:

,, Traiecit clypeo Tibrim, quo texerat Vrbem
,, Tarquino mirante Cocles, medijsque superbus
,, Porsennam respexit aquis. . . . . .

Scutum enim bellicum olim tantæ amplitudinis erat, vt hominem totum tergeret, & a telis omni ex parte defenderet: Ad hæc conuexa eius parte, corpus sustentante, flumen tranari posset. Vsui quoque fuisse scutum in bello tutandis amicis ab hoste periclitantibus; vel etiam hostibus, quos a se solis vinci, cupiebant, aperte demonstrat poeta pius, inquiens: [c]

[c] Tass. can. 7. stan. 80. & seq.

,, L'Angelo, che fù già custode eletto
,, Da l'alta prouidenza al buon Raimondo,
,, In fin dal primo dì, che pargoletto
,, Se'n venne a farsi peregrin del mondo,
,, Hor, che di nouo il Re del Ciel gli ha detto,
,, Che prenda in se de la difesa il pondo,
,, Ne l'alta rocca ascende, oue de l'hoste
,, Diuina tutte son l'arme riposte.
,, Si vedea fiammeggiar frà gli altri arnesi,
,, Scudo di lucidissimo diamante:
,, Grande, che può coprir genti, e paesi,
,, Quanti ve n'ha fra il Caucaso, e l'Atlante:
,, E sogliono da questo esser difesi
,, Principi giusti, e Città caste, e sante.
,, Questo l'Angelo prende, e vien con esso
,, Occultamente al suo Raimondo appresso.

& mox:

,, Al fin tra mille colpi il Saracino
,, Cala vn fendente: e'l Conte è così presso,
,, Che forse il velocissimo Aquilino
,, Non sottrageasi, e rimaneane oppresso:

,, Ma

,, Ma l'aiuto inuisibile vicino
,, Non mancò lui di quel superno messo : A
,, Che stese il braccio, e tolse il ferro crudo
,, Soura il diamante del celeste scudo.
,, Frangesi il ferro a l'hor (che non resiste
,, Di fucina mortal tempra terrena
,, Ad armi incorrutibili, & immiste
,, D'eterno fabro) e cade in su l'arena.
,, Il Circasso, ch'andarne a terra ha viste
,, Minutissime parti, il crede a pena :
,, Stupisce poi, scorta la mano inerme,
,, Ch'arme il Campion nemico habbia si ferme.

d Cant. 19. stan. 7.

& infra [d] de eodem Argante, per Tancredum defenso :

,, Grande è il zelo d'honor, grande il desire,
,, Che Tancredi del sangue ha del pagano :
,, Nè la sete ammorzar crede de l'ire, B
,, Se n'esce stilla fuor per altrui mano.
,, E con lo scudo il copre, e non ferire
,, Grida a quanti rincontra anco lontano :
,, Si che saluo il nemico infra gli amici
,, Tragge de l'arme irate, e vincitrici.

Clypei maxima cura militibus cur sit supra enseus & hastam.

Aciiij grande facinus.

Cassis Scæuæ facinus.

Hinc apud milites tanta clypei cura, vt eum amittere putarint rem ignominiosissimam, turpioremque multo quam ensem, vel hastam perdere : Plutarchus ita de Cæsare, militibusq; Cæsarianis : *Studium erga se militum & promptitudinem habuit tantam: vt qui ceteris nihil alijs in expeditionibus pracellebant, inuicti atq; intolerabiles in omne discrimen pro Cæsaris gloria ruerent, qualis fuit hinc Atilius, qui in prælio nauali apud Massiliam quum in hostilem nauem transilisset, detruncata gladio dextra, retinuit sinistra scutum; quo pulsans hostium ora, omnes auertit, nauiq; est potitus: Hinc Cassius Scæua, qui in pugna apud Dyrrhachium excussis sagitta oculis, humero pilo vno, & femore altero tratecto, scuto telorum triginta supra centum ictibus exceptis, tanquam dediturus se vocauit hostes, duobus accurrentibus, alterius humerum gladio desecuit, alterius fauciauit faciem, eumque in fugam vertit, ipse amicorum præsidio euasit incolumis. In Britannia quum hostes primipilos, qui in loca palustria & profunda aquis inciderant, adorirentur: miles Cæsaris, ipso pugnam spectante, in medium irruit, multisq; & eximijs editis virtutis operibus, primipilos seruauit: ac barbaris in fugam coniectis, ipse postremus omnium magno labore recipiens se, coniecit se in riuos lacustres, atq; ægre relicto scuto, qua natando, qua ingrediendo, locum eum superauit. Stupente Cæsare, qui cum gratulatione & plausu occurrit ei, admodum hic mæstus lachrymarumque plenus abiecit se ad Cæsaris pedes, quod scutum amisisset, veniam petens.* Lacæna Mater ideo rectissime Filio ad bellum proficiscenti scutum porrigens, iussit, *AVT CVM HOC, AVT IN HOC*: nimirum, *aut cum hoc* victor gloriosus ad Patriam defensam incolumis redi : *aut in hoc* pro Patriæ defensione fortiter dimicans, & gloriose moriens afferaris : admonens, Clypeum sibi nunquam deserendum esse. Tantusque fuit apud antiquos clypei cultus, & honos vt eius solius, non alterius vllius militaris instrumenti, laudes encomio peculiari celebrauerint insignes poetæ; nam Hesiodus ipse de Scuto Herculis insigne poema conscripsit. Ceterum & Liuius clypeo, non minus quam dextris amicos milites defendere monuit, vt vidimus, introducens Minutium ita dicentem suis, a Fabij exercitu defensis : *Vos milites eos, quorum vos modo arma dextræque texerunt, patronos salutabitis :* enim vero arma, contradistincta a dextris gladios impugnantibus, uere scuta tegentia milites amicos, a Pœnis circumuentos. Optimo iure igitur in Schemate ponitur Heroicus Amor militaris Clypeatus non solum, sed etiam clypeum humero sinistro tenens, atque manu dextera veluti suffulciens, hoc indicio notans, militi maximam curam clypei esse debere supra cetera armorum genera.

De Armis offendentibus, Heroico Amori bellico datis, in Schemate.
Cap. XLIV.

ARma vero, quæ bellico nostro Cupidini tributa sunt, ad offendendos hostes, in Schemate duo visuntur, eminus ferientia; scilicet arcus cum pharetra, & bina iacula; arcu quidem humeris ad crura suspenso, & pharetra sinistro de latere deorsum prominente; iaculis autem manu sinistra detentis, & ex humero læuo sursum prominentibus. Armis vero cominus hostem ferientibus Amor iste præditus non est; quia quum Ducem ac Imperatorem belli maxime referat, is procul a periculo seruare se debet, nec in discrimen se se pugnæ cum hoste dare, commiscerique cum cominus cõcertantibus, vt nuper ostendimus; † lib. 1. c. 14. & 15.
& sane Vegetius tyrones exercendos maxime monet † cum ad iacienda missilia, pariter & ad sagittas arcu iaculandas. Bina vero tela gerit, quia missilia nunquam singularia gestabantur, sed plura; quod vno misso manus inermis restare non debeat.

Cur Amor iste bellicus Pedes, non Eques effictus in Schemate nostræ gemmulæ.
Cap. XLV.

AD exactam explicationem huiusce Schematis vnum superesse videtur declarandum, Cur miles Amor non Eques, at Pedes proponatur in gemma. Porro propositi non vnica ratio potest afferri, quarum prima sit, quia pedestris pugna prior & antiquior est equestri; siquidem equorum vsus in bello primo fuisse non potuit; quum equi domari, atque ad bellum instrui necesse fuerit post multa bella pedestria prius habita; simpliciora namque semper & in natura pariter, & in arte præcedere consueuerunt compositioribus. Nam & in sacra pagina [a] legitur tum ante diluuium fuisse gigantes potentes a seculo, viros bello famosos: tum post diluuium [b] Nemrod, qui cæpit esse potens in terra, quorum temporibus nullus vsus equorũ in bello fuisse cõstat ex historia diuina. Quin & inferius eadem [c] historia sacra referens bellum multorum regum in Valle Sodomorum patratum, nullam equorum mentionem facit. Et alibi describens exitum filiorum Israel de Ægypto, qui fuere viri bellatores, terram Chananæorum, & Amorrhæorum subiugaturi sibi bello, peditum solummodo meminit, non equitum; ait enim: [d] *Profectiq; sunt filij Israel de Ramesse in Socoth sexcenta fere millia peditum virorum, absq; paruulis & mulieribus: sed & vulgus promiscuum innumerabile ascendit cum eis.* Vnde constat pedites illos viros fuisse milites vniuersæ multitudinis custodes atque defensores: vt constat ex sequentibus verbis diuinæ scripturæ: [e] *Locutus est autem Dominus ad Moysen, dicens: Loquere filijs Israel: Reuersi castrametentur e regione Phiahiroch quæ est inter Magdalum, & mare contra Beelsephon in conspectu eius castra ponetis, super mare.* Castrametari siquidem, & castra ponere proprium est militum. Etsi Pharaonis eos insequentis exercitus equites haberet; quorum tunc primum in sacra litera mentio facta legitur: quum antea certum sit multa bella peracta fuisse solos inter pedites bellatores ante vsum equitum. Antiquissima fuit ergo militia pedestris, longe quam equestris vetustior. Quod & infra latius apparebit ex historia prophana veterum. Vnde bellicus Amor, primam militiam indicans, recte pedes, non eques in Schemate sculptus. Dein vero decet Amorem belli designari militia nobiliore; porro nobilior est pedestris equestri militia; namque vel æuo nostro non dedecet insignem virum, ac Heroem fortissimum, peditem cum pila (Picca vulgo dicitur) in acie stare; qui nõ ita sibi ducit honori equo ascenso pugnare cum velitibus armaturæ leuis, aut cum cataphractis equitibus armaturæ grauis. Quare ideam belli referens Amor in gemma scite pedes ponitur, non autem eques. Deinceps autem pedestris pugna, quæ proprie stataria nuncupatur, fortior est longe quam equestris, quæ volantem exercitum conficit, ab equorum pernicitate dictum; cuius rei fidem facit historia Guicciardini pulcherrima, quam lubet attexere: [f] [Ma interroppe quelle speranze la ferocia, & ardentissimo spirito di Mottino, vno de' Capitani de gli Suizzeri, il quale chiamata la moltitudine su la piazza di Nouara, gli cõfortò cõ feruentissime parole, che non aspettato il soccorso d'Altosasso, il quale doueua venire il prossimo giorno, andassero ad assaltare i nimici a'loro alloggiamenti; non patissero, che la gloria, & la vittoria, la quale poteua

Antiquior est militia pedestris equestri.

[a] Gen. 6. 4.
[b] Gen. 10. 8. & seq.
[c] Gen. 14. 1. & seq.
[d] Exod. 12. 37.
[e] Exod. 14. 1. & seq.

Nobilior est militia pedestris equestri.

Pedestris militia fortior equestri.

[f] lib. 11.

teua essere propria, fusse commune; anzi diuentasse tutta d'altri; imperoche come le cose A seguenti tirano a se le precedenti, & l'aumento cuopre la parte aumentata, non ad essi, ma a quelli, che soprauueniuano, si attribuirebbe tutta la laude. Quanto la cosa, disse il Mottino, pare più difficile, & più pericolosa, tanto riuscirà più facile, & più sicura; perche quanto più sono gli accidenti improuisi, & inaspettati, tanto più spauentano, & mettono in terrore gli huomini; niente meno aspettano i Francesi al presente, che il nostro assalto. Alloggiati pure hoggi, non possono essere alloggiati se non disordinatamente, & senza fortezza alcuna, &c. *& mox peracta oratione militari*: Alle parole di Mottino, gridò ferocemente tutta la moltitudine, approuando ciascuno col braccio disteso, il detto suo; Et di poi egli, promettendo la vittoria certa, comandò che andassero a riposarsi, & procurare le persone loro, per mettersi, quando col suono de' tamburi fussero chiamati, ne gli squadroni. Non fece mai la natione de gli Suizzeri, nè la più superba, nè la più feroce deliberatione: pochi contra molti: senza caualli, & senza artiglieria, contra vn esercito potentissimo di queste cose: non indutti da alcuna necessità, perche Nouara era liberata dal pericolo, & aspettauano il giorno seguente non piccolo accrescimento di soldati: elessono spontaneamente di tentare più tosto quella via, nella quale la sicurtà fusse minore, ma la speranza della gloria B maggiore: che quella, nella quale dalla sicurtà maggiore risultasse gloria minore. Vscirono adunque con impeto grandissimo, dopo la meza notte, di Nouara, il sesto giorno di Giugno, in numero di dieci mila, distribuitisi con quest'ordine: sette mila per assaltare l'artiglierie, intorno alle quali alloggiauano i fanti Tedeschi: il rimanente per fermarsi con le picche alte all'opposito delle genti d'arme. Non erano per la breuità del tempo, & perche nõ si temeua tanto preposto d'vn accidente tale, stati fortificati gli alloggiamenti de' Francesi: & al primo tumulto, quando dalle scolte fù significata la venuta de' nimici, il caso improuiso, & le tenebre della notte dimostrauano maggior confusione, & maggior terrore: nondimeno, & le genti d'arme si raccolsono prestamente a gli squadroni, & i fanti Tedeschi, i quali furono seguitati da gli altri fanti, si misero subitamente ne gli ordini loro. Già con grandissimo strepito percoteuano l'artiglierie ne gli Suizzeri, che veniuano per assalirle, facendo tra loro grandissima vccisione, la quale si comprendeua più tosto per le grida, & vrla de gli huomini, che per beneficio de gli occhi, l'vso de' quali impediua ancora la notte: & nondimeno con fierezza marauigliosa, non curando la morte presente, nè spauentati per lo caso C di quelli, che cadeuano loro a lato, nè dissoluendo l'ordinanza, caminauano con passo prestissimo contra l'artiglierie; alle quali peruenuti, si vrtarono insieme ferocissimamente essi, e i fanti Tedeschi, combattendo con grandissima rabbia l'vno contra l'altro; & molto più per l'odio, & per la cupidità della gloria, haresti veduto (già incominciaua il Sole ad apparire) piegare hora questi, hora quelli: parere spesso superiori quelli, che prima pareuano inferiori: d'vna medesima parte in tempo medesimo alcuni piegare, alcuni farsi inanzi: altri difficilmente resistere, altri impetuosamente insultare a' nemici: piena da ogni parte ogni cosa di morti, di feriti, di sangue. I Capitani fare hora fortissimamente l'vfficio di soldati, percotendo i nemici, difendendo se medesimi, e i suoi: hora fare prudentissimamente l'vfficio di Capitani, confortando, prouedendo, soccorrendo, ordinando, comandando. Dall'altre parte quiete, & ocio grandissimo doue stauano armati gli huomini d'arme; perche cedendo al timore ne' soldati, l'autorità, i conforti, i comandamenti, i preghi, l'esclamationi, le minaccie della Tramoglia, & del Triultio, non hebbero mai ardire d'inuestire i nimici, che ha- D ueuano inanzi a loro: & agli Suizzeri bastaua tenergli fermi, perche nõ soccorressero i fanti loro. Finalmente in tanta ferocia, in tanto valore delle parti, che combatteuano, preualse la virtù de gli Suizzeri; i quali occupate vittoriosamente l'artiglierie, & voltatele contra i nimici, con esse, & col valore loro gli messono in fuga. Con la fuga de' fanti fù congiunta la fuga delle genti d'armi; delle quali non apparì virtù, ò laude alcuna, &c.] Quibus apparet, pedestrem legionem fortiorem esse turmis, atque phalangis equitatus; adeoque rectissime nostri Schematis Amorem bellicum, ideam militiæ, peditem, non equitem poni. Denique vero pedites equitibus absolute sunt vtiliores in bello; quia pedites omni militiæ, pugnæque sunt vsui; quum expugnandis vrbibus equites inutiles habeantur per se se; nõ enim possunt appositas muro scalas ascendere, vt pedites, nec alia multa munia militis obire, peditibus

Peditibus quam equitibus plures opponuntur, vt fortioribus.

Equitatus plurimus metuit peditem paucum.

Pedites equitibus vtiliores in bello.

ditibus aperta. Sic ergo recte pedes, non eques Amor bellicus, idea militiæ fingitur in Schemate gemmulæ nostræ. Verum enim vero, quod prima ratione deduximus e sacra pagina, peditum vsum in bellis antiquiorem esse multo, quam fuerit vsus equitum ostendi facile poterit e prophanis autoribus; etenim equo vehi, omnium primus docuisse fertur Bellerophon; de quo Polydorus Vergilius ita: [g] *Equo, qui magna mortalibus cum in rebus bellicis, tum in itineribus faciundis, & vsui & adiumento est, primum omnium vehi Bellerophontem Glauci regis filium docuisse, Plinius in septimo est autor: qui Pegasum alatum equum, quum in Chymæram iret, ascendit. Horatius in carminibus:* Pedites antiquiores equitibus esse. g 2. de inu. rer. cap. 12. Bellerophon primus equū ascendit.

,, Et exemplum graue præbet ales
,, Pegasus terrenum equitem grauatus
,, Bellerophontem . . . .

Plinij verba sunt: [h] *Prælium Afri contra Ægyptios primum fecere fustibus, quos vocant phalangas,* & mox: *Equo vehi Bellerophontem: Frænos & strata equorum Pelethronium: Pugnare ex equo Thessalos, qui Centauri appellati sunt, habitantes secundum Pelium montem.* Ante Bellerophontem vero, Thessalosque Centauros multa bella fuisse inter homines, ignorat nemo. Quin & antequam ascenderet equum Pegasum ipse Bellerophon, apud Ephyram, qui regnum tenuit, & eo priuatus a Præto Argiuorum rege, seruusque ab eodem domi susceptus, ostendit in sua [i] Philologia Volaterranus agens de Æolidarum progenie. Bellum itaque pedestre fuit antiquius equestri; propterea; Schematis autor sculpens Amorem bellicum, ideamque militaris Appetitus, armatum Cupidinem posuit peditem, non equitem. Quæ sint ad explicationem quintæ Gemmulæ.

h lib. 7. c. 56.

Equites in pugna primi fuere Thesali.

i lib. 33.

Amicus vsque ad Aram Amico illicita postulanti sis: & Amicum verum in aduersitate dignosces.

Schema VI. Gemma.

De Amore ciuili, qui vocatur Amicitia, & a tribus antea declacatis, Concupiscibili, Rationali, & Irascibili contradistinguitur. Cap. XLVI.

[a] 10. Metam. [b] Synt. 13.

APuleius multos [a] Ambres esse describit: multo pulres Phurnutus, propter morum humanorum varietatem, vt obseruat etiam Gyraldus [b] agens de Dijs gentium. Sed in Imaginibus a Philostrato pulcherrime describuntur: *Ecce*, inquit, ἔρωτες, id est, *Cupidines mala colligunt: Quod vero multi sint, ac innumerabiles, ne admireris. Nympharum enim filij sunt, mortalium genus moderantes; multiq; ideo, quod multa sint ea, quorum mortales Amore ducantur.* Inter hos insignem locum habere, qui ciuilis Amor a ppellatur, vulgoque dicitur Amicitia, neminem latere puto. Discernitur autem Amor iste ciuilis a tribus alijs olim explicatis aperto nimium discrimine; siquidem a Concupiscibili, qui corporis pulchritudinem insequitur, & voluptatem fædam obtinet pro fine, dispescitur eo quod Amor ciuilis mores tantummodo respicit, voluntatumque coniunctionem in rebus agibilibus ad vrbana negocia pertinentibus, humanamque societatem. Contradistinguitur etiam ab Amore sapientiæ, qui solam intellectus culturam respicit, non humanam societatem; quum maxime solitariam vitam habitare soleat, sibi soli sufficiens, vt ait [c] Aristoteles. Differt itidem ab Amore bellico Irascibili, quod humana consortia plurimum iste turbat, quæ conseruat, atq; tuetur Amicitia. Sic igitur præter explicatos Amores tres Concupiscibilem, Rationalem, & Ira-

Amor ciuilis qui sit, & vt ab alijs diffideat Amoribus.

[c] 10. Eth. c. 7.

& Irascibilem, quartus in humano genere comperitur, qui nunc a nobis Amor - Ciuilis appellatur, & communi nomine dici consueuit Amicitia; licet vtcumque redigatur ad rationalem: consistitque totus in vnione, concordiaque multarum voluntatum circa res agibiles, atque ciuiles; quas a bellicis contradistinguit apertissime Philosophus, & a contemplatiuis actibus, inquiens: vt antea quoque notauimus ad alium finem; [d] *Sola praeterea vita felicitasque contemplatiua ipsa per seipsam amari videretur; quippe quum ex ea, praterquam quod contemplatus fuerit quispiam, eueniat nihil: ex agendis autem rebus, aut plus, aut minus, aliquid prater actionem nobis comparamus. Videtur item felicitas in ocio esse; negocijs enim distringimur, vt ociemur: & bellum gerimus, vt in pace degamus. Atq. actiuarum quidem virtutum operationes in ciuilibus, vel bellicis rebus versantur: quarum actiones negociosæ videntur: Bellicæ sane etiam omnino: nemo enim est, qui vel bellum expetat, vel apparatum bellicum faciat bellandi causa; sanguinarius enim prorsus quidam esse videretur, si amicos ea causa sibi hostes redderet, vt pugnæ, & cædes orirentur. Ciuilis quoque hominis operatio negotiosa est, præter ipsam etiam ciuitatis administrationem, dum potestates & honores sibi & ciuibus comparat, vel etiam felicitatem ipsam, quæ diuersa est a ciuili, quam etiam quærimus, vt pote scilicet diuersam. Si igitur ex actionibus, quæ secundum virtutes fiunt, bellicæ & ciuiles pulchritudine & magnitudine excellunt, atque hæ negociosæ sunt, finemq. quendam appetunt, & non per se sunt expetendæ: Intellectus vero operatio tum studio præstare, quum contemplatiua sit; tum appetere præter seipsam finem nullum videtur, habereque voluptatem propriam, quæ operationem ipsam auget, &c.* Ex quibus apertissime constat, præter Amores tres illos antea celebratos, Concupiscibilem libidinis, Rationalem sapientiæ, ac Irascibilem bellicum, inueniri quartum Ciuilem, qui consistens in coniunctione plurium voluntatum circa mores vrbanos, AMICITIA communiter appellatur. Quæ quidem redigitur ad Rationalem, quia voluntas est appetitus rationalis. Huius autem ciuilis Amoris hieroglyphicum in Schemate sextæ gemmulæ, nunc allatæ, censeo contineri. Sed præstat primum alienam eruditi viri sententiam expendere.

Amicitia redigitur vtcumque ad Amorem rationalem.

[d] loc. cit.

Opinio, ponens hoc esse symbolum Amoris voluptuosi, expenditur.
Cap. XLVII.

PRofecto videns vir eruditus in gemmula sculptum nudum puerum lugentem papilionis ad flammas ignium ambustionem, existimans exprimi voluptuosi Amantis ardores insanos, titulum Græcanicum posuit, ex Orpheo sumptum, ΕΡΩΣ ΓΛΥΚΙΠΙΚΡΟΣ, *Amor Amaro-dulcis*: & epigraphen, *NOCET EMPTA DOLORE VOLVPTAS.* Qua de re suauissime Lucretius: [a]

[a] lib. 4.

,, Sic igitur, Veneris qui telis accipit ictum,
,, Siue puer membris muliebribus hunc iaculatur,
,, Seu mulier toto iactans e corpore amorem,
,, Vnde feritur, eo tendit, gestitque coire,
,, Et iacere humorem in corpus de corpore ductum.
,, Namque voluptatem præsagit multa Cupido.
,, Hæc Venus est nobis: hinc autem est nomen Amoris.
,, Hinc illa primum Veneris dulcedinis in cor
,, Stillauit gutta, & successit frigida cura.
,, Nam si abest, quod ames; præsto simulachra tamen sunt
,, Illius, & nomen dulce obuersatur ad aureis.
,, Sed fugitare decet simulachra, & pabula Amoris
,, Absterrere sibi, atque alio conuertere mentem:
,, Et iacere humorem conlectum in corpora quæque:
,, Nec retinere semel conuersum vnius amore:
,, Et seruare sibi curam, certumque dolorem.
,, Vlcus enim viuescit, & inueterascit alendo:
,, Inque dies gliscit furor, atque ærumna grauescit.

„ Si non prima nouis conturbet vulnera plagis.
„ Vulgiuagaque vagus Venere ante recentia cures,
„ Aut alio possis animi traducere motus.
„ Nec Veneris fructu caret is, qui vitat Amorem:
„ Sed potius, quæ sunt sine pœna, commoda sumit.
„ Nam certa & pura est sanis magis inde voluptas,
„ Quam miseris; etenim potiundi tempore in ipso
„ Fluctuat incertis erroribus ardor amantum:
„ Nec constat quid primum oculis manibusque fruantur.
„ Quod petiere, premunt arcte, faciuntque dolorem
„ Corporis, & denteis inlidunt sæpe labellis:
„ Osculaque adfigunt, quia non est pura voluptas.
„ Et stimuli subsunt, qui instigant lædere idipsum
„ Quodcumque est, rabies vnde illa germina surgunt.
„ Sed leuiter pœnas frangit Venus inter amorem,
„ Blandaque refrænat morsum admista voluptas.
„ Namque in eo spes est, vnde est ardoris origo;
„ Restingui quoque posse ab eodem corpore flammam.

Amor est dulcis amaror. Sic igitur apte Lucretius edocet quomodo Concupiscibilis Amor sit vna dulcis, & amarus, siue dulcis amaror, in ipso concubitu Venereo, declarans Orphei sensum. At hoc emblemati nostro congruere non potest, nec epigraphe viri eruditi; non quidem ipsi Schemati gemmulæ, in quo non idem est, qui dolens luget Amor, & qui delectatur igniculi splendore Papilio; sed Lucretio simul idem Amans & delectatur, & afficitur dolore in eodem Veneris actu. Non conuenit etiam Schemati epigraphe: *Nocet empta dolore voluptas*, quoniam papilio dolorem emit voluptate, non voluptatem dolore; quum voluptas aspectus iucundæ lucis præcedat dolorem ambustionis; pretium enim erogatum præcedit possessionem emptæ rei. Quomodo enim dolore mortis extinctus papilio voluptatem emere sibi potest, cuius capax amplius esse non valet? Multo subtilius Orphei dictum de Amore Dulci-amaro

b orat. 2. c. 8. declarare videtur M. Ficinus in Commentarijs ad Symposium Platonis asserens: [b] *Vos autem: amici, hortor & obsecro, vt Amorem, rem profecto diuinam, totis viribus complectamini; neque vos illud deterreat, quod de amante quodam Platonem dixisse ferunt: Ille, inquit, amator animus est proprio in corpore mortuus: in alieno corpore viuens. Neque etiam vos turbet, quod de amara miseraque amantinm sorte cecinit Orpheus. Hæc enim quomodo accipienda sunt, & qua via his succurrendum, quæso deinde si placet, diligenter attendite. Amorem Plato rem amaram vocat: nec iniuria, quia moritur quisquis amat. Hunc & Orpheus* γλυκύπικρον, *id est Dulce-amarum nominat. Quippe quum Amor mors voluntaria sit; vt mors est, amara res est: vt voluntaria, dulcis. Moritur autem quisquis amat, eius enim cogitatio, sui oblita, semper in amato se versat. Si de se non cogitat, in se certe non cogitat; ideo nec in seipso sic affectus animus operatur; quum præcipua operatio animi, ipsa cogitatio sit: Qui non in se operatur, nec in seipso est: æqua enim inter se se hæc duo, esse, & operatio, sunt: nec esse sine operatione est, nec operatio esse ipsum exeedit: nec operatur quisquam vbi non est: & vbicunque est, operatur. Non ergo in se amantis est animus, quia in seipso non agit. Si in seipso non est, nec viuit etiam in seipso: qui non viuit, mortuus est. Quare in se mortuus est, quicumque amat. Num viuit saltem in alio? Profecto. Amoris illæ duæ sunt species: amor vnus simplex, mutuus alter. Simplex amor, vbi amatus non amat amantem. Ibi omnino mortuus est amator; nam nec viuit in se, vt satis iam demonstrauimus; nec in amato etiam, quum ab eo reijciatur. Vbi ergo viuit? numquid in aere, vel aqua, vel igne, vel terra, aut aliquo breui corpore? Nequaquam. Animus enim humanus non in alio viuit corpore, quam humano. An forte in alio quodam corpore hominis non amati vitam ducet? Nec istud quidem. Nam si in eo non viuit, vbi viuere vehementissime concupiscit, quonam pacto viuit in alio? Nusquam ergo viuit, qui amat alium, ab alio non amatus. Propterea omnino mortuus est non amatus amator.* (loquitur autem hic de vita & morte morali & mystica, non de naturali) *Nec reuiuiscet vnquam, nisi indignatio suscitet. Vbi vero amatus in amore respondet, in eo saltem vitam agit amator. Hic certe mi-*

Amantis animus vt viuo in alieno corpore, mortuus sit in proprio.

Amor res sit simul Amarus & Dulcis Platonicis.

Amoris res sint duæ species.

Amoris mutui miraris.

te mira res fit: quoties duo aliqui mutua se beneuolentia complectuntur, hic in illo, ille in hoc viuit. Vicissim huiusmodi homines se commutant, & seipsum vterq; vtrique tribuit, vt accipiant alterum. Quomodo seipsos tribuant, dum sui obliuiscuntur, video. At quomodo accipiant alterum, non intelligo; nam qui seipsum non habet, multo minus alium possidebit. Immo vero habet seipsum vterque, & habet alterum. Hic quidem se habet, sed in illo: ille quoq; se possidet, sed in hoc. Equidem dum te amo me amantem, in te de me cogitante me reperio, & me a meipso negligentia mea perditum in te conseruante recupero. Idem in me tu facis. Mirum rursus & hoc apparet. Nam ego postquam meipsum amisi, si per te me redimo, per te me habeo; te prius ac magis habeo, quam meipsum: tibi propinquior, quam mihi sum: Quippe quum mihi non aliter, quam per te medium inhærescam. In hoc itaq; vis Cupidinis a Martis discrepat violentia: Nempe Imperium sic Amorq; differunt: Imperator per se alios possidet: Amator per alium se complectitur: & vterq; amantium longius a seipso, fit propinquior alteri: ac in se mortuus, in alio reuiuiscit.

Vis Amoris quo differat a violenti Martis.

Vna vero dumtaxat in Amore mutuo mors est, reuiuiscentia duplex. Moritur enim, qui amat, in seipso semel, quum se negligit: reuiuiscit in amico statim, quum amatus eum ardenti cogitatione complectitur. Reuiuiscit iterum, quum in amato se deniq; recognoscit, & amatum se esse non dubitat. O felicem mortem, quam duæ vitæ sequuntur? O mirum commercium, quo quis seipsum tradit pro alio, nec habet, nec habere se desinit. O inestimabile lucrum, quando duo ita vnum fiunt, vt quisque duorum pro vno solo duo fiat; & tanquam geminatus, qui vnam habuerat vitam, vna interueniente morte, duas iam habeat. Nam qui semel mortuus bis reuiuiscit, pro vna vita geminam: pro se vno, se duos est consecutus. Iustissima certe est in mutuo amore vindicta. Homicida morte plectendus. Quis enim homicidam esse neget, qui amatur, quum animam ab amante seiungat? Quis iterum mori similiter eundem neget, quum similiter amat amantem? Debita nimium hæc restitutio est, quando hic illi, & ille huic reddidit animam, quam accepit. Vterq; amando suam tradit, & redamando per suam restituit alienam.

Vindicta in amore mutuo iustissimo

Quapropter iure ipso amare debet quisquis amatur. Qui vero non amat amantem, homicidij reus est habendus. Immo vero fur, homicida, sacrilegus. Pecunia a corpore possidetur, corpus ab animo. Qui ergo animum arripuerit, a quo tam corpus quam pecunia possidentur, animum simul corpusq; & pecunias arripit, a quo tam corpus quam pecuniæ possidentur. Quo fit vt tanquam fur, homicida, sacrilegus, triplici morti sit obnoxius; ac velut infamis, penitusque prophanus, impune a quolibet interfici possit: nisi ipsemet sponte sua legem illam impleat, amet videlicet amatorem. Vbi cum semel moriente, semel ipse similiter moritur: cum bis reuiuiscente bis itidem reuiuiscit. Superioribus rationibus ostensum est, amatum vicissim amatorem amare debere: non solum vero debere, sed cogi, sic ostenditur.

Amatus amare debet iure

Amorem procreat similitudo: similitudo natura quædam est in pluribus eadem. Nam si ego tibi similis sum, tu quoq; mihi es necessario similis. Eadem ergo similitudo, quæ me vt te amem compellit, te quoque amare me cogit. Præterea amator se sibi aufert, deditq; amato, hunc ergo amatus tanquam rem suam curat; charissima enim sua cuique sunt. Accedit quod amans amati figuram suo sculpit in animo. Fit itaque amantis animus speculum, in quo amati relucet imago. Iccirco amatus quum in amante se recognoscat, amare illum compellitur.

Amorem procreat similitudo.

Vicissitudinem Amoris inter illos præcipuam esse Astrologi arbitrantur, in quorum genesi luminum, id est Solis & Lunæ commutatio fuerit. Videlicet si me nascente Sol in ariete, Luna in libra: te nascente Sol in libra, Luna in ariete: aut quibus signum idem simileue, idemque planeta, similisue ascenderit: aut benigni planetæ similiter angulum Orientis aspexerint: aut Venus in eadem natiuitatis domo, eodemq; gradu fuerit constituta. Addunt Platonici, quorum vitam Dæmon idem, aut certe similis ducat. Physici vero, Moralesque, Complexionis, Nutritionis, Eruditionis, Consuetudinis, Consilij similitudinem, similis affectus causam esse volunt. Denique vbi causæ plures concurrunt, ibi vicissitudo vehementior reperitur: vbi omnes, ibi Pythiæ & Damonis, Pyladis & Orestis, resurgunt affectus: Æuo nostro si vixisset Ficinus, vehementissimam his addidisset Amoris heroici vicissitudinem incomparabilem inter duos Venetos Patricios, Nicolaum Barbadicum & Marcum Triuisanum.

Amor mutuus vt ab astris pēdeat.

Vt ab Angelo Custode.

Vt a causis inferioribus.

Ista quidem Platonicæ doctrinæ placita, vt aspectu primo pulchra, magnifica sunt, & aliqua ex parte veritati consentanea; nihilominus nec eruditi viri sententiam firmant, nec absolute vera sunt omnia, nec vlla ratione Schema nostræ gemmulæ declarant, ipsiue congruunt. In primis enim vir eruditus agit de Amore concupiscibili, Ficinus autem

Expenduntur Ficini placita.

autem maxime de ciuili, & probo, ad quem hortatur amicos. Deinde verum non est, Amorem esse rem amaram Orpheo pariter & Platoni, quod Amor quædam mors existat, & mors amara sit res: etenim vt vt mors physica plerumque sentiatur amara, tamen metaphorica mors amantis, qua illius animus proprium se deserere dicitur per sui negligentiam & obliuionem, atque transire in amatum, de quo solo semper cogitat, amara non est, sed omnino dulcis; quis ignorat amantem, dum de amato cogitat, dulcissima voluptate frui? Profectò Amor sapientiæ, qui Philosophia dicitur, qua sapientis animus veluti relicto suo corpore, totus est in cõtemplatione obiecti intelligibilis, nullo prorsus amarore cruciatur, sed integra, sola, solidaque dulcedine perfunditur: ita dubioprocul affirmat Aristoteles, inquiens. [c] [Existimamusque oportere voluptatem felicitati esse admistam: iucundissima autem ex virtutis operationibus ea proculdubio est, quæ secundum sapientiam fit. Philosophia ergo mirabiles habere & puritate, & nobilitate voluptates videtur.] Quum autem felicitati nihil amarum admistum esse valeat; iam in Amore sapientiæ, quo cõtemplantis animus, etiam de sententia Platonis, corpore suo veluti relicto transit in naturam obiecti (fit enim vel Aristoteli, [d] id quod intelligit humanus intellectus) adhærescit obiecto suo nullam patitur amaritudinem: nulloque penitus afficitur homo dolore, qui sic per sapientiam mori dicitur a Platone, [e] ac ex eo tum ab Ammonio [f] Platonico, tum etiam a Plinio. [g] Quam sententiam nos agentes alibi de Lucernis [h] Antiquorum reconditis fuse satis explicauimus. De qua morte cõtemplationis Apostolus gloriatur, tanquam de nullius amaroris participe, sed omnis voluptatis atque dulcedinis cumulatissima, dicens: [i] [Si gloriari oportet (non expedit quidem) veniam autem ad visiones & reuelationes Domini. Scio hominem in Christo ante annos quatuordecim, siue in corpore, siue extra corpus, nescio, Deus scit: raptum huiusmodi vsque ad tertiũ cælum. Et scio huiusmodi hominem, siue in corpore, siue extra corpus, nescio, Deus scit: quoniam raptus est in paradisum. Et audiuit arcana verba, quæ non licet homini loqui. Pro huiusmodi gloriabor.] Ceterum in Amore mutuo nulla potest esse prorsus amaritudo interna, sed summa & intima dulcedo semper ab amato in amantem influit reciproce: vbi vero mutuus non est Amor, ibi sane mœror & dolor est in amante. Modo Ficinus absolute ponit amarorem in Amore, tam mutuo, quam simplici solitarioque, statuens eam amaritudinẽ in morte cõsistere, qua per cogitationẽ amati, & obliuionem negligentiamq; sui, amans animum suum amittit, & ad amatum transmittit. Quare nõ est vera simpliciter ista doctrina Ficini. Neque viri docti opinioni de Amore concupiscibili consentanea; quia Ficinus hic agit maxime de Amore probo ciuili, qualem memorat Pythiæ atque Damonis, Pyladis & Orestis; quorum Amores non fuere concupiscentiæ libidinosæ, sed virtutis heroicæ. Denique vero non congruit ista Ficini doctrina Schemati nostro, in quo ponitur Cupido sine voluptate flere, atque papilio sine dolore de conspectu splendoris igniculi gaudere, ad quem vltro sponteque volitat; etsi postea mortem inde subeat. Sed nec absolute Ficino dandum est, mortem, vel naturalem atque realem, esse rem amaram; quum appetatur non raro a viris & probis, & sanctis; quorum appetitus est veri, & boni; Curtius pro Patria mortem voluntariam sibi delegit, in voraginem ardentem insiliens: pro patria dimicando mori, nec mortem expauescere, pulchrum [K] quid esse, non amarum, ait Aristoteles. Dauid mortem optabat, & Iobus; ille quidem dicens: [l] *Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est.* Iste vero scribens, [m] *Tædet animam meam vitæ meæ.* Et Paulus: [n] *Quis me liberabit a corpore mortis huius?* & alibi: [o] *Nunc magnificabitur Christus in corpore meo, siue per vitam, siue per mortem: mihi enim viuere Christus est: & mori lucrum. Quod si viuere in carne, hic mihi fructus operis est, & quid eligam ignoro. Coarctor autem e duobus, desiderium habens dissolui, & esse cum Christo, multo magis melius: permanens autem in carne, necessarium propter vos.* Non igitur absolute mors est amara: Nec explicatio cl. Viri congruere Schemati nostro potest.

Mors nõ omnis est amara

[c] 10. Eth. c. 7.

[d] 3. de an. t. 8. 18. 37. 38.
[e] in Phędone
[f] in Præd. Porph. prol.
[g] lib. 7. c. 50.
[h] lib. 3. c. 7. & lib. 4. c. 13.
[i] 2. Corint. 12 1. & seq.

Amaritudo nulla interna est in Amore mutuo.

Ficinus notatur.

Mors nõ semper amara.

[K] 3. Eth. c. 6.
[l] Psal. 119. 5.
[m] Iob. c. 10. 1
[n] Rom. 7. 24.
[o] Philip. 1. 20 & seq.

Propria declaratio prima de Amico vsque ad Aras. Cap. XLVIII.

EQuidem arbitror hocce Schemate nobis ob oculos poni ciuilem Amicum vsque ad Aras obsequentem Amico illicita postulanti; cuius apophthegmatis historia, ratioque pri-

primum afferenda, deinde monstrandum quam belle nostri Schematis imaginibus exprimatur. Enimuero Plutarchus in libello de Vitioso pudore scribit: *Ego enim ne Periclem quidem probo, qui amico postulanti vt falsum pro ipso testimonium, idq; iuratus, diceret, respondit: Se vsque ad Aras amicum esse: nimis enim prope accesserat.* Eandem historiam attulit A. Gellius in suis Noctibus Atticis aiens: [a] *Pericles ille Atheniensis, egregius vir ingenio, bonisq; omnibus disciplinis ornatus, in vna quidem specie, sed planius tamen quid existimaret, professus est. Nam quum amicus eum rogaret, vt pro se, causaque eius falsum deieraret, his ad eum verbis vsus est: Opus est me amicis opitulari, sed vsque ad Deos.* Nec a Plutarcho, *Aras* memorante, dissentit A. Gellius, *Deos* asserente; quod olim iurantes Aram manu tangerent, simulq; Deos testes rei iuratæ inuocarent: vnde Pericles apophthegmate suo admonet, (vt adnotat etiam Adagiographus) nonnumquam, quo consulamus amicorum commodis, eorumque voluntati morum geramus, fas videri paululum a recto deflectere; verũ eatenus, ne propter hominem amicum Numinis reuerentiam violemus. Porro quatenus, & quousque sit ab honesto deflectendum Amici causa, copiose docteque disputant A. Gellius, atq; Plutarchus. Vbi vero non debet, neque potest amicus, saluo iure diuino, morem iniuste gerere amico, saltem id ægreferre tenetur; & angi, dolereque de negato auxilio. Hæc optime sciteque nobis in Schemate representantur; vbi mœrens atque lugens Amor, & manum dexteram attollens procul ab Ara, significat apte virum amicum dolentem se non posse falsum deierare pro commodis amici, periurium pro se rogantis. Ara cum foco sine victima, satis indicat Altare prisci iuramenti. Papilio vero aduolans ad Aræ flãmas, & illis incumbens, amicum refert iniustum periurium ab amico postulantem; nam vt vt papilio passim ad flammulas lucernarum aduolans, captus amore splendoris, hieroglyphicum est Amantis etiam concupiscibilis, formositatem corporis amati depereuntis; nihilominus ad Aræ flammas aduolans, speciatim est index Amici terrena commoda sibi cupientis, neglecta, violataue religione diuina; cuius neglectu vel ipse sciens se perditum iri, contracta culpa mortali, qua damnatur eius anima ad ignes æternos, nihilominus tanto rerum terrenarum appetitu detinetur, vt susque deque habens animæ suæ curam, propter terrena commoda, sibi sub specie boni & pulchri splendentia, non curans exterminium sui, mortemq; propriam tum ad igneis æternos animæ, tum etiam frequentissime corporales in hoc mundo. Papilionem autem esse hieroglyphicum amantis terrena, constat ex eo quod semper prope terras volitat, nec vnquam se tollit ad sublimia: quo nomine concupiscibilium amantinm corporeæ pulchritudinis mulierum typus est; vnde Tassus Eustathium amore concupiscibili Armidæ flagrantem Papiliuni comparans, ait [b]

[a] lib. 1. cap. 3

Iuramenta veterum quo modo fierent

[b] Cant. 4. stan.

,, Come al lume farfalla ei si riuolse
,, A lo splendor de la beltà diuina:
,, E rimirar d'appresso i lumi volse,
,, Che dolcemente atto modesto inchina:
,, E ne trasse gran fiamma, e la raccolse
,, Come da fuoco suole esca vicina.

Petrarcha similiter se Lauræ puellæ amatorem Papilioni comparauit accinens: [c]

[c] Part. 1. Sonet. 17.

,, Son animali al mondo di si altera
,, Vista, che contra il Sol pur si difende.
,, Altri, però che il gran lume gli offende,
,, Non escon fuor, se non verso la sera.
,, Et altri, col desio folle, che spera
,, Gioir forte nel fuoco, perche splende,
,, Prouan l'altra virtù, quella, che incende:
,, Lasso, il mio loco è in quest' vltima schiera,
,, Ch'io non son forte ad espettar la luce
,, Di questa Donna, e non sò fare schermi
,, Di luoghi tenebrosi, o d'hore tarde.
,, Però con gli occhi lachrimosi, e infermi
,, Mio destino a vederla mi conduce!
,, E sò ben, ch'io vò dietro a quel che m'arde.

& post

† Canz. & post alio loco in eodem sensu cecinit † Amans poeta:

,, Che poss'io far, temendo il mio Signore,
,, Se non star seco infin a l'hora estrema?
,, Che bel fin fà, chi ben morendo muore.
,, Come tal'hora al caldo tempo suole
,, Semplicetta farfalla, al lume auezza,
,, Volar ne gli occhi altrui per sua vaghezza,
,, Ond'auuien ch'ella muore, altri si duole.
,, Cosi sempr'io corro al fatal mio Sole
,, De gli occhi, onde mi vien tanta dolcezza,
,, Che'l fren de la ragion Amor non prezza,

A

Sic omnino Schemate nostro sub imagine Papilionis ad Aræ flammas volantis, indicatur Amator terrenarum rerum sine ratione, qui non curans de violando iure diuino, rogat amicum ad peierandum in sui commoda, quæ propriæ saluti æternæ præfert, ac ob ea se deuouet atque præcipitat in ignes diuinæ vltionis. Papilionem vero, quem multi veteres, quod ad ignes aduolet, ac in ijs combustus moriatur, Pyraustam appellare consueuerunt, ad lucernæ flammulam splendidam aduolare, ac in ea comburi, passim omnes agnoscunt, & asserunt autores: Ælianus quidem infit:[d] *Ex ignis fulgore Pyrausta quod vehementi afficitur voluptate, idcirco quum flamma vel maxime viget, ad lucernas aduolat, atque non nihil captare videtur: at enim lapsus viuus comburitur. Meminit vero eius etiam Æschylus Tragœdiarum scriptor hoc senario:* B

d l. 12. de an. cap. 8.

,, Magnopere stultum metuo Pyraustæ exitum.

Sane stultus est homo valde, qui pro lucellis temporarijs dat se æternis ignibus vri. Zenodotus item ait, *Pyraustam insectum esse, quod lucernis aduolet, atque ita exustis alis concidat, pereatque*. Parœmiographus inde prouerbium ducit: *Pyraustæ gaudium gaudes*, de momentanea fluxaque voluptate: Plinius ait:[e] *Papilio quoq; lucernarum luminibus aduolans inter mala medicamenta numeratur. Huic contrarium est iecur caprinum: sicut fel veneficijs ex mustela rustica factis*. Porro mala medicamenta nuncupat veneficia; quibus Papilio corporeus dum adnumeratur, mysticus iste noster inter peiora pharmaca veneficiorum habere locum videtur, qui periurium suadet amico. Martialis item ad Paulum de Phiala scribens cecinit:[f] C

e l. 28. c. 10. f.

f lib. 8. c. 33.

,, De Prætoritia folium mihi, Paule, corona
,, Mittis: & hoc Phialæ nomen habere iubes.
,, Hæc fuerat nuper nebula tibi pegma perunctum,
,, Pallida quam rubri diluit vnde croci?
,, An magis astuti derasa est vngue ministri
,, Bractea, de fulcro quam reor esse tuo?
,, Illa potest culicem longe sentire volantem,
,, Et minimi penna Papilionis agi.
,, Exiguæ volitat suspensa vapore lucernæ,
,, Et leuiter fuso rumpitur icta mero.
,, Hoc linitur sputo Iani cariota Calendis,
,, Quam fert cum paruo sordidus asse cliens.
,, Lenta minus gracili crescunt Colocassia filo:
,, Plena magis nimio lilia Sole cadunt.
,, Nec vaga tam tenui discursat aranea tela;
,, Tam leue nec bombyx pendulus vrget opus.
,, Crassior in facie vetulæ stat creta Fabullæ
,, Crassior offensæ bulla tumescit aquæ.
,, Fortior intortos seruat vesica capillos,
,, Et mutat Latias spuma Baiana comas.
,, Hac cute Ledæo vestitus pullus in ouo:
,, Talia lunata splenia fronte sedent.

D

,, Quid

,, Quid tibi cum Phiala, ligulam quum mittere posses?
,, Mittere quum posses vel cochleare mihi?
,, Magna nimis loquimur: cochleam quum mittere posses,
,, Denique quum posses mittere, Paule, nihil.

At autor nostri Schematis, vt iudicaret hominem, qui rogaret amicum ad peierandum, Papilionem finxit, non qui lucernæ lumini solus aduolaret, ac exustis alis concideret mortuus; sed qui corpore suo toto recta descenderet in flammam Aræ sacram, ad quam alis extentis, quasi brachijs alliceret, attraheretque Amicum inuitum, atque lugentem, ad falsum pro suis commodis, violato iure diuino, iurandum; sed irrito conatu, dum amicus ille renuens ab Ara iuramenti procul dexteram extollens abducit: Luget quidem, quia mœstitiam magnam patitur, se non posse amico illicita postulanti gratificari. Quæ vero literæ leguntur in gemmula T. AVCTI, duas habere possunt explicationes; vna quidem est, quod nomen indicent hominis, qui tale Schema ferret in gemma sui anuli signatorij, nimirum is appellaretur *Titus Auctus*; ad quem sane, vel ad alium cognominem, habetur epigrāma Martialis [†] huiusmodi: [†lib. 7. c. 51.]

,, Gratum est, quod Celeri nostros legis, Aucte, libellos:
,, Si tamen & Celerem quod legis, Aucte iuuat.
,, Ille meas gentes & Celtas texit Iberos;
,, Nec fuit in nostro certior orbe fides.
,, Maior me tanti reuerentia turbat: & aures
,, Non auditoris, Iudicis esse puto.

vt hic esset anulus Titi Aucti. Consueuisse vero veteres in gemmulis Anulorum, quibus signabant, propria nomina ponere, constat euidenter ex anulo Fabij Maximi Cunctatoris; in cuius gemma sculptum fuit (vt obseruauimus [g] antea, & alibi, [h] tractantes de Anulis Antiquorum, ex [i] Petrasancta, & Gorlæo [K]) monstrum equino Capite, cum humano vultu barbato in pectore, cauda galli gallinacei, pedibusque gruis, & literis primoribus nominis FABij Maximi Cunctatoris. Communiterque nunc etiam in anulorum gemmis homines tum principes, tum etiam humilioris conditionis nomina, cognominaque sua sculpere consueuerunt. Altera vero fuerit explicatio, si dicamus epigraphen in ijs literis contineri, qua sensus emblematis insinuetur; explicenturque notæ *Timoris aucti*; quum enim Deum timere debeamus ante omnia, iustum vindicem omnium scelerum, inter quæ summum locum obtinet periurium; de quo timore vltionis diuinæ pulchræ Virgilius: [l]

[g Sch. 4. & 5.] [h de anul. c. 4] [i l. 6. de sym. her. c. 10.] [K num. 186.] [Deum timere vt debeamus.] [l 1. Æneid.]

,, Si genus humanum, & mortalia temnitis arma:
,, At sperate Deos memores fandi atque nefandi.

vbi recte Donatus, atque Seruius verbum *sperate*, interpretantur *timette* diuinam Iustitiam; de qua sic etiam Aristoteles: [m] *Enimuero Deus (vt est vetusto verbo proditum) principium & finem, & media rerum omnium tenens, rectaq́, linea incedens, operatur ille quidem secundum naturam, e uestigio comitem habens Iustitiæ præsidem, quam* Δίκην *nominauerunt, diuinæ legis vindicem, simul vt quicquam sanctionum eius prætermissum est*. Quare falso deierare timens pro amico iniusta rogante, Periclem imitatus Amicus, autor Schematis, lugentem Amorem posuit ab Ara iuramenti manum attollere, *timoris* vltionis diuinæ *aucti* scribens epigraphen. [m de mundo cap. 7. t.]

Secunda Schematis explicatio, De Amico vero, qui dignoscitur in aduersa fortuna. Cap. XLIX.

SVppetit & alia propositi Schematis explicatio de Amico non fucato, qui rebus in aduersis non deserit Amicum, sed pro eius incolumitate vitam ponere paratus est: sane Amor iste lugens typus est amici calamitatibus oppressi, atq; nuditas eius indicat hominem omnibus fortunæ bonis expoliatum, quin & alis destitutus Amor, is est quo repræsentatur etiam Amicus proprijs viribus priuatus, quibus valeat se se de calamitatis infimæ loco subleuare; quam luctu mæroreque magnam exprimit. Papilio vero sponte se se congerens in ignem Aræ sacrum, victimam holocausti pro amico suo, verum amicum se prodit; namque legimus in diuina pagina: [a] *Maiorem hac dilectionem nemo habet, quam vt animam suam ponat* [a Ioa. 15. 13.]

nat quis pro amicis suis. Papilionem autem esse symbolum amantis, abunde [b] superius ostensum est. Hic autem in Schemate Papilionem signare verum amicum, qui pro amico, miserias proprias lugente, mortis discrimina subit, ex eo licet aperte conijcere, quod non ponitur Papilio solus ad clarum splendidumq; lucernæ, cereique lumen aduolare, vt oblectetur ipse, fruaturque pulchritudine fulgoris, inde voluptatem sibi comparaturus; at ad præsentiam Amici lugentis, dolori sacrificandi, pro eo lubens se se conijcit in ardentes sacrificij flammas, vt in ijs moriens, ipsas extinguat humore suo vitali, pro salute Amici; proprijs alis apertis & elatis abigens ab Aræ flamma brachium, & corpus infelicis amici; anima sua velut expians amici miserias, apertas [c] enim semper, semperque conspicuas habet alas Papilio ad protegendum amicum in calamitate positum, tanquam typus amici veri, ab adulatoribus contradistincti; de quibus ita suauiter Ariostus: [d] A

[b] cap. 3

[c] Aldrou. de insect. pag. 7. B.

[d] Furio. c. 19 stan. 1.

,, Alcun non può saper da chi sia amato,
,, Quando felice in sù la Ruota siede;
,, Però ch'ha i veri, e i finti amici a lato,
,, Che mostran tutti vna medesma fede.
,, Se poi si cangia in tristo il lieto stato, B
,, Volge la turba adulatrice il piede
,, E quel, che di cuor ama, riman forte,
,, Et ama il suo signor dopo la morte.

Pauca sane paria verorum amicorum, qui vitam pro amico posuerint apud antiquos celebrantur: a Luciano quidem in Toxari, [e] & ab alijs passim Pylades & Orestes, Agamemnonis atque Strophij nati, quorum videns *vtrumque de hostibus in semet ruentibus securum, propellentem autem eos, qui in alterum feruntur, ac præ illo iaculis occurrere conantem, pro nihiloque ducentem si intereat ipse, modo seruet amicum, vel suo ipsius corpore præueniens excipiensque ictus in illum intentos. Iam vero tantam illorum beneuolentiam, atq; in rebus tristibus communionem, fidem, humanitatem, veritatem, denique constantiam alterius in alterum amoris: hæc haudquaquam humana putauimus esse, verum animi cuiusdam præstantioris, quam pro more vulgarium istorum mortalium, qui donec secundis ventis nauigatur, amicis indignantur nisi ex æquo participes fiant rerum lætarum: quod si vel paulum eis venti reflare ceperint, aufugiunt, solos in periculis deserentes.* Huiusmodi celebrantur amici Theseus & Pirithous, Achilles & Patroclus, Pythias & Damon, paucique alij: sed ætas nostra, quos plurimum admiremur, Amicorum par habet, in secundis pariter & in aduersis rebus incomparabiles, Nicolaum Barbadicum, & Marcum Triuisanum, insignes Patricios Venetos, qui mutuo sibi cuncta fortibus animis adinuicem communicarunt, vel etiam quæ ciuiliter incommunicabilia videntur. Qui propterea mystice repræsentautur in Schemate; namque nobilem Papilionem Taruisanum exulem auolantem a Patria, redeuntemque demum ad paternas Aras, in quarum ignem victima voluntaria se se dare videtur, quum vt optaret, adiuuare se non posse perspiceret in Patria manens Brabadicus mærore confectus mire misereque contabescit ad animi defectum, & iam contabuit ad interitum. Vicissimque Triuisanus Barbadicum antea summis angustijs laborantem, posthabito suæ vitæ discrimine, fortiter incolumen eduxit e sæuientis fortunæ lacubus in pristinam honoris dignitatem. Sed quid moror in re cunctis euidentissima, nostrisque temporibus omnium eruditorum, & poetarum, & historicorum calamis iuremerito celebratissima? coronidem hæc imponat explicationi Schematis in gemmula sexta conspicui: posteaquam notauerimus notas illas T. AVCTI similiter exponi tum pro Tito Aucto, qui Anulo signatorio gemmam istam habente vtebatur: tum pro Timoris indicio, qui semper Amoris comes est, vt pote natus ex eadem radice, scribente tum sacra pagina: [f] *Ego mater pulchræ dilectionis, & timoris*: canenteque poeta: [g] C D

[e] to. 1. Dial. de amicitia.

[f] Eccli. 24. 24

[g] Ouid.

,, Res est solliciti plena timoris Amor.

For the missing plate see ... No. L85
Missing XII

Amici

animam decepit, qui omnia quidem recte ac serio agere studēt, velut re certa ac stabili futura. Non autem ita validi sunt, vt obscuritatem præuidere possint. Quis enim, o Democrite, vxorem ducens, separationem, aut mortem cogitat? aut quispiam liberos educans, ipsorum interitum? Immo neque in agricultura, & nauigatione, & regno, & magistratu, & omnibus que sunt in vita, vllus vnquam de errore præsumpsit, sed vnusquisque horum bona spe alitur, deteriorum vero ne meminit quidem: nunquid igitur risus tuus his minime conuenit? At Democritus, valde, inquit, tardo ingenio præditus es, & longe a sententia mea abes, o Hippocrates, qui tranquillitatis & perturbationis modum non consideras, præ ignorantia. Si enim hæc ipsa prudenti mente disponerent; & ipsi facile liberarentur, & meum risum leuarent. Nunc autem, velut rebus in vita firmis, dementes illi superbiunt, ob ratiocinationis expertem mentem, inordinatum impetum suum ægre discentes. Sufficiens enim admonitio ipsis esset, OMNIVM RERVM VICISSITVDO, quæ subitis mutationibus irruit, & de repente omnigenam circumrotationem inducit. At ipsi velut hæc firma sit, ac stabilis, obliti affectionum assidue incidentium, aliter alias ea quæ tristitiam inferunt, cupientes, & quæ non conferunt quærentes, multis calamitatibus inuoluuntur. Si quis vero iuxta propriam facultatem omnia facere cogitaret: stabilem sane vitam custodiret, seipsum cognoscens, & sui ipsius comparationem clare considerans, & non cupiditatis studium in infinitum extendens; sed opulentem naturam, & omnium nutricem, per sufficientiam intuens. Quemadmodum autem in optimo corporis habitu, affectionum periculum manifestum est: ita successuum fortunæ magnitudo periculosa est. Insignes autem palam in infelicitatibus conspiciuntur. Alij vero velut proximorum facta non videntes, a proprijs malefactis pereunt, tam manifesta, quam obscura non prouidentes; quum longam vitam exemplum habeant eorum, quæ sunt, & quæ non sunt; ex quibus etiam futurum considerare oportebat. Hæc sunt, quæ mihi risus materiam præbent, o dementes homines, prauitatis pœnas pendentes, auaritiæ, insatiabilitatis, inimicitiæ, insidiarum, doli, inuidentiæ (difficile est enumerare multiplices malorum versutias; sunt enim infinitæ) & in his dolosijs versutis vicissim conuersantes, & maligne sentientes. At virtutis apud ipsos modus est, id quod deterius est: Mendacij enim studium exercent, voluptatem consectantur, legibus non obedientes. Quidam vero ex ipsis præuidentiam in hominibus esse negat, vt qui neque visus, neque auditus participes sunt. Solus autem sensus hominis recta intelligentia lucidus, & præsens & futurum præuidet. In omnibus displicentiam habent, & rursus ad eadem accedunt: Abnegata nauigatione, nauigant: reiecta agricultura, rursus agrum colunt: eiecta vxore, aliam inducunt: genitos sibi liberos sepeliunt: & his sepultis, alios generant, ac rursus educant: Senectam optant, ad ipsam autem peruenientes gemunt: in nullo rerum statu constantem mentem habentes. Principes ac Reges priuatum prædicant: priuatus autem regnum appetit. Qui Reipublicæ magistratum gerit, artificem laudat, velut extra periculum constitutum: artifex autem illum, velut per omnia potentem. Rectam enim virtutis viam, puram, & leuem, ac inoffensam non vident, quam nemo ingredi audet. Feruntur autem in contrariam, difficilem ac tortuosam, per aspera incedentes, lapsantes, ac offendentes: plerique vero excidentes, anhelantes velut si qui persequatur: litigantes, modo posteriores existentes, modo præcedentes. Et quidam eorum petulanti alieni cubilis corrumpendi amore ardent, per impudentiam inducti. Alios auaritiæ morbus infinitus consumit: Alij mutuo insidias struunt: Alij ab ambitionis studio in aerem sublati, per maliciæ grauitatem in profundum perniciei præcipites deferuntur. Quidam destruunt: deinde rursus ædificant: largiuntur, deinde pœnitentia ducti amicitiæ iura tollunt, malefici per inimicitiam iura cognationis bello impetentes. Et horũ omnium causa est Auaritia. Qua in re hi a pueris ludentibus nõ differunt, apud quos consilium quidem iudicio caret: quod vero se forte fortuna obtulit, id iucundum est. At vero in desiderijs quod brutis animantibus reliqui faciunt, quam quod intra sufficientiam feræ ipsæ se continent? Quis enim leo aurum in terram occuluit? Quis taurus vberioris alimenti gratia depugnauit? Quam pardulim vnquam insatiabilitas cæpit? Sitit quidem aper, sed vsque ad aquæ appetentiam. Lupus autem, deuorato necessario alimento oblato, quiescit. Si dies ac noctes coniungat homo, non sentit conuiuandi satietatem. Et annorum quidem temporum ordo, terminus est brutis ad coitum: at homo perpetuo insano libidinis œstro stimu-

Versio Fœsij clarior.

Democriti responsio, sui risus iustam causam explicans.

Optimus habitus periculosus.

Fortuna valde prospera periculosa.

Prudentia ex longæuitate comparatum

Intellectus qui prudens in homine sit

Voluntas humana insatiabilis.

Auariciæ mala.

Appetitus humanus ferino deterior.

ſtimulatur. Quæſo te, Hippocrates, non ridere debeo plorantem propter amorem; eo quod commodo ſuo excluſus eſt? maxime vero ſi quis periculorum contemptor ſit, & per præcipitia, aut pelagi profunditates feratur, riſum non extendam? Non ridebo autem eum, qui nauem multis mercibus onuſtam demerſit, deinde mari indignatur, quod ipſam plenam ſubmerſit? Ego equidem hæc minime ridicula duco: verum in eos aliquid moleſti excogitare cuperem. At neque medicinam pro his eſſe oportebat, neque aliquem pæonia pharmaca præparantem: atque huius rei documentum præbeat tibi tuus ille progenitor Æſculapius, qui dum ſeruaret homines, fulminis ictus graitam accepit. Non vides quod & ego maliciei pars ſum, dum inſaniæ cauſam inquirens, animalia macto, ac reſeco? Oportebat autem ex hominibus cauſam perſcrutari. Non vides quod etiam ipſe mundus odio in homines plenus eſt? Infinitas enim contra ipſos afflictiones accumulauit. Totus homo ex natiuitate morbus eſt: dum educatur, inutilis eſt, & alienum auxilium implorat: dum creſcit, proteruus, inſipiens, pædagogo opus habens: dum in vigore eſt, audax eſt: dum decreſcit miſerabilis, vbi labores ſuos imprudenter recolit, ac iactat. Ex maternis enim vteri inquinamentis talis prodijt. Et propterea alij indignatione ac immodica ira pleni, in calamitatibus ac pugnis verſantur: alij ſemper in adulterijs & corrumpendis puellis: alij in ebrietatibus: alij in rerum alienarum cupiditatibus: alij in ſuis prodigendis. Vtinam facultas eſſet nobis, vniuerſorum habitationes reuelare, & nullum rerum in ipſis velamentum dimittere, atque ita ea, quæ intus aguntur, videre: videremus vtique alios edentes, alios vomentes, alios ſupplicijs torquentes, alios pharmaca miſcentes, alios inſidias conſtruentes, alios ſupputantes, alios gaudentes, alios plorantes, alios amicos accuſantes, alios propter ambitionem amentes. Quanquam ſint quædam actiones profundiores, quæ in animo occultantur. Et ex his quidam ſunt iuuenes, quidam ſenes: petentes, negantes: pauperes, opulenti: fame preſſi, luxu grauati: ſordidi, vincti, alij delicijs affluentes, famulitium magnum alentes: alij trucidantes, alij ſepelientes: alij ea quæ habent contemnentes, & ſperatis poſſeſſionibus inhiantes: alij impudentes: alij, parci: alij inexplebiles: alij occidentes: alij vapulantes: alij ſuperbientes: alij vanagloria elati. Et ex his aliqui apud equos ſpectatores conſiſtunt: aliqui apud viros, aut canes, aut lapides, aut ligna, aut æs, aut picturas. Et aliqui legationibus, aliqui militiæ, aliqui ſacerdotijs præſunt. Et alij coronas geſtant, aliqui armati ſunt, aliqui occiduntur. Singuli vero ex his feruntur, partim ad pugnam naualem, partim ad militiam, partim ad ruſticationem: alij ad onerarias naues, alij ad forum, alij ad concionem, alij ad theatrum, alij ad fugam, alij alio. Et rurſus quidam ad voluptatem deliciaſque, ac intemperantiam: quidam ad ocium ac ſocordiam. Quum igitur tot indignas ac infelices animas videamus; quomodo non vitam ipſarum eiuſmodi intemperantia præditam riſu exſibilarimus? Quin & valde timeo, neque medicinam tuam ipſis placere. Nam præ intemperantia omnia ipſis diſplicent, & inſaniam ſapientiam putant. Profecto ſuſpicor pleraque in ſcientia tua palam contumelia adfici, aut propter inuidiam, aut propter ingratitudinem. Ægrotantes enim ſimul vt ſeruantur, cauſam Dijs, aut fortunæ attribuunt: plerique vero ſuæ naturæ hoc adſcribentes, benefactorem odio habent; & parum abeſt vt indigne ferant, ſi debitores eſſe putentur. Sed & plerique artis ignorantiam in ſeipſis habentes, & imperiti exiſtentes, id quod melius eſt, purgant. Inter ſtupidos enim fiunt ſuffragia, & neque ægroti atteſtari volunt, neque eiuſdem artis artifices teſtimonium præbere; inuidia enim obſtat. Non autem inexpertus es tu talium nugarum; immo probe ſcio, ob hæc te ſæpe innumeralibus afflictionibus accerſitum fuiſſe, & neque cauſam, aut inuidiam libenter deriſiſſe. Veritatis enim neque cognitio vlla eſt, neque vllum teſtimonium. Hæc autem quum diceret, ſubridebat, & mihi, o Damagæte, diuina ſpecie apparebat, & velut qui priorem ſuam formam exuiſſet. Et ego: O magnum te, Democrite, inquam: magna xenia, & hoſpitalitatis tuæ munera, in Co mecum afferam. Multa enim me ſapientiæ admiratione impleuiſti: Diſcedo enim veritatis tuæ præco, laudumque tuarum, qui humanam naturam inueſtigaſti, ac conſideraſti. Quum autem mentis meæ medelam a te acceperim, abeo nunc tempore hoc expetente, itemque corporis curatione. Cras vero, & deinceps, hoc loco rurſus conueniemus. Atque hæc locutus ſurrexi. Et ille paratus erat me ſequi. Quum vero quidam accederet, haud ſcio vnde, tradebat ipſi libros. Et ego concitatius feſtinaui, & ad Abderitas

Margin notes: Fœſi melior interpretatio — Æſculapius fulminatus. — Hominis infirmitas aſſidua. — Actiones occultæ, quæ. — Medicorum infortunium — Veritas lucet occulta.

Margin letters: A — B — C — D

tas

tas in ſpecula me expectantes: Viri, inquã, pro legatione veſtra ad me, magna ſit vobis gratia. Vidi enim Democritũ virũ ſapiẽtiſſimũ, qui ſolus potẽtiſſimus eſt homines prudẽtes facere. Hæc habui Damagæte, quæ de Democrito valde magna animi lætitia tibi recẽſere volui. Vale.] His forte quiſpiã exiſtimauerit opinionem, eruditi viri tetraſticho propoſitam, cõprobari poſse; qua decernit Improbum Amorem, ſcilicet Inordinatum hominũ Appetitum ſuſq; deque agere famam, & vitam humanam actiuam, teddderεque mortalium actiones omnes vanas, quales depingit Salomon: & infelices, quales deplorat Heraclitus: & riſu dignas, quales arbitratur irridens illos Democritus.

Sententia viri Cl. hoc ſenſu ſumpta, non conuenire Schematis imaginibus oſtenditur. Cap. LI.

VEra dubio procul ea ſunt, quæ de cupiditatum humanarum, & actionum inde prodeuntium vanitate, peruerſitate, ridiculiſque conatibus, atque miſerijs allata fuerunt ex tribus hominum ſapientiſſimis in mundo, Salomone cunctas illas omnino conremnente: Democrito prorſus irridentes: ac Heraclito potius deplorante. Sed tamen iſta noſtro Schemati nullatenus congruere videntur. In primis enim Amor oſtendens actus humanos, & famam, vanitates eſſe deſpicabiles, inſanias riſu dignas, aut miſerias deplorabiles, facillimeq; leuiſſimo fortunæ flatu cõturbari, nõ debet improbus audire; quum improbi nõ audiant ex eadem cauſa, ſed optimi ſapientiſſimique virorum Salomon, Heraclitus, atque Democritus. Deinde vero cupiditas hominum improba facit quidem peruerſas actiones mortalium, at earum malitiam & vanitatem non docet, ſed potius occultat, ipſas colorans atque fucans boni cuiuſdam ſpecie; quum Appetitus omnis in bonum feratur, ſiue reale, ſiue apparens; vt admonet Ariſtoteles[a] alicubi. Deinceps autem cineres elatos, quos incluſos in vrna mortuali geſtat Amor effictus in Schemate, quomodo valeant pennis papilionis agi, diſpergique? maxime vero deorſum in terra iacentis? enimuero papilio nunquam quietus humi iacet, niſi mortuus; viuus autem aſſidue volitat io aere, ſemper aduolans aut ad ignes, aut ad plantarum frondes, atque flores, inde ſibi nutrimenta[b] ſumpturus. Inſuper Amori fax aſſignata, non eſt ad minuendas, pellendaſque tenebras illuſtri fulgore ſuo, ſed ad inflammandas animas & cupiditates hominum acri nimium ardore ſuo. Quare Schema noſtrum non poteſt comprobari propoſita doctrina Salomonis, Heracliti, aut Democriti ad ſenſum hunc eruditi viri.

a 2. Phy. t. 31. 5. Meta. t. 3.

b M. Alb. l. 26 de anim. cir. f.

Secundus eruditi viri ſenſus explicatur, & expenditur. Cap. LII.

AT vero fortaſſis alio reſpexit illo ſuo tetractícho vir eruditus; nimirum indicauit Amorem concupiſcibilem, improbum vere, nimium detrahere de fama, virtutibuſque fortium, & ſapientum virorum, quos aliquando ſubegerit. Ceterum nec iſta penitus veritati, neque Schemati noſtro conueniunt. Non quidem veritati, quoniam fama, nomen, virtuſque Salomonis, Herculis, Sanſonis, & aliorum virorum, alta ſapientia, fortitudineque clariſſimorum, etiam num cluent illuſtriſſimæ in hominum memoria; quamuis vtcumq; de illis Heroibus triumphaſſe videatur Amor cõcupiſcibilis mulierum. Deinde vero nõ aptatur hæc explicatio Schemati noſtro, in quo pingitur Amor triſtis, & mœrore cõfectus; quum de tantis viris triumphans Amor alacer effingi debuiſſet. Inſuper quomodo facem, qua vicit inclytos homines, non elatam vibret ouans, vt in primo Schemate vidimus, at inuerſam demittit? Quid ad hunc ſenſum præterea facit vrna ſepulchralis in Amoris manu? Quid papilio tellure iacens? Non igitur illo ſuo tetraſticho rem acu tetigit in propoſito vir eruditus.

Propria Schematis explicatio prior est, de Amico vero mœstam Amati defuncti memoriam conseruante. Cap. LIII. A

EQuidem animo recolens omnes, atque singulas imagines effictas in gemmula nostra, singulæ seorsum pariter, & omnes vna iunctæ mihi videntur ob oculos ponere vnicam actionem, scilicet conseruationem charæ memoriæ, quam corde gerit superstes Amicus de Amato suo vita defuncto. Siquidem in primis Amor ille tristis, expansis alis, & diuaricatis cruribus velut incedens, ceu loco stare quiescereue nescius, Amantem repræsentat apte superstitem Amato defuncto; quod Amor a Platone [a] rectissime ponitur in Amante, non autem in Amato; quoniam Amatus potest nō redamare, propterea que Amore carere; quod asseuerari nequit vllo pacto de Amante. Verba quidem Hospitis in Conuiuio Platonico, quibus ille Socratem corripit, opinantem falso, Amoris ideam esse in Amoto, quum in Amante sit, ea sunt: *Nec mirum est, talem te Amorem finxisse ex ea opinione, quam de natura eius habebas. Nam vt ex tuis dictis coniicio, non Amantem, sed Amatum Amorem esse putabas; & idcirco pulcherrimum tibi Amorem esse visum existimo. Amabile quidem ipsum reuera pulchrum est, delicatum, perfectum, & certissimum: Amans autem aliam talem ideam habet, qualem in superioribus figuraui. Esto, inquam, vt ais, hospes; præclare enim loqueris. Quum vero talis sit Amor, ad quid conducit hominibus? Hoc deinceps, o Socrates, docere conabor. Talis equidem est, & ita genitus Amor. Est autem pulchrorum, vt ipse inquis. Verum, si quis ita quærat, cuius gratia Amor pulchrorum est, o Socrates, atque Diotima? Immo sic clarius: Qui pulchra amat, quid ab his potissimum expetit? Quid respondebimus? Adesse videlicet sibi, &c.* Ex quibus apparet, Amorem, qui est desiderium pulchri, seu Appetitus coniunctum sibi habendi pulchrum, non in Amato esse, qui pulcher est in se, neque pulchro coniungi desiderat, sed in Amante; qui solus optat adhærere pulchro, ipsumque possidere, quo caret; saltemque per charam eius memoriam alta mente conseruatam, vbi vita defunctus fuerit Amatus. Itaque sculptus Amor in Schemate, hieroglyphicum est Amantis; cuius in vultu mæror, Alarum expansio, & incessus, maxime demonstrant, angi se, cruciari, nec inuenire posse requiem ob Amati mortem. Quam apprime deinde significat inuersa fax ad terram; vt innuit [b] Ouidius in Elegia, qua deflet mortem Amici sui Tibulli, versiculis istis, vt obseruat Pierius: [c]

B

,, Ecce puer Veneris fert euersamque pharetram,
,, Et fractos arcus, & sine luce faces. C

Et si Valerianus ipse velit, huiuscemodi faces inuersas indicare mortuos Amatores. Nos tamen videmus in funebri pompa militum ab amicis commilitonibus viuentibus deferri res militares omnes inuersas; adeoque nunc Amantem, sub Amoris imagine signatum, ferre facem inuersam in cultum Amati vita defuncti. Quum enim ostensum sit, Amorem in Amante solo reperiri proprie, non in Amato formaliter; iam non potest defunctus Amatus inuersam facem deferre sub specie Amoris; at solum superstes Amans Amato suo talem honorem exhibere potest apte sub Amoris lugentis imagine, qualem habemus in Schemate. Præterea, satis ad hoc indicandum Amor iste dextera manu sibi nunc ad pectus applicitam gerit vrnam sepulchralem, in qua defuncti Amati cineres continentur inclusi; quos assidue secum gestat, memoriam Amati sui charissimam. Scite vero vas illud acuminati fundi, futile veteribus appellatum (vt alibi luculenter explicaui tractans De Lucernis antiquorum [d] reconditis, posterioris editionis) quod in terra per se consistere nequit, effigiatur, vt semper & assidue manibus Amantis teneatur ad iugem Amati recordationem. Quam apud veteres veritatem Artemisia Regina superstes Amato coniugi Mausolo Regi Cariæ defuncto, nobis confirmat; etenim cineres Amati viri semper in corde gestare voluit; sic A. Gellio scribente suis in Atticis: [e] *Artemisia Mausolum virum amasse fertur, supra omneis Amorum fabulas, vltraq; affectionis humanæ fidem. Mausolus autem fuit, vt M. Tulius ait, rex terræ Cariæ, vt quidam Græcarum historiarū scriptores dicunt. Is Mausolus vbi fato perfunctus est: & inter lamenta & manus vxoris funere magnifico sepultus est. Artemisia luctu atq; desiderio mariti flagrans, ossa, cineremq; eius mista odoribus, cōtusaq; in pulueris faciē, aquæ indidit, ebibitque: multaq; alia violenti amoris indicia fecisse dicitur. Molita quoq; est ingenti impetu operis cōseruādæ mariti memoriæ causa sepulchrū memoratissimū, dignatumq; numerari inter septē omniū terrarū spectacula.* D

Id

[a] in Sympos.
Amorem esse in Amante, non in Amato necessario
[b] Extr. cla.
[c] l. 46. hier.
Pierij sententia non recepta.
[d] lib. 6. c. 18.
[e] 10. Noct. Att. c. 18.
Artemisiæ mirus Amor in coniugem defunctum.

Id moris igitur in gemmula noſtra ſatis exprimit Amor vrnam ſepulchralem defuncti cineribus,oſſibuſque plenam manu geſtans pectori applicatam, velut charam Amati defuncti memoriam. Ad hunc ſenſum attinere videtur etiam papilio degens humi, non autem volitans in aere; tum quod papilio non degit humi quieſcens niſi mortuus; alioqui ſemper volitans. Nec obſtat, quod in Schemate papilio pingatur alis apertis; nam id genus inſectorum, Aldrouandi [f] præceptoris mei Cl. notatu, ſemper habet alas apertas, ſemperque conſpicuas, ſiue viuens volet, ſiue mortuus iaceat, ad volucrum, & pennatorum aliorum omnium differentiam: tum quod papilio ſymbolum eſt Amici demortui in Schemate, vbi fax ad terram inuerſa Solem occidentem veſpere deſignat, quo tempore papilio ephemerum animal emoritur; de quo Pierius ita: [g] *Apud Cimmerium Boſphorum Hypani fluuio veluti folliculos acinis maiores ferente, gignitur Ephemerus, animal quadrupes volatile, quod nos Diarium appellare poſſumus. Vnius diei vita. Per hieroglyphicum eius infantem aliquem, qui non vltra vnius diei ſpatium vitam produxerit, nonnulli ſignificandum cenſent. Id enim animalis genus vt eruperit e folliculo, in pomeridianum vſque diei tempus viuit, & volat, mox deſcendente Sole macreſcit, & languet, deinde occidente moritur, vita non vltra diem vnum prorogata. Eiuſdem imbecillitatis eſt papilio, in grandiſſimæ muſcæ ſpeciem, colore albido, qui ex folliculo bombycis intra ſuam araneam conditi transformatique erumpit, candidoque exceptus velo, oua haud ita multo poſt papauerum ſeminibus paulo maiora, edit plura numero; mox intra pauciſſimarum horarum ſpatium emoritur.* Quod ab Alberto Magno deſumpſiſſe videtur, alicubi ſcribente: [h] *Papiliones ſunt vermes volantes multorum colorum. Quidam enim ſunt in alis ſicut purpura, quidam albi, quidam hyacinthini, & quibuſdam quadam ineſt rubedo: hi ſunt, qui in autumno coeunt: & poſt coitum maſculus moritur: & tunc oua facit femina, & ipſa ſimiliter moritur. Ex his autem ouis poſt hiemem alij volantes producuntur, longas valde, & in ſe reflexas habentes promuſcides, qui rores ſugunt de floribus, & his viuunt.* Itaque Schematis noſtri ſenſus eſt, Amorem triſtem, qui ſiniſtra facem tenet inuerſam, dextera ſepulchralem vrnam oſſibus cineribuſque plenam pectori applicitam gerit, inſpiciens ad pedes iacentem mortuum papilionem, ſatis indicare Amantem hominem, qui deflens amatum vita defunctum, eius charam memoriam aſſidue recolit animo, ſuperſtes.

Papilio nunquam quieſcit viuus.

Alas numquã claudit.

[f] de inſ. p. 7. B.

[g] lib. 26. hier.

Ephemerum, animal quale ſit.

Papilio ſimilis vt ſit ephemero.

[h] 26. de ani. f

Secunda Schematis explicatio, de Amante non redamato ſuum Amorem extinguente per indignationem. Cap. LIV.

CEterum & alia fere contraria hieroglyphici propoſiti ratio poteſt haberi; nimirum Amans hic exprimitur, qui non redamatus Amore mutuo, ſuam affectionem erga ingratum Amatum penitus extinguit per indignationem. Qua de re ſuperius [a] audiuimus Platonicum Ficinum, [b] dum aſſerit Amantem, qui mutuo compenſatur Amore, mortuum quidem eſſe in ſeipſo, ſed in Amato redamante viuere; qui vero non compenſatur Amore reciproco, nec in ſe, nec in alio viuere; ſed omnino mortuum eſſe; nec vnquam reuiuiſcere, niſi ſuſcitet eum indignatio, reuocans ad vitam priſtinam liberam, & Amore vacuam; verba viri ſun: *Nuſquam ergo viuit, qui amat alium, ab alio non amatus. Propterea omnino mortuus eſt non amatus amator. Nec reueuiſcet vnquam, niſi indignatio ſuſcitet.* Profecto typus Amantis non amati penitus, & omnino demortui papilio videtur in terra iacens immotus; quod enim alas apertas habeat, inde prouenit, quia natura ſua non poteſt illas contrahere; quum alarum antennæ illi prætendantur ob oculos, vt ait Ariſtoteles, [c] & contrahi nequeant: Papilionem vero ſymbolum Amantis eſſe, volantis ad lucidam pulchitudinem, iam antea [d] demonſtrauimus. Hic autem inuerſa fax extingui ſplendorem ſuum ſibi ſentit, & id ab humore proprio defluente, qui flammas omnino ſuffocat; Amatus enim non redamans, propria voluntate reflans in Amantis flammas, eas extinguit indignatione in Amantis animo procreata. Cuius indignationis indicium apertum in Schemate vidimus, vbi pingitur Amor, quem in Amante ſolo nouimus ineſſe, turbato prorſum aſpectu proſpectare ſuam dilectionem omnino neglectam in ſuo Papilione mortuo & ante pedes ad terram iacente. Sepulchralis autem vrna plena cineribus, & oſſibus defuncti, pectori applicita, manuque dextera nimis arcte comprehenſa, ſignificat euidentiſſime conſiderationem interemptæ mortuæque penitus

[a] Sch. 6. c. 2.

[b] in ſymp. or. 2. c. 8.

[c] 4. hiſt. c. 7.

[d] Sch. 6. c. 3.

nitus dilectionis propriæ, gladio ingratitudinis Amati non redamantis. Quam alta mente A
repostam assidue considerans exosus & inuisus Amator, tandem indignatione concepta facem viuidi sui Amoris inuertit, & humore propriæ indignationis extinguit; qua penitus extincta, se redigit in pristinam libertatem, seque suscitat ad vitam priorem, qua viuit in semetipso de semetipso cogitans. Accipit autem Amor vrnam sepulchralem e supellectile Matris

e Syth. 13.

Veneris, quam olim ideo prisci Libitinam appellauere; de qua Gyraldus ita: e *Libitina Venus a Latinis existimata fuit, ea quæ sepulchris præesset. Hæc quidem Dea & ingredientibus in vitã, & egredientibus præesse iudicabatur; vnde etiam Epitymbia Delphis cognominata.* Antiquior

f lib. 29. ant. lect. c. 18.

Gyraldo Cælius f ante similiter asseruit: *Illud vero ad instituta vitæ etiam pertinet, non ad historiam modo & doctrinam, veterum exquisitissima ingenia Venerem non solum præsidem natalium coluisse, verum etiam mortis; siquidem in æde Libitinæ, quæ ad sepulturam pertinent,

Venus præses natalium, & mortis.

vendere consueuerant, Libitinam non aliud quam Venerem esse existimantes. Hoc autem argumento humanæ fragilitatis vnumquemq; admonebant, quod vna eademq; Dea, principium ac finem vitæ in potestate habeat, vt quæ ingredientibus vitam vel decedentibus præsideat. Porro etiam Delphis Epitymbiæ Veneris exigua sane statua ostendebatur posita, ad quam manes in parentationibus ac libationibus elicere atq; euocare consueuerant. Libitinam a libendo dici M.* B
Varro interpretatur, eamque non esse aliam, quam Venerem. Itaque de Veneris æde sepulchralem vrnam Amans inuisus ac exosus accipit, in qua sui Amoris manes assidue considerans, ab ingrato Amato perempti, per iustam indignationem inuersa face sui ardoris, illum extinguit, humore cogitationum, quo nutriebat ipsum assidue, affatim effuso in propriam flammam; quæ proinde suffocata penitus extinguitur. Hac de re g Pierius, *Naso rem Ægyp-*

g lib. 46. hier.

ticam, qua ratione quis euasisse de Amoris ergastulis indicare possit, in Erycinæ Veneris templo sculptam admonuit. 1 1. de Amoris Remedio.

,, Est prope Collinam templum venerabile portam,
,, Imposuit templum nomina celsus Eryx;
,, Est illic lethæus Amor, qui pectora sanat,
,, Inque suas gelidam lampadas addit aquam;
,, Illic & iuuenes votis obliuia poscunt,
,, Et si qua est duro capta puella viro.

Vt in Schemate fictus habeatur Amor iste lethæus, qui facem dilectionis extinguat affuso hu- C

Erycinæ Veneris templũ vnde dictum

more, quo nutriebatur elata, nunc demum inuersam. Recte Pierius addit: *Erycinæ vero Veneris templum non tantum loco hoc ad Erycis filij memoriam respicere videtur, quam verum tacite innuit Græci nominis significatum, hoc est, assertricis, quippe ab* ἐρύκω το ἐρύομαι, *assero, libero, defendo; vnde* ἔρυμα, *munitio, propugnaculum. Inde etiam Eryci Epitheton celsus, quod editioribus locis arces olim fieri solita.* Hactenus de Schemate septimo.

D

Coniu.

Coniugalis Amor armis offendentibus expoliatur a pudica Matre-familias.

Schema VIII. Gemma.

Explicatio Schematis a Cl. viro proposita, de Cupidine indigne ferente sibi spicula negari a Venere, proponitur, & expenditur. Cap. LV.

HAbemus in isto Schemate pulcherrimo nudam Venerem, lacinia tantum ex humeris a tergo pendente, in sua concha marina, non mari nauigantem, sed humi stantem, Amori pusioni prorsus exarmato, sagittam efflagitanti, spiculum dare nolentem, arcu filij calcato, & pharetra humi deiecta, Cuius quidem Emblematis vir eruditus eam attulit explicationem, qua censet Venerem cum Amore filio ludere, simulareque se pusioni telum dare nolle, quum tamen velit ei sagittam reddere; Cupidinemque subiratum alia tela proijcere; quem coarguit, veluti Matri vel ipsi non parcentem; quasi Venus Amori telum eripiat, ne ab ipso feriatur. Pulchro satis epigrammate suam sententiam exponens, ait vir eximius:

,, Vult, non vult Mater tibi reddere, parue sagittam:
,, Tu irato similis proijcis arma humeris
,, At mihi dic, miserum quum spicula dirigis in Cor,
,, Num te vel matrem ludere, parue, iuuat?

Affertur his a viro præstanti scitula sententia Schematis, & interpretatio lepida, sensusque poeticus, probabilitate non carens. Quam videtur fulcire Moschus in Amore fugitiuo Venerem introducens de filio sic dicentem: ,, Par-

„ Parua pharetra olli dependet, & aurea tergo: A
„ Sunt & amari intus calami, quibus ille proteruus
„ Me quoque sæpe ferit matrem.

Quare nil mirum, si Venus ereptum Amori calamum dare nolit. Nisi quod Arcus in icone videtur non a Cupidine proiectus, sed a Venere calcatus. Et qui multas alias in pharetra sagittas habet; non adeo Matri surripienti, negantique dare telum vnicum irasci debuit vt omnia reliqua proijceret arma per indignationem. Sed neque ratio redditur, cur Venus in concha marina sua stare ponatur, non in mari nauigans, verum in terra manens; quod est præcipuum huiusce Schematis mysterium, non negligendum ab Interprete symboli. Quare nobis alia Schematis explicatio seria magis, & propria magis, atque luculentior est inuestiganda.

Proponitur expositio propria de Amore Coniugali, exarmato spiculis offensionis per pudicitiam Matris-familias. Cap. LVI.

EQuidem existimo seriam in isto Schemate proponi sententiam de Amore Coniugali, B qui cunctis offendentibus telis exarmetur a pudicitia castæ Matrisfamilias. Et sane Venus ista magna Conchæ marinæ, non natans nauigansque per maria, sed in terra stans, aperte nobis ob oculos ponit castam Matronam suæ domi consistentem; quod apte docuit Micyllus ille Bocatij libros de Genealogia Deorum annotationibus ditans, dum ait: [a] *Fortassis huc pertinet, quod Græci Venerem in concha stantem pingebant; quo tamen illi non libidinem, sed hoc significare volebant, quod Matrem familias decet, sua domi consistere, atque manere, neque se alienis rebus atq; negocijs immiscere. Id quod & Homericus Telemachus matri Penelopæ innuebat, quum dicebat:* [b]

[a] lib. 3. Gen. Deo ad c. 23.

[b] Odyss. 1.

„ Mater mea, quid sane rursum inuides iucundum cantorem
„ Oblectare, quocumque illi mens impellitur? non sane cantores
„ In causa sunt: sed interdum Iupiter in causa est, qui suggerit
„ Viris ingeniosis ita vt velit vnicuique.
„ Huic autem non reprehensio, quod Danaum aduersa canit:
„ Eam enim cantilenam magis celebrant homines, C
„ Quæcumque auditoribus recentissima existit.
„ Tibi vero sustineat cor & animus audire.
„ Non enim Vlysses solus perdidit reditus diem
„ In Troia; multi vero alij viri perierunt.
„ Sed in domum profecta, tua opera administra,
„ Telamque, & colum: & ancillis impera
„ Opus accelerare: sermo vero viris curæ erit
„ Omnibus: potissimum vero mihi; huius enim imperium est in domo.
„ Illa quidem attonita, rursus in domum iuit:
„ Filij enim dictum prudens ponebat in animo.
„ Ad cœnaculum vbi conscendisset, cum ancillis mulieribus:

Tela vero, quibus Cupido ferit Amantes, affectiones illas multum ærumnosas infligunt, quas pulcherrime describit in Cistellaria [c] Plautus, inducens Amantem ita dicentem: D

[c] Act. 2.

Credo ego Amorem primum apud homines carnificinam commentum.
Hunc ego de me coniecturam domi facio; ne foras quaram,
Qui omnes homines supero, atque antideo cruciabilitatibus animi.
Iactor, crucior, agitor, stimulor, versor in Amoris rota miser.
Exanimor, feror, distrahor, diripior, ita nullam mentem
Animi habeo: vbi sum, ibi non sum: vbi non sum, ibi est animus.
Ita mihi omnia ingenia sunt: quod lubet, non lubet iam id continuo.
Ita me Amor lapsum animi ludificat, fugat, agit, appetit,
Raptat, retinet, iactat, largitur, quod dat non dat, eludit:
Modo quod suasit, dissuadet; quod dissuasit, id ostentat.

Maritimis moribus mecum experitur, ita meum frangit amantem
Animum: neque nisi quia miser non eo pessum, mihi vlla abest
Perdito pernicies, &c.

Vere Boccatius: † *Equidem bene fluctuabat in salo Veneris homo iste.* His vt vt ærumnis affligitur, quicumque vulneratur telis Amoris impudici, qui ratione non innitiur; caret attamen omnibus ærumnis huiusmodi castus Amor coniugalis, qui telis acribus exarmatus, obtinet rationem concupiscentiæ moderatricem. Qua de re pulchre Plotinus: [d] *Rursum qui Amorem sequuntur mistum, erga mulieres inquam, quo perpetuitas generatione seruetur, neque ab hoc vsquam aberrant, hi pulchritudinem perpetuitatemque simul exoptant; atque temperati sunt ambo; quamuis alijs præstantiores alij: & qui præstantiores, partim quidem pulchritudinem hanc nostram quasi eis sufficientem colunt, partim vero pulchritudinem quoque* [e] *ipsam, qui scilicet recordantur: neque tamen pulchritudinem hanc* [f] *aspernantur, vt pote qui existiment hanc esse effectum quendam ludumque illius. Hi ergo absque turpitudine versantur in pulchro: alij vero per pulchrum in turpe labuntur: appetitus enim boni sæpe labitur & in malum. Atque hæ quidem sunt animæ passiones.* Verum & antea Plato coniugalem Amorem ait esse mistũ ex concupiscentia & ratione; cui scilicet Venus mater vtens prudenti ratione adimit arma lædentia: Platonis verba sunt: [g] [Amicitiæ vtique, cupiditatis, amorumque naturam considerare necesse est, si quis hæc recte sit inspecturus. Nam quum ipsa duo sint, & tertia ex ambobus species, vno cõprehensa nomine dubitationem omnem, & tenebras faciunt. CLIN. Quomodo? ATHE. Amicum enim simile simili virtute, & æquale æquali asserimus: Amicum rursus egenum diuiti, quamuis genere contrarium sit. Quando vero vtrumque vehementius fuerit, Amorem nuncupamus. CLIN. Recte. ATHE. Amicitia, quæ a contrarijs proficiscitur, dura & aspera, & sæpe vicissitudinem in nobis non habet. Quæ vero similibus, placida, communisque per vitam. Vbi vero ex vtrisque componitur beneuolentia, primo non facile cognoscitur quid sibi velut qui tertio hoc amat Amore: deinde ab vtrisque in contraria tractus, & ipse quid faciat, dubitat; quum ab altero ætatis vti flore iubeatur, ab altero prohibeatur (*nimirum a cupidine voluptas expetitur, a ratione prohibetur cupiditatis excessus*) Nam qui corpus amat, eiusque formam, quasi fructum quendam esuriens poti, is satiare dumtaxat quærit, nullumque animo Amati præbet honorem. Sed qui minus de corpore curat, & animo considerat potius quam desiderat, quum ipsum, vt decet, animum diligat, corporis vsum petulantiam & contumeliam arbitratur: quumque temperantiam, fortitudinem, magnificentiam, & prudentiam vereatur & colat, cum casto amico castus viuere volet. Amor autem ex vtrisque his compositus, ipse est, quem modo loco tertio ponebamus. Quum ergo tres sint Amores, vtrum omnes lege pellendi sunt? An videlicet eum in ciuitate suscipiemus, qui virtutem respiciat, & adolescentem fieri quam optimum cupiat: duos autem alios, si fieri potest, repellemus? Numquid aliter tibi, o amice Megille, videtur? MEG. Probe admodum de his modo dixisti, hospes. (*Et mox de Amore coniugali, quo ratio, & lex innixa ratione, voluptatem coercet ac temperat agens, ait*) Constat nunc quoque plurimos hominum, quamuis iniqui sint, bene, & diligenter, & sponte a pulchrorum coniunctione se abstinere. MEG. Quando id fit? ATHE. Quando frater, aut soror eximia pulchritudine alicui fit: a filio quoque, filiaque lex eadem, quamuis scripta non sit, sufficienter repellit, prohibetque & manifestum & firmum istorum concubitum. Immo uero facit, vt ne cupiditas quidem ulla rei huius vulgus aggrediatur. MEG. Vera narras. ATHE. Vnum ergo verbum atque breuissimum omnes huiusmodi uoluptates extinxit. MEG. Quid illud? ATHE. Quod fas nihil horum esse dicitur: sed apud Deum odio haberi, & turpium omnium esse turpissima. Causa autem nonne hæc est? Quia nemo aliter prædicat, sed statim ab ineunte ætate & ioco simul & serio dicta, & sæpius in Tragœdijs hæc eadem audiuntur, quando uel Thyestem, uel Oedipodem, uel Macareum mortem sibi, debitam sceleris pœnam, consciuisse propter huiuscemodi Venerem narrant. MEG. Recte istud dictum est. Miram enim famæ potentiam nouimus, quando nemo aliter quam iubeat lex, ne respirare quidem audeat. ATHE. An non recte dictum est a nobis, quod uolenti legislatori cupiditatem aliquam earum, quæ uehementer sibi subigunt homines, rationi subijcere, facilis cognitu modus est? Quippe si famam huiusmodi apud omnes seruos & liberos, masculosque & femi-

† lib. 3. c. 32.

[d] Enn. 3. l. 5. cap. 1. f.

[e] Idealem, & incorporeã.

[f] Corpoream & materialẽ.

[g] 8. de Legib.

Amicitia inter contraria & inter similia quo differunt.

Amor mistus es contrarijs & similibus.

Amor pudicus masculorum.

Amor coniugalis introducitur explicandus.

Coitus illiciti qui, & quo modo puniti

Famæ potentia mira.

Rationi vt subijciatur vehemens cupiditas.

feminas, & vniuersam ciuitatem, quasi sacrum quiddam dicauerit, firmissimam hanc legem efficiet. MEG. Ita prorsus. Qua vero ratione id assequi poterit, vt libenter idem omnes A prædicent? ATHE. Probe obiecisti. Ideo enim a me dictum est, artem me ad hanc legem habere, vt secundum naturam ad procreationem Venere homines vtantur. Abstinendum igitur a maribus iubeo. Nam qui istis vtuntur, genus hominum dedita opera interficiunt, in lapidem seminantes, vbi radices agere, quod seritur, nunquam poterit. Abstinendum quoque & ab agro illo feminino, vbi semen germina nolit producere. Hæc lex si perpetuo in alijs, sicut in necessitudine paterna conseruabitur, innumerorum erit bonorum causa. Nam primo secundum naturam statuta erit. Deinde ab omni Amorum rabie atque furore, adulterijs, potusque & cibi nimio luxu repellat. Vxoribus quoque viros conciliabit, & alia plurima pariet bona, si apud quemque fuerit stabilita. Sed forsan si vehemens aliquis iuuenis multo spermate plenus hanc legem ferri audierit, improbabit protinus, & alta voce clamabit, impossibilia stultaque a nobis lege sanciri. Quod quidem quum considerarem, dixi artem me habere, quodammodo facilimam, quodammodo etiam difficillimam, ad legem hanc obseruandum. Facile namque intellectu est, quomodo id possibile est. Nam quum apud omnes legitima hæc sententia dedicata fuerit, animos omnes domabit, efficietque vt metu latis B legibus pareant. Sed eo iam res peruenit, vt nunquam effici posse videatur: sicut nec conuiuij quidem studium credebatur ab vniuersa ciuitate perpetuo posse obseruari: Et tamen apud nos reipsa fieri videtur, quod inter mulieres, nec in ciuitatibus quidem vestris fieri posse putatur. Hac equidem ratione propter huius incredibilitatis vim difficillimum esse dixi hæc vtraque lege seruari. MEG. Et recte quidem. ATHE. Quod autem supra vires humanas non sunt, sed fieri possunt, vultis vt verisimilem quandam rationem vobis exponam? CLIN. Cur non? ATHE. Verum facilius quispiam a Venereis abstinebit: voletque ordinem his impositum moderate seruare, quum bene ex prudenti aliqua diligentia corpus affectum fuerit: an quum contra? CLIN. Multo magis quum bene, atque ex arte. ATHE. Num igitur de Tarentino Icco non audiuimus: qui propter Olympica, aliaque certamina, artificioso circa hæc studio temperantiam simul & fortitudinem animi consecutus, nullam vnquam in toto exercitationis suæ tempore Venerem cognouit? Idem quoque de Chrysone, Astylo, & Diopompo, alijsque quamplurimis fertur. Quanquam, o Clinia, multo peius animos bonis artibus excoluerant, quam tui meique ciues, corporibus certe multo magis vi- C gebant. CLIN. Vera narras quod a priscis ista ab athletis facta fuisse prædicantur. ATHE. Illi igitur vt luctando & currendo, ceterisque huiusmodi vincerent alios, ab ea voluptate, quæ beata vulgo existimatur, abstinere voluerunt. Nostri adolescentes victoriæ causa longe præstantioris, non poterunt? quam nos carminibus, fabulisque, & soluta oratione, & cantibus esse optimam pueris statim a teneris occinemus, & vt verosimile est, oblectando persuadebimus. CLIN. Quam uictoriam dicis? ATHE. Vt uoluptate inquam victa feliciter uiuant, uicti autem contra. Præterea metus ille, ne quod minime fas est, committatur, non ne ad idem potissimum conferet: ut ea uidelicet superent, quæ alij, quamuis deteriores, superasse dicuntur? CLIN. Consentaneum id quidem. ATHE. Postquam huc in lege hac ferenda deuenimus, & propter multorum prauitatem in dubitationem incidimus, audacter iam, manifesteque dicamus, non oportere ut ciues nostris auibus, multisque beluis sint peiores. Permultos enim greges ipsarum uidemus integre atque caste, antequam procreandi tempus aduenerit, uiuere: sed quum hanc ætatem attigerint, mas feminæ, D & femina mari coniunctæ, iuste, sancteque in prima perseuerantes amicitia reliquam peragunt uitam. Oportet igitur esse eos bestijs meliores. Quod si a ceteris Græcis, Barbarisq; plurimis corrumpantur, nec possint se continere, quum uideant, audiantque inordinatam apud eos Venerem plurimum posse, alteram præterea legem custodes legum, ad ferendas leges autoritatem nacti, excogitent. CLIN. Quam modo ferre legem consulis, si hanc non susceperint? ATHE. Quæ hanc, o Clinia, sequitur. CLIN. Quæ nam illa est? ATHE. Vt quam maxime laboribus corporis Veneris robur infringant, & alio uires suas conuertant. Quod erit, si non impudenter ipsa utentur. Nam si rarius propter ruborem id fiat, imbecillior erit domina.] (Si quidem usu frequentiore semen atque spiritus feruidior ad partes genitales in ubertate maiore defertur, quo libidinis œstrum intenditur, & furor au-

getur

Amor coniugalis explicatur.

Masculorum vsus prohibetur.

Venus præpostera prohibetur.

Amori stela nocentia eripiuntur a Venere coniugali.

Ratio sedans intemperantiæ rabiem.

Icci historia temperantiæ

Brutorum vita casta.

Labor corporis infringit vim Veneris

Venus raritate fit imbecillior domina.

getur coeundi.] Ita sane Plato docet coniugalem Amorem exarmari telis a Matre familias pudica, per Venerem concha natiua sua domestica insistentem: Quæ sane pulchre sic ad summam in argumento dialogi Platoniei Marsilius Ficinus contrahere videtur, asserens: [At quoniam in iuuenilium ludorum cœtibus sæpe amores incidunt, & ij quidem turpissimi; idcirco his diligentissime præcipit occurrendum: quamuis ex parte iam occurrerit, vbi aurum & argentum ciuibus sustulit, & in laboribus assiduis educauit, & oculis iudicum mores vbiq; circumspicientium subiecit assidue omnes, maxime iuuentutem. Quæ quidem tria esse remedia censet aduersus lasciuiæ & petulantiæ morbum admodum salutaria. Occurrit & quarto quodam præsenti remedio: vt videlicet ab auditoribus legum magistratibus fama quotidie diuulgetur, per quam cuncti communi consensu consuescant existimare, cōcubitus contra naturam non minus turpes esse, nec minori apud Deum odio haberi, quam concubitum inter filios & parentes. Putat vero Plato communis famæ consensum miram ad mores habere potentiam. In his audies feliciter eum viuere, qui superat voluptatem: infeliciter, qui superatur. Audies & præceptum ad abstinentiam maxime salutare, a Paulo Apostolo summopere comprobatum: vt si Athletæ corporeæ victoriæ studio voluptatibus abstinent, multo magis omnes gratia victoriæ ad animum pertinentis debeant similiter abstinere. Præterea geminam esse beneuolentiam: alteram quidem morum similitudinis: alteram vero ex quadam indigentia procreatam. Et vtramque, quum sit vehementior, Amorem cognominari. Amorem quoque, quantum ad propositum spectat, triplicem: Aut enim pulchritudinem animi, aut corporis tantum, aut vtriusque simul amari. In his considera, quam caute in legibus ferendis incedat, vt qui nonnunquam in dialogis honesto formæ corporeæ amatori nonnihil indulserit, hic tamen nihil indulgeat: Nempe corporis solius Amorem euidenter exterminat: vtriusque vero coniuncti quamuis moderatum, in legibus non audet admittere. Solum denique erga animum solum manifeste approbare videtur. Tum vero homines deprauatæ naturæ, sui dominos esse negat: neque iniuria: Quisquis enim a ratione discedens, rationalem hominis amittit naturam, nimirum & libertatem, quæ rationis munus est, simul amittit: neque tamen amittit culpam, dum quasi delinquit impulsus; quippe quum ipsem et causam necessitati eiusmodi dederit. Homines autem his contrarios, idest integræ naturæ, appellat eos, qui Deum colunt, & inter humana maxime omnium timent infamiam; nec corporis vllius scilicet, vel sui, vel alieni, sed animi morumq; pulchritudinem diligunt.] Quibus etiam constat Amorem coniugalem castum, ad perennitatem sobolis institutum, a prudenti Matre-familias, tanquam a pudica Venere, nequitiæ telis exarmari. Constat etiam cur in Schemate Venus ista genetrix anteriores partes nuda sit, velata posteriores; nam ad sobolis procreationem Mater-familias nudam viro casto porrigere debet omnem sui corporis partem anteriorem; at impudico velare, negareque prorsus posteriorem. Tali fere gemma Veneris genetricis nudæ cum telo in manu, & Cupidine pusione, signasse videtur Julius Cæsar Imperator, apud Valerianum in suis Hieroglyphicis [h] asserentem: [Sed enim vt de parturientium fascinatione per implexas manus dicebamus, ita contrarium est in numo Juliæ Piæ, vbi partus felicitas explicatur, in quo Venus læua hastæ innititur, dexteram expansam ostendit, cum inscriptione VENVS GENETRIX. Romani enim genus a Venere, propter Aeneam eius filium, se ducere asseuerabant, maxime uero gens Julia. Quæ quidem condente & dicante Julio Cæsare, templum erexit Veneri Genitrici: cuius rei Plinius, & Tranquillus, & alij meminere. Legimus & Cæsaris tesseram fuisse, VENVS GENETRIX.] Ceterum huiusmodi pudicæ Veneris Genetricis simulachrum olim Romæ dedicatum fuisse a Sulpitia Paterculi filia, castissima Matrona, testatur Plinius, verbis ipsissimis: [i] *Pudicissima femina semel matronarum sententia iudicata est Sulpitia Paterculi filia, vxor Fuluij Flacci: electa ex centum præcipuis, qua simulachrum Veneris ex Sibyllinis libris dedicaret.* Hanc fuisse Venerem Verticordiā appellatam, fatetur Valerius Maximus, inquiens: [k] *Merito commemorationi virorum Sulpitia, Seruij Paterculi filia, Q. Fuluij Flacci vxor, adijcitur. Quæ, quum Senatus libris Sibyllinis per decemuiros inspectis censuisset, vt Veneris Verticordiæ simulachrum consecraretur, qua facilius Virginum, mulierumq; mens a libidine ad pudicitiam conuerteretur: & ex omnibus matronis centū ex centum autem decem sorte ductæ, de sanctissima femina iudicium facerent: cunctis castitate prælata est.* Nimirum eo tempore

Ficini sententia.

Concubitus nefarij, Deo exosi, qui sint

Amor triplex.

Quum reprobet Plato.

Quem in legibus nō audeat admittere.

Quem solum approbet animi esse.

Libertas est munus rationis.

Venus in gemma cur nuda sit anterius, operta posterius.

[h] lib. 36.

[i] lib. 7. c. 35.

[k] lib. 8. c. 16.

Venus Verticordia quæ, & cur dicta.

l lib. 4. Fast. v. 155. Vestales tres nobilissimæ incæsti damnatæ fuerant. De qua re quoque Naso. l A

,, Romæ pudicitia proauorum tempore lapsa est;
,, Cumæam, Veteres, consuluistis anum.
,, Templa iubet fieri Veneri, quibus ordine factis,
,, Inde Venus Verso nomina corde tenet.

m Synt. 11. Lilius Gyraldus apte: m *Apostrophia Aphroditis, quam nos Vertibilem Venerem dicere possumus: Hæc tertia est, quæ ab Harmonie Cadmi vxore constituta fuit. Hæc eadem homines a scelestis & impijs operibus, & desiderijs parum æquis, malisque cogitationibus auertere putabatur: vnde & illi nomen inditum, quod in Boeoticis scribit Pausanias. Idem tamen in Attica Epistrophiam appellare videtur: quam ego Verticordiam Latinorum facile crediderim: tametsi Domitius, Venerem curatricem interpretatus est: nisi forte ipse Epitrophiam, non Epistrophiam legere maluerit. Porro quoniam hic de Verticordia meminimus, hic eam tibi subscribemus. Verticordia Venus: De hac ita Lactantius Cælius grammaticus lib. Theb. V. Habet, inquit, Venus ignes Cupiditatis, nunc odij secundum fidem sacrorum, vel precationum Veneris Verticordiæ præcipue, quæ rogatur vt amores inijciat, & rursum vt auferat. Si enim potestas est dandi, nihilo minus ius est tollendi; & amore sublato aut naturaliter odium residet, aut* B n 4. Æn. *mittitur, vt Virgil.* n

,, Quæ mihi reddat eum, vel eo me soluat amantem.

atque hactenus super ea Papinij verba:

,, Nec vultu, nec crine prior soluisse iugalem
,, Ceston, & Idalias procul ablegasse volucres
,, Fertur . . . .

Dicta vero Verticordia videtur quod Corda ad pudicitiam verteret. Iulius Obsequens de hac Dea his prope Verbis, *Ædem inquit, Veneri Verticordiæ factam, quum tres vno tempore Vestales Virgines nobilissimæ cum nonnullis Equitibus Romanis incæsti pœnas subiere.* Verum enim vero Venus ista Coniugalis, & vere Vertens Corda virorum a nefarijs libidinibus, in Schemate nostro nuda solum anterius, at velata posteriore parte corporis aptissime proponitur, non sine mysterio fortassis in numo Cæsaris sub nomine VENERIS GENETRICIS effingitur omnino nuda, tam in antica, quam in postica sui corporis parte; ne scilicet Cæsar velando partem posteriorem suæ Veneris genetricis, memoriam refricaret propriæ turpitudinis, qua male nimium audiuit de prostituta iuuentute sua Nicomedi Bithyniæ regi: de qua Suetonius ita: o *Stipendia prima* Cæsar *in Asia fecit M. Thermi Prætoris contubernio; a quo ad accersendam classem in Bithyniam missus, desedit apud Nicomedem, non sine rumore prostratæ regi pudicitiæ: quem rumorem auxit intra paucos dies repetita Bithyniæ per causam exigendæ pecuniæ: quæ deberetur cuidam libertino clienti suo.* Melius itaque noster Autor in Schemate Venerem Genetricem, typum atque hieroglyphicum Matris familias pudicæ, auertentis homines a nefarijs voluptatibus, amouentisque furorem, & pœnas atroces ab Amore coniugali, depinxit nudam anteriore corpore tantum, velatam posteriore: quæ tela cuncta Cupidini prorsus eriperet, eumque vel inuitum exarmaret. Quod fortassis innuit Lucretius, accinens: p C

Venus in summo Cæsaris aut nuda tota.

o in vit. Cæs. init.

p lib. 4.

,, Sed leuiter pœnas frangit Venus inter Amorem,
,, Blandaque refrænat morsum admista voluptas,
,, Namque in eo spes est, vnde est ardoris origo, D
,, Restingui quoque posse ab eodem corpore flammam.

Memini me legisse pridem, sed apud quem autorem non memini, nationem quandam inclytam, olim diuturniore bello procul a proprijs finibus occupatam, tantum non assueuisse masculæ Veneri nefariæ, propter inopiam feminarum in castris; at reduces victores viros in patriam, Matronas a turpi flagitiosoque concubitu masculorum auocasse, ad castum matrimonij consortium incedentes per vrbem ac in theatris consedentes nudo fere pectore, pulchrisque papillis propemodum explicatis; quarum conspectu viri sensim blande satis ad muliebre consortium illecti, reductique tandem ad sobolis castam, & charam propagationem rediere, nefario masculorum coitu vitato, atque derelicto.

Pulchra

Pulchra mulier, per mare vita vagans ad arbitrium, vel impudica est, vel impudica facile fit. vel Tethydis, aut Veneris Amores: vel Ægyptus ludens super incrementa Nili.

Schema IX. Gemma.

B

C *Smithiana explicatio de Nereide per salum equo marino vecta proponitur, ac expenditur. Cap. LVII.*

NObilissimus D. Joannes Smith, literis ad egregium virum Nicolaum Heinsium datis, mihi communicandis, ad supellectilem mearum Lucernarum veterum locupletandam, inter alias multas Lucernas, vnius meminit, in qua nonum hocce Schema reperitur ad amussim effigiatum; ait enim, post multas Lucernas antea recensitas, atque descriptas: *In alia albicante, Nereis toto tergo prolapso linteo nuda, equo marino in piscem desinente insidet, eiusdemque collum vtroque brachio trepida complectitur.* Equidem, quæ trepida collum equi marini complectitur vtroque brachio per salum vecta, non arbitror inter Nereidas adnumerari debere; quia Nereides non horrent Deos marinos, nec ab illis per maria deuehi metuunt; sed cum illis secure degunt, atque colludunt per salum vectæ. Præterea nostrum Emblema pulcherrimam mulierem refert, non trepidantem, sed frænati equi marini habenas moderantem, & ipsum eo quocumque libuerit impellentem: eiusque dorso recumbentem
D sibi, ne tenellum molleque corpus a squamis monstri læderetur, supposita maiori parte laciniæ, peplique ad instar sellæ, culcitræue, siue straguli. Quin & in gemma (quod in Lucerna non memoratur) habetur e mari pectore tenus emergens pusillus Amor alatus vtrumq; vel insequens, vel impellens. Quin & Nereidas integram formam muliebrem non habuisse, verum quod, vt ait Poeta,[a]

[a] Horat. de Artr.

,, ... Turpiter atrum
,, Desinit in piscem mulier formosa superne:

& pubetenus mulieres, inferius piscium caudas representasse, testatur Plinius, & post eum Alexander ab Alexandro. Nam ille scribit:[b] *Tiberio principi nuntiauit Olysipponensium legatio ob id missa, visum auditumque in quodam specu Tritonem, qua noscitur, forma: & Nereidum falsa opinio non est, squamis modo hispido corpore, etiam qua humanam effigiem habent.*

[b] lib. 9. cap. 5.

Nanque hæc in eodem spectata litore est; cuius morientis etiam gannitum tristem accolæ audiuere longe. Et D. Augusto Legatus Galliæ complures in litore apparere exanimes Nereidas scripsit. Alexander autem ab Alexandro suis in Genialibus infit: [c] *Sed ne quis hoc vanum, aut commentum fortasse putet: Theodorus Gaza, vir Græca facundia clarus, & philosophiæ præceptis imbutus egregie, apud Iouianum Pontanum, ad quem frequens ventitabat, compluresque nostrates, scite admodum & luculenter ratiocinabatur se, dum in Peloponneso ageret, & fœda maris tempestate oborta, durissimo tempore anni, non nulla piscium monstra procellæ ad litus illisissent, inter cetera vidisse Nereidem in littore, fluctibus expositam, viuentem iam & spirantem, vultu haud absimili humano, facie quoque decora, neque inuenusta specie, corpore squamis hirto, ad pubem vsque, nisi quod cetera in locustæ caudam desinebant: ad quã propere visendã quum frequens concursus fieret. Ipseq. & nonnulli e propinquis oppidis vicini, affinesq. eo se contulissent, illam frequenti turba circumdatam, mœstam, & animo consternatam, vt ex vultu coniectari erat, in littore iacentem, crebroque suspirio fatigatam conspexisse. Mox quum a tam frequenti corona inspiceretur, seque in sicco destitutam videret, præ dolore gemitus spirantes, & lacrymas vberes dedisse: Cuius misericordia motus ipse, vt erat mitis placidusque, quum turbam decedere de via iussisset; ipsam interim brachijs & cauda, quo maxime modo poterat, humi reptantem paulatim ad aquas peruenisse. Quumque se præcipitem magno nixu in mare dedisset, ingenti impetu fluctus secare cæpisse, momentoque temporis elapsam ex oculis, nusquam apparuisse. Georgius quoque Trapezuntius, vir multi nominis, & magnæ eruditionis, aperta professione referebat amicis, se, quum haud procul a littore in fonte quodam spatiaretur, puellam conspexisse eleganti forma vndis extantem pubetenus, & quasi lasciueret, subinde emergentem summergentemque se, quoadusque se conspectam intelligens, haud amplius apparuit.* His addendum est e Scaligeri subtilitatibus ad Cardanum: [d] *Parmæ apud forum, in officinæ thesauris nobilioribus cuiusdam aurificis, Nereidem vnã vidi, magnitudine infantis bimuli* (nisi hæc artificiosa erat) & alibi tractans historiam animalium [e] cum Aristotele, dicit: *Nereides, & Tritones humanam speciem præferunt: neque fabula est. Antiqui prodidere, & viuunt hodie, qui viuos viderint.* Non ergo Nereidam refert, quæ puella visitur in Lucerna; & Schemate nostro ficta, integro corpore muliebri, molli, sine squamis, & sine cauda.

c lib. 3. c. 8.

Nereidis viuæ vera effigies.

d Ex. 26. 12.

e lib. 2. part. 118.

A B C

Prima explicatio nostra moralis, de formosa muliere, quæ nimium extra domum vagans ad arbitrium, vel est, vel euadit impudica.
Cap. LVIII.

NObis autem tergemina Schematis huius occurrit explicatio, moralis, poetica, & physica. Moralis quidem est, vt hic habeamus typum impudicæ mulieris, vel in impudicitiam labentis: cuius anima signetur mollis per muliebre corpus delicatum, & nudatum omni habitu seueræ, neruosæque virtutis; corpus vero per monstrum Hippopotami, seu marini equi desinentis in piscem: etenim & piscium pariter, & equorum natura salacissima est; maximeque tritonum atque monstrorum marinorum. De piscibus id ostendit aperte numerosissima eorum fætura; propter quam & Venus e mari nata ponitur: quod etiam indicat marinorum animalium vehementem ad actus venereos propensionem, atque stimulum. De natura equina clare docet hoc Aristoteles; cui [a] *Incenduntur libidine ex feminis equæ potissimum, mox vaccæ. Equæ itaque equiunt: vnde vocabulum id ab hoc vno animali trahitur maledicto in mulieres libidinosas.* Habenas autem corporis proprij, velut equi sui libidinosa mulier ad arbitrium gubernare ponitur, quia nullius alterius moderamine regi vult. Per mare vero vagari prona fingitur; quia despiciens pudicitiam, & famam omnesque virtutes muliebres in alto positas, terrenam solum cupiditatem, marinasque concupiscentias affectat. Mare namque significat mundum, & res caducas; in quibus magna semper est varietas, turbatio, procella: Hic ergo proponitur vel typus Mulieris pulchræ, quæ nimium vagans extra domum per humanæ vitæ fluctus nulli sui corporis habenas, præterquam sibi credens, incidit facile in vndas impudicitiæ, impulsa cupidinis æstro: vel hocce Schemate monentur mulieres pulchræ, ne suæ confidant nimium lubentiæ, prudentiæue, sed vitatis huius æstuosi mundi fallacijs, atque turbinibus, corporis formositati sibique nimium non cre-

Piscium mira salacitas.

a 6. de hist. an. c. 18.

Equæ luxuria.

Mulierũ pulchrarum admonitio.

D

A credant; & vitantes vitam vagam intra domesticos lares se contineant; viroque prudenti, seu coniugi, seu consanguineo cupiam alij suorum actuum moderatori frænum suarum vagatienum concedant; alioqui nimium impudicæ semper aut futuræ, aut saltem auditurae, cum sui dedecore.

Secunda explicatio fabulosa, vel Tethydis ad Peleum, vel Veneris ad Anchisen delatione. Cap. LIX.

CEterum si poeticum hoc fabulamentum esse voluerimus, facile poterit explicari de Tethyde ad Peleum, Amore impellente, deuecta; quæ formosa, & coronata proprio crine audit ab Hesiodo in Theogonia: quum in Schemate formosissima mulier habeatur, & coronata proprijs capillis Hæc fuit vxor Pelei, vt ait Natalis [a] Mythologus; de quorum [a] lib. 8. c. 2. nuptijs ita scribit Apollodorus: *Inquiunt enim Iouem ac Neptunum solos de Nuptijs contendisse; at Tethym noluisse congredi cum Ioue, quia fuisset a Iunone educata; quamobrem iratus Iupiter illam mortali dedit in Matrimonium.* Alij tamen dicunt Tethydem vxorem Pe-
B lei fuisse, non coactam, neque sub varijs formis deludentem compressam, vt fabulatur cum multis [b] Ouidius; at sponte se deam in Pelij matrimonium concessisse; sicuti scripsit [c] Py- [b] 11. Metam. thenetus in opere rerum Æginetarum. Celebratæ sunt autem Pelei & Tethydis nuptiæ in [c] lib. 1. Pelio monte, ad quas omnes Dij, præter Discordiam conuenerunt; quæ pomum aureum in locum Nuptiarum iniecit, cum titulo: PVLCHRA SVMITO. Huic sponsæ contulerunt omnes Dij munera, Pluto smaragdum insignem, Neptunus equos Xanthum & Balliam, Vulcanus Cultrum, & Dij ceteri alia. Sed & Amor pone Nympham incumbentem Hippopotamo euidenter impellens, ostendit eam sponte, propriaque lubentia, siue mauis l bidine ferri, feramque vrgere quo cupit. Fuit ista fortasse gemma in anulo cuiuspiam vel Heroinæ mulieris, in ora maritima, vel insula degentis, quæ suum Amorem Heroi cuipiam hocce symbolo significare voluit. Vel etiam viri, qui de coniugio tantæ feminæ, quasi nouus Peleus de Tethyde gloriaretur. Ad hunc sensum itidem asserere possumus, imaginem esse Veneris, quæ cupidinis impulsu feratur per vndas Hippopotamo ad concubitum cum Anchise: de quo Boccatius ita: [d] *Anchises filius fuit Capis: Hunc Anchisem sunt qui dicant* [d] 6. geneal.
C *ante Troianum bellum ciuitate relicta, nemora & solitudines coluisse, armentis intentum &* Deo. c. 51. *gregibus; circa quæ vt plurimum fuere diuitiæ antiquorum Qui quum apud Simoentem vacaret fluuim, a Venere dilectus est, & eius est amicitia atque connubio vsus, adeo vt ex illa susceperit Æneam filium.* Certe fera Hippopotami fluuialis equus est: & Amor passim audit ex æquo filius, & comes atque sequax Veneris, quam ipse sæpe impellat ad actus connubij. Quo sane anuli genere potuit etiam vti filius inclytus, qui gloriaretur se matre genitum longe superante natalitia patris, quantumlibet illustris & egregij. Venerem vero formosissima mulier apte repræsentat, quæ per aquas vehatur, impulsa Cupidine ad Amusium; quum Venus audiat pulchritudinis, & lasciuiæ dea. Sed huic præferenda est prior explicatio.

Tertia explicatio physica, de Ægypto lasciuiente super incrementa Nili. Cap. LX.

D NOn abhorrentem a natura rei declarationem dedero Schemati, si dixero signari lasciuientem Ægyptum temporibus incrementorum Nili fluminis; etenim Hippopotamus equus fluuialis est, ac Nilo peculiaris, vt & Crocodilus: qua de re Plinius ita: [a] *Crocodilum* [a] lib. 8. c. 25. *habet Nilus, quadrupes malum, & terra pariter ac flumine infestum*, & mox: *Maior altitudine in eodem Nilo bellua, Hippopotamus editur: vngulis bifidis, quales bubus: dorso equi, & iuba, & hinnitu: rostro resimo; cauda, & dentibus aprorum aduncis, sed minus noxijs*, & adhuc infra: [b] *Est Crocodilo cognatio quædam amnis eiusdem, geminique victus cum Hippopo-* [b] lib. 28. c. 8. *tamo: repertore detrahendi sanguinis, vt diximus.* [c] *Plurimi autem supra Saiticam præfecturam*: quæ in Ægypto est. Sed superiora desumptit aperte Plinius, ac tantum non transcripsit ex Aristotele, dicente: [d] *Alijs mediocre os est, vt generi suum, equo fluuiali, quem gignit Ægyptus. Iuba Equi, vngula qualis bubus; rostrum resimum. Talus etiam inest bisul-* [c] lib. 8. c. 26. Phlebotomiæ repertor Hippopotamus. [d] 2. hist. c. 7.

corum

eorum modo : dentes exerti, sed leuiter : cauda apri, vox Equi, magnitudo asini; tergoris crassitudo tanta, vt ex eo venabula faciant : interiora omnia equi, & asini similia. Ex quibus apte demonstrat Mattheolus[e] non veram & genuinam figuram Hippopotami propositam a Bellonio, & Gesnero ex bellua Crocodilum ore apprehensum tenente, in statua Nili marmorea, quæ Romæ visitur: nec similiter adamussim Hippopotamum repræsentare, quæ visitur in Schemate nostro. Sed vt Historicis fas non est, hilum deflectere a rerum veritate; sic ad oblectationem pictoribus,[f] atq; poetis (inter quos numeratur gemmarum iste cælator) fas est figuras rerum vtcumque variare, dummodo præcipuam rei signatæ retineant similitudinem. Itaque depictus in gemma sumi potest pro Hippopotamo, qui Nili fluminis Equus est. Hunc autem esse perditæ libidinis, qualis Aegyptia gens, euidenter ostendit Valerianus:[g] *Equus siquidem is ab ineunte ætate statim adolescens patri incipit infestus esse, tentatque si possit eum decertando superare, quem sæpe in pugnam prouocat: quod si acciderit vt victor euadat, matris coitum affectat, vita patri condonata: sin victus, aut cohibitus a patre fuerit, neque tam scelerati voti compos fieri potuerit, perdurante tamen prauitate tantisper conatum differt, donec adolescat: factusque iam robustior atque validior, deteriorem ætate factum patrem inuadit, fœdissimeque necatum petulantissime dilaniat.* De libidine quoque gentis Ægyptiæ Pierius idem in Accipitris tractatu[h] dixerat antea: [Alluit Nilus planitiem Ægypti: Ægyptus in diuinis literis voluptatum & deliciarum illecebras significat, vt de ferociente equo, suo dictum commentario, qui latos Aegypti campos gaudet insultare. Lex igitur Israeliticis data est, in Aegypti captiuitate detentis, hoc est, nequitiæ ac effæminationibus impurissime deditis, vt ex Aegypto quantocyssime decederent, succinctique lumbos agnum ederent, quod est temperantiæ signum: castos enim oportet, & viuo ablutos flumine, sacra Deo ferre, supremique Numinis Pascha celebrare. *Sed & antea latius de proposito*[i] *dixerat in Equo*: Quo vero super Aegypti delicijs dictum, D. Ambrosius ex Apostoli dictatis, eo tempore ait Pascha celebrari, quo Israelitici Aegyptum reliquere, solemnitatemque eam, animarum transitum interpretari, a vitijs ad uirtutem, a corporis affectibus ad animi constantiam atque sobrietatem, a malitiæ nequitiæque fermento ad ueritatem & stabilem synceri propositi firmitatem. Mollitiem quippe in Aegyptijs & alia multa carpit Hadrianus, maximeque optare videtur, vt melius esset morata ciuitas, Alexandræam notans. Legitur in libris Sibyllinis: MILES ROMANVS ÆGYPTVM CAVE. Quod licet de Pompeio Magno dictum interpretati sint multi; solicitique aliquando Romani fuerint, ne Ptolemæum armis in regnum restituerent, hac religione deterriti: alia tamen, eaque longe verior, eius oraculi videtur interpretatio, præceptum scilicet esse illis hoc velamento, vt quibus datum esset imperio populos regere, Aegyptum cauerent; quippe delicias & mollitiem, eaque omnia, quæ mox fortissimum id genus hominum, vt primum lasciuire cæpit, turpiter adeo effeminauit, vt pessum penitus ierit; imperio in eos translato, quos vt omnium despicatissimos expuebant, & omni contumeliarum genere insectabantur. Sed quanto erat ominosior Aegyptus Populo Romano, successum tanto prosperiorem Aegyptijs ex Romanorum aduentu in regionem eam oracula pollicebantur. Apud Memphim enim in aurea columna literis Aegyptijs scriptum erat, tum demum Aegyptum liberam fore, quum in eam venissent Romani fasces, eorumque prætexta: Quod apud Proclum grammaticum se legisse testatur Pollio; nimirum qui virtutem, & rerum disciplinam admittit, vitijs liberatur. Sed enim Romani pace iam terra marique parta, molles Aegyptiorum delitias suscepere: illi, delitijs amotis, pristinam Romanorum virtutem industriamq; sibi mox vindicauere. Sed alio loco de fascibus dicendum erit. Quod vero facit ad rem, Adamantius ad dictum illud de Iosippo: Et totius Aegypti principatum obtinet: ita philosophatur: Libidinem quippe calcauit, nequitiam euitauit, omnesque corporis voluptates edomuit atque frænauit: Hoc enim est totum Aegypti principatum gerere. Vide vero Chrysostomum in oratione, quam habuit in vigilia Epiphaniæ, multa in hanc sententiam differentem.] Apte sic ergo nuda fere formosa mulier incumbens Equo fluuiali per vndas vecta, cupidineque retro impulsa nobis Aegyptum indicare potest, maxime lasciuientem in incremento Nili, vnde sperant sibi frugum abundantiam: Quam lætitiam lasciuiamque priscorum Aegyptiorum etiam æuo suo seruari testatur Ioannes Leonius in suæ[k] descriptione Afri-

Margin notes: [e] in 2. Diosc. cap. 22. — [f] Horat. in arte. — Hippopotami libido maxima. — [g] hier. lib. 29. — Ægyptijs libidinosi. — [h] lib. 21. — [i] lib. 4. — Ægyptiorum intemperantia libidinis. — Oraculum Ægypticum. — [k] part. 8.

Margin letters: A, B, C, D

A Africæ, tractans de vetere Ciuitate Cairi. Quare forsan in Anulo suo priscus aliquis, Aegyptum lasciuientem in incremento Nili significaturus, gemmulam hoc symbulo sculptam voluit. Verum harum trium explicationum prima ceteris duabus anteferenda mihi censetur, de periculo formosarum mulierum nimis extra domum ad arbitrium vagantium, ne notam impudicitiæ subeant, vel eius criminis aliquam suspicionem generent in animis hominum.

Rapina puellas & alias res pulchras exponit formositas, & occasio.

Schema X. Gemmæ.

B

C

Virgo mari abluitur, Triton rapit agmen Amantum,
Prædam aufert, inter vincula raptor obit.

D

Sententia viri eruditi, de puella vere a Tritone rapta, preponitur, & ad historicam fidem redigitur. Cap. LXI.

VIr eruditus hic velut historicam veritatem explicat imagines in gemmula sculptas, eleganti suo disticho:

„ Virgo mari abluitur: Triton rapit: agmen Amantum
„ Prædam aufert: inter vincula raptor obit.

Certe Tritones humana forma reperiri degentes in aquis: & inde in terras descendere ad mulieres rapiendas, multorum certis constat experimentis, atque testimonijs. Ad quæ

noster

noster Ongarus alludens in Alcei fabula sua piscatoria Tritonem introducit, Eurillæ Nymphæ piscatricis amasium, ita secum dicentem, ac dolos meditantem: A

,, Ma se non vuoi, che il frutto del mio Amore
,, O sia mio merto, o sia tua gentilezza;
,, Sarà furto, e rapina: oprar conuiemmi
,, Teco (poi che non vaglion le lusinghe)
,, E gl'inganni, e la forza: io so che spesso
,, Di venir a pescare hai per vsanza
,, Presso il Porto, che d'Antio ancor s'appella:
,, Iui t'attenderò sott'acqua ascoso,
,, Fin che getti nel mar la rete, o l'hamo:
,, Indi a la rete, o a l'hamo attaccherommi;
,, E mentre porrai in opra ogni tua forza
,, Per rihauerlo, io ti trarrò ne l'acque.
,, O quando questo inganno non succeda,
,, Ti ruberò nel lito vsciro, e poi B
,, In qualche parte ignota guiderotti,
,, Oue altri i miei diletti non offenda:
,, Et iui prenderò dolce vendetta
,, Di mille amari oltraggi, che m'hai fatto.
,, E se bene starai dogliosa alquanto,
,, E te ne mostrerai ritrosa e schiua,
,, Sò che ti sarà caro; perche sò
,, Che sogliono bramar ch'altri rapisca
,, Quel ch'elle a noi spontaneamente negano
,, Le donne: e se ben piangono, quand'altri
,, Lor fura o bacio, o cosa altra più cara,
,, Il pianto è d'allegrezza, e non di doglia:
,, Ma pur che s'adempisca il mio desire, C
,, E pur che tu non possa gloriarti
,, D'hauermi con mio scorno vilipeso,
,, O che ti piaccia, o no, poco m'importa.

Et mox enarratricem suæ rapinæ sociam sic introducit:

,, Era tra queste Eurilla, che salita
,, Tra certi sassi sopra il mar pendenti
,, Con dotta man facea gran preda: hor mentre
,, Tenta vna volta lieuemente, e scuote
,, La canna, per saper se a l'hamo appeso
,, Era alcun pesce, ella s'incurua, e rende
,, Maggior peso a la destra: Eurilla allhora
,, Credendo fatta hauer grossa rapina,
,, Cautamente a se tira: ma la lenza
,, (Quasi da forte man tenuta fosse) D
,, Non s'arrendeua; ond'ella irata scesa
,, Vicino a l'acque: e mentre ingegno e forza
,, Tutta in opra ponea per rihauerla,
,, (Come non sò) precipitò nell'onde.
,, In questo, ohime, che mi s'arricia il crine
,, A ricordarlo, vscì del mare vn mostro,
,, E se la tolse in spalla, e via portolla.

Et inde poeta proponit aliam de sua recuperatione talia dicentem:

,, Era, come douete hauer inteso
,, Da qualche Nuntio, in mar caduta Eurilla:

,, E su le spalle già Triton l'hauea:
,, Quando ecco Alceo colà venne volando:
,, Poi che vide il suo ben in forze altrui,
,, Senza punto badar spiccato vn salto
,, Da la punta nel mar gittossi (allhora
,, M'accorsi Alceo d'Eurilla esser amante)
,, Parue a gli homeri, e a piè ch'hauesse l'ali,
,, Tanto per aria andò pria che toccasse
,, L'onde: caduto in mar, si mise a nuoto:
,, Nè Lontra mai, nè Vmbrina, nè Delfino
,, Così ratto solcò nuotando l'acque
,, Come veloce ei le solcaua, i piedi
,, Mouendo a tempo, e con le dotte braccia;
,, E con il fiato rispingendo i flutti.
,, Non molto andò, che giunse il predatore:
,, Il qual, l'Amor posposto a la salute,
,, Lasciò la preda, e s'attuffò fuggendo.
,, TIM. Doue restò la sfortunata Eurilla?
,, FILL. Anzi fortunatissima chiamarla
,, Dei, poi ch'hebbe soccorso a si grand'huopo:
,, Ella caddè nel mare, e già credea
,, Esser esca de pesci: quando a lato
,, Si vide il su'Amatore: onde le braccia
,, (Quel che qui fatto certo non hauria)
,, Gittogli al collo, e così stretto il cinse,
,, Che si tenacemente non afferra
,, Anchora il fondo, o scoglio Pantalena.
,, Egli si dolce peso addosso hauendo,
,, Ristette alquanto, e forse per dolcezza,
,, Indi si mosse, e in breue spatio giunse
,, Vicino al lido: Eurilla, poi che fue
,, Fuor del periglio in luogo oue potea
,, Toccar col piè l'arena, abandonollo.
,, TIM. Che disse allhora Alceo?
,, FILL. Le disse, Eurilla,
,, Ben puoi sciormi dal collo la catena
,, De l'amate tue braccia, ma non mai
,, Scioglier quella potrai, che'l cor mi lega.

Quam fabulam vt potuit Ongarus ex aliqua forsam historia deducere, sic etiam Autor versiculorum in Schemate positorum allegare potuit disticho suo. Tamen hocce Schema formatum fuisse ab artifice, non ad indicandum raptum nostratis mulieris a Tritone, quam de monstro recuperauerint Amantes, vt in disticho scribitur, pleraque persuadent. In primis nulla visitur hic Amantium Tritonem insequentium effigies; quæ tamen præcipua facti species esse debuisset in Schemate. Deinde, quia mulier non consternata, neque lachrymosa spectatur in Emblemate, qualem oporteret, ne dum deceret, esse raptam a monstro marino; sed hilaris inspicitur, & manu brachioque dextero Tritoni caput amice complectens, atque sinistra placide proprios crines veluti demulcens, demulgensue. Deinceps puella cum monstro pingitur, non supra maris vndas, at in profundo gurgite colludens, atque lasciuiens marina Nympha; nostrates etenim mulieres aquis demersæ statim intereunt, aeris necessaria respiratione priuatæ.

Anonymi sententiæ refellitur.

Propria explicatio prima proponitur, de Tritone pulchram Nympham marinam volentem atque lubentem complectente, perq; maria ferente. Cap. LXII. A

EQuidem in Schemate duo video, sub vndis Tritonem complecti formosam feminam, non lachrymantem, non a monstro penitus abhorrentem, refugientemue, sed vltro illi se se adiungentem, ipsumque complectentem, comasque proprias placide mulcentem, nō possum non existimare, Schema factum a sculptore gemmæ fuisse animi causa, ad indicandum amorem, atque coniugium Tritonis cum Nympha marina, tanquam rem poeticam, & fabulosam,

Secunda explicatio, de Tritone raptam puellam nostratem sub vndas asportante. Cap. LXIII.

Tritonum natura vera, & libido in mulieres.

QVod si lubeat, non poeticum & fabulosum commentum, sed historicam veritatem hoc emblemate repræsentari, non repugnabo, quia vera prorsus est natura Tritonum in aquis degens, & eorundem libido in mulieres etiam nostras; quas ex insidijs adoriri solent, rapere, secumque ad coitum asportare sub aquas: De qua re multorum habemus comprobationem, mox attexendam. Quo symbolo forsan vsus est in Anulo vir insignis, aut Insularis, aut continentis oram maritimam incolens, cui contigerit vel coniux, vel amasia pulchra sibi dilectissima. Reque vera consueuisse Tritones rapere mulieres nostras ad stuprum, B

† Dial. Trit. tom. 3.

,, notat Lucianus † introducens Tritonem ita cum Neptuno loquentem: Ad Lernam,
,, Neptune, quotidie venit aquatum virgo, pulchra omnino species: haud equidem scio
,, formosiorem vllam puellam vidisse me. NEP. Liberam ne dicis, Triton, an vere seruā
,, quæpiam est, quæ aquam ferre solet? TRI. Minime vero, sed Danai illius filia vna ex
,, quinquaginta istis etiam ipsa est, Amymone nomine. Interrogaui enim & quæ vocare-
,, tur, & genus ipsius. Danaus autem durius admodum educat filias, & opus earum face-
,, re ipsas docet, & ad aquam hauriendam mittit, & ad alias res agendas instituit, impigræ
,, ipsæ vt sint. NEP. Solane autem venire solet longam adeo viam ex Argis ad Lernam
,, vsque? TRI. Sola; nam & siticulosum ipsum Argos est, vt nosti: quare necesse est sem- C
,, per aquatum venire illam. NEP. Non mediocriter affecisti me animo, o Triton, qui mi-
,, hi hæc de puella narrasti. Quare eamus ad ipsam. TRI. Eamus; iam enim tempus
,, quoque est, quum aquatum ire solet. Ac prope mediam circa viam alicubi est petendo
,, Lernam. NEP. Proinde currum vnge: vel, an hoc longiorem rebus moram inijciet,
,, submittere equos iugo, & currum apparare? Tu vero paucis Delphinum mihi aliquem
,, ex velocibus illis huc siste; inequitando enim illi quam celerrime prouehar. TRI. Ecce
,, tibi hunc delphinum, omnium velocissimum. NEP. Probe sane: prouehamur igitur;
,, Tu vero iuxta natando consequere me, Triton. Ac posteaquam ad Lernam iam adueni-
,, mus, ego quidem hic in insidijs ero: tu autem speculando obserua, quando illam acce-
,, dentem sentias. TRI. Eccam tibi, prope est. NEP. Formosa, Triton, & in ipso æta-
,, tis flore puella hæc: sed comprehendenda nobis est. AMONY. Heus homo, qui me
,, hinc correptam abducis? plagiarius quispiam es, ac videris ab Ægypto patruo nostro al-
,, legatus esse: quare clamando patrem vocabo. TRI. Tace, Amonyme, Neptunus hic D
,, est. AMO. Quid Neptunum mihi narras? Cur mihi, o homo, vim facis, atque hinc
,, in mare abstrahis? Ego vero suffocabor misera, submersa aquis. NEP. Bono animo sis:
,, nihil graue patiaris faciam. Sed & fontem cognominem tibi emanare hic sinam, percusso
,, tridente saxo hoc iuxta æstuarium: & tu ipsa felix atque beata eris, ac sola sororum obi-
,, ta morte aquam non gestabis. Hæc fabulose quidem Lucianus. At nos veras historias

a lib. 9. cap. 5 Tritones visi. Historia I.

huic fabulæ iam attexamus; primumque Plinium audiamus a qui scribit: *Tiberio Principi nunciauit Olysipponensium Legatio, ob id missa, visum, auditumq; in quodā specu concha canentem Tritonem qua noscitur, forma,* & mox: *Auctores habeo, in equestri ordine splendentes, visum*

sum

A ſum ab his in Gaditano Oceano marinum hominem, toto corpore abſoluta ſimilitudine; aſcendere enim nauigia nocturnis temporibus, ſtatimque degrauari, quas inſederit, partes: & , ſi diutius permaneat, etiam mergi. Dein Alexander ab Alexandro ſuis in Genialibus infit: [b] Tritonem, & Nereidas, hominesque mari genitos, quos marinos appellant, præterquam quod apud Plinium Naturalis hiſtoriæ nono legeramus, noſtra quoque tempeſtate conſpicuos fuiſſe, multa documenta ſunt. In memoria mihi eſt, quum adoleſcentibus ego, in porticu noſtra Portanouenſi Neapoli quandoque diuerterem, Draconettum Bonifacium Neapolitanum, Patriciæ gentis, & inclytæ familiæ virum, vt in homine militari facundiæ florentis, & multarum rerum cognitione clarum, tunc ſenecta venerabilem, & debilitate pedum inualidum, in conuentu maximo, præſente atque audiente me, referre ſolitum iuiſſe, ſe dum in Hiſpania militaret, marinum hominem, vultu & corpore prorſus humano abſoluta ſimilitudine pubetenus: poſtremis vero in piſcem deſinentibus vidiſſe in melle, ex vltima Mauritania, & Oceani finibus ad Regulos, ſub quibus ſtipendia faciebat, & honeſtum ordinem duxerat, pro monſtro allatum. Fuiſſe autem facie hominis vetuſti, capillo & barba hiſpido atque irto, colore cæruleo, ſtatura procera, & maiore humana. Alis quoque tenui cartilagine, quibus marinos fluctus ſecabat, & membrana paſſim in-
B terlucente munitum. Et hanc rem non ſibi tantum, ſed pleriſq; ſummæ nobilitatis viris notam & conſpicuam fuiſſe dicere, & poſt narrationem de duplici Nereide ſuperius allatam, addit: Sed ſuper omnia in noſtro æuo haud abſimile factum accepimus in Epyro: profecto exemplum inter pauca memorabile, quod nonnulli prodendum poſteris putarunt, & actis quoque publicis teſtatum eſt. Ad fontem iugis aquæ, ad quem mulieres ex oppidulo aquatum ventitabant, Tritonem, ſeu marinum hominem e ſpelunca, quam forte ibi nactus fuerat, obſeruare ſolitum, ſi quando ſolam ad aquas accedentem, aut per littus obambulantem mulierem videret, ipſum ex vndis & ſpelunca leni greſſu, tacitiſque veſtigijs deſilire, & a tergo accedere: ac vi compreſſam mulierem ex inſidijs adoriri, & ad mare concubitus cauſa arripere; arreptamque ſub vndis deferre conſueuiſſe. Quod quum apud loci incolas percrebuiſſet, diligentius marinum monſtrum obſeruaſſe; & quum diutule laqueos illi intendiſſent, haud multo poſt dolo captum, & laqueis vinctum cæpiſſe. Quumq; cibo abſtineret, extra aquas diutius viuere nequiſſe: ſqualoreque tandem & tædio ad extremam tabem veniſſe. Tenet fama Venereos eos, & flagrantiſſime mulierum amaſios eſſe: propterea oppidi incolas edicto inhibuiſſe, ne qua deinceps ad fontem mulier
C niſi viris comitata accederet. Quam rem confirmat etiam Gyraldus, inquiens: † Notiſſima etiam hiſtoria: noſtra ætate in Epiro vnum eiuſmodi laqueis captum, qui puellis inſidiaretur, dum ad fontem aquatum proficiſcerentur. De hac edem re plura in Æliani additamentis P. Gillius. Addit autem Alexander ab Alex. Hæc nos, & huiuſmodi ab his, qui diuerſa maria penetrarant, & eadem monſtra placidis aquis colludentia vidiſſent, & in occurſum nautis exertis capitibus ab vndis occurriſſe, & voces audiſſe referebant, plerumque accepimus. Deinde Scaliger in Subtilitatibus ad Cardanum inquit: [c] Præter ea, quæ ex Plinio ac recentioribus circumferuntur, hæc habeo: Hieronymus Dominius e Norico nobiliſſimus, ac fortiſſimus vir, qui cum ſocio ſuorum ſtudiorum Ioanne Iucundo Architectorum Coryphæo, me primis literis Græcis imbuit: is Dominius quum in naues impoſitam manum militum, iuſſu patris, duceret ſuppetias Rhodienſibus: per anchoræ funem ſubeuntem ab ſe viſum, dicere ſolebat, hominem marinum. Hoc ego illum Maximiliano Cæſari prædicantem audiui, & mox: Tachnis Scythiæ fluuius maximus eſt, qui in Oceanum Arcticum erumpit: In eo ſunt piſces humana propemo-
D dum effigie, ſine voce tamen. Ceterum illos neutiquam tutos fecit ſimilitudo quominus ab accolis eſitentur. Hoc quum inter epulas recitarem: illos conuiuæ aliquot perinde, atq; Anthropophagos, abominati ſunt: Ad alios relatum eſt, aſſenſi omnes. Ego vero eorum ſententiam impiam eſſe oſtendebam, qui putarent, in illis quicquam eſſe hominis. Animæ namque noſtræ ad hanc rationem gradus quoſdam conſtitutum iri. Quippe a viro ſapiente Natura orſa deduxiſſet genus humanum per Canibales, Finmarchios, Pezcorenſes, Pygmæos, Æthiopas ſtridulos, ac poſtremo ſimiarum genera ad hos vſque piſces. Alia hiſtoria paulo hilarior ex India. Picta enim conuiuio eſt. Vrbs & regnum Cochin celeberrimum nauigantibus, Vrbem præterfluit Colchan fluuius. In eo, aiunt, agitare piſces humana forma; qui piſces piſcibus veſcantur. Cippæ eis nomen eſt. Interdiu ſub aqua latere: noctu in ripas exire: ignem ſilicum alliſione accendere: ad eum ſplendorem e fluuio piſces conuenire: eos captos a Cippis deuorari. Mirum ni

Margin notes: Homines marini. II. — [b] lib. 3. c. 8. — III. — IV. — † Syntag. 5. — V. — [c] Exer. 226. 12. — VI. — VII. — Fluuiales homines. — Tritonibus animam rationalem nō ineſſa. — VIII.

ſub aquis piſces, quibuſcum ſemper ſunt, facilius capiantur. Sed manus habeant, neceſſe eſt: at Nereidum, aut Tritonum nulli: ſed alarum in modum pinnæ. Vtinam hæc Oneſicritus, non A
Scaliger notatus. *Scaliger, edidiſſet. Sed ſubtilitates tuæ aſpergendæ fuerunt noſtris pinguioribus Mineruis.* Vere pinguioribus in hac parte, quum Nereidibus, atque Tritonibus manus ineſſe viderint Gaza, & alij ſupra notati, & inferius afferendi. Nec abſonum eſt, piſces alios interdiu Cippos humana forma viſos in flumine fugere, quos velociores ad eſcam facile capere nequeant: noctu venientes ad lumen ignium frequentes, adoriri & facile capere multos in
d 2. de hiſt. an. eſum. Melius alibi Scaliger; d [Nereides, & Tritones humanam ſpeciem præſeferunt, neque fabula eſt. Antiqui prodidere, & viuunt hodie, qui viuos viderint. Demoſtratus
IX. in Tanagæa oppido conditum vnum a ſe viſum ſcripſit: corij detractum puſillum in ignem iniectum, teterrimum halaſſe fumum. Pauſanias Romæ Tritonem vidiſſe pro pilo modum cutis qualis in rana eſt: cetero corpore minutis ſquamulis obſitum. Mirum branchias ſub auribus dicere habuiſſe, cui etiam manus eſſent, in quibus vngues cochleæ tegumento ſimiles, ſub aluo caudam pro pedibus, *& mox poſt relatas hiſtorias e Plinio*: Sebaſtianus Gada-
X. rus Epirota, patris mei miles ab ſe ſe vnum viſum Tritonem inter Apolloniam & Dyrrha-
XI. chium me adoleſcente prædicabat & etiam irridente. Georgius Malacaſſa ex eadem terra, B eiuſdemque contubernij, præfectus leuibus equitibus, ab ſe vnum ſpectatum Methone in
XII. littus eiectum. Conſtantinus Palæocapus a patre ſuo viſum vnum in ſinu Euboico quum militaret aduerſus Baiazetum Othomanum, narrauit mihi. Valerius Teſira Valentianus
XIII. eques patri meo ab ſe ſe vnum viſum viuum exceptum retibus, paloque alligatum, Legatis, quorum nunc in mentem non venit mihi, oſtentatum, quaſi ad ſupplicium maleficum quempiam virum. Summiſſum deinde equitem, qui ſuum affinem Legatis diceret, oraret impetrarent a rege veniam, ſe eius beneficij memorem, neque ingratum futurum: Legatus impetrat de ſubridente rege; nam mox ſolutis vinculis in mare de ſcopulo, vbi vinctus fuerat, præcipitem ſe ſe dedit. In Gyllij acceſſionibus ſcriptum eſt, ad littus Dalmatiæ ſæpe
XIV.
XV. capi marinos homines: item ad mare Rubrum: quorum e corijs conficiantur calceamenta
XVI. longo viæ vſu expugnabilia, *& mox*: Piſcatorem Maſſilienſem narrare ſolitum Renato Regi dono datum Tritonem viuum. *Multo prius ipſe Pauſanias in Arcadicis aſſeruerat*: Iam vero Tritones voce humana præditos, & eoſdem perforatam concham inflantes canere.] Licet hoc inter fabuloſas adnumeret auditiones; quod voce humana Tritones vti mendacium ſit; quæ ſolum animalium rationalium munus eſt. In Boeoticis tamen poſtea tanquam C veram hiſtoriam afferens ait: [Admirationem maiorem Triton affert, de quo dignitatis eſt
XVII. quidam plenior ſermo: Tanagræorum primarias matronas, arcanis Liberi Patris initiatas, ad mare, quo expiationis cauſa lauarent, deſcendiſſe: in eas natantes Tritonem impetum feciſſe: implorantibus numinis opem Bacchum præſto fuiſſe: & ab eo pugna Tritonem ſupe-
XVIII. ratum. Alter vero eſt ſermo, non ille quidem ſuperiori par dignitate, ſed a fide hominum minus abhorrens: Quæcumque ad mare agerentur pecora, ex inſidijs Tritonem adoriri, & rapere: inuadere etiam leuiora nauigia ſolitum. Tandem Tanagræi vini craterem exponunt: ad eum quum accurriſſet Triton odore allectus, potum, & ſomno correptum, de littoris tumulo præcipitem collapſum: mox a Tanagræo homine bipenni caput ei a ceruice abſciſſum: eo factum, vt & nunc ſine capite cernatur. Quoniam vero tunc eum temulen-
XIX. tum videre, a Baccho occiſum crediderunt. Vidi ego & alium Tritonem inter Romanorum ſpectacula cetera: ſed hoc, qui apud Tangræos eſt, magnitudine certe inferiorem. Hanc D
Tritonis figura. præſeferunt Tritones figuram: Capitis coma perſimilis eſt paluſtri apio, tum colore, tum quod capillum omnino nullum ab alijs poſſis diſcernere: reliquum corpus ſquama inhorreſcit minuta; ſed eadem prope, qua lima eſt duritia: branchias infra aures habent: nares hominis, rictum oris latiorem, & pantheræ dentes: oculi glauci mihi viſi ſunt. manus etiam illis ſunt, digitique & vngues ea forma, qua ſuperiores conchyliorum teſtæ: pinnulæ ſub ventre, & pectore pro pedibus, vti Delphinis. *Epiſcopus Maiolus in ſuis diebus Canicula-*
XX. *ribus, Colloquio de Piſcibus,* Oportunum, *ait*, quoque in eandem rem eſt, ac pro vero admitti poteſt, quod iampridem ex Viue commemorabamus lib. 2. de ver. fid. Chriſt. quando narrauit ætate ſua apud Batauos marinum hominem viſum a plurimis, & ſupra duos annos ibi detentum mutum fuiſſe, & iam incæpiſſe fari; ſed in mare reſilijſse gaudentem. Erat igitur

forte

A forte hic verus homo; nam fari incipiebat; mente igitur pollebat; sed diuturna aquarum consuetudo non permittebat hominem in solo salubriter versari posse, quem angeret aerea leuior respiratio. *Sed ego crediderim non hominem fuisse; loqui vero didicisse, sicuti picæ, psittaci, corui, & alia pleraque bruta loqui discere consueuerunt. Baptista Fulgosius inquit:* e Eugenio Quarto Pontifice apud vrbem Sibinicum in Illyrico captus memoratur marinus homo, qui ad mare puerum trahebat. Is ab accurrentibus, qui rem inspexerant, lapidibus fustibusque vulneratus in solum retractus est: eius effigies pene humana, nisi quod cutis anguillæ similis erat, & in capite duo parua habebat cornua: manus quoque duorum tantum digitorum formam exprimebant: pedes autem in duas veluti caudas desinebant: a quibus ad brachia alæ, vt in vespertilione, extendebantur. *Theophanes Isaurus Abbas in chronologia testatur:* In Ægypto quoque, in Nilo, Mena Præfecto vna cum populo deambulante in loco, qui dicitur Delta, Sole orto animalia humanæ formæ persimilia apparuere in fluminis medio, vir scilicet & mulier visebantur, vir quidem pectore ingenti, vultuque terribili, rufa coma, vsque ad lumbos denudatus: mulieri mammillæ erant, cum femineo prorsus vultu ac cæsarie prolixa: visa feruntur vsque ad horam nonam ab omni populo. Deque ea rescripsit

B ad Mauritium Imperatorem Mena; anno Domini 592. *Rubeaquensis ponit 586. Sed multo postea, an. Dom. 1403. referente Maiolo,* in Hollandiæ lacu marina mulier fuit, eo e mari reiecta. In Harlemum igitur vrbem delata, quum nuda esset passa est se vestibus indui: panis, lactis, & ceterorum vsum admisit, didicit quoque fila e colo deducere, & obsequi rebus multis muliebri more; simul & Christo Crucifixo genua flectens venerabunda, docilis ad omnia quæ mandaret patrona. Nunquam tamen locuta est, semper muta, annos multos ibi viuens.] Neque mirum est de illius docilitate, quum & in belluarum genere Simiæ, canes, Elephanti, & alia pleraque similiter edoceantur. Vbi mulier marina fuit, ibi pariter masculum extitisse necesse est; quia natura nunquam vnum sine altero patitur in eadem specie distincti sexus; alioqui frustra sine coniuge futurum. Addit autem Vulturariensis: [At anno Christi 1526. in Frisia captus marinus vir barbatus ac capillatus pilis valde setosis, pacuos annos viuens, semper mutus, tandemq; pestilentia interijt. In Baltico mari anno Do. 1531. prope Elepochum Noruegiæ oppidum, captus est vir marinus, qui Episcopum infulis or-

C natum corporis habitu penitus exprimebat: dono datus Sigismundo Poloniæ Regi, triduo tantum vixit: deque eo Gilbertus Horstins, & Cornelius Hamsterodamus Romam scripsere. Et de istis Tritonibus plura scribit Damianus Goes in Olysipponis enarratione. Et non procul a Lunæ promontorio Ferdinandus Aluarus, domus Indicæ scriba, vnum adolescentem marinum in littus prodeuntem, piscatorumque pisces sumentem, & crudos edentem narrat. Et quoniam res tanta in Hispania illustris erat, habebaturque copia illo mari Syrenum, ac Tritonum, adhibita est fides. Nam comperiuntur in antiquis Lusitaniæ regni archiuis de ea re monumenta; quum ea monstra ad se pertinere tum Rex, tum Magnus Magister S. Iacobi contenderent; translatione autem lis illa dirempta est, decretumque, non Magistro Ordinis, sed Regibus deberi vectigal Syrenum, aliarumque beluarum marinarum, quæ in littoribus Magistri caperentur. Hæc quidem pluribus Damianus: quæ etiam recolit Gregorius Bruin. in Harlemo.] Tot igitur atque tam euidentibus insignium virorum testimonijs de Tritonum existentia, eorumque salacitate, ac more rapiendi nostrates feminas, seu ad concubitum, seu etiam, vt ego quidem suspicor, ad esum pro cibo illis monstris

D delicatissimo, fidem abrogare nefas esse ducens, allatū antea Schema de Tritone pulchram mulierem sub vndis complectente censeo posse nobis indicare Tritonum huiusmodi morem, quem graphice nobis expressum ob oculos ponere voluerit Autor Emblematis, eo monens, ne mulieres, præsertimque formosas absque sufficienti custodia permittamus in mari se abluere, nec in littore versari.

Marginalia: Homo marinus vt loqui discere potuerit. — e lib. 1. c. 6. — XXI. — XXII. — XXIII. — Natura non patitur feminam sine masculo: non vicissim. — XXIV. — XXV. — XXVI. — Vectigal monstrorum marinorum. — Tritones cur feminas nostras rapiant.

Tertia moralis est explicatio de piratis, & prædonibus, alijsque maritima classe rapientibus res alienas. Cap. LXIV.

CEterum anteferenda ceteris est forsan explicatio mystica de piratis, prædonibus, alijsq; viris violentis, qui res minus potentium sibi iure belli rapere fas esse ducunt; etenim

olim

a Æn. 9. olim piratica dedecori non erat, sed virtutis fortitudinis actio; de qua sic apud [a] Virgilium, qui piratam introducit de sua vita rapaci gloriantem ita fari: A

,, Omne æuum ferro teritur; versaque iuuencum
,, Terra fatigamus hasta: nec tarda senectus
,, Debilitat vires animi, mutatque vigorem.
,, Caniciem galea premimus, semperque recentes
,, Conuectare iuuat prædas, & viuere rapto.

Piratarum potentiæ origo. Et sane piratarum potentiam, & insolentiam ortum habuisse testatur Plutarchus ex incustoditis maribus, portubus, ac insulis, in Pompeio scribens: [Piratarum potentia primum ex Cilicia erupit, originemque habuit audacem, & occultam: animos vero & confidentiam bello Mithridatico ceperunt, obsequijs regijs accommodantes se. Deinde dum bellis ciuilibus Romani ante portas vrbe concurrunt, vacuum custodibus mare sensim illexit illos, & incitauit: vt non iam nauigantibus modo essent infesti, sed insulas & oppida maritima vastarent. Piratica olim illustris. Iam pecuniosi etiam, natalibus clari, viri prudentiâ præcellere habiti naues prædatorias conscendebant, & societati nomina dabant, quasi ea res laudem adderet & gloriam. B Ad hæc erant his multis locis naualia, portus piratici, & speculæ munitæ, Pharique. Classes incursitabant non solum delecta militum classiariorum & sociorum naualium iuuentus, gubernatorum arte, nauium pernicitate & agilitate ad munus suum instructæ: verum etiam Piratarum luxus. supra eorum terrorem inuidiosus stimulabat fastus. Auratis stylidibus, purpureis cortinis, remis inargentatis quasi sceleribus gestiebant gloriabanturque. Tibiæ cantus, compotationesque per omnia littora, principum in captiuitatem raptus, vrbium redemptiones captarum sugilllatio erant Romani imperij. Erant nauigia prædatoria supra mille, capta ab illis Sacrilegia. oppida quadringenta. Inuiolata & intacta ante id fana adorti expilarunt Clarium Didymæum Samothracium, Telluris Hermione templum, Æsculapij Epidauri: in Isthmo, Tenaro, Calauria Neptuni: Apollinis in Actio, & Leucadæ: Iunonis Sami, Argis, in Leucadio. Peregrina sacra illa, quæ peraguntur in Olympo, faciebant, & mysteria quædam peragebant arcana, quorum Solis, Mithrem dicunt, etiam hac memoria mansere primum ab illis monstrata. Maiorem in modum Romanis insultantes, etiam vias eorum excursione facta infestabant, & villas maritimas excindebant. Corripuerunt aliquando etiam duos Prætores: Sextilium, & Bellinum prætextatos, accensosque & Lictores cum illis ipsis abduxere. Capta fuit Antonij viri triumphalis filia, rus proficiscens, & grandi pecunia redempta.] Quare non absimile vero fuerit, insignem aliquem piratam, qui rapuerit aliquando feminam primariam, huiusmodi sui facinoris symbolum in anulo gestare voluisse. Consueuerunt enim antiqui milites cuiuscumque generis, ab se patratorum facinorum insigniorum stemmata scutis, vel anulis insculpere, ad gloriam sui nominis pariter & ad hostes deterrendos. Et sane recte Lacerda superiorem Virgilij locum de Numenio gloriabundo propter piraticam vi- C
Raptu viuere, gloriosũ. tam ait: *Fuit ista apud veteres Gentiles viuendi ratio* ex rapto, *non ignominiosa: Ideo Numenius de suis Italis prædicat, vt gloriosum, quod prædas agerent, & rapto viuerent.* De Germanis Tacitus: [b] *Materia munificentiæ per bella, & raptus. Nec arare terram, nec expectare annum tam facile persuaseris, quam vocare hostes, & vulnera mereri. Pigrum quinimmo & iners videtur, sudore acquirere, quod possis sanguine parare.* Iactatur sententiola, quam suis inseruit Gruterus:

b de niorib. German.

Latrocinari gloria est, non dedecus. D

Furari lex Laconum iubet ingenuis. Plutarchus in Apophthegmatibus Laconicis, ait, *fuisse tempus, quo lege iubebantur ingenui pueri furari quicquid possent.* Idem scribit Xenophon in Cyro suo dicens: *Sed quid ego de furto disputo, quum vos Lacedæmonios audiam patria disciplina a pueris furtis assuefieri: tantumque abesse vt turpe cuiquam sit furari, vt necesse etiam sit: modo ijs abstineat, quæ lege excepta sunt. Ac quo quam elegatissime, & cautissime furemini, iubet lex deprehensos in furto loris cædi.* Apud Homerum [c] etiam Autolycus *erat in honore propter furta*, scilicet callide, cauteque patrata, vt ait Spondanus. At ex latrocinijs, & rapinis, quæ sunt in genere furti laudatur Autolycus; quod in his animi, corporisque fortitudinem ostenderet in aggrediendis impauide, superandisque fortiter ingentibus, atque formidolosis periculis. Albertus etiam Kranthius [d] agens de prisca Danorum disciplina, *Igitur*, ait, *quum Danorum Reges terra*

c Odyss. 19.

d lib. 1. hist. Vand. c.7.

mari..

marique, velut iustum exercerent imperium, piratica in honore fuit, non minus quam olim apud Lacedæmonios furtum; arbitrabantibus, velut in Paganismo Barbaris (quibus nullæ leges proditæ, nulla Iustitiæ comperta monita) iuste possideri quicquid vi, aut armis quærere-tur, &c Et alibi pro suis Hispanis notatis a Virgilio [e] cl. Lacerda: Fuit antiquissimis maximum (hoc gradu pono,) gloriæ decus, viuere ex rapto. Nam hoc illis argumentum summum militaris virtutis. Pertinent vnice ad hanc rem verba Thucydidis; [f] [Græci olim & Barbarorum, quicumque in continente maritimi erant, quique insulas incolebant, vbi cæperunt crebrius alij ad alios nauibus transire, ad latrocinium conuersi sunt, Ducibus non tenuissimis, tum sui quæstus, tum infirmorum victus gratia. Atque adorti vrbes muro vacantes, vicatimque habitantes diripiebant, ac maximam victus partem hinc comparabant, quod illud opus nondum pudori esset: quinimmo gloriam quandam afferret. Quod declarant quidam etiam nunc in continente, quibus decori est hoc bene exercere: tum vetustissimi Poetæ, apud quos illi vltro citroque nauigantes interrogantur, num latrones sint: Quæ res declarat, nec interrogatos operis pudere; nec eos, qui scire student, exprobrare. Et in mediterraneis etiam homines mutuo prædantur: & adhuc pleraque in Græcia vetustus mos colitur, vt apud Locros, qui vocantur Ozolæ, & Ætolos, & Acarnanas, & hanc ipsam continentem. Quin etiam arma ferre apud hos ex vetere latrocinio permansit.] Addit post pauca, hanc publicam fuisse viuendi rationem apud Græcos. Iustinus quoque ita signate ad hanc gloriam [g] *Phocenses ex ignauitate & macie terræ coacti studiosius mare quam terras excurrerunt piscando, mercando, plerumque etiam latrocinio maris (quod illis temporibus gloria habebatur) vitam tolerabant.* Certe Vopiscus in Proculo non probri loco dixit: *Homo, quod negari non potest, optimus idemque fortissimus: ipse quoque latrociniis assuetus, qui tamen armatam semper egerit vitam.* Sicuti neque de se Vlysses apud Homerum, [h] vbi cum vxore loquens rationem statuit, qua esset suppleturus oues consumptas a procis: ait itaque:

> *Multas quidem ipse ego prædabor: alias autem Achiui*
> *Debunt, donec omnia implebunt stabula.*

An ille in se iactaret contumeliam? Demosthenes [†] suadet Græcis suis, vt rem gerant cum Philippo, latrocinando, quod non faceret, si fuisset illud in dedecere: *Sed latrocinari est necesse: & hac gerendi belli ratione vtendum primum.* De Thracibus Herodotus in Terpsichore [i] scribit: *E bello atque rapto viuere, pulcherrimum. Atque hi quidem sunt eorum insignissimi mores. Deos autem hos solos colunt, Martem, Liberum, Dianam: sed reges, præter populares, etiam Mercurium* (latrociniorum Deum) *Eumque e diis præcipue: per quem solum iurant: a quo progenitos quoque se aiunt.* Hanc gerendæ rei rationem antiquissimam esse disce ex Dione Chrysostomo; [K] qui quum dixisset, *possessionis modum esse, latrocinando hominem capere*, subiecit; *qui modus omnium, opinor, est antiquissimus.* Ouidius in Fastis [l] ponit in summa laude Romuli & Remi

> ,, Sæpe domum veniunt prædonum sanguine læti,
> ,, Et redigunt actos in sua rura boues,

& mox:

> ,, Mars Latio venerandus erat, quia præsidet armis;
> ,, Arma feræ genti remque decusque dabunt,

D Huc pertinet etymologia latronum, quæ passim obuia: & quæ ex Plauto omnes indicant; & verba ista Interpretis Demosthenis: [m] *Latronum vocabulum habet quandam notam fortitudinis, siquidem hostes spoliant.* Addit mox Lacerda: *Ergo Hispani, qui bellicosissimi, & fortissimi habiti, prædonum nomine honestati sunt a Plinio: vt qui non vitam segnem agerent, sed omnia bello & rapinis turbarent. Ideo de illis Iustinus Elogii loco:* [n] Feminæ ,, res domesticas, agrorumque culturas administrant: ipsi armis & rapinis seruiunt: *Huic enim errori subiecti fuerunt gentiles, vt quo generosiores & fortiores essent, eo magis conuerterentur ad furta, latrocinia, rapinas. Qua de re signatus est locus apud Platonem VIII. Legum. Quin, quod mirere, gens quædam Scotorum rem hanc pietatis esse plenam putant etiam nunc: ita enim lib. 1. Rerum Scoticarum Leslæus scribit:*

,, Por-

[e] 3. Georg.
[f] lib. 1.
Origo latrocinij piratici
[g] lib. 43.
[h] Odyss. 23.
[†] 1. Philip.
[i] lib. 5. c. 6. 7.
K Orat. 15.
[l] lib. 3. v. 64. & seq.
[m] 2. Olynth.
[n] lib. 44.
Prædonum Latrocinia qui putent æuo nostro pie fieri.

,, Porro prædandi artem adeo sibi licere putant, vt nunquam feruentius suas preces per- A
,, currant, & ad calculos rosaria, quæ vocantur, sollicite percurrentes reuocant, quam
,, quum quadraginta aut quinquaginta sæpe milliaria ad abigendas prædas se conferunt. Hoc ipsum lege decreuisse Lycurgum apud Lacedæmonios pueris vt bello magis idonei forent, admonet agens de Laconum Republica Xenophon ita: [Quin etiam ad salubrius degendum, & ad staturæ proceritatem magis id alimenti conducere arbitratus est, quod gracilia corpora, quam quod lata cibo efficeret. Verum ne rursus fame admodum premerentur, noluit illos quibus indigebant, ea otiosos capere, sed furari quædam sinebat, quibus fames leuaretur. Ac quod, non quia non haberet quod daret, permisit his alimentum sua sibi industria molirentur, latere id puto neminem. Patet autem, eum qui surrepturus quippiam sit, oportere & noctu vigilare, & interdiu fraudem ac insidias tendere, exploratoresque parare, si consequi quod cupit, velit. Itaque perspicuum est, eum qui pueros callidiores circa res ad victum necessarias facere voluerit, hac ratione etiam bellicosiores effecisse. At dixerit quispiam: Quid igitur, si quidem furari bonum existimabat, multis eum verberibus, qui in furto deprehenderetur, plectendum voluit? Quoniam, vt mihi videtur, & in alijs quæcunque homines edocent, puniunt non rite ministrantem; proinde & illi cruciant deprehensos perinde atque inepte furantes. Perpulchrum præterea statuunt ex arduo & difficili loco caseos quamplurimos rapere, quos ab alijs cædi iussit: ille quidem hoc significans, solere eum qui paucum tempus doluisset, diu vbi sibi prospere successerit, gaudere. Manifestum etiam, hac in re mollem & tardum, vbi maturato sit opus minime iuuare, ac plurimas turbas capere.] Constat igitur ex habitis apertissime, priscis temporibus furari non fuisse dedecori, sed potissimum latrocinari, prædas agere, piraticam exercere, ac rapere res optatas, extitisse gloriosum, fortitudinis, atque militaris virtutis argumentum; vt & contra raptoribus fortiter obsistere, suaque sarta tecta tueri. Quare iam duo colligas ex antea propositis: unum quidem est, gemmam allati Schematis olim ab insigni quopiam pirata gestatam in anulo grandiori, quæ charam memoriam sibi conseruaret raptæ virginis, mulierisue ab se perdilectæ, multoque labore conquisitæ: Alterum autem est, res pulchras & amabiles, ac pretiosas, cuiuscumque generis extiterint, esse diligenter & caute custodiendas, nulla relicta prorsus occasione fortioribus insidiatoribus eas rapiendi.

Cur verberaretur in furto deprehensus ab eo qui furari iusserat.

B

Quæ iam sufficiant ad explicationem Schematis Decimæ Gemmæ. C

D

A *HEROVM FILII NOXÆ.*

Schema XI. Gemmæ.

B

C

Primus Ericthonius currus et quattuor ausus Virgil. lib 3 Geor.
Iungere equos rapidisque rotis insistere victor.
Apud Petrum Stephanonium in gemma.

Sententia Cl. viri de primo quadrigarum inuentore proponitur, ac expenditur. Cap. LXV.

VIr eximius, adhuc ignoti nominis, ad hanc iconem Schematis epigraphen posuit duos Virgilij versus e Georgicis:

,, Primus Erichthonius currus, & quatuor ausus
D ,, Iungere equos, rapidisque rotis insistere victor.

Equidem admitto, Virgilium cum plurimis in ea sententia fuisse, qua celebratur Erichthonius extitisse primus, qui currus inuenerit, & illis quatuor equos trahentes adiunxerit. Nec obstat, quod hanc laudem Æschylus adscripserit Prometheo, quem introducit de se dicentem:

,, Ad currus adiunxi equos frænigeros.

Herodotus in Melporaene [a] Afris; inquiens: *Et a Libybus quodrijugos equos iungere Græci didicere.* Cicero Mineruæ, scribens: [b] *Quarta Minerua Ioue nata & Coriphe Oceani filia: quam Arcades Coriam nominant: & quadrigarum inuentricem ferunt.* Ado in Chronicis ætate III. Procido, dicens hunc *primum omnium quadrigas iunxisse.* Theon Arati Inter-

[a] cap. 189.
[b] 3. de Nat. deo.

a de spectac. pres, & Pausanias in Atticis hoc inuentum Troxilo attribuunt. Tertullianus a Acrophilo Argiuo, Nyginus Orsilocho Argeo, Eusebius in Chronicis Arogilo, seu Proclyto: siquidem fieri potuit vt Athenis primus Erichthonius, vbi regnabat, iunxerit equos ad quadrigam; quod voluit Virgilius, & alij alibi. Nec inconuenit, in varijs locis varios eadem primum inuenisse, non ab vllo doctos. Minerua quoque dicitur quadrigarum inuentrix, quas Erichthonius reperit, quoniam Athenienses omnia inuenta sua referunt ad Mineruam Athenis præsidem. Sed quicquid sit de proposito. Nostro Schemati nulla ratione conuenire possunt Virgiliani versus allati; quum in eo nulla quadriga spectetur, nulla prorsus equorum facies: verum sola Minerua veluti iaculum in Erichthonium iaculatura, qui deiectus in terram ictum metuens elato brachio sese tegere conatur vtcunque. A

Varij quadrigarum inuentores vt esse potuerint.

Propria sententia proponitur, & confirmatur, de Erichthonio a Pallade, ceu filio spurio, & impuro proiecto. Cap: LXVI.

MVltifariam Erichthonij generatio proponitur ab Autoribus Classicis; at ea, quæ maxime congruit Emblemati nostro, & quam maxime respexisse videtur Autor huiuscemodi Schematis, est quam proponit ex antiquioribus Natalis, inquiens: a *Vulcanus quum arma Ioui, quibus in bello aduersus gigantes vsus est, fabricasset; pro laboris diligentiaque mercede, obtinuisse, vt Iupiter iuraret per Stygiam paludem quodcumque poposcisset, se illi concessurum. At Vulcanus Mineruæ nuptias, cui Iupiter perpetuam virginitatem concesserat, postulauit: id abnuere quidem non potuit; sed clam Mineruam monuit vt reluctaretur. Quum igitur Mineruam adijsset Vulcanus, dicitur inter luctandum semen profudisse: quod in terram fusum in hominem conuersum est: Quare Pausanias inquit in Atticis, huic patrem fuisse neminem mortalium; sed quoniam ex terra & contentione sit genitus, Vulcani filium ita fuisse nominatum. Hunc terrigenam, & inter serpentes educatum fuisse scripsit Euripides in Ione hoc pacto:* B

a lib. 9. myth. cap. 11.

,, Seruans auorum legem, & e terra sati
,, Erichthonij. Iouis puella namque ei
,, Duos dracones corpori mox addidit
,, Custodes: deinde seruandum dedit
,, Atheniensibus puellis. mansit hinc
,, Mos ille Erechtidis vt ornent filias
,, Serpentibus aureis. C

Alij tamen dictum fuisse volunt, non a contentione, quam ἔρις *significat, sed* ἀπὸ τοῦ ἐρίου, *a lana scilicet, qua Minerua femur sibi abstersit, quum semine Vulcani inquinata fuerat, in terram coniecta. Inde postea dicti sunt Terrigenæ omnes Athenienses. Neque vero Erichthonius solum, sed etiam Erechtheus dictus est: sic illum nominauit Homerus* b *in Catalogo:*

b Illiad. 2.

,, Vrbem præclaram coluerunt illi at Athenas:
,, Fortis Erechtheus populum, quem nutrijt olim
,, Nata Iouis Pallas, peperit quem dædala tellus.

Fabulantur huic crura fuisse anguibus similia: quem recens natum a Minerua susceptum in cistam fuisse absconditum inquiunt. Hanc Aglauro custodiendam commisit, & Hersæ, Pandrosoque sororibus, &c. Similiter Boccatius agens de Genealogia c Deorum Gentilium, ait: *Erichthonius, quem Erechtheum appellat Homerus, filius fuit Vulcani & Mineruæ: de creatione cuius talis fertur fabula ab antiquis. Quod quum Vulcanus fulmina Ioui aduersus Gigantes pugnanti fecisset, petijt sibi loco præmij, vt liceret sibi cum Minerua concumbere: quod ipse concessit: data Mineruæ licentia, vt suam Virginitatem, si posset, viribus tueretur. Dum ergo Mineruæ cubiculum intrasset Vulcanus, & Mineruæ acriter se defendenti vim inferre conaretur, actum est, vt voluntate nimia percitus Vulcanus in pauimentum semen effunderet ex quo aiunt Erichthonium natum: eique serpentinos dicunt fuisse pedes: ad quos contegendos ætate prouectus currum primus excogitauit: vt dicit Virgilius:* D

c lib. 12. c. 27

,, Primus Erichthonius currus, & quatuor ausus
,, Iungere equos, &c.

Huius

A *Huius autem fictionis intentum Augustinus in libro de Ciuitate Dei sic detegit: dicit enim apud Athenienses templum fuisse Vulcano & Mineruæ commune, in quo compertus est infans dracone circumuolutus: qui quum magnum virum futurum iudicio Atheniensium portenderet, eum seruauerunt: & eo quod parentes essent incogniti, ijs quibus dicatum erat templum, in quo compertus erat, Vulcano scilicet & Mineruæ, dederunt in filium. Hic præterea, vt dicit Anselmus in libro de Imagine mundi, in celum inter alias celestes imagines assumptus, Serpentarius dictus est.* D. tamen Augustini verba nonnihil Boccatius immutasse videtur, & sensum, quod non suam, sed aliorum mythologiam allatam dicit S. Doctor verbis ipsissimis. [d] *Erichthonij regis Atheniensium: cuius nouissimis annis Iesu Naue mortuus reperitur, Vulcanus & Minerua parentes fuisse dicuntur. Sed quoniam Mineruam virginem volunt, in amborum contentione Vulcanum commotum effudisse aiunt semen in terram; atque inde homini nato eam ob causam tale inditum nomen. Græca enim lingua* ἔρις *contentio:* χθὼν *terra est: ex quibus duobus compositum vocabulum est Erichthonius. Verum quod fatendum est, refellunt, & a suis dijs repellunt ista doctiores, qui hanc opinionem fabulosam hinc exortam ferunt: quia in* B *templo Vulcani & Mineruæ, quod ambo vnum habebant Athenis, expositus inuentus est puer dracone inuolutus; qui eum significauit magnum futurum: & propter hoc commune templum, quum essent parentes eius ignoti, Vulcani & Mineruæ dictum esse filium: nominis tamen eius originem fabula illa potius quam designat historia.* Ex quibus aperte constat huiuscemodi mythologiam a D. Augustino non tanquam propriam proponi, sed tanquam alienam, quam scilicet idolatræ sacerdotes afferunt, vt Deos suos a crimine vindicent; quod immediate subnectit D. Augustinus adiungens: *Sed quid ad nos, quum isti in veracibus libris homines instruunt religiosos, illud in fallacibus dæmones delectet impuros, quos tamen illi religiosi tanquam Deos colunt? Et quum de illis hæc negant, ab omni eos crimine purgare non possunt quoniam ludos eis poscentibus exhibent, vbi turpiter aguntur quæ velut sapienter negantur; & his falsis ac turpibus dij placantur: vbi etiam si fabula cantat tam hominum crimen, quam numinum falsum, delectari tamen falso crimine crimen est.* Ceterum vt propius ad genuinam Schematis explicationem, iuxta sensum Autoris accedamus, in gemma fingitur armata Minerua, casside, scuto, iaculo, & induta corpus vniuersum; vt indicaretur Virgo Dea re-C pugnans libidini Vulcani procacis, & cum eo contendens; etenim, vbi non aliter possunt, virgines pudicitiam suam tuentur ab impuris hominibus violentiam inferentibus, veste se se contegentes. At Minerua præterea casside, Clypeo, spiculoque ponitur armata, quod virgo prudentia, constantia, vique omni suam integritatem aduersus impudicum aggressorem quemcunque tueri debeat. Erichthonium vero maxime propulsare prorsus, & ab se penitus abigere, ferireque rectissime ponitur, quod intemerata mulier opprobriosa crimina sibi quomodolibet opposita tenetur opprimere prorsum. Quin & Erichthonius recte fingitur tum a Minerua, putata vtcumque matre, abiectus, tum cruribus anguineis; quod vtrumque vitium sibi gentilitium est, ac hæreditarium; etenim Vulcanus, illius pater, a matre fuit abiectus, & cruribus debilis, atque claudus; de Vulcani deiectione sic Homerus in hymno in Apollinem, Iunonem loquentem introducit:

„ Ipse meus natus claudus Vulcanus: ego ipsa
„ Hunc peperi, manibus capiens, & in æquora ieci.

scilicet eius turpitudinem abhominata: sicuti multo post ortum Iupiter iterum proiecit eum
D e cælo, quod Iunonem a Ioue suspensam soluisset: vnde duplex crurifragium passus est: Qua de re Gyraldus: [f] *Cyllopodion, teste Theophilo cognominatus est Vulcanus, quod claudus esset; id enim Cyllos significat. Eadem ratione & Cholipus, vt notant Nicandri Interpretes in Theriacis, qui & ipsum Chalæpoda cognominatum tradunt. A Catullo Tardipes ideo notatus.*

„ Scripta tardipedii deo daturum.

Quare vero claudus dicatur supra dictum est. Amphigyeis quoque Vulcanus appellatus, in primis ab Hesiodo in Theogonia, item in Ergis, idest Claudus vtroque pede: vbi de Pandora agit. Item ab Homero: [g] *quod & Cyrillus contra Iulianum in tertio notat*, & paulo antea Gyraldo: *Vulcanum ex sola Iunone natum canit Hesiodus hoc carmine:*

„ Iuno Vulcanum nulli commista in amore
„ Edidit . . . .

Mythologia Erichthonij ex D. Augustino.

Boccatius notatur.

d 18. de Ciu. cap. 12.

Erichthonij æuum quando.

Schematis genuina explicatio.

f 13. Synt.

g Iliad. 1. f.

Quem multi secuti sunt, inter quos Apollonius Rhodius in primo, quod eius planius ostendunt A
,, *Interpretes: Idem & Ouidius: Lucianus in eo, qui est de Sacrificijs*: De Junone, inquit,
,, ferunt, nempe hanc citra virilem congressum subuentaneo conceptu grauidam, puerum
,, edidisse Vulcanum, atque eum quidem non admodum fortunatum, verum excusorem &
,, fabrum ærarium, quique perpetuo tum igni, tum in fumo versetur, ac scintillis oppletum:
,, quippe cuius ars in fornacibus exerceatur. Tum autem, ne pedibus quidem integris;
,, claudicare enim e ruina, quum a Ioue præceps datus esset e cælo. Quod ni Lemnij pro
,, sua bonitate, quum dum adhuc ferretur in aere, suscepissent, perierat Vulcanus. Hacte-
nus Lucianus. *At Isidorus*; Ideo, *inquit*, Fabrorum fornacis Vulcanum autorem fuisse di-
cunt, quia sine igne nullum metalli genus fundi extendique potest. *Sed enim Homerus Vul-
canum ex Ioue & Iunone natum scribit: quas opiniones Phurnutus de Nat. Deorum explicat, &*
,, *allegorias interpretatur*. Pulchre sane Phurnutus ait: At bona hominum pars artes Mi-
,, neruæ ac Vulcano tribuere: Mineruæ quidem, quando hæc prudentia ac industria esse vi-
,, detur: Vulcano autem, quod ex artibus plurimæ per ignem sua opera exhibeant. Dein-
,, de certe æther ac splendor & purus ignis est Iupiter; at ille, qui in vsu est, ac aeri misce- B
,, tur, Hephæstius, id est Vulcanus, dictus est, ab incendendo, ducto nomine; hinc eum Io-
,, ue & Iunone prognatum esse dixerunt: & aliqui Iunone sola; nam crassiores ac pinguio-
,, res flammæ quodammodo ex solo incenso aere materiam sumunt. Verum traditur clau-
,, dus esse, quod ob materiæ crassitudinem cursum claudicantibus haud absimilem faciat:
,, aut fortassis, quod sine ligneo tanquam baculo progredi nequeat: Verum nonnulli,
,, quia superiorem motum ob nutrimentum inferiori dissimilem atque inæqualem faciat, illo
,, tardiore existente, eum claudicare dicebant. Ferunt autem, Iouem illum e cælo in ter-
,, ram dedisse præcipitem, quod fortassis, qui primi cæperint igne vti, ex ardenti fulminis
,, iactu hunc adepti sunt; quum antea nullis ingenij machinis ad ignita peruenire potuissent.
Ego vero dixerim Vulcanum, quasi volantem canum, qui flamma est, potissimum sub forma
fulminis ex æthere trusus; claudum assignari; quod fulminum motus tortuosus est, nec vn-
Fuminis mo- quam recta incedunt: duplici ex causa natales habere; quarum altera est aer mediæ potissi-
tu; tortuo- mum regionis, quem in Cratylo Plato Iunonem esse vult, & appellari, lepida quadam Ety-
sus cur sit. mologia, celeri repetitione nominis *Era*, quæ Iuno est, & Aer: quum aer sit materia flam- C
h 2. de gen. mæ, quam Aristoteles[h] definit eses fumum ardentem, atque ardorem sicci spiritus: quo no-
t. 28. mine dictus est ignis materialiter ex sola Iunone genitus; quum aliam nullam obtineat mate-
1. meteor. su. 2. c. 1. riam proximam, quæ vices matris gerit in productione rerum naturalium, Aristoteli[i] simili-
4. meteor. su. 1. c. 3. terque Platoni.[K] Sed causam Effectricem æther habet, ac cælum, adeoque Iouem. Clau-
i 1. phy. t. 80. 81. dicat autem etiam flamma, sicut innuit Phurnutus, quia ratione leuitatis ignis ad æthera sur-
K in Timæo. sum ascendit, sed ratione crassioris materiæ fumosæ, quæ terrestris est particeps naturæ, atq;
grauitatis, deorsum sponte contendit; vnde motus ignis est inæqualis, & irregularis, claudi-
cationi persimilis. Quam claudicationem propterea fabulantur eum adeptum ex præcipi-
tatione de cælo in terras, tum a Ioue patre, tum etiam a Iunone matre: de qua nos alibi fusius
in Encyclopædia, quam pridem edidimus ad Aram Dosiadæ. Sic Erichthonius Vulcani pa-
tris fatum subiens, suo a Pallade cum lana semine Vulcani coinquinata proiectus est, atque
deiectus in terram; minacique vultu, manuque telo armata perterritus. Quin & quod ex
l 2. de gen. an. c. 3. læsis parentibus plerumque nascantur itidem infantes eadem parte læsi, vt ait[l] Aristoteles,
m de monstr. & de perf. & nos ex eo fusius aliquando[m] demonstrauimus, ex leuiter claudi vtroq;[n] pede Vulcani se- D
const. hom. in vtero. mine natus est Erichthonius adeo infirmis pedibus, vt hi nihil firmitudinis habentes, eius cor
n Gyrald. Synt. 13. pus apte regere sustinereque minime valerent, at sub pondere corporis molles flecterentur,
& anguium imaginem potius quam crurum representarent; quem defectum adultus vt ce-
laret, imbecillitatique natiuæ succurreret, instituit sibi currum, quem traherent equi. Sic
o in Apophth aliquando Cicero Plutarchi[o] relatu, per metaphoram dixit, *Claudus ad equum*, de homine
referente se turpiter ad iurgia, cui deessent rationes in animo conuincentes antagonistam,
p lib. 2. c. 44. cum quo desceptaret. Et quemadmodum, vt ait Natalis,[p] *Memoriæ prodidit in Atticis
Pausanias, Vulcanum iniuriæ acceptæ a matre minime oblitum, auream sellam cum occultis
quibusdam vinculis dono matri misisse, quæ Deam, quum assedisset, statim implicauerunt*:
,, *quod etiam Plato innuit in secundo de Republica*: Atque poetæ cogendi sunt, vt moderata
,, vtan-

,, vtantur oratione, vt Iunonis vincula a filio, & a patre (siue, a matre) Vulcanum deiectum: ita Schematis Autor Erichthonium patrizantem inducit, quum contra Mineruam extollere, ac euibrare cruris anguem ore patulo finxit, velut vltorem deiectionis. Ceterum quum Mineruа fuerit integerrimo, pulcherrimoque corpore, menteque vegeta: Vulcanus autem ex casu de cælo in mare leuiter claudus: vt constat Valerio Maximo [q] scribente: *Tenet visentes Athenas Vulcanus Alcamenis manibus fabricatus: præter cetera enim perfectissimæ artis in eo præcurrentia indicia, etiam illud mirantur, quod stat dissimulatæ claudicationis sub veste, leuiter vestigium repræsentans, vt non tanquam exprobratum vitium, ita tanquam certam, propriamque Dei notam decore significans.* Eorum filius Erichthonius degener valde turpibus cruribus, & infirmissimis pedibus, tortuosis & mollibus ad instar anguium fuisse ponitur; quod Heroum filij plerumque noxæ sint; vt ratio comprobat, & multiplex experientia; ratio quidem, quia quum in operibus animi, viri mente præstantes, & ingenio, quales Minerua fuerunt, & Vulcanus apud antiquos, multum spirituosæ substantiæ, caliditatisque naturalis absumant; eorum semen debito spiritu, caloreque, fecunditatis [r] omnis autore (vt edocet Aristoteles) destitutum, vt minus fecundum, sobolem imperfectam generare cogitur. Experientia quoque comprobat idipsum; etenim Mythologus Comes infit: [s] *Neque mirari conuenis, si quum de Ioue superius loqueremur, paucos filios illi tribuimus; quum præter supradictos, Mercurius quidam, & Venus, & alij nonnulli eius filij extiterint; quoniam ita obscuri fuerunt, vt eorum nomina pene deleta, & extincta sint eodem, quo vita, die.* Sed lucu-
,, lentius de mortalibus Adagiographus inquit ipsissima: Virorum heroum filij Noxæ. Ve-
,, teribus illud obseruatum fuit, præstantium virorum filios multum a progenitorum moribus abfuisse: Vnde & Demosthenes dixit, *A viris egregijs, perinde quasi fato quodam id*
,, *accidat, improbos proficisci filios.* Quæ quidem Demosthenis sententia refertur ab Ari-
,, stide in Cimone. Interpres, quisquis is fuit, homo nec indiligens, nec indoctus, hoc lo-
,, co prouerbium citat, quod modo retulimus. Manet & hodie vulgatus iocus: *Ex sapien-*
,, *tissimis patribus stultissimos propagari liberos.* Euripides in Heraclidis generaliter hanc
,, sententiam ad omnes mortales retulit:

Vnum forsan inter plurimos
Inueneris, qui patre non sit nequior.

,, Adstipulatur huic sententiæ locis aliquot Homerus: nominatim Odysseæ E.

Æquat rara patrem soboles, sed plurimi ab illis
Degenerant, pauci superant probitate parentem.

Declamat hoc argumentum Ælius Spartianus in Seuero Cæsare, multis exemplis declarans: ita fere vsuuenisse, vt viri seu virtute, seu literis, seu fortunæ indulgentia insignes, aut nullos omnino liberos habuerint, aut tales reliquerint, vt magis ex vsu rerum humanarum fuerit, illos absque liberis decedere. Et vt ordiamur a Romulo, hic nihil liberorum reliquit: nihil Numa Pompilius, quod vtile posset esse Reipublicæ. Quid Camillus? num sui similes liberos habuit? Quid Scipio? Quid Catones, qui magni fuerunt? Jam vero quid de Homero, Demosthene, Virgilio, Crispo, & Terentio, Plauto, ceterisque alijs loquar? Quid de Cæsare? Quid de Tullio, cui soli melius fuerat liberos non habere? Quid de Augusto, qui nec adeptiuum bonum filium habuit, quum illi eligendi potestas fuisset ex omnibus? Falsus est etiam ipse Traianus in suo municipe ac nepote deligendo. Sed vt omittamus adoptiuos, ne nobis Antonini Pius & Marcus numina Reipublicæ occurrant, veniamus ad genitos. Quid Marco felicius fuisset, si Commodum non reliquisset hæredem? Quid Seuero Septimio, si Bassianum non genuisset? qui statim insimulatum fratrem insidiarum contra se cogitatarum, parricidiali etiam figmento interemit: qui nouercam, matrem quinimmo, in cuius sinu Getam filium eius occiderat, vxorem duxit: qui Papinianum iuris asylum & doctrinæ legalis thesaurum, quod parricidium excusare noluisse, occidit: & Præfectum quidem suum, ne homini per se & per scientiam suam magno deesset & dignitas. Ad hanc rem Alexander in suis problematibus ait: [t] *Cur plerique stulti liberos prudentissimos procreauerunt; & contra, multi valde prudentes stolidissimos? Quod homines stultiores, quum concubunt, totos libidini se se dedunt: itaque animo penitus in corporis concreationem demerso, astrictoque rei tantum venereæ, semen vires optimas tum rationales, tum naturales adeptum perfluit, creatque*

proin-

[q] l. 8. c. 11. f.
Heroum filij cur noxæ.
[r] 2. de gen. an. c. 3.
[s] lib. 2. c. 6.
Iouis cur pauci filij noscuntur, quũ plurimos habuerit.
[t] lib. 1 probl. 28.

proinde hominem prudentiorem: At homines prudentes, & docti semper aliquid vel honesti, vel vtilis animo complectuntur, nec in ipso quidem venereo coitu omnino a rerum studio desistunt: itaque animo remissiori profluens semen expers longe facultatis illius animalis incumbit. Hinc etiam deduci ratio potest, cur homines stulti atque indocti filios robustos maxime procreant, prudentes & docti imbecillos. Itaque passim audiunt merito *Heroum filij noxæ.* Ad quod indicandum belle Schematis autor antiquus in gemmula finxit Erichthonium anguinis pedibus, longe deteriorem parentibus Vulcano leuiter Claudo, & Minerua, corpore pariter & animo integerrima, quæ ipsum vel in lana coinquinata fecundo Vulcani semine mox nasciturum abiecit, & ortum statim vultu minaci, teloque tantum non vulneratura perterrefaciens ab se penitus ablegauit in cista conclusum. A

Humana vita est mors vndique miserijs obsessa.

Schema XII. Gemma. B

C

D

Papilio? an ne rota est vitæ fugientis imago?
Vrna rogum? lethi fratrem signatne papauer?
obtinuit medium cur quæ vltima linea rerum est.
Apud equitem S.ti Stephani Franciscum Gualdum

Aliena declaratio proponitur, & explicatur. Cap. LXVII.

PRofecto multum ad veritatem accessisse videtur vir eruditus appositis tribus versiculis præsenti Schemati:

„ Papilio? an ne rota est vitæ fugientis imago?

„ Vrna

,, Vrna rogum? fratrem ſignat ne papauer?
,, Obtinuit medium cur quæ vltima linea rerum eſt?

Enimuero Papilio vitam humanam ſignat: ſed in eodem hieroglyphico duas imagines, Papilionem, & Rotam, idem omnino ſignare, vitam ſcilicet fugientem, non ne ſuperuacaneum, atque vitium artis eſt? Vrna quomodo mortem ſignet, vbi caluaria mortui ponitur? nonne pariter hæc ſuperabundat in Emblemate? Sane papauer ſomnum inducit, qui frater mortis habetur: ſed cur opponitur Vrnæ ſepulchrali? Caluaria mortui cur media collocetur inter quatuor iſta ſymbola, dum non explicatur, ſed quæritur, imperfecta Schematis eſt expoſitio; quam interpres complere tenetnr. Age nos hanc prouinciam aggrediamur.

Propria ſententia proponitur: primumque Caluariæ ſymbolum medium explicatur de vita mortali. *Cap. LXVIII.*

QVinque ſunt in Shemate ſignræ; quarum media, caluaria humana, deſuper papilionem habens, infra ſe Rotam obtinens, ab vno latere Papaueris plantam, & ab alio ſepulchralem Vrnam: princeps eſt omnium figurarum. Eſt humana caluaria, ſpectabilis antrorſum, ad quam aliæ quatuor, tanquam ad proprium centrum lineæ, referuntur. Admirabile profecto Iobi patientis oraculum habetur, quod vniuerſum hocce Schema declarat, velut inde ſumptum; quo dicitur: [a] *Homo natus de muliere, breui viuens tempore: repletur multis miſeriis. Qui quaſi flos egreditur & conteritur, & fugit velut vmbra: & nunquam in eodem ſtatu permanet.* Sane homo natus de muliere ſapienter humana caluaria deſignatur: breue tempus humanæ vitæ papilione, quod animal ephemerum eſt: Vrna ſepulchralis repletur oſſibus, & cineribus cadauerum, quæ ſunt miſeriæ noſtræ: flos egrediens e ſtirpe, qui conteritur, & fugit velut vmbra, papauer eſt inter omnes florum ſpecies: Rota nunquam in eodem ſtatu permanet, ſed aſſidue voluitur inſtabilis. Age nunc ſingulas huiuſmodi notas diligenter explicemus; a caluaria ſumentes exordium. Profecto caluaria, quæ caput eſt hominis defuncti, myſtice deſignat hominem degentem in hac vita mortali: quoniam recte ſcribit Apuleius, [b] *Homo totus in capite, & vultu eſt; namque prudentia & ſenſus omnes in illa parte continentur, cetera omnia membra capiti ancillantur.* Hinc apud Ariſtotelem [c] apte reprehenduntur illi, qui mundum ab inferiori ſui parte ſubcæleſti determinant generationi & corruptioni obnoxium; quum a portione cæleſti, quæ decreto Platonis in Timæo capiti & vultui proportione reſpondet, denominari debeat generationis & corruptionis expers: en verba Magiſtri clariſſima: *Item dignum eſt reprehendere eos qui ita arbitrantur, quoniam, quum & ipſorum ſenſibilium pauciora numero ita ſe habere viderent, de toto tamen cælo ſimiliter ſenſerunt; hic enim qui circa nos eſt, ſolum ſenſibilium locus in corruptione & generatione eſt, qui nulla, vt ita dicam, vniuerſi pars eſt. Vnde iuſtius fuiſſet, propter illa, iſta etiam abſoluiſſe; quam propter iſta, illa condemnaſſe.* Quare ſolum caput, ac vultus, hominem totum myſtice repræſentat. Quod veteres eo ſignificarunt, quod in Numis, non totius corporis imaginem, ſed cælabant ſolummodo caput, vultumque Cæſaris, aut Auguſti, Neronis, Agrippinæ, aut alius cuiuſlibet. Quin & in oculo ſolo totius corporis haberi ſignum indicat aperte ſacra pagina, qua legitur: [d] *Lucerna corporis tui oculus tuus. Si oculus tuus fuerit ſimplex totum corpus tuum lucidum erit; ſi autem nequam fuerit, etiam corpus tuum tenebroſum erit.* Sed & paulo antea faciem vniuerſo corpori comparat, & homini toti, cui nunc oculum proportionalem fecit, vt oculi nomine ſignet a ſenſu præſtantiore totam faciem & caput; dixerat enim nouiſſime: [e] *Quum autem ieiunatis, nolite fieri, ſicut hypocritæ, triſtes: exterminant enim facies ſuas, vt appareant hominibus ieiunantes. Amen dico vobis, quia receperunt mercedem ſuam. Tu autem, quum ieiunas, vnge caput tuum, & faciem tuam laua, ne videaris hominibus ieiunans, &c.* Ieiunium enim emaciat non ſolum caput & faciem, ſed etiam manus, pedes, & vniuerſum corpus reliquum; at hoc totum corpus a parte magis præcipua, magiſque conſpicua denominauit Caput, atque faciem; quam mox denominat ſimiliter a ſenſu nobiliore, conſpicuoque magis, oculum, vt vidimus. Itaque caput, & facies vniuerſum hominem apte repræſentat in Schemate. Sed [f] hoc aperte fatetur etiam Danthes Aligherius inquiens: [f]

[a] Iob. c. 14. 1, 2.
[b] l. de dogm. Platon.
[c] 4. met. c. 23
Caput ſolum Cæſaris cur inſculptum numis.
[d] Luc. 11. 34. Matth. 6. 21. 22.
[e] Matt. 6. 16 & ſeq.
[f] Purg. cant. 23.

,, Pa-

„ Parean l'occhiaia anella senza gemme: A
„ Chi nel viso de gli homini legge OMO,
„ Ben hauria quiui conosciuto l'Emme.

Quem locum commentator Landinus explicans infit: *Parea il tondo de gli occhi, doue stanno gli occhi, anella senza gemme, anella tonde, senza castone, doue entra la gemma: dicono che nella faccia dell'homo gli orecchi e'l naso fanno vno* M, *in questa forma* m *, & gli occhi sono nel mezo due* o *in questa forma,* O O *: & cosi dicono* OMO. *Adunque il Poeta vuol*
g Cap. 1. *dimostrare, che la magrezza del viso facea più espressamente apparire.* Nos autem olim agentes de Mundi & Hominis analogia secus hunc locum interpretati fuimus asserentes; g Quandoquidem in facie hominis duæ malarum eminentiæ, per superciliorum arcus coniunctæ superne cum naso, inde ad labia protenso, repræsentant literam m; intra cuius lineas duæ cauitates oculorum efformant duas literas O O; quæ quidem in vultibus hominum emaciatorum euidentius conspiciuntur sub hac imagine m. Nomen igitur Hominis, naturaliter inscriptum est eiusdem vultui: propterea que vultus & caput est symbolum totius hominis. Ceterum vitam humanam post primi parentis errorem B esse veram, & continuam quandam mortem, seu moriendi passionem actualem, quam apte designet humana caluaria Schematis allati, facile probari poterit ex diuina pagina, sacris doctoribus, & ex rei natura. Primum enim historia sacra ponit homini statim creato Deum

Caluariæ mortui significatum.

h Gen. 2. 16. 17. iussisse: h *Ex omni ligno paradisi comede: De ligno autem scientiæ boni & mali ne comedas: in quocunque enim die comederis ex eo, morte morieris.* Quem locum, vt obseruat i Pererius, i l. 4. in Gen. c. 2. qu. 2. nu. 259. viri præclari rationabiliter interpretantur de actuali morte, non tantum de necessitate moriendi: verum, mortem illi quidem intelligunt, non completam, sed inchoatam, scholastici dicerent in fieri, non in facto esse; statim enim vt Adam peccauit, corpus eius spoliatum iustitia originali, & munere immortalitatis destitutum, cæpit perpeti frigus, calorem, lassitudinem, aliaque incommoda & mala, quæ sunt certissimi venturæ mortis absolutæ nuncij, cæpitque paulatim corrumpi, & ad interitum consummatum delabi. Sicut enim Philosophi alterationem, quæ præcedit procreationem formæ substantialis, quod fit ad eam præparatio quædam necessaria, & velut certissima quædam via, non dubitant appellare generationem: ita alteratio, quæ paulatim animam a corpore separat, & ducit homines ad interitum, C nomen mortis & corruptionis sibi vendicat. Sapienter igitur illa mulier Thecuitis ad re-
K 2. Reg. 14. 14. gem Dauid: K *Omnes morimur, & quasi aquæ dilabimur in terram, quæ non reuertuntur.*
l Homil. 37. in Euang. Verissimum etiam est illud B. Gregorij: l *Temporalis vita æternæ vitæ comparata, mors est potius dicenda quam vita. Ipse enim quotidianus defectus corruptionis, quid est aliud, quam quædā prolixitas mortis?* Corpus igitur Adæ in eodem statu permansisset, nisi ipse peccasset; non enim paulatim fuisset dissolutum aut vitiatum, & ad mortem delapsum; at post peccatum, cæpit paulatim dissolui & corrumpi, & ad interitum fluere: & ex eo tempore, mors ei cæpit dominari. D. Augustinus, quem plurimi Theologorum sequuntur, eandem sen-
m 13. de Ciu. c. 12. & 13. tentiam comprobat, & latius extendit ad omne mortis genus, inquiens: m [Quum ergo requiritur, quam mortem Deus primis hominibus fuerit cōminatus, si ab eo mandatum transgrederentur acceptum, nec obedientiam custodirent: vtrum animæ, an corporis, an totius hominis, an illam, quæ secunda dicitur? Respondendum est, Omnes; prima enim constat ex duabus; secunda ex omnibus tota. Sicut enim vniuersa terra ex multis terris, & vniuersa Ecclesia ex multis constat Ecclesijs, sic vniuersa mors ex omnibus; quoniam prima constat D ex duabus: vna animæ, altera corporis. Vt sit prima totius hominis mors, quum anima sine deo, & sine corpore ad tempus pœnas luit: secunda vero, vbi anima sine deo cum corpore pœnas æternas luit. Quando ergo dixit Deus primo illi homini, quem in paradiso constituerat, de cibo vetito: Quacunque die comederitis ex eo, morte moriemini: non tantum primæ mortis partem priorem, vbi anima priuatur Deo: nec tantum posteriorem, vbi corpus priuatur anima (*sensim secundum partes assidue abiens in elementa*) nec solum ipsam totam primam, vbi anima & a Deo, & a corpore separata ponitur: sed quicquid mortis est vsque ad nouissimam, quæ secunda dicitur, & qua est nulla posterior, comminatio illa complexa est. Nam posteaquam præcepti facta transgressio est, confestim gratia deserente diuina, de corporum suorum nuditate confusi sunt: vnde etiam folijs ficulneis, quæ forte a per-

turba-

A turbatis prima comperta sunt, pudenda texeront: quæ prius eadem membra erant, sed pudenda non erant. Senserunt enim nouum motum inobedientis carnis suæ, tanquam reciprocam pœnam inobedientiæ suæ. Jam quippe anima libertate in peruersum propria delectata, & Deo dedignata seruire, pristino corporis seruitio destituebatur. Et quia superiorem Dominũ suo arbitrio deseruerat, inferiorem famulum ad suum arbitrium nõ tenebat: nec omnino habebat subditam carnem, sicut semper habere potuisset, si Deo subdita ipsa mansisset. Tunc ergo caro cæpit concupiscere aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem: cum qua controuersia nati sumus, trahentes originem MORTIS in membris nostris, uitiataque natura, contentionem eius sine uictoria de prima præuaricatione gestantes.] Itaque uiuere humanum ob culpam originalem est continuum mori, quo corpus assidue reluctatur animæ, atque ab eius obedientia separatur, & sensim sine sensu secundum partes corrumpitur abiens in elementa, ex quibus primo coaluerat. Hanc eandem sententiam, quod uita nostra in corpore mortali sit uere mors, Apostolus protulit inquiens: [n] [Infelix ego homo: quis me liberabit de corpore mortis huius? (*Sed præstat integram Apostoli sententiam audire*) [o] Itaque fratres mei, & vos mortificati estis legi per corpus Christi; vt sitis alterius, qui ex mortuis resurrexit, vt fructificetis Deo. Quum enim essemus in carne, passiones peccatorum, quæ per legem erant, operabamur in membris nostris, vt fructificarent morti: Nunc autem soluti sumus a lege mortis, in qua detinebamur: ita vt seruiamus in nouitate spiritus, & non in vetustate literæ. Quid ergo dicemus? Lex peccatum est? Absit. Sed peccatum non cognoui, nisi per legem; nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret, Non concupisces: Occasione autem accepta, peccatum per [p] mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam. Sine lege enim peccatum mortuum erat (*quia scilicet peccatum nihil est aliud, quam transgressio legis*) Ego autem viuebam sine lege aliquando. Sed quum venisset mandatum, peccatum reuixit. Ego autem mortuus sum: & inuentum est mihi mandatum quod erat ad vitam, hoc esse ad mortem. Nam peccatum occasione accepta per mandatum, seduxit me; & per illud occidi. Itaque lex quidem sancta, & mandatum sanctum & iustum & bonum. Quod ergo bonum est, mihi factum est mors? Absit. Sed peccatum vt appareat peccatum, per bonum operatum est mihi mortem, vt fiat supra modum peccans peccatum per mandatum. Scimus enim quod lex spiritualis est, ego autem carnalis sum, venundatus sub peccato. Quod enim operor, non intelligo: non enim quod volo bonum, hoc ago: sed quod odi malum, illud facio. Si autem quod nolo, illud facio: consentio legi, quoniam bona est. Nunc autem iam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum. Scio enim quia non habitat in me, hoc est in carne mea, bonum. Nam velle adiacet mihi, perficere autem bonum, non inuenio. Non enim quod volo bonum, hoc facio, sed quod nolo malum, hoc ago. Si autem quod nolo, illud facio: iam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum. Inuenio igitur legem, volenti mihi facere bonum, quoniam mihi malum adiacet. Condelector enim legi Dei secundum interiorem hominem: video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati, quæ est in membris meis. Infelix ego homo, quis me liberabit de CORPORE MORTIS HVIVS? Gratia Dei per Iesum Christum dominum nostrum. Igitur ego ipse mente seruio legi Dei: carne autem, legi peccati, (*quæ mors est, & mortem affert assidue. Quod etiam Philo dixerat, [q] cui*) Sapiens, qui videtur vita mortali defunctus, immortalem viuit: malus autem viuens in vitijs, quantum ad felicem illam vitam est mortuus. (*Verum & alibi [r] dicit.*) Pœnalis vero *mors est*, quum anima e virtutis vita emoritur, & viuit in vita vitij. Quam opinionem Mosis secutus propemodum Heraclitus ait: Viuimus illorum mortem, mortui sumus illorum uitam: ac si dicat. Nunc, quum uiuimus, mortuam esse animam, tanquam monumento insepultam corpori; quod si mortui fuerimus, tum demum animam uiuere uita propria, liberata a malo, mortuo uinctoque corpore.] Quæ fuit etiam Platonicorum omnium [s] sententia, decernentium corpus esse sepulchrum animæ, cum Præceptore suo. Ceterum & hominem in corpore mortali semper naturali morte secundum partes corrumpi; quod antea nouimus e sacra pagina legente quod, [t] *Omnes morimur, & quasi aquæ dilabimur*

[n] Rom. 7. 24.
[o] Rom. 7. 4. & seq.
[p] Exod. 20. 5. Deuter. 5. 26.
Cur sine lege peccatum nõ sit.
Homo viuẽs vt mortuus sit.
[q] 2. de insid. deter. potiori
[r] 1. de leg. alleg. f.
[s] in Cratylo.
Corpus est animæ sepulchrum.
[t] 2. Reg. 14.

mur in terram, quæ non reuertuntur: ostendere quoque licet ex Aristotele, ponente substantiam materialem corporis nostri semper ad instar aquæ fluere, dum inquit: * *Quoniam autem dubitatum est de his sufficienter, oportet & dubitationem solutionis tentare inuenire, saluantes, manente eo, quod augetur, & adueniente aliquo augeri, recedente autem minui: Adhuc autem quodcunque signum sensibile, aut maius, aut minus factum esse: & non vacuum esse corpus, neque duas magnitudines in eodem loco, neque incorporeo augeri. Suscipiendum autem causam, quum determinauerimus primum, vnum quidem, quod ea, quæ sunt dissimilium partium, augentur, quia ea, quæ sunt consimilium partium, augentur; componitur enim ex his vnumquodque: Deinde quod caro & os, & vnaquæque talium partium est duplex, quemadmodum & aliarum in materia formam habentium: etenim materia dicitur, & forma, caro, aut os. Quamcunque igitur partem augmentari, & adueniente aliquo, secundum formam quidem est possibile, secundum materiam autem non est. Oportet enim intelligere, quemadmodum si quis mensurabit eadem mensura aquam: semper enim alia, & alia, quæ generatur: sic vtique augmentatur materia carnis. Et non cuicunque partium aliquid adijcitur; sed hoc quidem defluit, hoc autem aduenit; figuræ autem, & formæ, cuicunque particulæ.* Quum igitur ex humani corporis uiuentis hanc uitam mortalem (siue sit in augmenti tempore, siue in ætate consistentiæ, siue in decremento) quacumque particula semper recedat aliquid, per insensibilem saltem transpirationem a Medicis appellatam, abiens in excrementa, & in elementa, quod prius anima pollebat, a qua deseritur in corporis residue substantiæ partibus remanente: semper necessario singularum partium uiuentium & animatarum aliqua portio moritur, illa nimirum, a qua separatur anima permanens in corporis residua substantia. Quo nomine corpus humanum uiuens assidue moritur secundum naturam per partes; etsi secundum totum ratione formæ permanentis uiuere dicatur. Quod & alibi satis innuit Aristoteles, asserens: * *Generatio igitur est prima participatio cum calido nutritiuæ animæ: Vita autem mansio huius: Iuuentus autem est primæ refrigeratiuæ particulæ augmentatio: Senectus autem, huius decrementum: Status autem, horum medium: Mors autem & corruptio, violenta quidem, calidi extinctio & marcor (corrumpitur enim vtique propter ambas has causas) quæ autem secundum naturam, eiusdem huius marcefactio propter temporis longitudinem facta & perfectionem: in plantis igitur ariditas, in animalibus autem vocatur mors. Huius autem, quæ quidem in senectute mors, marcor particulæ propter impotentiam refrigerandi, a senectute.* Sed mors, quæ ante senectutem simul cum vita perennat in humani corporis particulis, est marcor calidi natiui ad consumptionem assiduam humidi radicalis in ijs partibus, quæ iugiter in halitus dissoluuntur, & morientes ab anima recedunt, cui prius vnitæ viuere dicebantur. Illud enim de humano corpore proportionabiliter asserendum est, quod in scholis passim dicitur de elementis, quæ ponuntur æterna & incorruptibilia secundum totum, ratione formæ; sed assidue corrumpi secundum partes, ratione materiæ; non aliter homo secundum totum ratione animæ, quam obtinet, viuere dicendus est; at simul ratione corporis, cuius assidue partes aliquas amittit, iugiter etiam mori constituendus est. Vt propterea nasci sit aperire carceres ad metam mortis, & dum currimus vitæ cursum, vna morimur: ac inter carceres & metam nil omnino diuidit; eodemque pede tangitur extremitas vtraque vitæ, quæ inducit, & quæ educit; ortus nimirum, & interitus. Itaque rectissime per humanam caluariam in Schemate nostro mystice signatur homo viuens hanc vitam mortalem. Ad prædicta si respexit, verissime scripsit Manilius *y*

,, Nascentes morimur, finisque ab origine pendet.

[Margin notes: * 1. de gen. t. 35.36. — Homo viués vt assidue moriatur. — * de vit. & mort. c.14. — *y* lib. 4.]

[Margin letters: A, B, C, D]

De Pa-

De Papilione, significante breuitatem humanæ vitæ.
Cap. LXIX.

PORro vitam humanam esse breuem, non solum comparatione facta cum æterna immortalium vita; quod omnes vltro fatentur: verum etiam simpliciter & absolute, secundum se spectatam, constat ex rei natura; siquidem quum homo sit animal rationale, proindeque capax omnium artium atque disciplinarum; vt cuius intellectus natura sua potest omnia[a] intelligere; nullus tamen hominum repertus est adhuc (excipias Dominum, qui homo Deus extitit, in quo reconditi sunt omnes thesauri sapientiæ,[b] atque scientiæ Dei) qui sciuerit omnia, quin qui multa non ignorarit, quique multo plura non ignorarit quam scierit; quo nomine recte Socrates, quem oraculum sapientis titulo decorauit, animaduertens ea quæ sciebat, esse minimam partem eorum, quæ sibi restabant addiscenda, testimonio Platonis,[c] asseuerare consueuerat, hoc vnum se scire, quod nihil sciret; nimirum adeo breue spatium vitæ metitum fuisse se, licet esset iam senex, vt rerum homini scibilium nullam fere partem adhuc addiscere potuerit, vniuerso tempore vitæ suæ. Deinde vero, quod ait Hippocrates,[d] vitam esse breuem, artem vero longam, id non de sola medicina verum est, sed absolute de qualibet arte; quia nullus artifex est omnino perfectus in sua facultate, quin vlterius proficere queat. Si ergo vita non sufficit ad vnam artem exactissime perdiscendam, cui nihil vlterius perfectionis adiungi potest; quomodo vita nostra secundum se breuissima non dicetur absolute, quum hominum nullus in omnibus artibus, quarum capax est humanus intellectus, excellere potuerit vnquam ob vitæ breuitatem? habitus enim artium, prudentiæque, diuturnitate temporis comparantur, ex multiplici experientia; proptereaque non obseruantur in iuuenibus, vt notat[e] Aristoteles. Ita vita humana secundum se, ad hominis naturam comparata, qui facultatem habet omnia[f] sciendi, breuis est absolute. Plutarchus ex Aristotele breuitatem humanæ vitæ sic ostendit Apollonio:[g] *Hoc ipsum Aristoteles ait Silenum, quum captiuus ad Midam adduceretur, pronunciasse: cuius hæc sunt (præstat enim opinor ipsa apponere) in Eudemo, siue libro de Anima verba.* Itaque, *inquit*,

Vita nostra vt breuis sit.

[a] 3. de an. t. 4. 18. 37.
[b] Coloss. 2. 3.
[c] in Theage.
[d] 1. aph. 1.
[e] 1. Eth. c. 3. 6. Eth. c. 8.
[f] 3. de an. t. 4. 18. 37.
[g] de Cōsolat. ad Apollon.

,, præstantissime omnium & beatissime, cum felices censemus esse & beatos, qui vita hac
C ,, defuncti sunt: tum nefas putamus quicquam de ijs falso aut contumeliose dicere; quippe
,, qui melioris iam præstantiorisque naturæ facti sint compotes. Atque hæc nostra senten-
,, tia ita vetusta est, vt eius & initium & autor prorsus ignoretur; sed ab infinita vsque æter-
,, nitate continenter ea sic est propagata. Ad hæc, vides in ore hominibus esse omnibus
,, iam inde a multis annis tritum illud. Quodnam? inquit ille: Quod (ait) omnium opti-
,, mum est non nasci: præstat autem mori, quam viuere: eiusque rei multis sunt diuinitus
,, perhibita testimonia. Atque huc pertinet, quod narratur, Silenum a Mida isto cap-
,, tum, & a venatione ei sciscitanti, Quidnam optimum homini, maximeque expetendum
,, esset: principio respondere noluisse, vocemque compressisse. Tandem quum vrgendi
,, vt aliquid diceret finem nullum Mida faceret, in hæc inuitum erupisse verba: Ærumnosi
,, genij, & difficilis fortunæ semen, in diem durans, quorsum me cogitis ea vobis dicere,
,, quæ vobis nescire erat melius? maxime enim vacantes dolore viuunt, qui sua ingnorant
,, mala: Hominibus autem omnino optimum est non nasci; neque participes fieri præ-
,, stantioris naturæ: optimum enim omnibus vtriusque sexus hominibus hoc est: Proxi-
D ,, mum huic, & inter ea, quæ consequi homo possit, primum est, quam celerrime mori.
,, Manifestum autem est, sic eum pronunciasse, quod melior sit mortuorum, quam viuo-
,, rum conditio. Quem locum alibi tractantes de Immortalitate[h] Animorum fusius expli-

Ignorate propria mala bonum.

caimus. In præsentia sufficiat ad nostri Schematis explicationem assumere, quod *Homo* dicitur *Ærumnosi genij, & difficilis fortunæ semen, in diem durans*; adeoque vitæ breuioris, quam deceat humanam conditionem inter animalia cetera præstantissimam. Verum enim vero dies ista mensurans humanam vitam absolute, nō est vulgaris diecula vigintiquatuor horis terminata; sed quæ longissimum humanæ vitæ cursum metitur, & ad mille vulgares annos producitur, vt inquit S. Irenæus,[i] & ostenditur ex ipso Psalte diuino concinente ad Dominum:[K] *Quoniam mille anni ante oculos tuos, tanquam dies hesterna, quæ præterijt. Et custodia in nocte, quæ pro nihilo habentur, eorum anni erunt. Mane sicut herba transeat,*

[h] lib. 3. c. 8.

Dies humanæ vitæ qui sit.

[i] lib. 5. aduers. hæres.
[K] Ps. 89. 4. & seq.

mane floreat, & transeat: vespere decidat, induret, & arescat. Quia defecimus in ira tua, & in furore tuo turbati sumus (amittentes æternitatem vitæ corporalis in Adami peccato, simul cum eo eiecti de paradiso, procul ab arbore vitæ, cuius esu seruari poteramus immortales in corpore) *Posuisti iniquitates nostras in conspectu tuo: seculum nostrum in illuminatione vultus tui.* (Scilicet uniuersa vitæ nostræ duratio, quæ dicitur æuum, & seculum nostrum, adeo breuis est, ut ictu oculi diuini mensuretur) *Quoniam omnes dies nostri defecerunt: & in ira defecimus*) qui ob peccatum una cum Adamo deiecti fuimus e loco deliciarum, vbi vitam immortalem, nunquam deficientem viuere poteramus, in gratia tua permanentes) *Anni nostri sicut aranea meditabuntur:* (Et ex Hebræo Pagninus) *Consumpsimus annos nostros tanquam sermones* (quod vtrnnque signat humanæ vitæ miseriam, atque breuitatem; sermo enim prolatus, vt notat Genebrardus, mox euanescit: volans irreuocabile verbum. Et Chaldaica translatio) *sicut vapor oris nostri in hieme* (qui citissime consu-
,, mitur, & in Araneæ similitudine Glossographo, & Incognito, Miseria & breuitas huius
,, vitæ exprimitur hic per similitudinem araneæ, quæ multo labore inanes telas texit, vt do-
,, lo capiat muscas.) *Dies annorum nostrorum in ipsis, septuaginta anni. Si autem in potentatibus octoginta anni: & amplius eorum labor, & dolor. Quoniam superuenit mansuetudo: & corripiemur.* (Apertius ex Hebræo Pagninus) *Dies annorum nostrorum in ipsis, septuaginta anni. Et si in fortitudinibus octoginta anni: & fortitudo eorum peruersitas, & iniquitas. Quoniam recessit cito, & auolauimus.* Quum ergo septuaginta anni, & octoginta, non sint adhuc decima pars millenarij; si mille anni nostræ vitæ comparantur apud Deum hesternæ diei, quæ præterijt; iam vniuersa vita hominis breuior est vnica die; quod & S. Petrus

l 2. Ep. 3. 8.

ait: [l] *Vnum vero hoc nō lateat vos charissimi, quia vnus dies apud Dominū sicut mille anni & mille anni sicut dies vnus.* Quum itaque nemo fere mortalium attigerit annum vitæ millesimum; profecto vita hominis hoc sensu dici potuit a Sileno, *Ærumnosi genij, & difficilis fortunæ semen, in diem durans:* Id autem apprime nostri Schematis autor hieroglyphico Papilionis indicauit; quod esse animal Hephemerum antea nos edocuit Valerianus, & Alber-

m lib. 26.

tus; quorum verba sunt iterum huc afferenda. Pierius quidem [m] ait DE EHPEMERO: *Apud Cimmerium Bosphorum Hypani fluuio veluti folliculos acinis maiores ferente, gignitur Ephemerus, animal quadrupes volatile, quod nos Diarium appellare possumus.*

VNIVS DIEI VITA.

Per hieroglyphicum eius infantem aliquem, qui non vltra vnius diei spacium vitam produxerit, nonnulli significandum censent. Id enim animalis genus vt eruperit e folliculo, in pomeridianum vsque diei tempus viuit, & volat: mox descendente Sole macrescit & languet: deinde Occidente moritur: vita non vltra diem vnum prorogata. Miror, virum eximium huius rei

n 5. lib. c. 19.

Autorem non laudasse Aristotelem, cuius euidentia verba sunt in Animalium historia: [n] Hy-
,, panis fluuius apud Cimmerium Bosphorum sub solstitio defert veluti folliculos acinis
,, maiores, quibus quadrupedes volucres erumpunt: quod genus animalis in postmeridia-
,, num vsque diei tempus viuit, & volat: mox descendente Sole macrescit, & languet:
,, deinde occidente emoritur, vita non vltra vnum diem peracta: vnde Ephemerum, id est
,, Diarium appellatum est. Sed addit illico de suo Valerianus: *Eiusdem imbecillitatis est Papilio, in grandissimæ muscæ speciem, colore albido, qui ex folliculo bombycis intra suam araneam conditi transformatique erumpit, candidoque exceptus velo, oua haud ita multo post papauerum seminibus paulo maiora, edit plura numero: mox intra paucissimarum horarum spacium ab ouis editis emoritur:* Magnus autem Albertus in eandem sententiam inquit: [†] *Papiliones sunt vermes volantes multorum colorum: Quidam enim sunt in alis sicut purpura, quidam albi, quidam hyacinthini, & quibusdam quædam inest rubedo: Hi sunt, qui in autumno coeunt, & post coitum masculus moritur: & tunc oua facit femina, & ipsa similiter moritur.* Itaque rectissime Papilio ponitur in Schemate supra caluariam humanam, ad indicandam breuitatem, ac si placet, imbecillitatem humanæ vitæ. Ceterum Joannes de la Casa Lyricus Italiæ celeberrimus vitæ nostræ breuitatem contraxit ad vnam vel duas horas mysticas, inquiens in Pægnio, honorifico commendato laudibus Torquati Tassi, heroici poetæ.

Papilionis vita breuissima.

† lib. 26. de animal.

Questa vita mortal, che'n vna, o'n due
Breui e notturne hore trapassa, oscura

E fred-

A E fredda; inuolto hauea fin qui la pura
Parte di me, ne l'atre nubi sue.

De Papauere, simulachro somni, a quo prima desumit exordia, & in quo dimidium suæ durationis habet humana vita. Cap. LXX.

ADextris humanæ caluariæ sapienter insculpitur Papauer; quia quum vita sit † motus quidam; decernente Magistro: *Vitam autem dicimus, quæ per ipsum fit, alitionem, augmentationem & diminutionem*: & mox: [a] *Dicamus igitur principium accipientes considerationis, determinari animatum ab inanimato ipso viuere. Multipliciter autem ipso viuere dicto, & si vnum aliquid horum insit solum, viuere ipsum dicimus, vt intellectus, & sensus, & motus, & status secundum locum: adbuc autem motus secundum alimentum, & augmentum, & decrementum.* Primum autem humanæ vitæ tempus in alimento, & augmento pusilli corporis nuperrime geniti, somno detineri, sapienter ostendit alibi Philosophus [b] inquiens: B *Principio pueri quum nati fuerint, dormire omnium imperfectorum maxime animalium solent; quoniam intra parentem, quum primum sentire cæperint, tempus dormiendo totum fere consumunt. Sed quæritur de prima generatione, vtrum vigilia præcedat, an somnus. Quod enim proficiscente ætate magis expergisci visuntur, contrarium, id est somnum principio generationis inesse, probabile est. Tum etiam transitio de non esse in esse per medium fieri solet: somnus autem talis sua natura esse videtur, vt viuendi & non viuendi interliminium sit: & neque omnino sit, qui dormit, neque non sit; viuitur enim potissimum vigilia propter sensum. Sed, si animal habere sensum necesse est, & tunc primum est, quum primum contingit sensus; primam istam dispositionem non somnum, sed similem somno esse putandum, qualis plantarum est; etenim ita accidit, vt per id temporis vita plantarum animalia viuant: At plantis somnum inesse impossibile est; nullus enim somnus inexpergiscibilis est: affectio autem illa plantarum quæ somno est proportionalis, inexpergiscibilis est. Necesse est etiam animalia dormire partem maximam temporis, quoniam incrementum & pondus locis superioribus impositum est: causam autem dormiendi talem esse alibi exposuimus. Verumtamen expergisci in vtero etiam videntur;* C *quod tum in dissectionibus, tum in prole ouipari generis patet: mox obdormiunt statim rursusq; delabuntur: Quamobrem egressa quoque in lucem, bonam temporis partem dormiendo traducunt. Quum pueri vigilant, non rident: quum dormiunt, rident: interdum etiam lacrymant. Accidit enim dormientibus etiam animalibus sensus, non modo quæ somnia vocantur, sed etiam præter somnia, vt ijs, qui dormientes resurgunt. & quidem pleraque agunt sine somnio: sunt enim qui dormientes resurgunt: & ambulent videntes eo modo, quo qui vigilant; ijs enim sensus accidentium contingit, quanquam non vigilantibus, tamen non vt somnium. Infantes vero propter consuetudinem quasi nescij vigilandi, sentire, viuereque in dormiendo videntur: tempore autem procedente, incrementoque transeunte in partem inferiorem expergiscuntur. Iam magis & partem maiorem temporis ita degunt; sed initio plus quam cetera animalia somno dediti viuunt; imperfectissimi enim omnium perfectorum partuum nascuntur, & incremento partis superioris exuperant*: in qua maxime somnus fieri solet, velut in proprio domicilio; nam alibi Philosophus [c] asseuerat, *somnum a cerebro proficisci*: & *somni dominum* [d] *esse locum, qui circa cerebrum*. Quum itaque vita consistat in motu: motusque principium in animalibus a dextris D initium habeat, Aristotele [e] doctore; propterea Papauer hieroglyphicum somni ponitur in Schemate a dextris humanæ caluariæ, vitam mortalem indicantis, vt visum est. Porro papauer esse hieroglyphicum somni, licet hoc nusquam Pierius asseruerit, aperte tamen constat, tum ex rei natura, quia papaueris succus Meconium appellatur, & opium, ac impense soporiferam vim obtinet: tum ex Virgilio, cui [f]

,, Vrunt lethæo perfusa papauera somno.

& infra: [g]

,, Inferias Orphei lethæa papauera mittes.

& alio loco: [h]

,, Spargens humi mella, soporiferumque papauer.

& Ouidio: [i]

,, Quotue soporiferum grana papauer habet.

Pro-

† 2. de an. t. 2

[a] 2. de ani. t. 13.

[b] 5. de gen. an. cap. 1.

Vtrum somnus an vigilia prior tempore sit in vita.

Dubit.

Somnus nullus est inexpergiscibilis.

Solut.

Dormientes vident, & lacrymant.

Dormientes agunt pleraque sine somnio.

Noctambuli dormientes.

[c] 2. de part. cap. 7. 2.

[d] de somn. & vig. cap. 5

[e] 2. cæl. t. 8. 13. & seq.

[f] 1. Georg.

[g] 4. Georg.

[h] 4. Æneid.

[i] lib. 5. de Tristib.

Protenditur autem papauer a dextris per totam caluariam, quia somnum inducens, adeoque somni hieroglyphicum indicat dimidium vitæ, quin & plusquam dimidium homines dormire, ac mortuis similes iacere fere sine sensu; quo nomine quoque maxime vita nostra signatur in gemma per humanam caluariam. Ad quem sensum respiciens Aristoteles [K] infit: *Bonus autem & malus discerni in somno minime potest. Vnde inquiunt felices in dimidia parte vitæ a miseris nihil distare. Atque hoc conuenienter euenit; ocium enim animæ somnus est, quæ vel bona mala dicitur. Nisi quatenus paulùlum motiones aliquæ ad eam pertinguns; eatenus enim modestiorum meliora quam quorumlibet visa apparent*, & alibi: [l] *Vnde manifestum redditur interdum, quo de controuertitur, quare media vitæ parte boni honestique prauos nihil antecellant; nihil enim discriminis inter dormientes est. Somnus enim est vitæ ocium non operatio*. Sed & apud Plutarchum: [m] *Dixit Aristo, temporis nobis ad vitam dati exigui, somnum quasi vectigalis exactorem, dimidiam auferre partem*. Platoni similiter: [n] *Nullus dormiens alicuius est pretij, nihilo magis quam is, qui viuus non est*. Papauer itaque somni causa pariter & simulachrum, ad indicandam humanæ vitæ miseriam ponitur in Schemate dextras obtinere partes, & alio quocumque signo Schematis ampliorem occupare sedem mortis hunc fratrem in vita mortali. Quam calamitatem humanæ vitæ Mycerinus vt declinaret noctes in dies vertere, somnumque ac dormitionem in vigilias commutare conatus est; cuius historiam in Euterpe sic affert Herodotus: [o] *Huic regi* Micerino *post calamitatem filiæ, secundo loco hæc accidisse: Ex vrbe Buti venisse oraculum, fore vt sex omnino annos viueret, septimo defuncturus. Id hunc ægreferentem, vicissim misisse ad oraculum contumeliosas quærimonias: quod, quum pater suus & patruus, qui deorum immemores templa clauserant, hominesque perdiderant, tandiu vixissent: ipse pie faciens, tam cito foret vita defuncturus. Rursus ei venisse dicuntur ex oraculo responsa: ea propter ipsum propere vitam finiturum, quod non id faceret, quod deberet, Oportuisse enim Ægyptum centum quinquaginta annis affligi; idque duos, qui ante eum fuissent, reges didicisse; ipsum vero, nequaquam. Hæc vbi accepit Mycerinus, se iam a numinibus damnatum, lucernas fecisse permultas, quibus quum noctesceret accensis potaret ac se oblectaret: neque diu neque noctu intermittentem quin per paludes (*Nilo adaucto*) perque nemora (*fluuio diminuto*) vagaretur, vtque audiretur iuuenilibus in rebus studiosissime versari. Hæc autem idcirco excogitarat, quod vellet Oraculum conuincere mendacij, vt duodecim pro sex fierent anni, diebus factis ex noctibus*. Quæ forte fuit ratio sacra festi Lucernarum, postea per vniuersam Ægyptum quotannis fieri consueti; de quo festo pariter Herodotus. Verum enimvero neque sic ipse voti compos omnino factus est; quum sine somno totum tempus id viuere nequierit, sed naturæ debitam requiem per interualla dormiens, vigiliæ succedaneum alternis interuallis exhibere somnum coactus fuerit; adeoque perpeti vt vitæ dimidium fratri mortis quotidie concederetur. Papauer itaque soporiferum apte tenet in Schemate partes dexteras inter humanæ vitæ miserias.

A B C

K Eth. c. 13. — Somnus cuius animæ sit ocium. — l 2. Eudem. cap. 1. — m Côment. Aqua an ignis sit vtilior. f. — n de Republ. — o lib. 2. c. 133 Micerini regis historia dulcbra. — p in Euterpe. cap. 62.

De Rota, signante humanarum actionum, in vigilia patratarum, perennem inconstantiam. Cap. LXXI.

SVccedit in hac vita mortali, somno vigilia; quæ proprie nihil est aliud, quam exercitium humanarum actionum, potissimum ab electione, ac humana uoluntate prodeuntium; nam quæ fiunt a natura citra uoluntatis electionem in homine functiones, altio, augmentatio, respiratio, pulsus, etiam dormientibus nobis obeuntur in humano corpore. Sed quæ fiunt operationes ad arbitrium nostræ uoluntatis in uigilia, scite per subiectam humanæ caluariæ Rotam figurantur in Schemate nostro; quæ mutabilitatem, & inconstantiam illarum indicat; quam ut uanitatem tum despiciebat sapientissimus hominum Salomon † & irridebat itidem sapiens ille Philosophiæ cultor Democritus, & ut miseriam lachrymabatur non minus sapiens Heraclitus. Quæ quidem Rota sex radios obtinuit; quia nostræ uoluntatis actiones omnes ex electione proficiscentes, fortunæ subiectæ sunt, ut ait [a] Aristoteles; quæ mire misereque uolubili Rota temeritatis & inconstantiæ nostratia cuncta uersans assidue, circa tria bonorum, totidemque malorum illis opposita genera, Rotæ suæ radios posuit. Bona quidem fortunæ tria sunt, Opulentia, Magistratus siue dignitas, & Amicorum siue

D

Vigilia quid proprie sit. — † Ecclef. 1 — Rota humanæ vitæ cur sex habeat radios — a 2. Phy. t. 52 & seq. — Bona fortunæ quot quæque sint, & illis opposita mala.

siue filiorum copia; quibus opposita mala sunt, Inopia, Obscuritas nominis, & Orbitas. Neque de proposito Pierium audio, cui hieroglyphice [b] *Hominum rotæ sex tantum radijs compingi debent; tot enim sunt,* ait, *humanæ naturæ motus; in anticam in posticam ingredi, vel retrocedere; in dexteram, aut in læuam ferri, sursum, aut deorsum, ascendere, vel descendere.* Quasi septimo motu se nequeat homo circumuoluere latione: quasique præter localem homo non cieatur in suis actionibus maxime motu alterationis. Quod obseruasse potuerat ex his, quæ paulo antea dixerat ipsemet Valerianus de rerum Mutabilitate, sic: *Quod autem ad rerum mutabilitatem facit, non pila tantum, verum etiam Rota in huiusmodi accipitur significatum. Psalmo enim octuagesimo tertio legitur: Deus meus pone eos vt Rotam: hoc est, tam facile eorum statum conuerte, quam volubiliter Rota ipsa conuertitur. Ita Euthymius, Eucherius, & alij* & mox recte: *Sed cur id dissimulem, quod in Diuinis literis imperitorum præcipitantiam per Rotam significari comperimus? & in hanc sententiam a Psalmographo dictum citauerimus? Deus meus, pone illos vt Rotam: Rota quippe posteriore parte attollitur, anteriore cadit. Posteriora sunt bona fortunæ, quæ quia nostra non sunt, ea nobiscum transportare non possumus; ideoque a tergo relinquuntur. Anteriora sunt æterna, & quæ nos assidue comitantur: immo nos præcedunt, seque duces quo progrediendum sit, exhibent. Impurus igitur, & imperitus rerum, quum fortunæ bonis augetur, auersus retro faciem quæ æterna sunt obliuiscitur; atque ita fit, vt anteriore parte neglecta, præceps eat: nam posterioris, quæ attolli videtur, admiratione captus, in quam rapiatur voraginem aduertere nequaquam potest, atque ita præcipitatur.* Ceterum Schematis autor iste Rota sua non tantum imperitorum, & improborum vitam actionesque designat, sed absolute vitam humanam; & eius actiones inconstantiæ ludibrioque fortunæ subiectas; quas licet imperitorum maxime ac improborum, ita deridebat Hippocrati [c] Democritus, ex Foesij versione: *Ego vnum hominem rideo,* inquit, *amentia quidem refertum, recte factis vacuum, in omnibus consilijs pueriliter agentem, nullius vtilitatis gratia immensos labores tolerantem, terræ fines & infinitos recessus argenti & auri comparandi gratia immoderatis cupiditatibus peragrantem, & nunquam ab his comparandis cessantem, semper vero ad copiam tumultuantem, ne si ea destituatur, pudore suffundatur, quod felix non dicatur. Quod in terræ hiatus inquirens, eorum manibus effodiat, qui partim a terra inani intereunt, partim vero diutius hac necessitate detenti, in supplicio tanquam in patria permanent, aurum & argentum perquirentes, pulueris vestigia & ramenta peruestigantes, arenam aliam aliunde excitantes, & terræ venas excindentes, ad opulentiam semper terram matrem tanquam hostilem in glebas proscindunt quam eandem etiam cum admiratione calcant. Quantum vero rideri debet, quod terram latentem cum labore amant, apertam contumelia afficiunt? Canes emunt, quidam etiam equos: quidam vero multa circumscripta regione eam sibi adscribunt, & quum multis dominari velint sibiipsis imperare nequeunt. Vxores ducere cupiunt, quas paulo post repudiant: amant, deinde odio prosequuntur: cum cupiditate liberos suscipiunt, deinde eos adultos abdicant. Quodnam hoc inane studium & rationis expers, nihilque ab insaniæ discrepans? Bellum intestinum gerunt, quietem optabilem non ducunt, regibus vicissim insidias tendunt, homines necant; defossa terra argentum inuestigant, argento reperto terram emere cupiunt, terra empta fructum diuendunt, fructibus distributis rursus argentum cupiunt. Quibus mutationibus quantis vitijs obnoxij? Quum opes non habeant, eas expetunt; si habent, abscondunt, dissipant. Eorum res aduersas derideo, eorum infortunia intento risu excipio. Veritatis enim instituta violant, contentionis studio hostiles inter se rixas habent. Cum fratribus vero, parentibus, & ciuibus mutuas cædes exercent, idque pro ijs possessionibus, quarum nemo post mortem dominus esse potest. Iniustam vitam consectantes, amicorum & patriæ inopiam despiciunt, indigna & inanimata diuitiarum loco habent, pro vniuersis facultatibus statuam mercantur, quod simulachrum loqui videatur, eos vero qui vere loquuntur, odio habent. Res non faciles amore prosequuntur: in continente habitantes, maritima expetunt: rursusque insulas tenentes, continentem affectant, cunctaque in suam cupiditatem peruertunt. Et in bello quidem fortitudinem laudare videntur; at in dies a libidinum indulgentia & auaritia vincuntur, & affectibus omnibus tenentur: Thersitis autem vitam omnes referunt. Quæ vero in re risum meum Hippocrates reprehendisti? Neque enim quisquam suam, sed alter alterius amentiam deridet: hi quidem Ebrios, quum ipsi sibi sobrij videantur: alij amantes,* quum

[b] lib. 39. Pierius notatus.

Rota vt impiorum vitã signet.

[c] Epist ad Damaget.

Democriti risus causæ.

quum ipsi grauiore morbo laborent: hi vero nauigantes, alij agriculturæ deditos, & mox: *Nunc vero velut in rebus vitæ conuenientibus mente capti cæcutiunt, neque mente ratiocinationis ex-* A
Humanarum Rerum omnium Rota. *perte inordinatum impetum facile addiscunt. Satis enim fuerit hæc admonitio, Rerum omnium commutatio, quæ subitis conuersionibus incidens, repentinam & omnimodam rerum velut Rotarum agitationem in mentis motione reponit. Illi vero tanquam hæc adaptata sit & firma, affectionum continenter incidentium obliti, aliter alius quæ tristitiam adferunt expetentes, quæ sunt incommoda inquirentes, in multis calamitatibus assidue versantur*. & reliqua [d] superius
[d] cap. 45. e Cornario relata: quibus apertissime Democritus ostendit, omnes actiones humanas assidue versari Rota fortunæ, nihilque firmitudinis habere. Quam sane Rotam optimo consilio pingit Autor Emblematis infra caluariam humanam, quod actiones hominis in vigilia proficiscuntur omnes ab humaua voluntate secundum electionem agente, in quas solas habet locum & potestatem temeritas inconstantis fortunæ supra Rotam nunquam non versatilem deuolutæ. Quæ quidem Fortunæ Rota senis radijs innititur, ob rationem antea propositam, ad discrimen Rotæ tum Deorum, tum etiam Inferorum, quod illæ radijs octonis
[e] lib. 39. hier. polleant, istæ quaternis, vt recte notat Valerianus; [e] qui sicut in ratione numeri senarij Rotæ humanæ non acceptus a nobis est; ita plane recipitur in ratione tum octonarij cælestium, B
tum quaternarij manium inferorum, dum ait: *Sciendum enim Rotas a radiorum numero di-*
Rotæ deorũ cur octo radijs insigna. *stinctas esse. Nam quæ dijs attribuuntur, octo radijs insignes figurantur; propterea quod rerum cælestium motus in octauam vsque sphæram, quantum humani oculi vis porrigi potest, ob-*
[f] 12. met. t. 4. *seruantur*, vel potius ex Aristotele, [f] quia motus omnes, etiam obseruati supra sphæram octauam ab Astronomis in orbibus anastris, instituti sunt a natura, & plane relationem essentialem habent ad lationem siderum, quæ cuncta consistunt, atque voluuntur in octo solummodo sphæris inferioribus: verba Magistri sut: *Nullam lationem possibile est esse, quæ non ordinetur ad lationem stellæ*. Nisi dicere velimus diuina cuncta perfectissimam habere conditionem, quum autem Antiquitas, obseruatu Bongi de Mystica numerorum significatione tractantis, octonarium numerum vsurparit, quum nihil alicui rei deesse significaret; idcirco Deornm Rotis octo radios prisci semper attribuere videntur. Inferorum autem Rotis quatuor tantummodo radij dati, quod crucis patibulum ad sontes torquendos in Rota formare conspiciantur: vnde scite Pierius addit mox: *Quę vero Ixionis Rota fertur, quatuor tantum radijs compacta fingitur: vnde Pindarus dixerit* τετράκναμον ἑὸν ὄλεθρον. *In ea vero ita* C
districtus fingitur Ixion, vt manus singulæ singulis radijs affixę essent, totidemque alijs pedes singuli. Qua de re apud Pindarum legas in Pythijs, Ode ad Hieronem altera. Ego vero in ode secunda Pythiorum ad Hieronem lego Pindari verba: τὸν δὲ τετρακνάμον ἔπραξε δεσμόν ι. *Quadriradium autem ille vinculum fecit*. Isto mortis genere Martyrium assecutum le-
[g] lib. 1. c. 7. gimus apud nostros B. Andream Apostolum; de quo Lipsius [g] in opere suo de Cruce. Sed in Schemate nostro Rota senis radijs instructa significat Rotam fortunæ cunctas actiones hominum in hac vita mortali circa diuitias, & paupertatem, Honores, & obscuritatem nominis, Amicorum affluentiam, & Orbitatem, assidue versantis: vt antea notauimus.

De Vrna sepulchrali, ad quam terminantur actiones omnes humanæ vitæ mortalis. Cap. LXXII.

PRofecto vita nostra mortalis, quæ breui tempore mensuratur, ad instar vitæ papilionis, D
exordium sumens in vtero ab impotentia vigilandi, versata per fortunæ ludibria, denique terminatur ad mortem vniuersi corporis in vrna sepulchrali recondendi; quocirca sapienter a sinistris humanæ caluariæ, cui superponitur viuus papilio durans in diem, post soporiferi papaueris iconem a dextris, & Rotam instabilem infero loco, demum ponitur Vrna sepulchralis a sinistris. Quam rerum seriem, & humanæ vitæ cursum inter huiuscemodi
[a] ca. 10. 19. 20. miserias Autor iste Schematis hausisse videtur ex oraculo Iobi dicentis: [a] *Fuissem quasi non essem, de vtero translatus ad tumulum. Nunquid non paucitas dierum meorum finietur*
[b] 2. de an. t. 37. *breui?* siquidem verbum, *Fuissem*, indicat vitam, quæ definitur Aristoteli, [b] *viuentibus esse*; per notas illas, *quasi non essem*, indicatur apte mors assidua particularum corporis viuentis; quia mors est ipsum *non-esse*; sed quia mors ista partium corporis viuentis non est abso-

absolutum non esse totius viuentis, neque mors consummata corporis totius, ideo non dicitur *non-essem*, sed *quasi non essem*. Addit, *de vtero*, in quo semimortuus iacet veluti somno sopitus homo, inter esse & non esse consistens, vt ex Aristotele [c] vidimus, [d] explicantes imaginem papaueris in gemma somniferi, quum somnus audiat passim, & ab Aristotele, [e] quid epilepsiæ simile, proindeque frater mortis, illique propinquus. Optimeque subdit, *Translatus*, post dormitionem in vigilia proferens actiones humanas, per volubilis & inconstantis atque temerariæ sæuientisque Fortunæ Rotam, *ad tumulum*, vrna sepulchrali designatum. Quem vniuersum cursum humanæ vitæ statim asserit breui dierum curriculo mensurari, subiungens: ***Numquid non paucitas dierum meorum finietur breui*** ? scilicet vt breui horarum curriculo mensuratur vita papilionis desuper caluariam volitantis. Quamobrem hoc oraculum non minus confert ad explicationem nostri Schematis, quam contulerit aliud eiusdem Prophetæ, [f] superius a nobis [g] allatum. Verum enimuero totum etiam hunc humanæ vitæ cursum inter assiduas calamitates, pulchre nobis expressisse videtur elegantissimus Etruscorum Lyricorum Joannes Casa in primo quaternario nobilis atque serij cuiusdam sui poematij dicens:

c 5. de gen. an. cap. 1.
d cap. 80.
e de somn. & vig. cap. 3.
f Iob. 14. i. 2.
g cap. 78.

,, Questa vita mortal, che'n vna, o'n due
,, Breui e notturne hore trapassa, oscura,
,, E fredda: inuolto hauea fin qui la pura
,, Parte di me, ne l'atre nubi sue.

Nimirum ista vita mortalis per humanam caluariam exprimitur in gemmula, sicuti late [h] demonstrauimus: breuitas unius vel duarum horarũ, quibus illius cursus mensuratur, æuo volitantis papilionis indicatur aptissime: nocturnum uitæ nostræ tempus hieroglyphico soporiferi papaueris commonstratur: Transitus uitæ uelox instabilem Rotam Fortunæ, cunctas humanas actiones fere uersantis proprium sui symbolum agnoscit: obscuritas, & frigiditas uitam claudens optime per urnam sepulchralem ostenditur. Anima uero nostra, quæ quum sit ex sui natura materialis impuritatis expers, apte pura nostri pars appellatur; quod impuritas omnis in sola materia corporali fit, & ab ea sola dependeat in nobis. Cui materiæ dum anima sociatur in homine uiuente, dicitur inuolui mubibus atris corporalibus. Quo nomine sapienter Aristoteles una cum antiquorum sapientum plerisque de Intellectu nostro scribens ait: [i] *Laboriosum autem est & commistum esse corpori, non potens absolui, & præterea fugiendum; siquidem melius est intellectui non cum corpore esse; quemadmodum & consuetum est dici, & multis placet*. Quem locum luculenter explicauimus olim agentes De Animorum [K] Immortalitate ad mentem Aristotelis. Qui similiter alibi scriptum reliquit in proposito: [l] *An omne non habens materiam indiuisibile est, quemadmodum humanus intellectus aut qui compositorum in aliquo tempore se habet; nam non bene esse habet in hoc aut in hoc, verum in toto quoddam, quod optimum est, aliud ab eo existens: sic autem ipsa sui ipsius intellectio per totum æternum se habet.* Quam sententiam etiam late declarauimus in eiusdem operis non unis capitibus. [m] Denique uero uitæ nostræ mortalis breuitatem, atque miserias, fereque nihilitatem, ut ita dixerim, Autor iste Schematis indicare graphice uidetur, ista cuncta symbola ponens in gemmula omnium minutissima, quæ pusillæ lentis aream uix exsuperat. Hactenus de uitæ mortalis ærumnis, in Schemate signatis.

h cap. 78.
i 1. de an. t. 49.
K lib. 3. c. 5.
l 12. meta. t. 51.
m 3. de im. an. cap. 2. 4. 25.

ASTV DELVDITVR ASTV.

Schema XIII. Gemma.

A

B

C

De Canapo, Deo Aegyptiorum, superante Deum Chaldaeorum Ignem, victorem omnium aliorum Numinum Gentilitatis.

Cap. LXXIII.

PRofecto rem acu tetigit incognitus Autor, qui fronti nostri Schematis huius titulum posuit: CANOPVS VICTOR IGNIS DEORVM VICTORIS. At nostri muneris est rem enucleatius ex antiquiorum eruditionibus haurire, ac luculentius explicare. Sane Canopi nomen apud Antiquos multa significat; quæ tamen omnia referri posse videntur ad vnam originem: Nimirum Canopus primus fuit, vt ait Plutarchus in libro De Iside & Osiride, Gubernator Nauis Osiridis, quæ nuncupabatur Argo, post vtriusque fatum in Cælestibus asterismis collocata non procul ab Orione, & Canicula. De cuius asterismi stella, quæ maxime cluet in remo Nauis, Plinius ait, [a] *Canopum lucere noctibus, sidus ingens, & clarum*. Tacitus agens de Germanici Cæsaris itinere in Aegyptum, vt illas antiquitates inuiseret, inquit: [b] *Nilo subuehebatur, orsus oppido a Canopo. Condidere id Spartani ob sepultum ibi Rectorem Nauis Canopum, qua tempestate Menelaus Græciam repetens, diuersum ad mare, terramque Libyam delatus*. Successu temporum Canopi monumentum, vt Eusebij testimonio moris erat antiquorum, [c] in templum ædificatum fuit, in quo Canopus tanquam Deus coleretur tanta veneratione ab Aegyptijs, vt vix eum D

a lib. 6. c. 22.

b l. 2. Annal.

Sepulchra veteres in templa vertebãt

c lib. 2. de præp. Euãg. cap. 9.

Isidi

A Isidi ac Osiridi postponerent, aperto ibi Gymnasio celeberrimo, ad hieroglyphicas Ægyptiorum literas excolendas. Quem quidem Canopum Deum, templi eius Sacerdos vt omnium Deorum victorem ostenderet, astutiam callidus inuenit; de qua luculentam historiam omnium primus attulit Ruffinus, Paulini Episcopi Nolani frater, qui floruit sub Theodosio Secundo, circa Salutis annum quadringentesimum, * inquiens in sua Historia f Ecclesiastica: [Jam vero Canopi quis enumeret superstitiosa flagitia? vbi prætextu sacerdotalium literarum (ita enim appellant antiquas Ægyptiorum literas) magicæ artis erat pene publica Schola. Quem locum veluti fontem quendam atque originem dæmonum in tantum venerabantur Pagani, vt multo ibi maior celebritas, quam apud Alexandriam haberetur. Sed de huius quoque monstri errore, cuiusmodi originem tradant, absurdum non erit paucis exponere. Ferunt aliquando Chaldæos Ignem Deũ suum circumferentes, cum omniũ prouinciarum Dijs habuisse conflictum, quo scilicet qui vicisset, hic esse deus ab omnibus crederetur. Reliquarum prouinciarum dij, æris, aut auri, argentique, aut ligni, vel lapidis, vel ex quacumque materia constabant, quæ per Ignem proculdubio corrumperetur. Id quum audisset Canopi Sacerdos, callidum quiddam excogitauit. Hydriæ fieri solent in Ægypti partibus B fictiles, vndique crebris & minutis admodum foraminibus peruiæ, quibus turbida aqua desudans, defæcatior ac purior redditur. Harum ille vnam cera foraminibus obturatis, desuper ceram varijs coloribus pictam, aqua repletam statuit vt Deum. Et excisum veteris simulachri, quod Menelai gubernatoris ferebatur, caput desuper positum diligenter aptauit. Adsunt post hæc Chaldæi: itur in conflictum, circa hydriam ignis accenditur: cera, qua foramina fuerant obturata, soluitur: sudante hydria ignis extinguitur. Saeerdotis fraude Canopus Chaldæorum victor ostenditur. Vnde ipsum Canopi simulachrum, pedibus perexiguis, attracto collo, & quasi suggillato ventre tumido in modum hydriæ cum dorso æqualiter tereti formatur. Ex hac persuasione velut Deus victor omnium celebratur. Sed profecerint hæc fortasse aliquando Chaldæis. † Nunc vero aduentante sacerdote Dei Theophilo, nullus profuit sudor, nec ceris fraus obtecta subuenit. Vastata sunt omnia, atque ad solum reducta.] Multo postea Suidas, qui tempore Caroli Magni floriut circa Salutis annum octingentesimum, hanc eandem historiam retulit verbis ipsissimis in Latinum versis

C ,, eius Græcanicis: Canopus. Ille, qui fuit in Ægypto. Olim (vt fama fert) Chaldæi suum
,, Deum, qui est Ignis, magnificis verbis extollentes, passim circumferebant, vt cum om-
,, nibus prouinciarum Dijs compararetur: & vt ille, qui ceteros vicisset, ab omnibus iudi-
,, caretur Deus. Ceterarum autem prouinciarum, *& nationum* Dij, quod ex ære, vel argen-
,, to, vel ligno, vel lapide, vel alia huiusmodi materia *confecti*, *& in templis locisque sacris*
,, essent collocati, & huiusmodi materia facile ab igne consumeretur, vt vbique ignis ne-
,, cessario vinceret. Hoc audito Canopi sacerdos, quoddam huiusmodi callidum consi-
,, lium inijt. In *varijs* Ægypti partibus fictiles hydriæ minutis, & continuis foraminibus in-
,, terpunctæ fieri consueuerunt, vt per illa foramina aqua turbata, *turbida*, percolata, red-
,, datur purissima, *& limpidissima*. Canopi sacerdos quum harum hydriarum vnam cæpis-
,, set, & illa foramina obturasset cera, & varijs coloribus depinxisset, aqua repletam, vt
,, Deum collocauit. Quumque veteris statuæ caput amputasset, quæ Menelai cuiusdam
,, gubernatoris fuisse dicebatur, id illi *sua noua* statuæ imponens accurate accommodauit.
,, Aduenerunt postea Chaldæi: Accensus est ignis, & cera, qua obturata erant illa forami-
D ,, ma, liquescebat. Hydria autem sudante, & aquam eijciente per foramina, ignis extin-
,, guebatur. Sic igitur hac Sacerdotis calliditate, Canopus victor Chaldæorum declara-
,, tus est, & ab eo tempore vt Deus colitur. Qui centum stadia, & qui vnum abest a Ca-
,, nobo, æque non est in Canobo. Sic etiam maius & minus peccatum pariter non est in
,, ipso felici rerum successu. Istam historiam Pierius aliquando variasse videtur, de proposito scribens in hæc verba: g *Canopus. Alij, qui philosophiam eam eludebant, quorum e numero Ruffinus est, Canopum quendam apud Ægyptiot in hydriæ speciem figurari solitum aiebat, quod inuento callido, quum in certamen contra Persas deuentum esset, victorem Ignem euicerit. Persæ enim, vt alibi sæpe ostendimus, Ignem numinibus omnibus anteponunt. Is itaq. minutioribus quibusdam foraminibus hydriam, quam contra Ignem in periculum adducturus erat, a fundo perterebrauerat, ceraq. diligenter obturauerat: qua super ignem solenni certami-*

Canopi Deus apud Ægyptios.

* Tursell. Epit.

f lib. 2. c. 26.

† Ægyptijs.

g lib. 56.

Y 2 *ne po-*

ne posita, vi caloris soluta, Ignis extinctus expirauit. Quaquidem in narratione duo Pierius A
Pierij nota.] affert, quæ procul abesse videntur ab historia vetere; primum quidem est, quod Persas pro Chaldæis in præsenti certamine substituit; quum Ruffinus ab ipsomet citatus, atque Suida Persarum non meminerint in proposito, sed Chaldæorum tantum; quos tamen a Persis
h lib. 11. & 12. plurimum distare monstrat aperte[h] Strabo, Plinius,[i] & cum Pomponio Mela[K] Geographi
i lib. 6. c. 37. 38. seniores. Alterum autem est, quod ait Valerianus Canopi Sacerdotem callide pertere-brasse a fundo suam hydriam, & eo loci foramina ceris obturasse; quum Ruffinus, & Suida
K Mela. c. 8. nihil de fundi foraminibus agant; sed foramina ponant vndique in hydriæ corpore toto, veluti fieri solet in hydrijs huiuscemodi, ad aquæ percolationem, atque clarificationem: quæ foramina, ceramque illa tegentem, vt celaret Canopi sacerdos astutus ille, varijs coloribus obduxit. Verum enim vero facile fuit illi Chaldæis hydriam aqua plenam pro Deo Ægyptiorum obtrudere congressuro cum Igne Chaldæorum Deo; tum quod Ignis hydrias aqua plenas integras, atque non pertusas exhaurit, aquam sensim resoluens in vapores, omninoq; consumens: tum quod Agyptij venerabantur hydriam aqua plenam, vt paulo prius asseruerat ipse Pierius conceptis verbis: [l] AQVA. *Sed enim vrnam potus Osiridi dedicatam*
l lib. 56. *videas: idque ea de causa factum, quod eum non vini tantum, verum etiam totius humoris dominum intelligebant, eumque Oceanum, perinde ac Isidem Thetin. præferri enim vrnam in sacrificijs, qua Deum colerent, mos erat. Hydriam enim quandam ingentem summo cultu, & attonita pene veneratione prosequebantur, quam obtectam, & casta religione susceptam, in sacram ædem solenni pompa gestabant; quo quum peruenissent, terræ procumbentes manibus ad cælum sublatis, ijs gratiam agebant, qui primi diuinæ benignitatis munera mortalium vsui communicassent; vt pote qui ex humore oriri omnia persuasum haberent.* Cæterum hanc e Suida, Ruffinoque Canopi narrationem affert etiam Gyraldus, non sine B
m 1. synt. deo. gent. ,, quadam etiam nota, dum scribit:[m] Canopus Deus cultus est ab Aegyptijs, cuius originem Suidas, & Ruffinus libro XI. Ecclesiasticæ historiæ commemorant. Ferunt enim, ,, quod Chaldæi per varias orbis regiones Ignem suum circunferebant, & cum omnium ,, nationum Deis contendebant, vt qui Deus vicisset, ab omnibus crederetur. Quare ,, quum Dei, qui ex ære, auro, argento, ligno, vel alia quauis materia constabant, igne om- ,, nino absumerentur; Chaldæorum Deus locis omnibus præstabat. Hæc quum Canopi sa- ,, cerdos audisset, quiddam contra Ignem callidum excogitauit. Solebant in Aegypto C
,, fictilia vasa quædam fieri, quæ hydriæ vulgo appellantur, minimis quibusdam foramini- ,, bus pertusæ, quibus turbida aqua limpidissima & defæcatissima effluit. Harum ille vnam, ,, cera foraminibus obturatis, cepit: varijs coloribus vndique depictam, aqua repletam; ac ,, vt Deum statuit: & excidens ueteris simulachri caput, quod Menelai Gubernatoris fe- ,, rebatur, imponens diligenter simulachro aptauit. Adsunt post hæc Chaldæi: itur in ,, conflictum: circa hydriam ignis accenditur: cera dissoluitur, qua foramina erant obtu- ,, rata: diffluente aqua, Ignis extinctus est. Astu igitur Sacerdotis Canopus Deus ui- ,, ctor Dei Chaldæorum euasit: & ex eo Deus cultus est: centumq; & uno stadio distat a ,, Canopo *vrbe*. Addit præterea Ruffinus & ipsius Canopi simulachrum, quod tale fuit: ,, pedibus exiguis, attracto collo, & quasi sugillato, ventre tumido in modum hydriæ, cum ,, dorso æqualiter tereti: ex hac persuasione, velut uictor Deus omnium colebatur ab
Gyraldi nota. ,, Aegyptijs. Hæc ille. In quibus uidetur esse sphalma, fortasse typographi, quod citatur liber XI. Ecclesiasticæ historiæ Ruffini; quum iste duos tantum eius historiæ libros ediderit; D
in quorum secundo ponitur hæc enarratio Canopi, sub numero cap. xxvi. secundum Sphalma Gyraldi penitus est, quo dicit Ignem Chaldeorum deum omnino consumpsisse deos alia-
Aurum igne non absumi. rum nationum, etiam qui constarent ex auro: tum quod Suidas deorum ex auro non meminit: tum quod aurum igne non absumitur omnino, sicut experientia quotidiana demonstrat,
n 3. Meteo. cap. vlt. & Aristoteles alicubi confessus est, inquiens:[n] *Aurum autem solum non ignitur*; hoc est, nter alia metalla, non absumitur igne. Quæ difficultas etiam Ruffinum attingit, qui deorum ex auro meminit: a quibus abstinuit ipse Suidas. At vero Ruffinus ab igne dicit aureos deos corruptos, non autem omnino consumptos, vt ait Lilius. Nisi voluerit intelligere Ruffinus, & ex illo Gyraldus, Ignem omnino consumere Deos ex auro conflatos, nō quantum ad auri materiam, quæ semper inuicta permanet ac indomita post omnem ignis actionem,

sed

A sed quantum ad figuram simulachri; nam igne funditur ac eliquatur aurum, quod amplius non retinet idoli Deique pristinam imaginem. Recte vero Gyraldus explicat satis obscurum dictum Ruffini, cui *Fideles hydriæ, vndique crebris & minutis admodum foraminibus patulæ, quibus turbida aqua desudans, defæcatior ac purior redditur*: ne quis opinaretur, aquam turbidam exire de foraminibus, remanente puriore intra vas: At oppositum fieri clarius ostendit Lilius, inquiens: *quibus turbida aqua limpidissima, & defæcatissima effluit*, nimirum tenuiore per angusta foramina, remanentibus in hydria cænosis partibus impuris, vt pote crassioribus, cui peruiæ non sunt illæ rimæ vasis angustiores. Hac de re quoq; post omnes cl. Casalius agens de Veteribus Aegyptiorum ritibus, * qui propositam historiam ex Ruffino scribit *Contestari ex duobus antiquissimis simulachris hic Romæ Canopum repræsentantibus e silice Ægyptiaco; quorum vnum reperitur in palatio Farnesiorum, & alterum in domo, quæ erat Dominorum Iacobi, & Antonij de Bosijs: Vtrumque ante, & retro repletum est characteribus hieroglyphicis: & sunt in forma Hydriæ, supra quam appositum est caput Canopi, eodem modo quo a Ruffino fit descriptio relata. Et maxime est mirandum, quod inter prædictos* B *characteres hieroglyphicos sæpius expressa est varijs modis effigies salutiferæ Crucis. Hanc eandem Canopi, ignis victoris, repræsentatam historiam exacte refert Numisma expressum in Prodromo Patris Athanasij* Kircherij *cap. vltimo fol. mihi* 227. *Vbi idem Canopus sindone amictus, forma autem tereti intra Hydriam positus quibusdam signis, figuris, seu characteribus circumdatus: nec non quibusdam lineis a prædicta hydria procedentibus, quibus facile aqua denotabatur, quæ a foraminibus hydriæ desudabat. Et ex his patet, quod Ægyptij postmodum, more suo in omne superstitionis genus præcipites, iuxta relatæ historiæ seriem in certa materia dictum numisma effigiantes, inter sacra symbola collocarunt; eoque phylacterij loco postmodum contra ignis, flammarumque violentiam vsi sunt. Vnde ego ad maiorem cognitionem hic delineari curaui tum simulachrum existens in domo Dominorum de Bosijs, ac etiam Numisma prædictum a Patre* Kircherio *effigiatum*. In quo sane Canopo Kircheriano spectantur exigui pedes idoli, qui non visuntur in Bosiano, nec in nostro Stephanoniano; quum tamen Ruffinus Canopo suo dederit pedes exiguos. Quin & Bosiorum Canopus habet manus pectori admotas; quarum nulla mentio fit, nullaque videtur effigies in reliquis Canopis. Insuper C Canopus iste Stephanonianus obtinet supra caput in aere per se stans, nescio quid vtcumq; simile Mitræ Episcopali, pendentibus hinc inde veluti tænijs; indicium fortasse coronæ sacræ, ob partam victoriam de Chaldæorum Deo. Non omittendum est, apud Tacitum legi Nauis Menelai Gubernatorem Canobum appellari, non Canopum, apud Plutarchum vero Nauis Osiridis Gubernatorem appellatum fuisse Canopum, non Canobum; adeoq; duos istos extitisse gubernatores vt nomine, sic æuo maxime distinctos ab inuicem; qui tamen eodem loco sepulti fuere, ciuitatique conditæ nomen dedere, Canopi ab antiquiore, præstantioreque, atque Regis Osiridis, regionis Aegyptiæ Imperatoris gubernatore, denominati. Volaterranus tamen* utroque nomine Canopi, & Canobi promiscue uti scriptores ait ad idem significandum. Vtcumque sit, illud cerum est, Aegyptiorum Deum Canopum, extinguentem Ignem Chaldæorum, esse hieroglyphicum eius, qui astu deludit astutiam aduersarij: Schematisque fictorem in Anulari gemma consilium hoc habuisse.

Ruffini locus obscurus elucidatus a Lilio.

* cap. 14.

Crux in hieroglyphicis Ægypti.

Canopus in Numismate.

* lib. 12.

D

Oratio

Oratio Vocalis atque Mentalis vna conspirantes Deum flectunt, & efficaciter exorant. A

Schema XIV. Gemmæ.

B

C

De viribus, & proprietatibus Orationis Vocalis, atque Mentalis Deo flectendo porrigendæ. *Cap. LXXIV.*

NVllas ad hoc Emblema posuit vir eruditus adnotationes: vnde nos cogimur proprijs vti coniecturis ad eius explicationem. Duæ mulieres ad Aram, in qua focus ardens eminet, vna quidem seminuda pubetenus, læua manu serpentem ipsa stans porrigit: altera D vero nuda penitus, dextro genuflexa, manibus vtrisque Cor offerre videtur. Profecto Ignis in ara exardens hieroglyphicum Dei est, qui vel in sacra pagina vocatur Ignis:[a] *Quia Dominus Deus tuus ignis consumens est.* Per Aram autem amplissima significatio Ignis ad vnum Deum contrahitur; quoniam Altaria soli Numini consecrantur: vt non solum constat e Diuina Scriptura[b] passim; sed etiam e profana; siquidem de Igne primum Valerianus[c] in Hieroglyphicis: *VITA DIVINA: At vestalis ignis ille, quem tanta diligentia Romanæ Virgines nutriebant, sublimiorem diuinioremq́ue vitam præseferre videbatur. Hunc itaque & custodia & nutrimento adiuuabant, quod superioris illius vitæ symbolum æternum videretur,* & mox: *PIETAS: Plerisque vero monumentis Ignis est Pietatis hieroglyphicum. Quod si inferiora hæc vlla nos superioribus conciliare possunt, nihil est quod maiore sit cum animo similitu-*

[a] Deut. 4. 24. & Hebr. 12. 29.

[b] Gen. 8. 20. & passim.

[c] lib. 46.

Ignis est Dei symbolum.

A *litudine, quum lumine polleat, & illustret omnia, ac perinde Genios ac Deum ipsum nobis repraesentare videatur:* vt absque dubio facit in Ara Schematis nostri. Qua pietatem erga Deum signari poste adnotat idem Pierius addens: [d] *Ea vero praecipua est Arae significatio vt nostrae erga Deum pietatis indicium sit, precesq. nostras igne, vt veteres opinabantur, internuncio ad Deum deferat. Vnde apud Maronem:* [e]

[d] lib. 49. Ignis internuncius hominis ad Deũ

[e] 12. Æn.

,, Audiat hæc genitor, qui fœdera fulmine sancit:
,, Tango Aras, mediosque ignes, & Numina testor.

Dictum, quod inter humanam naturam, & caelestem, ignis medium ita obtineat, vt merito dici possit internuncius. Materiae autem adhaerescit, & in sublime semper fertur, tanquam rerum omnium nostrarum conscius, inferiora haec caelicolis manifestare videatur. Hinc sacrificiorum ritus eo tempore quo naturae tantum leges obseruabantur, non temere instituti sunt, & posteaquam clarior illuxit Veritas, Ignis ita sacris nostris adhibitus, vt si absq. igne Deo preces allegemus, vix litare posse nos persuasum habeamus, & mox: *Dedicata vero nimirum Ara sacrificijs faciendis, & precibus allegandis, quibus Diuum animi nobis concilientur. Qui tamen* B *esset apud Veteres probatus sacrificandi ritus, pauci admodum prodidere. Deo siquidem Deorum omnium supremo, mente & intellectu solo, sine sermone, sine sono sacrificabant. Vnde Crocodilus, quod elinguis est, diuini silentij ratione habita, cultus apud Ægyptios. Spiritibus, & beatorum animis laudes adhibebant.* Cuius differentiæ ratio mihi videtur ea esse potissima, quia solus Deus est humanorum cordium scrutator, vt edocet sacra pagina [f] non semel: quare non indiget oratione vocali ad intelligenda nostra desideria: sed mentalis oratio nostra non intelligitur ab Angelis, nisi Deus ipsis abdita nostra sensa reuelauerit. Id tamen non eo sensu sumendum est, quasi Deo solam orationem mentalem, nõ item vocalem offerre debeamus; etenim vtramque possumus offerre, tam mentalem solam, quam cum vocali coniunctam; non autem vocalem solam absque mentali; nam vtramque simul iunctam postulat, & mentalem solam: de sola mentali post Mosaicam, de qua postea, sic Dominus: [g] *Tu autem quum oraueris intra in cubiculum tuum, & clauso ostio ora patrem tuum in abscondito: & pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi. Orantes autem nolite multum loqui, sicut ethnici: putant enim quod in multiloquio suo exaudiantur. Nolite ergo assimilari eis: scit* C *enim pater vester quid opus sit vobis, antequam petatis eum.* Et Dauid: † *Tibi dixit cor meum: exquisiuit te facies mea: faciem tuam Domine requiram*, & infra: * *Et meditatus sum nocte cum corde meo & exercebar, & scopebam spiritum meum. Nunquid in aeternum proijciet Deus: aut non apponet vt complacitior sit adhuc? Aut in finem misericordiam suam abscindet a generatione in generationem? Aut obliuiscetur misereri Deus? aut continebit in ira sua misericordias suas?* Et alibi sæpe diuina Scriptura loquitur de oratione mentali sola, prout a vocali contradistinguitur. De sola vocali sic Dominus: [h] *Hypocritae, bene prophetauit de vobis Isaias, dicens. Populus hic labijs me honorat: cor autem eorum longe est a me.* Verba Isaiæ sunt: [i] *Et dixit Dominus: Eo quod appropinquat populus iste ore suo, & labijs suis glorificat me: cor autem eius longe est a me.* De vocali simul cum mentali coniuncta. [K] *Confitebor tibi Domine in toto corde meo: narrabo omnia mirabilia tua. Letabor, & exultabo in te: psallam nomini tuo Altissime* Quas duas orationũ species vna iunctas expressit Autor in Schemate, simulachris duarum mulierum ante altare; quarum vna stans, & altera genuflexa sedensque conspicitur; etenim tres fuerunt hi vetustiores orandi modi stantium, genuflexorum, & D sedentium.

Mentalis oratio cui numini fiebat apud antiquos.

[f] Psal. 28. 9. Ps. 7. 10. Ierem. 11. 20 & 17. 10. & 20. 12.

[g] Matth. 6.

† Ps. 26. 8.

* Ps. 26. 7. & seq.

[h] Matth. 15. 7. 8. & Marc. 7. 6.

[i] cap. 29. 13.

[K] Ps. 9. 1. & seq.

De tribus orandis modis antiquis: statario, adgeniculato, & sedentario.
Cap. LXXV.

SAne de stataria, siue de stantium Oratione aperte legimus in Sacra scriptura: [a] *Duo homines ascenderunt in templum vt orarent: vnus Pharisaeus, & alter publicanus. Pharisaeus stans, haec apud se orabat: Deus gratias ago tibi quia non sum sicut ceteri hominum, raptores, iniusti, adulteri: velut etiam hic publicanus. Ieiuno bis in sabbatho; decimas do omnium, quae possideo. Et publicanus a longe stans, nolebat nec oculos ad caelum leuare sed percutiebat pectus suum, dicens: Deus propitius esto mihi peccatori, Dico vobis, descendit hic iustifi-*

[a] Luc. 18. 10 & seq. Oratio stataria.

iustificatus ab illo: quia omnis, qui se exaltat, humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur, A
b Marc. 11. 25 & alibi: [b] *Et quum stabitis ad orandum; dimittite, si quid habetis aduersus aliquem: vt & Pater vester, qui in cælis est, dimittat vobis peccata vestra.* Quin & in Roma Subterranea multæ visuntur imagines orantium Sanctorum, qui manibus ad cælum eleuatis orabant; elatio namque manuum erat proprium orantium; vt constat e sacra pagina manifestissime; vbi le-
c Exod. 17. 9. & seq. gitur, [c] *Dixitque Moyses ad Iosue: Elige viros, & egressus pugna contra Amalech cras. Ego stabo in vertice collis, habens virgam* Dei *in manu mea. Fecit Iosue vt locutus erat Moyses,*
Eleuatio manuum typus orantis. *& pugnauit cōtra Amalech. Moyses autem & Aaron & Hur ascenderunt supra verticem collis. Quumq; l. uaret Moyses Manus, vincebat* Israel: *sin autem paululum remisisset, superabat Amalech. Manus autem Moysi erant graues. Sumentes igitur lapidem, posuerunt subter eum, in quo sedit.* Aaron *autem & Hur sustentabant manus eius ex vtraq; parte. Et factum est, vt manus ipsius nō lassarentur vsq; ad occasū Solis. Fugauitq;* Iosue Amalech, *& populū eius in ore gladij,* exaudiente Domino mentalem orationem Mosis in monte tum stantis, tum etiam sedentis, absque verborum prolatione solummodo manus ad Dominum eleuantis, quem sola mente precabatur pro victoria populi Dei contra populum Amalechitam. Vnde colligimus orationem mentalem sine vocali, factam a Mose primum quidem stante, deinde vero sedente. B
Qui vocalem orationem obtulit postea Deo, reddens illi gratias pro suscepta victoria: subnectente sacro contextu: D*ixit autem* D*ominus ad Moysem: Scribe hoc ob monumentum in libro, & trade auribus Iosue:* D*elebo enim memoriam Amalech sub cælo. Ædificauitq; Moyses altare, & vocauit nomen eius* (nempe titulum ponens) D*ominus exaltatio mea, dicens: Quia manus solius* Domini, *& bellum* Dei *erit contra Amalech a generatione in generationem.* Verum de Oratione stantium Philo libro suo de vita contemplatiua sic: *Extant hymni inter sacra canendi a stantibus:* & mox: *Nocte canebant hymnos Therapeutæ ad auroram stantes,*
d l. de Agric. & alibi: [d] *Vbi viderint deuictum aduersarium, conuenit pulcherrimum decentissimumq; hymnum canere datori victoriæ Deo; ita vt duo Chori, alter è virili, altero muliebri conclaui e di-*
e Epist. 8. *uerso stantes, alterius carminibus sibi respondeant.* Dionysius Areopagita loquens [e] de Carpo Christi discipulo. *Circa vero mediam noctem, quo tempore consueuerat ipse semper apud se ad diuinos euigilare hymnos: expergiscitur quidem, & surgit, quum somnos parum quietos, & crebro interruptos, nec absque perturbatione cepisset: Stans tamen ad diuinam precem, & col-*
f l. 6. c. vlt. *locutionem non satis intente, irreligiose tristabatur, &c.* Pariter Isidorus ait [f] in Originibus C
agens de Diuinis Officijs: *Chorus est multitudo in sacris collecta: & dictus Chorus, quod ini-*
g de Virg. *tio in modum coronæ circa aras starent, & ita psallerent.* [g] Athanasius: *Media nocte surgito,*
h cap. 1. *& psalmos dicito quantum potes, stans.* Regola Sancti Pachomij, & vtriusque [h] Macharij: *Adstantibus ergo ad orationem, nullus præsumat, sine præcepto eius qui præest, psalmi laudem*
i Epistol. ad Neocæs. *emittere.* Basilius: [i] *Facta ad* Deum *confessione, tandem a contemplatione surgentes ad psal-*
k Hom. 14. in 1. Tim. *modiam instituuntur.* Chrysostomus: [K] *Quum ante lucem gallus emittit vocem, omnes cum reuerentia discusso sopore consurgunt a Præsule excitati suo, adstantq; sacro choro; protinusq; expansis manibus, sanctos concinunt hymnos.* Loquitur de Syriæ monachis, qui nedum stando, sed manibus etiam expansis psallebant. Cyrillus Monachus in vita S. Ioan. Silentiarij
l cap. 68. scribit: [l] *Pachomius reuersus ad gymnasium veritatis, inuenit quidem fratres congregatos ad*
m de Glor. mu. l. 1. c. 10. *preces: & stans cum ipsis impleuit hymnodiam.* Gregorius Turonensis ait: [m] *Clericorum psal-*
n Prat. c. 184 *lentium stare mos est.* Sophronius, siue Ioannes Moschius inquit: [n] *Ioannes Abbas Eunuchus, rursum nobis enarrauit, dicens: ingressus sum eodem Cœnobio sellulam senis cuiusdam,* D
vidique, quia vbi stare ad precationem solebat, tabula erat supposita: vbi autem genua figebat, & manus, cōcauum erat plusquam. . . digitorum. Idem alibi: [o] *Consueuerat Zosimus Abbas*
o In Vit. S. Mar. Ægypt. *constituto diei tempore figere itineris cursum, & stans psallere, & genuflexo orare.* Monachi Vuerdunenses, scriptores vitæ S. Ludgeri Episcopi: *Vnde dum noctu stans Ludgerus*
p Hom. de Inst. mon. *iuxta lectum matutinales laudes cum Clericis psalleret.* Chrysostomus iterum. [p] *Expergefacti illico stantes propheticos hymnos concinnitate summa, & modulatis carminibus decan-*
q cap. 131. *tant.* Concilium Aquisgranense: [q] *Mox, vt datum fuerit signum, festinate omnes Canonici ad Ecclesiam conueniunt: quam non pompatice, vel inhoneste, vel incomposite, sed cum reuerentia, & Dei timore ingrediuntur: Nec cum baculis in choro, (exceptis debilibus) sed religiosissime illic standum, & psallendum est. Sunt enim quidam Clericorum, qui in secula-*

ribus

ribus negotijs, & disceptationibus pene totum infatigabiliter deducunt diem : & mox in Ecclesiam ad diuinum officium vt intrauerint, peragendum, ita fatigati videntur, vt nec orationi vacare, nec ad psallendum stare queant; sed potius sedentes, non diuinis, sed vanis instare solent loquelis. Metaphrastes in vita S. Quiriaci dicit: [r] *Quamuis autem Quiriacus ad tantam peruenisset ætatem, centum scilicet & septem annorum, & esset tam profunda senectute, ne tantillum quidem remittebat de sua statione ad diuinos hymnos.* Theodorus Studita in vita S. Platonis: *Psalmos*, ait, [s] *constanter solebat canere, stationis tolerantiam ferre.* Legimus item in vita S. Abramij Confessoris, Sanctum virum, super stoream stando, psalmodiam celebrasse. Ne referam alia, quæ proponit cl. Caracciolus ad hunc orandi modum erecto corpore stantium, aduersus insignes nonnullos viros aliter opinantes. De orandi modo genibus flexis, nulla dubitatio est; quum Christus Dominus ita genuflexus orauerit in horto; Nam [t] *& ipse auulsus est ab eis quantum iactus est lapidis: & positis genibus orabat dicens: Pater, si vis, transfer calicem istum a me: veruntamen non mea voluntas, sed tua fiat*: & mox: *& quum surrexisset ab oratione, & venisset ad discipulos suos*, & alibi sacra pagina legit: [u] *Eiectis autem omnibus foras, Petrus ponens genua, orauit*, & infra: [x] *Et quum hæc dixisset* Paulus, *positis genibus suis orauit cum omnibus illis*, & Tertullianus infit: [y] *Decet enim eos adgeniculari: quum exomologesis, prosternendi & humilificandi hominis sit disciplina.* Ceterum præter hos duos, tertius est modus orandi, qui sedendo fit; maxime quum pro mortuis oratio fit; qua de re priscis temporibus Edinerus Anglus in vita S. Anselmi Episcopi, *Corpus*, inquit, *Osberni monachi de more lotum, vestitum, in feretro compositum, in Ecclesiam delatum est. Tum circumsederunt Patres, psalmos pro eius anima decantantes.* Quin & hunc morem arguunt apertissime in choro posita sedilia pro Monachis orantibus ab ineuntis Ecclesiæ politioris temporibus.

[r] cap. 17.
[s] cap. 33.
Oratio genu flexorum.
[t] Luc. 23. 41. & seq.
[u] Act. 9. 40.
[x] Act. 20. 36
[y] de Pœnit.
Oratio sedentaria.

De oratione vocali, signata per mulierem semiamictam, quæ dextera laciniam tenet, sinistra serpentem porrigit. Cap. LXXVI.

PRofecto mulier in Schemate stans, inferne vestita, superne nuda, laciniam dextera tenens, anguem sinistra porrigens ad Aram, aptissimum symbolum est orationis vocalis, non quidem quia stans effingatur; nam quilibet trium modorum nuper explicatorum, standi scilicet, adgeniculandi, & sedendi, promiscue congruit orationi tam vocali, quam mentali. Sed ista stans vocalis est oratio, tum quia seminuda laciniam partibus inferioribus velandis dextra manu tenet; tum quia sinistra serpentem ad Altare sacrum exporrigit. In oratione vocali duo sunt essentialia; vox, seu verba, & conceptus, siue sensus animi per verba significatus, nam, vt ait Aristoteles, [a] ea quæ sunt in voce, sunt notæ conceptuum illorum notæ qui sunt in animo loquentis; adeoque verba sunt gratia conceptuum; qui primas obtinent in oratione. Quum autem conceptus de se nudi sint, & verba sint velut eorum indumenta; propterea vocalis oratio, ratione conceptus indicati, nuda partem superiorem effingitur pubetenus; maxime quia conceptus in corde, vel cerebro formantur. Verba vero, quod infra conceptuum dignitatem sint, apte referuntur per indumentum inferiores partes orationis vocalis amiciens. At vero dextram manum ad indumentum tenendum porrigit Oratio vocalis, quoniam oranti maxima cura de verbis est habenda, quapropter Deus olim Angelum suum misit, qui prophetæ sui labia purgaret ignito carbone; legimus [b] enim: *Et dixi: væ mihi, quia tacui, quia vir pollutus labijs ego sum, & in medio populi polluta labia habentis ego habito, & regem Dominum exercituum vidi oculis meis. Et volauit ad me vnus de Seraphim, & in manu eius calculus, quem forcipe tulerat de altari, & tetigit os meum, & dixit: Ecce tetigi hoc labia tua, & auferetur iniquitas tua, & peccatum mundabitur.* vt pro peccato habeatur orantis incongrua locutio coram Domino, digna quæ purificetur igne sacro; sic Deum decet summa puritas orationis; adeoque vocalis oratio dextera manu sustinet indumentum verborum, uestiens animi sui conceptus. Læua uero manu sua serpentem exporrigit ad altare, quia si mentali coniungitur ad preces oratio uocalis, proprios conceptus ex corde porrigit ad Deum; cor etenim homini salit atque vergit ad læuam partem pectoris: at si uocalis oratio solitaria sit, neque sociam mentalem habeat, precantis corde distracto prorsus ad alia, uocalis oratio de se debilis est, & uana, iuxta uersiculum antiquum:

Si cor non orat, in vanum lingua laborat.

[a] 1. Periher.
[b] Isai. 6. 5. & seq.

Deoque penitus exosa, & reprobata; qui reprobos ad ignem æternum damnatos in Iudicio suo collocatos vult ad [c] sinistram; quique respuit orationem labijs [d] tantummodo factam, non item corde; sicut antea [e] vidimus. Anguis autem ad Aram sacram oblatus, orationis vocalis proprium esse hieroglyphicum, apertissime constat ex Horo Apolline Niliaco, suis in Hieroglyphicis afferente: [f] QVOMODO OS PINGVNT. *Os Ægyptij significantes, serpentem pingunt; quoniam serpens nullo alio membro vales, nisi ore.* Vbi commentariolo suo vir eruditissimus ait: Tota vis anguium & veneni emissio, in capite & ore est, quæ vertere in auersum possunt reliquo quiescente corpore, vt notauit Aristoteles. [g] Si quando serpentes lædunt, non alio certe membro venenum, quam ore inspirant, In serpente Cadmæo hæc expendamus, de quo Ouidius. [h]

c Matt. 25. 33
d Isai. 29. 93 Matt. 15. 7. 8 Marc. 7. 6.
e cap. 68. f.
f lib. 1. Hierogl. 44.
g 4. de part. cap. 11.
h 7. Metam.

Tres vibrant linguæ, triplici stant ordine dentes.

,, Quæ omnia sunt in ore serpentum. Et hæc ab ore: morsus, afflatus, sibila, & venenum.

Occupat hos morsu, ...
Hos necat afflatu, funesta hos tabe veneni.
. . . . horrendaque sibila misit.

,, & infra.

. . . . plenis tumuerunt guttura venis,
Spumaque pestiferos circumfluit albida rictus.
Terraque rasa sonat squamis, quique halitus exit
Ore niger stygio, vitiatas inficit herbas.

,, Cadmus, qui vim omnem serpentis in ore sitam sciebat, hasta sua os tantum eius appetebat.

Sustinet incursus, instantiaque ora retardat
Cuspide prætenta . . . . .

,, Tandem infixo in os & fauces ferro, draconem interemit:

Donec Ægenorides coniectum in guttura ferrum
Vsque sequens pressit. . . . .

Muræna perimitur læsa cauda serpēs læso capite.

,, Solis capitis vulneribus interimitur serpens: contra muræna, quæ læsa cauda perimitur potius quam contuso capite; quia spiritus eius vitalis, in extrema parte caudæ latet. Mirandum certe illud experientia nostra comprobatum, quod si serpens fugatus in foramen caput insinuet, nulla ui, nullo conatu toto reliquo tracto corpore renitentem possis reducere, tantum in capite roboris inest. Cuius uis natura docente conscij, occultant præcipuum illud membrum, quo sano fortes sunt. D. Ambrosius: [i] *Fertur coluber, quum vrgetur periculo, caput semper abscondere, & in orbem se colligere, obiecta reliqua parte corporis, hoc solum tueri, quod illisa ferantur membra cetera, saluo capitis vigore reparare.* Et paulo infra: *Hoc caput humani seruate serpentes, etiam si omnia membra cædantur: totum vratur corpus incendio, mergatur profundo, euisceretur a bestijs, hoc tamen capite custodito, vita integra, salus tuta non est.* Ceterum vir insignis aut mendosum codicem habuit, aut inertem typographum; nam in Ambrosiani codicis parte priori, loco pronunciati, *quod illisa ferantur membra cetera*, legitur, *quod læsa ferantur membra cetera.* Similiter in parte posteriori, loco dicti: *totum vratur corpus incendio*, legitur: *totum vratur corpus incendijs*, & maiore lapsu mox, pro negatiua propositione: *salus tuta non est*: legitur affirmatiua: *salus tuta est.* Itaque tota serpentium vis in uno capite sita reperitur, & in ore præsertim; siquidem in capite serpentis oculi sunt perspicacissimi de quo poeta: [K]

i Psal. 118. serm. 20.
K Hor. esen. Sat. 3.

,, Cur in amicorum vitijs tam cernis acutum,
,, Quam aut aquila, aut serpens Epidaurius?

sic oratio de terra penetrat cælos, vel etiā vindictā sceleris efflagitans, vnde legimus in sacra pagina: [l] *Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra.* [†] *Et Stephanus, quū esset plenus Spiritu-Sancto, intendens in cælū* (per orationem mentalem) *vidit gloriā Dei. Et ait: Ecce video cælos apertos, & Filiū hominis stātem a dexris Dei*, & apud Ecclesiasticum: [*] *Oratio humiliātis se nubes penetrabit; & donec propinquet, nō cōsolabitur: & nō discedet donec Altissimus aspiciat.*

l Gen. 4. 10.
† Act. 7. 55.
* cap. 35. 21.

In

A In ore serpentis dentes acuti sunt lacerantes famam proximi; cuiusmodi reperti sunt in oratione Pharisæi; qui[m] *stans apud se orabat: Deus gratias ago tibi, quia non sum sicut ceteri hominum, raptores, iniusti, adulteri; velut etiam hic publicanus*. Adest in ore serpentis venenum, & inde sibilus exit; quæ duo comperta sunt in oratione publicani, confitentis venenum peccati sui, & efflagitantis pio sibilo diuinam misericordiam, dicens: [n] *Deus propitius esto mihi peccatori*. Præterea vocalis oratio sine mentali, Deo exosa est, & serpens, cui Deus maledixit: [o] *& ait Dominus Deus ad serpentem: maledictus es inter omnia animantia, & bestias terræ*: nomine serpentis peccatum indicans; & orationem vocalem absque mentali solitariam omnino respuit[p] in populo labijs tantummodo Numen suum honorante, corda procul a Deo auertente; vt antea nouimus. At oratio vocalis vna cum mentali Deum rogans, innoxij serpentis est suauis Deo sibilus; quam coniunctionem Dominus exoptat in nobis orantibus; eamque satis innuit suis discipulis aliquando dicens: [q] *estote ergo prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ*. Nam orans cum prudentia, cupiens exorare Deum, iungit vocalem orationem cum simplicitate cordis columbini; quam super omnia Deus in orante requirit. Autor autem nostri Schematis; vt indicaret huiusmodi societatem B orationis vocalis cum mentali, feminæ serpentem Deo nunc offerenti, sociam dedit mulierem aliam cor Numini similiter offerentem: de qua iam tempus est vt loquamur.

m Luc. 18. 10. & seq.
n loc. cit.
o Gen. 3.14.
p Isai. 29. 13. Matth. 15. 7. 8. Marc. 7. 6.
q Matt. 10. 16

De oratione mentali, sub hieroglyphico nudæ mulieris genuflexæ, sedentis, & vtcumque decore stantis, ambabus manibus Deo cor offerentis. Deque Antiquo more tenendi Aras ab orantibus.

Cap. LXXVII.

PRofecto nuda mulier optime refert orationem mentalem, quæ purum putum animi humani desiderium, mentisque conceptum exponit, nullis omnino verborum indumentis obuolutum contectumque. Sita mulier est inter sociam, & altare diuinum media; quod animi desiderinm, & conceptus orantis, ante prolationem vocis Deo cognitus est; adeoque Deo proximior oratio mentalis, quam vocalis; dicente Domino: [a] *Scit enim pater vester* C *quid opus sit vobis, antiquam petatis eum*. Quod autem vix fieri posse credebatur, affabre pinxit Autor in eadem muliere tres, antea satis explicatos, orandi modos, stantium, genuflexorum, atque sedentium; etenim ista nuda mulier orans pedem læuum habet cum crure super eum stantem innixo: genuflexum obtinet dextrum crus: & super ipsum apte graphiceque sedere femina conspicitur. Manibus autem ambabus integrum cor offert Deo; quod proprium est orationis mentalis a Deo nunquam non efflagitatum: [b] *Præbe fili mi cor tuum mihi: & oculi tui vias meas custodiant*, & alibi: [c] *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua*, & alio loco Dauid: [d] *Cernitis inquiens quod Dominus Deus vester vobiscum sit, & dederit vobis requiem per circuitum, & tradiderit omnes inimicos vestros in manus vestras & subiecta sit terra coram Domino & coram populo eius. Præbete igitur corda vestra, & animas vestras, vt quæratis Dominum Deum vestrum: &* (post hanc orationem mentalem, qua vosmetipsos totos Deo consecraueritis) *consurgite, & ædificate sanctuarium Domino Deo, vt introducatur Arca fœderis Domini, & vasa Domino consecrata in domum, quæ ædificatur nomini Domini*. Cordis autem figura pinus fructus referens D hic habetur, vt & apud Pierium.* Quum autem inter Aram & primam mulierem feminudam media sit ista nuda penitus; & illa manu dextera vestimentum sibi teneat, & læua serpentem; hæc autem nuda manibus ambabus offerat Deo cor; iam nulla videtur antiquum orantium morem Aras manibus apprehendendi, tenendiq; sacras Aras: de quo Macrobius in
„ Saturnalibus ita: [e] Est profundam scientiam huius poetæ in vno sæpe reperire verbo,
„ quod fortuito dictum vulgus putaret: multifarie enim legimus quod litare sola non possit
„ Oratio; nisi & is, qui Deos precatur, etiam Aram manibus apprehendat. Inde Varro
„ Diuinarum libro quinto dicit Aras primum Asas dictas, quod esset necessarium a sacrifi-
„ cantibus eas teneri. Ansis autem teneri solere vasa quis dubitet? commutatione ergo li-
„ terarum Aras dici cœptas, vt Valesios, & Fusios dictos prius, nunc Valerios, & Furios
„ dici: Hæc omnia illo versu poeta exsecutus est: [f]

a Matth. 6.7
b Prou. 23. 26
c Matt. 22. 27
d 1. Par. 21. 22.
* hierogl. 34
Dub. de prisco ritu orantium, tenendi aras.
e lib. 3. c. 2.
Nominum alteratio.
f Æn. 4.

Talibus orantem dictis, Arasque tenentem
Audijt omnipotens. . . . . .

,, non ne eo additum credideris non quia orabat tantum, sed quia & Aras tenebat, audi-
g Æn. 6. ,, tum? nec non quum ait: g

Talibus orabat dictis, Arasque tenebat.

h Æn. 12. ,, Item: h

Tango Aras, medios ignes ac numina testor.

Dub. solut. Ceterum Autoris in Schemate propositum fuit, ob oculos ponere nobis essentialia semper Orationi necessario inexistentia, non autem accidentalia, quæ possunt ab Oratione frequenter abesse: semper etenim oportet Orationem esse vel uocalem, uel mentalem; fieriq; vel stando, uel genuflectendo, uel sedendo. Sed non oportet Orantem semper Aras tangere; nam & ipse Virgilius, uel a Macrobio propositus, ait: i

i 3. Saturn. c. 1

Di, quibus imperium est pelagi, quorum æquora curro,
Vobis lætus ego hoc candentem in litore taurum
Constituam ante Aras voti reus, extaque salsos
Porriciam in fluctus, & vina liquentia fundam.

In quorum explicatione Macrobius, nulla prorsus facta mentione moris antiqui, tangendi Aras a precantibus, immediate subiungit ipsissima uerba: Ex his docetur in mare rite po-
Porrici, & proijci vt differant. ,, tuisse *porrici* extra, non *proijci*.

Constituam ante Aras voti reus.

,, Hæc uox propria sacrorum est: ut reus uocetur, qui suscepto uoto se Numinibus obli-
Voti reus vt differat a damnato voti. ,, gat; damnatus autem, qui promissa uota non soluit. Verum enim uero præterea quis obijciat, omissum fuisse morem orandi quartum, prostrato humi corpore toto; quem quidem modum, ut hodie seruare uidentur Monachi nostri Carthusiani, dum sacram Missam immediate celebraturi sunt; ita priscis temporibus Elisæus prostratus super puerum Sunamitidis uita defunctum, oratione mentali suscitauit a mortuis ad vitam reuocans, ut habetur

Dub. 2.

K 4. Reg. 4. 32. & seq. in sacra pagina. K Ceterum si recte consideretur historia sacra, Propheta non orauit pro-
Solut. stratus super puerum; at ante sui prostrationem orauit pro resurrectione defuncti; post orationem autem prostrauit se supra corpus mortui, ut calore proprio membra frigida calefa-
l Arist. de vit. & mor. c. 13 14. ciens ad vitam, quæ consistit in participatione caloris, l disponeret ac præpararet: uerba diuinæ scripturæ sunt ipsissima: m *Ingressus est ergo Eliseus domum: & ecce puer mortuus ia-*
m 4. Reg. 4. 32. & seq. *cebat in lectulo eius. Ingressusque clausit ostium super se, & super puerum: & Orauit ad Dominum. Et ascendit, & incubauit super puerum: posuitque os suum super os eius, & oculos suos super oculos eius, & manus suas super manus eius: & incuruauit se super eum: & calefacta est caro pueri. At ille reuersus, deambulauit in domo semel huc atque illuc: & ascendit, & incubuit super eum. Et oscitauit puer septies: aperuitque oculos.* Quibus apparet euidentissime, Profetam orasse priusquam se prosterneret super puerum iacentem mortuum; prostrauisseque se non ad orandum, sed ad calefaciendum corpus pueri. Minus obstat Carthusianorum sacerdotum consuetudo se prosternendi ante celebrationem missæ;
n lib. 7. c. 3. quod illorum Monachorum institutio non antiqua sit admodum; etenim n Polydorus Ver-
o Hist. relig. cap. 27. gilius, agens de rerum inuentoribus, eius primum institutorem agnoscit Brunum, uirum Coloniensem, anno Domini Millesimo octuagesimo: cui consentiunt o Morigius, Tursel-
p Epit. histor. linus, p & alij plerique. Schema uero nostræ gemmulæ mores antiquiores ualde repræsentat. Sic ergo recte tres orandi modi, duæque species orationis, Vocalis atque Mentalis, quæ simul una conspirantes Deum facile flectunt, & exorant ad hominum beneficia, proponuntur in allato Schemate.

De Oratione Mentali veteres profanos egisse. Cap. LXXVIII.

Dub. 3.
Oratio mentalis apud antiquos ethnicos culta.

Verum enim uero uir eruditus aliquando mentionem a me fieri de mentali oratione veterum audiens, apud Ethnicos obiecit, se nunquam eius legisse uerbum; vt ut apud sacrarum literarum cultores oratio mentalis habeatur expressa. Nos tamen illam etiam legimus euidentissimam in ethnicorum monumentis; qua de re superius illustre testi-

monium

monium Valeriani retulimus, nunc repetendum vberius. Pierius Valerianus eam sane cultam a veteribus Ægyptijs, atque Deo soli Maximo porrectam ait, quum infra Deum spiritibus beatis vocalis offerretur: *q Dedicata vero nimirũ*, inquit, *Ara sacrificijs faciendis, & precibus allegendis, quibus diuum animi nobis concilientur. Qui tamen esset apud veteres probatus sacrificandi ritus pauci admodum prodidere. Deo siquidem Deorum omnium supremo, mente & intellectu solo, sine sermone, sine sono sacrificabant. Vnde Crocodilus quod elinguis est, Diuini silentij ratione habita, cultus apud Ægyptios. Spiritibus & beatorum animis laudes adhibebant.* Quibus apertissima mentio fit orationis mentalis a vocali distinctæ. Quin & ad Aras confugiebant veteres tanquam ad asylum, nihil ore proferentes, at corde solum implorantes auxilium diuinum; qua de re mox idem Pierius: *Fuisse vero Aras apud veteres, vti etiam nunc sunt sanctioris asyli loco, nulli non exploratum est. Hinc apud r Maronem Priamus, omni alia salutis spe abiecta, ad Aram confugit, cui dixerat vxor:*

q hier. l. 49.

Crocodilus cur cultus ab Ægyptijs

r Æn. 2.

,, Ædibus in medijs, nudoque sub ætheris axe
,, Ingens Ara fuit, iuxtaque veterrima laurus
,, Incumbens Aræ, atque vmbra complexa Penates.
,, Hic Hecuba, atque natæ nequicquam Altaria circum,
,, Præcipites atra ceu tempestate columbæ
,, Condensæ, & diuum amplexa simulachra tenebant.
,, Ipsum autem sumptis Priamum iuuenilibus armis
,, Vt vidit: quæ mens tam dira miserrime coniunx
,, Impulit his cingi telis? aut quo ruis? inquit:
,, Non tali auxilio, nec defensoribus istis
,, Tempus eget, non si ipse meus nunc afforet Hector.
,, Huc tandem concede: hæc Ara tuebitur omnes,
,, Aut moriere simul. Sic effata recepit
,, Ad sese, & sacra longæuum in sede locauit.

Vbi nulla mentio fit de vocali oratione; quum certum sit pauidus puellas mente Deum precatas pro sui salute, atque parentum incolumitate. Adduque Valerianus immediate: *Et M. Tullij dictum pro Roscio Comœdo: Sicut in Aram confugit ad huius domum. Et apud Terentium: Nemo te accusat Syre, ne tu Aram tibi aut deprecatorem pararis.* Vbi contradistinguens Aram a deprecatore, satis innuit confugientes ad Aram, vocali non vsos oratione, sed mentali. *Et Ouidius de Tristibus:*

,, Vnica fortunæ Ara reperta meæ.

Apud Athenienses Ara peculiaris fuit miserationi sacra, de qua Papinius poeta, & Lactantius grammaticus, neque non Absinius in Rhetoricis meminere. Plutarchus in opusculo de Superstitione: *Aræ sunt*, inquit, *ad quas confugere tuto seruus possit: multa sunt, quæ a latronibus non violantur templa: & qui hostem fugit simulachrum, aut phanum tenens, animum recipit. Superstitiosus hæc maxime timet & expauescit, in quibus spem habent repositam, qui extremorum malorum sunt in metu.* Quos ad Aras, atque templa confugientes necessum est, ibi diuinam opem implorare sibi mentali prorsus oratione; quum eis vocalem nullam adscribant autores. Adiungit hisce Pierius: *In profugij sane significato Vestam pro Ara poni apud Xenophontem inuenias rerum Græcarum libro secundo:* Hæc quum Theranenes audisset, ad Vestam sibi profugium parauit. Immo veteres ad morborum profligationem remedia salutaria retulisse dudum, non vocali prece, sed oratione mentali, desiderioque silenti, tum vigilantes oracula tantum operientes in locis sacris; tum etiam dormientes, dum taciti sola mente poterant orare; monet ex Antiquis itidem antea Pierius: *f Medicinam autem multifariam ab oraculis petere, antiquorum mos fuit, & suis quoque temporibus petitam memorat Plinius: illi enim quotiens grauiore aliquo morbo correpti essent, soliti erãt in triuijs, aut sacris locis deponi operientes* (id ait voce postulantes vel saltem desiderio petita) *vel oracula, vel somnia, quibus quid ad sanitatem faceret, edocerentur,* & mox: *Et Astrologi quosdam homines a genesi eo fato nasci prædicant, vt votorum potius ope, quam medicinis, ab ægritudinibus & morbis liberentur.* (Vota vero sunt potius, saltem non minus desideria tacita, quam vocibus expressa) [Notum est Alexandri Macedonis exemplum, cuius milites

f l. 22. hier.

ple-

plerique, & cum his Ptolemæus, cui postea Ægypti regnum obtigit, sagittis veneno intinctis ad Sæmi regnum, vel, vt alij scribunt, in Musicanis, quum vulnerati essent, neque remedium vllum ad salutem inueniretur, draconem in somnijs, qui herbam quandam ore gestaret, oblatum Regi; qui remedium sibi ex illa imagine commonstratum ratus, exquisita inuentaque herba ea vulneribus adhibita, vel, vt nonnulli tradunt, potionibus instillata, cunctos sanauerit. Solitum enim esse Deum Opt. Max. hac etiam ratione mortalium rebus ferre opem, & vt a Dæmonibus quoque ferretur, permittere.] Cuius rei rationem simul & comprobationem reddit in suis Stromatibus Clemens Alexandrinus inquiens: [a] Et quomodo eis adhuc videntur incredibilia, quæ per Mosen & alios prophetas facta sunt miracula? Omnium enim hominum curam gerens Deus omnipotens, alios quidem præceptis, alios vero minis, & nonnullos quidem signis prodigiosis, aliquos vero benignis promissis conuertit ad salutem. Verum enim uero quum diuturna siccitas Græciam aliquando affligeret, & fructuum esset maxima sterilitas, qui remanserant, inquiunt, propter famem Delphos supplices venientes, rogarunt Pythiam quomodo liberarentur a tam graui calamitate. Ea respondit, calamitatis vnum esse remedium, si vterentur precibus Aeaci. Eis ergo morem gerens Aeacus, quum in Græcum montem ascendisset, mundis in cælum extensis manibus communem Deum inuocans precatus est, vt afflictæ misereretur Græciæ. Simulatque cæpit precari, felix statim tonitru insonuit, & totus aer circumcirca fuit obductus nubibus. Vehementes autem & continui imbres erumpentes totam implicuere regionem. Hinc efficitur abundans & copiosa fructuum feracitas, Aeaci, quæ agriculturæ instar fuere, impetrata precibus. Et inuocauit, inquit, Samuel Dominum; & dedit Dominus voces & pluuiam in die messis. Vides vnum esse Deum, qui per subiectas potestates pluit super iustos & iniustos. Plena est autem nostra Scriptura Dei exaudientis, & vnamquamque efficientis petitionem, per iustorum orationes. An vero mentali oratione solis expansis manibus, vt Moses in colle, Deum inuocauerit Aeacus, an oratione vocali numinis opem Græcis implorauerit, incertum est. Deum autem Alexandri regis Macedonis peculiarem habuisse curam & protectionem, illique plurimum fauisse, demonstrat aperte Iosephus in Antiquitatibus, referens ipsissima: [b] [Rex enim *Darius* collatis cum Macedonibus signis victus est, & magna exercitus parte amissa, matre etiam & vxore cum liberis in hostium potestatem redactis, fugit in Persidem. Alexander vero in Syriam veniens cepit Damascum, & occupata Sidone, Tyrum quoque oppugnabat: scriptisque ad Iudæorum Pontificem literis petebat, vt forum rerum venalium præberet exercitui: vt & quæ prius Dario conferre sit solitus, nunc det Macedonibus, prælata eorum amicitia; fore enim vt illum non pæniteat. Quumque Pontifex nuncijs respondisset, sacramento se obligatum Dario, ne arma contra eum sumeret, idque ratum fore quamdiu ille vixerit. Iratus Alexander Tyri quidem oppugnationem non omisit, qua breui potiturus videbatur: minatus est tamen hac capta, mox se ducturum contra Pontificem, vt omnes discant, cui ius iurandum seruari oporteat. Quare non parcens labori tandem Tyrum expugnauit, & constitutis in ea rebus Gazam profectus, *& mox*: Septem autem mensibus in Tyri oppugnatione, & in Gazæ duobus absumptis, Sanaballetes fato functus est. Alexander vero expugnata Gaza, Hierosolyma propere petijt. Iaddus vero Pontifex postquam hoc audiuit, solicitus hærebat inops consilij; nec inueniens quomodo Regem deberet excipere, iratum eo quod antea neglexisset imperata eius facere. Ergo indictis populo supplicationibus, & immolatis Deo victimis, ad opem eius confugit, illi publicam salutem commendans. Proxima deinde post sacrificium nocte, in somnis ei Deus apparuit, iubens vt bono esset animo, & coronata vrbe portas aperiret: vtque populus in albis vestibus prodiret obuiam: ipse vero cum reliquis sacerdotibus solenni cultu sui ordinis, securi de Dei prouidentia. Experrectus autem e somno lætus ciuibus hoc oraculum indicat: & paratis omnibus, vt in somnis præmonitus fuerat, Regis aduentum præstolabatur. Et quum renunciatum esset, eum iam nō procul ab vrbe adesse, progressus est cum sacerdotibus & vrbana multitudine pompa quadam noua & venerabili vsque ad locum, qui dicitur Sapha, quæ vox speculam significat: quod ibi & vrbs & templum in prospectu sit. Et quum Phœnices ac Chaldæi sperarent sibi licere quicquid iratus Rex posset permittere, direptionem vrbis, & Pontificis exquisi-

[a] lib. 6.
[b] lib. 11. c. 8.
Alexandri pulcherrima historia.

quisitum supplicium: plane contrarium euenit. Alexander enim vt vidit e longinquo candidatum populum, & sacerdotes ante agmen in amictu byssino, Pontificemque in stola hyacinthina auro distincta, tiaram in capite gestantem cum prefixa aurea lamina insculpta Dei nomine: solus ad eum accedens Nomen illud adorauit, & salutauit Pontificem. Iudæis autem omnibus vno ore Alexandrum consalutantibus, & in orbem cingentibus, Syriæ reges & reliqui obstupuerunt, uix credentes Regem mentis compotem: solus Parmenio propius accedens rogauit familiariter, quid ita, quum ipse adoraretur ab omnibus, nunc adoraret Iudæorum Pontificem. At ille non hunc se adorasse respondit, sed Deo, cuius Pontifex esset, honorem eum exhibuisse: hunc enim, inquit, uidi & antea hoc ipso habitu, quum adhuc essem in Dio Macedoniæ, qui me deliberantem quomodo Asiam possem subigere, hortatus est forti esse animo, & sine mora exercitum traijcere, nam suo ductu potiturum me Persarum imperio. Quapropter quia nunc primum talem habitum uidi, agnoscens hunc, & uisionis memor quæ me ad hanc expeditionem impulit, puto me non sine numine in Darium exercitum ducere, & breui fore victoriæ compotem: & sublato Persarum imperio, cessura mihi omnia ex sententia. Hæc locutus ad Parmenionem, & comiter complexus Pontificem, deducentibus sacerdotibus in urbem peruenit. Et ascendens in templum immolauit Deo ex sacerdotis præscripto, ac Pontifici quoque suum honorem exhibuit. Ostensoque sibi Danielis libro, in quo Græcum quendam Persas debellaturum significat, hunc ipsum se esse interpretatus, lætus dimisit multitudinem. Sequenti vero die vocatis eis iussit vt quicquid vellent, peterent: Pontifice autem petente, vt patrijs legibus uiuere sibi liceat, utque septimo quoque anno concederetur eis tributorum immunitas, concessit omnia. Rogantibus deinde vt eos quoque Iudæos, qui Babyloniam ac Mediam colerent, siueret uti institutis proprijs, hic etiam postulatis eorum satisfacturum se est pollicitus. Et quum fecisset eis potestatem, si qui vellent saluis suis ritibus sequi eius militiam, multi in eam expeditionem dederunt nomina. Atque his apud Hierosolyma actis, mouit inde in alias prouincias exercitum.] Quæ sane mirifice comprobant allata superius a Valeriano de summi Dei assistentia tum exercitui Alexandri, tum ceteris hominibus, quibus a Dæmonibus etiam opem ferri permittit. In quam rem illico subiungit idem Pierius: *vt nostra nunc missa faciamus, ex multis veterum memorijs & poetarum testimonijs confirmatur. Nam quod pertinet ad Æsculapium quem ægritudinum causa consulebant, in agro Bellunensi Lebacticorum vico, memoria est huiusmodi.*

Deum omnibus hominibus assistere, prodesseque.

A S C L E P
I O. P. X E-
L I V S. P O-
L I O. M O-
N I T V S. P O-
S V I T.

Et Pannoniam e Norico a Bellunensi territorio proficiscentibus, Albæ Iuliæ monumentum offertur in hunc mndum:

I. O. M. S T A T.
C. V A L E R I V S
V A L E R I A N V S
E X. V I S V. P.

Multaque huiusmodi passim reperiuntur. At etiam inferius ex Adamantio mentalis orationis apud antiquos habitæ meminit idem Valerianus, ita: * *ARDENS ORATIO. Sed cur non potius dicamus, cor ita in thuribulo positum significare orationes, precesue quæ puro ex corde proferuntur ad Deum? idque esse thus illud mundum, quod sibi Deus offerri mandat in Diuinis*

x lib. 33. hier.

uinis literis, ex quo scilicet odorem capiat suauitatis. In Euangelio Matthæi, vbi Dominus perperam agere Pharisæos inquit qui non obligare iuramentum, quod per altare fieret, arbitrabantur, sed quod per donum altari illatum. Adamantius Cor hominis inter alia significata idem & altare intelligit: per votum vero recti alicuius operis deliberationem, quod faciundum simul ac insederit animo, oblatum, vti votum, interpretatur. Nam & Latini vota alia concepta vocant: Priora illa sunt, de quibus hic intelligit Adamantius. Itaque veteres orationem exercuere mentalem, sine voce, sine sono, mente ac intellectu solo Deum Optimum Maximum potissime sibi propitium deprecantes; quem morem apud Ethnicos Ægyptios obseruatum fuisse passim, priore loco notauimus ex eodem Valeriano. y Non solum, vt vidimus, sed etiam late magis id patefacit Gyraldus, inquiens: z [Tribus autem de causis Deis sacrificandum censuere theologi gentium, vt veneremur, vt gratias referamus, vt ab ipsis necessaria petamus, & mala propellamus. Ad hæc autem perficienda votum animi satis esse: cui & addi posse credebant quædam ex frugibus munuscula, animalia vero mactare nefas ducebant: etsi id licuisse videmus per Hebræorum leges. Theologi igitur qui dicebantur apud gentes, Deo nihil quod ex materia esset, offerendũ statuebant, quod ipsi Deo ab omni prorsus materia secreto, subito non fieret impurum: quapropter neque ei sermo vocalis satis accommodatus esse videtur: neque etiam ex animo sermo intimus, propterea quod animi quadam inquinatus affectione putaretur; sed puro silentio, puroque animi affectu Deum illi colendum arbitrabantur; quem Ægyptij, vt Jamblichus scribit, Icton, & primum exemplar appellabant: qua de re & in Pythagoræ symbolis super ipsius silentio plura scripsimus. Porphyrius quoque, oportere ait coniunctos similesq; Deo iam effectos homines, ad Deum mentis ecstasin, ac eleuationem, velut sacram quandam victimam dedicare, quæ quidem ipsamet diuina laus est & salus: in qua Dei contemplatione, omnis affectus ex parte sacrificium vere compleri ac perfici asseruit. Filijs autem Dei, quos & Deos intelligibiles vocabat, laudes iam ex ipso quoque sermone adhibendas censebat, atque vnicuique ipsorum iustam primitiarum oblationem faciendam, ex ijs rebus quas ipsi mortalibus largiri dicebantur, vel quæ eos nutrire & conseruare putabantur.] Quare sublatis omnibus difficultatibus, iam manum de tabula Schematis, orationum ad Deum antiquitus oblatarum representatis modos atque species, referamus ad aliud Emblema vetus enucleandum, huic & pulchritudine simul & obscuritate, nec non & antiquitate, materiaque compar, & affine.

y l. 48. hier.

z Synt. 17.

A B C D

Oracu-

Oraculorum Diuinorum proprium est, hominibus euentus futuros demonstrare tanquam præsentes.

Schema XV. Gemma.

Incogniti viri explicatio indicata ex senis autoribus proponitur, & expenditur. Cap. LXXIX.

QVisquis ille fuit, qui Schematibus huiusmodi veterum gemmarum adnotationes aliquas apposuit, huic aliam explicationem non dedit, nisi Delphicum hoc oraculum esse: ponens sex Autorum Classicorum loca, vnde putat eam hauriri posse: scilicet Homerum, Strabonem, Diodorum, Iustinum, Alexandrum, atque Gyraldum nominans. Nunc age singula perpendamus. In primis Homerus omnium antiquitatum Condus promus affertur, velut ex quo propositi Schematis elucidationem habere queamus, eius Iliadis opere septimo consulto. Dubio procul Poeta nullum eo libro vaticinium Apollinis affert, nullamque Delphici oraculi mentionem fecit: meminit in fine tantum Iouis, prædicentis Achiuorum victoriam, & reditum ad patriam terram, ita Neptuno dicentis: [a] *Homerus.* *[a] Iliad. 7. ſ.*

,, Hunc autem valde commotus allocutus est nubicogus Iupiter:
,, Proh terræ-quassator, late-potens, quid dixisti?
,, Alius aliquis Deorum hoc reformidaret commentum,
,, Qui esset multo te imbecillior manibusque & robore.
,, Immo tua tibi gloria erit quam late extenditur Aurora.

,, Agedum, quando rursus capitibus comati Achiui
,, Abierint cum nauibus dilectam in patriam terram, A
,, Murum diruptum, hunc quidem in mare totum demergito:
,, Rursus autem littus magnum arenis obtegito,
,, Vt tibi ingens murus euanescat Achiuorum.

Nec in eo libro toto fit vllius alterius oraculi, nedum Delphici Apollinis vspiam mentio, sed totus in singulari certamine Hectoris & Aiacis Telamonij describendo consumitur; quare nihil ex Homeri citato libro depromere nobis valemus ad explicationem Schematis. Qui † lib. 9. Iliad. solum inferius † videtur meminisse diuitiarum in Delphico templo contentarum, inquiens

Nec quantas lapideum limen iaculatoris intus continet
Phœbi Apollinis Pytho in saxosa.

& alibi nonnulla, de quibus Strabo. Quod autem ad Strabonis nonum nos vocat, vir cl. id b Strabo l. 9. quidem verum est, ibi celebrari Delphicum fanum, & oraculum his plane verbis: [b] *Delphi ob templum Apollinis Pythij, & oraculum, quod vetustum esse apparet; siquidem Agamemnonem poeta inde tulisse responsum dicit; nam introducitur Citharœdus canens:*

,, Rixam iurgantis cum Dulichio Pelidæ B
,, Immodicis acrem verbis: sed rex Agamemnon
,, Heroum audiuit læta conuicia mente:
,, Responsum recolens animo, quod Phœbus Apollo
,, Quærenti Delphi dederat . . . . .

Hoc ergo Delphos nobilitat, & mox: *Quanquam Delphico fano maiorem honoris tanti partem oraculum comparauit, omnium minime fallax existimatum; tamen situs quoque loci nonnihil* Delphi vt in medio sint totius Græciæ, ac orbis. *contulit. Sunt enim Delphi fere in medio siti totius Græciæ, quæ & extra isthmum, & intra est. Quin etiam in medio totius terrarum orbis iacere quidam senserunt, terræque vmbilicum dixerunt. Fabulam insuper commenti, quæ apud Pindarum quoque refertur, ibi locorum conuenisse duas aquilas (alij coruos aiunt) a Ioue emissas, alteram ab ortu, ab occasu alteram Solis. Monstratur etiam vmbilicus quidam in eo templo, fascijs velatus, inque eo duæ imagines istius fabulæ, &c.* Quibus nihil habetur, quod aperire valeat hieroglyphicum nostri Schematis, præsertim de Lauro non recta sursum tendente, sed in latus extra templum ab eius medio culmine sese extendente: deque peregrino, vultum non antrorsum, vt humana natura fert, C Diodorus. sed retrorsum collocatum, & adspicientem obtinente. Diodorus autem Siculus de Oracu- c lib. 16. c. 6. li Delphici origine, ac eius tripode, prodit ad verbum huiusmodi narrationem: [c] *Hinc Philomelus multis populationibus factis, militem suum præda onustum reduxit Delphos: vbi per oraculum rescire cupiens belli, quod gerebat, euentum, Pythiam coegit, vti tripodem inscenderet, sibique daret responsum. Sed quoniam Tripodis occurrit mentio, haud abhorrens vide-* Tripus Apollinis explicatus. *tur, veterem de eo traditam historiam repetere. Antiquitus fama ea inualuit, Capras oraculum ipsum inuenisse: cuius gratia & Delphici hac tempestate capris vt plurimum sacrificant in consulendo oraculo. Inuentum vero ita aiunt. Quum eo in loco, vbi nunc templi adytum est, terræ hiatus pateret, circumque terram pascentes capræ (quod scilicet Delphi eo tempore inculti erant) frequenter contigit vt ad cauum illud capra quæpiam accedens, & introspiciens, miris quibusdam exultationibus, & voce prius ei insueta, incredibilem pastori suo admirationem concitaret, adeo vt & ipse spectatum eius loci situm accesserit. Eum tunc, quod capris euenerat, perturbatio ingens corripuit: vt ille ea propemodum, quæ diuino furore vexatis ac-* D *cidunt, pateretur: hic vero, præter illud, etiam futura prædiceret. Quapropter apud eius regionis homines diuulgata commotione mentis (quæ ad hiatum accedentibus oboriretur) complures illuc conueniebant, sentandique gratia quicumque propius se inferebant, diuino agitabantur spiritu. Propterea res in admirationem versa, creditumque terrestre illud esse oraculum. Et aliquandiu seruatum est, ex consulturi de rebus suis, ad hiatum se promitterent, alter alteri responsa redderent. Sed quum multi ex furore in præceps desilirent, itaque interirent; qui eum locum seruabant, instituerunt, ne quispiam periclitaretur, ibi feminarum vatem ad omnium vsum deligi, a qua prædictiones acciperentur. Ei vero machinam erigi, super quam tuto & diuinitus afflari, & consulentibus respondere posset. Quia vero ea machina fulturis tribus sustinebatur, ideo tripus nuncupata est: cuius faciem ferme & nunc retinent ænei tripodes.*

Quo

A *Quo igitur modo & oraculum inuentum sit, & quibus initijs tripus in vsum venerit, pro re dictum satis arbitror. Solebant etiam primo illo tempore Virgines ob naturam puriorem, & quod Dianæ videantur propinquitate quadam iungi, ad officium illud diuina enunciandi adsumi. Aptissimæ enim credebantur ad seruanda ea arcana, quæ in responsis continentur. Sed annis posterioribus Echecratem quemdam Thessalum fama est, quum ad oraculum peruenisset, visam Virginem Pythiam summæ venustatis adamasse, & raptam violasse. Vnde ob admissum facinus Delphici sanxerint, ne in posterum respondendi officio fungeretur virguncula; sed senior femina, annorum saltem quinquaginta, quæ tamen Virginali habitu, in memoriam veteris vaticinandi moris, vteretur. Et hæc quidem sunt, quæ fabulose de oraculo inuento traduntur.* Ex quibus Diodori dictis, tantum abest, vt completam nostri Schematis explicationem haurire valeamus; quod potius præcipuæ Schematis imagines intactæ, ac inexplicatæ relinquuntur; etenim ex Diodoro nil haberi potest de arbore ad latus e culmine templi protensa, non autem, vt arborum natura fert, in altum erecta: neque de baculo, quo peregrinus oraculum consulens innititur: neque de viro numen consulente, faciem retro prospectantem habente, situ naturali vultus non seruato, penitusque impossibili. Nec in Schemate tripodis, aut

Virgines puellæ ab oraculo Delphico, semotæ, & seniores positæ.

B hiatus vllum vestigium; de quibus tantum hic agere videtur Diodorus. Nunc ad quarto loco citatum accedamus: Iustinus ille fuit historiarum libro XXIV. vbi talia refert: *Templum autem Apollinis Delphis positum est in monte Parnaso, in rupe vndique impendente: ibi ciuitatem frequentia hominum facit. Qui ad affirmationem maiestatis vndique concurrentes, in eo saxo consedere. Atque ita templum ciuitatemque non muri, sed præcipitia, nec manufacta, sed naturalia præsidia defendunt: prorsus vt incertum sit, vtrum munimentum loci, an maiestas Dei plus hic admirationis habeat. Media saxi rupes in formam theatri recessit. Quamobrem & hominum clamor, & si quando accidit tubarum sonus, personantibus & resonantibus inter se rupibus, & multiplex audiri, ampliorque quam editur, resonare solet. Quæ res maiorem maiestatii terrorem ignaris rei, & admirationem stupentibus plerumque affert. In hoc rupis anfractu, media ferme montis altitudine, planicies exigua est, atque in ea profundum terræ foramen, quod in Oracula patet. Ex quo frigidus spiritus in quodam velut vento in sublime expulsus mentes vatum in vaecordiam vertit, impletosq; Deo responsa consulentibus dare cogit. Multa*

Iustinus l. 24

Descriptio templi Delphici.

C *igitur ibi & opulenta Regum populorumque visuntur munera, quæ magnificentia sui reddentium vota gratam voluntatem, & deorum responsa manifestant.* His quidem Iustinus partem nostri Schematis elucidat, oraculi templum scilicet, ac eiusdem situm; at vero reliquas intactas relinquit, arborem in latus vergentem, peregrini consulentis baculum, & vultum in terga datum. Alexander autem ab Alexandro citatus capite vigesimo primo sexti libri suorum Genialium, proponit *miraculum de homine, qui extrusus a carcere, rursusq; in eum intrusus, inferna se loca adiuisse enarrauit*: nihil omnino proferens, quod ad oraculum Delphicum attineat, vel ad nostræ gemmæ Schema. Sed multo prius egit de Oraculo Delphico, voluminis eiusdem capite secundo, dicens: [Inter Oracula, quæ apud Græcos Afrosq; præcipuo cultu fuerunt, ad quæ homines ventitabant, Delphicum in terris clarissimum fuisse cultu & religione longe excellens, vno omnium testimonio traditum est. Fuit Delphos totius orbis vmbilicus, & commune humani generis oraculum. In monte Parnasso excelso & prærupte alto sita ciuitas: nullis mœnibus, sed tantum abruptis rupibus saxisque munita, arduo & difficili ascensu; in quo Nisa Ciuitas Libero consecrata: Cyrra vero ad montis

Alexander ab Alex.

D radices iuxta mare. Erat autem Parnassus Phocidis mons in Boeotia, in duos diuisus colles: Cytherea, & Nymphæum; quorum alter Libero, Apollini alter dicati fuere: Helicon vero Musis: In Cytheronis autem vertice Spharticarum Nympharum antrum colebatur; qui mons iuxta Olympum situs erat, supra quem Olympi editissimus vertex decem fere stadijs attollebatur. Qui eiusdem nominis mons & in Macedonia, & in Thessalia, Mysia, Cilicia, Elide, & Archadia excelsus quidem attollitur. Templum vero intra vrbis ambitum fuit, quod pariter non manu extructum, sed naturæ præcipitia muniuere, aditu difficili & angusto. Quippe quem ex quinque lapidibus tantum, velut mole obiecta, obstructum ferunt. In medio autem exigua planicies, & in ea hiatus, ex quo ventus & acer spiritus manans, mentes vatum in væcordiam vertit. Eoque spiritu ex intimo specu edito, quasi diuino afflatu Phebas in tripode stans, mēte furibunda statis diebus, quibus fari licet, cōsulentibus respōsa

canit. Licet ferant, Apollinem sex mensibus apud Lycios, sex apud Delum vaticinari: reliqua vero oracula aliquando Idibus, nonnunquam Kalendis: nunc die oriente, nunc desinente responsa dabant; quæ a mulieribus tantum, quæ erant templi vates, vaticinantis in modum ferebantur. In quo id præcipuum fuit, vt qui oraculum consulit, breui admodum oratione, quid velit, exposcat: utque nullum Latine edatur oraculum: neque edi prius, quam ab imo dum sacrificant, tota uictima contremiscat: Nec capitis commotione satis esse, sed omnibus illam partibus quati oportere. In quo proditur memoriæ, quum infasto die Pychiam reluctantem & inuitam Alexander cogeret, illam ui coactam, Quod esset inuictus, respondisse: quod pro omine acceptum ueridico præsagio futuræ magnitudinis præ-nuncium fecit. In eo quidem templo, Apollinis oraculum fuit humana effigie, in Delo Draconis, in Lycia uero Lupi. Quam urbem Python, ob interfectum Pythonem dictam comperimus: nam & Pythius Apollo, & Pythia festa, & ludi Pythij, & ipsa uates Pythia dicta, & Pythicum oraculum locus. Sparthæ quoque Pythios nuncupant, qui Delphos ad consulendum oraculum mittebantur, qui publice cum Regibus cibaria habent, & vescuntur vna. Huc ex omni orbe praua religione incussa, qua se hominum vanitas confundebat, viri principali dignitate insignes frequentes consultum ibant; eaque ex omnibus vera & longe clarissima oracula habita sunt. Quare Regum populorumq; amplissimis donis muneribusque, & multarum vrbium thesauris refertum templum fuit. Inter quos Agilinorum & Spinensium non in postremis gazæ fuerunt. Quod quidem cuncta oracula antiquitate excellebat.] Hæc ille sola De Oraculo Delphico; quæ præter attinentia ad situm, & loci conditiones, a Iustino prius allata, nihil omnino faciunt ad imagines, in Schemate nostro positas, illustrandas. Vltimo loco producitur inspiciendus Lilius Gyraldus in VII. Syntagmate Historiæ Deorum, vbi legimus ipsissima: *Delphicus etiam Apollo est cognominatus: Ouid. Placuit tibi Delphice certe. Orpheus in hymno:*

Oraculi leges.

Apollinis varia simulachra.

Gyraldus Synt. 7.

,, Antique, & Smintheus, Pythonis-occisor, Delphice Vates.

Dictus vero a Delphis est, qui Pythius, orbis vmbilicus, vt legitur in Priapeis. Hinc apud Varronem antiquus poeta:

,, O sancte Apollo, qui vmbilicum certum terræ obtines:

[Quod tamen impugnat, & exponit Varro pluribus, in lib. de Ling. Lat. & Phurnutus: sed & Strabo quare dictus sit Orbis vmbilicus, & Pindarus, & Lactantius grāmaticus in Theb. & Claudianus; quod pluribus in nostris Annotationum dialogis sumus executi. Delphos igitur Apollo, a Delphorū oraculo notissimo: quod quomodo cæperit, primū scilicet a capra ostensum, tū a pastoribus, demū a pythia Virgine tamdiu oracula reddita, quoad ab Echecrate vna violata, statutum est, vt a vetere muliere, in habitu tamen puellæ, redderentur, in tripode sedente, Lege XVI. Diodori Siculi Bibliotheces librum, qui hanc omnem historiam copiose describit. Delphicum vero hoc Oraculum multis thesauris donarijsque refertum legimus, adeo ut a Barbaris, & Gallis in primis deprædatum fuerit: & sæpe etiam arsisse; & ter quidem a Thracibus concrematum, prodit Eusebius. Herodotus etiam ab Amasi Rege restitutum ait Delphici Apollinis templum, toto orbe terrarum celeberrimum. Quinquies extructum, ac restauratum ad sua tempora scribit Pausanias: & primum quidem ex lauri ramis e Thessalia deuectis in specus modum exædificatum. Secundo ab apibus ex cera & alarum membranulis; ex quo Pteran nuncupatum: alij, a viri nomine Ptera. Tertio æneum conditum aiunt; quod mirum non videri debere scribit, quum & eiusmodi alia legantur, & Chalciæcus Pallas. Quo consumpto, quartum ex quadrato lapide Trophonius & Agamedes LI. Olympiade extruxere. Quinto ab Amphyctionibus instauratum, ex sacra pecunia, architecto Spintharo Corinthio; quod suo tempore Pausanias durare scripsit.] Ex quibus nihil additur explicationi nostri Schematis, præter laurum, quæ uidetur e culmine templi protendi ad latus: de consulentis baculo, pallio, facieq; in tergum versa, quibus vniuersa vis huiusce Schematis innititur, ne verbum quidem. Quare partem Schematis explicare videntur duo soli, Iustinus, atque Gyraldus ex Pausania; quorum ille rupem oraculi declarat, iste laurum vtcumque templi. Nos igitur singulas emblematis partes iam explicemus.

Propria

A *Propria Schematis explicatio, declarans speciatim arborem in latus propendentem, & hominis consulentis oraculum tum pallij partem, & faciem in terga versam, tum ligneum scipionem. Cap. LXXX.*

PRofectò nulli dubium est, hic repræsentari Delphicum oraculum Apollinis, olim celeberrimum; quod templum ostendit in alta rupe ac inaccessa constructum, ut [a] uidimus apud Iustinum,[b] & simulachrum humana effigie, ut ex Autore Genialium [c] agnouimus. Quamobrem ignotus Autor uerum titulum posuit DELPHICVM ORACVLVM Schemati nostro. Ceterum arbor e culmine templi propendens in latus, una Laurus est, etsi ui sui referre uideatur oliuam; etenim Apollini Laurus est sacra, non olea: quæ Mineruæ consecrata dicitur. Laurus autem Apollini dicata, potissimum quoniam usta resonat, quod quandam prædicendi uim habet, obseruatu Pierij: [d] *Igni spicium enim non tantum splendore, verum etiam crepitu portendit, frequentissimo poetarum omnium assensu. Est & alia ratio cur Laurus Apollini sacra dicatur; legimus enim apud Serapionem Ascalonitam, Lauro ad dormientium caput apposita, vera videri somnia. Id ipsum Antiphonem Philocrum, &* B *Artemonem, qui de somniorum interpretatione scripserunt, asseuerasse comperimus. Neque quidem Eustathij interpretamentum super hoc, parui fecerimus, qui Daphnem ideo dictam ait, quod* δα *sit intensionis particula, &* φωνεῖν, *quod loqui & canere est, in compositionem accedant. Apud Hesiodum Interpres Theogoniæ, Laurum ait energiam ad Enthusiasmum, diuinumque furorem vaticinantium. Hinc vaticinantes lauro coronari solitos ait Interpres Aristophanis. Et qui bella sequebantur vates, in summa galea Lauri conum gestabant.* (Qua ratione forsan in summitate Delphici templi, vnde vaticinia exibant, velut in summa galea vaticinantis Dei Laurus posita fuit a Schematis autore: vel veluti corona non in altum recta surgit, sed in latus excurrere videtur.) *Quocirca non imperite Laurum Aphthonius vaticinij symbolum esse dicit, quam diuinatricem plantam Dionysius in præceptis de Panegyricis scribendis appellat. Nam quod Vates Daphni-phagi vocitarentur, non ex eo tantum, quod ille dixerit, Laurumque momordit: & Sibylla apud Tibullum:*

„ Sic vsque sacras innoxia lauros

„ Vescar.

C *desumptum est; verum etiam ex Sophoclis Cassandra dicentis: Laurum mandens dentibus aperit*, seu *porrigit os* vaticinio. Eodem modo Lycophron: *Laurum comedens vaticinabatur ex gutture vocem. Porro Daphnen puellam, vt Plutarchus scribit in Agide, Pasiphaes nomine Spartani coluerunt, quæ oracula, vt aiunt, certissima sit dare solita.* Quin & Laurus eidem Valeriano, vim poeticam indicat; propterea que congruit oraculo Delphico, tum quod Apollo Poetarum atque Musarum pater atque Deus colebatur antiquitus: tum quod oraculorum Delphicorum responsa versibus tanquam a poeta fere dabantur omnia. Præterea vero Laurus multitudine foliorum suorum, quæ linguæ figuram exertæ referunt vtcumque, simul & in igne saliunt, crepitant, & edunt sonum, hieroglyphicum est Oraculi Delphici, quod in eo vates æstuans & agitata diuino furore multiplicia fundit omnibus postulantibus responsorum genera. Non assurgit autem in altum recta laurus in Schemate, sed a templi summitate deuexa fertur ac oblique veluti descendens protenditur in latus, tum vt ostenderetur, oraculi voces ad consulentes dari manentes ante templum: tum etiam ut D indicaretur, olim antiquissimum illud templum, ex lauro fuisse conditum, sicut obseruat Pausanias, inquiens in Phocaicis: [e] *Antiquissimam Dei ædem e lauro erectam eradunt: & ex lauri quidem ramos ex ea arbore decerptos, quæ ad Tempe est. Fuit ædis eius forma quasi tugurium quoddam.* In quam formam multi rami superne deuincti, sensim ad latus expansi, (sicut in Schemate videtur unicus procedere) bellissime conuenire possunt.

[a] cap. sup.
[b] lib. 14.
[c] Alex. ab Alex. l. 6. c. 2.
Arbor Lauri procedens e templo Delphico.
[d] l. 50. hier.
Daphnis etymologia.
Laurus cur non recta surgat.
[e] lib. 10.

De forma templi Delphici in Schemate. Cap. LXXXI.

LAuro subest in Schemate rotunda figura templum Apollinis Pythij, quod in eo responsa nascerentur ex halitu de terræ foraminne vatibus inspirato; quo nomine Telluris illud oraculum primo fuisse scribit ex antiquitate Pausanias: [a] *De ipsis quidem Delphis multa* ac

[a] in Phocicis

ac diuersa traduntur, atque in primis de Oraculo Apollinis. Aiunt enim ab initio fuisse Telluris eam oraculorum sedem: & ab ipsa Tellure Daphnen, quæ præsideret, delectam: de Nymphis, quæ montem incolerent, Daphnen vnam fuisse. Pierius adnotat: [b] *Rotundam ædem Vestæ Numa Pompilius Romanorum Rex consecrasse fertur, quod eandem esse Terram, qua vita hominum sustentaretur, crediderit. Eam pilæ formam esse, vt sui simili templo Dea celeretur.* Quamobrem eadem ratione Delphicum oraculum, quod ab initio Telluris erat, antiquissimum templum rotundum habuit, vt Vesta. De templi vero culmine Laurus prominens indicat præsidem Telluris oraculo Daphnen extitisse Nympham eius montis accolam. Quomodo vero Delphicum hoc Oraculum de Tellure concesserit in Apollinem, illico detegit Pausanias addens: *Poesin Græci habent, quæ Eumolpia appellantur: eius autorem Musæum perhibent, Antiophemi filium. In ea proditum est memoriæ, commune Telluri & Neptuno oraculum illud fuisse: ipsam quidem Tellurem ore suo responsa dedisse: Neptunum interpretem habuisse Pyrconem. Ea de re versus huiusmodi sunt:*

b l. 49. Hier.

Figura templi Delphici cur rotunda

Oraculi Delphici mutationes variæ

,, Telluris cuncti sanctas cognoscite voces:
,, Et magno Pyrcon Neptuno sacra ferebat.

Neptunus deinde Telluri dicitur parte sua concessisse: illam Themidi oraculum totum dono dedisse: ab ea Apollinem illud accepisse, tradita Neptuno, quæ ante Træzene est, Calaurea. Cuius fabulæ mythologia physica fit: Oraculum initia sui ventum, & halitum mineralem de specu promanentem habuisse; quorum ventus exhalatio frigida & sicca Tellurem [c] solam sui matrem agnoscit: halitus autem mineralis, atque metallicus ex humore [d] surgens Neptunum, qui totius humoris pater ac sedes est, autorem proprium tenet. Quod autem ventus ex hiatu Delphicæ terræ prodiens cum impetu sibilum quendam edere potuerit; ideo Tellus ore suo responsa dedisse dicitur; nimirum præcedens halitum crassiorem segnioremque, prodromusque vatem feminam admonens de tempore mox insecuturi mineralis halitus, quo suscepto mente commoueretur, & Deo plena prædiceret percontantibus euentura; quare Neptunus non ore suo sed per vatem halitu vaporoso suscepto dicebatur oracula dare; quem vatem ab ignea natura fumoso illi halitui permista, quæ multa reperitur in halitibus metallicis, Pyrconem apte nuncupauere ueteres; metalla siquidem omnia constant ex hydrargiro, mercurioue aqueo prædominante, subdominanteq; sulphure naturam igneam habente. Non continenter autem, sed statis diebus, ex hiatu delphicæ terræ prodire consueuisse uentum, & halitum uates ad oracula fundenda commouentem, ac inspirantem, apertum est ex his, quæ scripsit Alexander ab Alexandro [e] prius allatus, aiens [f] ex antiquorum monumentis: *Delphicum vero templum intra vrbis ambitum fuit, quod pariter non manu extructum sed natura præcipitia muniuere, aditu difficili, & angusto: Quippe quem ex quinque lapidibus tantum, velut mole obiecta, obstructum ferunt. In medio autem exigua planicies, & in ea hiatus: ex quo ventus, & acer spiritus manans, mentes vatum in vacordiam vertit. Eoq; spiritu ex intimo specu edito, quasi Diuino afflatu Phœbas in tripode stans, mente furibunda statis diebus, quibus fari licet, consulentibus responsa canit. Licet ferunt Apollinem sex mensibus apud Lycios, sex apud Delum vaticinari: reliqua vero oracula aliquando Idibus, nonnunquam Kalendis: nunc die oriente, nunc desinente responsa dabant; quæ a mulieribus tantum, quæ erant templi vates, vaticinantis in modum ferebantur,* & mox: *In quo proditur memoria, quum infasto die Pythiam reluctantem & inuitam Alexander cogeret, illam vi coactam, quod esset iuuictus, respondisse.* Quod autem dicitur, post Neptunum, atque Tellurem, ab ista Themidi concessum oraculum, & a Themide tandem Apollini, totum id ordinem causarum oraculi sibi adinuicem succedentium mystice designat; etenim Themis, ut ait Festus, est Dea quæ præciperet hominibus id petere, quod fas est: petebant autem consulentes oraculum quod fas erat, ubi iam Pythia diuino spiritu plena fureret; post petitionem autem, in ore Vatis aderat Apollo fundens oraculum responsi.

Oraculi delphici mutationum causæ explicatæ

c 2. Meteor. su. 2. cap. 1

d 3. Meteor. sum. 3.

e cap. sup.

f l. 6. genial. cap. 2.

De simulachro in templo Delphico. Cap. LXXXII.

QVamobrem apte Schematis autor intra templi septa simulachrum posuit; nescias an Apollinis, an fatidicæ mulieris lyram chelimue tenentis: Apollinem cithara, seu

vetus

A vetus lyra chelisue signat; vatem feminam corpus muliebre nudum a pube superne, mamillis femineis, molle, delicatum, capite nullis redimito radijs. Verum enim vero forte dedita opera vtrumque voluit autor; neque lyra chelisue puellæ fatidicæ neganda; quæ versibus oracula caneret. Id quod aperte Pausanias asseruit inquiens de Delphica vaticinatrice: [a] *Maxima vero fuit nominis celebritate Phemonoe, vt quæ Dei interpres prima fuerit, prima etiam senarijs* longioribus *oracula decantarit. Bæo tamen indigna mulier Delphis hymno composito, aduenas ab Hyperboreis profectos, oraculum Apollini dedicasse tradidit, cum alios, tum Olena, qui primus vaticinatus in eo loco fuerit, primusque senarios longiores repererit. Hi sunt, quos Boeo fecit versus*: [a] in Phocicis

,, Hic posuere tibi Iuuenes penetralia Phœbe,
,, Olim ab Hyperboreis Paganoque & dius Ægyieus.

Enumeratis alijs Hyperboreis, in ipsa hymni fine Olena nominauit:

,, Atque Olem, primus cecinit qui oracula Phœbi,
,, Et veterum primus modulari carmina cæpit.

B *Communis tamen hominum opinio, prisca memoria autoritatem secuta, solas agnoscit mulieres oraculorum interpretes*: quæ quum carminibus canerent, ad hoc indicandum lyra vetus in Schemate posita simulachro, siue fuerit id Apollinis Pythij, siue Pythiæ mulieris in Delphico templo stantis ad oracula fundenda. Etsi vero Strabo monet aliquando Pythiam e tripode vaticinatam oratione soluta; subdit attamen ibi poetas extitisse, qui sermonem vatis ad numeros metricos apte redigerent: atque Pausanias ait in Phocicis, *Hesiodum repulsam tulisse quod carmina sua ad lyram canere non didicisset* apud Delphos. Verba vero Strabonis sunt: [b] *Oraculum ipsum aiunt esse cauam profunde specum, aditu non admodum lato: ex ea spiritum efferri furoris diuini efficacem: supra orificium tripodem situm sublimem, quo conscenso Pythia vbi spiritum exceperit, carmine solutaque oratione sortes ab ea pronunciari: porro poetas esse quosdam fani administros, qui prosa oratione edita in versus numerosque redigant*. Inde simulachrum in templo stans Lyra donatum ab autore Schematis. Nulla vero visitur in Schemate Tripodis imago, siue gemma sculpta fuerit ista, siue significarit oraculum Delphicum ante Tripodis institutionem; quod eius maximam indicat vetustatem. [b] lib. 9.

C
De rupe templo Delphico subiecta. Cap. LXXXIII.

SVbest autem templo rupes inaccessa, de qua pridem, vt vidimus, ita Iustinus, [a] nobis referenda pro Schematis vberiori dilucidatione: [Templum autem Apollinis Delphis positum est in monte Parnasso, in rupe vndique impendente; vbi ciuitatem frequentia hominum facit. Qui ad affirmationem maiestatis vndique concurrentes, in eo saxo consedere. Atque ita templum ciuitatemque non muri, sed præcipitia, nec manufacta, sed naturalia præsidia defendunt: protsus vt incertum sit, vtrum munimentum loci, an maiestas Dei plus huc admirationis habeat. Media saxi rupes in formam theatri recessit. Quamobrem & hominum clamor. & si quando accidit tubarum sonus, personantibus & resonantibus inter se rupibus, & multiplex audiri, ampliorque quam editur, resonare solet. Quæ res maiorem maiestatis terrorem ignaris rei, & admirationem stupentibus plerumque affert. In hoc rupis anfractu, media ferme montis altitudine, planities exigua est, atque in ea profundum terræ
D foramen, quod in oracula patet. Ex quo frigidus spiritus in quodam velut vento in sublime expulsus mentes vatum in væcordiam uertit, impletosque Deo responsa consulentibus dare cogit.]

[a] lib. 24.
Rupis descriptio & explicatio.
Echo clarior & vehementius inualescens post exortum sui.

De *consulentis Delphicum oraculum baculo.* Cap. LXXXIV.

INter alios autem consulentes in Schemate nostro proponitur unus, triplici re singulari notabilis; prima quidem, quod ante templum atque rupem stans, ambabus manibus innititur baculo: secunda, quod illius pallium quasi vento pellitur ab anterioribus partibus in tergum: tertia mirabilior est, quod vultum non obtinet antrorsum pectori supereminentem uersus templi fores, ut reliquas corporis partes anteriores; at valde præter ordinem natu-

naturæ faciem conuersam habet in terga, prorsus auersam a templo, vnde sibi præstolatur efflagitatum oraculum. Primam sane Baculi proprietatem, apud Valerianum in hieroglyphicis, & Suidam explicatam vtcumque legimus, vnde Pierius, & Adagiographus. Verba Suidæ sunt Latio donata: *Laureum gesto baculum. Hoc dicere consueuerunt, quibus ab aliquibus insidiæ struuntur; quia laurus creditur esse remedium arcendorum malorum vim habens.* Adagiographus adiungit Suidæ Plinium,[a] *qui demonstrat laurum lustrationibus adhiberi solitam. Videtur & aduersus fulmina huius vis tueri; quandoquidem arborum vna non icitur fulmine. Id adeo verum credidit Cæsar Tiberius, vt nunquam non gestaret capite coronam lauream, quod in ipsius vita prodidit Suetonius.* Verba Plinij de Lauro leguntur: *Eadem purificationibus adhibetur.* Valerianus ait in proposito:[b] *REMEDIVM: Quæ vero de scipione laureo memorantur, significare id remedium contra pericula, & insidias, quæ a quopiam intententur, vt apud Sudam legitur, non ea tantum causa est, quod contra venena pollere Laurus creditur; sed huc faciunt ea omnia, quæ superius recensuimus, vbi tutelam, & custodiam per Laurum docuimus. Quin & Æsculapij caput laurea redimitum non alia de causa dicunt, nisi quia ea arbor plurimorum sit remediorum.* Nuper autem asseruerat: *Pro custodia vero Laurum poni, & incolumitatis esse symbolum ex Proclo didicimus, qui veteres ait Laurum tutelæ consecrasse, & in sacrificijs, & in locis vbicumq; vel sata, vel affixa fuerit, incolumitatem præbere. Cuius rei non ignarus Ouidius, tutelæ huius ergo illud de Lauro dixit:*

Explicatio Baculi, quo cõsulens innititur.

a l. 15. c. 30. f

b lib. 50. hier.

A

B

„ . . . . mediamque tuebere quercum.

Quod ita mihi libet interpretari, vt ad ciuicæ coronæ sospitamentum, & tutelam statueretur: id quod ex numis quibusdam intellexi, in quibus ciuica posita est, quam duo laurei rami circumplectuntur, non ipsi in coronam deducti, sed ad osculum quodammodo adcuruati. Literæ: OB CIVIS SERAATOS. Duo huiusmodi sunt apud me, in quorum vno literæ circumductæ, C. GALLIVS C. F. LVPERCVS. III. VIR. A. A. A. F. F. in altro, L. NEVIVS SVRDINVS. III. VIR. A. A. A. F. F. Quid vero sibi velint elementa illa, quippe A triplex, & F geminum, si quis quæsierit, sciat id significare, Auro, Argento, Aere, Flando, Faciundo. Inueniuntur vero & in Augusti numis, & alibi. Eadem vero specie ciuicam eam fuisse crediderim, quam Augusti foribus affixam Ouidius scribit; quamuis nonnulli arbores ipsas satas putant, quia ita scriptum a poeta sit:

„ Postibus Augustis eadem fidissima custos

„ Ante fores stabis, mediamque tuebere quercum.

C

Idem sibi vult numus Argenteus, in quo duo Lauri surculi cum radicibus, in quorum medio erecta est columna Ionica, supra cuius capitulum carchesium est, in medio parma affixa, cum literis. S. C. Nam ab vtraque Columnæ parte in albo singulatim literæ E. X. adscriptæ. Altera Inscriptio est, DIVVS AVGVSTVS VESPASIANVS: quod apotheosim ipsam sapit. Sed ex his satis superque est ostensum Laurum pro custodia & tutela poni, & eorum quæ perpetuo sospitari, conseruari, ac viuere volumus, signum. Accedit & illud ad sospitamentum, quod eius arboris folia fulmen non icit: eaque de causa Tiberius quum fulmina coruscationesque supramodum expauesceret, cælo turbido Lauream sibi solitus est imponere, non secus ac eadem de causa Augustus ex vituli marini pelle cingulum gestare. Sapienter itaque Schematis autor accedenti ad oraculum Delphicum, vnde teter halitus homines dementans effluebat, atque iam prope templi fores stanti, baculum ex Lauro dedit in manus, quo tum inniteretur ex itinere fessus, tum maxime custodiretur, incolumisque seruaretur a noxia telluris euaporatione, congenea fulminum exhalationi.

Vituli marini pellis contra fulmina cingitur.

D

Pallij motus in terga declaratur. Cap. LXXXV.

SEcunda proprietas huius oraculum Delphicum consulentis erat, pallij retrorsum impulsio de pectore; quam non aliunde nobis explicare licet, nisi ex eo, quod quum vellet Autor Schematis indicare præcipua, quæ pertinent ad oraculi Delphici miram potestatem; quumque niteretur illa fere tota spiritu halituoso de cripta telluris exeunte, mentem Pythiæ commouente statim ad vaticinandum; de quo spiritu Strabo[a] testimonium id exhibuit: *Oraculum ipsum aiunt esse cauam profunde specum, aditu non admodum lato; ex ea spiritum*

a lib. 9.

ritum diuinum efferri furoris diuini efficacem. Consentire Straboni Iustinum[b] nouimus asserentem: *In hoc rupis confractu, media ferme montis altitudine, planicies exigua est, atque in ea profundum terræ foramen, quod in oracula patet: ex quo frigidus spiritus quodam velut vento in sublime expulsus mentes vatum in vacordiam vertit, impletosque Deo responsa consulentibus dare cogit.* Inde pariter Alexauder ab Alexandro suis in Genialibus repetit.[c] *In medio autem exigua planicies, & in ea hiatus, ex quo ventus & acer spiritus manans, mentes vatum in vacordiam vertit: eoque spiritu ex intimo specu edito, quasi diuino afflatu Phœbas in Tripode stans, mente furibunda statis diebus, quibus fari licet, consulentibus responsa canit.* Hunc igitur ventum atque spiritum, quod ob sui raritatem, tenuitatemque materiæ visu percipi nequiret, vt ob oculos poneret Autor inspectanti Schema, pallij consulentis impulsionem a vento sensibilem in terga consulentis eiusdem artificiosa delineauit.

[b] lib. 24.
[c] lib. 6. c. 12.

Faciei mira versio in tergus explicata. Cap. LXXXVI.

B PRoprietas autem illa tertia, monstrosa nimirum, quæ ponit viri consulentis faciem in terga penitus & omnino versam, duas causas habere posse videtur. Altera quidem est, quæ primo Schematis intuitu mihi venit in mentem, scilicet hominem consulentem oraculum, ne læderetur ab halitu tetro specus dementante, faciem auertisse prorsus in terga, puriorem aerem inspiratione trahere satagentem intra cerebrum atque præcordia. Sed postea dum attente considero, tum eo spiritu totum aerem prope templum impleri, nec vlla penitus oris auersione a templo posse vitari quin inspiraretur a proximis: tum illam adeo magnam auersionem vultus a pectore non posse fieri viribus naturæ, prorsum repugnantibus ad eum situm, tantamque detorsionem colli vertebris; in aliam causam mysticam inclinare libuit; vt scilicet indicaretur euentuum futurorum, ab oraculo prænunciatorum, prospectus ab oculis mentis consulentis in terga datis; etenim & oculi sunt intellectus humani symbolum, vt ait Aristoteles,[d] cui *quemadmodum in corpore est visus, sic in anima est mens*: & humanum tergus indicium est futuri temporis, euentuumque C futurorum; quod in Hieroglyphicis adnotauit Valerianus agens de Delphini symbolis,[e] *Sed & gibba*, inquit, *suum habet significatum, vt pote quæ futurorum indicium sit: vt apud Tranquillum aruspices Domitiani gibbam per somnium sibi accessisse visam interpretati sunt. Et quoniam pars est prudentiæ, futura præuidere; gibberosos aiunt omnes astutos esse, multaque pollere sagacitate.* Verba Suetonij sunt in fine vitæ Domitiani pronunciata: *Ipsum etiam* Domitiauum *ferunt somniasse, gibbam sibi pone ceruicem auream enatam: pro certoque habuisse, beatiorem post se, lætioremque portendi statum Republicæ: sicut sane breui euenit, abstinentia & moderatione insequentium principium*: Quin & antea quoque Pierius de proposito retulerat,, agens de Columba:[f] *ANIMORVM* ,, *FVTVRA FELICITAS*: Sed quoniam in oracula, nusquam ego plura ,, notis hieroglyphicis similia comperio, quam in diuinis nostrorum literis: ita om- ,, nia sensu mystico conscripta, quæcunque Moses, quæ Dauid, quæ Prophetæ re- ,, liqui diuino afflatu spiritu protulere. Talis est argentea Columba illa, cui aurum D ,, in dorso, posteriorem partem versus indnctum.[g] Sgnificat quidem hoc, vt Theo- ,, gi nostri interpretantur, instare a tergo aurum perpetuæ felicitatis. Nam quam ,, quis quietem in humanis assequatur, quæ præ manibus sit, & ante oculos sita, ,, eam per argentum, quo anteriores Columbæ istius partes bracteatæ sunt, acci- ,, piunt. Longe autem pretiosiorem illam, quæ subsecutura est post obitum, per au- ,, rum a tergo illitum, intelligunt: si modo, vti superius monuimus, ante noctis ,, tempus ad arcam cum oleæ surculo reuertamur. Nam & apud aruspices profanos, ,, feliciora tempora subsecutura indicatum est, ex aureo gibbo, quem sibi accessisse ,, in tergus Domitianus Imperator, paulo ante quam interficeretur, per noctur- ,, nam imaginem visus erat se videre. Sic itaque tergus, & post tergum accedentia, futurorum indicia sunt; ideoque consulens Oraculum Delphicum in Schemate, po-

Auersæ faciei nota.
[d] 1. Ethic. cap. 6.
[e] lib. 27.
Gibba quid mystice denotet.
Gibbosi cur astute sint, & sagaces.
[f] l. 22. hier.
Tergus indicat mystice ventura.
[g] Ps. 67. 14.

nitur vertere faciem retro supra tergum, vt significaretur, eum accepto petitionum suarum responso, per oraculi dicta cernere ventura, de quibus Deum consuluit, ac si præsentia sibi forent. Quod apertissimum est e sacra pagina, in qua frequenter Prophetæ loquuntur de venturis euentibus, ac si presentes illos haberent: vt significatur in Schemate nostro. A

h cap. 52.6. Ita Isaias in persona Christi venturi, tanquam præsentis prophetauit, inquiens: [h] *Et iugiter tota die nomen meum blasphematur. Propterea hoc sciet populus meus nomen meum in die illa: quia ego ipse, qui loquebar, ecce adsum*, vbi notat Interlinearis: *per meipsum, propheta de filio* venturo: & Lyranus: *& iugiter tota die nomen meum blasphematur: scilicet nomen Christi, qui ab infidelibus magus & deceptor fuisse dicebatur. Propter hoc: idest propter iniurias istas: Sciet populus meus, idest Christianus, Nomen meum, idest efficaciam nominis mei per experientiam suæ salutis, sicut vocor Iesus, idest salus, vel Saluator: in die illa, scilicet notabili famosa, quando Constantinus recepit baptisma: Quia ego ipse, qui loquebar, in humanitate assumpta discipulis meis: Ecce adsum, per saluationis effectum, & etiam in propria persona, quia Constantinus de baptismo consurgene confessus est se vidisse Iesum Christum.* Et

i cap. 30.27. antea Isaias: [i] *Ecce nomen Domini venit de longinquo: Ardeus furor eius, & grauis ad portandum. Labia eius repleta sunt indignatione, & lingua eius quasi ignis deuorans.* Vbi Lyranus, & Alexander Alensis aiunt hic Isaiam tanquam de præsenti agere de tempore finalis Iudicij longe postea futuri. Similiter Malachias prophetauit de Ioanne Baptista, præcurso- B

K cap. 3. 1. re Domini venturo, tanquam de præsente, dicens in persona Patris Filio suo: [K] *Ecce ego mitto Angelum meum, & præparabit viam ante faciem tuam*; & de Filio venturo mox dicit: *Et statim veniet ad templum dominator, quem vos quæritis, & Angelus testamenti, quem vos vultis: Ecce venit, dicit Dominus exercituum.* Et Zacharias de Christo venturo tanquam

l cap. 9. 9. de præsente prophetauit, inquiens: [l] *Exulta satis filia Sion, iubila filia Ierusalem: Ecce Rex tuus venit tibi iustus, & Saluator, ipse pauper, & ascendens super asinam, & super pullum filium asinæ*, vbi vel Rab. Sal. ait istam scripturam nõ posse intelligi nisi de Rege Messia

m Prou. 9.4. & seq. venturo. Et Salomon de Christo venturo, gentiles inuitante ad Eucharistiæ Sacramentum, [m] vt communiter interpretantur orthodoxi Patres: *Et insipientibus locuta est* sapientia: *Venite, comedite panem meum & bibite vinum, quod miscui vobis*, & Ezechiel de Chri-

n cap. 3. 25. sto passionem subituro: [n] *Et tu fili hominis, ecce data sunt super te vincula: & ligabunt te in eis: & non egredieris de medio eorum.* Zacharias item de fuga discipulorum in captura Chri- C

o cap. 13.7. sti Domini: [o] *Percute pastorem, & dispergentur oues.* Autor libri Sapientiæ similiter de

p Sap. 2. 12. & seq. Christo venturo tanquam de præsente, sub Iudæorum personis ait: [p] [Circumueniamus ergo iustum, quoniam inutilis est nobis, & contrarius est operibus nostris, & improperat nobis peccata legis, & diffamat in nos peccata disciplinæ nostræ. Factus est nobis in traductionem cogitationum nostrarum. Grauis est nobis etiam ad videndum; quoniam dissimilis est alijs vita illius, & immutatæ sunt viæ eius. Tanquam nugaces æstimati sumus ab illo: & abstinet se a vijs nostris tanquam ab immundicijs, & præfert nouissima iustorum, & gloriatur patrem se habere Deum. Videamus ergo si sermones illius veri sunt, & tentemus quæ ventura sunt illi, & sciemus quæ erunt nouissima illius. Si enim est verus filius Dei, suscipiet illum, & liberabit illum de manu contrariorum. Contumelia & tormentis interrogemus eum, vt sciamus reuerentiam eius, & probemus potentiam illius. Morte turpissima condemnemus eum: erit enim ei respectus ex sermonibus illius.] Quæ singula de Christi

q Psal. 21.1. Domini persecutione passioneque a Iudæis enarrantur in Euangelio. Et Dauid [q] in perso- D

r Matth. 27. 46. Marc. 15.14. na Christi venturi, qui talia dicturus erat in Cruce: [r] *Deus Deus meus respice in me: quare me dereliquisti?* Et Micheas [s] de Christi morte, descensu ad inferos, & resurrectione lo-

s cap. 7.8. quens ad gentem Hebræam, quæ Dominum ad mortem deductura erat sibi contrarium, ac exosum: *Ne læteris inimica mea super me, quia cecidi: consurgam, quum sedero in tenebris.* Et Isaias item de Christo post passionem, & resurrectionem in cælum ascensuro, cum

t cap. 63.1. signis passionis: [t] *Quis est iste, qui ascendit de Edom, tinctis vestibus de Bosra? iste formosus in stola sua gradiens in multitudine fortitudinis suæ?* Psalmista pariter iterum

u Psal. 23.9. de Christo post Ascensionem Cælos ingrediente: [u] *Attollite portas principes vestras, & eleuamini portæ æternales, & introibit Rex gloriæ.* Et Daniel de Christo ascensuro, & ingresuro in cælum, atque suscepturo gloriam & honorem a Patre in sua

huma-

A humanitate, in qua cum potestate venturus est in fine mundi ad iudicandum omnes gentes : * *Aspiciebam ergo in visione noctis : & Ecce cum nubibus cæli quasi filius hominis veniebat, & vsque ad antiquum dierum peruenit ; & in conspectu eius obtulerunt eum, & dedit ei potestatem, & honorem, & regnum : & omnes populi, tribus & linguæ ipsi seruient &c. Et, vere tu Deus absconditus, Deus Israel Saluator*, ait Isaias y prophetans de Christo venturo ; quod omnes Doctores orthodoxi communiter interpretantur de Christo Deo sub speciebus panis & vini, in augustissimo Eucharistiæ Sacramento, multo posterius instituendo. Ne multa congeram alia Sacræ scripturæ loca, in quibus passim Prophetæ de rebus venturis a Deo sibi reuelatis eloquuntur tanquam de præsentibus, quas ipsi videant : frequentissima namque leguntur in sacris literis huiusmodi prophetarum oracula. Quorum ea ratio est, quia Prophetæ loquuntur non nisi verba, quæ Deus in ore ipsorum ponit, & Deus ipse sit, qui per eorum vocem loquitur : Deus autem in æternitatis momento stabili cuncta sibi præsentia cernit, quorum nobis alia præterita sunt, alia futura. Deus autem ore prophetarum loquens de rebus, quæ nobis futuræ sunt, & sibi præsentes, vaticinari facit eos de rebus futuris ac si præsentes illis essent ; quæ siquidem hominibus in tempore B futura sunt, Deo in æternitatis momento stabili præsentia sunt ; & quando illa reuelat Prophetis, & per eorum oracula mortalibus ipsos consulentibus, vtrisque futura demonstrat tanquam præsentia. Quod indicare mystice volens nostri Schematis autor, aptissime fecit hominem, qui consulit oraculum Delphicum de rebus sibi euenturis, vultum & oculos proprios in tergum vertere, nimirum ad inspicienda tanquam præsentia, quæcunque sibi sunt euentura.

x cap. 7. 13. 14.

y cap. 45. 15.

Deo cur sint cuncta præsentia.

C

Mundi Systema, partesque vniuersum integrantes explicantur. A

Schema XVI. Gemma.

B

C

Explicatio nostra de Mundi Systemate partibusque integralibus proponitur: primumque Zodiaci declaratur imago pro toto Cælo.

Cap. LXXXVII.

TEnebricosa proculdubio fuit insigni viro Schematis huius, & omnino latens intelligentia; cui dilucidandæ ne verbum quidem impendit. Profecto cælestia signa proponuntur fere cuncta, præter Mineruam, atque Neptunum, quæ locum in cælo non habent apud Astronomos; vnde tota nascitur obscuritas Emblematis; ad quam tollendam subijt in D animum sententia fere Pythagoræorum de Mundi systemate; quos ait Aristoteles [a] asseruisse Terram esse Carcerem Jouis, mediumque Vniuersi maxime custodiendum, tanquam omnium Mundi corporum principalissimum. Porro quinque sunt in Schemate præcipua, seorsim a nobis explicanda, Zodiacus duodecim signis distinctus, omnia complectens intra sui ambitum: Iupiter in medio: Neptunus in imo: Mercurius a dextra Jouis: & Pallas a læua. Sane Zodiacus mihi totam cælestem regionem designat, quæ complectitur vndique intra se mundum vniuersum elementarem: etenim Zodiacus Astronomis [b] primum sui situm obtinet in primo mobili, sphæras inferiores omnes continente; duodecim signis distinctus; in quibus quidem signis non solum contineri dicuntur ab Astronomis planetarum sidera, quæ semper terere videntur in cælo circulum illum obliquum; sed etiam quælibet astra, duode-

quin-

a 2. Cæl. t. 37

Zodiaci locus in primo mobili.

b Clau. in Sacrob. c. 1.

A quinquaginta cæleſtium imaginum, vel prope polos exiſtentia; ſiquidem[e] *a polis mundi circuli ducti, qui vniuſcuiuſque ſignorum Zodiaci terminos ſecent, vniuerſum ſphæræ mundialis corpus in duodecim partes æquales diuidunt: veluti ſi peponem quis,* ait Sacrobuſtus, *in duodecim partes æquas diſſecaret. Et quidquid inter duos huiuſmodi ſemicirculos, vt ita nunc vocem, ab vno polo ad eorum alterum continetur, eius ſigni regio eſſe dicitur, quicquid in medio continuerit. Inde ſtella quæuis extra Zodiaci ſpatia quantumlibet procul ſita, in Ariete, vel Tauro vel Geminis eſſe perhibetur,* vel alio quouis duodecim ſignorum Zodiaci, deſcriptorum in Schemate. Quare per vnius Zodiaci figuram aptiſſime Schematis autor Æthream regionem omnem, hoc eſt mundum cæleſtem cunctis orbibus ſuperelementarijs, tam anaſtris, quam ſtellatis coagmentatum, repreſentare potuit aſtronomice. Ceteræ vero quatuor illæ figuræ Deorum gentilium, intra Zodiaci totius ambitum incluſæ ſignare mihi videntur elementa quatuor, intra cæli fornicem conſtituentia mundum elementarem. Quos quidem duos mundos ita diſtinxit, vt alibi, ſic in Meteorologia Philoſophus inquiens:[d] *Quoniam enim determinatum eſt prius a nobis, vnum quidem principium corporum, ex quibus conſtat circulariter latorum corporum natura: alia autem quatuor corpora, propter quatuor principia, quorum duplicem eſſe dicimus motum, hunc quidem a medio, illum autem ad medium:* B *quatuor autem exiſtentibus his igne, aere, & aqua, & terra: omnibus his ſupereminens eſſe ignem: ſubſtans autem, terram: duo autem, quæ ad ipſa his proportionaliter ſe habent: aer enim igni eſt propinquior quam alia: aqua autem terræ. Qui itaq; circa terram eſt totus mundus, ex his conſtat corporibus, de quo accidentes paſſiones dicimus eſſe ſumendum. Eſt autem ex neceſſitate continuus quodammodo iſte ſuperioribus lationibus, vt omnis ipſius virtus inde gubernetur,* & alibi prius etiam Ariſtoteles a cæleſti corpore toto contradiſtinguens regionem elementarem, illi dedit attributum vnius corporeæ ſubſtantiæ, ſed huic multiplicis conſiſtentiæ rationem aſſignauit, inquiens, tum:[e] *Ex his igitur manifeſtum eſt, quod eſſe nata eſt quædam ſubſtantia corporis alia, præter eas, quæ hic ſunt conſiſtentias, diuinior, ac prior his omnibus:* tum paulo poſt:[f] *Quapropter ex omnibus his aliquis ratiocinando crediderit, quod eſt aliquod præter corpora quæ hic, & circa nos ſunt, alterum ſeparatum, tanto honorabiliorem habens naturam, quanto quidem plus diſtat ab ijs, quæ hic ſunt.* Sapienter itaque Schematis autor vniuerſum cælum, ex omnibus ætheris orbibus coagmentatum, repreſen- C tauit vnico Zodiaco: mundum autem elementarem quatuor Deorum gentilium figuris.

[e] Sacroboſco vt omnis cæli portio redigatur ad ſigna Zodiaci.

[d] lib. 1. ſu. 1. cap. 2.

[e] 1. cæl. t. 12

[f] tex. 16.

Iouis figura vt ſit aptum terræ hieroglyphicum. Cap. LXXXVIII.

ETſane terram in medio tum cæli totius, tum elementorum poſitam, ſecutus Pythagoricorum ſententiam, qui dicebant Terram eſſe carcerem Iouis, indicauit autor in Schemate per ſimulachrum Iouis, aquilam ante ſe habentis, & manu dextera ſceptrum. Ariſtoteles quidem huiuſmodi Pythagoricorum ſententiam referens ait:[g] *Multis autem, & alijs videbitur non oportere terræ medij regionem aſſignare, fidem non ex ijs, quæ apparent, conſiderantibus: ſed potius ex rationibus. Honorabiliſſimo enim putant conuenire, honorabiliſſimam competere regionem eſſe autem ignem terræ quidem honorabiliorem; terminum autem medijs ipſis; extremum autem, & medium terminum eſſe; quare, ex his ratiocinantes, ipſam non putant in medio ſphæræ iacere, ſed magis ignem. Amplius autem Pythagoræi quidem, propterea* D *quod maxime conuenit id ſeruari quod eſt principaliſſimum ipſius vniuerſi; medium autem eſſe tale (quem Iouis carcerem nominant) hanc habere regionem ignem. Tanquam medium ſimpliciter diceretur & magnitudinis medium & rei medium eſſet, atq; naturæ: quamuis quemadmodum in animalibus non idem eſt animalis & corporis medium, ſic exiſtimandum eſt magis & circa totum cælum. Propter hanc igitur cauſam nihil eos oportet turbari circa vniuerſum, neque adducere carcerem ad centrum: ſed illud quærere medium ipſum quale quid eſt, vbi natura aptum eſt eſſe. Illud enim medium principium eſt & honorabile: loci autem medium aſſimilatur extremo magis quam principio; quod enim determinatum eſt, medium eſt; quod vero determinat, finis eſt: Honorabilius autem eſt continens, & finis, quam finitum; hoc enim materia eſt: illud autem ſubſtantia conſtitutionis eſt.* Ex quibus nobis ampla ſuppetit occaſio tum conciliandi Pythagoricos cum Ariſtotele: tum explicandi Schema noſtrum intimius.

[g] 2. cæl. t. 71. 74.

Mediũ aliud magnitudinis, aliud rei, ſiue naturæ.

Quum

h l. de mund. c. 2. & 7. i 1. cæl. t. 1. & seq. Quum enim Mundus, vel ex Aristotele, [h] bifariam considerari possit a nobis, tum vt corpus naturale, [i] constans omnibus corporibus physice mobilibus ad sua loca, & in eis naturaliter quiescentibus: tum vt corpus a summo Deo tamquam optimo principe rerum omnium bene gubernatum; quam distinctionem habemus ab Aristotele, perspicuis verbis asseuerante, A

k de mund. cap. 2. l 1. cæl. t. 97. Mundus vt physica constet e corporibus mobilibus. primum quidem: [K] [Mundus est compages e cælo terraque coagmentata, atque ex ijs naturis, quæ inter ea continentur, *&c*: [l] Tripliciter igitur quum dicatur cælum, totum ab extrema contentum circumlatione necesse est ex omni constare naturali & sensibili corpore: propterea quod neque vllum est extra cælum corpus, neque contingit esse. Si enim est extra extremam circumlationem corpus naturale, necesse est ipsum aut simplicium esse corporum, aut compositorum: & aut secundum naturam, aut præternaturam se se habere. Simplicium igitur nullum vtique erit; quod enim circulariter fertur, ostensum est quod nõ potest permutare suum ipsius locum. At vero neque id, quod a medio, esse potest; neque quod substat; secundum enim naturam non vtique erunt; alia enim ipsorum sunt propria loca. Præter autem naturam si sunt, alij cuidam erunt secundum naturam, qui extra est, locus; cum enim, qui huic præternaturam est, necessarium est alij esse secundum naturam; sed non est aliud corpus præter hæc. Non ergo est possibile vllum simplicium corporum extra cælum esse. Si autem non simplicium, neque mistorum; necesse est enim & simplicia esse, misto existente.] Quibus aperte patet, Aristoteli mundum physice consideratum constare totum ex cælo, & elementis quatuor, naturaliter moueri natis ad sua loca, & ibi quiescentibus. B

Mundus vt a Deo gubernatus politice. m de mund. cap. 2. n cap. 7. De Mundo vero spectato, quatenus a summo Deo, tanquam a iusto principe recte gubernatur, habemus eiusdem Aristotelis aperta testimonia; primum quidem vbi dicit: [m] [Dicitur etiam aliter mundus, ordo & digestio vniuersorum, quæ a Deo, & per Deum asseruatur, *& infra*: [n] Vt vero summatim iam loquamur, quod in naui gubernator est, quod in choro præcentor, quod denique lex in ciuitate, & dux in exercitu, hoc Deus in mundo. Nisi si hactenus interest, quod labor & motus multiplex illos exercet, & curæ angunt variæ; quum huic elaborata succedant omnia, omnis molestiæ expertia, citraque corporis infirmitatem; quippe cui in loco stabili, immotoque collocato, omnia mouere, & circumagere pro arbitrio liceat, quo libitũ est cunque, & quomodo libitũ est: Id autem ratione simili facit ille, atq; lex ciuilis; quæ immobilis ipsa existens in vtentiũ animis, regit omnia ad rempublicam pertinentia. *Dein alibi*: [o] Perscrutandum autem hoc, quonam modo natura Vniuersi habeat ipsum bonum, & ipsum optimum: vtrum vt separatum quiddam, & ipsum, an per se, an ipso ordine. An vtroque modo, quemadmodum exercitus: etenim bene esse eius in ordine, & dux ipse est, ac magis ipse; non enim ipse propter ordinem, verum ordo propter ipsum est. Cuncta autem coordinata quodam modo sunt; verum non similiter, & natantia, & volatilia, & plantæ: nec ita se habent, vt sit vllum aliud ad alterum, sed sunt ad quippiam: ad vnum namque coordinata sunt omnia. Verum quemadmodum in domo liberis quidem minime licet quodcunque facere, sed ea omnia, aut plurima, quæ ordinata sunt: mancipijs vero, & bestijs parum quod ad commune conferat, sed vt plurimum quodcunque contingit (tale nanque principium cuiusque eorum natura est.) Dico autem partformiter quod necesse est omnia in discrimen venire, & alia ita sunt, quibus omnia communicant ad Vniuersum, *ac tandem*: [p] Qui vero dicunt mathematicum numerum primum, & ita semper aliam attiguam substantiam, ac alia cuiusque principia, inconspirantem Vniuersi substantiam faciunt (nihil enim altera alteri confert, siue sit, siue non sit) & principia multa. At entia nolunt male gubernari: nõ est bonum pluralitas principatuum: vnus ergo princeps.] Igitur aperte constat ex Aristotele, mundum tum pysice considerari posse, quatenus est corpus ex omni sensibili substantia constitutum, naturaliter ad sua loca contendente, ac in ijs physice manente: tum politice spectari valere, quatenus est rerum omnium ordinata congeries, a summo Deo bene gubernata, & conseruata. Dum Aristoteles [q] negat ignem esse in medio vniuersæ magnitudinis, at ponit ipsum in medio naturæ sub cælo, & supra tria elementa grauitatis participia, considerat mundum physice, in ordine ad motum & quietem naturalem corporum, ex quibus coagmentatur: Dum vero Pythagorici ponunt ignem in medio mundi ac in vniuersæ magnitudinis centro, considerant mundum vt optime gubernatum a summo Deo, qui Iustus vindex omnium scelerum, in centro mundi tartareo tanquam in Carcere C D

o 12. Meta. t. 52. & seq.
p 13. Meta. t. vlt. f.
q 2. cæl t. 37 & 34.

cere

A cere suo punit vltricibus flammis improborum omnium culpas: quod & Aristoteles Pythagoreos asseuerare dicit: [r] *An ne ergo si esse contingit, & fieri contingit? quemadmodum si tonat, quum extinguitur ignis, necesse est stridere & strepere, vt Pythagoræi dicunt, minarum gratia ijs, qui sunt in tartaro, vt timeant.* Tartarum autem in terræ profundo centro ponunt omnes. Hanc vtramque veritatem secutus, & indicaturus apte Schematis autor, huiusmodi systema constituit, in quo mirifice hieroglyphica duo posuit vtrumque seorsum ignem significantia; primumque delitescentem, ac ardentem iugiter intra terræ viscera, torquentem ibi sontes velut in Diuino carcere contentos, per figuram Iouis, Aquila signati (nisi enim aquila fuisset apposita, non potuisset intelligi cuius imago esset, Iouis ne an alterius) manu sceptrum tenentis, virgamque rectam, suæ Iustitiæ symbolum, qua punit impios in terræ barathro; siquidem in terræ penetralibus Deus operatur vt iudex igne iuste puniens omnia scelera prauorum; quam rectam diuinæ Iustitiæ virgam ita pulchre nobis ob oculos ponit Aristoteles inquiens: [s] *Enimuero Deus (vt est vetusto verbo proditum) principium, & finem, & media rerum omnium tenens, rectaq; linea incedens, operatur ille quidem secundum naturam, e vestigio comitem habens iustitiæ præsidem, quam* Δίκην *nominauerunt,*

B *diuinæ legis vindicem, simul vt quicquam sanctionum eius prætermissum est.* De igne vero, quo diuina Iustitia cruciat intra terræ barathrum sontes, non solum Sacra scriptura loquitur, sed etiam profana gentilitas: in illa quidem legitur: [t] *Quum autem venerit filius hominis in maiestate sua, & omnes angeli cum eo, tunc sedebit super sedem maiestatis tuæ,* (Iudicaturus omnes: & mox) *Tunc dicet & his, qui a sinistris erunt: Discedite a me maledicti in Ignem æternum, qui paratus est Diabolo, & Angelis eius.* Et reuera Iupiter in Schemate pingitur sedens in maiestate cum sceptro regali. In hac autem legit Boccatius agens de genealogia Deorum: [u] *Arbitrati sunt quidem veteres circa terræ centrum locum esse concauum, & in eodem sontium animas pœnis affligi: vt satis in descensu Æneæ ad inferos ostendit Virgilius. Hunc Tartarum dici volunt.* ibique ponunt fluuium ignis phlegetonta dictum, quem sic idem Boccacius [x] *ardentem* interpretatur: & Marsilius Ficinus in Phædonem Platonis ait: *Plato hic, & in Republica significat præmia virtutum, & supplicia vitiorum ad alteram vitam potissimum pertinere. Acheron igitur sub terra flumen locus est purgatorius, atq; ad curam pertinet & mœrorem: respondet quoque aeri, partiq; mundi meridianæ. Phlegeton igni respondet,*

C *atq; orienti, vimque puniendi continet per calorem: & iræ, cupiditatisque feruorem punit.* Verba Platonis in Phædone de Anima tractantis, ea sunt in proposito: *Item perpetuorum fluminum sub terra incredibiles magnitudines aquarum, tum calidarum, tum etiam frigidarum, plurimumque ignem, & ignis ingentes amnes,* & mox: *Tertius vero fluuius horum medius duorũ interfluit. Nec admodum longe progressus in locum cadit vastum multo igne flagrantem, efficitq; paludem nostro mari maiorem, aqua lutoque feruentem. Hinc vero turbidus lutulentusq; circumfluit, terraque circumdata, & alibi, & ad extrema paludis Acherusiæ peruenit, nec tamen illius aquæ miscetur, sed sub terra sæpius reuolutus absorptusque defluit infra tartarum. Hunc fluuium Pyriphlagetontem nominant,* & mox: *Quum vero hæc ita natura disposita sint, quando in eum locum defuncti peruenerint, quo Dæmon vnumquemque perducit primo illic iudicantur, & qui honeste sancteque, & qui aliter vixerint. Itaque quicumque in vita quodammodo tenuisse medium quoddam comperiuntur, ad Acherontem profecti vehiculis, quæ vnicuique adsunt, in paludem perueniunt Acherusiam, ibique habitant, purganturque pœnas*

D *dantes iniuriarum: & quum purificati sunt, absoluuntur, rursusque pro merito singuli benefactorum præmia reportant. Qui vero ob scelerum magnitudinem insanabiles esse videntur, qui videlicet sacrilegia multa & magna, vel cædes iniquas, vel alia horum similia perpetrauerint, hos omnes conueniens sors mergit in Tartarum, vnde nunquam egrediuntur.* Horum doctrinam secutus nostri Schematis autor, animaduertens Deum quidem esse per essentiam, præsentiam, atque potentiam vbique; dicente vel Aristotele, [y] *Patet autem sic esse, quemadmodum in vniuerso est Deus, & vicissim cuncta in illo; mouentur enim omnia ab inexistente in nobis numine:* Nihilominus iuxta varias habitudines ad humanum genus consideratus Deus, recte modo ponitur in cælo sedem habere, modo terram incolere, profundamque telluris abyssum. Namque Deus vt bonus, a quo cuncta mortalibus bona proueniunt; aptissime ponitur in cælo; quocirca sibi postulantes homines aliquod a summo Deo beneficium, oran-

[r] 2. post. an. t. 54.

[s] de mund. cap. 7. f.

[t] Matth. 25. 31. 41.

[u] lib. 1. c. 11.

[x] cap. 14. & lib. 3. c. 16.

Plato posuit Purgatorium animarum. Et inferni pœnas æternas.

[y] 7. Eud. cap. 18.

orantes attollunt ad cælum & oculos & manus tam barbari, quam fideles; nam & Apostolus ait: [a] *Omne datum optimum, & omne donum perfectum, desursum est, descendens a Patre luminum*, & Dominus edocens discipulos petere sibi gratias a Deo dixit: [a] *Orantes autē, nolite multum loqui, sicut ethnici. Putant enim quod in multiloquio suo exaudiantur. Nolite ergo assimilari eis: scit enim pater vester, quid opus sit vobis, antequam petatis eum. Sic ergo vos orabitis: Pater noster, qui es in cælis &c.* Deus autem vt iustus iudex impiorum crimina puniens, maxime ponitur vltor scelerum in inferno per ignem; quod & in Psalmis habemus de peccatore dicente: [b] *Quo ibo a spiritu tuo? & quo a facie tua fugiam? Si ascendero in cælum, tu illic es: si descendero in infernum, ades.* Ad hunc sensum respiciens Autor nostri Schematis, elementa mystice signans intra cæli fornicem, in medio Terram indicauit imagine Iouis, dextera manu sceptrum tenentis, velut Iudicis in terræ profundo iustitiam suam in sontes exercentis, per administros spiritus igne potissimum vltore malos affligentis.

[a] Iacob. 1. 17
[a] Matth. 6. 7.
[b] Ps. 138. 7. 8.

Pallas nuda vt signet Ignis Elementum. Cap. LXXXIX.

B

A Læua Iouis nuda Pallas, hastam manu gerens, & in capite galeam, aspicitur stare; quæ nobis ignis elementum naturale hieroglyphice designat; nusquam enim alibi nuda Pallas apud antiquitatis monumenta visitur; neque decet virginem castam atque pudicam prostare nudam, verendasque corporis partes ostendere præsentibus. Ceterum hic Pallas Ignis elementum indicat, quod nullum patitur circa se vestimentum, omnia penitus absumens, quæcumque sibi proxima tangenda ponuntur. Probe quoque Pallas ignem refert virginitate, sterilitateque sua; quoniam ignis ille supernus nihil patitur admisceri sibi, sterilisque prorsus est in sua regione; quod & Aristoteles testatur, cui † *Ignis nullum animal generat.* Quin & Ouidius id ipsum confirmat, inquiens:

,, Nec tu aliud Vestam, quam puram intellige flammam:
,, Nataque de flamma corpora nulla vides.

Plinio quoque dicitur [a] *Ignis contrarium generationi elementum.* Et Plutarchus in Numa scriptum reliquit: *Insuper Virginum Vestalium custos erat: quarum item consecrationem, & perpetui ignis, quem asseruant hæ, curam, & religionem assignant Numæ: siue puram & incorruptam ignis naturam integris & impollutis crediderit corporibus; siue infecundam & sterilem aggregauerit Virginitati.* Hanc vtramque ob causam Schematis autor Ignis elementum indicare potuit per Palladem, quæ Virgo, & sterilis ab antiquis ponebatur. Verum & galea caput eius contegens indicat, ignis elementum supremam sui partem contectam habere cælesti substantia, qua vndique munitur insuperabili; nam eo nunquam ferri queunt igni contraria, quæ supremam partem ignei elementi lædere labefactareue valeant. Denique lancea cuspidis acutæ posita in manu Palladis istius nudæ, signat ignis vim apprime penetrantem, & a longe quoque per intermedia concalefacta, & ignita ferientem. Vt hoc Mineruæ signum nudum, galeatum, & hastatum aptissimum sit in Schemate symbolum Ignis elementi. C

Pallas nuda cur in Schemate ficta.
Pallas vt ignem referat.
† 2. de gen. an. c. 3.
[a] lib. c. 38.
Ignis cur galeatus.
Ignis cur hastatus.

De Mercurij signo Elementum aeris repræsentante. Cap. XC.

SEd & in Aeris elemento duo, vel tria sunt, quibus illius hieroglyphicum apte fingitur in Schemate Mercurius cum suo caduceo positus a dextro latere Iouis: Primum quidem est, quod Aer est volatilium locus, vt aqua natatilium, & terra reptilium animantium: Mercurius autem volatilis fingitur per aerem Deorum nuncius, cui propterea talaria pedibus adaptantur, & pileo pinnæ; licet hæc instrumenta volatus in efficto Mercurio non habeantur, eo quod ob huiusmodi causam Autor Schematis ipsum non posuit Aeris apertum hieroglyphicum. Alia vero proprietas Aeris est, vt motu pulsuque suo sonum constituat, vocem, atque sermonem, quæ duo sunt proprie soni species. Qua de re seriam, & euidentem habemus Aristotelis doctrinam, asserentis: [a] *Fit autem secundum actum sonus semper alicuius, ad aliquid, & in aliquo; percussio enim est, quæ facit. Vnde & impossibile est, quum sit vnum, fieri sonum; aliud enim est, quod verberat, & quod verberatur; quare sonans ad aliquid* D

Mercurius cur Aerem indicet.
[a] 2. de an. c. 7 & seq.

A *sonat; ictus autem non fit sine latione. Sicut autem diximus, non quorumlibet ictus sonus est; nullum enim faciunt sonum lana, & si percutiantur; sed æs, & quæcunque læuia, & concaua sunt: æs quidem, quoniam laue est: concaua autem reflexione faciunt multos ictus post primum, non potente exire, quod motum est. Amplius auditus in aere, & in aqua sed minus. Non est autem soni dominus aer, neque aqua; sed oportet solidorum percussionem fieri ad inuicem, & ad aerem; hoc autem fit, quum permanet percussus aer, & non dissipatur. Vnde, si velociter & fortiter percutiatur, sonat; oportet enim vt motus ferientis anticipet fracturam aeris, sicut si aceruum, aut cumulum arenæ percutiat aliquis latum velociter. Echo autem fit, quando ab aere, vno facto propter vas quod terminauit, & prohibuit frangi, iterum aer repellitur, quemadmodum sphæra,* & mox: *Vacuum autem recte dicitur audiendi dominus; videtur enim esse vacuum Aer; hic autem est faciens audire, quum mouetur continuus, & vnus. Sed propterea quod fragilis est, non sonat, nisi læue sit, quod percutitur; tunc autem vnus fit simul, propter planum; vnum enim est læue planum. Sonatiuum igitur est, quod motiuum est vnius aeris continuitate vsque ad auditum. Auditus autem connaturalis est aeri; propterea autem quod in aere est, moto exteriori, qui intra est mouetur. Vnde non vndique audit animal, neque quocunque transit aer;* B *non enim vbique habet aerem quod moueri debet secundum partem, animatumque est, sicut pupilla humidum. Per se igitur insonus est aer, propterea quod facile dissipabilis est. Quum vero prohibetur dissipari, huius motus sonus est.* Hanc profecto soni generationem, ex percussione duorum corporum solidorum in aere, apertissime signat Mercurij Caduceus. Is veteribus dicitur Virga, qua Mercurius duos litigantes adinuicem serpentes percutiens, masculum & feminam, in concordiam iunxit; vt ait Hyginus:[b] Porro virga solidum corpus est percutiens: angues corpora solida sunt item, sed percussa: serpentum sibilus est sonus ex illorum litigantium ore proueniens; Masculus autem & femina litigantes angues in caduceo ponuntur, quia soni differrentiæ duæ sunt inter se contrariæ, grauis & acutus; per masculum enim sonus grauis editur, per feminam acutus, etiam in humano genere; quas differentias in sono determinat Aristoteles aiens:[c] *Differentiæ autem sonantium in sono secundum actum ostenduntur; sicut enim non videntur colores sine lumine: sic neque sine sono acutum, & graue.* Sibilus autem serpentium vox est soni species, aerque motus ab animalis parte viuente; sicuti scribit mox Aristoteles addeas:[d] C *Vox autem sonus quidem est animati; inanimatum enim nullum vocem edit; sed secundum similitudinem dicuntur vocem edere, vt tibia, lyra, & quæcunque alia inanimatorum extensionem habent, & melos, & locutionem; videntur enim, quia & vox hæc habet.* Non autem omnia vocem habent animalia; quod illico monet Aristoteles: cui *Multa autem animalium vocem non habent, vt & quæ sunt sine sanguine, & sanguinem habentium pisces: & hoc rationabiliter; siquidem sonus Aeris motus. Sed qui dicuntur vocem edere, vt qui in Acheloo sunt pisces, sonant branchijs, aut quodam alio huiusmodi. Vox autem sonus animalis est; & non qualibet parte. Sed, quoniam omne sonat verberante aliquo, & aliquid, & in aliquo; hoc autem est aer; rationabiliter vtique vocem edent hæc sola, quæcunque suscipiunt Aerem. Iam enim eo, quod respiratur, vtitur natura ad duo opera, sicut lingua ad gustum, & locutionem: quorum gustus quidem necessarius est; interpretatio autem, vt bene sit: sic & spiritu* (aere scilicet inspirato) *& ad calorem interiorem, tanquam necessarium (causa autem in alijs dicta est) & ad vocem, vt bene sit. Instrumentum autem respirationi guttur: cuius autem causa hæc* D *pars est, pulmo; hac enim particula plus habent caloris pedestria alijs. Indiget autem respiratione & qui circa cor locus primus: vnde necesse est intro respiratum ingredi aerem.* Quo nomine Mercurij Caduceus Aeris hieroglyphicum est, quia facundiæ, vocis, & orationis est symbolum, vt aperte docuit Valerianus;[e] Itaque Caduceus quatenus est facundiæ, ac eloquij tessera, vocisque, discordes animos ad pacem concordantis; quum vocis materia sit Aer, Aeris hieroglyphicum aptissimum est in Schemate. Cuius nihilominus, at euidentius est symbolum ipse Mercurius, qui pro sermone passim accipitur; etenim Plato sic inquit in suo Cratylo: *Inuestigemus itaque quid Hermetis, id est Mercurij nomen significet, vt si quid veri hic loquitur, videamus. Hermes, id est Mercurius ad sermonem pertinere videtur, quatenus Hermineus est, hoc est interpres & nuncius, furtiuus in loquendo seductor, ac*

Cc vehe-

Echo vt fiat.

[b] lib. 2.

Caduceus vt fit hieroglyphycum soni

[c] 2. de. an. t. 86.

[d] tex. 87. & seqq.

Vox est sonus animalium.

Animalium voce carentia quæ.

Linguæ duplex vsu.

[e] lib. 15. hier.

vehemens concionator: Totum id circa sermonem versatur. Profectò, quemadmodum ... rioribus diximus, Herin, sermonis vsus. Sæpenumero de hoc Homerus ait, Emesato, id est machinatus est. Ex vtrisque igitur nomen huius dei componitur, tum ex eo, quod est: tum ex eo, quod machinari & excogitare dicenda, perinde ac si nominis autor nobis præciperet. Par est, o viri, vt deum illum, qui Herin- Emesato, id est loqui machinatus est, Hiremen Vocetis. Nos autem arbitrati sic elegantius eloqui Hermen vocamus. Ab isto fonte Platonis hauserunt omnes Mercurium esse hieroglyphicum sermonis, Pierius,[f] Gyraldus,[g] Ficinus,[h] & alij; cui propterea linguam consecratam volunt, quæ præcipuum vocis est instrumentum, atque sermonis, vt ait Aristoteles, cum famulitio gutturis, palati, & dentium, labiorumque; vnde colligit: *Quare percussio respirati aeris ab anima, quæ est in his partibus, vox est*; quæ materies est immediata, proximaque sermonis, qui est vox articulata. Quapropter ex his apparet euidentissime, per Mercurium in Vniuersi systemate significari decenter ab autore Schematis elementum Aeris.

f lib. 34. hier. g Synt. 9. h in arg. Cratyl. i 2. de anim. t. 88. 89. 90.

A

De Neptuno repræsentante totum elementum Aquæ. Cap XCI.

B

NEptunus etsi peculiari quadam ratione vulgo signet Oceanum, atque maris aquam; attamen absolute totum aquarum omnium elementum apud antiquos Neptunum indicasse, notauit apte Natalis in sua Mythologia:[a] cuius ea ratio proponitur, quia de mari cuncta flumina nascuntur, & paludes, in quod se se semper exonerant; vt ait Salomon:[b] *Omnia flumina intrant in mare, & mare non redundat: ad locum, vnde exeunt, flumina reuertuntur, vt iterum fluant.* Quem locum interpretatur ordinaria Glossa: *Dicunt Philosophi aquas dulces, quæ mari influunt, vel ardente Sole consumi, vel salsuginis maris esse pabula. Sed Ecclesiastes noster; Conditor aquarum dicit eas per occultas terræ venas ad capita fontium regredi, & de matrice abysso in sua semper ebullire principia.* Lyranus duas rationes affert, asserens: *Omnia flumina intrant in mare quia etsi aliqua flumina aliquando absorbentur a terra, alibi tamen exeunt, & vsque ad mare currunt. Et mare non redundat, exeundo propter hoc ripas suas: cuius causa subditur, quum dicitur: Ad locum vnde exeunt, flumina reuertuntur, scilicet de mari. Quæ quidem reuersio dupliciter intelligitur. Vno modo, quia per vias subterraneas de mari fluunt aquæ ad loca remota, & motu naturali possunt tantum ascendere, quanta est altitudo superficiei maris, & adhuc plus; quia transeundo sic per terram efficiuntur dulces per talem colationem, & per consequens leuiores quam aquæ maris salsæ; & sic erumpunt in fontes & flumina in loco altiori, quam sit superficies maris. Alio modo per influentiam Solis & stellarum eleuantur vapores humidi a mari, & condensantur in nubes quæ per ventos deferuntur longe super aridam, & tandem resoluuntur in pluuias, ex quibus augmentantur flumina ad mare currentia.* Quarum causarum primam vtcunque mutuatus esse videtur a Platone, secundam ab ipsomet Aristotele Lyranus; etenim Plato sic in Phædone scribit: *Vnus aliquis ex terræ hiatibus est profectò quammaximus, perque vniuersam terram traiectus & patens, de quo Homerus;*

a lib. 8. c. 22. b Eccle. 1. 7.

C

Aqua vt naturaliter ad montium culmen ascēdit.

Platonis sic terra Barathrum.

,, Longe nimis barathrum stat sub tellure profundum.

[Quod & ipse alibi, & multi poetarum Tartarum appellarunt. In hoc vtique receptaculum omnia confluunt flumina, atque inde rursus effluunt. Talia vero sunt singula, per quales labuntur terras. Quod autem hinc effluant omnia, rursusque refluant, hæc est causa, quod hic humor nec fundamentum habet, nec firmamentum. Itaque eleuatur, & rursum deorsumq; redundat. Idemque facit aer & spiritus, qui circa ipsum versatur. Sequitur enim ipsum, & quando ad superiora terræ, & quando ad hæc nostra perlabitur. Et quemadmodum in respiratione flatus continue expirat atque respirat, sic & ibi spiritus vna cum humore elatus vehementes quosdam ventos & incredibiles commouet, siue influat, siue effluat. Quapropter cum aqua in locū inferiorem delabitur per meatus terræ iuxta eiusmodi riuos influit, passimq; per eos exundat, & implet velut hi qui hauriunt. Quum vero illinc huc erumpit, hæc quoque, iterum loca complet. Plena vero quum sint, per riuos terræq; meatus exuberat. Et quum humores singuli illuc profluxerint, quo quisq; profluit oportunius, maria, lacus, flumina, fōtes efficiūt.

D

Cur ex omnibus fluuijs cum aqua vento prodeat.

Proin-

A Proinde rurſus hinc relabentes per terram, partim quidem per longiores pluresque anfractus, partim vero per pauciores atque breuiores, rurſus in Tartarum confluunt: alij certe multo profundius quam hauſti fuerint, alij vero paulo ; omnes autem inferius influunt, quam effluxerint: & alij per contrariam partem elabuntur quam elapſi fuerint, alij vero per partem eandem. Ac quidam paſſim circumfluentes aut ſemel, aut ſæpius, ſpiraſque circa orbem terrarum inſtar anguium replicantes, quantum fieri poteſt infra relapſi iterum commiſcentur. Licet autem vtrinque ad medium vſque defluere: vltra vero nequaquam; vberior enim prolapſus vtrinque foret aſcenſus. Proinde ſunt & alia multa & magna variaque fluenta, ſed præcipua quatuor. Quorum quidem maximum atque extimum, terram circumdans Oceanus appellatur. E contraria vero huius regione fluit Acheron: qui per deſerta alia loca, atque ſubterranea, in paludem defluit Acheruſiam, &c.] Quibus Plato nititur illuſtrare dictum Eccleſiaſtis. In quam ſententiam Iſidorus in Originibus,[c] [Abyſſus, *inquit*, [c] lib.14.c.20
profunditas aquarum impenetrabilis: ſiue ſpeluncæ aquarum latentium, de quibus fontes & flumina procedunt, vel quæ occulte ſubter eunt. Nam omnes aquæ, ſiue torrentes per occultas venas ad matricem abyſſum reuertuntur.] Ariſtoteles autem Oceani nomen ex an- [d] 1. meteo.
B tiquioribus etiam ad pluuias & vapores aqueos circa terram fluentes extendit, inquiens:[d] ſu. 3.c.1.
[Manente autem terra, quod circa ipſam eſt humidum, a radijs, & ab alia, quæ deſuper eſt caliditate, euaporans fertur ſurſum. Quum autem caliditas, quæ duxit ipſum ſurſum, dereliquit: & illa quidem diſperditur ad ſuperiorem locum, hæc autem extinguitur; proptereaque ſuſpenditur longius in aerem, qui eſt ſuper terram: cogitur iterum vapor infrigidatus, & propter derelictionem caloris, & propter locum, & fit aqua ex aere: facta autem iterum fertur ad terram. Eſt autem, quæ quidem ex aqua exhalatio, vapor : quæ autem ex aere in aquam, Nubes: Caligo autem, nebulæ decidentia, eius quæ in aquam cõcretionis; quapropter ſignum magis eſt ſerenitatis, quam aquarum; eſt enim caligo veluti nebula ſterilis. Fit autem circulus iſte imitans Solis circulum; ſimul enim ille ad latera permutatur, & iſte ſurſum & deorſum. Oportet autem intelligere hunc veluti fluuium, fluere circulariter ſurſum & deorſum, communem aeris & aquæ; prope enim exiſtente Sole, vaporis ſurſum fluit fluuius: quum autem elongatur, aquæ deorſum: & hoc perenne vult fieri ſecundum ordinem.
C Quare ſi obſcure dicebant Oceanum priores, forte vtique hunc fluuium dicebant circulariter fluentem circa terram.] Sic igitur Oceani nomen, adeoque maris, omnes aquas noſtrates complectitur, ex antiquorum ſententia; qui dubio procul id hauſerunt e Sacra pagina, vbi legimus:[e] [Dixit vero Deus: Congregentur aquæ, quæ ſub cælo ſunt, in locum vnum, [e] Gen.1.9.10
& appareat arida: & factum eſt ita. Et vocauit Deus aridam terram : congregationeſque aquarum appellauit maria. *Quod agnouit & Iſidorus in Originibus aiens*: [f] Mare eſt aqua- [f] lib.13.c.14
rum generalis collectio. Omnis enim congregatio aquarum, ſiue ſalſæ ſint, ſiue dulces abuſiue Maria nuncupantur: iuxta illud; & congregationes aquarum vocauit maria. Proprie autem mare appellatum, eo quod aquæ eius amaræ ſint.] Verum quia mare amarum, eſt omnium maxima congregatio aquæ, in quam omnes influunt, & a qua omnes effluunt, vti viſum eſt; ideo denominatione facta totius aquei elementi a ſui parte maiori, præcipua, & fundamentali (vt ore loquar ſcholaſticorum) nomine Maris, & Oceani totum elementum aquæ ſignificatur a veteribus. Ceterum vt apud Ægyptiorum ſapientiores Oſiris idem eſt cum Oceano, quo ſignificatur vniuerſum elementum aquæ, ſic idem elementum aquæ to-
D tum Neptuni nomine ſignificatur: de primo verba Plutarchi ſunt euidentia:[g] [Sed Sacer- [g] lib. de Iſid. & Oſirid.
dotum ſapientiores, non Nilum dumtaxat Oſiridis, Mare Typhonis nomine accipiunt; ſed Oſiridem in vniuerſum cenſet omne principium facultate humectandi præditum: vt pote cauſam ortus & ſubſtantiæ ſeminis: & Typhonem omne ſiccum igneum, & quicquid denique exſiccandi vim habens aduerſum eſt humori. Ideo rufum & ſubpallidum fuiſſe Typhonem cenſentes, non admodum libenter compellant qui tali colore ſunt homines, ingrataque ipſis horum eſt conſuetudo. Oſirim autem nigro colore fuiſſe fabulantur, quia aqua omnem Aqua nigra
terram, omnem veſtem, & nubes etiam nigras reddit admiſta. *Ex mox*: Exiſtimant Home- facit omnia.
rum[h] etiam vt Thaletem ab Ægyptijs doctum, principium & ortum omnium rerum poſuiſſe aquam: eſſe enim Oceanum Oſirim, Thetyn Iſim, quæ omnia nutriat, atque educat. Etenim [h] Iliad.v.206
Græci ſeminis emiſſionem Apuſiam, & Ortum Synuſiam vocant: & filium Hyen ab aqua &

Osiris & Bacchus idem.

pluuia, hydor, & hyin: & Bacchum Hyen apellant, vt humidæ Dominus naturæ: Qui sane non est alius ab Osiride; quippe Hellanius Hysirin pro Osiride ponit.] Si ergo Veteres Osirim cum Oceano prorsus idem esse dicebant, & vtrumque signare totum elementum aquæ; quum nihilominus Oceanum idem esse cũ Neptuno censerent; illi certe per Neptunũ indicarunt omnem aquæ naturam, totumque penitus aqueum elementum. Quod alibi docet idem Plutarchus assignans rationem, cur Neptuno tridens attribuatur: dum ait eodem opere de Iside & Osiride: *Neptuni Tridens signum est tertia regionis, quam mare obtinet, post cælum & aerem collocata, & a ternione etiam Amphitritæ ac Tritonum sunt nomina.* Porro tertia illa regio post cælum & aerem supra quartam, quæ telluris est, continet in se totum elementum aquæ, tam dulces quam salsas aquas in se comprehendens, quod nomine Maris appellari consueuit, ob rationes nuper allatas. Insuper agens idem Plutarchus de primo frigido, sub nomine Neptuni & Apollinis opponit elementum aquæ Ignis elemento dum ait: *Id quoque argumentum, quod de interitu afferebatur, vanum est. Non enim in contrarium abit, quicquid interit, sed a contrario corrumpitur. Sic ignis vel aqua, dum perimitur, in aerem mutatur. Nam Æschylus non tam tragice, quam vere dixit:*

Tridens cur datus Neptuno.

,, Compesce aquam, ignis supplicium.

Et Homerus fluuio Vulcanum, Neptuno Apollinem in pugna physice magis quam fabulose opposuit. Et Plato in Critia Neptunum ponit ex æquo maris & fluuiorum deum, inquiens: *Sane Neptunus insulam sortitus Atlanticam, filios ex mortali femina in quodam insulæ loco progenuit huiusmodi. Secus mare plana erat: sed in media insula planities erat, quæ omnium speciosissima feracissimaque dicitur extitisse. Prope planitiem rursus in medio mons erat breuis, stadijs quinquaginta distans: hic a quodam eorum, qui principio terra nati sunt, nomine Eueno re colebatur: Is ex Leucippe vxore Clitonem vnicam filiam genuerat. Parentibus mortuis, & matura iam puella, Neptunus eius desiderio captus, illi se miscuit, circumsepsitque collem, quem habitabat, spiris aquæ circumfluis, terræque Zonis alterne, partim amplioribus, partimq; angustioribus. Ex quibus duo quidem terræ, tres vero maris fuere circuitus; qui veluti torno descripti, pari vndiq; interuallo per insulam mediam distabant, inaccessibilemque hominibus collem ipsum reddebant. Neque enim tunc naues erant, neque nauigandi peritia. Ipse vero, vt pote Deus, facile mediam insulã exornauit, humoremq; duplicis aquæ, frigidæ & calidæ, ex terræ abditis per fontes exteriores erumpere, alimenta item varia & abundãtia per terras pullulare iussit.* Ergo Platoni per Neptunum indicatur omnis aqua, tam marina, quam fluuiatilis; tam frigida, quam calida; proindeque totum aqueum elementum. Verum inter omnes hoc ex antiquorum sententia clarissime nobis aperuit Fulgentius in sua Mythologia scribens ad verbum: [a] *Neptunum vero tertium aquarum voluere elementum: quem ideo Græci etiam Posidona nuncupant, quasi* ποιοῦν τὰ εἴδωλον, *quod nos Latine* facientem-imaginem, *dicimus: illa videlicet ratione, quod hoc solum elementum imagines in se formet spectantium: quod nulli alij ex quatuor competat elementis. Tridentem vero ob hanc rem ferre pingitur, quod aquarum natura triplici virtute fungatur, idest liquida, fecunda, potabili. Hinc & Neptuno Amphitriten in coniugio deputant;* ἀμφὶ *enim Græce* circumcirca *dicimus: eo quod omnibus tribus elementis aqua conclusa sit, id est in cælo, in aere, in nubibus, & in terra vt sunt fontes, & putei.* Sic ergo per Neptuni Tridentigeri simulachrum aptissime Schematis autor indicare potuit vniuersum elementum aquæ, contradistinctum a tribus alijs, aere, terra, & igne, atque a cælesti corpore, simul cum illis vniuersam orbis mundani magnitudinem integrans, atq; componens.

Plato in Atlantico.

a lib. 1.

Posidona cur appellarint aquum prisci.

Tridentis ratio.

Aqua cur Amphitrite dicta.

Itaque subobscuro, quemadmodum mystice rerum naturas ob oculos repræsentantem decet, sed nobili Schemate nobis hieroglyphice delineauit antiquus autor in gemma totius Mundi corporei systema, compacti suis ex partibus vniuersam diuini operis machinam integrantibus: intra Zodiaci sinum, Cælestes omnes orbitas indicantis, ponens tum medioxumum Iouem cum Aquila sceptrigerum, Terræ symbolum, in cuius centro velut in Carcere diuina Iustitia sontes punit: tum a finistris Mineruam nudam solo capite galea tectam, & hastam manu gerentem, Ignei elementi tesseram, quod nullo patitur alieno corpore se vestiri, cuncta comburens, cæli solo fornice prorsus incombustibili superne tectum: & acuta lancea flammarum cuncta reliqua citissime penetrans: nihil ex se generans virgo sterilis: tum a dextra Mercurium cum Caduceo, indicem Aeris, cuius vnius motu sonus, vox, atque sermo

progi-

A progignitur; & in quo solo pennigera volare possunt; quum Mercurius Deorum nuncius alatus fingatur, & vocis, orarionis, atque sermonis Deus esse censeatur: tùm deniquè Tridentigerum Neptunum, verum atque proprium indicium vniuersi elementi aquei; ex quibus tota Mundi Machina coagmentatur.

Beneficij vel a brutis accepti Deum esse gratum remuneratorem,

Schema XVII. Gemmæ.

B

C

D

Explicatio viri Cl. recta proponitur, & latius corroboratur.
Cap. XCII.

NVlli dubium est, virum eruditum, adhuc ignoti nominis, animam huiusce Schematis aperuisse disticho illius fronti apposito, verbis ipsissimis:

,, Tu quoque Dictæis aruis fidissima nutrix
,, Succollata Joui, gratum testaris alumnum.

Nimirum vulgatissima fabula Jouis Ægiochi legitur apud omnes antiquitatis cultores; quam ita Lactantius affert in suis diuinis Institutionibus,[a] a quo Boccatius,[b] Gyraldus,[c] & alij: *Ipsius autem*, inquit, *Cretici Iouis sacra quid aliud, quam quomodo sit aut subtractus patri, aut nutri-*

[a] lib. 1. c. 21.
[b] lib. 11. c. 1.
[c] Synt. 2.

*nutritus ostendunt? Capella est Amalthe*ę *Nympha, quæ vberibus suis aluit infantem*: *de qua Germanicus Cæsar in Aratao carmine sic ait*: A

„ . . . . illa putatur
„ Nutrix esse Iouis, si vere Iupiter infans
„ Vbera Cretææ mulsit fidissima Capræ,
„ Sidere quæ claro gratum testatur alumnum

Huiusmodi Capram Oleniam dictam fuisse testatur Aratus, eo versu:

„ Oleniam Iouis altricem dixere Capellam.

d lib. 2. Quem secutus Ouidius in Fastis cecinit: [d]

„ Olenia surget sidus pluuiale Capellæ,
„ Quæ fuit in Cunis officiosa Iouis.

Scilicet aptissime stella pluuialis repræsentat eam capellam, e cuius vberibus pluerat humor lactis in os infantis ad eum alendum; quum astra pluuialia succum humoris alimentarij stirpium depluant in terras. Iupiter autem huius beneficij memor, adultus curauit vt eius nomine cæleste sidus in æternum appellaretur, benefactrici sempiternæ gratiæ remunerationem præstans. Vt hinc edifcant homines ingratitudinis vitium teterrimum euitare; singulaque beneficia congruis gratijs compensare, maioribusque cumulare; a quocumque, atque in quemcumque beneficia conferantur; siue ab æquali in æqualem, siue a superiori in inferiorem, siue ab inferiori in superiorem; ea ratione, vt gratia semper exsuperet beneficij pondus; nam æqualis beneficio, mutui quædam restitutio est, non gratia; minor beneficio, portio est quædam ingratitudinis. Reddita vero gratia reddentis animo mensurari debet, non re ipsa munere data. Dum autem Iupiter introducitur, seu Cretæ Rex, seu Cæli Rex apud Gentiles, adeo grandi nobilique remuneratione vilem Capram remunerasse: quis homo princeps non recompensabit condigno premio sibi præstita beneficia vel a minoris dignitatis hominibus? siue beneficia rerũ materialium munera sint, siue longe præstantiora muneribus corporeis virtutũ monimenta, & laudum æterna præconia. Siquidem, vt ait ille, [e] *Ingenij egregia facinora, sicuti anima, immortalia sunt*. Vere mortales ingrati, quantum a Dei benefici conditione recedunt, tantundem ab humanitate descendunt in brutorum animantium naturam; quum homo solus ad imaginem [f] & similitudinem Dei creatus sit. Immo & infra brutorum animalium conditionem deprimitur ingratus homo; quum multas animantes, etiam feras, & agrestes, nedum cicures, prodant historiæ beneficia suscepta paribus, & maioribus beneficijs pro temporis oportunitate, suæque naturæ facultate compensasse. Aptissime vero pingitur in Schemate Iupiter infans nudus capellam humeris velut in cælum portare, quo significaretur accepti beneficij semper habendam esse recentem memoriam, perinde ac si nuperrime susceptum fuisset; Oleniam enim capram nutricem suam in cælum transtulit non nisi iam adultus & regno potitus, vnde patrem Saturnum expulerat. Quare Diuinitatis est, nunquam beneficiorum obliuisci, nunquam ea negligere paruique facere velut antiquata & rancida, sed semper viridia præsentiaque in animo grato conseruare, neque permittere vt vlla temporis longitudo vim habeat ea deterendi, ac labefactandi. Quod apud homines rarissimum est, quibus plerumque collata beneficia diuturnitate temporis exolescunt, nec vllam gratitudinis memoriam ingerunt, aut notam efficere possunt, effœta, euanida, & veluti mortua, in ingrati animi profundo tumulata. Non ita, diuinitatis magis participes incliti viri, qui beneficiorum memoriam viuidam atque viridem, vegetamque semper alta mente repostam alere consueuerunt, oportuneque remunerare, vt Iupiter adultus Oleniæ beneficium. Cuius vt mythologiam aperiamus, ex antiquitate dicimus olim Saturnum Cretæ Regem, quum ab Aruspicibus intellexisset se Regno spoliatum iri tandem a filio, quem procrearet, præcepisse coniugi suæ, filiumque quemcumque pareret, ad se statim adduceret, quos voraret, [g] hoc est voce satellitibus iuberet suis vt occiderent. Iouem vnum a matre occultatum Saturno, cui loco pueri nuperrime nati sit oblatus lapis fascijs inuolutus, quem peperisse diceret, clamque Nymphis dictæi montis alendum fuisse traditum a matre; quarum vna in antro Montis Amalthea nomine susceptum nutriuerit Oleniæ capellæ suæ lacte; scilicet, infans in antro lapideo conclusus, lapidi fascijs inuoluto comparatur. Adultus & regno potitus, Patre pulso, qui sibi

Margin notes:
B (right margin, beside "mine cæleste sidus")
Remuneratio qualis esse debeat.
e Salust. in Iugurth.
f Gen. 1.26. 27.
Ingratus infra brutu deprimitur.
C (right margin, beside "rum; quum homo solus")
Beneficiorũ acceptorum memoria cõseruanda.
D (right margin, beside "beneficiorum memoriam viuidam")
Saturnis filios vorantis mythologia.
g Boccat. 8. geneal.
Lapis fascijs inuolutus vt pro filio datus a matre Saturno.

A sibi necem innocenti machinatus fuerat, Oleniæ Capellæ nutricis beneficæ memor, gratitudine motus, eius æternam memoriam in cælo poni iussit ab astronomis, illius nomine nuncupato sidere præclaro, cuius ortus pluuiosus habeatur, in memoriam lactis infanti sibi præbiti; siquidem pluuiæ sunt lactis instar, quo tenellæ plantæ nutriuntur ad adultam ætatem.

Poeta bonus ad Lyram canere nescius: vel absolute, Frustra laborans.

Schema XVIII. Gemma.

B

C

D

Explicatio viri docti de Cicada cithara chordam fractam supplente affertur, & expenditur. Cap. CXIII.

INclytus Emblematum parens Alciatus [a] erudito viro persuasit, hoc esse hieroglyphicum facti Eunomij & Aristæi, tali symbolo probari dicens *Musicam Dijs curæ esse*, nobili epigrammate: [a] Embl. 145.

,, Locrensis posuit tibi Delphice Phæbe Cicadam
,, Eunomius hanc, palmæ signa decora suæ.
,, Certabat plectro Spartyn commissus in hostem,
,, Et percussa sonum pollice fila dabant.

,, Trita

,, Trita fides rauco cæpit quum ſtridere bombo, A
,, Legitimum harmonias & vitiare melos.
,, Tum citharæ argutans ſuauis ſe ſe intulit ales,
,, Quæ fractam impleret voce cicada fidem.
,, Quæque allecta, ſoni ad legem deſcendit ab altis
,, Saltibus, vt nobis garrula ferret opem.
,, Ergo tuæ vt firmus ſtet honor, o ſancte, cicada
,, Pro cithara hic fidicen æneus ipſa ſedet.

Hinc enim innominatus deſumpſit epigraphen, quam Schemati ſuppoſuit, inquiens

Pulſare certant plectra, victori repens
Cicada fractam voce ſuppleuit fidem.

b Geogr. l.6. Strabo deſcribens Italiam, luculenter hoc explicat ex Timæo factum, inquiens: [b] *Monſtrabatur apud Locros ſtatua Eunomi citharœdi, cicadam habens citharæ inſidentem. Narrat Timæus hunc Eunomum & Ariſtonem Rhegienſem aliquado Pythijs canendo concertaſſe de ſortitione; ac Ariſtonem quidem a Delphis contendiſſe vt ſibi fauerent, quod ſuos maiores Apollini ſacros diceret, indeque deductam eſſe coloniam: at Eunomum contra dixiſſe, nihil prorſus certamina de cantu ad Rheginos pertinere, apud quos ipſa etiam cicadæ, animal alioqui vocaliſſimum, voce destituerentur: interim tamen nihilominus placuiſſe Ariſtonem, ac victoriam ſperaſſe: ſed viciſſe Euonimum: ſtatuamque, quam diximus, in patria poſuiſſe; quod & rupta in ipſo certamine fide, cicada præſto fuerit, ſonumque nerui expleuerit.* B vt omittam fabulamentum Platonis de cicadis in Phædro dicentis: *Fertur has olim homines fuiſſe, priuſquam Muſæ natæ eſſent. Natis autem Muſis, & cantilena in lucem producta, ita quoſdam eius aui homines præ cantus voluptate conſternatos fuiſſe, vt canentes & cibos & potus neglexerint, & ſe mori non animaduerterint. Ex quibus poſtea cicadarum genus natum eſt, quod hoc a Muſis munus accepit, vt nullo alimento opus habeat ſtatim vt natum eſt: ſed ſine cibo, & ſine potu mox canat donec moriatur: Et poſtea ad Muſas profectum denunciet, quis ex his, qui hic ſunt hominibus, quamque ipſarum colat.* Quæque concinit Anacreon de Cicada:

Expl. de fontij ex Philone.

,, O ter quaterque felix
,, Cicada, quæ ſupremis
,, In arborum viretis,
,, Roris potum vt bibiſti,
,, Cantare dulce gaudes:
,, Reginam agens potentem,
,, Quocunque conſpicaris,
,, Tuum eſt, quod arua gignunt,
,, Quod ſilua cunque profert:
,, Te amplectitur colonus,
,, Quod eius in labores
,, Iniurioſa non ſis.
,, Colunt, Cicada, te omnes
,, Diuina quod puteris
,, Æſtatis imminentis.
,, Te diligunt Camenæ, C
,, Te diligitque Phœbus,
,, Vocemque dat canoram;
,, Te non ſenecta carpit.
,, Feſtina terræ alumna,
,, Cantus amica, & omnis
,, Mali, & doloris expers.
,, Vlla nec aucta carne
,, Nec aucta ſanguine vllo,
,, Ipſis abes parum a Dijs.

Cicada non eſt in Schemate, ſed papilio.

Illud tamen omittere non debeo, cicadæ propoſitam hiſtoriam de certamine cantus Ariſtonis & Eunomi, nihil omnino conuenire Schematis noſtri ſimulachris: etenim primum in eo cicada non aſpicitur canora, ſed carens omnino voce papilio; qui nullo cantu ſupplere D poteſt infractæ chordæ ſonum amiſſum. Deinde cicada non canit, aut ſtrepit in aere ſuſpenſa, ſed firma ſtans in arborum ramis; & ipſe Strabo monuit, Euonimum victorem cantus habuiſſe cicadam ſuæ citharæ inſidentem, nõ autẽ procul ab ea in ſublimi ſuſpenſam, & elatis alis volantem; vt inſectum in Schemate noſtro depictum conſpicitur. Atuero Lyra, in Emblemate Alciateo delineata, chordis omnibus integris eſt, cui Papilio ſimiliter, non autem cicada videtur inſidere: cuiuſmodi imaginem in Gemma ſua Pignorius noſter habuiſſe dicitur ab Alciati Commentatore ſcribente: *Imago huius Emblematis cernitur in veteri gemma Sarda inciſa, apud D. Laurentium Pignorium, quam Romæ nactus ſe cum alijs pleriſque venerandæ antiquitatis cimelijs, aſſerit: proinde hanc ita hic appingi curaui, ſecus quam habent ceteræ editiones.* Aptius tamen Valerianus in hieroglyphicis agens de Cicada, dum

c lib. 26.

Musicæ symbolum eam ponit, sua propria figura facit insidere citharæ chordis, contractis alis: & similiter paulo ante, dum illam ponit esse tesseram vanæ garrulitatis, contractis alis insidentem pingit ligneo baculo; quod earum sonus non alarum motu, nec ore prorsus eliditur, sed vt ait Aristoteles, membranarum ad succinctorium positarum attritu: Aristotelica verba sunt ipsissima: [d] *Mox quemadmodum vox se habeat differemus. Differt proculdubio vox a sono, & tertia his adnumeranda est locutio. Gutture parte una vox agitur: quocirca quibus pulmo deest, ijs nulla vocis emittendæ facultas est. Vocales igitur literæ a voce & gutture, consonantes a lingua & labris proferuntur: quibus literis omnem locutionem confici, nulli dubium est. Quamobrem quibus animantium lingua libera absolutaque non est, ea neque vocem emittunt, neque sermocinantur: at sonus elidi vel alijs partibus potest. Ergo insectis animalibus neq; vocis, neq; locutionis vlla facultas: sonusq; ijs spiritu interiore mouetur, non exteriore. Nullum enim ex ijs spirat, sed alia murmur edunt, vt apes: alia canere dicuntur, vt cicadæ: omnia vero in eo genere membrana, septo transuerso subdita, qua præcinctum corpus distinguitur, sonant: vt genus cicadarum attritu spiritus*, & alibi quoque. [e] *Et attritione ad membranam faciunt bombum, quemadmodum diximus, qualem per arundines perforatas pueri, quando superposuerunt membranam tenuem: propter hoc enim cicadarum canentes canunt; calidiores enim sunt, & dissectum est ipsis sub septo transuerso: non canentibus autem hoc est non scissum.* Quin etiam cicadam non alarum motu sonum efficiendo canere, constat ex eo luculentissime, quod nos experti sæpe fuimus in pueritia, dum apprehensam cicadam manu tenentes ad cantum excitabamus, atque solicitabamus digito terentes illius præcordia, siue succinctorium ab Aristotele nuncupatum. Quod igitur in Schemate volans exponitur insectum, cicada non est supplens cantu suo sonum effractæ fidis in cithara. Deinceps autem Strabo scribit euidentissime monstratam apud Locros, non simpliciter cicadam citharæ insidentem, sed statuam Eunomi Citharædi, cuius Citharæ cicada insideret; at in Schemate statua nullius citharedi visitur, sed sola cithara, supra quam fere procul volitat insectum animal Papilio. Non ergo Schemati congruit explicatio viri præclari de cicada sonum disruptæ chordæ supplente in citharædi, musico instrumento, qua de re Strabo tractauit.

d 4. de hist. an. c. 9.

Voces vt efformetur in ore.

Cicadas ore non canere.

e de Respir. cap. 11.

Propria Schematis explicatio proponitur, de Hesiodo poeta bono, carmina sua ad lyram canere nescio. Cap. XCIV.

NObis autem Schema refert eximium poetam, qui bona carmina formare calamo sciat, sed ad lyram versus suos voce canere nesciat. Etenim poetam huiusmodi fuisse pridem in Ludis Pythicis Hesiodum testatus est in Phocicis Pausanias; quum alij multi carmina cecinissent, cum sua, tum aliena; de que bonitate cantus victoriæ palmam reportassent, Hesiodum vnum repulsam tulisse monens verbis ipsissimis: *Quum capti iam essent Pythici ludi celebrari*, antiquissimum fuisse *omnium* certamem memorât inter eos, qui præmio proposito hymnum in Apollinis honorem cecinissent: & primum quidem omnium psallentem vicisse Chysothemin e Creta, cuius pater Carmanor Apollinem de cæde purgasset. Consecutos Philammonem Chysothemidis ipsius, & Philammonis filiũ Thamyrin. Nam Orpheum mysteriorum scientia, & reliqua vitæ dignitate clarum: tum etiam Musæum, quod Orpheum sibi quem æmularetur proposuisset, negant in musicum illud certamen descendere voluisse. Tulisse narrant Eleutherem Pythicam palmam vocis causa, quum alioqui cantilenam non suam decantasset. Hesiodum tradunt repulsam tulisse, quod carmina sua ad lyram canere non didicisset. Homerus Delphos quidem venit consulendi, quod opus fuit, causa: sed ei, etiamsi fidibus didicisset, propter oculorum calamitatem nulli vsui ars esse potuisset. Ita Pausanias de poetis eximijs in ludis Pythijs concertantibus. In quibus cum repulsam Hesiodum tulisse narret e veterum testimonijs, quod carmina sua non didicisset ad lyram canere, casum hunc Hesiodi mystice significari censemus in allato Schemate; quo Papilio mutum animal, idemque volans, & e floribus alimenta sibi decerpens melleos rores, optime designat Hesiodum poetam pulchra carmina de rusticorum vita & Herculis clypeo, alijsq; rebus calamo pangens, at ea voce sua canere nescius; nam de poetarum natura sic in Ione Platonem differentem audiuimus interprete Cornaro: *Omnes enim poetæ boni, non ex arte, sed numine afflati ac correpti, omnia hæc pulchra poemata dicunt.*

Orpheum non iuisse certare de musica in ludis Pythijs.

Hesiodus a Pythijs cur repulsum.

D d *Et*

Et carminum poetæ boni eodem modo. Quemadmodum enim Corybantes non sana mente præditi saltant; sic etiam cantilenarum poetæ non sana mente præditi, pulchra illa carmina faciunt; sed postquam in harmoniam & in rythmum insurgunt, debacchantur: & dum numine corripiuntur, velut Bacchæ correptæ ex fluminibus hauriunt mel & lac quum vero sana mente sūt, hoc non item: etiam carminum poetarum anima hoc operatur, quod sane ipsi dicunt. Sic enim ad nos poetæ dicunt, quod de fontibus melle fluentibus, & quibusdam Musarum hortis ac saltibus carmina decerpentes ad nos afferunt, velut Apes, etiam ipsi ita volantes. Et vera dicunt; Leuis enim res poeta est, & volatilis, & sacra. Et non prius facere quid potest, quam numine corripiatur, & mente moueatur: ita vt non sit amplius mens in ipso. Et vere quidem Plato poetas eximios carmina sua pariter & pangere, & canere scientes Apibus comparat, quæ de floribus & fontibus hauriunt mella dulcedinis, & ex intimo corde bombum canorū, ac murmur edunt, vt ait Aristoteles: [a] *Muscæ etiam, Apes, & reliqua his similia quum volant, se se attollunt & contrahunt. Sonus enim attritus interioris spiritus est.* Atuero peroptime Schematista noster poetam sua carmina calamo descripta, de Musarum hortis excepta, voce canere nescium volatili Papilioni lyræ superuolanti comparauit, qui de floribus quidem & fontibus carpit, sed nullum omnino sonum edere potest. Aptissime vero Papilioni subiecit lyram, vel vna chorda fracta non omnino perfectam, quia cithara sine voce canentis non absolutum melos edit, perinde ac si fides vna sibi deesset. Itaque Schema, forte desumptum ab Hesiodi fato, qui bonus poeta, sua carmina cantare nescius, in Pythijs certaminibus repulsam tulit, optime muto ac insono Papilione superuolante Lyræ, chordam fractam habenti, mystice signat bonum poetam sua carmina canere nescium ad lyram.

Poeta volatilis est.

a 4. hist. c. 9.

A

B

Secunda Schematis explicatio depromitur ex Adagio vetusto de viro frustra laborante. Cap. XCV.

Adagiographus inter vetera Prouerbia citat illud e Suida: *Ad fractam canis:* Subaudi „ vel chordā, vel citharam Suidas ostendit dici solitum de ijs, qui frustra laborant. „ Antiquis mos erat ad citharā canere: in qua si qua chorda rupta sit, ad eam frustra vocem „ accommodes; quum illa non respondeat. Fabulam de cicada, fractæ fidis vicem supplen- „ te, diximus alibi. Quanquam non inscite acommodabitur, vbi non respondetur officijs „ alicuius, aut vbi quis suadet obstinato, aut orat inexorabilem. Quibus alia Schematis explicatio mihi suboritur, de viro frustra laborante. Licet quum Papilio mutum omnino sit animal, neque bombum, neque murmur vllum sonorum edere valeat vlla sui parte, Paræmiæ, *Ad fractam canis,* non ita conuenire videatur primo aspectu. Ceterum si Papilio, quasi plectrum, aut alis, aut pedibus, aut corporis alia parte fides pulsauerit, næ sonum excutiet: si quidē cithara fuerit integra, chordamq; singulam obtinuerit, ac bene temperatam, profecto vel mutus Papilio, quemadmodū silens ipse Citharœdus, harmoniā elicere poterit, apto loco ac tempore chordas attingens digitis, aut plectro. At vero si vel cithara fracta fuerit, vel aliqua fides in ea, sicuti videtur in Schemate nostro, Citharædus ipse silens, digitis, aut plectro perinde ac mutus Papilio pedibus aut alis, melos efficere nullo pacto poterit, sed inharmonicum edet sonū. Quocirca quadrabit optime prouerbiū, & Schema propositū, in hominem, qui frustra laboret, dum vel inexorabilē atq; ferum quempiam exorare: vel implacabilem ac immitem delinire: vel etiam indocilem edocere conatur. Ceterum hic omittendum non est, Cl. Rhodium nostrum apud se gemmam habere cum persimili Schemate; sed in quo Lyra prisca longe melius effigiata visitur, cum suo vmbilico inferne, cornua connectente velut in caluariæ parte, radices cornuum habente; quum ista Stephanonij gemma Lyram vetustam habeat, compactam e cornibus in imo plano iunctis, absque naturali artificio. Rhodianæ consimilem pinxit eruditissimus Pignorius inquiens: [a] *Nos hic aliquot delineandas curauimus, rariores illas quidem, sed & studiosis antiquitatis adiumento futuras, ad cognoscendas testudinis partes, latera, cacumina, brachia, humeros, scapulas, pectines, modulum, tympanum.* Tres autem tantum appinxit; quarum minor, supra secundam, Rhodianæ persimilis est.

C

Rhodij gemma artificiosior.

D

a pag. 86.

PRIN-

A *PRINCIPATVS ANIMALIVM.*

&

Ducis exercituum proprietates:

&

Amoris genitabilis imperiosa potestas.

&

Amoris tres differentiæ.

&

Elementa vitalia.

Schema XIX. Gemmæ.

B

C

Explicatio viri Cl. de principatu animalium. Cap. XCVI.

HIeroglyphicorum, quæ pluribus aptari possunt rebus indicandis, ceteris perfectiora sunt; adeoque Valerianus vnicuique hieroglyphico Ægyptiaco multas attribuere nititur significationes. Quare non est mirum, si præsenti Schemati multa congruere possunt significata: primumque proponitur ab erudito viro de Primatu Animalium, dicens, sub D effiсta Regali corona: Hieroglyphica plures habent significationes singula.

DEDIT HIS NATVRA PRIMATVM:

Inter aerea Aquila:

Inter terrestria Leo:

Inter aquatilia Delphinus.

Vere quidem omnibus volatilibus tanquam Rex Aquila præficitur, & omnibus terrestribus animalibus Leo. Sed etiam quod piscium omnium dominium habeat Delphinus, vt Aquila volucrum, obseruat in suis Hieroglyphicis Valerianus, inquiens: [a] *Apud Pindarum legas, Aquilam ita volucrum reginam ab Ioue declaraeam, veluti Delphinum piscium: vtriusque pernicitate genus omne suum exuperante.* Porro de pernicitate Delphini portenta tradit Aristoteles ita: [b] *Quin etiam de velocitate huius animalis mira, & incredibilia quædam ac* [a] lib.19. [b] 9. Hist.c.48

cepimus: omniū enim velocissimum esse creditur animalium tum aquatilium, tum terrestrium. Supersiliunt etiam malos nauigiorum maiorum; quod tunc potissimum euenit, quum aliquem insectantur piscem, quem deuorent; tunc enim, si quem impetunt longius fugit, ad ima gurgitum persequuntur propter famis necessitatem, quod reditus longior sit, retinent se se, quasi spacium cogitantes, conuersique feruntur perinde ac sagitta pernices, vt celeritate oportuna longe transmisso itinere ad locum spirandi deueniant: quo impetu fit, vt se iaculentur in aerem, & supersiliant malos nauigiorum, quæ sorte affuerint. Hoc idem Vrinatores faciunt, quum se in profundum dimiserunt: pro viribus enim conuersi enixius efferuntur, vt spirent. Sed infra quoque Pierius: [a] *Ita vero Delphinus maris regem significat, vt pro aqua, mariq; ipso passim in numis excudatur. Præcipue autem Sunij Neptunus sub Delphini imagine colebatur. Neptuno vero aquarum domino nullo non in signo eius adsculpebatur.* Quare laudabilis est explicatio Schematis a cl. viro proposita de Primatu brutorum animalium.

[a] lib. 27.

Nostra explicatio de Ducis exercituum triplici proprietate. Cap XCVII.

QVod si Schematis hieroglyphicum morale voluerimus esse, atque ad humanam vitam attinere; primum eo signari putamus tres conditiones Imperatori militum, exercituumque Ducibus apprime necessarias; quæ sunt, Perspicacia, Celeritas, & Fortitudo; quarum prima dos est Aquilæ, visu pollentissimæ, quæ vel inconniuentibus oculis fulgentissimum Solis iubar intueri potest: alia propria est Delphini, cuius incomparabilem, & admirabilem omnino pernicitatem nouissime [a] nobis confirmauit Aristoteles: tertia peculiariter conuenit Leoni, cunctorum animalium generosissimo fortissimoque. Quas quidem tres conditiones habuisse Cæsar Imperator omnium fere bellicosissimus apud Plutarchum apophthegmate nobili gloriatur, dum deuictis hostibus, ad amicum Romam scribere non dubitauit: VENI, VIDI, Vici. Vidit enim protinus a longe tempus oportunum rei bene gerendæ: Venitque celeriter ad opprimendum hostem: & militum fortissimorum robore vicit inimicum exercitum. Cæcutiens Imperator non agnoscit quid, & quando, & quomodo sit agendum: segnior dux elabi sinit fugacem occasionem victoriæ: viribus non pollens fortitudineque destitutus exercitum regens, facile suos milites hostibus necandos exhibet; vnde recte dicebat [b] Chabrias Atheniensium Dux, vel ut alij dicunt, Philippus Macedo, formidabiliorem esse Leporum exercitum duce Leone, quam exercitum Leonum Duce Lepore.

Imperatoris militum proprietates.

Aquilæ perspicacitas oculorum

Delphini velocitas.

[a] cap. sup.

Leonis fortitudo.

Cæsar optimus Imperator exercitatus.

[b] Pier. 1. Hierg.

Tertia declaratio nostra de Amoris genitabilis imperiosa potestate. Cap. XCVIII.

VErum & isto Schemate nostro potestatem ac imperium Amoris genitabilis in tribus elementis indicari, nimirum, Aere, Aqua, & Terra, vbicumque nascuntur animantes, optime colligitur ex Lucretij Musa suauissime concinente: [a]

[a] lib. 1.

,, Æneadum genetrix hominum diuumque voluptas,
,, Alma Venus, cæli subter labentia signa,
,, Quæ mare nauigerum, quæ terras frugiferenteis
,, Concelebras: per te quoniam genus omne animantum
,, Concipitur, visitque exortum lumina Solis.
,, Te, dea, te fugiunt venti, te nubila cæli,
,, Aduentumque tuum: tibi suaueis dædala tellus
,, Summittit flores, tibi rident æquora ponti,
,, Placatumque nitet diffuso lumine cælum.
,, Nam simul ac species patefacta est verna diei,
,, Et reserata viget genitabilis aura Fauoni;
,, Aeriæ primum volucres te, diua, tuumque
,, Significant initum perculsæ corda tua vi.

,, Inde

,, Inde feræ pecudes persultant pabula læta,
,, Et rapidos tranant amneis: ita capta lepore,
,, Inlecebrisque tuis omnis natura animantum
,, Te sequitur cupide, quo quamque inducere pergis.
,, Denique per maria ac monteis, fluuiosque rapaceis,
,, Frondiferasque domos auium, camposque virenseis,
,, Omnibus incutiens blandum per pectora Amorem,
,, Efficis, vt cupide generatim sæcla propagent.

Cl. Alciatus Emblemate suo [b] Potentiam Amoris exponens, eam ad elementa duo sola coarctat, Aquam, atque Terram, omisso penitus Aere, dum cecinit: *b Emb. 107.*

,, Nudus Amor viden vt ridet, placidumque tuetur?
,, Non faculas, nec quæ cornua flectat, habet.
,, Altera sed manuum flores gerit, altera piscem:
,, Scilicet vt terræ iura det, atque Mari.

B Quod ex Valeriano desumpsisse videtur [c] vir eximius, vbi de Delphino, vel potius vterque de Græco Palladæ tetrasticho [d] propositis versiculis Latine verso. Sed tamen & in Aere quoque genitabilem vim Amoris clarissime demonstrat Auis-Paradisi nuncupata, nomine proprio Manucodiata; quæ totam sui vitam agit in Aere, ibique fætificat, nunquam terras attingens, nunquam arbores, aut maria, nisi demortua de sublimi deorsum concidens. Cuius historiam luculenter a Cardano, Scaligeroque seniore descriptam in vtriusque Subtilitatibus, inferius [e] oportuniore loco proponemus, atque considerabimus. Non posuit autem in Gemma noster Autor Manucodiatam, sed Aquilam; tum quod eius æuo non esset apud Europæos nota Manucodiata, nondum apertis nauigationibus ad Indias Orientales, vnde portatur e Iaua, & Moluchis insulis ad nostrum hemisphærium auiculæ cadauer: tum quod ad alia significata Schematis nihil attinet Manucodiata: tum quod Aquila nidificat in editissimis locis Aeris. Nam Autori libri de Natura rerum, *Aquila altissimis arboribus nidificat; vbi mala bestia non accedit*. Ita quoque Bartholomæus Anglicus de genuinis rerum proprietatibus opere, dicit [f] *Leuat se Aquila plus quam alia volatilia. Hinc eadem in altissimis rupibus nidificat; vbi loci sublimitate ab omnimodo cursu aduersario se tuisificat, & defendit*. Similiter cl. Aldrouandus Præceptor in Ornithologia, de Aquila scribit [g] *In nido ex sublimi rupe, aut celsa arbore constructo, ac concinne præparato, oua deponit, vt incubet*. Vt hinc haberi possit, Aquilam in Aere vtcumque fætificare. Sed nihilominus Aerem esse genitabile animantium elementum probare valemus ex eo, quod alibi tractantes de Quinto Quæsitis [h] late confirmauimus ex autoribus Classicis, Virgilio [i] Aristotele [K] Varrone [l] Lactantio [m] Equas alicubi Zephyro vento suscepto concipere sine coitu maris, adiecta & explicata luculente ratione physica propositi: quam theoriam longiorem non est operæ pretium huc inde transferre. Quin & Vultures hoc idem efficere, [n] D. Basilius & Horus Apollo [o] persuasere Cælio Rhodigino [p] quibus consentit aperte D. Ambrosius [q] & Magnus Albertus; [r] ne plures alios referam eo loco productos, & explicatos. Non est igitur Aer eliminandus ex elementis, genitabilis Amoris vim obtinentibus.

c l. 27. Hierog. *d l. 4. Epig. Græc.* *e cap. 91.* *Aquilæ nidus altissimis locis.* *f lib. 12. c. 1.* *g lib. 1.* *h cap. 42.* *i 3. Georg.* *K 6. Hist. 18.* *l 2. de re rust. c. 1.* *m lib. 4. c. 12.* *n Hexam. hom. 8.* *o l. 1. hierog.* *p lib. 27. c. 17* *q 2. Hexam. cap. 20.* *r Hist. an. cap. 26.*

Amoris tres differentias, Iracibilis, Concupiscibilis, & Rationalis, explicari Schemate. Cap. IC.

D QVarta Schematis explicatio nobis occurrit de ternis Amoris differentijs, quas olim nouimus esse Concupiscibilem Appetitum, Irascibilem, & Rationalem. Profecto Delphinus est apertum hieroglyphicum Appetitus Concupiscibilis, dicente Aristotele: [a] *In marino etiam genere plurima de Delphinis narrantur indicia morum placidorum ac mitium: amores quoque in pueros, & affectus libidinis, cum circa Tarentum, & Cariam, tum etiam locis alijs referunt*. Valerianus pariter in hieroglyphicis ait: [b] *Inuenio etiam ex Delphini simulachro Amorem in simpliciorem ætatem significari, quem puerilis ætatis amasium non vno exploratum est exemplo, qualia ab vtroque Plinio referuntur: vt non immerito tot in Numis Delphinum cernere sit ab alato Cupidine frenatum. Et Veneris statuas plerasque vidimus, quibus*

Delphino significatur Amor concupiscibilis. *a 9. Hist. c. 48* *b lib. 27.*

bus adsculptus est Cupido, qui vel Delphino insideat, vel alio quoquo modo regat eum apprehensum, & mox: *Physiognomici sane lasciuos & petulantes eos inprimis iudicant, qui simum, vt Delphini, nasum habeant; propterea
que Socrati nequitia, quam ex ipsa facie præferret, vitio data est: quod ita se natura affectum inficias non iuit: ceterum se naturam continentia domuisse. Id quod etiam Plato in Symposij fine multis argumentis testatum facere est aggressus.* Ita ergo Delphinus est apte symbolum Amoris Concupiscibilis. At Leonem esse hieroglyphicum Appetitus Irascibilis Valerianus idem aperit, asserens: * [Immensum itaque furorem, quo quis impotentius exardescat, significare si collibuisset, Leonem effingebant catulos suos discerpentem, immo exossantem, vt Græcum vocabulum ἐξοσίζοντα interpretemur, non autem ἐνποιοῦντα (vt in vulgatis Hori exemplaribus eodem capite bis positum nihil significat) quo quidem furore correptum olim Herculem, autores tradunt, eoque insaniæ prouectum, vt non in hospitis tantum filios, verum & in suos ipsius filios vsque adeo sæuire solitum, vt eos interfecerit, quod non absimile est a pictura leonis proprios catulos discerpentis. Sane Theocritus in Megara Herculis femina, de furore, quem is in liberos exercuerit, hæc dicit, Latiue versa:

a l.1.hierogl. Leo symbolum Amoris Irascibilis.

A

> *Infelix, qui missilibus de munere Phœbi,*
> *Siue ea Parcarum vel Erinnyos impia tela,*
> *Gnatis ipse suis furijs agitatus ademit*
> *Charam animam, vt domus ipsa cruore aspersa nataret.*
> *Hos ergo confossos manibus cecidisse paternis*
> *Iussa oculis spectare meis, miserabile visu!*

B

Poetæ quoque nostri Leonem iracundum notant: vnde illud apud Horatium, Promethea insani Leonis vim stomacho apposuisse nostro, quum de excandescentia loqueretur. Elegantissime quoque, neque non eruditissime Lucretius causam furoris istius perquirit, cuius carmina non iniucunda quæ repetantur ponere non pigeat:

> *Sed calidi plus est illis, quibus aeria corda,*
> *Iracundaque mens facile efferuescit in ira,*
> *Quo genere in primo vis est violenta Leonum,*
> *Pectora qui fremitu rumpant plerumque gementes,*
> *Nec capere irarum fluctus in pectore possunt.*

C

Superius vero dixerat, quum de varietate animi loqueretur:

> *Est etiam calor ille animo, quem sumit in ira,*
> *Quum feruescit, & ex oculis micat acrius ardor*

Eius vero indicium excandescentiæ est, quum caudæ verberibus se se excitare visus fuerit: quod ita Hesiodus tangit in Herculis Scuto:

> *Ipse autem hominum-corruptorem Martem proprogredientem obseruans,*
> *Terribiliter intuens oculis, Leo tanquam corpus consecutus,*
> *Qui & valde accurate pellem tenacibus vnguibus*
> *Scindens, quam celerrime dulcem animam abstulit.*
> *Constanter autem vtique nigrum ipsius impletur cor.*
> *Ignitis autem intuens oculis terribiliter, & latus & humeros*
> *Cauda verberans, pedibus fodit: neque aliquis ipsum*
> *Tolerarет contra aspiciens prope ire, neque pugnare.*

D

Vt hinc apertissime pateat, Leonem esse typum Amoris bellici, & Appetitus-Irascibilis. Addit autem Valerianus: Quem *Hesiodum* Catullus secutus Galliambico super Atti dixit:

> *Age: cæde terga cauda tua, verbera pateant*
> *Face cuncta mugienti fremitu loca retonent.*

Et quæ ad furoris incitamentum & indicium sequuntur: nam & corrugare frontem pugnaturus cernitur *Leo*, quod σκύζειν Græci dixere: & superciliorum contractionem, ἐπισκύνιον vocant. Index autem præcipuus est Leonini animi cauda, perinde ac equorum aures; eoq; proprie in Leone dicitur Alcea, quod præcipuum in ea robur constet: vel quod incitamentum quoddam sit ad assumendas vires, animumque commouendum. Initio irarum terra flagellatur, increscente vero excandescentia terga etiam sua verberant. Id ea de causa fieri

putat

putat Alexander * Aphrodiseus, quod eorum anima vehementius moueatur, sitque vltionis admodum appetens: cauda vero vtatur, velut homines manu, qua illi se plerumque in excandescentia complodere solent: ita animalia hæc ira commota, quum id quod se lædit vlcisci nequeunt, eo sibi modo solatium solent excogitare. Est itaque furor Leoni familiaris; vnde apud Marouem, [d]

*lib. 1. prob. 49.

d 7. Æn.

Hinc exaudiri gemitus, iræque Leonum
Vincla recusantum, & sera sub nocte rudentum.

& Ouidius:

Iram vultus habet,

de eisdem ait: quare poetæ Leonem peculiariter feram dicunt. Ita Callimachus:

Θηρὸς ἀιστάζων ἀέρμα κατωμάδιον.

Quod vero catulos ab eo exosari pingerent, causa est, quod medulla leoni vel nulla, vel perexigua est, vt omnium animalium solidis omnino ossibus constare videantur, quasi inde accrescat furor, quod labor his confringendis sit mercede minor; quum minimum id sit, quod suctui possit inseruire.] Sic ergo Leo ferocissimum, & iracundissimum animal hieroglyphicum est bellici furoris, Amorisque, siue Cupiditatis Irascibilis. Tertium animal hisce duobus eminens, atque superuolans Aquila symbolum esse rationalis Appetitus, Amorisq; sciendi, constat item ex antiquis, teste Pierio, qui per eam indicari scribit; † [INGENIVM VELOX: cui Pindarus, & alijs plerisque locis, tum præcipue Nemæis, ingenij promptitudinem & velocitatem per Aquilam ostendit, sumpta ab eo comparatione, quod prædam etiam valde procul distantem mira pernicitate nanciscatur; visuque ita polleat, vt profundissima quæque prospectet: quæ omnia ingeniorum acumini sunt accomodata. Idem quum Bachilidis & æmulorum suorum gloriam eleuat, coruos illos, se vnum Aquilam iactat, quod promptissimo ingenio nihil non concipiat, quantumlibet arduum, & a terra marique remotum, mox & styli velocitate quæcunque conceperit, assequatur. Ad huiusmodi rerum amplitudinem alludere mihi videtur Aristophanes, Auibus, quum Atheniensibus aut adulaturus, aut eorum spes inanes elusurus, ait, ἀιετὸς ἐν νεφέλαισι γενήσαι. Nimirum enim Oraculum acceperant Athenienses, Fore vt tanto vrbes reliquas post se interuallo relinquerent, quanto Aquila reliquas aues volatu superat. Et Sosithei dictum illud celebre super vi eius impetuosa:

Medulla leoninis ossibus an sit.

Aquila typus Amoris Rationalis.

† lib. 19. hier.

Vna Aquila innumeras exagitabit aues.

& mox idem Valerianus: [ALTA COGITATIO: Non defuere tamen, qui Aquilam huiusmodi Promethei cor arrodentem, ad mores trahere conarentur, ac profundæ cogitationis principem significare contenderent. Sed ne diutius in Prometheo hæsitemus, quæ nostri super Aquila senserint, potius aperiamus. DIVVS JOANNES. Sane homines quum solam auium omnium Aquilam esse diuinam autument, & antiquitas eam Joui tela gestare crediderit, inde persuasi sunt, quod eam omnium maxime oculo valere conspexerant, longissimoque interuallo minutissima quæque discernere, Homeri ad hoc accedente testimonio, ita dicentis:

. . . . *vt Iouis Ales,*
Cuius acutam aciem perhibent præstare volucres
Ante alias, quotquot cælo spatiantur aperto.

Et hymno Mercurij, vbi Apollo de Mercurij occultatione loquitur, qui ita latitaret, ait, vt neque ipsum vel Aquila, quæ tam acute videt, inspexisset. Hinc Theologi nostri Diuum Ioannem Euangelij scriptorem per Aquilæ hieroglyphicum a diuinis illis vatibus præmonstratum deprehendere. Sane Aquilam (vt nomen etiam interpretemur) ab acute videndo dictam nonnulli ex veteribus asserunt, vt pote qui Aquilam, quasi Aculam ab acumine dictam velint: quamuis, vt paulo ante dicebamus, alij ab aquilo colore vocem ducant; est enim aquilus color fuscus, & subniger, ab aqua denominatus. Vtcumque autem acutissimi visus Aquila est Ioannes, qui oculi acie in altissimæ diuinitatis recessum directa, præ omnibus maxime superioris naturæ secreta reuelauit: cuius facie Ezechieli visa supremum ex quatuor locum obtinere; qui ad abolendam Abionitarum hæresim, quæ Christum hominem tantum, non Deum etiam asseuerabat, ad altissima remotissimaque rerum principia præpe-

tibus

tibus euolauit pennis, deque penitissimo Diuinitatis nido nitidissimas ac maxime pellucidas A
illas gemmas surripuit, quæ postmodum intuentium oculis, quantumlibet conniuentibus hallucinantibusque, micantissimi luminis claritatem attulere. Illic enim erat lux vera, quæ sola lumen mortalibus elargitur. Hic ille deprehendit humanarum diuinarumq; rerum omnium λόγον initio fuisse, atque penes Deum, ipsum denique Deum, ipsam esse rationem, quæ apud nos sub Verbi nomine recepta est: vt reliqua missa faciam, tam multis Diuinæ sapientiæ luminibus illustrata. Hæc est denique illa Aquilæ volantis effigies, diceret Irenæus, quam sacri præuidere vates, quæ Ioannis nostri beneficio, spiritus in Ecclesia aduolitantis gratiam manifestat. Nam hic alte exorsus principium, quod a Patre est, effigiem Verbi, quæ refertur in Filio, & præclaram eius generationem enarrat, tanta cum fiducia rem tam arduam aggressus, vt Aquilæ Symbolo merito figuretur: Ioannes inquam ille altiloquus, quod Aquilæ referatur hieroglyphico, ipsa susceptæ lucubrationis materia sublimis, ait Eucherius, & ab ipso rerum principio repetita, in causa fuit. Proinde quum volatu sublimi in ipsam Dei omnipotentis aulam elatus sit, & oculorum aciem visu præpollens in admirandæ diuinitatis faciem infixerit, doctrinam nullo antea mortalium ingenio cõceptam ab alto detulit, cuius initium, In principio erat Verbum.] Hæc ille. Quibus apertissime constat, Aquilam esse B
hieroglyphicum Amoris contemplatiui, & Appetitus intelligendi, Cupidinisque pulchræ
a 1. meta. init. sciendi, qua cuncti mortales natura detinentur, vt ait Aristoteles.[a] Vnde patet in Schemate sub ternis iconibus, Delphini, Leonis, & Aquilæ, signari belle tres Amorum differentias in Anima nostra vigentes, quæ sunt Appetitus Concupiscibilis, Irascibilis, & Rationalis: de quibus etiam luculenter in primo Schemate tractauimus, sub alijs Cupidinum imaginibus.

Elementa viuentium feracia & altricia terna produntur in Schemate.
Cap. C.

QVinta demum explicatio Schematis ea sit, qua ternis his imaginibus animalium in tribus elementis grauitatis participibus præcellentiam atque dominium habentibus, indicetur horum trium elementorum natura ferax, & altrix animalium, ad Ignei elementi discrimen, in quo nullum omnino nascitur, neque viuit animal. Profecto de Terra per Leonem, C
& de Aqua per Delphinum repræsentata, nulli dubium est quin elementa sint animalium feracia pariter, & altricia. Dubium esse posse videtur de Aere, atque de Igne. De Aere quidem, quia sicut in prima coæuaque mundi creatione volucres ex Aqua productionem habuere: nam in sacra pagina legimus:[a] *Dixit etiam Deus producant Aquæ reptile animæ viuentis, & volatile super terram sub firmamento cæli. Creauitque Deus cete grandia, & omnem animam viuentem, atque motabilem: quam produxerant aquæ in species suas: & omne volatile secundum genus suum. Et vidit Deus quod esset bonum. Benedixitque ei dicens: Crescite, & multiplicamini, & replete aquas maris: auesque multiplicentur super terram*: nulla prorsus Aeris mentione facta. sic etiam in subsequenti physica generatione volucres in tærra fere generantur ex ouo, non in Aere. De Igne pariter habemus communem famam, in ipso Salamandram viuere; quin & Aristotelis testimonium est:[b] *In Cypro insula, ærarijs fornacibus, vbi Chalcites lapis ingestus compluribus diebus crematur, bestiolæ in medio igne nascuntur pennatæ, paulo muscis grandibus maiores, quæ per ignem saliant, atque ambulent.* D
Emoritur hoc genus, & illud niuis alumnum, quum alterum ab igne, alterum a niue dimotum est. Nonnulla corpora esse animalium, quæ igne non absumantur, Salamandra claro documento est: quæ vt aiunt, ignem, inambulans per eum, extinguit. Verum enim uero re intime perspecta, solui poterit vtraque difficultas. Ad primam enim de volucribus, certum est autorem Schematis non respexisse primam Auium supernaturalem Creationem, de qua Moses eloquitur; sed illarum secundam generationem physicam ex ouo, & habitationem naturalem plurimum in arboribus procul a terra in elemento aeris; quo nomine tum Lucretium audiuimus accinentem[b]

,, Frondiferasque domos auium, camposque virenteis:

tum etiam in Sacra scriptura legimus frequentissime *Volucres cæli*:[c] nomine cæli signãte Aeris

Dubit.

a Gen. 1. 20. 21.

b 5. hist. c. 19

Animalia in igne nasci & viuere.

Solutio de Auibus.

Auium ortus & vita ve in aere.

b lib. 1.

c Gen. 1. 19. 28. & passim.

ris elementum, quod primum est cælum vulgare, contradistinctum à cælo secundo, quod æthereum est circulo mobile, nec non à tertio cælo Empyreo immobili, vsque ad quod raptum se testatur Apostolus, inquiens: [d] *Scio hominem in Christo ante annos quatuordecim, siue in corpore nescio, siue extra corpus nescio, Deus scit, raptum huiusmodi vsque ad tertium cælum. Et scio huiusmodi hominem, siue in corpore, siue extra corpus nescio, deus scit; Quoniam raptus est in Paradisum: & audiuit arcana verba, quæ non licet homini loqui.* Sed in eo loco citato: [e] *Producant aquæ reptile animæ viuentis, & volatile super terram sub firmamento cæli*: Aquarum nomine significatur aggregatum ex elemento aquæ vulgaris, ex quo reptile genus piscium primo conditum est: & ex aere nostrate vaporoso, quem Aquæ nomine, fluuij, ac Oceani veteres appellasse, dudum notauimus apud Aristotelem. [f] Et reuera *super terram sub firmamento cæli* (quod ab incorruptibili firmaque substantia firmamentum apte nuncupatur) est Aeris elementum, ex quo Moses Aues primo creatas memorat. Insuper his addendum est vnam Auem Manucodiatam nomine, semper in aere sublimi generari, viuere, ac mori, nec nisi demortuam in terris aspici: de qua Scaliger ad Cardanum ita: [g] *Indicarum Apodum modo vnam tibi notam video, Manucodiatam. Quam tamen iuuenculam abs te visam suspicor: qui corpus eius hirundinino æquale scribis. Quod si ita, vti dico, verum est: illud etiam errasti, quum putares non morbo, sed senecta dissolui eas. Quippe Apodes Columborum instar, in Iaua maiori prodiderunt se vidisse nauigatores, pennarum varietate pulchras: quibus ad cristas vtantur milites. Hanc ego esse arbitror. Quare tua illi vita morbo præcisa fuit: si non peruenit ad iustum incrementum* (etsi Cardanus respondere posses, in humana specie senes emori, tam pumiliones Africæ, quam proceriori corpore Germanos, pariter & Italos mediocri statura; quas differentias corporeæ magnitudinis in Apodibus Indicis, pro varietate regionum, inueniri nihil omnino prohibet) *Bernardus Oruesanus, regia triremi præfectus, studiorum meorum studiosissimus, misit ad me hæc scripturienti Manucodiatam vnam, maxima pica non minorem. Illam metitus a rostro ad vropygium, semipedem excedere inueni. Caput non rotundum, sed pressum est, quale hirundinis, tam grande, quanta nux iuglans est. Cauda longissima, bifurcata. Pluma in capitis parte superiore adeo minuta, vt pilo propior pene visum fallat. Ei viriditas, quæ in feris Anatibus: sed ita vegeta, vt Smaragdi splendorem imitetur. In parte inferiore sub gula etiamnum & minutior & breuior, verum flaua, ac nitore Citrij. Ad stomachum vergens dilutior & lucidior: figura plumæ vulgaris latiuscula. A capite collum in supera parte densissima tegitur, fulgore fuliginoso: quæ ad caudam se se demittens paululum grandescit, ac de coloris illius intentione pedetentim, quasi per gradus, semper aliquid remittit. Par sub aluo magnitudo. Color haud absimilis. Alarum protensarum prolixitas sesquipedalis. Pennarum color inferne buxeus: superne candor leuissima fuligine semitinctas. Illud imprimis admiratione dignum: Ei quum semper in aere sit agendum pennarum pinnulas non cohærere: sed dissitas aerem transmittere. Rigor tamen tubi, qui illis quasi carina est, insignis. Earum quoque aliquæ ad medium vsq. pinnulis vtrinq. muniuntur. Inde ad cuspidem in pilos quosdã rarissimos, minutissimos, mollissimos desinũt. Primores alarũ pennæ, quibus scindunt aerem, firmissima sunt, & quibusdã faluis maculis per interualla conspicuæ.* Sed antea Cardanus luculentius de proposito dixerat: [h] Vnde in Moluchis insulis sub æquinoctio Auis mortua in terra aut mari colligitur: quæ viuens nunquam videri solet, quoniam pedibus careat; tametsi neget Aristoteles auem vllam pedibus carere. (Sed aristoteles agit de auibus æuo suo cognitis, & negligere potuit vnicam auem Antipodarum, recens ad nostram notitiam productam) Hæc igitur, quam ter videre iam contigit, sola, vt ita dicam, ob id pedibus caret, quod in sublimi aere atque procul ab omni visu humano habitet. Corpus eius rostrumque magnitudine & forma simile hirundini, pennæ alarum & cauda accipitrem magnitudine, dum alas extendit, superant; æquant vero ferme aquilam. Pennarum crassitudinem excogitare potes: tanta enim est, qualem pro auiculæ paruitate conuenire ratio docet. Sunt igitur tenuissimæ, & persimiles, præter tenuitatem, pennis pauonum feminarum ex toto: neque masculorum pauonum pennis assimilantur, quod non sint oculatæ, vt quæ in masculi pauonis cauda cernuntur. Masculi dorsum auiculæ huius sinuatur intus, in eamque cauitatem oua femina facere ratio ipsa docet; quum & ipsa femina cauum habeat ventrem, vt sic vtraq; cauitate...

Aer vt donetur nomine cæli.
Cælum tertium quid sit D. Paulo.
d 2. Corinth. 12. 2. 3. 4.
e Gen. 1. 20.
Aquæ nomine aerem intelligi.
f 1. Meteorum. 3. c. 1.
g Exerc. 228. 2.
Manucodiatæ descriptio
Cardanus defensus.
h de Subtil. lib. 10.
Aristoteles defensus.
Mira constitutio auis in aere semper degentis, & incubantis.

,, cauitate possit oua incubare. Masculo hæret in cauda filium longius tribus palmis, coloris nigri, medium inter quadratum rotundumue, neque crassum, neque admodum tenue, verum ei non absimile, quo crepidas cerdones consuere solent. Hoc existimamus, dum femina oua incubat, alligari firmius illam masculo. Neque mirum est in aere perpetuo habitare; nam cauda & alis in orbem extensis haud dubium est sponte sustineri. Vicissitudo etiam, si quid est lassitudinis, illam excutere potest. Cibum nullum esse puto præter cæli rorem, qui simul fit cibus & potus: & ita naturam prouidisse diligenter tanto miraculo videtur, vt in aere habitare posset. Vesci autem aere puro haud verisimile est, quod nimis tenuis sit. Vesci animalculis, neque id, quod ibi non fiat congregatio ad generationem illorum haud dubie necessaria: neque in auium ventribus illa cernuntur, qualia in hirundinum: sed tamen hoc non cogit; quum Manucodiatas solo senio confici credendum sit: at nec vapore, quum infra copiosior sit; vnde descendentes viderentur: vapor etiam nonnunquam pernitiosus est: rore igitur per noctem vesci verisimile est. Vt vero Manucudiata ita auis est, vt nunquam habitet terram &c. Verum vt hinc apparet Manucodiatam auem semper in aere vitam agere, in quo primum enascitur, ac demum emoritur: ita non facile Cardano dedero solum senio confici, nec morbo pariter interire posse; quum in aere illo, vbi rorem sibi reperit ad pabulum, caloris, atque frigoris, humoris, & siccitatis intensiores esse valeant qualitates, quæ morbificas afferant intemperaturas iuuenibus etiam Manucodiatis; quæ mortuæ proinde minusculo corpore colligantur in terra, vel in mari apud Indos. De quorum victu in aere sublimi, non est vt hic ea repetamus, quæ late discussimus in opere nostro [K] *De his qui diu viuunt sine alimento*. Cardanoque contradicit Aristotelis [l] doctrina, qua scribitur, oriri rorem in aere inferiori prope terram: dicit enim: *Ex eo autem, quod in die euaporat, quantum non suspensum fuerit, propter paucitatem sursum ducentis ipsam ignis, ad eam, quæ eleuatur, aquam, iterum quum deorsum feratur, quando infrigidatum fuerit noctu, vocatur Ros, & Pruina*. & mox: *signum autem est, quod fiunt hæc, quia non longe suspenditur vapor; in montibus enim non fit pruina. Causa autem est, vna quidem hæc, quod sursum ducitur ex cauis, & humectis locis; quare, velut onus portans maius, sursum ducens caliditas, quam secundum seipsam, non potest eleuare ipsum ad multum locum altitudinis, sed prope dimittit iterum. Alia autem est, quia diffluit magis aer, existens in altis; qui dissoluit consistentiam talem. Fit autem Ros vbique australibus, non borealibus, præterquam in Ponto. &c.* Vnde satis iam subiata fuit prima dubitatio de Aeris elemento, quod mystice signætur in Schemate per Aquilam auium reginam. Neque vero maioris momenti est, quod obijcitur ex Aristotele de Pyraustis, in igne fornacum Cypriarum orientibus & salientibus, extraque ignem viuere ne momento valentibus: deque Salamandra, quæ per ignem inambulat illæsa: tum quia refert id Aristoteles nõ ex mente propria, sed ex vulgi fama, quam in Salamandra nouimus esse falsam, ambusta in igne maiori: tum quia fornacum Cypriarum ignis æquiuoce cum quarto elemento dicitur, de quo nunc agimus, supra regionem aeris altissimi degente sub cæli siderei fornice contiguo; qui quidem ignis nullum omnino generat, aut alit animal; vt etiam expressis verbis nos edocuit Aristoteles [m] aliquando. Sapienter itaq; Schematista noster tria tantummodo signauit elementa viuentium animalium habitationi physice destinata, Terram, Aquam, & Aerem, per Leonem, Delphinum, & Aquilam hieroglyphice denotata.

Cardanus notatus de Manucodiatæ natura.

K lib. 2. c. 32. 33. 49. & lib. 3. c. 11

l 1 Meteo. su. 3. c. 1.

m 1. de gen. an. cap. 3.

A B C D

Astro-

Astronomi Lunarium motuum, & phasium obseruatoris hieroglyphicum.

A

Schema XX. Gemmæ.

B

Explicatio Fabulosa, siue poetica, viri docti, de Endymione a Diana adamato. Cap. CI.

C

INcognitus gemmæ declarator, non inepte symbolum hoc Endymioni, a Diana peramato, poetarum fabulam secutus, applicauit apposito tum fronti Schematis nomine Græcanico ΕΝΔΥΜΙΩΝ: tum calci disticho Latino:

,, Te fortunatum, Endymion, super omnia, quando
,, Pergit in amplexus pulchra Diana tuos.

Etenim quum multifariam a Poetis, & a Mythologis Endymionis antiqua fabula proponatur, & explicetur: Hieroglyphici nostri mista videtur eos esse secutus, qui ponunt Endymionem fuisse Pastorem Amasium Dianæ; quos Natalis in sua Mythologia [a] memorat, inquiens: *Me tamen non præterit, alios fuisse, qui pastorem fuisse Endymionem putarint, qui nocturnis pascuis delectaretur; quum alij pastores clausos greges in stabulis haberent: atque quum huius greges magnopere pinguescerent; fabulæ datus est locus, quod Luna eius amore capta illud Endymionis gregibus donaret. Hunc mortuum esse, & sepultum apud se testati* D *sunt Elei, qui insigne sepulchrum illi erexerunt. Nihil aliud autem per hæc significatur, quam diligentiam omnibus in rebus esse vtilem; quum maxime Dei auxilium ijs præcipue præsto esse soleat, qui & ipsi non sint desides, & illud suppliciter impetrauerint. Nam certe quidem Deus non fauet desidiæ.* Sed Interpres Arati satis hanc explicationem approbare videtur dicens de Diana (quam eandem cum Luna ponit, atque Proserpina) *Endymionem amasse fertur, quia nocturni roris humor, qui est siderum quoque, ipsius Lunæ animandis herbarum succis insudatur, & pastoralibus prosunt successibus.* Quam quidem interpretationem vtcunque videtur ea parte recipere Schema, qua pingitur Endymion cum pedo pastoricio, pariter & vrceo pastorali & cucurbita, caneque pastorali. Sed quum gregis nullum omnino vestigium appareat in Schemate, licet ipse grex nocturno Lunæ rore lætis herbis pinguescere supra modum dictus, anima sit explicationis allatæ; propterea fit vt eam respexisse non

a lib.4.c.8.f.

Refellitur anonymi sensus prior de Endimione pastore.

videatur Autor nostri Schematis. Alij fortasse dixerint Endymionem adamatum a Diana, A
non quia pastor ad eius nocturnos rores pascua suo grege frequentauerit; at quia venator
b loco cit. nocturnus Dianæ studia coluerit; quod ex antiquis ita confirmat Comes Natalis: [b] *Nunc*
Fabularum antiquarum occasio, & finis. *quæ causa horum singulorum fuerit, inuestigemus. Atque primum scire conuenit, multa antiquos ad illustrium virorum perpetuam memoriam confinxisse, quæ postea fabulosis ornamentis vestita ad humanæ vitæ vtilitatem & eruditionem fuerint informata. Sic illa, quæ dicta sunt de Endymione, vt perpetuam eius viri memoriam ab antiquis poetis fuerunt ficta. Qui vero magis historice rem explicarunt, dicunt Endymionem dictum fuisse in eo monte perpetuo dormire, & a Luna amari, quia quum dormiret per diem; per noctem, quo tempore feræ exire solent*
2. Explicatio refellitur de Endymione. *de suis latebris, ad Lunæ lumen venaretur; neque vnquam per diem videbatur.* Cui quidem opinioni quamuis fauere videatur Endymionis pictura cum cane, nihilominus aperte repugnat sedens homo cum pedo pastoricio, caneque non venatico, minime venationem agens, nudusque, Lunam & sidera speculans, non autem feras vllas insequens. Neque Diana pingitur in Schemate venationem exercens cum canibus, iaculis, & arcu, sed inermis Luna nullam omnino venationis partem agens. B

Propria Schematis explicatio proponitur de Astronomo, Lunæ, siderumque cursus, & phases obseruante. Cap. CII.

NOs autem cunctis in Schemate positis attente consideratis, in eam denique sententiam descendimus, vt ea nihil aliud quam Astronomi, cælestes asterismos, Lunæque motus, & varietates obseruantis, hieroglyphice nobis demonstrent: Quam explicationem haurire licet non solum ex antiquis autoribus, uerum etiam ex natura rerum in Schemate
† lib. 2. c. 9. repræsentatarum. Ex antiquis primum quidem, quia de Luna legimus apud Plinium: † *Sed omnium admirationem vincit nouissimum sidus, terrisque familiarissimum, & in tenebrarum*
a Gen. 1.16. *remedium ab naturæ repertum, Lunæ.* (quod e sacra pagina videtur hausisse, [a] vbi legitur,
Lunæ phases plurimæ, ac mirabiles. fecisse Deum Luminare minus vt præesset nocti) *Multiformi hac ambage torsit ingenia contemplantium, & proximum ignorari maxime sidus indignantium, crescens semper aut senescens. Et modo curuata in cornua, modo æqua portione diuisa, modo sinuata in orbem maculosa, eademque subito prænitens, immensa orbe pleno, ac repente nulla: alias pernox, alias sera, & parte diei Solis lumen adiuuans: deficiens, & in defectu tamen conspicua: quæ mensis exitu latet, quum laborare non creditur. Iam vero humilis, & excelsa, & ne id quidem vno modo, sed alias admota cælo, alias contigua montibus: nunc in Aquilonem elata, nunc in Austrum de-* C
Endymion primus Lunę phases deprehendit. *iecta: quæ singula in ea deprehendit hominũ primus Endymion, & ob id amore eius captus fama traditur.* Alexander item Aphrodiseus a vulgo salutatus in suis problematibus inquit: [b] *Vt etiam Endymion, homo cælestium cursuum studiosus, quum Lunæ cursus, faciesque varias*
b l. 1. Prob. 134. *quæreret, nocteque vigilaret, interdiu dormiret, deliciæ Lunæ fuisse, somnoq́ dormiuisse inexpugnabili, edoctusq́ ab ea, vt Philosophus, causa ipsius solutionem fingitur. Illum etiam pastorem fuisse ferunt, quod in solitudinibus, ac excelsis montibus Lunæ motum specularetur.* Arati pariter Interpres infit: *Endymionem vero pastorem amasse* Diana *dicitur, duplo scilicet modo: seu quod primus hominum Endymion cursum Lunæ inuenerit; vnde & triginta annos dormisse dicitur, quia nihil aliud in vita sua nisi repertioni studuit, sicut Mnaseas in primo li-*
c lib. 4. c. 8. *bro de Europa scribens tradidit.* Natali quoque Mythologo: [c] *Alij dicunt primum Endymionem rerum sublimium speculationem inuenisse; cui rei fabulæ locum dedit Luna, ob tam varias luminis formas & mutationes, quum de illa præcipue cognoscenda esset sollicitus; qui quum noctu his considerationibus esset intentus, somno non fruebatur, ac dormiebat per diem. Hic prior, vt testatur Lucianus in Astrologia, Lunæ rationem mortalibus ostendit, sicut Phaethon deprehendit Solis cursum: Quæ causa extitit cur Luna illum amasse dicta sit.* Quumque D
d Init. multos discipulos habuerit, hinc forte factum, vt Pausaniæ in Eliacis, [d] prisci dixerint, Endymionem *hunc a Luna adamatum, & ex ea filias quinquaginta suscepisse fabulantur. Qui vero magis veritati consentanea loquuntur, ipsum Endymionem aiunt tres tantum genuisse filios. Pæonem scilicet, Epeum, & Ætolum, filiamq́ vnam Eurycyden: & hoc ex Asterodia vxore, siue ex Chromia Ithoni filia, Amphictyonis nepte, seu ex Hyperippe Arcadis filia; variæ*

enim

A *enim sunt de eius vxoribus sententiæ.* Nempe tres hosce filios naturali generatione procre-
auit: at quinquaginta filias ex Luna per metaphoram genuisse dicitur. Enim vero discipuli
nuncupantur filij Præceptorum: Ita sane Paulus ad Galatas, quos erudierat Magister in
Fide Christi scribens ait: [e] *Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vo-* [e] cap. 4.19.
bis. Filias autem Endymion ex Luna genuisse dicitur, hoc est mentes hominum effecit
Astronomiæ peritas. Neque vero mirum esse debet, Pastorem adeo præstanti præditum Pastores an-
intellectu fuisse, qui sublimium scientiam inuenire potuerit, & alios edocere; nam olim pa- tiqui regum
stores fuere Principum, & Regum filij; pastorem Ida mons habuit Alexandrum Priami fi- filij.
lium; quare pastor esse potuit Endymion in monte Lathmo, filius Æthlij regis, [f] Pausaniæ [f] 1. Eliac.
relatu. Pastorem Endymionem in Schemate plane demonstrat, vt dictum est, pastorale pe- init.
dum, pastoricius vrceus, & canis minime venaticus. Astrorum, Lunæque speciatim obser-
uationi nocturnæ studuisse, ac incubuisse, constat ex ipsius tum imagine capite ad pubem
nuda, inde ad pedes vestimento contecta: tum vultu ad sidera verso: tum manu vmbra lu-
minis intensionem oculis remittente: tum Diana, cum effigie Lunulæ corniculatæ fronti
B prominentis, ad se veniente celeri gressu. Nam in primis contemplatio mathematici par-
tim abstrahit a materia, quæ formæ velamentum est, partim materialia considerat: vt ait
Aristoteles ita: [g] *Speculandum est, quo differt Mathematicus a Physico. Etenim plana, & so-* [g] 2. phy. t. 16. & seq.
lida habent physica corpora, & longitudines, & puncta, de quibus considerat Mathematicus.
Amplius autem si Astrologia alia est, an pars Physicæ. Si enim Physici est, quid sit Sol, aut Lu-
na scire, accidentium autem per se nullum, inconueniens est: & præsertim quum videantur di-
cere qui circa naturã versantur; & de figura Solis & Lunæ: & vtrũ sphærica sit terra, & mun-
dus, an non. De his igitur negociatur & Mathematicus, sed non quatenus Physici corporis ter-
minus est vnumquodque; neque accidentia speculatur quatenus talibus existentibus accidunt;
quapropter & abstrahit; abstracta enim sunt intellectu a motu: & nihil refert: neque fit men-
dacium abstrahentium. Latent autem qui hoc faciunt, & qui ideas ponunt; physica enim ab-
strahunt, quum minus sint abstracta mathematis. & mox: *Demonstrant autem & quæ ex Ma-*
thematicis magis Physica sunt, vt Perspectiua, & Harmonica, & Astrologia. E contrario enim
quodam modo se habent ad Geometriam. Geometria enim de physica linea considerat, sed non Abstractio mathemati-
C *quatenus est physica: Perspectiua autem Mathematicam quidem lineam, sed non quatenus* ca qualis sit.
mathematica, sed quatenus physica est. Vnde constat Astrologum considerare magnitudi-
nes & numeros mathematicos, quorum natura est abstracta, sed quatenus in corporibus cæ-
lestibus insunt, adeoque quadantenus in materia. Differentiam autem istam consideratio-
nis Astrologicæ, tum de Mathematica abstractione, tum de Physica concretione participan-
tis, mystice repræsentaturus Autor in Schemate suo, pinxit Endymionem Astronomiæ pa- Endymion
rentem superiore corporis parte nudum, inferiore velatum vestitumue; quod superior pars cur seminu-
indicet præcipuum Astrologi scopum, qui est agere de rebus formisque mathematicis, secun dus in Sche-
dum se ab omni materiæ velamento separatis: inferior pars indicet secundariam Astrologi mate.
considerationem, qua fere per accidens intuetur materialia corpora, quibus cõcretæ sunt,
ex necessitate naturæ, formæ mathematicæ, ab se primario, atque per se penitus pertracta-
tæ. Vultus in astra, Lunamque versus Endymionis, quid aliud quam attentum cælestium
constellationum obseruationem Astrologicam indicet in Schemate? Manus autem obum-
brans oculorum aciem aperte signat Astrologi cautionem tum vt a Lunæ pleniori lumine Manus obum
D non lædatur, eam intente conspiciens: tum vt eiusdem astri lucem segreget a cõspectu pro- brans oculos intuentis Lu
pinquorum & interiacentium siderum, luce sua sinceram Lunæ phasim vtcumque confun- nam quid ius
dere valentium. Stellæ vero Lunæ circumponuntur visibiles in Schemate, quo signaretur dicet.
obseruationes astronomicas Lunæ maxime nocturno tempore fieri, quo solo stellæ conspi- Stellæ cur
cuæ sunt, non autem diurno. Luna vero citato gressu cõtendens ad Endymionem, osten- circam Dia-
dit Astronomum obseruare Lunæ motum proprium ab occasu in ortum, qui concitatior at- nam pictæ.
que velocior est motibus aliorum omnium astrorum tam errantium planetarum, quam fixo- Lunæ motus
rum in firmamenti octaua sphæra; nam minus sentiens raptum velocissimum primi mobilis, celer.
omnes orbes sibi subiectos ac intra se contentos circumducentis ab ortu ad occasum, trigin- Dianæ habi-
ta fere dierum spatio propriam absoluit circulationem, quum suas alia sidera compleant lon- tudo in Sche
giori temporum interualla segniores. Habet in Schemate Diana Lunulæ corniculatæ si- mate decla-
gnum rata.

gnum in fronte, brachijsque incuruatis in altum cum veli sui semicirculo figurans orbitam integram; vt significetur Astrologum obseruare Lunæ figuras omnes, imminuti scilicet, atque pleni luminis. Ceterum & Canis Endymionis ad astra tendens obtutum atque nares, hieroglyphicum esse potest Astronomi siderum motus & phasmata obseruantis, ac inuestigantis; etenim Plato in Parmenide Canes Lacenas ponit esse bonas insectatrices, ac inuestigatrices, quas comparat menti philosophi scientias, ac earum veritatem sectantis, ac vestigantis, dum ait; *Ita est, o Socrates, dixisse Zenonem. Non omnino tamen rem tenes; quamuis ceu Canes Lacenæ bene insequeris & vestigas dicta.*[b] Similiter in sua Republica ponit Canem esse symbolum viri philosophi blandientis domesticæ sibi veritati, & allatrantis ignotæ falsitati, scribit enim: [Nosti generosi canis hũc a natura morem esse, vt latret aduersus ignotos. Noui certe. Ergo neque impossibile est, neque præter naturam, quod quærimus, talem videlicet esse custodem. Sic apparet. An videtur præterea sibi opus esse, vt qui futurus sit custos, ad ferocitatem illam addat, vt natura philosophus sit? Quomodo istud ais? Non enim intelligo. Atqui & hoc in Canibus intueri licet, quod quidem in bestia dignum admiratione sit. Quale istud? Quem enim ignotum viderit, grauiter fert, etsi nihil mali ab eo sit perpessus: noto autem blanditur, quamuis nihil boni ab eo susceperit. An nondum hoc admiratus es? Haud valde hucusque animaduerti, quod autem hoc facit, manifestum est. At enim videtur hic naturæ ipsius effectus ingenitus, ac vere philosophus. Qua ratione? Quoniam aspectu nulla re alia amicum & inimicum discernit, quam, quod hunc quidem nouit, illum autem ignorat. Nonne igitur merito dicendũ erit discendi cupidum, atque studiosum, quod cognitione & ignorantia domesticum ab extraneo discernit? Erit. Quidni? Porro discendi studiosus, & philosophus idem. Idem. Cur igitur audacter non ponamus & in homine, si quidem aduersus familiares & notos mitis futurus est, philosophum ipsum esse, & discendi cupidum oportere? Ponamus. Philosophus igitur & iracundus, & velox, & robustus natura erit, qui ciuitatis custos optimus est futurus.] Itaque canis hieroglyphicum est viri philosophi, proindeque Astronomiæ cultoris, quæ pars est[i] philosophiæ contemplatricis. Ceterum quum intellectus humanus intelligendo separetur a corpore ea ratione, qua corporeo non vtitur vllo prorsus instrumemto,[k] ac intelligens corpori mistus[l] non sit, ac omnino nullius conporis[m] actus in actione intelligendi, sicut Aristoteles edocet; propeterea speculari dicitur mystice mori, non solum Platoni, definienti philosophiam esse[n] mortis meditationem, siue Philosophi mortem esse contemplationem: sed etiam Plinio[o] constituenti, morbum esse aliquem, *per sapientiam mori*; qua de re nos alibi larius agentes de Lucernis[p] antiquorum reconditis: adstipulante Seneca[q] dum ait *Sapientem, affectatoremque sapientię adherere quidem in corpore suo, sed optima sui parte abesse, & cogitationes suas ad sublimia intendere*; qualem se gerit Endymion in Schemate, quem affirmatu Natalis[r] Hesiodus tradit *id a Ioue obtinuisse, vt vitæ mortisque sibi esset arbiter:* quia scilicet humana speculatio est arbitraria, & ad nutum cuiusque speculantis, ad sensus differentiam, dicente Aristotele:[s] *Causa autem, quoniam singularium quidem secundum actum sensus, scientia autem vniuersalium: hæc autem in ipsa quodammodo sunt anima. Vnde intelligere in ipso est, quum vult: sentire autem non est in ipso: necessariũ est enim esse sensibile.* Proptereaque de Endymione sublimium contemplatore meminerunt antiquiores, obeunte mortem philosophicam. Licet Julius Camillus in theatro referre videatur hæc ad mortem corporalem, inquiens:[t] Endimione addormentato sopra vn monte, & basciato da Diana. Si legge appresso i Cabalisti, che senza la morte del bascio non ci possiamo vnir di vera vnione co' celesti, nè con Dio. Questo dico, percioche fra il numero de più morti, nelle quali entra ancor quella, che dicemmo di Anteo, è questa del bascio della quale Salomone fa così mentione nel principio della Cantica, *Osculetur me osculo oris sui.* Il qual senso per altre parole è più apertamente detto da Paolo, quando dice: *Cupio dissolui, & esse cum Christo*: il qual desiderio non è espresse da Salomone nella significatione del Verbo, come da Paolo, ma si nel modo desideratiuo. Et il Petrarca lo mise nell'indeclinabile, quando disse:

O felice quel dì, che dal terreno
Carcere vscendo, lasci rotta e sparta
Questa mia graue & frale, & mortal gonna,
Et da si lunghe tenebre mi parta,
Volando tanto sù nel bel sereno,
Ch'io vegga il mio Signor, e la mia donna.

,, Adu-

Canis vt ad Astronomum referatur.

b Dial. 2. de Iusto.

Canis vt ad philosophũ referatur.

i 6. meta. t. 1. 2.

Mens intelligendo vt separetur a corpore.

K 3. de an. t. 6. 7.

l tex. 4.

m 2. de an. t. 11.

n in Phędone.

o l. 7. c. 80

p lib. 3. c. 7. lib. 4. c. 15

q Epist. 65.

r lib. 4. c. 8

Endymion vt sibi foret arbiter necis ac vitæ.

s 2. de an. t. 60.

Intellectus operatio voluntaria est, non sensuum

t Grad. 5. Pasiphe. f.

A ,, Adunque il corpo essendo quello, che ci tien separati dalla vnion vera, & dal bascio, che
,, vorrebbono fare le cose celesti alle anime nostre, raccogliendole a loro, segue che per la
,, dissolutione di quello si verrebbe a questo bascio. Il che i Teologi symbolici volendo
,, aprire, hanno lasciato nelle lor fauole, che Diana (la qual tenendo il regno di tutte le
,, misure sopracelesti, & per lei passando tutti gli influssi superiori, è vicaria & luogotenen
,, te di tutte le cose superiori) hanno finto dito, che questa innamorata di Endimione, cioè
,, dell'anima nostra, la quale si aspetta la sù, desiderosa di poterlo basciare mentre fugge,
,, l'addormenta sopra di vn monte, & hauendolo addormentato, può nel basciarlo satiar le
,, sue voglie: il qual sonno perpetuo significando la morte, questa imagine contenerà l'esser
,, mortale, la morte, & tutti gli anelli a lei appartenenti, come la pompa funebre, &c.

Luna cūctas orbium superiorum mensuras, vt recipiat.

Quo sensu Schema nostrum habebit Endymionem dormiturientem, accedente Diana, qui recumbens manu tegit oculos ad aucupandum sibi somnum, illos iam iam grauantem. Sed plausibilior mihi videtur prior explicatio de mystica morte contemplationis: quam mirifice dilucidat in Phædone Plato. Præstat autem hic aurea verba Platonis audire: *Quicumque philosophiam recte aliquando attigerunt, nimirum videntur latuisse ceteros homines, quod nihil* B *aliud ipsi commentarentur, quam mori, atq; esse se mortuos. Quod si id verum est, perabsurdum foret, si quum nihil præter hoc aliud per omnem vitam studuerint, hoc ipso adueniente, quod iamdiu agitabant, exercebantque grauiter ferrent. Hinc Simmias arridens: per Iouem, inquit, o Socrates, mihi quidem, haud multum ridere cupienti, risum expressisti. Nam multos arbitror fore, qui si id audierint, aptissime in philosophos dictum putent nostrosq; homines consensuros & valde quidem, philosophos reuera mori, nec tamen ignorare quam digni sint morte. Forte id recte, o Simmia, inquit, dicerent, præterquam quod non ignorare addunt. Latuit sane eos, qua ratione veri philosophi & mori studeant, & morte sint digni. Sed iam relinquamus illos, nobisque ipsi loquamur. Putamus ne aliquid esse mortem? Aliquid certe, inquit Simmias. Numquid aliud, inquit, quam animæ a corpore solutionem? Esseque id mortuum esse, scilicet solutum ab anima corpus per se seorsum esse? Seorsum quoque a corpore animam solutam ipsam per seipsam existere? Numquid mors præter hoc aliud est? Nihil aliud, inquit Simmias. Considera, inquit, bone vir, num tibi idem quoq; & mihi videatur. In his enim nos arbitror planius quæ perquirimus, inuenturos. Videtur ne tibi, philosophi officium esse, sectari eas quæ appellantur voluptates,* C *quales sunt epularum, atque poculorum? Minime quidem, o Socrates, inquit. Sed nunquid Venereorum? Nullo modo, inquit. Quid reliquum corporis cultum, an multi facere philosophus videtur, an nihil pendere, nisi quando magna cogit necessitas illis vti? Mihi quidem videtur verus philosophus hæc omnia floccipendere, inquit Simmias. An non tibi videtur, inquit eiusmodi studium haud ad corpus quidem declinare, sed quantum fieri potest ab illo discedere, atque ad animum se conuertere? Mihi quidem, inquit Simmias. Non ne igitur in eiusmodi rebus primum manifeste apparet philosophus præter ceteros homines animum quam maxime potest a commercio corporis segregare? Apparet, inquit. Putant vero plerique, o Simmia, quum hominem, cui nihil talium dulce sit, neq; illis fruatur, reuera viuere existimandum non esse, sed pene mortuum, quum voluptates corporis non percipiat. Verissima narras, inquit. Quid autem circa sapientiæ ipsius acquisitionem? inquit Socrates. Vtrum impedimento est corpus, si quis ipsum socium ad inuestigandum assumpserit, nec ne? Quale vtique tale aliquid dico. Habent ne visus & auditus veritatem in hominibus aliquam? An talia quædam ipsi quoque poetæ semper canunt,* D *nihil nos audire, nihil videre sincerum? Atqui si ij corporis sensus sinceri certique non sunt, neque etiam alij; quippe quum ceteri omnes his quoddammodo deteriores sint. An non tibi videtur? Prorsus, inquit. Quando igitur animo veritatem attingit? inquit. Quando enim aliquid cum corpore tentat inuestigare, proculdubio decipitur a corpore. Vere loqueris, inquit. An non sicubi proprie in ipsa ratiocinatione sit sibi aliquid eorum, quæ vere sunt, manifestum? Ita est, inquit. Ratiocinatur autem tunc optime, quando horum nihil eum perturbat, neque auditus, neque visus, neque dolor, neque voluptas; sed quam maxime seipsum in se recipiens deserit corpus, neque quicquam quoad fieri potest, cum illo communicans, neque attingens, ipsum quod vere est, affectat. Est ita, inquit. Non ne, inquit Simmias, & in hoc philosophi animus maxime contemnit corpus, ab eoque aufugit, quæritque secundum seipsum viuere? Apparet inquit.* Ita ergo Platoni philosophus dum contemplatur, animum a corpore seducit

Mors vt ad philosophiā se habeat.

Sensus certi non sunt.

Ratio vt valeat veritatem intueri.

Animus philosophi vt deferat corpus.

cit vtcunque, proindeque mori dicitur mystice; quum mors nihil aliud sit absolute, quam A
u 2. de an. t. 11. animæ separatio a corpore. Cui sententiæ subscripsit Aristoteles, dum ait tum u Nihil prohibere quasdam partes animæ, nimirum voluntatem, & mentem, esse a corpore separabiles,
x 3. de an. t. 4. 6. 7. 8. propterea quod nullius corporis sunt actus in suarum functionum editione: tum x intellectum in actu intelligendi non esse mistum cum corpore: nec vllo prorsus vti famulatu corporalis istrumenti.

Hactenus de contemplatiuo cælestium Endymione.

Aurora nectens Æthera terris prouehit orta diem.

Schema XXI. Gemma.

B

C

D

Aurora diei nuncia, celeriter orbem terrarum circuit.
Cap. CIII.

NEminem latere potest, Auroram isto Schemate representari, quæ diem prodroma prænunciat, affertque toti terrarum orbi, singulisque mundi partibus vnius dieculæ spacio; quod incognitus autor exprimit Petro Stephanonio collectore nostrarum gemmarum, suo disticho:

„ Petre

A ,, Petre vides: noſtras rapide Dea deſerit oras:
,, Exerat vt nitidam ſubdito in orbe facem.

Auroram Solis, & Lunæ ſororem in Theogonia cecinit Heſiodus
,, Thia parit Solem magnum, Lunamque nitentem,
,, Auroram, quæ fert lucem mortalibus almam,
,, Cœlicoliſque Deis cunctis: Hyperionis almi
,, Semine concepit namque illos Thia decora.

Nimirum Aurora lucis Solaris aduenientis prodroma, & nuncia ſoror eſt, lumenque præcedens Solis, a quo colluſtrantur non ſolum in terris animantia cuncta mortalia, ſed etiam in cælis omnia ſidera, de Sole, fonte luminum, ſibi ſplendorem haurientia, communi Doctorum placito. Quapropter ab Orpheo ſalutatur in hymno proprio Aurora,
,, Nuncia Titanis celeris, lateque nitentis.

Hanc propterea iucundiſſimam, & ſuauiſſimam non hominibus ſolum, ſed omnibus animalibus, & plantis aduenire, cecinit idem Orpheus, dicens.
B ,, Qua gaudet mortale genus: vitare nec vllus
,, Conſpectum vult diua, tuum quum fluctibus exis
,, Excutis & ſomnum cilijs: lætantur vbique
,, Serpentumque, hominumque genus, volucreſque, feræque.
,, Quæque coluut altas ſpumoſi murmuris vndas.

Etenim ad pabula cuncta redeunt animantia pariter, & ad gratam ſibi quibuſque lucis vſuram, quæ tenebris nocturnis triſtata ſopita iacuere. Thia ſane, hoc eſt diuina. Trias ex Hyperionis nihilo primam deduxit lucem, ante Solis ortum, poſtea quam tenebræ ſuper faciem abyſſi ex aqueo cælorum (cælum enim appellatur in ſacra pagina, *ibi-aqua*) terreoque elemento conſtituti mundum obumbrabant, quæ quidem [a] prima lux Auroræ ſymbolum fuit antiquis ante Solem creata. Quæ quum primis tribus mundi diebus, ante creationem Solis, Lunæ, *Stellarumque* firmamenti, circuiuerit terram, apte poſuit in Schemate vetus Autor Auroram circuire calcatum ſibi terræ globum. De qua videtur egiſſe Pſaltes diuinus alibi concinens: [b] *Tuus eſt dies, & tua eſt nox: tu fabricatus es auroram, & Solem.* Vbi
C non ſolum contradiſtinguit Auroram a Sole, ſed etiam Auroræ fabricam anteponit fabricationi Solis: plane conſentiens hiſtoriæ Moſis in prima mundi conſtitutione, qua lux creata ponitur in prima die, ante creationem Solis, Lunæ, ac ſiderum in die quarta; nam apud Moſem habemus: [c] *In prencipio creauit Deus cælum & terram. Terra autem erat inanis & vacua, & tenebræ erant ſuper faciem abyſſi: & ſpiritus Domini ferebatur ſuper aquas. Dixitque Deus: fiat lux: & facta eſt lux. Et vidit Deus quod eſſet bonum: & diuiſit lucem a tenebris. Appellauitque lucem diem, & tenebras Noctem: factumque eſt veſpere, & mane dies vnus.* & poſt creationem firmamenti, die ſecundo: & ſeparationem aquarum a terra: & procreationem ſtirpium de terra, die tertio: ſolem, lunam, & ſtellas produxit, die quarto, dicente Moſe: [d] *Dixit autem Deus: Fiant Luminaria in Firmamento cæli, & diuidant Diem ac noctem: & ſint in ſigna, & tempora, & dies, & annos. Et luceant in firmamento cæli, & illuminent terram. Et factum eſt ita. Fecitque Deus duo luminaria magna: luminare maius, vt præeſſet diei: & luminare minus, vt præeſſet nocti, & ſtellas. Et poſuit eas in firmamento cæli, vt lucerent ſuper terram: Et præeſſent diei, ac nocti: & diuiderent lucem ac tenebras. Et vi-*
D *dit Deus quod eſſet bonum. Et factum eſt veſpere & mane, dies quartus.* At vero non de iſta prima videtur egiſſe Schematis autor ante Luminarium magnorum & paruorum viſui conſtitutionem; quum eam circundatam aſtris pinxerit. Aurora definitur ab Iſidoro [e] *diei clareſcentis exordium & primus ſplendor aeris, qui Græce dicitur* ἠώς, *quam nos per deriuationem Auroram vocamus, quaſi* Eo-roram. *Vnde eſt illud*:
,, Lætus Eois Eurus equis: &
,, Eoas acies.

Iungere vero dicitur Aurora nobis cælum cum terra, quia nihil aliud eſt quam *ſplendor matutinus, quo cernimus* (vt ait Boccatius) [f] *ante Solem eleuatum, cælum albeſcere; quam ideo Titanis dicunt filiam, non quia a Titano natam credant, Sed ex Sole, quem ſæpiſſime ex no-*

[a] Gen. 1. 1. & ſeq.
Theologica explicatio Auroræ.
[b] Pſ. 73. 16.
[c] Gen. 1. 2. 3. 4. 5.
[d] Gen. 1. 14. & ſeq.
[e] lib. 5. de Nocte.
[f] 4. geneal. cap. 27.

mine aui Titanum vocant. Nam ex Sole procedit, vt dictum est, illa claritas cæli, quam Auroram dicimus. Terræ autem ideo dicitur filia, quia horizontem orientalem superans, videtur intuentibus ex terra exire. Nobis autem nomine terræ nunc intelligitur globus ex terra, & elemento aquæ circumfuso telluri, coagmentatus; de quo sic Aristoteles: [g] *Nulla enim, vt ita dicam, particula, terræ moles est, in qua contenta est & tota aquæ multitudo, ad ambientem magnitudinem.* Alioqui nauigantibus, & insulas incolentibus horizon orientalis est aqua, non terra. Quare Titani, & terræ filia dicitur Aurora, quoniam est lumen inter cælum & terram fulgens, ortum ex astris omnibus præcipueque Sole, repercussum a globo terreno in regionem intermediam. Quod optime Schematista signauit, Auroram ponens astris vndique fere circumdatam, pedes habentem supra globum ex terra & aqua in aere suspensum, veluti catena, seu vinculum connectens cælum cum terra. Hinc apud sacram paginam legitur, [h] *Aurora consurgens*: consurgit enim de tenebris nocturnis, quæ nihil aliud sunt, quam vmbra telluris in perspicuo medio inter cælum & terram: deque globo ex terra & aqua coagmentato, lumen æthereum ante Solis ortum imminentem repercutiente. Facem habet manu dextera deorsum ad terræ globum versam, qua designat se nunciam esse prodromamque diei, quem ita definit in originibus Isidorus: [i] *Dies est præsentia Solis, siue Sol super terram: sicut nox Sol sub terra: vt enim dies, aut nox sit; causa est, aut super terram Sol, aut sub terra.* Fingitur autem Aurora pedem sinistrum super globo telluris perfecte rotundo stabilem figere, dextrumque mobilem tenere; tum quia semper in motu velocissimo versatur, perniciffimo gyro totum orbem circuens cum primo mobili spacio viginti quatuor horarum, vnam dieculam absoluentium, integreque mensurantium: tum quia motus omnis postulat aliquod stabile, quo nitatur; atque speciatim elementum terræ stabile centrum est in mundo, circa quod omnia cælestia voluuntur, & cum his Auroræ lumen, clarusque splendor diem prouehens, atque nuncians immediate sequentem: tum quia Doctore Aristotele [K] *Dextrum vniuscuiusque dicimus, vnde principium est eius, qui secundum locum fit, motus: circumlationis autem cæli principium est vnde astrorum ortus sunt: quare hoc vtique erit dextrum: vbi autem occasus, sinistrum.*

[g] 1. Meteor. sup. 1. c. 3.

[h] Cant. 6. 9.

Nox quid proprie sit.

[i] lib. 5.

Aurora cur facem inuersam gerat.

Cur pede læuo terrã premat, dextrũ mobilem suspendat.

Terra stabile illud est, circa quod omnia cælestia voluuntur.

[K] 2. Cæl. t. 15

Pulchra

A *Pulchra fecunditas a terræ calore rapta, sex menses latet intra terræ viscera, totidemque supra terram in aere degit.*

Schema XXII. Gemma.

B

C

De Cereris filia Proserpina, sex menses intra terram cum Plutone raptore manente, totidem supra terram apud matrem degente, mythologia communis explicata. Cap. CIV.

Communis est opinio, Schemate proposito repreſentari Cereris filiam Proſerpinam, a Plutone raptam, ſub terras agentem, dextera manu mala punica gerentem: ſiniſtra
D ramum eiuſdem ſtirpis. Quod Anonymus, & ſuperpoſito titulo, PROSERPINA, & nobili hexaſticho ſuo ſubſcripto ſatis oſtendit, accinens egregie:

,, Plutonis dum rapta ſubit Proſerpina regnum,
,, Mœſta Iouem genetrix conſcia facta petit.
,, Iuppiter hinc reducem ſuperas decernit ad auras:
,, Dum modo tartareas neſciat illa dapes.
,, Punica guſtaſſet quum mala, æqualiter anni
,, Diuiſere ſuas Diſque Cereſque vices.

Quam fabulam apud omnes notiſſimam, ita lubet ex antiquis explicare. Sane Diuus * Auguſtinus ex Varrone ſcribit: [In Cereris autem ſacris prædicantur illa Eleuſina, quæ apud Athenienſes nobiliſſima fuerunt. De quibus ille *Varro* nihil interpretatur, niſi quod atti- Explicatio Varonis. * 7. de Ciu. cap. 20.

net ad frumentum, quod Ceres inuenit, & ad Proserpinam, quam rapiente Orco perdidit. A
Et hanc ipsam dicit significare fecunditatem seminum. Quæ quum defuisset quodam tempore, eademque sterilitate terra mœreret, exortam esse opinionem, quod filiam Cereris, id est ipsam fecunditatem, quæ a proserpendo Proserpina dicta esset, Orcus abstulerat, & apud inferos detinuerat. Quæ res quum fuisset luctu publico celebrata, quia rursus eadem fecunditas redijt; Proserpina reddita, exortam esse lætitiam: & ex hoc ei solennia instituta. Dicit deinde multa in mysterijs eius tradi, quæ nisi ad frugum inuentionem nõ pertineant.]

Natalis. b lib.3.c.16. Natalis ex antiquitate scribit; b Scriptũ reliquit Sophoclis enarrator, Proserpinam raptam fuisse a Plutone; quum Narcissum colligeret, (& mox) [Atque quum nusquam Proserpina inueniretur a Cerere, dicta est demum ab Arethusa Nympha, a Plutone rapta fuisse, & ad Inferos deportata. Tum vero Iupiter roganti Cereri pro filia, & temeritatem fratris accusanti, promisit se facturum, vt filia sibi restitueretur, si ea conditione ad eam capiendam accederet, vt nihil eorum gustasset, quæ forent apud Inferos. Verum quum illa tria grana mali punici, vel nouem, vt alij maluerunt, edisset, indice Ascalapho, filiam liberam educere omnino non potuit, Verumtamen ad mitigandum Cereris dolorem, statuit Iupiter vt alterne sex menses apud maritum, totidemque cum matre degeret Proserpina. Sic enim B
ab omnibus, qui de Deorum antiquorum natura scripsere, memoriæ proditum est. (& mox:) At nunc cur fabulas istas finxerunt, explicemus. Cicero 2. de Natura Deorum vim omnem terrenam scribit esse Plutoni patri dedicatam: qui & Pluto & Dis ideo vocatus fuit, quod omnia & recidant in terras, & oriantur e terris. Is igitur rapuit Proserpinam, quam frugum semen esse volunt, absconditamque quæri a matre fingunt, illa Cereris filia nominatur, quia semina quæ iaciuntur præteritis frugibus sunt exempta. At cur, quum flores colligeret, fuit a Plutone rapta? aut cur Narcissum præcipue colligens? quia per flores Siciliæ fertilitatem, & aeris temperiem demonstrarunt scriptores: quippe quum in Sicilia, per omnes prope menses anni flores esse consueuerint: sicut de Lusitania scripsit Athenæus lib.8 quod ibi rosæ ac violæ per maius spacium trium mensium deesse non consueuerunt. Præterea, quum sub terra occultatur semen, tanquam spongia ad se nutrimentum attrahit, & impletur per hyemem, quod in radices trahitur; quippe quum a superiore frigore semen depressum excrescat in caput, radicesque in loco tepidiore dilatet. Illud semen quum impleatur nutrimento, in futuram æstatem semen colligit; quare colligens flores Proserpina sub terra detinetur a Plutone. At quos flores? Narcissum præcipue, quod nomen torporem & segnitiem significat. Non enim statim erumpit semen, vbi nutrimentum collegit, ac florum materiam; sed in se continet, donec anni tempore illud paulatim euocatur & in thyrsos diffunditur. Rapta dicitur esse in Sicilia, quod ea insula ceterarum omnium tritici feracissima sit, quæ etiam horreum fuisse dicitur Romanorum. Hæc ab Arethusa, quæ virtus est seminis, vt nomen ipsius significat, Cereri indicatur, quia apto tempore ab ipsa insita virtute expellitur. Hæc latet sex menses apud maritum, dum Sol in signis Australibus a semente fuerit, donec ad maturitatem fruges perducens ad Borealia paulatim redierit: tunc enim non amplius semen est sub terra per sex menses, sed in horreis agricolarum, & apud superos in locis editioribus. Dicta est, vt quidam putarunt, a Latinis a serpendo, quia semen per terram serpat; quam alij ita dictam existimarunt, quia Luna sit, & modo ad dexteram, modo ad sinistram declinet. Hæc filia est Iouis & Cereris, calores scilicet ac terræ.] Sed ista quum eam partem Schematis attingere non videantur, D
quæ præcipua est, nimirum mala punica, ramulumque, manibus Proserpinæ gestata; propterea Boccatij mythologia ceteris anteferenda videtur; qua dicit c [Est quidem Proserpina loco frugis habenda, quæ ex iacto sulcis semine, nisi cæli temperies agat, incrementum habere non potest. Et nisi eiusdem iuuetur calore, in maturitatem venire non posset. Iuppiter autem & cæli temperies est, & calor, cuius opere suis temporibus & crescunt segetes, & maturitatem suscipiunt: & sic ex Ioue & Cerere Proserpina nascitur: Quæ tunc a Plutone, id est terra rapitur, quando semen sulcis iniectum non redditur; quod aliquando contingit, ob nimium frequentatam sationem: ex qua adeo bona terra humore emungitur, vt exhausta nequeat dare ingestis seminibus nutrimentum. Hinc turbata Ceres, idest agricultores, qui terrei dici possunt homines, instrumenta frangit ruralia, idest frustra operata cognoscit, & negligit, & vlulatu femineo, idest agricultorum querela, incensis facibus, idest

Sicilia floribus abundat per totũ annum.

Lusitania fere semper flores habet.

Narcissi etymologia.

Siciliа feracissima.

Arethusæ etymon.

Proserpinæ etymologia.

Boccatij. c l.8.geneal. cap.4.

Satio nimis frequens inducit sterilitatem, & cur.

exustio-

A exustione agrorum, per quam humores aduersi, qui sunt circa terræ superficiem, exhalant: & vtiles ab inferiori terra euocantur in altum: & suadetur a Joue Cereri, vt papauera comedat, idest vt in quietem vadat; habent enim papauera somni quietem præstare, per quam quietem intermissio culturæ intelligenda est, vt possit terra ob intermissionem emunctos humores reassumere. Redire autem ad superos rapta Proserpina, idest abundantia frugum non potest in continenti, quia grana mali punici gustauerat, per quæ intelligenda sunt vegetatiuæ vitæ principia, quæ tunc iniiciuntur, quando ex humore terræ humectatur, & calefit semen iniectum, inde putrefactum prosilit in radices, quarum opere segetes vegetantur. Quæ principia ideo per grana mali punici designantur, vt intelligatur, quia sanguini similia sint, sicut sanguis est nutrimentum animalis sensitiui, sic & illa principia vegetatiui: & vt placet Empedocli, sicut in sanguine vita consistit animalium sensitiuorum, sic & segetum in humore terrestri. Sed Iouis sententia, idest cæli dispositione agitur, vt post sextum mensem, qui anni dimidium designat, ad superos redeat Proserpina, idest segetum abundantia, eo quod a die sationis, seu a mense, in mense septimo incipiant spicæ segetum apparere, & grana suscipere, & in maturitatem etiam deuenire; quæ grana vsque ad sationis nouæ tem-

B pus apud superos commorantur. Theodontius ex Cerere istam vetustissimam refert historiam, ex qua videtur multum causæ fictionis superioris assumptum: & dicit Cererem Saturni filiam, Sicani regis fuisse coniugem, & Siciliæ regiuam, ingenio clarissimo præditam; quæ quum per insulam cerneret homines vagos glandes, & mala siluestria comedentes, nec vllis obnoxios legibus; prima in Sicilia terræ agriculturam excogitauit; & adinuentis instrumentis ruralibus boues iunxit, & terris semina dedit: ex quo homines cœpere inter se campos diuidere, & in vnum conuenire, & humano ritu viuere: ex quo a Virgilio [d] dictũ est.

Agrorũ exustio ad quid conducat.

Papauera Cereris quid.

Grana mali punici Proserpinæ quid

Theodontij.

[d] 1. Georg.

„ Prima Ceres vnco terram dimouit aratro:
„ Prima dedit fruges alimentaque mitia terris:
„ Prima dedit leges: Cereris sunt omnia munus, &c.

Proserpinam vero dicit speciosissimam fuisse virginem Cereris reginæ filiam: & ob insignem eius pulchritudinis famam ab Orco Molossorum rege raptam, & in coniugem susceptam. Quod etiam testatur Eusebius.] Ita quidem omnia pulchra, & ad Antiquorum sen-

C tentiam dicta sunt: sed tamen nec illos tres versus in Virgilio reperire potui: nec ad Schematis nostri plenam explicationem reliqua facere videntur; tum quia nihil de vestimento Proserpinæ, nihil de corona florea: nihil de stante Proserpina: nihil de ramulo sinistra manu gestato: nihil de pomis in dextera coronam non habentibus; proindeque punicorum faciem, & naturam peculiarem non obtinentibus; quæ præcipua sunt in Schemate notabilia. Quare nobis alia mythologia Schematis afferenda.

Expenditur sentẽtia communis, & Boccacij.

Propria explicatio de Vegetabilium, seu stirpium natura generica, Proserpinæ Schemate, fabulisque repræsentata. Cap. CV.

EQuidem, habita semper eruditionis antiquæ veneratione, non verebor in præsentia nostri Schematis mythologiam de communi stirpium natura sub nomine Proserpinæ interpretari. Sane primum in Schemate fingitur Proserpina, dum rapitur, Virgo femina, sicut etiam dicitur in fabulis; quia stirpium natura masculei sexus admistionem non habet,

D vt animalium genus; at ex semetipsa Virgo pullulat, ex coniugio masculi cum femina generationem non agnoscens. Coronam in capite gestat, quia & filia regum dicitur Proserpina; quod non solum primi hominum, a Deo constituti Dominium habentes omnium animantium, positi fuerunt in horto paradisi diuitiarum, vt operarentur [a] in eo circa plantarum culturam: sed etiam, quia priscis temporibus incliti potentissimique Reges Agriculturam exercuerunt. Sane Xenophon in Oeconomico suo scriptum reliquit de Cyro Re-
„ ge: Ad eundem dicitur quondam Lysander cum donis missus a socijs belli, vt ipse postea
„ cuidam hospiti suo apud Megaram retulit, deductusque ab eo in paradisum, quem Sar-
„ dibus habebat, quum vidisset ordinem, elegantiamque arborum in quincuncem posita-
„ rum, angulorumque symmetriam, & ambulationum subsequentium odorem sensisset,
„ admiratum dixisse: Hæc me suspicientem Cyre, multo magis magistri admiratio cœpit,

„ qui-

Stirpes carent sexu masculeo.

Virgo quæ non sterilis.

Proserpina cur coronata Regis filia

[a] Gen. 2.15.

Agricolæ Reges.

,, quicunque is fuerit, qui talia disposuerit. Cyrum autem animo lætatum respōdisse: Hæc A
,, egomet Lysander, ordine quo vides disposui; vt facile cernere est, quæ mea serui dextra.
,, Tunc eum Lysander, vt erat ornatus respiciens, vestium fragrantiam, ac sumptus & ar-
,, millarum decorum contemplatus, dixisse: Quid est quod ais Cyre? Tuæne hæc omnia
,, manus plantauerunt? Ad hæc Cyrus: Admiraris Lysander? Iuro per Methrem, me
,, nunquam quum per valetudinem licet, prius prandere solitum, quam aut bellicum ali-
,, quod, aut rusticum, siue actionum aliquid honestarum, quod me magis moueat, absoluam.
,, Ille deinde hoc ceteris laudibus addidisse: iure mihi videris Cyre beatus, qui bonus
,, quum sis, es etiam felix. Hæc ille recte. Quibus aperte constat, Deum homini custodiam paradisi, & operationem in eo commisisse, priusquam peccaret, nō ad laborem ac pœnam, cuius nondum reus erat, verum ad voluptatem, delicias, & felicitatem humanam; quam ex agricultura rex omnium creatarum rerum a summo Deo constitutus homo poterat innocens adipisci. Quod innuit aliquando Virgilius † accinens;

Homo felix vt esse possit ex Agricultura.

† Georg. 2.

,, O fortunatos nimium, sua si bona norint,
,, Agricolas: quibus ipsa, procul discordibus armis,
,, Fundit humo facilem victum iustissima tellus. B

Qualem in innocentiæ statu primis hominibus exhibebat absque labore, simul & absque tribulis, & spinis. Ad quas ærumnas propter peccatum damnatus est homo miser e paradiso voluptatis eiectus. Profecto Proserpina dicitur vniuersa plantarum natura, quia tum ramis in altum sublatis per aera sublime serpit: tum maxime quia radicibus tortuosis in terram actis, ijs ad instar anguium per terræ sinum serpit. Amicta est indumento duplici Proserpina, quia stirps vnaquæque simul & semen quoduis, duplici cortice, ceu tunica vestitur, interiore tenui, pariter ac exteriore crasso. Duo poma gestat dextera manu, quibus indicatur arborum pomiferarum natura nobilior; at læua surculum frondosum eleuat, indicium plantarum, seu herbarum infra sortem arboream humi fere serpentium, sine pomis: quibus duobus vniuersam stirpium naturam contineri, legimus in Sacra pagina, scribente [c] Mose: *Et ait Deus: Germinet terra herbam virentem, & facientem semen: & lignum pomiferum, faciens fructum iuxta genus suum; cuius semen in semetipso sit super terram. Et factum est ita. Et protulit terra herbam virentem, & facientem semen iuxta genus suum, lignumq́ faciens fructum, & habens vnumquodq́ sementem secundum speciem suam.* Hinc apparet etiam Proserpinam, hoc est vniuersam stirpium naturam, filiam esse Iouis atque Cereris, nempe Dei, atque Telluris; quia iubente Deo Tellus omnem plantam ex se se peperit. Proserpina fingitur in Schemate stans, non autem incedens; quia stirpium omnium natura stabilis est, infixa solo, vnde sibi radicibus haurit conueniens alimentum; non autem mobilis, & vaga, qualis est animalium natura. Quin & Cereale papauer dicitur, quod a frumenti, frugumque natura procul abest. Virgilio [d] siquidem: C

Proserpina cur totam plantarū naturam iudicet.

Proserpinæ cur duplex indumentum

Poma cur duo dextra manu gerat, & surculum sinistra.

c Gen. 1. 11. 12.

Proserpina cur filia Iouis & Cereris

Proserpina cur stans efficta.

d 1. Georg.

,, Nec non & lini segetem, & cereale papauer
,, Tempus humo tegere, & iamdudum incumbere aratris.

e 2. Georg. & infra: [e]

,, Nec requies, quin aut pomis exuberet annus,
,, Aut fœtu pecudum, aut Cerealis mergite culmi,
,, Prouentuque oneret sulcos, atque horrea vineat.

Vnde patet Cerealia, proindeque Cereris filiam Proserpinam, esse nō tam fruges triticeas, quam plantas alias: etsi Papauer ideo Cereale dici potuerit, quod somnum & requiem indicat, a Ioue Cereri iussam in obliuionem doloris. At vero, quod in fabula celebratur, Proserpinam esse Iouis, & Cereris filiam, habere mythologiam de plantarum ortu ex cælo, nomine Iouis expresso, velut ex causa efficiente, nec non ex terra, Cereris nomine signata, ceu matre, materialem causam stirpibus exhibente, constat etiam apud Aristotelem, cui [f] *Quamobrem in vniuerso quoque naturam terræ quasi feminam matremque statuunt: Cælum autem & Solem, & reliqua generis eiusdem nomine genitoris patrisque appellāt* antiquiores. Iouis autem nomine cælum signari, potissimum apud Persas obseruat Natalis asserens: [g] [Fuerunt alij, qui Iouem opinarentur esse cælum; vt sensit Cicero in secundo de Natura Deorum, ex opinione antiquorum, qui dicebant, Ioue tonante, aut fulgente, idest cælo; quem D

f 1. de gen. an. c. 2.

g lib. 2. c. 2.

etiam

A etiam omnipotentem Olympum vocarunt, vt Virgilius libro x.

,, Panditur interea domus omnipotentis Olympi.]

Quin & cæli, Iouisque nomen ad aerem extendere poetæ consueuerunt, quibus in Heptaplo [b] Picus assentitur: vnde vel Horatius: † [b] Expos. 2. cap. 2. † Car. lib. 1. ode. 1.

,, ... manet sub Joue frigido
,, Venator teneræ coniugis immemor,
,, Seu visa est catulis cerua fidelibus,
,, Seu rupit teretes Marsus aper plagas.

Aeris autem bonā temperiem tempore verno stirpes omnes promouere de terra, cunctis est in aperto; decernitque Philosophus [i] Accedente Sole fieri rerum, plantarumque specia- [i] 2. de gen. t. 8. tim annuarum, & fructuum omnium generationes, & exortus ex terras; Quin & sex anni menses a fine veris ad occasum autumni vigent supra terram omnia plantarum genera; sed sex alios ab autumni fine ad finem veris omnia veluti mortua sub terra latitant; vnde Proserpina sex menses supra terram cum matre Cerere dicitur viuere, sex alios hiemis cum Plutone marito sub terra degere dicitur. (Proserpina cur sex menses sub terra sit, supra terram totidem) B Quam æqualitatem mensium plantis omnibus tum generandis supra terram, tum corrumpendis intra terram seminibus dedisse videtur Aristoteles, immo vel & animalibus vtcunque, de Sole, dicens: [K] *Quocirca, si in adueniendo, & in* [K] 2. de gen. t. 56. & seq. *prope esse generat, & in recedendo, & longe fieri, id ipsum corrumpit. Et si in sæpe adueniendo generat, & in sæpe recedendo corrumpit; contrariorum enim contrariæ causæ. Et in æquali tempore corruptio, & generatio, quæ secundum naturam. Ideo & tempus & vita vniuscuiusq. numerum habent, & hoc determinatur. Omnium enim est ordo. Et omne tempus & vita mensuratur circuitu. Sed tamen non eodem omnia; sed hæc quidem minori, hæc autem maiori. His enim annus, his autem maior, alijs autem minor circuitus est mensura. Apparent autem & secundum sensum confessa his, quæ a nobis dicta sunt. Videmus enim, quod adueniente quidem Sole generatio est, recedente autem corruptio: & in æquali tempore vtrumque: æquale enim tempus generationis, & corruptionis, quæ secundum naturam.* Nimirum toto tempore, quo Sol in sex signis borealibus est prope nos, e terra pullulant stirpes, & e stripibus fructus omnium generum: totoque tempore viciſſim, quo Sol in sex signis Australibus versatur, nihil e C terra pullulat, nihilque fructuum producitur in plantis. Hinc apte Proserpina, nimirum stirpium natura viget super terram adolescens, atque fætificans anni semestre tempus æstiuum; & sub terra delitescit, nihil ad nos ostendens suorum fætuum, ac fructuum aliud semestre tempus hyemale. (Semestre stirpium ortium, & semestre fructificatio.) Rapta fingitur aptiſſime Proserpina a Plutone, siue ab Orco, dum flores colligeret; quia Pluto, siue Orcus Terræ symbolum est, cui regnum in terræ profundo contigit; quia semina plantarum in terram decidunt e floribus: & a terræ calore cōcentrato rapiuntur ad prolem stirpium propagandam; qui terræ calor viget in profundo totam hiemem, rapta semina stirpium, radicesque plantarum subigens ad nouam fæturam, Verni temporis fine vsque ad autumni finem sex mensibus integris exerendam. Qui calor quum hieme ac vere maxime vigeat intra terram, æstate ac autumno supra terram in aere contermino; propterea Pluto, Deus ignis subterranei, dicitur ad auras æstate conscensus rapuiſſe Proserpinam in plantarum seminibus vel sponte decidentibus e sinu florum, vel etiam satis agricolarum manu, secumque perduxiſſe intra Telluris profundum, in regno proprio. (Pluto cur & quando Proserpinam rapuit.) Vbi Proserpina mystice ponitur ediſſe grana mali punici, tum quod ea rubro colore sanguinem refe-D rant, qui est alimentum animalium: tum quod multitudine sua stirpium fætus multiplicatos ad centuplum indicat; quo nomine Proserpina, seu semen plantæ, cognominatur Hecate; tum quia terna grana mali punici signant alimētum e terræ succo haustum nutrire tres vniuscuiusque plantæ substantias, duos nimirum cortices, atque medullam, seu corpulentiam solidam. (Proserpina cur ediſſe tria grana sub terra ponitur.) Cui quidem Plutoni foras e terra prodeunti æstate ad rapiendam mysticam Proserpinam, quam hyeme secum detineat intra terræ caueas in mundo magno, correspondere naturalem ignem imi ventris in microcosmo docuit Hippocrates asserens: [l] *Ventres hieme, &* (Tres plantæ partes.) [l] 1. aph. 15. *vere natura calidiſſimi sunt, & somni longiſſimi; quare per ea tempora copiosiora alimenta sunt exhibenda; etenim tunc calor innatus plurimus est.* (Venter terræ correſpōdet.) Ventrem autem animalium correſpondere terræ ad plantas relatæ, nos apertiſſime docuit Aristoteles, dum ait: [m] *Sed vt os ani-* [m] 2. de part. an. c. 3. *malis cibi inconcocti meatus est; atque etiam pars ei annexa, quam gulam appellamus, ci-*

bum

bum quibus data est animalibus vsque ad ventriculum deducit: sic alia quoque adesse principia oportet, quorum opera membra omnia corporis ex ventre, naturaque intestinorum, quasi præsepi pabulum capiant. Stirpes enim, siue plantæ suis radicibus alimentum iam confectum ex terra hauriunt: quocirca ne excrementum quidem contrahi in stirpibus solet; terra enim caloreque eius perinde ac ventre vtuntur. Sic ergo Proserpina stans immota, podere vestita interius, & super poderem amicta peplo, coronata floribus, & frondosum ramusculum læua manu gestans, binaque poma dextera manu ferens, est aptum hieroglyphicum vniuersæ naturæ stirpium, quæ sunt immobiles, fixæque telluri; duplici cortice contectæ, interiore tenui, & superiore crasso: flores in apice culmineque suo gerentes: quarum aliæ pomiferæ sunt arbores, aliæ sine pomis humiliores herbæ. Quæ singulæ sex menses æstiuos supra terram vigent germinantes, florentes atque fructificantes; hybernos autem sex alios torpent supra terram velut emortuæ, sed intra terræ viscera vegetantur in radicibus atque seminibus a concentrato calore dominante sub terra; quo nomine Proserpina dicitur medietatem anni degere cum matre Cerere Agricolarum Dea supra terram, & aliam medietatem sub terra cum marito Plutone inferni ignis Deo. Hactenus de Schemate Proserpinæ.

Stirpes cur careant excrementis, ad animalium differentiam.

Schematis explicatio.

A

B

Sapientia, & fortitudine, sagacique prudentia Regna bene gubernantur.

Schema XXIII. Gemmæ.

Apud Petrum Stefanonium in Gemma

C

D

De Mer-

De Mercurio Canicipite, Regnum Ægyptium optime gubernante.
Cap. CVI.

PRofectò quì pingitur in Schemate Cynocephalus, dextera manu Caduceum, sinistra gerens palmæ ramum viridem, Anubis est, Ægyptiorum Rex, ob recte gubernatam rempublicam a subditis inter Deos relatus, & ea forma cultus Mercurius: de quo primum historica nobis referenda sunt, deinde mystica, ad Schematis exactam explicationem. Anubim fuisse filium Osiridis & Isidis Ægypti Regum, ita scribitur a Diodoro Siculo: [a] *Osiridem vero duo filij virtute dispares Anubis & Macedo comitati sunt. Vterque armit vsus est insignibus, aliquo animali haud ab eorum natura dissimili. Nam Anubis Canem, Macedo Lupum insigne armorum tulit. Quæ ex re hæc animalia Ægyptij summo in honore habent, & horum animantium forma apud Ægyptios coluntur*: Anubis capite Canino, Macedo Lupino. De Cynocephalo sic Horus Apollo Niliacus in suis [b] Hieroglyphicis: *Præterea hoc animal Mercurio dicatum est, qui literarum omnium particeps est.* At uero luculentius ita Cicero: Mercurius [c] *Quintus, quem colunt Feneatæ, qui Argum dicitur interemisse; ob eamq; causam Ægypto præfuisse, atq; Ægyptijs leges & literas tradidisse. Hunc Ægyptij Their appellant; eodem nomine anni primus mensis apud eos vocatur.* Lactantius de Falsa religione scribens ait: [d] *Nunc ad diuina testimonia transeamus: sed prius vnum proferam, quod est simile diuino, & ob nimiam vetustatem, quod is, quem nominabo, ex hominibus inter Deos relatus est. Apud Ciceronem C. Cotta pontifex disputans contra Stoicos de religionibus, & de varietate opinionum, quæ solent esse de Dijs, vt more Academicorum omnia faceret incerta, quinque fuisse Mercurios ait: & enumeratis per ordinem quatuor, quintum fuisse eum, a quo Argus occisus sit: ob eamq; causam in Aegyptum profugisse, atque Aegyptijs leges, ac literas tradidisse. Hunc Aegyptij a Theuth appellant; a quo apud eos primus anni sui mensis, idest September, nomen accepit. Idem opiddum condidit, quod etiam nunc Græce vocatur Hermopolis: & Saitæ seruant, & colunt eum religiose. Qui tametsi homo fuerit antiquissimus: tamen & instructissimus omni genere doctrinæ: adeo, vt ei multarum rerum, & artium scientia Trismegisto cognomen imponerent: Hic scripsit libros quidem, & multos, ad cognitionem diuinarum rerum pertinentes, in quibus maiestatem summi, ac singularis Dei asserit: ijsdemque nominibus appellat, quibus nos, Deum, & Patrem. Ac nequis nomen eius requireret, Anonymum, idest sine nomine esse dixit, eo quod nominis proprietate non egeat, ob ipsius scilicet vnitatem. Ipsius hæc verba sunt:* Deo igitur *nomen non est, quia solus est; nec opus est proprio vocabulo, nisi quum discrimen exigit multitudo, vt vnamquamque personam sua nota, & appellatione designes.* Deo *autem, quia semper vnus est, proprium nomen est* Deus. Hæc ex historia: nunc ad mysticam doctrinam & Mythologiam accedamus. Porro Schematis imago nobis ob oculos ponit Aegyptium Mercurium Trismegistum, qui fuerit in illa ditione maximus Antistes diuinorum, maximus Philosophus, & maximus Princeps; quæ munia significantur mystice potissimum canino capite, tum caduceo, tum uirenti ramo palmæ manibus gestato. Sane caninum caput ex æquo designat uirum Philosophum, & Vrbis bonum custodem, adeoque Principem, qui subditis atque notis blanditur, & ignotis hostibus allatrans aduersatur: ut affirmat in sua Republica Plato dicens, ut antea uidimus: bonum urbis custodem, perinde atque bonum philosophum cani generoso similem esse debere, qui domesticæ familiarique sibi ueritati blanditur mitis, e contra latrat, & reclamat Ignorantiæ fallacijs. Vnde [f] Ricciardus ex Goropio: [g] *Canino capite Aegyptij Anubin, siue Hermanubin suum figurabant, vt significarent hominem, qui nobis iter ad custodiam ostenderet, & ad tutelam nostri esset. Et dicebatur Anubis a voce An, quæ in prima lingua signat,* Ad, & *ex voce,* hu, & nijs, *quæ notat custodiam monstro, vt mystice significetur, Regis esse officium custodire, & iter ad tutelam demonstrare: sed eius caput Caninum, significat, neminem nisi sagacem, vt est canis, iter ad custodiam posse monstrare; & de nomine Canis neminem hoc iter posse docere, nisi quod docet, ipse prius norit.* Demonstrat *præterea illum qui docet, animosum esse debere, & audacter, ignorantes debere allatrare. Canis ex Hebraica notatione significat amicum notitia, qui est fere idem, quod est Philosophus, idest* Cælcb. *quæ vox interpre-*

[a] lib. 1. c. 2.
[b] Hier. 14.
[c] 3. de nat. Deor.
[d] lib. 1. c. 6.

September primus est annis mensis apud Ægyptios.

Deo vt nomen non sit.

Mercurius Trismegistus qui fuerit.

Canis Philosophum designat.

[e] Dial. 2.

[f] in Symbol. n. 27. & seq.
[g] Hermat. lib. 6.

Anubis etymon.

Regis officia.

b lib. 5.

terpretatur amicus notitiæ. Quin & Canem habere hieroglyphicum Sacrorum Antiſtitis, Philoſophi, atque Principis, apud Ægyptios, late demonſtrat Pierius inquiens: [b] [SA- A

Canis hieroglyphica. Princeps, Antiſtes, Philoſophus.

„ CRARVM LITERARVM PROFESSOR. Inprimis autem rerum diuinarum profeſſorem per Canis effigiem interpretabantur, propterea quod eum, qui ſacras literas profeſſurus ſit, id omnium plurimum meditari oportet, vt canis inſtar aſſidue latret: hominum vitia nunquam inceſſere deſiſtat: animum ferum gerat, nullius profani gratiam ineat; quod & canes faciunt in eos, quos herilis non eſſe familiæ, vel viſu, vel olfactu deprehenderint. Tales apud Hebræos habentur, Elias, Hieremias, Ezechiel, Ozeas, ac plerique alij. Talis apud Græcos cum primis Diogenes, cui nomen a Cane etiam vulgo dictitatum, & ab eo Cynica familia perpetua vitæ auſteritate celebris. Cui quidem haud multum abſimilis altera per omnem pene orbem in noſtram vſq; diem propagata: quanquam ea ſanctioribus apud nos inſtitutis, & verioris diſciplinæ profeſſione laudabilioreque profanæ cuiuſque rei contemptu, ſub eodem duplici panno, & perpetua pedum nuditate conſpicua. Non defuerunt enim vnoquoque tempore, qui luxum & delicias aſpernarentur, paruoque & minimo contenti, quum vitam ipſi a vitijs liberam profiterentur, impuros omnes reprehenſionibus arguerent, caſtigarentque. B Atque huc denique progredi debet Sacerdos Optimus, vt dum nullum flagitioſum hominem verbis incaſtigatum præterit, vel ipſam impudentiæ notam minime pertimeſcat.]

Principis ſymbolum

„ & mox [PRINCIPES: Præter ea, quæ iam poſita ſunt de Cane ſignificata, Sacerdotes iidem Aegyptij ſi Principem aut legiſlatorem ſignificare vellent, Canis hieroglyphicum cum diademate, ſiue faſcia, vel amiculo faciebant, reliqua corporis facie nuda, propterea quod veluti leuiſomna Canum, vt cum Lucretio iocer, fido cum pectore Corda in Deorum ſimulachris diligenter obſeruandis detinentur. Sic etiam Princeps, qui iura ſit daturus, Regem qui anteacto tempore claruerit, nudum contemplari debet, quidque ſibi velit ea faſciola, examinare: id quod omnium maxime Periclem Athenienſem factitare ſolitum perhibent. Quotieſcumque enim is magiſtratum aliquem inibat, ipſa honoris delati inſignia, & vnumquodque geſtamen pro concione alloquebatur, quid ea ſibi vellent, qualem virum poſcerent, percontabatur: ſeque mox ad perſonam, quam induebat, ſtrenue decenterque gerendam adhortabatur, tanta omnium admiratione, vt non immerito eum & tonitrus & fulgura ciere prædicarent: apeſque mel in os C eius infantis congeſſiſſe faterentur. Quod vero faſcia regium ſit inſigne, oſtendimus commentario de Geſtaminibus reliquis.] Et certe Schematis noſtri Cynocephalus faſciam de nudo brachio dextero dependentem habere conſpicitur. [Atque Proemphanes „ populi ex Africæ parte Canis non effigiem, pro Principe coluerunt, ſed viuum ipſum pro Rege ſibi delegere, cuius motum obſeruabant, ac ex eo quid faciundum, vbi ſtandum, quo progrediendum, religioſiſſima quadam auguratione intelligebant.] & paulo

Cerberus Philoſophiæ Rationalis, Naturalis, & Moralis hieroglyphicum.

„ antea [PHILOSOPHIA COMMVNICATA. Hieroglyphicum & Cerberus argumentum habet. Græcorum enim nonnulli non incongrue forſan exiſtimarunt, abſtractum Herculis opera ex obſcuris Erebi penetralibus tricipitem Cerberum, patefactam ab Heroe Philoſophiam, quæ prius in arcanis deliteſcebat, indicare. Ea vero vna ceruice contenta, tribus diſtinguitur capitibus, quorum vnum Rationi, Naturæ alterum, tertium moribus inſeruit. Vnde præter edomita tot monſtra, Herculem ipſum ferunt ſagittas in Iunonem iaculatum, & Plutonem etiã telo, vt Homerus inquit, triſulco D ſauciaſſe. Philoſophus enim vir, dum ſolerti indagine ſublimia quæque peruestigat, nactus aliquid captu dignum, mente veluti pennato quodam vtitur telo, quo quicquid illud fuerit aſſequatur. Neque quidem locus vllus eſt, neque abſceſſus tam remotus, tam abditus, tam inacceſſus, quo non peruenerit Philoſophia, &c.] Anubis itaq; Triſmegiſtus apud Aegyptios aptiſſimo hieroglyphico ſignabat Mercuriũ ſummum Sacerdotem, Maximum Regem, & Optimum Philoſophum vno capite canino. Licet caninũ caput Anu-

Caduceus vt Principẽ docent, & denotet.

bidis indicare ſpeciatim potuerit eius galeam, in qua canis inſigne geſtaret, ad hæc tria ſua munera denotãda. Manu vero dextera gerit in Schemate Caduceum, quo ſignificetur propriũ Mercurij geſtamen; & officiũ tũ Principis eſſe virga ſuæ iuſtitiæ ſedare diſcordias ſubdito-

ditorum: tum optimi Sacerdotis componere diffidentes animos: tum Philoſophi mores ho-
A minum ad concordiam redigere. Ramus autem palmæ in manu ſiniſtra ſymbolum eſt vi-
ctoriæ reportatæ de vitijs, & hoſtibus ab optimo Principe, Philoſopho, & Sacerdote. Qua-
re ſapientia, & fortitudine, ſagacique prudentia Regna bene gubernantur a Triſmegiſtis,
qui ſint Principes vna veræ religionis eximij cultores, & viri ſapientes. Habet autem inter
cimelia ſui Muſei Cl. Joan. Galuanus Patauinus inciſum chalybe Anubim cum Apolline
faberrime.

Sapientia, & Eloquentia litigantes, atque pugnaces animos apte facileq; componit.

Schema XXIV. Gemmæ.

B

C

De viribus Sapientiæ, ac Eloquentiæ in componendis apte facileque diſſidijs tum animorum diſceptantium, tum corporea violentia belligerantium.
Cap. CVII.

CAduceum eſſe pacis, & concordiæ ſymbolum, apte nobis oſtendit in ſuis Hieroglyphi-
D ,, cis Valerianus, inquiens: [Caducei ſpecies tota prorſus Ægyptiaca eſt, quam Mer-
,, curio præcipue veteres conſecrarunt, draconibus duobus, mare ſcilicet & femina, par-
,, te media voluminis ſui inuicem in nodum, quem Herculis vocant, obligatis: quorum
,, primæ partes reflexæ in circulum preſſis oſculis ambitum circuli iungunt: caudæ vero
,, ad Caducei capulum reuocantur, ornanturque alis ex eadem capuli parte naſcentibus.
,, (& inferius) CONCORIA: * Verum ſi quid in longa huiuſcemodi rerum indagine * lib.15.
,, ariolari licet, putarim ego picturationem hanc Caducei in Pacis, & Concordiæ ſignifi-
,, catum inde ſumptam, quod ſerpentis effigies pleriſque locis pro bello & odio, funeſta-
,, que alia quauis clade poni ſolita eſt: oſculum autem & pacis & concordiæ ſignum eſſe,
,, negarit nemo. Quin & ſacræ pietatis noſtræ literæ pacis oſculum identidem atteſtan-
,, tur. Virga, vt loco ſuo latius oſtenditur, tum diſciplinam, tum eloquentiæ vim ſignifi-

,, cat. Si quis igitur pietate grauis, & eloquentia potens, altercantes aggressus, nullam A
,, bello salutem esse docuerit: dubium bellorum omnium euentum dixerit: funesta perni-
,, ciosaque demum esse bella commonstrarit: & quæcunque alia ad huiusmodi rem pro lo-
,, co, tempore, personisque facientia excogitare & eloqui potuerit, perfacile is discordes
,, animos in concordiam trahet, duosque angues, hoc est, odia mutua doctrinæ suæ virga
,, in vnum obligabit; quibus ad osculum coeuntibus, conuenire animos & ad concordiam
Angues in Æthiopia plurimi. ,, conuersos esse, meridiana luce clarius apparebit.] & mox: [Pax. Plerisque sane locis
,, videre est anguium huiusmodi globos in vnam quasi massam adstrictos, de iugorum verti-
,, cibus ad ima peruolui. Et in Æthiopia aiunt tantam anguium vim conuenire, conuo-
,, luique in gyrum inuicem, vt montis speciem procul aspicientibus reddant: cuiusmodi
b lib. 29. c. 3. ,, quidem complexus anguium, & frugifera eorum concordia, causa, vt inquit Plinius, [b] vi-
,, detur esse, quare exteræ gentes Caduceum in pacis argumentum circumdata effigie an-
,, guium fecerint: neque enim cristatos esse in Caduceo mos est. Ad hæc numismata tot,
c 1. hist. c. 1. & alibi. ,, caduceis insignita, Pacis inscriptionem præferunt. (& adhuc infra) ELOQVENTIA.
d Matth. 10. 16. ,, Sed qui serpentem pro astu poni docti fuimus ex Aristotele dicente, animalia quædam B
e Gen. 3. 1. ,, esse astuta per se, sicuti sunt serpentes: magis vero ex lectione sacra, quæ prudentiam
,, huic in primis animali tribuit: ea etiam de causa angues Caduceo complicari putamus,
,, quod ostendere voluerint, & calliditatem & prudentiam necessarias Eloquentiæ, quæ
,, per Virgam significatur; quippe quæ regat dictis animos. Neque desunt, qui virgam au-
,, ream in Mercurij manibus, a qua Deus ipse Chrysorrapis appellatur, dignitatis & excel-
,, lentiæ, quæ illum ornant, qui & scite & oportune norit orationem contexere, signum
Virga Symbolum sapientiæ. ,, esse contendunt. SAPIENTIA. Virga vero Palladi totius sapientiæ deæ, ab Homero
,, passim accomodatur. Vlyssis quoque socij vno virgæ capite, falsa quippe persuasione ac
,, insipientia, in brutorum species transformantur: altero vero Virgæ capite, vera quippe
,, disciplina ac rerum peritia, in humanam restituuntur effigiem. Reliqua vero taceo, quæ
,, Moses vbique Virgæ fretus munere scribitur effecisse; nam alibi super hoc suus erit lo-
,, cus. Quam vero nunc tractamus, ea est diuina Virgula, de qua M. Tullius ait: † *Quod si*
† 1. offic. f. ,, *omnia nobis, quæ ad victum cultumque pertinent, quasi Virgula diuina, vt aiunt, suppedi-*
,, *tarentur*. Atque hanc dicendi formam apud alios etiam autores inuenies, qui ex hoc ef- C
,, fusissimam eam Dei Opt. Max. munificentiam intelligunt, quæ omnia secundat, fortunat,
,, atque felicitat. VERA DISCIPLINA. Eundem hunc scipionem nostri sic figurant,
Historiæ S. Christophori allegoria. ,, vt ad omnium fere templorum facies iuxta limina, colosseæ magnitudinis figuram huma-
,, nam pingant, quæ Christum puerulum in humeros sustulerit: quod, vt mea fert opinio
,, (nam historia omnino apocrypha est) ea de causa fit, vt si Christum gestare humeris, hoc
,, est veram sapientiam enancisci volumus, dandam esse operam impensissimam disciplinæ
,, admoneamur, robori cuius innixi, rapidos quorumcunque amnium cursus profundita-
,, temque, ac torrentium impetus facile superemus. Et quod Iacob ait: In virga nostra
,, Iordanem pertranseamus: sane Iordanis, vel quoduis aliud flumen, fluxos animi motus,
,, & voluptariæ mollitudinis affectus indicat; Virga disciplinam, sine qua non esse progre-
,, diendum Græco mouemur adagio; qua qui firmiter innituntur, nullis perturbationum
,, occursibus deturbantur, nullis vndarum quantumlibet inturgentium fluctibus immer-
,, guntur: pedibus vero per ima vel ipsius pelagi demersis, vix crure genuumue tenus allui-
,, mur: capita autem, vt ait ille, condimus intra sidera, Deumque ipsum sustinere humeris D
,, videmur, ac veri demum euadimus Christophori: in quos vbi sagittæ fuerint immissæ,
,, cædem in iaculatores suos sponte retorquentur, vt in vulgata habetur historia. Quid
,, enim in vniuersa literarum peritia facilius, quam eorum calumnias repellere, ac suismet
,, vnumquemque iaculis conficere, qui sanctissima nostræ pietatis instituta vel incessere,
,, vel conuellere aggrediantur, quæ certo Dei sit præsidio firmata, ac magni verique numi-
,, minis munimento quamualidissimo roborata? Hæc ad verbum Pierius: cui quæ de Sancto
Digressio de Sancto Christophoro. Christophoro mystice proponit, vt accipi quo quomodo possunt; ita quod ait omnem aliam
historiam de illo penitus apocrypham esse, mihi recipi nō potest; nam apud Isidorum, auto-
rem classicum & veridicum legimus hymnum ad Vespera huius Sancti; qui celebratur etiam
† lib. 13. c. 24 tum a Vincentio Gallo in suo Speculo historiali, † tum ab Vsuardo, tum a Francisco Mau-
rolico

rolico suis in Martyrologijs, nec nō etiam ab Vnicello martyrium illius ponente temporibus Iuliani Apostatæ sub anno Domini CCCLXIV. Sed & vniuersalis illa consuetudo pingendi Sanctum Christophorum ad fores omnium templorum colossea magnitudine portantem humeris puerulum Christum trans fluuium, grandiore baculo innixum, qui floribus, frondibus, & fructibus abundaret in apice, priscis illis temporibus, dum Ecclesia non apologis, & allegoricis picturis vti consueuerat, sed nuda simplicique veritate semper ad sua gesta commonstranda fidelibus vtebatur, illa communis inquam pictura martyris acta vera designat; cuius frequentia nacta fuit inde præclaram occasionem, quod vir Dei subiturus obtruncationem a carnifice, iam iam animam pro Christi fide positurus, Dominum supplex exorauit, vt vbi corpus eius, aut particula corporis esset, ea loca tempestatibus, atque terræmotibus obnoxia non essent; vt habetur in eius martyrologio. Quod agnoscentes fideles, recteque censentes Deum exaudire consueuisse preces martyrum suorum in fine vitæ sibi cum affectu & humiliter oblatas; quum viderent vbique non posse partem aliquam corporis martyris haberi, saltem illius effigiem passim depingi curarunt ad templorum tutamen a terræmotibus, fulminibus, atque tempestatibus omnibus, & re vera priscam illam Ecclesiam picturis sacris
B adumbrasse sensus nō allegoricos, sed genuinos & proprios, ac historicos, plane conuincitur ex eo, quod a Gentilibus alioqui facile coargui potuisset figmentorum. Cetera vero sapienter de Caducei virga Valerianus effata lubenter accipimus, quibus ait Caduceo hieroglyphice signari miram eloquentiam viri sapientis, qua discordantes atque pugnantes homines facile componuntur, & ad concordiam plane rediguntur. Quam Cauducei mysticam significationem passim omnes eruditi complectuntur; vnde nobile texuit Alciatus [f] Emblema, quo cecinit: [f] Embl. 119.

,, Anguibus implicitis, geminis caduceus alis
,, Inter Amaltheæ cornua rectus adest.
,, Pollentes sic mente viros, fandique peritos
,, Indicat, vt rerum copia multa beat.

Sed in Schemate nostro Caduceus non ad rerum copiam refertur, verum ad concordiam inter discordes apte ferendam. Quoniam vero duo sunt inter homines inuicem pugnantes di-
C scordiarum genera; nam alij sola mente dissident contrariarum opinionum repugnantia; & alij viribus corporeis contendunt de materialium rerum gloriæue possessione: Schematista noster vtramque discordiam istam caduceo dirimi, & ad concordiam reuocari signat. Primumque Caduceo geminos angues iungente, notat discordes doctorum animos Virga sapientis viri tertij interposita componi ad vnionem in communione veræ sententiæ; siquidem serpētes prudentiæ [g] symbolum sunt pariter & calliditatis [h] disputantium ad victoriam aspirantium: nam apte Micyllus apud Boccacium: [i] *Mercurius, postquam ab Apolline Virgam acceptisset, eamque manu tenens in Arcadiam proficisceretur, dracones duos simul ligatos, & inter se mutuo pugnantes inuenisse dicitur; quibus quum ille virgam interposuisset, dicto citius prælium illorum diremptum fuisse. Ex qua re virgam eam pacis virgam habere cæpit: & posteri eius rei exemplo, Mercurio virgam deinceps duorum draconum similitudine vbiq; affinxerunt.* Ceterum allegoricus noster intellectus est, quo dum duo viri docti per angues mystice signati, contenderent contrarijs opinionibus de quapiam intelligibili re, superueniens homo sapientior, vel ipsamet ratio perspicacior, ab intellectus agentis [K] Apollinari lumine suppedita-
D ta, veritatem apertam detegit intellectibus antea discordibus, in quam euidenter inspectam non possunt ambo nō vnanimes conuenire; quippe veritatis ea vis est, vt cognita nequeat in sui consensum non captiuare quantumuis antea discordes intellectus: & eapropter in Caducei virga, sapientiæ tessera, gemini serpentes, doctorum virorum hieroglyphicum, antea discordes, vniuntur ad osculum, & integram concordiam, atque pacem. Verum enimuero Caduceus idem interpositus, vel impositus inter duos Gallos pugnaces, indicat pacem, atq; concordiam inter homines viribus corporeis inuicem de imperio dimicantes, at cum alterius dignioris victoria, & alterius imbecillioris obedientia seruituteue. Porro Gallos esse hieroglyphicum pugnacitatis Valerianus ita demonstrat: [l] [In Eleorum arce Pallados simulachrum ex auro & ebore, Phidiæ opus, erat cum Gallo in galea surrecto; quod pugnacitatis hieroglyphicum esse, Pausanias arbitratur] & mox. [Nicander Alexipharmacis

Discordiarū genera duo.

[g] Matth. 10. 16.
[h] Gen. 3. 1.
[i] l. 12. c. 62.

Schematis intimior explicatio nostra.

[K] 3. de an. t. 17. 18.

[l] lib. 24. Gallorū natura pugnas.

macis

macis ἀίχ μὴ τοῖσι νεοττοῖς inquit, pugnacibus quippe pullis Gallinaceis exponit interpres, A qui vt inter se dimicent assidue nati videantur; quum præsertim pugnam semel cæptam identidem repetant, nescij cedere: vnde Græcum illud adagium: *Insultas Gallus*: de redintegrantibus certamen: & Martis pullum eum vocat Aristophanes Auibus. Non est illud dissimulandum, quod licet sint animalia ad pugnam nata, inuentum tamen est, incitari eos ad pugnacitatem allio in cibum dato, quod Græci σκοροδίζειν dicunt. Quod vero ait Salomon, Gallus ambulans inter Gallinas lætus, Eucherius Imperij esse dicit significationem. Quod si in numum incideris Gallinaceorum conflictu signatum, scias eum fuisse Dardanorum pecuniam, Polluce teste: nam illi magnum pugnacitatis decus sibi antiquitus vsurpauere. Hinc honoratum semper apud Maronem Dardaniæ nomen, quum secus Phryges fere semper velut imbelles notarentur. Jam & Chrysippus Gallorum æmulatione nobis adijci stimulos ad fortitudinem, atque inde quodammodo calcaria subijci, scribit libro de Iustitia. Themistocles quoque Gallorum exemplo, in quos acriter pugnantes inciderat, exercitum confirmauit, quum ostenderet eos non pro patria, neque pro penatibus, neque pro maiorum sepulchris, vxoribus aut liberis id incommodi agressos, sed ea tantum de causa, ne vincerentur, B nolle alterum alteri cedere. Omnium vero pugnacissimos Gallos habuisse fertur Rhodos insula, neque quidem adhuc ibi degenerauit ea volucrum huiusmodi ferocitas, & visenda proceritas, vt quibusdam, inde Romam allatis, ipsi conspeximus. A Galli vero pugnacitate factum, vt gemma Alectoria, quam in Galli ventriculo inueniri tradunt, victoriam dicatur eam gestantibus comparare, qua Milo Crotoniates vsus, inuictus in certaminibus fuerit: de quo Plinius.ᵐ PERSÆ MILITES. Persarum porro milites Galli nuncupabantur a Caribus, ob conos, quibus galeas ornatas habebant: eaque de causa Artoxerxes hominem e Caria, qui Cyrum iaculo vulnerasse creditus est, eo honestauit præmio, vt Gallum aureum in lancea præfixum ante aciem ferret: autor Plutarchus.ⁿ Sed enim Athenæus Gallos in Perside primum ortos ait: vnde fortasse cognomentum id Persæ potuerint habuisse. Aristophanes, vt suus est mos omnibus illudere, Gallum ait olim Persis imperasse; vnde adhuc cristatos in cassidibus. Quæ vero simulachra tria totidem Gallis adblandientia spectantur in Antonini Pij Augusti numo, crediderim ego ad mansuetissimum eius ingenium spectare: vt qui pugnacitatem commitigare procuraret, qui omnem belli ferociã quanto potuit studio emolliuerit; vt pote qui mallet ciuem vnum seruare, quam mille hostes occidere: solusque om- C nium Principum sine ciuili sanguine, & hostili etiam, quantum ad se pertineret, vixerit.] & mox. [In augurali vero disciplina Gallus est victoriæ signum, propterea quod auis illa victa silere soleat; canere, si vicisset. Hinc Lacedæmonij, vt apud Plutarchum est, quum hostem viribus profligassent, Gallum immolabant: qui bouẽ tunc sacrificare soliti essent, quum sine cæde victoria obtigisset. Fertur Socratem Iphicrati duci animos adiecisse, quum Gallinaceos coram Callia pennis & rostro dimicantes ei præmonstrasset: quod & Themistocles, vti diximus, ad suos animandos fecerat. Quod vero de cantu dicebamus, refert Tullius historiam ex Callisthene Leuctricæ calamitatis tempore, quæ Lacedæmonios propemodum oppressit, quum apud Thebaidem Trophonio res diuina fieret, Gallus gallinaceos in eo loco sic assidue canere cæpisse, vt nihil intermitterent: tum augures dixisse, Thebanorum esse victoriam. Pergami omnibus annis spectaculum Gallorum edi solitum scribit Plinius; idque Athenis etiam institutum a Themistocle superatis Persis, ait Ælianus: quamquam ea & ludicro fieri apud Lucianum & Herodianum legas.] Ex quibus apparet, Galli partem D in anulo signatorio Q. Fabij Maximi cunctatoris, non tam Imperatoris illius vigilantiam indicare, quam fortissimi Duci pugnacitatem atque fortitudinem, vbi nosset oportunitatem dimicandi. Constat etiam apertissime Gallos esse militum, pugnaciumque virorum hieroglyphicum: atque speciatim nostro Schemate, quo duo Galli pinguntur, alter quidem erecto capite colloque robustior, & audacior: alter autem submisso collo, demissoque capite debilior. Caduceo superimposito, signari per eloquentiam mediatoris diremptam, omninoque sublatam esse pugnam inter homines pugnaces de rei cuiuspiam, siue materialis, siue immaterialis, cuiusmodi gloria est, possessione; suaso minus digno ac imbecilliore, ut digniori, potentiorique præstet obsequium. Cuius rei nobilem habemus apud Plutarchum historiam in M. Coriolano, & apud Liuium: de Menenij Agrippæ mirifica Eloquentia con-

Allio Gallos ad pugnas incitari.

Galli pugnacissimo Rhodij.

Alectoriæ gemmæ virtus.

ᵐ l.37.c.10.

Persæ milites cur Galli nuncupati.

ⁿ in vita Artoxer.

Galli primũ orti in Perside.

Gallum post victoriã cur immolarent Lacones.

Galli pugnacium virorũ hieroglyphicum.

A concordante feroces Romanorum animos, ad intestinum bellum ciuile iam iam aggredientes: [Ceterum, inquit Plutarchus, quum in eo quoque prælio egregia opera militum enituisset, hostesque cæsi essent, neque quicquam remitterent tamen fæneratores, curia autem dissimularet promissorum meminisse, ducique denuo ciues, & pignora capi permitteret; tumultus vero inde seditioque occuparet fœda ciuitatem: neque motus populi hostes fefellisset; sed inducto exercitu fines Romanos vastarent: habentibusque delectum iuuentutis Cōsulibus nemo responderet ad nomen: tunc iterum dissonæ sententiæ fuerunt magistratuum. Pars subueniendum censebant pauperibus, nimiumque rigorem relaxandum iuris: Alij contra senserunt, inter quos erat Marcius: non pecuniæ iacturam tantam rationem ducens, sed initium hoc esse procacitatis & contumaciæ insurgentis aduersus leges plebis. Id si saperent, vt opprimerent & extinguerent hortatus est. Senatu his de rebus crebro paucis diebus habito, nec quicquam expediente, plebs repente conspirans, ac se se mutuo cohortata, excessit vrbe, & in mōtem, qui nunc Sacer appellatur, trans Anienen amnem secessit. Quiete sine vlla violentia, tantum vrbe se iam dudum fremebant pulsos, aera, aquam, B locum suppeditaturam vbique ad sepulturam Italiam, quibus nihil amplius sint colentes Romam habituri, quam vt pro diuitibus militantes vulneribus concidant, & vitam profundant. Id timentes Patres, ex maioribus natu moderatissimum quemque, & maxime popularem miserunt ad plebem. Princeps legationis fuit Menenius Agrippa. Hic partim obsecrans, partim Senatum defendens, in extrema oratione ad figuram peruulgatā fabulæ delapsus est. Nam omnes hominis partes coniurasse ait contra ventrem: quæstas solum ignauum in homine & immunem quiescere; omniaque illius quæri auiditati ingente suo labore & ministerio: ventrem vero stultitiam earum derisisse, ignorantium recipere quidem alimentum intra se omne, sed reddere id ex se & distribuere in alias. Eadem, inquit, ratio Quirites Patrum est vobiscum; nam recte atque ordine deliberata apud eos consilia cæptaque omnibus vobis adferunt & dispertiunt vtilitatem atque fructum. In concordiam deinde concessum est, postulaueruntque a Senatu, & obtinuerunt, vt quinque viri crearentur, quibus auxilij latio esset, qui sunt Tribuni plebis vocati.] Sed ante Plutarchum Liuius eandem paulo aliter enarrat historiam inquiens; post explicatam secessionem multæ plebis in mon-C tem Sacrum extra vrbem, [o] [Pauor ingens in vrbe, metuque mutuo suspensa erant omnia: [o] lib. 2. timere relicta ab suis plebes violentiam patrum: timere Patres residem in Vrbe plebem, incerti manere eam, an abire mallent: quamdiu autem tranquillam, quæ secesserit, multitudinem fore? quid futurum deinde si quod externum interim bellum existat? nullam profecto, nisi in concordia ciuium, spem reliquam ducere; eam per æqua & per iniqua reconciliandam ciuitati esse. Sic placuit igitur. Oratorem ad plebem mitti Menenium Agrippam, facundum virum, & quod inde oriundus erat, plebi carum. Is intromissus in castra, prisco illo dicendi & horrido modo, nihil aliud quam hoc, narrasse fertur: Tempore, quo in homine non, vt nunc, omnia in vnum consentirent, sed singulis membris suum cuique consilium, suus sermo fuerit, indignatas reliquas partes, sua cura, suo labore ac ministerio, ventri omnia quæri; ventrem in medio quietum, nihil aliud quam datis voluptatibus frui, conspirasse inde, ne manus ad os cibum ferrent, nec os acciperet datum, nec dentes conficerent: hac ira, dum ventrem fame domare vellent, ipsa vna membra, totumque corpus ad extremam tabem venisse: inde apparuisse, ventris quoque haud segne ministerium esse, nec magis ali, D quam alere eum, reddentem in omnes partes corporis hunc, quo viuimus, vigemusque, diuisum pariter in venas, maturum confecto cibo sanguinem. Comparando hinc, quam intestina corporis seditio inutilis esset iræ plebis in Patres, flexisse mentes hominum. Agi deinde de concordia cœptum: concessumque in conditiones, vt plebi sui magistratus essent sacrosancti, quibus auxilij latio aduersus Consules esset: neue cui Patrum capere eum magistratum liceret. Ita Tribuni plebeij creati duo C. Licinius, & L. Albinus: hi tres Collegas sibi creauerunt.] Sed Valerius Maximus hoc munus, non Menenio Agrippæ, sed Valerio (qui forte fuit vnus e Collegis legationis Aggrippæ) dedit inquiens [p] [Potentiam [p] lib. 8. c. 9. vero eloquentiæ etsi plurimum valere animaduertimus: tamen sub proprijs exemplis, quo scilicet vires eius testatiores fiant, recognosci conuenit DE VALERIO. Regibus exactis, Plebs discedens a Patribus, iuxta ripam fluminis Anieni in colle, qui Sacer appellatur, ar-

mata

mata confedit: eratque non solum deformis, sed etiam miserrimus Reipublicæ status, a capite eius cetera parte corporis pestifera seditione diuisa: ac ni Valerij subuenisset eloquentia, spes tanti imperij in ipso pene ortu suo corruisset. Is namque Populum, noua & insolita libertate temere gaudentem, oratione ad meliora, & saniora consilia reuocatum, Senatui subiecit: idest vrbem vrbi iunxit. Verbis ergo facundis, ira, consternatio, arma cesserunt.] Nisi forte fuerit hæc alia seditio Populi contra Senatum ab eloquentissimo Valerio compressa. Sic ergo recte Schematista noster, apposita Virga Caducei, symbolo Eloquentiæ, pugnacissimorum Gallorum, alterum qui minoris conditionis Plebem signat, colla caputq; submittere facit alteri, qui sublimioris Ordinis hieroglyphico Senatum notat; adeoque docet minores maioribus obedientiam & obsequium præstare debere, vnaque vi eloquentiæ ad aptam concordiam redigi posse discordes. A

Cōtradictio Valerij, & Liuij sublata.

Minores Maioribus obedire debere.

Sacrilegus Brennus ad Altare templi Delphici merito mortem sibimetipsi sponte consciscere debuit. B

Aiax furens, ob Achillis arma sibi negata, se transuerberat.

Schema XXV. Gemmæ.

Decius Romanorum Imperator in medio exercituum extructo rogo se se pro patriæ Principatu ex uoto Saturno immolauit Decius in Plutarcho moralium.

APVD PETRVM STEPHANONIVM IN GEMMA

C

D

Anonymi

A *Anonymi sententia de Decio proponitur, & expenditur. Cap. CVIII.*

VIr anonymus huic nostro Schemati Decij votum applicat, inquiens: *Decius Romanorum Imperator in medio exercituum extructo rogo, se pro Patriæ principatu ex voto Saturno immolauit. Decius in Plutarcho Moralium.* Hæc ille. Cui quidem Plutarchus agens de Amore prolis aperte verba dedisse videtur huiusmodi: [Sane ignem tuum Decius Romanorum Imperator anteuertit, quo tempore extructo in medio exercituum rogo, ex voto se se pro patriæ Principatu Saturno immolauit.] Sed tamen in Schemate nulla rogi facies, nulla comburentis se viri visitur imago, at se pugione ferientis ad Aram. Et hanc Plutarchi sententiam Liuius apertissime conuellit, asserens Decium, non unum, sed geminum, Patrem atque filium se se pro salute Populi Romani, & exercitus Quiritium deuouisse, non Saturno, sed omnibus alijs Dijs, non rogo penitus vllo, sed equo conscenso, non semetipsum confecisse, sed ab hostibus in acie media dimicantem strenue confossum, & interemptum fuisse. Maiorque fides Liuio danda de Rebus Romanorum, quam Plutarcho; qui præsertim hanc historiam obiter afferens in loco non proprio, potuit memoriæ lapsu a vero deflexisse. Liuij verba sunt: [a] [Romani Consules priusquam educerent in aciem, immolauerunt: Decio caput iecinoris a familiari parte cæsum Aruspex dicitur ostendisse: alioqui acceptam Dijs hostiam esse: Manlium egregie litasse. Atqui bene habet, inquit Decius, si ab Collega litatum est. Instructis, sicut ante dictum est, ordinibus processere in aciem: Manlius dextro, Decius læuo cornu præerat. Primo vtrinque æquis uiribus, eodem ardore animorum gerebatur res: deinde ab læuo cornu hastati Romani nō ferentes impressionem Latinorum, se ad principes recepere. In hac trepidatione Decius Cōsul M. Valerium magna voce inclamat: Deorum, inquit, ope Valeri opus est: agedum Pontifex publicus Populi Romani præi uerba, quibus me pro Legionibus deuoueam. Pōtifex eum togam prætextam sumere iussit: & uelato capite, manu subter togam ad mentum exerta, super telum subiectum pedibus stantem sic dicere: *Iane, Iupiter, Mars pater, Quirine, Bellona, Lares, Diui Nouensiles, dij Indigetes, Diui, quorum est potestas nostrorum, hostiumque, Dijq. Manes, vos precor, veneror veniam peto, feroque: uti Populo Romano Quiritium vim, victoriamq. prosperetis: hostesq. Populi Romani Quiritium terrore, formidine, mortemque afficiatis. Sicut verbis nuncupaui, ita pro Republica Quiritium, exercitu, legionibus, auxilijs Populi Romani Quiritium, legiones, auxiliaque hostium mecum Dijs Manibus, Tellurique deuoueo.* Hæc ita precatus Lictores ire ad T. Manlium iubet: matureque Collegæ se deuotum pro exercitu nunciare. Ipse incinctus cinctu gabino, armatus in equum insiluit: ac se in medios hostes immisit. Conspectus ab utraque acie aliquanto augustior humano uisu, sicut cælo missus, piaculum omnis Deorū iræ: qui pestem ab suis auersam in hostes ferret. Ita omnis terror, pauorq; cum illo latus signa primo Latinorum turbauit: deinde in totam penitus aciem peruasit. Euidentissimum id fuit, quod quacumque equo inuectus est, ibi haud secus, quam pestifero sidere icti pauebant. Vbi vero corruit obrutus telis: inde iam haud dubie consternatæ cohortes Latinorum fugam ac vastitatem late fecerunt.] Hoc exemplum secutus filius esse dicitur itidem ab eodem Liuio postea scribente: [b] [Ferocior Decius & ætate, & vigore animi, quantumcumque virium habuit, certamine primo effudit: & quia lentior videbatur pedestris pugna, equitatum in pugnam concitat: & ipse fortissimæ iuuenum turmæ immistus erat proceres iuuentutis, vt secum in hostem impetum faciant: duplicem illorum gloriam fore, si ab læuo cornu, & ab equite victoria incipiat. Bis auertente Gallicum equitatum, iterum longius eiectos, & iam inter media equitum agmina prælium ciens, nouum pugnæ conterruit genus: essedis carrisque superstans armatus hostis ingenti sonitu equorum rotarumque aduenit: & insolitos eius tumultus Romanorum conterruit equos. Ita victorem equitatum velut lymphaticus pauor dissipat: sternit inde ruentes equos virosq; improuida fuga: turbata hinc etiam signa legionum: multique impetu equorum, ac vehiculorum raptorum per agmen obtriti antesignani: & insecuta, simul territos hostes vidit, Gallica acies nullum spacium respirandi, recipiendique se, dedit. Vociferare Decius, quo fugerent? quamue in fuga spem haberent? obsistere cedentibus, ac reuocare fusos. Deinde vt nulla vi perculsos sustinere poterat: patrem P. Decium nomine compellans, quid vltra moror (inquit) familiare fatum datum hoc nostro generi est, vt luendis periculis publicis piacula simus.

[a] lib. 8. p. 91. F.

Vouendi se formula prisca.

[b] lib. 10. p. 118. 119.

Hh

mus. Jam ego mecum legiones hostium mactandas Telluri, ac Dijs Manibus dabo. Hæc locutus M. Liuium Pontificem, quem descendens in aciem digredi vetuerat ad se, præire iussit verba, quibus se barbarosq; hostium pro exercitu Populi Romani Quiritium deuoueret. Deuotus inde eadē precatione, eodemq; habitu, quo pater P. Decius ad Veserim bello Latino se iusserat, deuouerit. Quum secundum solennes precationes adiecisset: præ se agere se se formidinem ac fugam, cædemque ae cruorem: cælestium, infernorum iram cōtacturum funeribus diris signa, tela, arma hostium, locumque eundem suæ pestis & Gallorum ac Samnitium fore. Hæc execratus in se hostesque, quam cōfertissimam cernebat Gallorum aciem concitat equum, inferensq; ipse infestis telis interfectus est. Vix humanæ inde opis videri pugna potuit. Romani duce amisso, quæ res terrori alias esse solet, resistere fugam, ac nouam de integro velle instaurare pugnam. Galli & maxime globus circumstans Consuli corpus, velut alienata mente vana incassum iactare tela: torpere quidam, & nec pugnæ meminisse, nec fugæ. At ex parte altera Pontifex Liuius, cui Lictores Decius tradiderat, iusseratque Proprætorem esse, vociferari, vicisse Romanos defunctos Consulis fato. Gallos Samnitesq; Telluris matris ac Deorum Manium esse] Ex quibus apertissime constat, vtrumque Decium equo conscenso, dimicantem in acie confossum ab hostibus armatum interijsse, qui prius amictus toga prætexta, velato capite, manu subter togam ad mentum exerta, incinctus cinctu Gabino soper telum subiectum pedibus stans Dijs pro Romano exercitu se simul & hostes deuoueat; adeoque nihil habere cummune cū Schemate nostro, in quo nudus homo corpore reliquo, sine cinctu penitus vllo, sola galea capite tectus, & scutum gerens brachio sinistro, pugione proprio semetipsum transadigens interimit, læuo crure stans, & dextero genu flexo super altore cum ardente face Aræ adhærente; quorum nihil omnino relatū habemus in Deciorum deuotionibus, aut internecionibus, apud Liuium.

Decios dimicantes ab hostibus interfectos.

De Catone Vticensi, semetipsum confodiente, num Schema possit intelligi. Cap. CIX.

ANne quis opinetur in Schemate Catonem poni se gladio transfodientem? Sane Catonem Vticensem semetipsum fortiter interemisse, testatur Valerius Maximus, inquiens: [a] *Tui quoq; clarissimi excessus Cato Vtica monimentum est: in qua ex fortissimis vulneribus tuis plus gloriæ quam sanguinis manauit. Siquidem constantissime in gladium incumbendo, magnum hominibus documētum dedisti: quanto potior esse debeat probis dignitas sine vita, quam vita sine dignitate.* Et Seneca de tranquillitate animi peragens, infit [b] [Cato ille, virtutum viua imago, incumbens gladio, simul de se ac de Repubiica palam facere.] Catonis tamen hanc vltroneam mortem D. Augustinus imbecillitatis animi, non autem fortitudinis fuisse contendit, asserens: [c] *Sed tamen illi præter Lucretiam non facile reperiant de cuius autoritate præscribant nisi illum Catonem, qui se Vticæ occidit: non quia solus id fecit, sed quia vir doctus & probus habeatur; vt merito putaretur, recte etiam fieri potuisse, vel posse quod fecit. De cuius facto quid potissimū dicam, nisi quod amici eius docti quidā viri, qui hoc fieri prudentius dissuadebant, imbecillioris quā fortioris animi facinus esse censuerunt, quod demonstraretur nō honestas turpia præcauens, sed infirmitas aduersa non sustinens. Hoc & ipse Cato in suo Charissimo filio iudicauit. Nam si turpe erat sub victoria Cæsaris viuere: cur autor huius turpitudinis pater filio fuit, quem de Cæsaris benignitate omnia sperare præcepit? Cur non & illū secum coegit ad mortem? Nam si eum filium, qui contra imperiū in hostem pugnauerat, etiā victorem, laudabiliter Torquatus occidit, cur victus victo filio pepercit Cato, qui non pepercit sibi? An turpius erat contra imperiū esse victorem, quam contra decus ferre victorem? Nullo modo igitur Cato turpe esse iudicauit sibi victore Cæsare viuere, alioquin ab hac turpitudine paterno ferro filiū liberaret. Quid est orgo, nisi quod filiū quantū amauit, cui parci a Cæsare & sperauit, & voluit, tantū gloriæ ipsius Cæsaris, ne ab illo etiā sibi parceretur (vt ipse Cæsar dixisse fertur) inuidit: aut, vt aliquid nos mitius dicamus, eripuit?* At vero Cato, non iuuenis, vt pictus in Schemate, sed plane senex: non galea tectus, nec armatus Clypeo, nec insistens Altari, sed in lecto manens ensem sibi misit in ventrem, modo prorsus ab eo differenti, qui repræsentatur in Schemate: qua de re Plutarchi testimonium in vita Catonis apertissimam fidem facit; vbi legitur ad verbum: [Ita soluto conuiuio, vbi solennem a cæna deambulationem cum amicis absoluit, & præfectis excubiarum, quæ tempus requirebat, imperauit, recipiens iam se in cubiculum, filium & amicorum quemque arctius quam assueuerat, ample-

a lib. 3. c. 2.

Catonis mors laudata.

b cap. 15.

c 1. de Ciu. cap. 23.

Catonis mors reprehensa.

Catonis mors descripta.

A amplexus est & salutauit; qua re suspicionem de integro mouit consilij sui. Ingressus cubiculum vbi decubuit, Platonis dialogum de Animo sumpsit in manus, libroque prope euoluto suspexit supra caput, vbi non vidit suspensum gladium (filius enim cœnante adhuc patre subtraxerat eum) seruum vocauit rogauitque quisnam ensem abstulisset? Conticescente illo repetijt librum, paruoque interposito interuallo, quasi non instaret neque vrgeret, sed fortuito requireret gladium, præcepit eum adferri. Intercedente mora quum adferret nemo gladium, perlecto libro adiuit denuo singulos seruos, ac vocem magis intendit, ensemq; reposcit, vnum etiam pugno percussit, manumque cruentauit, fremens atque alta iam voce vociferans nudum se prodi a filio & seruis hosti: quousque flens filius accurrit cum amicis, ruensque in complexum eius cæpit lamentari, & obsecrare eum. Ibi exurgens Cato, ac sustollens oculos torue: Quando tandem, inquit, ego & vbi in apertam dementiam incidi imprudens? Cur admonet nemo me, nec abducit ab his, vbi parum recte videar consuluisse, sed consilia mea prohibeor exequi, armisque denudor? Quin simul homo præclare constringis parentem, manusque post tergum illigas, donec veniens Cæsar ostendat ne defendere quidem me ipsum valentem? Neque enim in me ipsum requiro gladium, quum etiam

B spiritu breui tempore compresso, atque afflicto semel ad parietem capite exanimari liceat. Dum ita fatur, eiulans adolescens omnesque reliqui cubiculo excessere. Demetrium vero & Apollonidem restitantes lenius iam compellans: Vtrum vos quoque, inquit, huius ætatis virum retinere vi statuistis in vita, residentesque hic tacite asseruare? An rationem affertis, non esse indignum neque fœdum, quum aliunde desperet salutem Cato, eam expectare ab hoste? Quin igitur hoc demonstratis nobis persuadetisque, atque docetis, vt placitis & doctrinis illis prioribus, in quibus ætatem triuimus, explosis, redditi per Cæsarem sapientiores, maiores ei agamus gratias? Atqui nihil equidem de meipso constitutum habeo, sed debet in manu esse mea, vbi deliberaui, exequi consilium. Consulam autem quodammodo vobiscum, quum deliberem cum præceptis, quibus vos commentamini vt vtamini. Abite igitur fidenter, atque filio meo dicite, quæ docere non valet patrem, ea ne cogat. His nihil Demetrius & Apollonides reluctati, sed manantibus lachrymis digressi sunt. Inde per pusillum puerum introfertur gladius: quem vt accepit, distrinxit, & considerauit eum. Cato senex.

C Vbi mucronem directum vidit, atque aciem integram, prolocutus: Nunc mei iuris sum: posuit ensem: & librum ex integro relegit. Bis eum referunt totum peruolutasse. Mox alto somno dormiuit, vt qui foris erant, perciperent stertentem. Circa noctis conticinium libertum Cleanthem Medicum appellauit & Buram, quo præcipue in Reipublicæ negocijs vtebatur. Hunc misit ad mare visum, an soluisent omnes, idque vt sibi referret. Medico autem manum ex ictu, quem seruo inflixerat, inflammatam præbuit obligandam; id quod omnes, quasi viuere vellet, reddidit hilariores. Mox adfuit Buta renuncians, ceteros vela fecisse, Crassum vero propter occupationes aliquas hærere adhuc illic, sed eum quoque iam iam conscensurum; tempestatem autem ingentem & vehementem ventum in mare incubuisse. Quo audito ingemuit Cato nauigantium miseratione, Butamque misit iterum ad portum visum, si quis forte recurrisset rei alicuius indigus, id sibi vt referret. Jam aues concinebant, ac paululum denuo in somnum est relapsus. Reuerso Buta, magnumque silentium renunciante in portu esse, iussit ei ianuam claudere, reposuitque in lectulum se quasi reliquum noctis quieturus. Digresso Buta, strictum gladium sub pectore impressit; quia

D vero ictus fuit ex manus inflammatione leuior, non subito exanimatus est: verum animam agens decidit cubili, & strepitum eddidit deiecto abaculo quodam geometrico, qui iuxta locatus erat. Quod sentientes ministri sustulerunt clamorem, filiusque & amici confestim ingressi sunt ad eum: qui conspicientes sanguine fœdatum, & intestina pleraque procidisse, spirantem tamen eum adhuc & intuentem, omnes ingenti perfusi sunt dolore. Medicus accurrens intestina conabatur, quia manserant illæsa, reponere, & vulnus consuere. Vt igitur recreari Cato cæpit, atque ad se redire, repulit Medicum, interanea manibus lacerauit, diuulsoque expirauit vulnere. Quo autem spacio non crederes eum casum rescisceere omnes domesticos potuisse, adfuerunt ad fores trecenti, ac mox populus Vticensis concurrit vna voce benefactorem seruatorem, solum liberum, solum inuictum appellantes; eaque agebant, quum nunciaretur adesse Cæsarem.] Ex qua historia plane constat, iuuenem

galea, ſcutoque armatum, gladio ſe confodientem ad Altare, non eſse ſimulachrum ſenis Catonis, inermis præterquam gladio, ſe transfodientis in cubidi ſuper lectulo. A

De Bruto, ſe pariter pugione confodiente, num poſſit imago Schematis interpretari. Cap. CX.

INtes antiquos militia claros, qui ſibi mortem adacto gladio intra viſcera ſponte conſciuerint, Brutus memoratur, Cæſaris ille famoſus interfector; de quo nobile poſuit Cl. V. Alciatus [a] Emblema, virum omnibus armis toto corpore contectum, qui ſemetipſum gladio tranſuerberaret, repreſentans, adiecto carmine pereleganti:

a Emb. 120.

,, Cæſareo poſtquam ſuperatus milite, vidit
,, Ciuili vndantem ſanguine Pharſaliam:
,, Iam iam ſtricturus moribunda in pectora ferrum,
,, Audaci hos Brutus protulit ore ſonos:
,, Infelix virtus, & ſolis prouida verbis,
,, Fortunam in rebus cur ſequeris dominam? B

Dio quidem Caſſius ait, Brutum per ſe ſe ſibi manum non intuliſse, iuſſiſse tamen alteri ſuo ,, vt ſe volentem conficeret: Dionis verba ſunt: [b] Brutus in locum quemdam natura tutum ,, effugerat: conatuſque in eaſtra peruenire; quum nulla ratione id efficere valeret: audito etiam militum nonnullos victoribus ſe dediдiſse; rebus omnibus ſaluteque deſperata; viuum autem in hoſtium peruenire poteſtatem ſe indignum iudicans, ipſe etiam ad ,, mortem confugit: altaque voce recitato Herculis illo dicto: *O infelix virtus, ita ne, quum nihil quam nomen eſſes, ego te tanquam rem aliquam exercui; quum tu fortunæ ſeruieris?* ſuorumque quemdam ſibi manus afferre iuſſit. Eius corpus Antonius human- ,, dum tradidit: caput autem Romam miſſum; in tranſmiſſione a Dyrrhachio tempeſtate coorta in mare abiectum eſt. Scilicet eius caput Romam peruenire non debuit, qui ſuum benefactorem Cæſarem interficiens, Romam ſuo capite priuauerat, ſceleſtiſſimo parricidio. Sed an ipſe ſibi manus intulerit, an per militem ſuum, incerta res eſt apud Plutarchum, [c] qui meminit vtriuſque modi, ſic aiens, [Multa iam nocte inclinans ſe Brutus, vt ſedebat, verſus ſeruum ſuum Clitum, allocutus eſt eum. Silente Clito, & lachrymante, vertit ſe rurſus ad armigerum Dardanum, quicum habuit ſeorſum quoſdam ſermones. Tandem Volumnium ipſum lingua Græca literarum & ſtudiorum communium cõmonefecit orauitque, vt manum gladio vna ſecum admoueret, & ictus impulſus adiuuaret. Recuſante id Volumnio, aliiſque idem facientibus; quum diceret quiſpiam, nõ remanendũ illic, ſed fugiendum eſſe, exurgens. Sane vero, inquit, fugiendum eſt, non pedibus tamen, ſed manibus. Tum data cuique dextera, vultuque perquam ſereno, magnæ ſibi voluptati ait eſſe, quod nemo ipſum fefelliſſet amicorum: verum fortunam ſe patriæ nomine incuſare: Victoribus vero ducere ſe beatiorem, non præteritorum tantum cauſa, ſed in præſentia quoque, qui laudem relinqueret virtutis; quam neque armis victores, neque pecunia paraturi vel relicturi eſſent poſteris: quin viderentur iuſtis oppreſſis & probis, iniuſti & improbi dominatum nihil ad ipſos pertinentem quæſiſse. Poſtquam denique orauit & obſecrauit eos, vt ſemetipſi ſeruarent, receſſit longius cum duobus aut tribus: ex quibus fuit Strato, qui cum eo ex ſtudio Rhetorico contraxerat familiaritatem. Hunc proxime ſe conſtituit, atque in gladium ſtrictum, quem capulo ambabus manibus direxit, incumbens interemit ſe. Alij non ipſum autumant, ſed Stratonem, enixe precante Bruto, auerſis oculis ſubieciſſe gladium, atque illum cum impetu impreſſiſse pectus; quo traiecto fuiſse eum eueſtigio exanimatum. Hunc Stratonem Meſſala Bruti amicus Cæſari reconciliatus commendauit ei aliquando per ocium, lachrymanſque ait: Hic ille eſt, Cæſar, qui Bruto meo extremum præſtitit officium.] Sed ſi manu propria Brutus interfecit ſe, iuſta Dei vltione manus illa, qua patrem Cæſarem interemit, interfectorem occidit, Cæſari parentans atque litans: at ſi manus alterius Brutum confecit, iure factum id quoque fuit, quia non erat vt manus illa, quæ tam atrox parricidij facinus perpetrauerat, contacto Cæſaris corpore, tangeret ſceleſtum parricidæ corpus. Illico vero perijt Brutus, adacto ferro in pectus, ibique traiecto Corde, quod eſt principium & funda-

b hiſt. Rom. lib. 47.

Bruti mors.

Caput Bruti cur Romam peruenire nõ debuit.

c in vita Bruti.

C

Fugiendum nõ pedibus, ſed manibus vt dixerit Brutus.

D

Bruti fatum execrabile.

men-

A mentum vitæ totius. Quum segnius interierit ideo Cato senior, quia vulneratus in imo ventre, cor inde absens in medio vitam ipsius diutius protrahere valuit. At vero nostro Schemati fatum hoc Bruti coaptari non posse, satis ostendit Altare, quo innixus, aut quod fere calcans, interficit semetipsum miles; quin& ardens fax Aræ adhærens; etenim huiusce-modi duo nihil omnino pertinent ad Bruti facinus. Quam quidem mortem vltroneam, tum Bruti, tum etiam Catonis, ne viui venirent in potestatem suorum inimicorum, a virtute fortitudinis non prouenisse, verum ab ignauia, timoreque mali, cui sustinendo pares nõ essent, clarissime decernit Aristoteles, inquiens, vbi tractat ex professo de fortitudine, ac eius extremis: [d] *Mori autem vt vel paupertatem, vel amorem, vel molesti quippiam fugiamus, fortis viri minime est, sed potius timidi; quippe quum laboriosa fugere mollicies sit, neque hanc mortem sustinet quispiam quia honestum sit, sed vt malum euitet ac fugiat.* [d] 3. Ethic. cap. 7. f.

Proponitur explicatio propria, de Brenno Gallorum duce sacrilego, qui semetipsum confecerit ad Aram Apollinis in templo Delphico. Cap. CXI.

B NOs autem hocce Schemate nostro repræsentari censemus fatum Brenni Gallorum ducis, qui post multa sacrilegia templum Apollinis ingressus ad Aram se iusta numinis vltione mactauerit; qua de re clarissimum habemus Valerij Maximi testimonium, vbi tractat *de neglecta religione*, verbis ipsissimis: [a] *De Apolline vindicante se de sacrilegio. Acer etiam sui numinis vindex Apollo; qui Carthagine a Romanis oppressa, veste aurea nudatus, id egit: vt sacrilegæ manus inter fragmenta eius abscissæ inuenirentur. Brennus Gallorum Dux Delphis Apollinis templum ingressus, Dei voluntate in se manus vertit.* Hac de re carmina Propertij leguntur. [b] [a] lib. 1. c. 2. [b] lib. 5.

,, Torrida sacrilegum testantur limina Brennum,
,, Dum petit intonsi Pythia regna Dei
,, At mons Laurigero concessus vertice duras
,, Gallica Parnassi sparsit in arua niues.

Quia non solum Brennus vltro mortem oppetijt, vt in Phocicis item testatur Pausanias, verum etiam totum eius exercitum de cælo nix & grando confecit. Justinus autem sacrilegium C Brenni, eiusque punitionem luculenter ostendit, inquiens: [c] [Victor Brennus, nemine prohibente, totius Macedoniæ agros deprædatur. Inde quasi terrena iam spolia sordeerent, animum ad Deorum immortalium templa conuertit, scurriliter iocatus, locupletes Deos largiri hominibus oportere. Statim igitur Delphos iter vertit, prædam religioni, aurum offensæ Deorum immortalium præferens; quos nullis opibus egere, vt qui eas largiri hominibus soleant, affirmabat. Templum autem Apollinis Delphici positum est in monte Parnasso (& cetera, quæ dudum [d] retulimus) Multa igitur ibi & opulenta Regum populorumq; visuntur munera; quæque magnificentia sui, reddentium vota gratam voluntatem, & Deorum responsa manifestant. Igitur Brennus quum in conspectu haberet templum, diu deliberauit, an confestim rem aggrederetur: an vero fessis via militibus, noctis spacium ad resumendas vires daret. (& mox) Habebat Brennus lecta ex omni exercitu peditum sexagintaquinque millia: Delphorum sociorumque non nisi quatuor millia militum erant; quorum contemptu Brennus ad acuendos suorum animos, prædæ vbertatem omnibus ostendebat, D statuasq; cum quadrigis, quarũ ingens copia procul visebatur, solido auro fusas esse, plusq; in speeie habere prædæ affirmabat. Hac ostentatione incitati Galli, simul & hesterno metu saucij, sine respectu periculorum in bellum ruebant: contra Delphi plus in Deo, quam in viribus reponentes, cum contemptu hostium resistebant; scandentesque Gallos e summo montis vertice partim saxis, partim armis obruebant. In hoc partium certamine, repente vniuersorum templorum antistites, simul & ipse vates sparsis crinibus, cum insignibus atq; infulis, pauidi vaecordesque in primam pugnantium aciem procurrunt: *Aduenisse Deum clamantes, eumque se vidisse in templum desilientem per culminis aperta fastigia: Dum omnes opem* Dei *suppliciter implorant, iuuenem supra humanum modum insignis pulchritudinis, comitesque ei duas armatas virgines, ex propinquis duabus* Dianæ *Mineruæque ædibus occurrisse. Nec oculis tantum hæc se perspexisse, audisse etiam stridorem arcus, ac strepitum armorum.* [c] lib. 24. [d] cap. 78.

rum. Proinde ne cunctarentur, Dijs antesignanis, hostem cædere, & victoria Deorum socios se adiungere. Quibus vocibus incensi omnes certatim in praliunt prosiliunt. Præsentiam Dei & ipsi statim sensere; nam & terræ motu portio montis abrupta, Gallorum strauit exercitum, & confertissimi cunei non sine vulneribus hostium dissipati ruebant. Insecuta deinde tempestas est, quæ grandine & frigore saucios ex vulneribus absumpsit. Dux ipse Brennus, quum dolorem vulnerum ferre non posset, pugione vitam finiuit] sed in templo, vt ait Valerius. Atque Iustino, Valerioque consentiens Pausanias, in Phocicis ait: [Brenno certe vulnera reliqua fecerunt aliquam vitæ spem: metu tamen, vel pudore potius, quod autor ipse ciuibus suis fuisset suscipiendæ in Græciam calamitosæ expeditionis, vltro aiunt hausto mero, *post accepta vulnera*, mortem *oppetijsse*.] Verum allatum Iustini locum ita Victorinus Strigelius illustrat. *Cur Deus Brennum, Ducem Gallorum vna cum exercitu deleuit, violantem templum Delphicum: Etsi causas consiliorum Dei in hac vita non satis intelligimus: tamen duæ causæ huius rei, de qua nunc dicimus, non reprehendenda coniectura afferri possunt: quarum vna est: Deus puniuit Brennum, non propter speciem, sed propter genus, hoc est propter contemptum Epicuræum vniuersæ religionis, & omnium rerum diuinarum, & propter alienationem bonorum, quæ ad meliores vsus conferri debuerant: non puniuit eum principaliter propter violationem templi Delphici. Altera causa est, quia Deus hoc exemplo punitæ violationis templi Delphici suo quodam iudicio iusto augere & confirmare voluit cæcitatem & amentiam in Græcis & alijs hominibus, qui deserto & relicto Verbo Dei patrocinium manifestæ turpitudinis & idolatriæ susceperunt.* Sed quacumque de causa Deus Brennum punierit violatorem templi Delphici, morte violenta sibimet illata supra delubri Aram, id tantum facinus ob oculos nobis ponere Schematista voluit in præsentia. De quo facinore post Valerium alij meminere: C. Stephanus:[e] *Postremo Brennus, Apollinis Delphici templum prædæ causa ingressus, ira numinis se interfecit*: Valerij fere verba referens. cuius interpretes omnes ad vnum istam Brenni mortem vltroneam enarrant in templo Delphico. Oliuerius: *Brennus Gallorum Dux: hic fuit, quo duce Roma capta, & incensa fuit, secundum quosdam. Apollinis templum: de hac spoliatione templi meminit Iustinus.* (etsi Iustinus nō afferat a Brenno templum expoliatum fuisse, sed ab Apolline defensum, qui totum exercitum Brenni cōsumpserit, & Brennum adegerit ad se pugione confodiendum.) *In se manus vertit instinctu numinis: hoc est instigante numine seipsum gladio transfixit, quia eius templum ingressus fuerat violaturus.* Ascensius: *Affert secundum exemplum de vindicta Apollinis in sacrilegium Brenni Ducis Gallorum in Gallo-Græcia; qui quum Delphicum templum spoliasset* (verius ex Iustino, spoliare tentasset) *in furorem versus sibi manum intulit. Ordo est: Brennus Dux Gallorum ingressus templum Apollinis Delphis, idest quod erat opulentissimum apud Delphos, vertit manus in se, idest seipsum interemit voluntate Dei, scilicet Apollinis.* Theophilus autem Valerij textum plane corrumpit, dum corrigere se putat, aiens: [*Ingressus*: castiga: Aggressus: Apollinis enim templum Brennus ingressus non est; nisi templum pro finibus accipias, & luco templi.] Hæc ille: quæ sane gratis & absque probatione proferuntur; nam vt exercitus templum neque spoliauit, neque penitus ingressus est: Brennus tamen Valerij testimonio templum ingressus est, atque semetipsum ad Altare proprio pugione transuerberauit: Quod facinus ob oculos in præsenti Schemate proponitur. Petrarcha similiter id indicat in suo Triumpho Famæ, scribens Brennum cecidisse sub famigerabili Templo Delphorum; quia se transfixit ipse sub tecto templi, quod ingressus fuerat; quum eius exercitus absumptus fuerit ad templum ascendens, iam iam ipsum spoliaturus, ait enim;[f]

,, Vidi Siphace pari a simil scempio:
,, Brenno, sotto cui cadde gente molta,
,, E poi cadd'ei sotto'l famoso tempio.

Quos versus illustrans Philelphus ait: [Brenno essendo di preda auidissimo, e senza alcuna religione, deliberò d'andare alla rapina del tempio di Apolline. Venuto adunque Brenno a quella regione, quelli del paese, grande quantita di vettouaglia lassaron per le ville, stimando (si come interuenne) che i Galli tanto in quella preda soggiornarebbono, che loro harebbono facoltà di mandare per soccorso da gli amici: & cosi data opera a moltiplicare difensori, confidandosi ne lo Dio Apollo, vsciron a battaglia con Brenno; nella quale, mentre

Cur Deus vltus fuerit violatores templi Delphici.

[e] Dict. Histor.

[f] Tri. Fam. cap. 3.

Iustini refertur historia.

tre

A tre che più era feruente,apparue vno giouane di marauigliosa bellezza in mezo de due vergini,quali vsciron dal tempio di Diana e Minerua con gli archi in mano,precedeuano inanzi a i Delphi: e cosi combattendo soprauenne da lo aere vna grandissima grandine, per la quale al fine furono superati i Galli: essendo Brenno stato nella Battaglia ferito, sentendo graue dolore, con vno pugnale disperato vccise se stesso.] Id in templo fecisse testatur Valerius. Cuius opinionem secutus nostri Shematis autor aptissime describit Brennum, iuuenem ferocem, ac militem armatum galea, scuto, pugioneque se confodientem; posita militari face, qua tum Romam, aliasque regiones obuias antea vastauerat, tum mox depopulatum templum incendere gestiebat: & genu crureque calcantem Altare sacrum ad ludibrium; quod alij venerabundi consueuerant adorare; scribente dudum Aristotele *g* de priscorum sententia: *Dixit Protarchus fortunatos esse lapides, ex quibus sunt Aræ, quod honorentur: copulati autem cum his conculcentur.* Verum in gemmula quod effictus fuerit Brennus toto fere corpore nudus, id fuit antiqui Sculptoris artificium ad ostentandam eximiam sui peritiam in fingendo corpore humano pulcherrime ad artis canones, alioqui certum est, Brenuum haud se traiecisse nudum. Sic igitur explicandam existimamus e Valerio Maximo gemmam in allato Schemate de Brenno Sacrilego semetipsum iusto Dei iudicio transfodiente, necanteque ad Aram templi Delphici, cui violando cum tot Gallorum millibus accurrerat.

g 2. Phy. t. 59.

Brenus cur nudus in Schemate.

B

De Aiace semetipsum interficiente, gladio dudum ab Hectore sibi donato.
Cap. CXII.

QVid si dixero Schematistam hic ob oculos nobis posuisse Telamonium Aiacem, qui semetipsum confoderet ense, dudum ab Hectore loco muneris accepto post pugnam nocte diremptam? nota quidem historia legitur apud Homerum *a* Calabrum *b* Ouidium *c* & alios classicos quibus Aiax bellicosissimus extitit, & singulare certamen aduersus Hectorem iniens, post integræ diei pugnam, dimicantium duellum nox adueniens terminauit; qui more vetusto mutuis muneribus donati singuli redierunt ad suos, Aiace quidem Hectoris ensem reportante, baltheum Aiacis Hectore secum deferente; quæ dona, vel Seruio teste, nefasta fuerunt vtrisque; nam eo baltheo post ab Achille necatus Hector: Aiax autem Ilio capto, atque diruto, de armis Achillis a Paride iam interempti, aduersus Vlyssem ingens litigium habuit; in quo sententijs Græcorum principum quum arma cedere cogeretur Vlyssi, virtutem suam eloquentiæ Laertiadis aduersarij submissam aspiciens; indignatione versus in furorem, eo se gladio, quem ab Hectore susceperat interemit; qua de re sic Ouidius; post enarratas litigantium orationes;

a Illiad. 7.
b lib. 5. Paral.
c 13. Metam.

C

,, Mota manus procerum est: & quid facundia posset,
,, Tunc patuit: fortisque viri tulit arma disertus.
,, Hectora qui solus; qui ferrum, ignemque, iouemque
,, Sustinuit toties, vnam non sustinet iram.
,, Inuictumque virum vicit dolor: arripit ensem.
,, Et meus hic certe est: an & hunc sibi poscit Vlysses?
,, Hoc, ait, vtendum est in me mihi: quique cruore
D ,, Sæpe Phygum maduit, domini nunc cæde madebit,
,, Ne quisquam Aiacem possit superare, nisi Aiax:
,, Dixit: & in pectus tum demum vulnera passum,
,, Qua patuit ferrum, lethalem condidit ensem:
,, Nec valuere manus infixum educere telum.

Licet autem Calaber Aiacem posuit Hectoreo gladio se iugulasse; quem ita dicentem inducit: *d*

d lib. 5.

,, . . . Non enim vir bonus amplius præmijs afficitur, sed deterior
,, Et honoris & fauoris fructum præripit; siquidem Vlysses
,, In pretio est apud Græcos: meorum vero prorsus obliti sunt
,, Facinorum, quæ gessi pro popularibus, & toleraui.

,, Hæc

,, Hæc vbi dixerat strenuus Telamenis præstans filius, A
,, Ensem Hectoreum per iugulum adigit. Mox sanguis illi
,, Cum sibilo erumpit, & ipse in puluerem extenditur,
,, Vt Typhon, quem Jouis fulmina adusserunt;
,, Et circumcirca nigra terra valde ingemit, eo cadente.

Nihilominus autor nostri Schematis Ouidium potius, quam Calabrum de morte Aiacis audire voluit, eum non iugulatum, sed pectore transfixum ob oculos ponens.

Sic igitur vel Brennus, vel antiquior Aiax, interficiens semetipsum habetur in Gemma.

Proditorem nunquam placere viro forti, etiam cui sit vtilis proditio necati hostis.

Schema XXVI. Gemmæ. B

C

De affectu Cæsaris accipientis caput Pompei Magni a proditore, qui virum interfecerat. Cap. CXIII.

SAne vulgata satis est historia de lachrymante Cæsare, dum caput capitalis inimici sui Pompeij Magni susciperet, vnde sibi Romanum Imperium obtingere pro certo ducebat; at ex quonam affectu illæ prodirent lachrymæ, gaudione, an pietate summi Ducis, atque conciuis affinisque tam præstantis, tamque misere perempti, cui fato vel ipse facile subijci valeret, incertum est. Illud tamen certissimum, sibi proditorem semper exosum, & in Pompeij proditionem ac internecionem conspirates extinxisse; quam historiam ita [a] Plutarchus: [Vt igitur ea sententia obtinuit fugiendum esse in Ægyptum conscensa Seleuide triremi ex Cypro cum vxore soluit *Pompeius*: Alij pars in nauibus longis, alij in onerarijs eum comitati sunt. Pelagus tuto transmisit. Quum autem Ptolemæum accepisset Pelusij cum exercitu sedere, & bellum gerere cum sorore sua ! eo decurrit. Præmittit certum, qui aduentum suum Regi supplicibus verbis nunciet. Erat admodum adolescens Ptolemæus; qui in regni D

[a] in Pomp. vit. f.

A regni procuratione erat Pothinus, consilium coegit eorum, qui summam obtinebant autoritatem. Plurimum autem poterant, quos ille volebat. His suasit, vt suam quisque expromeret sententiam. Jam erat miserum de Pompeo Magno consultare, Pothinum eunuchum, Theodotum Chium mercenarium Rethoricorum magistrum ascitum, & Ægyptium Achillam. Hi enim inter cubicularios & nutricios alios erant principes consilij. Istius decretum confessus Pompeius in anchoris procul a terra stans operiebatur, quem incolumitatis gratiam Cæsari indignum erat debere. Aliorum eatenus ea discrepauerunt sententiæ, quatenus hi reijciendum, alij vocandum & recipiendũ censebant. At Theodotus facundiam & declamandi ostentans facultatem, neutrum esse ostendit explicatum: sed si recepissent eum, hostem Cæsarem ipsos habituros, & Pompeium dominum: sin abegissent, in culpa futuros apud Pompeium, quod ipsum repulerint: apud Cæsarem, quod non sint persecuti. Optimum ergo factu esse, vt accitum interficiant; siquidem & illi rem gratam facturos, neque hunc formidaturos. Adiecisse aiunt arridentem, *Mortuum non mordere.* Postquam in eam sententiam itum est, rem exequendam delegauerunt Achillæ. Hic Septimium quendam, qui ordinem quondam duxerat sub Pompeio, Saluiumque alterum Centurionem, præterea tres vel quatuor ministros assumpsit, atq; ita ad nauem Pompeij prouectus est. Forte omnes primores eorum, qui Pompeium comitabantur, conscenderant ad eum, vt, quid ageretur, cõspicerent. Vt videre non regium, nec splendidnm, nec Theophanis congruentem spei receptum : sed naui vna piscatoris paucos homines venire, suspectum eum cõtemptum habuerunt, monueruntque Pompeium, dum extra telorum ictum essent, retrorsum vt in salum ageret nauem. Interea appropinquante nauicula prior assurrexit Septimius, ac Latine Pompeium Imperatorem appellauit. Achillas verbis Græcis salute data hortatus est eum, vt in nauiculam suam transiret: vadosum prædicans mare esse, nec triremis patiens, quod breuia sabulosa haberet. Simul naues aliquot regiæ compleri conspiciebantur, & littus tenebant armati, vt nec elabi se, si mutarent consilium, viderent posse. Accedebat, quod percussoribus diffidentiam ipsam præbituri essent iniuriæ colorem. Salutata ergo Cornelia, quæ exitum eius iam ante deplorabat, duos centuriones, ex libertis vnum Philippum, & seruum Scynem nomine præ se in nauiculam iussit descendere. Porrigente dexteram ei ex nauicula Achilla, ad vxorem & filium conuersus Sophoclis iambica pronunciauit:

Prodedi Põpeium consilium Ægyptiorum.

Forma proditionis.

,, Quisquis domum elatam Tyranni accesserit,
,, Fit illius seruus, licet liber venit.

His postremum quum suos esset affatus, ingressus est. Satis amplo interuallo inter terram, & triremem, vbi nemo eorum, qui in nauicula erant, hilariter est Pompeium allocutus: intuitus Septimium, Ecquid te, inquit, ego commilitonem quondam meum agnosco? Ille tantum capite annuit, non est affatus, nec benignitatem ei ostendit vllam. Quum iterum iam immobiles silerent: tenens Põpeius in paruo libello conscriptam ab se Græcam orationem, qua vti apud Ptolemæum statuerat, eam cœpit legere. Postquam terræ appropinquauerunt: Cornelia cum amicis ex naui anxia speculabatur euentum, cæpitq; sustollere animos: quod ad descensionem multos ex regijs cerneret honoris & recipiendi eius gratia cõcurrentes. Ibi Pompeium, qui Philippum manu prehendit, quo surgeret commodius, Septimius primus a tergo traiecit: inde secundum eum Saluius, mox Achillas enses strinxerunt. Ille ambabus manibus faciem toga intexit, nec quicquam indignum se locutus est, nec fecit: tantum suspirio edito patienter ictus excepit. Annos natus vndesexaginta postridie natalium suorum fato functus est. Illi, qui in nauibus erant, vbi cædem spectauerunt, gemitum edidere ex littore exauditum, anchorisq; propere absolutis fugæ se mandauere. Benignus autem ventorum ex mari afflatus fugam eorum adiuuit. Vnde molientes persequi eos Ægyptij destitere. Caput Pompeij desecuerunt. Truncum e nauicula nudum proiecerunt, reliqueruntq; spectare id cupientibus. Philippus, dum satiarunt oculos, remansit apud eum. Inde aqua marina abluit corpus, ac tunicula quadam sua inuoluit. Quum nihil aliud ad manum esset, circumspiciens littus reperit paruulæ nauiculæ piscatoriæ marcidas quidem reliquias, sed quæ sufficerent ad rogum cadaueri nudo, nec eo integro. Has congerenti quidam iam grauis ætate ciuis Romanus assistens, qui prima stipendia iuuenis ipsi Pompeio fecerat, Tu, inquit, quis hominum es, qui Magnum Pompeium funerare paras? Qui vbi respondit liber-

Pompeij cædes.

Ætas Põpeij morientis.

Caput Pompeij desectũ.

tum eius esse: Atqui hoc decus, inquit, non apud vnum te residebit: Admitte me quasi pij lucri consortem, ne vndequaque de hac conquerar peregrinitate, pro multis molestijs id certe nactus, vt manibus meis contingam & cooperiam summum Populi Romani Imperatorem. Ita funeratus est Pompeius. Postero die L. Lentulus huius rei ignarus ex Cypro aduectus, & littus legens, vt funeris pyram vidit, atque assistentem Philippum, nec dum satis eum agnitum: Quis hic, inquit, fato functus iacet? Ac aliquantulo interposito spacio suspirans: Fortassis tu, inquit, Magne Pompei. Paulo post egressum ex naui comprehenderunt, necaueruntque. Hic exitus Pompeij fuit. Haud multo post Ægyptum ita perculsam Cæsar veniens eum, qui caput Pompeij sibi obtulit, vt detestabilem auersatus est. Anulum eius accipiens illachrymauit: Insculptus leo erat ensem tenens, Achillam autem & Pothinum interfecit. Ipse Rex in conflictu oppressus circa fluuium nunquam postea comparuit. Rhetor Theodotus Cæsaris vltionem declinauit; nam profugus ex Ægypto palatus est, abiectus & execrabilis. Eum M Brutus interfecto Cæsare Asiam obtinens, repertum ibi atque omni cruciatus genere affectum necauit. Pompeij reliquiæ relatæ ad Corneliam sunt, easque illa in Albano humauit.] [b] Ita Plutarchus: cui plane cõsentit Appianus: ex quibus apparet, Cæsarem appetisse quidem vincere Pompeium, vt Romanum Imperium sibi soli compararet; at vero non appetisse Pompeij mortem, cædemque proditione perfida patratam, quam adeo statim vltus est, interfectis, quos ad manus habere potuit, sicarijs proditoribus. Quin & Pompeio vita defuncto templum erectum a Cæsare testatur Appianus inquiens de Cæsare: [Adsistente vero exercitu, Photinum quidem & Achillam, ob ea quæ in Pompeium perpetrauerant, morte mulctauit. Theodotum demum fugientem Cassius, quum in Asiam venisset, cruce suspendit (& mox:) Caput Pompei ad se delatum minime intueri voluit *Cæsar*, verum sepeliri statim iussit. Templum quoque perexiguum antè vrbem condidit, quod Indignationis Sacrum appellauit: & quod ætate mea, Traiano Imperatore Iudæorum genus in Ægypto debellante, ab Iudæis ipsis ad oportunitatem belli disiectum est.] Ceterum ab hac historia videtur paulisper deflexisse Schematista, licentia pulchrioris picturæ, Cæsarem effingens allatum sibi Pompeij Caput abscissum in manus accipientem, atque respicientem intensius; namque, vt ait ille, [c]

Iusta Põpeij magni.

Cæsar detestatur, & auersatur eum, qui sibi obtulit Caput Pompeij.

b l. 2. de bell. ciuil. Rom.

Cæsar Pompeio templũ erexit.

c Horat. in Arte.

A

B

,, ... Pictoribus, atque Poetis
,, Quidlibet audendi semper fuit æqua potestas.

C

Petrarcha tamen existimauit huiusmodi mœstitiam Cæsaris non ex affectu cordis ortum habuisse, verum simulasse mœrorem, falsasque lachrymas fudisse, quasi de morte conciuis & affinis doleret, qui gaudebat intrinsecus de competitoris & hostis exitio: cecinit enim, [d]

d 1. part. Sonet. 82.

,, Cesare, poi che'l traditor d'Egitto
,, Li fece il don de l'honorata testa,
,, Celando l'allegrezza manifesta
,, Pianse per gli occhi fuor, si come e scritto.
,, Et Annibal, quando a l'imperio afflitto
,, Vidde farsi fortuna si molesta,
,, Rise fra gente lagrimosa & mesta
,, Per isfogare il suo acerbo despitto.
,, Et cosi auuien che l'animo ciascuna
,, Sua passion sotto'l contrario manto
,, Ricopre con la vista hor chiara, hor bruna.
,, Però s'alcuna volta i rido, o canto,
,, Facciol perche i non ho se non quest'vna
,, Via da celar il mio angoscioso pianto.

D

Sed tamen omnes historici de mirifica Cæsaris elementia, & humanitate, vel erga viros, a quibus hostiliter tractatus fuerat, ostendunt ista potius tanquam ab oratore suos affectus excusare volente, quam velut ab historico Petrarcha pronunciata fuisse. Verum vtcumque sit, Nunquam proditor placere potest viro forti, quamuis ipsi proditio possit vtilitatem afferre.

Ampli

A *Ampli Dominij splendor non offuscat sidera virtutum in bono Principe, Magnoque Ministro, quem taciturnitas, atque celeritas maximopere decet.*

Schema XXVII. Gemma.

B

C *De Quadriga in Anulo signatorio Plinij Secundi iunioris, & Rana signatoria Mecænatis. Cap. CXIV.*

NO ab re quærit Anonymus apposito distícho Schemati:

,, Qui fit, vt emergant pura hæc sub Sole corusco
,, Sidera, quæ furua non nisi nocte solent?

Nam etiamsi non infrequenter in meridie stella Veneris conspiciatur, nimirum dum terræ propinqua est in suo perigæo, & valde distans a Sole, totis triginta gradibus, luce quomodocunque tamen obscuriore, quam tempore nocturnæ obscuritatis, vt alibi confirmauimus agentes [a] *de Luna subobscura luce prope coniunctiones & in Eclipsibus obseruata*, in disputationibus Galilaicis; tamen præsente Sole, citra solarem Eclipsin, circa eum septem stellas oculis humanis apparere posse nec vnquam obseruatum est, nec obseruari potest; Nisi ab oculo degẽtis in profundissimi putei fundo, sicuti cum [b] Galeno notabamus. [c] At in Schemate ponitur Sol in Quadriga verberans equos ad cursum, astris septenis fere circundatus.
D Quare non potest habere Schema nostrum physicam, nec astronomicam explicationem, sed mysticam, & allegoricam tantummodo. Profecto gemmarum icones plurimum fuisse hieroglyphica virtutum, videtur indicare Quintilianus, dum oratorem nulla virtute præditum appellat sigillum rasum atque tersum; inde significans aliquam semper virtutis tesseram insculpi solitam in sigillorum scalpturis. Inuenimus autem in antiquorum monumentis Mecænatem [d] Hetruriæ regibus ortum, amicum fuisse præcipuum Augusti: vsumque sigillo cui Rana Rubeta, siue Seriphia foret insculpta. Porro sigillo ranæ Mecænatem vsum & ad taciturnitatis indicium, & ad Augusti gratiam captandam Pierius inquit: [e] [Inuenias silentium significari etiam per Rubetam ranam illam grandissimam, quæ geminis veluti cornibus insignita est, propterea quod obseruarunt Magi, si eam in multitudinem vociferationi-

Venus in meridie conspicum quando fit.

[a] lib. 2. p. 244

Stelle vt in meridie visuntur.

[b] 10. de vs. par. c. 3.

[c] 2. de Lun. luc. pag. 121.

[d] Volater. lib. 17. Horat. carm. Propert.

De sigillo Ranæ Mecænatis.

[e] lib. 29.

bus obstrepentem inferatur, silentium fieri. Eoque spectare nonnulli putant Ranam illam Mecænatis celebratissimam, qua is literas & tabellas obsignare solitus erat; vt pote qui ea, A quæ literis crederet, silentio inuoluenda esse commoneret. Sed enim quum Rana, non rubeta, in omnium sermone; ego eo potius rem spectare dixerim, quasi Mecœnas id in Augusti gratiam factitarit; de quo etiamnum infantulo illud fertur, quod in auito suburbano obstrepentes forte Ranas silere iusserit: cui quidem commento adeo fauit vetustas illa, vt ex eo negentur ibi Ranæ coaxare, quasi etiam adhuc tanti Principis imperio obsequantur. Voluisse igitur Mecœnatem hieroglyphico eo Schemate taciturnitatem polliceri, in ijs quæ Augustus eius fidei credidisset, nō secus ac Ranæ ipsæ, morosa adeo garrulitate insignes, illi adhuc infantulo paruere. Nam Sextus Aurelius, & Eutropius scribunt, Mecœnatem præcipuum amicorum Augusto fuisse ob taciturnitatem; quam tamen in eo nonnunquam desideratam ab Augusto Tranquillus ait. De Ranis id fertur, quod in frigidiores coniectæ fontes obmutescant, translatæ in tepidiorem paludem vocales fiant.] Ex quo ratio reddi potest eius quod Plinius inquit: *f* [Cyrenis mutas fuisse ranas, illatis e continente vocalibus durare genus earum. Mutas etiam num esse in Seripho insula: easdem alio translatas canere; quod accidere & in lacu Thessaliæ Sicendo tradunt.] Ceterum de Rana satis. Plinius B autem Junior, qui fuit apud Traianum Imperatorem autoritatis eiusdem, cuius & apud Augustum Mecœnas, vsus est in sigillo Schemate Quadrigæ; sic enim scribit ad Imperatorem Traianum aliquando † *Callidromum, Domine, mittendum ad te putaui: quod paulo tardius feci, dum requiro gemmam, quam sibi habentem imaginem Pacori, & quibus insignibus ornatus fuisset, subtractam indicabat. Vnius enim hanc quoque si inueniri potuisset simul mitterem, sicut globulam misi, quam se ex Parthico metallo attulisse dicebat. Signata est Anulo meo, cuius est aposphragisma QVADRIGA.* Qua sane Plinius Secundus iste iunior, vir princeps, Tribunitia, Prætoria, Proconsularique potestate, multisque dignitatibus in Imperio Romano pollens, Traiano carissimus, & summæ apud illum Imperatorem autoritatis, signare consueuit: eoque signo Quadrigæ quicquid optabat, ab Imperatore statim impetrabat. Eo vero signo Quadrigæ mystice indicabat tum Imperij Romani, cuius & partem ipse administrabat, & summam per amicissimum Imperatorem veluti regebat, amplitudinem: tum virtutum omnium excellentiam, tum consiliorum arcanorum taciturnitatem, tum etiam executionis mandatorum celeritatem. Porro Quadriga Sol vniuersum orbem percurrens om- C nia moderatur, in cælo cunctis astris lumen impertiens, & in elementari mundo cuncta collustrans, atq; vegetans omni tempore; nam Quadrigæ Soli sacræ signant ob Solem annum verti per quator tempora, Ver, Æstatem, Autumnum, & Hiemem: vel quatuor Solis equi designant elementa quatuor; quorum primus roseus indicat ignem, secundus albus aerem, tertius viridis terram virentibus herbis amictam, & quartus venetus Mare: Quin & Roseus indicat æstatem, albus hiemem niuibus abundantem, Viridis Vernū tempus herbas germinās, Venetus Autumnum, vt obseruat Vicus in Numo *g* Cæsaris. Et Pierius *h* Quadrigam siue currum ait indicare Ampliatorem Imperij. Ceterum astra Solis Quadrigam circumambientia hieroglyphica sunt virtutum in optimo Principe, quoniam Sol est princeps omniū astrorum; astra vero septenas virtutes in optimo Principe mirifice fulgentes ostendunt, contraria septenis Vitijs capitalibus, quibus humana vita fædatur, & mancipium facta Principis tenebrarum, ad inferi tenebras palpabiles condemnatur ab vltore scelerum summo Deo. D Præterea vero stellæ sunt, Hori Apollinis obseruatu, apud Ægyptios hieroglyphicum Noctis, adeoque silentij; quod indicant Catulli carmina:

,, Aut quam sidera multa quum tacet Nox,
,, Furtiuos hominum vident amores.

Celeritatem vero signari pariter motu Solis, atque stellarum, quis ignorat? horum enim astrorum omnium exiguo dieculæ tempore cursus velocissimus est, raptu primi mobilis inexcogitabili celeritate, ab ortu per occasum in ortum amplissimo cæli spacio emenso. Quamobrem anuli veteris Emblema nostrum, indicat Virum principem amplæ ditionis, virtutibus omnibus mire conspicuum, sua consilia rerum agendarum arcana tegentem, celerrima maturitate solitum exequi negocia, magnaque Reipublicæ facinora, taleque fuisse sigillum magni Principis apud Traianum Plinij Iuniors.

f lib. 8. c. 58.

† lib. 10. Epist. 16.

g Nu. 29.

h lib. 43.

Astra septena currum Solis ambientia quid signent in Schemate

Celeritas astrorum & Solis.

virorum

Virorum insignium imagines Anulis insculpi solitas, ad eorum memoriam, cultum, & imitationem.

Schema XXVIII. Gemmæ.

[e] Gemmis Anulorum insculpi consueuisse vultus insignium virorum, ad illorum memoriam, cultum, & imitationum. Cap. CXV.

NEmo reperitur in limine veteris eruditionis, cui non compertissimum sit, anulis antiquorum insculptas haberi facies insigoium virorum, qua principum, qua literarorum, qua militum, qua etiam amicorum; quin & Deorum. Etenim sigillaria[a] Tertullianus appellat parua Idola, & fictiles Deos. Arnobius etiam[b] Gentiles irridebat, quod sigillaria sua crederent Deos esse; putarentque sigilliolis Deos contrahi atque arctari, extendi vero in vastis simulachris. Cælarunt autem singuli Deos, quos magis colebant; ita Cæsar in anulo gerebat armatam Venerem,[c] a qua genus ducere per Æneam profitebatur. Ita Nero Marsyam ab Apolline superatum anulo gestans indicare voluit, se ceteros poetas cantu vincere, sicut Apollo Marsyam. Verum maxime Philosophos insignes anulis expresserunt; quorum præcipue sectæ forent addicti; Stoici sane Zenonem, Academici Platonem, Peripatetici sigillaricijs anulis insculptum gestabant Aristotelem, & complures Epicurum; de quo Tullius infit,[d] *Non in tabulis solum, sed in poculis, & in annellis, spectari solitam Romæ imaginem Epicuri.* Secutus hos noster Autor huiusmodi Schema proposuit, caput verendi senis barbati, cum auribus Asininis; & nisi nomen Lucij, Græce ΛΟΥΚΤΕΙ non ita graphi-

a de orat. c. 12.
b lib. 6. cōtr. Gent.
c Dion. hist Rom. l. 45.
d lib. de Finib.

graphice descriptum, fabrili mendo, proposuisset, facile Midæ regis Phrygiæ caput existimari posset; cui dicuntur aures asininæ fuisse. Ceterum Lucij, quibus aures huiusmodi possunt adscribi, tres plane fuerunt, qui pariter de Asino aureo, siue de sua in Asinum transformatione conscripserunt, sub quo commento varias humanæ vitæ miserias, atque vicissitudines, literarum monimentis mandauerunt: Lucius olim Samosatensis, Atheus cognomento, qui Deorum omiunm irrisor plurimis Dialogis eleganter & eloquenter inuulgatis, aliquando Christianæ religioni nomen dedit, ac demum eius alta mysteria non intelligens, iterum ad atheismum relapsus, asserere solebat, se a Christiana religione nihil acquisiuisse, præter coruptionem sui primi nominis; quippe quum prius Lucius appellaretur, in baptismate Lucianus nuncupatus fuerit: Alius Lucius Madaurensis Philosophus, Rhetor, atque Magus: Tertius Lucius Patarensis; cui Schema nostrum attribuit Anonymus, verbis ipsissimis: *LVCIVS PATERENSIS. Scripsit libros Metamorphoseon, & de Asini Transformatione, a quo suum Asinum descripsit Lucianus: Photius in Bibliotheca.* Sane Photius etsi propendere videatur in hanc opinionem, attamen incertum sibi dicit, vtrum Lucianus a Lucio, compendiose fabulam enarrans: vel a Luciano Lucius Asinum suum transcripserit amphiata fabula: verba Photij referre lubet:[e] [Lectæ sunt Lucij Patrensis transformationum narrationes variæ: dictio eius clara, pura, & dulcedine delectans: fugiens vero orationis nouitatem, supra modum prodigiosas consectatur narrationes, vt iure dixeris alterum eum esse Lucianum. Priores certe duo ipsius libri tantum non desumpti sunt a Lucio ex Luciani libro, qui inscriptus est LVCIVS, vel ASINVS. Nisi contra ex Lucij libro a Luciano ille transcriptus est. Ac si coniectare licet (neque enim vter tempore prior fuerit, cognoscere hactenus potui) Lucianum potius transcripsisse videtur. Nam quasi copiosiores Lucij libros, resecatis quæ ad proprium pertinere scopum minime videbantur, Lucianus, accidisset, ijsdemque verbis & compositionibus cetera vni aptasse narrationi *Lucium*, seu *Asinum*, quem inde furto compilauit, librum inscripsisse.] Additur a marginali notatore: *(vt ex Luciano vicissim L. Apuleium Madaurensem fabula Milesia Asinum Aureum)* Adnectit illico Photius: [Fabulosarum autem fictionum ac nefandæ turpitudinis pleni sunt vtriusque libri, hoc solo discrimine, quod Lucianus, vt ceteros suos libros omnes, ad irridendum atque perstringendum gentium superstitiosum Deorum cultum, hunc quoque composuerit. Lucius vero serio agens, & certas ratus hominum in alios transformationes, & brutorum rationis expertium in homines, ac viceuersa, aliasque antiquarum fabularum ineptias, ac nugas hic literis prodiderit, atque contexuerit.] Ego vero, qui didici dudum ab Aristotele,[f] nec non sæpius ab experimento, facile satis esse repertis addere; nec ita facile nugacem Lucium Patarensem in arctum contrahere, resecareque Luciani nugas prolixiores; at facilius Lucij Patarensis fabulas a Luciano prolixius extendi, sicuti certum est, Luciani nugas a Madaurensi Lucio plusquam nimium in Asino suo eiusdem argumenti dilatatas, & ampliatas esse; fontem primum fabulæ transformationis Asini facile putauero Lucium Patarensem, quam secundo loco dilatauerit in vberiorem riuum Lucianus atheus ille Samosatensis, ac tertio demum in amplissimum flumen ampliauerit, plurimis adiectis episodiorum riuis Lucius Apuleius Madaurensis. Enimuero L. Apuleius iste floruit ætate M. Antonini[g] Pij; sub annum Christi CXL. Lucianus autem multo prius æuo Traiani, anno Salutis centesimo; de quo Volaterranus ita:[h] *Lucianus sophista Samosatiensis, ob mores Atheos cognominatus, sub Traiano principe. Quum apud Antiochiam Syriæ causidicus esset, atque in ea arte plane decoxisset, se adscribendum dialogos conuertit, lacerandamque Christi religionem: vbi sane ridiculus apparet. Obijsse dicitur a canibus, vt par fuit, laceratus, autor Suidas. Hic quum antea Christianus esset, postea desertor religionis incessit, nihil ex ea consecutum dictitans, nisi vt nomen eius corrumperetur, ex Lucio Lucianus factus.* Suidas tamen ante Traiani tempora quoque Lucianum istum ponit. Lucium vero Patarensem vti Photius nō potuit inuenire quo tempore vixerit, ita nec ego. Sed ex eo conijcio fuisse Luciano vetustiorem; tum quod eius æuum certum ignoretur; tum quod, vt obseruabam, scribentes ambo de eodem argumento Asini transformati, sub eadem fabula Lucius Patarensis breuiorem commenti sui narrationem texuit, Lucianus prolixiorem, & omnium fusissimam Lucius Apuleius Luciano valde iunior.

[e] Phot. bibl. nu. 129.
[f] 1. Elench. cap. 8.
Asini aurei primus autor
[g] Tursell. epist. hist. l. 4.
[h] lib. 16.

nior; tum maxime quod ipſe Lucianus in veſtibulo ſui libelli de Aſino ſatis indicat, ſe commentum illud a Patarenſi ſumpſiſſe magis amplificandum; etenim Hipparchi domum ingreſſurus, vxorculæ Magæ, ſignificat ſe literas habere a Patarenſi ſophiſta coniugi ſuo conſignandas; quarum medio introducitur in domum, vbi Magicis præſtigijs ancillæ Palæſtræ transformatur in Aſinum. At vero cuius horum trium Luciorum ſit imago in Schemate gemmæ depicta, certo decerni nequit, quum vnicuique trium congruere valeat; non habentibus nobis certas illorum icones ex antiquis aut numis, aut marmoribus, aut tabulis. Quamobrem eo contenti debemus eſse, quod imago neceſsario ſit vnius illorum trium, qui claruerunt ex commento de Aſino transformato ſub propria perſona; quod aperte ſatis indicant aures longiores Aſini, ſimulachro capitis humani affixæ.

Libidinis atque Magiæ prauæ poteſtas ingens.

Schema XXIX. Gemmæ.

De Hominis in Aſinum transformatione per maleficam, libidine abutentem.
CXVI.

NOn aberrabit fortaſse quicumque cum Anonymo noſtro dixerit, iſto Schemate repreſentari transformatum iam in Aſini formam Apuleium; ſed & ipſum dici poſse de Luciano, Lucioque Patarenſe, qui pariter eadem fabula ſe transformatos in Aſinos commenti

menti sunt, eadem nequitiarum genera narrantes, quis arbitrari posset. Porro repraesentatur in Schemate deformatus Lucius in Asinum, humano modo super duos pedes ambulantem, pallio circumdatum ad instar hominum, & lusus admirabiles edentem coram pulchra muliere sedente, ancillula stante comitata; quae plusquam nimium Asini tum forma, tum lusibus delectata, libidinis aestu pruriens in Asini desiderium turpissimum exarsit, & ab altore belluae seruo magna pecuniae manu noua Pasiphae noctem ad incaestum pepigit, & obtinuit impurissima pariter atque scelestissima. Quam quidem nequitiam ex aequo descripserunt in Asino sui Lucij Madaurensis magus, & Samosateus atheus. Quare Schematistae picturam apertissime nobis illi declarant ambo, tertiusque similiter, opinor, Patarensis in opere propemodum eiusdem argumenti; dum enarrant mulierem pulchram & opulentam, spectatis lusibus Asini nefandam cum eo Venerem emisse magno pretio, votique scelesti compotem effectam; de quo pessimo facinore sic ad verbum Apuleius[a] [At vbi partim terrestri, partim maritimo itinere confecto, Corinthum accessimus, magnae ciuium turbae confluebant, vt mihi videbatur, non tantum Thyasi dantes honori, quam mei conspectus cupientes; nam tanta etiam ibidem de me fama peruaserat, vt non mediocri quaestui praeposito illi meo fuerim; qui quum multos videret nimio fauore, lusus meos spectare gestientes, obserata fore, atque singulis eorum seorsim admissis, stipes acceptans non paruas summulas diurnas corradere consueuerat. Fuit in illo conuenticulo matrona quaedam pollens, & opulens, quae more ceterorum visum meum mercata, ac dehinc multiformibus ludicris delectata, per admirationem assiduam paulatim in admirabilem mei cupidinem incidit, nec vllam vesanae libidinis medelam capiens; ad instar Asinariae Pasiphaes complexus meos ardenter expectabat; grandi denique praemio cum altore meo depacta est noctis vnius concubitum, &c.] Consimilia his Lucianus inducit ita loquentem Asinum:[b] [Vbi Thessalonicam venimus, omnes ad spectaculum & me videndum conuenerunt; iam enim fama diffusa longius vulgauerat, me in modum hominis saltantem, varios ludos edere. Patronus post potum suis conciuibus (hi nobiles erant) in coena me iocos illos incredibiles iubet edere. Libertus, qui mihi praeerat, faciens ex me quaestum, tenebat inclusum, eos qui meos ludos volebant aspicere, aperta ianua, datisque nummis intromittit: illi, aliud alter in meum cibum afferebant, & ea praesertim, quae ventri Asini minime conuenirent. Me &, Domini & aliorum ciuium epulae & magnum & pinguem reddiderant. Et mulier quaedam externa mei videndi cupida accedit, vt me aspiciat prandentem; vt aspexit, euestigio in cupidinem mei exarsit, tum Asini specie adducta, tum impulsa ludorum venustate. Haec cum Liberto vt vnam noctem mecum esse sinat, magno pretio paciscitur, &c.] Sic igitur in Schemate repraesentatur Asinus, seu Lucianus, seu Apuleius, humanos lusus edens coram matrona quae sedens in lectulo spectabat sola cum ancilla stante ludentem asinum humano more perambulantem, pallio cirumamictum, manu veluti dextera porrecta extra pallium, & sinistro brachio inuoluto pallij complicata parte, sicuti solent homines ambulare; simul & caput & os apertum ad mulierem vertens, veluti cum illa sermonem ferens. Vt iam de Schematistae consilio repraesentandi lusus Asini transformati coram sola muliere, ac famula, de quibus Apuleius, & Lucianus, nulla dubitatio possit haberi. Ac eo magis, quo talem transformationem hominis in Asinum factam fuisse non ita pridem a muliere saga, quae noctes cum eo dormiens abutebatur illo misero ad libidines, affirmat in sua Daemonum Inuestigatione Peripatetica Caesalpinus asserens:[†] [In Cypro Salamine, quum nauis appulisset commeatus emendi gratia, referunt iuuenem e naue egressum a muliere quadam oua emisse; quae quum comedisset in littore, post vnius horae spatium vocem amisisse, ac semistolidum redditum: Quumque nauim conscendere tentasset, repulsum a socijs fuisse, illum non agnoscentibus, sed Asinum putantibus. Quum autem miser nequicquam significare verbis posset, ac nauim iam e portu solutam conspiceret, anxius & consilij inops ad mulierem reuertitur, cuius maleficio detineri se suspicabatur: apud quam quum nullum auxilium impetraret, occasionem expectans, per triennium ruri mansit, interdiu quidem more Asinorum onera portans, noctu autem concumbens cum muliere, cōtinue mutus, vt nemini communicare posset veneficae praestigium. Casu autem quum in opidum perductus esset, & ante templum pertransiret, visus est a mercatoribus quibusdam Genuensibus Asinus cruribus

a lib. 10. metam.

b Tom. 3.

† cap. 9.

A B C D

A ribus posterioribus flexis & anterioribus eleuatis Sanctiss. Sacramenti eleuationē, quæ tunc forte agebatur, adorare. Quo perspecto prodigio mercatores rati mulierem Asinum ducentem maleficam esse (nam id genus præstigij in Asia frequens erat) Præfecto vrbis rem denunciarunt; cuius iussu mulier deprehensa & maleficium confessa, spe veniæ iuuenem in pristinum statum restituit, qui confestim ad patriam redijt: sed mulier condemnata pœnas luit. Hæc attestantur non omnino fabulosa esse, quæ a Poetis scribuntur de Circe & Vlyssis socijs ab ea conuersis in bruta.] Consimilia huic exempla plurima refert in suis Magicis Disquisitionibus ex Autorum fide dignorum testimonijs Delrius;[c] quæ nimis prolixum esset huc afferre. Fiebant autem huiusmodi transformationes omnes hominum in bruta, non reali transmutatione (nam id virium maga non habet, neque Dæmon, cuius potestate abutuntur magæ) sed præstigiosa sensuum illusione; nimirum Dæmone veras obiectorum visibilium species occultante spectantium oculis, & earum vice formante longe dissimiles ad libitum in aere circumambiente corpus maleficiati, quæ perstringant oculos intuentium ad earum rerum perceptionem, quarum sunt imagines illusoriæ. Sic in diuina pagina B legitur:[d] *Tulitq; Aaron virgam coram Pharaone, quæ versa est in colubrum. Vocauit autem Pharao sapientes & maleficos: & fecerunt etiam ipsi per incantationes Ægyptiacas & arcana quædam similiter. Proiecerunt q; singuli virgas suas, quæ versæ sunt in dracones: sed deuorauit virga Aaron virgas eorum.* Quia virga Aaron ab omnipotentis Dei virtute, qui vocat ea quæ non[e] sunt tanquam ea quæ sunt, realiter in viuentem colubrum transmutata fuit, qui potuit deuorare præstigiosos illos Magorum serpentes. At vero virtute Dæmonis, cui nulla potentia super terram comparari[f] potest, permittente Dei summa Iustitia per occulta nobis iudicia sua, facile possunt maleficæ mulieres adeo mirabiles hominum in animalia bruta fallaces transformationes moliri, siue per verba, arcanaque incantantia: siue per vnguina, siue per alimenta exhibita, siue per aliquod aliud, tanquam per merum putumque signum pacti vel occulti, vel manifesti, sagam inter atque cacodæmonem intercedentis; quo medio Dæmon illico præsto fit ad maleficæ desiderium adimplendum in transformatione concupita. Sit tum Incantatores Pharaonis, tum Virgilij testimonio:[g]

„ Carminibus Circe socios mutauit Vlyssis.

C Sic Apuleio, Luciano, & Patarensi, saga vngente se transformauit in auem, Lucius in asinum: sic hospes adolescens ouo pariter in asinum a maga Cypria deformatus: At ista vim habere non possunt neque physicam, neque supernaturalem reales transformationes efficiendi; solus Dei sermo, qui solus viuus est, & efficax.[h] Nec alimentum (quod Aristotele doctore vim non habet effectricem, sed solum passiuam[i]) immutare potest effigiem humani corporis in ferinam, nisi diuturnitate longa temporis degenerent homines velut in brutalem effigiem; dicit enim Aristoteles:[K] Degenerat autem quod patitur, nec superatur, aut defectu facultatis eius quod coquit & mouet: aut copia, frigiditateque eius, quod concoquitur & distinguitur. Quum enim partim superet, partim non superet, facit multiforme quod constituit: vt Athletarum nonnullis per vsum cibi nimium accidit. Quum enim per copiam pastus natura nequeat superare, vt proportione augeat, formamque seruet eandem, diuersæ efficiuntur partes, & adeo interdum, vt nihilo fere similes primis euadant. Proximum huic est morbus, quem Satyriam appellamus; etenim in eo præabundantia fluxionis, aut flatus erudi in partes faciei decumbentis, facies anima-D lis diuersi, & satyri apparet. Iam & alibi[l] notauimus tres Nobiles[m] Polos diuturno victu Tartarico faciem non multum a ferina dissimilem, humanæ vel nihil omnino, vel parum admodum consimilem contraxisse. Verum per magica veneficia ciborum maleficorum esu mortales intra paucas horas amittere videntur humanam effigiem, & induere brutalem. Quare non nisi cacodæmonis opera tale quid fieri posse dicendum est. Qua de re luculenter & apte[n] Cæsalpinus, atque Delrius.[o] Itaque Schematista nunc ob oculos ponit, Lucium in Asinum præstigio veneficæ deformatum, qui coram inscia veneficij muliere lusus humanos edens, eam in sui libidinem excitat, Apuleij, Lucianique fabulam, quæ potuit esse vera narratio patrati præstigij, representans.

c lib. 2. q. 9.
Quomodo præstigia fiat a Dæmone.
d Exod. 7. 10. 11. 12.
e Rom. 4. 17.
f Iob. 41. 42.
g Eclog. 8.
h Hebr. 4. 12.
i 2. de an. t. 45.
K 4. de gen. ani. c. 3.
l de Ferijs altr. an. disp. 5.
m Nauig. Ramus. tom. 2. init.
n de inuestig. Dæm. Perip. cap. 13.
o Disquis. mag. to. 1. lib. 2. c. 1. & seq.

Veterum saltatio ludicra super vtres plenos & extrinsecus vnctos explicata. A

Schema XXX. Gemmæ.

Apud Petrum Stephanonium in Gemma. B

De veterum ludicra saltatione super vtrem vino vel flatu plenum, & extrinsecus oleo lixiuiaue perunctum. Cap. CXVII. C

NÆ noster Anonymus in præsenti Schemate de ludo prisco super vtrem optime nobis & Virgilium, & Mercurialem consulendos proponit; etenim Mercurialis item ad Virgilium appellans, in sua Gymnastica scribit ipsissima.[a] [Erant quoq; qui supra vtres oleo vnctos & vino plenos pedibus saltarent: Inter quos victores ij censebantur, qui ita se se dextere gerebant, vt præ lubricitate humi non caderent. Atque hi pro victoriæ præmio vtrem cum vino ferebant: qui vero terram natibus percutiebant, non sine magna voluptate spectatoribus risum mouebant. Id autem antiquitus obseruatum in ludis Baccho dicatis, quos Ascolia vocabant, proditur: in quibus vtres caprinis pellibus conflati saltibus calcabantur, in caprarum contemptum, quæ adeo vitibus infestæ creduntur. De hoc Aristophanes in Pluto, *Hic sub dio supra vtrem salta*: & Eubulus apud Aristophanis Interpretem: *Quare vtrem in medio collocantes supra ipsum saltate: & eos qui humo ceciderint, cachinno prosequimini.* Virgilius 2. Georgic. D

[a] L. 2. c. 11. f.

Ascolia ludi veterum.

" . . . . atque inter pocula læti
" Mollibus in pratis vnctos salire per vtres.

Sed illud non ignorandum, quod scriptum est apud Iulium Pollucem ἀσκωλιάζειν, tam de his, quam de vno subleuato pede, altero solo saltantibus (Genuenses mei vocant *Gallizoppo*) dictum esse apud veteres.] Seruius ad hunc locum Virgilij scribit, vtres istos vnctos fuisse forinsecus vel oleo, vel lixiuia. Mancinus ibidem ait: *Liber pater & vitem, & vuam tradidit; qui quum seuisset vitem ipsam, & hircus in vineam se conuertisset, & quæ ibi tenerrima folia videret, decerpsisset; ex pelle eius vtrem fecit, ac vino plenam perligauit: & in medium proiecit, suosque sodales circa eum saltare coegit: autor Hyginus.*

Equi-

A Equidem apud Phurnutum lego: [Ad hæc illi (*Baccho scilicet*) hircum mactāt, quod vitibus ac ficis infestum sit genus animantis. Quam ob causam hunc deglubentes, in vterum (*vtrem*) insiliunt per pagos Atticos iuniores Agricolæ: & gaudet fortassis id genus sacrificio Bacchus, quod ipse hircus sit.] Sed apud Hyginum de Baccho nihil tale reperio. Ceterum aduersus Mercurialem, & alios interpretes Virgilianos, aptius ex vetustate colligit La. Cerda, non vino, sed aere flatuque plenos extitisse priscorum vtres hircinos, per quos agricolæ saliebant; & vniuersam istam historiam explicans infit:[b] [Occasione huius pulchre dilabitur *Virgilius* ad sacra Bacchi, quæ Græcorum & Latinorum ritu fieri consueuerunt. Itaq; ait: si quæras originem capri immolati Baccho, nulla est alia, quā ipsum arrosisse vites huius Dei: ideo Aris omnibus cæditur in sacris Liberalibus Bacchi: Ideo ludi veteres theatrales eunt in proscenia, vt ibi exhibeantur: ideo Athenienses, qui dicti Theseidæ a Theseo, lusere in pratis ascoliasmum inter læts conuiuia destinatis præmijs per pagos, & compita his, qui agilius saliissent per vtres vnctos.] & mox.[c] VNCTOS SALIERE PER VTRES: Ascolia Græcis dicta sunt: vt etiam ascoliasmus, ab ἀσκοῦ αἰγίου, ab vtre caprino: Romani Vinalia appellarunt. Statuebantur itaque vtres hircini, in prato instar theatri efformato,

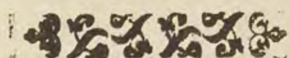
b Nota D. sacra Bacchi explicata.

c Nu. 19.

B inflati atque vncti oleo: saltabant per hos rustici vnico tantum pede; nam alterum subleuatum habebant, libratumque in aere: Qui cadebant (quod signato verbo dicebatur cernuare) risu ab omnibus & cachinnis ludibunde accipiebantur: Ita omnia plausu & hilaritate in honorem Bacchi personabant. Verba, quibus saltus significabantur, sunt Scholiazin, & asmolizin. Huius celebritatis Græci & Latini meminerunt, sed Græci frequentius. Integra autorum non adducam, ne te Lector, & hanc paginam onerem: tantum notas quas dixi, breuiter probabo. Dixi, statui vtres in theatro, Scholiastes Aristophanis, *in medio autem theatro* ἐτίθεντο *vtres*. Ztetzes in Hesiodum, vtre τιθέντες κατὰ γῆς. Addidi, inflatos: Scholiastes Aristophanis & Zetzes vterque πεφυσημένους. Hyginus lib. 2. de signorum historia loquens de Capro, qui vitem corrosit: & Icario, qui Bacchi artem colendi vineti acceperat, ita ait: *Dicitur hircus in vineam se conieciße, & quæ ibi tenerrima folia videret, decerpsiße Icarum iratum, eum interfeciße: ex pelle eius vtrem feciße, ac vento plenum præligaße, & in medium proieciße: suosque sodales circa eum saltare coegiße*. Adieci etiam, Vnctos fuisse:

C Scholiastes Aristophanis, ἀληλιμμένους. Varro lib. 1 de vita Populi Romani: *Etiam pelles bubalas oleo perfusas percutiebant*. Seruius hic: *vnctos vel oleo vel lixiuia*. Dixi præterea, saltum hunc fieri solitum vnico pede, Zetzes, ἑνὶ ποδὶ ἐφαλλόμενοι, ἄνωθεν τούτου ἐφέροντο. Risum, quo cadentes excipiebantur, probat Eubulus apud Interpretem Aristophanis: *Quare vtrem in medio collocantes, supra ipsum saltate; & eos, qui ceciderint, cachinno prosequimini*. Varronis partem, quam præmisi, sequuntur verba hæc: *Ibiq. cernuabant: a quo ille versus vetus est in carminibus* ,, *Sibi pastores ludos faciūt corijs cernualia*. Ita legendus hic versus: non vt a Turnebo lib. 17 cap. 23. Dixi estremo loco, hanc celebritatem fieri in honorem Bacchi, Interpres Aristophanis, *Athenienses ascolia fecerunt in honorem Dionysij*. Zetzet: *Hoc autem fecerunt, honorantes Dionysium*. Addam ex parergo, Constare autoritate Phurnuti, hos lusus non vno in loco, sed per pagos Atticæ celebrari solitos; ait enim, *Excoriato hirco, saltabant in vtrem per pagos Attica*.] Ceterum in Schemate super vtrem saltator, non vnico, sed ambobus pedibus visitur; nisi forte, timore cadendi pedem alterum demiserit. Coronati saltatores picti sunt, ad hilaritatem, & conuiuium peractum

D ostendendum. Trium vero depictorum in Schemate vnus verenda breui subligaculo cinctus, hominem communem refert; ast alij duo nudi caudas habentes, e genere Satyrorum habendi sunt; quos in Bacchi ludis apte ponit in præsentia Schematista, qui Satyros esse Bacchi socios atque cultores agnosceret. Censendum autem est, vtrem potius vento, flatuq; repletum fuisse, quam vino, ad maiorem lubricitatem, facilitatemque cadendi, & risum excitandi.

Larua, siue persona Dramaticum Poetam ostendit. A

Schema XXXI. Gemma.

Personam non attribui posse Poetæ Lyrico, vel Epico, sed esse proprium symbolum Dramatici. Cap. CXVIII.

NEscio qua ratione Virgilius Maro fuerit inscriptus ab Anonymo viro Schemati nostro, quod ob oculos ponit laureatum poetam, togatum, sedentem, & ad Laruam Personæ gesticulantem loquentemue; namq; Poetarum classes quum tergeminæ numerentur, Epici, Lyrici, Dramatici; quos in Tragicos, Comicos, atque Dichyrambicos Mimosue subdiuidit Aristoteles:[a] Quumque Personarum Laruæ non pertineant ad Epicos; etenim, ut ait Aristoteles, *nudis sermonibus siue metris solummodo Epopæia vtitur*: neque pariter ad Lyricos, qui metris cantus adiungunt absque mimis, ac histrionibus: verum attineant ad vnos Dramaticos, tam Comicos, quam Tragicos, & Dithyrambicos, penes quos agunt histriones, atque Mimi, prodeuntes in scenam laruati, personatique; sicuti luculenter ostendit in sua Poetica Scaliger:[b] Jam satis apparet Virgilium Maronem, qui texuit Epopœiam in Æneide, simul & in Georgica, nullibi vero Tragœdiam, aut Comœdiam, neque mimicam, in præsenti Schemate non repræsentari. Quod si Dramaticas illius Eclogas obijcias in Bucolicis, par est eum a præstantioribus operibus describi, denominarique, non autem ab humilioribus atque ludicris. Quare libentius audiuero Schema nostrum attribui, vel Terentio, Plauto, & Aristophani Comico, vel Euripidi, Sophocli, Æschylo, Senecæ Tragico;

[a] Poet. c. 1.
Larua nõ ad Epicos attinet, nec ad Liricos.
Dramatici quot species.
[b] lib. 1. c. 14 & seq.

gico; quì finguli dramata fecerunt, inducentes hiftriones laruatos, mimofque perfonatos in fcena, fabularum fuarum actores. Qui non folum perfonatos, atque laruatos mimos & hiftriones introducunt, agentes perfonam aut regis, aut ferui, aut fenis, aut alius cuiufpiam, quum reuera tales nõ fint; fed etiam qui fub tegmine fabulæ, fictique fermonis occulunt vera documenta vitæ mortalium, & allegoricos fenfus veros; vnde fcite cl. Petrafancta fuis in fymbolis heroicis, ait: [c] *Larua cum epigraphe, vera latent, commendat prudentem interdum ac neceffariam confilij fufcepti diffimulationem.* [c] lib.6.c.15.

Sue prifci facrificabant vbique fingulis fere Dijs ad omnia: fed præcipue Veneri ad puritatem coniugij, & fecunditatem prolis in Nuptijs.

Schema XXXII. Gemma.

De facrificio Suis apud antiquos. Cap. CXIX.

PRæfenti fane Schemate reprefentari vetuftum ritum ducendi fuem ad facrificium, vnicuique compertiffimum eft, afpicenti tum porcinum caput exertis dentibus: tum facerdotem mulierem cum cultro iugulatorio victimæ, tum pone fequentis Tibicinis ad pompam facrificij celebrandum, tum altera muliere cũ pateris plenis rerum in ignem Aræ proijciendarum, tribus hominibus vna cum fue pergentibus ad locum facrificij. Sed cui numini, quem ob finem fue litare confueuiffent antiqui, non apparet e Schemate, ficuti neque quid contineretur in pateris ab vtraque muliere facrificula manu geftatis; quare nitendum eft ex antiquitatis tenebris id in lucem eruere. Profecto Gyraldus ait: [a] *Sicut Hebræi fue abftinebant, ita gentes ex eo maxime rem diuinam fecere. Ægyptij Lunæ & Libero fuem immolabant.* & mox: *Proditum vero memoriæ eft, a fuilli pecoris genere immolandi initium Romæ primum factum, eo argumento, quod fus fœderibus & fponfalibus adhiberetur. Hinc & Varro lib 2 de re Ruftica Porci, inquit qui a partu decimo die habentur puri, & ab eo appellantur ab antiquis facres, quod tum ad facrificia idonei primum dicuntur, Itaque apud Plantum* [a] Synt. 17. Sus immolabatur Soli & Libero.

tum

tum in Menechmis eum insanum putat, qui vt pietur in opido Epidamno, interrogat, Quanti hi porci sunt sacres? Idem Plautus in Rud. sunt domi agni, & porci sacres. Hinc etiam sunt Nefrendes sues: de quibus sic Fulgentius ad Chalcidium. Diophantus Lacedæmonius, qui de
„ sacris Deorum scripsit, ait apud Athenas Marti solere sacrificari sacrum, quod Heca-
„ tomphoneuma appellabatur. Si quis enim centum hostes interfecisset, Marti de homi-
„ ne sacrificabat apud insulam Lemnum, quod sacrificatum est a duobus Cretensibus, &
Marti. „ vno Locro, sicut Sosicrates scribit. Sed posteaquam hoc Atheniensibus displicuit, cæ-
„ perunt offerre porcum castratum, quem Nephrendem vocabant, quasi sine renibus. Et
„ apud Romanos scribit Sicinium Dentatum centies & vicies pugnasse singulari certami-
„ ne, cicatrices habuisse supra quadraginta quinque, post tergum nullam. Coronas ac-
„ cepisse viginti sex: armillas CXL. & istum primum sacrum fecisse Marti. (& mox Gyraldus:) *Varro tamen Fulgentio suffragatur, vt qui porcos scribat significare, qui lactentis*
Cereri. *nomine amisso, non dum fabam frendere, idest frangere possunt. Sed & in initiationibus Cereris sus mactabatur. Et quamuis in sacris ipsius Deæ vinum adhibere nefas esset, in hoc tamen sacro de vino libasse, pontificales libri non vetabant: quam quidem suem immolari ab eo,*
Cybeli. *qui mortuo iusta fecisset, crimen admitti putabatur. Deorum quoque Matri nullum sacrum, nisi de porca fieri, quidam prodidere: & lustrari exercitum. Scribit Ælianus: Ægyptijs persua-*
Lunæ. *sum esse, Sues Soli & Lunæ inimicissimos esse, & semel tantum quum festos dies agunt, eos Luna singulis annis dicasse: alias vero nunquam nec huic ipsi, nec cuiquam deorum sacrificasse; id propterea facientes, quia execrandos & detestandos existimabant, vt Iudæi quoque; quod & pluribus Plutarchus in Symposiacis est executus. Subdit etiam Ælianus, In myste-*
Veneri. *rijs Athenienses sues immolasse, propter perniciem, quam segetibus sues inferunt.* & mox: *Proditum tamen est, in Thessalia Veneris fanum fuisse, & aliud in Sida Pamphyliæ & in Aspendo, & Argis, in celebritate, quæ Hysteria dicebatur, in quibus præter instituta moresque aliorum Sues mactare licebat, quum in ceteris nullo modo fas esset. Aristophanes tamen in fabulis, suum plerumque & porcorum sacrificium commemorat. Notat & Galenus in Commentarijs Chirurgiæ Hippocratis Glyciam a Græcis vocari suem, vel porcum in sacrificio, blanda scilicet voce: vt quoque Simiam, calliam, eadem ratione; atque hac in re Callimachi versus citat.* Itaque sus immolabatur pluribus Dijs, Soli, Baccho, Marti, Cereri, Matri Deum, Lunæ,
b lib. 9. Hieroglyph. atque Veneri. Quin Maiæ, Disque terrenis, & alijs multis, obseruat Valerianus,[b] asserens [In sacrificijs identidem immolatur porcus ab laborantibus delirio verborum, atque etiam insania, & quod terrenis præcipue sensibus addictus applicitusque est, sponteque & volup-
Maiæ. Dis terrenis. tuose admodum inhæsitat luto, lasciuiæ turpitudinumque simulachrum habetur. Idem in sacrificijs Maiæ & Dis terrenis offertur: & ita demum in plerisque alijs hieroglyphicis idem consensus est: non incongruam rem me facturum existimaui, si de porcorum immo-
Suem immolari pro laborantibus insania. latione plenius quædam apposuissem: ab eo autem, quod delirio super nuper attigerimus, incipiam. Immolari siquidem porcum ab laborantibus insania, verborumque delirio, multiscius Plautus indicat Menechmis:

„ Nunc ipsi Naturæ Deo mihi respondeas
„ Adolescens, quibus hic pretijs Porci veneunt,
„ Sacres, sinceri: numum vnum en a me accipe,
„ Iube te piari de mea pecunia:
„ Nam ego quidem insanum esse te certo scio.

In eandem sententiam Horatius Sermonibus:

Laribus. „ Immolet aequis hic porcum Laribus?

Sues cur soli Thytæ, ac Thyin dicti inter animalia. quod is insania minime laborare videretur qui diues, neque periurus, neque sordidus haberetur. Sed tamen multis porro mysterijs Porcus sacrificari solitus, vt animalium soli sues *Thyta*, a *Thyin*, quod immolare est, meruerint appellari, Latine *sacres*, teneri adhuc, & in veteri comœdia sues mysterici nuncupantur; eaque laudatissima erat hostia, si quis in-
† 4. de gen. an. c. 6. uentus esset porcus, qui solidas vngulas, non diuisas haberet. Quod ne cui mirum videa-
Sues vbi sint solidis vngulis, nō bifidisIoui. tur, sciendum est ex Aristotele,† in Macedonia Æmatheolicas sues vnguibus esse solidis. Per Porcum sane iurare Agamemnonem apud Homerum legimus: Et pugiles certamen inituros iuxta Jouis statuam in Elide mactato porco iurare solitos, sine fraude se se compa-

resse,

raſſe, tradit Pauſanias. Quin etiam Iudices præfectoſque certamini eodem ſacro,& apud eandem ſtatuam iuraſſe tradit. Nulli vero porcum illum, per quem illi iuraſſent, edere licuiſſe: quare Thalthibius Homericus porcum, quem Agamemnon pro iuramento ſtatuerat, arreptum in mare præcipitem dedit. Addemus & illud, Cenſores Romanos completo quinquennio luſtrari ſolitos, ſacrificia de ſue, oue, tauro facientes, quæ vnica dictione *SOLITAVRILIA* vocabantur, vt obiter apud Pædianum in Diuinationem corrigas, quod duabus locutionibus diſſitum legitur in vulgatis codicibus, *Soli taurilia*. Ceteri autem porcus, vti dictum, in primis mactabatur, ſiue quod paſtu ſegetum, & diſſipatione, magas aruis inferat clades, vt apud Ouidium:

,, Hoſtia ſus meruiſſe mori, quia ſemina roſtro
,, Eruerit pando, ſpemque interceperit anni.

ſiue conciliandæ fœcunditatis gratia; quum animal ſit (vt id identidem repetamus) featuræ admodum prolificæ. & mox: [Porcam autem dicit Veranius, quæ familiæ purgandæ cauſa Cereri itidem ſolita eſt immolari, quod pars quædam eius ſacrificij fieret in cōſpectu eius mortui, cuius funus inſtituebatur.] & infra [*NVPTIALIA:* Quin etiam nuptiarum initijs, antiquis regibus Porcum mactare mos erat. Et potentiores quique viri in Hetruria nuptialibus conuiuijs, nouæ nuptæ maritique Dis tutelaribus porcum immolabant; quod etiam priſci Latini & Græci in Italia factitabant. Vnde is, qui ſponſam ducturus, quum omnia apparaſſet, & ſpe ſponſæ fruſtratus eſſet, exclamauit: Dis tutelaribus nuptiarum.

,, Perijt quidem ſus, & talentum, & nuptiæ.

Hyſteria ſane feſta erant, quibus ſus Veneri mactabatur; cuius rei meminit Callimachus:] Ex his apparent nobis tres cauſæ Schematis; vna quidem eſt, apte Schematiſtam ad ſacrificij vetuſti naturam indicandam elegiſſe ſacrificium Suis, quod omnibus fere Dijs immolari conſueuerit, non item animalium aliorum vllum, ſed ſingula ſingulis paucisque ſacrificarentur. Cur Sus in Schemate, ſacrificij. Alia propter plurimos fines, plurimaque bona, quibus conſequendis hoſtia ſuilla ſolebat immolari; nam & ad fædera bene percutienda, & ad ſponſalia recte peragenda, & ad inſaniam deliriumque verborum ſanandum, & ad expiationem patratarum cædium, & ad fæcunditatem impetrandam, & ad iuramentum militare, & ad magiſtratus luſtrandos, & ad auertendam ſegetum exterminationem, vitiumque damna, & ad mortuorum purificationem, & ad alios pleroſque fines, vt non immerito Suis vnius immolatione Schematiſta ſacrificium abſolute generatim indicare potuerit. Tertia vero cauſa eſt, quam ego cenſeo Schematis autorem maxime reſpexiſſe, quia Sus in ſponſalibus, quæ feſta dicebantur Hyſteria Veneri ſacra, mactabatur & ad fæcunditatem prolis; quæ mirabilis eſt in ſuibus, & ad puritatem nuptiarum; propterea que Sacerdotes Hoſtiam ſuillam ad altare ducentes, in Schemate duæ mulieres adhibentur, quas maxime decet puritas, vt coniugij fides, & liberorum procreatio ſeruetur illibata, & incontaminata, nullis obnoxia fæditatibus, ob quas immunditias impurum animal ſuillum a puris mulieribus mactatur: in quibus præcipue fæcunditas experitur; etenim ad hunc potiſſimum finem a natura mulier inſtituta videtur, vt liberos coniugi pariat. Sus cura mulieribus ducatur ad ſacrificium. Habet autem altera mulier cultrum, neceſſarium ſacrificio prorſus inſtrumentum ad iugulandam Hoſtiam: Habet vtraque pateram, forte ſalſis frugibus atq; thuris adolendi granis refertam; etenim Apollinis oraculum de ritu ſacrificandi, relatum a Porphyrio pariter, & ab Euſebio Cæſarienſe in ſua Præparatione Euangelica, præter ceteros habet huiuſmodi verſus Latine redditos: Mulier cur a natura ſit inſtituta.

,, Quæ circum volitant terram, ſibi numina quærunt
,, Imponque atrum corpus, tum thura, ſimulque
,, Inijcier ſalſas fruges, & dulcia liba.

Sed, quod admirabile prorſus eſt in Schemate, figura corporis porcini non apparet integra, verum pectore fere tenus; oſtendit enim caput cum pedibus anterioribus, reliquo non apparente corpore; licet autem partem ventris imi mediam occulere poſse videatur anteſtans mulier; attamen iſta nequit poſteriora crura, cluneſque nephrendis cum cauda nobis naturaliter abſcondere. Neque vero dixerim huiuſcemodi ſacrificium eſse, quale ſcribit† Hyginus, vel notatu Gyraldi,* memorans Antiquos, quum maxima cærimonia deorum immortalium ſacrificia adminiſtrarent, conſueuiſse totas Hoſtias in ſacrificij flamma conſumere:

† lib. 2. in Sagitt.
* 17. Synt. pag. 668. B.

re: itaque quum propter sumptus magnitudinem sacrificia pauperibus non contingerent; Prometheus dicitur ab Joue impetrasse, vt partem hostiæ in ignem conijcerent, partem in suos consumerent vsus: idque postea consuetudo firmauit. Namque sus, qui medius pingitur in gemma viuus, & gradiens effingitur; viuus autem & gradiens, medius esse non potest. Quare fuerit mendum incisoris, vel eius artificis obliuio. Adest & sacrificijs adhiberi tibias inflans assuetus: de quo Gyraldus: *Phrygibus pium est, sub tibiarum cantu concidi, aut saltationibus effeminari*. & mox generatim de sacrificijs *At vero quum immolant, primo victimam sertis coronant, explorantque ante num legitima sit, & apta, ne forte sacrificent quæ religio non admittat: tum ad aram deducunt, & ante Dei simulachra iugulabant, voce conueniente & tibijs, & sacris.* Aptissime vero tibicen in Schemate duas tibias rectam vnam, & curuam alteram, vno simul inflans ore, pingitur & genis tumentibus, & imo ventre tumidiore; quia talis est affectio tuba, tibijsque canentium, ob magnam anhelitus retentionem, ad intensiorem spiritus impulsum in organi tubum pro vehementiore sono. Vetustos autem ingenti conatu tibias inflasse, satis innuere videtur Festus, priscorum Gramnaticorum facile princeps, cui *Flutor*, idem est quod *Tibicen*. Duas vero tibias in sacrificijs vno simul ore canentes antiquitus adhiberi consueuisse prodit non solum tum Martialis in Apophoretis † cui

Synt. 17.

† lib. 14. ap. 69.

A

B

,, Ebria nos madidis rumpis tibicina buccis:
,, Sæpe duas pariter, sæpe monaulon habes:

tum gemmula Cl. Viri Joannis Galuani I. C. Patauini, cimeliorum antiquiorum condus; quam mihi videndam transmisit, & latius incidendam curauimus ad hanc effigiem; quæ duas tibias rectas inflantem hominem ad altare sacrificij belle repræsentat:

C

D

Verum

Verum etiam tabula marmorea vetustissima, quam attulit ante Casalium [a] agentem in Profanis Romanorum ritibus de Siluano, & Episcopum Tomasinum in opere suo de Donarijs [b] ponentes antiqui marmoris effigiem, in qua præter cetera visitur ad Aram vnus duas tibias inflans: Grutherus in descriptionibus: dicente Casalio: Attulimus hic tabu-
„ lam effigiatam ex lapide albo duorum circiter palmorum, tum latitudinis, tum alti-
„ tudinis, quam ego in meo Musæo libens detineo. Siluanum repræsentat, cui a priscis
„ illis hunc fuisse pro voto dicatum, constat ex eiusdem literis in calce. De hoc
„ ipsomet marmore meo meminit Grutherus in suis Inscriptionibus, his verbis.

[a] cap. 11.
[b] cap. 29.

Stat hic Siluanus inter quercum, & Palmam, altera manu falcem putatoriam habens, altera ramum, cuius extremo nescio, an Nux Pinea emineat
A dextris ad altare tibicen canit adstantibus duobus alijs
A sinistris, duo item adstant, quorum hic nescio, quid vasculi vtraque manu capiti impositum sustentat: ille Porcam ducit ad tergum vittatam. subscribitur.

SACRVM. SANCTO. SILVANO. AVG. VOTO SVSC. EX VISV.

„ Reuerendissimus Jacobus Philippus Tomasinus Episcopus Æmoniensis, in eruditissi-
„ mo suo opere de Donarijs hunc ipsum meum Siluanum concinne delineatum repræ-
„ sentauit, & Elogium de eo docte composuit.
Figura vero Marmoris elegantior ab Episcopo data hæc est.

A

B

C

Cuius eruditam explicationem non est vt hic afferamus, quum vnicuique prostet prolixior in eius opere. Sat est cum eo notasse, quod *Agrestis puer pone quadratam Aram distentis buccis geminam tibiam inflat, ne quid infaustum exaudiretur*, aut hostiæ grunientis, aut alius inconditè vociferantis. Verum & in alia magna sacrificij tabula Casalius [c] præter ceteros cantores plures, qui tum Lyram pulsarent, tum simplices tubas longiores inflarent, puerum lauro coronatum habet, qui duas tibias inflat: etsi non meminit eius in explicatione, sed solummodo tubarum, inquiens: *Tibicines interim, dum sacrificium perficitur, tubis clangebant: tuba autem instrumentum est ex ære, vel argento cauum, cuius sonitus in castris, & prælijs, & sacris etiam maxime in vsu erat. Tuba autem, quæ directa est, ita appellatur: sicut Buccina, qua in semet ipsam æreo circulo flectitur.* Magnæ vero tabulæ PARS ad nostrum attinens propositum, de Tibicine duas tibias inflante in sacrificio solemni, talis est.

D

[c] cap. 15.

In no-

In nostra vero gemmula Tibicen ad sacrificium porcæ canens, duo simul inflat instrumenta, rectam tibiam, & curuam buccinam. Porro qui fuerit inuentor inflandi simul tibiam geminam, habemus apud Athenæum [d] cui *Methrodorus Chius in rebus Troicis Fistulam & Tibiam primũ Marsyam inquit inuenisse in Celænis, quum prius vnico calamo vterentur.* & mox: *Et multis calamis composita tibia Sileno attribuitur, ac Marsyæ, cera coniunctæ.* Tibiam quidem geminam in diuersis obseruare licet monumentis, quibus veterum sacrificia exhibentur; sed in nullis habenam, quam in laboriosis doctisque ad Plinium Exercitationibus dedit Cl. Salmasius. Elegantissimam certe in signo æneo, eius quæ hic exprimitur formæ anno MDCXXXV. Venetijs apud eruditissimum Iacobum Gaffarellum, Sigentiæ in Gallijs Abbatem, vtrique nostrum summa necessitudine coniunctum, vidit Ioannes Rhodius, cui eius indicium debemus huiusmodi,

[d] lib.4.c.24.

A

B

C

Vulgo quidem celebratur a Poetis inuentrix tibiarum Pallas; quas dederit Marſyæ: ſed veritas eſt, Marſyam primum inueniſſe ſimul duplici tibia canere, ſolertia propriæ mentis; quas ideo dicitur a Minerua recepiſse, nimirum a mente ſua. Quod pulchre Tzetzes in Chiliadibus explicauit [e] accinens:

[e] Chil. 1. hiſt. 15.

,, Marſyas Phryx philoſophus inuenit tibias primum.

geminas nimirum ſimul ſonare: & mox:

,, Sed tamen philoſophus Marſyas, quem dixi,
,, Inuento hoc gloriabatur. . . . .

Vt autem poſſet ore ſimul vno duas tibias inflare, manumq; digitis omnibus expeditis earum foramina percurrere pulſareque, quamdam velut habenam e ſummo capite tibias ad os detinentem geſtabat; de qua belle Tzetzes idem paulo prius in eadem hiſtoria ſic: D

,, Auro ſplendido adaptauit circa villoſa
,, Tempora & os vehemens retro quibuſdam loris.

Porro Marſyæ inuentum fuiſſe, geminata tibia canere ſatis oſtendit illius Muſicæ peritia, ſatis a Platone celebrata in Minoe: *Sed num*, inquit, *referre potes, quis e priſcis hominibus, circa tibiarum inflationem conditor optimus extitit? Forte non tenes: vis ne tibi memorem? valde. Marſya, & quem ille maxime amauit, Olympus Phrygius. Vera loqueris.* Quo factum eſt, vt obſeruatu Rhodigini [f] conſtat, Marſyæ ſtatua paſſim erecta coleretur in liberis ciuitatibus. Namque Pauſanias in Phocicis ait, *Paulo ſuperius ſaxo inſidet Marſyas, prope Olympus: habitus eſt pueri iam pubeſcentis: tibijs diſcere videtur.* Et in Arcadicis,

[f] lib. 28. c. 12

In

In templo Messeniorum in basi Musa insculpta & Marsyas tibÿs canens. At vero speciatim Romæ, vbi quum antea Numa, Plutarchi [g] relatu, Tibicines habuisset in summo pretio, posterioribus temporibus in foro statua Marsyæ posita fuit honoris ergo, & ad eam tribunal, vt ait [h] Lipsius, Quique causidici victores in eloquentia superabant aduersarios, Marsyæ statuam coronabant, quasi ab eo sermonis numeros habuissent, omine bono, & victoriam. Licet hunc morem Iulia, Augusti filia, turpissime fædauerit, quæ statuam illam coronari iubebat a suis adulteris nocturnis, quos in palæstra libidinis valentiores experta fuisset; qua de re Seneca [i] *Quotidianum*, inquit, *ad Marsyam conuentum impudicæ principis infamia notet, quum ex adultera in quæstuariam versa, ius omnis licentiæ sub ignoto adulterio peteret.* Atque Plinius [K] *Apud nos*, ait, *exemplum licentiæ huius non est aliud, quam filia Diui Augusti, cuius luxuria noctibus coronatum Marsyam, literæ illius dei gemunt*; nempe illam filiæ turpitudinem (notatu Lipsij [l] Mureti, & aliorum) aliasq; id generis infamias, Augustus epistola complexus, eam epistolam per Quæstorem in Senatu recitari absque se voluit: vnde Plinio literæ diui Augusti dicuntur gemere Marsyam coronatum luxuria filiæ suæ
B impudicissimæ. Verum recte Gruterus, atque Iuretus in hoc loco Senecæ, *Ad Marsyam quod spectat, statua erat in celeberrima fori parte: Forum autem Romanum ea ætate nocturnis stupris infame. Itaque videtur Iulia hæc forum illud noctu frequentasse, ac ad statuam eius Marsyæ ignotis admissarÿs promiscue libidinem suam implesse. nec hoc solum, sed quemadmodum milites exauctorati arma sua ad Martis, gladiatores rude donati ad Herculis ponebant; ita etiam hæc Marsyæ illi, non eloquentiæ, vt a lÿ; sed libidinis suæ coronas contulisse.* Profecto Iulia, non minus ingenio solers, quam indomita feruens intemperantia, cognoscens Marsyam ideo coronari solitum a causidicis eloquentia suos aduersarios vincentibus, quod ille cantor atque musicus æuo suo tibicines omnes harmonia superaret: ita videns eundem Marsyam e satyrorum genere fuisse, quorum apud antiquos omnes habetur famosa venerea procacitas, & inexplebilis, indefatigabilisque salacitas; a valentissimis adulteris suis in palæstra nocturnæ veneris, voluit Marsyam, tanquam satyrum libidinosæ petulantisque naturæ coronari. Ceterum ob solam virtutem, vt dicebamus, peritiamque musicæ, tam in Romano foro, quam in alijs ciuitatibus liberis Marsyæ statua posita fuit honoris ergo, sicut e Se-
C neca non solum, sed etiam e Seruio colligit [m] Rhodiginus, asserens prodijsse, coniectura eruditorum, illud Martialis,

,, Ipse potest fieri Marsya causidicus.

Verum enim vero Marsyas ante Lyram inuentam quum tibicen peritissimus esset in honore summoque pretio, multas ab omnibus opes accipiebat, diuitijsque plurimum affluens in vrbibus illustris atque famosus habebatur. Sed iam inuenta postea lyra suauiorem harmoniam edente per Apollinem, virum nempe doctiorem Marsya, superatus Marsyas asseritur iusto Musarum, scilicet doctorum hominum iudicio, ab Apolline decorticatus, ac interemptus; quod & Tzetzes ait: [n]

,, Contendens autem Marsya cum melioribus, vt dixi, interfectus est,
,, Hanc contentionem alicubi inquit cantu Simonides.

Musæ vero, seu viri doctiores, qui lyram tibiæ prætulerunt, & Apollinem inuentorem lyræ, Marsyæ repertori tibiarum duplicium, extiterunt Alcibiades, Aristoteles, Hyginus, Palæphatus, Fulgentius, & alij. Sane primus Alcibiades apud Plutarchum ita contra tibias
D ,, edisserit: Postquam dedit se ad discendum Alcibiades, ceteros Magistros attendit sedu-
,, lo; at tibia canere, vt rem sordidam, ac illiberalem refugit. Nam plectri quidem, & lyræ
,, vsum nihil dicebat gestum vel formam deprauare libero lumini conuenientem: tibiam
,, vero inflantis hominis ore vel intima familiaritate coniunctos vix agnoscere vultum.
,, Præterea lyram non adimere pulsanti, quin simul loqui, & accinere valeat; tibiam obtu-
,, rare cuiusque vocem, & incidere sermonem. Ergo, inquit, canant tibia Thebanorum
,, filij; nam dicere nesciunt. Nobis Atheniensibus, vt a maioribus accepimus, dux Mi-
,, nerua, & præses Apollo est: quorum superior tibiam proiecit, alter excoriauit fistulatorem: nempe Marsyam, qui primus omnium duplicatam tibiam vno simul ore docuit inflare: Aristoteles item [o] in eandem sententiam scribit: *Patet etiam ex his, quibus instrumentis sit vtendum; neque enim tibiæ sunt in disciplinam accipiendæ, nec aliud artificiosum*

[g] Rom.Qu. 15.
[h] in Senec. l.de benefic. cap.32.
[i] l.de benef. cap.32.
[K] lib.21.c.3.
[l] 1. Analect. l.1.ad Annal. Tacit.
Marsyas cur coronatus a causidicis victoribus.
Iulia cur Marsyam coronari voluerat a suis admissarijs.
[m] l.28.c.12.
[n] 1.Chil. hist.15.
Tibia cur lyræ cedat.
[o] 8.Polit.c.6.

ciosum instrumentum, vt cithara, & si quid alud tale; sed quæcunq; faciunt auditores bonos, vel musicæ disciplinæ, vel alterius. Insuper tibia non est morale, sed potius suscitatiuum & concitatiuum. Itaq; ad huiusmodi tempora est vtendum illa, in quibus spectacula magis purificacionem patiuntur, quam disciplinam. Adiungimus autem & illud, quod contrarium disciplinæ efficit, impediens rationem, vti tibiarum sonus. Quapropter bene reprobauerunt illarum vsum antiqui: licet prius vsi fuissent. Studiosiores enim facti propter diuitias, & animosiores ad virtutem post victoriam contra Medos habitam, ac ex rebus gestis magnum de se opinantes, disciplinam omnium arripuerunt, non iudicantes, sed experientes. Quapropter tibiarum quoque vsus tunc receptus est. Nam & apud Lacedæmonios quidam, qui ludos exhibebat, ipsemet tibijs modos fecit & Athenis eousque in consuetudinem venit vt fere ingenui omnes addiscerent; quod patet ex tabula a Thrasippo posita, quum ludos pro tribu sua dedit. Postea vero in desuetudinem abijt, & improbari cœpta est, quum iam melius per experientiam iudicare possent, quid ad virtutem pertinet, & quid non. Eodemque modo permulta instrumentorum antiquorum improbata sunt, veluti Pectides & Barbiti, & quæ ad voluptatem audientium intendebant. Heptagona, & trigona, & sambucæ, & cuncta quæ indigent perita manuum gesticulatione. Rationabiliterque illud se habet, quod antiqui de tibijs fabulantur; aiunt enim Mineruam repertricem, tibias abiecisse ob deformitatem oris. Atqui non male se habet dicere, fecisse hoc deam, deformitate oris infensam: sed tamen multo magis ob id quia nihil confert tibiarum vsus ad intelligentiam, & mentem; quum vero instrumentorum & operis artificiosam probauerimus disciplinam, artificiosam vero illam posuimus, quæ versatur in certaminibus; in illis enim qui agit, non propriæ virtutis gratia agit; sed vt audientes delectet, & onerosa quidem delectatione; quapropter non ingenui hominis censemus esse huiuscemodi opus; sed per viles ac sordidos contingit illud fieri; nam finis, cuius gratia faciunt, improbus est; quum spectator onerosus existens, modo hoc, modo illud exigere consueuit: ita vt artifices quoque placere studentes, illiusmodi efficiantur, & corpora similiter propter motus. Itaque Mineruam abijcientem tibias ab se repertas ob oris deformitatem, Aristoteles ait esse Mentem humanam, quæ tibiarum vsum ab se compertarum, & antea probatum, respuit, quia nihil ad virtutem & disciplinam propriam confert, sed potius illi officit. Cōsentire videtur & Hyginus in fabulis ᵖ Minerua, inquit, tibias dicitur prima ex osse ceruino fecisse, & ad epulum deorum cantatum venisse. Iuno & Venus quum eam irriderent, quod & cæsia erat, & buccas inflaret, fæda visa & in cantu irrisa, in Idam syluam ad fontem venit: ibique cantans in aqua se aspexit; & vidit se merito irrisam; vnde tibias ibi abiecit; & imprecata est, vt quisquis eas sustulisset, graui afficeretur supplicio; quas Marsyas Oeagri filius pastor vnus ex satyris inuenit; quibus assidue commeletando, sonum suauiorem indies faciebat, adeo vt Apollinem ad citharæ cantū in certamen prouocaret: quo vt Apollo venit, Musas iudices sumpserunt; & quum iam Marsyas inde victor discederet, Apollo citharam versabat, idemq; sonus erat: quod Marsyas tibijs facere non potuit. Itaque Apollo victum Marsyan ad arborem religatum Scythæ tradit, qui eum membratim separauit, reliquum corpus discipulo Olympo sepulturæ tradidit; e cuius sanguine flumen Marsyan est appellatum. Ita de Marsya scribit Hyginus. Cui fere consentire Palæphatus videtur, nonnullis mutatis aiens ᑫ Marsya vir agrestis erat, qui musicus tamen factus est. Nam quum Minerua tibias odio haberet, quod de pulchritudine non nihil, quum eas inflabat, sibi auferrent; vt ex fonte, qui imaginem ei suam reddebat, agnouit, illas abiecit: quas quum Marsya pastor accepisset, labris suis admouit. Illæ vero diuinum quendam sonum, etiam inuito illo qui eas inflabat, per se emittebant. Existimabat vero Marsyas ex arte potius sua sonum illum fieri, quam quod diuina illis vis quædam inesset. Quare hac persuasione imbutus, Musas iam quoque ipsas, atq; adeo etiam Apollinem ad certamen inuitabat; quos nisi sono tibiarum superasset, viuere se neutiquam velle amplius dicebat. Quare quum in certamen Deus Apollo descendisset, Marsyas vincitur, simulque cum victoria pellem excoriatus deposuit; vidique ego in Phrygia fluuium ipsum Marsyam ab eius ipsius nomine dictum; cuius cursum ex Marsyæ sanguine fieri Phryges dicebant. Hæc ille. Fulgentius Marsyæ fabulam vberius prosequitur in sua Mythologia ʳ cuius summa hæc est: Mineruam tibias ex osse compegisse primam: quas quum in conuiuio deorum inflasset, a Dijs irrisam eius faciei tumentis deformitatem; vnde tibias

ᵖ Fab. 165.
ᑫ lib. 1. de Fab. nar.
ʳ lib. 3.

A B C D

A tibias abieciſſe. Quibus Marſya repertis doctior factus in muſica, prouocauit Apollinem lyra canentem; quorum iudex Midas quum iniuſtam ſententiam pro Marſya Phryge ſuo tuliſset, ab Apolline multatus eſt auribus aſininis; denuoq; cantu certantibus ſub ſapientiorum Muſarum iudicio, Marſyas victus renunciatus eſt, & a victore pelle ſpoliatus. Deinceps tibia iure merito lyræ concedit, atque tibiam inflans Marſyas Apollini lyra canenti, quia ſolerti diſputatione Fulgētij ſ in ſua nobili Mythologia, Muſici duos artis ſuæ poſuere ſ l. 3. Mythol.
,, modos primarios, tertium quaſi ex neceſſitate adijcientes, vt Hermes Triſmegiſtus ait,
,, aut cantantium, aut citharizantium, aut tibicinantium. Prima eſt ergo viua vox, quæ Muſicæ tres modi.
,, ſibi in omnibus muſicis neceſſitatibus celerrima ſubuenit: poteſt etiam lemmata ſubri-
,, gere, & parallelos concordare, & diſſonias mollire, phthongos iuuare, & ornare chro- Viua vox re petior in omni muſica.
,, mata. Sequitur ſecunda cithara, quamuis etiam de his rebus diſexaphexis dicant, ſicut
,, Mariander ſcribit, multa de his faciat, tamen aliqua non implet, quæ viua vox poteſt; Cithara vt voci cedat in muſica.
,, lemmata enim facta non erigit, quia liſmata in ſe cathenata non implet. At vero tibia ar-
,, tis muſicæ partem extremam poterit adimplere; cithara enim ſymphoniarum gradus Tibia muſicæ pars vltima vt ſit cedens voce, & cithara.
B ,, habet quinque, ſecundum quod Pythagoras ait, dum numerorum rythmicos modulos
,, ad ſymphoniarum adduxiſſet concordiam. Prima enim ſymphonia eſt diapaſon, quod
,, & in arithmetica diplaſion, quod nos in Latinis vnum ad ſecundum dicimus. Secunda
,, ſymphonia diapente, quod eſt in arithmeticis hemiolius, quod nos in Latino Duo ad Symphoniarũ numerus, & ordo.
,, tertium nuncupamus. Tertia ſymphonia diateſſaron quod eſt in arithmetica Epitritos,
,, id eſt tertius ad quartum. Quarta ſymphonia dicitur tonus, quod apud arithmeticos
,, epogdonus vocatur, quod nos quintum ad quartum. Et quoniam vltra arithmeticus Nouem eſt limes primi ordinis numerum.
,, ordo progredi non patitur, propter nouenarium limitem; quia decimus alterius ordinis
,, primus gradus eſt; contigit ergo vt habeat quintam ſymphoniam, quæ harmonia nuncu-
,, patur, id eſt octo ad nouem. Nullum enim vltra numerorum coniunctionem inuenies.
,, Habet igitur muſica partes ſeptem, ideſt genera, diaſtemata, ſyſtemata, phthongos, to-
,, nos, tetrabolis, & melumpæas. Vnde & Virgilius in VI. ait:

Nec non Threÿcius longa cum veſte ſacerdos
Obloquitur numeris ſeptem diſcrimina vocum.

C ,, In arithmeticis enim plenitudo formula eſt, vt eſt in geometricis tonus. Vox vero ha-
,, bet grados ſymphoniarum in numeris, quantum natura dotauerit ipſam vocem, vt habeat
,, arſis & theſit, quas nos Latine elationes & eiectiones dicimus. Tibia vero vix vnam &
,, dimidiam perficit ſymphoniam. Vna enim ſymphonia quinque ſymphonias habes. Ergo
,, poſt artem muſicam Minerua reperit tibias, quas omnis doctus in muſicis ſonet. has
,, propter ſonorum deipuit paupertatem, &c. quibus conſentanea profert in libro ſuo de Muſica Plutarchus. Quum igitur tibia pauciores habeat ſymphonias, ſonorumque differentias, quam cithara, & iſta quam lyra; merito Marſyas tibijs canens ab Apolline Lyram pulſante, iuſto Muſarum, hoc eſt doctorum virorum, iudicio ſuperatus eſt; quum Mida rex pro Marſya ſententiam ferens, aſininis auribus merito deformatus fuerit; quod & Midas Græce quaſi μηδὲν εἰδὼν, hoc eſt, *nihil ſciens*, a Fulgentio interpretatur: & occaſionem prouerbio veteri dederit, *Aſinus ad lyram*, qui tibiarum ſonum lyræ ſono prætulit olim. Adagium Varronis eſt, ὄνος λύρας, ſubaudit Eraſmus, ἀκροατὸς, hoc eſt, *Aſinus Lyræ auſcultator*, dictumque putat in eos, qui propter imperitiam nullo ſunt iudicio, craſſiſque auribus in muſica diſcernenda. D Denique Lyra tibiæ præferenda dicitur, quod hæc barbarum ſonat, illa Doricum ſuauius, Horatio * * Epod. 9.

,, Sonante miſtum tibijs carmen lyra:
,, Hac Doricum, illis barbarum.

Hinc factum eſt, vt apud ingenuos quum eſſet prius frequentiſſimum tibijs canere, tandem inuenta lyra tibiarum cantus abijt in deſuetudinem, Ariſtotele teſte * vt vidimus; nam ſolum in ſacris, & in comeſſationibus conſeruatus eſt tibiarum locus; quas inflarent, non homines ingenui, ſed mercenarij tibicines; qua de re tum Horatius * * 8. polit. c. 6. * 3. Serm. ode 19.

,, ... cur Berecynthiæ
,, Ceſſant flamina tibiæ?
,, Cur pendet tacita fiſtula cum lyra?

tum

7. Symp. qu. 8. tum etiam Plutarchus *Tibiam*, inquit, *ne si velimus quidem, a mensa arcere licet; nam libationes eam exigunt vna cum corona, & vbi pæani accinens diuinum cultum absoluit simul cantu desinens per aures transit, iucunda eas perfundens voce, quæ tranquillitatem ad animum penetrantem efficit, vt si quid tristitiæ & curarum, id venustate & mansuetudine cantilenæ circumuentum conquiescat, si quidem modum tibia non excedat, neq; nimios animo adferat motus, eumue exagitet, atque extra se rapiat multitudine tonorum, atque modulorum emollitum, & ad errandum procliuem redditum.* Quo vitio Lyra caret, quæ mouet pacate rationalem animam, quum tibia percellat animæ partem brutalem, irascibilem, & concupiscibilem, vt ait in eodem loco subdens Plutarchus; *Nam sicut pecora*, scribit, *orationem hominis non intelligunt, sibilis autem & palpationibus accuratis, & fistulis aut conchis excitantur ac sopiuntur a pastoribus; ita quod anima habet pecoris & gregis naturam resipiens, rationisq; non capax, neque eius dicto obtemperans, cantilenis & rythmis incantantes componere solent ac pacare.* Ceterum ad sacrificia quoque, vel post inuentionem Lyræ perseuerasse tibiæ cantum; nam vt in Phocicis asserit Pausanias, *Aiunt Marsyæ inuentum fuisse eum tibiæ sonum, quem Matroum vocant: credo ob eam causam, quod in Magnæ Matris sacris vsurparetur*; in quibus tibiam simul & lyram adhibitam fuisse, notauimus ex Horatio nuperrime. Verum quum prius tibiæ cantus adhiberetur ad omnia, foretque in summo pretio, tibicinesque multa magnaque mercede munerarentur; vnde Marsyas, tibicinum genus per tropum indicans, diuitijs plurimis affluebat, & apud omnes in ciuitatibus excolebatur; posterius attamen inuenta lyra ab Apolline, nimirum a peritiore musices, quam Marsyas esset, longe suauius canente, doctiorum iudicio, desijt in ciuitatibus frequens haberi tibiarum cantus, ad sola conuiuia, & sacrificia coarctatus; & in eius locum admisso suauiore Lyræ cantu. Quod indicatur fabulamento, quo dicitur Apollo lyræ inuentor, iudicio Musarum, hoc est hominum doctiorum, canendo vicisse Marsyam, adeoque victum excoriasse; namque pellem Marsyæ mystice detraxit, qui diuitijs multis vlterius comparandis inhabilem reddidit, proscripto tibiarum vsu ab ingenuorum ore, multisque locis, & actionibus: nam & pellis extimum corporis tegmen, a Platone Stoicisque ponitur inter externa bona fortunæ, vel eorum esse symbolum; vt excoriatus dicatur, qui diuitijs expoliatur: qua metaphora meretrices dicuntur excoriare suos amasios incautos, quos diuitijs expoliatos ad inopiam redigunt, & eo magis metaphora ista locum hic habet, quo numi cudebantur antiquitus ex corio, sicuti constat e Rhodigino *Pompilium Numam ex ferro & ære primum cudisse numismata, quæ ex proprio autoris nomine sint Numia appellata; quum ante illum scortea, & ostracina pecunia impleret vsum; quod a Tranquillo fuisse literis traditum, ijdem produnt Graci. Legimus tamen alicubi, Populo a Numa congiarium datum, asses ligneos, & Scorteos* (forte antequam ferreos, & æreos cudere cæpisset) *Nummi scortei meminit item Hieronymus. Sed & Donatus ad hunc sensum illud enarrat Virgilianum*

Margin notes: Cor tibiarũ cãtus in mensa veterum. — Tibia cur, & quomodo pturbet animum. — A — Marsyas vt ab Apolline fuerit excoriatus. — B — C — Numi vnde dicti. — 1. Æn.

,, Taurino quantum possent circumdare tergo.

Donati verba sunt: *Alij dicunt pecuniam tunc ex corio bubulo fuisse: & pecuniam dictam, quod ex pecore originem duceret: tantumque fuisse in pretio loci, quantum bouis corium conficere posset.* Licet vnius bouis tergus paucam monetam efficere potuerit, quæ non suffecisset ad fundum Carthaginis, magnæ ciuitatis emendum. Sed taurino tergore multorum boum intelligendum censeo constitisse monetam in iustum pretium tantæ telluris, quæ sufficeret ad solum magnæ Carthaginis. Neque possum illos audire, qui Didonem fraude corium vnum bubulum secuisse dicunt in subtilissimas corrigias, quibus multum terræ circumdare potuerit. Quia nec vno corio vel ita dissecto tantum terræ circundare potuissent, quanto fuit opus ad fundamenta magnæ Carthaginis. At pecunia facta de tergore bubulo, tunc in vsu, tanta fuit erogata, quantum fuit iustum pretium emptæ rei. Namque Regina diues opum, quas e thesauris auri & argenti secum deuexerat, & magnanima, sordidæ fraudi & auaritiæ non potuit obnoxia fuisse; de qua nuper Virgilius:

Margin notes: Pecunia vnde dicta. — D

,, Ipsa sed in somnis inhumati venit imago
,, Coniugis, ora modis attollens pallentia miris.
,, Crudeles aras, traiectaque pectora ferro
,, Nudauit: cæcumque domus scelus omne retexit;

,, Tum

,, Tum celerare fugam, patriaque excedere suadet.
,, Auxiliumque viæ, veteres tellure recludit
,, Thesauros, ignotum argenti pondus, & auri.
,, His commota fugam Dido, sociosque parabat.
,, Conueniunt, quibus aut odium crudele tyranni,
,, Aut metus acer erat, naueis, quæ forte paratæ
,, Corripiunt, onerantque auro; portantur auari
,, Pygmalionis opes pelago: dux femina facti.
,, Deuenere locos, vbi nunc ingentia cernes
,, Mœnia, surgentemque nouæ Carthaginis arcem.
,, Mercatique solum, facti de nomine Byrsam,
,, Taurino quantum possent circundare tergo

Nimirum quantum possent circumdare numis e tergo tauri tunc in vsu. Sumebatur autem ad monetas formandas, non bouis pellis tenuior, & mollior aliarum partium, quæ facile tereretur vsu breui; sed crassior & durior in tergore tauri residens, ad vsum diuturniorem. Quid si dicamus eiusmodi scorteas monetas habuisse infixum auri, vel argenti frustulum, in quo cælata foret imago Principis? Tale quid in mentem venit quod non ita pridem audiui a Cl. Jo: Rhodio, repertas annis elapsis in Cimbriæ quodam opido; curauique totam historiam indidem ad me transmitti, quam habui talem nuperrime. [Arnoldus Guldenstem nobilissimæ vetustissimæque apud Cimbros Danorum prosapiæ juuenis Anno MDCXXXIV. Patauij memorauit Joanni Rhodio, in arca quadam inuentam domi suæ insignem vim nummorum e tergore bouino; quorum medio infixus erat clauiculus certi ponderis argenteus. De quibus præterea nihil habuimus; quod in ipso juuentutis flore patriæ redditus fatis cesserit. Ejus generis aliquot sibi visos nuper affirmauit etiam variæ doctrinæ multique vsus V. C. Laurentius Bordingius, Historiarum in Academia Sorana Professor.] Etsi relatu M. Poli [b] Magnus Cham, Tartarorum Imperator, ditissimus, in suis regnis chartaceæ monetæ solum vsum permittat; quem agnouit etiam in quadam ciuitate Persiæ Cl. Iosaphat Barbarus, vt in suo testatur Itinerario [c] luculenter. Nisi dicere velimus, monetam illam Didus extitisse quidem argenteam, sed appellari a Virgilio nomine tergi taurini, quod in ea cælatus haberetur taurus tergum obtutui numerantum referens; cuiusmodi fuit apud Homerum, nunquam non a Virgilio imitatum, numus vulgaris, e metallo nimirum tauri figura effigiato; qui propterea bouis nomine nuncupatus est ab Homero, dum arma Glauci aurea dicit centum bobus valuisse, ærea vero Diomedis æstimata fuisse nouem solummodo [d] canens:

[b] lib. 2. c. 18.
[c] cap. 19.
[d] 6. Illiad.

,, Tum vero Glauco Saturnides mentem ademit Iupiter,
,, Qui cum Tydide Diomede arma permutauit,
,, Aurea æneis, centum bobus valentia nouem bobus valentibus.

Et sane Plutarchi relatu, in Poplicola, *Vetustissime boue, vel oue, vel sue fuerunt signati*; quod existimandum est fecisse valoris in moneta differentiam, quoniam & bos pluris æstimatur atque venditur quam sus, & sus quam ouis. Vtcunque fit, non possum vulgatam explicationem Virgiliani loci recipere de vulgari tergore bouis aut integro, aut in subtilissimas corrigias dissecto, quod ait Eusthatius: Dido, inquit, in Libyam venit. Nomadum Rex & Massylorum Iarbas in illam statim irruit, a quo petijt sibi tantum spatij dari, quantum tegeret pellis bubula. Voti compos facta, parum id soli rata, pellem dissecat in partes tenues, ducitque in circulum, tantum longitudinis latitudinisque amplexa, quantum pellis complecteretur ducta in corrigiam. Hoc commento magnum circuitum vrbi attribuit. Quod etiam fatetur Herodianus [e] loquens de quodam simulachro. *Dicunt illud positum a Phœnissa Didone, quo tempore antiquam vrbem Carthaginem dissecto corio ædificauit*. Rem eandem satis attigit Dionysius Afer, & post aliqua ita absoluit:

[e] lib. 5.

,, Carthago, quam fama est sub tergore bouis esse metatam.

Sunt qui commentum hoc Didonis ad totam vrbem referant, sed hoc & ratio abnuit, & Appianus, qui clare scribit, *Illi corium in corrigias tenuissimas secantes, circumdedere locum, vbi nunc est arx Carthaginis, quæ ideo Byrsa a corio appellatur*. Itaque non totum il-

lud ſpacium, vbi vrbs condita, circundatum eſt corio bubulo, ſed vbi tantum arx. Immo teſte Appiano, tunc tantum condita eſt arx, poſtea vero facti potentiores, arci vrbem addiderunt. Inde poſtea in expugnatione Carthaginis ait ciues deſerta vrbe confugiſſe ad Byrſam. Contra Liuius lib. 44. totam vrbem innuit circundatam, ita ſcribens, *Aduenis, quantum ſecto bouis tergo amplecti loci potuerint, tantum ad vrbem communiendam, precario datum*. Verba etiam Euſtathij, Herodiani, Dionyſij ad vrbem nos ducunt. Sed non perſuadeor, ait Cl. La-Cerda, tum ex verbis Appiani, tum maxime quia Byrſa ἀκρόπολις eſt Carthaginis, quæ vox ducta a corio. Facile autē fuit autoribus ab arce ad muros technam extendere. Ceterum neque ſic ego putauero vel Didonem opulentam hoſpites fallere voluiſſe, vel vnius tergum bouis, etſi ſubtiles in corrigias diſſectum, magnæ Arcis fundum circumdare potuiſſe. Quare tergore bouis indicauit Virgilius monetam ſcorteam, priſcis temporibus vſitatam, e tergore tauri, qua circumdare potuit Dido ſufficientem locum ad ædificandam Carthaginem, vel eius arcem. Niſi dicamus, monetam illam Didonis a Virgilio vocari taurinum tergus, quia fuiſset imagine tauri effigiata; qualis erat apud Homerum numus vulgaris, ideo bouis nomine nuncupatus, dum arma Glauci aurea dicuntur centum bobus valuiſse, ferrea vero Diomedis æſtimata nouem ſolummodo *f* B

f 6. Iliad.

,, Tum vero Glauco Saturnides mentem ademit Iupiter,
,, Qui cum Tydide Diomede arma permutauit,
,, Aurea æneis, centum boues valentia nouem bobus valentibus.

Indicare volentes ergo poetæ veteres, poſt inuentam lyram tibicines deſijſſe lucrari, iam in deſuetudinem abeunte fere tibiarum cantu; finxerunt Apollinem primum lyræ inuentorem, cantu ſuperaſse Marſyam tibicinem, eique corium detraxiſse; quod antiquioribus illis temporibus numi ſcortei forent. Namque Marſyas vixiſse perhibetur a Suida ſeculo Iudicum Hebræorum, ante Reges eius nationis, ac omnino Iaſonis & Argonautarum æuo, vt ait Apollonius Rhodius. Adijcitque Suidas, Marſyam ſano ſtatu mentis deturbatum, ſe Deum facere voluiſse, Phœboq; comparare, victumque inſania ſe in fluuium præcipitaſse, ac interijſse. Quod anſam dedit fabulæ, a Xenophonte *g* quoque memoratæ. Sed veritas eſt, quod victus Marſyas ab Apolline, diuitijs lucro & honore gentium expoliatus, mœrore proinde confectus, vrbeſque fugiens, in auia nemora ſe recipiens, hominum conſpectum vitans, in lacrymas profuſus, dolore tandem tabeſcens interierit; vnde in fluuium vel demerſus, vel conuerſus dicitur. Ex quo fabulamento colligitur, Non eſse cum præſtantioribus contendendum: & Poſteriora inuenta prioribus eſse meliora. Sed redeamus ad noſtrarum Gemmarum Hieroglyphica. C

Marſyas quādo vixerit.

g 1. de Cyri pæd.

D

FRAV-

FRAUDOLENTI PARI FRAUDE CAPIUNTUR:
&
Gaudium & Mœror vicissim sibi succedunt.

Schema XXXIII. Gemmæ.

Lætari neminem oportere fraude, quum & ipse consimili capi valeat.
Cap. CXX.

VUlgatissimus quidem hic est apologus Æsopæus, quo Vulpecula vocarat Ciconiam ad
,, Cœnam: obsonium in mensam effundit. Quod quum liquidum esset, Ciconia
,, frustra rostro tentante, vulpecula lingit. Abit illusa auis, pigetque, pudetque iniuriæ.
,, Post plusculum dierum redit, inuitat vulpeculam. Vitreum vas situm erat plenum belli
,, obsonij. Quod quidem vas quum esset arcti gutturis: Vulpeculæ obsonium licuit vide-
,, re, & esurire: gustare non licuit. Ciconia rostro facile exhausit.

Adfabulatio.

,, Risus risum, iocus iocum, dolus dolum, fraus meretur fraudem.

Huiuscemodi sane fabellã in Emblema Magnos Heroas etiã nostrates admonet Cl. Petra sancta noster in suis Symbolis [a] Heroicis hæc ad verbũ ipsissima referens: *Hugo de Verdala Cardinalis, & Ordinis Melitensis Magnus Præses, vsus est trito Æsopi Apologo, nempe Gruis obsonantis, intra vas oris oblongi, coram Vulpe ieiuna & ringente: cum adscripto lemmate, FRAUS FRAUDE COMPENSATUR.* Porro fabellas Æsopicas, ad moralem vitam hominum apte componendam vtilissimas censuere veteres; Æsopique solertiam vel ipse Plato summus Philosophus, idemque grauissimus autor magnifecisse, laudasseque non parum in Phædone, dum peragens de Anima sub persona Socratis ait: *Arbitror equidem Æsopum, si hæc animaduertisset, fabulam fuisse facturum: videlicet Deum ipsum, quum ipsa inter se pugnantia vellet conciliare, neque id facere posset, in vnum saltem eorum apices coniunxisse; proptereaq; cuicumque adest alterum, eidem mox alterum quoque adesse; quod quidem mihi accidit in præsentia; siquidem modo crus propter vincula afficiebatur dolore; sed huic suc-*

[a] lib. 6. c. 10.

Æsopi fabellæ commendate a Platone.

cedere voluptas iam videtur. Quæ sane mirifice congruere videntur cum proposito Æsopi Apologo, in quo Ciconia, siue grus oblongi colli pariter & rostri, nuper ludificata in cœna vulpeculæ sibi apposita in vase patulo, de quo nihil sibi potuit haurire, mœsta discessit famis dolore cruciata; sed mox vicissim ipsa præparans inuitatæ Vulpi cœnam in amphora colli prælongi, & oris angusti, de quo Vulpes nihil assumere posset, hilaris illam famelicam dimisit, & dolentem, quæ prius lætabatur de fraude consimili, qua Ciconiam pupugerat; adeo verum est, in humana vita per assiduas vicissitudines euentuum, extrema gaudij luctum occupare, atque vicissim luctum in gaudium plerumque mutari. A

Virum ingenio, probitate, fortitudineque pollentem emergere de sæuientis fortunæ difficultatibus incolumem.

Schema XXXIV. Gemmæ. B

C

D

Virtute fortunam superari. *Cap: CXXI.*

VEre quidem Anonymus isto Schemate representari dicit Bellerophontem Pegaso vectum, & Chimeram: sed nihil aliud addens, intimam Schematistæ mentem ac intentionem non aperit. Quare nobis est e cortice Schematis enucleandus Autoris intellectus, con-

A consultis Classicis eruditioribus. Primusque se se nobis offert Homerus, qui totam Bellerophontis historiam proposuit hisce metris luculentissime [a] — a Iliad 6.

Verum Glaucus genuit inculpatum Bellerophontem:
Huic autem Dij pulchritudinem, & virilitatem amabelem
Præbuerunt; sed ei Proetus mala molitus est animo;
Qui ex ciuitate expulit, quum multo præstantior erat
Argiuis. Iupiter enim eius sub sceptro subegit.
Cum hoc autem vxor Proeti furiose cupiuit nobilis Antia
Occulto concubitu misceri: sed huic neutiquam
Persuasit proba sapienti, prudenti Bellerophonti.
Illa autem mentita Proetum Regem allocuta est:
Morieris, o Proete: alioqui interfice Bellerophontem;
Qui mecum voluit concubitu misceri non volente.
Sic dixit: hunc autem regem ira occupauit, vt audiuit.
Interficere quem vitabat (verebatur enim in animo)
B *Misit autem ipsum in Lycia: præbuit autem hic literas perniciosas*
Scribens in tabella plicata exitialia verba,
Ostendere autem iusserat suo socero, quo periret.
Sed hic iuit in Lyciam Deorum sub fausto comitatu.
Sed quando iam Lyciam venit, Xanthumque fluentem,
Prompte ipsum honorauit Rex Lyciæ spatiosæ:
Per nouem dies hospitatus est, & nouem boues sacrificauit.
Sed quando iam decima apparuit roseis digitis Aurora,
Et tunc ipsum interrogauit, & petijt literas videre,
Quascunque ipsi a genero Proeto ferret.
At postquam literas exitiales accepit Generi,
Primum quidem Chimæram inexpugnabilem iussit
Interficere: hæc autem erat diuinum genus, non hominum;
C *Ante Leo, post autem Draco, media autem Capra,*
Ingentem spirans ignis vim ardentis.
Et hanc quidem interfecit, Deorum prodigijs confisus.
Fortissimam certe hanc pugnam dicebat inijsse virorum.
Tertio rursus interfecit Amazonas viragines.
Huic vero redeunti astutum dolum alium struebat:
Delectis ex Lycia lata viris fortissimis
Collocauit insidias: hi vero non rursus domum redierunt:
Omnes enim interfecit eximius Bellerophontes.
Sed quando iam cognouit Dei sobolem præclaram esse,
Illic ipsum detinuit, dedit autem is filiam suam:
Dedit etiam honoris regij dimidium totius.
Et quidem ei Lycij prædium assignauerunt præstans alijs,
Egregium soli arboribus consiti, & aruorum, vt coleret.
D *Hæc autem peperit ei tres filios bellicoso Bellerophonti*
Isandrumque, & Hippolochum, & Laodamiam.
Laodamiæ quidem concubuit sapiens Iupiter:
Hæc autem peperit diuinum Sarpedona ære armatum.

Ceterum Chimeræ fabulam ita Palæphatus explicat [b] inquiens: Verum ergo ita habet: Bel-
„ lerophontes Phrygius vir erat, genere quidem Corinthius, bonus, pulcherque satis.
„ Hic quum nauigium sibi præparasset, maritima circumquaque loca deprædabatur: no-
„ mem autem Nauis Pegasus erat, vt nunc quoque suum cuilibet Nauigio nomen est indi-
„ tum. Nomen autem id Pegasi nauigio magis, quam equo, aptum fuisse videtur. Ea vero
„ tempestate Amisodarus rex ad Xanthum flumen habitabat, sub quo altus mons Telmissus
„ nomine erat, ad quem duo ascensus per planitiem, pascuaque ab anteriori ciuitatis Xan-
„ thio-

b lib. 1. Historia Bellerophonti ex Palephato.

,, thiorum parte erant: Tertius retro a Caria: reliqua vero loca inculta, inaccessaq; prorsus iacebant. Horum in medio hiatus terræ satis magnus erat, vnde vel ignis vtique superascendebat. His autem mons alius Chimæra dictus adiacebat. Illo vero tempore, quemadmodum eius regionis incolæ narrant, ante planitiem illam habitatam leo quidam erat: retro vero draco vnus; qui pastores ambo circumquaque lædebant. Ad quæ loca Bellerophontes accedens, montem expugnauit, & Telmissus ab eo simul concrematus est, feræque illæ sic perierunt. Dicebant itaque eius loci habitatores, Bellerophontem illuc cum Pegaso appulsum, Amisodari Chimæram perdidisse: quo ex facto fabula confi- A

cta est. Ex qua Palæphati mythologia constat, non solum cur Chimæram Homerus appellarit genus diuinum, non hominum; quia montes opera naturæ sunt, atque Dei, qui Natura naturans appellari consueuit; non autem effectus hominum: verum etiam Bellerophontem fuisse virum fortitudine, roboreque virium, & ingenio mirifice pollentem, qui cōtra Leonem feram, & Draconem immanem igne pugnauerit, incensis eorum habitaculis. At vero Bellerophontis probitatem, & prudentiam consilij nobis aperuit Fulgentius [c] hac explicatione mystica. *Proetus rex vxorem habuit* Antiam *nomine; quæ amauit Bellerophontem: cui dum ob stupri causam mandasset, ille noluit: quem marito criminata est. Ille enim ad Chimæram interficiendam misit per socerum suum. Quam Bellerophon equo* Pegaso *residens interfecit, qui de Gorgonis sanguine natus fuerat. Bellerophonta posuerunt quasi* βυληφόρον]α, *quod nos Latine* Sapientiæ-consiliatorem *dicimus: sicut Homerus ait:* B

Chimera cur dicatur genus diuinum non hominū ab Homero.

c l.3.Myth.p.

Mythologia Bellerophontis ex Fulgentio.

,, Nec decet tota nocte dormire consiliatorem virum

βυληφορον ἄνδρα. *Nam & Menander similiter in Disexapoto Comœdia sic ait,* βυλήφορε

,, Consiliarie nostram de manu præoccupauisti visionem

Nam vt hoc certum sit, Homerus in fabula eiusdem Bellerophontis ita ait:

,, Bona cogitantium sapientissimum consilium.

Spernit libidinem, idest Antiam; ἄντιον *enim Græce contrarium dicitur: sicut* Antichristum *dicimus, quasi contrarium Christo. Vide igitur, cuius vxor* Antias *dicatur, nimirum Proeti: Proetos* Pamphilia *lingua* sordidus *dicitur, sic Hesiodus in Bucolico ludicro scribit dicens,*

,, Sordidus vuarum bene calcatarum sanguineo rore.

Et cuius vxor est libido, nisi sordidi? At vero Bellerophon, idest, bona consultatio, *qualem equum sedet, nisi* Pegasum? *quasi pegaseon, idest,* fontem æternum. *Sapientia enim bonæ consultationis æternus fons est. Ideo pennatus, quia vniuersam mundi naturā celeri cogitationū theoria collustrat. Ideo & Musarum fontē vngula sua rupisse fertur. Sapientia enim dat Musis fontem. Ob hanc rem etiam sanguine Gorgonum nascitur. Gorgon enim pro terrore ponitur. Ideo & Mineruæ pectore fixa est, sicut Homerus in XIII. ait. Ergo hic duplex assertatio est: Aut enim terrore finito sapientia nascitur, sicut de sanguine, idest, de morte, Gorgonis* Pegasus; *quia stultitia semper est timida: Aut initium sapientiæ timor est, quia de Magistri timore sapientia crescit; & dum quis famam timuerit, sapiens erit; vnde & Chimæram occidit. Chimæra enim quasi* κῦμ' ἔρωτος, *idest,* fluctuatio Amoris. *Ideo etiam triceps Chimæra pingitur, quia Amoris tres modi sunt, hoc est,* Incipere, Perficere, *&* Finire. *Dum enim* Amor *nouiter venit, vt Leo feraliter inuadit: vnde & Epicharmus comicus ait:* C

Pegasi mythologia.

Chimeræ cū Amore comparatio.

,, Domitor Cupido leontæa virtute præsumptior

Nam & Virgilius in Georgicis tetigit, dicens,

,, ... catulorum oblita leæna D

,, Sæuior errauit campis. . . . .

At vero Capra, quæ in medio pingitur, perfectio libidinis est: illa videlicet causa, quod huius generis animal sit in libidine valde procliuum. Vnde Vergilius in Bucolicis ait;

,, ... Hædique petulei.

Ideo & Satyri cum caprinis cornibus depinguntur, quia nunquam nouere saturari libidine. At vero quod dicitur, Postremum Draco: *illa ratione ponitur, quia post perfectionem vulnus det pœnitentiæ, venenumque peccati. Erit hic ordo dicendi, quod primum sit in* Amore *inchoare, secundum perficere, tertium vero pœnitere de perfecto vulnere.* Hæc ad verbum Fulgentius, celebrans Bellerophontem, veluti virum probum, & insigni præditum sapientia, qui monstrum libidinis, sub nomine Chimæræ, superare potuerit. Boccatius non ita Fulgentio subscri-

Satyri cur cum caprinis cornib.

A ſcribens, at potius Palæphato, Bellerophontis fortitudinem celebrat [d] inquiens: *Eſt enim Chimæra Lyciæ mons in ſummitate ardens, ſicut & Æthna olim: poſtmodum ad inferiora declinans Leones dudum nutrire conſueuerat: ſubſequenter abundat capreis, & in radicibus ſeraciſſimus erat ſerpentum. Qui a Bellerophonte inſigni viro purgatus noxijs, habitabilis factus eſt.* Qui poſtea de Pegaſo talem attulit allegoriam [e] *Ego hunc equum famam rerum geſtarum arbitror, cuius velocitas per curſum, & volatū equi huius deſignatur: qui ideo Neptuni & Gorgonis dicitur filius, quia ex geſtis in mari, & terra, fama oriatur. Quod in templo Palladis cōceptus Pegaſus, ideo dictū puto, quia ex diſcrete, & conſulte geſtis recte fama oriatur.* At aliter longe ſapientiæ Bellerophrontis allegoriam explicare conatur ipſe Rhodiginus, aſserens: [f] [Nunc illud enotamus, Chimæram ſenſu allegorico, tres rhetoricæ partes indicare: dicanicum, ſiue iudiciale: panegyricum, ſeu demonſtratiuum: ſymbuleuticum, vel deliberatiuum; vt Leo dicanicum præferat genus, quod exterret, ac elingues quodammodo ex aduerſum dicentes conſtituit. Chimæra vero, ideſt Capra, panegyrici obtineat typum, quia laſciuiat lætius qui dicit, ſimul etiam num qui audit. Symbuleuticum genus Draconis

B eſse aiunt, quod varium in primis ſit, ac πολύστροφον, ideſt multarum conuerſionum, & longiore ad perſuadendum orationis tractu vtatur. Monſtri vero mater ab Heſiodo dicitur Echidna, quam non eſse aliud volunt, quam ποικίλον νοῦν καὶ πολυειδῆ, ideſt variam multiformemque mentis vim, aut longiorem, & πολυέλικτον, ideſt multiplicibus implicatam ſpiris artem, Chimæræ inſtar, ignis euomentem globos. Ceterum pro ingeniorum tamen captu, ſunt qui varie admodum Chimæræ figmentum, ad veritatem reuocent; nam, vt miſſa faciamus alia, eſt qui ἠθικῶς eſse Chimeram putat vitiorum quandam varietatem, ac multiformem, perinde ac Chimæra eſt, vim: quam perimit Bellerophon, ideſt, vir bonus, prudenſque; qui Bellerophon nuncupatur, velut malorum occiſor; nam ex dialecto, bellera vocantur mala, ideſt τὰ βέλλερα. Fuit autem Bellerophon Corinthius patria, Hipponus, ideſt, ἱππόνους, antiquo nomine: mox Bellero interempto ſic dictus, ſicuti mythici tradunt, & ſcribit Lycophronis interpres, Chimæram peremit haſtæ plumbo aſtuto, quod colliquerit demum in monſtri πυρπνέον στόμα, ideſt flammiuomum os coniectum. Denique Iobatæ filiam Philonoe vbi vxorem duxit, factus regni compos, Pegaſi adminiculo in cœ

C lum adortus aduolare, œſtro immiſſo ab Joue, ad ima deuoluitur, ac cæcus campis errabat Aleis. Quod ideo confictum volunt, quia mente oberraret excuſſus. Nam ex Epicharmi doctrina νοῦς ὁρᾷ, καὶ νοῦς ἀκούει, τὰ δ' ἄλλα πάντα τυφλά, Mens videt, mens audit, reliqua vero omnia cæca.] Plinius [g] ait Bellerophontem fuiſſe primum, qui mortales equo vehi docuerit. Profecto de Bellerophontis grauibus caſibus Ariſtoteles agit etiam, inquiens ipſum ob graues curas per auia & deſerta loca ſolitum pergere, quem inter viros præſtantiſſimos enumerat, melancholico furore, fortunæque ſæuitia perculſos, his plane verbis: [h] *Cur homines, qui ingenio claruerunt, vel in ſtudijs philoſophiæ, vel in republica adminiſtranda, vel in carmine pangendo, vel in artibus exercendis, melancholicos omnes fuiſſe videamus: & alios ita, vt etiam vitio atræ bilis infeſtarentur? ceu inter Heroas de Hercule fertur; hic enim ea ipſa fuiſſe natura putatur, & morbum comitialem ſacrum ab illo, & Herculeum priſci nominauere. Puerorum quoque motio mentis idem hoc explicat, & eruptio vlcerum, quæ mortem interdum antecedit; id enim pleriſq. atra bile conſiſtit. Et Lyſandro Lacedæmonio proxime ante*

D *obitum genus id vlcerum emerſit. Adde Aiacem & Bellerophontem, quorum alter penitus ad inſaniam prorupit, alter loca perſequebatur deſerta: vnde illud Homeri* [i] de Bellerophonte nuperrime celebrato,

,, Aſt hic quando etiam grauior Dijs omnibus erra̅t
,, In campos ſolus latos, inque inuia rura,
,, Ipſe ſuum cor edens, hominum veſtigia vitans.

Ex quibus omnibus apertiſſime conſtat, virum ingenio, probitate, fortitudine animi, viriumque corporearum robore pollentem, ex omnibus fortunæ ſæuæ difficultatibus emergere glorioſum. Etſi poſtea ſenex violentia temperamenti Bellerophon in melancholiæ morbum inciderit, & in vires corporis effœtas; adeoque vitauerit ætatis imbellis oſtendere debilitatem hominibus, apud quos relinquere volebat memoriam celebrem ſuorum facinorum illuſtrium. Senectus autem exoſa dicitur omnibus Dijs, quia deſtituitur omnibus bonis, & corpo-

[d] lib. 4. c. 24 Boccatij mythologia.
[e] lib. 10. c. 27 Pegaſus famæ ſymbolū
[f] lib. 13. c. 9. Chimæræ allegorie ex Rhodigino.
Bellerophontis etymon. & caſus.
[g] lib. 7. c. 56 Bellerophontis caſus ex Ariſtotele.
[h] 30. Sect. probl. 1.
Viri præſtantiſſimi melācholici omnes.
Morbos comitialis vnde ſacer dictus, & Herculeus.
[i] Iliad. 6.
Senectus cur exoſa Dijs omnibus dicatur Homero

corporis, & animi, quæ ſunt munera Deorum immortalium, Angelorum ſcilicet, ac ſummi Dei; qui tum immediate, tum etiam mediantibus Angelis Cuſtodibus vnicuique mortalium bona largitur, quorum capaces natura ſunt. At in ſenectute poſtrema capaces non ſunt uirium corporearum, neq; uirtutum intellectualium, fatiſcente mentis uigore ad ſpecierum intelligibilium, & phantaſmatum obliterationem ex animo, licet animi ſubſtantia permaneat incorrupta; quod Ariſtoteles edocet egregie, ſcribens [k] intellectum eſſe quoad ſui ſubſtantiam interitus expertem, & a ſenio impaſſibilem; ſed tamen eius operationes, & vigorem in ſenectute poſtrema marceſcere, corruptis phantaſmatibus ac intelligibilibus ſpeciebus, ſine quibus in corpore degens nihil omnino poteſt [l] intelligere; Platonem quidem audiens, cui licet in primo ſenio, dum corporis oculus incipit hebetari, & mentis oculus e contra cernit acutius; [m] attamen in decrepita demum ætate [n] bis pueri ſenes fiunt, euadentes ſecunda vice rudes ac ignari penitus, quales erant pueri ſtatim ab ortu. Sed Lucretio nihil omnino fauens, qui ſenectute vult nedum habitus bonos omnes, & corporis & animi ſimul aboleri, ſed etiam animæ ſubſtantiam impie blaſphemans Epicuri ſui carmina [o]

k 1. de an. t. 65. 66.
l 3. de an. t. 39.
m Conſciu. F
n 1. de Leg.
o lib. 3.

,, Præterea gigni pariter cum corpore, & una
,, Creſcere ſentimus, pariterque ſeneſcere mentem.
,, Nam uelut infirmo pueri, teneroque uagantur
,, Corpore; ſic animi ſequitur ſententia tenuis.
,, Inde, ubi robuſtis adoleuit uiribus ætas:
,, Conſilium quoque maius, & auctior eſt animi uis.
,, Poſt, ubi iam ualidis quaſſatum eſt uiribus æui
,, Corpus, & obtuſis ceciderunt uiribus artus:
,, Claudicat ingenium, delirat linguaque, menſque:
,, Omnia deficiunt, atque uno tempore deſunt.
,, Ergo diſſolui quoque conuenit omnem animai
,, Naturam, ceu fumus in altas aeris auras:
,, Quandoquidem gigni pariter, pariterque uidemus
,, Creſcere, & (ut docui) ſimul æuo feſſa fatiſcit.

His plane contraria, uera, & pia de ſubſtantia mentis humanæ nos docuit Ariſtoteles, [p] aiens *Intellectus autem videtur innaſci, ſubſtantia quædam exiſtens, & non corrumpi. Maxime enim corrumperetur vtique ab ea, quæ eſt in ſenio, debilitate; nunc autem, quemadmodum in ſenſorijs, accidit; ſi enim acciperet ſenex oculum talem, & videret vtique ſicut & iuuenis; quapropter ſenium non eſt quia ſuſtinuit aliquid anima, ſed id in quo, ſicut in ebrietatibus, & morbis. Ipſum igitur intelligere, & ipſum ſpeculari marceſcit, alio quodam interius corrupto: ipſum autem* (intellectiuum principium ſcilicet) *impaſſibile eſt. Cogitare autem, & amare, aut odiſſe non ſunt illius paſſiones, ſed huius* (principij intellectiui) *habentis illud* (ſimulachrum intelligibile corruptibile) *ſecundum quod illud habet* (acquiſitum) *Quare & hoc* (phantaſmate) *corrupto, neque meminit, neq; amat; non enim illius* (intellectiui principij ſolius) *erant* (operationes) *ſed communis* (intellectus nimirum in habitu) *quod quidem deſtructum eſt* (amiſſo tandem habitu per ſenium, aut morbum.) *Intellectus autem* (ſecundum ſui nudam & puram ſubſtantiam, prout ab acquiſito phantaſmate, habituque notionis contradiſtinguitur) *fortaſſis diuinius quid, & impaſſibile eſt.* Quam theoriam latius explicauimus alibi [q] tractantes de Animorum immortalitate ad aures Ariſtotelis. Qui plane contraria dicēs Epicureis a Lucretio receptis, vult intellectum habere ſui ſubſtantiam incorruptibilem, at habitus notionum vt comparabiles, ita corruptibiles, nec non & operationes in ſenio marceſcibiles. Autor autem in Schemate noſtro Bellerophontem repreſentat, non quidem in extrema ſenectute viribus amiſſis imbecillum, ſed in ætatis vigore pollentem ingenio mentis, viribuſque prorſus integris & voluntatis, & corporis; quibus apte fortiterque potuit vitiorum monſtra domare, paratas ad ſui perniciem hoſtium inſidias euitare, prudenterque ſæuientis fortunæ tela confringere. Sic ergo Schemate noſtro Iuuenis Bellerophontis per aera Pegaſo vecti contra Chimæram ignitam, repreſentatur uir probus, ingenioſus, fortis, atque robuſtus, incaſſum a mala fortuna laceſſitus, qui laſciuiam edomuerit: hoſtes multos & validos vicerit, ac omnino deleuerit: primus indomitum equum frænauerit ad vſus humanos;

p 1. de an. t. 65. 66. Ariſtotelis dicta de animæ immortalitate.
q lib. 2. c. 72. 75. 76.

cui

cui ad velocitatis ostentationem, Alæ datæ videntur, quibus procul auolauit a superata Chimæra, qua signatur impudica Prœti coniux, caprinam procacitatem habens in inguine, flammam ardentem cupidinis in renibus, leoninam iracundiam in ore, castum virum falso crimine apud maritum accusans, & serpentinam calliditatem, qua dolos nectere per coniugem, patremque nouit ad iuuenem probum & castum perdendum, sed irrito conatu; quod iste multiplici virtute sua de cunctis periculis illustris euaserit, æterna sibi fama cunctos apud homines comparata. Licet demum extremo senio confectus, amissa corporis & animi vi, mortalium consortia fugiens, æui sæuientis iniurias in se ceteris hominum ostendere noluerit, apud eos relicta sola fama suorũ illustriũ facinorũ: recte de proposito Cl. Alciatus: [r] [r] Embl. 14.

,, Bellerophon, vt fortis eques, superare Chimæram,
,, Et Lycij potuit sternere monstra soli.
,, Sic tu Pegaseis vectus petis æthera pennis,
,, Consilioque animi monstra superba domas.

Martiales viri mulierum raptores primi, passimque diffamati.

Schema XXXV. Gemmæ.

Corripit anne uerum Baccheo percitus oestro Eurytus Hippodamen.
Apud Petrum Stephanonium.

Mulierum raptores primos, & passim fuisse viros bellicosos. Cap. CXXII.

BEllicosos viros fuisse semper ad Venerem pronos; & inde vetusto fabulamento Venerem Vulcani coniugem, Marti coniunctam finxisse priscos, autor est Aristote-

[a] 2. polit. cap. 7.
Celtæ nefaria libidine infames.
Lacones mulieribus obnoxij.

les inquiens: [a] *Præsertim quum viri sint mulieribus obnoxij: quod accidit omnibus ferme mi-* A
litaribus bellicosisque gentibus, præterquam Celtis, aut si qui alij coitum masculorum palam
receperunt. Videtur autem qui primus fabulatus est, non irracionabiliter Venerem Marti con-
iunxisse; quoniam omnes huiuscemodi homines proni sunt ad venerea, aut masculorum, aut
mulierum, illisque obnoxij. Itaque apud Lacedæmonios hoc fuit, multaque in eorum princi-
patu a mulieribus administrabantur. Etenim quid refert, vtrum mulieres ipsæ gubernent, an
eos qui gubernant, a mulieribus gubernari? idem enim accidit. Ceterum Centauros viros
bellicosos extitisse, primosque mulierum raptores apud Lapithas, constat e Palæphato; cui

[b] lib. 1.

tractanti De non credendis fabulosis narrationibus [b] [Centauri tanquam feræ quædam fu-
erunt; quæ equorum quidem speciem totam, excepto capite, habebant. Si quis est igitur,
qui talem hanc feram fuisse credat, impossibilibus hic plane fidem adhibere persuadetur.

Centaurorũ mythologia & Palæphato

Neque enim vllo pacto equi atque viri natura conformis est, neque cibi eorum aliqua inter
se similitudo existit; ne ve ratione aliqua potis est, quod per os gutturque humanum equi ci-
bus descendat. Atque adeo si talis forma tunc temporis erat, etiam nunc vtique existeret.
Veritas autem rei ita se habet. Ixione Thessaliæ rege existente, in Pelio monte taurorum ar-
mentum quoddam furore ita correptum, atque œstro exagitatum est, vt reliqua circumqua- B
que montana loca inaccessa redderet. In domestica etenim cultaque loca cum impetu in-
gruentes tauri ipsi, arbores & fructus lædebant, arataque corrumpebant. Præconio igitur
publico nunciari Ixion iussit, quod si quis esset, qui tauros hosce caperet, huic se se diuitias
perquamplurimas dono daturum esse. Adolescentuli autem nonnulli ex montano loco pa-
goque quodam, qui Nephele, hoc est, Nubes nuncupatur, equos domare tum primum ag-
gressi, quomodo equites sessoresque dorso gestarent, illos docere excogitant. Prius ete-
nim homines equis vehi nesciebant, verum curribus dumtaxat vtebantur. Sic autem equo-
rum dorso impositi equites illi, ad ea loca, vbi tauri erant, agentes eos impellebant: & ar-
mento se se super inijcientes, tauros feriebant; & quando quidem ab impetu taurorum illos
inuadentium iuuenes impellebantur, aufugiebant statim; velociores enim erant equi. At
quotiescumque tauri firmato gressu consistebant; vertentes se se iuuenes eos iterum ferie-
bant, atque hoc pacto eos interfecerunt. Et nomen ipsum Centaurorum exinde Centauri

Centaurorũ etymologia
Imago Centauri vnde.

sortiti sunt, eo quod tauros *Catecenton*, hoc est, pungentes feriebant; alioqui nihil tauri Cen C
tauris ipsis inest; sed equi atque viri species illa ex hac re tantum existit. Quum itaque tali
pro re ab Ixione pecunias donaque Centauri reportauissent, proque hoc facto valde exul-
tarent, contumeliosi insuper ac superbi opibus ex illis facti, mala passim multa iam contra ip-
sum quoque Ixionem perpetrabant: qui quidem Ixion tunc temporis Larissam nuncupa-

Rapina mulierum a Centauris prima.

tam ciuitatem incolebat. Qui vero regionem illam tunc tenebant, Lapithæ vocabantur.
Inuitati autem quum ab his Lapithis forte ad conuiuium Centauri essent ebrij facti, eorum
mulieres diripuerunt: quas quum equos inscendere fecissent domum illico fugientes, quo
impetus illos ferebat, secum asportarunt: sicq; bellum aduersus Lapithas Centauri ob hanc
rem gerebant, & nocturno tempore e montibus in planitiem descendentes, insidias illis
struebant. Diurno vero tempore quum plura diripuissent, in fugam se se conuertentes,
montana loca repetebant. Quibus ita recedentibus, equorum dumtaxat cauda, capitaque
hominum a longe apparebant. Alienum itaque atque inusitatum spectaculum hoc animad-
uertentes homines, dicere consueuerunt, Centauri nos quidem inuadentes ex Nephe- D
le, hoc est, Nube nuncupato loco, mala multa nobis inferunt. Atque ab hac vtique ser-
monis forma, incredibilis fabula conficta formataque fuit, vt pote quod ex Nephele loco
ita dicto, equus & vir in monte congeniti fuissent. Ita sane Palæphatus. At vero Bocca-

[c] lib. 9. de gen. Deo. cap. 28.

tius aliam longe Centaurorum etymologiam affert, inquiens [c]] *Centauri Ixionis & Nubis*
filij fuere, vt præmonstratum est. Hos volunt quidam apud Thessaliam equos ante alios do-
muisse, & insignes euasisse equites; & quoniam centum cõuenere inuicem, Centauri dicti, quasi
centum armati, vel centum Martes; nam Græce, Ares Mars est: seu potius centum auræ; nam
sicut ventus velociter euolat, sic & hi centũ velociter currere videbantur. Veruntamen hæc La-

Seruij mythologia.

tina etymologia est, quã Græcæ dictiones minime patiuntur. Ex eis talem refert Seruius fabulã,
quod quum quidam Thessalus rex bobus oestro exagitatis, satellites suos ad eos reuocandos ire
iussisset: & illi quum cursu pedestri non sufficerent, ascenderunt equos; & eorum velocitate bo-
ues

ues consecuti, eos stimulis ad tecta reuocarunt. Sed hi visi, aut quum irent velociter, aut quum eorum equi circa flumen Peneon potarent capitibus inclinatis, locum fabulæ stulta credulitas adinuenit, qua arbitratum est vnum esse animal ex equo & homine compositum & sic postea semper pictum est. Hi tandem elati homines in nuptijs Pirithoi cibo pleni, vinoque madentes, sponsam Pirithoo auferre conati sunt; sed resistente Theseo superati. Ceterum qui fingitur in Schemate cum rapta muliere Centaurus ab Anonymo nostro creditur Eurytus auferens Hippodamiam, propositis in Schemate versiculis:

,, Corripit anne verum Baccheo percitus oestro
,, Eurytus Hippodamen?

Audiens Ouidium, cui *quum Pirithous duxisset Hippodamiam coniugem, & posuisset in antro Mensas Centauris; & ipsi epulantes vino plurimo caluissent, in lasciuiam venere, & audaciam nimiam, & capiente Euryto Hippodamiam atque trahente eam, insurrexit Pirithous atque Theseus, & turbati casu, aduersus eum atque socios inicre pugnam; & quum abstulisset Theseus Hippodamiam Euryto, eum conantem manibus cratere sumpto interfecit.* Verum enim vero nos in Schemate, non Hippodamiam ab Euryto, sed aperte Deianiram a Nesso transuectam per flumen, vna cum claua, leoninaque pelle Herculis, atque violentiam Centauri iamiam timentem, videri credimus: De qua post Ouidium,& ex Ouidio [d] Boccatius [e] ita: [Nessus ex Centauris famosissimus fuit; hic quum versutus homo plurimum esset; & fuga manus euasisset Lapitharum, in Calydoniam abijt, & secus Euenum, eiusdem regionis fluuium moram trahens, Deianiram, filiam Oenei regis, amauit. Tractu vero temporis cōtigit, quod eunte Hercule a Calydonia versus patriam vna cum Deianira coniuge, ab Eueno fluuio pluuijs turgido detentus est. Cui Nessus quasi obsequium præstaturus obtulit se, si natans vellet transuadare fluuium, Deianiram in ripam alteram delaturum. Quod Hercules annuit. Verum quum transuadasset velocius Nessus, Hercule adhuc natante, ratus suo ardori concessum tempus, aura ocyus cum Deianira fugam arripuit. Hercules autem sumpto arcu, sagitta eum consecutus est. Qui dum se sauciumcerneret,& periturum agnosceret, ne inultus occumberet, nouam commentus est fraudem: confestim vestimentum sanguine suo perlitum exuit; & quasi munus amoris Deianiræ dono dedit, hancilli asserens esse virtutem, vt si illotum særuaretur, posse ab omni amore forensi in suum reuocare Herculem, dummodo id ageret, vt illo indueretur Hercules. Quod credula Deianira seruauit. Et post tempus, dum Herculem amore Ioles captum, in suum reuocare vellet, illum, vt latius in sequentibus exprimetur, occidit.] Profecto non unum in Schemate spectatur, vnde conijcias, eo repræsentari Deianiram a Nesso per fluuium transuectam Hercule natante; primum quidem Centaurus, non in solo sicco quadrupes uisitur gresus æquales habere, sed in aqua ueluti natare. Deinde quia clauam gerit Herculis, quæ natantem Heroem impedisset, altera manu sagittas & arcum ferentem, quas nunquam deserebat. Deinceps, quia Nesus Leonis exuuias, Herculis proprium insigne ferre uidetur, quæ maiori, fuisent impedimento natanti Herculi, quam Centauro, qui gestare potuit eas in parte humana super aquas elata. Sed quid læua manu gerit rapta mulier, & cur passis crinibus? si diuinare licet, dicam huiusmodi gemmam in anulo fuisse viri equitis, qui rapuerit amasiam, dum sibi crines pęcteret, manuque pectinem vel rapta retineret.

[d] lib. 9. meta.
[e] 9. Gen. cap. 31.

Humani Sermonis, & humanæ vitæ naturæ gemina, fugax, & procax, myſtice repreſentata cæleſti Sagittario. A

Schema XXXVI. Gemmæ.

B

C

Centauri currentis, & ſagittantis tergeminum myſterium explicatur: primumque de Sermonis humani differentia, & velocitate. *Cap. CXXIII.*

NVllam attulit Anonymus ad hocce Schema declarationem. Certum eſt, hic haberi ſignum Sagittarij cæleſtis; quo myſtice repreſentari cenſeo ſermonem humanum non minus, quam figura Panos: de quo ſic in Cratylo Plato: *Conſentaneum quoque amice, Pana biformem, filium eſſe Mercurij. Scis quod Sermo* πᾶν, *hoc eſt omne ſignificat, circuitq́; & volvit ſemper; eſtque geminus: verus videlicet, ac falſus. An non id quod eſt in ſermone verum, leue eſt atq́; diuinum, ſupraque in Dijs habitans? contra quod falſum, infra in hominum multis, aſperum atq́; tragicum*, hoc eſt, hircinum. *Hinc enim fabularum commenta, & falſa quamplurima circa tragicam vitam reperiuntur. Merito igitur, qui eſt* πᾶν, id eſt, *totum nuncians, &* ἀεὶ πωλῶν, *ideſt ſemper volutans,* πᾶν ἐν πόλος; *biformis Mercurij filius* D *diceretur, & ſuperioribus partibus lenis atque delicatus, ex inferioribus aſper atque hircinus. Eſtque Pan vel ipſe ſermo, vel ſermonis frater; ſiquidem eſt Mercurij filius. Fratrem vero fratri ſimilem eſſe, quid mirum?* Ceterum quando Pan non ſolum inferiora retinet hircina, ſed etiam aures hircinas habet, & hircina cornua in capite; iam quoad ſuperiores partes abſolute non refert verum ſermonem, abſque falſitate rationis experte. Quocirca recte Plato dubitat, num abſolute ſermo ſit Pan, an potius ſermonis humani frater. Nobis vero hieroglyphicum ſermonis aptiſſimum Centaurus eſt, in quo partes omnes ſuperiores ſunt humanæ, proindeque rationales; quum veritas omnino ratione nitatur; & partes omnes inferiores irrationalis animalis habeantur, vnde falſum ſermonem apteſſime repreſentant, qui rationis expers eſt. Addo quod ſermo verbis innititur, quæ paſſim ab Homero pennata dicuntur, atque volatilia; Centaurus autem in Schemate noſtro pictus arcu ſagittas pennatas

Pan cur typus ſermonis

Plato notatus.

Sermonis typus verus Cētaurus.

A tas emittit, veluti loquens ex arcu curuati oris linguæ chorda mobili ſagittas verborum ia-
culatur. Quam analogiam non ſemel habemus in ſacra pagina, dum legitur de Ionata, &
Dauide primum[a] *Deſcendes ergo feſtinus, & venies in locum, vbi celandus es in die, quando* a 1 Reg. 20.
operari licet: ſedebis iuxta lapidem, cui nomen eſt Ezel, ego tres ſagittas mittam iuxta eum,
& iaciam quaſi exercens me ad ſignum. Mittam quoque & puerum, dicens ei: Vade, & affer
mihi ſagittas. Si dixero puero: Ecce ſagittæ intra te ſunt, tolle eas: tu veni ad me, quia pax
tibi eſt, & nihil eſt mali viuit Dominus. Si autem ſic locutus fuero puero. Ecce ſagittæ vl-
tra te ſunt: vade in pace, quia dimiſit te Dominus. Deinde Autor Allegoriarum totius Sa-
cræ ſcripturæ notat, quod *Arcus dicitur Os, & lingua prauorum, inuidorum, & hæretico-*
rum quibus maledicta iaculantur in proximum: ex pſalmis[b] Iſaia[c] & Ieremia[d] ſanctiſque Pa- b pſ. 10. 36. 63.
tribus.[e] Deinceps eiuſdem obſeruatu. *ſagittæ Dei ſunt verba Dei animam penetrantia:*[f] *ſa-* c cap. 21.
gittæ in manu potentis dicuntur ipſa ſacra verba:[g] *ſagittæ quoque acutæ Chriſti, ſunt præ-* d cap. 9.
cepta Dei peruolantia:[h] *ſagittæ rurſus ſunt verba iuſti, quæ penetrant cor peccatoris, vt con-* e Orig. pſ. 36 hom. 3.
uertatur ad pœnitentiam. Ipſa quoque prædicatio, & oratio ſagittæ dici poſſunt. Hæc ſunt Hier. in Iſai. & Hiere. citt.
B *iacula quaſi fulgur.*[i] Quare Sagittarius Centaurus optime hieroglyphicum ponitur ſer- f pſ. 17. 44. 57. 63. 76.
monis humani; tum quia ex rationali, & irrationali parte conſtitutus biformis, apte refert
verum ſermonem, ratione fulcitum; & orationem falſam, irrationabilem omnino: tum quia Orig. hom. 2. Num. 24.
ſermonis verba volatilia, pennataque ſagittarum inſtar ex arcu oris per chordam vibratæ Iob. 6.
linguæ celerrime mittuntur. Quam veritatem etiam Aſtronomi de Sagittario Centauro, g pſal. 126. Hilar.
nono ſigno Zodiaci paſſim afferre ſolent; etenim Hyginus agens de Sagittario[K] ſcribit: h pſ. 119 143
„ Hunc complures Centaurum eſſe dixerunt. Alij autem hac cauſa negauerunt, quod ne- i Zach. 9.
„ mo Centaurus ſagittis ſit vſus. Hic autem quæritur, cur equinis cruribus ſit deformatus, K lib. 2. de ſign. cæleſt.
„ & caudam habeat vt Satyri. Dicunt enim nonnulli, hunc eſſe Crotum nomine, Euphe-
„ mes Muſarum nutricis filium, vt ait Soſitheus tragœdiarum ſcriptor, eum domicilium in
„ monte Helicone habuiſſe, & cum Muſis ſolitum delectari; nonnunquam etiam ſtudio ve-
„ nationis exerceri. Itaque pro merita diligentia magnam laudem aſſecutum. Nam &
„ celerrimum in ſyluis, & acutiſſimum in Muſis factum eſſe: pro quo ſtudio petiſſe Muſas
C „ ab Ioue, vt in aliquo aſtrorum numero deformaretur. Itaq; Iouem feciſſe, vt quum om-
„ nia illius artificia vno corpore vellet ſignificare, crura eius equina feciſſe, quod equo mul-
„ tum ſit vſus: & ſagittas pro ingenio adiunxiſſe, vt ex his & acumen & celeritas eſſe vi-
„ deretur. Caudam Satyricam in corpore finxiſse, quod non minus hic Muſis, quam Li-
„ ber Satyris ſit delectatus. Ante huius pedes ſtellæ ſunt paucæ, in rotundo deformatæ,
„ quas Coronam eius, vt ludentis abiectam nonnulli dixerunt. Quæ cuncta penitius intro-
ſpecta nobis myſtice deſignant omnem humani ſermonis proprietatem. Namque præter an-
te dicta de biformi natura ſermonis veritatis & falſitatis participe: *Crotus* iſte denominatur Crotus cur dictus ſermonis hieroglyphicum ſagittarius.
a linguæ ſono, proindeque a ſermone; quia Græce κέρταλος dicitur, qui lingua eſt expedi-
tiore, ac voce ſonanti, homo loquax: vt obſeruat Conſtantinus: cui κροτέω, eſt pulſo, ver-
bero, plauſu comprobo, vel excipio: item crepo: quæ cuncta facit in ſermone lingua lo-
quentis. Crotus iſte filius eſt Euphemes Muſarum nutricis, quia ſermo naſcitur ex anima
docta, quæ bonarum artium altrix eſt; nam, vt ait Ariſtoteles[l] ea quæ ſunt in voce, ſunt indi- l 1. periher.
cia conceptuum exiſtentium in animo; mens autem bonis conceptibus affluens, vocali ſer-
D mone explicabilibus, Euphemia recte dicitur; nam εὐφημία Græce Latinis eſt acclamatio
fauſta, bene ominata verba. Sagittarius autem iſte myſticus apte domicilium habere dici-
tur in Helicone monte, cumque Muſis ſolum delectari; quia ſermo moratur in capite, cum
animi conceptibus, quos exprimit. Dicitur non nunquam ſtudio venationis exerceri, quo-
niam interrogationibus vtimur aliquando ad venandas veritates ex reſpondentibus; quod
quidem ſtudium apud Platonem[m] Socrates obſtetrici comparabat. Ponitur Sagittarius m in Theæteto.
iſte celerrimus in ſiluis, quoniam interrogatio celerrime veritatem venatur, quam ideo Ca-
ni Lacænæ comparat in Parmenide Plato, bene inſequenti, & veſtiganti dicta. Ponitúrque
Sagittarius in Muſis acutiſſimus extitiſse; quia veros ſermones non loquitur niſi qui peritiſ-
ſimus artium liberalium extiterit. Sagittario Iupiter in cælis equina crura dediſse dicitur,
quod equo plurimum ſit vſus: & ſagittas pro ingenio adiunxiſse, vt ex his & acumen & ce-
leritas eſse videretur in ſermone viri ſapientis cum Muſis contubernium habentis. Hic ob-

seruare lubet, quod Centauris quicunque Sagittarum vsum interdixerunt, etsi videantur A
† 12.Metam. Ouidium † habere fautorem, qui Centauros inducit apud Lapithas, nulla prorsus arcuum nec Sagittarum facta mentione; tamen habere illis non negauit; ijs vsos esse constat apertis-
a Infern. cant. 12. sime apud Danthem, insignem autorem, omnino reclamantem, his metris: a

,, I vidi vn'ampia fossa, in arco torta,
,, Come quella che tutto il piano abbraccia,
,, Secondo che hauea detto la mia scorta.
,, Et tra'l piè de la ripa, & essa in traccia
,, Correan Centauri armati di saette,
,, Come solean nel mondo andare a caccia.
,, Veggendoci calar, ciascun ristette:
,, Et de la schiera tre si dipartiro
,, Con archi & hasticciuole prima elette.
,, Et vn gridò di lungi, a qual martiro
,, Venite voi, che scendesti la costa,
,, Ditel costinci, se non l'arco tiro. B

Hyginus notatus. Quod autem Centauro, Sagittario cælesti, caudam satyricam datam fuisse scribit Hyginus, quia nō minus hic Musis, quam Liber Satyris oblectatus fuerit, aliena ratione nititur. Mihi vero potius ea mythologia placet, quia sermo non minus Centauri, quam Satyri Schemate repræsentetur, vt antea notauimus e Cratylo Platonis: Et, si placet, quia Satyros laudat Aristoteles, tanquam oraculorum verorum autores, in Dialogo suo de Anima ad Eude-
o lib. 1. cap. 8. mum; quem locum fusius illustrauimus, agentes de Animæ Immortalitate o ad aures Aristotelis. Ante pedes Centauri sagittarij cælestis corona stellarum posita, quasi vir omnino sapientiæ deditus floccipendat etiam regni coronam sibi vel oblatam, vel vtcumque de iure
p lib. 2. c. 11. competentem. Hisce nostris coniecturis consentiens Julius Firmicus p *Sagittarium ponit*
q lib. 5. c. 1. *signum esse pulchræ vocis, veridicum, domum Iouis*. & inferius addit, q *Quod si in Sagittario horoscopus fuerit, is plurimas artes, & disciplinas consequetur: eritque cordatus, ingeniosus, & omnium rerum scius*. Itaque Schema nostri Sagittarij belle repræsentat humani sermonis geminam differentiam veritate, falsitateque notatam; nec non & verborum velocitatem. C

Eodem hieroglyphico notari humanæ vitæ naturam fugacem, geminaque differentia, virtutis, & vitij distinctam maximeq́ libidinosam.
Cap: CXXIV.

CEterum quum multiplex eiusdem hieroglyphici significatio esse valeat; in Schemate nostri Centauri sagittarij vitæ quoque mortalis hominis & fugacem præcipitemque conditionem agnoscimus, & naturam virtutis æque ac vitiorum participem, atque compotem. Sane de vitæ nostræ lubricitate per Centaurum indicata Pierius hæc habet in suis hie-
a lib. 4. roglyphicis a. *Sunt, & qui Centauros in hoc eodem accipiant significato: quodque illi pubetenus humana forma, reliquum equina fingantur, vitæ nostræ terminum pernici cursu occupari, significare putent; propterea quod mira lapsi lubricitate incauti semper arripimur. Nullus enim tam senex, qui se annum adhuc non speret superaturum*. Nos autem in hoc Sagittario D Centauro fugacem hominis vitam ex equinis pedibus agnoscimus; quod equus a natura factus esse videatur ad cursum, & hieroglyphicum pernicitatis eidem Pierio sit, dum ait: *Ad hæc celeritatis indicium est equus*: & apud Poetas Equi semper insigniri videntur epitheto velocitatis: ita Virgilio:

b 12. Æn. b ,, Ora citatorum dextra contorsit equorum. &
,, Alipedumque cursu fugam tentauit equorum.
c 1. de Rem. Ouidio c ,, Et noua velocem cingula lædat equum.
d 4. de Pōt. & alibi d ,, Ante citos quantum Pegasus ibat equos.
e 1. de Arte. & alibi e ,, Hippolitum rapidi diripuistis equi.
f Sat. 8. Iuuenali f ,, ... nempe volucrem

,, Sic laudamus equum . . . . . .
Tilio [g] ,, Alite vectus equo. [g] lib. 13.
& alibi [h] ,, Sic vbi prosiluit piceo de carcere præceps. [h] lib. 14.
Tibullo [i] ,, Aut quis equum celeremue arcto compescere fræno. [i] lib. 4.
Pãphilo [*] ,, Aligeri pueris exagitantur equi. [*] lib. 1.

Quemadmodum ergo biformis natura Centauri Sagittarij symbolum est humanæ vitæ; quæ constituitur ex parte rationali superiore, ac irrationali inferiore, tanquam ex voluntate & appetitu, ex intellectu & sensu; sic equi conditio non minus velocitatem indicat, quam arcus & sagitta superiori parti humanæ tributa. Sane superiores partes obtinet humana ratio, cui subdita debet obtemperare natura sensualis, quam homo cum brutis communem obtinuit; non nunquam tamen accidit, vt vel temperamenti violentia, vel educationis improbæ corruptela, sensualis appetitus rationis imperia non audiat, sed vel eam inuitam secum rapiat præcipitem ad libidines, maximeque venereas; quibus inter animalia cuncta videtur obnoxia species equina; quo factum est, vt mulieres procaces atque libidinosas equarum [K] nomine diffament Autores; & homines etiam in feminas hinnire [l] sicut equi, quibus [m] nõ est intellectus: quam hominis libidinosi naturam hieroglyphice Centauro signari, late docet Maximus [n] Tyrius. De furore venereo generis equini passim omnes, at luculentissime Virgilius [o] cui

[K] Arist. 6. hist. cap. 18.
[l] Ierem. 5. 8.
[m] Ps. 31. 9.
[n] Serm. 34. F.
[o] 3. Georg.

B

,, Scilicet ante omnes furor est insignis equarum,
,, Et mentem Venus ipsa dedit, quo tempore Glauci
,, Pœniades mali membra absumpsere quadrigæ:
,, Illas ducit Amor trans Gargara, transque sonantem
,, Ascanium, superant montes, & flumina tranant:
,, Continuoque, auidis vbi subdita flamma medullis,
,, Vere magis, quia Vere calor redit ossibus, illæ
,, Oræ versæ in Zephyrum stant rupibus altis,
,, Exceptantque leues auras, & sæpe sine vllis
,, Coniugijs vento grauidæ, mirabile dictu,
C
,, Saxa per & scopulos, & depressas conualles
,, Diffugiunt, non Eure tuos, non Solis ad ortus:
,, In Boream, Caurumque, aut vnde nigerrimus Auster
,, Nascitur, & pluuio contristat sidere cælum.

Mares autem Equi feminis valde salaciores habentur; qui semper ad eas visas hinnire videntur; quum illæ grauidæ non admittant initum. At homo libidinosior equo; quum non vere solo, sed omni tempore coitum exerceat, a quo neque grauida mulier abstinet. Sed quia nullum animal equo libidinosius; ideo salacem hominis naturam indicaturi poetæ Centauros confinxerunt. Verum hac de re late Valerianus [p] in Hieroglyphicis: sed euidentissime Ieremias [q] *Equi amatores, & emissarij facti sunt: vnusquisque ad vxorem proximi sui hinniebat*. Itaque Centauri Sagittarij symbolo recte signatur humanæ vitæ cursus ocyssimus: hominis natura ex intellectu & sensu, seu ex ratione, & appetitu irrationali consurgens: quæ sæpe neglecto rationis dictamine præceps agitur in furiosas libidines; quibus obnoxios fuisse Centauros, passim poetæ veteres fabulantur.
D

Homo libidinosior Equo.
[p] lib. 4.
[q] cap. 5, 8.

Genero-

Generosas indoles educari debere ab Heroibus in actuosa pariter & in contemplatrice vita praecellentibus. A

Schema XXXVII. Gemmae.

B

C

Chiron Centaurus, vt virum actuosae simul & contemplatiuae vitae peritum indecet, aptum educare generosae indolis adolescentes.
Cap. CXXV.

RECte noster Anonymus hocce Schemate repræsentari notat Chironem Centaurum Achillis educatorem; sed mysterium non aperit, cur Achilli puero nobilissimo nutricius datus fuerit Centaurus iste. Nos ex fabulæ cortice veritatem enucleare poterimus. Porro Chiron Centaurus a Boccatio, Deorum genealogiam tractante [a] ponitur ex
,, antiquornm scriptis esse Saturni filiua; nempe Saturnum venustate Phillyræ captum,
,, eam intercepisse, & dum eius, vt ait Seruius; [b] vteretur concubitu, interueniente Opi
,, coniuge, confestim se vertit in Equum, ne cognosceretur in culpa. Phillyra autem ex
,, eo concubitu Chironem concepit, peperitque animal, ab vmbilico supra hominem, ab
,, inde vero infra equum. Qui quum excreuisset, in siluas abijt, easque coluit. Huic au- D
,, tem a Tethide Achillem puerum commendatum; quem ipse nutriuit, & docuit, simili-
,, ter & Æsculapium. Postremo quum eum visitasset Hercules, casu factum est, vt vna
,, Sagittarum eius, Lernæo veneno perlita, super pedem eius caderet: attamen quum a
,, parentibus fuisset genitus immortalis, vt Ocytoes vaticinium impleretue, quo prædi-
,, xerat, eum optaturum, esse mortalem; graui vexatus morbo, mori cupiens, orauit su-
,, peros, vt illi mori concederent. Quo concesso, ab eisdem in cælum translatus est, &
,, in Zodiaco locatus, & Sagittarius appellatus. Et quoniam valuerit auspicio, eo coram
,, cælestis Ara apposita est. Ex his fictionibus Theodontius Barlaam sensum exprimebat
,, huiusmodi. Chironem ideo Saturni filium dictum, quia circa agriculturam plurimum
,, valuerit: & quia hortorum adaquationem inuenerit. Phillyræ dictus est filius, quia Phi-
,, ladros, idest, aquæ-custos, vel amator, eo quod ad irrigationem hortorum plurima vteretur.

a lib. 8 c. 8.

b 3. Georg.

Mythologia Chironis ex antiquis prima.

,, retur. Quod autem in conceptione eius Saturnus a coniuge repertus, verteretur in ,, Equum, dictum est, eo quod causam suam apud turbatam coniugem iustificauerit, dicens ,, quod ob id aliarum mulierum concubitum quæreret, si forte filios masculos suscipere ,, posset; quum sibi prolem melioris sexus ex ea conceptam ob promissum Titano factum ,, seruare non posset; & sic ob hoc æque agere visum est; & inde æquus, idest, iustus. Alij ,, vero volunt fabulam a præcedentibus ortum habuisse. Nam quum vidissent illum morta- ,, les, vt dicit Isidorus, hominum pariter & iumentorum medicinem inuenisse, hominis & ,, Equi filius dictus est, & Chiron denominatus, vt intelligeretur, quia Chirurgiam, non ,, Physicam, reperisset; quæ leui doctaque manu operatur; nam Chiros Græce manus est. Secunda Myth. ,, Quod a sagitta Herculis vulneratus sit, historiographum dicunt; & quum lethalem mor- ,, bum arte sua aliquando curasset, visum est amicis eum immortalem creatum, quem vene- ,, ni vis non occideret. Tandem quum venisset in mortem, ob meritum virtutis suæ, quia ,, iustissimus fuerit homo, vt in Iliade dicit Homerus, ad perpetuam sui nominis memo- ,, riam ab antiquis inter astra locatus est. Circa fabulam de transmutatione Saturni in Equum, ne coiens cũ Phillyra dignosceretur ab vxore superueniente deprehensus in adulterio, quo Centaurus enatus e muliere iuncta viro formam Equi referente, notare possumus physicam imaginationis vehementis vim in muliere cõcipiente; namque sicuti Saturnus ille Magus quum esset, facile præstigijs in Equum se vertere potuit; ita Phillyra subito se prementis equi conspectu consternata Centaurum concipere potuit; non secus atque Sicula matrona cum humano fœtu simul Astacum piscem peperit, quum eiusmodi grandem grauida conspexisset in manu piscatoris, & appetisset vehementi desiderio: perindeque Plutarchus ex homine ac equa Centaurum enatum opinatur; vt olim de Monstrorum natura philosophantes ostendimus abunde† Ne repetamus e Paræo * testimonium mulieris albæ, quæ Venerem agens sub albo viro magna sui verecundia ab æthiope procul irridente visa fœtum nigerrimum de candido conioge sustulit; quemadmodum & illa, quæ cum viro candido iuncta, æthiopis imaginem intuendo æthiopem alba concepisse, & peperisse dicitur, Hippocratis ingenio a pœna adulterij liberata, cui crediderunt sola vehementis imaginationis vi ex albis vtrisque parentibus exoriri potuisse physice nigram sobolem. Hanc sane Saturni fabulam in Fastis ita ponit Ouidius *

Saturnus vt in Equum mutatus.

† l.2.c.66.68

* lib.27.c.7.

* lib. 5.

Nocte minus quarta promet sua sidera Chiron
Semiuir, & flaui corpore mistus equi.
Pelion Hæmoniæ mons est obuersus in Austros:
Summa virent pinu, cetera quercus habet.
Phillyrides tenuit: saxo stant antra vetusto,
Quæ iustum memorant incoluisse senem.
Ille manus olim missuras Hectora letho
Creditur in lyricis detinuisse modis.
Venerat Alcides exhausta parte laborum
Iussaque restabant vltima parte viro.
Stare simul casu Troiæ dum fata videret,
Hinc puer Aeacides, hinc Ioue natus erat.
Excipit hospitio iuuenem Phillyreius heros,
Et causam adueneus hic rogat, ille docet.
Respicit interea clauam spoliumque leonis,
Virque ait his armis, armaque digna viro.
Nec se, quin horrens auderent tangere setis
Vellus, Achilleæ continuere manus.
Dumque senex tractat squallentia tela venenis,
Excidit, & læuo fixa sagitta pede est.
Ingemuit Chiron, traxitque e vulnere ferrum,
Et gemit Alcides, Hæmoniusque puer.
Ipse tamen lectas Pegaseis collibus herbas
Imperat: & vana vulnera mulcea ope;

Virtus edax superabat opem: penitusque recepta
Ossibus & toto corpore pestis erat. A
Sanguine Centauri Lernææ sanguis Echidnæ
Mistus, ad auxilium tempora nulla dabat.
Stabat vt ante patrem lacrymis perfusus Achilles;
Sic flendus Peleus, si moreretur, erat.
Sæpe manus ægras manibus stringebat amicis:
Morum, quos fecit, præmia doctor habet.
Oscula sæpe dedit: dixit quoque sæpe iacenti,
Viue precor, nec me care relinque pater,
Nona dies aderat: quum tu iustissime Chiron
Bis septem stellis corpora cinctus eras.
Nunc Lyra curua sequi cuperet, sed idonea nondum
Est via: nox aptum tertia tempus erit.

De Chirone multi tractarunt autores Classici, Orpheus in Argonauticis, Homerus in Iliade, Apollonius Rhodius, Statius, Plinius, Natalis, Boethius, Hyginus; & alij multi; cunctiq; fatentur vnanimes, virum fuisse iustissimum, Astrologiæ, Medicinæ, præsertimque Chirurgiæ, a qua denominationem habuit, Botanicæ, Musicæ, Militiæ, Rhetorices, & aliarum omnium liberalium artium peritissimum; cui propterea viri principes tradiderint filios suos educandos; inter quos enituere maxime Æsculapius, Hercules, Iason, & Achilles. B

Chiron vnde dictus.

Nos autem in præsentia Schematis nostri germanam explicationem habituri, primum obseruamus Chironem hunc Centaurum, non currere, brutali parte violente rapiente secum rationalem, sed incedere temperato, moderato, grauique gressu, ceu viri, cuius ratio moderatur atque regit appetitum; portioque superior humana rationalis gubernat inferiorem sensualem, qua communicat homo cum brutis. Galeam in capite gestat, indicium scientiæ militaris, quam edocuit Achillem, vt & alias artes liberales. Puellum læuo brachio complectitur, quem dorso suo stantem portat: signum educationis, qua tum Achillem, tum Æsculapium, tum Iasonem, tum alios generosæ indolis alumnos gubernauit. Dextra manu sagittam cuspide ad læuum sui pedem vergente sustinet, vt ostendatur, ab Herculis sagitta quadam Lernæo sanguine venenato perlita, dum eam cum arcu Tirinthij tractaret, lædente vulneratum pedem Chironis, vnde mortem subijt, inde propter eximias virtutes in cælum inter astra translatus, & ita pingitur in Schemate, qualem in cælo formari Natalis asserit, inquiens* *Conuersus est igitur Chiron in illud signum cæleste, quod nunc etiam a sagitta illa nomen retinet, atq; ita formatur, vt videatur sagittam e vulnere extractam ostentare.* C

Nostra Schematis explicatio.

* lib. 4. c. 12.

Iure Saturni filius ponitur Chiron homo iustissimus, atque scientissimus; tum quia Saturnus hieroglyphicum temporis est, præsertimque longæui; quod eius astri motus proprius tardissimus in ortum sit, & non absoluatur nisi longissimo spatio temporis, annorum triginta, vt aiunt Astronomi; & Aristotele doctore prudentia [d] rerumq; multarum peritia breui tempore comparari non potest: adeoq; iuuenis prudens, planeq; multiscius esse nequit: vnde Chiron & senex ponitur (etsi ad elegantiam imaginis, in Schemate fictus absque barba spectetur; sed & senes antiquitus plerique radebantur, barbam non alentes) & senis Saturni filius dicitur: tum quia melancholico, proindeque saturnino temperamento fuit; quales extitisse testatur Aristoteles [e] omnes quicumque pollere visi sunt ingenio, vel in disciplinis, vel in rebus agibilibus tractandis: tum etiam quia Saturni sidus in horoscopo natis donare creditur excellentiam ingenij. D

d 1. Eth. c. 3. 6. Eth. c. 8.

e 30. Sect. probl. 1.

Non ita facile susceperо sensum eruditissimi Alciati, Schemate suo [f] pingentis Chironem Centaurum, ferula pueros erudientis, sub titulo, CONSILIARII PRINCIPVM, apposito hexastico.

Alciatus notatus.

f Embl. 146

,, Heroum genitos, & Magnum fertur Achillem
,, In stabulis Chiron erudijsse suis.
,, Semiferum doctorem, & semiuirum Centaurum,
,, Assideat quisquis Regibus, esse decet.
,, Est fera, dum violat socios, dum proterit hostes:
,, Estque homo, dum simulat se populo esse pium.

Siqui-

Siquidem ista neque Chironi consentiunt, quem Homerus, & post eum Euripides in Iphigenia in Aulide, alijque pium, & virum iustitia præstantem prædicant: a quo prorsus abfuerit vitium omne violandi socios, & simulandi pietatem. Neque conueniunt consiliarijs Principum; tum quia consiliarij debent partem humanam rationalem habere supra sensitiuum appetitum, vt in Centauro spectatur: tum quia Consiliarij dum hortantur Principes violare socios, & se populo simulare pios, non erudiunt Principes, vt Chiron Achillem, & Æsculapium, sed eos decipiunt, & ignaros boni regiminis efficiunt: tum maxime, quia Principes erga consiliarios non se habent, vt ignari rudesque pueri & infantes, erga Magistros & Præceptores; nam Principes auditis consiliarijs, vt plurimum discordantes inuicem sententias afferentibus, iudicio pollentes eam eligunt, quam existimant esse meliorem. Vnde Principes a summo Deo plerumque clandestine docentur, vel per Angelos custodes, qui Principibus singulis & bini dati sunt, & intelligentiores, quam dati priuatis hominibus, quales Principum Consiliarij sunt, vnicum singuli bonum genium a Numine sortiti. Quam sententiam vnanimes profitentur orthodoxi Theologi nostrates, ex diuina Scriptura[g] sanctisque Patribus.[h] Quin & aperte Plato[i] constituit, pueros non esse cogendos verberibus atque flagellis ad disciplinas, sed alliciendos præmijs atque xeniolis. Quare non ferula, sed blanditijs Chiron erudijt adolescentes Heroum Achillem, Iasonem, Æsculapium, & alios, vt in Schemate nostro visitur.

[g] Daniel. 10. Deut. 32. & 38.
[h] Dionys. de Cæl. hier c. 9 Clem. Al. 6. strom. & 7. Aug. q. 48. in lib. Iud. Orig. Hom. 11. in Num.
[i] 7. de Legib.

Furacis rapacitatis typus, & instrumenta vetusta.

Schema XXXVIII.

Furum ex rapto viuentium antiquitus conditiones explicatæ. A
Cap: CXXVI.

a 3. Æn. NEmini dubium est hocce Schemate delineatam Harpyiam iuxta Virgilij [a] descriptionem; sed abditissimum est, vt Anonymo nostro, sic etiam alijs, quid sibi velint quinque hieroglyphica circumposita corpori monstri. Nos conabimur ex Harpyiarum fabulis antiquioribus eorum singula declarare. Primusque de proposito consulendus Eustathius, qui

b lib. 12. super Odyssea [b] sic Interprete Cl. La-Cerda, Latine loquitur: [Argonautæ ad Bithyniam quum peruenissent, inciderunt in Phineum cæcum, eius prouinciæ Regem. Cæcitatis causa hæc: Habuerat filios ex Cleopatra, filia Boreæ; qua repudiata, alteram duxit; cui iam nouercæ filios ex Cleopatra ad necem tradidit, calumnia illata. Iratus Iupiter Regi optionem dedit, aut cæcum viuere, aut mori. Mori non vult, sed esse cæcus, neque Solem videre. Sol ipse iratus Harpyias homini mittit, quæ fame torquerent, cibos semper ab epulante rapturæ. Sciunt, videntque hoc Argonautæ, qui vna cum Iasone nauigabant; scientesq; Phineum sapientem esse, hortantur, petuntque rationem expediret, qui præternauigaturi essent Symplegadas (sunt hi scopuli gemini in ostio Euxini, infames Poetarum carminibus; putantur enim inter se concurrere, nauesque elidere.) Promittit ille se facturum, si Harpyias e regno suo pellerent: quod illi pollicentur. Quærit itaque ab illis, quanta sit celeritas eius nauis, qua vehebantur; Respondent, tantum illam spatij nauigando solitam transmittere, quantum columbam volatu. Iubet, columbam capiant, dimittantque per medias rupes, quum ipsæ a complexu diuellantur; quum vero illa spatium transmiserit: tum se illi intrepidi in viam dent. Ergo columba mittitur, volat, totum illud transmittit spatium, vno tantum accepto incommodo; nam ad finem volatus concurrentes scopuli caudam lacerant. Illi statim a complexu diuulsis, sequuntur Argonautæ eadem celeritate, qua prius columba: tuti euadunt, tantum in fine cursus elisa puppi, vt columba cauda. Ergo Zetes, & Calais alati Iuuenes, & filij Boreæ, qui vna cum Argonautis in ea erant expeditione, Harpyias pellunt a Phineo, persequunturque gladijs vsque ad Plotas insulas. Inde redierunt, moniti a Ioue, cessarent ab illis persequendis. Quia autem inde redierunt, Plotæ ab eorum reditu dictæ deinceps sunt Strophades; nam στροφὴ flexus est, & versio Græcis. Ita ferme Eustathius.] Quo in loco prætereundum non est, quod accidere dicitur in Euxino mari scopulis

Scopuli Symplegandum vt cõcurrere videantur. Symplegadum inter se mire concurrentibus, & subinde a se recedentibus, nauesque in suo concursu collidentibus; etenim eorum positio naturalis est huiusmodi, vt in imo lati, radices habeant inter se propinquas, & sensim surgentes in acumen ad instar coni, semper altiores partes obtineant inter se distantiores; quoniam autem inter eos horis statis fit maris euripus; ideo nauigantibus affluente mari videntur illi scopuli seiungi, nimirum aqua partibus inferioribus coopertis, & sublimioribus tantum super aquas apparentibus; in refluxu vero iugiter discooperiuntur eorum partes inferiores, ad quas nimium vicinas in exiguo salo nauigia proteruntur. Nec enim putandum est, rupes illas locali motu cieri: licet, mirabile dictu,

Mirum de Turri mobili. & visu, Bononiæ turris D. Stephani, dum Campanæ maiores omnes pulsantur, moueatur accedens, & recedens suis partibus eminentioribus, a muro stabili propinquæ domus; vt ego cum multis non semel inspexi. Ceterum id fit motu visibilis speciei turris, ad motum aeris, quo nitimur. Sed ad rem. Constat apud omnes classicos, Harpyias esse symbolum rapacitatis, & furum, atque prædonum, quorum vita ex rapto; nam id satis indicat earum nomen deductum a Græco verbo ἁρπάζω, quod est *rapio*: Ferreaque instrumenta, in fine adunca, quibus ad aliquid rapiendum violenter vtimur, Harpagones dicuntur. Inde pedibus aduncis Harpyiæ donatæ, quibus vice manuum vtuntur ad rapiendas prædas. Tres illas memorat Virgilius, quæ dicuntur Celæno, Aello, & Ocypete. [c] Quartam addit Homerus [d] Thyellam, siue Podargem, denominatas ab insitis proprietatibus hominum ex rapto viuentium; quas apte proponit Fulgentius in Mythologicis, [e] inquiens.

Harpyiæ vade dictæ. D

c 3. Æn.

d Iliad. 16.

e l.1.Myth.1

Harpyiæ cur virgines. *Harpyias etiam tres inferis Vergilius deputat; quarum prima Aëllo, secunda Ocypete, tertia Celæno. Harpyia enim Græce e rapina dicitur. Ideo virgines, quod omnis rapina arida sit & sterilis. Ideo plumis circundatæ; quia quicquid rapina inuaserat, celat. Ideo volatiles, quod omnis rapina ad volandum sit celerrima.* Α'έλλω *enim Græce quasi* ἑλλῶν ἄλλο, *idest, alienum tollens. Ocypete, idest citius auferens. Celænum vero, Græce nigrum. Vnde & Homerus*

merus prima Iliados Rhapsodia αἶψά τοι αἷμα κελαινὸν ἐρωήσει περὶ δουρί, ideſt
,, Statim niger tuus ſanguis emanabit per meam haſtam.
Hoc igitur ſignare volentes, quod primum ſit, alienum concupiſcere: ſecundum, cupita inuadere: tertium, celare quod inuadit. Addit Boccatius f Virgineos autem vultus Harpy- f 10. Gen. cap. 61.
,, iæ ideo habere dicuntur, quia quantum ad eum, cui rapitur, fures paſſim more ſuo pla-
,, cidos miteſque ſe in cõſpectu hominum exhibent, vt hac poſſint arte ignaros fallere,
,, Vncas autem raptores habere manus, expoſitione non indiget. Quod ora illis ſint pal- Harpyiæ cur pallidæ.
,, lida, nihil aliud vult prætendere, quam fames aſſidua, inſatiabilis appetitus habendi, qua
,, miſeri & in rapinam proni anguntur continue. Fœdiſſima ventris proluuies raptorum eſt,
,, inquantum vt plurimum rapinarum turpis eſt exitus. Itur enim ex rapinis in ludum, ſub-
,, ſtantiarum conſumptorem omnium, & miſeriarum patrem: Itur in Luxuriam laſciuia-
,, rum & ociorum marcentium matrem: Itur in gulam crapularum & ægritudinum cloa- Rapinarum turpis exitus
,, cam turpiſſimam & damnoſam. Arbitror quidem has ad piratas & auariſſimos homines
,, ſpectare, eo quod litora inhabitent. Addebat inſuper dictis Harpyis Homerus vnam,
B ,, quam Thyellam vocitat, ex qua Zephirum dicebat Equos Achillis genuiſſe. Hanc dice-
,, bat Leontius Venti-impetum, ſeu procellam interpretari; per quam etiam piratarum
,, demonſtratur velocitas ad rapinam. Verum enim vero dicuntur Harpyiæ habitare in Montibus Inſularum Strophadum; & eſſe filiæ Neptuni, atque Terræ; quia viuitur ex rapto tum in mari, tum in terra pariter a piratis, & a furibus: Hæc omnia Virgilius egregie tetigit, aiens g g 3. Æn.

Seruatum ex vndis Strophadum me litora primum
Accipiunt: Strophades Graio ſtant nomine dictæ
Inſulæ Ionio in magno: quas dira Celæno,
Harpyiæque colunt aliæ. Phineia poſtquam
Clauſa domus, menſaſque metu liquere priores.
Triſtius haud illis monſtrum: nec ſæuior vlla
Peſtis & ira Deum Stygijs ſe ſe extulit vndis.
Virginei volucrum vultus: fœdiſſima ventris
C *Proluuies: vncæq. manus: & pallida ſemper*
Ora fame
Huc vbi delati portus intrauimus: ecce
Læta boum paſſim campis armenta videmus,
Caprigenumque genus nullo cuſtode per herbam.
Irruimus ferro: & Diuos, ipſumque vocamus
In prædam partemque Iouem: tum litore curuo
Extruimuſque toros, dapibuſque epulamur opimis.
At ſubitæ horrifico lapſu de montibus adſunt
Harpyiæ, & magnis quatiunt clangoribus alas;
Diripiuntque dapes, contactuque omnia fœdant
Immundo. tum vox tetrum dira inter odorem, &c.

Sane pingitur in Schemate Harpyia ſatis obæſo corpore, propter opulentiam ex rapinis Stellæ ſignificatio.
D comparatam a magnis piratis, famoſiſque furibus. Aſtrum vero fulgens ſupra caput Harpyiæ ſignat nocturnum tempus aptiſſimum furibus ad latrocinia perpetranda; nam & Horo Apollini Niliaco, hieroglyphica priſca declaranti, *Depicta Ægyptijs ſtella, nunc Deum ſignificat, nunc Noctem, nunc vero Tempus, interdum etiam hominis Maſculi animam.* Et in Sacra pagina, tum apud Lucam h *Et ſi venerit in ſecunda vigilia, & in tertia vigilia; & ita* h 12. 38. 39. *inuenerit: beati ſunt ſerui illi. Hoc autem ſcitote, quoniam ſi ſciret Pater familias, qua hora fur veniret, vigilaret vtique, & non fineret perfodi demum ſuam.* tum apud Matthæum i *Vigilate ergo, quia neſcitis, qua hora Dominus veſter venturus ſit. Illud autem ſci-* i 24. 42. 43. *tote, quoniam ſi ſciret Pater familias, qua hora fur venturus eſſet, vigilaret vtique, & non fineret perfodi domum ſuam.* Quibus locis Interpretatio Syriaca legit, non *qua hora*, ſed
,, *qua vigilia.* Quod approbat doctiſs. Maldonatus inquiens: Qua vigilia fur venit: no-
,, ſter Interpres alijs verbis ſenſum expreſſit: quanquam arbitror non ſine cauſa Chriſtum
,, po-

,, potius dixisse, qua vigilia, quam qua hora: nimirum quia dixerat paulo ante, *vigilate*, idest
,, agite excubias more militum: alludit ergo ad eundem militarem morem, quo solent mi- A
,, lites, ne ab hostibus improuisi opprimantur, totam noctem in quatuor distributam vigilias
,, excubare, nescientes qua vigilia hostis venturus sit. Quare stella Nocturnum tempus indicat, aptum furtis. Sed etiam stella nunc accipi potest pro anima hominis masculi, hoc est
K 9. Æn. pro audacia prædonum, de qua maxime gloriatur apud Virgilium[K] prædo, Troianis insultans in hæc verba gloriosa:

,, Durum a stirpe genus: natos ad flumina primum
,, Deferimus, sæuoque gelu duramus, & vndis.
,, Venatu inuigilant pueri, siluasque fatigant
,, Flectere ludus equos & spicula tendere cornu.
,, At patiens operum, paruoque assueta iuuentus,
,, Aut rastris terram domat, aut quatit opida bello.
,, Omne æuum ferro teritur, versaque iuuencum
,, Terga fatigamus hasta: nec tarda senectus
,, Debilitat vires animi, mutatque vigorem: B
,, Caniciem galea premimus, semperque recentes
,, Conuectare iuuat prædas, & viuere rapto.
,, Vobis picta croco & fulgenti murice vestis:
,, Desidiæ cordi: iuuat indulgere choreis:
,, Et tunicæ manicas, & habent redimicula mitræ.
,, O vere Phrygiæ (neque enim Phryges) ite per alta
,, Dindyma, vbi assuetis biforem dat tibia cantum.
,, Tympana vos, buxusque vocat Berecynthia matris
,, Idææ: finite arma viris, & cedite ferro.

Sic ergo stella fulgens supra caput Harpyiæ, symbolum est tum nocturni temporis, aptissimi furtis: tum animi masculi & audacis, quo prædones intrepide pericula semper aggrediuntur: & Apuleius audacissimos latrones, laborumque ingeutium animo masculo patientissimos asserit semper nocturnas rapinas perpetrare, nocturnasque prædas agere. Nam & au- C daces latrones inducit noctu primum Milonis domum perfodisse, totamque supellectilem
l 3. Meta. in f cum Lucio sub Asini forma corrupto furatrina sustulisse.[l] & alios audaciores, Hemum, Lamachum, & Thrasyllum, ne singulos referam latrones nocturna facinora perpetrantes ex-
m l. 7. et seq. inde memorat[m] luculentissimo sermone. Vlyssem Græcorum audacissimum, atque fortissimum, nocturnis latrocinijs famosum, qui ignorat? Cinerem Laomedontis, qui super Ilij porta Scæa seruabatur, clam nocte sustulit: Palladiumque cum Diomede, viro quoque fortissimo, ex Troia, cæsis custodibus, rapuit. Missus deinde explorator cum eodem Diomede, Rhæsum Thraciæ regem occidit, equosque eius abduxit, priusquam Xanthi aquam degustassent. Quæ cuncta erant in Troianorum fatis, sine quibus Troia capi non pote-
n 13. Meta. rat. Vnde apud Ouidium Aiax Vlyssi exprobrat.[n]

,, ... sua narret Vlysses,
,, Quæ sine teste gerit: quorum nox conscia sola est.

Et Xenophon agens de Republica & legibus Lacedæmoniorum ex præcepto Lycurgi gen- D tem ad vitam bellicosam erudientis ait, *Patet autem eum, qui furto surrepturus quippiam sit, oportere & noctu vigilare, & interdiu fraudem ac insidias tendere, exploratoresque parare, si consequi velit, quod concupiscit.* Neque minus ad furatrinam, artemque rapacem latronum indicandam mihi facere videtur vas illud manubriatum duabus ansulis quod positum inspicitur pone caput Harpyiæ; nimirum nocturni latrones duplici liquore solent vti, vel ad sui præsidium tutelamque vino, vel ad faciliorem expeditioremque furatrinam oleo. De vini Lagena furibus antiquis oportuna nobile Plutarchus affert testimonium, aiens[o] *Lacedæmone Mineruæ Chalciœci templum repertum est compilatum, intusque iacens inanis lagena; ea de re quum inter multos, qui accurrerent, disquireretur, quidam e corona hominum, Si vultis audire, inquit, ego vobis exponam, quid mihi in mentem venerit de hac lagena: existimo sacrilegos rem aggressos ita periculosam, prius cicutam bibisse, ac vinum secum attulisse, vt si fallerent,*

Vasculi, seu lagenæ manubriatæ hieroglyphicum.
Vino vt fures vsi.
o lib. de Garrulit.
Vinum remedium cicutæ

A *lerent, epoto mero vim veneni diluerent, incolumesque discederent; si vero deprehenderentur, ante tormenta facili & doloris vacua morte decederent. Hæc illo fato, res tam intricata ac perplexa, visa fuit non suspicantis aliquid tale, sed scientis. Itaq; circumfusi homini, alius aliunde ceperunt interrogare, quisnam esset, cuiue notus, & vnde ista haberet cognita. Denique hoc modo examinatus, confessus est se vnum de istis esse sacrilegis.* Vinum autem generosum simul cum succo cicutæ potum citam afferre mortem, quia sit vehiculum veneni celerrimum ad cordis ventriculos: at paulo post cicutam assumptum, calore suo frigiditatem lethalem cicutæ prorsus extinguere, late demonstrauimus in opere De his qui diu sine alimento viuunt, p quam theoriam non est vt hoc loco repetamus. De Oleo quis ignorat nocturnis furibus vtilissimum esse ad vngenda ferrea serarum, portarumq; claustra, ne violente dum reserantur, excitent a somno rerum abripiendarum dominos in perniciem furum, atq; latronum? Aloysius Pulcius in suo poemate Morgantis Maioris introducit Margiten astutissimum furem, qui cum gigante die quadam vespere perueniens ad hospitium, post cœnam causatus se noctambulum furiosum, admonuit cauponem, cui nomen erat Dormi, se contineret in cubili clausum, nec exiret, si forte perambulantem domum audisset, ab eoque postulauit olei loco butyrum ad inungendam sibi tineam capitis, ab se fraudulente simulatam; quo tamen vsus est ea nocte perungens ferrea claustra portarum, arcarumque, surripiens inde quicquid vtilis sibi reperit in diuersorio; & ante lucem, adhuc dormiente caupone, furtum asportauit aufugiens expilata & incensa casa. Versus lepidissimi poetæ sunt q

p lib. 2. c. 121

q Cant. 18.

Hor vò saper come tu se chiamato:
Disse l'hostier, tu saprai tosto come
Io sono il Dormi per tutto appellato.
Disse Margutte, fa come tu hai nome,
Cosi fra se, tu sarai ben destato
Quando fia tempo, e innanzi fien le some.
Com' hai tu brigatella, o vuoi figliuoli:
Disse l'hostier, la donna, & io siam soli.
Disse Margutte, che puoi tu pigliarci
La setrimana in questa tua hosteria?
Come harai tu moneta da cambiarci
Qualche dobra da spender per la via?
Rispose l'hoste, io non vo molto starci,
Ch'io non ci ho preso, per la fede mia,
Da quattro mesi in qua venti ducati,
Che sono in quella cassetta serrati.
Disse Margutte, oh solo in vna volta
Con esso noi più danar piglierai.
Tu la tien quì s'ella ti fusse tolta?
Disse l'hostier, non mi fu tocca mai.
Margutte vn'occhiolin chiuse, & ascolta,
E disse, a questa volta lo vedrai.
E per fornir in tutto la campana,
Vn'altra malitietta trouò strana.
Perche persona discreta, e benigna,
Dicea con l'hoste, troppo a questo tratto
Mi se paruto, io mi chiamo il Graffigna:
El profferir tra noi per sempre è fatto,
Io sento vn poco diffetto di tigna,
Ma sotto questo cappel pur l'appiatto:
Io vuò che tu mi doni vn po di burro,
Et io ti donerò qualche mangurro.
L'hoste rispose, niente non voglio,
Domanda arditamente il tuo bisogno,
Che di tal cose cortese esser soglio:
Disse Margutte all'hor, io mi vergogno,
Sappi che mai la notte non mi spoglio,
Per certo vitio, ch'io mi lieuo in sogno,
Vorrei ch'vn par di funi m'arrecasse,
E legherommi io stesso in su quest'asse.
Ma serra l'vscio ben doue tu dormi,
Ch'io non ti dessi qualche sorgozzone,
Se tu sentissi per disgratia sciormi,
E che per casa andassi a processione
Non vscir fuor: rispose presto il Dormi,
E disse, io mi starò sodo al macchione,
Cosi voglio auisar la mia brigata,
Che non toccassin qualche tentennata.
Le funi, e'l burro a Margutte giù reca,
E disse a serui di questo costume,
Ch'ogn'vn si guardi da la fossa cieca,
E non isbuchi ignun fuor de le piume.
Odi ribaldo, odi malitia greca:
Cosi soletto si restò col lume,
E fece vista di legarsi stretto,
Tanto che'l Dormi se n'andò a letto.
Com'ei sentì russar, ch'ogn'vn dormiua,
Ei cominciò per casa a far fardello:
A la cassetta de' danar ne giua:
Et ogni cosa pose in su'l Camello:
E come vn'vscio, o qualche cassa apriua,
Vgneua con quel burro il chiauistello.
E come egli hebbe fuor la vettouaglia,
Appiccò il fuoco in vn monte di paglia.

Sed quia facilius in vase perferre possunt oleum ad hoc opus fures, quam butyrum; & quia promptius oleum penetrat arctiores rimas ad vngenda ferrea claustra latentia, quam segnes

buty-

butyrum; ideo melius in Schemate furatrinæ ponitur olei vasculum, quam butyrum. Margites autem astutissimus oleo butyrum prætulit, ad tineæ causam verisimiliorem reddendam, quod butyrum capiti magis adhærescit, quam oleum; & quod pluri butyro capiti vngendo sibi opus erat, quam oleo. Ceterum Latronibus, piraticam exercentibus, vt marinæ procellæ tempestas impedimento est ad prædas & agendas, & couectandas, inhibita celeri nauigatione; sic vsui maximo est oleum ad sedandos impetus marinorum fluctuum, & ad malaciam in ponto procurandam. Quæ res apud Plutarchum, agentem De Primo frigido, sic expressa legitur: *Ad hæc de reliquis humoribus maxime pellucidum est oleum, quia plurimum in se habet aeris; cui rei certo id est argumento leuitas, ob quam omnibus innatat humoribus, ab aere sursum elatum. Quin in fluctus marinos si immergatur, tranquillitatem facit, non ventis ob læuorem eius inde delabentibus; quod Aristoteles putauit; sed quia fluctus quouis humore ictus subsidat.* Quam sententiam & Plutarchi pariter, & Aristotelis de causa, cur oleum tranquillet marinos fluctus vehementius agitatos, latius explicauimus in Hydrologiæ Peripateticæ nostro volumine, quod habemus iam paratum ad prælum. De proposito scribit etiam in Antiquis suis Lectionibus Rhodiginus, asserens [r] *Ex humoribus autem ceteris oleum præcipue diaphanum est; quod aeris prouenit admistione multa; argumento esse leuitatem, qua omnibus supernatet. Facere creditur & in mari tranquillitatem fluctibus inspersum, non læuoris ratione lubricitatisue ventis delabentibus, sicuti censuit Aristoteles, sed quia disgregat humorem, ac distinguit aeris potentia.* Quæ fere transcribit ex Plutarcho; cuius obiectionem aduersus Aristotelem sustulimus in Hydrologia citata. Sed & hanc olei proprietatem affert loco tertio Pierius in Hieroglyphicis ita [s] *Aiunt vero oleum contra furorem tantam inesse vim, vt effusum in perturbatos vesanientis maris fluctus tempestatem efficacissime tranquillet.* Sic igitur optima ratione vas oleo plenum apposuit in Schemate Rapacis furatrinæ, piraticarum Harpyiarum, autor, quod illi prædones velocitati suarum nauigationum æquora tranquilla sibi cupiant, atque procurent. Ceterum multo difficiliorem habere videtur explicationem illa quatuor lignorum cõtignatio post vasculũ delineata fere supra caudam Harpyiæ. Suspicor tamen esse posse furibus ad instar vehiculi nauigijque tum tranandis fluminibus, tum etiam transuehendis prædis ex vna ripa fluminis altioris ad aliam, & per eas locorum angustias, præcipitesque rupes aquarum, per quas nauigijs iter esse non potest, vel ad quas nauigia perferre nequeunt prædones. Certe cratibus huiuscemodi lignorum contignatorũ, siue colligatarum arundinum opus est furibus; de quibus cratibus legimus [t] hanc obseruationem: Venendo io da terra ferma a questa Isola, nel 1515. passai ,, il fiume di Nema in vna Zattera di canne, presso doue questo fiume entra in mare, molto ,, furibondo, & largo: & conduceuano questa Zattera nuotando intorno a dieci, o dodici Indiani. Quare constat, quaternas illas teretes hastulas inuicem colligatas in Schemate, signare posse cratem, quæ rara quædam est lignorum, vel viminum, vel arundinum crassiorum connexio, perutilis ad tranandа flumina latronibus, qui possunt eam illico sibi contexere ripis amnium insistentes; cuiusmodi cratibus facile queunt & ipsi tranare fluuios, & per flumina transportare prædas in tutum locum. Nam & apud Ramusium etiam legimus [u] Ridutti ,, su la fiumara, quel Tartaro cercaua qualche zoppolo da passarne sopra vn polesene, che ,, è a mezo la fiumara, dou'era il bestiame di quello Anchioli Ambasciadore; & non tro- ,, uando zoppolo, il detto Tartaro ragunò alcune frasche, & ligolle il meglio potè insie- ,, me: & prima messe le selle de caualli suso: & ligò le dette frasche con vna corda alla co- ,, da d'vn cauallo, & esso gouernando il cauallo, passò di là sul detto polesene, che tengo ,, era due grossi tratti d'arco. Ritornò poi, e mise suso la femina Rossa, & passolla nel det- ,, to modo. Il mio Turcimano volse passar notando, & passò, ma con pericolo. Tornò ,, anche per me; & perche vedeuo il pericolo grande, mi spoglia in camicia, & discalzo, ,, benche ad ogni modo poco mi saria valuto; & con l'aiuto di messer Domenedio, ma con ,, gran pericolo, fui passato di là. Sic ergo ligneæ, vel arundineæ crates, funibus colligatæ, qualem aspicere licet in Harpyiæ nostræ Schemate, prædonibus vsui sunt ad transeundos fluuios maiores, & ad conuectandas per flumina prædas. Quod autem aduncum in fine, tessellatum ter in medio, capitatum visitur instrumentũ sub Harpyiæ pedibus, ignorabile prorsus videtur. At vero si diuinare licet, ex harpagonum genere ferreum est organum, quod multos

Marginalia: Oleum vtile tranquillando mari tumenti. — [r] lib. 25. c. 16 — [s] lib. 51. — [t] lib. 12. c. 8. tom. 3. nauig. Ramus. — [u] tom. 2. pag. 121. F. — Harpagonis vsum multiplex.

Margin letters: A B C D

A multos ad vſus inſeruire valet latronibus; primum quidem ad aperiendas ſeras loco clauis; quod inſtrumentum Italice *Grimaldello* nuncupatur. Deinde vero ligatum fune longiori, triplici, vel quadruplici ad anſulas, vel teſſellas, caputque reuincto, poteſt immitti procul ad attrahendum violente, quicquid rapere latrones, piratæquæ uoluerint. Deinceps autem ad inſtar uectis inſeruire furibus facile poteſt ad attollendas, & amouendas e cardinibus clauſas portas domorum expilandarum. Quod vltimo loco ſpectatur ante Harpyiam rectum ſtare inſtrumentum utrimque rotundis globulis in extremitate munitum, & in medio ferrum habens aduncum, ſi pariter hariolari fas eſt, mihi dicetur eſſe ſpecies harpagonis alias, cuius uſus furi ſit ad euellenda diſrumpendaque ſerarum interne latentia ferramenta artificioſa; duobus capitibus orbiculatis utraque manu comprehenſis ad maiorem uiolentiam incutiendam inſtrumento, neceſſariam ualidiorum ſerarum ferreis artificijs effringendis. Hæc habui, quæ dicerem de tenebricoſiſſimo Schemate.

Vitæ contemplatricis verum ac genuinum hieroglyphicum.

Schema XXXIX. Gemmæ.

Anonymi sententia perpenditur de Psyche Pyralidis alas habentis, an sit animæ symbolum absolute. A
Cap. CXXVII.

ANimæ symbolum in Schemate cognoscit Anonymus cum alis Pyralidis; at cur alæ Pyralidis assignentur animæ: cur etiam Anima sedens, atque quiescens efficta sit, non explicat. Profecto Pyralis est animal in igne volatile; de quo Plinius ita [a] Gignit aliqua ,, & contrarium naturæ elementum. Siquidem in Cypri ærarijs fornacibus ex medio igni, ,, maioris muscæ magnitudine volat pennatum quadrupes: appellatur Pyralis, a quibusdam ,, Pyrausta. Quandiu est in igne, viuit: quum euasit longiore paulo volatu, emoritur. Hæc ab Aristotele Plinius hausit, alicubi scribente: [b] *In Cypro insula ærarijs fornacibus, vbi Chalcites lapis ingestus compluribus diebus crematur, bestiolæ in medio igne nascuntur pennatæ, paulo muscis grandibus maiores, quæ per ignem saliant, atq; ambulent. Emoritur & hoc genus, & illud niuis alumnum, quum alterũ ab igne, alterum a niue dimotũ est. Nonnulla corpora esse animalium, quæ igne non absumantur, Salamandra claro documento est: quæ, vt aiunt, ignem, inambulans per eum, extinguit.* De quo animalium genere nos late dudum, agentes de spontaneo viuentium ortu. [c] B Forte Schematista Pyralidis alas Animæ dedit, vt ostenderet illi naturam esse igneam, secutus opinionem Democriti, & aliorum veterum; quam memorat Aristoteles. [d] Alæ vero tribuuntur Animæ, quia semper est in motu; semperque depascitur humidum radicale, ceu fomitem flammula Lychni semper volitans. A quo quidem igne naturali si dimoueatur anima sentiens, & vegeta, statim emoritur. Sedens autem ponitur, quia semper adhæreścit innixa humido radicali, nec ab eo prorsus auelli potest. Verum enim vero non conueniunt ista rationali animæ, quæ penitus immortalis a naturali calore per hominis interitum, separatur incolumis, in æternum viuens. Neque Psychen ab Apuleio celebratam indicare nobis voluit Schematis autor; quoniam nusquam alas vllas Apuleius agnouit in Psyche; quam [e] *trepidam, & in ipso scopuli vertice deflentem*, non alarum propriarum vis vlla, *sed mitis aura molliter spirantis Zephyri, vibratis hinc inde lacinijs, & reflato sinu sensim leuatam suo tranquillo spiritu vehens, paulatim per deuexa excelsæ vallis subditæ, florentis cespitis gremio leniter delapsam reclinat.* An sedentem siue cubantem animam posuit Autor nostri Schematis, quia cum pluribus antiquorum existimauit, animas in sepulchrorum cauea C simul cum cadaueribus, potissimum a quibus violenta morte seiunctæ fuerint, commorari? ,, certe priscus Ammonius apud Porphyrium ait [f] Quemadmodum in meditatione Philo- ,, losophi anima etsi a corpore seiungitur; tamen corpus ab anima non separatur; quum ,, viuat: Ita in obitu corpus etsi ab anima dissociatur, anima tamen suum corpus non om- ,, nino deserit; sed circa illud manet in sepulchro, vel prope. Sciendum autem, non om- ,, nino, quum corpus separatur ab anima, & animam separari a corpore; ita namque ,, corporum amatrices sunt animæ, vt post mortem adhuc tamen eodem amore tene- ,, antur; atque ob eam causam fieri autumant, quæ circa mortuorum tumulos videri ,, solent, vmbrarum apparitiones. Verum neque, quum anima separatur a corpore, ,, corpus omnino separatur ab anima; Philosophi enim etsi per nimiam contemplatio- ,, nem vehementius sese a corpore auocent; viuunt tamen, nec prorsus commoriuntur. Plinius huic postremæ sententiæ suffragari videtur, inquiens [g] Morbum esse quen- D dam, per sapientiam mori. Plato multo antea dixerat in Phœdone, Animas impuras circa sepulchra versari, & videri. Quem Platonis locum forte citat Joannes Grammaticus in hæc verba [h] *Si enim quæ extra corpora sunt animæ, quæ corporis sunt amantes, cum corpore sunt semper, & in sepulchris: quid enim absurdum etiam eas, quæ sunt in generatione, animas circa immaterialia operari? & sic quidem Plato.* Porphyrius [i] item agens de Abstinentia ab esu carnium, ostendit hanc esse communem veterũ sacerdotum, & Ægyptiorum opinionem, cui & adstipulatur, asserens Animas violenta cæde interfectorum, & sepultura carretiũ, morari circa sua cadauera; & proinde multas visas esse lamentari: ijsq; vti cõsueuisse maleficas ad suum ministerium, cõpellendo illas corpus, vel corporis sui partem assumere, ac motitare. Statius etiã tractans Amores Clitophontis, ait [K] animas eorum, qui in aquis pereunt, non omnino ad infera descendere, sed propter aquas circumferri, ex communi

a l. 11. c. 36.
b 5. hist. c. 19
c lib. 4. c. 51.
d 1. de an. t. 20. & seq
e Apul. 4. meta. F.
f in Prol. prædicabil.
Vetus opinio de anima in sepulchro.
Vmbrarum apparitiones circa sepulchra.
g lib. 4. c. 13
h 3. de an. t. com. 67.
Animæ quæ circa sepulchra visæ.
i lib. 2.
Maleficæ quas animas in corpora compellant.
K lib. 5.

A muni hominum decreto. Quam communem opinionem vt latius profecuti fuimus olim agentes De reconditis Antiquorum Lucernis [l] ita fortasse communire potest Anonymi placitum. [l] lib. 3. c. 7. Verum enim vero tractat ille de Anima generatim accepta, nō speciatim de illa, quam violenta mors eripuit e corpore. Præterea quod in Schemate pingitur anima velut in lectulo cubare, sedereue semiamicta, non autem nuda circumferri, volitareque circa sepulchrum, aut in tumulo assidere corpori. Quare magis idonea Schematis explicatio nobis est indaganda.

Propria Schematis declaratio de vitæ contemplatricis intimis attributis. Cap. CXXVIII.

NOs autem arbitramur isto Schemate mystice repræsentari luculenter omnes vitæ contemplatiuæ proprietates. In primis aptissime pingitur in Schematæ vita contemplatiua fœminuda pariter & semiamicta; nuda totum pectus, totumque caput; amicta ven- (I. Vitæ specu latiuæ proprietas.)
B trem & partes inferiores; quia quum obseruatu Pamphili tractantis de Præparatione Euangelica, veteres rectissime senserint, [a] *Corpus esse quasi animæ indumentum*; quumque Animæ humanæ pars intellectiua, qua cognoscit anima & sapit Aristoteli [b] sit eidem in Corde principes operationes edens, vel in Cerebro [c] quod magis placuit Platoni in Timæo, quem sequitur Galenus. [d] Quum denique Magistro [e] mens prout a sensu contradistinguitur, in sua functione contemplandi nullo penitus vtatur ministerio corporis, at solum in operationibus & sensuum, & facultatis vegetatricis instrumenti corporei famulatum necessario postulet; iure merito Schematista noster ad indicandum animam in corpore contemplatrici vitæ vacantem, puellam effinxit superne nudam, inferne lacinia vestitam. Quod etiam forsan effecit ad virginitatis decorum seruandum, velans virginitatem. Secunda vitæ speculatiuæ proprietas est, quod sedentaria sit, & procul ab omni motu quiescat; vt non semel edocuit Aristoteles, tum aiens [f] *Intellectio assimilatur cuidam quieti & statui magis quam motui.* (II. proprietas.)
C & alibi [g] *At vero neque in intellectiua parte animæ est alteratio: sciens enim maxime eorum, quæ ad aliquid, dicitur. Hoc autem manifestum est; secundum enim nullam potentiam motis, fit in nobis scientia; sed, quum extiterit aliquid; ex ea enim, quæ est secundum partem, experientia, vniuersalem accipimus scientiam. Neque itaque actus generatio est: nisi quis & respectionem, & tactum generationes dicat; Tale enim est actus. Quæ autem a principio acceptio scientiæ, nec est generatio, nec alteratio. Nam, quia quieta est, residetque anima* (nota bene) *sciens fit, & prudens.* (& secundum Arabicam translationem, *Homo enim fit sciens & intelligens quando anima eius quiescit, & firmatur.*) *Vt igitur, neque quum dormiens excitatus est aliquis, aut ebrius esse desijt, aut ægrotans reualuit, factus est sciens; quamuis prius non poterat vti; & secundum scientiam agere; sed abeunte perturbatione, & ad tranquillitatem veniente mente inerat potentia ad scientiæ vsum: sic vtique huiusmodi aliquid fit id quod est a principio, in scientiæ existentia; perturbationis enim quies quædam est, & tranquillitas. Neque igitur pueri possunt quid discere, neque iudicare sensibus, similiter atque seniores; multa enim perturbatio circa ipsos fit, & motus. Sedantur autem, & desinunt perturbari, aliquando quidem a natura, aliquando vero ab alijs.*
D *In vtrisque autem his alterari aliquid accidit, sicuti quum excitatur, & fit vigilans ad actum. Manifestum est igitur, quod alteratio in sensibilibus est, & in sensibili parte animæ; in alia autem nulla, nisi secundum accidens.* Et multo prius [h] *Ex sensu quidem igitur fit memoria: ex memoria vero, quæ plerumque eiusdem fit, experientia; multæ namque memoriæ numero experientia vna est: experientia autem aut ex omni quiescente vniuersali in anima, aut vno præter multa, quod vtique in omnibus vnum sit illis idem, est artis principium, aut scientiæ: si circa generationem quidem, artis; si vero circa ens, scientiæ. Neque itaque insunt determinati habitus, neque ab alijs habitibus fiunt notioribus; sed a sensu, vt in pugna versione facta vno stante, alter stetit, postea alter, quousque ad principium venit; anima vero est talis, vt possit pati hoc.* Itaque secunda proprietas vitæ cōtemplatiuæ quies est, otium literarium, animi corporisque tranquillitas, indicata per sedentem, ac veluti quiescentem in lecto mulierem. Tertia vero proprietas vitæ contemplatricis in- (III. proprietas.)

[a] lib. 1. c. 2.
[b] 3. de an. t. 1
[c] 7. Meta. t. 35.
[d] Art. med. cap. 12.
[e] de an. t. 92. 3. de an. t. 4. 6. & seq.
[f] 1. de an. t. 48.
[g] 7. Phy t. 20
[h] 2. post. an. t. 104. 105. Experientia vna ex multis memorijs fit.

dicatur per alas Pyralidis, aut potius Papilionis. Profecto vita contemplatiua duas a natura sortitur alas, (vt edocet etiam in Phædro Plato) quibus volat ad obiecta, Mentem, qua fertur in lucem Veritatis: & Voluntatem rationalem, qua fertur in Amorem Boni præcogniti. A

Anima contẽplatiua vt pyralidi cõparata.

Veritas quidem ipsa summa Deus est, sub ratione pulchri, ac lucis, ad quam inhiat semper intellectus contemplatiuus, vt ad obiectum proprium humanæ mentis. Bonitas vero & pulchritudo summa Deus est item sub ratione amabilis, ad quem finem vltimum itidem volat humana voluntas. Vitæ contemplatiuæ si dicamus inesse Pyralidis alas, in igne semper degentis, & extra lucidum atque feruidum ignem statim emorientis, vt post [i] Aristotelem obseruabat Plinius; [K] iam apte dederit illas hieroglyphico suo noster Autor; etenim sublata procul a Veritatis luce, atque a Bonitatis amore flagranti Mens, humanaq; voluntas, perire statim sentit in se vitam contemplatiuam.

i 5. hist. c. 19.
K l. 11. c. 36.

Si vero magis arrideat in Schemate positas esse Papilionis alas, nihilominus congruunt aptissime vitæ contemplatiuæ, tum quia Papilio volitat ad lucidum Lucernæ lumen, cuius ardore combustus vertitur in ignem, vt & mens ab Aristotele [l] dicitur fieri id quod intelligit; & amantis animum esse magis in amato, quam in amantis corpore scribitur a Ficino: [m] tum quia Papilio procul a terra non ad modũ extollitur; vt anima sapientis in actu contemplationis non omnino corpus deserit, quod viuificat, B sed in tantum ab eo seiungitur, quod eius ministerio non vtitur [n] vllo, decretis Aristotelis.

vt papilioni
l 3. de an. t. 8 15. 18. 37. 38
m in Cõuiu. Plat. orat. 2. cap. 8.
n 3. de an. t. 4. 6.

Rectissime igitur vitæ contemplatrici datæ fuerunt a Schematista nostro Pyralidis, aut Papilionis Alulæ: vel ea ratione maiores alas volucrum excludens materialiores in grandiori magnitudine; quod humana mens atque voluntas, immateriales quum sint, per exilitatem indicantur aptius, quam per granditatem molis, multitudinem materiæ necessario postulantis.

IV. proprietas vitæ cõtemplatiuæ.

Quarta proprietas est, quod vita contemplatiua reperitur in anima grauida conceptibus, quos ore parturiens in lucem edit. Proculdubio Schematista proponit ob oculos puellam tumidulo ventre, reclinatam in lecto, veluti parturientem. Vitam autem contemplatiuam apte repræsentari Anima conceptum vtero gerente, ac ore parturiente, primum ex Platone constat aperte Socratem in Theæteto de scientia talia dicentem introducente:

Socratis Obstetricatio in vita contemplatiua.

,, Arti uero meæ adest quicquid ad illarum obstetriciam diligentiam attinet. Verum in hoc
,, præstat, quod maribus, non feminis parturientibus succurrit: & quod animarum fœtus,
,, non corporum speculatur. Potissimum autem arti meæ hoc inest, posse videlicet diligen- C
,, ter examinare, simulachrum ne ac falsum, an natiuum ac verum quiddam iuuenis cogi-
,, tatio pariat. Quin etiam quod obstetricibus, idem & mihi accidit (& mox.) Nam &
,, hoc cum parturientibus commune familiares mei patiuntur. Vexantur enim, & diu no-
,, ctuque multo magis quam illæ replentur. Quem quidem dolorem tam excitare, quam
,, sedare artificium meum ualet. Atque ita quidem isti habent. Quandoq; uero, o Theæ-
,, tete, qui fecundi non sunt, aduertens quia opera mea non indigent, eos cum alijs in ma-
,, trimonium copulo, & ut cum Deo dicam, acute præsagio quibus potissimum coniuncti
,, proficiant. Quorum multos Prodico tradidi, multos etiam alijs sophistis diuinisque ho-
,, minibus. Hæc, o optime, omnia hanc ob causam altius repetij. Angi enim te conceptu
,, quodam grauidum suspicabar, quod & ipse putas. Committe ergo te mihi tanquam ob-
,, stetricis filio, & obstetriciæ facultatis longe perito; & quæ perquiro, annitere pro uiri-
,, bus respondere; & si ex ijs, quæ dixeris discutienti mihi, simulachrum potius, quam ue-
,, rum apparens refutauero, atque abiecero, ne succenseas oro, quemadmodũ primo par- D
,, tu puerperæ solent.

His itaque Plato Theætetum in uita contemplatiua proficientem, grauidæ mentis, atque parturientis compotem, subiecit Obstetricio Socratis. Huc faciunt item ea, quæ Plutarchus de felibus Ægypijs, agens de Iside & Osiride, scribit: *Aspidem vero Ægyptij, & felem, & Cantharum in honore habent, diuinæ potentiæ imagines quasdam obscuras; sicut Solis simulachra in stellis solent conspicari. Nam felem etiamnum sunt qui dicant ac credant per aurem concipere, partumque per os emittere; qua similitudine orationis ortus refertur.* At huius hieroglyphici, mentis ex utero sapientiam parturientis, conceptamque producentis ore, diuina legimus oracula; namque diuinam sapientiam Pater ex vtero genuisse dicitur [o] *Dixit Dominus Domino meo: ex vtero ante Luciferum genui te.* Et alibi sapientia diuina de se dicit, [p] *Dominus possedit me in initio viarum suarum: antequam quicquam faceret a principio. Ab æterno ordinata sum: & ex antiquis antequam terra fieret,*

o Psal. 109. 3
p Prou. 8. 24. & seq.

A ret. *Nondum erant abyſſi, & ego iam concepta eram: nec dum fontes aquarum eruperant: Necdum montes graui mole conſtiterant: ante colles ego parturibar*, & alio loco ſapientia Diuina pariter de ſe ait [q] *Ego ex ore Altiſſimi prodiui primogenita ante omnem creaturam*. Sic igitur Æterna Mens Patris Dei Verbum ſuum filium ſibi conſubſtantialem, per actum intelligendi, ſemetipſum intime comprehendens, vere genuit; (de qua re late nos in opere De ſeptimo Quæſitis agere potuimus) proindeque Schematiſta noſter mulierem vtero gerentem, ac tantum non parturientem, hieroglyphicum nobile poſuit humanæ mentis vitam cōtemplatricem agentis. Quinta demum & vltima proprietas hominis contemplatiui ponitur pallor, & non admodum robuſta valetudo: de quibus etiam præclara legimus tum apud profanos, tum apud ſacros autores teſtimonia; nam & apud Ficinum legimus in compendio Vitæ Platonis, eius operibus præfixo [r] *Ob Academiæ habitationem paſſus eſt quartanam febrem menſes decem atque octo*: Locus enim ſuburbanus Athenis erat vmbroſus (vt ait Laertius, & Suidas) Academia; propterea que ſolaribus radijs minime purgatus, adeoque non ſalubris habitationis; in quo degentes philoſophantes pallidi, decoloreſque viſebantur. Sed
B & apud Salomonem legimus vitam contemplatiuam eſſe occupationem peſſimam, corpori ſcilicet, quod emaciat, & eneruat, pallidum efficiens, non autem animo, quem perficit; ait enim [ſ] *Ego Eccleſiaſtes fui rex Iſrael in Hieruſalem: & propoſui in animo meo quærere, & inueſtigare ſapienter de omnibus, quæ ſunt ſub Sole. Hanc occupationem peſſimam dedit Deus filijs hominum, vt occuparentur in ea. Vidi quæ fiunt cuncta ſub Sole: & ecce vniuerſa vanitas, & afflictio ſpiritus*. Vnde pallor in vultu; triſtes etenim animo, melancholicique, cuiuſmodi ſunt omnes vitam contemplatiuam agentes, Ariſtotelis obſeruatu [t] pallidos vultus ac tetricos gerere ſolent. Ita ſentiebat Cl. Felix Oſius in Antenorea Schola Profeſſor Artis Oratoriæ, dum me, forſan vltra merita, laudans cecinit, imagini meæ palleſcenti ſubſcriptum affigens epigramma:

[q] Eccli. 24. 5.

V. proprietas.

[r] cap. 2.

[ſ] Eccleſ. 1. 12 & ſeq.

Contemplatiui ſunt melancholici.

[t] 30. ſect. probl. 1.

„ Cui ſophia æternum dedit, & memorabile nomen
„ Talia palleſcens ora Licetus habet.
„ A chartis color iſte, manu quas ille diurna,
„ Quas & nocturna vertere ſemper amat.
C „ Hic illi aſſiduus labor, & iucundus, vt Orbi
„ Conſulat interpres fidus Ariſtotelis.
„ Sic fortunato rerum cognoſcere cauſas,
„ Abditaque in tenebris ſenſa aperire licet;
„ Et licet æternæ ſibi ſæcula condere vitæ.
„ Viuat vt in Scriptis, pallet in effigie.

Sic igitur apto hieroglyphico Schematiſta noſter vitam contemplatricem repreſentaturus in Gemma, figurauit Mulierem facie pallidam; tumidulo ventre grauidam; Alas Pyralidis, aut Papilionis habentem; ſedentem, quieſcentemque, velut in lectulo parturientem; & vmbilico fere tenus omnino nudam, inferioribus corporis partibus omnibus opertam indumento laciniato, propter allatas rationes.

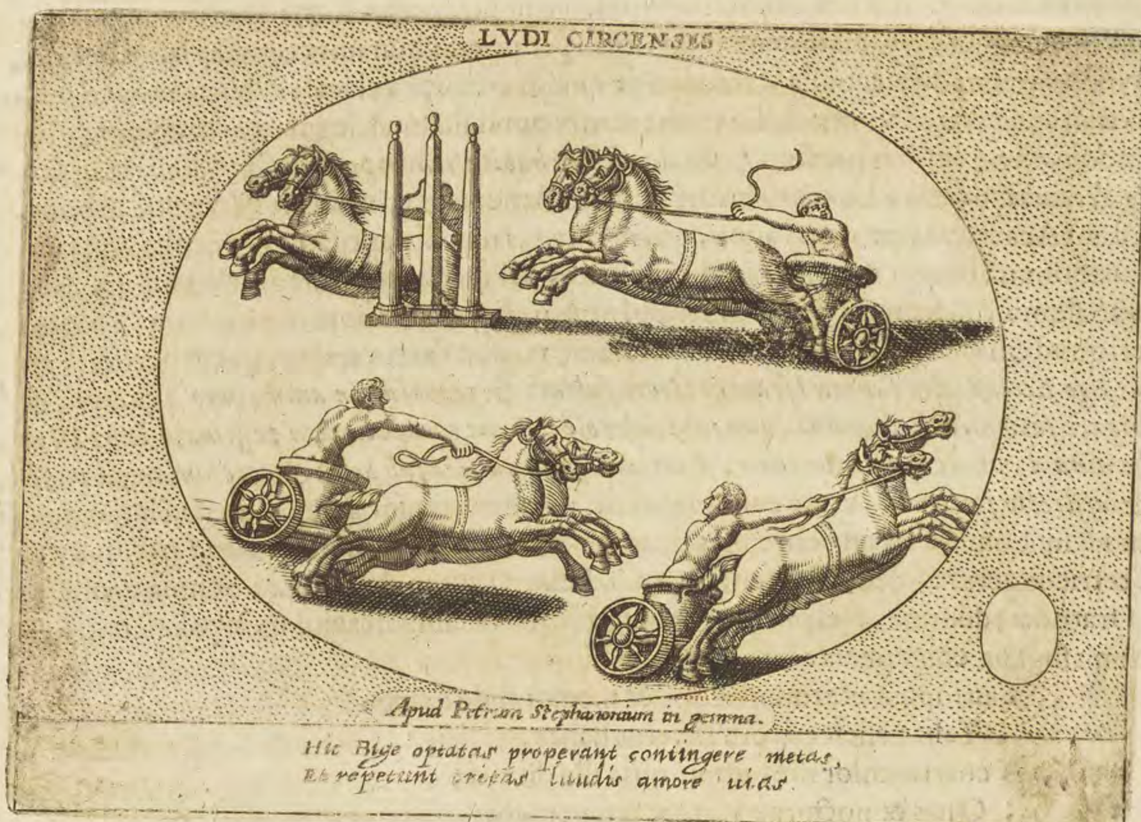
D

Actuoſæ

Actuosæ vitæ prima species bigis in ludorum Circensium Schemate currentibus hieroglyphice repreſentata. A

Schema XL. Gemmæ.

B

C

Bigarum curſus in ſtadio vt indicet Artificum vitam effectricem.
Cap. CXXIX.

ANonymus nil ad explicationem Schematis afferre videtur, dum id proponit, quod oculis omnium euidentiſſimum eſt, eo diſtico:

,, Hic bigæ optatas properant contingere metas,
,, Et repetuna tritas laudis amore vias.

Finis ludorũ Circenſium. Solo connotato fine curſus, qui laudis præmio concluditur; etſi præcipuus ludorum Circenſium finis extiterit Gloria vel Diui, vel Principis, in cuius honorem celebrabantur; nec non etiam populi delectatio, quibus publica ſpectacula dabantur; nam curſorum laus poſtremas obtinebat. Verum enimuero quoniam quæcunque pertinent ad hiſtoriam eiuſcemodi ludorum, omnibus euidentiſſima ſunt apud Diodorum, Pauſaniam, Plinium, Virgilium, Panuinium, & alios paſſim extantes: & quia Schematiſta mihi potius in gemma propoſuit D ſenſum allegoricum, quam hiſtoricum; propterea prætermiſſis vulgatis hiſtorijs, ad abdita Vitæ actuoſę differentia. myſteriorum accedere lubet. Arbitramur igitur his ludis indicari vitam hominis actuoſam; quæ quidem gemina nobis eſt, altera rerum artificialium effectrix; altera functionum moralium Actiua; quam diſtinctionem hauſimus ab Ariſtotele, ſcribente a *Quum autem Naturalis etiam circa quoddam entis genus ſcientia ſit (etenim circa talem ſubſtantiam eſt, in qua principium eſt motus, & ſtatus, qui in ea eſt) patet quod nec Actiua, nec Factiua eſt. Factiuarum etenim in faciente principium eſt, aut intellectus, aut ars, aut aliqua potentia: Actiuarum vero in agente electio, idem enim agibile, & eligibile. Quare, ſi omnis intellectus, aut Actiuus, aut Factiuus, aut Speculatiuus eſt, Naturalis ſpeculatiua quædam profecto eſt.* Vnde non ab re poſt explicationem Schematis allati de Vita ſpeculatiua, ſtatim aggredimur alia Schemata vitam Actuoſam, hoc eſt Factiuam, & Actiuam repreſentantia. Porro vitam hominis

a 6. Meta. t. 5.

A minis esse militiam super terram [b] edocent Sacræ literæ: Ludos vero Circeses ad militiam attinere, monuit Vegetius [c] & eius interpres agens de re militari. Quin & his ludis proprie comparari vitam actuosam, aperte constat ex Apostolo scribente [d] *Omnia autem facio propter Euangelium: vt particeps eius efficiar. Nescitis quod ij qui in stadio currunt, omnes quidem currunt: sed vnus accipit brauium? Sic currite, vt comprehendatis. Omnis autem, qui in agone contendit: ab omnibus se abstinet: & illi quidem vt corruptibilem coronam accipiant: nos autem incorruptam. Ego autem sic curro, non quasi in incertum: sic pugno, non quasi aerem verberans: sed castigo corpus meum, & in seruitutem redigo, ne quum alijs prædicauerim, ipse reprobus efficiar.* & alibi [e] *Ad destinatum persequor: ad brauium supernæ vocationis in Christo Iesu.* Ceterum in vitæ stadio currens biga symbolum est Artificum vitæ Factiuæ; in qua quidem Auriga est Intellectus practicus, Factiuus ab Aristotele nuncupatus. Currus, in quo stat Auriga, substantia est animæ, in qua sunt omnes eius facultates; adeoque rationalis, qua ceteræ gubernātur irrationales, quæ duæ sunt facultas irascibilis, quam Equo dextero comparauero libenter, & concupiscibilis deterior, quam apte sinistro repræsentari dixero. B Quin etiam quum artes omnes incedant, vt ait aliquando Galenus [f] duplici crure, Ratiocinio, quod est crus dextrum, & Experimento, quod habet rationem sinistri cruris; merito Schematista Factiuam vitam omnes artes complectentem, per quatuor bigas currentes in stadio repræsentauit. Quaternas autem Bigas effinxit gemina de causa; quarum vna respicit Artes, altera vitæ nostræ differentias. Nam Ars quælibet in sui principio repræsentatur biga de carceribus exeunte: proficiens designatur biga secunda nondum ad medium stadij progressa: perfectior Ars bigam indicem habet medium stadij iam iam egressa; sed absoluta prorsus atque completa quælibet Ars indicatur a Biga iam tandem ad metam progressa, metamque tenente. Si vero spectemus humanam vitam, quum hæc in quatuor ætates partita sit, quarum singulis Artes exerceri possunt: hæ vero sunt Pueritia primum obtinens vsum rationis (infantia nanque carens vsu rationis, artibus omnibus est omnino destituta) quæ Artes incipit addiscere: Adolescentia, quæ proficit in Artibus: Iuuentus, quæ perfecte tenet ac exercet Artes: atque Consistentia, quam robore virium corporis & animi C pollentem, Artes absolute completas & callere potest, & exercere; nam senectus artibus Factiuis, ob virium corporearum imbecillitatem, & animi vigorem deficientem, inepta videtur, iuxta illud Lucretij [g] in bono sensu receptum:

[b] Iob.7.1.
[c] lib.2.c.24.
[d] 1.Corinth. 23. & seq.
[e] Philip.3.14
[f] 8.de cōpos. med. loc.c.6
Bigæ cur in Schemate quatuor.
Infantia caret vsu rationis.
Senectus artibus inepta.
[g] lib. 3.

,, Nam velut infirmo pueri, teneroque vagantur
,, Corpore: sic animi sequitur sententia tenuis.
,, Inde, ubi robustis adoleuit uiribus ætas:
,, Consilium quoque maius, & auctior est animi uis.
,, Post, ubi iam ualidis quassatum est uiribus æui
,, Corpus, & obtusis ceciderunt uiribus artus:
,, Claudicat ingenium, laborat linguaque, mensque.

Nomine vero senectutis, artibus ineptæ, decrepitam ætatem intelligimus, vltimumque senium; vt in ætate consistente, quam Artes absolutas habere, ac exercere perfecte statuimus, ponimus etiam, quæ dicitur viridis senectus, in qua viget ad huc vis & corporis & animi. Quas ætates, artibus laboriosis aptas, nobis apte describit Virgilius, inquiens [h] in opere D maiori:

[h] 9. Æneid.

,, Venatu inuigilant pueri, siluasque fatigant:
,, Flectere ludus equos, & spicula tendere cornu.
,, At patiens operum, paruoque assueta iuuentus,
,, Aut rastris terram domat, aut quatit oppida bello.
,, Omne æuum ferro teritur, versaque iuuencum
,, Terga fatigamus hasta: nec tarda senectus
,, Debilitat vires animi, mutatque vigorem:
,, Caniciem galea premimus, semperque recentes
,, Conuectare iuuat prædas, & viuere rapto.

Quæ profectò mystica ludi Bigarum explicatio videtur: quas ante quadrigas in vsu fuisse, A
i lib. 1. c. 9. testatur Panuinius [i] agens de Ludis Circensibus. Bigarum autem inuentionem [K] Plinius
K lib. 7. c. 8. Phrygibus assignat, inquiens: *Bigas primum iunxit Phrygum natio*. At Isidorus Sicyonijs,
l lib. 18. c. 32 ita scribens in Originibus: [l] *Iugo primus Cyristenes Sicyonius equos iugauit: eosque singulos ex vtraque parte simplici vinculo applicauit, quos Græci Scirophoros, Latini Funales vocant, a genere vinculi, quo prius alligabantur. Dexterioris vero Bigæ victor Marti immolare solebat*. Ceterum eodem Isidoro teste, *Bigas* antiqui iungunt [m] *Lunæ, quoniam gemino cursu cum Sole contendit; siue, quia & nocte videtur, & die. Iungunt enim vnum equum nigrum, alterum candidum*. Apud Romanos tamen, obseruatione Pliniana [n] *Non vetus & Bigarum celebratio in his, qui Prætura functi curru vecti essent per Circum*. De Bigarum Equo Funali Suetonius in Tiberio [o] *Pubescens Actiaco triumpho, currum Augusti comitatus est sinisteriore funali Equo, quum Marcellus Octauiæ filius dexteriore veheretur*. Statius in Thebaide [p]

m 18. Orig. cap. 32. — n lib. 34. c. 5 — o cap. 6. — p lib. 6.

,, Nominibusque cient Pholoen Admetus, & Irim,

,, Funalemque Thoen.

B

q l. 21. c. 31. Adijciendum his est e Cælij Rhodigini lectionibus antiquis, [q] *In sacris vero certaminibus duo erant certandi Equis genera: Synorides, & Celetes: Synoris erat biga e duobus Equis, non pullis, sed adultis: quanquam post e pullis quoque iuncta est. Inueni tamen apud Aristotelem in libro de Mundo, etiam in bello vsos Synoride. Celetes singulari currebant Equo, quem Monatora etiam Græci vocant, vt est apud Aristophanis Interpretem*. Synoridas tamen a Bigis contradistinguere videtur in Arte Gymnastica Mercurialis, asserens: [r] Quis ignorat

r lib. 3. c. 10.

,, Synoridas, quibus animas nostras Plato in Phœdro elegantissime assimilauit, nec non

,, bigas, quadrigasue, curruum genera, in publicis sacris certasse? Hactenus de Bigarum cursu ludicro in Circo vitæ Factiuæ; nam Humana vita omnis ludus est; & a Platone sapienter Homo ludus Deorum appellatur. [s] Quo nomine de vitæ Factiuæ proprietatibus agi censuimus in Schemate Ludi Bigarum in Circo.

s 7. de legib.

C

D

Actuosæ

A *Actuosæ vitæ secunda species, Moralis & Actiua nuncupata, Quadrigarum spectaculo mystice representata.*

Schema XLI. Femma.

B

C

Quadrigarum cursu signari vitam Actiuam, præcipueq́; Militarem.
Cap. CXXX.

ALtera, præcipuaque mortalis vitæ species Actuosæ Moralis est, quam Actiuam propie nuncupamus, plures differentias obtinens; inter quas Militaris obtinere primas dicitur ab Aristotele [a] cui *Actiuarum quidem virtutum operationes in ciuilibus, vel bellicis rebus versantur: quarum actiones negociosæ videntur. Bellicæ sane & omnino.* (& mox) *Si igitur ex actionibus, quæ secundum virtutes fiunt, bellicæ & ciuiles pulchritudine & magnitudine excellunt, atque hæ negociosæ sunt, finemque quemdam appetunt, &c.* Vt vt huiusce-modi Quadrigarum ludus attinere, pertrahique valet ad Symbolum humanæ vitæ Actiuæ simpliciter, adeoque ciuilis etiam, attamen mihi videtur esse hieroglyphicum magis proprium vitæ Militaris; quod aperte duo cuiq; satis ostendere videntur: vnum quidem est in culmine metæ præcipuæ stans aut Famæ, aut potius alatæ Victoriæ signum: alterum autem est, inter duas metas principales, insidens dorso Leonis currentis imago humana capite galeato. Namque non minus quam Alata victoria, militarem vitam prospere gestam indicat Fama, quæ maximum obtinet euentuum belli præconium; nihilque bello geritur illustre,

D

[a] 10. Ethic. cap. 7.

Fama militaris symbolũ.

quod non ilico Fama longe lateque perferat, atque diuulget, etiam cum amplificatione mira. Leoque domitus ab homine hieroglyphicum est hostis ferocis a potentiore deuicti: A

Leo militis symbolum. b lib. 1.

c Eliac. prior.

Porro Leonem esse militis viri symbolum tria Leonis attributa conuincunt, aspectus terrificus, vox horrenda, robur dentium, & vnguium: Ægyptij namque Pierio [b] simulachro Leonis indicabant terrificum hominem, qui reliquos aspectu solo consternaret; cuiusmodi signum in Agamemnonis clypeo, Pausanias testis est [c] ad formidinem alijs incutiendam. Quod quidem scutum in Olympiæ templo per aliquot tempora pependerit, inscriptione etiam adiecta, Græca quidem, sed ita Latine versa:

,, Terror hic est hominum, quique hunc gerit est Agamemnon.

* cap. 34.

Est autem Leo eius naturæ, vt etiam si ferum nihil moliatur, intuentes tamen terreat: ea est in oculis eius vis, & maiestas. Vnde tam Græci quam Latini Poetæ terrorem descripturi, comparationem ab huiusmodi animalis ferocia libentissime desumpsere. Merito itaque Chabrias Atheniensium dux, vt alij, Philippus Macedo, dicere solebat, formidabiliorem esse Ceruorum exercitum duce Leone, quam Leonum duce Ceruo. De qua militari ferocitate in oculis bellicosorum hominum, antea locuti sumus * agentes de Amore Irascibili. Atque tanta porro vis, addit Valerianus, tantusque vigor animi animali, alioqui robustissimo, ita in oculis consistere tota videtur, vt eorum vel minima offensione, supra quam credibile sit, B

Leo vires amittit obiectu pallij super oculos.

debilitari videatur, leuissimique obiectu amictus pecude ignauior fiat: quod & in theatris sæpius Roma spectauit, & Lysimachi exemplo comprobatum est, quem Alexander Magnus in idem claustrum cum ferociente Leone incluserat: illo vero hanc ingressus viam, obijciens pallium capiti Leonis, eiusque feræ velans oculos, domita strangulataque bellua, & Regi admirationi fuit, & vitæ consuluit suæ, meruitque vt huiusmodi factum æterna numismatum memoria prorogaretur. Quin non in oculis tantum eius animalis terror, verum etiam in rugitu constat: itaque Pindarus eum εὐρύβρομον Olympijs, hoc est, late-rugientem vocat, Agesidamo. Id vero fit tanta ferarum omnium trepidatione, vt, quod Ambrosius cum Basilio testantur, animantium multa, quæ vel eius impetum per celeritatem euaserint, horrenda tamen eius indignationis audita voce, veluti vi quadam perculsa atque attonita consternentur, & plerumque ita deficiant præ metu perdita, vt nullo negotio capiantur. Quin etiam qui per somnium imaginatus fuerit, habere se leoninum caput, Onirocritæ volunt eum in aduersarios terribilem fore significari, nonnunquam vero & principatus & dominatus assecuturum; quos per bellum plerumque potentiores assequuntur. Leo quoque dentibus & vnguibus armatus a natura, tanquam ensibus & pugionibus vincit aduersarios. Quare Leo typus est hostis horribilis atque fortis. Homo vero galea tectus insidens dorso Leonis ab se domiti, symbolum est militis hoste terrifico robustioris. Quare Schema concertantium cursu quadrigarum in circo, cui supereminet Alata Victoria coronam manu gestans, vel Fama; quin & galeatus vir assidens super Leone domito currente, nobis ob oculos ponit vitam Militarem. In qua sane quatuor quadrigæ pinguntur ad coronam victoriæ certatim currentes, quibus notantur quatuor ætates aptæ bello, Adolescentia, Iuuentus, Virilitas, & Cruda senectus, a decimoseptimo ad septuagesimum annum productæ. Quatuor Equi frænis vincti quatuor optimi militis virtutes indicant; Continentiam dico, Moderationem virium, Prudentiam, & Iudicium. Primus quidem Equus dexter frænatus in bono milite signat necessariam esse concupiscibilis appetitus continentiam intra limites rationis, cui fræna laxans Annibal apud Capuanas feminas exercitum, seque perdidit; Militesque Macedones in Ægypto luxu perditi apud Alexandriæ mulieres eneruati fuere. Secundus Equus læuus indicat Moderationem roboris, ac iræ, cuius moderaminis defectu Minucius Romanum exercitum in vltimum pene discrimen adduxit, obseruatu Plutarchi. [d] Tertius Equus dexterior est Prudentia per multiplicem experientiam in bello comparata: Quo factum est vt milites veterani sint multo tyronibus, etsi ceteroqui robustioribus, meliores ad victoriam de hostibus reportandam. Quartus & postremus Equus est Iudicium militare, bene captandæ occasionis rerum gerendarum in bello; qua virtute maxime pollere visus est Q. Fabius Maximus, qui totam cunctando restituit rem Romanis, a Minucij temeritate fere deperditam. Quadrigas primus inuenisse dicitur [e] Erichthonius: de quo [f] Virgilius ante Plinium:

Rugitus Leonum terrificus.

Galeatus homo insidens Leoni quid signet in gemma.

C

D

d in Q. Fabio maximo.

e Plin. lib. 7. cap. 56.

f 3. Georg.

,, Pri-

A ,, Primus Erichthonius currus, & quatuor ausus
,, Iungere Equos, rapidisque rotis insistere victor.

Quem Quadrigarum cursum nuperrime sic ob oculos posuerat:

,, Nonne vides? quum præcipiti certamine campum
,, Corripuere, ruuntque effusi carcere currus:
,, Quum spes arrectæ iuuenum, exultantiaque haurit
,, Corda pauor pulsans: illi instans verbere torto,
,, Et proni dant lora: volat vi feruidus axis:
,, Iamque humiles, iamque elati sublime videntur
,, Aera per vacuum ferri, atque assurgere in auras.
,, Nec mora, nec requies; at fuluæ nimbus arenæ
,, Tollitur; humescunt spumis, flatusque sequentum,
,, Tantus amor laudum, tantæ est Victoria curæ.

Pausanias autem in Phocicis ait, Post quadragesimam octauam Obympiadem, alijs ludis ad-
B ditum deinde fuisse equorum cursum. Et de Quadrigis victorem renunciatum fuisse Cli-
sthenem, eum qui Sicyoniorum tyrannus fuit. Romæ vero, Tertulliani notatu, Panuinij
que: [g] Quadrigas primus omnium ostendit Romulus. Præter Quadrigas, & Bigas, Isido- [g] lib. 1. c. 9. de ludis.
rus memorat etiam Trigas, Seiugas, & Desultores: easque sic ab illis distinguit: [h] *Qua-* [h] 18. Orig. c. 33. & seq.
*drigæ, & Bigæ, & Trigæ, & Seiugæ, ab equorum numero, & iugo dictæ Ex quibus Quadrigas
Soli: Bigas Lunæ: Trigas Inferis: Seiugas Ioui: Desultores Lucifero & Hespero, consecraue-
runt. Quadrigas ideo Soli iungunt, quia per quatuor tempora anni vertitur, ver, æstatem,
autumnu, & hiemem. Bigas Lunæ, quoniam gemino cursu cum Sole contendit siue quia &
nocte videtur, & die. Iungunt enim vnum Equum nigrum & alterum candidum. Trigas dijs
Inferis, quia hi per tres ætates homines ad se rapiunt, id est per Infantiam, Iuuentutem; atque
Senectam. Seiuga maximus currus currit Ioui, propter quod maximum Deorum suorum eum
esse credunt. Ideo autem rotis quadrigas currere dicunt, siue quia mundus iste circuli sui ce-
leritate transcurrit: siue propter Solem, quia volubili ambitu rotat sicut ait Ennius:*

C ,, Inde patefecit radijs rota candida cælum.

*Septem spacia Quadrigæ currunt, referentes hoc ad cursum septem stellarum, quibus mundum
regi dicunt: siue ad cursum septem dierum potentium, quibus peractis vitæ terminus consum* Septem dies
matur, quorum finis est certa, id est iudicium (sunt qui legant, certa meta, id est, iudicium) potẽtes qui.
*Porro Equites singulares ideo currere dicunt, quia singulariter vnusquisque cursum vitæ hu-
ius ptragit, atque transit, alio tempore sequens alium: per vnam tamen viam mortalitatis, vi-
delicet ad propriam metam mortis. Desultores nominati, quod olim prout quisque ad finem
cursu venerat, desiliebat, & currebat, siue quod de equo in equum transiliebat.* Notatu Pie-
rij: [i] *Rhodij quotannis Quadrigas Soli consecratas in mare iaciebant, quod vulgatum est eum* [i] l. 4. hierogl. fin.
tali vehiculo circumuehi mundum. Verum & multo postea Valerianus [m] ait: *In cælo quo-* [m] lib. 43.
*que Aurigæ species ostenditur: de quo ita Theon in Commentarijs Arati: Fabularum scripto-
res, inquit, Aurigam eum, qui cælo ascriptus est, imaginem esse dicunt Bellerophontis, vel
Trochili, qui Callitheæ filius fuit: solenniaque huius rei sacra in Argis primum instituta,
quod primus iunxerit currum.* Vidimus autem Bellerophontem extitisse virum [n] in arte mi- [n] cap. 130.
D litari præstantissimum. Nec omittendum est, Romæ Victori Quadrigarum, coronæ loco Absinthij poculum curbiberet victor Quadrigarũ
præmijque, solitum exhiberi bibendum poculum absinthij, sanitatis ergo; quod obseruat
Valerianus in suis Hieroglyphicis, dum ait [o] ex Plinio: [p] *Quod vero poculum absinthij Qua-*
drigarum agitatoribus propinatum legas, indicat id Latinarum victorem: his enim ferijs qui [o] lib. 58.
Quadrigis vicerat, absinthium in Capitolio bibebat: idque maiores nostri sanitatem interpreta- [p] lib. 27. c. 7
bantur, quod magni satis præmij loco dare se profitebantur. Non est reticendum, Pausaniæ
contradicere Rhodiginum de primo victore Quadrigis in Olympijs, quem ille Clisthenem
Sicyonium, vt vidimus affirmauit, hic autem suis ex Antiquis lectionibus [q] notauit: *In Olym-* [q] l. 13. c. 17.
*picis vero certaminibus principem omnium legimus vicisse stadium Licymnij filium Oeonum,
id est* οἰωνὸν: *palæstram Echemum Tegeaten. At cæsto primas tulisse Doryclum: Quadrigis* Quadrigæ ex Aphris in Græciam.
Samum Mantineum: cuius in Theseide meminit Diphilus. Quadrigarum vero morem ex
Aphris in Græciam demanasse, testatur infra Cœlius idem: [r] Qui meminit inferius [s] etiam [r] lib. 18. c. 38 [s] lib. 21. c. 31

falcatarum Quadrigarum, inquiens: *Falcatas vero in bello Quadrigas esse vnicum nonnullarum gentium auxilium, multiplex prodit historia, & Q. Curtius non prætermisit.* Certantes Aurigæ Quadrigis, quatuor factionibus colore distincti; de quibus Cassiodorus [t] Prasino, Veneto, Roseo, & Albo: *Prasinus*, inquit, *virenti Verno: Venetus nubilæ hiemi: Roseus æstati flammeæ: Albus pruinoso Autumno dicatus est.* Dio Cassius in Julio. *Fuit quoque* (scribit) *equestris Ludus, cui Troia nomen est, a pueris nobilissimis antiquo more paratus; cum quibus iuuenes itidem nobilissimi ex curribus certauerunt.* Quod quidem certamen pulcherrime describit Virgilius [u] ita concinens: A

[t] 3. Variar. cap. 11.

[u] Æneid. 5. ver. 545. & & seq.

,, At Pater Æneas nondum certamine misso,
,, Custodem ad se se, comitemque impubis Iuli:
,, Epitydem vocat, & fidam sic fatur ad aurem:
,, Vade, age, & Ascanio si iam puerile paratum
,, Agmen habet secum, cursusque instruxit equorum,
,, Ducat Auo turmas, & se se ostendat in armis,
,, Dic ait: ipse omnem longo decedere circo
,, Infusum populum, & campos iubet esse patentes. B
,, Incedunt pueri, pariterque ante ora parentum
,, Frænatis lucent in Equis: quos omnis euntes
,, Trinacriæ mirata fremit, Troiæque iuuentus.
,, Omnibus in morem tonsa coma pressa corona.
,, Cornea bina ferunt præfixa hastilia ferro:
,, Pars leues humero pharetras, it pectore summo
,, Flexilis obtorti per collum circulus auri
,, Tres equitum numero turmæ, ternique vagantur
,, Ductores, pueri bis seni quemque secuti
,, Agmine partiti fulgent, paribusque magistris.
,, Vna acies iuuenum, ducit quam paruus ouantem;
,, Nomen aui referens Priamus, tua clara Polyte
,, Progenies, auctura Italos: quem Thracius albis C
,, Portat equus bicolor maculis, vestigia primi
,, Alba pedis, frontemqne ostentans arduus albam.
,, Alter Atys, genus vnde Atyi duxere Latini:
,, Paruus Atys, pueroque puer dilectus Iulo.
,, Extremus, formaque ante omnes pulcher Iulus
,, Sidonio est inuectus equo, quem candida Dido
,, Esse sui dederat monumentum, & pignus amoris.
,, Cetera Trinacrijs pubes senioris Acestæ
,, Fertur Equis.
,, Excipiunt plausu pauidos, gaudentque tuentes
,, Dardaniæ, veterumque agnoscunt ora parentum.
,, Postquam omnem læti consessum, oculosque suorum
,, Lustrauere in equis: signum clamore paratis D
,, Epitydes longe dedit, insonuitque flagello,
,, Olli discurrere pares, atque agmina terni
,, Diductis soluere choris; rursusque vocati
,, Conuertere vias, infestaque tela tulere.
,, Inde alios ineunt cursus, aliosque recursus
,, Aduersis spatijs, alternosque orbibus orbes
,, Impediunt, pugnæque cient simulachra sub armis:
,, Et nunc terga fugæ nudant, nunc spicula vertunt
,, Infensi, facta pariter nunc pace feruntur.
,, Vt quondam Creta fertur Labyrinthus in alta,
,, Parietibus textum cæcis iter, ancipitemque

,, Mille

A
,, Mille vijs habuiſſe dolum, qua ſigna ſequendi
,, Falleret indeprenſus, & irremeabilis error:
,, Haud aliter Teucrum nati veſtigia curſu
,, Impediunt, texuntque fugas, & prælia ludo:
,, Delphinum ſimiles, qui per maria humida nando
,, Carpathium Libycumque ſecant, luduntque per vndas.
,, Hunc morem curſus, atque hæc certamina primus
,, Aſcanius, longam muris quum cingeret Albam
,, Retulit, & priſcos docuit celebrare Latinos.
,, Quo puer ipſe modo, ſecum quo Troia pubes,
,, Albani docuere ſuos. Hinc maxima porro
,, Accepit Roma, & patrium ſeruauit honorem.
,, Troiaque nunc pueri Troianum dicitur agmen.

In quo ludo cuique compertiſſimum eſt, equites tantum, ſine bigis, & abſque quadrigis cõcertaſſe; tum quia pueri dicuntur in Equis frænatis luſiſſe: portari equis: inuecti equis: videri in equis: tum quia bigarum, quadrigarumq; ludus Romæ multo poſt Aſcanij tempus incæpit haberi. Quæ notaſſe volui propter virum doctum, qui Ludum Troiæ nomine donatum ait quadrigis olim fuiſſe celebratum, opinionis ſuæ proferens aſſertorem Dionem Caſſium, qui non ſemel id fateri videtur. Certe Dionis de Cæſare verba ſunt: * *Etiam Troiam antiquo more Patriciorum filij luſerunt: iuueneſque, qui dignitate æquales erant, curribus certauerunt. Etenim cædes in ijs ſpectaculis Cæſari vitio verſæ ſunt, quod nondum ipſis ſatiatus eſſet, quodque populo malorum ſuorum imagines ante oculos repreſentaret.* & inferius ℈ Agrippa: *Præturam enim tum gerens, ac præcipuus amicus Cæſaris ſplendide omnia agebat, ludoſq́; inter cetera equeſtres biduo præbebat. & Troiam vocatum ludum per nobiles pueros magnifice exercebat.* & adhuc infra: ζ *Porre in ſacrarij conſecratione, ludi omnis generis facti ſunt. Patricijque pueri Troiam luſerunt. Viriq́; ſimili ratione Equis celeribus, bigiſque, & quadrigis certauerunt.* Ac in Julio, vt antea notatum eſt; *Pugnauerunt captiui multi, & qui erant capitalium rerum damnati. Fuit quoque equeſtris ludus, cui Troia nomen eſt, a pueris nobiliſſimis antiquo more paratus. Cum quibus iuuenes itidem nobiliſſimi ex curribus certauerunt.* Hæc omnia ſi recte perpendas, comperias Troiam fuiſſe ludum a pueris equitibus actum; at ex curribus bigarum, quadrigarumue diuerſo ludi genere certauiſſe iuuenes, & viros maturiores. Quos ludos etiam vt diſtinctos retulit in Cæſare Dictatore Suetonius, inquiens: * *Quadrigas, bigaſq́;, & Equos deſultorios agitauerunt nobiliſſimi iuuenes. Troiam luſit turma duplex maiorum minrumque puerorum.* Itaque bona pace viri præclari non accipio, ludum Quadrigarum fuiſſe, quem antiqui Troiam nominauere. Sed iam ad alia Schamata pergamus.

B Troia ludus equitib⁹ abſque bigis aut quadrigis celebratus.

* l. 43. Rom. hiſt.

℈ lib. 48.

ζ lib. 51.

C

* cap. 39.

D

Hoſtium

Hostium dona suspecta semper esse debere: namque Aduersus hostes in bello iusto, dolis æque ac viribus vtendum. A

Schema XLII. Gemmæ.

B

Credere Muneribus Hostis quæ damna sequantur,
Admonet nos Troiæ Perniciosus Equus. Apud Equitem S. Stephani Franciscum Gualdum.

C

Poetarum, & historicorum communis opinio de Equo Troiano proposita, & expensa: primumque Daretis Phrygij narratio.
Cap. CXXXI.

RECte quidem Anonymus existimat in Schemate nostro Equi Troiani significari posse, muneribus Hostium non esse credendum. Sed nobis ante omnia videndum est, an historia fuerit, an fabula, narratio de Troiano Equo; deinde finem Schematistæ rimabimur. Profecto Poetæ non solum, sed etiam Historici celebrati nominis de illo mentionem habuere; Quorum omnium tres habentur narrationes; vna simplex, nudam, ac meo iudicio veram historiam referens; quam habemus a Darete Phrygio: secundam admirabilem ac ornatam proposuit Dictys Cretensis; quam Homerus, Tryphiodorus, Cointhus, Virgilius, Lucretius poetæ, ac historicus Guido Columna fuerunt amplexati: Tertiam coniectura probabili, verisimilitudineque fundatam coluere Plinius, Pausanias, atque Vitruuius. D
Equidem agnosco Daretis Phrygij genuinam, ac veram historiam de Troiano Equo per ea,

Daretis narratio de Traiano Equo.

„ quæ Cornelius Nepos Sallustio Crispo S. Quum multa Athenis curiose agerem, inueni
„ historiam Daretis Phyrgij, ipsius manu scriptam, vt titulus indicat, qui de Græcis &
„ Troianis memoriæ commendauit. Quam ego summo amore complexus, continuo
„ transtuli. Cui nihil adijciendum, vel diminuendum rei formidandæ causa putaui; alio-
„ quin meam esse posset dubitari. Optimum ergo duxi, ita vt fuit, vere & simpliciter
„ perscripta, sic eam ad verbum in Latinitatem transuerterem, vt legentes cognoscere
„ possent, quomodo res gestæ essent, quas Dares Phrygius memoriæ commendauit; qui
„ per id tempus vixit, & militauit, quo Græci Troianos oppugnarent. Minime Homero
„ credendum, qui post multos annos natus est; de quo Athenis iudicium fuit, quum pro
„ insano

A „ insano Homerus haberetur, qui Deos cum hominibus belligerasse descripsit. Sed ha- „ ctenus ista. Nunc ad pollicitum reuertamur. Ceterum Homerus non ob hæc insanus dicendus erat: quum e sacra pagina sumpserit, quod more suo fabulosis Dijs Ethnicorum ap plicuit; legerat enim[a] Iacob *mansit solus. Et ecce vir luctabatur cum eo vsque mane : qui quum videret quod eum superare non posset, tetigit neruum femoris eius, & statim emarcuit. Dixitque ad eum: Dimitte me, iam enim ascendit aurora. Respondit, Non dimittam te nisi benedixeris mihi. Ait ergo, Quod nomen est tibi? Respondit: Iacob. At ille: Nequaquam, inquit, Iacob appellabitur nomen tuum, sed Israel, quoniam si contra Deum fortis fuisti, quanto magis contra hominem praualebis? Interrogauit eum Iacob: Dic mihi, quo appellaris nomine? Respondit: cur quæris nomen meum quod est mirabile, & benedixit ei in eodem loco.* Sed ad Daretem redeamus, qui suorum Troianorum bellum cum Græcis historice narrauit oculatus testis, & post omnia præcedentia militiæ, tandem ad finem belli deueniens, asserit citatis verbis: [Eodem die conueniunt Antenor, Polydamas, Vcalegon, Amphidamas, Dolon: Dicunt se mirari Regis *Priami* pertinaciam, quum patriam & comites perire malit, quam pacem facere. Antenor ait, se inueniffe quod sibi & illis in commune prospiciat, si sibi fides seruaretur. Omnes fidem obstringunt. Antenor vt vidit se obstrictum, mittit ad Æneam, dicens, patriam esse prodendam, & sibi suisque cauendum esse: ad Agamemnonem de his rebus aliquem esse mittendum, qui id sine suspicione curet: maturandum esse. Animaduertisse Priamum iratum, quia ei pacem suaserit, de concilio surrexisse; & vereri ne quid noui consilij ineat. Itaque omnes promittunt, statimque Polydamantem, qui ex his minime inuidiosus erat, ad Agamemnonem clam mittunt. Polydamas in Castra Argiuorum peruenit, Agamemnonem conuenit, dixitque ea, quæ suis placerent. Agamemnon clam nocte omnes in concilium connocat: & refert ea, quæ audiuit: quid cuique videatur, dicere iubet. Inde omnibus placitum est, vt fides proditoribus seruaretur. Vlysses & Nestor vereri se dixere hanc rem subire: Neoptolemus hos refutat: inter se certant: placitum est, signum a Polydamante exigi. Et id ipsum per Sinonem ad Aeneam, & Anchisem, & Antenorem mittit. Sinon ad Troiam proficiscitur. Et quia nondum claues portæ Amphimachus custodibus tradiderat, signo dato Sinon voce Æneæ & Antenoris audiendo confirmatus, Agamemnoni renunciat. Tunc placitum est omnibus fidem dari, fœdere firmari, iure iurando stringi, eo pacto vt si oppidum proxima nocte tradidissent, Antenori, Aeneæ, Vcalegoni, Polydamanti, Doloni, nec non liberis, coniugibus, propinquis, amicis, suisque omnibus fides seruaretur, & sua causa omnia sibi liceat habere. Pacto confirmato, iure iurando adstricto, suadet Polydamas, noctu exercitum ad portam Scæam adducant, vbi extrinsecus caput EQVI sculptum est: ibi præsidia habere: noctu Antenorem Anchisem exercitui Argiuorum portam referaturos, eisque lumen prolaturos. Id signum eruptionis fore dicunt, quod ibi præsto forent qui ad Regem eos ducant. Postquam pacta data sunt, Polydamas in oppidū redijt: rem peractam denunciat: dicit Antenori, & Aeneæ, ceterisq; quibus placitum erat, vt suos omnes adducant, & noctu Scæam portam aperiant, lumen ostendant, exercitum inducant. Antenor & Aeneas noctu ad portam præsto fuere: Neoptolemum susceperunt: exercitui portam referauere: lumen ostendere: fugam præsidio sibi suisque omnibus præuidere: Neoptolemus præsidium dat: Antenor eum in Regiam ducit, vbi Troianis positum præsidinm erat. Priamum persequitur, quem ante Aram Iouis Hercei obtruncat. Hecubæ dum fugit cum Polyxena, Aeneas occurrit. Polyxena ei se tradidit, quam Aeneas ad patrem Anchisem abscondit, &c.] Quibus apparet Daretis Phrygij simplex & absque fictione narratio; quam apocrypham aliqui, me iudice, non bene putarunt. Sane Cornelius Nepos Dareti subscribit; cuius historiam eleganti carmine concinit ita, in parte a nobis proposita:

Homeri defensio.

a Gen 32.24 & seq.

Daretis verba.

B

Equus Troianus Daretis qui fuerit.

C

D

Interea questique diu, bellumque perosi
In fœdus coiere Phryges: iuratur in vsum
Perfidiæ periura fides, Antenore dirum
Parturiente nefas: huius consulta secuti
Vcalegon, atque Amphimadas, nec iustior ipso
Polydamante Dolon, patriæque in damna ruentis

Impius,

Impius, & tantis Æneas consonus ausis. A
Nuncius Argolicis prodendas indicat arces
Polydamas pacemque in pactum fraudis habendam
Iuratis poscit, tacitumque in mœnia furto
Poscit iter Danais, Nestor timet, haret Vlysses,
Furta negat Pyrrhus: illos incerta morantur
Pollicita, & falli metuunt: hic vincere certus,
Nocturnis refugit bellis fœdasse triumphum.
Res turbat suspecta duces, Phrygioque retento,
Traditur Inachio legati cura Sinoni.
Promissis addenda fides petit ille penates
Iliacos, dubiosque Anchisa teste timores
Soluit, & acceptas iurante Antenore voces.
Ergo fidem ducibus testati numina pangunt
Inachidæ: lætique iubent sua, seque, suosque, B
In nullos nutare metus: dona insuper addunt,
Et firmant promissa datis: nec Pergama tantum,
Innumeras Asiæ spondent cum ciuibus vrbes.
His hilaris Phryx certus, abit, quidque hostis in vrbe
Captet iter, quando veniat, quæ signa mouendi
Militis, & cauto dispensat singula nutu.
Porta latens, tacitusque dolis furata meatus
Inscriptum Pegasi tollit caput: hac iter Argis,
Huc iussi venere duces, Sol merserat axem,
Venturis hoc tempus erat: fax igne sereno
Visa viris, hæc signa dabat, sic milite iuncto
Securi dubijque meant: Phryx indice flamma
Pandit iter, laxatque fores. O dira nocentum
Consilia! O cunctis incognita crimina fastis! C
Florebaut Asiæ fines, florebat opimis
Troia suis, & rege potens, & milite tuta.
Nec superos, nec fata timens victoria Graium
Mentito Calchante breui cessisset. at hostis
Indigena, & (quo nil grauius) priuata nocendi
Copia Testoriden vatem facit, inuidet ipse,
Ipse vrbem ciuis aperit, non cardo susurrat,
Non clypei, non tela sonant, scit turba silere.
Omnia clam, clarumque nihil. prior vrbe potitus
Impatiens sæuire dolis, & vincere furto,
Exclamat Pyrrhus: Nunc obuia tela parate:
Ite Phryges contra: quo nam vsque in somnia torpor?
Nil tuti superest, postes laxamus: & ecce D
Irruimus Danai, si quos concurrere mecum
Ira trahit, non egregium damnabitur vmbris
Martis opus, facient ignes spectacula vestri.
Fatur, & incendit rapta face Pergama primus.

Dictys Cretensis Ephemeridum inuentio, & communis receptio.
Cap. CXXXII.

COnsimiliter autem Dictys Cretensis enarrationem de gestis Græcorum apud Ilium, non apocrypham, vt aliqui rentur, ast ab illo reapse descriptam, nobis persuadet, præter Suidam, etiam olim amico suo scribens verbis ipsissimis

» Q. Sep-

A ,, Q. Septimius Romanus Quinto Aradio S.D. Ephemeridem belli Troiani Dictys Cre-
,, tensis (qui in ea militia cum Idomeneo meruit) conscripsit literis Punicis, quæ tum
,, Cadmo & Agenore autoribus per Græciam frequentabantur. Dein post multa secula
,, collapso per vetustatem apud Gnoson (olim Cretensis Regis sedem) sepulchro, eius pa-
,, stores quum eo deuenissent, forte inter ceteram ruinam loculum stanno a fabro clausum
,, offendere: ac thesaurum rati mox dissoluunt: non aurum, nec aliud quidquam prædæ,
,, sed libros ex philyra in lucem producturi. At vbi spes frustrata est, ad Praxim, dominum
,, loci, eos deferunt. Qui commutatos literis Atticis (nam oratio Græca fuerat) Neroni,
,, Romano Cæsari obtulit: pro quo plurimis ab eo donatus est. Nobis, quum in manus
,, forte libelli venissent, auidis veræ historiæ cupido incessit, ea vti erant Latine disserere,
,, magis confisi ingenio, vt ociosi animi desidiam discuteremus. Itaque primum quinque
,, voluminum, quæ bello contracta gestaque sunt, eundem numerum seruauimus. Residua
,, quidem de reditu Græcorum in vnum redegimus, atque ad te misimus. Tu Ruffine mi,
,, vt par est, faue cœptis. Hanc eandem Ephemeridem Dictys de bello Troiano legisse vi-
B detur literis Punicis, & Latine vertisse, cumulatiorem Septimiana translatione, Guido de Columna Messana; siquidem apud me librum habeo vetustissimum, manuscriptum, non vulgari papyro, siue charta, sed pergamena compactum, opinor ante Calchographiæ inuentionem; cuius autor Iudex quidam, nomine Guido de Columna Messana, scribit se libros Dictys Cretensis, & Daretis Phrygij multum abbreuiatos, luculentius vertisse: verba viri sunt: Guidonis versio Ephemeridum Dictys.
,, viri sunt: Sed vt fidelium ipsius historiæ vera scribentium scripta apud occidentales om-
,, ni tempore futuro vigeant successiue, in vtilitatem eorum præcipue, qui Grammaticam
,, legunt, vt separare verum a falso sciant, de ijs quæ dicta de historia in libris grammatica-
,, libus sunt descripta, eaque per Dictem Græcum, & Phrygium Daretem (qui tempore
,, Troiani belli continue in eorum exercitibus fuere præsentes: & horum, quæ viderunt,
,, fuerunt fidelissimi relatores) in præsentem libellum per me Iudicem Guidonem de Co-
,, lumna Messana transsumpta legentur, prout in duobus libris eorum inscriptum quasi vna
,, vocis consonantia inuentum est in Athenis. Quanquam autem hos libellos quidam Ro-
C ,, manus, Cornelius nomine, Sallustij magni nepos, in Latinam linguam transferre cura-
,, uerit; tamen dum laboraret nimium esse breuis, particularia historiæ ipsius, quæ magis
,, allicere possunt animos auditorum, præ nimia breuitate indecenter omisit. Hæc ille,

præter alia multa posuit in prologo sui voluminis. Genuinum est igitur opus Dictys Cretensis de bello Troiano conscriptum. Eius autem dicta circa finem operis attinentia propius ad Equum Duratæum appellatum, ea sunt: *Atque eadem nocte Antenor clam in templum Mineruæ venit: vbi multis precibus immistis Theano (quæ templi sacerdos erat) persuasit, vti Palladium sibi traderet: habituram nempe magna eius rei præmia. Ita perfecto negocio ad nostros venit, hisque promissum offert.* & mox: *Ob quæ placet vniuersis mitti Mineruæ donum quam honoratissimum. Tum accitus ad eam Helenus, cuncta quæ ante gesta erant, non secus ac si præsens fuisset, ordine exponit: additque, finem iam aduenisse Troianarum rerum: quippe quo maxime sustentarentur, summam ciuitatis Palladium fuisse: quo ablato, exitium ingruere. Ceterum donum Mineruæ fatale Troianis esse, EQVVM ligno fabrefactum forma ingenti, cuius magnitudine muri soluendi essent, adnitente atque* D *ministro Antenore.* ac inferius: *Itaque vt Heleno placuerat, multa materies, quæ apta huiusmodi fabricæ videbatur, per Epeum atque Aiacem Oilei aducta.* Et adhuc infra: *Interim apud naues, vti Heleno placuerat, EQVVS tabulatus extruitur per Epeum fabricatorem eius operis. Cui edito in immensum ima, quæ sub pedibus erant, rotis interpositis suspenderat, scilicet quo a tractu motus facilis foret: Vnde offerri donum Mineruæ maximum, omnium ore agitabatur. Ceterum apud Troiam auri atque argenti prædictum pondus per Antenorem atque Æneam summo studio in ædem Mineruæ portabatur. Et Græci, postquam auxilia sociorum dimissa cognitum est, impensius pacem atque amicitiam agitauere: nullo post barbarorum interfecto, aut vulnerato: quo magis sine vlla discordiarum suspicione apud hostes forent. Dein EQVVM compactum affabre confixumque ad muros mouent. Nunciatum*

Dictys narratio versione Septimij.

Equus Troianus Dictys.

ciatum Troianis, vt cum summa religione susciperent, Mineruæ scilicet sacrum, dicatumque. Quare magna vis hominum portis egressa, summa lætitia, sacrificioque donum excipit, attrahitq; propius mœnia. Sed postquam magnitudine operis impediri per portas ingressum animaduertere, Consilium destruendorum desuper murorum capiunt; neque quisquam secus præ tali studio decernebat. Ita inuiolatum multis tempestatibus murorum opus, Neptunique, vt perhibetur, atque Apollinis maxima monumenta (quæ scilicet numis e templo Neptuni, & Apollinis corrasis ædificata fuerant) *multo delectu ciuium manibus dissoluuntur. Sed postquam maior pars operis eius deiecta est, consulto a Græcis intercessum, confirmantibus non se passuros intra mœnia duci EQVVM, priusquam prædicti pondus auri atque argenti susciperent. Ita intermisso opere, semiruptisque mœnibus, Vlysses cunctos ciuitatis Troianæ artifices ad reficiendas naues conducit. Composita dein vniuersa classe, vbi cuncta nauigia instructa, & præmium persolutum est, iubent nostri peragere cœpta. Itaque destructa murorum parte, cum ioco lasciuiaque induxerunt EQVVM, feminis inter se atque viris certatim attrahere festinantibus. Interim Græci, vbi cuncta nauibus imposita sunt, incensis omnibus ad Sigæum secedunt, ibique noctem operiuntur. Fessis dein vino multoque somno barbaris, quæ vtraque per lætitiam securitatemque pacis interuenerant, nostri multo silentio ad ciuitatem nauigant, seruantes signum, quod igne elato Sinon, ad eam rem clam positus, tulerat. Moxque omnes post quam intrauere mœnia, diuisis inter se ciuitatis locis, vbi signum datum, magna vi cædere eos, quos sors obiecerat, atque obtruncare passim per domos atque vias &c.* Huic autem enarrationi Dictys in primis consentit Homerus inducens Menelaum ita [b] dicentem:

Troiæ muros vt ædificarint Neptunus & Apollo.

Homerus de Equo Durio. [b] 4 Odyss.

[Sed nondum talem ego vidi oculis,
Qualis Vlyssis patientis erat gratum pectus,
Qualem etiam illud fecit, & sustinuit fortis vir,
EQVO in polito, vbi insedebamus omnes optimates
Græcorum, Troianis cædem & fatum inferentes.

[c] 8 Odyss.

& postea Demodoco iubens, sub persona Vlyssis [c] latentis:

Sed certe perge, & EQVI apparatum canta
Lignei, quem Epeus fecit auxilio Palladis:
Quem quondam in arcem dolum duxit diuus Vlysses,
Viris vbi impleuisset, qui Ilium euerterunt.

& mox:

Sic ait: ille concitatus a Deo cœpit, apparabat cantilenam
Inde exorsus, quo pacto illi quidem bene tabulatis nauibus
Conscensis enauigauerunt, igne in tentoria iniecto
Græci: alij vero iam inclytum apud Vlyssem
Sedebant in Troianorum foro absconsi EQVO.
Ipsi enim eum Troiani in artem protraxerunt.
Vt ille quidem in arce constitit, illi iudicia multa proferebant
Sedentes circa ipsum: trifariam autem ipsis placuit consilium
Aut prescindere cauum lignum sæuo ferro:
Aut de rupe deijcere protractum in summitatem:
Aut sinere ingens simulachrum Deorum placamentum esse.
Quæ vtique sententia etiam postea vt fieret futurum erat.
Fatale enim erat perire, postquam Vrbs intra se recepit
Ligneum ingentem EQVVM, vbi sedebant omnes Optimates
Græcorum, Troianis cædem & mortem afferentes.
Cecinit etiam vt vrbem depopulati sunt filij Græcorum
Ex EQVO effusi, cauis insidijs relictis.

Dictym, non minus quam Homerus, secutus est Tryphiodorus Ægyptius accinens initio sui Poematis inscripti de Ilij excidio:

Tum

A Tum etiam Epeus faber consilijs Deæ Mineruæ
Fabricabat immensum equum, opificium inimicum Troiæ:
Et cædebat ligna, & in campum deducebat,
Ex ipsa Ida: vnde etiam prius Phereclus
Naues fabricauerat Alexandro belli principium.
Faciebat autem in amplissimo latere aptatum
Ventrem: cauans *eum* quanta est amplitudo nauis amplæ,
Magnitudinemq; ipse artifex descripsit secundum rectam lineam:
Ceruicem vero infixit sculptis pectoribus,
Flauo aspergens auro purpuream comam:
Ipsa vero sublimis incumbens curuæ ceruici,
A ventre colligebatur nodoso vinculo.
Oculos etiam lapideos imposuit in duobus circulis,
Cæsu berilli, & rubicundi amethysti,
Ipsi autem *equo* propter geminos splendores coloris mistorum
B Lapidum, rubebant palpebris cæsij oculi.
Argenteos quoque sculpsit dentes in genis,
Extremitates versatilis fræni mandere conantes.
Nec temere etiam aperuit vias magni oris,
Præbens *hac ratione* viris occultatis *in equo* aerem retrofluum,
Per nares etiam spirabat viuus halitus.
Aures etiam adaptauit in summis temporibus
Valde rectas, semper paratas vt manerent, & tubam audirent.
Spinam etiam mollem dorso, simul etiam lumbis coaptauit:
Coxas etiam copulauit clunibus mollibus.
Trahebatur autem cauda demissa ad vltima vestigia,
Quemadmodum vitis detracta tortuosis fimbrijs.
Ipsis vero pedes maculosis genibus innitentes,
C Quemadmodum debebant ad cursum inuolucrem parari,
Ita pergebant; manere autem eos iussit necessitas.
Vngulæ vero non æneæ, non extabant super tibias,
Sed cooperiebantur inuolucris splendidæ testudinis,
Tangentes solum vix eas ære continente.
Clausam etiam fabricauit ianuam, & scalam a se factam.
Ipsa quidem vt inconspicua in latere *equi* aptata
Intus & extra ferret exercitum inclytorum Græcorum.
Illa *vero ianua* aperta & bene formata semper existens
Esset ipsis via sursum & deorsum proruendi.
Deinde vero ipsum circa ceruicem candidam & genas
Floribus purpureis lupatis, scilicet necessarij fræni.

D * * *

Ornauit ex ebore & ære argenteos vertices habente.
Ipse postquam *secundum* omnia absoluit hostilem equum,
Supposuit vnicuique pedum rotam tibijs congruam,
Vt tractus *in* campo versatilis esset,
Neque difficulter viam ambularet trahentibus *Troianis*.
Sic is quidem effulsit horrore & decore multo,
Capaxque & excelsus ipse. Eum vero neque recusasset
Mars equestris agere, nisi fabricasset *eum Epeus* non viuum.
Circa ipsum autem magnum murum excitarat Epeus, ne quis Græcorum
Prius ipsum aspiceret, & attingeret dolum nondum vulgatum.]

Per ea quis punitur, per quæ peccauit.

Descriptio Equi Troiani pulcherrima

Cautio in fabricando Equo.

Post hæc multis carminibus recensens Græcorum duces intra cauitatem Equi concludendos, & eorum ingressum in aluum machinæ pulchre describens, Achiuorum fugam simulatam attexens; fraudolentique Sinonis mendacia colore veri depicta referens, persuadentia Troianis Equum intra Troiæ ciuitatem pertrahere: narransque Cassandræ vatis irrita vaticinia, licet veritatem detegentia, Troianos Equum ad mœnia trahere cum tripudio narrat, addens: A

[Donec ingressi sunt portas Dardanias:
Ipsi vero anguli portarum venienti *ipsi* angustiores erant.
Ceterum Iuno accessit, facilem accessum viæ
Prius præparans: Neptunus vero de curribus
Tridente dissecuit limina apertarum portarum.

Cointi sententia.

Denique noctu Græcos ex Equo dicit exire, cumque socijs iunctos vrbem capere, diripere, funditus excindere comburentes igne. Q. Calaber, qui & Cointus Smyrnæus appellatur, in Paralipomenis enarrans ea, quæ circa Ilium gesta, derelicta sunt ab Homero, consentiens aperte Tryphiodoro, Calchantem vatem inducit consulentem de Troia dolose capienda, nō vi, sic ex augurio viso colligentem: [d] B

[d] lib. 12.

Quare ne amplius vi tentemus vrbem Troianam
Capere, sed an dolus & consilium aliquid forte efficiat *periclitemur*.
Sic ait: At nemo illorum se ratione aliqua dispicere dixit
Aerumnosi belli remedia: quamuis cuperent fabricam *aliquam*
Reperire. Solus autem solertia sua cogitauit *quippiam*
Laertæ filius; & contra hæc verba edidit:
Amice Calcha, omnino Dijs cælestibus honorate,
Si vere in fatis est, vt belligeri Argiui
Dolis Priami vrbem expugnent:
Fabricato Equo, viri principes ad insidias occultas
Ingrediemur eum prompte: copiæ autem recedant
Nauibus in Tenedum: & incendant omnia
In castris: vt Troes ex vrbe conspicati C
Deposito metu in campum erumpant: sed vir quispiam
Audax, quem nemo inter Troianos nouit,
Extra Equum maneat, Martium sibi animum indens:
Qui simulet se vim Argiuorum præualidam,
Pro reditu ipsum immolare volentium, effugisse,
Quum se timide sub Equum fabrefactum recepisset: quem cōdiderint
Palladi, offensæ propter hastigeros Troianos:
Et hæc prolixe sciscitantibus ita commemoret,
Donec ei fidem, quamlibet difficiles adhibeant,
Tumque statim in vrbem ducant, miserabilem visu,
Quo luctificæ nobis irruptionis signum ostendat:
Alijs quidem in *Tenedo* ardentem subito facem attollens,
Alios vero ex capaci Equo exire iubens, D
Quando Troiani curarum expertes somnum carpent.
Sic ait: dum igitur omnes prædicant, & præ alijs
Calchas eum demiratur, quod suggessisset Argiuis
Bonum consilium & dolum, qui Argiuis futurus
Erat victoriæ adiumentum, at ingens clades Troianis:
Ideo ad bellicosos principes sic verba fecit:
Nolite alterius porro deliberationes vobiscum inire
Amici, sed obsequimini pugnaci Vlyssi.
Commentum enim bonum prudentis viri non irritum erit.
Iam enim Dij Græcis desiderium perficient,
Nec vana hinc inde signa exibentur

A Ioue,

A A Ioue, namque desuper magnum fragorem edunt per sudum
Tonitrua cum fulgetris: & præteruolant populum
Aues dextræ, intensa voce clangentes.
Quare ne quæso longo tempore in vrbis obsidione
Commoremur. Troianis enim necessitas inspirauit magnum Necessitatis vis.
Animi robur, quæ ad defensionem etiam ignauum exstimulat.
Et fortissimi tunc sunt homines ad pugnam cum animis
Obfirmatis luctificam mortem contemnunt:
Vt nunc Troum nati abiecto terrore propugnant
Pro vrbe sua, valdeque ipsis animus furit.]

Deinde latius explicat fabricam Equi ab Epeo, & reliqua tali commento de Troia dolose capta combustaque concinit luculenter. Ab his edoctus Virgilius, eandem Græcorum fallaciam per Equum Durium in Troianos elegantissime describit, inquiens.]

[. . . . . . Fracti bello, fatisque repulsi
B Ductores Danaum, tot iam labentibus annis,
Instar montis Equum diuina Palladis arte
Ædificant, sectaque intexunt abiete costas:
Votum pro reditu simulant, ea fama vagatur.
Huc delecta virum sortiti corpora, furtim
Includunt cæco lateri: penitusque cauernas
Ingentes, vterumque armato milite complent.
Est in conspectu Tenedos, notissima fama,
Insula diues opum, Priami dum regna manebant.
Nunc tantum sinus, & statio male fida carinis:
Huc se prouecti deserto in littore condunt.
Nos abijsse rati, & vento petijsse Micœnas
Ergo omnis longo soluit se Teucria luctu:
C Panduntur portæ: iuuat ire, & Dorica castra
Desertosque videre locos, littusque relictum.
Hic Dolopum manus, hic sæuus tendebat Achilles:
Classibus hic locus, hic acies certare solebant.
Pars stupet innuptæ donum exitiale Mineruæ,
Et molem mirantur Equi: primusque Thymœtes
Duci intra muros hortatur, & arce locari:
Siue dolo, seu iam Troiæ sic fata ferebant.
At Capis, & quorum melior sententia menti,
Aut pelago Danaum insidias, suspectaque Dona
Præcipitare iubent, subiectisque vrere flammis:
Aut terebrare cauas vteri, & tentare latebras.
Scinditur incertum studia in contraria vulgus.
Primus ibi ante omnes, magna comitante caterua,
D Laocoon ardens summa decurrit ab arce:
Et procul: o miseri quæ tanta insania ciues?
Creditis auectos hostes? aut vlla putatis
Dona carere dolis Danaum? sic notus Vlysses?
Aut hoc inclusi ligno occultantur Achiui:
Aut hæc in nostros fabricata est machina muros,
Inspectura domos, venturaque desuper vrbi:
Aut aliquis latet error. Equo ne credite Teucri.
Quicquid id est, timeo Danaos & dona ferentes.

& mox, post enarratum Laocoontis fatum, de Sinone dicit:
Ecce manus iuuenem interea post terga reuinctum
Pastores magno ad Regem clangore trahebant

Darda-

Dardanidæ: qui se ignotum venientibus vltro,
Hoc ipsum vt strueret, Troiamque aperiret Achiuis,
Obtulerat, fidens animi, atque in vtrumque paratus,
Seu versare dolos, seu certæ occumbere morti.
Vndique visendi studio Troiana iuuentus
Circumfusa ruit, certantque illudere capto.
Accipe nunc Danaum insidias, & crimine ab vno
Disce omues.

Et inde proposita longiore Sinonis oratione dolosa, Priamum inducit interrogantem, & Sinonem de Equo respondentem, ita:

Quo molem hanc immanis Equi statuere? quis autor?
Quidue petunt? quæ relligio? aut quæ machina belli?
Dixerat: Ille dolis instructus, & arte Pelasga,

& mox, technas astute quum celasset inuento satis verisimili, fatur:

Hanc pro Palladio moniti, pro Numinæ læso
Effigiem statuere, nefas quæ triste piaret.
Hanc tamen immensa Calchas attollere molem
Roboribus textis, cæloque educere iussit:
Ne recipi portis, aut duci in mœnia possit,
Neu populum antiqua sub relligione tueri.
Nam si vestra manus violasset dona Mineruæ:
Tum magnum exitium (quod Dij prius omen in ipsum
Conuertant) Priami imperio, Phrygibusque futurum.
Sin manibus vestris vestram ascendisset in vrbem,
Vltro Asiam magno Pelopeia ad mœnia bello
Venturam, & nostros ea fata manere nepotes.

Inde Laocoontis misero fato narrato:

Ducendum ad sedes simulachrum, orandaque Diuæ
Numina conclamant.
Diuidimus muros, & mœnia pandimus vrbis
Accingunt omnes operi, pedibusque rotarum
Subijciunt lapsus, & stupea vincula collo
Intendunt. Scandit fatalis machina muros,
Fœta armis: circum pueri innuptæque puellæ
Sacra canunt, funemque manu contingere gaudent:
Illa subit, mediæque minans illabitur Vrbi.
O patriam, o Diuum domus Ilium, & inclyta bello
Mœnia Dardanidum! quater ipso in limine portæ
Substitit, atque vtero sonitum quater arma dedere.
Instamus tamen immemores, cæcique furore,
Et monstrum infelix sacrata sistimus arce.
Tunc etiam fatis aperit Cassandra futuris
Ora, Dei iussu non vnquam credita Teucris.
Nos delubra Deum miseri, quibus vltimus esset
Ille dies, festa velamus fronde per vrbem.
Vertitur interea cælum, & ruit Oceano nox,
Inuoluens vmbra magna terramque polumque,
Mirmidonumque dolos. Fusi per mœnia Teucri
Conticuere: sopor fessos complectitur artus.
Et iam Argiua phalanx instructa nauibus ibat
A Tenedo, tacitæ per amica silentia Lunæ
Littora nota petens; flammas quum Regia puppis
Extulerat; fatisque Deum defensus iniquis

Inclu-

A *t* Inclusos vtero Danaos, & pinea furtim
Laxat claustra Sinon: illos patefactus ad auras
Reddit Equus: lætique cauo se robore promunt
Tisandrus, Sthenelusque duces, & dirus Vlysses,
Demisum lapsi per funem, Athamasque, Thoasque,
Pelidesque Neoptolemus, primusque Machaon,
Et Menelaus, & ipse Doli fabricator Epeus.

Quos vna cum Græcis alijs e classe terram appulsis cōglobatos postea memorat Ilium euertisse, flammisque destruxisse: Narrationem huiusmodi desumpserunt hi classici ab antiquissimo Dicty. Cui consentit etiam Lucretius ita *f* lib. 1.

Nunquam Tyndaridis formæ conflatus amore
Ignis Alexandri Phrygio sub pectore gliscens
Clara accendisset sæui certamina belli:
Nec clam Durateus Troiai Pergama partu
B Inflammasset EQVVS nocturno Graiugenarum.

Et præter Plautum, Tullium, Horatium, & alios propemodum innumeros, Dictys historiam vtcumque recipit Guido de Columna Messana, circa finem sui voluminis aiens: *g* Sa- *g* lib. 30.
„ cerdos Crisis maioribus Græcorum exercitus consuluit in secreto, vt fieri faciant in si-
„ militudinem Equi, quendam magnum EQVVM ÆNEVM: vt in eo possint saltem mil- Equus æneus
„ le milites constipari: qui Equus constet secundum quod ego decreuero: Nam est hæc
„ omnium Deorum vere voluntas. Hic autem EQVVS fiet magisterio & arte apti sapien-
„ tis artificis: in quo constituentur quædam clausuræ sic artificiose compositæ, quod ab
„ exteriori parte aspectibus omnium non patebunt, per quas quum locus erit & tempus,
„ ab eo exire valeant prædicti milites constipati. Quo facto, & EQVO ipso perfecto, oc-
„ culte militibus introductis: petetis a Rege Priamo vt EQVVM ipsum in honorem Pal-
„ ladis, & in templum suum permittat introire, vobis eam occasionem prætendentibus
„ quod causa cuiusdam voti vestri soluendi voueritis ipsi Deæ, propter subtractionem Pal-
C „ ladij, quam fecisti, a templo eius. Ad Crisis autem consilium sacerdotis prouisionem ip-
„ sius cum maximo labore sine intermissione aliqua factus extitit Equus ipse perfectus ta-
„ men & completus vltimo anno captionis ciuitatis ipsius. Reges autem, qui venerant
„ apud Troiam in auxilium Regis Troiæ, de quibus superius dictum est, percipientes tam
„ vile pactum quod Rex Priamus cum Græcis inierat, omnes cum suis recesserunt a Troia,
„ ad eorum regna Priamo dimisso redeuntes. (Et post multa de pacti iuramentique solennitatibus inter Græcos & Troianos peractis, addit ex Dictys historia Guido:) Quibus præsti-
„ tis iuramentis, dum Rex Priamus pro certo putaret iuramenta a Græcis facta dolo care-
„ re: Helenam Græcorum Regibus restituit & eis eam humilibus precibus commendauit,
„ ne paterentur quod aliqua fortassis iniuria sibi posset inferri: quod Græci fictitie lætis
„ vultibus annuerunt. Græci vero cupientes ex Equi dolosæ fraudis eorum insidias, rogant
„ Priamum, vt EQVVM ÆNEVM, quem in honorem Palladis se dixerunt fecisse, vt
„ sit eis propitia in recessu, in ciuitatem Troiæ iubeat intromitti, & coram templo Mi-
„ neruæ locari, vt Dea Pallas in tali enxenij oblatione sedata pro furto Palladij, in eorum
D „ reuersione cum nauibus eorum propitia absque maris periculis eos salue nauigare per-
„ mittat. Licet enim Rex Priamus ad petita nullatenus respondisset: Æneas tamen &
„ Antenor faciendum esse duxerunt, asserentes quod tale enxenium ad Ciuitatem decus
„ perpetuo sit mansurum. Inuitus itaque Rex Priamus annuit quod Aeneas, & Antenor
„ dolosis fraudibus concesserunt. Et interim Græci promissum aurum & argentum a Pria-
„ mo Rege percipiunt: & onera frumentaria eis pacta, eorum deducunt ad naues, & one-
„ rant in eisdem. Vniuersi vero Græci conuenientes in vnum cum maximo deuotionis
„ affectu cum eorum processionibus sacerdotum cum funibus & alijs necessarijs trahunt
„ EQVVM, & vsque ad portam ciuitatis deducunt; non enim porta fuit tantæ latitudinis
„ & altitudinis spaciosa, quod per eam potuisset EQVVS ipse commode introduci.
„ Propter quod necessarium extitit quod ex muro & porta in tantum demoliri deberet,
„ quod fieret ad introductionem EQVI ipsius altitudinis & latitudinis spaciosa. Quo

„ facto,

„ facto, EQVVM ipsum in ciuitatem Troiani ciues cum multo gaudio introducunt. Et cetera secum, incendium & direptionem, ac vltimum exterminium Troiæ referentia. Verum enim vero, mirabile illud est, quod omnibus alijs ex historia Dictys Equum ligneum recipientibus, iste solus Guido legerit Equum æneum. An quia vtrumque fuit, ligneus intrinsecus, æreis laminis extrinsecus contectus? an quia Equi pedes æreis obducti soleis, vt ait ipse Tryphiodorus, potuerunt Equum totum denominare Æneum, quod tota vis Equi consistere videatur in pedibus, quibus & currit, & calcitrat? A

Equus æneus cur dictus & ligneus.

Tertia sententia Plinij, Pausaniaque de Troiano Equo proponitur, & allatis antea comparatur, ac de singulis tribus censura promulgatur.
Cap. CXXXIII.

Porro longe aliter de Troiano Equo senserunt Plinius, atque Pausanias; mediam quandam sententiam inter Dictym, atque Daretem afferentes, dum existimant Equum Troianum extitisse machinam bellicam, ei proportione respondentem, quæ muros aperto marte quatiens Aries a veteribus appellabatur. Enimuero Plinij verba sunt: [a] *Equum (qui nunc Aries appellatur) in muralibus machinis Epeum ad Troiam inuenisse dicunt.* Hoc ipsum sensisse clare videtur Pausanias in Atticis inquiens, dum agit de Donarijs in sacello Dianæ positis: *Equus etiam Durius ex ære ibi positus: quem machinam fuisse bellicam ab Epeo factam ad muros deijciendos, fateatur necesse est qui Troianos nolit stuporis, ac stultitia condemnare. Verum quoniam traditum est, Græcorum fortissimum quemque in Equum illum, se abdidisse, conuenit Equi ænei forma cum ijs, quæ de Troiano memoriæ prodita sunt. Mnestheus enim, Teucer, Thesei etiam filij ex Equo erumpunt.* Et in Phocicis, primum quidem inter Donaria Delphica. *Sed Argiui secum præclarius quam cum hostibus actum rati, æneum Equum ad effigiem Durij Delphos miserunt, ab Antiphane Argiuo fabricatum.* Et inferius de Picturis Polygnoti scribens ait itidem in Phocicis: *Pinxit vero etiam Epeum Troiæ muros æquantem Solo. Prominet inter ruinas caput solum Equi Duratei. Adest & Polypoetes Pirithoi filius, vitta præcincto capite. Adsistit Achamas Thesei filius, caput cristata galea tegente. Aiax Oilei cum scuto ad aram accedit iusiurandum concepturus, priusquam Cassandræ vim afferat. Sedet ipsa Cassandra humi, Palladium complexa; quod ipsum e suis sedibus virgo auellit, quum supplicem ab Ara Aiax abstraxit.* Cui quidem communi Poetarum, atque Pictorum figmento fidem ipse non adhibet: existimans Equum Durium fuisse machinam bellicam muros deijcientem. Quam opinionem secutus & ipse Polydorus Virgilius, agens de rerum inuentoribus ait [b] Epeum Inuentorem fuisse Arietis, machinæ muralis. Cuius tamen inuentionem Vitruuius [c] refert ad Carthaginienses, dum Cades oppugnarent. Nos itaque vt istam opinionem, Pausaniæ Plinijque de Troiano Equo satis probabili coniectura nixam, & non aspernandam esse censemus: scilicet vt olim conijciebamus explicantes Encyclopædia quadam Pægnium Securis Epei, a Simmia Rhodio compactum, quum ad eam machinam in hostiles muros agendam fortissimi Græcorum conuenerint, ea robustissimum inuentum dici meruit in Epigrammate prisco. Quumque Græci, ne offenderentur a Troianis, machinam impellerent in mœnia Troiæ contecti sub aliqua magnæ molis illius parte, proinde dici potuerunt a Poetis in Equo inclusi. Sicut autem machina muros quatiens impulsu magnæ trabis in apice ferro vel ære munitæ, vocata fuit olim Arietis nomine, quia velut vno capite Arietis in morem ac fortasse formam muros hostium tunderet; ita prorsus Epei machina lignea nomen Equi potuit adipisci, quod sub Equi specie constans, inferne quatuor magnis trabibus, tanquam cruribus fulciretur; quarum duæ stabiles innixæ solo firmarentur in modum pedum anteriorum; duæ reliquæ mobiles ad iuncturas coxarum, ceu pedes posteriores auersi a muris Equi calcitrantis, a viris robustissimis pluribus violenter impulsæ, mœnia validissime quaterent. Ita sane non improbabili coniectura dudum Plinio, Pausaniæque consentire videbar de Troiano Equo. Sed in præsentia simpliciorem, nuda veritate nixam historiam oculati testis Daretis Phrygij complector cum Cornelio Nepote. Quam tamen non amplexatur Homerus, nec alij Græci scriptores, a quibus omnes acceperunt Dictys Cretensis enarrationem, tum quod Græcum suum hosti Phrygio præferre maluerunt: tum maxi-

B C D

a lib. 8. c. 59.

Polydorus Virgilius
b lib. 2. c. 11. Arietis Inuentores
c l. 10. c. 19.

maxime quod fabulæ ſpeciem obtinet admirabilis, quæ proprium eſt circa quod Poetæ verſari ſolent, & præter inſtitutum Hiſtoriæ Hiſtorici Græcanici; de quibus non ſemel Plinius, inquiens tum: [d] *Omnis Græciæ fabuloſitas, ſicut & literarum claritas, ex hoc ſinu pendet*: tum [e] *Minus profectò mirentur portentoſa Græciæ mendacia, de ijs & omne Lixo prodita, qui cogitent noſtros nuper paulo minus monſtrifica quædam de iiſdem tradidiſſe* tum [f] *Mirum eſt quo procedat Græca credulitas: nullum tam imprudens mendacium eſt vt teſte careat* tum denique, vt alia prætercam, [g] *Non ſine magna voluptate præcognitis proditiſq; mendacijs Græcæ vanitatis*: His conſentanea ſcribit Iuuenalis [h] — Græcorum ſcriptorum fabuloſitas. — d l. 4. Prol. — e lib. 5. c. 1. — f lib. 8. c. 22. — g lib. 28. c. 8. — h Sat. 10.

,, ... creditur olim
,, Velificatus Athos, & quicquid Græcia mendax
,, Audet in hiſtoria . . . . .

Nam, vt ait Britannicus, *Græci hiſtorici fabulas plerumque hiſtorijs inferciunt, mendacijſq; gaudet*; quod in hiſtoria Troiana circa Durium Equum feciſſe Dictym Cretenſem cum Pauſania credimus. Quam quidem fabuloſam narrationem vt primus omnium ſuſcepit Homerus, ita eius exemplo Tryphiodorus, Q. Calaber, & alij multi tam poetæ, quam hiſtorici, ſpeciatimque Schematiſta noſter, cuius imagines in Gemma delineatas iam explicare tempus eſt.

Propria Schematis explicatio proponitur de Troiano Equo ſecundum ſenſa poetarum veterum. Cap. CXXXIV.

SChematiſta noſter igitur Dictys, Homeri, ceterorumque Poetarum ſenſa ſecutus, circa Duratæum Equum illa cuncta ſingulaque propoſuit, quæ ab illis tradita fuerunt. In primis autem effinxit Equum immanis amplitudinis, altitudiniſque tantæ vt pinnas murorum æquaret, nec in vrbem prouehi poſſet niſi porta diruta, muriſque diſruptis. Equi ſub pedibus rotæ mobiles delineatæ ſunt, ad eius facilem tractum, vt vidimus apud Tryphiodorum dicentem, ex hiſtoria Dictys:

,, Suppoſuit vnicuique pedum rotam tibijs congruam,
,, Vt tractus in campo verſatilis eſſet,
,, Neque difficulter viam ambularet trahentibus *Troianis*.

Licet huiuſcemodi rotas non immediate ſub Equi pedibus, at ſub tabulato, quo niteretur Equus, effinxerit iſte Schematiſta nutu ſuo, nullum habens antiquum Autorem, quem de tabulato tractantem audire potuerim. Equi caudam ad pedes demiſſam hauſit a Tryphiodoro ſcribente:

,, Trahebatur autem cauda demiſsa ad vltima veſtigia,
,, Quemadmodum vitis detracta tortuoſis fimbrijs.

Sub Equi ventre ſedentes habentur duo confabulantes adinuicem; quorum alter Sinon eſt, alter Vlyſſes, qui docet eum dolos, quibus Troianos circumuenire valeat ad introducendum Equum intra muros, qua de re Calabrum vidimus ita dicentem ſub Vlyſſis perſona,

,, ... ſed vir quiſpiam
,, Audax, quem nemo inter Troianos nouit,
,, Extra Equum maneat, Martium ſibi animum indens;
,, Qui ſimulet ſe vim Argiuorum præualidam,
,, Pro reditu ipſum immolare volentium, effugiſſe,
,, Quum ſe timide ſub Equum fabrefactum recepiſſet: quem conſiderint
,, Palladi, offenſæ propter haſtigeros Troianos.

Ante molem ingentis Equi, velut eam trahentes funibus duo ponuntur homines, vice multorum, qui non potuerunt in anguſto loco Schematis effigiari. Ante duos hoſce trahentes Equum, ſiue Græci ad muros vrbis Troiæ, ſiue Troiani potius ad portam diſruptam, duo ſunt alij ſimiliter ad inſtar multorum adorantium genuflexi cum Sacerdote ſtante ſacrificantene; de quibus ita Dictys: *Dein Equum compactum affabre confixumque ad muros mouent. Nunciatum Troianis, vt cum ſumma religione ſuſciperent, Mineruæ ſcilicet ſacrum dicatumque. Quare magna vis hominum portis egreſſa, ſumma lætitia, ſacrificioque donum excipit, attra-*

hitque propius mœnia. Sed postquam magnitudine operis impediri per portas ingressum animaduertere, consilium destruendorum desuper murorum capiunt; neque quisquam secus præ tali studio decernebat, &c. In ipsa vero murorum fractura sepulchralis est vrna, qua designantur cineres Laomedontis olim supra Troiæ portam Scæam conditi, per quam diffractam cum muro Durius Equus introductus est; de quibus cineribus ita Boccatius in sua

i lib.6. c.14. Deorum Gentilium Genealogia: [i] *Nam dicit Seruius Priamum sic egisse, vt pro rato habere secundum Plautum, tribus stantibus rebus, Troiam capi non posse, vita scilicet Troili, Palladij conseruatione, & Laomedontis sepulchro integro, quod in porta Scæa fuit.* & inferius

k l. 11. c. 11. de Vlysse dicit: [k] *Suo opere Laomedonteus cinis, qui super Scæa porta Ilionis seruabatur, caute sublatus est.* At supra sepulchralem vrnam Virginis caput, cum subscripto velut in tabella grammate Latino .V. mihi designat Cassandram Vatem, siue Cassandræ Vaticinium veridicum, sed non creditum de Troiæ destructione per introductionem Equi Duratæi; de quo Cassandræ vaticinio sic post Dictym, & ex eo Virgilius [l]

Caput Virginis cum .V. subscripto quid.

l Æneid. 2.

Tunc etiam fatis aperit Cassandra futuris
Ora, Dei iussu non vnquam credita Teucris,

& ante Virgilium Tryphiodorus ita;

Sic hi ante vrbem clangore & tumultu
Duxerunt in arcem grauidum intus Equum,
Virgo vero Cassandra e thalamo a Deo producta, non amplius
Volebat manere intra thalamos: effringens vero repagula,
Ferebatur quasi bucula expedita, & veluti œstro percita,
Aculeus quam sauciauit boues vexantis œstri:
Ipsa vero bucula neque ad gregem accedit, neque pastori
Obtemperat, neque pabulum desiderat; sed iaculo
Acuto sauciata bouina transit septa.
Talis erat etiam virgo Cassandra vatidici impetus stimulo
Errans corde, sacram concutiebat laurum:
Vbique vero mugiebat per vrbem, neque parentes,
Neque amicos curabat; reliquit nam ipsam virginem pudor.
Non sic Thressam mulierem in saltibus
Dulcis tibia in montibus culti Bacchi excitauit:
Quæ quidem adeo Baccho excitata, vagabundum oculum intendit.
Nudum quatiens caput nigra hedera;
Sic ipsa quidem errabunda monte exiliens
Cassandra, recenter prodiens faciebat: frequenter autem comas
Lanians, & pectus, exclamauit furiosa voce:
O miseri Troiani, quare istum detestandum Equum ducentes,
Miseri furore agimini, & extremam ad noctem
Properatis, & belli finem, & inexcitabilem somnum?
Hostium hic Equus Martius est. Ipsi vero scilicet nunc
Somniorum parturigenes miseræ Hecubæ partu edentur,
Et desinet etiam annus qui excidium distulit bello soluto.
Troianis enim adest principum Græcorum dolus, quos ad bellum
Armis coruscantibus sub obscurissimam noctem
Pariet fortis Equus. In terram vero modo prosilientes Græci ex Equo
Ad prælium festinabunt ipsi consummatissimi bellatores.
Non enim Equum conflictantem cum partus doloribus releuantes
Editis viris per noctem iuuabunt mulieres:
Ipsa vero Lucina fiet quæ ipsum Equum fabricauit:
Ventrem vero prægnantem aperiens exclamabit
Minerua vrbium vastatrix, obstetrix partus luctuosi Troianis.
Atqui purpuream voluitur intra parietes Troiæ

Sangui-

A Sanguinis effusi pelagus, & fluctus cædis,
Vinculaque nectuntur circa manus miserarum mulierum
Infinita. Latet vero sub Equo ignis occultatus.
Væ mihi propter meos dolores, væ mihi propter patriam vrbem:
Mox enim mihi exiguus cinis erit: perit Troia opus
Deorum, radicitus pereunt fundamenta Laomedontis aui mei.
Te etiam pater Priame lugeo, qualia mihi nunc
Ambo sustinebitis? Tu quidem pater misere cadens
Iacebis apud magnam Aram Hercei Iouis:
Tu vero, o mater, liberis præstans, tua de mortali forma
Dij rabidam canem facient post liberos interemptos:
Diuina Polyxena te quoque prope patriam terram
Mactatam paulum lugebo. Vtinam debuisset aliquis
Græcorum post tuos luctus me etiam ipsam occidere.
Quæ enim mihi vtilitas vitæ est huius, si me reseruat longius
B Miseriori morti? Hospita namque me teget terra,
Qualis vero mihi domina erit, ipsi etiam regi dona,
Donum inquam texit Agamemnoni, pro tot laboribus
Ceterum nunc mihi considerate, hæcque noscite omnia,
Et nebulam noxæ insipientes abstergite.
Rumpatur securibus corpus ampli EQVI,
Aut igni comburatur. Hostilia vero corpora occultans
Pateat, & magnus rogus fiat Græcis:
Et tunc mihi conuiuamini, & ad choream excitamini,
Statuentes crateras libertatis amabilis.
Ipsa quidem sic locuta est: ei vero non quisquam obtemperabat. Ipsam namque Apollo
Simul & bonam vatem, & suspectam reddidit.
C Eam pater Priamus increpuit minatus verbis:
Quis te iterum improbam vatem infaustus dæmon huc adduxit
Confidentem, impudentia prædita? frustra namq; vaticinaris quæcunq; dicis.
Nondum tibi defatigatus est animus insano morbo,
Neque saturatus est turpibus furoribus?
Ceterum etiam nostris conuitijs molesta
Aduenisti, quando omnibus liberum diem exhibuit
Nobis Iupiter Saturnides, & dissipauit naues Græcorum?
Neque amplius longæ hastæ vibrantur, neque arcus
Intenduntur: nec armorum strepitus adest: silens etiam sagitta:
Verum choreæ, carmina mellisona, vt in victoria adsunt.
Non mater propter filium luget, neque ad pugnam
Mulier virum iuuenem mittens plorat vt vidua.
D Minerua vero tutelaris suscepit EQVVM adductum,
Ipsa virgo bellicosa. Tu autem ante ædes proruens,
Mendacia vaticinata, & inutilia patriæ tuæ,
Laboras temere, & vrbem lætam turbas.
Male pereas: Nobis vero choreæ, conuiuia, & carmina curæ sint.
Non enim amplius Troiæ sub mœnibus metus relictus est:
Neque amplius indigemus vatidica tua voce.
Sic locutus, iussit abducere desipientem virginem
Intra penetralia thalami. Vix vero & inuita, patri
Obtemperabat. Virgineum autem in lectum procidens
Plorabat cognoscens suum fatum: videbat enim iam
Patriæ ardentis in mœnibus grassantem ignem.]

Hanc igitur Virginem Vatem Cassandram in Schemate nobis expressit Autor capite puellæ mœstissimæ, sub quo depinxit in tessera vtrimque interpunctum. V. forte signans. V. geminatum, quasi diceret Virgo Vates, aut Veridica Vates; mœsta, quia fidem sibi negari sentit, a quibus maxime præstari debuerat. Immo forsan terna illa sub equo locata, & ad inuicem implicata VVV (nisi quis ad ornatum posita voluerit) signare possunt eandem Virginem Vatem Veridicam: simul & Vulcanum, qui Troiam concremauit: & Iunonem, cuius odio Troia fuit euersa, ob prælatam sibi Venerem; etenim numerus Octonarius Vulcano dicatus, & Iunoni, scribitur a Bongo tractante de Mystica Numerorum significatione; ita, Virgo Vates Veridica Vaticinata Vindictam Vxoris Vulcano Vltore. Tot ergo mysterijs fœtæ sunt imagines in Schemate; quo pariter docemur & Hostium dona semper esse mala, dolosaque: & Aduersus hostes in bello iusto, (quale fuit Græcanicum in Troianos, Helenæ raptores, iniustosque detentores) dolis atque viribus vtendum. Verum enim vero Græci, vt vt habere potuerunt iustam causam inferendi belli Troianis, ob iniuriam Helenæ raptæ, nec non eos decipiendi, qui violato nequiter Hospitij iure, seductam Hospitis vxorem abduxerunt in Asiam; attamen suas fraudes bellicas Equi Durij donario Palladi dicato tegere, nefarium omnino fuit, & sacrilegium. Vnde licet Victores, Troia deleta, multas primarias feminas Asiæ, pro vna Græca, duxerint captiuas in Europam; quicunque nihilominus fallacis Donarij suasores, & comprobatores extiterunt, ac eius ventrem dolose repleuerunt, omnes ad vnum a Troianis incendijs infaustum in patriam reditum experti sunt, qua naufragi vndis absorpiti, qua peiori quoque sorte, fatoque prorsus infelici fortunis, & honore spoliati, domesticaue infamia notati, & a proprijs interempti filijs, vel vxoribus adulteris. Respuit enim Numen fraudibus hominum cooperari, fauereque dolis. Hoc euentu monitus, donaria sine dolo, pura mente, synceraque voluntate, pietatis officium Deo, Diuisque præstare didici; namque inter sacras supellectiles in Sacratio Diui ANTONII de Padua votum A B

D. O. M.
Scriptorium Calamum Aureum
Adamante Illustrem
Cum Epigraphe ÆT. S.
Venatione Sapientiæ Cælatum
Ab EDOARDO BARONE HERBERT
De Cherbury In Anglia
Et Castri Insulæ De Kerry In Hibernia
Pari Vtriusque Regni
Nobili Philosophiæ Instauratore
Munus olim sponte missum Honoris ergo
Tanquam Aeterna Scribenti
FORTVNIO LICETO C

 D

Æternorum Scriptori Vere Diuino
DIVO ANTONIO CONFESSORI
Multiplicis Gratiæ Memor
LICETVS
Donarium Dicauit
Ann. Sal. MDCLII.

Enim

A Enimvero sacra Diui ANTONII monumenta sidereæ doctrinæ aureo calamo scripta sunt, adamantino candore puritatis, indomitaq; firmitate veræ pietatis: & assiduis meditationibus, atque laboriosis concionibus venationem æternæ sapientiæ simul & animarum non irritam exercuisse videntur. Ad quod munus alludens Cl. V. Claudius Berigardus Molinensis Gallus, in Patauino Lyceo Philosophiæ Professor Primi-Par, accinebat:

,, Aurea penna tibi iam pridem missa, LICETE,
,, Aurea scribenti dogmata, prima fuit.
,, Altera scribenti Gemmas gemmata paratur:
,, Nec calamo dispar aurea pyxis erit.
,, Vtraque iuncta simul decus est sublimibus alis,
,, Quas tibi Dedalea tutius arte paras.
,, Nam gemmæ decorant aurum, decorantur ab auro:
,, Quæque premunt alios, te super astra vehunt.

Sed ad prisca nostra Hieroglyphica Gemmarum Anularium iam redeamus.

B

Virorum Heroica virtute præstantium vultus apud antiquos memoriæ, ac imitationis ergo passim effigiatos haberi.

Schema XLIII. Gemmæ.

C

D

ACHILLIS effigies Martiale illud et bellicum spirans, quod ab Homero, Papinio aliisque describitur. In aversa Numismatis parte Dea marina Tethis est, filio suo arma a Vulcano afferens cum inscriptione ΜΗΤΡΟΣ. ΠΗΛΕΙΔΟΥ id est MATRIS. PELIDÆ. Peleus enim Tethidos maritus fuit et Achillis parens. *Apud Petrum Stephanonium*

Abillis

Achillis imago qualis, & cur in Schemate.
Cap. CXXXV.

A

VEre quidem Anonymus ait de Schemate: *ACHILLIS effigies, Martiale illud, & bellicum spirans, quod ab Homero, Papinio, alijsque describitur: In auersa Numismatis parte Dea marina Tethis est, siue filio suo arma a Vulcano afferens, cum inscriptione* ΜΗΤΡΟΣ ΠΗΛΕΙΔΟΥ: *idest, MATRIS PELLIDÆ: Peleus enim Tethidos maritus fuit, & Achillis parens.* Quibus addere lubet, vidisse me consimile penitus Numisma non ita dudum in Museo Cl. Viri Ioannis Galuani I. C. Patauini, cimeliorum antiquorum studiosissimi. Facies Achillis a Darete Phrygio descripta similis est effigiatæ in Schemate; dicit enim, post delineatos Heroes illos a se visos, qui militarunt ad Ilium: *Achillem pectorosum: ore venusto: membris valentibus: magna vi brachiorum: bene crispatum: clementem: in armis acerrimum: vultu hilari: largum: dapsilem: capillo myrteo.* Nam oris venustas, clementia, vultus hilaritas, larga, & dapsilis apparet in facie. Capillorum crispitudinem occultat galea. Qui sint myrtei capilli nobis ignotum. Nisi dicamus ad cæruleum colorem inclinantes vtcumque ratione Matris; etenim marini Dij cæruleis capillis finguntur. Cetera signa nō possunt ex vultu simplici cognosci, qui solus habetur in Schemate. Nō est omittendum, apud antiquos passim virorum heroica virtute, seu militari, seu quauis alia præstantium, capita, vultusq; cōsueuisse tum in anulorum gemmis, tum etiam in Numis cælari, ad cultum, & imitationem virtutis eorum: Qua de re fuse tractauimus in opere nostro de Anulis Antiquorum.[a] Prærogatiuæ autē, ac dotes & multæ, & magnæ Achillis, adeo notæ sunt, vt operæpretium non sit, huc eas e classicis referre. Illud tamen ab Antiquarijs aueo nosse, quando, & vbi, & a quo cusa primum fuerit ista moneta vetus cum Achillis capite galeato, & cum eius matre Tethide filio arma deferente in parte Numismatis posteriore.

B

[a] cap. 27.

Persei simulachro cur signauerit Alexander, & cur vsi veteres in Numis.

C

Schema XLIV. Gemma.

D

De

A

De Anulis, quos ad signandum habebat Magnus Alexander.
Cap. CXXXVI.

ANonymus intactum reliquit hoc Schema. Nobis tamen ipse Stephanonius proponens imaginem Persei sculptam in Gemma, præbuit ansam coniiciendi fuisse in Anulo sigilli, quo Magnus Alexander signabat literas in Europam mittendas; nam vt ait Alexander ab Alexandro [a] & ante illum Plinius [b] de Magno Macedone: *Ipse tamen Alexander, deuicto Dario, quas destinabat in Asiam literas, Darij Anulo imprimebat quas vero in Europam, suo.* Suus autem erat habens imaginem Persei Atauí sui; cuius in honorem coronari voluit etiam Perseæ frondibus; vt ait Plinius: [c] *Perseam quoque plantam eruditiores negauerunt ex Perside propter supplicia translatam, sed a Perseo Memphi satam Et ob id Alexandrum illa coronari victores ibi instituisse, in honorem atauí sui.* Quapropter admodum probabili coniectura dicere possumus, Alexandrum anulo suo signatorio gestasse imaginem ataui sui Persei, ad cuius honorem voluit milites victores coronari frondibus Perseæ stirpis, quæ inde nomen traxerit, quod a Perseo atauo suo primum sata fuerit apud Memphim. Ceterum non caret etiam probabili ratione, quod asserere possemus imaginem ataui Persei sculptam fuisse dudum ab Alexandro in Numismate, quod cudi curauerit; etenim eius rei testimonium non obscurum nobis exhibere videtur ipse Plutarchus agens de Fortuna, siue virtute Alexandri, dum introducit eum cum Diogene colloquentem in hæc verba: [d] *Nunc ignosce nobis, Diogenes, Herculem imitor, Perseum æmulor, Bacchique qui Deus autor mei est generis, inhærens vestigijs, rursus in India vincentium Græcorum choro volo ponere, & apud Montanas agrestesque trans Caucasum gentes Bacchi comessationum memoriam renouare. Sunt & ibi quidam duræ philosophiæ nudato corpore adsueti, viri sancti, & suo iure viuentes, Deo operam dantes, Diogenem vilitate rerum suarum superantes, nulla pera indigentes: Non enim recondunt alimentum, quod ijs terra subinde recens suggerit, potum fluuij, folia ab arboribus defluentia, & herba e terra enascens lectum. Per me & hi Diogenem cognoscent, & ipsos Diogenes Oportet etiam me Nomisma cudere, & barbarica e materia factum Græcanicæ forma Reipublicæ signare.* Quid ni ergo in tali suo Nomismate Persei ataui sui imaginem Alexander effingi curauerit, qualis in Schemate visitur? At vero deinceps etiam, nulla relatione ad Alexandrum habita, potuit Antiquitas Persei virtutem venerari passim eius imagine sculpta, pictaue vel in gemmis, vel in tabulis; quod alijs heroica virtute præstantibus euenisse constat, & Epicuro speciatim, vt admonet M. Tullius [e] in ea verba: *Nec tamen Epicuri licet obliuisci, cuius imaginem non solum in tabulis sed & in poculis, & in Anellis habebant.* At quanto celebrior Epicuro Perseus? optime Schematista Perseo dedit alas in capite, quia fingitur habuisse non solum talaria, quæ spectari nequeunt in imagine carente pedibus, at etiam petasum a Mercurio, sic asserente Hygino [f] *Perseus. Hic nobilitatis causa, & quod inusitato genere concubitionis esset natus, ad sidera dicitur peruenisse. Qui missus a Polydecte Magnetis filio ad Gorgonas, a Mercurio, qui eum dilexisse existimatur, talaria & petasum accepit.* Melius Albricius, explicans Deorum imagines, *Perseus,* inquit, *etiam filius Iouis inter Deos annumeratus est; qui rex Asiæ diues & præpotens, qui & nauibus multas regiones transiuit & Africam debellauit: Qui & tres sorores illud regnum tenentes sua sapientia occidit, quæ Gorgones dictæ sunt; quæ vnum solum oculum habentes, homines se aspicientes vertebant in saxa. Hic enim tali imagine figurabatur. Erat homo iuuenis, alatus & volans quasi nauis discurrens, & alarum vtens volatu: cui assistebat Minerua sapientiæ Dea, &c.* Profecto Schematista scite posuit Alas in capite, citra pileum, tum quod Alæ pars viuentis corporis existunt, non inanimati pilei: tum quod alludere voluit ad vela nauigiorum, quæ super antennas in celsiore parte nauigij spectantur. Non inepte tamen ad hunc sensum illi talaria dedit Ouidius, accinens:

B C D

„ . . . . . Pennis ligat ille resumptis
„ Parte ab vtraque pedis, teloque accingitur vnco,
„ Et liquidum motis talaribus aera findit.

Nam & nauigiorum remi pedum instar habentur, a quibus e salo, dum eleuantur a nautis, depen-

[a] lib. 2. c. 19.
[b] lib. 37. c. 6.
Alexander cur vsus Anulo cum imagine Persei.
[c] lib. 15. c. 13
Victores milites suos cur perseæ frondibus coronari voluerit Alexander.
[d] Orat. 1.
Philosophorum Indorũ vita.
Numisma Alexandi
[e] 5. de finib.
Alas in capite Persei cur posuit autor.
[f] l b. 2.

dependent velorum, & alarum instar aquarum tenuatæ veluti telæ: de quibus in Idyllio Noctis Etrusco nos olim: A

,, Di lucid'or sò balenar le stelle:
,, E d'Anfitrite i veli,
,, Che pender veggio da gli alzati remi.

Panos Hieroglyphica, de Sermone, deque Vniuerso declarata.

Schema. XLV. Gemmæ.

B

C

D

Platonica Panos explicatio de conditionibus, & propria natura Sermonis humani proponitur. Cap. CXXXVII.

ANonymus respiciens ad Syringam, & pedum in manibus Panos, eum celebrat primum inuentorem sonoræ cicutæ, simul & Pastorem gregis. Nos autem mysticum allegoria sensum allaturi, primò Platonis opinionem indicabimus, qui Pana Sermonem interpretatur, Mercurij filium, hoc est intellectus humani, verbis ipsissimis ex interpretatione

* in Cratylo ,, Cornari * HERM. Profectò rectè mihi videtur Cratylus dicere, me non esse Hermo-
,, genem. Nequaquam enim bonus sermonis artifex sum. SOC. Et quod Pan sit Mer-
,, curij

,, curij filius geminæ naturæ, consentaneum est. HERM. Quomodo vero istud? SOC.
,, Nosti quod λόγος, id est sermo τὸ πᾶν, id est totum significat, & circuit ac versat sem-
,, per, & geminus est, verus ac falsus. HER. Maxime. SOC. Quod igitur verum est ex
,, ipso, id leue est ac diuinum, & superne habitans inter Deos : quod vero falsum, inferne
,, inter vulgus hominum, & asperum & hircinum. Hic enim plurimæ fabulæ & mendacia
,, sunt circa tragicam ac hircinam vitam. HER. Maxime. SOC. Recte igitur is qui totum
,, significat, & semper versat, Pan fuerit caprarum pastor, id est, δίπολος geminæ naturæ,
,, Mercurij filius, supernis partibus leuis, infernis asper & hirco similis. Et est Pam aut ip-
,, se Sermo, aut Sermonis; frater siquidem Mercurij filius est. Fratrem autem esse fratri si-
,, milem, nihil miri est. Sed in Schemate noster autor ad indicandum sermonem vsus est peculiari quadam ratione sonora Fistula, quam in manu Panos apposuit. Quam forte consulto quadricannem effinxit, quod in sermonis efformatione quaternæ partes oris humani præcipue concurrunt, lingua, labia, dentes, & larynx. Tetigit autem Plato primariam causam sermonis effectricem, quam ait esse Mercurium, Deum scilicet facundiæ, disciplinarumque, cuiusmodi est Intellectus humanus. Optima vero ratione ponit Pana vel esse sermonem, vel sermoni simillimum fratrem, vtrumque filium Mercurij; quoniam humana mens primo generat in se rerum omnium conceptus, deinde sermonem producit eosdem conceptus primogenitos indicantem. Quam doctrinam aperuit Aristoteles alicubi [b] scribens : *Sunt ergo ea, quæ sunt in voce, earum quæ sunt in anima passionum notæ : & ea, quæ scribuntur, eorum quæ sunt in voce. Et quemadmodum nec litera omnibus eædem, sic nec eædem voces. Quorum tamen hæc primum notæ sunt, eædem omnibus passiones animæ sunt : & quorum hæ similitudines, res etiam eædem.* Intercedit igitur inter sermonem, & animi conceptum, non identitas naturæ, sed solum similitudo magna. Quare Plato sapienter ait Pana Mercurij filium esse vel Sermonem, vel sermonis fratrem simillimum ab eodem parente Intellectu prognatum.

Pan cur Mercurij filius dicitur.

Pan cur sermo dicatur, vel sermonis frater.

b 1. periher. cap. 1.

Côceptuum cum sermone similitudo.

Alia Panos explicatio de Vniuerso proponitur.
Cap. CXXXVIII.

TEtigit Plato quidem aliam Panos mysticam significationem in allatis e Cratylo verbis, asserens Pana signare Totum, quod assidue circuit; cuiusmodi Mundus est Vniuersus. At vero latius de proposito Pierius ex antiquioribus, dum ait : [a] *Atque ea potissimum ratio est, cur Pana Deum ex hieroglyphico stellarum intelligi contendebant : Quin & pectus eius varijs insigne stellis effingebant; quum omnino per Pana totam rerum naturam interpretarentur : qua de causa & fistulam septem calamis compactam, propter erronum totidem concentum, ori eius apponebant : de quo apud Orpheum plura. Probo autem idem & Pan, & Iupiter est, quod πᾶν Omne, vniuersam quippe, vt dictum est, naturam significet. Propterea vero & hinuleæ pellis varietate tegi solitum aiunt, vt ex maculis referri stellæ videantur : de quo in Serpentis commentario plura.* Cælius autem Aug. Curio sic ex Eusebio, Phurnuto,
,, & Seruio classicis autoribus : Vniuersum, vel Mundus. Pana, quem & Inuum & Fau-
,, num vocauere, sic pingebant veteres : Caprina facie, rubro colore, hirtis cornibus,
,, varia Pantheræ pelle indutum, infima sui parte hispida, & caprino pede : altera manu
,, fistulam septem calamorum tenentem, altera pedum, siue baculum incuruum. Hacque
,, figura Vniuersi symbolum contineri volebant. Facies enim rubens æther significat :
,, bina cornua Solem, & Lunam : pantherræ pellis cælestium siderum varietatem : Pars
,, eius inferior hispida fingebatur, propter arbores, virgulta, & feras : Caprini pedes
,, terræ soliditatem ostendunt : Fistula septem calamorum harmoniam cæli, in qua septem
,, toni sunt, & septem discrimina vocum : Virga recurua annum, qui in se recurrit : &
,, & ideo πᾶν, id est totum, est appellatus. Sic autem symbolum hoc interprectantur Eu-
,, sebius, Phurnutus, & Seruius. Quam sententiam pluribus non vno in loco tractauit Natalis [b] in sua Mythologia. Primus, a quo desumperunt omnes Orpheus cecinit :
,, Pana voco fortem, mundi integrum,

a l. 44. hier.

b lib. 5. c. 6. l. b. 10.

,, Cælum, & mare, & terram omnium reginam,
,, Et ignem immortalem: illa enim membra sunt Panis. A

Schematis explicatio. Manu dextera pedum tenet, symbolum axis Vniuersi. cubitum dextræ manus tenia, seu fasciola vinctum gestat, quod axis Mundi sit id, ad quod omnia veluti colligata mundi corpora versantur assiduo rotatu. Sinistra manu syringam quatuor calamorum continet, quod mundus, ac cælum in se, suaque potestate contineat quatuor elementa nostratia: de quibus ita cecinit Ouidius [c]

[c] 1. Metam.

,, Quatuor æternus genitalia corpora Mundus
,, Continet. ex illis duo sunt onerosa, suoque
,, Pondere in inferius tellus atque vnda feruntur:
,, Et totidem grauitate carent, nulloque premente
,, Alta petunt aer, atque aere purior ignis.
,, Quæ quanquam spacio distanti, tamen omnia fiunt
,, Ex ipsis, & in ipsa cadunt: resolutaque tellus
,, In liquidas rarescit aquas: tenuatus in auras
,, Aeraque humor abit: dempto quoque pondere, rursus B
,, In superos aer tenuissimus emicat ignes:
,, Inde retro redeunt, idemque retexitur ordo.
,, Ignis enim densum spissatus in aera transit:
,, Hic in aquas: tellus glomerata cogitur vnda.

Sic in fistula quadricanni duo maiores calami grauem sonum edunt, duo minores acutum: ex omnibus ad inuicem temperatis harmoniæ concentus emergit. Ad hanc harmoniam indicandam veteres Pani, Satyrorum deo, pastorumque numini, dedere Syringam septem calamis imparibus constructam: de qua Virgilius in Alexi:

,, Pan primus calamos cera coniungere plures
,, Instituit: *

Signabant autem antiqui Syringe septem calamorum æthereum orbem, septenis planetarum sphæris harmonice coniunctis coagmentatum: vt quadricanni Fistula mundum subcælestem, quatuor elementorum corporibus concinnatum sub mira proportione fere decupla, doctore * Aristotele. Circumposuit autem aptissime Schematista figuræ Panos arboris Pineæ ramos, tum quod, vt obseruat Gyraldus: [d] *Pinum arborem Pani attribuit Constantinus in lib. XI. Geoponicon, vbi & fabulam exequitur Pitys puellæ in hanc arborem mutatæ*. Phurnutus autem, præter alia multa de Pane, tanquam de Mundi Symbolo, *Et additur*, inquit, *ei corona, pinea fronde contexta; quando montanum quiddam ac magnificum habet hæc planta*: tum maxime quod mundus demum veluti succisus vltore Deo per ignem, nunquam amplius ad pristinam formam atque naturam sit restituendus; etenim ea proprietas est arboris Pineæ, vt semel excisa nunquam repullulet: ita sane Valerianus De Pinu [e] suis in Hieroglyphicis: *Et Pinum non paruam habere cum Cupresso similitudinem, exploratum est: Nam mortis ipsa quoque indicium est: de qua idem obseruatum vbique, arborem excisam semel minime suppullulascere*. & mox. *Herodotum nonnulli carpunt, quod solam piceam præfectam non repullulare dixerit; quum & cupressum, & alias quasdam plantas ipsi agnoscant, quæ idem patiantur. Sed quantum ad Cupressum attinet, diximus nos Herodotum ad Creticam respexisse, quos repullulare constans fama est. De Pinu vero, quod Staphylus Pini more dixit, pro abolitione, excidioque supremo, in memoriam adducit terribilem eam Croesi denunciationem, qua per Caduceatorem Lampsacenis interminatus est, eos vt pinum exterere, nisi Miltiadem, quem per insidias ceperant, missum facerent. Quumque Lampsaceni inter se quærerent, quid illud esset, quod Rex se vt pinum diceret extriturum, a grandiore natu ciue edocti sunt, eam arborem semel excisam nunquam amplius suppullulascere. Quod illi excidium veriti Miltiadem cōfestim e vinculis exemptum liberum abire permiserunt.* Quin etiam D. Ambrosij notatu, Naturæ totius imaginem refert Pinus; cuius nux flammæ speciem imitatur, lacunatis in turbinem toris reticulato opere circumductis. Mundi vero ty- C D

* 2. de gen. c. 37.
[d] Synt. 15.
Pan cur Pinu coronatus.
Pinus recisa non repullulat.
[e] lib. 52.
Cupressus cur symbolū mortis.
Cupressus Cretica excisa repullulat
Pinus vt sit imago totius mundi.

A ro typum esse Pana, latius etiam ostendit Phurnutus, a quo plurima, præter allata, desumpsere scriptores alij, sicut ipsemet ab antiquioribus Classicis. Illud tamen in Schemate nostro mirum obseruo, quod quum ab omnibus Pan audiat salacissimus, & procax Nympharum sectator, absque signo virilitatis effictus fuerit. An quia scopus fuit Autori Pana sumere, non pro Vniuerso, rerum omnium feracissimo genitore: sed pro Sermone, cuius natura sterilis est, neque res vllas de se producit? Dubio procul Aristoteles *f* ostendit oratione res non mutari, neque gigni.

Pan cur sine virilitate in Schemate.

f Præd. subst.

De Schemate nostri Mercurij Pana fugientem comprehendere satagentis. Cap. CXXXIX.

NOn est a me prætereundum hoc in loco, quod ad me de proposito scripsit Amicus: & quod illi responsum dederim: perscripsit enim in hanc plane sententiam:

B *Cl. Viro Fortunio Liceto Ioannes N. Salutem.*

Confabulabamur non ita dudum ad inuicem amici de Symbolis, quæ passim apud eruditos Italico nomine nuncupantur *Imprese*: forteque tuum, Cl. Licete, inter alia venit ad mentem, quo consueuisti tuorum operum vestibulis appingere Mercurium, qui Pana concitatiore cursu fugientem insequens apprehendere nititur, cum epigraphe, FORTASSE LICEBIT, in hanc effigiem:

C

D

Et quamuis Ioannes Ferrus, agens ex professo de Symbolis huiusmodi suo in opere, cui titulum fecit, *Teatro delle Imprese*, tuum hoc approbauerit verbis ipsissimis: *Mercurio, dipinto col suo capello & altri suoi ornamenti, per conoscerlo, in atto di afferrare & ritenere il Dio Pane, preso allegoricamente per la Natura & il Mondo, cō parole, FORTASSE LICEBIT, è di Fortunio Liceti, famosissimo Filosofo, & publico Lettore nello Studio di Padoua, alludendo col motto al suo nome & cognome.* Quin etsi vnus e nobis attestaretur, se Romæ dudum in Illustrissima Humoristarum Academia audiuisse, tuum id Symbolum encomijs perhonorificis exceptum, & exornatum: Nihilominus inter nos fuit, qui censuerit, ista corpora, licet phantastica, non admitti plane a regula: pingique debere locum, ad quem se se recipiat Pan iste fugiens, vt Antrum. Alter optauit, Nomen Academicum adiungendum fuisse Sym-

bolo. Singulique conuenimus, Te percunctari de proprio scopo tui formosi Schematis; mihique fuit id oneris impositum a sodalibus. Quare gratum feceris vnicuique nostrum, si luculentius tuam sententiam aperueris in proposito. Vale, & me ama. A

Responsio Liceti de fine ac forma sui Symboli literarij. Cap. CXL.

Eruditissimo Viro Ioanni N. Fortunius Licetus B. A.

EQuidem, eruditissime vir, etsi video Cl. Ferrum satisfacere posse tuo sodaliumque desiderio, qui nostis vniuersale iam axioma, *Standum esse peritis in arte*: non verebor tamen vestra iussa capessere, vobisque mentem meam in hoc Symbolo, eiusque formam latius explicare. Profecto qui iam quinquaginta totos annos philosophica scripturio simul & lectito, sessitans super exedras publicas celebriorum Italiæ Academiarum, nunquam non Occupatus in literario negocio, dicamne ocio? Fortunius Licetus erecto Symbolo significare volens ego nō solum Intellectum viri Philosophi, semper anhelantis ad omnium rerum cognitionem, & Occupati iugiter in obiectorum intelligibilium Vniuersi comprehensione: verum etiam Artem propriam publici Lectoris: proposui lubens in erecto Schemate, Deum Mercurium in ætate senili, sed virilitate satis excitata, qui curreret apprehensurus Deum Pana fugientem a facie subsequentis: dedique Symbolo propriam, vt aiunt, animam epigraphe, FORTASSE LICEBIT: assumpto nomine inter Academicos, vt fit, Italico, L'OCCVPATO. Quod sane Symbolum in euulgatis meis operibus passim prostantibus, ne læderentur Idiotarum oculi, qui non penetrant interiora mysteria, sed sistunt in externo cortice rerum, Mercurium habet verso tergore, non obuerso ventre; qua in re libuit Apellem imitari, qui, vt ait Plinius [a] ne Regem offenderet, *pinxit & Antigoni Regis imaginem altero lumine orbam, primus excogitata ratione vitia condendi; obliquam namque fecit, vt quod corpori deerat, picturæ potius deesse videretur: tantumque eam partem de facie ostendit, quam totam poterat ostendere*. Quam quidem imaginem apud Coos æuo suo seruari Strabo [b] testatur, nimirum in promontorio Lactere nuncupato dicens: *Lacter ad XXV. stadia adijcit nauigationi: in suburbio Æsculapij est ædes, celebre admodū phanū, vt multis donarijs plenum, in quibus est etiam Apellis Antigonus.* Ceterum Mercurius in Academiæ Symbolo mihi pictus est iuxta Plotini, Pierij, vetustiorumque normam, ad exprimendum vtrumque meum finem. Hoc sane Symbolum in primo sensu desumptum est a Plotino scribente: [c] *Sola species est fæcunda; natura vero altera sterilis. Hinc prisci, vt arbitror, sapientes in varijs mysterijs id subobscure significantes, antiquum Mercurium introducunt, instrumentum generationis ad operis effectum semper habentem; generationem vero in sensu declarantes intelligibilem rationem*. Sed Mercurij statuam olim Græcos posuisse cum erecta virilitate, notat etiam Herodotus in Euterpe scribens: [d] *Hos itaq; ritus, & alios præterea quos ego referam, Græci sunt ab Ægyptijs mutuati: Sed vt Mercurij statuam facerent porrecto cum veretro, non ab Ægyptijs, sed a Pelasgis didicerunt; & primi quidem ex omnibus Græcis Athenienses; in quorum regione permisti Pelasgi habitant, ex quo cœperunt pro Græcis haberi. Hæc quæ dico, quisquis Cabirorum sacra imitatur, quibus Thraces initiantur, nouit a Pelasgis esse sumpta. Nam Samothraciam quondam incoluerunt hi Pelasgi, qui cum Atheniensibus vna habitauerūt, a quibus orgia Samothraces acceperunt. Itaq; primi e Græcis Athenienses, a Pelasgis edocti, statuas Mercurij erecta virilia habentes fecerunt. De qua re Pelasgi sacrum quendam sermonem retulerunt, qui in Samothraciæ mysterijs declaratus est.* Is autem, meo iudicio fuerit, quem ex Plotino, vel Plutarcho nuper attulimus. Nisi velimus eum esse, de quo Macrobius etiam in Saturnalibus, dum probare studet Mercurium apud Antiquos idem esse, quod & Sol, omnem fecunditatem rerum promouens, his notis: [e] *Pleraque etiam simulachra Mercurij quadrato statu figurantur, solo capite insignita, & virilibus erectis; quæ figura significat Solem mundi esse caput, & rerum satorem; omnemque vim eius non in quodam diuisorum ministerio membrorum, sed in sola mente consistere, cuius sedes in capite est. Quatuor latera eadem ratione finguntur, qua & tetrachordum Mercurio creditur*

[a] lib. 35. c. 10

Antigonus luscus, vt ab Apelle pictus.

[b] lib. 14.

[c] Er. 3. lib. 6. cap. 19.

[d] cap. 51.

Mercurium qui primi fecerint cum erecto veretro.

Mercurij statuæ cur cum extenta virilitate.

[e] lib. 1. c. 19.

Mercurius cur quadrato lapide cū solo capite, ac pene fictus.

Tetrachordū cur Mercurio dederint

A *tur attributum; quippe significat hic numerus vel totidem plagas mundi, vel quatuor vices temporum; quibus annus includitur; vel quod duobus æquinoctijs, duobusq; solstitijs Zodiaci ratio distincta est.* Consimiliter in Opusculo, cui titulum posuit, An Seni sit gerenda Respublica, Plutarchus ait: f *Eam ob causam etiam Mercurios, seniores, sine manibus & pedibus, rigente fascino fingunt: hoc ænigmate indicantes, minime hoc a senibus requiri, vt corporis seruitia obeant, modo ijs ratio (vt conuenit) efficax sit & fæcunda.* Qui sensus plane congruere videtur cum Plotiniano. His adiungitur etiam Cœlius Rhodiginus, asserens in suis antiquis lectionibus: g *Mercurij statua colebatur veretro porrecto.* Hactenus abunde satis de Mercurio symboli nostri dictum esse censeo. Quantum autem ad Deum Pana, non solum Pierius infit: h *Hieroglyphicum erat & Panis signum, ex quo tota mundi machina intelligebatur; capripes enim erat, & humana reliquum effigie: Inferior ea pars terram hirtam & hispidam ostendebat; humana vero leuitas atque mollities, tranquillum, & indefæcatum æthera, mundi ipsius ducem.* Quæ superius etiam ex antiquioribus confirmata fuerunt i Epigraphe vero, FORTASSE LICEBIT, indicat desiderium modesti Philosophi, sibi non arrogantis possessionem vniuersæ sapientiæ, sed explicantis puram cupiditatem eius sapientiæ. Quam doctrinam aperte seuit Aristoteles, hæc attribuens Intellectui nostro possibili K quod *Omnia intelligit:* l *Quum autem sic singula factus est, vt sciens dicitur, qui secundum actum:* m *Id autem est, quod potentia omnia:* & demum n *Anima entia quodammodo est omnia; quia sensus est omnia sensibilia, & intellectus omnia intelligibilia.* Quæ comprehendere gestiens, non autem se iam comprehendisse, aut certo comprehensurum præsumens, autor symboli posui epigraphen, non arrogantem, *Licuit*, neque *Licebit*, sed modestia philosophica delineatam, *Fortasse Licebit*. Nomen autem Academicum, OCCVPATVS: non oportuit in fronte librorum apponi: positum tamen est in Academico Schemate: desumptumque fuit a Salomone, qui sapientissimus hominum appellat Occupationem pessimam Philosophi vitam, quod laboriorissima sit, & magni detrimenti bonæ corporis valetudini, sicuti communis est interpretatio; sic enim ait: o *Ego Ecclesiastes fui Rex Israel in Hierusalem: & proposui in animo meo quærere & inuestigare sapienter de omnibus, quæ sunt sub Sole: Hanc Occupationem pessimam dedit Deus filijs hominum, vt occuparentur in ea.* Nisi potius dicendum sit (vt antea p late probauimus in explicatione secundæ Gemmæ) propter assiduitatem, non autem ob improbitatem, vitam contemplatiuam Philosophi nuncupari pessimam occupationem ab Ecclesiaste; quemadmodum labor improbus dicitur a Virgilio q cui

,, ... Labor omnia vincit
,, Improbus, & duris vrgens in rebus egestas.

non quia malus existat, sed ob intensionem & assiduitatem: quã proprietatem esse vitæ contemplatiuæ Philosophi, dudum nouimus ex Aristotele de mentis operatione ita dicente r *Et præterea assiduissima; contemplari siquidem assidue magis, quam operari quippiam possumus.* Habet autem nostrum hoc Symbolum (quod insuper a te requirebatur) tam ratione Panos, quam ratione Mercurij relationem ad Antrum Nympharum, quia Satyri, Deusque Pan, numina siluestria nemorum, non se se recipiebant præterquam in Antris, & solicite Nymphas inquirebant; cuius rei testimonium perhibet Valerianus, addens ante allatis de Deo D Pane: f *Hinc illa in Nymphas procacitas attributa, & nunquam satiata libido. Mundus siquidem assidue rerum species progenerat, & humore plurimum vtitur, materia quippe generationis in primis apta & commoda. Quare simulachrum Panos tam siluis & agris, quam hortis & fontibus & puteis, vt tutelaris apponebatur.* Hæc ille. De Mercurio pariter, ac Pane Simmias Rhodius in Idyllio Oui (quod falso tribuitur Theocrito, vt alias ostendimus in eius explicatione nondum vulgata) canit quod eorum vterque

,, Celeripedum Nympharum Antra peruadit.

Attamen in Schemate nõ oportuit vllam apponere specus imaginem. Sufficere reor ista de primo scopo symboli nostri. Quod autem attinet ad alterum finem, significandi nimirum Philosophiæ publicum Lectorem, cuius vita, munusque proprium est, voce docere: Symbolum istud eductum est e Platone, sic in suo Cratylo scribente de recta nominum ratione, sicuti Ficinus vertit: *Consentaneum quoque, amice, Pana biformem filium esse Mercurij; quod*

Sermo

f in F. lib.
g lib. 7. c. 16.
h lib. 10. Panis simulachrum explicatur.
i cap. 127.
K 3. de an. t. 4.
l Tex. 8.
m Tex. 17.
n Tex. 37.
o Eccles. 1. 12. 13.
Vita autem platiua cur dicta sit Occupatio pessima.
p cap. 18 19.
q Georg. 1.
r 10. Eth. c. 7
Pan vt habent relationem ad Antrum Nympharum.
f lib. 10. Hierogl.
Quum idyllium Simmiæ, non Theocriti.
Secundus finis schematis nostri.

Sermo πᾶν, id est, Omne, significat, circuitque & volvit semper: estque geminus, verus videlicet, ac falsus; quod est in Sermone verum, leue est atq; diuinum, supraque in Dijs habitans: contra, quod falsum, infra in hominum multis, asperum atque tragicum. Hinc enim fabularum commenta, & falsa quamplurima circa tragicam vitam reperiuntur. Merito igitur qui est πᾶν, id est, totum nuncians, & ἀεὶ πολῶν, id est, semper volutans, πᾶν αἰπόλος, id est, biformis Mercurij filius diceretur, ex superioribus partibus lenis & delicatus, ex inferioribus asper atque hircinus. Estque Pan vel ipse sermo, vel sermonis frater; si quidem est Mercurij filius; fratrem vero fratri similem esse, quid mirum? Itaque Mercurius a nobis assumitur apte symbolum Intellectus publici Lectoris in nostro Schemate: Pan autem non inepte symbolum sermonis, aut etiam conceptus mentis, quo Lector comprehendit, & explicat vniuersum genus intelligibilium, adeoque mundum totum; quum sermo sit frater conceptus interioris, illique simillimus. Et quum Lectoris proprium sit concipere mente, conceptamque suam opinionem ore parere voce, docereque illam sermone: Quumque sermo capax absolute sit veritatis atque falsitatis; propterea veritas ipsa repraesentatur in parte superiori & humana Panos; falsitas autem in parte inferiori, & hircina. Platonico dicto consentit Pierius item in Hieroglyphicis alibi scribens: *t* *Sermonis efficaciam, persuadendique vim ostentare veteres si voluissent, Mercurij simulachrum grandiori iam aetate, barbatum, & effaeto propemodum corpore, natura tamen obscaenius excitata, eaque tantum parte validissimum faciebant. Cuiusmodi signum Cyllenis fuisse, Pausanias narrat.* Verba vero Pausaniae sunt in Eliacis posterioribus *u* *Cyllenae duo sunt deorum delubra, Aesculapij vnum, Veneris alterum. Mercurij quidem signum, quem egregie incolae eorum finium venerantur, arrecto est supra basi fascino.* Pan vero fugiens indicat sermonem, quem nunquam nō Homerus appellat *volatilia verba.* Mercurius excitata virilitate Pana fugientem insequens repraesentat Intellectum Doctoris in actu docendi formans verba simul & producens theorematum conceptus in mentibus addiscentium, velut in terra bona *x* Aetas Mercurij senilis indicat non esse perfectum Lectorem nisi qui sit homo senex, in studijs, & in arte legendi publlce iam habitum consecutus: vt nos edocet non solum Plato Socratem senem introducens Magistrum Alcibiadis iuuenis ita dicentem in Symposij calce: *Sed, o beate, diligentius animaduerte, ne te mea conditio lateat, quum nullius sim pretij: Tunc sane mentis oculus acute incipit cernere, quum primum corporis oculus deflorescit.* Verum & aperte scribit Aristoteles *y* iuuenem non posse sapientem esse, nisi in mathematicis, quae sunt in primo gradu certitudinis: Habitus enim docendi non nisi longi tempori interuallo comparari potest. Epigraphe Symboli, FORTASSE LICEBIT, alludit euidenter ad nomen & cognomen Autoris. Nomen Academicum, L'OCCVPATO, signat occupationem assiduam vniuersae fere vitae Autoris in exercitio publici Lectoris, quo quidem munere, a vigesimo tertio aetatis anno ad septuagesimū quintum sine intermissione iam nunc perfunctus est. Symbolum id in hoc sensu connexionem allegoricam insignem habere videtur cū Antro Nympharum Academiae nostrae; quoniam Os, in quo formatur sermo, retinet imaginem Antri: cum quo symbolam pariter habet proprietatem, non tam ratione humiditat[is], quam flatuum, & anguium; etenim antra vaporibus humidis abundare solent, & halare iugiter flamina ventorum, & esse loca frequenter, ad quae se se recipiunt, & in quibus commorantur angues: qui Sapientiae, Eloquentiae, nominis-amplitudinis, Pierio hieroglyphica sunt. Sane de Nympharum Antro sic Homerus in Odyssea *z*

„ At in vertice portus passis ramis oliua:
„ Prope autem ipsam Antrum amoenum obscurum
„ Sacrarum Nympharum, quae Naiades vocantur.
„ Intus autem cratereſque & amphorae erant
„ Lapideae. ibi vero praeterea insusurrant apes.
„ Intus liciatoria lapidea praelonga, illicque Nymphae
„ Lintea texunt caerulea, mirabile visu.
„ Intus autem aquae perpetuae, duae autem ei Ianuae sunt.
„ Hae quidem ad Boream permeabiles hominibus:

Frater fratri similis.
Sermo vt se habent ad conceptum animi.
t lib. 34.
u in fine.
Sermo fugiens.
x Matt. 13. 8. Marc. 4. 8. Luc. 8. 16.
Lector, doctosq; senex
y 1. Eth. c. 3. 6. Eth. c. 8.
Anni quinquagintadue Lecturae, hucusque cultae.
Antri cum oro collatio
Anguis typum sapientiae.
z lib. 13.
Nympharum antrum Homericum.

„ Illae

,, Illæ autem verſus ad Notum ſunt ſacriores, neque
,, Viri intrant, ſed immortalium via eſt.

Ita ſane ſpecus oris humani loquentis humiditate redundat natura ſua; nam aridum os aptũ non eſt efformandæ locutioni, ſicuti neque ſenſui guſtatus exerendo ad actum percipiendi ſapores; quem ad vſum duplicem ora dedit hominibus natura, ſpeciatimque linguam in ore. Quin & ex oris Antro iugiter effluit anhelitus & flatus ad vocis, atque ſermonis materiam, vt ait Ariſtoteles, ita [a] *Vox autem ſonus animalis eſt, & non qualibet parte: ſed quoniam omne ſonat verberante aliquo, & aliquid, & in aliquo; hoc autem eſt aer; rationabiliter vtique vocem edent hæc ſola, quæcumque recipiunt aerem. Iam enim eo, qui reſpiratur, vtitur natura ad duo opera, ſicut lingua ad guſtum, & locutionem; quorum guſtus quidem neceſſarius eſt; vnde & pluribus ineſt; interpretatio autem, vt bene ſit: ſic & ſpiritu, & ad calorem interiorem, tanquam neceſſarium; cauſa autem in alijs dicta eſt: & ad vocem, vt bene ſit.* & mox [b] *Quare percuſſio reſpirati aeris ab anima; quæ eſt in his partibus, ad vocatam arteriam vox eſt. Non enim omnis animalis ſonus vox eſt, ſicut diximus; eſt enim & lingua ſonare, ſicut tuſſientes; ſed oportet animatum eſſe verberans, & cum imaginatione aliqua; ſignificatiuus enim quidam ſonus eſt vox: & non reſpirati aeris, ſicut tuſſis; ſed illo verberat eum, qui eſt in arteria, ad ipſam. Signum autem eſt, non poſſe vocem edere reſpirantem; aut expirantem, ſed detinentem; mouet enim illo retinens.* Quare ſermo ſpiritum requirit & ingredientem os, quaſi materiam remotam formandæ locutionis; & in ore manentem, ac ex eo fluentem, veluti materiam proximam verborum, quæ actu formantur in ore. Non aliter in Antro Nympharum bipatente poſſumus obſeruare tum phyſice, tum myſtice; phyſice quidem, quia flatus per vnum Antri foramen ingreditur, & in Antri cauea cum murmure moratus aliquandiu, demum egreditur ex ore aduerſo: myſtice vero, quia ſtatis temporibus eleuati ſpiritus ingeniorum in Academiam ingrediuntur, in qua murmur edunt eloquentiæ circumeuntes eruditionum omnium cryptam: & demum abſolutis politiorum literarum eloquijs, egrediuntur ad auras patentiores, atque liberiores. Lingua ſimiliter, quæ varie loquendo ſe ſe contorquet, euibrat, & oportune cietur, apte ſatis æmulatur anguem, qui ſic agitetur in Antro. Sed & Antri figura ſi pingi debuiſſet in iſto ſymbolo, non oportuiſſet Antrum ita formare, quaſi Pan ad Antrum confugeret; at potius vt exiens ab antro fugeret inſequentem perſequentemque Mercurium; non ſolum quia verba, quorum typus eſt Pan, non ingrediuntur caueam oris, ſed ex ea potius exeunt; verum etiam quia iuxta primum ſenſum atque ſcopum Schematis, Autor indicare vult primum, Intellectu ſuo velle concipere, partuque myſtico edere opera, quæ non coarctentur intra breuis Antri cauum aſſidue, ſed exeant ad publicam lucem vniuerſi Mundi literarij, volitentque docta per ora virorum. Deinde quia Mercurius repreſentans Intellectum poſſibilem non poteſt apprehendere Pana, ſymbolum omnium rerum intelligibilium, in obſcuritate myſtici ſpecus, at ſolum in claro lumine Solis, per intellectum agentem indicati; quia ſicut oculus corporis non poteſt diſcernere obiecta viſibilia ſubtiliora in vmbra ſpecus: ita prorſus intellectus poſſibilis non poteſt apprehendere cuncta obiecta intelligibilia in Antro myſtico Academiæ, quod non admittit niſi problemata genialia, procul arcens tractatus omnes arduos doctrinæ ſcholaſticæ, quæ verſatur ſolum circa obiecta rerum, quarum ſimulachra fuerint illuſtrata plenius a præclariſſimo lumine intellectus agentis, a quo ſolo fieri poſſunt actu intelligibilia, ſicut ait Ariſtoteles: [c] *Et eſt quidam talis intellectus, quia omnia fit; quidam vero, quia omnia facit, vt habitus quidam, quale eſt lumen; quodam enim modo & lumen facit potentia exiſtentes colores, actu colores.* At melius exiſtimaui ponere Mercurium, qui conatur apprehendere Pana fugientem a facie ſua, citra penitus vllam Antri figuram in Symbolo; quoniam hi duo currentes neceſſariam obtinent habitudinem ad Antrum, etſi non expreſſum penicillo in Schemate. Nec, vt obijcitur, iſta duo corpora, Panos & Mercurij ſic in Schemate depicta, contra regulam heroici Symboli dicenda videntur, quaſi phantaſtica ſint, vel humanas partes obtineant; quia primum, abſolute corpora phantaſtica non excluduntur ab vlla regula; nam Solem, atque ventos admittunt in huiuſcemodi ſymbolis paſſim omnes, & vtuntur ad eos efformandos corporibus imaginarijs humanorum capitum, qua radijs lucidis redimitorum, qua flatum expirantium ex apertis buccis, tumidiſque genis: ita Clemens VIII. globum

Os aridum ſermoni nõ aptum.
Linguæ duplex vſus.
[a] 2. de an. t. 88.
Reſpirationis vſus geminus.
[b] Tex. 90.
Sermonis materia duplex.
[c] 3. de an. t. 18.
Corpora phantaſtica poni in Symbolis.

bum e cryſtallo figurauit, qui lucet in Sole Solis inſtar, & ſimul res obiectas inflammat, ijs exceptis, quæ candidæ fuerint, cum Epigraphe, *Candor illæſus*: ita Aloyſius Eſtenſis Cardinalis effinxit Solem, appoſito lemmate, *Non exoratus exorior*: ita Soli dedit epigraphen, *Non mutuata luce*, Dux Mantuæ Ferdinandus Cardinalis: ita multi alij Solem figura capitis humani per purum imaginationis figmentum depingunt: Non aliter ventos; vt Marchio Vaſtius, qui vel ſine lemmate iugem ignem exurgentem inter ventorum flabra pinxit in Iunonis Ara; dum profiteri vellet, nulla inuidorum vi extingui poſſe ardorem fortitudinis, ac lucem gloriæ ſuæ. Tranſtulere ſymbolum alij ad æſtum amoris; ac virum ſtrenuum ab ea nobili cogitatione, ac prorſus maſcula, ad perturbationes animi effœminatas, & molles traduxerunt. Ita vir doctus alius Mare depinxit a ventorum flabris agitatum, cum lemmate: *Turbant, ſed non extollunt*: ita plerique alij ventos deſignant humanis capitibus plena bucca flatum expirantibus, apte, non contra regulam. Deinde Mercurij, Panoſque corpora ſimpliciter phantaſtica non ſunt; certe Mercurium, & Pana fuiſſe veros homines, teſtatur Lactantius, agens De falſa religione, probatque fuſiſſime; [d] cuius prolixiorem ſermonem non eſt vt hic referamus. De Mercurio quoque ſpeciatim citra fabulam Natalis ait: [e] *Atque hæc de Mercurio fabuloſe dicta ſunt: nunc veritatem inueſtigemus. Fuit Mercurius homo ſingulari ingenio, & Sapientia, vt commemorauit Lactantius, &c.* De Pane mox [f] idem autor infit: *Atque de Pane Deo quæ fabuloſe dicta ſunt ab antiquis, explicauimus: nunc quid Pana eſſe putauerint, perquiramus. Lucianus in Concilio deorum Bacchum ſemihominem, mitra ornatum, ac Ebrium ſemper fere, effœminatum, mollem prope infantem, vinum a matutino tempore ad ſiderum vſq. ortum redolentem. Hunc deformem Deorum agreſtium chorum introduxiſſe ſcribit*, Pana, Silenum Satyros; *qui agreſtes fuerunt homines, & caprarum cuſtodes, ſaltationibus dediti. quorum corporum formæ ob deformitatem fuerunt inſignes.* Plutarchus etiam in opuſculo de Oraculorum defectu pulchram hiſtoriam refert de Pane Magno, qui mortem obierit, & Mercurio ac Penelopa fuerint ortus. His fidem præbent, quæ ſcribit Ælianus de varia hiſtoria dicens: [g] *Comites Bacchi fuerunt Satyri, quos nonnulli Tityros appellant: hoc nomen habuerunt a teretiſmatis, id eſt, laſciuis & procacibus ſaltationibus, cantibuſque, quibus gaudent Satyri: Satyri vero dicti ſunt ab oris rictu: Sileni vero* ἀπὸ τῦ σιλαίνειν, *quod eſt conuiciatoria ſcommata iacere, cum moleſto quodam luſu. Veſtitus autem erat Silenorum, tunicæ vtrimque villoſæ. Refert is veſtitus vitium a Baccho plantatarum, & vinearum, palmitumque hirſutam denſitatem.* Ceterum & D. Hieronymus in vita S. Pauli primi Eremitæ ſcribit, in deſerto Alexandriæ ſatyrum a S. Antonio Abbate viſum, qui cum eo collocutus fuerit ipſiſſima verba: *Mortalis ego ſum, & vnus ex accolis Eremi, quos vario deluſa errore Gentilitas, Faunos, Satyroſque, & Incubos vocans; colit. Legatione fungor gregis mei: precamur, vt pro nobis communem Deum depreceris, quem pro ſalute mundi veniſſe cognouimus & in vniuerſam terram exijt ſonus eius.* Plutarchus item in vita Syllæ ſcribit: *Prope Dyrrachium eſt Apollonia, & in vicino Nympharum ſacer locus, qui ex virenti valle & pratis ignis venas diſperſas perpetuo manantis eructat. Ibi ſtratum ſomno Satyrum, qualem plaſtæ & pictores adumbrant ferunt captum. Adductum ad Syllam percunctatus multos interpretes, quiſnam eſſet? quum vocem tandem edidiſſet, non qualem humanam, vel claram, ſed aſperam, & omnino ex hinnitu equi & hirci balatu confuſam: obſtupuiſſe Syllam, & monſtrum auerſatum.* Idem Plutarchus in ſua Conſolatione ad Apollonium refert, Ariſtotelis verba ex libro De Anima ad Eudemum inſcripto (quo caremus) huiuſmodi: *Atque huc pertinet, quod narratur, Silenum a Mida iſto captum, & a venatione ei ſciſcitanti, quidnam homini, maximeque expetendum eſſet, principio reſpondere noluiſſe, vocemque compreſſiſſe tandem quum vrgendi vt aliquid diceret, finem nullum Mida faceret, in hæc inuitum*
,, *erupiſſe veeba: Ærumnoſi genij, & difficilis fortunæ ſemen in diem durans, quorſum me*
,, *cogitis ea vobis dicere, quæ vobis neſcire erat melius? maxime enim vacantes dolore viuunt,*
,, *qui ſua ignorant mala: Hominibus autem omnino optimum eſt, Non naſci, neque partici-*
,, *pem fieri præſtantioris naturæ. Optimum enim omnibus vtriuſque ſexus hominibus eſt.*
,, *Proximum huic, & inter ea, quæ conſequi homo poſſit, primum eſt, quam celerrime mori.*
Denique Marcus Polus iſtam Satyrorum gentem nobis innuere videtur aperte, dum ait de regno Lambri: [h] *Sono in queſto regno huomini, che hanno le code più longhe di vn palmo a modo*

Margin notes: A; Mercurij, & Panos corpora ſint nephantaſtica. [d] Lap. 15. [e] l. 5. myth. c. 5. B; [f] cap. 6. [g] lib. 3. c. 40. C; D; Ignorantes ſua mala viuunt dolore vacantes. [h] lib. 3. c. 15. Homines caudati vbi.

A *modo di cane, ma non sono pelose; & per la maggior parte sono fatti a questo modo. Questi tali huomini habitano fuori delle Città ne i monti.* Politissimus etiam Maffeius in literis ex India datis ad Soc. Iesu, legit, Iaponicæ cuiudam stirpis mortalium *e capite quasi corniculum quoddam extuberare.* Sed & D. Hieronymus in vita S. Pauli primi Eremitæ, præter Satyrum qui legati functus officio pro sua gente ad S. Antonium Abbatem, fatetur sub rege Constantino Satyrum viuum Alexandriæ cunctis de se spectaculum præbuisse: mortuumque sale conditum, ne putresceret, Antiochiam ad Imperatoris aulam visendum comportatum fuisse. Sic ergo luculenter apparet, corpora Panos atque Mercurij, delineata in Schemate nostro, non esse phantastica simpliciter, sed vere naturalia. Quod autem posterius opponitur, esse contra regulam, in symbolis huiusmodi ponere corpora humana, vel eorum partes, etiam solutionem habet apertam; quia primum etsi plerique tollant e symbolis istis humana corpora; tamen alij multi, magnæ autoritatis in proposito, ea penitus admittunt, inter quos Paulus Aresius, vir Eruditissimus; ea tamen lege, dummodo in Protasi, & Apodosi significatio eadem non sit; sicut & ipsi eadem non videtur in Hercule succollante oneri Atlantis: quod Symbolum placuit Philippo II. Hispaniarum, & Indiarum Regi, postquam sibi Carolus V. Cesar & parens cessit regnorum suorum administrationem, & regimen, cum epigraphe, VT QVIESCAT ATLAS Et sane mihi longe magis varia est significatio protasis & apodosis in meo symbolo. *Deinde* (videtur opponere vir cl.) *exemplum alicuius protasis vel ab homine peculiari sumetur; & tum Scipio Bargalius ait necessariam fore syngrapham, quæ significet, Achillis imago sit, an Alexandri.* Quæ quidem obiectio locum non habet in meo symbolo, cui nulla prorsus est necessaria syngraphe, quæ significet imagines esse Panos, atque Mercurij; quum vnaquæque satis pateat ex se se cuilibet inspicienti. *Vel sumetur* (addit) *generatim ab ipsa natura hominis, exprimendo ea, quæ sunt cuiuis homini communia, vti vultum sublimem habere, disserere, ac ratiocinari; & tunc a semet deriuabit similitudinem symboli Autor; siquidem homo est, & humani a se nihil alienum putat. Atqui hoc fieri nequit; nam, vt loquitur Lucas Contilis, cum homine homo similitudinem non habet, sed proprietatem. Sed & præterea laus non est, profiteri ea ad quæ omnes conditi, & nati sumus.* Quæ pariter oppositiones non lædunt nostrum Symbolum; in quo non exprimitur quod cuique commune est; sed per Pana significatur Vniuersum, & per Mercurium Intellectus hominis contemplatiuam vitam agentis; quod commune non est cuique, sed paucorum proprium; iuxta illud Petrarchæ [i]

Homines cornu habentes in capite vbi.

Humana corpora, vel membrana in symbolis locũ habeat.

B

1. obiectio.

Solutio.

2. obiectio.

3. obiectio.

C 2. solutio.

[i] Trion. Fam.

,, Io seguo i pochi, e non la volgar gente.

Deinde vero licet omnes conditi, natique dicerentur ad omnia intelligenda; quod Aristoteles asserere videtur, inquiens [k] *Omnes homines natura scire desiderant.* & alibi scribens [l] Mentem humanam habere potestatem ad omnia intelligenda; quia tamen haudquaquam omnes hunc finem assequimur, immo nec vllus omnino singularium est, qui comprehendat omnia; difficileq; satis est, & arduum multa penitius introspicere: summa laus est, inter homines excellere doctrina, sapientiaque rerum plurimarum; quod antea vidimus dixisse Aristotelem, dum [m] vitam contemplatiuam actuosæ penitus anteponit, vt in qua maxime consistit humana felicitas excellentior: quam sententiam superius luculenter expressam, non est vt iterum huc afferamus.

3. solutio.

[k] 1. Meta. cap. 1.

[l] 3. de an. t. 4. 18. 37.

[m] 10. Ethi. cap. 7.

D Itaque iam constat aperte mei consilij ratio in erigendo symbolo Mercurij Pana fugientem citato cursu comprehendere satagentis, verso quidem tergore passim in libris inuulgatis, at aperta virilitate recta in Academia priuata, sine specus vlla pictura, cum Epigraphe, FORTASSE LICEBIT. Hæc ea sunt, quæ respondenda censui de meo consilio in erigendo Schemate Symboli Academici. Tu ea boni consule, ac bene vale. Sed iam ad Gemmarum Antiquarum Schemata redeamus.

Iusta Zelotypæ mulieris indignatio, sæuissima est:
&
Sophista perimit indoctos, a doctis interficitur in literario mundo.
&
Naturalis cupido sciendi quærit latentes rerum causas, quibus inuentis cessat, non inuentis ingenia macerat.

Schema XLVI. Gemma.

Apud Petrum Stephanonium.
in Gemma.

Aliorum opiniones de Sphinge referuntur, & expenduntur.
Cap. CXLI.

SPhingem Autores duplicem afferunt, vnam quidem naturalem, aliam vero fabulosam. De Naturali, quam Troglodytarum regio nutrit, & Æthiopia, simiarum in genere, tractarunt tum Agatharchides apud Photium, tum Diodorus [a] inquiens: Sphinges & ,, apud Trogloditas Æthiopesque nascuntur, forma haud ei dissimili qua pinguntur: sed ,, paulo pinguiores: naturam habent mansuetam, pluribus exercitijs disciplinisque aptam: tum Solinus aiens: [b] *Inter Simias habentur & Sphinges, villosæ comis, mammis prominulis, ac profundis, dociles ad feritatis obliuionem*: tum Mela, cui [c] *Sunt & sæuissimæ feræ, omni colore varij Lycaones, & quales accepimus Sphingas*: tum ante hos Plinius [d] apud quem,

[a] lib. 3. c. 3.
[b] cap. 40.
[c] lib. 3. c. 10
[d] lib. 8. c. 21.

Lynces

A *Lynces vulgo frequentes, & Sphingas, fusco pilo, mammis in pectore geminis, Æthiopia generat*. & alibi [e] *Condit in thesauris maxillarum cibum Sphingiorum ac Satyrorum genus: mox inde sensim ad mandendum manibus expromit: & quod formicis in annum solenne est, his in* [e] lib. 10. c. 72
,, *dies, vel horas*: tum Albertus, & ex eo Pierius addens: [f] Albertus quoque inter Simia- [f] lib. 6.
,, rum genera Sphingem agnoscit, insignem duabus in maxilla maculis nigricantibus, cau-
,, da coloris itidem subnigri, & oblonga. Harum ego vnam Veronæ quum essem, vidi, mam-
,, mis illis & glabris & candidis a pectore propendentibus: circumducebat eam circulator
,, quidam Gallus, ex ignotis antea insulis recens aduectam. Ostentabat idem cunicu- Cuniculi quaternis veretris.
,, los nostris quadruplo maiores, mira quippe corporis obœsitate distentos, & quod, nisi
,, quis viderit, credere vix queat, præditos quaternis singuli genitalibus, humanorum di-
,, gitorum instar & similitudine cohærentibus. Ipsa vero Sphinx toto erat pectore gla-
,, bello, facie & auribus humanis propioribus, dorso hispido supra modum, fusco & oblon-
,, go admodum pilo, eoque densissimo. Rector læuum brachium, quo catenam, cui erat al-
,, ligata, regebat, ferrea manica obarmatum habebat, dextera baculum gerebat, quem in
B ,, faciem animalis identidem prætendens, bipedem secum ambulare, & loco etiam saltare
,, interdum & obgannire faciebat, multamque hinc a spectatoribus stipem aucupabatur.
Ceterum de huiuscemodi Sphinge naturali non habetur in Schemate ratio: sicuti neque de illa mirabili artificiosa, in Amasis Regis Ægyptij sepulchrum e marmore constructa, quam ita celebrat Plinius [g] inter Ægypti Pyramides: *Ante has est Sphinx, vel magis miranda, quasi syluestre numen accolentium. Amasim Regem putant in ea conditum, & volunt inuectam videri. Est autem saxo naturali elaborata, & lubrica. Capitis monstri ambitus per frontem centum duos pedes colligit, longitudo pedum centum quadraginta trium est, altitudo a ventre ad summum apicem in capite sexaginta duum.* Verum præter has vulgatissima Sphinx est fabulosa, quæ locum habet in Schemate nostro, de qua sic Hyginus [h] Interim Sphinx (Artificiosa Sphinx Amasi. — [g] l. 36. c. 12. — Sphinx fabulosa. — [h] lib. de Fab.)
,, Typhonis in Boeotiam est missa, quæ agros Thebanorum vastabat. Ea Regi Creonti si-
,, multatem constituit, si carmen quod posuisset, aliquis interpretatus esset, se inde abire:
,, sin autem datum carmen non soluisset, eum se consumpturam dixit; neque aliter de fini-
C ,, bus excessuram. Rex, re audita, per Græciam edixit, qui Sphingæ carmen soluisset, Re-
,, gnum se, & Iocastam sororem ei in coniugium daturum promisit. Quum plures regni
,, cupidine venissent, & a Sphinge essent consumpti, Oedipus Laij filius venit, & car-
,, men est interpretatus. Illa se præcipitauit: Oedipus regnum paternum, & Iocastam
,, matrem inscius accepit vxorem. Sed quale foret huiuscemodi carmen, & qualis fuerit
eius interpretatio ab Oedipo data, sic affert Diodorus [i] *Eo tempore tradũt Sphingem beluam biformem* (vt puta ex humana, & ferina forma constitutam) *venisse Thebas: proposuisseque ænigma, quod qui non soluerent, perirent. Ex quo multi ob rem dubiam interierunt. Soluenti præmium, Iocastæ connubium, & Thebanorum regnum, propositum erat. Verum nullus, excepto Oedipo, ænigma soluere valuit. Id erat eiusmodi: Quod animal bipes, idem tripes, ac quadrupes foret. Ceteris addubitantibus, solus Oedipus, hominem id animal esse, qui infans quatuor iret pedibus: auctus ætate, duobus: iam senior factus, tribus; nam baculo tanquam tertio pede sustentaretur. Sphinx secundum id quod est in fabulis oraculum seipsam ex loco excelso præcipitauit.* Anonymus quidem noster, OEDIPVS, inscribit hoc Schema: quum tamen (Anonymi opinio reiecta.) [i] lib. 4. c. 6.
D præterquam Oedipo Sphinx ænigmata dissoluenda proposuerit alijs, qui nesciuerunt ea soluere, atque a Sphinge consumpti sunt. Nil ergo spectatur in Schemate, quod indicet hominem cum Spinge colloquentem esse potius Oedipum, quam alium vllum. Quase nos absolute recipimus hominem esse generatim aliquem, qui Sphingi carmen ænigmaticum interpretari conetur. Opinio multorum fuit, Sphingem esse typum meretricis, quæ blandis verbis, & faciei pulchritudine capiat incautos, & conficiat nescientes eius fallacias intelligere. Sed meretricum sermones, etsi fallaces atque dolosi, captu difficiles non sunt, neq; significationis ænigmaticæ. Consumunt ipsæ tamen insipientes homines, & a sapientibus derelictæ contabescunt. Cebes autem Thebanus in Tabula mysticam habet Sphingis inter- (Sphinx meretrix multis. — Cebetis explicatio mystica.)
,, pretationem, dicens: Vbi audiueritis quod dicam, si deinde id intelligatis, atque obser-
,, uetis, prudentes eritis ac felices; sin minus, fietis dementes ac miseri, neque scibitis
,, vsum aut conuersationem vitæ. Nam explicatio huius ænigmatis successum eundem

,, habet cum ænigmate Sphingis, quod illa proponebat hominibus: Quicunque intellexit ,, illud liber euasit: qui vero non intelligebat, eum illa occidit. At qui eadem via proce- A ,, dit res in hac explicatione. Etenim Sphinx proponebat hominibus ænigma minus in- ,, telligibile: videlicet hoc. Quid bonum? quid malum? quid id quod neque bonum neq; ,, malum? Hoc qui ignorat, inquit deinde, eum perdidit sua rei istius Ignorantia prope- ,, modum. Et quietum simul inuenit a periculo, nisi quod perditio eius paulatim & succes- ,, siue fiat toto vitæ suæ spacio, quemadmodum accidit ijs qui cruciatibus pereunt. Qui ,, vero cognouerit illud, eius perijt dementia, ipse autem saluus euasit, & beatus factus at- ,, que felix omni vitæ suæ tempore: Ita verba Cebetis ex Arabico, & Græco textibus vertebat erud tiorie clariss. Joan. Elichmannus: at paulo secus Alciati Scholiastes [K] inquiens, ex Cebete: *Sphinx est hominibus Insipientia. Hæc autem proponit, quid bonum, quid malum, quid nequt bonum, quid neque malum sit in vita. Quæ si quis minus intellexerit, ab ea interimitur: neque id semel, sicut is, qui depastus a Sphinge moriebatur; sed per omnem vitam paulatim absumebatur, vt qui perpetuis supplicijs addicti sunt: Contra verò, si quis agnouerit, occisa tandem Insipientia, salutem ipse consequitur, & felix per totum vitæ curriculum euadit.* Hanc opinionem accepit, & coluit Emblemate nobili Cl. Alciatus, ita concinens: B

K ad Embl. 188.

,, Quid monstrum id? Sphinx est. Cur candida virginis ora,
,, Et volucrum pennas, crura leonis habet?
,, Hanc faciem assumpsit rerum Ignorantia; tanti
,, Scilicet est triplex caussa & origo mali,
,, Sunt quos ingenium leue, sunt quos blanda voluptas,
,, Sunt & quos faciunt corda superba rudes.
,, At quibus est notum, quid Delphica littera poscit,
,, Præcipitis monstri guttura dira secant.
,, Namque vir ipse bipesque tripesque & quadrupes idem est,
,, Prima prudentis laurea, nosse virum.

Cebetis, & Alciati opinio notata.

Equidem, pace tantorum virorum, recipere nequeo sententiam: quomodo Dementia pro ponere possit ingeniosa carmina? quomodo percipere num allata respõsio soluat ænigma? C dubio procul Ignorantia nec ipsa proponere potest ænigmata de bonis, aut malis, aut neutris in vita contingentibus agnoscendis; quorum ipsamet est ignara: nec agnoscere valet an allata responsio congrua sit, necne. Sententiam huic oppositam habuisse videtur Clemens Alexandrinus [l] Sphingem referens ad Ingenij solertiam, & robur corporis: quam sententiam recipit meus eruditissimus Allatius [m] cui *Sphinx ab Oedipo ipso, vel etiã antiquior, quando ab Ægyptijs promanauit, sapientiam, & naturæ arcana significat: ideoque de rebus naturæ quæstiones proponit; quas vbi segniora ingenia non deprehendunt, ac si nulla essent, necesse est vt occidant: si secreta acumine deprehenderint, quasi superiora facta, naturæ ipsius vires eneruant, hinc ea intermori dicitur.* Ceterum humana mens intelligens naturæ vires, ipsas non eneruat, nec occidit, in quas nihil agit, vt ait Aristoteles: [n] Nec intellectæ res intermoriuntur, sed illustriores fiunt, vt colores actione luminis; de quibus idem [o] Philosophus: *Et est quidam talis intellectus, quia omnia fit: quidam vero, quia omnia facit, vt habitus quidam, quale est lumen; quodam enim modo & lumen facit potentia existentes colores, actu colores.* Igitur intellectus agens intelligibilia naturæ non destruit, sed perficit, ea faciens actu D intelligibilia, quæ de se sunt potestate talia; vt lumen non destruit colores, sed perficit. Intellectus autem possibilis fit ipsamet intelligibilia, quorum suscipit imagines, nihil ea mutans. Et reuera quomodo sapientia rerum intermoritur, quando procreatur in animo solerti? Non ergo Sphinx, quæ solutione suorum ænigmatum occidere dicitur, est sapientiæ typus.

l 5. Strom. Clementis, & aliorum opinione Sphinx indicat Sapientiam

m de patri Homeri a prol.

Opinio notata.

n c. de sub. & 2. post. cap. vlt.

o 3. de an. t. 18.

Veriores sententiæ de Sphinge proponuntur ex alijs.
Cap. CXLII.

QVi vero classicorum propius ad veritatem accesserunt in explicanda natura, & allegoria Sphingis, duo mihi videntur Palæphatus, & Dio Chrysostomus. Palæphatus quidem

dem afferens ᵃ [De Cadmea Sphinge dicunt, quod fera quidem hæc fuit, quæ corpus Canis habens, caput & faciem puellæ, alas vero auium, atque hominis vocem haberet. In Sphincio autem monte sedens hæc, ænigma quoddam vnicuiq; ex ciuibus proponebat. Et quemcunque (illud soluere nescientem) interimebat. Quod quum soluere Oedipus propositum ænigma sciuisset, se se ipsam (vt quæ grauato animo id ferebat) ex monte deijciens, interfecit. Sermo autem hic incredibilis, ac res ipsa impossibilis est. Neque enim talis species, formaque fieri vllo pacto potest. Atque adeo istud sane perquam puerile admodum est, ænigma non soluentes homines, ab ea tam facile interemptos iri solitos, vel eam a Thebanis feram ob id sagittis confossam non fuisse: stultumque credere prorsus est, ciues suos, veluti hostes essent, ita a Thebanis contemptos fuisse, vt a fera illa deuorari permitterentur. Habet igitur se se hoc pacto veritas. Cadmus quum mulierem Amazonida, cui Sphinx erat nomen, secum haberet, Thebas peruenit. Quumque Draconem *Regem* interfecisset, huius ipsius regnum occupauit. Post hæc & Draconis sororem, cui Harmonia erat nomen, cepit. Intelligens autem Sphinx quod Cadmus aliam duxisset vxorem, ac sibi persuadens multos ciues se abeuntem secuturos esse, quamplurimas diuitias rapiens, secumque celerem canem
B ducens, quem Cadmus habebat, cum his omnibus in Sphincium montem nuncupatum peruenit, & exinde Cadmo bellum inferebat. Incursiones autem insidiando, quum per vnumquenque ex illis montium faceret, singulis horis plures homines interimebat. Vocant autem Thebani incursiones ipsas ænigmata. Diuulgabant hoc autem passim ciues in hunc modum, dicentes, Argiua Sphinx nos, ænigma qoddam proponens, diripit. Quo nam autem modo ænigma faciat, inuenire nemo nostrum potest. Publico itaque edicto nunciari Cadmus iussit, Sphingem interficienti cuicumque, diuitiarũ perquam plurium præmium esse propositum. Ad quam quum Oedipus Corinthius accessisset, vir equidem bellicis in rebus clarus, ac strenuus, cum Equo veloci, quem secum habebat, vna cum Thebanis quibusdam, quos in societatem sibi assumpserat, nocturno tempore, cum his montem versus accedens, Sphingem ipsam de medio sustulit. Pro quibus euentibus fabula hæc in medium adducta fuit.] Hæc ille. Quæ quidem, forte voluntarie dicta, declarationem fabulæ habent histo-
C ricam; possibilem certe, sed quam non respexit Schematis autor; nec in alio vetusto scriptore classico mihi videre licuit. Scholiastes Alciati ᵇ Dioni Chrysostomo tribuit, quod Sphingem interpretatus fuerit pro Iustitia, & pro Sophista, dicens: *Retulit ad Iustitiam Dio Chrysostomus Orat.* 10. *sub finem, & torquet ad Sophistarum genus.* Equidem ibi Dio nihil de Iustitia: sed de Inscitia, quæ mendo forte typographico Iustitia dicta fuit: De Sophistis autem aliqua dicit, & de Sphinge, verbis ipsissimis: [Tu quidem, o Diogenes, insulsissimum omnium hominum demonstras fuisse Oedipodem: Græci autem putant infortunatum quidem eum hominem fuisse, sed intellectu tamen præditum præ ceteris omnibus. Solum enim illum soluisse ænigma Sphingis. Et Diogenes ridens. Nequaquam ille, inquit, soluit ænigma. Non audiuisti quod Sphinx iusserit eum hominem cognoscere? Ille vero quid esset homo, neque dixit, neque sciuit. Nomen autem hominis dicens, putabat se respondisse recte ad quæsitum, vt si quis interrogatus, quid est Socrates? nihil aliud diceret quam nomen Socrates. At ego audiui quendam qui diceret, Sphingem esse Inscitiam. Illa quidem & antea perdidit Boeotos & modo eos nihil finit nosse vtpote hominum indoctissimos. Alij
D quidem homines, magis suam ipsorum sentiunt dementiam. Oedipus vero quo sapientior habitus est, eo quod Sphingem effugisset, persuasisset que Thebanis, hoc peius disperijt. Nam qui sunt indocti, persuadent tamen se doctos esse, ij multo sunt indoctiores alijs omnibus hominibus. Et tale est sophistarum genus.] Ex quibus aperte constat, Dionem comparasse Sophistæ, non Sphingem, sed Oedipum potius. Ego tamen existimauero Sphingem esse Sophistæ typum; quia Sophista constans animo prauæ dispositionis ignorantiam habente biformis est naturæ, brutali notione multæ falsitatis, & exigua veri cognitione constitutus; proponitque mortalibus captiosa theoremata, quorum fallaciam qui non intelligunt, decepti necantur in mundo literario, prorsus ad nihilum redacti. Qui vero sophismata dissoluunt, ij sophistam interimunt luce veritatis obiecta, qua destruentes illius errorem, ipsum in virum sapientem commutant.

ᵃ lib. 1. Palæphati opinio de Sphinge.

Sphingis allegoria historica.

Ænigmata pro insidijs, & incursionibus.

ᵇ Emb. 118. f.

Oedipum non soluisse Spingis ænigma, vt ostendat Dio Chrysost.

Boeti hominum indoctissimi.

Sophistarum conditio.

Sophista vt Sphingi comparatus.

Propria

Propria Schematis explicatio de naturali cupiditate sciendi.
Cap. CXLIII.

A

NOstra vero sententia, Sphinge quærente solutionem ænigmatis ab homine, designat
a 1. Meta. init. innatam vnicuique mortalium sciendi cupidinem, de qua Philosophus aperte [a] siqui-
dem omnis homo natura scire desiderat: Ista vero cupiditas innata sciendi cōgenita est ani-
mæ humanæ, quatenus est cōstituta duplici parte, rationali scilicet, quæ propria est hominis,
& irrationali, quæ sensitiua dicitur, nō distinguens hominem a brutis, per sensum primo con-
b 2. de an. t. 17. 59. stituitis [b] Aristoteli. Quibus duabus intime cōflata mortaliū anima [c] belle Sphingem repre-
c 1. Eth. c. 13 sentat, monstrū sub humano capite membra brutalia cōtinens; etenim animæ pars irrationalis
† l. 1. hier. ac sensitiua rationali subdita est in homine. Quam sententiam etiā coluit Pierius asserens: †
*Quas vero Sphingas humanicipites, reliquo corpore leonino pro templis prostare locorum vbiq;
cernere est; sunt qui figmentum omnino hieroglyphicum interpretantur ea intelligentia, vt hu-
manam naturam præstare ceteris animantibus admoneamur. Nam alibi principatum ex capite
intelligi differuimus. Leonem autem brutorum, omnium principem esse manifestum, qui hu-
mano subiectum imperio reliqua secum trahit. In diuinis vero literis imperium in bruta om-* B
*nia homini datum legimus. Sphinga sane monstrum ex parte dimidia virginis formam præ se
tulisse, figmento Græcorum tradit Adamantius. Alij interpretantur, totius terræ dominium
d 1. Ethic. c. 13. f. & 1. mag. mor. cap. 6. religioni cedere, cui ferocia quantumlibet animalia se se subijciant, imperiumque suscipiant.* [d]
Anima vero humana, sicuti potest intellectu fieri omnia intelligibilia, & sensu omnia sensi-
bilia [e] ita naturalem obtinet appetitum omnia cognoscendi. Et quemadmodum nihil est in
e 3. de an. t. 37. intellectu [f] quod prius non fuerit in sensu [g] sic vbi sensus agnouerit præsentes effectus
f 3. de an. t. 39. rerum in suis obiectis, illico mens appetit occultas illorum agnoscere causas; quas inquirit
g ibid. expostulans a suis doctoribus; quos vt apte docentes eas audierit, immediate cessat ac inter-
Sphinx vt occidit ænig mate soluto. moritur extincta satiataque naturalis illa cupiditas internoscendi causas, & interit libido
sciendi, mystica Sphinx: vbi vero docentes ineptos audierit, sibi non aperientes causam
quæsiti, statim eos interficit, in mundo literario reputans tanquam nullos, gladio illorum
Sphinx vt occidat ignaros. ignorantiæ iugulans, atque tollens e numero viuentium doctorum hominum. Solos autem C
doctos agnoscens Oedipodas, qui stabiles manent in vera sapientia, solidaque doctrina.
Siquidem Hyginus Oedipum agnominatum dixit, quod rota regij currus pedem eius op-
h l. de Fabul. pressecit [h] aut potius, vt ait Diodorus, [i] quod pedes ferro traiectos habuerit; namque
i lib. 4. c. 6. „ Laius Thebanorum rex, sumpta vxore Iocasta Creontis filia, quum diutius caruisset libe-
„ ris, Oraculo consulto an esset filios habiturus, responsum tulit, non conducere sibi pro-
„ lem habere. Nam qui ex eo prodiret filius, patrem occisurus esset, aduersaque fortuna
„ domum infestaturus. Post quod responsum præcepit, natum infantem traiectis primum
Oedipus cur typus viri docti. „ pedibus exponi: vnde & Oedipus cognominatus est. Hæc ille. Profecto typus viri sa-
pientis Oedipus est infirmis pedibus, quod sapientia sedendo, & quiescendo comparatur,
k 7. phy. t. 20. vt ait Aristoteles [k] procul ab omni motu tum animi, tum corporis: *At vero*, inquit, *neque
in intellectiua parte animæ est alteratio. Sciens enim maxime eorum, quæ ad aliquid dicitur.
Hoc autem manifestum est. Secundum enim nullam potentiam motis fit in nobis scientia.* Sic
ergo Sphinx est hieroglyphicum innatæ cupiditatis sciendi, quæ extinguitur ab homine do- D
cto, causas latentes rerum quæsitarum afferente.

A

Arcana Numinis, & edicta Principis non intelligentem, ac non obseruantem manet interitus.

Schema XLVII. Gemma.

B

C

Sphinx cur interimat non obseruantes edicta Principum, & non intelligentes oracula. Cap CXLIV.

IEiuna nimis est interpretatio, quam proponit Anonymus, de Diuinatore infelici a Sphinge occiso; quum nemo nesciat illos a Sphinge necatos, qui propositi ab illa ænigmatis veram solutionem non diuinauerint. Nos autem intimiorem Schematis rationem dum rimamur, duas propositi reperimus explicationes. Inprimis vna cum Gyraldo [a] legimus ,, apud Stobœum in sermone qui de Legibus & consuetudinibus inscribitur, quod in Sai ,, vrbe Ægyptia colebatur Minerua, quæ & Isis credebatur: ideoque Sphinges pro eius ,, templis apponebantur, quoniam sacra Deorum mystica esse, & ænigmatica conuenit. Consentit Pierius [b] cui *Porro Sphinges in Ægyptiorum templis hieroglyphice admonent, mystica dogmata, præceptaque, & institutiones sacras, per ænigmatum nodos a profana procul multitudine inuiolata custodiri debere, & in arcanis tractari: cuius ergo taciturnitatis effigie* D *huius tabellas & literas signare diu delectatus est Octauianus Augustus: quam postea repudiauit, vsus inde, felicis ominis causa, Alexandri, imagine.* Mihi vero longe alia mens est de fine, cur Sphinges pro foribus templorum Aegyptij collocarent, quam arcanorum taciturnitas, quæ prætenditur; etenim mystica dogmata, si præcepta sunt, & institutiones sacræ, vt recte ponitur, ab ijs homines arcendi non sunt; sed propalanda cunctis, vt obseruentur, ac intelligantur; habent enim vim legis, immo sunt leges ipsæ sacræ diuinæque; leges autem sacræ cunctos obligant, adeoque debent e cunctis vt obseruari, sic etiam intelligi; nemo siquidem ea præcepta tenetur obseruare, quæ sibi nota non fuerint. Sed ista sacra præcepta per ænigmata traduntur, tum quia veneratione digna sunt & admiratione; tum vt per eorum obscuritatem excerceatur hominum fides, quæ certa credulitas est rerum non apparentium: [c] Ita sane legem diuinam Prophetæ passim per ænigmata promulgarunt,

1. Explicatio.

a Synt. 13.

b lib. 6. hier.

Sphinges cur pro foribus templorum essent.

c Paul. Hebr. 11. 1.

runt, & ipse Dei Filius, homo factus, per parabolas eam edocebat omnes. Quare Sphinges appositæ templis Ægyptiorum, non taciturnitatem atque silentium mysteriorum Sacrorum indicabant; sed eorundem venerationem tanquam admirabilium, & certam credulitatem atque fidem velut a Deo prouenientium, adeoque properam & promptam obseruationem. Et certe Sphinges, quæ proloquebantur ænigmata, requirentes ab hominibus ad se venientibus quibusque responsionem, quomodo silentij, taciturnitatisque symbolum esse valent? Itaque Schematis explicatio vera fuerit, quemadmodum Sphinx interficiebat qui non intelligebat ænigmata sua, sic homines diuina præcepta non audientes, eaque negligentes, ac non obseruantes, a vindice Deo per monstra barathri necantur, ac in abyssum miseriarum, profundumque calamitatum ab infernali Sphinge, diuinæ Iustitiæ ministra, demerguntur; cuius rei simulachrum aperte spectatur in Schemate nostro Sphingis hominem arreptum, apprehensumque medium in aquarum lacum amplissimum demergentis. A

Explicatio Schematis 1.

Alia vero Schematis explicatio respicit humanas leges ac edicta Principum; nam, vt ait Plinius: d *Diuus Augustus inter initia Sphinge signauit. Duas in matris anulis iam indiscretæ similitudinis inuenerat. Altera per bella ciuilia, absente eo, amici signauere epistolas, & edicta, quæ ratio temporum nomine reddi postulabat: non infaceto lepore accipientium, ænigmata afferre eam Sphingem. Quin etiam Mecœnatis Rana, per collationem pecuniarum in magno terrore erat. Augustus postea ad euitanda conuicia Sphingis, Alexandri Magni imagine signauit.* Etsi vero Sphinge signans Augustus male conuicijs acceptus abstinuit ab eo hieroglyphico, præripiens occasionem ciuibus taxandi se; tamen habuit in vsu Sphingis optimum finem magni Principis, puniendi scilicet eos, qui sua edicta iusta contemnerent, & iussa negligerent; quemadmodum Sphinx ænigmata sua non intelligentes, nec ijs plane satisfacientes interficiebat. Conueniuntque duæ symboli declarationes vtcumque, quod iusta bonaque Principis edicta sunt obseruanda, sicut & Diuina; quum Princeps inter homines Dei vicem gerat; parendumque sit humanis & Diuinis legibus, vbi leges humanæ Diuinis non aduersentur: alioqui legibus non obtemperantes puniendi sunt, vt a Sphinge non satisfacientes eius ænigmatibus. B C

2. Explicatio.

d lib. 37. c. 1.

Augustus cur Sphinge signaret.

Principis cũ Deo collatio.

D

poten-

A *Potentiorum præda opulenti: Telluris occupatio a fortioribus: Agrariæ Legis occasio, & vis: Agriculturæ typus: Ægyptus: & Amicitia cogens exercitum ad iustam vltionem.*

Schema XLVIII. Gemmæ.

B

C

Multiplex ænigmatis explicatio: & prima de potentioribus diripientibus aliorum opes. *Cap. CXLV.*

EX hoc ænigmate tam diuerso ab illo, quod Oedipo Sphinx proposuerat de varijs eiusdem hominis ætatibus, aperte constat, non semper idem ænigma Sphingem accedentibus enucleandum proposuisse. Præsentis autem afferri posse videntur sex interpretationes: quarum primam habet Anonymus noster, dum inscribit ipse Schemati titulum, *Opulentia præda potentibus iudicio Sphingis*. Equidem video Sphingem assistentem Schemati satis indicare, præsens vnum e suis ænigmatibus esse. Leones esse typum potentiæ roborisque corporis, non aliter ac vulpecula symbolum est fraudis, apte monuit in Officijs [a] M. Tullius, inquiens Vim non secus esse Leoni peculiarem, quam vulpeculæ fraudem. Bouis effigie pecuniam & opulentiam indicari vel ex eo probat Valerianus [b] tum
D ,, quod Athenienses numismata sua bouis effigie sculpserint: tum quod antiquum prouer-
,, bium: *Bos per linguam inambulat*, intelligatur de ijs, qui accepta ab aduersarijs pecu-
,, nia, mox præuaricati suceptas causas deseruere, vti fecisse Demosthenem fertur: qui
,, etiam id sibi gloriæ vertit, quod vt taceret plus accepisset, quam qui diu orauerat. Hinc
,, apud Homerum & alios tot numero boum pretium rebus præstitutum inuenias, vt illud
,, Iliad. 13. ἑκατόμβοιο ἕκατος, quorum singoli scilicet flocci centum aureis numis æsti-
,, mabantur. Id enim honoris boui veteres habuerunt, ob multas, quas ex eo consequun-
,, tur vtilitates, vt in aureorum numum parte vna bouis effigies, in altera Principis facies
,, cuderetur. Nam quod pecunia aliquando fuerit ex corio bubulo, eoque spectare Didus
,, mereaturam, asseuerare non ausim: tametsi Tib. Donato commentum placet, & Græ-
,, corum nonnulli ante Numam scorteas & ostracinas pecunias in vsu fuisse dicunt: quod
,, & Tranquillus literis mandauit; & illud fama tenet, asses ligneos & scorteos ab eodem

Anonymi opinio roboratur.

[a] lib. 1.

[b] lib. 3. hierog.

Bos typus pecuniæ.

Pecunia lignea, & scortea veteribus.

,, Numa, qui postea ferrum admisto ære signarit, in congiario populo datos. Apud rerum
,, scriptores inuenias sæpe Imperatores exercituum rei pecuniariæ inopia, scortea persol- A
,, uisse stipendia, mox illatis pecunijs iustum vnicuique pretium restitutum. (& mox) Erat
,, in Draconis legibus irrogata multa quædam decem boum. In spectaculis, quæ Deli ce-
,, lebrabantur, præco pronunciare solitus erat tot boues datum iri: vnde putarunt qui-
Bouis effigies cur in numis veterum. ,, dam, bouem Deliorum potius fuisse numum, quam Atheniensium. Ceterum Plutarchus
,, bouis figuram in numis cudere institutum a Theseo tradit, vel ob Taurum Marathonium,
,, quem ipse edomuerit: vel ob Minois ducem, quem singulari certamine deuicit: vel vt
,, hoc honore bobus præstito ciues ad agriculturam alliceret. Sane vt idem Plutarchus
,, Publicolæ vita, bouis pretium centum obolis imputabatur; quamuis Pollux, vti supe-
,, rius dictum, Didrachmam tradat: pecudis vero decem. Prius enim quam numorum vsus
,, esset, pecudibus atque iumentis plectebantur sontes. Quare bouis, pecudis, suisque
,, etiam signa plerumque in numis incisa sunt. Mihi certe de numis imagine bouis insculp-
c Iliad. lib. 6. tis loquitur & Homerus, & eius imitator Virgilius; ille quidem dicens [c]

Tum vero Glauco Saturnides mentem extulit Iupiter,
Qui cum Tydide Diomede arma permutauit, B
Aurea æneis, centum bobus valentia nouem bobus valentibus.

d 1. Æn. Iste vero canens de Didone terram emente pro Carthagine ciuitate struenda [d]

Tum celerare fugam, patriaque excedere suadet:
Auxiliumque viæ, veteres tellure recludit
Thesauros, ignotum argenti pondus & auri.
His commota fugam Dido sociosque parabat.
Conueniunt quibus aut odium crudele tyranni,
Aut metus acer erat: naueis, quæ forte paratæ,
Corripiunt, onerantque auro: portantur auari
Pygmalionis opes pelago. Dux femina facti:
Deuenere locos, vbi nunc lucentia cernes
Moenia, surgentemque nouæ Carthaginis arcem:
Mercatique solum, facti de nomine Byrsam, C
Taurino quantum possent circumdare tergo.

Scilicet auro, vel argento bouis imagine signato. Sic Anonymi nostri sententia videtur vt-
Allata sententia notatur. cumque posse declarari, pariter & confirmari. Sed tamen intimius intuenti rei naturam, procul a vero videbitur opinio, siquidem alienas opes violenter rapere, prædonis iniusti proprium est, non magnanimi, & generosi, fortisque viri: Leo quidem magnanimus, generosus, & fortis audit, sed non rapax iniustus; immo Pierius eorum sententiam approbat, qui Leonem Iustitiæ hieroglyphicum habent. Salutatur quidem Leo rex animalium; namque Valeriano Basilius Leonem ponit pro Dominatore animalium rationis expertium; quare famescens leo, dum taurum deuorat, nō alienas opes prædatur, sed vtitur iure suo, propriumque sibi cibum depascitur; non secus ac homo, qui creatus a Deo [e] Dominus omnium
e Gen. 1. 27. 28. & seq. animantium sua comedit, dum pisces, aues, & animalia venatione capta, sibi sumit in alimentum, non autem opulentiam alterius vllius deprædatur.

D

Secunda Schematis explicatio nostra est de robustioribus, terræ dominium, ac possessionem sibi occupantibus. Cap. CXLVI.

NOs autem a Schematista signatum ænigmate putauimus aliquando rubustiorum hominum facinus, qui sibi terræ dominium per bella comparant; etenim Leones Dominantium hieroglyphicum habentur, & bellipotentum, animosorumque virorum; quo no-
a In Eliacis prior. mine Pausanias fatetur [a] in Agamemnonis clypeo Leonis imaginem fuisse: signum viri terrifici, qui solo aspectu consternaret hostes, incussa graui formidine. Quod quidem scutum ait in Olympiæ templo per aliquot tempora pependisse, inscriptione quoque adiecta Græcanica, quæ Latine sonat ita:

,, Hic pauor est hominum; manibus gerit hunc Agamemnon.

A Ad quem sane clypeum Alciatus nobile constituit Emblema[b] cum Inscriptione: *Furor, & rabies*: adiecto tetrasticho: b Emb. 57.

,, Ora gerit clypeus rabiosi picta Leonis,
,, Et scriptum in summo margine carmen habet:
,, Hic hominum est terror, cuius possessor Atrida:
,, Talia magnanimus signa Agamemnon tulit.

Ceterum furor & rabies cum recta ratione non sunt, neque magnanimi viri passiones, ast insani; quum mentem peruertant, & semper in malam partem accipiantur. Vnde titulus aptior esset: *Formidabilis Fortitudo*. Cum Agamemnone communicare voluit Magnus Pompeius in Emblemate, sicut & in Nomine, ac agnomine dignitatis; etenim apud Plutarchum legimus[c] in Anulo Pompeij sculptum fuisse Leonem: & forsan in scuto quoque fuit: verba Plutarchi sunt: *Cæsar veniens eum qui caput Pompeij sibi obtulit, vt detestabilem auersatus est. Anulum eius accipiens illachrymauit. Insculptus Leo erat ensem tenens*. De dignitatis agnomine, ac nomine sic idem Plutarchus ait in Cæsare: *Ceteri tergiuersantem Pompeium* B *increpabant, irritabantq́ omnes, Agamemnonem, & regem regum appellantes quasi nolentem deponere imperium; sed gloriantem, quod tam multi Duces parerent sibi, & tabernaculum suum frequentarent*. Verum enim vero Pausaniæ non consentit Homerus, qui nullam Leonis imaginem posuit in Agamemnonis clypeo; quem ita descripsit diligenter[d] Alciatus notatus. c in Pomp. f. Cæsar illachymans ac cepit anulū Pompeij. Homerus aliter describit Agamemnonis clypeum d Iliad 12.

,, Accepit autem *Agamemnon* vndique corpus tegens elegans scutum impetuosum:
,, Pulchrum, circum quod circuli decem æreï erant:
,, Inque eo Vmbones erant viginti ex stanno
,, Candidi: in medio autem erat *vnus* ex nigro metallo.
,, In eo Gorgon terribili aspectu cincta erat,
,, Horribiliter aspiciens: circum erat etiam Terrorque Timorque.
,, Ex eo autem argenteum lorum pendebat; sed in ipso
,, Cæruleus circumuolutus erat draco; capita autem ei erant
,, Tria circumducta *loris*, vna ceruice enata.

C Quos versus, ad verbum e Græco translatos, ita Sanctius vinxit Latino pede:

Accipit ingentem clypeum, pulchrumque, superbumque
Orbibus hunc decies circumdabat æreus orbis:
Bisque decem in gyrum radiabant vltima bullis:
Ast media infixit clauis, atque ære rigebant.
In medio horribilis surgebat Gorgone sæua:
Vmbilicus durus: circum terrorque timorque:
Desuper huic inerant cælata argentea lora,
Cæruleus queis terga draco maculosa trahebat
Ipse triceps toruam tollebat in astra coronam.

Sed vt Pausanias veram historiam scuti proposuit; sic Homerus licentia poetica formidabiliorem clypeum describens, amplificauit horrorem Scuti sæuioris, quam sola Leonis imagine depicti. Est autem Leo eius naturæ, vt etiamsi ferum nihil moliatur, intuentes tamen terreat: ea est in oculis eius vis, ea maiestas. Vnde tam Græci quam Latini Poetæ, Valeria- D ni notatu, terrorem descripturi, comparationem ab huiusmodi animalis ferocia libentissime desumpsere. Bouem autem esse Terræ hieroglyphicum, satis explicat Pierius: qua de re postea latius. Vt hinc autor Schematis afferre forte voluerit ænigma Sphingis de duobus Principibus bellicosis, imperium terræ comparare sibi satagentibus: quales extitere dudum in Romana Republica Cæsar, atque Pompeius. Ceterum dum animaduerto, Pompeium quidem signare solitum Anulo Leonis ensiferi simulachrum habente, sed Cæsarem Anulo Veneris genetricis imagine sculpto; a qua Dea se per Aeneam cum tota gente Julia gloriabatur originem ducere: dumque contemplor, in Schemate duos Leones, non inter se ferocire, nec dimicare de Bouis prostrati possessione; sed ambos inuicem pacatos, vnicum taurum iacentem concordi voluntate depascere; minus aptam Schemati reor istam explicationem. Quare congruentior alia iam est inuestiganda. Homeri, & Pausaniæ collatio in Agamemnonis clypeo describenda. Leo terret intuitu solo. Bos terræ symbolum. Cæsar cur signo Veneris signaret.

Tertia explicatio politica nostra Schematis, de Terræ distributione militibus victoribus, per Legem Agrariam, affertur. Cap. CXLVII.

A

Leo symbolum militis fortis. NEmo nescit Leones esse Militum, & bellicosorum hominum hieroglyphicum. Boue vero strato Terram designari, facile demonstrare licet vel e sacra pagina, in qua legimus [a] Aegyptio regi somnianti primum apparuisse septem boues pingues, ac totidem postea macilentas, ex interpretatione Iosephi, significatos fuisse Pharaoni septem priores annos Aegyptiæ terræ fertilissimos, quos totidem in Aegypto secuturi forent anni sterilissimi, quibus nil frugum Terra produceret vlla, nedum Aegyptia, vt habemus in diuina scriptura [b] *Igitur transactis septem vbertatis annis, qui fuerant in Ægypto. Cæperunt venire septem anni inopiæ, quos prædixerat Ioseph & in vniuerso orbe fames præualuit: in cuncta autem Ægypto panis erat. Qua esuriente clamauit populus ad Pharaonem, alimenta petens. Quibus ille respondit: Ite ad Ioseph: & quicquid ipse vobis dixerit, facite. Crescebat autem quotidie fames in omni terra: aperuitque Ioseph vniuersa horrea: & vendebat Ægyptijs; nam & illos oppresserat fames. Omnesque prouinciæ veniebant in Aegyptum, vt emerent escas, & malum inopiæ temperarent.* & antea [c] *Septem boues pulchræ, & septem spicæ plenæ septem vbertatis anni sunt: eandemque vim somnij comprehendunt. Septem quoque boues tenues, atque macilentæ, quæ ascendunt post eas: & septem spicæ tenues, & vento vrente percussæ septem anni venturæ sunt famis. Qui hoc ordine complebuntur. Ecce septem anni venient fertilitatis magnæ in omni terra Aegypti. Quos sequentur septem anni alij tantæ sterilitatis, vt obliuioni tradatur cuncta rerum abundantia. Consumptura est enim fames omnem terram.* Itaque bos pinguis in Schemate stratus hieroglyphicum est terræ fertilis. Huiuscemodi vero terram olim distributam fuisse militibus Romanis fortioribus per multiplicem legem Agrariam, apertissimum est; etenim, vt obseruat eruditissimus Dempsterus agens de Antiquitatibus Romanorum [d] Agrariæ leges inde dictæ sunt, quod rogatæ fuerint de Agris Populo diuidendis. [Prima fuit Cassia, quam tulit Sp. Cassius Viscellinus III. Consul cum Proculo Virginio Tricosso Rutilio, anno CCLVII. Vti ex agro Hernicis, qui buscum fœdus ictum erat, adempto, dimidium Latinis, dimidium plebi diuideretur. Lex tamen non tenuit. Liuius lib. 12. Valerius lib. 5. cap. 8.

[a] Gen. 41. 18. & seq.

Bos vt sit Terræ typus

[b] Gen. 41. 53 & seq.

B

[c] Gen. 41. 26 & seq.

[d] lib. 8. c. 10. col. 1353. & seq.

Agrariæ leges Cassia.

C

Licinia Lex.

Licinia. Hanc secuta est alia Licinia, quam tulit C. Licinius Stolo Tribunus, L. Aemilio Mamertino V. P. Valerio Potito Poplicola IV. &c. Tribunis militum Consulari potestate, anno CCCLXXVII. Nequis plus quingenta iugera agri, centum pecoris maioris capita, quingenta minoris possideret. Varro lib. 1. de Re Rustica. Columella lib. 1. cap. 3 Liuius lib. 6. Appianus, Agellius, Valerius, Plinius, Velleius, Plutarchus in Camillo, & in Gracchis.

Aelia Licinia lex.

Ælia Licinia. Consecuta hanc est Licinia de septem iugeris viritim diuidendis. Nam Columella lib. 1. Post exactos, inquit, Reges, Liciniana illa septem iugera, quæ plebis a Tribunis viritim diuiserat, maiores quæstus antiquis retulere, quam nunc nobis amplissima iugera actua. Sigonius dicit tunc hanc legem latam esse, quum hic Magistratus octo ante annis in Rempublicam esset inductus.

D

Flaminia lex.

Flaminia. Post hanc Flaminia sequitur, quam tulit C. Flaminius Tribunus Plebis, Sp. Camillo Max. II. Q. Fabio Maximo Verrucoso II. Coss. anno DXXV. Vt ea regio Galliæ, quæ Picenum vocatur, vnde Senones expulsi fuerant, militibus Romanis diuideretur. Polybius lib. 4. Cic. in Catone maiore.

Rubria lex.

Rubria. Liuia. Post captam Carthaginem de agris in Africa diuidendis Rubria lex lata est, tum Liuia de Decemuiris, qui diuiderent; quarum legum in tabula ænea mentionem se vidisse Manutius affirmat.

Semproniæ leges.

Semproniæ. Secutæ Semproniæ sunt a Ti. Sempronio Graccho Tribuno Plebis, anno DCXX. P. Mutio Scæuola, L. Calpurnio Pisone Frugi Coss. latæ: quarum vna repetitio Liciniæ fuit: Ne-

quis

quis ex publico agro plus quingenta iugera possideret : quorum tamen dimidium filijs habere liceret. Vt si quis agrum latius patefaceret, Triumuiri quotannis data opera creati iudicarent, qua publicus ager, qua priuatus esset. Appianus lib. 1. Bellorum ciuilium, Plutarchus in Gracchis, Vell.lib.2. Sex. Aurelius Victor (sic enim iam auctor proditur) de viris illustribus, Cic. pro Sextio, & de Aruspicum Responsis, Florus Epitoma 58, & Siculus Flaccus in lib. de conditione agrorum, apud quem tamen ducenta legimus, quum alij omnes aperte quingenta prodant. Sépronia I.

Altera lex Sempronia.

Altera fuit, quæ quidem aliquo modo huc pertinet, vt pecunia Regis Attali, qui populum Romanum hæredem fecerat, in ciuibus qui sua lege Sempronia agrum sortiti erant, darent ad comparationem instrumentorum, & agriculturæ apparatum. Vt agri regij a Censoribus locarentur: vnde vectigal populo penderetur. Plutarchus in Gracchis, Cicero Verrina 5. Florus epitoma 58.

Bæbia lex.

Sempronias leges haud ita multo post secuta est Bæbia, quam tulit M. Bæbius Tribun. plebis, idemque Tribunus Coloniæ deducendæ: Ne agri amplius diuiderentur: sed possessores in ijs relinquerentur, vectigal pro ijs populo Romano soluente, eaque pecunia plebi diuideretur. Appianus lib. 1. Bellorum ciuilium. Bæbia.

Thoria lex.

Non multo post Sp. Thorius Tribunus plebis legem aliam tulit, Ne quis vectigal vllum agrorum, quos possideret, solueret : cauitque de pastione pecoris. Cicero in Bruto, Duo legis Thuriæ fragmenta ex æneis tabulis exscripta: & suppleta habet Sigonius lib. 2. de Antiquo iure Italiæ cap 2. Thoria.

Appuleia lex.

Anno DCLIII. C. Mario VI. L. Valerio Flauo Coss. legem tulit Appuleius Saturninus Tribunus plebis: vt quem agrum C. Marius Consul in Gallia pulsis Cimbris, in ditionem populi Romani redegisset, is populo Romano diuideretur, & si ita lex sciuisset, intra diem quintum a singulis Senatoribus in eam rem iuraretur: qui non iurasset, ei mulcta pœna esset. Appianus lib. 1. de bello ciuili. Appuleia.

Titia lex.

Anno insequenti M. Antonino, A. Posthumio Albino Coss. legem tulit Sex. Titius Tribunus plebis, vt vectigal agris publice assignatis impositum Quæstor colligeret. Cic. lib. 2. de Oratore, pro Muræna, Valerius lib. 8. cap. 1. Titia.

Martia lex.

Eodem tempore L. Marcium Philippum Tribunum plebis legem Agrariam, Gracchanæ similem promulgasse, ostendit Cicero in Officijs; quã tamen ipse facile antiquari passus est. Marcia.

Cornelia lex.

L. Cornelius Sulla Dictator, & Consul cum Q. Cæcilio Metello, anno DCLXXIII. legem tulit, vt Proscriptorum agri publici essent: quod maxime de ijs agris intelligendum est, qui in Thuscia circa Volaterras, ac Fesulas erant, quos militibus suis Sulla diuisit. Cicero in Rullum, pro Roscio Amerino, Sallustius in Catilinæ Coniuratione. Cornelia.

D

Seruilia lex.

Sequitur Seruilia, quam tulit P. Seruilius Rullus Tribunus plebis, M. Tullio Cicerone, C. Antonio Coss. anno DCXC. Vt qui agri, quæ loca, quæ ædificia, aliudue quid, quod publicum populi Rom. factum esset, L. Sulla, Q. Pompeio Consulibus, id venderetur. Item vt omnia vænirent, de quibus vendendis S.C. facta erant M. Tullio, Cn. Cornelio Coss. & ea pecunia agri in Italia emerentur, in quos Coloniæ a Decemuiris deducerentur. Vt Campanus ager, & Stellas publicus populi Rom. diuideretur. Capuam coloni adscriberentur. Multa huius legis capita fuerunt. Nam Cicero alicubi quadragesimum citat. In orationibus ipsius contra Rullum hæc recitantur. Tribunus legis Agrariæ lator, &c. Seruilia.

Flauia lex.

Triennio post Flauia a L. Flauio Tribuno plebis lata est: Vt vel agri, quos a Senatu locupletes emissent, reddita possessoribus pecunia, plebi diuiderentur: vel, si neminem vetere pos- Flauia.

possessione moueri Senatus vellet, alij agri ea pecunia, quæ ex nouis vectigalibus per quinquennium reciperetur, emerentur: & plebi, quæ agros non haberet, partirentur. Cicero lib. 1. ad Atticum. A

Iulia lex.

Iulia. Postero anno Julia lata est a Julio Cæsare Consule cum M. Calpurnio Bibulo, an. DCXCI. suasore Cn. Pompeio, vt ager Stellas, maioribus consecratus, item Campanus ad subsidia Reip. vectigalis relictus, plebi diuiderentur. Diuisit extra sortem viginti millibus ciuium, quibus terni, pluresque liberi essent. Velleius lib. 2. Plutachus in Pompeio, in Cæsare, & in Catone Vtinense. Dio lib. 38. Hanc vocat Campaniam Cicero lib. 2. ad Atticum, Dio eam Optiam fuisse dicit. Et hæ sunt præcipuæ Agrariæ leges, quarum a Scriptoribus mentio fit.] Hæc vir eruditus. Quarum quidem Agrariarum legum numero septemdecim, sex expresse, Cassia scilicet, Flaminia, Rubria, Liuia, Appuleia, & Cornelia, latæ fuerunt de hostium agris diuidendis viritim militibus, qui victores fortitudine singulari valuissent. Quam agri optimi diuisionem fortibus bellatoribus a Schematista nostro mystice designari per duos Leones feros, depascentes hinc inde Bouem stratum valde pinguem, mihi probabile satis est. Quam fortunam etiam describit, atque lamentatur in Tityro suo Virgilius; B nam, vt optime pereruditus La-Cerda, Vrbs Mantuæ vicina est Vrbi Cremonæ. Fauerunt Cremonenses Cassio Brutoque percussoribus Iulij Cæsaris. Augustus rerum iam potitus, & profligatis hostibus, Cremonensem agrum veteranis suis assignauit (erat hæc tunc & pœna, & præmium; pœna victis, præmium victoribus) Non suffecit militibus pars agri Cremonensis: iussum ab Augusto, vt eandem pœnam subirent Mantuani vicini. Ergo multis Mantuanis ablatæ sunt possessiones, & in his Virgilio; nam eius rusculum, & tenues agelli venere in alienam potestatem. Ergo spoliatus agello suo Virgilius, Romam contendit, vbi per Mecænatem, aliosque in Augusti gratiam commendatus, & amissum agrum recuperauit, & multas denuo diuitias comparauit. Representat in hac Ecloga Tityrus Virgilium, felicem iam & lætabundum, recuperata possessione; Melibœus reliquos Mantuanos miseros, & calamitosos, quibus bona adempta sunt, neque restituta. Qui dolentes aiunt

„ Nos patriæ fines, & dulcia linquimus arua: C
„ Nos patriam fugimus: tu Tityre lentus in vmbra
„ Formosam resonare doces Amaryllida siluas,
„ At nos hinc alij sitientes ibimus Afros,
„ Pars Scythiam, & rapidum Cretæ veniemus Oaxem,
„ Et penitus toto diuisos orbe Britannos
„ En vnquam patrios longo post tempore fines;
„ Pauperis & tuguri congestum cespite culmen,
„ Post aliquot mea regna videns mirabor aristas?
„ Impius hæc tam culta noualia miles habebit?
„ Barbarus has segetes? en, quo discordia ciues
„ Perduxit miseros! en, queis conseuimus agros!

Hanc eandem alienorum agrorum distributionem militibus idem lamentatur in Moeri; namque La-Cerdæ quoque notatu, *post Philippensem victoriam, quum in distributione agrorum, qui trium virorum iussu trans Padum diuidebantur, sua quoque prædia Virgilius amisisset, Romam profectus, cum fauore ingenij tum præsertim adiuuante Pollione Transpadanæ regionis præfecto possessiones suas recepit Verum ægre id ferente Ario Centurione, cui Virgilij fundus in portionem cesserat, parum abfuit, quin ab irato milite Virgilius interficeretur. Denuo itaque Romam profecturus præcepit villico suo vt Ario vsque ad reditum suum, quam minimo posset detrimento suo obsequeretur. Is igitur ex patroni præcepto Mantuam proficiscitur, hædorum munusculum Ario oblaturus. Moerin subsequitur Lycidas, itineris eius causam requirens. Ibi nactus occasionem, temporum calamitatem deflet. Deinde vna Mantuam euntes, itineris tædium varijs subleuant cantilenis. Menalcas in hac Ecloga Virgilius est, Moeris Virgilij villicus.* D

„ LY-

A ,, LYCID. Quo te Moeri pedes? an ,quo via ducit in vrbem?
,, MOER. O Lycida, viui peruenimus, aduena noſtri
,, (Quod nunquam veriti ſumus) vt poſſeſſor agelli
,, Diceret, hæc mea ſunt! veteres migrate coloni.
,, Nunc victi, triſtes (quoniam fors omnia verſat)
,, Hos illi (quod nec bene vertat) mittimus hædos.

Alta vero Sphinx vel potius Harpyia indicat violenter e proprijs agris pulſos a militibus, fugienteſque colonos, qui turpem vitam ex rapto viuere coacti ſordidi, famelici, ac inopes apte comparantur Harpyis. Sic igitur olim ſolennis fuit diſtributio poſſeſſionum alienarum militibus victoribus, in præmium victoris cuiuſlibet, ac in pœnam deuicti, & affinium vicinorumque. Quam politicam rationem explicari Schemate noſtro putamus, in quo bos humi proſtratus, agri ſymbolum hoſtis deuicti, traditur deuorandus duobus leonibus ferocibus, nimirum duobus militibus poſſidendus ac depaſcendus ager opimus, olim alienus.

B *Quarta Schematis explicatio noſtra eſt phyſica, de typo Agriculturæ.*
Cap. CXLVIII.

SEd quum ænigmata, hieroglyphicaque paſſim pluribus fœta ſint intellectibus myſticis; admittit hoc ſymbolum aliam etiam noſtram phyſicam interpretationem, vt eo ſcilicet indicet Schematis autor ideam Agriculturæ, quæ præcipue nititur Agricolæ functionibus, terræ nimirum irrigatione, aratione, foſſioneue, nec non ſtercoratione, ſicut aiunt Ariſtoteles † M. Cato, Varro, Columella, Palladius, & omnes antiqui de re ruſtica tractantes; & quotidiana demonſtrat experientia. Sane terræ colendæ, ſiue defoſſæ, arataeue, ſtercorataeque hieroglyphicum eſt procumbens humi bos in Schemate: ſed agricolarum, terram fodientium, arantium, & lœtamine ſatis impinguantium, ſymbolum ſunt duo leones bouem dilaniantes, ac depaſcentes. Age nunc vtrumque demonſtremus e claſſicis. Profecto Bouem eſſe terræ frugiferæ typum, præter ea, quæ ſuperius [a] attulimus e ſacra pagina [b] probatur aperte notatis a Valeriano [c] cui myſtice *Taurus eſt TERRA FRVGIFERA.* Nam *apud Perſas barbara cærimonia bos fronte in leoninam faciem conformata, ex antro cornibus arreptus educebatur ad ſacrificium: de quo Papinius:*

† de gen. t.50.

[a] cap. 169.
[b] Gen. 41. & ſeq.
[c] lib. 3. hier.

C

,, Indignata ſequi torquentem cornua mitram.

Quippe quum Taurus plurimum terrenum animal ſit, terræ & inferis poteſtatibus damnatum, Soli tamen ab ea gente dedicatus, vim ea oſtendere videbatur, quam Sol in vniuerſam terram exerceret. Quod autem extraheretur ex antro, deliteſcere vim eius in terræ viſceribus indicabat, quam vt euocarent, & frugum feracitati conſulerent, ſacrificij genus id inſtituerunt. De quo etiam in Leone Neque quidem alia de cauſa bouem quandam ab Argo tot luminibus prædito cuſtoditam fabulantur niſi vt terram ipſam oſtenderent noctu ab ipſo cælo tot Stellarum luminibus inſignito non indiligenter obſeruari, donec a Mercurio, quippe a Sole conficiatur, cuius Oriente iubare Stellarum lumina paſſim extingui videantur. Quid autem aliud portendere viſus eſt bos ille arator, qui decuſſo iugo triclinium, in quo cœnabat Veſpaſianus, irrupit, ac fugatis miniſtris, quaſi repente defeſſus procidit ad ipſos accumbentis D *pedes, ceruicemque ſummiſit, niſi terrarum orbem amariſſimo Vitellianæ dominationis iugo preſſum, opem a gente Flauia depoſcere, quæ iam rerum eſſet potitura? Terram itaque bos eo oſtento prætulit.* & mox. *Qui vero boues iuncti in numo Veſpaſiani iam Imperatoris & Coſ. V. habentur, atque alij ſimiliter iugati in C. Marij C. T. numo, nimirum arationis partes procuratæ, & rei frumentariæ commoda declarant; nam & apud coniectores, vti ſuperius dictum, arantes boues imaginari, lætiſſimam prænunciant frugem, & opulentam rerum felicitatem. Quin & nomen boui a nutriendo factum,* βῶ *quippe nutrio: labore enim ſuo in exercenda terra continuo nos paſcit. Hinc Græci* βύφαγον *felicem agriculturam vocant quibus* φάγος *agricultura eſt, & bouis etiam Epitheton.* Sed aptiſſime boue pingui proſtrato terra myſtice deſignatur in Schemate, quod terra quieſcit, & ad fruges ferendas exculta, pinguis eſſe debet. Verum & Leonibus bouem ſtratam depaſcentibus, vngue, denteq; multiplici ferientibus, indicari myſtice colonos agricolas terram irrigantes, arantes, & fodientes, atque

Bouis oſtentum ad pedes Veſpaſiani.

Bouis etymologia a nutriendo ſumpta.

Leones vt indicet agricolas.

ſterco-

d lib. 1. hier.

stercorantes, iam ostendere possumus ex eodem Pierio scribente d de irrigatione telluris A
per Leonem in hæc verba: *INVNDATIO: Incrementum vero Nili, quem NVM Ægyptiaca lingua nuncupant, quod apud nos significat nouum atque recens, ostendere quum vellent, Leonis identidem hieroglyphicum faciebant; quippe quum Sol Herculei terga Leonis adit, Nili diluuium excitat, duplumq́; recentis aquæ Sole in eo signo commorante sæpius exundat: quæ vis aquæ per spatiosam Ægypti planitiem late diffusa, solum ea fertilitate grauidum reddit, qua nō ipsi tantum indigenæ sibi alimenta colligunt, sed magnam orbis partem fame leuant. Propter eam vero aquarum redundantiam, quam Leonis beneficio consequi se quotannis experiuntur, institutum est, & apud gentes omnes vno iam consensu receptum, vt canales, tubique, & siphones, qui aquam eructant, per terebrata foramina in leonina capita ad id locis oportunis adsculpi solita aquam immittant, quæ inde ex Leoninis rictibus euomi videatur. Qua ratione autem capita ea leonum in simis præcipue constituenda sint, quoque ordine disponenda, atq́; vt ea tantum quæ contra columnas fuerint perterebrari debeant ad canalem vsque, qui cælestem aquam ex tegulis excipit, reliquis inter hæc solidis, vti quæ cadit vis aquæ per tegulas in canalem ne deijciatur per intercolumnia, neue transeuntes perfundat, sed ea tantum quæ sunt contra columnas, ex ore ructus aquarum emittere debeant, Vitruuius late docet. Obseruauerat siquidem is, aquarum redundantiam per Leonem apud Ægyptios significari, atque hoc in omnibus* B *antiquorum ædificijs fieri passim viderat. Et vt semel dicam, fontes & aquarum tubi, qui ab aquæ ductibus quibuscunq́; prominebant, Leoninis figuris ornabantur: vt qui fons admirabili opere Viterbij antiquam hanc disciplinam ostentat. Et vt alia dissimulem, Romæ in Area Lateranensi Leones duo sunt nigri lapidis ante æneam M. Aurelij statuam positi, qui dubio procul Fontibus inseruiebant. Indicio sunt ora perterebrata in adaperto rictu, & inferne foramina in quæ tur vsq́; immissa, & inter pedes pro pectore canaliculus excipiundæ aquæ, dimittundæque intercauatus. Tale aliquid obseruaui in agro Brixiano extra portam Orientalem ad secundum lapidem, vbi iuxta viam, quæ tota magnis aquarum vijs atque diuortijs instructa est Leo marmoreus antiquissimi operis, viris instar inflatus, rictum eodem modo ad æquarum effluuium patefaciebat. Sed neque in ijs tantum quæ ad aquam euomendam pertinent Leonum effigies apponi consueuerunt, verum etiam propterea quod Leo, cælestis ille inquam, aperire claudereque videtur aquarum cataractas. Atq́; in hæc vsque tempora nunquam antiquata est veterum consuetudo, vt ostiorum clausuræ, claues, anuliq́; foribus affixi leoninis rictibus ornentur, quod* C *apud Ægyptios factitari solitum ait Theon in Arati commentarijs: quamuis quod ad ostia pertinet, ad eam, quæ de superius dictum est, custodiam potius respicere, quam ad aquarum fluctus, crediderim. Illud non omittam, quod Horus Apollo tradit, in supplicationibus pluuias exposcentibus plerisque in locis Leonum ora vino prolui fuisse morem. Sed aduertendum est vulgatos Hori codices hoc loco deprauatos esse.* Quibus apertissime constat, Leonum imagines esse hieroglyphica redundantis aquæ, qua tellus ad fecunditatem irrigatur, tum de cælo cadentis, tum etiam e fluminibus, aut fontibus vndecunque scaturientis. Ad cuius vtriusq; generis aquas indicandas apte Schematista noster non vnicum, sed geminum Leonem boui prostratæ super imposuit. Ceterum mihi Leo significat etiam in proposito terræ stercorationem, præcipuum Agriculturæ munus; namque Nilus, Leone cælesti vigente redundans in Ægypto, non aqua simplici terram fecundat; etenim (vt ait Aristoteles) e *quæcunque videntur vno solo nutriri, vt aquæ plantæ, multis nutriuntur; mista est enim aquæ terra, ideo* D *agricolæ tentant, quum miscuerint irrigare;* sed aqua limosa, multo fimo prius ex Æthiopiæ regionibus corraso, repleta Nilus Ægyptum irrigat simul atque stercorat, eoque lætamine plurimum impinguat. Et id mystice signat vterque Leo Schematis ore bouem demordens, ac in ipsum putrem halitum inspirans; nam, vt mox ait idem Valerianus, [Animal hoc cibo incontinenter admodum vtitur, multaq; deuorat solida sine vllo dissectu quæcunque potest: mox a saturitate nihil biduo aut triduo edit: (quam scilicet voracitatem Iuuenalis tangit, vbi multa pascendum carne Leonem dixit) atque inde fit vt grauis illi ob cruditatem exhalet anima; quæ teterrimi semper odoris est: quocirca nonnulli grauem animam significantes, Leonis os hians facere consueuerunt. Huius fœtoris ergo Martialis videtur muliebre pudendum Leonem appellasse eo versu]

,, Quare si pudor est Nigella, noli

Aquarū tubi cur desinant in leonina capita.

Leones Lateranenses ad quid olim.

Leo Brixiensis antiquissimus.

Leonis capita cur clauibus, & clausuris opposita.

Vino prolui Leonum ora ad pluuias.

Agriculturæ irrigatio per Leonem indicatam.

Cur duo Leones in Schemate.

Agriculturæ stercoratio per Leonem signata.

e 2. de gen. t. 50.

Nilus cur fecūdet Ægyptum maxime.

Leones vt symbolū stercorationis terræ.

,, Bar-

,, Barbàm vellere mortuo leoni.

Taxat enim eam, quæ quum vetula esset, pilos vellere pertentaret, e pudendo: *& alij lupanar olidum dixere.* Sicut ergo Leo multa comedens cruditates gignit, vnde putidum halitum efflat; ita per terras decurrens aqua secum affert inde fimum omnem olidum, & putrem, quo tellus impinguatur. Ceterum tertium opus Agriculturæ consistens in terræ fossione, arationeue perbelle nostris leonibus in Schemate representatur, qui dentibus bouem ferientes mysticam terram ligonibus fodiunt, & vnguibus aduncis tanquam vomeribus arant. Optimoque consilio designans Agriculturam, vt infra quoque Pierium obseruasse patet, Varro Cybelem, Deorum Matrem, quæ Terra prorsus est, curru vehi ponit a Leonibus, nimirum, vt ego censeo, ab Agricolis Terram vehentibus ad fertilitatem tum irrigatione, tum stercoratione; tum aratione fossioneue. Sic ergo Schema nostrum non inepte poterit interpretari de Agricultura, quam sub ænigmate Shpinx olim proposuerit.

Agriculturæ fossio, & aratio vt Leone signantur. Cybeles curr vecta Leonibus.

Quinta nostra Schematis explicatio de regione Ægypti.
Cap. CXLIX.

VErum & aliam lubet afferre Schematis interpretationem, qua censemus autorem Schematis indicare nobis potuisse Regnum Ægypti; siquidem in primis Ægyptij regni figura triangularis est, vtrimque Nili fluuij ramis ab vno principio sese semper magis vsque ad mare diuaricantibus efformata; qua de re Plinius ita[a] *Ægyptus, introrsus ad Meridiem recedens, donec a tergo prætendantur Æthiopes. Inferiorem eius partem Nilus, dextra læuaque diuisus amplexu suo determinat, Canopico Ostio ab Africa, ab Asia Pelusiaco centum septuaginta millium passuum interuallo. Quam ob causam inter insulas quidam Aegyptum retulere, ita se findente Nilo, vt triquetram terræ figuram efficiat. Ideo multi Græcæ literæ vocabulo, Delta appellauere Aegyptum. Mensura ab vnitate aluei, vnde se primum findit in latera, ad Canopicum ostium, centum quadraginta sex millium passuum, ad Pelusiacum Ducentum quinquaginta sex millium est. Summa pars contermina Aethiopiæ, Thebais vocatur.* Itaque triangularem figuram intra duos Nili ramos, a finibus Æthiopiæ se se diuaricantes assidue, contenta retinet Aegyptus; vnde passim a Græca litera, Delta nuncupatur. Modo si spectemus nostri Schematis imagines vna simul iunctas, vniuersi Emblematis forma figuram vtcumque trigonam obtinere videtur, cuius basis vitulus est humi prostratus, angulus superior capite Sphingis continetur, dexter pede sinistro dextri leonis, & sinister cauda vituli iacentis. At vero singulum horum quatuor animalium peculiari sua ratione mystice representat Aegyptum; Sphinx quidem, quia numeratur vna cum Pyramidibus inter Aegypti miracula; de qua Plinius item[b] de Piramidibus Aegyptijs, & Sphinge Cap XII. Dicantur obiter & Pyramides in eadem Aegypto, Regum pecuniæ otiosa ac stulta ostentatio. Quippe quum faciendi eas causa a plerisque traditur, ne pecuniam successoribus aut æmulis insidiantibus præberent, aut ne plebs esset otiosa. Multa circa hoc vanitas illorum hominum fuit, vestigiaque complurium inchoatarum extant. Vna est in Arsinoe nomo, duæ in Memphite, non procul labyrintho, de quo & ipso dicemus. Totidem vbi fuit Mœridis lacus, hoc est fossa grandis. Sed Aegyptus inter mira ac memoranda narrat harum cacumina extrema, quæ eminere dicuntur. Reliquæ tres, quæ orbem terrarum impleuere fama, sane conspicuæ vndique a nauigantibus, sitæ sunt in parte Africæ monte saxeo sterilique inter Memphim oppidum, & quod appellari diximus Delta, a Nilo minus quatuor millia passuum, a Memphi sex, vico apposito, quem vocant Busirin, in quo sunt assueti scandere illas. Ante has est Sphinx, vel magis miranda, quasi siluestre numen accolentium. Amasin Regem putant in ea conditum, & volunt inuectam videri. Est autem saxo naturali elaborata & lubrica. Capitis monstri ambitus per frontem centum duos pedes colligit: Longitudo pedum centum quadraginta trium est; altitudo a ventre ad summum apicem in capite sexaginta duum. Ex quibus apparet Sphingem, non minus quam Pyramides,

Ægyptum figura trigona
[a] lib. 5. c. 9.
[b] lib. 36.
Ægyptiæ Pyramides cur factæ.
Pyramidus numerus, & locus.
Spinx Ægyptia qualis, & quanta.

esse posse hieroglyphicum Aegypti; quin eo magis, quo tum Amasis Aegypti Regis existimatur esse sepulchrum, tum ab incolis veneratur tanquam siluestre numen. Ceterum & A
Leones illi duo sub Sphinge positi significare mystice nobis Aegyptum, antea vidimus apud
c lib. 1. hier. Valerianum c eo quod & Inundationem Nili fecundantem vniuersam Aegyptum, a Sole signum Leonis obtinente prouenientem; quum Nilus in duos ramos præcipuos diuaricatus a terminis Aethiopiæ complectatur omnem Aegypticam regionem; vt quoque Leones hi duo diuaricati a seinuicem sub altiore Sphinge Taurum totum premere contineréque videntur: & quod tanti beneficij memores Aegyptij passim omnibus in rebus
d cap. 137. suis insculpere solent capita, & ora Leonum, vt notauimus; d & quod ab Herodoto
e cap. 5. Fluuij Nili donum appelletur Aegyptus in Euterpe dicente e *Aegyptum, in quam Græci nauigant, accessionem esse terræ, ac fluminis donum.* Bouis effigie similiter Aegyptum indicari, multa docere possunt antiquorum testimonia; & in primis pagina diuina, in
f Gen. 41. 28 & seq. qua legimus f aperte, Regionem Aegypti septem annis fertilem olim signatam Regi Pharaoni per septem boues pingues in somnio visas; & eandem sequentibus annis totidem sterilem, per septem boues macilentas, ex Iosephi Patriarchæ interpretatione. Deinde vero constat apertissime dudum Hebræos in deserto coluisse vitulum aureum confla- B
g Exod. 32. 5 et seq. tilem g inquinatos Aegyptiorum, a quibus nuper exierant, superstitione adorandi Bo-
h c. 27. 28. 29 uem Apim; de qua sic Herodotus h in Thalia; dicens Aegyptios adorantes pro suo Deo vitulum Apin, a Cambyse rege derisos atque multatos. Plutarchus item Aegyptios memorat habuisse pro Deo vitulum Apin tum in libro suo de Iside & Osiride, tum
i lib. 8. q. 1. f. in Sympofiacis Quæstionibus. i Diodorus item Siculus ait k *Addemus & his, quæ*
K lib. 1. c. 4. *circa sacri Tauri, quem vocant Apim, curam fieri percepimus. Eo mortuo, magnificeque sepulto, quærunt ad id delecti sacerdotes vitulum priori persimilem: inuento populus*
Bouis Apis cultus apud Ægyptios. *luctum finit. Sacerdotes, quibus ea incumbit solicitudo, primum in vrbem Nili vitulum perducunt: in qua eum nutriunt diebus quadraginta. Deinceps in nauim contectam habitaculum aureum habentem introducentes, & ad Memphim vt Deum ducentes, in Vulcani fano locant. His diebus solæ mulieres taurum vident: quæ ante eius faciem astantes, ve-*
Ridicula mulierum superstitio. *stibus sublatis ei abrasum fæmen ostentant. Reliquo tempore prohibentur in conspectu huius Dei accedere. Honoris boui impensi causam nonnulli tradunt, quod defuncti Osiridis anima in bouem transmigrasset: quæ deinceps ad posteros pergens fuerit transmissa. Alij a* C
Bouem cur colãt Ægyptij. *Typhone interfecto Osiride ferunt Apim membra eius collecta in bouem ligneum, corio bouis albo circumdatum coniecisse, ideoque Vrbem Busiridem appellatam. Multa alia de Api fabulantur, quæ longum esset singulatim referre.* Plinius, Bos, inquit, in Aegyto etiam
l l. 8. cap. 46. ,, Numinis vice colitur, Apim vocant. Insigne ei, in dextro latere candicans macula,
,, cornibus Lunæ crescere incipientis, Nodus sub lingua, quem cantharum appellant.
,, Non est fas eum certos vitæ excedere annos, mersumque in sacerdotum fonte enecant,
,, quæsituri luctu alium, quem substituant: & donec inuenerint, mœrent, derasis etiam ca-
,, pitibus: nec tamen vnquam diu quæritur. Inuentus deducitur Memphim a sacerdo-
,, tibus. Sunt delubra ei gemina, quæ vocant thalamos, auguria populorum. Alterum
,, intrasse lætum est, in altero dira portendit. Responsa priuatis dat, e manu consulen-
,, tium cibum capiendo. Germanici Cæsaris manum auersatus est, haud muito post extin-
,, cti. Cetero secretus, quum se proripuit in cœtus, incedit summotu lictorum, grexque D
,, puerorum comitatur carmen honori eius canentium: intelligere videtur, & adorari
,, velle. Hi greges repente lymphati futura præcinunt. Femina bos semel ei anno
Phiala locus Aegypti. ,, ostenditur, suis & ipsa insignibus, quanquam alijs: semperque eodem die & in-
,, ueniri eam, & extingui tradunt. Memphi est locus in Nilo, quem a figura vocant
Crocodili quando feritatem amittant. ,, Phialam, omnibus annis ibi auream pateram argenteamque mergentes, diebus quos
,, habet natales Apis: septem hi sunt; mirumque neminem per eos a Crocodilis
,, attingi: octauo post horam diei sextam redire belluæ feritatem. His de vi-
m lib. 17. tulo, seu Boue Api, pro Deo ab Aegyptijs culto paria scribunt Strabo m So-
n cap. 35. linus n Mela o Suidas, Ammianus, Spartianus, & alij passim Historici.
o lib. 1. c. 9.

Quare

A Quare vitulum in Schemate fictum, Ægypti Symbolum esse nemo dubitare debet. Immo vero, si politice sumamus Ægyptum, ea tres in hominum gradus omnis diuisa continetur, qui sunt Sacerdotes, Milites, & Artifices; & apte Sacerdotum typus est Apis vitulus, Militum Leones, & Artificum Sphinx, quæ tum ab artificum millibus elaborata, tum multiformis artificiosarum formarum mirifice differentum symbolum est idoneum. Ita ergo Schemate nostro repræsentatur Aegyptus.

Postrema Schematis axplicatio est, De Amicitia, ad vindictam iniurarum exercitum cogentis, hieroglyphico. Cap. CL.

DEnique vero Lucianus in Toxari dialogo nobilem nobis ansam præbere videtur interpretandi Schema, tanquam hieroglyphicum Amicitiæ; siquidem Amicitiæ dignitatem, & opera mirabilia commendaturus, introducit virum Scytham aptissime, quod apud eas nationes nihil sanctius, aut religiosius obseruari, custodirique soleat, quam ius amicitiæ, quo iactabundi magis gloriari consueuerunt, quam vlla re alia: Quod etiam testatur Herodotus in Melpomene. Sane Lucianus memorabilem ritum iungendi fœderis & amicitiæ colendæ apud Sophas proponens, ita loquens historiā amicitiæ pulcherrimā etsi lōgiusculam: [Est autem mos in Bosporo, vti proci in conuiuio petant puellas, narrantes quinam sint, quibus rebus freti decreuerint eas in matrimonium accipere. Atque id temporis forte fortuna multi aderant in conuiuio proci, reges, ac regum filij: in his erat & Tigrapates Lazorum princeps, & Adyrmachus Machlynæ dux, alijque cum his permulti. Oportet autem vnumquemque procum, posteaquam exposuit quis sit, & qua fiducia ad ambiendas nuptias accesserit, conuiuari cum reliquis, tacitumque accumbere. Deinde peracto conuiuio, postulata phiala vinū in mensam effundere, multum interea collaudantem se se, quo genere, quibus opibus, qua sit potentia. Ad hunc igitur modū quum multi iam libassent, postulassentque, regna & opes commemorantes: tandem Arsacomas postulata phiala non libauit (neque enim mos apud nos vinum effundere, quin magis contumelia ista esse iudicatur in Deum) sed haustum bibens: Da mihi rex, inquit, filiam tuam Mazæam vxorem, qui multo sum potior istis, quantum ad opes ac possessiones attinet. Leucanore vero admirante (sciebat enim rex pauperem Arsacomam, ac de plebe Scytharum esse) percontansque, Quantum pecorum, aut quantum habes plaustrorum Arsacoma, nam ijs rebus vos diuites estis: Immo nec plaustra, inquit, possideo, nec armenta; verum sunt mihi duo amici honesti, probique, quales alij Scytharum nemini. Ac tum quidem ista dicens risus est, contemptuique habitus, visusque temulentus. Mane vero reliquis prælatus est Adyrmachus: iamque sponsam abducturus erat in Maotidem ad Machlyenses. Porro Arsacomas domum reuersus amicis indicat quemadmodum reiectus esset a Rege, risuique habitus in conuiuio, quum pauper esse putaretur. Atqui dixeram, inquit, illi quantas haberem opes, nempe vos, o Leuchata atque Macenta; vestram beneuolentiam longe præstare multoque firmiorem esse Bosporanorum opibus. Verum hæc dicentem me subsannauit, contempsitque: & Adyrmucho scilicet Machlyensi tradidit asportandam sponsam, quod aureas phialas se diceret habere decem, præterea currus quaternis sedilibus octoginta: ad hæc ouium boumque multam copiam. Sic videlicet antetulit fortibus viris pecorum multitudinem, operosa pocula, & currus graues. Proinde, o amici, dupliciter excrucior; nam & Mazæam amo, & iniuria mihi inter tantum hominum illata, non mediocriter mordet animum meum. Arbitror autem & vos ex æquo iniuria affectos esse. Etenim ad vnumquenque e nobis tertia contumeliæ pars pertinebat: si modo ita viuimus, quemadmodum cœpimus quum coniungeremur, nimirum vt vnus homo simus, ijsdem dolentes, ijsdemque gaudentes. Immo, inquit, Lonchates, vnusquilibet e nobis totus iniuria afficiebatur tum, quum in te ista fierent. Quomodo igitur, inquit Macentes, his in rebus agemus? Per partes, inquit Lonchates, negocium suscipiamus. Atque ego quidem recipio Arsacomæ me caput apportaturum Leucanoris. Tu vero sponsam ereptam huic adducas oportet. Ita fiat, inquit: at tu Arsacoma inter hæc (nam his peractis verisimile est exercitu ac bello fore opus) hic mane, quo contrahas & appares arma, equos, atque aliarum rerum vim quantam potes maximam. Facillime autem plurimos adiunxeris: par-

Amicitia maxime colitur a Scythis.

Procandi mos in Bosporo.

Amici præferuntur diuitijs.

Amicitiæ veræ vis.

tim quod ipse strenuus, partim quod nobis non pauci sunt familiares: maxime vero si deseris in tergore bouis. Hæc vbi placuissent; hic quidem quantum potuit, recta profectus est in Bosporum, puta Lonchates: alter, idest Macentes, ad Machlynienses, eques vterque. At Arsacomas domi manens, & cum æqualibus contulit, & ex familiaribus vim hominum armauit. Demum in tergore bouis desedit. Consuetudo autem de sedendo in tergore bubulo, huiusmodi est apud nos. Vbi quis ab alio læsus est, cupitque vlcisci, neque par esse pugnæ videtur; tum boue immolato, carnes frustulatim concisas igni torret. Dehinc ipse porrecto humi corio, sedet in eo in tergum reductis manibus, more eorum, qui a cubitis vincti sunt. Et hoc quidem apud nos maximum est supplicandi genus. Appositis autem bouis carnibus, abeuntibus domesticis, præterea si quis alius velit, quisque partem sibi sumit, ac dextro pede tergum bouis calcans, pro facultate pollicetur, hic quidem equites præbiturum se quinque suopte cibo, suoque stipendio; ille decem, alius plures: alius armatos pedites quos possit: atque qui pauperrimus, seipsum dumtaxat. Colligitur itaque in tergo bouis ingens nonunquam multitudo. Et huiusmodi quidem exercitus & certissima fide cohæret, & hostibus expugnatu difficillimus est: non aliter quam si iureiurando esset adactus. Nam in tergum ascendisse, instar iuris iurandi est. Arsacomas igitur his in rebus procurandis satagebat: coieruntque illi equites quidem circiter quinquies mille: tum armati ac pedites promiscue vicies mille. At Lonchates vbi ignotus &c.] quibus amicos illos Arsacomæ pollicita præstitisse narratur, & exercitu debellatos hostes, iniuriasque penitus vltos ostenditur a Luciano luculentissime. Nos autem ad explicationem nostri Schematis ex hac historia sumimus, Insistentes in tergore bouis, ipsumq; depascentes Leones, indicare milites amicos conuenientes ad exercitum formandum, vlturos iniuriam amico illatam; quum & carnes bouis comedant, & eius tergum pedibus calcent; licet ad venustatem imaginum, & ad obscuritatem ænigmatis bos integre ac tantum non viuens calcandus, & deuorandus Leonibus apte supponatur. Ceterum non inepte Sphinx insidens tergo bouis expansis alis vtcunque referre potest affectum iniuria, velut in tergum reductis manibus, exercitum sibi cogere satagens ad vlciscendas iniurias antea sibi illatas. Quæ postrema est nostri Schematis explicatio. Licet huic, & alijs omnibus anteferendam existimem esse tertio loco positam, de terræ hostilis distributione militibus victoribus, per Legem Agrariam sæpe latam a Romanis.

Amico sedent in tergore bouis omnes opitulantur.

A

B

C

D

Viros

Viros sapientes publicis monumentis esse colendos.

Schema IL. Numismatis.

In Musæo Illustriss: Com. Joan. de Lazara Patau. numus æreus.

Jo. Georg. sculp.

Chiorum antiqua in Homerum obseruantia publica. Cap. CLI.

HOmerum, de cuius tum natali solo, tum etiam sepulchro semper gloriantur, & inter se certant multæ Ciuitates ac insulæ Græcæ, summis honoribus a Chijs olim cultum fuisse, scribit Aristoteles Alcidamantis vsus testimonio, dum ait [a] *Et vt Alcidamas; Omnes, inquit, quomodocumque Sapientes honorant. Nam Parij Archilochum, quanquam eos vituperasset, honorarunt. Et Chij Homerum, quanqnam eius ciuis non esset.* Duos profecto publicos houores instituerunt Homero Chij: Sepulchrum scilicet, atque ius ciuitatis; quod vtrumque decus in Schemate numi representatur. Ac vt a iure ciuitatis ordiamur; id sane demonstrat aperte Numus alius, huic non admodum absimilis, de quo cl. Allatius noster in eruditissimo suo volumine De Patria Homeri conscripto, sic habet: [In Eminentissimi Principis FRANCISCI Cardinalis BARBERINI rerum antiquarum, earumque innumerarum Cimeliarchio, Numisma Chiorum extat; quamuis non ita magnum, affabre tamen, & satis concinne ex ære factum est. Figuræ in eo perbellæ, non quas sequiora secula, sed quas antiquitas ipsa, dum artes florerent omnes, & sculptura potissimum, non sine posteriorum admiratione in aliorum exempla effinxit; vt hinc manifeste appareat Numisma illud ante Christi tempora, florentibus rebus Chijs, cusum fuisse: in effingenda enim Homerica

[a] 2. Rhet. cap. 24.

Chiorum Numus Barberinus pulcherrimus exacte descriptus.

merica

merica imagine artifex, sententia probatissimorum, qui hac tempestate vigent, sculptoris operam non illaudabilem insumpsit. Videntur vero ex vna parte Ciuitatis insignia, Sphinx A
scilicet tricorpor: puella forma, & vultu lepido, capillamento spisso, crinibus intortis tæniaq; colligatis, quæ demum per vtramq; colli partem effunditur: mammis prominulis, alis expansis sublatisq; pedibus ac vnguibus Leonini; cuius imaginem, in quam & desinit, adamussim repræsentat: cauda elata, incuruataque aduersum S referens: pedibus posterioribus plicatis quasi accumberet: anteriori sinistro recto terram calcat, dexter Lyræ subiacenti, declinatæque (siue illa trichordos sit, siue tetrachordos, fugiunt enim oculorum aciem chordæ) cornu innititur. Lyra est duorum cornuum vt e bouino capite in ima parte erumpentium, quæ sensim expansa antequam in suprema parte extenuata in semicyclum desinant, in se se inclinata iugum sustinent, in quo chordæ appensæ in ima deferuntur cum cornibus in basim non admodum quadratam, sed circa cornua paulum acuminatam. In extrema parte sub Sphingis basi stellula est. Circum inter caudam, alas, faciem, & pedes anteriores non iunctim, sed diuisim ΧΙΩΝ inscribitur. Et hæc quidem ex vna parte Numismatis sunt. In altera homo prouectæ ætatis, manibus volumen inuolutum tenens, sellæ insidet, barbæ impexæ, nec adeo longæ; concreti cinni promittuntur. Oculi caui, ac fixi, supercilia hirsuta contractaque, rugæ frontis, plicæ denique faciei omnes meditantis, ac aliquid parturientis sunt: totus denique est in lectione voluminis. Ab humeris & pectore ad B
ipsos pedes, & iuncturas manuum tunica talari, fluentique contegitur: ab humero pallium sub brachio, coxendiceque, sed magnifice plicatum late diffunditur. Sella varie striata nodis, iisque varijs exornatur, quæ a flosculis veluti liliorum incipiens, in eosdem flosculos desinens basi fixos extenuatur: Sellæ pedes vt firmiores sint, vinculo ex eadem materia colligantur, quemadmodum & brachia, in quæ sedens Homerus humeris innititur. Ante Homeri faciem, & post terga diuisim legitur ΟΜΗΡΟΣ. Et hoc quidem Numisma Chiorum est.] & mox: [Chiorum itaque insigne, sed magis præcipuum Sphinx fuit: quam varie nō tantum Chios, sed alios etiam effinxisse, antiquitatis ipsa reliqua monumenta testantur. Chiorum inquam Sphinx fuit, quam fabulosa Poetarum figmenta, & Thebanorum acerbissimæ clades nobilitant, corpore triformem. Ausonius in Grifo Ternatij:

,, Terruit Aoniam volucris, Leo, virgo triformis, C
,, Sphinx, volucris pennis, pedibus fera, fronte puella.]

& infra: [Causa, ob quam Sphingem huiuscemodi Chij in Numismatibus posuere, aut Delphis ab Oraculo, aut ab Hammone, vel Dodona petenda esset, quando & Oedipus ipse coniectot hæreret. Quis in Chiorum animos, quum monumenta non suppetunt, penetrare modo poterit, vt sensum, ac scopum inde extorqueat? eoque potissimum, quod Sphingem non tum primum, quum Homerum sibi vindicarent, sed multo etiam ante, vt probabile est. pro insigni habuere. Dicam, quæ modo memoria suggerit. Sphinx ab Oedipo ipso, vel etiam antiquior, quando ab Aegyptijs promanauit, sapientiam, & naturæ arcana significat: ideoque de rebus naturæ quæstiones proponit, quas vbi segniora ingenia non deprehendunt, ac si nulla essent, necesse est vt occumbant: si secreta acumine deprehenderint, quasi superiora facta, naturæ ipsius vires eneruant, hinc ea intermori dicitur.] & mox: [Propterea etiam Sphinges pro foribus templorum apponi solebant, quasi rerum sacrarum conseruatrices: neque nisi illas transilierit, aditus alicui in ipsa sacrorum adyta patebat. An D
ergo Chii sapientiam sibi præ alijs vindicantes Sphingem vniuersæ Græciæ proponebant, quasi dicerent se auitam religionem conseruare, & sapientiæ arcana nō nisi Chijs προηγήτκις haberi posse? At Sphingem ignorantiam esse alij tradunt. Chios propterea dicerem bonis artibus ignorantia ex vrbe eiecta, contra ignorantiam triumphum erexisse, idque palam omnibus Numismate fecisse. Si ad historiam referendum esset, dicerem Chios, de dominio maris cum reliquis Græciæ vrbibus decertantes, pugna inita cum Boeotis illos debellasse; ideoque suæ victoriæ signum Numismate tunc excuso, ad alias Græciæ ciuitates demandasse. Vel etiam hoste, aut Duce quopiam forte etiam sic appellato, qui eos latrocinijs vexabat, deuicto, memoriam tanti facinoris Sphingis imagine expressisse; quemadmodum & Demochares Atheniensis in Ithyphallico, Demetrij Poliorcetæ dicto, vt ex Duride Sæmio scribit Athenæus, ducem nescioquem Cassandri Sphingem vocauit: *Verum non Thebanorum,*

Chij cur vsi Sphinge, vir ed.

A *rum, sed vniuersa Gracia Sphingem dominantem Aeolida.* Neque nouum id fuerit, quum moris fuerit antiquorum etiam ad pedes Deorum effingere monstra ab eis domita, vt de Dracone ad pedes Palladis efficto scribit Pausanias, quæ postea aliquando vel in clypeis, vel in scutis, vel aliquo alio loco apposita sunt, ne singula commemorem. Sed de Chiorum Sphinge varia forma, alijsque cum ea coniunctis alibi plura.] Hæc excerpere libuit in argumento tenebricosissimo ex eruditione viri præclari, qui ad ornandam Patriam adducere non poterat meliora. Verum enimuero qui Patriæ suæ dignitatem amplificare, tuerique debuit, mihi non succenseat amicissimus, si primum non accipio Sphingem apud Chios ante cultum Homeri fuisse pro insigni, cuius nulla probatio affertur. Si secundo non admittere possum Chios vindicasse sibi sapientiam, & religionem præ ceteris vrbibus vniuersæ Græciæ sub imagine Sphingis; quum certum sit apud omnes, Chiorũ sapientiam, & religionem nõ esse cum sapientia, religioneque Delphorum, Atheniensium, Rhodiorum, & aliorum plurium comparandam, obstante nimium Chijs antiqua Parœmia, *Chius ad Coum.* Quare crediderim Chios isto Numismate fecisse, quod factitatum frequentissime videmus & a Romanis, & a Græcis, vt in vna Numismatis area simulachrum Principis, aut alius quem eximie colere vellint insculpant, in altera vero præclarum eiusdem facinus, quod animi dotes ipsius ostentent. Ita Chij quum in vna facie Numi sedentem Homerum ac meditantem, effícto corpore summi poetæ posuissent; in alia mentem ac animum Homeri cunctis expressisse simmulachro Sphingis, quæ nobis proponat ænigmata de rerum natura, simul & arcana Deorum mysteria; signantes ita sapientissimum Homerum animo fuisse, qui rerum omnium & diuinarum & humanarum cognitionem sub inuolucris fabularum proposuit mortalibus immortalia sua volumina legentibus. Nostra declaratio Numi Barberini.

B

Affertur genuina declaratio Numi Comitis Illustriss. Ioannis de-Lazara. Cap. CLII.

AT iam præstat nunc aggredi peculiarem explicationem Numi de-Lazara. Chij profecto suo Numismate Diuini sui Vatis Homeri tum Animum, tum corpus isto Numi simulachro venerari voluerunt, Animum quidem coronata Sphinge pedem super vrceum, lagenamue vinariam imponente, alis expansis, & elatis: corpus autem vrna sepulchrali, corporis cineres post animæ discessum continente. Porro Sphinx tota hieroglyphicum est Homeri quantum ad eius animam, qui Poeta fuit omnium sapientissimus, oracola velut ænigmata sub cortice fabularum proponens vnicuique sua legenti de rebus arcanis tum natutæ, tum politicis, & moralibus, tum etiam diuinis, ad instar mysticæ Sphingis; vt dicebamus: quæ mysteria si quis intelligat intime sapiens est inter homines; qui vero nudum illorum corticem solum attingens in fabuloso sensu literali commoratur, mortalem ignorantiæ prauæ labem incurrit; litera siquidem occidit in Homeri poemate, sensus mysticus viuificat. Corona tres habens apices apertos, & vnum occultum in capite Sphingis, allegorice signat quaterna vatis nostri poemata, quibus Rex omnium Poetarum coronatus veneratur, Iliadem dico, Odysseam, Hymnos, & cum Batrachomiomachia Margiten; de quo sic Aristoteles [b] *Vt enim actiones honestas digniores, taliumque fortunas imitabantur: ita prauas humiliores, sane primum conuitijs agentes: quemadmodum superiores hymnis laudationibusue. Ante vero Homerum nullum omnino tale poema habemus, tametsi plura extitisse credere par est. Extat autem ipsius Homeei (vt ab eo initium sumamus) Margites, & huic consimilia: quibus insuper, quod maxime congrueret, iambicum metrum accessit; iambicumque propterea nunc appellatur, quod his plerumque numeris veteres* ἰαμβίζειν, *id est conuitiari inuicem soliti sint. E veteribus aliqui Heroici, aliqui Iambici poetæ extitere. At vero ipse Homerus, quemadmodum præcipue heroicus fuit: (solus enim hic non modo recte, sed actionum imitationibus referta poemata condidit:) sic etiam Comœdiæ normam primus tradidit, non quidem probris, sed ridiculis in actuum formam collatis. Et sane similis in Margite ratio: hic enim ita se ad Comœdiam habet, vt ad Tragœdiam Ilias, atque Odyssea.* Margites vero Comœdiæ ridiculæ fuit argumentum aptissimum, quia describitur a Suida stultissimus hominum his plane verbis: Margites, homo, qui propter stultitiam a Comicis carpitur. [Quem aiunt vltra quinque numerare non potuisse: & quum vxorem duxisset, eam non tetigisse,

C Sphinx vt Homerũ designet.

Litera occidit, sensus viuificat in Homero.

[b] Poet. c. 2.

D

sed

ſed metuiſſe, dicentem, *ſe hoc facere non eſſe auſum*, ne illa ad matrem ſe deferret. Quum autem iam eſſet iuuenis, *natuque grandior*, *aiunt illum de ſuo patre* dubitaſſe, & ex matre quæſiſſe, an ex eodem patre natus eſſet.] Huius igitur hominis ridiculi actiones Homerus Comœdiæ ſuæ, quam propterea Margitem appellauit, argumentum eſſe voluit. Quæ quidem Comœdia quum æuo Chiorum, hoc Numiſma cudentium, vt etiam noſtro, non proſtaret, vel potius digna non haberetur, quæ cum Iliade, Odyſſea, & Hymnis Homeri coronam texentibus aſpectui committeretur, occultata fuit in parte coronæ non adſpectabili. Qua ratione ſimiliter, obſeruatu Plinij [c] Ne Regem luſcum offenderet Apelles, *pinxit Antigoni regis imaginem altero lumine orbam, primus excogitata ratione vitia condendi; obliquam namque fecit, vt quod corpori deeſſet, picturæ potius deeſſe videretur; tantumque eam partem de facie oſtendit, quam totam poterat oſtendere*. Sic etiam artificioſe Chij tria poemata ſeria tribus apertis coronæ radijs oſtendere voluerunt, Odyſſeam, Hymnos, & Iliadem, Margite connotato ſecus in occultato radio, ne Comica ludicra ſerijs operibus Homeri labem aliquam inſpergerent. Eademque ratio videtur de Homeri Batrachomyomachia, quo poematio luſit Ranarum & murium pugnam; quod opus in clariſſima luce Iliadis, Hymnorum, & Odyſſeæ fere ſit inadſpectabile, quemadmodum & Ellychnij flamma nõ cernitur in fulgentiſſimis radijs Solis expoſita; quare quartus coronæ radius inter illos ternos mire ſplendentes non comparet, etiamſi præſens adſit; ita Batrachomyomachia pudibunda non ſuſtinet alijs Homeri monumentis euidenter ingerere ſeſe, penitus offuſcata nimio ſplendore tantorum operum. Sed Alæ Sphingis elatæ, actum volandi nobis exprimentes, indicant Homerica monumenta volitare per orbem, doctaq; per ora virum in æthera ſapientiæ. Lagena vinaria tum ad Homerum, tũ etiam ad Chios apte refertur; ad hos quidem, indicans inſulã Chium ceteris omnibus Græciæ, mundiq; regionibus antecellere vini prætioſitate; de qua paſſim omnes cũ laude loquuntur; in primis Galenus agens de Antidotis, [d] inquit: *In Aſia namque ſi Antidotos conficere volueris, aut aliqua alia in gente, vinoque ad medicamentum requiſito carueris, vinum conquires fuluum quidem colore; nam neque nigrum, neque album, neque rubicundum, eiuſmodi antidotis conuenit. Corpore autem ita tenue eſſe debet, vt oculis peruium ſit vt tranſpareat. Guſtum vero talem præſeferat, qualem modo Falernum habere dicebamus, nondum quidem amarum, non tamen adhuc ob iuuentam crudum. Subijciam autem in exemplum quænam vina talia ſint, nominatimque ipſa commemorabo. Antiqui enim Medici qui noſtra in Aſia nati ſunt, etiam antequam Romanorum Imperium creuiſſet, & Falernum vinum famam adeptum eſſet, eorum nomina ſuis libris commiſere, ſuntque tria hæc in Aſia a Medicis celebrata vina: Chium, quod in Chio inſula naſcitur, Aruiſium ab eo tractu in quo prouenit cognominatum: Lesbium, ita de nomine totius inſulæ, in qua oritur, appellatum; & Tmolite, a monte Ciliciæ, vnde aduehitur, cui Tmolus nomen eſt, vocabulum adeptum. Perſpicuum autem eſt ex his optimum eligendum eſſe per ea ſigna, quæ ſuperius expoſui.* Quibus aperte conſtat, Galenum vino Chio primas inter omnia vina dediſſe. Dioſcorides item primatum aſſignat vino Chio, tum ex Interpretatione Saraceni dicens [e] *In his præſtant Italica: vti Falernum, Surrentinum, Cæcubum, & permulta alia e Campano agro, itemq; Prætutianum, Adrianum, Siculum, quod Mamertinum appellatur. Ex Græcis, Chium, & Leſbium, & Phygelinum, quod in Epheſo gignitur.* Multo aliter, ſed ad rem ex vulgata verſione [f]

,, Inter italica vina Falernum principem locum obtinet: quod inueteratum per quam facile coquitur, pulſus exſuſcitat, aluum adſtringit, ſtomacho vtile, ſed veſicæ nocet, atq; ijs, qui viſus hebetudinem ſentiunt, & ad potus crebros minime idoneum. Albana craſſioribus conſtat partibus, dulcia: ſtomachum inflant, ventrem emolliunt, ſed concoctionem non æque adiuuant, & neruoſa minus infeſtant: vetuſtate eadem auſterum ſaporem concipiunt. Cæcubum, quum ſit dulce, eſt & Albano craſſius: corpus, & colorem alit: ægre tamen coquitur. Surrentinum valde auſterum eſt: quare inteſtinorum, & ſtomachi fluxiones cohibet: & quum tenue ſit, caput minus tentat: inueteratum ſuauius redditur, & ſtomacho vtile. Adrianum, & Mamertinum in Sicilia æque craſſis partibus gignuntur: modice adſtringunt, & ocyſſime inueterantur: minuſque ob ſuam tenuitatem neruos tentant. Paraetypianum, quod ex Adriatico ſinu defertur, odoratum, ac tenuius eſt: quare liberaliter epotum fallit, diu ſeruat ebrietatem, & ſoporem affert. Iſtricum

,, Pa-

[c] lib. 35. c. 10

Vinum Chiũ optimum eſſe omnium.

[d] lib. 1. c. 5.

Vinum quale conueniat antidotis.

[e] lib. 5. c. 11.

[f] cap. 2.

Vinorum genera, et facultates.

A ,, Paraetypiano simile est, sed vrinam vehementius pellit. CHIVM tamen antedictis mollius, & aptum potui est: bene alit, & minus inebriat, fluxiones cohibet, oculorum medicamentis vtile. Lesbium facile membra subit, Chio leuius, & aluo idoneum. Ephesium eandem vim habet, quod Phygelites nominatur. Ex his apparet, vberiorem textum Graecanicum obtigisse veteri versioni, quam Saracenicae, sed tamen vtrobique vinũ Chium ceteris Graecis anteponi. Vini quoque Chij laudes celebrat Strabo † & post eum Plinius: ait autem Strabo dum de Chijs agit; *Deinde Artusius ager asper, & importuosus, stadiorũ fere CCC: vinum ferens omnium Graecanicorum optimum*. Inquit item Plinius: *g* *Nunc simili modo transmarina dicemus. In summa gloria, post Homerica illa, de quibus supra diximus, fuere Thasium Chiumque. Ex Chio, quod Aruisium vocant. His addidit Lesbium Erasistrati maximi Medici autoritas*. Recentiorum cl. Maginus Praeceptor, apud Ptolemaeum agens de Chio, scribit: Hodie sola haec insula mastichen mittit. Optimum vinum isthic prouenit, sed praecipuum est Aruisium, Maluasia hodie, inter laudatissima a Plinio connumeratum, & inter cetera vina Graeca praestantissimum, quod in Aruisio aspero, ac importuoso loco, trecentorum stadiorum spatio nascitur, hocque vinum hinc primum

B ,, translatum ferunt in Cretam insulam. Itaque vino suo gloriabundi Chij, lagenae vinariae simulachrum in suo Numismate posuere. Sed & in gratiam Homeri praestiterunt hoc ipsum, indicantes illum optimum poetarum, quod apud eos manens optimo vino frueretur; nam vbi vina praestãtiora sunt, ibi poetae meliores: quod ita belle scribit Horatius ad Mecaenatem: *h*

† lib. 13.

g lib. 14. c. 19.

h lib. 1. Epist. 19.

[Prisco si credis Mecaenas docte Cratino,
Nulla placere diu, nec viuere carmina possunt,
Quae scribuntur aquae potoribus, vt male sanos
Adscribit liber Satyris faunisque poetas.
Vina fere dulces oluerunt mane camoenae.
Laudibus arguitur vini vinosus Homerus.
Enuius ipse pater nunquam nisi potus ad arma
Prosiluit dicenda: forum putealque Libonis
Mandabo siccis, ad imam cantare seueris.
C Hoc simul edixit, non cessauere poetae
Nocturno certare mero, putere diurno.
Ita propertius *i*
Ingenium potis irritet Musa poetis
Bacche soles Phoebo fertilis esse tuo.
Ita Naso K
. . . . carmina vino
Ingenium faciente canunt. . . . .
Ita Martialis *l*
Possum nil ego sobrius: bibenti
Succurrunt mihi quindecim Poetae.

i lib. 4. de pugna Act. Nauali.

K de Arte amandi.

l l. 11. Epig. 7.

Ita Silonem Magistrum suum de rerum origine versus admirabiles pangentem Virgilius introducit sub ebrij Sileni persona, plane demonstrans vini generosi potum optimo poe-

D tae necessarium esse, dum Ecloga sexta scribit:

Pergite Pierides. Chromis, & Mnasylus in antro
Silenum pueri somno videre iacentem,
Inflatum hesterno venas, vt semper, Iaccho.
Serta procul tantum capiti delapsa iacebant,
Et grauis attrita pendebat cantharus ansa:
Aggressi (nam saepe senex spe carminis ambos
Luserat) iniiciunt ipsis ex vincula sertis.
Addit se sociam, timidisque superuenit Aegle,
Aegle Naiadum pulcherrima: iamque videnti
Sanguineis frontem moris, & tempora pingit.
Ille dolum ridens: quo vincula nectitis (inquit)
Soluite me pueri: satis est p[illegible]

Carmina quæ vultis, cognoscite: carmina vobis,
Huic aliud mercedis erit: simul incipit ipse.
Tum vero in numerum Faunosque ferasque videres
Ludere, tum rigidas motare cacumina quercus.
Nec tantum Rhodope miratur, & Ismarus Orphea;
Namque canebat, vti magnum per inane coacta
Semina terrarumque animæque marisque fuissent,
Et liquidi simul ignis: vt his exordia primis
Omnia, & ipse tener mundi concreuerit orbis.] A

Et reliqua mortales in admirationem rapientia carmina de proposito. Sane Sileno suo summo vati Virgilius Ebrio tribuit vini cantharum ansa detrita, quemadmodum & in suo Numismate Chij Sphingi Poetam Homerum referenti posuerunt itidem vrceum, cantharumq; vinarium attrita pariter ansa, sicut apparet in Schemate. Sapienter autem Virgilius, vt indicaret Poetæ non conuenire communem Ebrietatem vulgi, sed mysticam, qua Poetæ mens diuino furore correpta sensibus abalienatur, literales significationes omnino negligens, allegoricum sensum in versibus attendit, ponit abesse procul a capite delapsa serta, quibus antiquitus ad euitandam ebrietatem vulgarem in conuiuio coronabantur, vt ait Athenæus[m] Et sæpicule coronis ebrio conuiuantique sibi nectebat Anacreon: ita concinens: B

Ebrietas quę poetas nobiles decent.

[m] lib. 15. & passim.

Teneris superque myrtis,
Superque, & virente loto
Recubans bibam libenter.
Religatus at papyro
Tunicam Cupido collo,
Mihi poculum ministret;
Rota nam velut curulis
Properat volueris ætas:
Tenuis iacebimusque
Cinis, ossibus solutis.
Tumulum quid est quod vngas,
Vel humo quod ebibenda
Peritura dona fundas?
Potius manente vita,
Roseas meo corollas
Capiti ferasque odores:
Mihi, & euoces amicam.
Etenim prius quam ad Orci
Rapiar nigri choreas,
Volo dissipare curas.
& mox:
Rosam amoribus dicatam
Sociemus ad Lyæum.
Folijs rosam decoram
Capiti reuincientes,
Calices iocemur inter.
Rosa, honor, decusque florum:
Rosa, cura, amorque veris:
Rosa, cælitum voluptas.
Roseis puer Cytherus
Caput implicat corollis
Charitum choros frequentans.
Agedum ergo me corona
Pater o Lyæe templis
Modulans tuis vt adstem:

Roseis comasque sertis
Redimitus, atque pulchra
Comitante me puellæ,
Choreas & ipse ducam.
& infra
Date mi, date o puellæ
Cyathum, vt bibam, Lyæi.
Quia me bibit quoque ipsum
Calor aridus iam & ægre
Animam trahere anhelo. C
Date flosculos Lyæi,
Date serta, queis calentem
Amo frigerare frontem.
Penitissimos Amorum
Aliter tego calores
Altoque condo corde.
& ad huc infra.
Vt me subit Lyæus,
Tunc cura dormit omnis,
Crœsumque sperno præ me.
Dulcis repente nostro
Erumpit ore cantus.
Hedera comasque cingens,
Proculco mente cuncta. D
Ad arma currat alter,
Ad pocula ipse curram.
Puer ocyus scyphum da.
Nam præstat ebrium me
Quam mortuum iacere.
& inferius
Cupio quidem iocosi
Bromij choros requirens.
Amo vero cum iuuencis
Fidibus canens bibensque:
Hyacinthinis corollis

A
Caput implicatus, vt cum
Teneris iocet puellis.
& demum de Rosa
Eadem decens coronis,
Et expetita mensis,
Solennibusque Bacchi,
Rosis quid absque fiat?

Nota siquidem est ebrietatis vulgaris, habere coronam in capite; deerat hæc in Sileno; quare Sileni ebrietas, vt & esse vinosum Homerum, accipi debet non de communi ebrietate vulgi, quam procul arcet Horatius ab illis, qui proficere desiderant in poesi; scribit enim * Artem poeticam docens: * in Arte.

,, Qui studet optatam cursu contingere metam,
,, Multa tulit, fecitque puer, sudauit, & alsit,
,, Abstinuit Venere, & Vino, qui Pythia cantat
,, Tibicen, didicitque prius, extimuitque magistrum.

At poeta bonus vti debet generoso vino, ad spirituum puriorum, & feruidiorum procreationem, pluriumque; ne torpeat ingenium, inuentioni studens; & ad hilaritatem, qua condiantur inuenta suaui lepore carminum; de qua suauitate Lucretius ita: Vini generosi potus facit bonos poetas, et cur. o lib. 1.

B
,, Nunc age, quod superest, cognosce & clarius audi:
,, Nec me animi fallit, quam sint obscura: sed acri
,, Percussit thyrso laudis spes magna meum cor,
,, Et simul incussit suauem mi in pectus amorem
,, Musarum: quo nunc instinctus, mente vigenti
,, Auia Pieridum peragro loca, nullius ante
,, Trita solo: iuuatque integros accedere fonteis,
,, Atque haurire: iuuatque nouos decerpere flores,
,, Insignemque meo capiti petere inde coronam,
,, Vnde prius nulli velarint tempora Musæ:
,, Primum quod magnis doceo de rebus, & arctis
,, Relligionum animos nodis exsoluere pergo:
,, Deinde quod obscura de re tam lucida pango
,, Carmina, Musæo contingens cuncta lepore.

C
Sic igitur apte Chij suam Homericam Sphingem, adeoque vinosum Homerum honorarunt in Numismate, sub dextra manu apposito canthato, ansa attrita, pleno maluatico vino generoso, de quo bibens Homerus in vita sua cecinit immortalia carmina. Ceterum præstat etiam cum eruditissimo La-Cerda vinum mystice de doctrina interpretari, qua bonus poeta plenus ac velut ebrius est; etenim Silenus ebrius, atque senex ideo ponitur doctor & magister Satyrorum, & Bacchi; vnde Sidonius Apollinaris in Burgo: Vinum doctrina typus.

,, Bassaridas Satyros, Panas, Faunosque docebat,
,, Ludere Silenus iam numine plenus alumni.

Nam Julius Firmicus ait *p* Silenum fuisse Bacchi pædagogum. Ad hanc doctrinam pertinere potest Adagium, *Sileni Alcibiadis*: Socrates enim ex iis doctor Sileno comparatus est ab Alcibiade *q* non solum propter neglectum habitum, & formam rusticam: sed quia doctores dicerentur Sileni. Quapropter a Virgilio, qui nihil otiosum profert, Silenus ebrius dicitur, non vino, Baccho, aut Lyæo, sed *Iaccho* signate; nam inter Bacchi nomina hoc ad religionem & mysteria spectabat; vt admonet alibi *r* Virgilius. *p* cap. 6. *q* Plat. & Xenoph. in Sympos. Iacchus mystice sumitur. *r* 1. Georg.

D
,, ... & mystica vannus Iacchi.

Inter multa siquidem Bacchi nomina illud maxime pertinuit ad sacra mysteria; tunc enim Iacchus dicitur, quum præest mysterijs. Inde sacerdos Bacchi, & initiatus signate dicitur Polluci ἰακχαγωγός. Et Cicero *s* *Quid ergo*, inquit, *aget Iacchus, Eumolpidæque nostri, & augusta illa mysteria, si quidem sacra nocturna tollimus?* Oportet vero distinguas ebrietates; inebriari namque dupliciter contingit, vt ait Philo; *t* est enim tantum vino madere, est & delirare vino: Priore modo capio ebrietatem illorum, qui docent; nam vt ait idem Philo scribens: *Quod enim aliud negocium sapientem decet, quam ludere, gaudere, hilarescere cum honesta tolerantia. Vnde liquet quod temulentus erit etiam, temulentia conferente ad bonos mores, & afferente coniunctam vtilitati relaxationem. Videtur enim merum ea quæ cui-* *s* 2. de legib. *t* de plant. Noe. Ebrietas duplex. Ebrietas cōferens ad bonos mores.

que a natura indita sunt, augere ac intendere. & alibi *Ceterum quæcumque anima impleta fuerit gratia, gaudet confestim & ridet exultatque: bacchatur enim ita vt vulgo ebria videatur insanire rapta extra se; & idem dicitur ad eam a quodam puerulo non vno, sed a quolibet iuueniliter petulante: Quousque temulenta es? aufer istam temulentiam a te. Solet enim correptorum numine non solum anima concitari ceu quodam œstro, sed & corpus erubescere incandescereque, interno gaudio prorumpente in exteriora: quæ res multos insipientes decipit, qui sobrios vino madere autumant. Est tamen quædam Ebrietas etiam sobriorum, qui bona meraca hauriunt, & propitiationes a perfecta virtute accipiunt. Ceterum qui temulenti sunt, ne degustant quidem prudentiam, qua abstinendo famem eius sentiunt continuam*. Verum enimuero vinum dici potest sapientia naturalium, ac inferiorum rerum, prout a supernaturalibus atque diuinis contradistinguuntur, qua nostratium rerum sapientia repletus fuit Salomon, qui tamen aliam quærebat sapientiam, quando dicebat * Cogitaui in corde meo abstrahere a vino carnem meam, vt animum meum transferrem ad sapientiam, deuitaremque stultitiam. Licet hæc intelligi valeant etiam de vino naturali, quod haustum vberius quam par fit, vulgarem temulentiam affert, intellectuique nimium officit ad acquisitionem sapientiæ tam humanæ, quam diuinæ, quum haustum liberaliter, non in excessu nimio, & generosum, mentem acuat ad contemplationes, & ad intime penetranda sapientiæ mysteria. Sic igitur apte Chij suis in Numismatibus honorantes Homerum, eius mysticæ Sphingi lagenam vinariam apponunt, siue naturale vinum suum maluaticum intelligerent, siue mysticum sapientiæ nectar. Quæ sit explicatio prioris areæ Numi, qua Homerum honorant Chij vt viuentem, & poemata pangentem, sapientiæ plenissima.

(Margin: lib. de Temulentia. — Salomon a quo vino abstinebat. — * Eccl. 2.)

De sepulchrorum differentijs, & Homeri tumulo. Cap. CLIII.

Restat nunc vt ad alteram aream Numismatis explicandam accedamus, qua Chij venerantur Homerum vt iam vita defunctum. Sane mortuis honor exhibetur sepulchri; quod geminum habetur apud antiquos, nempe solidum seu plenum, quod continet intra se reipsa corpus, aut cineres hominis defuncti: & inane, quod intra se nihil comprendit corporis mortui, sed honoris ergo ponitur alibi humato; de sepulchro solido Virgilius haec habet in sepultura Miseni ℈

(Margin: Vrne sepulchralis explicatio. — Sepulchrum inane honoris ergo. — ℈ 6. Æn.)

Nec minus interea Misenum in litore Teucri
Flebant, & cineri ingrato suprema ferebant.
Principio pinguem tædis, & robore secto
Ingentem struxere pyram: cui frondibus atris
Intexunt latera, & ferales ante cupressos
Constituunt, decorantque super fulgentibus armis.
Pars calidos latices, & ahena vndantia flammis
Expediunt, corpusque lauant frigentis, & vngunt.
Fit geminus: tum membra toro defleta reponunt,
Purpureasque super vestes, velamina nota,
Conijciunt: pars ingenti subiere pheretro,
Triste ministerium, & subiectam more parentum
Auersi tenuere facem: congesta cremantur
Thurea dona, dapes, fuso crateres oliuo.
Postquam collapsi cineres, & flamma quieuit,
Relliquias vino & bibulam lauere fauillam,
Ossaque lecta cado texit Chorineus aheno,
Idem ter socios pura circumtulit vnda,
Spargens rore leui & ramo felicis oliuæ,
Lustrauitque viros, dixitque nouissima verba.
At pius Æneas ingenti mole sepulchrum
Imponit, suaque arma viro, remumque, tubamque
Monte sub aerio, qui nunc Misenus ab illo
Dicitur, æternumque tenet per secula nomen.

De

A De sepulchro autem inani ab Andromacha coniugi Hectori constructo in Epiro, quum cadauer in Asia iaceret humatum, sic idem Virgilius antea z. z lib.3. Æn.

Protinus aerias Phœacum abscondimus arces,
Littoraque Epiri legimus, portuque subimus
Chaonio, & celsam Buthroti ascendimus vrbem.
Hic incredibilis rerum fama occupat aures,
Priamiden Helenum Graias regnare per vrbes,
Coniugio Æacidæ Pyrrhi, sceptrisque potitum,
Et patrio Andromachen iterum cessisse marito,
Obstupui: miroque incensum pectus amore
Compellare virum, & casus cognoscere tantos,
Progredior portu, classes, & littora linquens.
Solemnes tum forte dapes, & tristia dona
Ante vrbem in luco falsi Simoentis ad vndam
Libabat cineri Andromache: manesque vocabat
B Hectoreum ad tumulum: viridi quem cespite inanem,
Et geminas, causam lacrymis, sacrauerat aras.]

Recte notat hoc loco eruditissimus La-Cerda, cōsueuisse veteres ijs, quos amabant, pluribus in locis imaginarium quendam tumulum excitare, quem hic poeta *inanem* vocat, & Suetonius in Claudio [a] *honorarium* his verbis: *Exercitus honorarium ei tumulum excitauit: circa quem deinceps stato die quotannis miles decertaret, Galliarumque ciuitates publice supplicarent.* Inde vetustæ marmorum inscriptiones, quod notauit Alciatus [b] habebant hæc verba: *Ob honorem*: cuius sententiam firmo verbis Taciti [c] *Honorisq. patris princeps ipse cum legionibus decurrit.* Huius inanis honorarijue tumuli exemplum est apud Homerum [d] Quum enim audisset ex Proteo Menelaus Agmemnonis fratris mortem, illi statim tumulum excitat: a cap.1. b 10. Par. cap.12. c 2. Annal. d Odyss. 4.

,, Ceterum post quam sedaui iram Deorum immortalium,
,, Aggessi Agamemnoni tumulum, vt immensa gloria esset.

C Et Xenophon in Expeditione Cyri [e] vbi huiusmodi tumulum vocat Cenotaphium: *His, quorum corpora inuenta non sunt, cenotaphiū magnū fecerunt, pyramq. magnam, & coronas imposuerunt.* Et apud Pausaniam in Atticis, & in Corinthiacis: in Atticis enim Euripidi honorarius tumulus excitatur, quum ipse in Macedonia sepultus esset: in Corinthiacis vero ducibus omnibus, qui ad Ilium ceciderant. Hunc tumulum dici Monumentum etiam asserit Iureconsultus ff. de Religiosis & sumptibus funerum: ait enim, Si ibi sit corpus, dici sepulchrum: si absit, dici monumentum, vt & Græcis Cenotaphium, quia structum solum ad memoriam defuncti. Græca voce vsus Lampridius in Alexandro: *Cenotaphium in Gallia, Romæ amplissimum sepulchrum meruit.* Philostratus in Apollonij vita [f] *Pseudotaphium* nominat proprie, quia mendax sepulchrum. Ad hunc tumulum Horatius allusit [g] e lib.6. f lib.11.c.15 g l.2. Ode 20

,, Absint inani funere næniæ.

Optat quippe mutari in alitem, ac perinde inane erit funus, vbi ipse non futurus. Nonnus [h] huiusmodi tumulum vocat κενήριον, καὶ τύμβον κενεόν. h l.2. Diony.

Quum itaq; forent apud antiquos ista duo sepulchrorum genera, Chij quidem in suo Numo
D sepulchralem vrnam apponentes, qua signabant, se manes Homeri venerari tumulo, dubium est an inani solum, & honorario cenotaphio id efficerent, an vero solidoque sepulchro, quod reuera cineres Homeri continerent apud se: Certe Proclus in vita Homeri scri-
,, bit: Erro tandem Homerus, vt fertur, Ithacæ multo tempore commoratur, & per va-
,, rias vrbes peregrinatus, demum in Io insula hanc ob causam vita functum fuisse tradunt.
,, Nam quum aliquando Homerus luminibus orbatus in littore sederet, & piscatores inde
,, gradientes persentisceret, eos interrogauit:

Viri ex Arcadia piscatores, num habemus aliquid?

,, Piscatores responderunt:

Quacunq. accepimus, amisimus: quæ vero non accepimus, portamus.

,, Quum enim illi piscium nihil possiderent, post piscationem pediculos venabantur; &
,, quos ipsi accepissent, occisos quum non haberent, non se habere; quos non acceperant,

,, eos in vestimentis circumferre dixerunt. Dictum quum non percepisset Homerus, A
,, mœrore vitam finijt in Io insula, quem magnifice admodum Ietæ sepelierunt, Epigram-
,, mate, quod ille sibi viuens composuerat, in lapide exciso.

Condit humus Caput hac sacrum, qui versibus arma
Fortia diuinis Heroum ornauit, Homerum.

Quam sententiam confirmauit Oraculum Delphicum; nam quum accessisset ad Delphos, de patria sua sciscitaturus Homerus, vt ait Eustathius [i] & quisnam ipse esset: & Pythiam respondisse:

[i] Iliad. K.

,, Insula Ios matris patria est, quæ colliget ossa
,, Exanguis: sed enim puerorum ænigma caueto.

Confirmat hoc idem Scylas Caryandensis in Periplo, Herodotos [k] Chronographus Anonymus Græcus, Pausanias [l] Suidas, Plinius [m] Solinus [n] Alcæus Messenius in Epigrammate Græco, sic Latine verso a cl. Saluio:

[k] in Erato. [l] lib. 10. [m] lib. 4. c. 12. [n] cap. 17.

,, Abstulit Heroum cantorem Griphus Homerum
,, Mire intortus, Ios qua iacet in pelago.
,, Nectare perfusum Nereides inde marinæ
,, Texerunt corpus littoreo lapide.
,, Ille etiam Thetim, & natum, Heroumque labores
,, Concinit, atque Ithaci facta operosa Ducis.
,, Parua licet, pelagi felix Ios insula, namque
Musarum sidus continet, & Charitum. B

Antipater Sidonius etiam, ita Latio donatus ab erudito Lucido:

,, Flexanimum, Musisque parem, linguaque potentem,
,, Hospes, Ios scopulo contigit Meonidem.
,, Non aliam tanto dignatus munere terram,
,, Hic sacram liquit mortuus ille animam.
,, Hac Iouis horrendos nutus, hac dixit Olympum,
,, Prælia pro transtris hac Telamoniadæ.
,, Hac & Achilleis raptatus vt Hector equabus C
,, Omnia Dardanico fregerit ossa solo.
,, Parua autem tantum si celo, non ne maritum
,, Et Thetidos glebarum indigna condit Ios?

Sed Allatius meus eruditissimus, strenue pro Chio pugnans, non solum Chium Homerum habuisse natalem contendit [o] sed etiam sepulchrum, afferens primum ex Hephæstionis verbis apud Photium ista, Latinitate donata: *Hipermenes in sua de Chio narratione, Homeri famulum fuisse refert, Scindapsum nomine: huncque mille drachmis a Chijs mulctatum, quod herum mortuum non exussisset.* Deinde quadam ex historia Græca vetusta, quam ita Latine vertit: *Argiuorum primates maximo elati gaudio, quod genus eorum a gloriosissimo poeta celebraretur, eum magnificis donis cohonestarunt; & area statua erecta determinarunt sacrificium Homero offerre secundum diem, & mensem, & annum: aliudque sacrificium quinquennale Chium mittere.* Quod sane sacrificium mihi potius respicere videtur Homeri sepulchrum, quam natales; etenim sacrificia fieri consueuerant ijs, qui post obitum iam inter Deos vtcumque relati fuerant a priscis; ita Platoni mortuo posuit Aram ad sacrificium Aristoteles, apposito disticho, sic Latine verso: D

[o] de Patr. Hom. c. 13. et seq.

,, Aram Aristoteles erexit hanc Platonis,
,, Viri, quem nec laudare scelestis fas est.

Aræ namque ponuntur non nisi ad sacrificia; sacrificiaque viuentibus non fiunt, sed iam mortalitatem exutis. Deinceps autem ex M. Varrone, de quo Gellius ita [p] *M. Varro in libro de Imaginibus hoc epigramma apposuit*

[p] lib. 3. c. 11.

,, Capella Homeri candida hoc tumulum indicat
,, Quod ariete mortuo faciunt sacra.

Quem locum illustrans eruditissimus P. La-Sena, tractans in suo Cleombroto De ijs, qui in
,, aquis pereunt, infit [q] In Homeri tumulo haud dissimile Animal insculptum, Capella vi-

[q] cap. 8.

A ,, delicet candida: & de ea verſiculi Varronis, quos Poetæ imagini appoſuit. Sculptu-
,, ram, & carmina, ad Patriam Homeri vindicandam, fuiſſe colligitur ex Gellio. Ma-
,, gnum certe ænigma, quod poſt Chriſtophorum Boethium, Franciſcus Luiſinus, & Hie-
,, ronymus Magius in peculiaribus lucubrationibus explicandum ſuſceperunt. Et con-
,, ſultis aſtris, immo cælum terræ miſcentes nihil ex Boethij quiſquilijs, præterquam tene-
,, bras ad nos attulerunt. Horum ineptias damnat merito Salmaſius, & ſuo de ingenio fa-
,, cem prætulit ſane luculentam, quum ex veſtigijs (vt ipſe inquit) veteris libri, & pro, *Arie-*
,, *te, hac Ietæ* ſubſtituens, Varronis diſtichum emendauerit; vt idem olim præſtiterat Scali-
ger in Catalectis. (Sane mihi criticorum iſta fax igne ſuo potius Varronis textum corrumpit, quam lumine colluſtret; nec ita facile textus variari patior, & librum veterem aliter habentem libenter talem viderem, cui fides adhiberi debeat.) [Sunt nihilominus in quibus adhuc hæreo, nec fortaſſe abſque ratione. Tumulum indicabat Capella inſculpta, non ea, qua parentabatur; nam quum continuo ſacra non fierent, ſemper tamen ſculptura ſuum, ad quod fuerat deſignata, præbebat indicium; nec ex Varrone conſtat inter ſepulchralia ſigna ipſos fuiſſe Ietenſes, qui Capram immolarent, expreſſos. Et capræ immolatio non id ha-

Critici notati.

B bebat ſpeciale, vt magis Homeri manibus, quam cuiquam alij ex Heroibus conueniret. Nec Varronis epigramma a Gellio adſcriptum, ad aſtruendum Ariſtotelis teſtimonium, qui ex inſula Io Homerum natum tradiderat; ſed vt diſſidentium tantummodo de hac re autoritates in vnum colligere niteretur. Quamobrem quum recepta lectio ab his ſeiuncta difficultatibus, facile ex ſe ſuſtineri poſſit, ab ea non recedendum. Senſus enim Varronis eſt Ariete mortuo fieri Homero ſacra; & tamen Capella candida eius tumulum indicat. Sed quid hoc ad Patriam Poetæ denotandam? inquies. Liceat ingenij periculum facere; ſitque ſatis, ſi a me non adeo inepta, & propudioſa effutiantur. Ænigma de Homeri Patria in Capella candida eſt: qui Græce interpretabitur, illud percipiet. Niuis albedinem Latini candidum aiunt; vt niueus etiam pro candido vſurpatur: αἶγα χιονικὴν ſi dixeris; & , vt fieri in Inſcriptionibus aſſolet, ſi punctatim per capitales literas ſcribas, AIΓ. XI. an non Homeri Patria prodibit, ideſt, αἰγεῖα videlicet χῖος, quæ Aegeo mari alluitur, Chius?

Erudita Varronis explicatio.

C αἰγεῖον, vel αἰγαῖον πέλαγος, cur dictum ſit, docet Plinius, inquiens: [r] *Ægeo mari nomen dedit ſcopulus, inter Tenedum, & Chium, verius quam inſula, Aex nomine, a ſpecie Capræ, quæ a Græcis ita appellatur, repente in medio mari exiliens.* Solinus hoc ſaxum Antandrum nominat [ſ] quod procul viſentibus Capræ ſimile credi ait. Feſtus ſic inquit, *quod crebræ in eo ſint inſulæ, quæ procul aſpicientibus Caprarum imaginem referant: alij quod* αἶγας, *ideſt Capras, magnos fluctus vocari, & inprimis ab Homero conſtet: & quia mare hoc tempeſtuoſum, & fluctibus, ac nauigandi periculo ſit terribile, Ægeum propterea denominatum.* Quicquid ſit, hoc verissimum, quod idem Varro habet, *a Capris nominauerunt Ægeum pelagus.* Chius autem Inſula, vt ex Metrodoro, & Cleobulo Stephanus ſcriptum reliquit, ἀπὸ τῆς χίονος, a niue, ſiue quod idem eſt, ab eiuſdem nominis Nympha appellatur. Habet etiam laudatum candorem Marmor, quod Chium vocatur. Plures item hoc nomine Vrbes; & quamuis Stephanus, Cariæ ciuitatem ab inſula diſtinguens, fuerit allucinatus; tamen & alias alijs regionibus recte adiudicat. Capella igitur candida, ſiue ex Chio marmore in tumulo Homeri poſita, ſiue niueo candore nitida, Chium referebat, ſuique nominis

r lib. 4. c. 12.

Ægeum mare cur appellatum.

ſ cap. 15. F.

Chium marmor candore præſtans.

Capella candida in tumulo Homeri, vt Chium indicet.

D notione, ac ipſa imagine, vt Aegeum mare, ſic non aliam, quam quæ in eo pelago inſignis erat, Inſulam denotabat. Chius igitur Homerus; & in Varronis Epigrammate res olim contentioſe pugnata, neceſſario obuelamento prudentiſſime deſignatur.] Hæc eruditiſſime vir eximius: cui ſane ſubſcribo Candida Capra in Homeri tumulo poſita ſignificari Chium inſulam ad Homerum attinere; ſed quod in eius tumulo fuerit appoſita, potius mihi demonſtrat Homerum in Inſula Chio ſepultum eſſe, quam ibi natum; etenim tumulus ad locum natalem non attinet neceſſario, ſed ad locum ſepulturæ. Sacrificiaque fiunt, non loco natiuitatis, at loco ſepulturæ qui ſacer eſſe cenſetur: nam Aris antiqui pro ſepulchris vtebantur, ut admonet Pauſanias in Laconicis, memorans Hyacinthi ſepulchrum eſſe in baſi Aræ factæ in formam columnæ. *Simulachri vero baſis*, inquit, *habet quidem Aræ formam: ſepultum autem Hyacinthum dicunt in ea.* Theodoreti [t] & Clementis Alexandrini: clatu: [u] *Non deſunt, qui Apollinis Aram, quæ eſt in Telmeſſo, monumentum eſſe dicant Telmeſſi*

Homeri ſepulchrum Chium, non natale ſolum vt indicet Varro.

Aræ veteribus erant ſepulchra.

t 8. de cur. Græc. affect. b.

u orat. ador. ad Gentiles.

cuiuſ-

Sacra faciebant antiqui ad tumulos mortuorum. *cuiusdam vatis: neque tamen qui eos homines tunc ibi sepelierunt, opinati sunt vllum se inquinamentum Aris afferre: nec qui ibidem rem diuinam faciebant, se piaculum committere existimarunt.* Itidem Terei sepulchrum fuisse Aram, ad quam Megaris sacrum fiebat; vbi pro hordeo Sacerdotes vtebantur calculis, autor est Gyraldus. [x] Et Aram Tymbrei, seu Sminthij Apollinis apud Troas fuisse Troili sepulchrum, scriptum legitur a Cantero. Athenæi quoque testimonio sepulchra veterum erant Aræ; *Nos equidem*, ait [y] *in Melissa vidimus Alcibiadis monimentum, quum e Synadis metropolim pergeremus; ad quod bos immolatur quotannis iussu Adriani Imperatoris optimi, qui etiam Alcibiadis statuam e pario lapide imponi sepulchro voluit.* Virgilius asserit Miseni sepulchrum fuisse Aram, dum eius funus curantes inducit [z] Teucros his metris:

x Synt. 17.
y lib. 13. c. 12
z 6. Æned.

,, Ergo omnes magno circum clamore fremebant,
,, Præcipue pius Æneas: tum iussa Sibyllæ
,, Haud mora festinant flentes: Aramque sepulchri
,, Congerere arboribus, cæloque educere certant.

Quin & Anchisæ patris tumulum fuisse Aram, ad quam sacrificaret Æneas, idem Virgilius innuerat [a] ita:

a 5. Æned.

,, Ille e concilio multis cum millibus ibat
,, Ad tumulum, magna medius comitante caterua:
,, Hic duo rite mero libans carchesia Baccho
,, Fundit humi, duo lacte mero, duo sanguine sacro:
,, Purpureosque iacit flores, ac talia fatur:
,, Salue sancte parens, iterum saluete recepti
,, Nequicquam cineres, animæque, vmbræque paternæ.
,, Dixerat hæc: adytis quum lubricus anguis ab imis
,, Septem ingens gyros, septem volumina traxit,
,, Amplexus placide tumulum, lapsusque per Aras.
,, Obstupuit visu Aeneas: ille agmine longo
,, Tandem inter pateras & læuia pocula serpens
,, Libauitque dapes, rursusque innoxius imo
,, Secessit tumulo, & depasta altaria liquit.

Nonius etiam Marcellus ait, *Templum & sepulchrum dici posse*, veterum autoritate: vt apud Virgilium [b]

b 4. Æned.

,, Præterea fuit in tectis de marmore templum
,, Coniugis antiqui. . . . .

Ara pariter, ad quam mactata fuit Priami filia Polyxena, nihil aliud fuit quam sepulchrum Achillis; vt ex Seneca Tragœdo constat, in Troade habente:

,, Achillis vmbra e tumulo loquitur:
,, Desponsa nostris cineribus Polyxenā
,, Pyrrhi manibus mactetur, & tumulum erige.

Et ex Euripide prius in Hecuba: cui miseræ dicit Vlysses:

,, Visum est Græcis, filiam tuam Polyxenam
,, Mactare ad excelsum aggerem Achillei sepulchri.
,, Nos vero comites, & adductores puellæ
,, Ordinarunt esse: sacrificij vero præfectus
,, Sacerdosque statutus est huius filius Achillis.

Sed & Aelianus, variam contexens historiam [c] Aras ponit apud Anaxagoræ sepulchrum, inquiens: *Epitaphium sepulchro Anaxagoræ insignitum, & eiusdem Ara.*

c lib. 8. c. vlt.

,, Hic iacet ille, cui rerum patuere recessus
,, Atque arcana poli, magnus Anaxagoras.

Aræ etiam geminæ ei positæ sunt, altera MENTIS, altera VERITATIS inscriptæ. Suetonius in Nerone [d] similiter Aræ coniungit monimentum defuncti, scribens: *In eo monumento solium Porphyretici marmoris, superstante Lunensi Ara, circumseptum est lapide Thasio.* Eusebij quoque relatu [e] in Præparatione sua Euangelica, *Arabes singulis annis puerum*

d cap. 2.
e lib. 4. c. 7.

rum immolantes, sub Ara sepeliebant. Ex quibus apertissime constat, apud Antiquos moris fuisse tumulis Heroum sacrificia facere, siue tumuli forent cadauera continentes, vt Ara in Telmesso: siue forent inanes ac honorarij tantum, vt Alcibiadis monumentum in Melissa: pariter & Anchisis in Sicilia; *&* Hectoris in Epiro. Siue fuerint in patria terra, vt Troili in Ilio; siue procul a patria, vt Achillis apud Troes. Equidem Homeri sepulchrum in Chio fuit, & cadauer vatis continuit: An vero natus in Chio fuerit Homerus, vbi commoratus senex, mortuus, & sepultus est, etsi noster Allatius probare satis videatur, attamen ego non possum non magnifacere iudicium Aristotelis, qui sumit ex Alcidamante, Homerum non fuisse ciuem Chiorum; etsi Chij fuerint Homeridæ successores vatis; nam ego Patauij non ortus, diu tamen hic moratus, si Deus, quos dederat, mihi filios Pataainos non abstulisset, Licetos Pataainos reliquissem, a me Pataaij genitos & educatos, qui nepotes etiam seros habere potuissent, & a me relictas domos, & villas; non tamen ab eis ego potuissem vnquam dici Pataaij natus. Neque necessariam originem Chiam ostendit Hymnus ille (si recipiendus est inter Homericos) in quo Poeta se describens, Homerus an Chios natales habuerit.

,, Cæcus vir habitans Chium saxosam,
,, Cuius omnes in pretio postea erunt cantiones.

tum quod se non Chij natum dicit, sed Chium habitare: tum quod incolatu solo Chius dici poterat, quum alibi natus esset; vt Simmias Rhodius ab omnibus appellatur, non quia Rhodi natus, ortus enim Sami fuit, sed quia Rhodi plurimum vixit, & docuit; audi Suidam: *Simmias. Rhodius, Grammaticus. Scripsit linguarum*, & obscuriorum in varijs linguis vocabulorum *lib:* 3. *Variorum poematum lib.* 4. *ab initio autem*, id est, antiquitus, *fuit Samius. Sed ad condendam Amorgi coloniam a Samis & ipse missus fuit. Amorgum vero condidit in tres vrbes* agro diuiso, vel, in tres vrbes diuisam, *Minoam, Ægialum, Arcesiuem. Fuit autem annis* 406. *post bellum Troianum. Secundum quosdam primus iambos scripsit, & alia diuersa, & Samiorum antiquam originem.* Quare nullus dubito cum VVolfgango Lazio f Homerum in Chio insula diem obijsse postremum, & ibi fuisse sepultum, vt ait M. Varro; proindeque celebrari recte Chium insulam Homeri morte. Sed apud me plusquam nimium valet iudicium Aristotelis, consentientis Alcidamanti g cui *Chij honorarunt Homerum, quanquam eius ciuis non esset* origine, licet esse potuerit ciuis incolatu, & priuilegio, quia propter eximias virtutes fuerit ab ijs ciuitate donatus. Etsi vero plures alij veteres Homerum ponant in Io insula mortuum, & humatum, quorum sententiam cl. Allatius noster expendit, Numus attamen Barberinus, & noster, & alij, de quibus inferius cum Augustino, Chium, non Ietam agnoscunt. Sed iam satis de Homeri sepulchro, & incolatu apud Chios. Porro Numisma De-Lazara circa sepulchralem vrnam inscriptas habet literas Græcanicas antiquioris notæ, ACCAPION. Constantinum apud & Portum legimus in Lexi-

Simmias Rhodius ab incolatu dictus, non a natali loco.

f lib. 2. Rer. Græcar.

g 2. Rhetor. capa. 4.

,, co: Ἀσσάριον. Minutus assis, quasi dicas teruntiolum. Hanc vocem deduxit Matthæus
,, a Latina As, siue Assis: sic enim Euangel. cap. 10. οὐχὶ δύο στρουθία ἀσσαρίου πωλεῖται: *Nonne duo passerculi assario veneunt?* ita Syriaca versio legit, sed vulgata: *Nonne duo*
,, *passeres asse veneunt?* Est enim diminutiuum. Hac voce vtitur Plutarchus in Camillo.
,, Charisius Sosipater lib. 1. Assarius ab antiquis dicebatur, nunc As dicitur, non Assis.
,, Alij volunt esse vnciæ quartam partem, idest, Assis dimidium, qui semuncialis fuit, teste
,, Plinio lib. 33 cap. 3. vide Georgium Agricolam de Ponderibus lib. 2. Confirmat Iose-
,, phus Assarium valere drachmas 4. idest semunciam.

Comparantur Numismati de-Lazara duo veteres alij Numi ab Augustino propositi. Cap. CLIV.

CEterum inter antiqua Chiorum Numismata, duo mihi referenda videntur, de quibus Antonius Augustinus Episcopus Tarraconensis, non procul a vestibulo suorum

a pag. 5. Dialogorum [a] agens, tres imagines effingit, quarum media, Numis vtrisque communis, A
Sphingem habet, quæ dextero pede sustinet vrnam sepulchralem, vtrimque superne ad os ansatam, inferne fundum obtinens acuminatum, quæ recta de se stare non posset; cuius modi vasa futilia nuncupari priscis abunde probauimus olim agentes de Lucernis antiquo-
b lib. 6. c. 13. rum Reconditis. [b] Supra Sphingem ternis pedibus innixam, atque stantem, alis explicatis, & in altum elatis, habentur in gyrum Literæ Græcanicæ, maioris notæ, ΧΙΩΝ: quibus apertissime constat, huiuscemodi Numismata fuisse Chiorum. A dextris istius Areæ posita visitur altera facies primi Numi, valde pulchra, & operosa: nimirum intra lineam simplicem extremæ peripheriæ circularem corona e globulis, vt & in area prima spectatur, posita est ad ornatum; qui mos conseruatur etiam ad hæc vsque tempora nostratibus in monetis. Intra circulum istum ornamenti, cyclus alius mysticus effictus est ex vitis viridi sarmento folijs vtrimque prædito, de summitate cuius dependet vuæ racemus; quem dubio procul in suo Numismate posuere Chij gloriabundi de vini proprij præstantia, supra vina ceterarum Græciæ regionum. Qui quidem circulus e sarmento vitis conflatus, intrinsecus duobus veluti decussatus rectaque ductis ad oram circuli sarmentis B
mire foliatis, arte potius quam naturali opere frondosis, in quatuor triangula dirimitur; in quorum supremo visitur vuæ botrus, racemusque dependens, vt adnotabamus: In dextero triangulo leguntur hæ literæ Græcanicæ ACCAP: In sinistro vero spectantur aliæ, prioribus copulandæ: ION, HM: In infimo demum hæc conspiciuntur, ΛϽΛ. Quarum quidem lateralia triangula replentium vti constructio facilis est, Ἀσσάριον Ημ: ita sensus non est valde difficilis, nam indicant Assem paruum, qui dimidium est Assis, &
c lib. 33. c. 3. semuncialis a Plinio dictus est [c] vt notabamus ex Constantino nuperrime. Sed internis illis literis infimi trianguli ΛϽΛ, quæ sunt duo lambda cum interposito sigmate prisco, prorsus hæreo. Si foret erratum fabrile, quod non raro contingit in veterum Numis obseruari, legique deberet ϽϽΛ, vel ΛC, facilis esset explicatio HMACC, HMAC, hoc est Semiassis, vt HMITPITHOS dicitur semitertiana febris apud Medicos, & Hemicranea dolor mediam partem, siue dimidium capitis angens. Ita HMAC, semias; & HMACC, semiassis; nam & ita Plinij sensum haberemus propitium. Alia vero facies alterius Numi vas habet futile sepulchralis vrnæ stantis, præter artem, ac naturæ morem, C
inter duas stellulas, cum circumposito nomine, seu pretio Numi ACCAPION. Ceterum & inferius [d] idem Augustinus aliud Numisma ponit, in cuius anteriore cyclo Sphinx adest pede sinistro anteriore sublato veluti manu tenens vuæ botrum, racemumue magnum; in posteriore vero sepulchralis vrna stans itidem, cum epigraphe ΛΑΜΠΡΟ ΧΙΟΞ: *splendida*, seu *lucida Chius*: vbi noto sphalma fabrile sigmatis inuersi, Ξ, quum haberi debuisset Σ, ita ΧΙΟΣ. Hic præterire silentio non possum, Cl. virum VVolfangum Lazium, agentem de rebus Græcis [e] loco Sphingis Harpyam Chijs insigne tribuere, quum tamen plurimum ab inuicem hæc monstra differant; & ipsemet paulo prius [f] monetam depinxerit cum Sphinge caput habente viri barbati, & pileati, & cum inscriptione ΧΥΟΣ, & vrna consueta sepulchrali; qua Sphinge mascula propius accesserunt ad Homerum designandum: cui pileum imposuerunt, vt Athenienses Hippocratis Coi statuæ in foro dudum erectæ, honoris ergo, & ad indicandam viri summam sapientiam. In quo numo mendum item fabrile noto, D
quum scribi debuisset ΧΙΟΣ cum iota, non cum ypsilo ΧΥΟΣ, vt appareat erratum fabrile quoque potuisse notari prius in literis Numi prioris ΛϽΛ: quæ nullam uidentur habere posse constructionem, significationemue rectam. Recte vero notat Lazius, *Ad insulæ Chij nobilitatem pertinere, quod ferat nobilissima vina Aruisia, a monte Aruisio aspero & importuoso, dicta; quæ hodie adiectione vnius literæ Maruasia nominantur; quorum meminit Maro hoc carmine:*

,, Vina, nouum fundam calathis Aruisia nectar.

Ad quæ alludens scribit in XIV. Strabo, Quum ceteræ circum vicinæ vino optimo abundent, & tota ferme continens, quæ propinqua est, vina optima ferat, vt Chius, Lesbos, & Coos antiqui, & Ephesium Megalopolitanum optima sunt. Celebratur eadem insula & Homeri morte.

Porro

Obscurissimi numi explicatio.

d Dialo. 5. pag. 155.

Lazius notatus.
e lib. 2. pag. 103.
f pag. 103.

Chij Homerum pileatũ cur fecerint, vt Athenienses Hippocratem.

Maruasiæ vinum vnde dictum.

A Porro de proposito Strabo sic alibi [g] *Deinde Aruisius* Chiorum *ager asper & importuosus, stadiorum fere CCC. vinum ferens omnium Graecanicorum optimum. Tum Pelinans mons omnium eius insulae altissimus. Habet haec insula etiam secturam marmoris. Viri illustres Chij fuerunt Ion tragadiae, Theopompus historiae scriptor, & Theocritus sophista: hi quidem etiam de Republica gerenda concertauerunt. Homerum quoque Chij sibi vindicant, argumento Homeridarum, qui e stirpe Homeri sunt: horum & Pindarus meminit:*

g lib. 13.

Chium vinum optimum inter omnia Graecanica.

,, Vnde & Homeridae

,, Futilium cantores carminum.

Classem quoque aliquando habuerunt Chij, *& imperium maris libertatemque attentarunt.* Caeterum alijs omnibus decoribus fere posthabitis, duo tantum in suis publicis Numismatum monumentis gloriae propriae testimonia ponere voluerunt, Homerum tam viuum qua proprio vultu caelatum, qua hieroglyphico Sphingis indicatum; quam vita functum, & apud se sepultum, vrnae sepulchralis expresso symbolo: & Vinum generosnm, omnibns alijs Graecanicis anteferendum, qua viridibus vitium sarmentis, & vuarum botris, atque racemis; B qua lagena vinaria, cantharoue significatum. Cuius quidem vini praestantiam apud nos, & ipsissimum saporem, aemulari mihi videtur vinum Pucinum appellatum, de quo Plinius [h] vi-
,, na generosa recensens ait: Genera autem vini alia alijs gratiora esse, quis dubitet? aut
,, non ex eodem lacu aliud praestantius altero germanitatem praecedere, siue testa, siue
,, fortuito euentu? Quamobrem de principatu se quisque iudicem statuat. Iulia Augusta
,, octoginta duos annos vitae Pucino retulit acceptos, non alio vsa. Gignitur in sinu
,, Adriatici maris, non procul a Timaui fonte, saxeo colle, maritimo afflatu paucas co-
,, quente amphoras. Nec aliud aptius medicamentis iudicatur. Hoc esse crediderim,
,, quod Graeci celebrantes miris laudibus Pictanon appellauerunt ex Adriatico sinu. Plinio consentit Eilard. Lubinus in Persium [i] scribens: *Vinum Falernum e Campania: cui inter generosa vina Italiae secunda nobilitas tribuebatur: prima enim laus dabatur Pucino; quod a Graecis Pyctanum appellatur.* Hodie nuncupatur Italice, *vin di Prosecco.* Eius mihi copiam fecit nudius tertius, transmissa phiala, Illustriss. Comes Iacobus Caimus Vtinensis; C in Patauino Lyceo Iuris Ciuilis ordinarij de sero primarius Interpres, cum ingenioso Cl. viri, Hieronymi Sini Epigrammate,

h lib. 14. c. 6. Vini Pucini Foroiuliensi praestantia.

i Sat. 3.

,, Iam Patris Augusti festae rediere Kalendae:
,, Bibite Pucino pocula plena mero.
,, Zoilus exclamat: producta syllaba prima est
,, Bibite: & hoc vitium carminis esse probat.
,, Verum ego defendi posum ratione diei;
,, Bibere namque hodie non decet esse breue.

Cui lagenam remittens meo dilutiore, lymphatoque vino plenam, Bacchus, inquam, iste tuus ardens, a Ioue fulmen trisulcum in sinum Hadrianae Semeles eubrante genitus, a mea Nympha, quam mitto, nutritus, mitior forte reddetur; etsi latrante Sirio Iuno ferociens aestuet, puerum tuum Semeleium exosa. Enimuero tuo in vino Pucino generosissimo bibendo saporem, & vigorem percepi vini Graeci, quod vulgo nomine Maluasiae venditur; & e Chio primaeuam originem habet; quo merito gloriatur Insula nobilis, vt & Homeri tam D incolatu, quam sepulchro. Nec ad Genuensium meorum decus & ornamentum praeterire debeo, quod etiam Lazius obuelare silentio noluit, dum inquit: C*hios insula hodie sub imperio Genuensium (quibus ante seculum Imperator Constantinus Andronicus Paleologus donauerat) ad Asiam versus deflectens, optimo quondum vino, & marmore celebris, si Plinio credimus lib. V. cap. vltimo.* Sed multo celebriorem eam fecerunt insignes viri, tum suis natalibus, Ion Tragicus, Theopompus historicus, Theocritus Philosophus, vt vidimus apud Strabonem, & Hippocrates Mathematicus, quem Aristoteles [K] & Simplicius in ostendenda ratione tetragonismi, siue Quadraturae circuli praeferunt Antiphonti, tanquam Geometram Ageometrae: tum sua diuturniore habitatione, morte, ac sepultura, posteritateque familiae, vt de Homero constat ex ante habitis. Quod autem nuper obseruabamus de Vino veterum Pucino, nunc alio nomine Profecco nuncupari, varietatem hanc habuit

Chios insula sub Genuensium dominium venit, diuque fuerit.

Viri Chij literis insignes.

K 1. Phy. t. 11

ab eo quod obseruare Strabo nos voluit, dum ait [l] [Sed videtur ob continentes migrationes, permutationesque communitatum, etiam nomina gentesque confusas esse: vnde factum, vt nostris hominibus non nunquam offeratur perplexitas; veluti primum de Crannonijs & Gyrtonijs. Quippe Gyrtonij antiquitus Phlegyæ sunt nominati, a Phlegya Ixionis fratre: Crannonij autem Ephyri. Itaque vbi poeta dicit: A

l lib. 9. F.

,, *E Thraca forte Ephyros quando incessebant*
,, *Aut animi nimios Phlegyas. . . . .*

quæritur quosnam dicat. Idem accidit de Perrhæbis, & Athamanibus. (& multo post) [m] Nominum mutationes permultæ sunt, præsertim Barbarorum, quemadmodum Dariacem Darium, Pharzirim vero Parysatim, Atargutam Atharam dixerunt: quam Ctesias Decreto vocauit.] Hæc ipse Strabo. Quibus aperte constat, mirandum non esse, si vinum Pucinum antiquitus appellatum & Pyctanum, hodie vinum Prosecum nuncupetur.

m lib. 16. F.

COMICA LASCIVO GAVDET SERMONE THALIA: B
vel
Poetæ Comici, Lyriciue lasciuioris actus.
Schema L. Gemma.

C

D

Expli-

A *Explicatio viri eruditi de Venere, Ioco, & Cupidine proponitur.*
Cap. CLV.

ERuditione pollens æuo nostro Ramirus de Prado, Commentarijs illustrans Epigrammata Martialis, dum illud præ manibus haberet:

Ad librum suum. [a] — [a] lib.4. Ep.4

,, Argiletanas mauis habitare tabernas,
,, Quum tibi parue liber scrinia nostra vacent.
,, Nescis, heu, nescis Dominæ fastidia Romæ:
,, Crede mihi, nimium Martia turba sapit.
,, Maiores nusquam rhonchi, iuuenesque senesque,
,, Et pueri nasum rhinocerotis habent.
,, Audieris quum grande sophos, dum basia captas,
,, Ibis ab excusso missus in astra sago.
B ,, Sed tu ne toties domini patiare lituras,
,, Neue notet lusus tristis arundo tuos.
,, Aetherias lasciue cupis volitare per auras:
,, I, fuge: sed poteras tutior esse domi.

Circa postremos duos versiculos has habet adnotatiunculas: [*ÆTHERIAS volitare per auras*] *id est prodire in vulgus*: & in hominum manus peruenire. [*LASCIVE.*] *Hic proprie positum. Est enim LASCIVVM, quod hic Hispane dicimus* trauieso iugueton, *vt lib.XIV.* Epigram.75.

,, Ludite lasciui, sed tantum ludite serui.

Horatius lib. 1. *Satyr.* 3 *in fine*:

,, ... vellunt tibi barbam
,, Lasciui pueri.

Sic Virgilius capellam appellat lasciuam: & hic noster lib. XIII. Epig. 39. *hædos lasciuos vocat & infra Epig.* 45.

C ,, Lasciuos leporum cursus.

Et Virgilius Galateam lasciuam puellam dicit, quæ malo petebat iuuenem & se cupiebat ante videri. Hinc natum est, vt hoc nomine vtamur pro libidinoso, & inhonesto, vt idem Epig. 5.

,, Lasciua est nobis pagina, vita proba est.

Causa quod Venerem proxime præcedit semper Iocus, & quum amantes ad Iocos deueniunt, propinqui maxime sunt Veneri nec vlla certior ad eam via, quam per Iocum; quod prudentissimus Horatius lib. 1. *carm. ode* 2.

,, Siue tu mauis Erycina ridens,
,, Quam Iocus circumuolat & Cupido.

Vides Cupidinem idest Amoris ardorem, qui amantes stimulat: & Iocum, qui viam aperit, & pudorem abstergit Venerem ipsam, ideST actum venereum circumuolitare. Quod nobis aperte indicat pictura, relata ab Autore Epigrammatum Orbis, quam hic exprimendam curauimus:

MORAVIÆ PROVINCIÆ
D *GERMANIÆ MAG.*

,, Epigramma repertum a Conrado Celte in gemma signatoria, aureæ Cruci insertum in
,, Monasterio Ritisch, iuxta Olmuntz, mense Julio, Anno Domini MDIIII.

Schematis locus.

,, Lasciui igitur dicti sunt inhonesti, quod lasciuia coniuncta sit cum actis Venereis: sic Catullus [b] ad Aurelium: — [b] Epig. 17.

Prædicare cupis meos amores,
Nec clam: nam simul exjocatio sonat.

Et

d l.3. de Arte Et Ouidius Iocos res venereas appellauit: [d] A

Cum custode foris, tunica seruare puellæ,

Celent furtiuos balnea multa iocos.

,, Quid? quod ludendi verbum subputridum est, & lasciuæ significationis. Liuius Andro-
,, nicus apud Festum in *adfatim, adfatim, edi bibi, lusi*. Quod expressit Sardanapalus in
e lib. 12. c. 12 ,, Epigrammate apud Athenæum: [e] *Ego imperaui, atque, donec Solis lumen videbam, bibi, edi, veneri indulsi*: (addit Athenæus alia verba Sardanapali sequentia, Ramiro non allata: *quum tempus, quod viuunt homines breue esse cognoscerem, idque multas habere fortunæ vites ac dolores: atque alij eorum bonorum, quæ reliqui, fruitione, percipient; quare nullum ego diem præterij quin hæc facerem.*)

Sardanapali vitæ ratio.

,, Catulus in Hymenæo:

Ludite, vt iubet: & breui Liberos date

f lib. 1. El. 8. ,, Ouidius in Amoribus: [f]

Ludunt furmosæ; casta est, quam nemo rogauit.

g lib. 2. ,, Et de Arte: [g]

Ludite, sed furto celetur culpa molesto: B

h lib. 3. ,, Et infra: [h]

Ludite; eunt anni more fluentis aquæ.

,, Propertius item:

Turba Menandre fuerat, nec Thaidos olim,

Tanta in qua populus lusit Erichthonius.

,, Et purissimæ impuritatis auctor Petronius in Satyrico:

Ipse pater veri, doctusque, Epicurus in arte

Lusit, & hoc vitam dixit habere telos.

,, Sic intelligo Epigramma quadragesimum quintum libri sexti:

Lusistis; sat est; Lasciui nubite cunni.

i l. 11. Epist. 105. ,, Et in Epistolis: [i]

Tu tenebris gaudes, me ludere teste lucerna. C

,, Quod sequenti versu declarat:

Ee iuuat admissa rumpere luce latus.

Hæc vir eruditissimus.

Expenduntur allati Schematis imagines, & sensa Viri Cl. *Cap. CLVI.*

Gēme signatoriæ maximæ quales.

In Cruce vt esse potuerit id schema.

NOs tamen in primis obseruamus, huiuscemodi Schema repertum in gemma signatoria, si fuit eius amplitudinis, quanta proponitur, forte non fuisse insertum anulo; sed vsuuenisse cuipiam viro principi, Sardanapali vitam consimilem agenti, qui tali simulachro sua signaret edicta, diplomataque; nam grandiore sigillo muniri solent ea Regum monimenta. Quod vero compertum fuerit hoc Emblema ludicrum, ac tantum non lasciuum in aurea Cruce insertum in Monasterio Ritisch, iuxta Olmuntz, admiror valde Monachorum ignauiam, & ignorantiam, si catholicam pietatem coluerint; qui non agnouerint hoc Emblema plusquam nimium dedecere tum monasterij locum, tum maxime venerandum signum Crucis, præcipuum humanæ redemptionis mysterium. Sin autem ibi degentes, in ea vixerint hæresi, qua iconoclastæ cunctas imagines irrident, atque contemnunt; nil mirum illos id effecisse, quod olim Hebræi, ne salutare lignum S. Crucis adoraretur, ac inueniretur; in loco, vbi sepultum fuerat, Veneris simulachrum posuere. Qua de re pulchra legitur historia D

m hist. Eccl. cap. 13. ,, apud Socratem. [m] Helena Imperatoris *Constantini* mater (cuius nomine Drepane, He-
,, lenopolis vocatur, olim vicus, iam ciuitas ab Imperatore facta) in somnijs diuinitus ad-
Crucis Domini inuentio. ,, monita, Hierosolymam iter capit. Et quum veterem illam Ierusalem desertam, tan-
,, quam pomorum custodiam (vt est apud Prophetam) [*] offenderet, Christi monumen-
* Ps. 78. 1. ,, tum, in quo sepultus est, & ex quo resurrexit, diligentet peruestigat: ac tandem, licet ual-
,, de ægre, Deo tamen illi opem ferente, reperit. Causam autem, quæ ei quærenti tantum

,, attu-

A ,, attulerit difficultatis, breuiter exponam. quemadmodum illi, qui Christi fidem ample-
,, xarentur, post tempus illius passionis illud monumentum in magno honore habuerunt:
,, sic qui ab eius religione abhorrerent, loco illo aggere & ingenti terræ mole obruto, de-
,, lubrum Veneris in eo extruxerunt: & loci illius memoria suppressa, idoli simulachrum
,, erexerunt. At istud quidem iam olim ad hunc modum processisse accepimus. Verum
,, quum Imperatoris mater de eo certior facta esset, simulachrum deturbat; locum custo-
,, dit, colluuie purgat ac sordibus: tres Cruces in monumento offendit: unam, beatam il-
,, lam quidem, in qua Christus passus fuit: alteras duas, quibus duo latrones suffixi occu-
,, buerunt: cum quibus vna reperta est tabula Pilati: in qua uarijs uariarum linguarum cha-
,, racteribus scripserat, palamque declarauerat Christum Crucifixum regem fuisse Iu-
,, dæorum. Sed quoniam incertum erat, quænam esset Crux quam quærebant, mater Im-
,, peratoris non mediocri dolore affecta est. Quem quidem non longo tempore post Hie-
,, rosolymorum Episcopus nomine Macarius sedauit: & quod erat anceps & ambiguum, fi-
,, dei ui & uirtute dissoluit; nam petijt signum a Deo, cuius compos factus est. Signum
,, autem eiusmodi fuit: mulieri cuidam indigenæ, quam diuturnus morbus oppresserat, iam
B ,, imminebat mors. Illi animam agenti singulas cruces apponit, pro certo persuasus eam
,, ad integram ualetudinem restitutam fore, si ueneranda in Seruatoris Crucem attinge-
,, ret: quæ spes illum minime fefellit. Nam quum duæ illæ Cruces, quæ Domini nō erant,
,, essent mulieri admotæ, illa nihilominus in mortis articulo constitit. Verum ut primum
,, tertia, quæ fuit uera Domini Crux, adhibita erat, Illa iam ferme moriens, extemplo con-
,, ualuit, & e morbo penitus euasit. Ad hunc modum lignum Crucis Christi inuentum est.
Hanc eandem historiam attulit etiam Theodoretus, & Sozomenus, [o] & quod omnium ma- [o] lib. 5. Eccl. hist. c. 19.
ximum est testimonium, Sancta Mater Ecclesia, quæ celebrans festum Inuentionis Sanctæ [p] [p] lib. 2. Eccl. hist. c. 1.
Crucis, ita legit: [q] *Post insignem victoriam, quam Constantinus Imperator diuinitus accepto* [q] Lect. 4.
signo Dominicæ Crucis, ex Maxentio reportauit, Helena Constantini mater in somnis admonita, conquirendæ Crucis studio Ierosolymā venit; vbi marmorea Veneris statua in Crucis loco a Gentilibus collocata ad tollendā Christi Domini passionis memoriam post centum circiter octoginta annos euertendam curauit. Quod item fecit ad Præsepe Saluatoris, & in loco Resurrectionis:
C *inde Adonidis, hinc Iouis sublato simulachro.* Quos Gentiles illi videntur æmulati nostrates hæretici, qui dudum aureæ Cruci gemmam illam inseruerunt, qua Venerem, Iocum, & Cupidinem insculptum esse putauerunt; vt Crux illa non adoraretur a fidelibus pijsque viris; aut eam adorantes viderentur colere profana gentilium simulachra. Sed tamen illa nomina, *VENVS, IOCVS, CVPIDO*, supra ternas imagines gemmæ apposita, mihi priscum & eruditum autorem non ostendunt, sed neotericum, & ineruditum; etenim antiqui nomina pictis imaginibus apponentes, eo seculo vixerunt, quando rudes artifices in artis infantia figuras adeo male formabant, vt non agnosceretur; quid repræsentarent nisi superius apposito nomine vel equi, vel hominis, vel Dei per imaginem indicari; quod Ælianus in sua varia historia testatur, inquiens, [r] *de vetustis pictoribus: Quum ars pingendi iam ortum duceret, & quodammodo in lacte fascijsque versaretur, adeo rudi & impolito stilo depinxerunt animantia, vt adscribere ad ea pictores necesse esset: Hoc est bos, illud equus, hoc arbor.* [r] lib. 10. c. 10
At vero Schematis huiusce figura sic affabre picta conspicitur, Iocus ludens, vt nemini du-
D bium esse possit ea Iocum repræsentari. Sed & in eo lædit hic inscriptor eruditionem, quod Iocum & Cupidinem Inscribit, quasi duas repræsentent res; etenim, vt infra demonstrabitur, Iocus antiquis descriptus est, nudus puer alatus cum ludicro capite mulieris manibus tractato; nec illo puello cupidinem voluere, contradistinctum a larua muliebris capitis: nec enim alæ solæ cupidinem ostendunt infantem nudum. At hac de re postea. Deinde uero prima figura sedens alata, & lauri frondibus, seu potius myrti ramulis coronata, nudo corpore non molli, delicatoue, ac muliebri, musicum instrumentum psalterij tangens, præter omnem eruditionem Venus inscribitur; quam apud autores nullos alatam legi, neque lauro redimitam, neque psalterij chordas digitis tangentem, neque corpore non mollissimo tumidulam. Quare nouitia nomina Schematis imaginibus ab inerudito perperam affixa respuo; sensumque viri Cl. de Venere alata, psalteriumque tangente recipere nō ualeo: licet Myrto coronata Venus in Iudicio Paridis astitisse dicitur a Nicandro in Alexipharmacis.

Pro

Propria Schematis explicatio de Musa Thalia proponitur & comprobatur. Cap. CLVII.

SAne mentem acrius intendenti mihi ad imagines Emblematis, duplicem in Schemate video significationem; vna quidem est de Thalia Musa lasciuiores comœdias inspirante poetis; altera de poeta lasciuo pariter ad lyram lusus Amoris canente. Et quidem Musas coronatas frondibus obseruat Gyraldus [a] & varijs instrumentis musicis instructas, inquiens: *Musa puellari, & nympharum habitu indutæ figuatur, cum varijs, & diuersis musicis instrumentis. Nam ex marmore quidem peruetustas Romæ in sepulchro effictas, diuersas ab his, quas in subscriptis carminibus leges, coronabantur vero varie & florum & frondium coronis: sed & interdum palma, vt Phurnutus ait, propter nominis similitudinem, quia Phœnices literas inuenisse feruntur, Quin & literæ Phœniceæ appellatæ sunt, vt in Poetis diximus. Sed & coronas interdum gestare Musæ finguntur ex pennis versicoloribus, non modo propter Pieri filias ab his superatas, & in Picas conuersas, sed etiam ob Sirenas deuictas, vt alibi dictum est.* Cui de Musarum coronis consentit omnino Natalis [b] Mythologus. Sed Thaliæ peculiariter alæ conueniunt ab alite Cygno, sibi proprio; qua de re mox idem Gyraldus infit: *Sub qua Thalia, quæ in vltimo loco posita est, hoc est germinatio virtutum: omnis enim virtus per pulchram appetitur famam & gloriam. Ideoque albo alite, id est Cygno substollitur, stagnisque mox deponitur; quia gloriæ & bonæ famæ semina in altum & sublime elata, dein per humum, hoc est inter mortales & per ora hominum disseminantur atque diffunduntur.* Insuper Boccatius in Genealogia Deorum omnibus Musis alas attribuit, ex antiquioribus inquiens: [c] *Musas præterea dicunt a quodam Pirenæo claustris clausas, easque ex claustris in detentoris perniciem euolasse.* Et mox mythologiam aperiens ait. *Has autem voluisse Pyrenæum includere, nihil aliud puto, quam quosdam ad ostentationem sui impetuosos & auidos, qui neglectis studiorum laboribus, postquam scrinia libris compleuerint, & eorum fere tegmina viderint; tanquam omnia, quæ in eis continentur, cognouerint; se se audent æstimare poetas, aut a circumspicientibus arbitrari. Verum quum euolauerint Musæ quas putauerant claustris clausisse, si eas in publicum sequi velint, idest ostendere se scire quod nesciunt, in præcipitium confestim ruunt. Ex quibus nonnullos ego cognoui, qui librorum congerie cumulata se credidere Magistros, & in conspectu scientiam corruere.* Sic igitur in Schemate Musa Thalia recte pingitur alas habere. Sed & eadem fingitur nuda, corporeque non molli & delicato, psalterium tangere; nuda quidem ob lasciuiam; etenim hac notatur conditione propria vel in fragmentis Virgilianis, vbi musarum omnium proprietates afferuntur, hisce versiculis, a Gyraldo quoque citatis, etsi vario delineatis ordine:

Clio gesta canens, transactis tempora reddit:
Melpomene tragico proclamat mœsta boatu;
Comica lasciuo gaudet sermone THALIA:
Dulciloquis calamos Euterpe flatibus vrget:
Terpsychore affectus citharis mouet, imperat, vrget:
Plectra gerens Erato, saltat pede, carmine, vultu:
Carmina Calliope libris heroica mandat:
Vrania ipsa poli motus scrutatur & astra:
Signat cuncta manu, loquiturque Polyhymnia gestu:
Mentis Apollineæ vis has mouet vndique Musas:
In medio residens complectitur omnia Phœbus.

Et ibidem legimus ista Musarum inuenta:

Clio historias inuenit: Melpomene tragœdias:
THALIA Comœdias: Euterpe tibias. Terpsychore
Psalterium: Erato geometriam: Calliope *literas:*
Vrania Astrologiam: Polyhymnia rethoricam.

Nuditate vero lasciuiam significari, quæ passim habetur in antiqua comœdia, nemo non agnoscit, vel ex eo communi dicto, *Mulieres vna cum tunica pudorem exuere.* Ad hanc rem Natalis [d] ex antiquorum sententia Thaliam Musam Lunæ adscribit; aitque: *Quum vero va-*

ria

[a] Synt. 7.
Musæ coronas gestabāt varias.

[b] lib. 7. c. 15.

Thalia alata.

[c] lib. 11. c. 2.

Sapientes, ac poetæ qui ex copia librorum videri volunt.

Thalia cur nuda.

Nuditas lasciuiam indicat.

[d] l. 9. Myth. c. 15.

A *ria sint harum Musarum studia, varijs quoque delectationibus capiuntur animæ mortalium, quæ ex illis sphæris, vt senserunt Pythagorici, descenderunt. Nam qui e Luna, quum magis Thaliæ naturæ sint obnoxij, comica lasciuia & petulantia delectantur.* Verum & corpus minime delicatum atque molle, sed solidum ac fere rusticanæ mulieris, laboribus assuetæ, viraginisque robustæ, sedens in Schemate, denotat eo nomine Thaliam, quod ipsa Telluris cultui, vitæque rusticæ præficitur. Nam Gyraldus ait,[e] veteres aliquos Thaliam Musam adscribere Telluri. Fulgentius in Mythologia de Musis ait:[f] *Quarta Thalia, id est Capacitas, veluti si dicatur Tithis Thalia: hoc est ponens germina.* Rhodiginus itidem suis in antiquis lectionibus ait:[g] *Nam & Clio historiam comperisse traditur: plantandi artem Thalia.* Quod autem Thalia Lunæ pariter atque Telluri tribuatur, non repugnat; quia Luna veteribus est Terra cælestis; vt ex Auerroe[h] constat aperte. Instrumentum Musicum, quod siue psalterium, siue cum vulgo nuncupes Harpam, a sedente Thalia nuda pulsatum mirifice congruit comicis, & lasciuis cantionibus; quare eanenti, scite ponitur astare Cupido nudus, loci laruam pertractans, ac veluti vibrans atque mouens ad rhithmum fidium; sicuti vidimus nonnullos circulatores ludiones, quasdam imagunculas ludicras ad sonum saltantes agitare. Sic igitur prior
B explicatio Schematis esto Musa Thalia pulsans Harpam, ad cuius sonum Cupido locum ludibundus agitet, indicium comici lasciui.

Thalia Lunæ adscripta.

Thalia vitæ rusticæ præfecta.

e Synt. 7.

f lib. 1.

g lib. 7. c. 4.

h 2. Cæl. t. 10. 4.

Secunda nostra Schematis affertur explicatio de Poeta seu comico, seu lyrico lasciua carmina pangente. Cap. CLVIII.

VErum enimuero corpus humanum, alatum, & coronatum, Harpamque musice tangens ad Amoris ludibundi præsentiam, adeo videtur amphibium inter femineum, atq; masculeum; vt quod nuperrime Thaliam Musam repræsentauit, aptissime referre valeat virum poetam lasciuiore metro mouentem animos ad petulantiam Amoris libidinosi. Quandoquidem laurea corona communis poetarum omnium est; etsi nonnulli coronati fuerint ex myrto, alij ex rosis, alij ex alijs qua floribus, qua frondibus. Quinimmo sertum in capite sedentis
C incertum est an e lauro sit, an e myrto, cognatas adeo frondes habet cum folijs vtriusque plantæ: Myrtus autem Veneri sacra decet maxime Poetam venereos lusus tractantem carmine siue comico, siue lyrico; tum etiam quod myrtus Voluptatis est hieroglyphicum, & pudendi muliebris obtinet Aristophani significatum. Quæ cuncta nobis ex antiquitate collegit Valerianus: cui[a] *Satis quidem exploratum est ex omnium fere poetarum lectione, Genium & Voluptatem ex Myrto significari. Arbusculam eam omnium delicatissimam aiunt, perpetuo tam virore spectandam, quam foliorũ specie, suauissimoq; odore præstantem; vt non immerito Veneri, Deæ omnium dedicata* (qualem certe non refert imago sedentis in Schemate, neruoso puroque corporis habitu, facieque virili, non admodum decora) *vnde meruerit Pelops Hippodamiæ nuptijs potiri certamine victor auxilio Veneris quod ei simulachrum expullulāte Myrto fecisset. Nam qui Venerem pingunt libenter illi myrteam coronam imponunt, qua coronatam eam in iudicio Paridis astitisse Nicander ait in Alexipharmacis; atq; ea de causa huiusmodi arbusculam Iunoni & Palladi odio habitam in posterum. Apud quem animaduertas Dyctimnam Palladem appellari, quamuis glossemata quædam aliter exponant. Neque vero dissimulandum, Myrtum pudendi*
D *muliebris habere significatum: vnde apud Aristophanem legas: Neq; rem aggredi Veneream, priusquam Græciam fœdere iunxerimus. Sed Myrtum Pollux carunculam intra pudendum muliebre ponit lasciuo quodam motu interim subsultantem: quo forsitan spectat Aristophanicus ille iocus, vbi chorus senum Lysistrate ait: Ensem gestabo posthac in Myrti ramo. In commentario serpentis Hecates fabulam recitauimus, quam multis modis Faunus pater solicitauerit ad stuprum, quum ea paternæ petulantiæ reluctantem modo virga myrtea verberaret, modo vini tormentum adhiberet, mox in anguem conuersus spiris totam implicauerit. Ibique virgam myrteam nequitiæ imaginationem, vinum mentis hilaritatem, anguem multiplices voluptatis nodos hieroglyphice significare ostendimus. Nam quod ad Myrtum attinet, apud Maronem*

›› Quos durus Amor crudeli tabe peremit,
›› Secreti celant calles, & myrtea circum
›› Sylua tegit.

Myrti hieroglyphica.

a lib. 50.

Mirtus cur exosa Iunoni & Palladi.

Myrtus hyeroglyphicũ pudiēdi muliebris.

Myrtus hilaritatis indicium, & cantus in conuiuijs, vt fuerit.

& mox: *Erat & hilaritatis indicium ramus Myrti, quem veteres inter vina alter alteri porrigebant. Mos enim fuit in conuiuijs eo circumlato ramo vnumquemque discumbentium ad cantandum excitare. Singuli enim conuiuarum accepto in manus myrti ramo, partes canebāt suas: quem morem Symposiacis Plutarchus late disputauit. Et Horatius adueniente verno tempore, quo se vndecunque patefacit hilaritas, dum Cytherea choros ducit Venus, decere ait viridi nitidum caput impedire myrto. Atq; vbicunque conuiuiorum lætitiam celebrat, coronas e myrto inferri iubet.* & adhuc infra: *Est & Myrti genus, quæ folia habet perforata: ea Træzenijs latissime prouenit: per hanc Amoris vulnera, mæroremque ipsum, quo plurimum Amantes ex desiderio conficiuntur, significari tradiderunt celebres doctrina viri. Alij (dicenda enim omnia sunt) fabulantur, ab acu, qua Phædra capillos coercebat, ea foramina processisse: de quo, vt nullam esse fabulam tam ineptam, quæ apud Græcos autore careat, admoneamur, apud Pausaniam libro primo videndum.* vbi legimus: [b] Post hæc Theseum, quum Pallantem & eius filios res nouas molientes occidisset, Træzenem, vt de cæde purgaretur, venisse. Ibi tunc primum Phædræ visum Hippolitum: adolescentisque amore insanientem, de morte sibi consciscenda consilium cepisse. Myrtus adhuc apud Træzenios ostenditur, perterebratis vndique folijs, eam sane talem ab initio fuisse negant; sed ex Amoris ægrimonia Phædram crinali acu folia transfixisse. Veneris popularis, & suadelæ cultum induxit Theseus, quum in vnam ciuitatem ex agris Atheniensem populum compulisset. Addit autem Pierius immediate: *Sunt qui per Myrtum Ganymedem referri putent, quod persuasum sit eam ibi lætissime natam, vbi pueris pedum vestigia pressisset. Argumento esse locum in Chalcide Harpagium a re ipsa nuncupatum, quod ibi Ganymedem ab Ioue raptum fabulantur, ibidemque Myrtos pulcherrimas, atque admodum copiosas nasci. Quod ea de causa a Chalcidensibus confictum aiunt, quod insulares illi impurum genus fuerunt, puerilium amorum turpitudini quam deditissimi, pudore omni posthabito. Id quoque apud Pausaniam.* Itaque non sine ratione Schematis autor Poetam lasciuum appinxit Myrtea corona redimitum. Sed & eundem non ab re finxit Alatum, Platonis in Ione de Furore Poetico sententiam secutus, talia scribentis: [Omnes itaque carminum poetæ insignes, non arte, sed diuino afflatu mente capti, omnia illa præclara poemata canunt: & vt Corybantes non sana mente saltant, ita neque cantilenarum modulatores egregij sana mente hos cantus effingunt: sed vbi in harmoniam & rhythmum insurgunt, & rapti bacchantur, quemadmodum Bacchantes feminæ, mente non sana mel & lac ex fluminibus hauriunt, sana autem mente haurire nequeunt; idque tum efficit illorum animus, qui cantus effingunt, quod ipsi narrant. Aiunt enim nobis Poetæ, quod e fontibus, quibus mel scaturit, haurientes, & a Musarum viridarijs collibusq; decerpentes, carmina ad nos afferant, quemadmodum mel ex floribus Apes, & instar Apum volare se dicunt. Qua in re vera loquuntur. Res enim leuis, volatilis, atque sacra poeta est: neque canere prius potest quam Deo plenus, & extra se positus, & a mente alienatus sit. Nam quādiu mente quis valet, neque fingere carmina, neque dare oracula quisquam potest. Non arte igitur aliqua hæc præclara canunt, quæ tu de Homero refers, sed sorte diuina id quisque recte efficere potest, ad quod Musa quempiam incitauit.] Et hinc Petrarcha deum Amorem introducit, qui sibi poetæ concesserit alas, quibus valeret ad mysteria diuina sursum volare; dum ita coarguens Amor eum infit; [c] vt alibi quoque notaui:

Myrtus Træzenia quid indicet.

[b] in Atticis.

Phædræ amor incæstus.

Myrtus vt Ganymedē referat.

Chalcidenses infames puerorū raptu.

Poeta cur alatus in Schemate sedens.

[c] part. 2. Canz. 45. stan. 10.

,, Ancor (& questo è quel, che tutto auanza) ,, Che mirando ei ben fiso quante & quali
,, Da volar sopra'l Ciel gli hauea dat'Ali ,, Eran virtuti in quella sua speranza,
,, Per le cose mortali, ,, D'vna in altra sembianza
,, Che son scala al Fattor, chi ben l'estima. ,, Potea leuarsi a l'alta cagion prima,

Sic igitur Poetæ finguntur Alati, non solum probi ad hunc finem, sed etiam lasciue scribentes; qui ad instar Apum volitant per amœna vireta Musarum, colligentes inde flosculos eruditionū, & mella blandæ voluptatis, quam celebrant; vt ex Platone colligitur. Quoniam autem Poetarū tres ordines habentur: Epici, Comici, Lyrici: solis Epicis Tuba datur: Comicis, & Lyricis, barbiton, siue psalteriū, & Lyra; quum lasciuiæ cantus maxime Comici fundāt; ideo scite Schematis poeta manibus barbiton, siue psalteriū, siue citharam pulsat, Harpā vulgo dicimus. Quoniā vero comici lasciua poemata personati representabāt; ideo recte poeta lasciuus in Schemate pingitur personā quandā nigellam atq; tenellam laruā vultū opertus.

loci

A Ioci figura, lususque poetici, sic, vt in Schemate, delineatur atque describitur a Cæsare Ripa Perusino, verbis ipsissimis: *GIVOCO DALL'ANTICO: Vn fanciullo nudo alato con ambedue le mani distese in alto, prendendo vna di due treccie che pendono da vna testa di donna, che sia posta in qualche modo alta, che il fanciullo non vi possa arriuas a fatto. Sia questa ornata d'vn panno, che discenda insino al mezo di dette treccie: & vi sarà scritto, IOCVS.* Ex quibus etiam apparet, male supra caput Alati puelli nomen inscribi. *CVPIDO:* & supra caput muliebris Laruæ, *Iocus*: quum apud antiquos Iocus non illa sola muliebris capitis imagine contineatur, vti perperam in Schemate notatur, sed aggregato ex illa & alato puello, ipsam capillorum funiculis intortis apprehendente; qui propterea similiter ab re inscribitur Cupido. Ioci figura.

Animo pacato sacrificandum, & supplicandum.

B *Schema LI. Gemmæ.*

C

D

Cur antiqui Sacerdotes offerrent aliquando sacrificia Numini sedentes. *Cap. CLIX.*

JOseph Pater meus, dum iuuenis in Insula Corsicæ medicinam faceret illius Regni pro Serenissima Genuensium Republica Illustrissimo Gubernatori, donatus fuit a nobili viro, quem graui morbo pressum persanauerat, anulo cum inserta gemma perpulchro,

mihi post multos annos hæredi relicto. Gemma pretiosior est Achates, alba fasciola per A
totum corpus lucido rubore saturo splendidū traiecta. Sculpturam habet artificiosissimam, qua repræsentatur Altare, super quo ardens flamma extollitur, prope sedens visitur sacerdos, podere vestitus more Romano, pectore quidem nudo, sed cetera membra vestimentis indutus: manu dextera pateram supra foculum inclinans, quasi vel vino, vel lacte, vel farre, vel thure, vel mola salsa litaturus; vtcumque Numini suo sacrum faciens, offerensque munus. Mirum est, quod sedendo sacrificet: id autem arbitror duas causas habere potuisse; quarum vnam mihi suggerit in Argonauticis Apollonius, asserens olim supplicantes absque voce tacitos ad focum sedere; quia non vocali, sed mentali oratione magis ad sui vota Numinis
a lib. 4. vers. 693. 694. beneficium allicerent; versiculi sunt Apollonij a

„ τὼ δ' ἄσεῳ, καὶ ἄναυδοι ἐφ' ἑστίῃ ἀΐξαντες
„ ἵζανον, ἥ τι δίκη λυγροῖς ἱκέτῃσι τέτυκται.

id est

Illi ergo tacite, sineque voce in foco conscenso
Sederunt (veluti mos miseris supplicibus est) B

quo de more supplicandi, sedendo ad ignem, latius infra. Altera vero mihi mystica videtur, quia Deo sacrificij munus offerens debet animum habere pacatum, nulla passione vel odij,
b Matt 5.23. 24. vel iræ potissime perturbatum; quod habemus in Sacra pagina præceptum Domini b *Si ergo offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid aduersum te, relinque ibi munus tuum ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo: & tunc veniens offeres munus tuum.* Rem Deo maxime gratam iubet
c Ose. 6. 6. Matt. 9.13. relinquere, vt fratri reconcilietur; quia misericordiam Deus vult, non sacrificium c indignati, & iratum iuste contra se proximum habentis: & dilectioni quodammodo sui, proximi dilectionem anteponit. Magna profecto res; & apud Iudæos non solum, sed etiam apud alias gentes piaculum erat ingens, imperfectum relinquere sacrificium; vt propterea Va-
d lib. 3. c. 3. lerius Maximus adolescentem laudet d qui potius aduri sibi brachium passus est, quam inchoatum sacrificium turbare, abrumpereue: vetusto *Macedonum more*, inquit, *Regi Alexandro nobilissimi pueri præsto erant sacrificanti: E quibus vnus thuribulo accepto ante ipsum astitit, in cuius brachio carbo ardens delapsus est: qui etsi ita vrebatur, vt adusti corporis eius odor ad circumstantium nares peruenirent, tamen & dolorem silentio pressit, & brachium immobile tenuit: ne sacrificium Alexandri aut excusso thuribulo impediret, aut edito gemitu aures regias aspergeret. Rex quoque patientia pueri magis delectatus, hoc certius perseuerantia experimentum sumere voluit; solito enim sacrificauit diutius: nec hac re eum a proposito repulit. Si huic miraculo Darius inseruisset oculos; scisset eius stirpis milites vinci non posse, cuius infirmam ætatem tanto robore præditam animaduertisset.* Ista quum ita se habeant, Dominus tamen pluris æstimans dilectionem proximi, quam sacrificium sibi destinatum ab hominibus, eos vel incæpto sacrificio, iubet ipsum interrumpere, priusque reconciliari proximo, qui ab ipsis offensus habet aliquid contra illos optare, vt animo pacato reconciliati valeant Deo sacrificium offerre. Voluntatis autem hanc pacem, & animi tranquillitatem quum oculis exponi visibilem nequiuerit in gemma Schematista, non inepte per sessionem corporis in sacrificante significauit; nam & Aristoteles animum sedatum a perturbatio- D
nibus per hominem sedentem indicauit, quum perturbationes impedire monuit adeptionem
e 7.Phy.t.20 scientiæ e *Nam quia quieta est*, inquit, *residetq; anima, sciens fit, & prudens*: & secundum Arabicam translationem magni Commentatoris: *Homo enim fit sciens, & intelligens, quando anima eius quieuit, & firmatur.* Itaque sedens iste sacrificans, indicat sacerdotem Deo munus oblaturum debere prius animum habere quietum, & ab omni perturbatione pacatum, supplicareque potius Numini corde in silentio, mentali oratione, quam in multiloquio vocalis orationis, absque cordis oratione; quo nomine Deus increpat populum male oran-
f Matt. 15.8. g cap. 29. 23. tem, inquit Dominus f *Hypocritæ, bene prophetauit de vobis Isaias dicens* g *Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longe est a me.* Sed oratio perfecta est cum vocali coniuncta mentalis; & ideo in liturgia nostra Romana sacrum faciens, præter orationem vocalem & altam, & submissa voce prolatam, bis tacito silentio cordis orationem effundit coram Deo. Sic ergo non inepte Schematista sacerdotem sacrificantem, inducit in gemma sedentem. Et

quum

quum Aristoteles ad sacrificia Diuina [h] moneat antiquos vti numero ternario; quæ sunt, Numen, cui sacrificium offertur; Sacrificium faciens homo: & res, quæ a sacrificante munus offertur Numini: sane tria hæc expressa visuntur in gemmula: Sacrificium peragens ipse sacerdos sedens; qui pectore nudo spectatur, indicans corde se Deum deprecari, non voce tantum, & animo pacato. Sacrificium, seu munus, quod offertur Numini, signatur patera, quam inclinat ad ignem, versans oblationem seu lactis, seu vini, seu farris, seu thuris, seu rei solitæ pateris contineri. Numen autem igne signatur, non solum, quia flamma vergit ad æthercam regionem, afferensque holocausti odorem Deo suauem, ob pium affectum offerentis; sed etiam quia flamma per seipsam Dei symbolum fuit apud antiquos & Ethnicos, & fideles; nam Persæ, Chaldæiq; coluerunt ignem vice numinis, vt latius ostendimus in Gemma Canopi. Rhodiginus [i] ex historia vetere producit, Darium cum Ducibus propinquisq; agmina in armis stantium circuisse, Solem, & Martem, sacrumque & æternum Ignem comprecatum, vt illis dignam vetere memoria fortitudinem inspirarent. Sed & in scriptura diuina legimus ignem esse Dei symbolum, ac mysticam notam; dicente Mose, & Apostolo [K] *Deus noster ignis consumens est*: scilicet ignis consumens respectu improborum, & ignis B purgans respectu electorum, vt ait Lyranus: & [l] *Apparuit Moysi Dominus in flamma ignis de medio rubi: & videbat quod rubus arderet, & non comburebatur*. & exeuntibus filijs Israel de terra Ægypti [m] *Dominus præcedebat eos ad ostendendam viam per diem in columna nubis, & per noctem in columna ignis, vt dux esset itineris vtroque tempore. Nunquam defuit columna nubis per diem, nec columna ignis per noctem, coram populo* [n] & Elias prophetas Baal increpans, qui non poterant ignem a suo deo impetrare ad holocaustum super altare comburendum; vbi præparauit altare vero Deo Israel & aquas multas apposuit, ignem naturalem extinguere valentes, & impedire sacrificium: *Quum iam tempus esset vt offerretur holocaustum, accedens Elias propheta ait: Domine Deus Abraham, Isaac & Israel, ostende hodie, quia tu es Deus Israel, & ego seruus tuus, & iuxta præceptum tuum feci omnia verba hæc: Exaudi me Domine, exaudi me, vt discat populus iste, quia tu es Dominus Deus, & tu conuertisti corda eorum iterum. Cecidit autem ignis Domini, & vorauit holocaustum, & ligna, & C lapides, puluerem quoque, & aquam quæ erat in aquæ ductu lambens. Quod quum vidisset omnis populus, cecidit in faciem suam, & ait: Dominus ipse est Deus, Dominus ipse est Deus.* & alibi [o] *& ait Moysi Dominus, iam nunc veniam ad te in caligine nubis, vt audiat me populus loquentem ad te, & credat tibi in perpetuum.* & mox: *in die enim tertio descendet Dominus coram omni populo super montem Sinai.* & infra: *Iamque aduenerat tertius dies, & mane inclaruerat: & ecce cœperunt audiri tonitrua, & micare fulmina & nubes densissima operuit montem.* & adhuc infra. *Quumque eduxisset eos Moyses in occursum Dei de loco castrorum, steterunt ad radices montis. Totus autem mons Sinai fumabat, eo quod descendisset Dominus Deus super eum in Igne, & ascenderet fumus ex eo quasi de fornace, eratque mons omnis terribilis.* Ex his locis antiqui Chaldæi cœperunt ignem adorare, tanquam Deum; quam sententiam Persis persuaserunt; eaque deriuata posterius est ad multas gentes alias, inde sacrificia facientes ad ignem velut ad Deum; qua ratione colebant Ignem sub nomine Laris Vestæ, Vulcani, & eiusmodi Deorum gentilium; de qua re Rhodiginus etiam [p] in antiquis lectionibus; Legimus, inquit, & in Græcia illud item, a Medis & Assyrijs barbaricos contri- D bui eiuscemodi elemento honores, non religione vtique, sed formidine verius nocentissimæ, omniaque absumentis rei: quo nomine quoque sancitum erat apud antiquos, sacrificandum esse malis Dæmonibus, ne noceant. Sed & ipse Porphyrius scribit, dijs, qui sunt intra cælum, siue cursu quodammodo pererrantium, siue non errantium, quorum ducem Solem, deinde Lunam existimandum est, commode sacrari ignem, quasi rem cognatam. Quin & Porphyrius, eidem Rhodigino [q] veteres ait cælestibus Dijs templa excitabant, & aras: terrestribus ἐσχάρας, id est focos: Maxime vero supplicantes ad focum sedebant, quod in explicatione superius allatorum Apollonij carminum, vel obseruatu Cælij [r] notarunt Interpretes: Lege, inquiunt, sancitum erat, vt supplices apud Larem sederent taciti, non vocali, sed oratione mentali precantes. Verum quid riuulos consectamur, quum Homerica adire fluenta liceat, a quibus ceu fonte perenni

„ Vatum Pierijs ora rigantur aquis?

Ita

[h] 1. Cælo.2.
[i] lib.15.c.15
[K] Deu. 4. 24. Hebr. 12. F.
[l] Exod. 3.
[m] Exod. cap. 13.
[n] 3. Reg. cap. 18.
[o] Exod. 19.
[p] lib. 15. c. 15
Cur ignem colerent antiquorum nube.
[q] lib. 12. c. 1.
[r] l. 15. c. 18.

† Vers. 153. Ita vero Odysseæ septimo † legimus, Alcinoi domum Vlysse ingresso: A

ὣς εἰπὼν κατ' ἄρ' ἕζετ' ἐπ' ἐσχάρῃ ἐν κονίῃσι
πὰρ πυρί οἱ δ' ἄρα πάντες ἀκὴν ἐγένοντο σιωπῇ

id est

„ Sic fatus resedit ad focum in cineribus
„ Iuxta ignem: illi certe omnes facti taciti sunt silentio.

Sensus autem Homeri est, post orationem vocalem, sedisse in foco Vlyssem, stupentibus, qui aderant, omnibus, vel potius oratione mentali supplicantibus pro illius incolumitate, vt exaudiretur de parando illi reditu in patriam. Quin & Halicarnasseus Dionysius, Marcium Coriolanum patria profugum, Actij Tullij Volscorum principis supplicem factum scribit, sedentem ad focum, quod repetit Plutarchus quoque, nil scitius suspicante Interprete: verba Plutarchi sunt de Coriolano, *Sumpto enim amictu & habitu, quo minime cognosceretur aspectu, vt Vlysses, infestorum hominum est vrbem ingressus. Erat diei serum, multiq; occurrerunt ei, sed nouerat nemo. Profectus domum ad Tullium, repente ad focum nullo sentiente penetrauit, ibique tacitus sedit capite obuoluto nihil agens. Familia stupore defixa dubitauit excitare eum, quod aliqua & ex veste atque silentio eius eluceret maiestas. Narrant igitur Tullio iam cœnanti hoc monstri. Qui surgens adijt eum, rogauitque, qui esset, quidq; petitum venisset.* B & mox Coriolanus ad Tullium: *pulsusq; in exilium supplex ad focum tuum consedi &c.* Id ipsum & a Themistocle factitatum quandoque, vbi testularum exilio mulctarus, etiam ab inimicissimo Molossorum rege Admeto, cuius adisset larem, religiose seruatus est, frequens Græcorum prodit historia: sed peculiaris apud eundem Plutarchum in Themistocle: *At illa in fuga,* dicit, *formidans magis Themistocles domesticum & recens odiũ quam veterem iram & regiam, huic se permissum iuit, ac supplex Admetum adijt nouo & inusitato more. Nam filium eius puerum tenens abiecit se ad focum eius. Hunc maximum, & prope solum qui non reijciatur, Molossi modum ducunt supplicandi. Aliqui Phthiam aiunt regis coniugem eam rationem supplicandi suggessisse Themistocli, filiumque suum apud focum cum eo locasse: alij Admetum ipsum, vt necessitatem apud eos, qui illum insequerentur, cur non dederet eum, excusaret, modum istum supplicandi struxisse ei & machinatum fuisse.* Vtcumque sit, mos apud antiquos erat supplicandi, sedere ad focum. Ne prætercam illud C

* lib. de primo frigido. e Plutarcho * quod *apud Persas supplicandi genus erat acerrimum & repulsæ securum, si supplex cum igne in fluuium descendens minaretur ignem se in eum abiecturum, nisi impetraret*

Penario mira supplicatio cum minis. *quod petebat, fiebat enim compos voti; sed puniebatur propter comminationem, vt pote iniustam, & naturæ contrariam.* Vt hinc habeamus rationem cur in gemmula nostra sculpatur sacrificulus ad ignem, ardentem in ara, sedens. Verum quam manu tenens porrigit id ignem, vt vt patera potest esse versans holocaustum in flammas, vt obseruabamus; tamen potest esse placenta, quam ethnici, quin & Israelitæ mali secuti deos alienos, libabant offerentes Lunæ, quam adorabant Reginam astrorum in cælo, tanquam Deam; vt illos increpans eis obijcit

* cap. 7. Dominus per Ieremiam, dicens * *Non ne vides quid isti faciunt in ciuitatibus Iuda, & in plateis Ierusalem? Filij colligunt ligna, & patres succendunt ignem, mulieres conspergunt adipem, vt faciant placentas reginæ cæli, & libent Dijs alienis & me ad iracundiam prouocent. Nunquid me ad iracundiam prouocant, dicit Dominus?* Cæli namque reginam hoc loco Lunam, aut Iunonem, aut Berecynthiam, Idolum gentilium interpretari, notissimum esse Lyranus D

§ cap. 44. obseruat. Et Interlinearis: vt etiam infra § *Responderunt autem Ieremiæ omnes viri scientes, quod sacrificarent vxores eorum dijs alienis, & vniuersæ mulieres, quarum stabat multitudo grandis, & omnis populus habitantium in terra Ægypti, in Phatures: sermonem, quem locutus es ad nos in nomine Domini audiemus ex te, sed facientes faciemus omne verbum quod egredietur de ore nostro, vt sacrificemus reginæ cæli, & libemus ei libamina, sicut fecimus nos & patres nostri, & reges nostri & principes nostri in vrbibus Iuda, & in plateis Ierusalem, & saturati sumus panibus, & bene nobis erat, malumque non vidimus. Ex eo autem tempore, quo cessauimus sacrificare reginæ cæli, & libare ei libamina, indiguimus omnibus, & gladio & fame consumpti sumus. Quod si nos sacrificamus reginæ cæli, & libamus ei libamina, nunquid sine viris nostris faciemus ei placentas ad colendum eam, & libamina ad libandum? Et dixit Iere-*

‡ l. 14. c. 19.
* lib. 9. c. 16. *mias, &c.* Sunt autem placentæ plurium generum apud Athenæum, ‡ & Rhodiginum * allatæ,

A latæ. Coronatus aſpicitur noſter ſacrificans in gemma, quia ſacrificantes coronatos eo munere fungi ſolitos, certum eſt ex Athenæo[b] ſcribente: *Conſueuerunt Lacedæmonij etiam calamo coronari per feſtum Anteſignanorum, vt in libro de ſacrificijs in Lacedæmone ſcriptum reliquit Soſibius, quum ita inquit: alios quidem regionis ipſius calamis coronari accidit; alios vero, pueros ſcilicet, ex inſtitutione non coronatos aſſequi:* nimirum coronatos extitiſſe ſacrificia peragentes, quos aſſequerentur pueri non coronati. & mox: *Idcirco tempora coronabantur, vt optimus inquit Anacreon: in cilijs autem corollas ponentes feſtiuum feſtum ago Dionyſio*; quod eſt Baccho ſacrificare. & adhuc infra: *Narrat in Sympoſio Ariſtoteles, quod nihil mutilatum Deis offerre, ſed omnia perfecta ac integra donare conſueuimus; plenum vero & perfectum videtur corona.* Quod apprime declarat illam gemmæ particulam, ſi ſedens ſacrificans manu coronam geſtet, non pateram; de qua re non leuis eſt ambiguitas. Incertum etiam in exiliore gemmula, num circulus vinciens caput ſacrificantis corona ſit ex proprijs capillis, qualem habent monachi, cœnobitæque noſtri; qualeſque geſtare viſi ſunt occidentales Indi, de quibus luculenter, Indicarum rerum Hiſtorici: an potius ex alia materia vel frondium, florumue, vel auri, aliuſue metalli. Rhodigino quoque[c] *Illud autem*
B *corollarium fuerit, non in conuiuijs modo corollis eſſe vſos veteres, ſed & in ſacris. Nam Hermionenſes in Græcia Chelioniæ Deæ ſacra obeuntes, feſtaque dicta item Chthonia, tempore æſtiuo, corouas ex flore implicant, quem comoſandalon vocant. Eum ex magnitudine ac colore eſſe hyacinthum putat Pauſanias.* ſacrificantem hunc ex habitu Romanæ veſtis Romanum conijcimus indicari ſine dubio. Itaque more vetuſto ſacrificans in gemmula noſtra ſedet ad focum ardentem in Ara coronatus, offerens, incertum cui Deo, ſeu placentam, ſeu coronam, ſeu pateram aut liquoris, aut farris, aut etiam thuris: nequit enim oculus ob gemmulæ paruitatem, iſta diſcernere; cuius emblema docet nos, animo pacato ſacrificandum, & ſupplicandum eſſe Numini.

[b] lib. 15. c. 5. & ſeq.

[c] lib. 27. cap. 26. F.

D

Fructuum atque frugum vbertatem concordia gentium comparari. A

Schema LII. Gemmæ.

B

C

Concordia, & fide data seruataque mirificam apud homines promoueri bonorum omnium vbertatem. Cap. CLX.

NOuissime vero duas ad me gemmulas attulit Cl. Vir Andreas Morettus, ob Mathematicarum peritam eximiam Serenifs. Reip. Venetæ carissimus; alteram quidem, in qua duo spectantur Amaltheæ cornua, vulgo Cornucopiæ dicta, plena terræ pomis omnigenis, ab ima parte iuncta connexaque, ac in altum assurgentia diuaricatione quadam sensim, ad D effigiem cuiusdam caducei; quorum in medio rectus extollitur culmus cum spica frumentacea. Sub nodo autem cornuum infimo duæ manus humanæ dexteræ spectantur, in signum fidei, pacis, & concordiæ, simul iunctæ, non strictæ quidem, sed veluti decussatæ. Profecto constat hoc esse symbolum omnino diuersum ab Emblemate [a] quo sine manuum vlla figura, duo Cornua-Copiæ posuit eruditissimus Alciatus, inter quæ sursum assurgens inspicitur verus Caduceus Mercurij cum obuolutis anguibus, & imposito Cyllenij pileo vtrimq; alulis decoro. Verum in nostra gemmula duo Cornua-Copiæ, cum exurgente culmo triticeæ spicæ intermedio, & iunctæ dexteræ cornua qua sustinentes, qua deferentes, nihil aliud mihi signare videntur, nisi prima mortalium commercia, prorsus ad humanam societatem perutilia, perque necessaria. Enimuero prima commercia fuisse frugum, ac terræ fructuum, probabile satis est; enimuero quum non omnis ferat omnia tellus, sed alibi sit copia frugum, alibi fructuum caritas; par est homines primorum seculorum inopia nutrimenti laborantes

a Embl. 119.

ad

ad loca feracia delatus, inde sibi fruges emisse, quas in suam terram deferrent, pretio frugum comportato, & commutato cum eicis. Cuius rei testimonium vetus habemus in Sacra pagina [b] ponente Filios Iacob a patre missos e regione sua fame penitus oppressa procul in Ægyptum frumenti feracissimam & abundantem cum pecunia emere fruges in patriam cōportandas. & alibi [c] ponitur *Nauis institoris de longe portans panem suum.* Vbi Glossa. *Nauigator dicitur institor, eo quod acquirendis mercibus sedulus instat. Sicut ergo institoris nauis onerata mercimonijs, quæ in patria sua abundant per mare portat, vt venditis quæ attulerat, cariora domum reportet.* Et Lyranus: *Sicut enim in naui institoris portantur diuersa vitæ humanæ necessaria: sic in scriptura continentur omnia necessaria ad salutem.* & alio loco [d] *Pertransierunt, quasi naues poma portantes.* In gemmula vero, præter culmum triticeum, ex quo panis efficitur, duo cornua spectantur plena pomorum omnis generis. Porro cōmerciorum vtilitates miras, & inuentores primos, apte Polydorus exponit, cui [e] Mercatura haud equidem paruo mortalibus auxilio est; quando in asportandis mercibus vitæ humanæ necessaria vbiq; locorum suppeditat. Multarum quoque ac maximarum rerum vsum, experientiamque homines edocet, ad barbarorum insuper necessitudines, Regumque amicitias contrahendas plurimum valere censetur. Quapropter Plinius in 33. haud temere putat commercia victus gratia esse inuenta: sed ibi, vt opinor, de rerum commercijs loquitur, quæ, vt ipse tradit, Troianis temporibus in permutandis rebus ad victum necessarijs, mortales inter se exercebant, propter quod cum illis tunc haud dubie multo præclarius agebatur. Post hæc autem reperto, sicut idem sentit, aureo nummo tanta hominibus lucri cupiditas incessit, vt merces asportandi causa, se se ad omnia pericula, vel, vt ita dicam, ad aleam, veluti etiam hodie fit, exponerent. Ex quo verissime Flaccus Horatius de his ait,

„ Impiger extremos mercator currit ad Indos
„ Per mare pauperiem fugiens, per saxa, per ignes.

De huiusmodi mercatura Cicero quoque in 1. de Offic. Mercatura autem, inquit, si tenuis est, sordida putanda est: si magna & copiosa, multa vndique apportat, multisq; sine vanitate impertiens, non est admodum vituperanda: atque etiam si satiata quæstu, vel contenta potius, vt sæpe ex alto in portum, ex ipso portu in agros possessionesq; contulerit, videtur iure optimo posse laudari. Mercatura etiam, teste Plutarcho, viri præclarissimi exercuerunt, Thales, Solon, Hippocrates, & Plato. Hanc, autore Plinio lib. 7. Pœni inuenerunt: Verum Diodorus in VI. Mercurio assignat; id quod Galli quondam sibi persuasum habuere, qui vt Cæsar ait, Deum maxime Mercurium celebrant, cuius plurima erant apud eos simulachra: hunc enim omnium inuentorem artium ferebant, hunc viarum, atque itinerum ducem, hunc ad quæstum pecuniæ, mercaturasque vim maximam habere arbitrabantur. Sed Plinius sibi omnino repugnare videtur, quum in eodem dicat emere, ac vendere instituisse Liberum Patrem, præsertim quum mercatura, quam ait Poenos inuenisse, nil aliud sit, nisi actus quidam emendi vendendique merces. Quare ita fortasse intelligendum est, vt Poeni mercaturam a Libero Patre institutam primi exercuerint. Ceterum neque hoc primo Poenis, aut Mercurio, vel Libero Patri assignandum ducimus, quando ex testimonio Iosephi lib. 1. Antiq. vsum vendendi & emendi multo ante apud Hebræos, hoc est, Noe temporibus fuisse constat. Institores vero primi, teste Herodoto in 1. Lydi fuerunt. Sunt autem institores, non qui egregie mercaturam exercent, sed qui a mercatoribus emunt, vt deinde emptas merces minutatim vendant. De quibus M. Tullius lib. Offic. 1. ita sentit: sordidi etiam, inquit, putantur, qui mercantur a mercatoribus, quod statim vendant: nihil enim proficient, nisi admodum mentiantur. His item hodie vestium, linteorumque venditores dare solent vestimenta circumferenda, ac ipsi ab alijs opificibus mercari res maiusculas ad vendendum qui idcirco omnes vrbis vicos ruresq; ex mercatu mercatum circuire parati sunt, suas pariter merces ac amicorum vendendi causa: vnde vulgo circuitores uocamus, & institores, teste Vlpiano, dicuntur, quod negocio gerendo instent. At Labeo Iurisconsultus. Muliones quoque, Tabellarios, tabernarumque præpositos loco Institorum habet. Quanquam sunt institores ijdem atque mercatores & negociatores; sed ut isti honesti, sic illi sordidi habebuntur, quemadmodum Cicero, sicuti supra dixi, eorum conditionem recte tenuerat. Hæc ille. Quum igitur commercia tuta non sint, ubi non est pax; siue mari, siue terra merces conuehantur ad alienigenas; etenim mari piratæ rapiunt sibi mercatorum opes omnes, vt apud

Ccc Vir-

[b] Gen. 42. & seq.
[c] Prou. 31.
[d] Iob. 9. 26.
[e] 4. de rer. inu. c. 4.
Mercaturæ laus.
Commercia victus gratia inuenta.
Viri præclarissimi Mercatus.
Poeni mercaturæ inuentore.
Institores vnde dicti & qui.

f 9. Æneid. Virgilium Numanus ille pirata f de suis commilitonibus,

,, Omne æuum ferro terimus, versaque iuuentam
,, Terga fatigamus hasta: nec tarda senectus
,, Debilitat vires animi, mutatque vigorem.
,, Caniciem galea premimus: semperque recentes
,, Conuectare iuuat prædas, & viuere rapto.

In exercitu quoque terrestri nunquam non abundant atroces mercatorum itinerantium latrones, de quibus diffamatum carmen habetur apud Lucanum:

,, Nulla fides pietasque viris, qui castra sequuntur.

Nimirum lixis, & calonibus, nō autem ducibus, qui castris imperant, neque bonis militibus, qui castra constituunt. Vbi vero pax est, & hominum concordia, mercimonia facile tutoq; portantur ad plagas exteras, in quibus propterea fit abundantia frugum, veluti Cornucopia rerum conuecta. Consimiliter nisi fides inter distantes mercatores habeatur incolumis & inuiolata penitus, eorum institores nequeunt commutationem mercium & pretiorum agere; quamobrem indigentes omnino remanent regiones ipsæ steriles, penuriaue quomodocunque laborantes. Quum autem fidem intemeratam, pacemque securam, & concordiam omnino tutam sibi polliceri consueuerint homines iunctis manibus dextris ad inuicem; propterea iunctæ dexteræ symbolum sunt apud homines fidei, pacis, atque concordiæ. g Gen. 2. 24. Ceterum fides maritalis, quæ iungit duos in carne vna g strictior quum sit omnium, arctiori dexterarum coniunctione signatur, manibus nempe non tantum iunctis, verum etiam arcte se se constringentibus; quando ad fidem pacis, concordiamque mercatorum satis est dexteras iungi, non oporteat illas arcte constringi. Sic igitur in Schemate nostræ Gemmulæ manus illæ duæ dextræ coniunctæ sine constrictione, veluti sustinentes duo Cornuacopiæ cum culmo spicæ frumenti, symbolum sunt vbertatis delatæ in alienam regionem concordium mercatorum fide tempore pacis. Curuantur autem illa duo Cornuacopiæ in effigiem caducei, vel potius nauis onustæ fructibus, elato culmo tritici quasi malo, sustentatæ, ac innixæ manibus coniunctis, tanquam nautarum cooperantium ad nauem vehendam per mare mercaturæ. Sed & illa duo mala Punica, quæ dependent e caduceorū nexu supra manus iunctas affabre posita, Valeriano † populorum gentiumq; multarū concordiam mire portendunt; erat enim apud antiquos præcipuum eius mali symbolum, vt populos gentesq; varias uno ueluti collegio fœdereque concregatas indicaret. Id ea de causa factum, quod grana illa sua folliculis quibusdam aliquo numero ab alijs segregata, prouinciarum ueluti limites quosdam præ se ferre uideantur, & singula hominū vel collegia, uel nationes potius ab alijs distinguere. Varij enim loculi, circo quippe suo dirempti, cum granis suis, varias itidem gentes, suis quasi finibus terminatas indicant. Quum vero Iuno regnorum præses haberetur, malum illi Punicum dedicarunt, quod in eius manu Mycenis spectabatur, quum sceptrum altera teneret, eo opere quod Polycleti fuisse ferebatur, de quo apud Pausaniam. Sed Punicū malum multarum gentiū societatem hieroglyphice signat; enimuero tintinnabulo adiectum, cuius species apud Hebræos potissimum reperies, ut olim Eucherius, mox Gregorius Pontifex interpretatur, unitatem Ecclesiæ ex multis gentibus in eundem sonum, hoc est in eadem præcepta conuenientium indicat. Sicut enim, ille inquit, in malo Punico uno exterius cortice multa interius grana uniuntur; sic innumeros S. Ecclesiæ populos unitas fidei cōtegit, quos intus diuersitas meritorum tenet. Quod uero piorum conuentus canit: Et cortex mali Punici genæ tuæ, & floruit uitis, floruerunt mala granata: Ecclesia, ut Ambrosius ait, bonum fidei fulgorem, confessionisque prætendit, tot martyrum sanguine precium, & quod est amplius, Christi cruore dotata, simul plurimos intra se fructus usus istius pomi sub vna munitione seruat, & virtutum negocia multa complectitur. Sentit idem Hieronymus, ubi sextodecima Hebræorū castra Remon Phares dicta tradit, quod ῥοιᾶς ἀπαθηκῶν Græci reddidere: Latini, Mali Punici dissepimenta. Arboris enim huius fructum, granorum numerositate refertū, indicare aiunt pij omnem turbam credentiū in Ecclesiæ gremio vno quasi cortice cōtentam. Addemus id, eo magis vnitatem hanc in Christianis malo granato cōuenire, quod pomū id hoc habet præcipuum, ut quot in uno grana sunt, tot in reliquis reperiantur. Nam, ut Africanus ait, parua & magna granata nō eo inter se dessidēt, quod hæc plures, illa pauciores habent acinos, sed quod parua minores, magna grandiores nutriat; ita

Chri-

Christianæ pietatis opera, non quam multiplicia sint considerantur, sed quatenus vno eodemque numero, cum fide, spe, & charitate in vnoquoque deprehendantur, & fine terminoue vno conclusa, vno quippe cortice diuinæ gratiæ comprehensa, pro vniuscuiusque virtutis magnitudine vel exiguitate præmia consequantur. Ita quidem recte Sanctissimi viri de malo Punico, potissimum adiecta tintinnabula. Sed noster autor in gemma sub Cornucopiæ gemino, & arista, supra duas manus dexteras decussatim coniunctas, alio symbolo signauit multarum gentium commercia, sub fidei moralis ac politicæ fœdere vbertatem annonæ, merciumque sibi ad inuicem communicare, dum iusta rerum cõmutatione (quod indicat æqualis parque numerus granorum in vtroque malo) secum mercimonia permutant; itidem duo illa Cornucopiæ simili fructuum stirpiumq; genere completa, mutuam cõmerciorum æqualitatem ad iustitiam representant; vnde varias inter gentes integram pacti sibi fidem adinuicem seruantes, oritur omnium bonorum abundantia.

Fortitudinis audax facinus, pro Patriæ salute patratum.

Scheme LIII. Gemma.

Mutij Scæuolæ Romani grande facinus, & insignis erga Patriam Pietas atque fortitudo, detegitur in Gemma. Cap. CLXI.

Altera sane Gẽma Moretria sculpturã habet artificiosissimam, qua representatur adurens manum sibi dexteram Mutius Scæuola Romanus ad foculũ Porsenæ sacrificãtis. De quo facinore strictim, vt assolet Valerius Maximus, at vberius Plutarchus, atq; Liuius.

Valer. Max. a lib. 3.c.3.

,, Sane Valerij verba sunt: De Mutio Scæuola [a] Quid enim ijs, quæ supra retuli, facto Mu- A
,, tij conuenientius? Quum a Porsena rege Hetruscorum vrbem nostram graui, ac diutino
,, bello vrgeri ægre ferret; castra eius clam ferro cinctus intrauit: immolantemque ante al-
,, taria conatus est occidere. Ceterum inter molitionem pij pariter ac fortis propositi op-
,, pressus, nec causam aduentus texit: & tormenta quantopere contemneret, mira patien-
,, tia ostendit. Perosus enim (credo) dextrram suam, quod eius ministerio in cæde regis
,, vti nequisset, iniectam foculo exuri passus est. Nullum profecto Dij immortales admo-
,, tum aris cultum attentioribus oculis viderunt. Ipsum quoque Porsenam oblitum peri-
,, culi sui, vltionem suam vertere in admirationem coegit. Nam reuertere, inquit, ad tuos
,, Muti: & eis refer, te, quum vitam meam petieris, a me vita donatum. Cuius clementiam
,, non adulatus Mutius, tristior Porsenæ salute, quam sua lætior, vrbi se cum æternæ glo-
,, riæ cognomine, Scæuolam reddidit. At Valerio sub Nerone florente vetustior Plutar-

Plutarchus. b in Poplicola.

chus Imperante Traiano scripserat: [b] *Dum Porsena vrbem premit, infestauit insuper Romanos fames, & Thuscorum alter exercitus per agrum populatus est. Poplicola tertium Consul, obsistere Porsenæ statuit quiescendo, & vrbem tuendo. In Hetruscos copias eduxit occulte, eosque acie fudit interfectis quinque millibus. At factum C. Mutij a multis sed diuersimode celebratum est: neque id nos, vt maxime consentaneum est, præteribimus. Fuit hic cum omni ornatus virtute, tum bellicis artibus præstantissimus. Porsenam autem quum constituisset opprimere incautum, veste indutus Hetrusca, & assimili lingua vtens, in castra penetrauit. Quum ambisset tribunal, vbi rex considebat: ignoraret autem regem, & timeret sciscitari, qui esset quem maxime ex consessu arbitratus est regem esse, cum stricto gladio obtruncauit. Ob id factum comprehensus est, & quæstionem de eo habuerunt. Erat ibi accensus ad sacrificium Porsenæ foculus: ei dextram iniicit. Dum torretur caro, intuitus Porsenam est truci, & imperterrito vultu, donec attonitus misaculo eum dimisit: gladiumque quem porrexit ei ex tribunali, reddidit: ille eum protensa læua accepit. Hinc fama est eum Scæuolæ nomen, quod est læuum, inuenisse. Ibi vicisse ait Porsenæ se terrorem, victum esse ab eius virtute: atque indicaturum ei gratis, quod minis non detexisset. Trecenti Romani, inquit, coniurauerunt, & in castri tuis errant captantes oportunitatem. Ego, cuius prima sors fuit, non succenseo fortunæ, quod a bono aberrauerim viro, eoque quem amicum potius quam hostem esse populi Romani deceat. His dictis adiunxit Porsena fidem, propensiorque fuit ad pacificandum: non ita meo quidem iudicio, illorum formidine trecentorum, vt commendatione & admiratione spirituum ac virtutis Romanæ. Hunc virum etsi plerique omnes & Mutium & Scæuolam nominant, Athenæus Sandor tamen in libro, quem ad Octauiam scripsit Cæsaris sororem, fuisse etiam dicit Posthumium vocatum.* Liuius autem vtrisque vetustior, antea de proposito, degens Octauiani tempore, literis consignauerat hæc: [c] [Sedendo expugnaturum se vrbem, spem Porsena habebat; quum C. Mucius, adolescens nobilis, cui indignum videbatur populum Romanum seruientem, quum sub regibus esset, nullo bello, nec ab hostibus vllis obsessum esse, liberum eundem populum ab ijsdem Etruscis obsideri, quorum sæpe exercitus fuderit; itaque magno audacique aliquo facinore eam indignitatem vindicandam ratus, primo sua sponte penetrare in hostium castra constituit: dein metuens, ne, si Consulum iniussu, & ignaris omnibus iret, forte deprehensus a custodibus Romanis retraheretur, vt transfuga, fortuna tum vrbis crimen affirmante, Senatum adijt. Transire Tiberim, inquit, Patres, & intrare, si possum, castra hostium volo, non prædo, nec populationum inuicem vltor: maius, si dij iuuant, in animo est facinus. Approbant Patres. Abdito intra vestem ferro proficiscitur. Vbi eo venit, in confertissima turba prope regium tribunal constitit. Ibi quum stipendium forte militibus daretur: & scriba cum rege sedens pari fere otnatu multa ageret; eumque milites vulgo adirent; timens scicitari, vter Porsena esset; ne, ignorando regem, semetipse aperiret quis esset; quo temere traxit fortuna facinus, scribam pro rege obtruncat. Vadentem inde qua per trepidam turbam cruento mucrone sibi ipse fecerat viam, quum, concursu ad clamorem facto, comprehensum regij satellites retraxissent ante tribunal regis; destitutus, tum quoque inter tantas fortunæ minas metuendus magis, quam metuens; Romanus sum, inquit, ciuis: C. Mucium vocant: hostis hostem occidere volui; nec ad mortem minus animi est, quam ad cædem fuit: & facere, & pati fortia, Romanum est. Nec vnus in te ego hos ani-

Tit. Liuius c lib 2. an. ab Vrb. con. 246

B C D

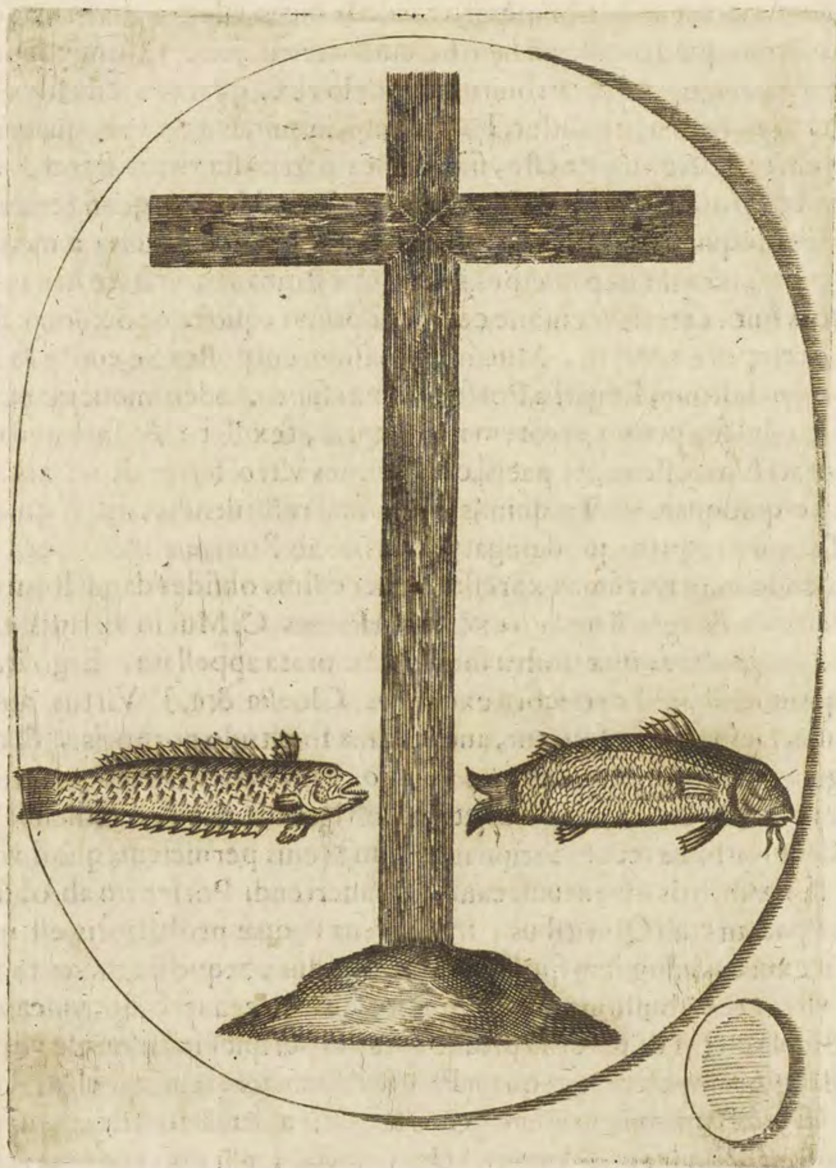
ani-

animos gessi: longus post me ordo est idem petentium decus; proinde in hoc discrimen, si
A iuuat, accingere, vt in singulas horas capite dimices tuo: ferrum, hostemque in vestibulo ha-
beas regiæ. Hoc tibi iuuentus Romana indicimus bellum : nullam aciem, nullum prælium
timueris: vni tibi, & cum singulis res erit. Quum rex simul ira infensus, periculoque con-
territus, circumdari ignes minitabundus iuberet, nisi expromeret propere quas insidiarum
sibi minas per ambages iaceret: Et tibi, inquit, vt sentias quam vile corpus sit ijs, qui magnam
gloriam petunt: dextramque accenso ad sacrificium foculo inijcit. Quam quum velut alie-
nato ab sensu torreret animo: prope attonitus miraculo rex, quum ab sede sua prosiluisset,
amouerique ab altaribus iuuenem iussisset, Tu vero abi, inquit, in te magis, quam in me, ho-
stilia ausus; Iuberem te macte virtute esse, si pro mea patria ista virtus staret. Nunc iure
belli liberum te, intactum inuiolatumque hinc dimitto. Tum Mucius, quasi remunerans me-
ritū: Quandoquidem, inquit, est apud te virtuti honos, vt beneficio tuleris a me, quod minis
nequiuisti: trecenti coniurauimus principes iuuentutis Romanæ, vt in te hac via grassare-
mur. mea prima sors fuit: ceteri, vt cuique ceciderit primo, quo te oportunum fortuna de-
derit, suo quisque tempore aderunt. Mucium dimissum, cui postea Scæuolæ, a clade dex-
B træ manus cognemen inditum, Legati a Porsena secuti sunt. adeo mouerat eum & primi
periculi casus, quo nihil se, præter errorem insidiatoris, texisset : & subeunda dimicatio
toties, quot coniurati superessent, vt pacis conditiones vltro ferret Romanis. Iactatum
in condicionibus ne quidquam de Tarquinijs in regnum restituendis, magis quia id negare
ipse nequiuerat Tarquinijs, quam quod negatum iri sibi ab Romanis ignoraret. De agro
Veientibus restituendo impetratum: expressaque necessitas obsides dandi Romamis, si Ia-
niculo deduxit Porsena, & agro Romano excessit. Patres C. Mucio virrutis causa trans
Tiberium agrum dono dedere: quæ postea sunt Mucia prata appellata. Ergo ita honorata
virtute, feminæ quoque ad publica decora excitatæ. Cloelia &c.] Virtus autem Mucij Mucij virtus
triplex in hoc illustri facinore conspicitur, audacissima fortitudo corporis, & animi, tam tergemina,
grande facinus aggrediendi simul, & expediendi: constantia mira, quam patientiam Vale- & quæ.
rius appellat, intrepide sibi concremandi dexteram ad ignem: & astutia fallendi regem ho-
stem commento coniurationis trecentorum iuuenum in eius perniciem; quod vnicum stra-
C tagema, prudentissimæ mentis inuentum, causa fuit auertendi Porsenam ab obsidione Ro-
mana, & a bello ad pacem cum Quiritibus. In Gemma, quæ probatioris est notæ, solus
C. Mutius manum exurens ad ignem spectatur, intrepidus, atque stans, vt indicaretur a
nullo coactum, at vltronea cōbustione manum punire, quæ peccauerit, obtruncans pro rege
scribam. Gēma Sicula est (vt & paterna prius expressa) perspicuitatis ferme vitreæ, coloris
rubri nigricantis, sanguinem referentis; quam Plinius [d] Hæmachatem appellat. Autor Horti [d] l.37. c.10.
sanitatis [e] ait ex Isaaco Beniamin, primum genus Achatis aptum esse ad regum formas, quæ [e] l. de lapid. cap. 2.
lapidibus insculpuntur. Primū autem genus Achatis ideo Siculū ponitur, quia primū Acha-
tes in Sicilia fuit inuenta, scribente Plinio [f] *Achates in magna fuit autoritate: nunc in nulla* [f] loc. cit.
est: reperta primū in Sicilia iuxta flumen eiusdem nominis, postea plurimis locis, excedens ampli
tudine, numerosa varietatibus diuersis mutantibus cognomina eius. Vocatur enim
*Pissachates, cerachates, sardachates Hæmachates (*qualis est ista*) leucachates, dendracha* Achatum
tes, velut arbuscula insignis Antachates quum vritur, in myrrham redolens: Coralloachates, differentiæ.
D *guttis aureis sapphiri modo distincta qualis copiosissima in Creta, sacra appellata. Putant eam* Achatis si-
contra araneorum & scorpionum ictus prodesse. Quod in Siculis vtique crediderum, quoniam culæ vires.
primum eius prouinciæ afflatu scorpionum pestis extinguitur. Addit Isidorus [g] *Magi suffitu* [g] l.16. c.11.
earum si creditur, tempestates euertunt flumina sistunt. At omnium admiratione dignissi-
ma naturali cælatura fuit, de qua Plinius antea [h] *Post hunc anulū regia fama est gemma Pyrrhi* [h] lib.37.c.1.
illius, qui aduersus Romanos bellum gessit. Namque habuisse traditur Achaten, in qua nouem
Musæ & Apollo citharam tenens spectarentur non arte, sed sponte naturæ ita discurrentibus Miras natu-
maculis, vt Musis quoque singulis sua redderentur insignia. Nisi forte fuerit hoc ad fabulas ræ lusus in Achate.
Græcas referendum: aut materies artificiose laborata manu hominis, & postea naturæ vi
commutata in lapidem Achati similem.

Cruci-

Crucifixi Prædicatores, piscatores hominum: Vniuersalis Iudicij typus: Mirabile conuiuium in deserto: & Eucchanistiæ Symbolum. A

Schema LIV. Gemmæ.

B

C

De Smithia Gemma. Cap. CLXII.

Viro Cl. Fortunio Liceto Nicolaus Heinsius. S. P. D.

D

DE virtutibus Reginæ, quod pauca præfatus sum, quum vltimo ad te scriberem, vir celeberrime, id eo potius animo a me factum, vt desiderijs tuis quodammodo satisfieret, quam quod arbitrarer, vel vmbram cælestis illius animæ stilo epistolari posse delineari. Rectius tacendo consuluissem mihi, quam pauca dicendo; præsertim quum videam non adeo vos latere diuinæ Heroinæ illius virtutes, vt mihi persuaseram. Sed de hoc fortasse aliquando coram. quanquam de itinere meo Italico omnia adhuc incerta. Si procedet negotium, vix de eo ante autumnum proximum licebit cogitare. alia enim negotia nunc agenda mihi incumbunt, e quibus expedire me in illud tempus conabor. Opus tuum de Lucernis veterum nec dum prodijsse ex Rhodio nostro intelligo, quanquam dubie hoc ille. Alterum illud de Gemmis Anularibus, si quantum in te, promoueas, recte feceris: ne ego verba Principi ,, videar dedisse. Habui proxime literas a Smithio nostro, in quibus hæc: Quid a Cl. Lice- ,, to in Gemmis Anularibus expectes, scire velim. Materies ista vasta, & diffusa, adhæc ,, obscu-

A ,, obscurissima est. Expertus id sum nupera quæ præcessit hyeme, in Corneola, quæ Cru-
,, cem præfert, & pisculos duos. Indubitatum veteris Christianismi κείμενον. Eius medi-
,, tatio mihi alia ex alijs suggessio, de Sibyllis & Christianis, Origeni Sibyllistis, Tertullia-
,, no pisciculis, nec paucas intra pagella stetit. Hæc ille. Claudianum meum iam oblatum tibi confido: eius certe exemplaria Romam aliquot appulisse Illustrissimus Puteanus proxime nunciabat, quibus & illud additum, quod tibi destinaram. Nimius forsan videbor tibi in expendendis veterum membranarum diuersis lectionibus; sed deuoranda hæc molestia fuit, vt genuinos sensus & suas voces auctori præstantissimo redderem. Panegyrici carminis, quod autumno præterito Holmiæ edendum curaui, exemplaria iam pridem ad vos perlata oportuit; sed piratæ ab aliquo iam tempore adeo vehementer turbant in mari mediterraneo, vt tutum nostris vix sit ad vos excurrere. Hærent itaque etiam num exemplaria illa apud Ludouicum Elzeuirium Amstelodami, qui spem fecit breui discessuram Venetias nauem. Ego operam dabo vt certiora mox intelligas. Vale, optime ac summe virorum, meq; quo soles hactenus adfectu complecti perge. Lugd. Bat. M DC LI. ipsis Kal. Junis.

B

Explicatio prima Smithiæ Gemmæ de Crucifixi prædicatoribus, hominum piscatoribus. Cap. CLXIII.

Cl. Viro Nicolao Heinsio Fortunius Licetus B. A.

TE, vir amicissime, non literas, expectabam, cui pridem spem feceras de tuo in Italiam aduentu ad finem veris nuper elapsi. Hæ tamen quamgratissimæ, quia te mihi vtcunque pollicentur ad brumam proximam; qui coram meum animum ijs eloquijs imbues, quibus auidissime cupit expleri. Laudauit quidem noster orator Augustam pro virili, sed non parum infra merita; quis enim incomparabilis Heroinæ dotes laudibus æquare valeat? transcendit eius inclyta virtus omnia laudationum fastigia: in hoc argumento satis est voluisse. Claudianum tuum etiamnum expecto Roma. Male sit illis prædonibus, qui turbas cient in
C mediterraneo, me tamdiu priuantes importunissime iucunda lectione tui carminis Holmiensis. De vtroque munere tibi gratias habeo maximas. Meum volumen De Lucernis antiquis adhuc inerti sub prelo gemit; Ego vero maiore animi cruciatu gemo typographicas istas lentitudines in absoluendo libro: sed pertæsus tantæ tarditatis, non expectato fine triennalis iam impressionis Lucernarum, Gemmas cudendas tradere cogito alteri typographo, qui sancte iurat, vtinam ne peieret, se sedulam operam daturum earum editioni, easq; quantocyus facturum publici iuris. Ceterum tu mihi saliuam mouisti mentione Corneolæ Smithianæ, Crucem cum duobus pisciculis referentis. Vtinam habuissem iconem gemmulæ, quo meas possem huius accessione cimelij ditiores, & ornatiores reddere. Nihilominus hinc ansam mihi libuit arripere nonnulla scribendi. Nemo certe negarit, huiuscemodi gemmam inter antiquorum Christicolarum Cimelia locum habuisse. Verum quid Cruci cum pisciculis? cum duobus pisciculis? Haruspicina iam opus erit. An, quia primi Crucifixum Dominum prædicantes, vere fuerunt homines piscatores, qui relictis retibus, vocati secuti sunt Christum? an, quia facti sunt Apostoli mystici piscatores hominum per prædi-
D cationem Euangelij de Crucifixo Redemptore? siquidem vtrunque legimus in Sacra pagi-
,, na [a] Ambulans autem Iesus iuxta mare Galileæ vidit duos fratres, Simonem, qui vocatur [a] Matt. 4. 18. & seqq.
,, Petrus, & Andream fratrem eius, mittentes rete in mare (erant enim piscatores) & ait
,, illis: Venite post me, & faciam vos fieri piscatores hominum. At illi continuo relictis
,, retibus, secuti sunt eum. Et procedens inde, vidit alios duos fratres, Iacobum Zebe-
,, dæi, & Ioannem fratrem eius in naui cum Zebedæo patre eorum, reficientes retia sua,
,, & vocauit eos. Illi autem statim relictis retibus & patre, secuti sunt eum. Apostoli vero Domini per Crucem apte signantur in symbolo, tum quia Crucem suam vnusquisq; ferre iussi sunt secuturi Dominum, dicentem [b] *Si quis vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me*: tum quia proprium munus eorum erat prædicare Christum Crucifixum omni creaturæ in toto mundo, scilicet omnibus hominibus; dicente Domino [c] *Mittens enim hæc vnguentum hoc in corpus meum, ad sepeliendum me fecit.* [b] Matt. 16. 24. [c] Matt. 26. 12. 13.

Amen

d 1. Cor. 1. *Amen dico vobis, vbicunque prædicatum fuerit hoc Euangelium in toto mundo, dicetur & quod hæc fecit in memoriam eius*. & Diuus Paulus [d] *Nos autem*, inquit, *prædicamus Christum Crucifixum, Iudæis quidem scandalum, Gentibus autem stultitiam*. Quoniam vero primis illis temporibus Apostolorum, Euangelizantium prædicatione Christum Crucifixum, duæ tantum erant in mundo mortalium differentiæ circa fidem, Hebræorum, atque Gentilium; hæ per duos pisces in gemma mystice signantur, quos Apostoli piscari Domino satagebant. Quamobrem non incongrue dixeris, in Gemma per Crucem & duos Pisces a prisco Christicola significari nobis Apostolicum cœtum, prædicatione Christi Crucifixi conuertentem ad veram fidem Iudæos, atque Gentiles, ita factum piscatorem hominum: edoctum etiam exemplo Domini, qui harundine lignea Crucis, hamo ferreo clauorum, & carnea sui corporis esca, de Cruce pendens in rubro mari sui sanguinis, exaltatus à terra [e] traxit omnia genera mortalium ad seipsum; nam & multi Iudæorum, & *Centurio* [f] *& qui cum eo erant, custodientes Iesum, viso terræmotu, & his quæ fiebant, timuerunt valde, dicentes: Vere hic Filius Dei erat*. Quin & Dominus in Cruce manens, rete sui corporis innumeris vulneribus omniquaque perforati natantis, seu potius immersi penitus in mare rubrum proprij sanguinis, attraxit in littus solidæ suæ Fides omnia mortalium genera, Gentiles, & Hebræos, prædestinatos ad gloriam. Quæ docuerat, atque iusserat olim [g] Apostolos suos prædicar omnibus hominibus in toto mundo se Crucifixum: etenim *dixit eis: Euntes in mundum vniuersum, prædicate Euangelium omni creaturæ*, nam ita eos effecit piscatores hominum, Gentilium, & Hebræorum, duarum tunc vniuersi mundi nationum, per duos pisces apte figuratarum in Gemma sub Crucis prædicandæ simulachro; siquidem pisces auditorum hieroglyphicum existunt, quod voce carentes, muti silentium obseruent, vt audientes Prædicatorem. Sic ergo Gemmæ typus, Crucem cum duobus piscibus referens, est apta tessera Christum Crucifixum prædicantis, ad veram Fidem infideles vtriusque Sectæ, Gentiles, & Hebræos, vocantis: quin & Christianos tam bonos, quam malos ad obseruanda mandata, & consilia Crucifixi, in vera, & viua Fide adhortantis.

e Ioa. 12. 32.
f Matt. 27. 54
g Marc. 16. 15.

A

B

Secunda explicatio Gemmæ, Finale Iudicium mystice referentis.
Cap. CLXIV.

C

CEterum quum in parabola sua diuina Dominus vniuersum genus hominum piscibus comparauerit: quorum alij boni sint, alij praui, finali Iudicio iudicandi; næ Gemma tanti Iudicij capere potest interpretationem. Ait enim Dominus [a] *Simile est regnum cælorum sagenæ missæ in mari, & ex omni genere piscium congreganti; quam, quum impleta esset, educentes, & secus littus sedentes, & elegerunt bonos in vasa, malos autem foras miserunt. Sic erit in consummatione seculi: exibunt Angeli, & separabunt malos de medio iustorum; & mittent eos in caminum ignis: vbi erit fletus, & stridor dentium*. Quas duas mortalium conditiones ad hieroglyphicum Piscium, vel ex Adamantio, nobis apte describit Valerianus [b] cui: „ Illud ad hanc vsque diem a Iudæis magna religione seruari manifestum, „ vt ex Mosaicæ legis præcepto piscem non attingunt, nisi qui pinnatus sit, & squamosus; „ id quod ita interpretatur Adamantius, vt per aquas mare vitæ huius intelligat, in cuius „ fluctibus mortales assidue volutantur. In hoc mari nostro pisces, qui pinnulis iuuantur, „ & squamis muniuntur, ad superiora facile sustolluntur, & aeri huic viciniores fiunt, veluti qui libertatem spiritus quærant. Talis est ergo sanctioris vitæ vir quisque, qui intra „ retia Fidei conclusus, bonus piscis ab Assertore nostro nominatur, & in vas conseruationis immittitur. Squamosi vero quorsum? per hoc intelligit idem autor homines, qui „ parati sint vetera indumenta deponere, nouumque hominem induere, & vt Gregorius „ Nazianzenus diceret, ἐγκαινιάζειν, Latini Græcam secuti locutionem, encæniare dixe- „ runt, vt ita omni mentis duritia deposita, animum Deo tractabiliorem offeramus. (Ego vero, pace tantorum virorum, quum videam squamosos pisces nunquam in vita desquamari, sed squamas veluti naturale tegmen semper sibi retinere, putauero potius squamas piscibus esse arma naturalia, quibus nunquam depositis, resistant omnibus externis iniurijs: & esse symbolum hominum constanter in obseruatione dogmatum, & præceptorum Fidei perma-

a Matt. 13. 47 & seq.
b lib. 31. princ.
Squamæ piscibus quid præstent.

D

permanentium, & violentijs cacodæmonis fortiter in Fide resistentium.) Qui vero neque
,, pinnas, neque squamas habent, ij in imis semper versantur vadis, & in cœno plurimum
,, volutantur, veluti sunt anguillæ, rhombi, & huiusmodi reliqua, quæ nequeunt ad aquæ Pisces qui
,, summitatem ascendere, ad superiora quippe peruenire: atque ij sunt, qui luto, hoc est symbolũ sint hominũ pra-
,, turpitudini & vitijs inhæsitantes, ad vitales auras superioremque spiritum attolli neque- uorum.
,, unt: adeo carne turgidi, & vndecunque oppleti confertique sunt, vt neque deponere
,, facile quicquam possint, neque attollere, aut ab ea cui affixi sunt fœce subleuare, hoc ita
,, terrestrium affectu grauati, vt nullam cælestium curam suscipiant, crapulæ tantum, libidi-
,, nibus, cupiditatibusque suis implicati; quibus quidem voraginibus hausti, simul atque
,, ceciderint, nihil quicquam conantur emergere; sed ita recumbentes, in eodem quo
,, hæserint luto volutati delectantur. Eodem inuoluuntur cœno Philosophi, qui naturæ
,, tantum principijs insistunt, ad naturæ vero ipsius autorem, cuius spiritus super aquas
,, fertur, nunquam attolluntur. Eodem implicantur Iurisconsulti, qui leges, non iustitiæ
,, studio, sed lucri tantum cupiditate profitentur. Eodem volutantur Sacerdotes, qui
,, cæremonias ore tenus prosequuntur, quid vero per cæremonias intelligi fieriue de-
,, beat, aspernantur. Quin etiam Oratores, neque non Poetæ, qui facundiæ tantum vber-
,, tatem, affluentissimosque verborum fluctus, ingentemque vocum strepitum, canorasq;
,, nugas admirantur; quæ vero ad integræ vitæ institutionem faciunt, nihili pendunt, vna
,, cum superioribus in imo huiusmodi fundo, quippe vbi liuidissima maximeque est pro-
,, funda vorago, supini detinentur. Atque hoc est illud prophanum, quod vetus illa pie-
,, tas tantopere auersabatur. Quocirca Gemmula Crucem gerens insculptam cum duo-
bus piscibus mihi symbolice repræsentare posse videtur Vniuersale Iudicium postremum; nam *& tunc patebit* [c] *signum Filij hominis in cælo* nempe, *Signum Crucis*, *vt videant in quem transfixerunt* (glossat Interlinearis) *apparebit in aere, qui aliquando vocatur cælum in scriptura*, notatu Lyrani: quasi præcedens æterni Iudicis vexillum, vt aiunt Chrysostomus, Hieronymus, Beda, Euthymius, Theophylactus, & alij Patres vnanimes. Piscis autem a dextris, electorum hieroglyphicum est, a sinistris e contra locatus, improborum: [d] *Quum autem venerit Filius hominis in maiestate sua, & omnes Angeli eius cum eo, tunc sedebit super sedem maiestatis suæ. Et congregabuntur ante eum omnes gentes: & separabit eos ab inuicem, sicut Pastor segregat oues ab hædis.* Respicitur hic diuersitas morum euidentior; quod oues mites sint (nam *beati* [e] *mites, quoniam ipsi possidebunt terram* promissionis cælestis) & hædi petulci; sed in Gemmula respicitur identitas humanæ naturæ in omnibus hominibus, tam bonis, quam malis; vnde duorum piscium imago pingitur, solo situ loci discriminatorum; nam pisces, vt ait D. Bernardus [f] & supra notatum est ex Adamantio, significant homines, tam bonos, quam malos, qui in sagena Ecclesiæ colliguntur; sed in die Iudicij segregabuntur, & boni locabuntur a dextris, mali a sinistris æterni Iudicis: [g] *Tunc dicet Rex his, qui a dextris eius erunt: Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi.* & mox [h] *Tunc dicet Rex & his, qui a sinistris erunt: Discedite a me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & Angelis eius.* Itaque per Crucem Vexillum Iudicis ad homines iudicandum venientis, & per duos pisces indicantur duo mortalium genera, proborum ad gloriam electorum, & improborum ad ignem æternum condemnatorum. Vnde graphice designatur in Gemmula Iudicium vniuersale futurum per signum Crucis, & duos pisces. Quod Nouissimum autor Gemmæ semper ob oculos habere voluit; vt spe tanti præmij contemneret difficultates omnes honestæ vitæ, laboresque virtutis & Christianæ pietatis; simul & metu pœnarum euitaret vitiorum illæcebras.

c Matt. 24. 30
d Matt. 25. 37
e Matt. 5. 4.
f Serm. de S. Andr.
g Mat. 25. 34
h 25. 41.

Tertia explicatio Gemmæ, de saturata innumera turba in Deserto, quinque panibus & duobus piscibus mirifice. A
Cap. CLXV.

NOn abnuit hoc sacrum Gemmulæ Schema nouam interpretationem de mirabili conuiuio, quo Dominus ingentem multitudinem famelicam in Deserto saturauit substantia quinque panum & duorum piscium supernaturaliter multiplicata; de quo miraculo sic
a Ioan. 6. 9. Euangelista: a *Subijt ergo in montem Iesus, & ibi sedebat cum Discipulis suis. Quum subleuasset ergo oculos Iesus, & vidisset quia multitudo magna venit ad eum, dicit ad Philippum: vnde ememus panes, vt manducent hi? Hoc autem dicebat tentans eum; ipse enim sciebat quid esset facturus. Respondit ei Philippus: ducentorum denariorum panes non sufficiunt eis, vt vnusquisque modicum quid accipiat. Dicit ei vnus ex discipulis eius, Andreas frater Simonis Petri: Est puer vnus hic, qui habet quinque panes hordeaceos, & duos pisces: sed hæc quid sunt inter tantos? Dicit ergo Iesus: facite homines discumbere. Erat autem fœnum multum in loco. Discubuerunt ergo viri numero quasi quinque millia. Accepit ergo Iesus panes, & quum gratias egisset, distribuit discumbentibus: similiter ex piscibus quantum volebant. Vt autem impleti sunt, dixit discipulis suis: colligite quæ superauerunt fragmenta, ne pereant. Collegerunt ergo, & impleuerunt duodecim cophinos fragmentorum, ex quinque panibus hordeaceis & duobus piscibus, quæ superfuerunt his qui manducauerunt. Illi ergo homines quum vidissent quod Iesus fecerat signum, dicebant: Quia hic est vere propheta, qui venturus est in mundum. Iesus ergo quum cognouisset, quia venturi essent vt raperent eum, & facerent eum Regem: fugit iterum in montem ipse solus.* Consimile miraculum enarrat B
b cap. 14. etiam D. Matthæus b cui, [Vespere autem facto, accesserunt ad eum discipuli eius dicentes: Desertus est locus, & hora iam præterijt, dimitte turbas, vt euntes in castella emant sibi escas. Iesus autem dixit eis: Non habent necesse ire, date illis vos manducare. Responderunt ei: Non habemus hic nisi quinque panes, & duos pisces. Qui ait eis, afferte mihi illos huc. Et quum iussisset turbam discumbere super fœnum, acceptis quinque panibus & duobus piscibus, aspiciens in cælum benedixit, & fregit, & dedit Discipulis panes, Discipuli autem turbis. Et manducauerunt omnes, & saturati sunt. Et tulerunt reliquias, duodecim cophinos fragmentorum plenos. Manducantium autem fuit numerus, quinque millia virorum, exceptis mulieribus, & paruulis.] Huiuscemodi vero mirabilem prouidentiam Christi Domini pius homo pridem in Gemma hieroglypice forte signauit adiectis Cruci duobus piscibus; namque Cruce Christum, & quinque panes iudicare potuit apte; Christum quidem, quia non alia ratione nos Crucem adoratione latriæ colimus, nisi quia Dominum Deum Redemptorem in ea pendentem adoramus; venerantes enim Crucem, oculos mentis & intentionem habemus ad Crucifixum Filium Dei; nam, vt ait S. Athanasius ad Antio- C
c Quæst. 39. chum, c *Crucem a nobis Fidelibus adorari, & exosculando honorari, proptec Christum qui in*
d Quæst. 66. „ *ea pependit, manifestum est.* & infra d *Quid est quod dicit:* Quum respexisset Abraham, „ vidit: & ecce aries vnus cornibus implicitus hærebat ad plantam Sabec? *Planta Sabec est veneranda Crux. Iuxta Hebræos vero videtur Sabec remissio esse & condonatio. Aries vero qui in Sabee hærebat ad plantam, quem etiam pro Isaac holocaustum obtulit, præfigurauit Christum, immolatum pro nobis sacrificium immaculatum & qui pro nobis in Cruce mor-* D
„ *tem subijt:* Nam eius vibice nos sanati sumus, inquit Esaias, & nostros ipse dolores „ portauit, & propter peccata nostra vulneratus est. *Sicut igitur Aries ille pro Isaac oblatus est, ita Christus immolatus est pro nobis* in Cruce; quæ propterea semper nobis Christum repræsentat. Verum & alia ratione Crux id efficit, nimirum ob titulum a Pilato Cruci appositum, *Iesus Nazarenus Rex Iudæorum.* Qua de causa Schematista noster aptissime Christum indicare potuit, admirabiliter innumeras illas turbas cibantem in monte deserto ad saturitatem, quinque panum & duorum piscium substantia supernaturaliter multiplicata: quamobrem illum sibi Regem facere cogitauerunt, quem Regem Naturæ cognouerunt in illa supernaturali ciborum multiplicatione. Quinque vero panes etiam insinuare potest alma Crux, dum Christum

repre-

A repreſentat, tum quia Chriſtus de ſemetipſo dicit[e] *Ego ſum panis vitæ*: tum quia Crux nobis repreſentat Chriſtum ſibi affixum: Crucifixus vero Dominus quinque vulnera pertulit in Cruce, quæ numerum quinque panum vitæ referre poſſunt. Hinc D. Auguſtinus inter imagines Crucifixi, & Virginis Deiparæ genuflexus dicebat: *Poſitus in medio, quo me vertam neſcio: hinc paſcor a vulnere, hinc lactor ab vbere*. Quinque vero panes hordeacei fuere, Chriſti vitam indicantes aſperam, laborioſam, turbæ, multitudinique familiarem; nam hordeacei panes pauperum cibus ſunt, aſper, & ſaporis non valde iucundi guſtui, delicatioribus & diuitibus moleſtus; quibus & Chriſtus grauis erat & inuiſus, quod ſenſuum voluptates & illecebras illis interdicebat, & ad frugaliorem vitam reducere ſatagebat, eorum mores delicatos coarguens aſſidue. Senſus igitur iſtos habere Schematiſta priſcus in effigianda Corneolæ ſuæ gemma ſimulachris duorum piſcium & Sanctæ Crucis mihi videtur.

e Ioã. 6. 48.

Quarta explicatio Gemmæ, de Sacroſancto Euchariſtiæ Sacramento.
Cap. CLXVI.

B HIeroglyphicorum veterum ea fecunditas eſt, vt ijſdem ſymbolis antiqui multa diuerſaque ſignarent; quod apertiſſime conſtat ex Hori Niliaci, Pierijque Valeriani hieroglyphicis. Vnde fieri facile potuit, vt antiquus ille Chriſti cultor in ſua gemma per Crucem & piſciculos duos indicare voluerit ænigmatice nobis Auguſtiſſimum Euchariſtiæ Sacramentum, quod inſtitutum fuit a Domino memoria ſempiterna ſuæ diræ ſibi, ſed nobis omnino ſalutiferæ Paſſionis; de quo vaticinatus eſt & antea Regius Vates[a] cui *Memoriam fecit mirabilium ſuorum miſericors & miſerator Dominus: eſcam dedit timentibus ſe*. Et poſtea teſtatus eſt ipſe Chriſtus in Euangelio,[b] dum vltimam cœnam cum Apoſtolis habens ante ſuam imminentem paſſionem, *Accepto pane, gratias egit, & fregit, & dedit eis dicens: Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis datur: hoc facite in meam commemorationem. Similiter & Calicem, poſtquam cœnauit, dicens: Hic eſt Calix nouum teſtamentum in ſanguine meo, qui pro vobis fundetur*. Profecto per duos piſces myſtice ſignari poſſunt duæ naturæ in Chriſto exiſtentes, diuina & humana, ſub vna perſona Verbi, Filij Dei; de quo beatus Gregorius ita[c] *Quid autem ſignare piſcem aſſum credimus, niſi ipſum Mediatorem Dei & hominum paſſum? Ipſe enim latere dignatus eſt in aquis generis humani, capi voluit laqueo mortis noſtræ, & quaſi tribulatione aſſatus eſt tempore paſſionis ſuæ. Sed qui piſcis aſſus fieri dignatus eſt in paſſione, fauus mellis nobis extitit in reſurrectione. Nam qui in piſce aſſo figurari voluit tribulatione paſſionis ſuæ, in fauo mellis vtramque naturam exprimi voluit perſonæ ſuæ. Fauus quippe mel in cera eſt. Mel vero in cera eſt Diuinitas in humanitate. Quod ab hac quoque lectione non diſcrepat; nam piſcem comedit, & panem: Qui enim aſſari vt piſcis potuit ex humanitate, panis nos reficit ex Diuinitate: qui ait*[d] „ Ego ſum panis viuus, qui de cælo deſcendi. *Aſſum ergo piſcem comedit, & panem, vt ipſe ſuo cibo oſtenderet, quia & paſſionem ex noſtra humanitate pertulit, & refectionem noſtram ex ſua Diuinitate procurauit*. Sed & per duos piſces potuit etiam in Schemate gemmæ Diuinitas & humanitas Chriſti deſignari, quia Diuinitas in aquis quæ ſuper cælos ſunt, aptiſſime degit, vt olim[e] ſuper aquas ferebatur; humanitas vero in aquis humanæ vitæ morata fuit, vt per diram paſſionem[f] venerit in altitudine maris, atque tempeſtas Iudaicæ perſecutionis demerſerit humanitatem Chriſti Redemptoris in profundum maris ſanguinis ſui, & opprobrioſæ mortis. Quin & piſcis aſſus poſitus ſuper prunas eſt Chriſtus charitatis igne ſponte pro nobis Crucifixus. Eundẽ Dominum deſignat piſcis captus a Tobia[g] fugans Dæmonem, & cæci generis humani per Euãgelij prædicationem illuminans oculos mentis. Et piſcis habens[h] ſtaterem in ore, Chriſtus eſt, qui venit de cælo, deſcendens in profundum maris humanæ vitæ, afferens confeſſionem, & dans pretium pro nobis, & pro ſe, qui pecatum nõ fecerat. Ipſe eſt piſcis[i] petendus, quem ſolum, & nihil aliud, ſibi petebat D. Franciſcus. Crux autem hieroglyphice deſignat, tum ſanguinẽ Domini, de Crucifixi vulneribus maxime profluxum; vnde Crux a Propheta[K] torculari comparatur: *Quare ergo rubrum eſt indumentum tuum, & veſtimenta tua ſicut calcantium in torculari? Torcular calcaui ſolus, & de gentibus non eſt vir mecum. Calcaui eos in furore meo, & conculcaui eos in ira mea, Et aſperſus eſt ſanguis eorum ſuper veſtimenta meæ*

a Pſ. 110. 4.
b Luc. 22. 19. et ſeq.
Piſcis vt ſit Chriſti ſymbolum.
c Homil.
Mel vt ſit teſſera Chriſti.
d Ioã. 6. 1. 41
e Gen. 1.
f Pſ. 68. 4.
g Tob. 6.
h Mat. 17. 26
i Matt. 7.
K Eſai. 63.
Crux torculari comparata.

mea: & omnia indumenta mea inquinaui. Quod oraculum Patres interpretantur de Christo in Cruce passo, qui sanguine suo, fuso a Iudæis, toto suo corpore perfusus est; corpus autem in Christo fuit velut indumentum animæ, vestimentumque suæ diuinitatis: tum etiam Crux designat corpus Christi, designatque nomine panis apud Prophetam[l] *Et non cognoui, quia cogitauerunt super me consilia, dicentes: Mittamus lignum in panem eius, & eradamus eum de terra viuentium, & nomen eius non memoretur amplius.* Mystice namque de Christo, pane viuo, qui de cælo descendit, intelligitur: in quem lignum Crucis impositum fuit, portandum humeris ad patibulum Caluarij, vbi Crucifixus mortuus est, interfectus per Pilatum a Iudæis, cupientibus Christi nomen abolere penitus de mentibus hominum. Quum igitur in Eucharistiæ sacramento, sub speciebus panis ac vini transubstantiatorum contineatur Corpus & sanguis Domini Iesu cum Verbi Diuinitate (quæ quod semel assumpsit, nunquam dimisit) hypostatice iuncta: Licet obscure, non inepte tamen in Gemma Schematista pius per Crucem & duos pisces indicare potuit Augustissimum Sacramentum Eucharistiæ, iuxta propositas obseruationes. Quod etiam præfiguratum a Domino mihi fuisse videtur in explicato nuperrime miraculo saturatarum gentium complurium in monte deserto multiplicata substantia quinque panum & duorũ piscium; de quo præter Ioannem, & Matthæum allatos, etiam testimonium exhibent Lucas, & Marcus Euangelistæ pariter: ille quidem[m] inquiens: *Et reuersi Apostoli narrauerunt illi quæcunque fecerunt: & assumptis illis secessit seorsum in locum desertum, qui est Bethsaida. Quod quum cognouissent turbæ, secutæ sunt illum: & excepit eos, & loquebatur illis de regno Dei. & eos, qui cura indigebant, sanabat. Dies autem cæperat declinare. Et accedentes duodecim, dixerunt illi: Dimitte turbas, vt euntes in castella villasque, quæ circa sunt, diuertant, & inueniant escas; quia hic in loco deserto sumus. Ait autem ad illos: Vos date illis manducare. At illi dixerunt: non sunt nobis plus quam quinque panes, & duo pisces: Nisi forte nos eamus, & emamus in omnem hanc turbam escas. Erant autem fere viri quinque millia. Ait autem ad discipulos suos: Facite illos discumbere per conuiuia quinquagenos. Et ita fecerunt: & discumbere fecerunt omnes. Acceptis autem quinque panibus & duobus piscibus, respexit in cælum, & benedixit illis: & fregit, & distribuit discipulis suis, vt ponerent ante turbas. Et manducauerunt omnes, & saturati sunt. Et sublatum est quod superfuit illis, fragmentorum cophini duodecim.* Marcus autem similiter aiens[n]

„ Et conuenientes Apostoli ad Iesum, renunciauerunt ei omnia, quæ egerant, & docuerant, „ Et ait illis: Venite seorsum in desertum locum, & requiescite pusillum. Erant enim qui „ veniebant & redibant multi: & nec spacium manducandi habebant. Et ascendentes in „ nauim, abierunt in locum desertum seorsum. Et viderunt eos abeuntes, & cognoue- „ runt multi: & pedestres de omnibus ciuitatibus circumcurrerunt illuc, & præuenerunt „ eos. Et exiens vidit turbam multam Iesus: & misertus est super eos, quia erant sicut oues „ non habentes pastorem; & cæpit illos docere multa. Et quum iam hora multa fieret, ac- „ cesserunt discipuli eius, dicentes, Desertus est locus hic, & iam hora præterijt: Dimitte „ illos, vt euntes in proximas villas & vicos, emant sibi cibos quos manducent. Et respon- „ dens ait illis: Date illis vos manducare. Et dixerunt ei: Euntes emamus ducentis de- „ narijs panes, & dabimus illis manducare. Et dicit eis: Quot panes habetis? ite, & vide- „ te: & quum cognouissent, dicunt: Quinque, & duos pisces. Et præcepit illis, vt accum- „ bere facerent omnes secundum contubernia super viride fœnum. Et discubuerunt in „ partes per centenos, & quinquagenos. Et acceptis quinque panibus, & duobus pisci- „ bus, intuens in cælum, benedixit, & fregit panes, & dedit Discipulis suis, vt ponerent „ ante eos: & duos pisces diuisit omnibus. Et manducauerunt omnes, & saturati sunt. Et „ sustulerunt reliquias fragmentorum duodecim cophinos plenos, & de piscibus. Erant „ autem qui manducauerunt, quinque millia virorum. Hic primum obseruare, licet, in vltima cœna, dum instituit Dominus Eucharistiæ Sacramentum, communicasse Discipulis suis, tanquam sacerdotibus, sacerdotumue typis, sub vtraq; specie, panis & vini; sed turbis, quod laici forent, panem dedisse Dominum, ac omnino solidam escam, non vinum, nec vllam factam in deserto loco fuisse potus mentionem, nec haberi potuisse; quod laicis Eucharistia conueniat sub vna specie panis: adiuncti vero fuere duo pisces, ad indicandum in corpore Christi sumpto, fuisse duas Domini Iesu naturas, diuinam & humanam. Cibauit autem & satu-

[l] Hiere. 11.

[m] Luc. 9. 10. et seqq.

[n] Marc. 6. 30 et seq.

Mystice explicatio cõuiuij.

Cur sacerdotes cõmunicentur sub vtraque speciei, Laici sub vna.

A saturauit Dominus turbas in deserto loco, significans, qui ad sacrum Eucharistiæ Sacramentum accedunt, debere semetipsos eo tempore segregare ab omnibus negotijs, curisque mundanis, ac totos se se Deo tradere. Præterea non ipse Dominus escam turbis manu propria porrexit, sed Apostolis porrigendam commisit; quia prima institutio Diuini Sacramenti per Christum acta fuit & exercita in Apostolis; at continuatio sacramenti post eius ascensum in cælum, inter homines laicos, præfigurata in deserto conuiuio, fieri debet per solos sacerdotes: qui dum semetipsos communicant. Christi quoque vicem gerunt, æterni Sacerdotis [o] vt ait Psalmographus. Insuper quum inter Apostolos duodecim, quorum ministerio Dominus turbas aluit in deserto mire multiplicatis quinque panum & duorum piscium substantijs in eorum distribuentium manu, fuerit etiam Iudas proditor; hinc apparet Augustum Eucharistiæ Sacramentum, quod nonnisi a sacerdotibus administrari debet, nihil amittere suæ virtutis ac efficaciæ, licet a malo sacerdote peccatis inquinato ministretur; nam & in Iscariotis impia manu multiplicata fuit esca, & saturauit eos Iudas, quibus cibum porrexit, non minus quam in manu pia ceterorum innocentium Apostolorum. Amplius factæ fuere turbæ discumbere; quia sacramentum id assumi debet animo quieto simul cum corpore quiescente. B Quinque millia virorum a Christo, notatu Bongi [p] sunt perfecti quinque sensibus, nimirum per integram confessionem ab omni labe sensuum purgati, qui apti sunt ad solidum cibum diuini Sacramenti digne manducandum. Aderant attamen, præter viros, etiam mulieres multæ sequioris sexus, & imbecillioris naturæ pueri; quo sexu sequiore, ac ætate non firma notantur, quicunque ad tantum sacramentnm accedunt indigni; quos iudicium sibi manducare monet Apostolus, inquiens [q] [Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat & bibit indigne, iudicium sibi manducat & bibit, non dijudicans corpus Domini. Ideo inter vos multi infirmi & imbecilles, & dormiunt multi: quorum numerus in Euangelio conuiuij mirabilis turbarum in deserto non exprimitur, tanquam improborum, & indigne sumentium Eucharisticum panem Domini; quum digne sumentes a virtute viri denominentur.] Insuper adnotante Bongo de mystica numerorum significatione: *Quando satiata turba ex quinque panibus, collegerunt Apostoli duodecim cophinos fragmentorum plenos, omnis doctorum spiritualium chorus exprimitur qui* C *obscura scripturarum (quæ per se turba capere nequeunt) & meditationibus colligere, & mandata literis, suo pariter ac turbarum vsui conseruare iubentur.* Nos enim quæ recondita sunt de mirabili Eucharistiæ Sacramento, debemus existimare seruata apud orthodoxos doctores Apostolicæ Ecclesiæ, fideque firma tenere, quæ sensuum captum omnino superant. Ceterum & illud, quod Iesum ascendentem in montem excelsum secuta fuit innumerabilis illa turba, tracta signis, beneficijs, & doctrinis Domini, mirifice congruit Eucharistiæ Sacramento, instituto ad perennem memoriam passionis, & Crucifixionis eius, qui de semetipso dixit [r] *Et ego, si exaltatus fuero a terra, omnia traham ad meipsum.* Qui enim supra montem Caluarium exaltatus a terra super excelsa Cruce moriens ad sui cultum traxit Romanum Centurionem [s] cum omnibus eius militibus Idola Gentilium colentibus, idem Dominus antea præcepit in memoriam suæ passionis assumi ab omnibus fidelibus diuinissimum Eucharistiæ Sacramentum, tanquam panem quotidianum. Quod quidem Sacramentum in Gemma Smithia mystice signatur per Crucem, & duos pisces; nam vt visum est, Crux indi- D cat Dominum sibi affixum, & pisces, Domini duas naturas Diuinam, & humanam, vt antea probauimus.

Cur Christus Apostolis Eucharistiam ipse dederit: turbis non, sed Apostolorum ministerio cibum dederit.

[o] Ps. 109. 5.

Sacerdos malus nō obest efficaciæ sacramenti.

[p] de myst. nu. signifi.

Cur non apponitur numerus mulierum, et puerorum, vt virorum.

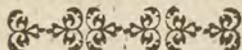
[q] 1. Cor. 11. 28. et seq.

Collectio fragmentorum explicatio.

[r] Ioa. 12. 32.

[s] Matt. 27. 54.

Hæc ea sunt, amicissime Nicolae, quæ mihi nunc raptim ad calamum venere scribenda de Cimelio Cl. Smithij, quem nullus dubito eruditiora de proposito non paucis illis suis pagellis exarasse. Tu interim mea hæc æqui bonique consule, ac me ne cesses amare. Vale. Dabam Patauij, e meo Scalumnæ Museo Pridie Calend. Julij. M DC LI.

Cale-

Cælestium obseruationi vacandum animo curis vacuo, quiescenteque corpore prorsus ad veritatis imaginem. A

Schema LV. Gemma.

B

C

Astronomi obseruata, & Astrologi iudicia, vt ex arte fieri debeant.
Cap. CLXVII.

Amplissimo Viro Fortunio Liceto Ioannes Rhodius S.

SApientiam Diuinæ mentis argumentum varijs prisci studio inuoluerunt tenebris, ne impensi laboris, & rem cum paucis communem vulgo prostituerent. Inde obscura notis animum sæpe torquent Ægyptiorum monumenta. Quorum exemplo sapiens Græcia, D huiusque disciplinam secuta gens Romana, diuersi operis Emblemata posteris transmisit. Casu vel ingenij libidine solum excogitata vix putarim, etiamsi artificum sollertia ijs postea cumulum accessisse fatear. Vt enim sileam ad siderum positus, non priori duntaxat, sed nostro etiam æuo, sigillis inditas religiose figuras: Gemmarum hodieque venum exponuntur modo, quæ antiquis nihil sculpturæ elegantia concedunt. Veræ autem vetustatis quam sint raræ dignouisse, non vulgaris experientiæ fuerit. Hac quantum valuit, non ita pridem Romæ tabellis in ære incisis planum fecit Petrus Stephanonius Vicentinus. At vero quid istæ nisi mortuæ imagines: quibus vitam lucemque conciliasti? Tuo iam illæ ingenio ac eloquio spirant, æternumque, ni fallor, in omnem eruditi orbis plagam sparsæ ibunt. Superstitionis, vt opinor, exsortes inter meas paucæ tuo liberali arbitrio hoc etiam gestiunt immortalitatis consortium, quo exili arcula securius claudantur. Beneficij tam eximij non mino-

A minorem ipsæ, quam Tibi priuatim deuinctus ego, gratiam referent literæ: quibus te quotquot sapiunt, communi voto diutissime sospitem cupiunt. Patauij e Museo. Prid. Cal. Aug. Anni secularis MDCL.

Explicatio prima Gemmæ Rhodianæ, referentis obseruatorem Cælestium luminum. Cap. CLXVIII.

Cl. Viro Ioanni Rhodio Fortunius Licetus B. A.

VEre, vir eruditissime, Græci suam ænigmaticam sapientiam ab Ægyptiorum hieroglyphicis didicerunt, & Romani sua Emblemata de Græcorum fontibus hauserunt, nobis relinquentes hæ tres literariæ nationes occupationem pessimam ex altissimis earum tenebris eruendi lumem occultæ, occultatæue dedita opera Veritatis, nedum ignauæ multitudini, sed etiam nostratibus ingenio pollentibus, dias in ætheris eruditionis oras. Cui labori quum hactenus ab amicis requisitus, ac fere coactus manum admouerim, & existimas-B sem operi iam vltimam imposuisse; tu nunc amicissimus me saxum idem volutare vis etiam duplici Gemma tua vetere ad versandum proposita. Cui amicorum parebo de literis, nisi te amicissimum audiam, ac exaudiam pro virili? Sane prima tua Gemma mihi repræsentare videtur conditiones tam Astronomo cælestium phasium obseruatori, quam Astrologo captanti iudicia futurorum a cælestibus, necessarias. In Gemma sculptus est homo nudus, in arboris exciso trunco sedens, obseruans nocte sidera, & Lunam; dextera manu circinum erigens ad astra, sinistra stellam peculiarem indigitans; isque imberbis ætatem iuuenilem referens. Profecto, vt ista singillatim consideremus; ætas iuuenilis non tam ad corpus, quam ad animum Astronomi, Astrologiue referenda est, qui debet esse mente vegeta, nec ad eam ætatem peruenisse, in qua tum oculorum corporis hebetudo prorsus inepta est obseruationibus phasium cælestium, tum marcescens iudicium [a] Aristotelis obseruatu, propter corporis languorem impedientem intellectus operationes, absq; labefactatione substantiæ men-C tis, quæ incorruptibilis a corrupto corpore separatur; verba Magistri sunt: *Intellectus autem videtur innasci* hoc est, non nasci, *substantia quædam existens & non corrumpi. Maxime enim corrumperetur vtique ab ea, quæ est in senio, debilitate. Nunc autem, quemadmodum in sensorijs accidit si enim acciperet senex oculum talem, & videret vtique sicut & iuuenis. Quapropter senium non est, quia sustinuit aliquid anima, sed id in quo; sicut in Ebrietatibus, & Morbis* (in quibus animæ substantia non læsa læsas habet operationes) *Ipsum igitur intelligere, & ipsum speculari marcescit alio quodam interius corrupto*, nimirum simulachro rei intelligibilis obliterato: *ipsum autem*, principium intellectiuum *incorruptibile est. Cogitare autem, & amare, aut odisse, non sunt illius passiones, sed huius habentis illud, secundum quod illud habet. Quare & hoc corrupto, neq; meminit, neque amat; non enim illius erant, sed communis; quod quidem destructum est. Intellectus autem fortassis diuinius quid & impassibile est.* Quem locum abunde pridem explicauimus in opere de Immortalitate Animorum [b] ad aures Aristotelis. Cui de sensuum, & intellectus operationibus in vltima senectute mar-cescentibus consentit recte Lucretius, licet ab eo, & a veritate dissentiat de mentis incor-D ruptibilitate quantum ad substantiam, dum asserit [c]

,, Præterea gigni pariter cum corpore, & vna
,, Crescere sentimus, pariterque senescere mentem.
,, Nam velut infirmo pueri, teneroque vagantur
,, Corpore, sic animi sequitur sententia tenuis.
,, Inde, vbi robustis adoleuit viribus ætas,
,, Consilium quoque maius, & auctior est animi vis.
,, Post, vbi iam validis quassatum est viribus æui
,, Corpus, & obtusis ceciderunt viribus artus:
,, Claudicat ingenium, delirat lingnaque mensque,
,, Omnia deficiunt, atque vno tempore desunt.
,, Ergo dissolui quoque conuenit omnem animai

[a] 1. de an. t. 65. 66.
[b] lib. 2. c. 71. 75. & 76.
[c] lib. 3.

,, Natu-

,, Naturam, ceu fumus in altas aeris auras: A
,, Quandoquidem gigni pariter, pariterque videmus
,, Crescere, & (vt docui) simul æuo fessa fatiscit.

d lib. 1. c. 63. & seq. — Quam opinionem latius etiam excussimus agentes de immortalitate animæ *d* rescissis omnibus argumentis Lucretij, substantiam animæ rationalis mortalem esse cōtendentibus; ostendendo, ea incolumi ac immortali, fatiscere solum atque marcescere illius operationes in vltimo senio ad labefactationem corporis, & phantasmatum, speciemrumq; intellectilium abolitionem ex animo. Speciatim vero senectus grauior officit obseruatoribus astrorum omnibus, tam Astronomis, quam Astrologis; quia perfectas obseruationes Astrorum minutorumque momentorum in instrumentis astronomicis designatorum, non possunt habere nisi qui visus acie pollent, quique sanitatis integritate possint eludere longiores vigilias in aere nocturno sub aperto cælo; quales non sunt alij quam iuuenes; ideo rectissime cælatus est in Gemma siderum obseruator imberbis, siue rasus in ætate iuuenili, non autem prolixa barba, vt Philosophus. Quo nomine forsan Aristoteles ait *e* Iuuenes euadere geometricos, & mathematicos, atque in eiusmodi rebus sapientes; quum Philosophi, præsertimque morales, habitum prudentiæ sibi comparare nequeant nisi multis variarum rerum experimentis in diuturnitate temporis obseruari valentibus: verba Magistri sunt: *Huiusce autem rei indicium quoque illud est, quod iuuenes licet geometrici & mathematici, atque in eiusmodi rebus sapientes euadant: prudentes tamen euadere non videntur; causa autem ea est, quod particularium est prudentia, quæ experientia nobis innotescunt: iuuenis autem expertus non est. Experientiam enim temporis afferet longitudo. Nam illud etiam consideratione dignum videtur: quid sit, quod puer fieri mathematicus potest: sapiens, aut naturalis non potest. An, quia illa per abstractionem sunt: horum autem principia ab experientia sumuntur; & hæc non credunt quidem iuuenes: sed dicunt: illorum autem vnumquodque quid sit, obscurum non est.* Ceterum hæc Aristotelis sententia locum habet in pluribus, non in omnibus: & in ijs, qui a semetipsis ex obseruatione rerum sibi sapientiæ habitum comparare student. Sed inter mortales esse possunt iuuenes adeo perspicaci mente præditi, & adeo doctis præceptoribus vtentes, qui sola quoque bonorum librorum lectione sibi comparare valeant habitum integrum prudentiæ de lectis historijs, & auditis prudentissimis Consiliarijs: & sapientiæ de libris eruditis, deque Magistrorum sapientissimorum sermonibus. Talem ætas auorum nostrorum suspexit Picum Mirandulanum ingeniorum Phænicem: Talem ætas nostra iam admiratur, Augustam CHRISTINAM Sueciæ Reginam; quæ literatissima suos Aulicos non nisi literis pollentes habet, & ad gubernationes nō nisi sapientes promouet audiēs Platonem, cui felix *f* illa solum Respublica, & bene gubernata dicitur, in qua Philosophi regnant, aut Reges philosophantur. Audi iam aurea verba Platonis: *Nisi*, inquit, *Philosophi ciuitatibus dominentur, vel ij qui nunc Reges potentesque dicuntur, legitime sufficienterque philosophentur, in idemque ciuilis potentia & philosophia concurrant, neque quod nunc fit, a diuersis duo hæc tractentur ingenijs, non erit ciuitati: vel (vt mea fert opinio) hominum generi requies vlla malorum: neque prius hæc respublica, quam verbis exposuimus, orietur pro viribus, & lumen Solis aspiciet.* Aspicit hoc æuo nostro lumen Solis, & orta est Holmiæ Platonica Respublica felix, in qua Regina Iuuenis literatissima disciplinas omnes fouet, ac extollit in suis pariter, & alienis: vnde nil mirum si Sueciæ Regnum hodie suspicitur in mundo felix. Alia vero proprietas Astrologi est, quod manu læua peculiarem stellam indigitat, & dextera circinum tenet ad sidera versum; quia circinus est instrumentum ad aspectus, & distantias astrorum metiendas, & in abaco delineandas; cui mensuræ iustæ debet imprimis incumbere cælestium scrutator; alioqui vel minimo momento delinquens, non poterit recte quicquam ex suis obseruationibus decernere, neque veri quicquam præsagire. Post exactam mensuram cælestium luminum, & aspectuum eorum inter se, debet obseruator æthereorum non simul plura sidera contemplari, sed seorsum singula diligenter intueri, & ad vicinam quamque conferre cum iudicio. Sedens autem in arboris antiquæ trunco secundum partem reciso fingitur obseruator astrorum; quia sedendo, & quiescendo anima fit prudens *g* Aristotelis, & Auerrois obseruatione: motus enim tam animi, quam corporis officere plurimum solet accuratæ contemplationi, diligentique inspectioni, quæ maxime necessaria est astrorum, cælestiumque phasium

e 6. Eth. c. 8.

Iuuenes in mathematicis fieri posse sapientes.

Arist. explicatus, dum iuueni prudentiam, & sapientiam physicam interdicit.

f 5. de legib.

Regum sapientia bene gubernat Rēpublicam.

Encomium Reginæ Sueciæ.

Circinus cur in dextra manu.

Necessaria est Quies corporis & animi sapientiæ cōparandæ.

g 7. Phy. t. 20

B

C

D

A phasium obseruatori. Congrue quoque ponitur Astronomus, Astrologusue in arboris trunco sedere, quoniam obseruationes astrorum optime fiunt in aprico loco sub dio, procul ab habitatoribus, vnde fumi passim halantes in altum, aerem turbant, & ineptum reddunt obseruationibus astrorum. Nō enim alia ratione Mathematicæ disciplinæ, præsertim Astronomia, & Astrologia, sui primum exortum & incrementum, absolutamque perfectionem habuerunt apud Aegyptios, nisi quia nunquam pluit in ea regione, sed semper ibi purus est aer absque nubibus, nihil impediens vnquam turbansue siderum obseruationes: immo vero testatur Herodotus in Euterpe tum [h] *primos hominum Ægyptios annum comperisse, distinguentes eum in duodecim temporū menses: & hæc comperisse ex astris: tum Ægyptios omnium hominū esse* [i] *maxime salubri corpore, aeris beneficio qui nunquā immutatur, ex cuius mutationibus præcipue existunt in hominibus morbi*; vt antea quoque [K] notauit Hippocrates, cui *mutationes temporum potissimum pariunt morbos*. Quæ quidem vniformis aeris immutabilitas in Aegypto, sicuti sanitatem corporibus affert; ita cælestium obseruationem animis imperturbatam, & minime fallacem, sed certam & iugem exhibet. His assentit Diodorus Si-

Obseruationes astrorum vbi fieri debeant.

Ægyptus caret pluuia.

[h] cap. 4.

Ægyptus cur salubris.

[i] cap. 77.

[K] 3. Aph. 1. & seq.

B culus [l] cui, Aegyptij *erudiunt sacerdotes filios, & literis quæ appellantur sacræ, & alijs quæ ad communem spectant doctrinam, vt plurimum Geometriæ, Arithmeticæque studio intenti. Fluuius enim qui singulis annis propter inundationem varias agrorum formas superinducit, magnas contentiones inter vicinos de finibus agrorum excitat, quæ absque Geometriæ adminiculo haud facile componi possent. Arithmetica vero & vitæ domesticæ est vtilis, & ad Geometriam atque Astrologiam maxime confert. Accurate vero & ab alijs quibusdam* (nimirum a Chaldæis, quos Aegyptiorum colonos esse testatur, & peritissimos Astrologiæ postea testabitur Diodorus [m] ipse) *& ab Ægyptijs traduntur ordo, & astrorum motus, eorumque descriptio, res multis antea seculis summo studio obseruata. Planetarum insuper motus, coniunctiones, Epicyclos; quas etiam vires circa animantium generationem, quæue aut bona aut mala supportarent hominibus, diligenter scrutati sunt : sæpius quoque quo melius occurri futuris posset, sterilitatem, præterea fructuum vbertatem, morbos tum hominibus tum pecoribus imminentes, terræmotus, atque inundationum tempora, cometarumque ortus prædicebant. Multa etiam reliquis cognitu difficillima, diutina obseruatione nota significabant.*

[l] lib. 1. c. 2.

Cur Ægyptij maxime studeant mathematicis.

[m] lib. 2. c. 8.

C *Asserunt etiam in Babylonia Chaldæos Ægyptiorum colonos, Astrologiæ, vt qui eam ab Ægyptiorum sacerdotibus acceperint, peritos esse.* Cælio quoque Aug. Curioni, Pyramidis hieroglyphicum explicanti, *Ægyptij summi Astronomi fuere, immo ipsius Astronomiæ inuentores.* Quo nomine recte ponitur in Schemate siderum obseruator sub dio sereno, qualis constitutio semper est in Aegypto. Ponitur autem rectissime siderum hic obseruator nocturno tempore, dum Luna cum stellis aspici potest, quia nulla valet interdiu fieri siderum obseruatio, quæ non inspiciuntur in intensiori lumine Solis. Nudus denique ponitur Astrologus in gemma, tantumque non abijciens ab humero tunicam, eo quod intentus obseruationi cælestium phasium, & inde iudicia laturus euentuum, debet ex animo cunctas passiones abigere, quæ mentem obuelare solent, & ab ea procul arcere veritatem iudiciorum; quod optime Ptolemæus obseruat, cui *Amor & odium corrumpunt iudicium, augent enim minima, & minuunt maxima.* Siquidem Astronomus istis passionibus indutus animo, si figuram natiuitatis amici designet, ac explicet, amplificat faustas indicationes astrorum felicium, & extenuat infaustas

Chaldæi ab Ægyptijs Astrologiam edocti.

D maleficorum: E contra de natiuitate inimici loquens, imminuit prosperitatem præmonstratam ab astris propitijs, ac extra veritatis aream extendit amplificans ad infortunium leuis cuiusque mali significationem. Sed optimus Astrologus vera prædicturus, debet omnino denudare se ab omnibus affectionibus animi erga natum, cuius fortunas ex astrorum obseruationibus haurire satagit. Hactenus de primæ gemmulæ Schemate.

CVPIDO MARIA, TERRAS, ET AEREM FECVNDANS:
Felicis hominis, seu fortuuati typus,
Nauigans cum ventis in Vtre conclusis:

Schema LVI. Gemmæ.

A

B

C

De Amore fecundante tria infera Elementa. Cap. CLXIX.

SEcunda vero tua gemmula, Cl Rhodi, qua repræsentatur puer alatus, pubetenus nudus; partes inferiores corporis intra tubulum oblongum, siue ligneum, siue testeum, siue potius ostreaceum inclusas habens: per vndosum mare vectus: & manibus vtrem plenum atque retortum, extremo monstrosæ nauiculæ innixum, duplici funiculo veluti regens; vt phantasiam autoris abstrusam indicat, ita mihi triplicem offert explicationem. Prima sane fuerit de Veneris terrenæ Cupidine, replente maria, terras, & aerem animantibus, per cõtinuam generationem. Nulli dubium est aerem vtre inflato significari; quando vel ipsemet Aristoteles, ostensurus aerem in sua regione grauitatem habere, desumit argumentum ab vtre inflato, qui magis lancem deorsum trahit, quam aere vacuus, dum ad stateram penditur; ait enim [a] *In sua regione omnia grauitatem habent, præter ignem, etiam aer ipse. Signum autem est, quia trahit plus inflatus vter, quam vacuus. Quare si aliquid plus habet aeris, quam terræ, & aquæ, in aqua quidem contingit leuius esse in aere vero grauius; aeri enim non supereminet; aquæ vero supereminet.* Quare vter inflatus aere in gemma innititur ostraco, & suspensus in aere detinetur a funiculis; alioqui sponte deorsum ob grauitatem casurus in mare, vbi supernataret ob aerem aqua leuiorem. Vter igitur inflatus aerem designat in gemma. Tubulus autem, siue lignea nauicula sit, siue testaceum, siue corpus ostreacei cuiuspiam, terram designat, quæ in eo ceteris elementis prædominatur. Supernatat vero mari propter figuram, & concauitatem suam, aere multo repletam; nam etiam ob figuram orbicularem, & aerem multum inclusum, aquis aperte supernatant onerariæ naues, grauissima pondera cõtinentes. Quin & magnitudine, latitudineq; sua nauis plus aquæ premit, quam quæ possit ab ea diuidi, vt submergatur; minor est enim vis grauitatis in naui, quam potentia resistendi diuidentibus in aqua multa, vnde laminæ quoque ferreæ latiores, ob solam figuram aquis supernatare solent, vt edocet Aristot. [b] dum ait: *Figuræ autẽ nõ sunt causa vt ferantur simpliciter aut*

D

Aer grauis esse vt demonstretur.

[a] 4. Cæl. t. 30

Figura super natare facit grauia.

[b] 4. Cæl. t. 42

A *aut deorsum, quas autem causas non est difficile videre. Dubitatur enim nunc, cur lata ferramenta, & plumbum innatant super aquam; alia autem minora, & minus grauia, si rotunda sint, aut longa, vt acus, deorsum feruntur.* Cuius dubitationis a Democrito proposita solutione repudiata, mox propriam affert, ita[c] *Quoniam autem continuorum hæc quidem sunt facile diuisibilia, hæc autem minus; & diuisiua etiam eodem modo, alia quidem magis, alia autem minus: has esse causas putandum est. Facile autem diuisibile est, quod bene terminabile existit, & magis, quod magis. Aer magis, quam aqua, talis est: aqua autem, quam terra; & minus itaq. in vnoquoque genere magis facile diuisibile est, & distrahitur facilius. Quæ igitur habent latitudinem, quia multum comprehendunt, supra manent, propterea quod non facile distrahitur quod maius est. Quæ vero contrario modo sese habent figuris, quia pauca comprehendunt, feruntur deorsum, propterea quod diuidunt facile, & in aere multo magis, quanto facilius diuisibilis est, quam aqua. Quoniam autem & grauitas habet quandam virtutem, secundum quam fertur deorsum, & continua vt non distrahantur; hæc oportet ad seinuicem comparare. Si enim excedat virtus grauitatis eam, quæ est in continuo, ad distractionem, & diuisionem, per vim feretur deorsum velocius: si autem debilior sit, supernatabit.* Quum ergo

Ferrum, et plumbum in natans super aquam.

c Tex. 44. et 45.

B nauiculæ, vasisue oblongi concaui, siue ligneum, siue testeum, siue sit ostreaceum, vis grauitatis debilior sit, quam vis aquæ multæ continuæ, quam premit, ad distractionem atque diuisionem, tum quod vas magnum sit, tum quod in sua cauitate plenum aere; propterea super aquam natat; vt etiam Nauplius & Nautilus piscis ostreaceo vase contentus; de quo Plinius ita [d] *Nauigeram similitudinem & aliam in Propontide visam sibi, prodidit Mutianus: Concham esse acatij modo carinatam, inflexa puppe, prora rostrata: in hac condi Nauplium, animal Sepiæ simile, ludendi societate sola: duobus hoc fieri generibus. Tranquillo enim vectorem demissis palmulis ferire, vt remis. Si vero flatus inuitent, easdem in vsu gubernaculi porrigi, pandiq. concharum sinus auræ. Huius voluptatem esse, vt ferat: illius, vt regat. Simulq. eam descendere incluso sinu, fluctu hausto, territam visu forte tristi. Id enim vbi constat, omne nauigantium, humana calamitas in causa est.* Putant enim, obseruatu Dalechampij, qui nauigant, velificantem Nauplium grande aliquod malum, vel infortunium portendere, &

d lib. 9. c. 30. Nauplij descriptio mira.

Digressio de Nauplio et Nautilo.

Nauplius vt infortunium portendat.

C maxime sinu clauso repente occultatum & demersum; nam ideo facit, quia præsentit instinctu naturæ magnam imminere tempestatem, quam fugit, se se recipiens ad intimos recessus maris, in nota sibi latibula; quam tempestatem in alto non ita facile nauigantes euitare queunt, quum procul absint a portu, statione que tuta. Qui quidem Plinij locus in vulgatis exemplaribus fœde corruptus, ita legitur, nullo plane sensu: *simulque eam descendere in duo sensu carentia: nisi forte tristi (id enim constat) omne nauigantium humana calamitas in causa est*: quum legendum sit, *Simulque eam descendere incluso sinu, fluctu hausto, territam visu forte tristi. Id enim vbi constat, humana calamitas in causa est*: nimirum ob præuisam a pisce sæuam tempestatem imminentem, quam præfugit ipse se condens in imo profunditate maris, ad nota sibi, tutaque latibula. Sed videtur Plinius Nauplium a Nautilo distinguere, de quo sic in superiore capite [e] *Inter præcipua autem miracula est, qui vocatur Nautilus, ab alijs Pompilos. Supinus in summa æquorum peruenit, ita se paulatim subrigens, vt emissa omni per fistulam aqua velut exoneratus sentina facile nauiget. Postea prima duo brachia retorquens, membranam inter illa miræ tenuitatis extendit. Qua velificante in aura,*

Plinij locus corruptus restituitur.

e lib. 9. c. 29.

Nautilus na differat a Nauplio.

D *ceteris subremigans brachijs, media cauda, vt gubernaculo, se regit. Ita vadit alto, Liburnicarum ludens imagine: & si quid pauoris interueniat, hausta se mergens aqua.* Cardanus contradistingui Nauplium a Nautilo, cum quo tamen habere monet naturæ quandam societatem, quod Nautili ponantur inter polypos Nauplij inter sæpias; quum enim scripsisset [f] *Nautili ergo inter polypos a quibusdam numerantur, alias Concham Indicam appellauimus: rostrum habet polypi, seu psittaci more, & cirros: quibus partim quod tenui, sed valida membrana iuncti sint, pro velis vtuntur, partim pro remis: pellucet concha tenuis non tamen multum perspicua inuenitur. Et hic iuxta Neapolim, quum mergere se cupit, concham implet aqua; quum emergere, inuersa ea ascendit.* Postea de Nauplio scribit [g] *Inter maiora autem maris miracula, recensebimus quod de Nauplio fertur; hoc enim animal sæpiæ simile, sola natura societate Nautili concham ingreditur; tranquilloque mari demissis palmulis remigans agit; sed flante vento porrigit easdem, expanditq. vela, atq. ita vehit socium, ac mutua opera*

f 7. de varie. cap. 37.

g cap. 38.

Cardanus notatus.

vehitur. Quasi Nauplius propria Concha careat, & ingrediatur Concham Nautili; quod vnde sumpserit incertum; recte quidem a Plinio sumit Nautilum in Sæpiarum genere locari, Nauplium in genere Polyporum; sed Nauplio concham propriam assignare videtur Plinius antea citatus; quasi quod ait Plinius, Nauplium in Concha condi, sit intelligendum de concha Nautili; sed hoc abest a Pliniano sensu. Ceterum pulchra non est historia prætereunda, quam de Nautilo, seu Pompilo prodit Ælianus [h] cui: *Pompili pisces pelagij, omnium maxime piscium, quos auditione accepimus, in ima sede maris versari solent: siue ipsi terram male oderunt, siue hæc illorum odio tenetur. Hi autem sic circum naueis altum secanteis, tanquam amicas concursant, easque huc illuc saltantes stipant. Et homines quidem, qui naui vehuntur, quantum a terra absint prorsus ignorant: & ipsi etiam nautæ a terra aberrare solent. At Pompili, tanquam sagacissimi canes, qui propinquam præsentiunt prædam, sic terram non longe abesse ante multo sentiunt, idcirco non tanto amplius studio nauium tenentur, longius eas vt persequi comitando velint. Sed quasi signo ad abeundum sublato frequentes in altum redeunt. Vnde nautæ continentem, tametsi non facibus eam assecuti, sed a Pompilis eruditi, propinquam esse sentiunt.* Ex quo loco Æliani constat aperte, vel non recte quibusdam apud Plinium dici, Nautilum vocari quoque Pompilum; vel non bene Cardano scribi, se vidisse Nautilum iuxta Neapolim; quum forte fuerit Nauplius, a Nautilo specie distinctus. Et certe Nautilum a Pompilo discernit Oppianus, cui [i]

h 2. de an. c. 15.

Historia pulchra.

i lib. 1. de piscib.

Pompili piscis mira natura.

[Innumeros addas istis, qui a littore longe
Veliferos habitant fluctus tellure relicta.
Sunt celeres thynni, qui pisces impete vasto
Pellunt, & Gladij diro mucrone potentes.
Orcynon gentes, & prenades, atque cybiæ
Obliquæ, scytalæque, hippuron maxima turba.
Pompibus his habitat petris, hunc lætus honorat
Nauita: quod socium nautis se Pompilus offert,
Nomen habet: gaudet celeres per marmora euntes
Associare rates: cursum, ventumque sequuntur,
Saltantes circum celsæ latera alta carinæ,
Nonnulli puppim, & curuæ moderamina nauis
Prendunt: ast illi collecto examine multo
Pendent a prora. dicas non sponte secutos,
Inuitosque trahi, nec posse obsistere contra,
Tanto veliferæ nauis rapiuntur amore;
Et veluti Regem vel cinctum tempora serto
Victorem textis ramis & fronde virentem
Prouecti Patres, & primo flore Iuuentus
Stipant: & circum densi lætique feruntur,
Donec victorem sub splendida tecta reducant:
Sic isti ad terram nauem comitantur ouantes
Connexi circum densi: sed littora postquam
Aspiciunt: odium terræ immortale recondunt.
Extemplo celeres veluti de carcere pisces
Erumpunt: saltu nauem cursumque relinquunt:
Dant certum nautis signum, quod terra propinqua est:
Fortia quum duros dissoluunt agmina nodos.
Pompile te nautæ miro venerantur amore:
Per te diuinant tranquillas æquoris auras:
Pacatus venias sternens freta lata profundi.

Quæ mirifice consentiunt cum relatis ab Æliano. Quum de Nautilo posterius, tanquam de diuersi generis a Pompilo proferat ista Oppianus in eodem opere [K]

K lib. 1. de piscib.

de Nautilo pulchra.

Est quidam curuo tectus sub cortice piscis,
Polypodi similis: quem dicunt nomine vero

Nau-

A Nautilon: insignemque ponto sua gloria fecit,
Per freta dum cautus sub nauis imagine ludit.
In sabulo domus est, summa defertur in vnda
Pronus, neu pontum capiat, pronusque grauetur,
Quum nando vehitur per fluctus Amphitrites
Extemplo versus tumidam per marmoris vndam
Labitur, vt nandi doctus, puppisque peritus,
Atque pedes geminos tendit de more rudentum,
Quos intermedios tenuis membrana tumescit:
Extenta: atque pedes contingunt æquora subter
Temoni assimiles, nauem piscemque Domumque
Deducunt: si forte malum supereminet vllum,
Absorbet fluctus intro, lymphisque grauatus
A tumidis trahitur cum pondere fluctibus vndæ, Nauigandi origo.
B Seu mortalis erat, seu missum numen ab alto,
Audax ille fuit, qui primum marmora findens,
Piscis opus cerneus humanos traxit in vsus;
Construxit naues, extendens carbasa ventis,
Explicuit funes, faciles moderatus habenas.]

Quæ similiter ab Æliano desumpsit Oppianus; etenim Ælianus sub Adriano floruit, Oppianus autem sub Imperatore Seuero, Volaterrani testatu; quum Seuerus post Adrianum imperauerit, obseruatu Sexti Aurelij Victoris. At vero non possum præterire silentio, difficile mihi videri, quod superius Oppianus asseruerit, Thymnos degere procul a tellure in alto mari; quum capi consueuerint prope terrarum promontoria tum in Siculo, tum in Lygustico, tum in Gaditano freto; sicuti nos ostendimus alias in explicatione lapidis [l] Maguriani. Quin & capturam Thynnorum celebrat inferius [m] Oppianus ipse prope terras, dum canit:

Oppianus Æliano suppar.

Oppianus notatus.

[l] de secũdo Quæst. c. 5.
[m] lib. 3. de piscib.

C [Sed duris vinclis alto sub gurgite vinctos
In terram thynnos rapit inconsulta voluntas.
& mox:
Thynnorum gentes grato sub tempore veris
Post partum, & Veneris postquam cessauit oestrum
Oceani celeres veniunt a fluctibus altis,
Atque sinus alio sulcant, nam fortis Iberi
Primo traijciunt portum: gens aspera bello,
Et studio prædæ thynnos populatur euntes.
Post Celtæ capiunt prædam circum hostia pulchri
Eridani, veteres quos misit Phoca colonos.
Trinacriam quicunque tenent, post retia tendunt
Thynnis: & præda fortes ditantur opima.
Thyrrhenum iuxta pontum per marmora thynni
D Sparsi per tumidos æstus, fluctusque profundos
Errant: quum vernæ findunt vasta æquora turmæ;
Tumque locum piscator habet, non flamine venti
Turbatum, & placida qui nunquam fluctuat vnda.
Non adsunt ripæ densæ, non rupe maligna
Angustus: teneat mensuram littoris æquam
Piscosis ponti scupulis, latisque cauernis,
Ascendat celso speculator vertice montis:
Memnonis alma parens, primo quum surgit ab ortu,
Aspiciat varias acies, quanto agmine verrant
Vndas: & socijs subito prædicat ab alto:
Confestim pelago procedunt retia cuncta.

Sunt

Sunt vrbes veluti magnæ, queis limina lata, A
Queis portæ, magnique sinus, magnique recessus:
Perque tribus veluti properant ad bella phalanges;
Sic Thynni veniunt, hi sunt in flore iuuentæ,
Isti longæui, medio sunt corpore multi.
Innumeri vastam retis labuntur in aluum:
Donec prædones educant retia læti,
Distentosque sinus omnes ditissima præda.]

Ceterum, vt quis Oppianum tueri posset, afferens Thynnos procul a terra viuere maximam anni partem in alto mari, sed verno tempore se conferre ad littora, vbi retibus capiuntur: ita defendi minime potest de ostijs Eridani Fluminis, quæ ponit apud Celtas; quum ostia Padi sint in Italia, in mari Adriatico, apud Venetos, vbi nulla fit vnquam Thynnorum piscatio. Sed fefellit eum Synonymia vocum Rhodani, & Eridani, vt multos alios antiquos, accipientes Rhodanum, qui flumen Gallicum est, pro Eridano, qui fluuius est Italicus, alio nomine Padus vulgo nominatus. Enimuero Rhodanus per Galliam Lugdunensem excurrit, quā Celticam Cæsar appellauit, exonerat se se in mediterraneum mare ostio amplissimo: B quod Boccacius [n] admonet a prioribus appellari Massellionicum; vbi Thynnorum piscatio fit non valde procul a Massilia. Sed iam redeamus ad pensum Gemmulæ nostræ, in qua non inepte dicebamus, tubulum super aquas natantem ob figuram, & concauitatem, seu nauicula lignea sit, seu testeum vas, seu ostreaceum quasi Nautili, Nauplijue conchilium, a prædominio terreum, Elementum terræ nobis indicare. Quum elementum aquæ satis aperte nobis referat vndosum mare sub illo tubo effigiatum; iam in Gemma tria sunt elementa generationi nostratium animantium dicata, mare piscosum, terra pedestribus maxime plena viuentibus, & aer volatilibus affluens. Horum autem generatio fit opera Venerei Cupidinis, cuncta replentis animantibus elementa nostratia; nam in igne superno nullum oritur, nullumque viuit penitus animal; quod & Aristoteles ipse [o] notauit. Cupido vero describitur in gemma nudus puellus alatus. Apposite vero pubem & inferiora membra genitalia condita retinet intra tubulum; quod actus venereus, generandæ suboli dicatus, propalam non fit, sed in abdito, vel naturali verecundia, non solum in hominibus, Elephantibus, C Camelis, & plerisque brutis nobilioribus; sed etiam in plantis, quarum semina non germinant, nisi intra terram condita. De coitu Camelorum, ac Elephantum, Aristoteles agens, ait [p] *Cameli sedente femina coeunt: nec auersi, sed complectente mare, vt ceteræ quadrupedes agunt: & coitum toto die exercent petunt recessuum solitudines, quum libet coire; nec aliquis eo potest tuto accedere, præterquam pastor armenti. Genitale Cameli neruo ita constat, vt vel ex eo conficipossit, quo arcus fidissime intendatur. Elephanti etiam solitudines petunt coituri.* Quanto magis id homines decet, in occulto proli operam dare? Certe non laudauero morem illum Diogenis, qui [q] solebat omnia palam facere, quæ ad Venerem pertinent. Sed in hoc etiam canes imitari voluit ipse Cinicus.

Opiano lapsus de Eridano.

[n] Tract. de Fluminib.

[o] 2. de gen. an. c. 2.

[p] 5. de Hist. an. c. 2.

Bestiæ quæ in occulto coeant.

[q] Laertius lib. 6.

Secunda explicatio Gemmæ, de homine fortunato in mare humanæ vitæ nauigante vento secundo ad arbitrium, sine rationis gubernaculo. D
Cap. CLXX.

HOmo iuuenis alatus in male constructa scapha, sine gubernaculo temonis, mare nauigans vndosum, vtrem vento plenum manibus duplici loro vinctum tenens, ac dirigens cursum ad arbitrium, apte nobis repræsentare potest hominem fortunatum, qui Iuuenis est, eo quod inter optata bona iuuentus recensetur: alatus, quia fortunatus breui facilique negotio peruenit ad optatos fines: nudus, quia nihil indiget quo se tueatur ab extrinsecus accidentibus, quum omnia illi succedant in bonum; & quia fortunatus vt plurimum inuerecundus est, nil tegens propriæ nuditatis, susque deque habens quomodo spectetur ab alijs, quum ab omnibus laudetur atque suspiciatur. Securus nauigat vndosum mare vitæ humanæ, vel male compacta carina, quia fortunato cuncta sunt apta, quæ ceteris, ac ex sui natura sunt inepta; nauigat sine gubernaculo temonis, quia fortuna definitur esse quid præ-

Fortunæ descriptio.

A ter rationem(vt ait Aristoteles[a] alicubi) quum ratione gubernari debeant omnes actiones in humana vita, quæ studiosæ ac honestæ sunt. & clarius alibi [*] *Natura est semper causa cuius est. at fortuna nunquam, verum temere, & sine ordine, ac vt fors tulerit*; *ideo fortuna in eiusmodi esse dicitur, vbi neque mens vlla, neque recta ratio est, nam vbi id, nihilominus est quidquam ordinatum, ac est semper eodem modo: non ita fortuna. Idcirco vbi mens plurima, ac ratio, ibi fortuna minima: vbi plurima fortuna, ibi mens perexigua.* In puppi nauigat fortunatus ferens sibi ventum secundum, velut in vtre conclusis alijs maleficis, in sua potestate; quemadmodum apud Homerum legimus Vlyssi datum fuisse Zephyrum prosperum, & alios ventos importunos suæ nauigationi conclusos in vtre; [b] verba sunt Vlyssis:

[a] 2.Phy.t.55
[*] 2. Magn.
[b] Odyss. 10.

,, In Aeoliam insulam peruenimus, vbi habitabat
,, Aeolus Hippotades charus immortalibus Dijs. (& mox)
,, Sed quando certe ego iter postulabam, atque admonebam
,, Dimittere: nihil quicquam ille abnuit: parauit autem deductionem;
,, Dedit autem mihi excoriatum vtrem bouis nouennis,
B ,, In quo procellosorum ventorum ligauit flatus;
,, Illum enim promum ventorum fecit Saturnius,
,, Aut quidem mulcere, aut tollere quemcunque velit:
,, Naui in caua alligauit funiculo splendido
,, Argenteo, vt non quicquam præterflaret ne paululum quidem.
,, Ceterum mihi flatum Zephyri immisit vt flaret,
,, Vt ferret nauesque, & nos. . . . . .

Sic in Gemm fortunatus ventos procellosos in vtre conclusos, duplici funiculo vinctos tenens, leui Z phyro per mare leniter vndosum, vel sine gubernaculo lætus nauigare conspicitur. Hanc autem Homeri sententiam verisimilem reddunt Aquilonares Magi, qui ventos ligant vinculis, & ligatos etiam vendere consueuere nauigantibus; de quibus Olaus Magnus [c] *Solebant*, inquit, *aliquando Finni, inter ceteros gentilitatis errores, negotiatoribus in eorum littoribus contraria ventorum tempestate impeditis, ventum venalem exhibere: mercedeque oblata tres nodos magicos, non cassioticos loro constrictos, eisdem reddere, eo seruato* C *moderamine, vt vbi primum resoluerint, ventos haberent placidos: vbi alterum, vehementiores: at vbi tertium laxauerint, ita sæuas tempestates se passuros, vt nec oculo extra proram in euitandis scopulis, nec pede in naui ad vela deprimenda, aut in puppi pro clauo dirigendo, integris viribus potirentur. Hique infelicius rem experti sunt, qui vim eiuscemodi nodis per contemptum inesse negarunt.* Sicuti per auaritiam Vlyssis socij soluto vtre, quem auro, & argento, non vento plenum existimabant; de quo statim Homerus:

[c] lib. 3.c.16.
Venti venales.

,, ... non autem iam erat
,, Perfecturus; ipsorum enim perijmus insipientia,
,, Per nouem dies continuo nauigauimus noctesque; & die
,, Decima vero iam apparebat patria tellus:
,, Et iam qui faces præferrent vidimus prope existentes.
,, Ibi me dulcis somnus occupauit defessum:
,, Semper enim pedem nauis (*temonem scilicet*) mouebam, neque cuiquam alij
D ,, Dedi sociorum, vt celeriter perueniremus in patriam terram.
,, Socij autem verbis ad se inuicem loquebantur.
,, Et me suspicati sunt aurum & argentum reducere
,, Dona ab Æolo magnanimo Hippotado.
,, Sic alius dicebat conspicatus in proximum alium:
,, O Dij, quam hic omnibus gratus est & magni precij
,, Hominibus, ad quorumcunque vrbem & terram veniat?
,, Multa quidem ex Troia ducit pretiosa pulchra
,, Ex præda, nos rursus eadem profectione confecta,
,, In patriam redimus vacuas manus habentes:
,, Et nunc ipsi hæc præbuit rem gratam faciens ob amicitiam
,, Æolus: sed age celeriter videamus quænam illa sint:

,, Quantum aurique & argenti vtri iusit.
,, Sic dicebant: consilium autem malum vicit sociorum.
,, Vtrem quidem soluerunt: venti autem omnes eruperunt.
,, Hos statim furens ferebat in pontum procella,
,, Flentes terra a patria: ceterum ego
,, Experrectus, in animo eximia deliberabam,
,, Siue lapsus ex naui perirem in ponto,
,, An mœstus sustinerem, & adhuc viuis interessem, &c.

A

[d] lib. 3. c. 14.

Ceterum ligatos ventus in suo pileo gerebat antiquus Ericus: de quo sic Olaus [d] *Hic Ericus, Rex Sueciæ, in arte magica nulli suo tempore secundus habebatur: tamq. familiaris erat malis dæmonibus, quorum cultui summopere vacabat, vt quocunque verteret pileum suum, confestim inde optatus ventus aspiraret. Quo euentu inditum illi nomen fuit, vt Ventosus Pileus diceretur. Creditumque a multis erat, Regnerum Daniæ Regem, huius Erici nepotis sui ductu in remotissimas orbis partes piraticam feliciter extendisse, multasque regiones, & munitissimas vrbes eius ingenio subiugasse: demum cooperatorem fuisse, vt procerum consensu & electione, in Regem Sueciæ assumeretur; quod ei diuturnum felixque permansit, donec senio moreretur.* Sic igitur in Gemmula cælatur typus hominis fortunati. Hæc, optime Rhodi, nunc in mentem venere, quæ de tuis cimelijs exararem calamo. Tu ea boni consule, ac me ama. Vale. Dabam Patauij, e meo Scalumnæ Museo. Cal. Septembris MDCL.

B

Miles atroci bello superstes in ærumnosam incidit inopiam sæpissime.

C

Schema LVII. Gemmæ.

D

Belisarij,

A *Belisarij, & Horatij poetæ paupertas, ex infelici bello Cæsaris Augusti nata, Belisarianæ calamitatis fere compar, exprimitur.*
Cap. CLXXI.

PRofectò vere Lucanus in Pharsalicis [a] militum miserias deplorans ait, a lib. 10.

,, Heu miseri, qui bella gerunt!

& sapienter Antisthenes, quum quidam dixisset, *pauperes interire bello*: statim adiecit, *Immo plures tunc fiunt*. & Petrarcha noster [b] agens de aduersa fortuna, *Quosdam*, inquit, *militia ad amplissimas opes, siue etiam ad summum imperium peruenisse. Crede autem mihi plures ad inopiam, ad carcerem, ad seruitutem, ad violentam, subitamque mortem, eodem tramite peruenerunt*. Istam vero militis exremam inopiam effinxit apte Schematista noster, in antiqua Gemma Pignoriana delineans Iuuenem omnino nudum, mœrentem, qui sedens in lacero straguli centunculo, sub dio, manibus alterum genu sublatum amplectens, abtorto collo, capiteque demisso lacrymabundus, proiecto clypeo, suspensisque pharetra vacua telis & inuersa, simul & arcu religatis ad propinquam arborem, miseriam suæ paupertatis extremæ lugere videtur, & a prætereuntibus victui necessariam stipem petere. Duo uero nobis exempla suppetunt inopum ex bello, quorum alterum cælari potuerit a Schematista, Belisarius, & Horatius poeta, nam de Belisario Procopius, Zonara, Paulus Diaconus, Crinitus, Volaterranus, Tursellinus, [c] & alij passim Historici classici, nobis ista notarunt: Iustinianus, Iustini gener, hæresque, in Oriente imperauit, ingenti uel felicitatis, uel sapientiæ fama. Auxit Augusti gloriam Belisarius, Dux bello clarissimus, Superum dono rei Romanæ datus. Is quippe Persis domitis, amissa recuperauit. Constantinopoli magnum etiam dedit fidei, moderationisq; documentum. Quippe falsis criminibus æmulorum affectati imperij suspectus Augusto, simul honore, atque opibus exutus est. Et paulo post Augustus Belisarij præsidio nudatus, coniuratione procerum in ordinem cogitur; ad Florianum Senatorem insignia Imperij deferuntur. Hic Belisarius stipatus fortissimorum iuuenum globo in forum venit; & nouo Cæsare per speciem salutationis occiso, cæsisque coniuratis, tyrranni caput cum insignibus ad Iustinianum protinus defert, atque in pristinum fastigium restituit eum, a quo ipse detractus fuerat per summam iniuriam de suo. Ita & factis crimen diluit, & Augustum spectata fide sibi deuinxit, vt nemo apud illum honore, aut gratia prior foret. Felix, si plus apud illum Dei, quam Principis gratia valuisset. Nam Româ inde reuersus, quum Theodoræ Augustæ iussu, Syluerium Pontificem vi captum in Pontiam insulam relegasset, ipse haud ita multo post ruit. Byzantij Iustiniano suspectus insidiarum, honorium fastigio deijcitur, & in custodia habitus mœrore, atque ærumnis consumitur, gloriosæ vitæ exitum sortitus inglorium. Etenim, vt ait Volaterranus [d] ad extremum exitum habuit, magnis plerumque viris de Republica meritis communem; Iustiniani iussu, siue odio, siue veteris belli suspicione, effossis oculis mendicabat. Quare quum Principis ingratitudinem aliter vlcisci non posset, exiguum extra Vrbem tuguriolum extruxit, vbi per reliquam vitam a prætereuntibus stipem emendicauit, illud identidem repetens, *Da obolum Belisario viator, quem inuidia, non culpa cæcauit*. Vere mirifice congrueret mendicanti Belisario Schema nostræ Gemmæ, ponens nudum expoliatum armis, extra Vrbem, sub arbore mendicum. Sed obstare videtur & iuuenilis ætas mendici, simul & oculorum vigor; quum Belisarius in illa sua calamitate non esset iuuenis, ac videns; ast ætate grandæuus, & oculis effossis turpissime cæcus. Nisi forte condonanda sit pictori Schematis æqua cum poetis potestas quidlibet audendi. Putauerimque hunc anulum gestasse virum principem, cui ex bello res male cesserit, & in paupertatem inciderit. Sed etiam interpretari lubet antiquæ Gemmæ simulachrum de Venusino poeta, qui vitam, & fortunam suam Iulio Floro describens [e] ait, se Romæ nutritum, & edoctum primo fuisse literas humaniores, atque speciatim Homericam Iliadem: deinde vero Roma discessum Athenas petijsse, Mathematicarum studijs operam nauaturum sedulo, quibus valeret curuo dignoscere rectum: pariter & ad Platonicam philosophiam perdiscendam in Academia veritatem naturalium rerum inuestigaturum secessisse in Athenarum syluosa suburbia. Ceterum postea se diuulsum ab illo grato literarum ocio violentia belli ciuilis, cuius æstu raptus iuuenis in arma Cæsaris Augusti, debiliora viribus hostium. Vnde primum absque nummis dimissus, & bonis omnibus paternis ab hoste victore proscriptis Romam redijt inops; vbi

Marginalia: b Dial. 48. — B — Belisarij Ducis virtutes, & infortunium. — C — d lib. 23. — D — Horatio in Arte. — e l. 2. Epist. 2.

viuere si vellet, cogebatur a paupertate mendicare sibi necessaria versiculis venalibus noctu lucubratis, quos mane poscinummios accineret diuitibus; at incassum; nam illi prorsus auari, licet haberent quod sibi nihil deesset, non patiebantur expurgari vitio auaritiæ carminibus vllis: vnde satius ducebat integras dormire noctes, quietique se dare, quam inutilibus perscribendis versibus euigilare. Quam totam historiam graphice, pulcherrimeque describit Horatius hisce carminibus A

,, Romæ nutriri mihi contigit, atque doceri
,, Iratus Graijs quantum nocuisset Achilles.
,, Adiecere bonæ paulo plus artis Athenæ,
,, Scilicet vt possem curuo dignoscere rectum:
,, Atque inter syluas Academi quærere verum.
,, Dura sed amouere loco me tempora grato,
,, Ciuilisque rudem belli tulit æstus im arma
,, Cæsaris Augusti non responsura lacertis;
,, Vnde simul primum me dimisere Philippi, B
,, Decisis humilem pennis, inopemque paterni
,, Et laris, & fundi, paupertas impulit audax
,, Vt versus facerem; sed quod non desit habentem
,, Quæ poterunt vnquam satis expurgare Cicutæ?
,, Ni melius dormire putem, quam scribre versus.

Nudus autem fingitur vterque, Belisarius, & Horatius: ille, vt indicaretur ab Imperatore inuidorum aulicorum suasu spoliatus omnibus honoribus atque fortunis: iste, vt ostenderetur ex proscriptione spoliatus omnibus bonis paternis, & redactus vterq; ad extremam miseriam; ille quidem maximã, mendicandi stipem a prætereuntibus: iste vero non paruam, quæ paupertas ipsum impulerit ad versus nocte conscribendos, quibus victui necessariam stipem pene mendicaret. Vterque militiæ siue proiecit, siue suspendit arma, pharetram inanem & arcum: quasi naufragus e militiæ fluctibus, arma Marti renuncians, atque suspendens; vti de naufragis in mari cecinit † Horatius: C

† 1. Carm. od. 5.

,, ... me tabula sacer
,, Votiua paries indicat humida
,, Suspendisse potenti
,, Vestimenta maris Deo.

& in Arte:

,, Quid hoc? si fractis enatat expes
,, Nauibus ære dato.

Et Persius in vltima Satyra

,, Frange aliquid, largire inopi, ne pictus aberret
,, Cœrulea in tabula.

Et Iuuenalis Satyra 12.

,, ... mersa rate naufragus assem
,, Dum rogat, & picta se tempestate tuetur.

Hanc enim tabulam pictam illi deo suspendebant naufragi, cuius ope se e naufragio liberatos credebant. Sed Horatius, & Belisarius arma penitus abiecerunt, & suspenderunt arbori ad ignominiam eorum, a quibus debito spoliati fuerunt honore, priuatique bonis omnibus quum præmijs affici debuissent ipsorum præclara facinora. Philipporum vero nomine numos intelligi, notat Rhodiginus, *Philippeorum* numorum inquit, *etiã Liuius meminit ab V.C. libro 30. & 39. sed & Horatius.* ,, Retulit acceptos regale numisma Philippos. D

Nec non in Bacchidibus Plautus: ,, Ducentos numos aureos Philippeos dabin?

Habuere & Galli Philippeos suos, ab imagine alati genij, quos dicunt Geniatos: habuere sceptratos quoque, ac soliatos, regis trabeati imagine præsignes, iura reddentis. Sed & Romæ aureos Valerianos Philippeos dici, compertum est: vbi & Saloniani habebantur trientes. Philippeos cudi iussit Alexandri Magni pater Philippus; quod tradit Diodorus, posteaquam Crenidus instaurauit, & Philippos maluit appellari, compertis inibi fodinis: quas si demum excoluit, vti talenta inde redirent annua mille, ac amplius.

A Verum enim vero ficut in allatis Horatij carminibus illa duo mihi negocium faceſſunt,* * lib. 1. c. 2.

Adiecere bonæ paulo plus artis Athenæ,

Scilicet vt poſſem curuo dignoſcere rectum.

Nam Ariſtotele doctore f curuum recto dignoſcitur in mathematicis, non autem e contra curuo rectum; ait enim expreſſis verbis: *Sufficiens enim eſt altera pars contrarietatis ſeipſam indicare, & oppoſitam. Recto enim & ipſum, & obliquum cognoſcimus; iudex enim vtrorumque regula. Obliquum autem neque ſuipſius, neque recti.* Sic in alijs mox ab Horatio poſitis carminibus: f 1. de an. t. 85.

. . . . . *ſed quod non deſit habentem*

Quæ poterunt vnquam ſatis expurgare cicutæ?

Difficultatem habent omnes Interpretes, etiam eruditiſſimi; fatentur enim, neſcire ſe quomodo Cicuta vim obtineat expurgandi. Quare alij pro Cicuta helleborum aſſumunt, alij cucurbitas medicas, quæ ſicyæ dicuntur. Vnde Quæſtiones de Cicuta mihi recens mouit eruditiſſimus Pariſienſium Medicorum Decanus literis eloquentia pariter ac elegantia pleniſſimis; de quibus mox. Interim ſatis aperte conſtat in Schemate pingi paupertatem Horatij, proiectis armis ab infauſto bello reducis.
B

Digreſſio de Cicutæ medicamentis, & veneno. Cap. CLXXII.

Illuſtriſſimo viro, acutiſſimo Philoſopho, & ſolertiſſimo Medico, D. Fortunio Liceto, celeberrimo Profeſſori Patauino S. P. D.

Guido Patinus, Bellouacus, Doctor Medicus Pariſienſis, & Saluberrimæ Facultatis Decanus.

FAmiliare eſt ijs, qui aliqua rerum ignoratione laborant, vt ad primæ notæ viros confugiant, quo ſuæ medeantur inſcitiæ, & ab ijs omni depulſa caligine, clariſſimam veritatis lucem recipiant. Mihi huius moris veſtigia premere meditanti, Tu vnus in magna Doctorum turba vir Illuſtriſſime, ſingulariter occurriſti, quem certo cum fructu rogare poſſem de quæſtione, quæ hactenus multorum torſit ingenia; quique mihi planum facere poſſis, nullo relicto dubitationibus loco, quod vix alii ſine ſcrupulo quæſtionis haud penitus enodatæ. Mihi quidem ante multos annos autor fuerat nemini docto non cognitus, doctiſſimus ipſe & ſuauiſſimus noſter Gabriel Naudæus, vt ad Te literas darem aliquas, & ea quæ mihi minus forent perſpicua, proponerem illuſtranda: quod & ſponte, & eius hortatu iamdiu præſtitiſſem, ſi mihi per otium licuiſſet. Sed quum me etiam nuper excitaſſet vir Clariſſimus, Tibi, mihique coniunctiſſimus, D. Alcidius Muſnier, Medicus Genuenſis, vt quod in hunc vſque diem diſtuleram, nunc tandem aggrederer; putaui, quamuis mea haudquaquam negotia detumeſcant, omni tamen poſthabita re appellendum animum ad ſcribendum Tibi. A Te igitur, ſi tantiſper vacat, Vir eruditiſſime, reſcire velim. *An Cicutæ noſtrati vis inſit purgandi?* Nouum ſane paradoxum eſſe videtur ipſa quæſtio, niſi eam diſertis verbis exhibuiſſet vir inter Claſſicos non poſtremus, autor plurimæ vrbanitatis, & ſi quiſquam, optimus virtutis ac ſapientiæ politicæ magiſter; vt pote qui, ſi verum fateri volumus, præſtat aliquid, quod non promittit. Quo fit, vt dum quiſque tanquam ad Poetam accedit, fructum ab eo tanquam a Philoſopho reportet, locum puta illuſtrem, aut præclaram aliquam ſententiam. Is eſt elegantiſſimas, & vt *Iulij Cæſaris Scaligeri* præconio vtar, elaboratiſſimus Poeta Horatius, qui lib. 2. Epiſt. 2. Cicutæ purgandi facultatem videtur aſſignare aureis hiſce verſiculis, quos propter inſignem elegantiam ſi adferam, nemini puto facturus ſum iniuriam.
C
1. Queſtio, An cicuta noſtra purget.
D

„ Romæ nutriri mihi contigit atque doceri,
„ Iratus Graijs quantum nocuiſſet Achilles;
„ Adiecere bonæ paulo plus artis Athenæ,
„ Scilicet vt poſſem curuo dignoſcere rectum;
„ Atque inter ſyluas Academi quærere verum.
„ Dura ſed amouere loco me tempora grato,

„ Ciuilisque rudem belli tulit æstus in arma
„ Cæsaris Augusti non responsura lacertis; A
„ Vnde simul primum me dimisere Philippi,
„ Decisis humilem pennis, inopemque paterni
„ Et laris, & fundi, paupertas impulit audax
„ Vt versus facerem; sed quod non desit habentem
„ *Quæ poterunt vnquam satis expurgare cicutæ?*
„ Ni melius dormire putem, quam scribere versus.

Veteres Horatij Interpretes, vt *Acro*, & alij, Cicutam hic accipiunt pro helleboro; quod sane absurdum est, & omni ratione carens; quum ista duo inter se nullo modo consentiant. *Dionysius Lambinus*, vir doctissimus, & Professor regius, mauult hoc loco significari cucurbitas, quæ corporibus admouentur ad vitiosum sanguinem eliciendum: vel loco *Cicutæ* legendum *Sicyiæ*, quæ vox Græca est, *Gallis* & Græcis Medicis ceteris admodum vsitata, qua uoce illud intelligunt, quod Latini Cucurbitas appellant. *Adrianus Turnebus* lib. 1. Aduer. cap. 8. miram hic quandam medicinam fieri scribit ab *Horatio*, quæ homines insanos, malo ueneno purget; quum pateat in medicamentis lethalibus cicutam numerari, non salutaribus, vt quæ frigore perimat. quod abunde testatur apud *Plutarchum* mors *Phocionis*: & apud *Ælianum lib. 9. var. hist. cap 21.* mors *Theramenis*: & apud *Platonem*, atque *Xenophontem*, mors uiolenta uirorum omnium integerrimi, sapientissimi, optimi *Socratis*. quem cicutæ potu, tanquam ueneno publico, eoque perniciosissimo, ei propinato a publico, nocentissimoque fæcis mortalium, ministro, necatum fuisse legimus: vultque *Horatium* hic posuisse cicutas pro herbis medicatis & purgantibus, in quibus singulis uirosus succus inest, ac deleterio medicamento proximus; aut respicientem ad ferulaceos & cicutis similes hellebori caules, cicutas dixisse, ut intelligams ex caulium hellebori cicutis, helleborum cicutam ad medicamentorum infamiam uocasse, aut uenenatam medicamenti speciem pro salutari iopculariter posuisse. Constat enim ex ueterum scriptorum decretis, helleborum præsentissimam facere medicinam phreniticis, & insanientibus: Cicuta uero nulla purgandi facultate pollet, si proprie sumatur. Ad ingeniosam illam & argutam Adr. Turnebi coniecturam, summo quo supra Doctorum vulgus excellit, ingenij acumine, lubens, nec inuitus accedit κριτικώτατος ἀνὴρ, subtilissimus & sagacissimus scriptor, *Cl. Salmasius*, Galliæ nostræ decus & ornamentum singulare, qui pretiolo in illo variæ eruditionis promptuario, *Plinianis* nimirum Exercitationibus in Solinum Polyhistorem; vult hoc *Horatij* loco, per cicutam intelligi quamlibet cannam intus cauam & inanem; præsertim vero non id quod Græci κώνειον nuncupant, sed Lathyridem, quæ caulem habet ferulaceum & concauum atque inanem: vnde & Cicutæ nomen meruit. Et hæ sunt magnorum virorum cogitationes, atque coniecturæ, vir præstantissime, in isto nodo *Horatiano* vel soluendo, vel *Alexandri* more secando. Tuum erit, solertissime Licete, omnigena illa, qua hactenus inclaruisti, πολυμαθεία, difficilem illam controuersiam dirimere, & nobis indicare quid in posterum de illa sit sentiendum; quum certum sit nobis super ea re, tuo stare arbitrio.

Scimus enim ad nostras quum se tulit impetus artes,
Ingenij currant flumina quanta tui.

Sed priusquam a Cicuta recedam, quodnam erat istud veneni genus, quo, vt est apud *Platonem* in Phædone, hominum suæ ætatis optimus, æquissimus, & sapientissimus *Socrates*, ac vt habet *Plutarchus & Ælianus*, *Phocio*, & *Theramenes*, multique alij sublati sunt? tanta ne est edita strages solo succo herbæ illius, quæ id habet nominis? Equidem id nunquam in animum inducam meum. Neque enim vsu comperitur tantarum esse virium: ab eius haustu vel largiori, prati vix quicquam relinquitur aliud, præter capitis grauitatem, non illam quidem vulgarem, & ad summum aliquod vel interruptæ rationis, vel motæ mentis vestigium. Facilius itaque adducor vt credam, fuisse quodpiam præsentissimum, vel saltem haud segne venenum, ex Magistratuum edicto curiose seruari solitum, quo uorato meritas pœnas luere iubebantur, morti addicti, nefarij & facinorosi homines. Hoc fere pacto *Athenienses*, deterrimi & pessimi nebulones, olim pessime excepere *Socratem*, quod ipsum alienum ab omni opinione Deorum, & religionis contemptorem putarent. Fortassis non multum dista-

2. Quæstio, quodnam sit illud venenum Atheniensium *publicum venenum cicuta temperatū?*

(Margin letters: B, C, D)

A distabat ab eo veneni genere, quod olim in magnis vrbibus paratum atque asseruatum fuisse, docent *Valerius Maximus*, *Plinius*, & alij scriptores quamplurimi. Sic enim ille habet *lib.2. cap. 6.* Venenum *Cicuta* temperatum in ea ciuitate custoditur &c. Hic vero *lib. 25. hist. nat. cap.* 13. publicum agnoscit Atheniensium venenum *Cicutam.* Sed quando minime dubitandum est, quin fuerit aliquid aliud ab expresso eius herbæ succo, quæ apud nos *Cicutæ* nomine est insignita; scire ex Te velim, quænã fuerit istius veneni materia, & quibus ex rebus concinnari, pararique soleret? Nonne tale quid pestiferum erat, quale nunc est Chymicorum antimonium, quo quantumuis bene, & quacunque eximia, vt prædicant isti fumiuenduli (& qui fumo laqueoque pereant dignissimi impostores) arte parato nimia certe sacræ Themidis indulgentia, omnis ætatis, sexus, & conditionis homines, iuuenes, senes, robustos, ipsosque adeo pusiones, & prægnantes mulieres, reclamantibus beuis quibusque hic impune & crudeliter enecant: quasi non iam medicinam, sed carnificinam, tam publice, quam impudenter exerceant. Plane inter ista duo venena mihi non leuis videtur affinitas; nisi forte id est inter vtrumque discriminis, quod nempe illo veterum veneno, nempe *Cicuta* Atheniensium, expiabantur flagitia, propter quæ lata erat in sontes capitis sententia; quum soli e contra insontes, boni viri, & nimium nedicam stolide creduli, vana spe salutis, hauriant mortiferum stibium, purum, putum, & merum natura sua venenum, damnatum multis facultatis nostræ decretis, principis Galliæ Senatus autoritate firmatis. Sed maxime in Comitijs anni 1566. tunc temporis Decanatum gerente D. *Simone Pietreo* Meldensi, Doctore Medico *Parisiensi*, viro sapientissimo: quæ quidem decreta vtinam nostris temporibus tam sancte religioseque seruarentur, quam prudenter a nostris sunt lata maioribus. Tu ergo, vir Illustrissime, cui nihil obscurum est, quem ego non possum, nodum ipse dissoluas quæso; vt quum Te duce ex hoc dubitationum vado, ad veritatis lucem emersero, caussæ plures sint, ob quas reliqua vita enitar efficere, vt Te de me optime meritum esse vehementius in dies læteris. Vale.

Lutetiæ Parisiorum 6. die Octobris 1651.

C *Tuus ex animo, & ad omnia paratissimus*
Guido Patinus Bell. Doctor Medicus Paris.
& Facultatis Decanus.

Responsio Liceti de Cicutæ viribus: & primum, cur non habeat vim expurgandi corpora cicutæ planta: deque duplici genere cicutarum.
Cap. CLXXIII.

Illustrissimo D. Guidoni Patino Bellouaco, Doctissimo Parisiensium Medicorum Decano Fortunius Licetus B. A.

D MVltas habeo gratias inclyto Naudæo, multas & eximio Musnier, communibus amicis, multas & ingentes humanitati tuæ, vir optime, qui persuaderi possus es ab ipsis ad me de re quapiam literaria compellandum, adeoque ad me nobili tuo fauore cohonestandum, etiam insigni munere voluminis egregij Riolani. Equidem arduis tuis de Cicuta quæstionibus enodandis imparem esse me fateri oportet, dum tu tantus Medicus Musis etiam suauioribus intimus, allatis, quæcuuque de proposito conscripserunt hactenus eruditissimi virorum, non acquiescis. Quorum alteram si postremus ipse subiero, neque tamen apte tibi nodum soluero, neque secauero; saltem non me pudere debebit, in eo stadio brauium abs te non accepisse, in quo tibi priscus Acro, Lambinus, Turnebus, atque Salmasius, eruditionum principes & patres, defecisse videntur; mihique sat erit, in ista magna quæstione voluisse, tuæque iussioni statim obtemperasse. Quod ergo primum a me quæris, *An cicutæ nostrati vis insit purgandi?* Tu quidem aperte negas: verum ægre fers Horatium contradicere, qui cicutis assignare videtur expurgandi facultatem. Nec accipis ab Acrone, alijsque multis, 1. Quæst. An cicuta purget.

multis, Venusinum cicutæ nomine signasse fistulosos hellebori caules, quibus inest insignis expurgandi vis. Nec a Lambino recipis mutationem Horatiani contextus, pro *Cicutæ* legente *Sicyiæ*, quæ Græca vox cucurbitulas Medicorum indicat, sanguinem e corporis ambitu ducentes. Nec audis alias argutas interpretationes Adriani Turnebi, neque Salmasij; & recte: quia nemo istorum Cicutæ nomen hic accipit in propria, & congrua significatione. Quum autem iubeas, post Olores, meam auem palustrem obstrepere; dicam ingenue quid mihi nunc in mentem venerit, & ad calamum; id omne subijciens iudicij tui synceræ benignæque censuræ. Profecto Cicutæ nomen æquiuocum est ad duas omnino diuersas, variasque rerum differentias; altera quidem est in genere plantarum *Cicuta* naturalis, herba noxio, venenatoque succo famosa; de qua Medici passim, & alij plures agere videntur; & in præsentia tu quæstiones instituis. Altera vero est in artificiosarum rerum genere sonorum instrumentum, quo per tropum a Poetis frequentissime Poesis ipsa signatur: qua de re non semel Virgilius, & in Alexi cecinit:

Cicuta duum generum. A

,, Pan primus calamos cera coniungere plures
,, Instituit: Pan curat oues, ouiumque magistros.
,, Nec te pœniteat calamo triuisse labellum. B
,, Hæc eadem vt sciret quid non faciebat Amyntas?
,, Est mihi disparibus septem compacta cicutis
,, Fistula; Damœtas dono mihi quam dedit olim:
,, Et dixit moriens, te nunc habet ista secundum.

Et in Daphni quoque posterius

,, Hac te nos fragili donabimus ante cicuta:
,, Hæc nos, Formosum Corydon ardebat Alexim,
,, Hæc eadem docuit, Cuium pecus? an Melibœi?

Vbi clare Virgilius nomine Cicutæ, non herbam veneno infamem, sed proprie musicum instrumentum, & per tropum ipsam facultatem Poeseos intelligit. Si quidem sermo sit de priore cicuta, naturali herba, de qua tu mihi proponis quæstionem, *An habeat vim expurgandi?* euacuandique corpora contentis humoribus? tecum omnino sentio, Cicutam non esse medicamentum purgans; at vere purum alterans noxium, & aliquando ad interitum. Enimuero pharmaca non purgant corpus nisi calorem naturalem excitent; qui suscitatus ad actum, eis vtitur vt instrumentis idoneis ad expellendos humores noxios extra corpus; qui propterea dicitur actuare medicamenta purgantia; siquidem Hippocrati [a] *Morborum Naturæ medici*. Cicuta vero sua nimia frigiditate natiuum calorem non excitat ad bonum opus expellendi noxia: nec illi famulatur, vt agenti primario; sed ipsum aut extinguit, aut adeo labefactat, vt eneruatus admodum, nequeat humores noxios expellere. Statim enim atque Cicuta, vel succus eius fuerit in stomacho, stupefacientes frigiditate nimia vapores demittit ad viscera principalia, Cor, Iecur, & Cerebrum; indeque per arterias, venas, & neruos in vniuersum corpus. Quorum Cor quidem, intensiore calore pollens, diutule resistere valet intenso frigori veneni: sed cerebri calor imbecillior citius a Cicutæ vaporibus frigidissimis infringitur, ac expugnatur: & in eo viscere spiritus animales facile satis extinguuntur, vel si dicere liceat, congelantur; qui propterea non excurrentes ad crura, pariunt in illis, & in pedibus primo grauitatem; mox in cerebro torporem, stupiditatem, atq; mentis motionem; denique mortem, vbi calor in Corde victus fuerit. Sic ergo Cicutæ planta nullam habet vim expurgandi corpora.

1. Quæst. resp. C

Cicuta cur non purget.

a 6. Epid. 5.

D

Salebrosus Horatij locus explanatur. Cap. CLXXIV.

a 2. lib. Epi. 2

NEc officit allatæ sententiæ nostræ productum abs te, vir eximie, carmen [a] Horatij scribentis ad Iulium Florum de seipso,

,, ... paupertas impulit audax
,, Vt versus facerem; sed quod non desit habentem
,, Quæ poterunt vnquam satis expurgare cicutæ?
,, Ni melius dormire putem, quam scribere versus.

Etenim

A Etenim Horatius non agit Medicus eo loci, vt de *Cicuta* planta purgante corpus humoribus prauis agere debuerit; sed Poeta de *Cicuta* musice canora; vel proprie fistulam harmonicam intelligens, vel si Deo placet, per metalepsim signans ipsam Poesim; termini siquidem accipiendi sunt ad subiectam materiam coarctati decretis *b* Aristotelis, asseuerantis nomen *Circuli* pronunciatum ab Euclide, Ptolemæoue, signare geometricam figuram; sed enunciatum a poeta quopiam, indicare carmen in se recurrens; anguineum appellatum. Quum itaque nosset Horatius, instrumenta musice-sonora, & Poeticen habere vim expurgandi prauis affectibus animum: quin & alterandi, demulcendique dolores tum animi, tum etiam corporis vehementiores: & hoc ipsum præstare poesim, & versus, quo fuerint elaboratiores, & auribus suauiores; propterea *Cicutis* harmonicis assignat vim debilem expurgandi animum tam diuitum ab auaritiæ vitio, quam etiam pauperum ab angore cruciantis inopiæ. Vnde scribit Horatius apte, se pauperem suis versiculis elucubratis ad *Cicutas* non posse satis expurgare vitium auaritiæ ab animo diuitum; a quibus carminum suorum mercedem expectabat, ac tantum non efflagitabat ærusator, ijs afferens & accinens carmina sua venalia & poscinummia; nec ijsdem versibus posse suum animum satis expurgare mœrore paupertatis, quæ ipsummet ad eos pangendos impulerat; quoniam inuita Minerua, coactisque Musis, carmina scriberet ad lucrum. Artificiose vero per, *quod non desit habentem*, describere potuit & diuitem, qui habet id quod nihil sibi desit: & se pauperem, qui non habet quod sibi deest ad uictum congruum dignitati pristinæ, de qua per bonorum proscriptionem deciderat. Scite vero *Cicutarum* nomine signauit versus non elaboratos, adeoq; non suaues, neque flexanimos, qui posuit alibi discrimen hoc inter Lyram, & tibias, quæ *Cicutarum* species existunt *c*

b 1. post. c. 4. & 1. Elench. cap. 5.

B

c Epod. 9.

,, Sonante mistum tibijs carmen lyra:
,, Hac Doricum, illis barbarum.

Agnouerat enim Horatius ex Platonis Ione, ac experiebatur in semetipso, Poetas, vbi furore diuino quodam afflati versus efficiunt, vltro Musis ad ipsos aduentantibus, assistentibusque sibi sponte, nullo negocio pangere carmina suauissima, & ad harmoniam elaboratissima, mirifice animos percellentia, purgantiaque prauis, ac vehementibus passionibus iræ, mœstitiæ, libidinis, auaritiæ, & alijs id generis; qualia carmina plectro facile Poetæ diuinitus ita incitati recte concinunt ad Lyram. Vbi vero Poetæ, Musis inuitis coactisque, versus condere coguntur a paupertate venales, poscinummios nedum, sed ærusatores, etiamsi, propter artis peritiam, aliquos eorũ ducunt ad Lyram habiles, & elegantes, attamen vna cum illis multo plures inharmonicos, atque barbara rusticitate canunt insuaues, aptos ad *Cicutas*, fistulas, tibiasque pastorales, auribus etiam poetæ parum gratos, ne dum auditoribus ingratos; de quibus & Virgilius *d* taxans imperiti poetæ carmen, ait,

C

d Ecl. 3.

,, ... non ne tu in triuijs indocte solebas
,, Stridenti miserum stipula disperdere carmen?

& Statius *e*

e Theb. 6.

,, ... raucis concentibus agi;
,, Et lituis aures circumpulsantur acutis.

At versus non ad *Cicutas* insuaues & inharmonici, barbare circumpulsantes auditum & animum, sed ad Lyram ducti, harmonici, flexanimi sunt, & animum expurgant malis affectibus, demulcent, ac illi persuadent quæcunque Poeta desiderat. De qua re multa nobis a Boethio *f* proponuntur exempla veterum in exordio suæ Musicæ. Vulgatum quippe est, inquit, quam sæpe iracundias cantilena suppresserit: quam multa vel in corporum, vel in animorum affectionibus admiranda perfecerit. Cui enim est illud ignotum, quod Pythagoras ebrium adolescentem Tauromintanum, sub Phrygij modi sono incitatum, spondæo succinente reddiderit mitiorem, & sui compotem? Nam quum scortum in riualis domo esset clausum; atque ille furens vellet domum amburere; quumque Pythagoras stellarum cursus (vt ei mos nocturnus) inspiceret: vbi intellexit sono Phrygij modi incitatum multis amicorum admonitionibus a facinore noluisse desistere; mutari modum præcepit; atque ita furentis animum adolescentis ad statum mentis pacatissimæ temperauit. Q. scilicet M. Tullius commemorat in eo libro, quem de Consilijs suis composuit, aliter quidem, sed hoc modo: Sed

D

f cap. 1.

Historiæ de miris effectibus musicæ

in

in aliqua similitudine adductus, maximis minima conferam; vt quum violenti adolescentes, tibiarum etiam cantu (vt fit) instincti, mulieris pudicæ fores frangerent; admonuisse tibicinam, vt spondæum caneret, Pythagoras dicitur; quod quum illa fecisset, tarditate modorum, & grauitate canentis, illorum furentem petulantiam consedasse. Terpander, atque Arion Methymneus Lesbios, atque Jones, grauissimis morbis cantus eripuere præsidio. Ismenias vero Thebanus Boeothiorum pluribus, quos ischiatici doloris tormenta vexabant, modis cunctas fertur abstersisse molestias. Sed etiam Empedocles, quum eius hospitem quidam gladio furibundus inuaderet, quod eius ille patrem accusatione damnasset, inflexisse modum dicitur canendi, itaque adolescentis iracundiam temperasse. Quin Ægysthus etiam adulter, non antea potuit vxoris Agamemnonis pudicitiam expugnare, nisi iam interfecto Cantore poeta, quem Atrides ad Ilij profectus obsidionem, Clytemnestræ custodem reliquerat, qui cantu, carmineque suo castitatem illius seruaret; ita siquidem Homerus [g] de Ægystho:

g Odys. 3.

,, . . . Ille desidiosus in secessu Agri equos pascentis
,, Multum Agamemnoniam vxorem demulsit verbis.
,, Ipsa quidem antea certe abnuebat facinus indignum
,, Diua Clytemnestra (mente enim vtebatur bona,
,, Etenim aderat Cantor vir, cui plurimum mandarat
,, Atrides ad Troiam profectus seruare vxorem)
,, Sed quum iam ipsum fatum Deorum irretiuit ad hoc vt domaretur,
,, Iam tum ipsum Poetam ducens ad insulam desertam,
,, Dereliquit auibus laceratio, & rapina fieri.
,, Ipsam vero volens volentem duxit suam domum.

Verum & idem Homerus [h] Achillem, vehementer indignatum ob ereptam sibi Briseiden a Græcis, inducit iracundiæ suæ leuamen a cantu citharæque sono sibi comparantem. Virgilio [i] Pan Syringæ cantu curat oues ægras, & pastores. Enim vero Virgilij versus illos in Alexi,

h Iliad. 9.
i in Alexi.

,, Pan primus calamos cera coniungere plures
,, Instituit: Pan curat oues, ouiumque magistros:

ita recipio, quod Pan homo fuerit astronomiæ, Musicæ, medicinæque peritissimus; qui sphærarum cælestium harmonicam symmetriam organo syringis imitatus, eius harmonico sono cantuque sciuerit ouium morbidarum, pastorumq; valetudine laborantium multas ægritudines curare. Matthæolus in Diosco ridem [K] agens de veneno Tarantulæ scribit: [Ictos vidi ego nonnunquam in plateis iacentes, & in Xonodochijs, qui prædictis affectibus torquebantur (multa vero & sæua eorum symptomata numerauerat) Sed mirum certe quam facile huiusce veneni vis musica mulceatur. Quandoquidem (vt equidem attestari possum) auditis lyricis instrumentis, vel tibiarum sono, primo statim occursu icti a Tarantula a languoribus cessant, & in medium tripudiare, & saltare incipiunt, tamque diu rem prosequuntur, ac si sani essent, & nullo vnquam tenerentur dolore. Quod si eueniat, vt tibicines tantillum conquiescant, non multo post tempore in terram concidunt, & ad pristinos redeunt languores; nisi tandem indeficiente sonitu saltent, atq; tripudient, donec veneni virus partim insensibiliter per cutis meatus, partim per sudorem exeat, & discutiatur. Ob id igitur tibicines stipendio conducuntur, alternatimque mutantur, vt absque vlla penitus intermissione tamdiu tripudient, quousque penitus curati quiescant. Quum tamen dum hæcaguntur, sint qui antidotis eos corroborent, nimirum mithridatio, theriaca, & alijs, quæ venenosorum morsibus aduersantur.] Musica vero primario commouet ac afficit animam; ad animi vero magnas affectiones & motiones vehementer etiam alterari, commoueri, & affici corpus, omnino necesse est; vt sæpe videmus obseruatum a Galeno. Ceterum quid hanc veritatem profanis autoritatibus, & experimentis probare contendimus? nonne clara legitur in Sacra pagina? [l] Spiritus autem Domini recessit a Saul; & exagitabat eum spiritus nequam a Domino. Dixeruntque serui Saul ad eum: Ecce spiritus Dei malus exagitat te: Iubeat ergo Dominus noster, vt serui tui, qui coram te sunt, quærant hominem scitem psallere cithara, vt quando arripuerit te Spiritus Domini malus, psallat manu sua, & leuius feras. Et ait Saul ad seruos suos: Prouidete ergo mihi aliquem bene psallentem

K lib. 2. c. 57.
Musica vt corporis ægritudinis curat.
l 1. Reg. 16.

A ,, tem, & adducite eum ad me. Et respondens vnus de pueris: ait: Ecce vidi filium Isai
,, Bethleemitem, scientem psallere, & fortissimum robore, & virum bellicosum, & pru-
,, dentem in verbis, & pulchrum, & Dominus est cum eo. *& mox*, Igitur quandocunque
,, spiritus Domini malus arripiebat Saul, tollebat Dauid citharam, & percutiebat manu
,, sua, & refocillabatur Saul, & leuius habebat. Recedebat enim ab eo spiritus malus.

Verum enim vero speciatim harmoniæ suauitate pelli diuitum ex animis auaritiam, & anguorem ex animo pauperũ, antiqui nobis insinuare voluerunt fabulamento suauissime modulãtis Orphei, coniugem Eurydicen ab auarissimo Plutone tantum nõ impetrantis, & cruciatorum in inferno pœnas atrocissimas mitigantis. Quis enim Plutone ditior, qui diuitiarum deus a gentilibus colebatur? & auarissimus habebatur? id enim & in Sacris literis Dæmonium nomine Mammonæ diffamatur; etenim apud Matthæum [m] Lyranus ait: *Mammona Syria lingua, diuitiæ; quibus seruire, Deum negare est: non dicit habere, quod fieri licet; vt bene dispenset; sed seruire, quod est auari.* Auaritia vero Plutoni tribuitur, qui mortuorum omnium animas, de sententia gentilium, acquirens, nullam patitur extra suos carceres abire, tanquam suas diuitias custodiens. Orpheus tamen ab eo dilectam coniugem mortuam dicitur obtinuisse suauitate cantus, quo damnatorum pœnas etiam mitigauerit, vt ait Virgilius [n] de Orpheo, Manilius [o] Ouidius [p] & alij plures Poetæ Classici. Quum igitur hæc omnia nosset Horatius, non ab re putabat, posse se versibus ex animo suo mœrorem ex egestate nascentem lenire, simul & ex animo diuitum expellere spiritum Auaritiæ, quæ seruitus Idolorum [q] dicitur: canendo nimirum manè carmen apud eos, quod antecedente nocte formauerat. Sed quum id ipsum inefficax experimento cognosceret ad propositum, optatumq; finem assequendum, quia uersus impulsu paupertatis ad cicutas inharmonicos, & insuaues compegisset, non autem flexanimos, & suaues, ad lyram habiles, sine Musarum afflatu; propterea fatetur aperte, ad expurgandum animum tam diuitis ullius auaritiæ spiritu malo, quam etiam sui pauperis mæstitia uexantis inopiæ, non esse satis *Cicutas* vllas, uersiculosque, a coactis Musis extortos uiolentia paupertatis. Quin etiam se mox excusat Horatius alia ratione, non posse se versus Lyricos, suauesque, Floro mitendos pangere, quod harmonici versus a Poeta scribantur procul a tumultibus urbanis, in nemore, syluisque, camœnarum suauiorum proprijs habitaculis; ait enim, ubi nocturnos diurnosque strepitus Vrbis enumerasset;

m cap. 6.
n 4. Geor.
o lib. 5. rer. astron.
p l. 10. Meta.
q Ephes. 5.

B / C (margin letters)

,, I nunc, & uersus tecum meditare canoros.
,, Scriptorum chorus omnis amat nemus, & fugit Vrbes.
,, Rite cliens Bacchi, somno gaudentis & vmbra,
,, Tu me inter strepitus nocturnos atque diurnos
,, Vis canere, & contracta sequi vestigia patrum?

& mox:

,, Fluctibus in medijs & tempestatibus Vrbis
,, Verba Lyræ motura sonum connectere digner?
,, Multa fero vt placem genus irritabile Vatum,
,, Quum scribo, & supplex Populi suffragia capto, &c.

Quibus aperte fatetur Horatius, non posse se carmina suauia & flexanima componere, motura Lyræ sonum harmonicum; sed tantum rudia, digna cicutarum sono stridulo, & insuauis; vt pote qui primus in infantia Musices ortus est obseruatu Lucretij [r] dicentis:

D (margin letter)

r lib. 5.

,, At liquidas auium voces imitarier ore
,, Ante fuit multo, quam læuia carmina cantu
,, Concelebrare homines possent, auresque iuuare.
,, Et Zephyri caua per calamorum sibila primum
,, Agresteis docuere cauas inflare Cicutas.
,, Inde minutatim dulceis didicere querelas,
,, Tibia quas fundit digitis pulsata canentum,
,, Auia per nemora, & siluas, saltusque reperta,
,, Per loca pastorum deserta, atque otia dia

Sic Horatius, inquam, in Vrbis tumultibus, Musis inuitis asserit se non posse scribere versus, A
nisi rudes, aptos ad *Cicutas;* qui propterea nequeant satis expurgare diuitum animos auaritia, & eos exorare suos vt versiculos munerent: neque satis valeant expurgare se pauperem poetam mœrore eruciantis egestatis, in quam ceciderat depulsus proscriptione bonorum, tum quod inuitis Musis impelleretur ab audaci paupertate vt versus scriberet: tum etiam quod in Vrbe Roma, nocturnis diurnisque tumultibus nunquam non obstrepente plurimum, poeta pacatum atque purum animum habere non possit, quo prorsus opus est ad efformandos versus elaboratos, Lyræ sono dulci & harmonico pares. Quum ergo non nisi rudes versus ad *Cicutas* agrestes pangere queat, quibus expurgare satis nunquam potest, neque diuitum animos auaritia, neque suum inopiæ mœrore, melius sibi putat dormire noctes integras, quam vigilare scribundis versibus inutiliter. Ceterum & ad hunc sensum, si mihi luberet criticum agere; qui scio veteres autores olim singulos, ante typographiam inuentam, ex vnius ore dictantis amanuensibus mult s simul exscribentibus, facile contingere potuisse, vt voculam *expurgare*, scripserit aliquis *expugnare*, aut vicissim, dicentem Horatium Cicutas poetæ non posse satis *expugnare* diuitum auaritiam, neque suæ paupertatis anguorem, amanuensis exceperit *expurgare*, qui textus ad nos peruenit. Sed non ita libenter criticus agens, priorem explicationem magis idoneam censeo, textui vulgato & communi vim non afferentem vllam. Dispar autem fuit Maronis & Horatij conditio, tum quod Virgilius Mœcenatem habuit patronum, & Augustum, viros magnanimos ac liberales, pronosque maxime ad larga munera largienda bonis poetis: E contra Venusinus auaris diuitibus carmina sua frustra canebat: tum quia Virgilius absolutissimum opus Georgicorum, Musis omnibus benefauentibus composuit, & obtulit Augusto; quum Horatij carmina cum Virgilij Georgicis comparanda non sint; quin etiam neque cum Æneide, licet ab autore suo minus probata, tantumque non igni damnata; quam tamen Iliadi prætulisse videtur ipse Propertius; nam *Æneidos vix dum cœptæ tanta extitit fama*, inquit in Virgilij vita Seruius, *vt Sextus Propertius non dubitarit sic prædicare:*

B

Vnde variæ lectiones veterum scriptorum.

Obiectio tollitur.

,, Cedite Romani Scriptores, cedite Graij:
,, Nescio quid maius nascitur Iliade.

Tum quia Virgilius æquo magis animo ferebat bonorum suorum proscriptionem, & paupertatem; quam molestiam sibi leniri sentiebat etiam a suis pastoralibus *Cicutis*: Horatius ex aduerso magis oppressus ab animi languore, paupertatis angustias habebat molestiores, quæ cedere nequibant, neque demulceri suis versiculis. Vnde tanquam inutiles deposuit cicutas, sonorasque tibiam & lyram; easque tacitas pendere voluit e clauo: sicut aliquando [f] dixit, C

[f] 3. Carm. ode 19.

,, Insanire vacat, cur Berecynthiæ
,, Cessant flamina tibiæ?
,, Cur pendet tacita fistula cum lyra?

Quia scilicet ad lyram canere nō poterat in Vrbe nimium obstrepera diu noctuque: *Cicutisque* rudibus ac minus suauibus nihil proficiebat, nihilque suæ paupertati prospiciebat. Cantus enim ad *Cicutas*, vt pote in Poeseos incunabulis ortos, autore Lucretio, rudes admodum fuisse, constat e Pictura, cui Poesim comparat Horatius [g] alibi; dum ait,

[g] in Arte.

,, ... Pictoribus atque Poetis D
,, Quidlibet audendi semper fuit æqua potestas.

Nam Æliani testimonio [h] *quum ars pingendi iam ortum duceret, & quodammodo in lacte fasciisque versaretur, adeo rudi & impolito stylo depinxerunt animantia, vt adscribere ad ea pictores necesse esset, hoc est Bos, illud equus, hoc arbor.*

[h] l. 10. var. Hist. c. 10.

Ista paulo fusius tractanda mihi fuerunt ad illustrandum Horatij locum tenebricosissimum, & ad enodandum nodum Gordiano minime concedentem. Tuum erit, optime Patine, iudicare, num illum apte dissoluerim, quem scindere nolui, sed integra retinere singula verba contextus Horatiani, eaque sumere in significatione maxime propria.

A

De Veneno veterum Cicuta temperato, quodnam fuerit.
Cap. CLXXV.

AD alteram vero tuam quæstionem, *Quodnam sit illud venenum Atheniensium publicum, Cicuta temperatum, quo Socrates, Phocion, pluresque alij sublati sunt? quum Cicuta Gallica, & Italica, præter capitis quandam grauitatem, & mentis aliquam motionem, præsentaneum non afferat interitum?* Quid dicam? Poteras, Cl. Vir, de proposito consulere Medicum aliquem Massiliensem, num in annalibus vrbis illius inueniretur eius veneni descripta temperatio, compositioque per Cicutam; Enimuero Valerius maximus in loco abs te citato [a] peragens de institutis Massiliensium, clare fatur: *Venenum cicuta temperatum in ea ciuitate publice custoditur; quod datur ei, qui causas sexcentum (id enim Senatus eius nomen est) exhibuit, propter quas mors illi sit expetenda, cogitatione virili, beneuolentia temperata, quæ neque egredi vita temere patitur; & sapienter excedere cupienti celerem fati viā præbet; vt vel aduersa, vel prospera nimis fortuna (vtraque enim finiendi spiritus, illa ne perseueret, hæc ne destituat, rationem præbuerit) comprobato exitio terminatur. Quam consuetudinem Massiliensium, non in Gallia ortam, sed e Græcia translatam inde existimo quod illa etiam in insula Cæa seruari animaduerti, &c.* Tu quidem id violentiæ non arbitraris inesse soli Cicutæ, sed aliquid virulentius illi permistum fuisse censes, quod exitialem omnino Cicutam reddiderit, de se non mortiferam; idque quidnam extiterit, a me postulas. Verum enim vero nec in Italia venena nascuntur, vbi Virgilio [b] teste

2. Quæstio de veneno publico veterum discutitur.

a lib. 2. c. 6.

B

b 2. Georg.

„ . . . . nec miseros fallunt aconita legentes:

Cicutaque vel ipsa, Plinio [c] comeditur in patinis innoxie; nec Italus Fabricius, Plutarchi [d] relatu, Pyrrhum, hostem Romanis infensissimum, veneno necare voluit, quod Pyrrhi Medicus proditor Domino se daturum pollicebatur; inde sibi præmium a Romano Duce frustra sperans nedum, sed efflagitans, irrisus Fabricio, suppliciōque puniendus Regi denunciatus. Italique Medici venenorum non compositionem, sed medelam ostendere consueuimus: Verū vt innocens ipse tibi morem geram in proposito, censeo tecum, Cicutam Italam, & Gallicanam vires non habere mortiferas. Massilienses autem, qui Græcorum Colonia fuerunt, e Græcia comportari curarunt ad se Cicutæ succum, in peregrina illa regione vere lethalem; qui succus venenum publicum apud Massilienses custodiebatur. Venenum autem id e Græcia translatum, apud Magistratum publicum seruabatur, ad necem inferendam sontibus, ijs de causis quas retulit Valerius. Nec ad addendam vim Cicutæ Græcanicæ, vere de se lethali, quicquam aliud addebatur, quam vinum pro cito vehiculo ad viscera principalia. Quæ quidem omnia plane constant apud Plutarchum, Plinium, Dioscoridem, „ atque Matthæolum. Namque Plutarchus primum in Phocione scribit: Quum Tuditus „ in carcere cicutam cerneret teri, quæstus est, & deplorauit calamitatem suam, quod iniu- „ ste cum Phocione occideretur: & tu non præclare agi, inquit, putas tecum, quod sustol- „ laris cum Phocione? Rogante quodam amico, numquid ad filium vellet Phocium? maxi- „ me, inquit, iubeo vt iniuriarum populi Atheniensis obliuiscatur. Nicocle, qui amicus „ eius fidissimus erat, rogante, sibi vt permitteret priori venenum haurire: Hæc quidem, „ inquit, grauis mihi, Nicocles & dura est petitio: Verum quia nihil tibi per omnem vitam „ denegaui aliud, hoc quoque largior. Vbi biberunt iam omnes, defecit venenum, & car- „ nifex aliud negauit se triturum, nisi duodecim drachmæ essent sibi numeratæ, quanti de- „ narij pondus veniebat. Quum intercederet mora, & tempus traheretur, Phocion, ac- „ cersito quodam amico, ait, Anne gratis quidem mori Athenis liceret; petijsseque, vt car- „ nificì illud æris daret. Hæc ille. Vnde constat, Athenis venenum Cicutæ publicum non fuisse, quia custodiretur apud Magistratum publicum, vt Massiliæ; sed quia publice venderetur a Seplasiarijs cicutæ succus, exsiccatus ad Solem, & in pastillos redactus, terendos, & in vino dissolutos exhibendos morituris. Quod alibi [e] testatur idem Plutarchus aiens, „ Lacedæmone Mineruæ Chalciœci templum repertum est compilatum, intusq; iacens inanis lagena. Ea de re quum inter multos, qui accurrerant, disquireretur, quidam e coro- „ na hominum: si vultis audire, inquit, ego vobis exponam quid mihi in mentem venerit „ de hac lagena: Existimo sacrilegos rem aggressos ita periculosam, prius Cicutam bibis-

c lib. 25. c. 12

d in Pyrrho.

C

D

Cicutæ Venenum publicum quomodo diceretur Athenis, & Massiliæ.

e de Garrulitate.

 se,

,, se, ac vinum secum attulisse, vt si fallerent, epoto mero vim veneni diluerent, incolumesq; A
,, discederent; si vero deprehenderentur, ante tormenta facili ac dolore vacua morte de-
,, cederent. Hæc illo fato, res tam intricata ac perplexa visa fuit, non suspicantis aliquid ta-
,, le, sed scientis. Itaque circumfusi homini, alius aliunde cœperunt interrogare, quisnam
,, esset? cuiue notus? & vnde ista haberet cognita? Denique hoc modo examinatus, con-
,, fessus est, se vnum de illis esse sacrilegis. Quare vel hinc patet, apud Athenienses, solum Cicutæ succum, absque virulentioris veneni permistione, mortiferum fuisse venenum; præsentaneum quidem cum vino meraciore potatum; at vero segnius cum alio liquore; quod tamen vino deinceps epoto prorsus extinguitur, vt ait in Lyside Plato, scribens vinum esse Cicutæ venenum. Apparet hinc etiam, apud Græcos venenum Cicutæ publice prostare

f lib. 25. c. 13 ,, cuicunq; sibi emere cupienti a pharmacopœis. Plinius etiam ait, f Cicutæ venenum est pu
,, blica Atheniensium pœna inuisa; ad multa tamen vsus non omittendi. Semen habet no-
,, xium: caulis autem & viridis estur a plerisque & in patinis. Leuis hic, geniculatus,
,, vt calami, nigricans, altior sæpe binis cubitis, in cacuminibus ramosus: fo-
,, lio coriandri, teneriori, graui odoratu. Semen aniso crassius: radix concaua, nullius
,, vsus. Semini, & folijs refrigeratoria vis; quæ si enecat, incipiunt algere ab extremitati- B
,, bus corporis. Remedio est, priusquam perueniatur ad vitalia, vini natura excalfactoria:
,, sed in vino pota irremediabilis existimatur. Succus exprimitur folijs floribusque; tunc
,, enim maxime tempestiuum est: Semine trito expressus, & Sole densatus in pastillos, ne-
,, cat, sanguinem spissando. Hæc altera vis; & ideo sic necatorum maculæ in corporibus
,, apparent. *& mox*, Maxima vis natæ Susis Parthorum: mox Laconicæ, Creticæ, Asiaticæ.
,, In Græcia uero Megaricæ, deinde Atticæ. Quæ Plinius decerpsisse videtur a Dioscori-

g lib. 4. c. 74. de scribente, tum g Cicutæ lethale venenum inest; suaq; vi refrigeratoria necat. Remedio
,, est, uini meraculi potus. Succus exprimitur cõtusis cacuminibus, priusquam semina & co
,, mæ siccescant: qui Sole densatur in pastillos. Multus ad medendi rationem usus est aridi.
,, *& mox*: Efficacissima uis Creticæ, Megarensi: mox Atticæ, & in Chio, & in Cilicia nascen

h lib. 6. c. 11. ,, ti. tum: h Cicuta pota uertiginem excitat, oculis caliginem offundit, ita ut ne minimum
,, cernatur, singultus ciet, mẽtem turbat, extremi artus gelantur: deniq; conuulsi, suppres-
,, so arteriæ spiritu, strangulantur. Ad quæ loca Matthæolus cõmentaria ponens ait quidem C

i ad lib. 4. Diosc. c. 74. primum i *Ceterum in Italia Cicutã non adeo exitialem esse. Eam in Hetruria si asini depascantur, postmodũ somno & torpore capiuntur, ita vt non tantũ stupidi, sed plane mortui videantur. Id quod aliquando rusticos huius rei ignaros fefellit. Nam dum asinis, quos mortuos credebant, pellem ad vsum detraherent, accidit mirum, quod in medio fere opere asini experrecti sunt, non sine magno excoriantium terrore, atque ingenti spectatorum risu. Cicutæ breuiter meminit Galenus lib. 7. simpl. med. vbi tantum omnibus notum esse scribit, quod in extremo refrigerantis sit facultatis. Et in lib. Quod animi mores corporis temperaturam sequantur, cicutæ potu illam fieri amentiam tradidit, quam a cicuta ipsa Græci* Conion *appellant. Hoc nobis contigit videre, vt largius libro sexto explicabimus, in quibusdam, qui imprudenter cicutæ radices pa-*

k l. 6. Diosc. cap. 11. *stinacæ vice decoctas comederant.* Nam ad eum locum infit k *Cicutæ historiam, & facultates, quibusque in locis magis exitialis proueniat, ita copiose retulimus libro quarto, vt opus non sit ea hoc loco repetere, nec plura nobis restent addenda. Sed iam ad vires eius veneficas transeundum est. Pota hæc, vel in cibis sumpta (vt Dioscorides inquit) vertigines excitat, visum* D *adimit, oculis caligine offusa, & mentem vsque adeo perturbat, vt in furorem agi videantur, qui hauserint. Quæ omnia experimento nobis comperta sunt. Quippe quum rusticus quidam magnifici Ioannis a Turri vinitor, non longe a Goritiæ arce suas coleret vineas, ligone forte fortuna erutis cicutæ radicibus, secumque domum delatis, pastinacæ radicis loco decoxit, comeditque in cœna vna cum vxore; mox statim (quæ rusticorum consuetudo est) ambo iuere cubatum. Media autem nocte, a somno expergefacti, omni penitus amissa ratione, huc atque illuc per domum in tenebris vagabantur, amentia, & furore ducti; vnde adeo caput, faciem, & oculos in parietes percusserunt, vt mane accurrentibus vicinis, partim percussionibus tumidi, partimque effuso sub cute sanguine liuentes, tumentibus admodum oculorum palpebris, horrendam ac monstruosam ostenderent faciem. Vocor ego statim ad curam, percontatisque domesticis, quibus edulijs in cœna victitassent, reperi hos cicutæ esitasse radices, quas pastinacæ esse crediderant.*

A *rant. Quandoquidem mihi in propinquam vineam adeunti, ostenderunt illi locum, vbi rusticus ille radices effoderat; ibiq́, inueni alias cicutæ radices, quæ iam folia emittere incipiebant. Qua re perspecta, celeriter ad ægros redij, quos quidem non multo post tempore, Deo adiuuante, in pristinam mentem & sanitatem restitui; tametsi percussionum curatio multo longior fuerit, quam veneni. Decepta quoque hisce radicibus est superioribus annis quædam nobilis matrona a Coloreto Vtinensis, quæ cicutæ radices proprio in horto effossas toti familiæ decoxit, præbuitque esitandas cariotarum loco. Quinetiam Monachum Franciscanum curauimus, qui pluribus mensibus modo amentia, modo furore agebatur, quod cicutæ folia hortensis petroselini vice piscium quorundam iusculis imposita comedisset. Caueant igitur omnes, ne in hæc veniant discrimina, &c.* Quibus euidentissime patet, Cicutam Italico, uel Gallicano solo natam, succo suo non posse mortem afferre; sed solum ortam in Græcia, Susisque Parthicis: & hanc omnem habere succum e floribus & folijs expressum salutare præsidium ad multos morbos. At vero succum ex illarum exterarum seminibus expressum, in Sole siccatum, & in pastillos compactum, amissa Solis æstu siccante qualibet natiua humiditate, qua leniebatur utcunque ferocitas illius, nimia frigiditate spiritus omnes in sanguine degentes extinguentem interi- Cicutæ succus exitialis qui sit.
B mere. Quæ quidem frigiditas, ut uino generoso postea super hausto corrigitur, ac eneruatur, ita uino simul epoto cum Cicutæ succi siccati pulueribus tritis, tanquam uehiculo, citius prouehitur ad Cordis calorem, & spiritus omnes extinguendos in sanguine. Sic ergo cicuta nostras exitialis non est necessario, sed solum succus e semine tantum Cicutæ Susianæ Parthicæ, Græcanicæue expressus, & ad Solem omni natiua humiditate siccatus, & in pastillos compactus. Quorum denarij pondus contritum, & in uino meraciore dissolutum, absq; rei ullius alterius adiectu necauit apud Athenienses tum Theramenem, qui non frustra propinauit Critiæ [l] qui causa potissimum eius mortis fuerat; iocabatur enim uir fortissimus in morte: tum Socrates animo mitiore, qui nonnihil spargendo liquoris e poculo ueneni sacrificare voluit; nullam vindictam de Melito, vel Anito, suis atrocissimis accusatoribus cupiens, aut orans aduersus eos Numina, sed vt felix esset sua de præsenti vita transmigratio: tum Phocionem, qui mitiore adhuc animo mandauit filio vt obliuisceretur omnino iniuriarum Atheniensis Populi, quorum decreto necaretur iniuste: tum etiam alios complures. l Cic. in 1. Tuscul.
C Qui quidem cicutæ succus propterea publica pœna dicebatur Atheniensium, & quod publice venderetur vnicuique; sicut e Plutarcho nouimus: & quod indifferenter sontibus, & insontibus a triginta Tyrannis, & a Populo bibendus decernebatur. Custodiebatur autem apud Massilienses a publico Magistratu, & quod adeo virulentam Cicutam non habentes in proprijs finibus, cogebantur eam sibi curare transferendam e Græcia: & quod saniore consilio non permittebant vnicuique liberum esse vita sponte, temereque decedere; vt innuit allato antea loco Valerius. Neque mirum est, eandem herbæ speciem in quibusdam terris lethalem esse, & in alijs mitescere quoquo pacto; nam tale quid obseruant peritiores de arbore Persea, non autem de Persico, vulgi supina quadam ignorantia diffamato; siquidem tum Plinius ait [m] *Nam Persicæ arbores sero & cum difficultate transiere; vt quæ in Rhodo nihil ferant, quod primum ab Ægypto earum fuerat hospitium. Falsum est venenata cum cruciatu in Persis gigni, & pœnarum causa a Regibus translata in Ægyptum, terra mitigata. Id enim de Persea diligentiores tradunt, quæ in totum alia est: myxis rubentibus similis,* m l.15.c.13.
D *nec extra Orientem nasci voluit. Eam quoque eruditiores negauerunt ex* Perside *propter supplicia translatam. Sed a* Perseo *Memphi satam; & ob id Alexandrum illa coronari victores ibi instituit in honorem Ataui sui: semper autem folia habet, & poma, subnascentibus alijs:* & ipse Theophrastus de Persea scribit. [n] *Arborem hanc prodiderunt aliqui in* Perside *exitiosam esse, translatamque in Ægyptum, mutata natura, in cibos receptam.* Ita de Cicuta putandum, eam Susis, & in Græcia mortiferam esse, non item in Italia, neque in Gallia: Nec vllius admistione virulentioris indiguisse apud Athenienses, vt ab eis damnatos interimeret. n 2.Hist.c.3.

De viribus Antimonij, eiusque vsu in Medicina. Cap. CLXXVI.

QVum itaque Græcanici soli Cicuta sola sibi sufficeret ad mortem inferendam, non est vt illi stibium adiunctum esse dicamus, quo illa de se non lethalis efferaretur in hominum

num perniciem (quod vltimo loco ſuſpicabaris, inclyte Patine) ſiquidem cicuta nocet vi ſua refrigeratoria vehementi calorem vitalem nimium eneruando, ac extinguendo; quam intendere nullo modo poteſt antimonium, cui non eſt intenſior vis refrigerandi quam cicutæ; nam & autore Galeno [a] ſtibium ad facultatem exſiccantem adiunctam habet adſtringentem, nulla facta mentione refrigerantis, vt qua non polleat: & experimento conſtat antimonium vim habere potentiſſimam euacuandi, proptereaque non ſegnem excitandi calorem innatum ad expurgandum, & ad humores noxios extra corpus expellendos; quod efficere non poſſe cicutam antea notauimus, quæ frigiditate ſua calorem eneruans, eum ineptum reddit ad euacuationem noxiorum. Quare tantum abeſt vt Antimonium vim exitialem cicutæ valeat intendere, quod potius calorem naturalem excitans eam hebetet. Sane de caloris excitatione ab hauſto antimonio Matthæolus hiſtoriam refert [b] præclaram. Nec obeſt, a vino cui vis ineſt excalfactoria, cicutæ venenum, frigore necans, irremediabile reddi; quia non præſtat id vinum caliditate ſua, ſed fluxili tenuique ſubſtantia ſua, multæ participe humiditatis; qua fit aptum vehiculum cicutæ vaporibus impenſe refrigerantibus, eos ocyſſime deferens in Cor, & Cerebrum, vbi calorem vitæ fundamentum extinguunt: Antimonium vero ſiccam, & denſam, adſtrictoriamque naturam obtinens, non poteſt eſſe uehiculum ueneno cicutæ ad ea membra principalia, calorem in eis extincturo. Minus obeſt vulgatum dogma, uitam calido niti, proindeque cicutam, in viuentium genere degentem, calidiorem eſſe, minuſque frigidam inanimato ſtibio; cuius propterea frigiditas, etiam Dioſcoridi [c] nota, valeat intendere cicutæ frigiditatem; etenim primo frigiditas antimonij longe minor eſt, quam cicutæ; quum calorem non extinguat, nec eneruet, ut frigida cicutæ vis. Deinde dogma commune non eſt abſolute recipiendum; alioquin ignis inanimatus foret cicuta frigidior, quæ planta uiuit. Sed, ut ait Ariſtoteles [d] comparabilia ſolum ea ſunt, quæ continentur in eodem ordine, ſuntque conſimilis naturæ. Quare dogmatis communis, Animatum calidius inanimato, genuinus intellectus eſt, quod cicuta uiuens calidior ſit cicuta non amplius uiuente; quia mors illi contigit ex innati ſibi caloris extinctione; ſimiliterq; de quouis alio uiuente dicendum, illud eſſe ſcilicet inanimato ſuo cadauere frigidius. Modo cicutæ ſuccus nõ eſt cicuta uiuẽs, nec habet in ſe caloris cicutæ prius uiuentis gradũ ullum. Quare ſtibium cicutæ ſucco uenenato, frigiditate ſua mortifero, calidius eſt; etiamſi a Dioſcoride ponatur in genere frigidorum, collatione facta cum remedijs temperatis. Quinimmo leuem habet uim refrigerandi ſtibium extrinſecus vlceribus admotum; quo ſenſu Dioſcorides ipſum refrigerare ſcribit; at intrinſecus hauſtum excitat natiuam caliditatem, & abſolute minus frigidum eſt, ſiue magis calidum quam cicutæ ſuccus, cuius propterea non poteſt vim excellenti frigiditate noxiam intendere, magiſque mortiferam efficere. Quumq; videam Dioſcoridem, & Galenum non omnino proſcribere ſtibium ex uſu præſidiorum medicinalium, nec ego tanquam purum putum venenum, veneno cicutæ nocentius antimonium Medicus exhorruero. Tibi tamen, optime Patine, lubens aſſentio, non debere promiſcuum eſſe vſum huiuſce medicaminis in omnibus ægrotantibus abſque delectu; præſertimque prægnantibus, infantibus, decrepitis, ac omnino uires imbecilliores obtinentibus exhibendum non eſſe ſtibium exiſtimo; ſed tamen robuſtioribus, & extremo quopiam morbo laborantibus, vſum antimonij non penitus interdicerem. Bis enim eo cum felici curatione non ita pridem vti mihi contigit; primo quidem, anno peſtilentiæ Patauij graſſantis 1631. quum domi coniugem haberem bubone peſtifero laborantem in inguine, ſimul & anthrace in crure: pariterque pediſſequam vxoris bubone ſimiliter in inguine conflictatam: vtriſque propinaui infuſum antimonij ad ſex vncias: nempe vinum album generoſum, in quo per integram noctem permanſerant grana quindecim antimonij rite præparati: relicto ſtibio toto in fundo vaſis ad alias infuſiones plures; non autem exhibita portione prorſus ulla ſubſtantiæ ſtibij. Quo infuſo poto, poſt quaternas horas vtraque vehementer agitari, & eijcere multa tum per vomitum, & ſeceſſum, tum etiam per ſudores copioſos. Qua materia peſtilenti euacuata, poſt paucos dies vtraque ſanitati reſtituta: licet vxor non antequam carbunculus ignito ferro penitus ambuſtus fuerit ad intimas radices, nempe donec viua caro ſubſtrata, dolorem a cauſtico ſentiens, vociferationes excitauerit. Non multo poſt Jo: Baptiſta Bertinatus I. C. Veronenſis, amicus Patauij degens, ex eſu malorum fungorum,

cum

[a] 9. Simpl.

[b] in li b. 5. Dioſc. c. 59.

[c] loc. cit.

[d] 7. Phyſ. t. 24. & ſeq.

A cum vxore sua, totaque familia, iam morti proximi suffocabantur, frigidis iam sudoribus animam agentes: quibus accersitus exhiberi iussi singulis drachmam vnam mithridatij, cum admisti antimonij præparati granis duobus. Ex quo bolo deuorato, breui vomentes, & aluo pellentes omnem virulentiam fungorum lethalium, sanitatem pristinam adepti fuerunt. Raro tamen, & non nisi maximo quopiam in morbo, vel non dante Medicis inducias ad vsum aliorũ præsidiorum, vel eludente reliquorũ medicaminum vires, antimonio vtendũ arbitror.

Hæc ea sunt, eruditissime Patine, quæ tibi rescribenda meum ad animum, & ad calamum venere. Tu ea boni consule, ac me ama: meoque nomine plurimum saluere iubeas amicissimum, eruditione, morumque suauitate bonis & doctis omnibus dilectissimum Naudæum. Vale feliciter. Dabam Patauij e meo Scalumnæ Museo, Idibus Januarij M DC LII.

De Cicuta facultate molliente Quæsitum. Cap. CLXXVII.

Doctissimo Viro, D. Fortunio Liceto, Philosophiæ Phœnici, & in Patauino Lyceo Med. Theor. supremo Professori

B *Io: Alcidius Musnier Med. Latharingus.*

S. P. D.

QVæsitum eximij mei Patini, eodem ad te, quo accepi, momento perferendum duxi, Vir Excellentiss. vt si fortassis tempestiue satis appulerit, Octauo tuorum Oraculorum inserere queas. Oro te interim, vt quod eidem Patino Responsorum adornaueris, ad me transmittas. Hoc enim officio plurimum gaudeo, maxime inter homines tam doctos, tamque de me intense meritos. Quod ego nec tuos hactenus libros habuerim, nec tu fortasse Riolani Anatomen, accuso pluuias, queis nostrum hoc Cœlum hucusque maduit. Omnia tamen citissime peruentura confido. Ceterum ne plane vacuus inersque videar (etiamsi per cursoris imminentissimum discessum vix mihi liceat) non possum tamen non hic meum quoque de Cicuta dubiolum vna cum inclyto meo Patino breuiter insuere: vtrum ea nempe, & quomodo molliendi vim habeat? Video enim ex huius herbæ succo, & ammo-

C niaco parari emplastrum ad omnimodas tam Epatis, quam Lienis durities, Heurnio [a] Sennerto [b] Hartmanno [c] alijsque commendatissimum: immo video, nõ cicutæ solum, sed & mandragore liquore dedurescere vel ipsum Ebur. Quod qua vi, quoque fiat Naturæ ingenio, non ita facile compertum habeo. Constat enim vtramque plantam intensa frigiditate, ac vere deleteria esse præditam; adeoq; incrassando potius, quam emolliendo idoneam. Nec enim arbitror eam emplastri facultatem oriri ab ammoniaci calore cicutæ frigiditate quodãmodo temperata; quum tutius id aceto, alijsq; complurimis obtineas. An igitur forte, quia planta illa diuersis, vt acetum, opium, & hydrargyrum, concreuit particulis; aut quia calor intro frigiditate cicutæ refugiens auctiori vigore liquat humores, atque rarefacit? Sed hæc duris forte in visceribus locum habent; minus autem in Ebore. Quare (termaxime scientiarum arbiter) tuum erit, istud omne, quod nostris in consilijs persæpe controuersum est, solita tua sagacitate, componere in artis & ægrotantium emolumentum. Dum interim te summe veneror, & amplector Vale. Raptim Genuæ Pridie Non. Nouembris hora xx.

D anni 1652.

[a] lib. 2. Mo. cap. 10.
[b] l. 3. tr. p. 4. cap. 1.
[c] Pract. Chy. de Schyr. Epat. & Lienis.

Resp. Liceti, declarans vnde Cicuta vim habeat emolliendi. Cap. CLXXVIII.

Cl. Viro Io: Alcidio Musnier Medico Latharingo Fortunius Licetus B. A.

ACcepi doctissimi Patini quæstiones de Cicuta, tuumque, Cl. Vir, de Cicutæ planta quæsitum. Ad inclytum Patinum mea responsa, quæ simul cum his habebis, cures velim vt afferantur. Ad tuum vero dubium, *Num Cicuta, & quomodo vim habeat emolliendi Iecoris. Lienis, quin & Eboris duritiem insignem, quum præpotenti frigiditate polleat?* [a] cuius qualitatis proprium est, vel Aristoteli [a] congregare tam homogenea, quam heterogenea;

[a] 2. de gen. t. 8.

genea; proindeque prorsus addensare; quum e contra mollientia cuncta rarefaciant? non leuis requiritur doctrinæ, pro recta quæsiti solutione. Certe non negauero Medicis exercitatissimis, & experientissimis, Hortmanno, Sennerto, ac Heurnio, emplastrum e cicutæ succo & ammoniaco paratum, habere vim emolliendi durities insignes Iecoris, Lienis, & alias; potissimum quum videam id medicamentum tanti fecisse Collegij Londinensis Medicos celeberrimos, vt in suam remediorum pharmacopæam, elegantissimis refertam medicaminibus, id præsidij genus retulerint. Habet igitur, & me iudice, Cicuta vim emolliendi: Verum, vt ego quidem arbitror, non a sua frigiditate intensa, de qua loqueris in quæsito; sed ab humiditate frigiditati coniuncta, siue sua naturali, siue quoque aduentitia ex permistis alijs alterantibus; nam Aristoteli mollities omnis est ab humidi prædominio: *Amplius*, inquit [b] *molle quidem humidi, durum autem sicci.* Quamobrem vt caliditas nō emollit, nisi cum humiditate coniuncta, & eius beneficio; sic etiam frigiditas nulla potest emollire, nisi beneficio cuiuspiam humiditatis, vel naturalis, vel aduentitiæ, sibi quomodocunque permistæ. Sane quum cicuta sit herba, & ideo in viuentium genere locata, naturali quopiam non caret humiditatis excessu, quo succus eius potest emollire. Quam facultatem etiam sibi sentit augeri non parum ex ammoniaci permistione; cui vim emolliendi tribuit intensam Dioscorides [c] atque Galenus [d] asserens ammoniacum & articulorum tophos dissoluere, & lienes induratos curare, & Chæradas discutere. Nec officit intensa cicutæ frigiditas, quin ab humiditate tam sua naturali, quam etiam aduentitia, vim obtineat insignem emolliendi; nam hydrargyro, cui frigiditas intensa pariter & humiditas naturalis inest, vim emolliendi, ab insita sibi prouenientem humiditate, non tollit, nec imminuit eius intensa frigiditas; enimuero, sicuti durissima quæque metalla mollificat argentum viuum; ita vidi non raro portiuncula eius permista cum diachilone molliri durissimos tumores œdematosos. Itaque facile mollit omnes durities emplastrum e cicuta, non frigiditate, sed humiditate sua, tam natiua, quam aduentitia, permistione vel ammoniaci, vel aliorum ingredientium humidiorum, proindeque molliendi facultate pollentium. Eadem ratio de Mandragora; cui vim emolliendi tribuit Dioscorides [e] efficacissimam, vt non solum durissimos tumores discutiat, sed efficacissimam Eboris emolliendi vim habeat. Et Galenus [f] mandragoræ frigiditatem insignem agnoscit, & in pomis eius humiditatem, cuius actio est emollire. Congregat quidem, & addensat, induratque frigiditas per se, ac propria natura sua; sed calor itidem incrassat concoquendo, duratque lutum, & lateres in fornace, per se pariter. At vero mollities per se prouenit ex humiditate, sicut e siccitate ariditateque durities. Cicuta sane ratione suæ frigiditatis non emollit, sed solum humiditate sibi quomodolibet adiuncta, vel a natura, vel ab arte, copulante lacrymam ammoniaci, siue cuiuspiam alterius humidi cum cicutæ succo, folijs caulibusque contusis, in cerati, vel emplastri formam. Profecto cicuta necat frigiditate sua sanguinem spissando, & incrassando; sed hoc non tollit quin emollire valeat humiditate, sibi quomodolibet inexistēte; namque crassitudini spissitudiniq; solum opponitur tenuitas, atque raritas; non autem mollities; quæ contrariam habet duritiem solam; atque vt mollities cum crassitudine, spissitudineque reperitur in maza, pulte, multisque alijs; ita durities cum tenuitate in lamina ferri, acie gladij: & cum raritate in pumice. Ita de proposito censeo dicendum, Alcidi cl. Tu mea cogitata boni consule, ac me ama. Dabam Patauij e meo Scalumnræ Musæo. Idibus Januarij M DC LII.

Sed redeamus ad Hieroglyphica Gemmarum Anularium.

[b] 2. de gen.
[c] lib. 3. c. 82.
[d] 7. Simpl.
[e] lib. 4. c. 7
[f] 7. Simpl.

Animum

A *Animum mariti nudum intueri ſtudens vxor etiam proba, plerumque multum nocet ſibi, & viro coniugi.*

Schema LVIII. Gemmæ.

B

C

Cupido auolans a Pſyche ſibi non morigera, ſiue Pſyche Cupidinem auolantem ad ſe trahere ſatagens. Cap. CLXXIX.

IN eodem antiquitatum eximiarum gazophilacio Pignoriano reperta fuit etiam alia imago Gemmæ Cupidinem auolantem a Pſyche referens: de qua luculentiſſime fabulatus eſt Apuleius in ſuis Transformationibus [a] aſſerens pulcherrimam, & ſimplicitate animi probam Pſychea olim Cupidini nuptam ea conditione, vt felix frueretur nocturnis amplexibbs dilecti ſponſi, ſemper in tenebris, interdiu ſeruitio gauderet inuiſibilium famularum, ditiſſimam domum incolens, & amœna viridaria perambulans ad voluptatem; nunquam cuperet, auderetue mariti ſpeciem in lumine conſpicari; quod obtutus coniugis & ſibi, & ſponſo futurus eſſet calamitoſus, ac nimium infortunatus. At a ſororibus inuidis male ſuaſa D Pſyche videre cum quo noctu rem haberet, quaſi cum dracone cubaret; accenſa Lucerna maritum auſa ſpectare, quem creditum anguem obtruncaret armata nouacula; dum aſpicit ſomno ſopitum pulcherrimum Veneris filium nudum, tremebunda ſtillam feruentis olei de Lucerna ſuper humerum Amoris effundit, qui dolore a ſomno excitatus, infidam ſibi coniugem aſpiciens, ab ea protinus auolauit, fruſtra tentante prehenſo pede coniugem ad ſe retrahere: a quo vulnerato acriter obiurgata in varias calamitates incidit; quum ipſe ad vſtionis dolorificæ plagam curandam procul abſceſſerit, a matre plurimum etiam obiurgatus de mortali matrimonio. Hanc Amoris a Pſyche derelicta fugam vt affabre delineauit priſcus autor in Gemma, ſic apte cum Apuleio monet cordatas mulieres non debere maritorum ſecreta contra coniugum voluntatem explorare; ſed illarum tantummodo rerum cognitione contentas eſſe debere, quæ ſponte ſibi viri communicare voluerint, alioqui multas in calamitates eſſe caſuras, maritoſque non leuiter offenſuras. Nouerint ergo nuptæ, ſe

[a] lib. 5.

b Gen. 3.16. a ſummo Deo [b] ſub poteſtate viri conſtitutas eſſe, nec ſibi licere res illas agno- A
ſcere, quarum cognitionem eis viri vetuerint. Fabulam de Pſyche notiſſimam, &
ab Apuleio luculentiſſime deſcriptam, non eſt vt in præſentia referamus. Cete-
rum quid illud obtruncatum caput, vel potius larua, ſiue perſona, veluti pendens de manu
Pſyches in gemmula notat? ſi caput eſt obtruncatum, næ Pſyches intentionem indicat
obtruncandi coniugem ignotum, quem malo ſororum inuidarum ſuaſu ſuſpicabatur eſ-
ſe dirum ſerpentem, & nunc humana ſpecie præſtare conſpicit Amorem; quemque prius
ignara ſororibus dixerat eſſe virum barbatum in ætate conſiſtentiæ. Sed ſi larua perſona-
torum dicenda, mihi diuinandum eſt; qua quidem in re, quum laruæ nomen commune ſit
tum perſonis, quæ tegmina ſunt humanis vultibus imponi ſolita, ne facile cognoſcantur ab
alijs; tam in theatris, vt mimi perſonas alienas in dramate repreſentantes pro alienis illis
Perſonarum vſu. reputentur: quam tempore Bacchanalium feriarum, vt liberiori licentia laruati tripudiare
valeant, dicteria probroſa de plauſtro iacere, gernioque prauo prorſus indulgere; tum
Laruæ nomen vnde dictum. etiam malis genijs incorporeis, qui Lemures, & Lares dicuntur; a quibus deductum Laruæ
vocabulum. Laruam faciei per metalepſim pro Larua mali genij poſitam, delineatamque
reor in Schemate gemmulæ. Porro notum eſt, Laruas a Laribus dici, qui ſunt inferorum B
vmbræ noxiæ; de quibus in Amphitruone Plautus, *Nam hæc quidem ædepol Laruarum plena
ſunt*: Vnde Laruati dicuntur furioſi, & mente moti quaſi a Laruis exterriti; quales mul-
ti ſunt eorum, qui vulgo dæmoniaci appellantur. Plautus item: *Laruatus ædepol homi-
Cereti qui dicti. nem miſerum mendicum quæritat*: Hi etiam Ceriti dicuntur a Cerere, quaſi Cereris ira ani-
mo vexati. Plautus idem: *Certe Laruatus, aut Ceritus*. Larua etiam perſona dicitur, vt
notabamus προσωπεῖον, μορμολύκειον, & Laruatum dicimus perſonatum. Apuleius in Apo-
logia Laruas illas appellat, *noctium occurſacula, buſtorum formidamina, ſepulchrorum ter-
riculamenta*. Diuo Auguſtino in libris de Ciuitate Dei [c] Laruæ dicuntur *animæ hominum
c lib. 4. & 8. deprauatæ, & in malis vitæ meritis maculatæ, quæ a corpore ſeparatæ terriculamentum ſunt
mortalibus*. Plinius *Fatuos* vocat, qui paſſim feminarum amaſij creduntur, quos *Follettos*
d lib. 27. c. 18 appellant Itali. Plinij verba ſunt [d] *Natrix vocatur herba, cuius radix euulſa virus hirci
redolet. Hac in Piceno a feminis abigunt, quos mira perſuaſione Fatuos vocant. Ego ſpecies
e l. 36. c. 26. F. lymphantium hoc modo animorum eſſe crediderim, qui tali medicamento iuuentur*. De quo- C
rum Larium libidine in feminas, & coitu mirabili poſtea Plinius idem ita fatur [e] *Non præte-
ribo & vnum foci exemplum, Romanis literis clarum: Tarquinio priſco regnante tradunt,
repente in foco eius apparuiſſe genitale e cinere maſculini ſexus: eamque, quæ inſederat ibi,
Tanaquilis Reginæ ancillam Ocriſiam captiuam, conſurrexiſſe grauidam. Ita Seruium Tul-
Compitalia cur instituta laribus. lum natum, qui regno ſucceſſit. Inde & in regia cubanti puero caput arſiſſe viſum, credi-
tumque Laris familiaris filium. Ob id compitalia, & ludos Laribus primum inſtituiſſe*. Sci-
licet illo Dæmone ſuſceptum e viro quopiam ſemen genitale, cum quo coiuerat ſub femi-
Filius a Lare vt genitus. næ ſuccubæ ſpecie; ſeruatumque calidum ſperma mox ſub genitalis virilis forma fecundum
immittente in vterum ad focum ſedentis ancillæ captiuæ. Sane Platonicus Apuleius in ſuo
libello de Deo Socratis explicat, animas humanas, dum in corpore ſunt, *Genios, & Dæmo-
nes* nuncupari; quum a corpore ſeiunguntur, ſi boni meriti ſint, poſterorum ſuorum curam
Lares familiares quid antiquis. ſortiri, & pacato quietoque numine domum poſſidere, & vocari *Lares familiares*. Sin
ſcelerate vixerint; propter aduerſæ vitæ noxias, nullis bonorum ſedibus recipi, ſed in ter- D
ra vagatione, ſeu quodam exilio, puniri, & inane terriculamentum bonis hominibus, no-
xium malis, Laruas perhiberi. Apuleius idem in Apologia, *Et tibi, ait, Æmiliane, deus
iſte Mercurius, ſuperum & inferum commeator, verorumque deorum malam gratiam, &
ſemper obuias ſpecies mortuorum, quicquid Vmbrarum eſt vnquam, quicquid Lemurum, quic-
quid Manium, quicquid Laruarum oculis tuis ingerat: omnia noctium occurſacula, omnia bu-
f lib. 2. ſtorum formidamina, omnia ſepulchrorum terriculamenta*. Et Arnobius [f] teſtatur, ſolitos
adiurare certa nomina, ne animæ hic in terris detinerentur vagantes circa ſua corpora. Te-
Animarum apparitiones ſtantur de viſionibus animorũ Dion in Caracalla, & in Tito: Plutarchus in Cimone, Dione,
Bruto, Alcibiade, Addit Platonicos (fidẽ excipio) ſecutus D. Auguſt. [g] hoſce vocari *Lemu-
g lib. 8. de Ciu. res*. Seruius Honoratus ſcribit eos *Manes* vocari, quandiu in alia corpora nondũ migrarunt.
Verum enimuero certum eſt, apud antiquorum plurimos nomine Laruarum intelligi incor-
poreas

A poreas improbarum animarum, malorumque geniorum naturas; quæ sicut aliquando sub vmbrarum specie solent apparere mortalibus; ita frequenter inuisibiles, absque corpore sensibili, aut cædunt viuentes alapis, aut eos alloquuntur; ipsisque præbent obsequia: cuiusmodi Cupidinis vxori Psyche dudum contigisse fabulatur in sua Metamorphosi Madaurensis, inquiens de puella, pretiosum sine pretio palatium coniugis Amoris ingressa: [h] *Hic ei summa cum voluptate offert sese vox quædam corporis sui nuda: & quid, inquit, Domina tantis obstupescis opibus: tua sunt hæc omnia; prohinc cubiculo te refer, & lectulo lassitudinem refoue, & ex arbitrio lauacrum pete. Nos, quarum voces accipis, tuæ famulæ sedulo tibi subministrabimus: nec corporis curatæ tibi regales epulæ morabuntur. Sensit Psyche diuinæ prouidentiæ beatitudinem, monitasque voces informes audiens, & prius somno, & mox lauacro fatigationem diluit; visoque statim proximo semirotundo suggestu propter instrumentum cœnatorium, rata refectui suo commodum, libens accumbit, & illico vini nectarei, eduliorumque variorum fercula copiosa, nullo seruiente, sed tantum spiritu quodam impulsa subministrantur. Nec quemquam tamen illa videre poterat, sed verba tantum audiebat excidentia, & solas voces famulas habebat. Post opimas dapes quidam introcedit, & cantauit inuisus, & alius cithara pulsauit, quæ*
B *videbatur nec ipsa: tunc modulatæ multitudinis conferta vox ad aures eius affertur, vt quamuis hominum nemo pareret, chorus tamen esse pateret, &c.* Cuiusmodi præstigias dæmonum ab incantatoribus Magis apud Magnum Imperatorem Tartarorum vidisse se M. Polus olim testatus est inquiens: [i] [Dum Magnus Cham in aula sua sedet ad mensam, quæ sicuti dicetur, altitudine supra cubitos octo extollitur; & in aulæ medio procul ab ea mensa præparatus est grandis abacus, super quo posita sunt vasa potui deseruientia: tunc Magi suis artibus operantur, vt phialæ plenæ vino, lacteue, vel alijs diuersis potionibus, sponte sua, nullorum ope ministrorum, impleant Cyathos: & progrediantur hi pleni calices vltra spacium decem vlnarum per aerem in manum Magni Chami; qui posteaquam biberit, eadem pocula redeunt ad locum, vnde deuenerant. Et hoc agunt coram illis, quos Dominus vult videre huiuscemodi mirabilia. (Quæ repetuntur etiam inferius ab eodem M. Polo scribente:) [K] Sed, vt apparebat ex actionibus Magni Chami, ipse censet veriorem & meliorem alijs esse Fidem
C Christianam; quia dicit, ea non imperat rem, quæ non sit plena omni bonitate ac sanctitate: Et nullo modo permittere vult, Christianos ante se portare Crucem; & hoc quia in ea vulneratus fuit, & mortuus, tam insignis homo, qualis fuit Christus. Posset aliquis dicere, posteaquam ipse censet Fidem Christi meliorem alijs, cur ad eam non accedit, & fit Christianus? Causa est, vt ipse dixit D. Nicolao, & Maphæo, quum eos misit Nuncios ad Papam, qui quandoque verba faciebant ad eum de Fide Christi: dicebat ipse: Quomodo vultis me Christianum fieri? Vos videtis Christianos in hisce regionibus degentes, esse tam ignaros, vt nihil sciant, & nihil valeant: & videtis istos Idololatras ex aduerso agere quodcunque volunt, & multa patrare mirabilia: & dum ad mensam sedere, veniunt ad me scyphi, qui sunt in medio aulæ, pleni vino, & potionibus, & rebus alijs, nemine cyathos illos tangente: & cum illis bibo. Constringunt ijdem Ethnici malas tempestates aeris ire quocunq; volunt: & multa faciunt admirabilia: &, vt scitis, illorum Idola loquuntur, & eis prædicunt omnia, quæ cupiunt. At si me conuerto ad fidem Christi, & Christianus fio; tunc mei satrapæ, aliæque gentes, qui non accedunt ad Christi fidem, mihi dicerent: Quæ causa &
D mouit ad baptismum, & ad tenendam fidem Christi? quas virtutes, aut quæ miracula Christi vidisti? & aiunt isti Ethnici, mirabilia, quæ faciunt, agere sanctitate & virtute Idolorum: tunc ego nescirem quid illis responderem; ita quod maximus error oriretur inter ipsos; & isti ethnici, qui suis artibus & scientijs operantur talia, mihi facile mortem incutere possent. Sed vos ite ad vestrum Pontificem, & meo nomine rogabitis ipsum, vt ad me mittat centum homines sapientes vestræ legis, qui coram istis Idololatris reprobent quod agunt; & asserant etiam se scire, posseque facere similia: sed ea nolle facere, quia fiunt arte diabolica, & vi malorum spirituum: & ita eos vincant, vt nō habeant potestatem ea patrandi coram ipsis Christi fidelibus. Tunc, quum videro id, reprobabo illos, & illorum legem: & ita baptizabor. Et quando baptismum suscepero, cuncti mei Proceres, atque magnates baptismum accipient; & postea subditi eorum quoque baptismate lustrabuntur; & ita multo plures Christiani fierent hic, quam in partibus vestris.] Constat igitur olim Magos, inter quos Apuleius

[h] lib. 5. p.
[i] lib. 1. c. 55.
[K] lib. 2. c. 2.

leius non ignobilis habetur, consueuisse malorum, sine corporibus degentium, opere multa patrare, qua in pœnam, qua in obsequium malum viuentium mortalium, potissimum pulchriorum mulierum, quarum amatores nequam esse diffamantur. Ad hos itaque Lares incorporeos, ipsi Psyche famulitia præstantes in gemmula fingendos, atque visui sculpendos, nihil aptius inuenire potuit autor iste Schematis, quam laruam visibilem, quæ cum Laruis inuisibilibus commune saltem nomen habet; dum videt incorporeos omnino spiritus per se cælari, sculpiue minime posse; per metalepsim eos larua sensibili repræsentare voluit. Loro vinctam autem Laruam a Psyche teneri finxit, vt indicaret Psychen supra Laruas illas famulas imperium habuisse supremum. Quin etiam, si non Larua fuerit, sed caput obtruncatum; Psyche suum ad arbitrium illud habuisse signatur, quando caput dormientis mariti nouacula secare potuisset ad votum, ni Lucernæ feruens oleum in humerum cadens, ipsum excitasset a somno ad fugam. A

Amaritudo munus cælitus datum humanæ naturæ ad procreandas multas bonas actiones. B

Schema LIX, Gemma.

C

D

Doridis natura explicata. Cap. CLXXX.

NVnquam effœtum illud Pignorianum Museum exposuit nobis Doridis imaginem, mulieris pinguioris caput, cum Luna cornuta supra verticem, & inscriptione DORY, vitio

A vitio fabrili cum Y. Apposita fuit inscriptio Doridis, ne quis a signo Lunæ Dianam intelligeret. Fuit autem Hesiodo,[a] Boccacio,[b] & Gyraldo,[c] Doris Oceani & Magnæ Thetyos filia, vxor Nerei, & mater omnium Nympharum, quæ plurimæ fuere præsides humoribus partes omnes orbis fœcundantibus. Interpretatur Amarities, & Munus, & sumitur pro Aqua maris. Ita Boccacius: *Doris secundum Paulum & Theodontium filia fuit Oceani & Thetyos, & Nerei fratris sui coniunx, atque Nympharum mater. Huius Virgilius in Bucolico carmine meminit, dicens:* *

[a] Theogon. [b] Geneal.l.7 cap.8. [c] Synt. 5. * Ecl. 10.

,, Sic tibi quum fluctus subter labere Sicanos
,, Doris amara suam non intermisceat vndam.

Hanc aliqui volunt Munus interpretari, eo quod aqua oportunissima mortalibus loco Muneris a Deo exhibita sit. Alij vero dicunt Amaritudinem intelligi, & idcirco Nereo marino Deo nuptam, quia Amarum sit mare, vt appareat vti viro perpetuo iuncta coniunx est, sic & aquæ marinæ amaritudo coniugio stabili iuncta sit. Oceani autem ideo filia dicta, quia ex aqua Oceani Sole agente amaritudo nascatur, quæ postea mari miscetur Mediterraneo, in quo Nereus dictus est. & antea: [d] *Doris autem Amaritudo interpretatur, quæ quidem Solis agente feruore*
B *aquæ marinæ, vt Physici testantur, addita est. Quod experientia notum videtur: nam, vt aiunt nautæ, salsedo illa superficiei aquæ maris tantum immista est, quum infra decem passus dulcis inueniatur.* & adhuc infra [e] *Nereum marinum Deum, Oceani & maioris Thetyos filium prisci gentilium voluere Theologi, eique Dorim sororem suam iunxere coniugi; ex qua volunt Nympharum agmen suscepisse. Is enim aqua est; vulgo enim Græce Neros aqua dicitur. Oceani & Thetyos filius, eo quod omnis aqua progrediatur ex illo. Quod autem alio nomine vocetur, ab illo potest esse causa, quia sinus sit maris; & sic est, non eo quo factus, quo Oceanus factus est. Refert enim Pomponius Mela, Herculis opus fuisse, Abilam Mauritaniæ promontorium a Calpe Hispaniæ monte olim separatum, quum perpetuo essent iugo coniuncti; & tunc medias in terras Oceanum intrasse, & sic Oceanus mediterraneus factus, noua potuit quæsisse nomina. Introductus autem & Nereus cum Doride coniuge, idest aquarum Amaritudine, multas apud nos genuit Nymphas, idest humiditates, quæ forsan ante non erant.* Pomponij verba sunt: [f] *Deinde est mons præaltus, ei quem ex aduerso Hispania attollit obiectus; hunc Abilam, illum*
C *Calpen vocant, Columnas Herculis vtrumque. Addit fama nominis fabulam. Herculem ipsum iunctos olim perpetuo iugo diremisse colles, atque ita exclusum antea mole montium Oceanum, ad quæ nunc inundat, admissum. Hinc iam mare latius funditur, submotasque latius terras magno impetu inflectit.* Consimilia postea profert Solinus [g] cui, *Non erit omittendum, vnde mediterranea maria caput tollant. Existimant enim quidam sinus istos a Gaditano freto nasci, nec aliam esse originem, quam inundationem irrumpentis Oceani, cuius spiritu peruagante apud aliquot mediterranea littora, sicut in Italiæ parte, fieri accessus vel recessus.* Hinc Oceanus dictus Pater magnus Nerei, ac Doridis, hoc est maris Mediteranei. Est enim fabula, vt inquit etiam Scholiastes apud quosdam scriptores, ante Herculem, siue is Ægyptius fuerit, siue Thebanus, nullum præter Oceanum tellurem ambientem, fuisse mare aliud; sed effossis Calpes & Abilæ mõtium ab Hercule radicibus (qui postea Herculis Columnæ vocatæ sunt) Oceanum primum in terras irrupisse, sicque mediterraneum mare cœpisse ferunt. Plinius ante hos etiam *Proxima*, ait [h] *faucibus vtrimque impositi montes, coercent claustra, Abila*
D *Africæ, Europæ Calpe, laborum Herculis metæ. Quam ob causam indigenæ Columnas eius Dei vocant, creduntque perfossas exclusa antea admisisse maria, & rerum naturæ mutasse faciem.* Ceterum Doridis, quæ maris aquam designat Amaram, superimponitur capiti Luna falcata; quod Luna inter omnia sidera præficitur humiditati, maximeque marinæ; quæ suos fluxus & refluxus mutari sibi sentiat, augeri nimirum, atque minui proportionabiliter ad augmenta & decrementa Lunæ, siue Lunaris lucis in eius facie ad terram versa. Est autem Amaritudo maris donum, ac munus æthereum, quod fiat, sicut etiam salsedo, permistione siccarum exhalationum terrestrium adustarum, sub atomorum forma iugiter ex alto descendentium in subiectas aquas maris, vt ait Aristoteles: [i] cui quoque *per cinerem colata aqua fit amara*, eadem ratione; commistione scilicet adustæ terræ cum aqua. Gustui vero salsior, & amarior est aqua maris in summo, quam in medio, & imo corpore ponti; tum quia terrenæ partes adustæ de cœlo descendentes in mare, suam integram naturam obtinent in summitate

[d] lib.2.c.3. Mare in superficie amarum est non in imo fundo. [e] lib.7.c.14. Oceanum vt mediterraneum genuerit. [f] cap.5 lib.1 [g] cap. 28. [h] l.3.Prooem. [i] 2. Meteor. su.1.c.3. Cur aqua maris amarior in summo quam in imo.

mitate

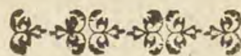
mitate maris; quare partem illam afficiunt & alterant magis, quam partem inferiorem, ad quam descendunt eneruatis viribus, remissaque valde qualitate amaritudinis: tum quia Solis calor e maris portione superiore facit euaporare partes aquæ tenuiores, quæ dulces existunt; quum ad profunda maris calor Solis euaporationes eiusmodi suscitans viuidus nō pertingat; quam rationem alibi protulit [k] Aristoteles. Verum hac de re fuse nos in Dialogo de Stagno Palæstinæ [l] propediem inuulgando. Pinguis autem pingitur Doris in Schemate, non solum quoniam maris aqua multam obtineat pinguedinem, e balenarum, cetorumque corporibus immanibus effluentem; nam olei magna copia ducitur ex illis in littus aut vi tractis hominum industria, aut violentia sæuissimarum procellarum impulsis; qua pinguedine mare scatens aliquando tactum de cælo flammas concipit; ita putarim arsisse, quondam mare iuxta Siciliam, de quo portento famam constantem esse testatur [m] Andr. Libauius. Eandem caussam assignauerim illi miraculo, de quo Plinius [n] asserens, *Trasymenum lacum arsisse totum*: in quo maximam haberi piscium copiam ait Leander in Etruria Mediterranea; de qua re Silius Italicus: [o]

K 23. Sect. prou. 30.
l Disp. 2.
Maris pinguedo vnde fit.
Mare cur arserit.
m 1. Bō byc. cap. 8.
n l. 2. c. 107.
o lib. 5.

,, Nec minus Herminium primis obtruncat in armis
,, Assuetum Trasimene tuos prædantibus hamis
,, Exhaurire lacus . . . . . .

Ant. Maginus, Præceptor, apud Ptolemæum Geographum Tusciam describens ait, *Sunt quoque nonnulli perampli lacus piscium refertissimi, vt est lacus Perusinus, olim Thrasymenus vocatus præ ceteris Italiæ, aspectu pulcherrimus & amœnissimus, pisciumque optimorum mira, & inaudita copia fecundus; qui ad Hetruscos, Vmbros, Picenos, Romam quoque aduehuntur. Huius forma rotunda pene est, complectens in ambitu triginta miliaria: littus maritimo simile, arenosum, & aqua colorem maris æmulatur, lucida, & perspicua; aquam nec refundit, nec alienam recipit*. Insignis clade Flamminij Romanorum Consulis, Hannibalis Pœni victoria. Profecto color cæruleus maris, & lacus Trasymeni non aliunde mihi est, quam ex multa pinguedinis oleosæ participatione, quam cum multitudine piscium in ijs aquis esse necesse est; quamque fuisse vtrobiq; escam incendij, probabilissimum est a fulmine cælitus in eos iacto. Verum etiam effingitur in Schematis Doris pinguis, quod elementum aquæ sit materia nutriendis, augendis, & impinguandis corporibus, vt ait Hippocrates [p] alicubi; quocirca mulieres temperatura humidiores, viris corpore sunt obesiores, pinguioresque; ac proinde veteres in comburendis corporibus defunctorum in acie, singulis decem virilibus, vnum muliebre cadauer adiungebāt, vt huius pinguedine peruntas pyra citius arderet. Ceterum vt amaritudo mari cælitus data fuit, ex necessitate quidem naturæ, ob admistionem adustarum exhalationum sub atomorum specie de cælo cadentium, attamen huius finis etiam gratia, quo pisces alimento gratiori & ipsi fruerentur, & nobis etiam præstarent; etenim nos & salem, & amara pleraque vsurpamus in condimentis ad gratiam gustui comparandam: Ita prorsus in vita mortali Deus nobis multas amaritudines imperitur, vt ijs bona maiora nobis comparemus; vnde non nisi laboribus multis exantlatis Hercules diuinitatem assecutus ponitur ab Ethnicis: Et scientiæ laudem & habitum comparamus non nisi vigilijs acerbis, atq; sudoribus; nam, vt ait ille, virtutem posuere Dij sudore parandam. Et gloria cælestis a nobis Christianis acquiritur amaritudinibus tribulationum; nam si oportuit [q] pati Christum, & ita intrare in gloriam suam; quanto magis nos oportet perpeti multas tribulationes ad acquirendum gloriam cælestem? qui vult venire post me, dicit Dominus [r] abneget semetipsum, & sequatur me: neque coronabitur, ait Apostolus [s] nisi qui legitime certauerit. Sic ergo Doris pinguis & pulchra est, quoniam amara, & donum Dei; nam quos Deus amat [t] corrigit & castigat, saltem vt exerceat eos in patientia, tribuatque illis occasionem plurium meritorum; quod apertissime constat in Iob, amico vero summi Dei, siue quem Deus vnice diligebat.

Cæruleus color maris vnde fit.
Thrasymenus locus cur arserit.
p de Aer. aq. & loc.
Amaritudo mari cur insit.
Amarum inter cōdimenta poni.
q Luc. 24. 26
r Matt. 16.
s 1. Tim.
t Prou. 12.

Meditatio

A *Meditatio frequens & intensa quatuor nouissimorum retrahit homines a vitijs ad virtutes & veram pietatem.*

Schema LX. Gemmæ.

B

C

Quatuor Nouissimorum explicatio in Gemmæ hieroglyphicis, & primum, quod Anulus sit symbolum memoriæ rerum. Cap. CLXXXI.

D PVlcherrimis & multis insignita hieroglyphicis postrema Gemma, prodiens nobis e Museo Pignoriano, consilium præceptumue ob oculos ponit oraculi diuini: * *Memorare Nouissima tua, & in æternum non peccabis.* Sunt autem ea nouissima quatuor, Mors, Iudicium diuinum de actionibus humanis in vita patratis: Actionum prauorum pœna post Iudicium: & Actionum bonarum præmium. Profecto Memoriam, siue cognitionem, atque meditationem rerum apud antiquos hieroglyphice significat Anulus; nam Anulorum inuentionem passim ad Prometheum referunt, quem vinctum Caucaso solui Iupiter ea lege iusserit, vt semper secum ferret pristinæ siue seruitutis siue solutionis memoriam, anulum ex catena detractum cum scrobe saxi, cui ligatus fuerat vt Plinius [a] obseruat, & [b] Pierius de communi fama. Et Polydoro Virgilio, de rerum inuentoribus agenti [c] Iupiter ne erga Prometheum parum gratus videretur, ac vt liberationis eius perpetua memoria foret, anulum illi gestandum dedit. & Cælio Rhodigino: [d] Qui fabulosa consectatus Jouis ea voluminibus complexi sunt, coronarum in ludis eam ferme originem tradidere, Prometheum quum Joui Paria-

* Eccl. c. 7. F.

Anulus memoriæ symbolum.

a lib. 33. c. 1. & l. 37. init.
b Hierogl. 36
c lib. 21. c. 21
d lib. 6. c. 19.

Pariarum sortem patefecisset de Thetidis filio, quem Patre illustriorem ampliorem que futurum cecinerant, ab eo vinculis liberatum: ea tamen ratione, vt anulum lapide & ferro compactum gestaret, ne omnino pœna videretur exsolutus; quod & anulorum initium agnoscitur primum. Olim etiam obseruauimus [a] in opere nostro de Anulis Antiquorum inscripto, Veteribus ad memoriam tum interiorem, tum etiam exteriorem Anulos vsui fuisse. Memoriam interiorem dico, quæ de rebus gerendis, aut dicendis in animo seruari debet: exteriorem appello, quæ ponitur in signis materialibus extra animum. Porro de Anulis ad memoriam interiorem, ita Quintilianus [f] Dandi sunt certi quidam termini, vt cõtextum verborum (qui est difficillimus) continuet crebra meditatio, partes deinde ipsius repetitus ordo coniungat. Non est inutile, quo facilius hæreant, aliquas apponere notas, quarum recordatio commoneat, & quasi excitet memoriam. Nemo enim fere tam infelix, vt quod cuique loco signum destinauerit, nesciat: vt si erit tardus ad hoc, eo quoque adhuc remedio vtatur, vt ipsæ excitent notæ. Hinc est ex illa arte non inutile, attendere signa ad eos, qui exciderunt sensus: anchoram (vt supra posui) si de naui dicendum esset: spiculum, si de prælio. Multum enim signa faciunt: & ex alia memoria venit alia, vt quum translatus Anulus, vel alligatus commoneat nos cur id fecerimus: nempe si sueti deferre anulum in digito prope minimum, transferamus ad indicem, aut pollicem, aliumue digitum, in tesseram rei, cuius meminisse volumus; vel, si sueti solum anulum gestare nudum in eodem digito, vinciamus ipsum filo serico, vel alio quolibet vinculo. Ceterum æuo nostro formantur anuli ad memoriam tres ad inuicem concatenati, quos vna iunctos eodem digito gestare solemus; at quando signum esse volumus vnius rei, tunc pendulum vnum gerimus extra digitum; quando vero duarum meminisse lubet, binos pendere sinimus a tertio digitum vestiente; at vero si trium, vel plurium rerum memoria seruanda sit, mutamus anulo digitum, & internodium. Eiusmodi siue aureos, siue argenteos, siue ex alio metallo, nuncupare consueuimus a fine, Anulos Memoriæ; formanturque teretes alithi, & apiri, sine gemma, & sine funda: colligantur vel unico uinculo trium foraminum, uel inuicem ipsi sibimet uincula sunt, instar catenulæ. Ad memoriam externam uero facit ille, de quo pius & eruditus Nouarinus in Schediasmatibus [g] vbi Anulum in pisce repertum legimus, eius nomen referentem, qui illum piscem in stagno locauisset. Fridericus II. Imperator, cum alias vir eruditus fuit, & Græce etiam (mirum suo seculo) calluit, tum animalium naturæ studiosus fuisse uidetur, ex eo quod (vt tradit Conradus Celtes) Lucius piscis anno Sal. 1267. captus est in stagno circa Haillum, Imperialem Sueuiæ vrbem: & repertus in eo Anulus ex ære Cyprio, in branchijs, sub cute, modica parte splendere visus est: Anuli inscriptio fuit hæc: *Ego sum ille piscis, in stagnum primus impositus, per Mundi Rectoris Friderici II. manus, die V. Octobris.* Sic ex Græco interpretatus est Ioannes Dalburgus, Vuormatiensis Episcopus. Huic simile satis est, quod Athenæus ait: [h] *Ego vero in Chalcidis Arethusa cum admiratione vidi cestros mansuefactos, & anguillas aureis argenteisque ornatas inauribus: & qua tum obiectum cibum a spectatoribus acciperent, tum a sacerdotibus victimarum exta, & musteum caseum.* Plinio quoque [i] in Iouis Labradæi fonte Anguillæ inaures additas gerunt. Quin antiquitus Anulos efformari notauimus [K] gestarique cõsueuisse ad memoriam honorificam alicuius, & ad gratitudinem erga benemeritos, nec non etiam ad pietatem erga maiores, ex Rhodigino scribente in suis Antiquis lectionibus: [l] *Batti vero Anulus apud Cyrenæos gratitudinis habet, atque honoris argumentum, condita ab eo Cyrene, ex responso, sicut Aristoteles quoque commeminit. Quo nomine ciuitatis consensu conflatus est Anulus, ciuium conditori suo, veluti parenti, silphium offerentium nota, quod esse inter olera constat pretiosissimum, Comici veteris astipulante versiculo, quo ille ait: Ne Batti quidem Silphio adduci posse, vt faceret quod rogabatur.* Alexander ab Alexandro quoque de proposito scribens in suis Genialibus infit: [m] *Epicuri imagines frequenter in Anulis habuere eius discipuli: hoc fausti ominis generi & nomini suo esse arbitrati.* Additque Africani filium, vt suam in Patrem pietatem declararet, eius imaginem perpetuo Anulo insculptam digitis gestasse. Quin & Lentulum aui sui figuram & imaginem Anulo suo insculpi fecisse, ne eius amor citius quam par esset, animo excideret: Ita cælabant Anulis frequenter antiqui Deos, quos præcipue colebant: etenim Dioni Cassio [n] Venus armata a Cæsare in Anulo sculpta, ad quam Romani suum

[a] cap. 39.
Anulus ad memoriam internã qui.
[f] lib. 11. c. 2.
Anulus ad Memoriam externã qui.
[g] lib. 2. c. 21.
[h] lib. 8. init.
[i] lib. 32. c. 2.
[K] de Anul. ant. c. 142.
[l] lib. 6. c. 12.
[m] lib. 2. c. 15 & 19.
[n] lib. 43.

A B C D

A suum genus referebant Æneæ matrem: Ita satis expresserunt in Anulis Philosophos, quos sectabantur, Stoici Zenonem, Academici Platonem, Peripatetici Aristotelem. Quo pacto etiam ait M. Tullius: [o] Non in tabulis solum, sed in poculis, & in Anellis spectari solitam Romæ imaginem Epicuri. Sæpenumero Patriam, parentes, auos in eis figurarunt: sic inclyto Petra-Sanctæ, de Symbolis Heroicis luculenter agenti [p] Hebræi, præsertim exilij tempore, Vrbem Ierosolymam: & fortassis eo spectat illud: [q] *Si oblitus fuero tui Ierusalem, obliuioni detur dextera mea*, ferens nimirum in Anulo tui delineationem: Ita Galba Imperator suæ prosapiæ signa, hoc est, Canis caput sub prora nauis insculpere suismet Anulis consueuit; vt iam omnibus notissimum sit, Antiquos in more habuisse, proprijs Anulis effigiem rerum earum gestare, quas in memoria conseruare sibi cupiebant.

o l. de Finib.
p lib. 3. c. 6.
q Psal. 136. 9.

De Mortis memoria, per Anulum Schematis indicata.
Cap. CLXXXII.

B QVum igitur in allato Schemate spectetur Anulus insignis, qui loco lapilli gerit imaginem barbati hominis vita recens defuncti, clausis oculis, ore semiaperto; iam certo certius est, hunc Anulum nobis memoriam de Morte nostra refricare. Cuius vt aduentus est homini prorsus ineuitabilis; quia statutum est hominibus omnibus, & singulis semel mori; enimuero mors inexorabilis æquo pede pulsat Regum palatia, pauperumque tuguria; sic omnino cuilibet incerta est hora, qua Mors aduentura sit; etenim quolibet die, quolibet mense, quolibet anno Mors imminet vnicuique; Moriuntur alij prima die, qua nascuntur, alij mortem obeunt primo vel altero mense, alij vitam obitu terminant exactis aliquot vel pluribus, vel paucioribus annis; quin & adultos, & quoslibet alios manet inopinata & inexpectata Mors vel eadem die, vel eodem mense, vel eodem anno, quo vitam degit; vt vnicuique constat apertissime, quod ignotum sit momentum mortis, an procul absit, an prope sit. Hanc incertitudinem horæ mortis hieroglyphicæ repreſentaturus in Schemate priscus autor, in Anuli funda posuit caput adulti defuncti senis, aut consistentis ætatis, mortem seram indicans, annos vitæ plures expectantem. In Anuli Orbe Lunam
C falcatam effigiauit, quæ singulo mense proprium motum absoluens, & adeo singulo mense lumine deficiens apud nos, hieroglyphicum est vitæ menstruæ, mortisque, quam singulo mense nos obire possumus. Duo vero papiliones vtrimque circumuolantes anulo, insecta vnius diei vitam habentia, signant & homines aliquando mori die ipsa qua nascuntur; & singulos quotidie mori, iugiter calore naturali depascente humidum radicale, proindeque mortales quotidie mori secundum aliquam suæ substantiæ partem, quæ quotidie vitam amittens dissoluitur in halitus, per insensibilem transpirationem excussa de corpore viuente; quo nomine tum Deus homini transgressori præceptum, & peccatori, quotidianam mortem comminatus est [a] namque *præcepit Dominus Deus Adam, dicens: Ex omni ligno quod est in paradiso, esca edes: De ligno autem scientiæ boni & mali ne comedas; in quocunque enim die comederis ex eo, morte morieris.* Etenim degens in statu innocentiæ nunquam homo mortem appetisset, nihil patiens ab externis iniurijs, & humorem radicalem a calore non absumi sibi sentiens, ipsumque conseruans edens ad arbitrium de ligno vitæ:
D tum apud Aristotelem in Dialogo ad Eudemum (quem locum referunt [b] Ælianus, ex Theopompo, & Rhodiginus [c] & M. [d] Tullius, & alij plures Classici, sicuti notauimus olim [e] agentes de immortalitate Animæ) Silenum Midæ dixisse, *Hominem esse ærumnosi Genij, & difficilis fortunæ semen in diem durans*: etiamsi dictum hoc interpretari valeat de vita hominis generatim; quæ comparata ad vitam Heroum, ac semideorum, quos Gentiles esse longæuissimos, ac immortales fere censebat, vnius diei vita nuncupatur, & apte papilioni comparatur in Schemate, qui est animal hephemerum; de quo Pierium ita loquentem vidimus: [f] *Apud Citamerium Bosphorum Hypani fluuio, veluti folliculos acinis maiores ferente, gignitur Ephemerus animal quadrupes volatile, quod nos diarium appellare possumus. Per hieroglyphicum enim infantem aliquem, qui non vltra vnius diei spatium vitam produxerit, nonnulli significandum censent. Id enim animalis genus vt eruperit e folliculo, in pomeridianum vsque diei tem-*

a Gen. 2. 16. 17.
b var. hist. c. 9
c lib. 17. c. 35
d lib. de Diu.
e lib. 3. c. 8. & seq.
f Hier. 26.

tempus viuit, & volat: mox descendente Sole maerescit & languet; deinde occidente moritur, vita non vltra diem vnum prorogata. Eiusdem imbecillitatis est papilio, in grandissimæ muscæ speciem, colore albido, qui ex folliculo bombycis intra suam araneam conditi transformatique erumpit, candidoque exceptus velo, oua haud ita multo post papauerum seminibus paulo maiora, edit plura numero, mox intra paucissimarum horarum spatium ab ouis editis emoritur. Ex quo formari posset hieroglyphicum, quod indicaret, re bene gesta vitam exhalatam: & papiliones indicare frugem bonorum operum ex meditatione mortis imminentis assidue. Sic ergo recte Schematista vitæ nostræ incertam durationem, modo longiorem, modo breuiorem tarda, celeriue morte terminatam, nobis memoria recolendum mystice significat, ob oculos posito Anulo pro gemma defuncti senis caput habente, in sinu falcatam Lunam continente, & ad latera circumuolitantes duos papiliones obtinente; quam mortis certæ quoad euentum, incertæ quoad horam euentus homines a vitijs ad virtutes & pietatem reuocantem memoriam, nobis initio quotannis ieiunij quadragesimalis refricat Sancta & pia Mater Ecclesia, per manum Sacerdotis inspersо benedicto Palmarum & Oliuarum cinere supra caput cum admonitione, *Memento homo quia puluis es, & in puluerem reuerteris*: desumpta ex oraculo [g] diuino: Quin & ista memoria mortis non solum nos arcet procul a sceleribus, verum etiam nobis a Deo gratias impetrat; etenim Abraham se cinerem & puluerem coram Deo professus, a Numine veniam sodomitis impetrauit, si aliqui

g Gen. 3.19.

,, forent inter eos iusti [h] Abraham vero adhuc stabat coram Domino: & appropinquans ,, ait: Nunquid perdes iustum cum impio? Si fuerint quinquaginta iusti in ciuitate peribunt simul? & non parces loco illi propter quinquaginta iustos, si fuerint in eo? Absit a te, vt rem hanc facias, & occidas iustum cum impio, fiatque iustus sicut impius. Non est hoc tuum, qui iudicas omnem terram nequaquam facies iudicium hoc. Dixitque Dominus ad eum: Si inuenero Sodomis quinquaginta iustos in medio ciuitatis, dimittam omni loco propter eos. Respondensque Abraham ait: Quia semel cœpi, loquar ad Dominum meum, quum sim puluis & cinis: Quid si minus quinquaginta iustis quinque fuerint? delebis propter quadraginta quinque vniuersam vrbem? Et ait: Non delebo, si inuenero quadraginta quinque. Rursumque locutus est ad eum: sin autem quadraginta ibi inuenti fuerint, quid facies? Ait: Non percutiam propter quadraginta. Ne quæso (inquit) indigneris Domine, si loquar: Quid si ibi inuenti fuerint triginta Respondi, Non faciam, si inuenero ibi triginta. Quia semel, ait, cœpi, loquar ad Dominum meum: Quid si ibi inuenti fuerint viginti? Ait: Non interficiam propter viginti. Obsecro (inquit) ne irascaris Domine, si loquar adhuc semel: Quid si inuenti fuerint ibi decem? Non delebo propter decem. En quomodo memoria mortis iustos facit homines, & Deo charos. Et Tobias etiam in Sacra pagina [i] luculenter laudatur omnium æui sui iustissimus, eo maxime, quod assidue mortem in oculis habens exerceret se in opere sepeliendi mortuos. Itaque iugis cogitatio, memoriaque mortis homines retrahit a peccatis, & iustitiam colere maxime facit.

h Gen. 18.22 & seq.

i Tob. 2. et seq.

De secundo nouissimo, quod est Iudicium Dei post obitum hominum, perpendentis eorum opera iustissimo Statere. *Cap. CLXXXIII.*

SVb Anulo Schematista locauit apte Bilancem in æquilibrio, mystice repræsentans Dei iudicium iustissimum de vita defunctorum. Statera siquidem a stando dicta est, qua aliquid pensatur, aut ponderatur, vt ad æquilibrium ducatur. Et Clementi Alexandrino in adhortatione ad Gentes, Statera æqua in sacculo mystice Deus est, qui mensura & numerus est omnium in animo: Item Statera mystice est Iustitia Dei, qua perpenduntur bona & mala, merita scilicet ac demerita in fine vitæ cuiusque mortalium. Statera quoque dicitur D. Gregorio [a] Mediator Dei & hominum Christus Iesus, qui ad pensandum vitæ nostræ meritum secum iustitiam simul & misericordiam detulit, sed misericordiæ lance præ-

Statera symbolice quis.

a Mor. 1.

A præponderans, vt culpas noſtras parcendo læuigaret in hac vita; ſed poſt mortem, a Deo Patre conſtitutus Iudex[b] vt viuorum, ſic & mortuorum, æqua lance præmia pœnaſq; pendit meritis atque demeritis ad æquilibrium, vt habentur lances in Schemate Iudicij mortuorum. *Quis vero ſtateræ nomine* (dicit iterum Gregorius)[c] *niſi mediator Dei & hominum deſignatur? In quo æqua lance omnia merita noſtra penſantur: & in cuius præceptis agnoſcimus quid in noſtra vita minus habeamus. In hac autem ſtatera appendimur, quotiens ad vi-* ,, *tæ eius exempla prouocamur*. Quæ prius dixerat Iob:[d] Si ambulaui in vanitate, & feſti- ,, nauit in dolo pes meus, appendat me in ſtatera iuſta, & ſciat Deus ſimplicitatem meam. D. Ambroſio quoque:[e] Statera eſt ſpecies iuſtitiæ, & interdum eſt ipſa ratio, qua iudicamus bonum & malum. Mendaces filij hominum in ſtateris dicuntur, quia non ſeruant iuſtitiam in iudicando. Statera quoque doloſa dicitur in ſcriptura iudicium peruerſum. Et ſtatera in manu equitis nigri[g] dicitur prauum Iudæorum iudicium de Chriſto Domino. Sic igitur in Sacris literis paſſim Statera ſymbolum eſt Iudicij. Ceterum poſt hominis obitum de vitæ præteritæ facinoribus tam bonis, quam malis a Deo geminum Iudicium fit; vnum quidem ſingulare de quolibet homine ſtatim vita defuncto; alterum vniuerſale in fine mundi de

B cunctis hominibus vna congregatis ante tribunal Chriſti: de ſingulari Iudicio locutus eſt Dominus in parabola Nuptiarum[h] & in hiſtoria diuitis[i] Epulonis: De vniuerſali vero ſatis aperte Matthæus in Euangelio.[K] Quæ quidem Iudicia multis inter ſe conditionibus alijs different, ſed in hac vna conuenient, quod fient cum iuſtiſſima ponderatione meritorum, & demeritorum, retributioneque præmiorum meritis, & pœnarum culpis etiam minimis, ab eodem Iudice Chriſto Domino, ſedente in ſolio Maieſtatis gloriæ ſuæ. Different autem primo, quod ſingulare iudicium fit aſſidue multiplex in obitu cuiuſque hominis: vniuerſale fiet in fine Mundi. Deinde quod in ſingulari Iudicio Deus præmijs afficit, & pœnis cruciat ſolum animas iuſtorum & nocentium, intactis corporibus; at in vniuerſali Iudicio præmijs decorabit homines iuſtos, & pœnis multabit impios ex anima & corpore ſuſcepto per reſurrectionem conſtitutos. Deinceps in Iudicio ſingulari Iuſtitia ſociam habebit Dei Miſericordiam, qua pœnitentes in vita de reatu culpæ luent pœnas temporarias in Purgatorio:

C ſed in vniuerſali Iudicio ſola Iuſtitia deducet innocentes ad æternam gloriam, detrudet impios ad æternam inferni pœnam. Vlterius ſingulare Iudicium coram Deo fit in æthere: Vniuerſale fiet in Valle Ioſaphat. Vltimo ſingulare iudicium fit coram Deo Iudice, & Sanctis Apoſtolis præſertim[l] iudicantibus duodecim tribus Iſrael, & Angelis, vtcumque patrocinantibus reis, & Dæmonibus vltro cunctos etiam iuſtos accuſantibus: vniuerſale vero Iudicium fiet coram Deo, Sanctis omnibus, Angelis, Dæmonibus, & hominibus cunctis ad vitam reuocatis; quorum omnium & ſingulorum oculis nuda fient vniuſcuiuſque anteactæ vitæ facinora tam bona, quam mala; inde iuſti lætabuntur, & impij confuſione mire miſereque cruciabuntur, enormitatibus eorum toti mundo reuelatis, a Deo iure obiurgati de mala vita, & a Dæmonibus accuſati, deriſi, & in æternum cruciandi. Quare proficua mortalibus eſt meditatio Iudicij ad euitanda ſcelera, ad commiſſa peccata per pænitentiam expianda, & ad virtutum, ac pietatis opera patranda. Ad quæ mortales vt excitaret, ac inuitaret Eccleſia priſca, vel idiotis literas non agnoſcentibus, literarum loco picturas & imagines aptas ob oculos proponens, Archangelum Michaelem, Principem militiæ cæleſtis pingi ſcul-

D pique paſſim curauit cum Statera in manu ſiniſtra perpendentem duas animas in lancibus, & ſubiecto cacodæmone, ſibi rapiente ad ignes æternos cruciandam animam onuſtam grauium delictorum pondere; cui malo ſpiritui minitatur Angelus bonus haſta, quod animam grauium culparum expertem, ac proindeleuem ſurſum aſcendentem auderet aggredi, ſibique rapere pariter ad gehennam. Itaq; iure merito ſub Anulo memoriæ Schematiſta noſter in Statera proponit nobis meditandnm Iudicium poſt mortem habendum vnicuique mortalium de vitæ iam recens obitæ cunctis actionibus, tam bonis, quam malis, ad euitanda peccata, & ad opera virtutis ac pietatis exercenda.

[b] Act. 10 42
[c] 21. Mor. cap. 6.
[d] cap. 31.
[e] 1. Offic. 3. et Epiſt. 44
[f] Pſal. 61.
[g] Apocal. 6.
[h] Ioan. 2.
[i] Luc. 16.
[K] cap. 24. 28 et ſeq.
[l] Matth. 19. 28.
Picturas Eccleſia primitiua cur inſtituerit.

De Tertio Nouissimo, nempe sontium pœnis post Iudicium luendis a vita defunctis per ignem & Aram indicatis. Cap. CLXXXIV. A

TErtium sane nouissimum post Iudicium est pœna peccatorum; quoniam vero peccatores duum generum e mortali vita discedunt, & duplici Dei Iudicio iustissimo iudicantur ad proportionatas pœnas delictis luendas, tam in singulari, quam in Vniuersali Iudicio æstimatas; ideo duo pœnarum hieroglyphica ponuntur, Ignis, & Ara igni supposita; quæ duo tum seorsim, tum coniunctim interpretari debent: nam alijs vita defunctis ignis cum Ara congruit, alios manet ignis absque Ara. Qui enim discedentes e vita mortali cum culpis leuioribus venialium peccatorum, & cum grauioribus mortalium confessione iam abolitorum, sed nondum peracta congruenti satisfactione, iudicati sunt pendere pœnas debitas in Purgatorio; nihil enim vllatenus coinquinatum ad gloriam introducitur; hi post singulare Iudicium delegantur ad pœnas non æternas, sed temporarias luendum in Igne Purgatorij; cui recte adiungitur, & supponitur Altare sacrificiorum, ad indicandum Purgatorij pœnas demulceri posse, ac alleuiari, terminariq; acrificijs, & orationibus amicorum viuentium in suffragium animæ cuiusque purgantis. Qui vero discedunt e vita cum onere culpæ mortalis, pœnitentia non deletæ, horum pœna perennis Ignis est Inferno, sine beneficio suffragiorum vllius generis; quam æternam damnatorum, siue post vniuersale Iudicium futurum, siue post vniuscuiusque reprobati iam peractum, indicat Ignis absolute, vel abstrahendo ab Ara, vel etiam si Deo placet conculcans & negligens Aræ beneficium; quia damnati negligunt, & blasphemant in inferno sibi fieri prorsus inutiliter ab amicis orationum & sacrificium suffragia. Vt altare adiuncto igni sustinendo signet Purgantium pœnas alleuiari posse piorum viuentium precibus, & sacrificijs: Idem altare, stratum sub igne, ac velut ab igne conculcatum, indicet Inferni pœnas negligere sacrificia, precesque viuentium, quorum suffragia miseri damnati nihili faciant, atque blasphæment. Ignis autem idem est, qui cruciat in tempore Purgationem sustinentes, & qui torquet in æternum infelices damnatos; & ijsdem ministris Dæmonibus adhibetur sontibus vtriusque generis, sperantibus inquam & desperatis. B

ª Eccli. 39. 33.34. Quod aperte nobis legitur in sacra pagina:ª *Sunt spiritus, qui ad vindictam creati sunt: & in furore suo confirmauerunt tormenta sua. Et in tempore consummationis effundent virtutem; & furorem eius, qui fecit illos, placabunt.* Scilicet Angeli mali, spirituales substantiæ sunt; qui prima sui creatione facti sunt a Deo ministri vindices delictorum, diuinæ Iustitiæ furentes executores. Qui vt in damnatos confirmant in furore suo implacabili tormenta sua prorsus æterna. Sic in Purgationem sustinentes, in tempore purgationis consummatæ, ac iam iam perfectæ, absoluendæue, vim omnem suæ potestatis effundent; & ea ratione placabunt furorem diuinæ Iustitiæ, quæ fecit illos suos ministros, atque creauit illos veluti suos spiculatores. Placatur enim diuinæ Iustitiæ rectus furor in fine purgationis animarum a spiritibus malis ex diuino decreto iusto cruciatarum; qua placata cacodæmones consummauerunt violentiam suam in sontes Purgatorij. Sed non confirmauerunt in furore suo tormenta sua, sicut ea confirmant in cruciandis damnatis. Itaque ne mortales incidant in acerbissima tormenta vindicis ignis, per manus malorum Dæmonum sæuissime administrati tam in determinato tempore purgationis, quam in æternitate damnationis, optime pius iste Schematista sub lance Iudicij Diuini posuit ignem ardentem super Altare, semper a nobis in hac vita meditandum, & memoria versandum. C D

De quarto Nouissimo, scilicet Iustorum gloria perenni post obitum, aut purgationem in cœlis possidenda, per Stellam, Lunam, & Cicadam hieroglyphice signata. Cap. CLXXXV.

POstremo loco, supra mysticum Anulum memoriæ sculptam voluit ænigmatista Cicadam, & ab Anuli summitate stellam in latere dextro, & in sinistro Lunam, abdita quidem sed ingeniosa beatorum gloriæ hieroglyphica. Nam beatorum duo sunt ordines, Angelorum chori, & Iustorum hominum cœtus, alternis cantibus æternas Deo laudes Trisagij canentium; quam æternam beatorum gloriam in cælo nobis designauit in Apocalypsi, ab se visam,

sib-

A ,, sibique diuinitus reuelatam D. Ioannes inquiens,[a] Post hæc vidi, & Ecce ostium aper- [a] Ap. 4.
,, tum in cælo. Et vox prima, quam audiui, tanquam tubæ loquentis mecum, dicens: Ascen-
,, de huc, & ostendam tibi, quæ oportet fieri cito. Post hæc statim fui in spiritu. Et ecce
,, sedes posita erat in cælo, & supra sedem sedens. Et qui sedebat, similis erat aspectui la-
,, pidis Iaspidis & Sardinis. Et Iris erat in circuitu sedis similis visioni Smaragdinæ. Et in
,, circuitu sedis, sedilia viginti quatuor, & supra thronos viginti quatuor seniores sedentes,
,, circumamicti stolis albis, & in capitibus eorum coronas aureas, & de throno procede-
,, bant fulgura, & voces & tonitrua. Et septem lampades ardentes ante thronum, quæ sunt
,, septem spiritus Dei. Et in conspectu sedis tanquam mare vitreum simile crystallo: & in
,, medio sedis, & in circumitu sedis, quatuor animalia plena oculis ante & retro. Et ani-
,, mal primum simile leoni, & secundum animal simile vitulo, & tertium animal habens fa-
,, ciem quasi hominis, & quartum animal simile aquilæ volanti. Et quatuor animalia singula
,, eorum habebant alas senas, & in circumitu & intus plena sunt oculis. Et requiem non
,, habebant die ac nocte, dicentes: Sanctus, sanctus, sanctus. Dominus Deus Omnipo-
B ,, tens, qui erat, qui est, & qui venturus est. Et quum darent illa animalia gloriam & hono-
,, rem & benedictionem sedenti super thronum viuenti in secula seculorum, procidebant
,, vigintiquatuor seniores ante sedentem in throno, & adorabant viuentem in secula secu-
,, lorum, & mittebant coronas suas ante thronum dicentes, Dignus es Domine Deus no-
,, ster accipere gloriam ac honorem, & virtutem, quia tu creasti omnia, & propter volun-
,, tatem erant, & creata sunt. Quibus Ioannes nobis declarat beatitudinem ab se visam, Explicatio prophetiæ.

sibique reuelatam, qua beati cuncti fruuntur in cælo laudantes assidue Deum creatorem omnium, & eius maiestatem, & gloriam, qua venturus est in fine mundi Iudicare viuos & mortuos. Qui Iudex quum sit filij Dei Iesus, cui dedit Pater[b] omne judicium; dicitur sedere, quia sedet ad dexteram[c] Dei Patris. Et aspectui similis erat Iaspidi, propter guttas sanguinis, quibus totum corpus aspersum habebat, ob eandem rationem simile videbatur Sardæ, quæ gemma rubet perspicua; Iris autem in circuitu sedis veluti smaragdina, mihi denotat naturam Angelicam innumerabilem assistentem vndique circa thronum Dei, quæ propter sui puritatem, & virginitatem, castitatemque, smaragdo recte comparatur; nam ea gemma castitatem, virginitatem, puritatemque tuetur adeo, vt disrumpatur in digito coeuntis; namq; Smaragdum sentire, ac ægreferre iacturam virginitatis testatur Albertus Magnus[d] & post eum Ruellius;[e] Quod aliquando contigisse anulo Smaragdino cuiusdam Reginæ Hungariæ prima nocte concubitus, apud autores non ignobiles legisse se testatur in suis Symbolis Heroicis eruditus[f] Syl. Petrasanta. M. Alberti verba sunt:[g] *Expertum autem est temporibus nostris, quod hic lapis* (de smaragdo loquitur) *si vere bonus & verus est, non sustinet coitum; propter quod Rex Hungariæ, qui nostris temporibus regnat, in coitu cum vxore sua lapidem hunc in digitis habuit, & propter coitum in tres partes fractus fuit. Et ideo probabile est, quod dicunt, quod hic lapis gestantem se ad castitatem inclinat*; & obseruatu Bart. Anglici[h] ex autore prisco lapidarij valet contra illusiones & phantasmata dæmonum; quibus de causis Iris illa Smaragdi similis circa thronum Dei nobis designat Angelorum choros Deo semper assistentes, in quibus æternus ille Sol mysticus imaginem sui representat; nam Angeli perpetuo Dæmones fugant, & castitatem, virginitatemque tuentur. Viginti quatuor il-

D li seniores coronati sedentes supra vigintiquatuor alios thronos, duodecim Prophetæ sunt antiquæ legis, & duodecim Apostoli nouæ, de quibus dixit Dominus:[i] *& vos, qui secuti estis me, sedebitis super sedes duodecim iudicantes duodecim tribus Israel*. Circumamicti stolis albis ob innocentiam, & votum sacerdotalis dignitatis. Coronati coronis aureis, ob dignitatem & autoritatem sacerdotalem super animas fidelium. Et de throno Dei Iudicantis procedebant *fulgura* splendida & clara, *voces* benignæ vocantium electos ad gloriam regni cælestis, *& tonitrua* tremenda vocum abigentium impios ad ignem æternum. Et septem lampades ardentes ante thronum, septem dona sunt Spiritus Sancti dici possunt, cum ordinaria Glossa, & secundum nos administratorij spiritus Angelici, qui custodiunt homines in omni viuentis ætate, quæ septem sunt vitæ mortalium, infantia, pueritia, adolescentia, iuuentus, virilitas, & senectus; in quibus ætatibus Angeli nos illuminant, & internis inspirationibus inflammant ad amorem, & charitatem Dei, tanquam septem lampades ardentes.

Smaragdi gemma symbolum virginitatis.

[b] Ioan. 5. 22.
[c] Ps. 109. in symb.
[d] 2. de Mineralib.
[e] lib. 2. de gemmis.
[f] lib. 3. c. 4.
[g] 2. de Miner. c. 47.
[h] 16. de rer. propr. c. 88.
[i] Matth. 19. 28.

dentes. Et in conspectu sedis tanquam mare vitreum simile Crystallo, mihi censetur esse A
vitæ mundanæ fluxus & refluxus, cum omnium actionum humanarum vicissitudinibus; quæ
k Psal.7.11. omnia sunt aperta & nuda oculis Dei, qui scrutatur [k] omnium corda & renes, nihil habens
occultum ante se. Quatuor autem animalia plena oculis, alas sex habentia, & assidue circum-
uolitantia circa thronum Dei, & canentia Tresagium, sunt quatuor Angeli Custodes qua-
tuor Euangelistarum, ex ordine Seraphin; laudantes in Empyreo Deum, & glorificantes ip-
sum incessabili cantu, creatorem omnium ex mera benignitate suæ voluntatis ad extra se
communicante. Quàm visionem beatitudinis & gloriæ paradisi vidit etiam multo prius Isaias,
l cap.6. dicens: [l] *In anno, quo mortuus est Rex Ozias, vidi Dominum sedentem super solium excel-
sum & eleuatum, & plena erat Domus a maiestate eius: & ea, quæ sub ipso erant, replebant
templum. Seraphim stabant super illud: sex alæ vni, & sex alæ alteri. Duabus velabant
faciem eius, & duabus velabant pedes eius: & duabus volabant. Et clamabant alter ad alterũ, &
dicebant: Sãctus, Sãctus, Sãctus, Dominus Deus exercituum: plena est omnis terra gloria eius.*
Patet igitur beatos in cælo, tum Angelos, tum homines iustos, post mortem eo translatos,
assidue canere gloriam & honorem Deo trino & vno, cuius fruitione beantur. Quam bea-
torum gloriam assidue Deo summo laude canentium in Schemate gemmæ nostræ priscus & B
pius autor mystice repræsentauit per Astrum Stellæ, Lunam, & Cicadam; Stella a dextris
posita nobis indigitans naturam Angelicam, quæ nobilioris conditionis est, quam humana.
m Psal. 8.7. Luna collocata a sinistris, indicans humanam naturam, quam Deus [m] minuit paulo minus ab
Angelis, etsi cum Angelis eam in cælo gloria & honore coronauerit. Cicada tertio stellæ,
ac Lunæ superposita connotans iugem laudem ab Angelis, & hominibus beatis Deo canta-
tam. Sane per Astrũm atque stellam indicari naturam Angelicam, manifestum est apud Iob
n cap.38. in Sacra pagina [n] dicentem sub persona Dei: *Quum me laudarent simul astra matutina, &
iubilarent omnes filij Dei.* Vbi Lyranus ait Angelos intelligi per astra matutina, quia a prin-
cipio simul creati fuerunt cum cælo Empyreo ante distinctionem elementorum. Ego per
astra matutina intelligo solos Angelos bonos, in gratia confirmatos, qui soli statim creati
laudauerunt Deum, a quo propterea confirmati fuerunt in gratia; quum alij statim a sui
creatione Lucifero consentientes, nunquam Deu laudauerint, & appellentur astra vesper- C
tina, quod offuscato lumine intellectus facti sint Angeli tenebrarum, quarum princeps ab
o Eph. 4. 12. Apostolo [o] picitur esse Lucifer: *Quoniam*, inquit, *non est nobis colluctatio aduersus car-
nem & sanguinem, sed aduersus principes & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum
harum, contra spiritualia nequitiæ, in cælestibus.* vt autem Angeli electi dicuntur Angeli
lucis, & astra matutina, quia semper in Oriente manent cum luce perpetua, nescientes occa-
sum culpæ; sic ex aduerso Angeli mali, quod nunquam lumine gloriæ perfusi fuerint, ap-
pellantur astra vespertina, tenebrarum stellæ, de cælo tractæ a Lucifero, quem secuti sunt,
p Apoc.12.3 de cælo cadentem; vt constat ex Ioannis oraculo: [p] *Et visum est aliud signum in cælo, Ecce
draco magnus, rufus, habens capita septem, & cornua decem, & in capitibus suis septem
diademata, & cauda eius trahebat tertiam partem stellarum cœli, & misit eas in
terram.* Sed in Schemate nostro stella radijs lucidissimis redimita signat Angelos
lucis in cælo gloriæ lumine coruscos, & astra matutina, quum a dextris posita sit,
adeoque in Orientali parte. Ceterum Luna in Schemate a sinistris locata signat
humanam naturam in cælo ob anteactæ vitæ probas actiones perductam; etenim homo ab D
q Gen. 2. 7. r Gen. 3.19. humo dictus, quod e terra primæuam suam habuerit originem [q] & in terram demum reuer-
1.Cæl.co.16. tatur [r] omnis; & inter cæli luminaria Luna telluri comparatur etiam a Philosophis; Auer-
s 2.Cæl.com. 32. 41. 49. & de sub. orb. cap. 2. roes enim sæpius de mente Aristotelis Lunam asserit habere naturam terræ: [s] *Vnde dicit
Aristoteles in lib. de Animalibus, quod natura Lunæ similis est naturæ terræ.* Quinimmo Py-
thagorici putauere Lunam esse terram cælestem. Sed & in Sacra pagina Mulier illa [t] amicta
t Apoc.12.1. Sole, Lunam sub pedibus habens, & in capite coronam stellarum duodecim, signum magnum
in cælo, sicuti recte passim applicatur Magnæ Matri Virgini, quæ conculcauit semper cor-
u Gen. 1. Prou. 7. poreæ naturæ humanæ terrenas passiones, Sole Diuino tota perfusa; sic apte potest intelli-
x 15.Mor.23 gi de natura humana simpliciter in cælo beata, quæ tota diuino Sole perfruitur, vt Luna cor-
& Cantic. 6. porea corporeo Sole perfunditur, ac eius lumine illuminatur. Nam & Bedæ [u] Luna potest
y Epist. 119. animam significare. Idem sentiunt [x] Gregorius, & [y] Augustinus. Quare Luna symbolum

esse

A esse potest animarum in cælo ab increato Sole lumine gloriæ persusarum in æterna beatitudine. Postremum vero hieroglyphicum est Cicada inter Stellam & Lunam collocata; quod in proposito nostro designauit Schematistæ iugem harmoniam laudis, & musicam gloriæ, quam assidue Deo creatori concinunt alternatim & Angeli beati, & hominum animæ felices in Empyreo. Nam Cicadas esse Musicæ hieroglyphicum, speciatimque concentus dulcissimi, ac hominis initiati sacris, admonet Horus Niliacus, cui [z] seniores Ægyptij *rebus sacris, ceremonijsq. additum* hominem *significantes, Cicadam pingunt. Hæc enim non ore, sed dorso resonans, pulcherrimum edit, dulcissimumq. concentum.* Pulchrum a Platone de Cicadis „ apologum habemus in Phædro; Non decet, inquit, virum Musis deditum talium ignarum „ esse: Fertur has olim homines fuisse, priusquam Musæ natæ essent. Natis autem Musis & „ cantilena in lucem producta, ita quosdam eius æui homines præ cantus voluptate consternatos fuisse, vt canentes & cibos & potus neglexerint, & se mori non animaduerterint. „ Ex quibus postea cicadarum genus natum est, quod hoc a Musis munus accepit, vt nullo „ alimento opus habeat statim vt natum est: sed sine cibo & sine potu mox canat donec „ moriatur. Et postea ad Musas profectum denunciet, quis ex his qui hic sunt hominibus, B „ quamque ipsarum colat. Cuius apologi mysticus intellectus esse potest de solitarijs antiquis in heremo ieiunijs & psalmodijs totam vitam suam exhibentibus, edocti diuinas cantilenas a Musis Dauidicis Abbatum monasterijs heremi præfectorum. Sed vtcunque Cicada Platoni hieroglyphicum musices est. Plotinus, obseruatu Valeriani [a] dum homines musicis modulis affectos, ac delinitos, in animalia musica renasci dicit, forte signat ascetas hymnis diuinis deditos pie viuentes, post mortem beatos fieri, Cicadasque cælestes; nam beatum cum Musico Plotinus [b] identificat. Certe Theocriti pastor ille caprarius rustica simplicitate laudans Thyrsim canentem de suauitate concentus [c] ait.

Cicada musicæ symbolum.

[z] l. 2. Hier. 52.

Cicadarum apologus Platonicus explicatus.

[a] Hier. 26.

[b] En. 1. lib. 4. c. 12. & seq.

[c] Idyll. 1.

„ Plenum tibi melle pulchrum os fiat,
„ Plenum autem fauis: & ab Ægilo caricam comedas
„ Dulcem: Cicada quoniam tu suauius canis.

Sed tamen illæ mysticæ Cicadæ cælestes, Angelicæ ac humanæ naturæ felices in Empyreo suauissime concinunt laudes, & gloriam æterno rerum omnium creatori. Non addam e C superioribus [d] Anacreontis carmina, Strabonisue laudes de Cicada, tanquam de symbolo Musicæ. Sed addere non omittam, Cicadam esse beatorum cælestium hieroglyphicum non solum ob iugem cantum, sed etiam quia tessera Nobilitatis habetur; etenim ex [e] Valeriano: *Illud minime prætereundum, Cicadam apud Athenienses generis nobilitatem significasse, quod apud Thucydidem in liminari pagina comperies, qui* τεττιγοφόρους, *hoc est Cicadigeros eos appellat, quod apud Athenienses institutum erat, Cicadas ex auro capitis ornamento gestare, quæ indigenas & ingenuos ab aduenis & seruis distinguerent. Causam nonnulli comminiscuntur, quod Cicadæ maxime omnium animalium indigenæ videantur; in ea siquidem regione, qua genitæ, viuunt moriunturque; quum reliqua fere omnia animalia aliquo migrent, neque sedem vllam firmam habere perseuerent. In vnaquaque vero ciuitate & municipio eos nobiliores dicimus, quorum maiores pluribus ante annis in patria sua claruerint, obiectumque ideo Ciceroni totiens in opprobrium, quod vir nouus esset, quia plurimum odiosa solet esse nouorum hominum ambitio, quum Rempublicam, inquam recens adsciti fuerint, administrare contendunt.* Quicunque D vero post mortem felices in Empyreo concinunt Deo laudem, & gloriam æternam, qualescunque fuerint in vita mortali, nobiles habentur, & reges; vt non solum vidimus apud Ioannem in Apocalypsi: [f] sed etiam tales declarantur ab æterno Iudice iustos vocante [g] ad regnum cæli capessendum; enimuero *Tunc dicet Rex his, qui a dextris eius erunt: Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi.* Ex aduerso vero tanquam ignobiles & infames ab se repellet ad æterna supplicia viros iniustos, qualicunque in dignitate vixerint in hoc sæculo; quia tempore nouissimi Iudicij: *Tunc dicet & his, qui a sinistris erunt: Discedite a me maledicti in æternum, qui paratus est diabolo, & angelis eius.* Itaque Cicada tum ratione cantus assidui, tum ratione nobilitatis, apte symbolum ponitur in Schemate beatorum spirituum, qui cum Christo regnant cælo, canentes laudem & gloriam Deo creatori sine intermissione in æternum.

[d] cap. 83.

[e] Hier. 26.

[f] cap. 4.

[g] Matt. 25. 34

His

His arbitror explicari nobile Schema vetus, quo pius homo sibi quotidie, per anulum memoriæ ponebat ob oculos & corporis & animi tum mortem ineuitabilem, cum incerta eius aduentus hora, siue die eadem, siue eodem mense, siue eodem anno: tum Iudicium & proprium in hora mortis obitæ, & vniuersale in fine mundi, quo iusta lance cunctæ actiones hominis cuiuslibet expendentur coram Deo, Sanctis omnibus, & Dæmonibus: tum atrocissimas pœnas prauarum actionum sontibus irrogandas igne tam Purgatorij, quam inferni per manus cacodæmonum ferocissimorum: tum etiam ingens præmium æternæ beatitudinis in cælo pro vita bene ante acta inter mortales. Vt metu pœnarum a vitijs recedamus, & spe tanti præmij semper in actionibus probitatis exerceamur; euitantes confusionem in Iudicio subeundam ab improbis, & non timentes incertitudinem horæ aduentus Domini, semper ad bonam mortem parati viuentes. Quam mentem habuit vir pius ex antiquo præcepto, cunctis quidem audito, & intellecto, sed a paucis admodum obseruato: [b] *Memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis.*

[b] Eccli. 7. F.

PERORATIO TOTIVS OPERIS.
Caput vltimum.

HActenus antiqua Schemata Gemmarum Anularium, eaque vetera Numismata, quæ mihi pridem explicanda proposuerunt insignes viri, qua maiori diligentia potui declarare conatus, in præsentia manum de tabula, seueriores ad contemplationes me nunc vocante tetrica Minerua; quæ dies æstiuos permisit me dare Musis suauioribus; cum quibus tamen & ipsa partes non paucas habere voluit in hoc opere, non minus doctrinæ soliditate, quam eruditionis amœnitate constructum, & conditum pro virili ad mei solatium, ad Lectorum iucunditatem, & vtilitatem, & præcipue ad laudem & gloriam Summi Dei, a quo mortalibus omnia bona proueniunt.

AVCTARIVM CAP. CXL.

POstquam operi colophonem addidissent operæ, incidi bono euentu in Obseruationes Medicas Clarissimi peritissimique Viri Nicolai Tulpii, qui Lib. 3. Cap. 56. Satyrum Indicum sua memoria ex Angelona Serenissimo Federico Henrico Arausionensium Principi fortissimo donatum ad viuum descripsit. Puerum is trimum longitudine, sexennem crassitie referebat. Corpore quidem quadrato, sed valde agili: artubus adeo compactis, vastisque musculis, ut quiduis auderet ac posset: antica parte undique glaber, postica nigris pilis obsitus. Facies hominem fingebat, sed nares simæ & aduncæ anum rugosam & edentulam: aures, pectus feminæ mammosum, venter umbilico depressiore, artus superiores ac inferiores, cubiti commissura, digitorum ordo, pollex, crura, calcis fulcrum, ad humanam omnia formam accedebant. Hinc jure Indis Homo siluestris appellatus nonnunquam erectus incedebat, bibiturus canthari ansam altera manu prehendebat, alteram ejus fundo subjiciens labia post detergebat. Caput in puluinar inclinans corpusque stragulis tegens ad quietem sese componebat. Immo Satyrorum hoc genus quandoque viros armatos inuadit, nec raro libidinis oestro percitum in saltibus & lustris mulieribus insidiatur. Viro itaque doctissimo libenter subscribimus, quando hunc Satyrum Pliniano simillimum existimat, quem consultissimus naturæ scriptor Subsolanis Indorum montibus perniciissimum animal humana effigie memorat.

Lib. 7. cap. 2.

F I N I S.

INDEX AVTORVM,

Qui laudantur, expenduntur, emendantur, adferuntur, aut illuſtrantur.

A

Kkk Anto-

Index Autorum.

Paulus

Index Autorum.

Mala-

Index Autorum.

Index Autorum.

Index Autorum.

INDEX

INDEX
Rerum, ac Verborum memorabilium.

B

C

Caſſan-

D

Hippo-

alias

E R R A T A

grauiora ſic reſtituantur a Lectore beneuolo.

1. a. opuſculo. d. noſtram 2.a. ſatisfeciſti. b. illuſtraſti. c. addens. d. abſte. abs te. 70. d. & alibi. ſpartam 3.d. eſſe 7.a. atque. b. nectare. d. ſophiſtice agens. 9.a. necdum d. Domat. 11.c. comedas 13.b. Alciati 16.b. capulares 18.a. ſenior, nutrix amoris conficit c. Boccatii 22.b. malaciæ 23.c. marg. Thren. 26.a. Appetitus b. nulla res 31.c. *ζητεῖν* 34.d. quemadmodum 36.b. detracta c. concupiſcibilis 37.a. papilionis b. Cephali 38.a. ad marginem Petr. Numus ad marg. b. Cupido 40.d. illi 41.c. vobis 42.b. ſerio 43.a. pediſequus b. Paſſibilem; *manuſq;* 44.c doctrina. 45.a. Alciatus c. fecitq; alſit. d. dedit 48.a. pomi b. intelligibilium 51.a. effoſſionis 54.d. non 55.b. ſuccis 57.b. feci 58.c. ſic d. pudoreue 60.a. frigore d. Apoſtolus 62.b. attulerit 66.b. ad marg. Pomorum 67.c. rubentibus 68.a. Aurelianenſis 69.a. virgulta coaluerint. b. Silius d. voluminibus Boſioq; 73.a. dedignamini Auguſtinos 74.d ſimulac 79.c. Iugurthino 80.a. Id ſibi judicium c. ad marg. ore, excelluerint. 84.a. ad marg pagellis 85.d. Horus 86.a. madidum 92.c. in marg. ut appareat, alloquatur unum, 94.c. *Fabij* 95.c. *concupiſcibilis* 101.b. *indignantem?* 106.a. ad marg. Temeritatis 107.b in marg. Cunctationis 109. a. militiæ Rom. b. Myrtilus, 116.a. morſus itemq; 138.d. c. ad marg. viuens d. in marg. mira res. 117.a. in marg. violentia b. in marg. juſtiſſima. amare 119.a. *uſus eſt*: morem c. papilioni 126. ad marg. b ineptas d. vincuntur 127. b. doloſis verſutiis 128. c. exſibilabimus 129.b. irridente, in d. Samſonis, 130.a. in marg Sympoſ. 132. c. *τὸ ἐρύομαι* 133.d. feriatur. 135. b. ad marg. ex 137.c. nuda 139.d. in marg. Arte. 140.d. nimium 141.a. cuipiam 145.d. in marg. ſententia refellitur. 147.d. in marg. ineſſe. 153.d. Melpomene 154.a. Hyginus 165. ad marg. rident 166. a. Lemma expungatur. pertingunt 178.a. *valet,* 179. c. *antequam* 181.c. *tenens,* 184. b. repræſentantis 190.b. promanantem 192. b. SERVATOS. 202.d. in marg. ventus. 206.d. in marg. Saturni 207.d. Eunomus 209.a. ad marg. efformentur c. in marg. repulſus. d. ad marg. Pythiis pangentem, neſcium; 212.d. frugiferenteis 213.a. virenteis 214.d. *ἐπισινύνιον* 215.a. quas ille plerumq; d. facies 216.d. chalcitis 217.b. poſſet 218.a. filum 237.d. in marg. pugnax 238 a. in marg. Allio b. in marg. pugnaciſſimi 242.b. altare 256.d. portu 257.a. in marg. præſtigiæ d. præſtigiis 260.c. Dithyrambicos 264. a. *Fixator,* b. condi; 266.c. grunnientis 267.d. Sigontiæ 272 a. in marg. Cur b. in marg. excoriatus. d. tollens 275.a. FRAVDVLENTI 282.a. in marg. Centaurorum mythologia ex Palæphato 284.d. in marg. del. notatus. 289.d. *mulcet* 295.d. ſegne 296.d. in marg. uſus 307.b. *autumnum,* 313.b. chalcographiæ 319.c. encænii 320.b. *ſtultitia galea* 324.b. expertiſunt abſorpti 329.a. *λόγος,* Pan 330.a. diſtant, 334.b. ad marg. doctorq; c. ad marg. ore d. in marg. typus 339.c. Sphingi 342.a. conſtitutis 344 b. *conuicia* 353.b. ad marg. Ægypti figura trigona. Pyramidum numerus, 354.a. Valerianum c. multo 355. d. excrucior; 358.b. in qua 359.c. Batrachomyomachia 362.b. volucris 364. c. Teucri 370. b. ſemiuncialis Hemicranea 378.a. in marg. Træzenia 380.c. carbo 381.c. mons 385.c. Mercaturam ad marg. Mercatores inuentores d. ruriſq; 386.d. diffident, 387.a. ſeruantibus oritur d. Morettia foculum 388.b. *cum caſtris* 389.d. in marg. Mirus 391.a. piſciculos 401.a. ad marg. ſalubris. 403. c. in marg. num 405.a. inſignem Ponto 406.b. Maſſilia. d. in marg. Fortunæ 408.a. inſit. 409. c. honorum 412. b. virorum intelligamus c. pretioſo 413.a. bonis d. paſſus 414.c. calorem 415.a. agit medicum 416.d. *ſcientem* 417.a. angorem 418.b. criticum agens 423.a. ſuffocabantur 424.c. ſpiſſitudiniq; 426.a. genioq; 427.c. ſedeo d. te 430.c. Schemate 433.b. in anuli pala c. anulum 434.d. in marg. quid. 436.b. ſacrificiis 438.b. Deum 439.a. Schematiſta.

R E G E S T V M.

§ §§ ✠ ✠✠ A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z
Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Sſ Tt Vu Xx Yy Zz
Aaa Bbb Ccc Ddd Eee Fff Ggg Hhh Iii Kkk Lll Mmm
Omnes ſunt duerniones, præter §§ in principio, & Mmm in fine vnicum.

FORTVNII LICETI OPERA

Iam invulgata, & edenda certas ad classes redacta.

35 *De*

FINIS.

